Ahu Hanım'ın Kocası

ALİ MUHAMMED-İ EFGÂNÎ



Farsçadan Çeviren: Mehmet Kanar

AYRINTI

ALİ MUHAMMED-İ EFGÂNÎ

11 Deymah 1303/1 Ocak 1925 tarihinde İran'ın Kirmanşah şehrinde doğdu. Annesi babası İsfahanlıdır. Meşrutiyet İnkılabı (1906) sırasında İsfahan'dan Kirmanşah'a gelip yerleşmiştir. Nispeten fakir bir ailede dünyaya gelen Efgânî ilk ve orta öğrenimini Kirmanşah'ta geçirmiş, tahsilini sürdürmek için Tahran'a gelmiştir. Annesi oğlunun okuma sevdasını bildiği için Tahran'a gideceği sırada bütün altınlarını bozdurup oğluna vermiştir. Tıp eğitimi almak isteyen Efgânî yaşayacak mekânının bulunmaması dolayısıyla harp okuluna girmek zorunda kalmıştır. Bunun ardından Amerikan bursunu kazanmış, bu ülkede öğrenim gördüğü yıllarda Tûde Partisi'nin askeri kanat subayı olarak görev almıştır. 1333/1955 yılında Amerika'dan döndüğünde tutuklanarak Kasr zindanına gönderilmiştir. Yazar *Şovher-i Âhû Hanum* adlı romanını 1333-1338/1955-1960 yılları arasında burada yazmıştır. Diğer subaylarla birlikte idama mahkûm olmuş, daha sonra cezası müebbet hapse çevrilmiştir. Şah, yerinin sağlamlaştığına ve Tûde Partisi'nin ve benzerlerinin işinin bittiğine kanaat getirince aralarında Efgânî'nin de bulunduğu bazı subayları affetmiştir.

Ali Muhammed-i Efgânî 1979 yılından beri Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşamakta, eserlerini İngilizce yazmaktadır. Bu romandan başka diğer eserleri: *Şâdkâmân-i Derre-yi Karasu* (Karasu Deresinin Mutluları, 1345/1967), *Sîndoht, Şalgam Mîve-yi Bihişte* (Şalgam Cennet Meyvesi), *Bâftehâ-yi Renc* (Azap Dokuları, 1361/1983. Bu eser 1375/1997 yılında hem TV dizisi hem sinema filmi olarak çekilmiş, ancak gösterime girmemiştir), *Bûtezâr* (Çalılık), *Mahkûm be i'dâm* (İdam Mahkûmu), *Doktur Bektaş* (Doktor Bektaş), *Hemseferhâ* (Yoldaşlar), *Dohter-i Dâyî Pervîn* (Dayıkızı Pervin), *Sûfi-yi Sahne* (Sahne Sofusu), *Dozd-i Kengâver* (Kengâver Hırsızı), *Dunyâ-yi pederân ve donyâ-yi ferzendân* (Babalar Dünyası, Çocuklar Dünyası), *Hodâ Hafiz Dohterem* (Elveda Kızım).

MEHMET KANAR (Prof. Dr.)

1954 Konya doğumlu. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nden mezun oldu. Fars Dili ve Edebiyatı disiplininde akademik ilerlemesini tamamladı. Halen Yeditepe Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde ders vermektedir. Tenkitli metin neşri, sözlük, dil öğrenim seti, öyküleştirme, sadeleştirme, manzum-mensur çeviri, yayına hazırlama çalışmaları yaptı. Ayrıntı Yayınları arasında *Doğu Mitolojisinin Edebiyata Etkisi* (editörlük çalışması), *Hafız Divanı*, *Fuzuli Divanı*, Sohrâb Sepehrî'nin *Sekiz Kitap*'ı, Sadık Hidayet'in *Kör Baykuş*'u, Mevlana'nın *Mesnevi*'si, Attar'ın *Esrarname*'si ve *İlahîname*'si, Fahreddin Es'ad-i Gorgânî'nin *Vîs ile Râmîn*'i manzum çeviri halinde yayımlandı.

Ayrıntı: 1113
Edebiyat Dizisi: 234

Ahu Hanım'ın Kocası
Ali Muhammed-i Efgânî

Kitabın Özgün Adı
Şovher-i Âhû Hanum

Farsçadan Çeviren
Mehmet Kanar

Yayına Hazırlayan
Levent Çeviker

Son Okuma
Ayten Koçal

Çeviriye esas alınan baskı: Muessese-yi İntişârât-i Nigâh, Tahran 1374 /1995.

Bu kitabın Türkçe yayım hakları
Ayrıntı Yayınları'na aittir.

Kapak Fotoğrafı
SSPL / Hulton Archive / Getty Images Turkey

Kapak Tasarımı
Arslan Kahraman

Dizgi
Hediye Gümen

Baskı ve Cilt
Ali Laçin - Barış Matbaa-Mücellit
Davutpaşa Cad. Güven San. Sit. C Blok No. 286
Topkapı/Zeytinburnu - İstanbul - Tel. 0212 567 11 00
Sertifika No: 33160

Birinci Basım: *Kasım 2017*

Baskı Adedi *1000*

ISBN 978-605-314-219-5
Sertifika No: 10704

AYRINTI YAYINLARI
Basım Dağıtım San. ve Tic. A.Ş.
Hobyar Mah. Cemal Nadir Sok. No: 3 Cağaloğlu – İstanbul
Tel.: (0212) 512 15 00 Fax: (0212) 512 15 11
www.ayrintiyayinlari.com.tr & info@ayrintiyayinlari.com.tr

twitter.com/ayrintiyayinevi facebook.com/ayrintiyayinevi instagram.com/ayrintiyayinlari

Ali Muhammed-i Efgânî

Ahu Hanım'ın Kocası

AYRINTI

EDEBİYAT DİZİSİ SON ÇIKAN KİTAPLAR

BİR SON DUYGUSU / *Julian Barnes*
HAYAT DÜZEYLERİ / *Julian Barnes*
MUTSUZLUK ZAMANLARINDA MUTLULUK / *Wilhelm Genazino*
KIRIK KÖŞELİ İLKBAHAR / *Mario Benedetti*
GECELERİ DAİRELER ÇİZEREK YÜRÜRÜZ / *Daniel Alarcon*
BİR BUĞDAY TANESİ / *Ngũgĩ wa Thiong'o*
İSTİSNA / *Christian Jungersen*
ORBITOR / *Mircea Cărtărescu*
KAYBOLUYORSUN / *Christian Jungersen*
İÇERDEKİLER / *Victor Serge*
TİBET ŞEFTALİ TURTASI / *Tom Robbins*
BAHAR / *Sabine Adatepe*
CHE'NİN BİRLİĞİ / *Carlos Gamerro*
EFENDİNİN GÜZELİ / *Albert Cohen*
FRANSIZ SAVAŞ SANATI / *Alexis Jenni*
ARADAKİ NEHİR / *Ngũgĩ wa Thiong'o*
BEDENİN GÜNCESİ / *Daniel Pennac*
ZAMANIN GÜRÜLTÜSÜ / *Julian Barnes*
ORBİTOR Göz Kamaştırıcı / *Mircea Cărtărescu*
KIRAÇ GÖKYÜZÜ / *E. E. Sule*
DENİZ DENİZ / *Iris Murdoch*
BAŞLAMA YERİ / *Ursula K. Le Guin*
SİLAHI SEÇMEK / *Judith Kuckart*
KARANLIK GÜZERGÂHLAR / *John Ralston Saul*
AĞABEYİNE ÇİÇEK TAŞIYAN KIZ / *Natsuki Ikezawa*
NOSTALJİ / *Mircea Cărtărescu*
KELEBEKLER ZAMANI / *Julia Alvarez*
EVA / *Ersi Sotiropoulos*

Ali Muhammed-i Efgânî

Ahu Hanım'ın Kocası

Sunuş

Şovher-i Âhû Hanum (Ahu Hanım'ın Kocası) romanıyla bundan otuz küsur yıl önce hazırladığım Farsça-Türkçe sözlük için tarama yapıp örnek cümleler çıkardığımda tanışmış, hemen hemen yarısını taramış, bu arada yazarın anlatım gücü, uzun cümleleri karşısında şaşkınlığa düşmüştüm. Sözlükte verilecek örnek cümlelerin mümkün oldukça kısa, açık, anlaşılır olması gerekir. Bu yüzden sözlük maddesi olarak harika örnek teşkil eden birçok uzun cümleyi üzülerek atlamak zorunda kalmıştım. Eserin tümünü o zamanlar çevirmeyi düşünmüyordum. Geçen yıl Yeditepe Üniversitesi'nin nizamiye kapısından geçip dik yokuştan aşağı salınırken Ayrıntı Yayınları'ndan İlbay Kahraman Bey telefonla arayıp bu romanın çevirisini istedi. Seve seve kabul ettim. Nasıl bir eserle uğraşacağımı çok iyi biliyordum. Nadir de olsa bazı güç kelimeler dipnotta açıklanmıştı. Çeviri sırasında kendi sözlüğümden başka *Lugatname* başta olmak üzere Farsçadan Farsçaya sözlüklerden yararlandım. Takıldığım

yerlerde İranlı dostların yardımına başvurdum. Onlara buradan teşekkürlerimi sunuyorum. Bazı kelimelerin, terimlerin karşılığının bulunması sırasında internet imdadıma yetişti.

Ali Muhammed-i Efgânî devrin modası olarak uzun cümle kurmaya özen gösteren bir yazar. Çeviri sırasında mümkün olduğu kadar İranlı yazarın üslubunu korumaya çalışırken gereken yerlerde uzun cümleleri bir veya birkaç cümleye böldüm. Farsça basit cümleler Türkçenin dil mantığıyla örtüşür; ancak sıralı, iç içe geçmiş yan cümlelerde Hint-Avrupa dillerinin özelliklerini taşır. Bazen yarım satırlık Farsça bir ibareyi Türkçeye iki kelime ile çevirmek mümkün olduğu gibi, bunun tersi durumla da karşılaşmak mümkündür. Hemen hemen otuz beş yıllık çeviri tecrübemden sonra bu Farsça esere Türkçe gömlek giydirmeye çalıştım.

Çevirinin sonunda yer alan değerlendirme bölümünde bu romanın önemi vurgulanmaktadır. Bir filolog olarak bu eserin benim için önemi zengin bir dil hazinesi olmasıdır. İçeriğine gelince; romanın özelliği, 1930'lu yıllar İran'ının Tahran'a uzak olan, Kürtlerin yoğun olarak yaşadığı bir şehrindeki gündelik hayatın, cahilliğin, okuryazar azlığının, fırsatçılığın, batıl inançların, kuma düzeninin, kadına şiddetin, haksızlığın, devletin zamanında altyapı yatırımlarını yapmaması yüzünden yaşanan sorunların, değerler sisteminin önüne tutulan bir ayna olmasıdır.

Bu çalışmanın yararlı olmasını dilerim.

Prof. Dr. Mehmet Kanar
Bakırköy, 30 Nisan 2016

Birinci Fasıl

İhtiyarlıkta tutuldum bir gencin aşkına
Yüreğimde sakladığım sır çıktı açığa
Gönül kuşum havalandı göz yoluyla
Gözlerim; iyi bak; düşmüş kimin tuzağına
Hafız*

1934 kışında bir öğleden sonraydı. Güzel Kirmanşah şehrine öğleden önce ışınlarını gönderen sıcacık, hoş güneş, olanca ısrarıyla önceki gece yağan karın izlerini ortadan kaldırmaya çalışıyordu. Gökyüzü pırıl pırıl parlıyordu. Caddeye dönük çatı saçaklarına yuva yapan güvercinler aşağıdan, çevreden yükselen

* Pîrâneserem aşk-i cevânî be ser uftâd
V'an râz ki der dil benihuftem, be der uftâd
Ez râh-i nazar morg-i dilem geşt hevâgîr
Ey dîde; nigeh kun ki be dâm-i ki der uftâd, *Hafız Divanı*, 110. gazel, ilk iki beyit. (ç.n.)

belli belirsiz sisin ortasında gururlu bir sarhoşluk ve zevk içinde kaynaşmaya başlamışlardı. Sanki içgüdüleri haber vermişti onlara karlı, yağmurlu günlerin geride kaldığını, sevinç, sarhoşluk mevsiminin geldiğini.

Caddede her şey sıradanlığını koruyordu. Bir fayton tıkır tıkır sesler çıkararak geçiyor; bir yaya ellerini paltosunun ceplerine sokmuş, başını önüne eğmiş, işine gücüne gidiyor; bir esnaf dükkân tezgâhının önünde müşterisini uğurluyordu. Kimsenin acelesi yoktu. Kaldırımların taş döşemesi biraz ıslaktı. Duvarlardaki oluklardan hafiften su şırıltıları duyuluyordu. İç, dış yüzleri mavi, yeşil boyalı, henüz iyice kurumamış kapılarıyla caddenin iki tarafındaki dizi dizi açık, kapalı dükkânlar kendi âlemine dalıp gidenler için değil, belki gamdan, kaygıdan uzakta evinden okuluna giden küçük yaştaki bir öğrenci için hoş, eğlendirici bir manzara oluşturuyordu. Her şey bir şenliğin, zaman zaman zorunlu bir tatilin haberini veriyordu.

Her taraf boya kokuyordu. Dükkânlarda, mağazalarda işi olanlar kapılara sürünmemeye dikkat ediyordu. Çöpçüler sabırla, yaratılışlarında bulunan sessiz sedasız vazifeşinaslıkla kamyona yüklenip şehir dışına dökülmek üzere cadde kenarındaki çöp kutularını boşaltıyordu. Bu kutular oraya yeni gelen belediye başkanının halk tarafından da beğeni gören yeniliklerinden biriydi. Çöp kutularının yeşil, beyaz, kırmızı renkleri öğleden sonranın göz kamaştırıcı aydınlığında şehrin güzelliğini, görkemini artırıyordu.

Koyu mavi giysileri, kirli paslı postalları, boyalı değnekleriyle bekçiler iki dilimli başlıklarını kaşlarının üzerine kadar indirmişti. Dudaklarının kenarlarında hallerinden memnun olduklarını gösteren polis tavırlı tebessümleriyle topukları üstünde dönüyor, gözlerini devirip nispeten büyük sayılabilecek bu şehirde istediklerine aykırı bir şey olmasın diye orayı burayı dikkatli bakışlarıyla tarıyorlardı.

Caddenin ortalarında, Hac Şehbaz Han mescidine açılan kısa sokağın alt ucunda, tavana kadar isten kararmış duvarlarıyla bir ekmek fırını yöredeki dükkânlar arasında daha çok göze batıyordu. Bu karalık ve çirkinlik aynı zamanda fırına ayrı bir hava veriyordu. Henüz tenha olan fırından şiş ile kürek sesi,

fırında yanan odun sesi, işçilerin yüksek perdeden konuşmaları duyuluyordu. Dükkânın sağına soluna asılmış, hoş görünümlü taze sengek ekmekleri* nimet bolluğunu hikâye ediyordu. Ramazan ayıydı. Çevreye yayılan çörekotlu ekmek kokusu yoldan geçenlerin iştahını kabartıyordu.

Para kutusunun da yanında durduğu terazinin tezgâhında orta boylu, esmer bir adam görülüyordu. Horasan kumaşından gri bir palto vardı sırtında. Alnı yüksek ve düz, kaşları gür, gözleri nüfuz edici ve cazibeliydi. Zayıfça, uzun yüzünde derin ve olgun çizgilerden zekiliği okunuyordu. Kuru bir esnaf yüzünden ziyade mert ve müşfik bir yüze sahipti. Yeni moda şapkasının altında görünen saçları kırçıllaşmıştı. Paltosunun düğmeleri külhanbeyi kayıtsızlığıyla açıktı. İçinde kahverengi çizgili ceketi, pantolonu, yeleği, hatta cep saatinin kösteği görülüyordu. Bu adam Mîrân, daha iyi bir ifadeyle, dükkân tabelasından okunduğu şekliyle fırın sahibi Seyyid Mîrân-ı Sorâbî idi.

Küçük şehirlerde nüfus az, olaylar zinciri kısa, gündelik yaşam tekdüze olduğundan insan ilişkileri çok, dostluk, düşmanlık belirgin, herkesin durumunu bilmek kolay olur. Faytonla fırının önünden geçen iriyarı, nispeten yaşlı bir adam Mîrân-ı Sorâbî'yi terazili tezgâhın başında dikilir görünce faytondan başını uzattı, geçerken uzun ama tamamen içtenlikli bir selam vererek onun dikkatini çekti. Dükkân sahibi selamı aldıktan sonra faytonu takip etmek için kapıya kadar gelirken saygılı bir ifadeyle:

"Nereye gidiyorsun Aga Şucâ? Eve herhalde?"

Fayton, dükkânın on adım ötesinde yol kenarında durdu. İhtiyar yerinden doğrularak körüğe tutundu; şaşkınlık ve ıstırap belirtileriyle karışık ince, inler gibi bir sesle cevap verdi:

"Evet, eve gidiyorum. Gecikmemek için. Ama zatıâlinizin burada terazi başında durmasına şaşıyorum. Yanıldım mı yoksa? Bugün mübarek ramazanın on ikisi, salı değil mi? Hani dernek üyeleri..."

Yoldan geçen birisine öylesine baktı; cümlesi yarım kaldı. Ağır gövdesiyle, elindeki bambu asanın yardımıyla dikkatle faytondan indi. Büyüklüğüne, genişliğine rağmen kocaman

* Çakıl taşları üstünde pişirilen ekmek. (ç.n.)

yağlı göbeğini örtmeyen cepkeninin cebinden madeni para çıkarıp arabacıya verdi. Hastaymış gibi, ağır adımlarla kaldırıma çıktı, arkadaşının dükkân kapısına gitti. Çıplak, kıllı göğsü nefes darlığı yüzünden bir inip bir çıkıyor, hırıltılar geliyordu. Mîrân-ı Sorâbî tekrar selam verdi; gülümseyerek şaka yollu:

"Hatayı değirmenci yapar efendim; siz fırıncı değil misiniz?* Evet, bugün dernek üyelerinin toplantı günüydü ama kararımız değişti. Şeker Bayramı'nın ertesi günü öğleden sonraya ertelendi. Duruma bakılırsa, bugün herkesi ziyaret edemeyeceğimizi tahmin ediyordum. Ramazan ayı, çoğu oruçlu. Herkes toplantıya katılmazsa, her şeyden önce durumlarını açıklamazlarsa, siz de kabul edersiniz ki çabalarımız bir yere varmayacak. Şanssızlığa bakar mısınız, davet eden, ev sahibi benim ama iş güç var. Gördüğünüz gibi tezgâhın başına mıhlandım kaldım. Habib yerli yersiz darıldı bana; iki gündür elimi kolumu bağladı. Bana söyler misiniz toplantı günü değişikliğinden şimdiye kadar nasıl habersiz kaldınız? Mirza Nebî haberi bütün dükkânlara götürdüğünü söylüyordu. Ha, şimdi hatırladım. Sizinle görüşememiş; dükkân kapalıymış. Duyduğuma göre değirmenci bulunmadığı için kapalıymış dükkân."

Mîrân yaşlı ve hasta meslektaşının oturması için iskemlesini kenara çekti. Arkadaşı oturmak istemediği gibi sorusuna da cevap vermedi; asasına dayandı. Bir süre güçlükle nefes aldıktan sonra üstüne alındığı belli olan bir ifadeyle:

"Ramazan ayının konuyla ne ilgisi var ki? Biz çay içip pasta yiyelim diye mi toplanıyoruz? Dükkânları kapı kapı dolaşıyor, uzun bir kâğıda imza topluyorsunuz; işinizi gücünüzü bırakın, önemli bir mesele için toplantıya katılın diye."

Yaşlı adam sözünü bitiremedi. Morarmış bir yüzle, acı çekerek, inleyerek nefes almak için iri dilini çıkardı. Dükkân sahibi tezgâhtaki terazi taşlarını düzenlerken yarı üzgün, yarı pişman halde sözü aldı:

"Evet, Aga Şucâ, bütün dükkânları değil; kesinlikle bildikleri halde, akşam gece yarısına kadar beylerin evlerine gittim. Söz almak için çırpındım, zaman zaman kaprislerini çektim. Kelimenin tam manasıyla nazlarına katlandım. Oturdum; neuzübil-

* Atasözünün aslı: Buğday götürüp un getirdiği için hatayı değirmenci yapar. (ç.n.)

lah peygamber sabrıyla bir bir uğraştım her biriyle. Sözümden maksadımın kimler olduğu malum. Sonunda toplantı günü olarak ramazanın on ikisini, şimdi geçirmekte olduğumuz şu saati ayarlayabildim. Bana hiç görünmek istemeyenler veya türlü bahanelerle yan çizenler var. Anladığım kadarıyla bazı beylerin sıkıntısı, ukdesi var da söyleyemiyorlar. Size anlatacağım.

Bazılarının görüşüne bakılırsa, fırıncılar cemiyetinin halihazırda böyle toplantılar yapması vakit kaybetmekten başka bir şey değil. Birçok görüş ayrılığının ortaya çıkması dışında sonuç vermez. Çünkü üyeleri aynı görüşte değil. Dediklerini yapmıyorlar, birbirlerine yalan söylüyorlar. Mertlikleri, hamiyetleri ölmüş. Burada oturup kesin kararlar alıyorlar, öte yanda tam tersini yapıyorlar. Herkes birbirinin ayağına basıyor. Herkes kendine göre bir yola girmiş ama sonunda bütün cemiyetin dağılmasına yol açacak."

Yusyuvarlak gözleri, yarı açık ağzı ihtiyarın şaşkınlığını gösteriyordu. Seyyid Mîrân bir müşterinin alacağı ekmek için terazi başına geçti; oradan sözüne devam etti:

"Şîrali ile kardeşleri bizim kimsenin işiyle ilgilenmediğimizi söylüyor. Toplantıya, derneğe layık adam değilmişiz; yarın kargaşaya düşermişiz, başımız ağrırmış. Diğer meslektaşların kararlarına da muhalefet edermişiz. Altını ıslatan çocuğun bahanesi, karpuz suyu. Bunlar hep bahane. Akıl körlüğü alameti. Ölçüsü de yok. Duyduklarınız sırf ahmaklık belirtisi. Bu durumdaki birisi kendi hayrına olan işi bile ayırt edemez. Bakın, şehrimizde hepi topu yirmi altı fırıncı var. Kim imza vermiş, kim vermemiş. Mısır kavuranları hesaba katmadık. Kavurmacıların hesabı başından beri bizimkinden ayrı. Buna karşılık, hak hukukumuz olan iki üç meslektaşımız, şimdilik dükkânları yoksa da, listeye dahil edildi. Ne yazık ki muhterem bazı meslektaşlarımızın muhalefetinin, memnuniyetsizliğinin bir delili de bu konudur. Bu yüksek görüşlü beyler sanıyor ki birisi bunların ekmeğine el koyacak. İşin içinde hususi hesaplar varsa, bunlarda hususi hesaplarla genel hesapları karıştırmayacak kadar şuur, anlayış yok."

Aga Şucâ büyük bir kâğıda yazılmış olan listeyi onun elinden aldı. Parmak izi veya mühürden oluşan imzalara üstünkörü

baktı. Hastalıklı, halsiz bir durumda başını sağa sola çevirdi, nefes darlığı çekerek, hafif bir öksürükle:

"Geçimsizlik, yine geçimsizlik, halsizlik, kıt görüşlülük! Bu derneğin işi Yahudi kavmi gibi yakında düzelmekten çıkacak. Değirmencileri demiyorum; aramızda birlik olunca görüyoruz ki bizi oynatmaya can atıyorlar. Bu dernek kahvecilerinkinden de geride. O günleri artık rüyamızda görürüz. Değirmenciler fırıncıların elinde mumdan yumuşaktı. Ekmekçibaşının adını duydular mı, tüyleri diken diken olurdu. Biçarelik içinde iki hafta boyu Amed Mehdi mescidinde diz çöktükleri yılı unutmadım henüz. Laflarına bakılırsa, ekmekçibaşının zulmünden, fırıncı zorbalığından fırınlarını bırakıp başka şehirlere kapağı atmak istiyorlardı. Mevzu neydi? Bizim birliğimiz gözlerine diken olmuştu. Fırıncılarda düşünce, hareket birliği vardı. Birlik demek Allah'ın eli, yani kudret ve başarı. O bedbaht güruh, Âd ile Semud kavmi gibi kendi aralarında kaç gruba bölünmüştü, geçinemiyorlardı birbirleriyle. Sorâbî Bey, öyle karmakarışık bir durumun vârisi oldunuz ki bunu ancak mucize düzeltebilir.

Dünya Savaşı'nın başlamasından beri yirmi yıldır bu şehirde fırıncılık yaparım. Sakalımı bu meslekte ağarttım. Ne değirmencisini aldatmak için bir meslektaşıma haksızlık ettim, ne de malımın elimde kaldığını hatırlarım. Yeni derneğin başkanı, hani bazılarına göre kendini fırıncıların eski senedi sanan kişi, üç gündür evde işsiz güçsüz oturuyor. Şaştığım şey, bu durumdayken bu listede ismim varmış; neyime yarar ki? Belki de dükkânını çekip çeviremeyen eski meslektaşlardan biri de benim. Eğer böyleyse, rica ederim, çekinmeden silin adımı şu listeden.

Yani bu yakışıyor mu? Adını verdiğin şu şeytanın arka bacağı Şirali, bir yerine iki değirmencisi olduğu halde, benim değirmencim Çerağali'ye gitmiş, bir tümen fazla vermiş. Eşek başına yük için bir kıran, eşek yükü için iki batman hesaptan düşmüş. Dernek başkanım, şimdi söyler misiniz, evde sekiz boğazım var; bu durumda şu ihtiyar, hasta halimle ben ne yapacağım? Değirmencinin selamımızı bile almadığı şu kıtlık yılında, hangi anadan babadan türedikleri, dün nerede ne iş yaptıkları belli olmayan hamiyetsiz, çerden çöpten meslektaşlarım varken, insan hangi toprağı atsın başına? Yüzüne köpek derisi geçirmiş bir adamla

kendimi aynı kefeye koyayım da onun bunun sırtına mı çıkayım; yoksa alıp başımı gideyim, çoluk çocuğumla açlıktan mı öleyim? Kasım Han'ın yerine dernek başkanı seçildiğiniz gün benim de, birçoklarının da tesellisi şuydu: Hiç olmazsa anlayışlı, yenilikçi, hepsinden önemlisi garazsız birini bulduk. Kasım Han dedikoducu, keskin biriydi; hep keseri kendinden yana yontardı. Sizden umudumu kesmiştim ya; fırıncıların içinde derneğin işleri için koşturacak, bir beklentisi olmayan biri çıksa, o da yine Seyyid Mîrân-ı Sorâbî'den, yani sizden başkası olmazdı. Nerede olursam olayım, Allah şahittir; dilime doladım bunu; aksi ispatlanmadıkça, bundan başkası olmayacak. Ama neden her geçen gün işimizin düğümü kördüğüm haline geliyor? Neden hepimiz aynı görüşte olmayalım? Neden her birimiz kendi yoluna gitsin ki? Daha ne kadar değirmencilere yaltaklanacağız? Bu rekabetler, zararı yüzde yüz kendimize dokunan sen ben davaları ortadan kalkmalı. Değirmen ücreti, her dükkânın pişirme miktarı, değirmenlerin bölüştürülmesi konusunda, başka her türlü konuda aramızda fikir birliği, muvafakat sağlayalım; şu ağlatıcı hercümerce tümüyle bir son verelim artık."

İhtiyar nispi bir rahatlamayla sözünü tamamladı. İri, ruhani gözlerinin hastalıklı bakışı öfkeli, aynı zamanda öğüt verir gibiydi. Bir süreliğine dükkânda müşteri trafiği kesilmişti. Mîrân cebinde taşıdığı pirinç ayakkabı çekeceğiyle, önündeki sekide bulunan mangalın küllenmiş ateşini karıştırdı; biraz yorgun ve mülayim bir ifadeyle söze başladı:

"Evvelki gün belediyeden çağırmışlardı beni –Aga Şucâ buyurun iskemleye oturun; böyle yorulacaksınız– gittim; bir de baktım ki bismillah, yine ekmek narhı. Yeni gelen belediye başkanı, ayağının tozuyla bizim işimize el atmış. Herhalde fırıncının damından daha alçak dam görmemiş."

Bir ayağını iskemleye dayadı; taklit edercesine daha kalın bir sesle:

"Sengek ekmeği on sekiz sennardan* fazlaya satılmamalı. Ekmek narhı şehrin her yerinde aynı olmalı –ve gülünç bir şey– ekmek fırına terazi ile tartıldıktan sonra verilmeli."

* Sennar halk arasında yüz dinarın söyleniş şekli (sed dînâr / sennâr). Bakır sikke olup iki şahi değerindedir. On tanesi bir kıran yani bir riyal eder. (ç.n.)

Aga Şucâ bu kelimeleri, hele hele son cümleyi duyunca dertli gözlerini kaparken, boğuk, boğazının derinliklerinden gelen bir sesle öyle bir gülmeye başladı ki bedenindeki kanın yarısı yüzüne hücum etti. Arada tek tük çekilmiş olan, sararmış, kefeki bağlamış dişleri bütün çirkinliğiyle göründü; nefesi şiddetli bir hırıltıya dönüştü. Bu haldeyken:

"Herkes babamın değil, anamın adını sorar. Ee, sen ne dedin? Desene söyleyecek neyim var? Bilmedikten sonra hangi dille konuşayım onunla. Dediklerine göre hem soysuz hem fena halde ağzı bozukmuş. Duydum ki sen ilkin Mirza Nebî'yi ona göndermişsin. Zavallıyı topa tutmuş, odadan kovmuş. Ha ha ha ha!"

Aga Şucâ öksürüp kahkahalarla gülmeye başladı. Mîrân-ı Sorâbî meslektaşlarından birinin utanmasına sebep olan meselenin dillendirilmesi dolayısıyla gülümseyip başını salladı. Yaşlı adam öksürüğünü tuttu, tamamen normale dönmeden önce parmağıyla teyit ederek ekledi:

"Evet, aziz dostum; düşünülmeden yapılan işlerin, uyumsuzlukların acı meyvesinden başka bir şey değil bunlar."

Göz ucuyla, keskin ve ihtiyatlı olarak arkasına baktı, sesini kısarak:

"İkimiz de aynı şehrin esnafıyız. Buğdayın iyiliği veya kötülüğü, değirmen ücretlerindeki farklılık, şahsi istekler veya hangi sebeple olursa olsun, ekmeği iki narha satıyoruz. Faytona binen belediye başkanı olan hazretin de 'Ne yani? Neden böyle olsun ki?' demeye hakkı var."

Dükkânın yanında, duvar dibinde beyaz çadorlu* bir kadın bekliyordu. Çador yüzünü gizlemişti. İkisi arasında geçen konuşmayı duyacak kadar yakın değildi. Ya ekmek istiyordu da yaklaşmaya utanıyordu ya da birini bekliyordu. Aga Şucâ sözüne devam etti:

"Kabul ediyorum; ürünlere narh biçmek İslami bir gelenek değil. Hazreti Emir Aleyhisselam** da hayatı, halifeliği boyunca böyle bir şeyi caiz görmemiştir. Ama devlet ekmeğe narh koymak istiyorsa, neden biz koymayalım ki? Şehir ekmeğinin bir ıslaha

* İranlı kadınların ince, zarif desenleri bulunan geleneksel örtüsü, çadır. (ç.n.)
** Hazreti Ali. (ç.n.)

ihtiyacı varsa, neden kendimiz öncü olmayalım? Allah kısmet eder de nasip olursa, önümüzdeki toplantıda söyleyeceklerim var; her şeyi masaya yatıracağım."

Birkaç müşterinin gelişi iki meslektaş arasında geçen konuşmayı kesti. Yaşlı fırıncı dernek başkanından, geçici de olsa derneğin genel durumu açıklığa kavuşuncaya kadar bir değirmenci aramasını, dükkânının daha fazla yüz üstü kalmamasını rica etti.

Ömür törpüsü hastalık ıstırabını anlatan gözlerinin titrek bakışıyla başını öne eğdi, vedalaştıktan sonra önceden gitmekte olduğu yönün aksine, kaldırımda yürümeye, inlemeye başladı. Daha birkaç adım uzaklaşmadan geri döndü; zayıflıktan, hastalıktan titreyen eliyle şahadet parmağını kaldırdı:

"Bir şey daha var; ekmeği dışarıda sattırmak da durdurulmalı, anlıyor musun? Bu öyle bir bid'at ki..."

Cümlesini bitirmedi; ansızın soruverdi:

"Dur hele; siz ne diyorsunuz bu teklife? Ben bu dükkânın dışarıda ekmek sattığını ne duydum, ne gördüm; öyle mi?"

Muhatabı yarı kısık gözlerle, hafifçe gülümseyerek başını salladı:

"Aga Şucâ yemin ederim; dünyadaki en kıymetli varlıklarım dört çocuğumun ölüsünü göreyim, böyle bir şeye yeltenirsem (yapabilsem diyecekti, demedi). Dükkânımdaki günlük satış dışında bir dirhem fazla ekmek pişirmem. Dışarıda ekmek satmak doğru bir şey değil. Sizin tabirinizle bir avuç çerden çöpten adamın fırıncıların yüzsuyunu dökmesine izin vermemeliyiz. Ben yüzde yüz bu teklife katılıyorum."

İhtiyarın yüzünde öncekinden daha çok razılık belirtisi vardı. Mîrân-ı Sorâbî iskemleyi duvar dibine çekti; ne istediğini anlamak için aynı yerde dikilen beyaz çadorlu kadına döndü. O sırada kendi kendine mırıldandı:

"Bu adam henüz bilmiyor; belki biliyor da niyeti yok. Ordunun ekmeği için bir sürü sözleşme yaptım; günde bir hervar* ekmek vermem lazım. Zar zor yarısını karşılayabiliyorum. Daha ne kadar zorlayabilirim ki? İşçilerim dükkânın satışları yanında bu miktarı karşılamak için gece gündüz on altı saat çalışıyor. Ah! Sahi, iyi ki hatırladım. Bu gece ne yapıp edeyim, gideyim

* Yaklaşık üç yüz kilogram. (ç.n.)

tugayın idari işler reisi yaverini evinde göreyim. Bu iş benim için terazici bulmaktan da çok hayati öneme sahip. Sözleşmemiz bayram başına kadar; yakında sona erecek. Şimdiden bir şeyler düşünüp davranmalı. Yoksa pusuya yatmış, kulağı kirişte eski rakiplerim el atar bu işe."

Yapılan teklifleri değerlendirdi. Yeni sözleşmeyi güçlü muhatabına kabul ettirmek istiyordu. Önceden bir iki defa, yumuşak huylu, iyi ahlaklı bir adam olan yaverle konuşmuştu bu konuda. İşin altyapısını hemen hemen her yönüyle hazırlamıştı. Tek küçük kaygısı, açık eksiltme ilamı tehlikesiydi. Bu da çözülemez bir şey değildi. Meşhur bir söz vardır: Yâr ehil ise iş kolay olur. Askerle yapılan sözleşmenin para bakımından bir getirisi yoktu; hiç kimse için yoktu. Bununla birlikte kaç kişi bunun için çırpınıyordu. Ama bu vesileyle birisi tugaya yamanırsa, bu bir Şetrebe'ydi*. Aslanın himayesinde otlardı. Seyyid Mîrân-ı Sorâbî'nin çabası da bu çok önemli konuya dayanıyordu.

Dükkân sahibinin tekrar sorusuna muhatap olan beyaz çadorlu kadın iyice yaklaşmadan, gönül alıcı sadeliği soyluluk belirtisi olan utangaç bir tavırla elini uzattı, sekiye bir riyal bıraktı. Kürt lehçesini gizlemeye çalıştığı yumuşak, biraz kırık bir sesle bir çeyrek ekmek istedi.

Kadın yüzünü açmadı. Parayı da elini namahrem görmesin diye çadorunun ucuyla sekiye bıraktı. Konuşma tarzı onun alışveriş için çarşıya, sokağa çıkan kadınlardan olmadığını gösteriyordu. Seyyid Mîrân yeterince nazik, yorgun bir sesle iki defa do âteşe** mi yoksa terazide tartılan ekmekten mi istediğini sordu. Kadın başını öbür yana çevirdi; çadorunun ucuyla elini ağzında tutmuştu; yine o hoş sadeliğiyle elini değiştirdi. Bir süre ikirciklenip duraladıktan sonra cevap vermek üzere dudakları kıpırdadı. Öylesine utangaç ve kısık bir cevaptı ki yeni gelin olmuş kızların nikâh sırasında âhunda*** verdikleri cevap gibiydi.

Uzun burunlu, deri şapkalı, kısa boylu, tıknaz bir adam olan kalfa omzunda bir deste sıcak taze ekmekle içeriden çıktı, ek-

* Kelile ve Dimne'deki ineğin adı. (ç.n.)
** İki defa pişirilen ekmek. (ç.n.)
*** İmam, molla. (ç.n.)

mekleri bir bir minbere serdi. Seyyid Mîrân buharı çıkan ekmeklerden birini aldı, teraziye koydu. Ucundan bir parçayı kırdı, istenilen miktarı tarttıktan sonra müşteriye verdi. Kadın ekmeğini alıp gitti ama hemen ardından dükkân sahibinin sesini işitti.

"Hanımefendi, bacı, para üstünü almayı unuttun."

Ekmeği alıp çadorun altına giren el beyaz ve zarifti. Uzun, kalem gibi parmakları vardı. Seyyid Mîrân-ı Sorâbî şeytan vesvesesinden veya her türlü uygunsuz düşünceden kurtulmak için "bacı" kelimesini eklemişti. Çünkü böyle fırsatlarda iman aynası ağızdan çıkan nefesle buğulanırdı.

Kadın para üstü olan on şahiyi* alırken çadorunu daha iyi tutmak ister gibi, aynı zamanda yabancı biri tarafından yüzünün görülmesi korkusuyla kıvrandı; hoş bir lütufla yüzünü açıp kapadı.

Kirli istiridye kabuğu gibi, iç görüntüsüne hiç yakışmayan rengi solmuş çadorun altından yuvarlak, ay beyazı bir yüz, sıcak, çekici bir tebessüm göründü. Gülümsemesiyle altın dişi parladı. Gözleri yere bakarken şu cümle dudaklarından döküldü:

"Affedersiniz; para üstü kalacağını sanmıyordum. Ramazan ayı insanda akıl fikir bırakmıyor."

Orucun baskısından, sabırsızlıktan konuşacak hali kalmayan Seyyid Mîrân'ın aniden yüzü açıldı. Hoşmeşrepliğini gösteren bir gülümsemeyle:

"Haklısınız; ama az daha ben biçareyi zimmet altında bırakacaktınız. Oruç Müslümanın aklının, duygularının düşmanı olursa, taşla, teraziyle uğraşan, anası ölmüş esnafın vay haline!"

Durakladı; suçlamasını bir espriyle tamamlamak, şunları söylemek istedi: "Hele hele insan karşısında böyle gönül çelen peri yüzlü birini görürse!" Ama oruçlu olmayı kasten veya kasıtsız olarak göstermek, seccadesinin gözyaşıyla ıslandığını belli edip din kalkanı ardına sığınmayı düşündüğü için çevresinde uygunsuz bir tasavvurun oluşmasını istemezdi. Seyyid Mîrân sözünü şöyle sürdürdü:

"Mal satacağım derken dinini, imanını satan esnafın vay haline!"

---

* Bir şahi, bir riyalin yirmide biri. (ç.n.)

Etkileyici, cazibeli gözlerinin halsiz gülüşü sözlerine anlam vermişti.

"Düşünün bir kere hanımefendi; baştan başa taksirat içindeki şu Allah'ın kulu da sizin gibi oruçlu. Dikkatim o kadar dağınık ki parayı düşünemedim. Siz de geçip gitseydiniz ne olacaktı? On şahi büyük para değil ama siz de evde para üstünü hatırlasaydınız, para üstünü almak için dönüp gelmezdiniz. Zahmetine değmez çünkü. Ama bu küçük meblağ, bu küçük meblağ, elmas tanesi üstündeki küçük bir ize benzer. Esnafın iman elmasının değer kaybetmesine yeter. Daha ilk geceden ağzı bağlı köpeği, akrebi, çekirgesi mezarda misafirim olur!"

Kadın susuyordu. Seyyid Mîrân sanki muhatabı büyük adam değil de, küçük bir çocukmuş gibi kendi sözünün etkisi altında kalarak o hoşmeşrepliğiyle kısaca güldü; başka bir müşterinin ekmeğini elinden alıp teraziye koydu; işini gayri ihtiyari yaparken gözleri gitmekte olan kadının üstüne başına çevrildi. Esnafın müşterisini tanımak için attığı bakışlardandı. Çadorunun altından bir anda gördüğü yüzü, saçları, kıyafeti içinde dilsiz, karmaşık bir duygu uyandırmıştı. Şimdi yamalı çorapları, değersiz ayakkabıları şekilleniyordu gözünde. Banyo sırasında beliren negatif bir fotoğraf gibiydi. Beyaz örtülü kadın, güzelliğinin, gençliğinin yanı sıra güzel yüzlüydü. Siklamen rengi bir gömlek ile eski bir ceket ve yuvarlak, eski bir etek vardı üstünde. Yanakları soluk ve cılızdı. Beyaz ve son derece zarif ellerini ilkin ekmek, ikincisinde para için çadorunun altından çıkardığında Seyyid Mîrân-ı Sorâbî dikkat etti; ceketinin yeni birkaç defa katlandığı için lüzumundan fazla kısalmıştı. Bilekleri ve burgulu bilezikleri görünüyordu. Belki çocuğunun ceketini giymişti. Güzelliğin görkemi, maddi hayatın düşüklüğü, iki uyumsuz şey, çeyrek ekmek almak için o gün dükkâna gelen güzel yüzlü kadının varlığındaki iki canlı ve kuşku götürmez gerçekti.

Bu kadın şüphesiz kar içinde açan beyaz çiçeklerden, kardelenlerden biriydi. Peygamber soyundan gelen, bir o kadar da nefsine hâkim olan mümin, Allah'tan korkan biri bunun dışında davranabilir miydi; gönlünde başka bir düşünce olabilir miydi? Ardından kadının üstüne başına bakışı gayriiradi, aynı

zamanda şehvetten, kötülükten uzak bir bakıştı. Öte yandan böyle bir adamın bakışlarının temizliğinden kuşku duyulamazdı. Bu sırada ansızın Allah'ı hatırladı, öğle ve ikindi namazı için hemen camiye gitmesi gerekiyordu. O biricik Tanrı bir kişinin kalbinde ise, şeytan oraya giremez.

Geçmiş ramazanlarda olduğu gibi, Seyyid Mîrân-ı Sorâbî öğleden sonraları genellikle camiye gider, imamın arkasında namazını kılar, gönül huzuruyla, iç temizliğiyle vaaz da dinlerdi. Hadislere, örnekle hikâyelendirmelere kulak verir, bir şeyler öğrenirdi. Ne var ki dürüst, güvenilir bir adam olan terazicisi Habib'in gitmesinden sonra Aga Şucâ'ya da dediği gibi, iki ayağı bir pabuca girmişti. İşlerin her birine ayrı ayrı yetişemiyordu. Üstelik yılda bir kere gelen mübarek ramazan ayının eşi nadir görülen büyük feyzinden de nasipsiz kalmıştı. Şimdi oturup vaaz dinleyecek vakti olmasa da on, bilemedin on beş dakikalığına camiye gidebilir, alelacele namazını kılar, yüzünde aptesin verdiği cennet sefasıyla, dudaklarında Tanrı'yı anarak işinin başına dönebilirdi.

Meşhedî Mîrân da denilen Seyyid Mîrân-ı Sorâbî imanı, temiz kalpliliğinin yanı sıra ahlakça sağlam, nazik, dingin, düşünceli biriydi. Dostuna, meslektaşına, müşterisine, işçisine samimiyet ve dürüstlükle karışık bir saygıyla davranırdı. Aile ve kadın ilişkileri söz konusu olunca bu davranışı, yaşının verdiği tatlı ekşi şakalarla, hoşmeşreplikleriyle karışır, onu esprili, sevecen biri olarak gösterirdi. Bu özelliği insanlardan köşe bucak kaçanları bile sohbete çekerdi.

O sıralarda kadınlar bir bakıma çador zindanından, bir başka deyişle hicap (örtünme) kalesinden dışarı çıkmamıştı. Ailece gidip geldiği uzak veya yakın tanıdıkları arasında, gül yüzlerini namahremin zar zor gördüğü örtülü kadınlar çok olmamakla birlikte az da değildi. Yedi yıldır can ciğer kuzu sarması dostu lavaşçı Mirza Nebî siga evliliği yapmış ama hâlâ genç karısı Hacer'in yüzünü görmemişti. Kocalarına itaatkâr bir eş olan bu gruptaki kadınlara Seyyid Mîrân-ı Sorâbî kutsallıkla karışık bir saygı duyuyordu. Bu onun dini bakımdan vicdanının temizliğinden kaynaklanıyordu. Bunlar, görünüşlerinde, bedenlerinde bazı kusurlar olsa bile yüzlerini örtmek zorunda oldukları için

bizim dindar adamımızın gözünde kusursuzdu; gerçek güzellikten nasibini almışlardı. Bu kadınlar meleklerin safında yer alıyordu ve kocaları için Yüce Tanrı tarafından gönderilen rahmet ve saadet ayetleriydi. Bu gerçek, bir yerde söz açıldı mı dillere dolanan her zamanki birkaç kelime olsa da, bu onun diğer kadınlara, yani gündelik hayatta karşılaştığı, oturup kalktığı, daha özgür davranışlı kadınlara karşı sert ve mahkûm edici yargıda bulunmasına delalet etmiyordu. Ona göre aslında kadının fıtratında olan, içten gelen örtünme ve hayâ nüfuz edilemez çelik duvar gibi onu her türlü sürçmeden, hatadan korurdu. Kadının kalesi içinden gelen bu örtünme ve hayâ hissiydi; çador, yüz örtüsü, çakşır gibi şeyler değil. Allah göstermesin, bu kalede bir arıza olursa, onun kesin düşüşünü önleyecek başka bir güç olamazdı. Kadın demek bir kelimeyle hayâ demekti. Seyyid Mîrân-ı Sorâbî işte Havva'nın kızlarındaki bu cevhere vurgundu. Buna âşıktı dersek, anlamsız bir şey dememiş oluruz. Bunun karşılığında kadınlardaki hoppalıktan, şırfıntılıktan, bu gibi sıfatlardan ölümüne nefret ederdi. Kadının komşusunun oğlu karşısında aptalca gülüşü, hafif, yakışıksız bir hareketi onu öyle bir gözünden düşürürdü ki neuzübillah kendi kızı peygamber olsa, bir daha onun ayakkabı sesini duymak istemezdi. Hep derdi: Kadın orospu oldu mu, tavırları da orospuca olur!

Beyaz çadorlu kadın hakkındaki yargısı ihtiyatlı ve henüz geçmemiş bir meraktan öteye gitmiyordu. Bu peri yüzlü müşterinin güzelliği, yüzünün letafeti, bütün sadeliğine rağmen şaşırtıcı ve olağanüstü gelmişti ona. Mümin olan bir erkek, korkusu ve temiz kalbi ile şu dini rivayeti hatırlardı: "Kadınlardan kaçının, çünkü şeytanın ümmetindendirler."

Ruhu daha önce böyle bir kadının varlığından haberdar olmadığı gibi, bundan sonra da bir kez daha veya hiçbir zaman gözü onun emsalsiz güzelliğiyle aydınlanmasa, bir bakışın, sadece bir bakışın hatırası, bıraktığı bütün izlenime rağmen aslanın ormandaki ayak izi gibi, kısa zamanda gönül levhasından silinecekti. Camide namaz kılarken karanlık, belli belirsiz de olsa, hafızasının yardımıyla, önceki gün müşterilerinin arasında beyaz çadorlu, boylu boslu kadının dükkândan ekmek aldığını hatırladı. Yavaş yavaş aklına geldi. On şahi bozuk para verip çeyrek

ekmek almıştı. O gün kadının örtülü olduğu için yüzünü görmemişti. Topuksuz ayakkabısına, yamalı çorabına da dikkat etmemişti. Ama kesin olan bir şey vardı. Bundan daha güzel yüzlü bir kadın olamazdı. Mahalleye yeni mi gelmişti acaba? Öyleyse, daha önce nerede yaşıyordu? Can sıkıcı, günaha sokucu bu bağlantısız, saçma merak, kadıncağızı düşünmek istemeyen bu esnafı atıl bırakıyor, diğer düşüncelerini, arzularını öteliyordu. Çok hoş görünen yumuşak, hurma rengi saçları taranmıştı; kız çocuklarınınkine benzer kısa ve şemsiye gibiydi. Saf, uzun boynu, gümüş rengi kulaktozu bir sır perdeden çıkmış gibi birbiriyle kavga halindeydi sanki. Yuvarlak, zarif kız yüzü bütün hatlarıyla birlikte Tanrı'nın yaratışındaki güzelliğin örneğiydi. Uzun, kıvrık hâki kirpikleri, Firavun'un perhizkâr karısı Asiye'nin örtüsünden geri kalsa da, aslında korkunç bir gerçeği ifşa ediyordu. Onun ardında, gönül avlamak için ok ile yay elinde, pusuya yatmış ne büyüleyici gözler vardı. Acaba bu peri bir kadın mıydı? Bir başka deyişle, üstelerinde bedbahtlıktan başka bir şey olmayan, gelip geçen şu adamlarla bir ilgisi mi vardı? Peki, güneş gibi parlayan, benzersiz masalımsı güzelliğine rağmen neden o kadar sade, o kadar gösterişsizdi? Belki de çok güzel olduğu için makyaja ihtiyacı yoktu. Peki, neden, karakışta nazik bedenini sıcak tutacak giysi yoktu üstünde? Ona da ihtiyaç duymuyor muydu? Kirmanşahlı* olduğunda kuşku yoktu. Kendini şehirli, hatta bir basamak daha yukarıda, Tahranlı göstermek için çabaladığı ifade tarzının hilafına, Kürt lehçesi açıkça belli oluyordu. Bu kadın o günden sonra da ekmek almak için dükkân kapısına gelmişse, bundan sonra gelmeyeceği ne malum? Bir şey olacaksa olur ve hikâyesi yazılır.

Beyaz çadorlu kadın ertesi gün öğleden sonra, caddenin ortasında bulunan sengek ekmeği fırınına geldi. Güzel, güneşli bir gün olsa da, burnu rahatsız eden hafif bir ayaz vardı. Fırın yeni yakılmıştı. Hamurcu gecenin dördünde sona erecek işine başlamak için önlüğünü bağlamakla meşguldü. Önceki günden daha erken başlamıştı işe. Seyit Mîrân işçilerle konuşuyordu. Dükkân içindeki istifli odunların üstüne oturmuş, koyun postu,

* Kürt nüfusun yoğun olduğu bir şehir. İran'ın batısında, Irak sınırına daha yakın Kirmanşah eyaletinin merkezi. Yaklaşık iki milyon nüfusa sahiptir. (ç.n.)

yünü için un lapası hazırlıyordu. Dışarıda rüzgârdan dalgalanan beyaz bir çadorun ucu ilişti gözüne. Dışarı çıkıp bakınca onun olduğunu gördü; yüreği küt küt attı. Kadının kucağında bir çocuk vardı. Çadorunu güzelce çocuğunun başı üstüne getirmişti. İki eli birbirine bağlı olduğu için çadorun ucunu dişiyle tutuyordu. Yüzünün bir kısmı kapalı olsa da, diğer yarısı ister istemez açıktı. Süt gibi kulak memesi, hoş boynu tamamen görülüyordu. Kibirsiz, alımlı yüzü, güzellik ve metanetin parlak halesiyle, kucağında bebek taşıyan, şefkatle boynunu eğmiş kutsal Meryem'in ikinci tasviri gibiydi. Yüz hatlarında, duruşunda aşinalık ve dostluk vefasından uzak olmanın izi vardı. Taranmış, açık hurma renginden kehribara çalan güzel saçları dalgalanıyordu. Kucağındaki çocuğu sanki yorulmuş gibi dükkân tezgâhının yanında eşiğe bıraktı. Üstünde kırmızı yağmurluk olan, üç yaşında toraman bir çocuktu. Nazardan korunmak için göğsünde bir dizi yeşil cıncık boncuk vardı. Kadının omuz başında beyaz, temiz bir mendil firkete ile tutturulmuştu.

Seyit Mîrân güler yüzlü, hayâlı müşterisi konuşmadan önce onun yere bakan kirpiklerinden ne yapması gerektiğini anladı. Hemen dükkâna girdi, çıkan ilk ekmeklerden pişkin, büyük olan birini ayırdı. Tezgâh başındayken yüzündeki yarı aşina, rahat bir tebessümle, ekmeğe yapışmış sıcak çakıl taşlarını temizledi. Pişkin ekmeği âdeti olmadığı halde teraziye koydu. Tam bu sırada minberde duran çocuğun yürek tırmalayan ağlama sesi dikkatini dağıttı. İkisi birden anlatılmaz bir telaşla çocuğun başına geldi. Çocuk akrep sokmuş gibi dili damağında ağlamaktan katılıyor, küçük elini sallayıp duruyordu. Zavallı annenin beti benzi atmış, ne diyeceğini bilemez olmuştu. Çocuğu tutup sakinleştirmek için eğildiğinde kabahat kendisindeymiş gibi mırıldandı:

"Allah canımı alsaydı! Sıcak çakıl taşı elini yakmış. Vay başıma gelene! Annesine ne diyeceğim şimdi?"

Can sıkıcı, kötü bir olaydı. Aslında kabahati kendinde gören dükkân sahibi baba şefkatiyle çocuğun elini tuttu; serinlesin diye çocuğun eline üfledi. Çocuk acıdan kıvranıyordu. Avcu ile zarif parmakları iki yerde su toplamıştı. Göz pınarlarından hiç bitmeyecekmiş gibi iri gözyaşları dökülüyordu. Birkaç dakika-

da yüzü, yağmurluğunun yakası ıslanmıştı. Çocuğun yanına çömelen Seyit Mîrân kadına bakmaya cesareti olmadığı halde, açıkça özür dilemeye koyuldu:

"Bacım, benim dikkatsizliğim yüzünden oldu. Ama üzülme; çakıl taşı zarar verecek kadar sıcak değildi. Canı yandı ama birazdan sakinleşir."

Sonra içeriye seslendi:

"Abdül, Abdülmuhammed!"

Saçları dağınık, elleri nasır bağlamış, üstü başı yırtık pırtık on, on bir yaşlarında bir oğlan geldi. Elini alnına sürünce, bütün yüzünü şekillendiren is lekesine bir leke daha ekledi. Patronu hemen karşıdaki kahveye gidip mürekkep hokkasını getirmesini emretti. Sonra şefkatle, huzur verici bir sesle çocuğa hitap etti:

"Elin mi yandı yavrucuğum, elin mi yandı? Ah şu çakıl taşları! Tüh ona!" (Otururken minber dibindeki çakıl taşlarına tekme attı.)

Hokkayı aldı, parmağını mürekkepledi; kadın çocuğu tutarken, ufaklığın elinde su toplamış olan yerlere sürdü.

"Şimdi iyileşir, şimdi. İşte demedim mi? Maşallah yavrucuğuma! Ağlamayacak artık. Sen ne güzel şeysin öyle! Adın ne yavrucuğum?"

Şaşkınlık geçiren çocuğun dikkatini bu sözlerle dağıtmak istiyordu. Henüz telaşını yenememiş olan kadın, akıllı kadınlara yaraşır bir nezaketle çocuğun kulağına Ferruh demesini fısıldadı. Hakşinaslığı yansıtan yumuşak sesinde utangaçlık hâkimdi. Çocuk sevimliliğini, âcizliğini gösteren yaşlı gözlerle tanımadığı ama şefkatli adama baktı; itaat etmiş olmak için yavaşça "Ferruh" dedi.

"Oooo! Ne güzel isimmiş! Maşallah yavrucuğum, Allah bağışlasın."

Çocuğu öpüp hızla doğruldu. Mendille parmağındaki mürekkebi sildi; terazinin başına geçerken iyiliksever, öğüt verir bir ifadeyle:

"Hanım, bu soğukta neden çocuğu evden çıkardınız? Hava güneşli ama bakar mısınız, nasıl ayaz var. Küçük çile zamanı*

* Kışın ilk yirmi günü. 17 behmen-5 isfend arasındaki günler. Behmen 21 ocakta başlar. (ç.n.)

haramzadedir, utanmazdır. Gafil olmamak lazım! Çocuğun yanakları, burnu soğuktan soyulmuş pancar gibi kızarmış. Eve varınca üzerliği, duayı unutmayın. Sizin çocuğunuz değil mi?"

Muhatabı:

"Hayır, beyefendi, ev sahibimin çocuğu; daha doğrusu, ev sahibimin torunu. Ama aslında kendi çocuğumdan farkı yok. Bunu çok severim; evdeyken bir an bile ondan uzak kalamam. Bazen alışveriş için dışarı çıkmak zorunda kalsam, yalnız olmamak için bunu da yanıma alırım. Ne diyeyim ki Allah benim için böyle takdir etmiş."

Bu sözcükleri söyleyen kadın bir de ah diyecekti; demedi. Kucağına aldığı çocuğa anne şefkatiyle baktı. Omzundaki mendilin ucuyla çocuğun yaşlı gözlerini, burnunu, yanaklarını sildi, başını öne eğdi. Seyit Mîrân belli belirsiz bir korku ve ikirciklenmeyle sordu. Aslında ona göre insanlara yöneltilen yersiz bir soruydu bu.

"Galiba eve ekmek getiren aile büyüğü yok. Münasebetsizliğim hoş değil ama sözlerinizden yalnız yaşadığınız anlaşılıyor veya başınızdan tatsız bir olay geçmiş."

Kadın ister istemez:

"Öyle, tahminde yanılmadınız. Kocamla aram açıldığından beri yalnız yaşıyorum."

Tezgâhtaki hamurlaşmış ekmekten bir parça kopardı, yuvarlayıp öte tarafa atarak sözüne devam etti:

"Ne bir marifeti, ne gidecek yeri olan benim gibi zayıf, güçsüz biri için sığınağını yitirmekten daha acı ne olabilir ki? Kim halime baksa, sıradan bir yaşantım olmaması gerektiğini hemen anlar. Talihsizlik işte; beni buradan alıp götürmek için köylülerime haber verecek imkânım da yok. Zavallılar nereden bilecek halimi? Haberleri yoksa ne yapsınlar? Peygamber değiller ki gaybı bilsinler. Sanıyorlar ki çoluğumla çocuğumla ilgileniyorum ama bilmiyorlar ki..."

Cümlesi yarım kaldı. Bir damla gözyaşıyla gönül ateşini bastırmak için aşağıya dönük ağır kirpiklerini birkaç defa açıp kapadı. Onun çaresizliği yüzünden Seyit Mîrân'ın kalbi sıkıştı. Karşısında duran bu latif varlık, kadınların çoğunda bulunan

ikinci tabiatın yöntemleri, edaları ile belki bir gün kocasına meydanı dar etmişti ama şimdi kendini o kadar düşkün, o kadar biçare görüyordu ki yabancı bir esnaf da olsa gönül sofrasını herkese açmaktan çekinmiyordu.

"Tuhaf! Tuhaf!"

Seyit Mîrân'ın söyleyebildiği tek şeydi bu. Art arda gelen birkaç müşteri sözünü tamamlamasına engel oldu. Bu durumda kocasıyla arasının neden açıldığını soracak fırsatı buldu. Belki de akıllıca bir iş değil; acaba ondan çocuğu var mıydı?

Kadın utangaç, pişman bakışlarını kucağındaki çocuğun göğsündeki nazar boncuğu dizisine çevirmiş, parmağıyla boncuklarla oynuyordu. Yine de onun soracağı son soruya cevap verdi.

"Bir oğlan, bir kız."

"Yani ses seda yok. Tekrar sana döneceğine dair söylenti bile yok öyle mi? Çok fena! Peki bu durumda ne yapacaksın? Halihazırda hayatın nasıl geçiyor? Anlat bana; elimden bir şey gelir mi? İster misin, akrabaların neredeyse haber vereyim, gelsin götürsünler seni? Ayrılalı ne kadar oldu? Boşanma teklifi senden mi, ondan mı geldi?"

Seyit Mîrân'ın beyninde soru yağmuru başlamıştı. Kadın tezgâhla arasındaki ağaç direğe omzunu dayadı; daha bir güvenle, güç alarak başını bir tarafa çevirdi:

"Görünüşte benden ama aslında onun tarafından. İki çocuğumuz olmasına rağmen bu adamla hayatım öyle bir çıkmaza girmişti ki ortak bağlarımızı koparmaktan, ebedi olarak ayrılmaktan başka kurtuluş yolu kalmamıştı. Beyefendi, karı koca arasındaki ihtilaf hangi cinsten olursa olsun, bir hastalık gibi hangi hassas noktayı vurursa, insana hayatı dayanılmaz hale getiriyor; ölüm bile onun için düğün sayılır. Onunla böyle bir durumda yaşıyorum. Benim için boşanmak, yeri asla iyileşmeyecek satır yarası gibiydi. Annenin gönül bağı olan çocuklarından uzak kalması kolay bir şey değil. Canım bedenimde oldukça benimle birlikte olacak bir dert bu. Şimdi anlamış değilim; başından beri biliyordum. Çünkü anneydim ama ne yapayım. Bıçak kemiğe dayanmıştı. Tek çarem kalmıştı."

Yufka yüreklilikle kucağındaki çocuğu yere bıraktı, elini elinde tutuyordu. Başörtüsünü alnından aşağı çekti. Burnunun

ucundan, dudaklarından, saf ve zarif çenesinin yarısından başka yeri görünmüyordu. Sözüne devam etti:

"Ömrüm, gençliğim azap, bedbahtlık içinde geçiyordu. Halı altındaki akrep gibi beni gafil avladıkça zehrini canıma boşaltan kocamın zalim, kötü kız kardeşi yüzünden benim, çocuklarımın boğazından su bile geçmiyordu. Belki benden başkası buna dayanamazdı. Ama açıkça itiraf edeyim; gücümün dışındaydı. Elden ne gelir; herkes aynı direnci gösteremez; herkesin bir tabiatı var. Başınızı ağrıtmak istemem. Hayatta herkesin iyi kötü dayanabileceği sorunları oluyor. Ama benim kocam eşine az rastlanır adamlardandı. 'Yaşamak için intihar etmeli' derdi. Bu da benim yapabileceğim bir şey değildi. Şimdi burada duruyorum. Böyle anlatılmaz ve güç durumdayken halime ağlamam gerekir; ateş korkusuyla sel suyuna atlamış gibiyim. Ama iyice düşündüğüm zaman boşanmak dışında çaremin olmadığını görüyorum. Bu erkek ile kız şeytan kardeşler, ne diyeyim ki, bir hiçtir bunlar; dört yıl boyunca kanımı şişeye döktüler, damla damla boğazıma damlattılar. Bir lokma kuru ekmek yiyordum, yüz türlü töhmet, iftira, küfür işitiyordum; başıma kakılıp duruyordu. Bana öyle çamurlar atıyorlardı ki dirhemini dağa atsalar, dağ bir anda patlardı. Hakkımdaki kötü zannı öyle bir hal almıştı ki gece yarısının sessizliğinde sokak penceresi altından biri geçse, kendi halince şarkı söylese veya efkârlanıp nara atacak olsa, bu adam o korkunç haşinliğiyle beni uyandırıyor, 'Senin âşıklarından biri mi bu ha? Söylesene kimmiş bu?' diyor, tekme tokat beni sorguya çekiyordu. Vay efendim, neden bu sokaktan geçenlerin şarkı söyleyeceği tutuyormuş? Sokağa bakan teras odasında otururduk. Ben sokağa bakmayım diye duvar örmüştü. Keşke hepsi bu kadar olsaydı. Erkek kardeşlerimin, yakınlarımın beni ziyarete gelme hakları da yoktu. Onların benim durumumdan habersiz olmaları yeni bir şey değil. Ağabeyimi son olarak iki buçuk yıl önce gördüm. Amcamın oğlunu şimdi görsem, kesinlikle tanıyamam. Çünkü evlilik hayatım boyunca sadece bir kere evime geldi. Öyle kötü, acı bir muameleyle karşılaştı ki bir dört yıl daha amcakızının adını anmaz. Benim bağlarımı işte böyle dağıttı. Başka kimselerle, komşularla bir işim olduğunda bu adam kudurmuş köpeğe

dönüyor, kimse yanına yaklaşmaya cesaret edemiyordu. Aşağılığın, hayırsızlığın bu kadarı da pes doğrusu! Üçüncü çocuğuma dört aylık hamileydim. Çocuğu düşüreyim diye karnıma tekme attı. Sonunda olan oldu. İfrit kız kardeşi, ben hastalıktan ölüm döşeğinde yatarken müsekkin ilaç diye beyaz bir tozu suda eritip içirdi bana. Üç gün üç gece kustum. Az daha beni öldürüyorlardı. Bu keş kılıklı herif evinde kaldığım dört yıl boyunca sadece bir çador aldı bana. 'Kadının çadoru genç olduğu sürece onun dört duvarıdır. Yaşlanınca yerini mezar duvarı alır' diyordu. Cimrilik, nankörlük, eş üzmede üstüne yoktu. Kadın, çoluk çocuk onun için taş ile sıva hükmündeydi. Şaşılacak şeydir, bir iş için gayret göstermezdi. Hiçbir şeyden, hiç kimseden hoşlanmazdı. Pilav için pirinç ayıklarken, o da yılda sadece bir gece, çeltiği atacak olsam, akşam pilav yemekten mahrum kalıyordum. Bu da sözüm ona onların bana verdiği bir hayat dersiydi. Bana çador almamasının asıl sebebi, hep evde oturmak zorunda kalmam içindi. Ben de bunu görünce inadına başı açık sokağa çıkıyordum. Ayda bir kez hamam yüzü gördüğüm yoktu. Ne zaman hamam parası isteyecek olsam sırıtıyor, 'Hamam da ne ki? Yenilir mi? Giyilir mi?' diyordu. Bu sözleriyle canımı acıtıyor, köyde oturan, kendilerine göre sade hayatları olan yakınlarım hakkında ileri geri konuşuyordu."

Son sözleri işitince Seyit Mîrân'ın dudakları hareketlendi; eli terazide kalmışken alaycı bir harekette bulundu, gözleriyle güldü. "Yok olası herifin biriymiş!" demek istiyordu. Kadın, genç dullara özgü teslim olmuşluğun verdiği mülayimlikle, sürekli gitmek için elini çekiştiren çocukla konuşmak için eğildi. Ona hemen gideceklerini, yolda meşrubat alacaklarını söyledi. Tekrar kucağına aldıktan sonra muhatabı çocukmuş gibi sözünü baştan aldı.

"Halbuki başına toprak yağası, yılda bir kere hamamın önünden geçmezdi. Üstü başı toz toprak içindeydi. Geceleri aynı kireçli, lekeli, pis elbisesiyle, leş gibi kokan vücuduyla yatağıma giriyordu. Kulaklarında, saçlarında bir araba pislik vardı. Evlendiğimde çocuk sayılırdım. Bu pis herifle suratsız kız kardeşi bir güzel sırtıma binmişti. En küçük bir bahaneyle beni sandık odasına hapseder, önüme ekmekle su koyup evden çı-

karlardı. Esir almışlardı sanki. Hayatımdan o kadar bezmiştim ki defalarca canıma kastettim. Nihayet geçtiğimiz sonbaharday-dı. Belki neden böyle düşünmeden etmeden davrandığım için beni kınayanlar olabilir. Ne yapayım; önümde başka çıkar yol yoktu. İnsan hayatından bıkmayagörsün, artık ondan aklıselim beklenmez. Geçen sonbaharda benim için işkence demek olan anlamsız bir maskaralıkla her şeyi göze aldım, başımdaki şu örtüyle geceleyin onun evinden kaçtım. Ertesi gün saklandığım yeri bildirmeden ona haber gönderdim. '*Rezillik, gönlü kan içinde olmak buraya kadar artık! Gayretsiz, namert herif! Biri bana kötülük etse, buna dayanabilirdim. Bunu çocuklarım için yapardım. Ama ikiniz bir olup beni bir başıma bitirmek istemediniz mi?*"

Kadın buraya gelince sustu; bir an için acılı, uzun macerasını düşünmeye daldı. Sonra kederinden kurtulmak ister gibi gitmeye davrandı; çocuğun şapkasını, yağmurluğunu düzeltti. Çocuğu çadorunun himayesine alarak her zamankinden daha mülayim bir tarzda:

"Böylelikle mehrimi* helal edip canımı kurtardım. Ondan, onun zebercet kasrından öyle bir ayrıldım ki hatta Allah bile tekrar aramızı bulduramaz."

Genç dulun macerası görünüşte sona ermişti. Muhatabı konumu gereği müşterilerle, taşla, teraziyle ilgilense de kulak kesilmişti. Onun için getirip tarttığı ekmek sehven birkaç parçaya bölünüp başkasına satıldı. Bunu fark eden kadın bir şey demedi. Kendi nefesiyle ısınmak için çadorunu ağzıyla kapattı. Adamın sorusuna verdiği diğer cevaplardan, amcaoğlunun Çağasefid köyünün muhtarı ve nispeten zengin biri olduğu anlaşılıyordu. Erkek kardeşlerinin ele güne muhtaç olmayacak derecede halleri vakitleri yerindeydi. Seyit Mîrân bir köyün doğal durumu, küçüklüğü, büyüklüğü hakkında az çok fikir sahibiydi. Oradaki küçük servet sahipleri ile bazı konular hakkında soru sormak istiyordu. Kadının hemen hemen apaçık, riyasız sözlerinden anladığı kadarıyla, bildiklerinin yanında bilmedikleri birkaç kat artmıştı. İşin kötü tarafı, o bir erkekti;

* Mehir: İslam hukukuna göre erkeğin evlenirken kadına vermeyi taahhüt ettiği para ya da mal. (ç.n.)

böyle mahalle karısı merakı, hem de böyle münasip olmayan bir güzergâhta kesinlikle yakışık almazdı. Sıradan kadınlardan her bakımdan farklı olan bu güzel yüzlü kadının doğduğu köy hakkında o kadar da ayrıntılı bilgisi yoktu. Tek bildiği Nilüfer Gölü yakınında, şehre dört fersahlık* mesafede olduğuydu.

Kadın başka konulardan ziyade kendi hayatını, macerasını anlatmak istiyordu.

"On iki yaşında bir kız çocuğuyken beni elimde taşbebeğim, dayımla koca evine gönderdiler. O zamandan beri hep şehirde yaşadım. O merhametsiz, insafsız bekçi iki üç günlüğüne tebdilihava olsun diye beni köye bırakmıyordu.** Bilmiyorum, Allah'ın huzurunda ne büyük günah işlemişim ki ölmeden önce böyle yedi başlı, melun bir yılanın eline düştüm. Köyde hayat sessiz, tekdüzedir. Baba yok, ana yok. Kız kardeş yirmi fersah öteye fırlatılmış. Böyle bir hayatın tadı olmaz. Ama adı 'kadın' olan birinin ömrünün sonuna kadar kapı eşiğindeki nal gibi, böyle namert bir herifin evinde azap dolu bir hayat geçirmek için çivilenmeye mecbur kalmasının tadı yok. Bu hayatın şer'i ve geleneksel zevkleri ise ayaklar altında aşınmaktan başka bir şey değil. Bütün tekdüzeliğine, artısına eksisine rağmen köy hayatını böyle bir hayata –ki hayat değil, esaret, daha kötüsü diri diri mezarda yaşamaktır– bin defa tercih ederim. Yazık, yüzlerce yazık!"

Anlatacakları, dertleri bitecek gibi değildi. Seyit Mîrân onun sözleri üzerine mırıldandı:

"Yazık, yüz kere yazık! Aldatıcı şehir elimi yakamdan çekmiyor. Güzellikle para her zaman insanı mutlu etmiyor!"

Kadının açıkça konuşmasından, özgürce tavrından aldığı yeni bir cesaretle sordu:

"Adınız ne?"

"Homa."

"Pekâlâ, Homa Hanım. Bir insan kocasından, eski hayatından kopmuşsa, hatta Tanrı bile bu işte aracı olamıyorsa... Öte yandan boşanma için bekleme süresi sona ermemişse, elbette sona ermesi yakındır. Artık ah çekip hayıflanacak bir sebep kalmıyor."

---

* Bir fersah yaklaşık altı kilometre. (ç.n.)

** Anlatıcının yaş hakkındaki bilgileri kesin değildir. Üstelik kadın burada kasıtlı olarak kendini o kadar çocuk yaşta göstermemek istiyor. (ç.n.)

Bir yandan düşünüp, yaşlı bir kadının ekmeğini tartmak için duraladı; müşteriyi gönderdikten sonra terazinin başından bu tarafa geçti. Kadının yanında minber üstündeki ekmekleri altüst ederken sözüne devam etti:

"Kardeşim, şu iki günlük ömrü dertle, hayıflanmayla geçirmek olacak şey mi? Sen gençsin, hayat istiyorsun. Eskilerin sözü, baş eşinin yanında baş olur. Allah sana birini haram ettiyse, dünyanın kapılarını yüzüne kapamadı ya. Ne yapacağın belli. Bir koca bulmalısın. Yanlış mı söylüyorum?"

Yüzü hemen hemen açılmış olan kadın yarım bakışla başını kaldırdı. Arka arkaya iki mülakattan, yüz yüze yarım saatlik konuşmadan sonra ilk kez göz göze geldiler. Açık ela gözlerinde belli belirsiz bir kuşku dalgalanıyordu. Sözü buraya kadar getirdiği için kendini gafil avlanmış hissediyordu. Anlamlı bir hareketle başını öne eğdi, kadınca güzelliğinin verdiği hayâlı bir sitemle:

"Koca mı?"

Utancından, içine düştüğü tedirginlikten olacak, kucağındaki çocukla ilgilendi.

"Ah kurban olurum, çocuğumun eli yandı. Ferruh'umun eli uf oldu!"

Gösterdiği anne şefkatinden utanç duymadan çocuğun elini dudağına götürüp öptü. Çocuk siyah parmaklarını görünce acısını hatırladı. Hem annesinden uzak olduğu, hem sabırsızlığı dolayısıyla dudaklarını büzdü, yeniden ağlamaya başladı. Kadının çocuğu susturmak için telaşlanması doğaldı. Orada daha fazla dikilmemek için henüz ekmeğini almamış olsa da gitmek üzere geri döndü. Çocuğu kısa, sessiz mırıltılarla kucağının beşiğinde salladı, kolunu değiştirdi. Sesinde açığa vurulmamış keder ve muratsızlığın derin izleri vardı. Bu hal adamı bir an düşünceye daldırdı. Akıl ve sosyal vicdan sahibi bir insanı sarsmaya yeterdi. Kaldı ki bunlar daha önemli olan duyguyla baş başa gidiyordu. Bu kadının dillendiremediği acılı, üstü kapalı talepleri yok muydu? Bunları anlamak nasıl mümkündü? Önemli mesele buradaydı. Kadının tezgâhtaki ağaç direğe yaslanıp konuştuğu birkaç dakika içinde, caddenin karşı yakasında, kahvehanenin bitişiğindeki manifaturacı dükkânının sahibi,

kürsüde* oturmuş, hayâsız gözlerini bir an olsun onların üzerinden ayırmamıştı. Besbelli, daimi müşterileri olan kadınlara karşı saçma sapan düşünceler besliyordu. Daha çok başkaları hakkında zanda bulunuyordu. Yoksa asla münasebetsiz bir iş yapmamıştı.

Seyit Mîrân ekmeği tartarken tekrar çırak Abdül'e seslendi. Beyaz çadorlu kadının fark etmediği bir işaretle gidip yandaki pastaneden birkaç reçelli ekmek almasını emretti. Kadının daha gelir gelmez tezgâha koyduğu, hâlâ orada duran parayı alıp oğlana verdi. İçinde tehdidin söz konusu olmadığı, evvelki yorgun sesini yükseltti:

"Bak şuna! Allah ya senin canını alsın, beni kurtarsın; ya beni kurtarsın, senin canını alsın! Tembel herif, yazık, yazık! Allah balarısını gece gündüz uyanık kalsın, iş peşinde koşsun, faydalı olsun diye yarattı. Oysa sen uğursuz, gidip odunların üstüne uzanıyorsun, hep uyku depoluyorsun! Senin patronun değil miyim? İçimde hasret kaldı; bir kere de eline süpürgeyi alsan, şu dükkânın önünü süpürsen. Ekmek kırıntıları ayaklar altında! Bak bak, şu çakıllara; kaldırımdan gelip geçenin her adımında çekirge gibi o yana bu yana savruluyor; o çakıllar da bu dükkânın malı. Bunlar bozuk para! Para, anladın mı? Bir başına öldürdün beni!"

Yüzünü beyaz çadorlu kadın ile minberden ekmek alan bir adama dönerek:

"Şaşıyorsunuz, biliyorum. Şaşmakta, içinizden bana gülüp 'Yoldaki çakıl taşı da para olur muymuş?' demekte haklısınız. Dün yabancı biri gelmişti, evindeki sobaya bu çakıl taşlarından götürmek için. Çeşmeden su çekiyor sanki. Bu onun bana söylediği sözün aynısı. Evet, ne yazık ki bugünlerde caddelerdeki çakıl taşının bile para ettiğini söylemeliyim. Biz esnafız; bir yükü iki kıran; o da bin bir ricayla. Bunlara para ödüyoruz. Neden mi? Ta ırmaktan taşıyorlar. İran parasıyla, A'lâhazretin** parası olan iki kıranı şu çakıl taşlarına veriyoruz."

---

* Kürsü (korsî), ateşli mangal üzerine sıcak havayı kaçırtmayacak şekilde geniş bir örtü veya yorgan çekilir. Eller, ayaklar örtünün altında mangalın verdiği ısıyla sıcak tutulur. (ç.n.)

** İran şehinşahı. (ç.n.)

Haşin sesi üzerine dükkân kalfası elinde süpürgeyle çakılları toplamaya çıktı. Adı Homa olan beyaz çadorlu kadın ekmeği aldı, çadorunun altına koydu. Giderken başını geriye çevirdi. Metin, görkemli olduğu kadar şuh, gönül çelen bir bakışla küçük, bahaneci ağzını açtı; ince, heveskâr dudakları göründü. Başını, boynunu işveli işveli hareket ettirip kısa bir süre önce sırdaşı olan bu adama canane bir latifede bulundu:

"Beyefendi kızmayın; bir yükünü iki kırana alıyorsunuz, batmanını* iki kırana, yani ekmek fiyatına biz müşterilere satıyorsunuz. Bundan kârlı alışveriş mi olur?"

Seyit Mîrân'a dönük iri gözleri olağanüstü özelliğiyle, adeta ufalayıp yıkan yıldırım gibi yapacağını yaptı. Allah'tan korkan bu adam bir süre neye uğradığını anlayamadı. Hayatının acı ve kötü sonlu macerasını dile getirmekten rahatsız olan zavallı dul, hakkında iyilik düşünen, nasihat eden adamın bu vesileyle acılarına, gizli gözyaşlarına bir perde çekmesini istiyordu. Uyanık bakışlarında şirin, utangaç, kaçamaklı bir eda coşkulu, serkeş bir sitemle karışmıştı. Bunlar yüreğindeki korkuyu, umudu, talebi gün yüzüne çıkarıyordu. Devir, örtünme devri olmasına rağmen Seyit Mîrân-ı Sorâbî'nin o zamana kadar güzel yüzlü kadınları az görmüş olması doğru değildir. Kendisi de Kürt'tü. Kürtlerin yaşadığı, kadınlarının geleneksel olarak örtünmediği Kirmanşah'ın ve Kürdistan'ın büyük bir kısmını dolaşmıştı. Ama bu kadın veya çöl sabahından daha parlak olan ifadeli bakışı veya Bane'de** güneşin batışından daha hoş olan tatlı tebessümü bunların ötesindeydi. Din korkusu veya ahlaki metanetten olacak veya genelde dayanma gücü olmadığı için, her ne ise, hemen başını önüne eğdi. Kadının konuşmadan da aklını, kemalini gösteren sözlerindeki can eriten ama hoş, bal gibi tatlı iğnelemesine güldü. Cevap veremez olmuştu. Bu latife müşterilerin önünde ona kırbaç gibi gelmişti. Sonra tek kelime etmeden veya üstüne alınmadan, terazi başına ekmek getirmek için dükkânın iç tarafına geçti. Hareketleri coşkulu, duyguları darmadağınıktı.

* Bir batman (men): Üç kilogram. (ç.n.)
** İran'ın Kürdistan eyaletinde bir kasaba. (ç.n.)

Beyaz çadorlu kadının ardından art arda birkaç kişi ekmek alıp gitti. Onlardan biri, Abdül yaşlarında, üstünde geniş, büyük bir ceket bulunan, sarı yüzlü, çırak kılıklı bir erkek çocuğuydu. Donmasın diye ellerini yenlerine saklamıştı. Yakasını kaldırmış, koltuğunda ekmekle hızla uzaklaşıyordu. Seyit Mîrân ondan ekmek parasını aldı mı, almadı mı; şüpheye düştü. Onun ekmeğini tarttığı sırada bütün dikkati dağınıktı. Hatta ona ne kadar ekmek verdiğini bile fark etmedi. Acaba iyi tartmış mıydı? Esnaf için kazık yemek de kazık atmak kadar günahtı. Aceleyle kaldırıma fırladı; çocuk gözden kaybolmadan geri dönmesi için çağırdı. Yanına geldiğinde çocuğun yüzünde şaşkınlık belirtileri vardı. Seyit Mîrân yumuşak olmayan bir tarzda:

"Ne kadar ekmek aldın?"

Çocuğun beti benzi attı.

"Bir men."*

"Parası?"

"Parasını verdim amca valla; ekmeği tartarken verdim. Sen de elimden aldın, kasaya attın!"

"Yemin etme çocuğum; doğruyu söyle."

"Valla yalan söylemiyorum. Eski beş kıranlık kâğıt paraydı. İşte şu üç kıranı da üstüne verdin! Tamam mı!"

Yüzü o kadar değişmişti ki mesele uzarsa ağlamaya başlayacaktı. Seyit Mîrân şaşkınlıktan ne diyeceğini bilemedi. Kasaya baktı, çocuğun söylediği beş riyali aramadan, parayı görmeden başını salladı. Bu sırada Abdül görevinden döndü. Satın alıp getirdiği tatlı ekmek paketini patronunun önündeki tezgâha koydu; adi ahlakını gösteren saldırgansı bir ifadeyle:

"Hani çakıl taşıyla eli yanıp ağlayan çocuk için almıştım ya bunu; ne yaptım ettimse de annesi almadı. 'Patron size vermemi söyledi' dedim. O da dedi ki..."

Burnunu çekti; ateşini tazelemek için patronunun önündeki seramik mangalı aldı. Seyit Mîrân ters ters bakıp baştan aşağı süzdü onu.

"Peki, niye sustun? 'Patronun halt etmiş' dedi değil mi? Pekâlâ; hora geçmedi madem; kondun beleşe; götür içeri. Kürekçi bölüştürsün herkese."

---

* Bir men (batman): Üç kilogram. (ç.n.)

Paketi tezgâhtan aldı; bir taraftan düşünüp bakışları uzakları tararken çırağa verdi. Henüz güneşli olan karşı kaldırımda, kamburlarını o yana bu yana sürükleyen sessiz, revnaksız izdiham arasında çocuğun kırmızı yağmurluğu ilişiverdi gözüne. Kadın parmağını çocuğun avcuna vermiş, küçük adımlarla onu tay tay yürütüyordu. Yormamak için arada bir duruyor, eğilip onunla konuşuyor, tekrar yavaş yavaş yürümeye devam ediyordu. Yanından geçenler durup başını çevirerek onu dikkatle süzmekten kaçınmıyordu. Seyit Mîrân uzaktan bu manzarayı görüyor, bakışların sebebini bilmiyordu ama hemşerilerinin bu avareliğine, anlamsızlığına daha çok üzülüyordu. İkisini gözden kaybedip, dükkân kalfasını talimat vermek için çağırdığında düşünceye daldı.

"Homa ne güzel yüzlü, gönül çekici bir kadın! Nasıl akıllı, kendini kontrol eden bir kız! Çocukcağız henüz boşanmanın ne demek olduğunu bilmeyecek kadar genç. Onun gibi çocuk yaştaki alımlı bir kadın, büyük şehirde, bozuk zamanede dul kalmanın, kimsesiz olmanın ne anlama geldiğini nasıl anlayacak? Hiçbir şey şundan daha inanılmaz değil. Böyle güzel, alımlı bir kadının, kendisinin de dediği gibi evi barkı, aşkı, alakası var. Çocukları var. Bir sebeple veya bazı sebeplerle onlardan uzak kalmış. İyi, kötü, geçimli, geçimsiz olsa da başı kocasının yastığındaymış. Böyle bir koca her ne olursa olsun, böyle güzel bir eşi koruyamamış. Acaba yaşlı mıydı? Kusur veya geçimsizlik gerçekten de adamda mı yoksa bu kadında mıydı?"

Temelsiz düşünceler, ortamın uygunsuzluğu, dar vakit müşterilerin hücumu, caddedeki trafik, gidiş geliş derken doğal olarak dağılır, bir yere varamaz. Kocası, yaptıkları hakkında çizdiği manzara gözünde canlanıyor, onun kabahatsiz olduğu izlenimini yaratmıyordu. Ama kerem sahibi olan bağışlar. Hatasız insan olur mu? İyi düşünmeyi, gönül temizliğini atasından miras alan Seyit Mîrân gibi duygusal, iyi kalpli bir adamın ona hak vermemesi mümkün müydü? Görünüşteki tavırları, bakış tarzı, hepsinden önemlisi sade, yoksul kıyafeti, doğal sağlamlığı, kendini kontrolü ve iffeti hikâye eden bir gerçeği gizlemişti. Bu kadında bir iffet lekesi bulunsa, kuşkusuz şehirde biricik olan güzelliğiyle, endamıyla başından çok maceralar geçmiş

olurdu. En azından üstü başı, takıları göz alıcı, aldatıcı olurdu. Piyasa mührü olan aşklar çatlak çini gibi başka ses çıkarır. Her halükârda kesin bir şey vardı. Çocuklarından uzak kalması, dul ve yalnız olması bir yana bırakılsa, geçim bakımından yani yeme, içme, yer, mesken açısından uygun bir konumda yaşamıyordu.

Söylemek gerekirse, bu düşünceler bir düzen ve mantık dizisinden ziyade karmaşık, aydınlık olmayan bir duygu şeklinde belirdi Seyit Mîrân'da. Talimatını beklerken tezgâh önündeki toprağı kazıyan kalfaya, bundan böyle bazı kimselerin, özellikle tugay idari işler başkanı yaverinin ev ekmeğini Abdül değil, onun götürmesini söyledi. Çünkü Abdül'ün üstünden başından uğursuzluk yağıyor, yüzü insanın midesini bulandırıyordu. Bir lütuf, sefa örneği olan, felaket dolu geçmişi yüzünden yüreği kinle, hınçla dolu olan o yoksul taşbebek, yani beyaz çadorlu kadın, kesinlikle o pislik abidesinin elinden bir şey alıp çocuğuna yedirmezdi.

Kâzerun giysili bir okul çocuğu içeriden aldığı bir ekmek için para yerine Seyit Mîrân'a mühürlü kâğıt verdi. Önceden hazırlandığını gösteren saygılı bir ifadeyle:

"Annem size dua edip selam söyledi. Mührümüzün bittiğini, bunun sonuncusu olduğunu söylememi istedi."

Şerefli ama yoksul bir ailenin oğluydu. Seyit Mîrân hem Allah rızası hem insanları sevdiği için onlara yardım ediyordu. Dükkân çakıllarını süpürmesi için işçisinin başında ekşiyen bu adam iyiliksever, bağışlayıcı biriydi. Hak eden birine yüz menlik ekmek mührü vermekten çekinmezdi. Böyle davranışlar onun gözünde, bedenden çıkan kan gibiydi. Hacamat kanı sağlık ve ruh sefası olduğu gibi yeri de kısa zamanda dolardı. En küçük bir düşünceye bile kapılmadan çocuğa:

"Peki, peki; bu akşam veya yarın sabah yirmi menlik daha mühürlü kâğıt vereceğim. Kömürünüz bitmedi değil mi? Bir dahaki sefer gelirken yanında kap da getir, Süleyman'a ver. Değirmenden iyi, yumuşak un gelince versin size. Belki erişte veya başka bir şey için lazım olur."

Razılıkla çocuğu gönderdi. Beyaz çadorlu kadın gençti; evlenebilirdi ama bu aile gibi hak sahibi değildi. Ancak onlardan daha çok yardıma muhtaç gibi görünüyordu. Mırıldandı kendi kendine:

"Acaba bir daha onu görecek miyim? Keşke durumunu daha çok sorsaydım. Hayatındaki eksikleri, sıkıntıları sorsaydım. Madem mehrinden, nafakasından vazgeçmiş, yakınlarından uzakta yaşıyor; peki nasıl, ne yolla geçiniyor? Acaba birikimi mi var? Biri ekmek parasını mı karşılıyor? Veya..."

Dudaklarını sıkıştırdı. Tatsız bir düşünceyi başından uzaklaştırmak ister gibi elini alnına sürdü. Büyük bir fırsatı kaçırmıştı sanki ya da duyguları onu kadınla ilgili büyük bir olay hakkında haberdar ediyordu. Ama düşünce, bu dünyayı gösteren beden kadehi onun sırrını keşfedip araştırmaktan âcizdi. Kendi kendine:

"Sahi, neden insan aklına kötülük getirsin ki? Belki de bütün geçimlik rızkı, her gün aldığı çeyrek ekmektir. Tuhaf şey! Bu kadın düşüncemi allak bullak etti. Keşke bir kere daha onu görseydim! Hayatta her şey ince, zor bir andan geçiyor. Onun her şeyi buna tanıklık ediyor. Ömrünün baharı sayılan en güzel çağında vücudunun bin gülünden biri bile açmamış. Böyle bir zamanda devrin soğuk, kurutucu veya zehirli rüzgârlarına maruz kalması yazıktır. Genç ve güzel; bir o kadar da cahil ve musibetlere açık. Hayatın görünüşteki onca sadeliğine, açıklığına rağmen, çapraşık, yol iz kaybettirici bir şeyi var. Deneyimsiz genç düşünce bunu önemsemiyor. Deccal'in eşeğidir.* Sanki Allah'ın kullarını doğru yoldan çıkarıp peşine takmak için her kılından bir saz ses verir. Bunları ona söylemek gerek. Onun öğüde, birinin yol göstermesine ihtiyacı var. Pirler, görmüş geçirmişler bile kendilerini bundan müstağni görmemiş. Şu tezgâhın başında bir iki güne kadar onu görebilirsem, bir baba gibi bazı şeyleri hatırlatayım ona. Kocasının evini, her zaman uğradığı yeri sorayım. Acaba kadının dediğinin aksine, Tanrı'nın dikimevinde bu söküğü dikecek bir iğne bulunmaz mı? Belki doğrudan aracılık etmekle veya mümkün olan her vesile ile bir hayra sebep olurum. Bir anneyi çocuklarına, bir kocayı ayrılmış eşine kavuşturmaktan daha hayırlı, Allah'ın da makbulü bir iş olamaz."

---

* İnanışa göre Deccal ortaya çıkacağı zaman bir eşeğe binecek. Bu eşeğin her kılından büyüleyici sesler gelecek. Eşeğin dışkısı insanlara hurma gibi görünecek, bunları toplayan insanlar, ancak yedikten sonra onun hurma olmadığını anlayacak. (ç.n.)

Akşamın yaklaşması dolayısıyla dükkân gittikçe kalabalıklaşıyor, o da sürekli teraziye kilo koyuyor, müşteriye ekmek veriyor, kasaya para atıyordu. Hareketleri her zamanki alıştığı, bunaldığını gösteren tarzdaydı. Aklından geçen son fikir dolayısıyla başını salladı. Küskün terazicisi Habib hemen geri dönse, aklı başında büyük adama yakışmayan şımarıkça, çocuksu tavırlarından vazgeçse, onun için görücülüğe bile gidebilirdi. Habib'in doğru düzgün bir yaşantısı yoktu; kadınsız erkekler gibi ona da yalnızlık şeytanı azap çektiriyordu. Hiç dillendirilmemiş böyle bir saadete can atıyordu. Onun hikâyesi yıllardır hanım meselesinden de ötedeydi. Oysa peri yüzlü, altın saçlı bir kadın vardı. Susamış kuru dudağın, soğuk pınar suyunun hikâyesiydi. Ücretinin az olduğunu söylüyordu; peki ya başka? Ne derdi vardı ki? Gîlan'a mı gitmek istiyordu? Onun yanında çalışmaya başladığı iki yıl zarfında, üçüncü kez triplere girmiş, ortada fol yok yumurta yok, işinden el çekmiş, dükkânı Allah'a emanet edip gitmişti. Dürüstlük, namusluluk onun en belirgin özelliğiydi. Bu davranışına ne demeliydi? Bu köpek ahlakına rağmen, gerçekten de okşanmaya ihtiyacı olan kalbi kırık bu kadını mesut edebilir miydi? Bu da ayrı meseleydi.

Dükkânın arkasından ellerinde, koltuğunda birkaç un tenekesiyle un ambarından göründü. Kısa boylu, zayıf, köse bir adamdı. Geçirdiği bir sinir hastalığı dolayısıyla sürekli yerinde sarsılıyordu. Görünüşte ebleh, işi yaramaz biri gibiydi ama aslında çok çalışkan, sorumluluk duygusu olan biriydi. Giyim tarzıyla, konuşmasıyla, yürüyüşüyle, hatta düşüncesiyle, her işiyle çalışanların, özellikle Seyit Mîrân'ın şakalarına konu oluyordu. Bu ufak tefek adam soytarı değildi ama diğerleri, hatta çevredeki esnaf eğlenmek için ondan bir soytarı yaratmıştı. Böylece gündelik hayatın sertliklerini unutmak istiyorlardı. Dört menlik altı un tenekesini taşırken çocukların çarkıfeleğini andırıyordu. Unları tağara bıraktı, dükkânın un ambarına geçti. Patronun sabah onun için hazırladığı un süpürgesi elindeydi. Süpürgenin pürüzlü yerlerini yokluyor, devamında bakışlarıyla beğendiğini belli ediyordu. Yaşlıydı ama başında tek tük saç bile bulunmadığı için hiç kimse gerçek yaşını çıkaramıyordu. Una bulanmış kaba ceketinin üstünde geniş bir kemer, ince ayaklarında çarık vardı.

Kirmanşah'ın doğu illerine has yayvan bir lehçeyle Seyit Mîrân'a ambarda un kalmadığını bildirdi. Patron bu haberi duyar duymaz elindeki ekmeği bıraktı hemen; şaşkınlıkla ona döndü:

"Ne diyorsun Süleyman; nasıl un olmaz? Sabahki altı yük un değirmenden gelmedi mi? (Cep saatini çıkarıp baktı.) Bu durumda akşama unsuz kalacağız demek. Şu soysuz herif yine karda kışta oyun oynuyor; yine geçimsizlik çıkarıyor. Söyle hele; ne kadar hamur var? Yarın sabaha yeter mi?"

Süleyman elinin tersiyle buz tutmuş burnunu sildi, yerinde kıvranarak:

"Patron, bu getirdiğim son tenekeydi; hepsi bu. Elenecek bir şey yok. Duvar üstündekileri de süpürüp topladım. Zar zor on yoğurumluk hamur çıkar. Birinci pişirimi hallederiz ama sonra ne yapacağım? Bunların işine güvenilmez. Elimizi çenemize dayayıp beklersek, önceki gibi, hatta ondan önceki gibi yarın öğleyin de yatarız."

Patron:

"Üstelik asıl önemlisi, tugayın ekmeği. Sen bunu hepten unuttun galiba. Onlara ne cevap verilecek? Değirmen yolu ayaklarını öpüyor galiba. Çarıkları geçir ayağına; hava kararmadan Sorab'a git. Bakalım ne yapacaksın?"

Süleyman kemerini düzeltirken homurdanarak değirmenciye küfretti:

"Taşın çatladığı şu kışta, soğukta bana değirmen yolu göründü ya! İnşallah değirmeni başına yıkılır. O kadar yolu arşınlayıp soğuğu yedikten sonra eli boş dönmekten korkarım."

Seyit Mîrân işçisini yüreklendirdi:

"Hayır; Allah'tan umarım de; korkma. Ne kadar öğütülmüş un varsa, alır getirirsin. Sorab'daki diğer değirmenlerden de birkaç yük borç al; eli boş dönme. Molla Ahmed Erdebilî Allah'tan nasıl su istiyorsa, ben de bu akşam senden un istiyorum. Hele geri dön; hikâyesini anlatırım sana."*

* Bu hikâye bazı din büyükleri hakkında anlatılır. Aptes almak için kuyuya kovayı sarkıttıklarında su yerine mücevher çekmişler. Molla Ahmed Erdebilî üçüncü defa kovaya mücevher çekince, mücevherleri kuyuya boşaltmış, "Allah'ım, Ahmed senden su ister!" demiş. (ç.n.)

Süleyman yerdeki minberin üstünden yarı yanık bir ekmek parçası alıp üfledi; ağzına koydu:

"Patron, bütün şaşkınlığım ne biliyor musun? Allaha şükür, sen bütün sınıfın başkanısın. Değirmenci veriyor, değirmenci alıyorsun. Şah gibi hükmün yürüyor; böyle şapka giymeden dolaşıyorsun. Sonra diyorlar, pay eden ya kazık yiyor ya lanetleniyor; yalan değil mi?"

Seyit Mîrân onun sözüne güldü:

"Ama senin patronun hem kazık yiyor hem lanetleniyor. Sınıf başkanlığı şimdilik bizim için bundan başka bir şey değil. Gideceksen, akşam olmadan bir an önce git. Belki bir şeyler yaparsın. Oruç da değilsin ki açlıktan benim gibi dizlerin titresin. Haydi babam; işçiler sana boşuna 'rüzgârın seyisi' lakabını vermedi herhalde. Bakalım aslan olarak mı, tilki olarak mı döneceksin? Ramazan ayıdır; iki yük de getirsen, günün ilk pişirimi için bize yeter. Şu on hamur da tugayındır. Haydi, düş yola. Söylerim; un ambarının kapısını Abdül kapatır. Bak hele! Dinle!"

İşçisi yürümeye başlamışken, geri döndü. Seyit Mîrân sözlerine ekledi:

"Baktın ki değirmen arızalanmış, çalışmıyor veya tamiriyle uğraşıyorlar..."

"Tamam; çalışıncaya kadar beklerim. Bir geceyi de tandır dibinde geçirmek fena olmaz."

"Aferin sana, içtiğin süte! Dersini iyi bellemişsin. Belki sabahtan önce unu yetiştirirsin; haydi babam; Allah'a emanet ol. Sen yanımda oldukça, gam çekmem ben."

Birkaç müşteri ile kalfanın karşısındayken onun arkasından yürüyüşüne, kılığına güldü:

"Bu da bir âlem. Yaşı altmışı geçti ama insan onu otuz yaşında biriyle karıştırır. Şimdiye kadar soyunduğunu gören olmadı. Herkes onun kısır olduğunu sanır ama eminim yaşlı olmasına rağmen erkekliğinden bir şey eksik değildir. Hamza kalfa, bu sırrı keşfedip bize söyleyemedin. Tuhaf doğrusu, şu dükkânda kürekçi dışındaki işçiler bekâr!"

Hamza talimat gereği yaverin evine ekmek götürecekken, patrona:

"Oradan dönerken, istersen Habib'in evine uğrarım. Bildiğim kadarıyla kimse arkasını arayıp sormamış. Ateşsiz kürsü dibinde üç gün yatıp açlıktan elini karnına bastırdıktan sonra herhalde işinin başına dönecek kadar aklı vardır. Bodur Nevruz da işsiz. Kahvehane sekisine oturmuş, sinek avlıyor. Gelsin dersen, takla ata ata gelir buraya. Onun fena bir adam olmadığını düşünüyorum."

Patron:

"Kürekçinin hemşerisi Nevruz'u mu diyorsun? Kakazeman da dün bana dedi. Fena biri değilmiş. Ama duyduğuma göre kumar oynuyor, içki de içiyormuş. Belki de bu yüzden ikide bir işsiz kalıyor. Her neyse, bir iki gün daha terazi başında durayım, belki Habib gelir. Beni başkasına satacağını sanmıyorum, meğer gitsin de terazicilik dışında başka iş arasın. Hah sana demedim mi? İşte çıktı ortaya!"

Patron ile işçi hayretlerini gizleyemedi. Seyit Mîrân'ın söyleyeceği laf vardı ağzında ama terazici uzun, kuru vücuduyla sürüngen gölgesi gibi dükkân duvarı dibinde belirdi. Asık bir suratla itinasızca selam verdi. Seyit Mîrân gayri ihtiyari terazinin başından çekildi, bir adım ona doğru yaklaştı, bir türlü gizli sevinç ve gönül ferahlığıyla:

"Vallahi helalzade olduğuna kimsenin şüphesi yok Habib. Şimdi senden söz ediyorduk. İnşallah şu birkaç günde iyice dinlenmişsindir. Pekâlâ, Hamza sen işinin başına geç. Habib işine döndüğüne göre bu akşam yaverle görüşebilirim. Onunla işim var. Gittiğinde sor bakalım, ne zaman evde olurmuş; ya da hayır hayır, senin işin değil; bu akşam ne yapıp edip onu görmem lazım."

Pişmanlık ve utançtan kaynaklanan rahatsızlıkla Habib şapkasının tereğini kaldırdı, elini beline dayadı, patronun gözüne bakmadan, itiraz yollu:

"Kakazeman'ı görmeye gelmiştim, onunla işim var."

Seyit Mîrân omzu üzerinden ona bakarak:

"Ondan para isteyeceksen, söyledim sana, para vermez. Yetti artık, daha fazla iğneleyip durma; keyfim yok. Dükkânı bırakıp gittiğinden beri işlerim karman çorman oldu, ertelendi.

Senden tazminat mı isteyeyim? Senin yaptığını aklı başında bir adam yapar mı? Sabah güneş doğarken dükkâna gelirsen, ondan önceki vakitlerde vazifeni bilip kalfayı veya başka birini terazi başına geçirsen benim söyleyecek lafım olur mu? Senden kasayı isterim. Dükkânı kapa çık ama akşamları kasayı teslim et. Şunu iyi bil, böyle yaparsan, yüz yıl geçse itirazım olmaz."

Habib'in içe kapanık, somurtkan sessizliği hiçbir uzlaşma eseri göstermiyordu. Terazicisinin ruh halini çok iyi bilen Seyit Mîrân sabırsızlıkla karışık güler yüzle kol yeninden tutup tezgâhın arkasına çekti.

"Gel gel, ne sen benden iyi birini bulursun ne ben senden iyisini. Bugünlerde çok işim var. Allah'ın yardımıyla üstesinden gelirsem, seni de hoşnutsuz bırakmam. Boş vaatlerle seni aldatmam. Söz veriyorum sana. Habib, vefasızsın. Tam sana ihtiyacım olduğu zaman, küseğen av köpeği gibi beni bırakıp gitsen bile ben vefasız değilim, senin için bazı düşüncelerim var. Seni nasıl bedava elimden kaçırırım? Boynuna halkayı taktığım zaman hayatın nasıl sorumlulukları olduğunu anlarsan, şimdiki bazı âdetlerini terk edeceksin. Ama şunu da söyleyeyim; senin boynuna taktığım halka lanet değil, merhamet halkası olacak. Hadi şimdi razı ol benden; kendi işini yap; onun bunun, hele hele taşıyıcıların laflarına güvenme. Artık surat sallandırma. Değirmen eşeğini iki saat yük altında tutma. Yoksa onlar da yükü yıktığı gibi gider."

Seyit Mîrân duvara astığı için kireçlenen paltosunun omuz başını silkeledi. Baktı ki Habib'in bir şey dediği yok, isteyerek veya istemeyerek müşterisini gönderdi, kasadan paraları çıkardı. Banknotları desteledi, sabırla sayıp cebine koydu. Bozuklukları teraziciye teslim etti. Dükkânın arka tarafına bakınıp geri döndü. Değirmencinin gecikmesi, ambarın unsuz kalması canını sıkmış olsa da, Habib'in dönmesi omzundan bir yük almıştı. Artık orada durmasına gerek yoktu. Saatlerce bir noktada dikilmek, oruçlu olmak çok yormuştu onu ama aç ve susamış değildi. Bir nefes sigara içme arzusu bunaltıyordu onu. Eve gitmek üzere dükkândan ayrılırken göz ucuyla teraziciye dostça baktı; yüzü düzelmişti. Bu kırk küsur yaşındaki adam huysuzluktan, aşırı hassasiyetten olacak, altmış yaşındaki ihtiyar

gibi saçlarını ağartmıştı. İşçilere haddinden fazla huysuzluk ediyordu. Görünüşte ahlak bakımından, kendisiyle barışık olmayan kimselerdendi. Başına buyruk, taşkafa, daha da kötüsü kinci, kaynaşmaz. Genellikle incir çekirdeğini doldurmayacak konulardan çıkan ve herkesin ağız tadını kaçıran yersiz asabiliği iyi huylarını gölgeleyecek düzeydeydi. Normal şartlarda az konuşan, kimseye zararı dokunmayan biriydi. Kimsenin işine burnunu sokmak istemezdi. Doğru sözlü, dahası dürüst biriydi. Kasası asla açık vermezdi. Akşamdan akşama hiçbir beklentisi olmadan günlük hasılatı son kuruşuna kadar patrona verir, içinden on iki riyal gündeliğini alır, seyrek kirpikli gözkapaklarını açıp kaparken, "Ben saymadım. Sen say, bakalım ne kadar olmuş?" derdi. Bunun üzerine Seyit Mîrân kâğıt paraları ayırır, sabırla saymaya başlardı. İkinci elli tümenden* sonra genellikle on tümenden az bir para kalırdı. Bunu görünce gözleri ışıldardı. İşinden, durumdan memnun olduğunu gösteren bir tebessüm belirirdi dudaklarında. Hiç riyaya kaçmadan, dürüst terazicisinin kadrini dile getirmek için çok defa "Habib, dünkü satışınla bugünkü arasında bir tümen fark var. Bu da normal bir şey. Allah'ım ben nankör değilim, nankör değilim. Rahmet meleğini bu dükkânın kapısından uzaklaştırma" derdi.

Eli çalmaya alışık olmayan bir terazici, fırıncı için kimya hükmündedir. Seyit Mîrân-ı Sorabî bunu pekâlâ biliyordu. Üstelik inancına göre nasıl köpek olan eve melek ayak basmazsa, hırsızlık, alavere dalavere elinin karıştığı bir işte de hayır, bereket olmazdı. Bu durumda Habib'in nazını çekse veya daha etkili şekillerde onun gönlünü alsa, bir yere kaybolmazdı. Şimdi bir mesele daha vardı. Diyelim ki beyaz çadorlu kadın böyle bir adamla yaşamaya karar verdi, onun ahlakıyla baş edebildi; Habib bu az ücretiyle aile kurabilir miydi? Ona veya başka bir kadına yaraşacak şekilde bir yaşantıyı sürdürebilir miydi? Bu adamda dünya malı olarak zırnık yoktu. Geceleri kaldığı yer ise dayısının eviydi. Bu konu üzerinde daha çok düşünmek gerekiyordu. Gelgelelim bu kadın o peri gibi biricik güzelliğiyle Allah'ın kullarını sınamak veya aldatmak için insan kılığına bürünmüş bir melek mi yoksa şeytan mıydı? Erkek olan, her türlü imkânı

* Bir tümen on riyal. (ç.n.)

elinde bulunduran Seyit Mîrân için bu meseleyi araştırmak güçtü. Ama niyeti hayırlı olduğu için bu problem o kadar da zor görünmüyordu. Her halükârda onu bulması, sıkıntıları, kaygıları ortadan kaldırması gerekiyordu. Seyit Mîrân-ı Sorabî bu düşünceler içinde evinin yolunu tutmuştu. Güneş tamamen batmıştı. Saatini çıkardı, iftara on dakika vardı. O gün öğle ile ikindi namazlarını kılmayı hepten unuttuğunu hatırladı.

"Unuttumsa da zararı yok, evde kazasını kılarım."

İkinci Fasıl

O gece iftardan sonra Seyit Mîrân'ın namazı diğer gecelerden uzun sürdü. Çünkü öğle ile ikindi namazlarının kazası da ona eklenmişti. Seccadesini bir kenara serdiği odanın ortasında, beyaz atlas yorganla örtülü büyük kürsünün çevresinde bir kadın ile dört çocuk istirahat ediyordu. Kadın, gıdısının tombulluğundan dolayı başını yukarıda tutuyordu. Boynunu yana eğmişti. Başından omuzlarına kaymış çadoru hâlâ siyah gür saçlarını örtüyordu. Hoş ela gözlerinden, taze cildinden, güler yüzünden aşağı yukarı otuz yaşında, sağlıklı, neşeli bir kadın olduğu anlaşılıyordu. Çocuklarına, kocasına şefkatli bakışı, ruhunun güzelliğinden kaynaklanan her zamanki tatlı tebessümü, şen oluşu, kedersizliği onun mutlu bir kadın olduğunun gerçek göstergesiydi. Sıcak, hayat veren bir yaşantının mest edici zevkinden, kelimenin tam anlamıyla saadetten nasibini almış bir kadın. Bu kadın, fırıncı Seyit Mîrân-ı Sorabî'nin karısı, çocuklarının anası Ahu Hanım'dı.

Kürsünün diğer tarafında, onun karşısında Klara veya mahalli lehçeyle Gelâre, annesinin, babasının gözünün nuru oturuyordu. Zarif, gülümsemesi hoş, dingin bir kız çocuğuydu; on bir yaşında. Kürtçe "göz" anlamına geliyordu. Elindeki kitabın cildinden ilkokul dörde gittiği anlaşılıyordu. Ondan sonra üç erkek kardeşi Behram, Bîjen ile Mehdi vardı. Birincisi dokuz yaşındaydı. Babasının her zamanki yerinde, odanın yukarı tarafında, yatağına dayanmış ödev yazıyordu. Altı yaşında olan ikincisi henüz okula gitmiyordu. Kürsünün alt tarafına uzanmıştı; afacanlıkla tavandaki isli kirişleri sayıyordu. Eşyanın, varlıkların kimliğini kazandıran, üstlerindeki lekelere, gölgelere bakıp kendi âleminde konuşuyordu. Üçüncüsü iki yaşında, belki biraz daha fazla olan bir çocuktu. Henüz sütten kesilmemişti. Annesinin yanında ayakta durmuş, emzik emiyordu. Kış giysilerinin içinde kaybolmuş sarı yüzü, nahif vücudu vardı. Sağ kolunda, deriden silindirin içinde gümüş çerçeveye yerleştirilmiş dua ile *Kuran* yazılıydı. Göğsünde sağdan sola kadar uzanan hamayilde iki sıra besmele görülüyordu. Zayıf çocuğun hayatın türlü dertleriyle, musibetleriyle mücadele etmesi için bunlar yanında olmalıydı.

Biraz dikkatle çocukların yüzüne bakılsa, yüksek ve düz alın, kısa, parlak burunlarla babalarına, etli dudak ve ağız, mahmur ela gözle kaşları, hele gülüşlerinin anneye çektiği anlaşılırdı. Çocukların sabırsız bakışları, genel olarak kürsü çevresindeki halleri, babalarının namazının bitmesini, akşam sofrasının kurulmasını beklediklerini gösteriyordu.

Çocukların annesi, yeni ayaklanmış Mehdi'yi babası namaz kılarken rahatsız etmesin diye yanında oyuna, lafa tutmuştu. Yoksa temiz sayılamayacak ayaklarıyla seccadede yürür, namaz mührünü,* tespihi alır, nereye denk gelirse, lambaya, kapı camına, insanın kafasına, gözüne fırlatırdı. Babasının cep saatini veya takkesini almak için üstüne çıkıp namazını bozabilirdi. Kızamık veya kızıl olmayan, teşhis koyulmamış, eziyet verici bir hastalıktan yeni kurtulmuştu. Az daha annesinin yüreğini

* Şiilerin Kerbela toprağından pişirip değişik geometrik şekillerde ve boyutlarda kalıba döktükleri taş. Namaz kılarken alınları bu taşa gelecek şekilde seccadeye koyulur. (ç.n.)

dağlayacaktı. Bu yüzden aile için haddinden fazla kıymete binmişti. Nazlanıyor, bahaneler çıkarıyor, şımarıyor, inat ediyordu. Herkes, hatta bitişikteki komşular bile sorgusuz sualsiz onun isteklerine boyun eğiyordu. Mehdi'nin hastalığı tasavvurun da ötesindeydi. Bir gün annesi öyle bir korkuya kapıldı ki yaşlı gözlerle, umutsuz bir yürekle yüzünü doğuya çevirdi, elini kaldırıp yalvardı. Çocuğunun şifa bulması halinde yedi yaşına gelene kadar saçlarını saklayacağını, ağırlığı kadar saf gümüşü İmam Rıza'ya nezredeceğini ahdetti Allah'a. Bahtı açık kadının mutluluğunu tehdit eden ölüm gölgesi, çocuğun iyileştiği birkaç günden beri tamamen yok olmuştu. Hacetinin tümüyle kabul edildiğini gören Ahu, İsmail'in* annesi Hacer gibi tekrar sevinçle dolup taşıyordu. Kocasının namazı uzayınca, gülen bakışı ölümün elinden kurtardığı çocuğuna çevrildi. Atlatılan tehlike tekrar aklına gelmiş gibi ansızın çocuğu kucakladığı gibi derin annelik duygularına gömüldü. Sıcak, müşfik bir gülümseyişle çocuğun minik, hafif elini eline aldı; gözünde, gönlünde, vücudunun her zerresinde bulunan olanca sevgi gücüyle yüzüne eğildi, zarif, güzel parmaklarını bir bir kapatırken:

"Bu diyor, gidelim hırsızlığa. Bu diyor, ne çalalım. Bu diyor, altın leğen. Bu diyor, kim verecek Allah'a cevabını. Bu diyor, ben, iri kafalı ben."

Son cümleyi ballandıra ballandıra yüksek sesle söyleyip küçük parmağını kapadı. Çocuk annesinin o hoş tavırlarıyla şen şakrak, riyasızca güldü; çocukça bir hinlikle parmaklarını açıp oyunun baştan alınmasını istedi.

Bir ara Ahu sanki o gece Cafer-i Tayyar namazı** kılan kocasına baktı; çocuğu bırakıp akşam yemeğiyle ilgilenebilecek miydi? Seyit Mîrân akşam ile yatsı namazlarını kılmıştı. Şimdi öğle namazının kazasını kılıyordu. Dördüncü rekâttaydı. Ancak üçüncüyü mü, dördüncüyü mü kıldığını bilemedi. Yaşanan, yaşanmayan sevdalar, planların altüst olması, belki de bunlardan ziyade "altın leğen" kelimesi aklının karışmasına sebep olmuştu. Bunun üzerine rekâtı dörtleyip sehiv secdesi kıldı. Hemen

* İsmail Peygamber. (ç.n.)

** Ebû Tâlib oğlu Cafer-i Tayyar'ın kıldığı uzun namaz. Rivayete göre Hz. Muhammed bu namazı ona öğretmiştir. (ç.n.)

ardından alelacele ikindi namazının kazasına geçti. Daha bir iki rekât kılmamıştı ki yine ipin ucunu kaçırdı. Nasıl şaşmasın ki buna? Namazın neresinde olduğunu hiç bilmiyordu. Dikkatle onu izleyen Ahu, samimi bir itirazla kocasının yardımına koştu:

"Bu gece neredesin kocacığım? Dördüncü rekât, fesüphanallah!"

Seyit Mîrân namazı bitirip duadan sonra ellerini yüzüne sürünce kadın onun yüzüne sorgulayıcı bir ifade ile baktı. Bu dalgınlık sıradan bir sorunun dışında bir sorundan ileri gelebilir miydi? Kocası eve girerken terazicileri Habib'in işbaşı ettiğini haber vermişti. Bu durumda yarın sabah erkenden evden çıkmak zorunda değildi. Ramazanda sahura kalkma ve gece ibadeti dolayısıyla sabah namazından sonra saat sekize, dokuza, bazen öğleye kadar evde istirahat ederdi. Seccadesini katlayıp kürsüde yerine geçtiğinde karısına:

"Hemen hazırla yemeği; dışarıda işim var."

Esnedi, yorgun argın gözlerini ovuşturdu. Ahu memesini çocuğun ağzından çekti. Yerinden kalkarken:

"Ne işi? Bu gece yapmak zorunda mısın? Bugün ikindide Nene Bîbî ile kızı Rana buradaydı. Davete gelmişler, bu gece mutlaka bir saatliğine evlerine gidelim diye. Zavallı ihtiyar, üçüncü defadır bizden bir şey istiyor. Karda kışta tekrar uzak yoldan kalkmış, buraya akşam misafirliğine gelmişler. Bir kere bile iadeyi ziyaret etmedik. Yine gitmezsek, damadından utanacak, 'Belediye çöpçüsüdür diye Meşhedî damadımı adam yerine koymuyor da onun için gelmeye tenezzül etmiyor demek!' diyecek. Bunların bizden böyle beklentide olması iyi değil. Üstelik söz aldılar benden; bu gece bekliyorlar. Belki çerez merez de hazırlamışlardır. Bizim gitmemizi istemiyorsan, bir başına git; bir saat otur, kalk sonra. Ziyaret güzel ama iadeyi ziyaret vacip. Bu ana kızın bende, çocuklarımda çok hakkı var."

Kocası:

"Bugün akşam olmasın; birini gönder, yarın akşam olsun. Tugay idari işler başkanı yaverinin evine gitmem lazım. Bir haftadır gideceğim, fırsat bulamadım. Ayrıca dükkâna da uğ-

ramam lazım. Bugünkü ikinci yük inmedi. Süleyman'ı değirmene gönderdim. Dönecek mi, dönmeyecek mi bilmiyorum."

Ahu kocasının işi olduğunu anlayınca daha fazla ısrar etmedi. Üstelik ahlakını biliyordu. Ne derse, oydu. Evde veya dışarıda, onun sözü üstüne söz söylenmezdi. Bütün bunlar bir yana, Seyit Mîrân'ın o akşam diğer akşamlar gibi keyifli olmadığı hissediliyordu. Kucağındaki Mehdi'yle bile oyun oynayıp eğlenmiyor, kendini aile ocağında görmüyordu. Ahu düşündü; belki de konu belediye ve son ıvır zıvır işlerden ileri geliyordu. Çünkü şehirde ekmeği ucuzlatacağını söylemişti. Bildiği kadarıyla Seyit Mîrân henüz bu konuda olumlu bir girişimde bulunmamıştı. Kadının içine küçük bir kurt düşmüştü. Ya kocası yeni gelen belediye başkanını ikna etmekte başarılı olmazsa ve sınıf başkanı olarak yenilgisinin başlangıcı olursa! Korku ve umut karaltıları her türlü iş ve düşünce ortamında birer bulut parçasına benzer; böyle bulutlar her yerin semasında bulunur. Seyit Mîrân için de geçerli bir konuydu. Bununla birlikte Ahu açısından kocasının işi hakkındaki bütün endişe ve ilgisine rağmen, akşam yemeğini hazırlamasından daha önemli değildi. Öncelikle aç karnın işi görülmeliydi. Diğer sorunlar için daima fırsat vardı.

Ailenin geceli gündüzlü hayatında bu an en mesut anlardan biriydi. Hatta önceleri, kargaların öbek öbek hayat üzerinden geçip batıya uçtuğu andan itibaren hava akşam müjdesini, kocasının gelişi ve akşam huzuru müjdesini verirken Ahu'nun içi içine sığmazdı. Gizli bir sevinç ve coşkuyla hayatta veya eyvan basamağında beklerdi. Gündüz güneşiyle sıcak düz merdiven basamaklarının taşları onun gönlündeki muhabbet gibi hoş sıcaklığı geri verirdi. Gül renkli bulutlar ve renk oyunları başlardı. Karanlık aydınlığa karışır, eyvan tavanında yuvası olan yarasa hayatta dönmeye başlardı. Yaşama sevinci ve neşesiyle dolu çocukları, yaşıtları arasına karışır, âfitabmehtab oyunu* oynardı. Büyük hayatta oradan oraya koşar, birbirini kovalar, bir başına olan veya komşu kadınlardan biriyle sohbet eden annelerine sığınırlardı. Onun arkasına saklanır, birbirlerinden

* İki çocuk sırt sırta verdikten sonra kollarını birbirine kenetler, sırayla şiir okuyup birbirini kaldırır. (ç.n.)

kaçmış olmak için çadorunun kenarını çeker, çığlık atar, zıplar, mızıkçılık ederlerdi. Bahar esintisi gibi her yeri katıksız sevinç ve neşeyle doldururlardı. Seyit Mîrân'ın eve geldiğini bildiren öksürüğüyle komşu kadınlar kendi evlerine giderdi. Ahu çadorunu yüzünde düzeltir, edeple, saygıyla, cevap beklemeksizin ona selam verirdi. Elinde meyve, akşam çerezi veya yeşillik bulunan çıkını alır, sıcacık yüreği, huzurlu düşüncesiyle kış gecelerinde daima tencere yemeği bulunacağından akşam yemeğini hazırlamak için odaya veya mutfağa giderdi. Bütün bunlar ferahlık veren bir melodiydi sanki. Bu gizli melodi ev bark sahibi mutlu kadının kulağında terennüm edilirdi. Bu musiki ruhunun derinliklerine işler, müstağniliğin, murada ermenin zevkiyle sarhoş ederdi.

Adamın dışarıda iş hayatındaki başarısı, coşkulu vazifeşinaslığı, kadının ev işlerine düşkünlüğü, tertip düzeni öyle bir huzur ortamı oluşturmuştu ki bunun sıcak, parlak ışığı insanlardan başka ev eşyalarına da vurmuştu.

Akşam yemeği yenirken Seyit Mîrân kedinin aralık bıraktığı oda kapısından komşu kadınlardan birinin karaltısını gördü. Karanlıkta gelmiş, eyvan önünde dikiliyordu. Odalarına girmek istiyordu galiba. Akşam yemeği yediklerini görünce ikirciklenmişti. Nihayet basamakları çıkmadan geri döndü. Seyit Mîrân hayatın karanlığında kadıncağızın başörtüsü rengini seçmeye çalışarak, ağzında lokmayla:

"Gulmuhammed'in karısı Nukre olmalı. Mutlaka para almaya gelmiştir. Kocası eve gelmemiş mi yoksa? Bugün üçüncü gün; bizim için un elemedi. Nerelerde acaba? Hiç gördüğüm yok."

Ahu cevap verdi:

"Hava açtığı günden beri görümcesiyle Tâk-i Bustan'a* gittiler. Ellerinden gelirse, bu yıl orada bahçecilik yapacaklar. Bahçeyi onlara kiraya vermediğin için sana gücenmişler. Bugün ikindi vakti Nene Bîbî ile kızı Hurşid buradaydı. Yakındı durdu. Benden Meşhedî'ye söyle diyordu, yüz acı kavun var bir buğdayın karşısında. Doğrudur, Meşhed'den, Kerbela'dan sonra sıra

* Senendec-Kirmanşahan yolu üzerinde, Gâvbende ile Kirmanşahan arasında bir yer. Sasaniler döneminden kalma kemerler, taş kabartmalar ve Pehlevice yazılar günümüze kadar gelmiştir. (ç.n.)

Mekke'ye de gelir. Ama öbür dünyada önce komşu hakkını sorarlar."

"Öbür dünyada önce komşu hakkını sorarlar da ne yani? Bunların eli boş, nasıl büyük bir bahçeyi alacak da çekip çevirecekler? Bahçeyi kiralamak için araç gereç lazım; tecrübe bunun tek şartı değil ki. Söyleseydin, Meşhedî'nin bahçeyi kiraya vermeye diyecek sözü yok; noter masrafını karşılayabilecekler mi acaba? Yersiz arzuyla, beklentiyle şimdiye kadar kimin işi hallolmuş da bunlarınki olacak? Bu kadın dünya işleri hakkında bilmece söylemeyle suçlamayı öğrenmiş."

"Hayır, ona bir şey demedim. Ne işim var onunla? 'Kocam bu yıl bahçeyi kimseye kiraya vermeyi düşünmüyor' dedim."

"Gerçekten de öyle. Bu yıl değil, belki bundan sonra hiçbir yıl bahçemi kiraya vermeyeceğim. Altı parmaklı mıyım ki orayı çekip çeviremeyeyim? Kızılelma çolak ele yakışır mı? Duyduğuma göre evvelki yıl sadece iki yüz kırk tümenlik elma ile kayısı götürmüşler şehre. Ceviz ile üzümü yüz tümene başka biri kiralamıştı. Hasılattan memnun değildi. Zar zor elli tümeni kurtardığını söylüyordu. Artık kalitesi Sorab'da bir numara olan şeftali ile armut hakkında bir şey demeyeyim. Hal böyleyken kiracımız hep zarar ettiği için ağlar. Herifçioğlu beni saf belledi aklı sıra. Haber gönderdim ona, iki yıllık süresi sona erdi, bu yıl kimseye kiraya vermeyeceğim diye. Kârı, zararı geçtim; bahçeyi beş yıldan az süre için kiraya vermek hata, düpedüz hata. Bu insafsız, geçtiğimiz iki yıl zarfında yadigâr olsun diye bir fidan bile dikmemiş. Tamamen benim olsa, asla bu işi yapmazdım."

Ahu'nun ağzı sulanmıştı.

"İyi ya, ortağını razı et; diğer yarısını da sen satın al; satmaz mı acaba?"

"Mümkündür ama şimdilik onun arazisi davalı. Şu Nukre'ye seslen hele, neye gelmiş bakayım. Kocasının benden bir talebi yok. Yine de bu gecelik onlara para vereceğim. Ama söyle ona, Gulmuhammed'in aklında başka iş varsa, gelsin söylesin bana. Ben de ne yapacağımı bileyim."

Seyit Mîrân bunu söyledikten sonra serbest olan sol eliyle sağ cebinden üç kıran bozuk para çıkardı. Ahu parayı aldı,

eyvandan evine gitmiş olan kadıncağıza seslendi. O gelene kadar, geri döndü, ekmek arasına ezilmiş nohutla et koydu. Nukre'nin sesi duyuldu odasından:

"Ahu Hanım, bana mı seslendiniz?"

Ahu tekrar eyvana çıktı.

"Evet, Nukreciğim; bu parayı sana iletmek üzere kocam verdi. Diyor ki Gulmuhammed neden birkaç gündür ambara gelmiyor? Meşhedî birkaç dakikaya kadar çıkacak. Eğer gelirse, gönder onu bize. Bu arada benim de onunla bir işim vardı. Nene Bîbî'nin evine gönderecektim onu. Şu lokmayı Celal'e ver."

Kadın lokmayı almaktan utandı. İki çocuğum da akşam yemeğini yiyip yattı diye bahane buldu. Ama ne masumca bir yalandı! Anında yalanı ortaya çıktı. O sırada sekiz yaşındaki Celal oturdukları alt kattan kapıya çıkmış, inatla kapının kanatlarını birbirine çarpıyordu. Nukre sordu:

"Nene Bîbî'yle ne işin var ki? Herhalde bu gece oraya gitmeyeceksiniz. Guli'nin işi gücü (maksadı Gulmuhammed) belli değil. Belki de bu gece eve gelmez. İstersen kocamın yapacağı işi ben yapayım."

Komşu kadın eti, ekmeği aldı. Ahu şaşkınlıkla ona baktı:

"Şu gece karanlığında o uzun yola mı gideceksin Nukre? Guli ile aramı açmak mı istiyorsun? Sokakta görürse, ne diyecek sana? Mahallesi Çağasorh'tan* başka yerde olsaydı, hadi neyse. El fenerini alır, Celal'le birlikte bir koşu gider, hemen dönerdin."

"Şimdi de yapacağım bunu. Demek ki Ahu Hanım beni olduğumdan daha küçük görüyor. Guli'den yana için rahat olsun. Kendisi evde olsa, bu işi yine bana bırakırdı. Ben başına buyruk yetişmiş bir yetimim. Dışarının karanlığından, içerinin aydınlığından korkmam. Öte yandan, kim el uzatacak olursa, gözünü oyarım. Bir çırpıda gider gelirim. Şimdi söyle, ne haber vereceğim?

"Söyle o zaman; Meşhedî'nin başı ağrıyor. Bu gece bizi beklemesinler. İnşallah yarın akşama. Bu kadar."

Nukre ev sahibinin başörtüsünü ödünç aldı; kısa bir süre sonra elindeki lokmayı sümüğüyle ısıran sekiz yaşındaki Celal

* O zamanlar Çağasorh şehrin geri kalmış, adı kötüye çıkmış mahallelerinden biriydi. (ç.n.)

ile birlikte elinde el feneri, hayattan çıktı. Aileyi bekletmediği için Ahu Hanım'ın başı dincelmişti.

Nene Bîbî vefalı, hakbilir bir yaşlı kadındı. Kızı Rana ile birlikte iki yıl öncesine kadar, şimdi Nukre'nin oturduğu bodrum katında otururdu. Başlarında eve ekmek getirecek birisi olmadığı için Ahu'ya ev işlerinde yardım ederlerdi. Çocuk bakımından, çamaşırdan tutun da turşu kurulmasına, koruk suyu sıkılmasına kadar evin asıl ağır işleri bu ana kızın omzundaydı. Yaşlı kadın erişte kesmede de maharetliydi; bu yüzden evlere çağırırlardı. Ancak bu iş onları geçindirmeye yetmiyordu. Rana'yı belediyenin çöpçübaşısıyla evlendirdikten sonra o evde kalmadı. Onbaşı Kurban adıyla tanınan damadı Kurbanali hemşerisiydi; Melayir Covkârlıydı. Mesleği ek kazanç getirecek cinsten değildi. Buna karşılık yılda iki eşek yükü tutarında buğday geliri vardı. Melayir'in Büyük Şamlusu köyü emlakinden onun hissesine düşüyordu. Başı önde, alçakgönüllü, şerefli bir adamdı; yaşlı kadın için bundan iyi bir damat olamazdı. Sadece çok konuşurdu. Elbette bu da bir evde erkeğin özelliklerindendi ve onun için kusur sayılamazdı.

Ahu içeri girince:

"Yarın akşam da işin çıkarsa, yaşlı kadını ebediyen gücendireceğini unutma. Bayram gecesi birkaç günlüğüne gelip burada kalmasını isteyecektim ondan. Aaa şu kediye bak, pist! Ne yüzsüz şeysin öyle! Bir öğle, akşam yemeği yedirmez. Yedi ev öteden yemek kokusunu alır, buraya damlar."

Kadın kediyi odadan çıkarıp kapıyı üstüne kapadı. Seyit Mîrân:

"Bazı kediler gibi evde yatsa miyavlamazdı. Sürekli içeri girip çıkmak istemezdi. İçeriye giriyor, dışarı çıkarken sırtında saman yükü varmış gibi kapıyı açık bırakıyor."

Ahu tekrar sofraya oturdu. Kürsüye oturmuş yemek yiyen Mehdi'nin göğsündeki önlüğü düzeltti; kediye pist pist diyerek onu aldattı, önündeki yemeğe banılmış ekmeklerden bir miktarını aşırdı.

"Bize ortak olmayasın diye akşam yemeğinden önce emzirdim seni. Korkarım sana yaramayacak. Evet, kötü bir kedi. Hem rahatsız ediyor, hem ziyankâr. Bugün yine mutfakta Safiye'nin

ocaktaki tenceresini devirmiş, etleri silip süpürmüş. Bunu da yeni öğrenmiş. Öğleyin ister istemez hazırda ne varsa onu yemişler."

Behram:

"Köpekler gibi ona da ilaç versinler, ölsün."

Babası onun sözünü doğruladı:

"Bir kedi yedi kıran zarar verdi mi kanını dökmek helaldir. Hamza'yı veya Süleyman'ı göndereyim, onu bir çuvala koysun, asla dönemeyeceği bir yere götürüp salsınlar. İki gün sonra bahar geldi mi bunların hamilelik zamanı. Ambarın kapısını açmak istiyorum ama gelip orada yavrulamasından, her yeri batırmasından korkuyorum."

Elini, ağzını peşkire silip arkaya yaslandı. Akşam yemeği öncesindeki dalgınlığından eser kalmamıştı; muzafferane bir edayla haber verdi.

"Hamdolsun, dükkândaki buğday ambarı doldu. Dün değirmene giden beyaz buğdayın bugün ekmeği çıktı. Beyaz, hoş kokulu, herkesin beğeneceği cinsten ama randımanı yok. Galiba saz kokan Mısır buğdayını karıştırırsak fena olmayacak; birbirinin eksiğini tamamlar."

"Hangi buğdayı diyorsun? Evde olanı mı, Mâhîdeşt'ten* getirilen yani. Öyleyse yarın değirmenci eve gelecek. Bu yıl ambar sırası çok çabuk geldi. Şu yağmur çamur mevsiminde bir iş daha çıktı. Her gün hayatı temizlememiz gerek."

"Ayrıca eşek yemesin diye hayattaki ağaçlara da göz kulak olmalı. Söğüdün gövdesine çamur süreceğim. Sahi iyi oldu, aklıma geldi. Bayrama bir ay kalmadı. Bahçeyi belleyip çiçek tohumu ekmeli. Yarın hatırlat, bahçenin bellenmesi için amele tutayım."

Kadın kürsü üzerindeki sofrayı, ıvır zıvırı topladı. Kocası takma dişlerini temizlesin diye şişeyle su getirdi.

"Bahçeye biz bakıp kimseye kiraya vermezsek, o zaman tarla tapan işi ne olacak? Sen bir başına bütün bu işlere nasıl yetişebilirsin? Kız kardeşinin oğlan İsû Kasrışirin'e** gitmemiş olsa, hadi neyse; sana yardımı dokunabilirdi."

Adam sabırsızlık ve huysuzlukla ama dostça kesti sözünü:

---

* Kirmanşah'a bağlı yerleşim yerlerinden biri. (ç.n.)

** Kirmanşah'a yakın bir şehir. (ç.n.)

"Bırak Allah aşkına! Yeğenim yeğen olsa, beni bırakır mıydı? Kabiliyeti olsa, herkes gibi her şeye sahip olsa, şehirlerde avare olur muydu? İlk Horasan seyahatimde bir ay teraziciliğimi yaptı; çıkarttığı hesabı hiçbir Arap hiçbir Aceme çıkartmadı. Babasını aldı götürdü Novsûd'a* demiryolunda çalışmak için. Babasını mezara koydu, dört yıl sonra ayağında çarıkla Kirmanşah'a döndü. Hâlâ uyanmadı; aklı, şuuru yok ki zamaneden ders çıkarsın. Kaçakçılık ona göre bir iş. Yılın on iki ayı orada burada dolaşsın, yüz dağı, dereyi, ormanı, ırmağı aşsın, yine memurların eline düşsün. Bir defasında otuz mendille on kastor sabununu Hanikin'den** Kasr'a getirsin, okutsun. Bu onun kendine bulduğu geçim yolu. Okuma yazma öğrensin diye üç yıl boyunca Mirza Hasan öğretmene verdiğim paraya yazık! Yukarıda bağı, aşağıda değirmeni olanlar kendi işlerini çekip çevirmek için yeğenlerden yardım mı alıyor? Yeğen demek para demek. İnsanın bir başına olması, kendi gücüne, azmine dayanması, onun bunun ağız kokusunu çekmemesi ne güzel! Sana söz veriyorum, Allah'ın yardımıyla bu yıl da bahçeyi idare ederim, onun geliriyle de bina yerini hazırlarım."

"İnşallah, şeytan kulağına kurşun!"

Behram ile Bîjen şevkle, zevkle gelecekteki muhtemel evleri hakkında konuşmaya başladı. Kürsüye çıkmış olan Mehdi, kenarda durdu, her akşamki oyun âdetiyle haber vermeden kendisini babasının kucağına bıraktı. Konuşmaya dalmış olan Seyit Mîrân son anda onu fark edip tuttu. Onun çocukça cesareti karşısında keyifle güldü, yumuşak saçlarını öptü. Bahçe, tarla planları, çoluk çocuğunun sıcak ev ortamı onu günün olaylarını ve güzel yüzlü beyaz çadorlu kadını düşünmekten hemen hemen tümüyle uzaklaştırmıştı. Gerçek yaşam bütün saadetleriyle önünde, elinin altındaydı.

Hayat felsefesi insanın karısı, çocuğu için çabalamaktan öte ne olabilir ki? Eş dost arasında şerefiyle yaşamak, az veya çok bir şeyler yemek, bir şeyler vermek, yaşlılık günleri ve ailesinin geleceği için bir şeyler bırakmak. Hayatın anlamı, ondan elde edilecek şey onun bildiği gibiyse, çok güzeldi. İyi bir baba olma

* Senendec şehrine bağlı bir kasaba. (ç.n.)

** Hemedan-Bağdat yolu üzerinde bir şehir. (ç.n.)

bakımından başkalarından eksiği neydi? Acaba babanın görevi, Aristo nazariyesine ve İslam öğretilerine göre, ailenin başında bulunmak, bu küçük topluluğa hayır, salah, hak, hakikat yolunda rehberlik etmek değil mi? İbadet tohumunu çocuğunun gönlüne saçacak, baba şefkati ve adaletle onu sulayacak. Baba sevgisini tatmayan bir çocuğun Allah'a ibadeti layıkıyla anlayabilmesi zor iş. Paskal'ın inancına göre de sevgi imanı doğuran bir asıl, Yüce Tanrı'ya ulaştıran tek yoldu. Şimdi yirmi altı aylık çocuğu başından takkesini almak için omzuna tırmanmıştı. Bask* armudu gibi nazik olan kemikli başı o yana bu yana gidiyordu. Seyit Mîrân eğlensin diye serbest bıraktı onu; bakalım takkesini alabilecek miydi? Çocuk nefes nefese kalmıştı. Ansızın yorulup durdu. Gözüne toprak kaçmış gibi yumruğuyla gözünü, burnunu ovuşturdu, annesine döndü. Babasını bir gülmedir aldı. Onun için bundan iyi bir saadet olabilir miydi? Bu çocuklar onun gamı, sevinci, hayat ve umut kaynağıydı. Masum çehreleri, gülüşleri alnından günün yorgunluk tozunu siliyordu. Gülüşleri, ağlayışları, istekleri, çocukça merakları onun hayatına ruh katıyordu. Sabah akşam bunca sıkıntıyla, güçlükle uğraşmasının sebebi çocuklar değil miydi? Onun varlığının devamı olan armut boyunlu Mehdi'yi (bu lakabı ona Seyit Mîrân vermişti) zayıf, güçsüz diye sevmemezlik edebilir miydi? Tam aksine, güçsüz olduğu için annesinin lütfuna, sevgisine mazhar olur. Sevgi ile okşayış onun için bitkilere yeşillik, taravet bağışlayan can verici ışık hükmündeydi. Haktanır adam, yaverle görüşmek için yerinden kalkıp da Ahu onu hayat kapısına kadar geçirdiğinde, çocuklarının yanı sıra karısını da sevdiğini düşünüyordu. Bu kara gözlü, gayretli kadınla evleneli on dört yıl olmuştu. İkisinin ortak hayatı, pınar başındaki serin, lezzetli su gibi geçiyordu. Aralarında en küçük bir kırgınlığa yol açacak tatsız olay yaşanmamıştı. Herkese, her şeye karşı sabırda, uyumda bir benzeri olmayan bu kadın, geçmişte bir iki defa çok tedirgin olmuştu. Ama bazılarına göre şaşmak bir yana, karı koca arasında bu derece uyum olması da rahatsızlık sebebiydi. Ahu hoşgörülü, yumuşak huylu, halim selim bir kadındı. O zamana kadar kimse sesini yükselttiğini duymamıştı.

* Mehâbâd ilinde Serdeşt'e bağlı bir köy. (ç.n.)

Tesadüf bu kimsesiz ama talihi açık kadını onun karşısına çıkardığında hiç kimse bunların baht yıldızının bir araya geleceğini, beş yıldan kısa bir sürede kendilerini hayatın en alt basamağından birçoklarının kıskandığı böyle yüksek bir konuma getireceğini tasavvur bile edemezdi. Çocukluk dönemi anılarından daha kuvvetli olan bu gerçek Seyit Mîrân'ın asla unutmayacağı bir şeydi. O zamanlar şehir banliyösündeki, yani Sorab çevresindeki bahçelerde, değirmenlerde çalışıyordu. Yazları bahçıvan, kışları değirmen işçisi oluyordu. Yollarda meyve satmaktan, tepsiyle işportacılık yapmaktan kaçınmazdı. Doğrusunu isterseniz, Seyit Mîrân, dostlarının ve Sorablıların annesinin ismine dayanarak seslendiği Mîrân-ı Hâvere bütün bunlara rağmen dünyada ne işi olduğunu, aslında niçin yaşadığını bilmezdi. O sıralarda otuz beş yaşındaydı. Saçları yeni yeni ağarmaya başlamıştı. Ömrünün hâsılı olarak elinde bir avuç kuru ve boş tecrübeden başka bir şey yoktu. Yalnız başına, hiçbir sorumluluk duygusu taşımadan ömrünün otuz beş yılını geçirmişti. Sorab derebeylerinden biri tarafından, Sâlâruddovle'nin zorla aldığı emlaki geri almak üzere gönderilen ordunun peşinde Kürdistan'a kadar gitmişti. Reşt'te, kuzey bölgelerde derbeder olmuş, meşrutiyetçi veya müstebit olmadığı halde bir müddet dağlarda, çöllerde savrulmuş, sonunda cildine saplanıp kalan bir kurşun yarasıyla çırçıplak, eli boş Kirmanşah'a dönmüştü.

Yakınları arasında kocaya varmış bir kız kardeşi vardı, bir de kız kardeşinin oğlu, yani İsû. Ahu geldiğinde on altı yaşındaydı. Kızın elini eline verip başını bağladıklarında artık Sorab'da kalmak istemedi. Şehre gitmeye karar verdi. Bir başkasının daha kaderini, iyi veya kötü hayatını paylaşacağı için şansını daha geniş bir yerde deneyecekti. Ahu nikâhlandığında on altı yaşında, yani kocasının yarı yaşı kadar olmasına rağmen akıllı, olgun bir kadındı. Çalışkan ve tecrübeliydi. Koca evindeki ekmek ile peynir onun için ilahi gıdaydı. Allah onların huzur sebeplerini hazırlamıştı. O da kimsesiz bir kızdı. Teyzesiyle eniştesinin himayesinde güneşin doğuşundan gece geç vakitlere kadar zahmetle, mihnetle geçirirdi gününü. Eniştesi düzgün konuşmayı bilmez, silik, karıncaincitmez bir adamdı. Evde pişirilen ekmeği işportada satardı. Genç kızın can dostu, odunun kör

edici dumanı, tandırın veya ocağın boğucu sıcağıydı. Çocukluk dönemi hayatı ile terbiyesinin kişinin şahsiyetinde belirleyici olduğunu söyleyenler kesinlikle bu örnekleri göz önünde bulundurmuş olmalı. Bütün insanlık erdemlerinin başında bulunan sabır ve çalışma dersini karısı ta o zamanlar öğrenmişti.

Şehirde karşılarına çıkan ilk soru ne yapıp ne yapmayacaklarıydı. Yeni damat için gidip değirmende veya bahçede çalışmak söz konusu değildi. Ahu teyzesinden hamur yoğurmak için bir leğen, ekmek pişirmek için bir sac ödünç almıştı. Dişlerini tırnaklarına takıp çarşıda, dört yol ağzının kenarında bir dükkân ayarladılar. Ahu'nun deneyimi hesaba katılmazsa, aslında bir hiçten yola çıkmışlardı. Ahu hem gelinliği hem iş elbisesi olan o zamanki başörtüsünü ve Kürt kıyafetini hatıradır diye hâlâ sandığında saklar. Böyle değerli, fedakâr bir kadını kim, nasıl unutabilir? Bütün gün akşam yemeğinden ve namaz vaktinden önce tek düşüncesi Seyit Mîrân'dı. Gündüzleri odun veya ucuza alınacak un için Sorab'a veya sapa uzak yollara gittiğinde bu kadın erkek gibi dükkânda kalıyor, Kürtlere has başörtüsünün bir ucuyla ağzını, burnunu kapatıyor, kolunu dirseğine kadar sıvıyor, bismillah deyip işe girişiyordu. Kendisi hamur yoğuruyor, top yapıyor, kendisi pişirip satıyordu. Tatlı hatıraları olan o çetin, meşakkatli günleri unutmak mümkün olsa, sevilen, vefalı bu kadını da unutmak gerekir. Ahu'nun gül yaprağı gibi açıp pişirdiği ekmekler lavaş ekmeğiyle karıştırılıyordu. Bu şekilde iki buçuk yıl geçti. Başlangıçta istemeyerek, karısının ısrarıyla yeni işe razı olan Seyit Mîrân şimdi teşvik edilmişti. Karı koca yorgunluk bilmeden gündüzleri çalışıyor, geceleri yaz, kış aynı dükkânda yatıyordu. Bir zaman geldi artık genç kadın için çalışmak güçleşti, sonunda imkânsız hale geldi. On dokuz yaşındaki Vesta'nın* cennetten gelecek olan küçük yolcuyu oturup beklemek için hara güreden uzak, rahat köşesine çekilmesi gerekiyordu. İki buçuk yıl süren ve çileden geri kalmayan biteviye ter dökmenin sonucu, eğreti hayatlarını sürdürecek temel eşyalar dışında üç yüz tümen nakit paraydı. Bunun elli tümeni ellerindeydi. Ahu geriye kalan iki yüz elli tümeni dükkânın bir köşesine gömmüştü. Bu para,

* Yunan mitolojisinde aile ocağının mazharı olan tanrıça. (ç.n.)

para değil, çiftin özellikle Ahu'nun can suyuydu; iki mübarek parmağın arasından onlara geleceğin umutlu manzarasını gösteren büyük sermayeydi. Böyle bir gelecek daha önceleri garip, anlamsız görünüyordu. O para olmasa, şimdi ne olurdu? Bir Gulmuhammed veya ondan biraz daha iyisi. Eniştesi Agacan'la aynı evde kiracı olarak oturuyorlardı; akşam ekmeğine muhtaç durumdalardı.

Karısı Ahu'yla genellikle bu mesele üzerinde münakaşa ederlerdi. Hiçbiri alınyazısının rolünü inkâr etmiyordu. Ahu parayı hamura benzetiyordu; kendi kendine kabarıp çoğalıyordu. Seyit Mîrân o hamur için lazım olan mayanın çalışmaktan ibaret olduğunu düşünüyordu. Aralarındaki konuşmalarda hep canlı iki örnek vardı. Gulmuhammed ile Agacan ailesi. Yılın on iki ayı boyunca dolap beygiri gibi kendi çevrelerinde dönüyor, yine başladıkları noktaya geliyorlardı.

Hurşid'in kocası olan Agacan beyaz yüzlü, olgun, asosyal bir adamdı. Görünüşünün aksine soğukkanlı ve sakindi. Başarısızlıklar onu huysuz, geçimsiz, özellikle ailesi için dayanılmaz biri yapmıştı. Evde karısı ve çocuğu için taçsız tahtsız ikinci Aga Muhammed Han'dı.* Seyit Mîrân onu kötü kalpli, kaba biri olarak görüyordu. Olanca yoksulluğuna rağmen burnu havadaydı. Dükkânda hizmet etmeyi değersiz bir iş olarak görür, ev damlarında kar küremekten arlanırdı. Kuru, sevgisiz biriydi. Her gün başka bir iş yapacağından söz eder, daha iş şekillenmeden bırakırdı. Çünkü Seyit Mîrân'ın sözüyle takati az, tamahı çok biriydi. Agacan kendi haline, mevkiine uygun iş peşinde olsa da kötü huyu, burnunun dikine gitmesi yüzünden iş bulmasına rağmen ondan faydalanamıyordu. Kayınbiraderinin hali vakti de ondan iyi değildi. Ancak bir fark vardı. Gulmuhammed çıplak, mutlu bir adamdı. Yaşam ona ne sunduysa, öyle geçirirdi. O gün dört kıran veya dört tümen kazansa, akşama kadar sıfırı tüketirdi. Güç kuvvet isteyen amelelik işlerine eniştesinden çok sarılırdı. Galiba bundan başkasına da gücü yetmiyordu. Asıl işi elekçilikti ama bahçeciliğe büyük ilgi duyuyordu. Dudakları ölçüsünden fazla etli ve kıvrık olduğu için "Galiba Allah beni ezelden hıyar çiçeği toplamak için yaratmış" derdi. Kışları kar

* Müstebit Kaçar Şahı Aga Muhammed Han (1779-1797). (ç.n.)

küremekten arlanmazdı. Selamları içtenlikliydi. Seyit Mîrân, Agacan'ın aksine ondan hoşlanırdı.

Bu iki akraba ailenin erkeklerinden başka, kadınları hatta çocukları da çalışırdı. Hurşid ile Gulmuhammed'in annesi Hâle Bigim ip eğiren, gözü yaşlı, güçsüz bir yaşlı kadındı. Gündüzleri sabah olur olmaz çadorunu üstüne atar, peçesini bağlar, gevşek, ihtiyatlı adımlarla çarşının yolunu tutardı. Orada eğirdiklerini verir, pamuk alır, eline geçen parayla da çocukların akşam yemeğine koymak üzere birkaç sîr* dana eti alırdı. Öğleye doğru eve döner, günün kalanında, sessizliğin hâkim olduğu gece geç vakte kadar, gül yanaklı bir kızın piyano başına oturması gibi eyvanın bir köşesinde güneşe veya odanın bir köşesinde iğ başına oturur, iğin bıktırıcı, gam verici iniltisini herkese duyururdu. Aslında iki ailenin sabit bir umut penceresi olan yaşlı kadın son zamanlarda yatalak hasta haline gelmişti. Oda köşesinde veya eyvandaki zemin tuğlalarına uzanıp gizli gizli inlerdi. Kızının odası bodrumun bitişiğinde bulunduğundan kulağı hep hayattaydı. Hayat kapısı çalınınca, gürültünün eksik olmadığı bu evde kimse kapı sesini duymamış olabilir diye endişelenirdi. Biri sesi fark etmiş olsa da, başkasından kapıyı açmayı bekleyebilir, kapıyı çalan da kapıda ağaç olurdu. Beş yaşındaki torunu Muhammed Huseyn'in sesini duymazsa çocuğun kuyu başına veya havuz kenarına gittiğini sanır, kimse fark etmeden kendisinin ölüp gideceğini düşünürdü. Sesini duyarsa "Mutlaka çocuklardan biri onu dövüyor!" derdi. Çünkü bu bedbaht varlığın ses tonunda, ister oyunda, neşede ister üzüntüde öyle sürekli ve canhıraş bir ağlayış ve yakarış vardı ki insanı rahatsız ediyordu. Tabiat ona bir sevgili muhabbetini göstermişti. Süleyman Peygamber'in hüthütü okşaması, iyi haber getiren kuşu güzel bir taçla, rengârenk kanatlarla ödüllendirmesi gibi o da kendi yaratanından gümüş renkli bir tacı ödül almış, bu taç ona ebedi işkence olmuştu.

Musibet geldi mi kapıdan, bacadan gelir. Bu çocuk yani Muhammed Huseyn ana babanın bedbahtlığını tamamlamak için tedavi edilemez şekilde geldi. Hâle Bigim âciz bir yatalak haline geldiği hastalığın yanı sıra sürekli korku ve kaygı hasta-

* Bir sîr 75 gram. (ç.n.)

lığına yakalanmıştı. Komşular bir süredir onun iğ sesinden rahatlamıştı ama torunu veya saçma sapan her şey hakkındaki beyhude feryatları herkesi canından bezdirmişti.

Sacda ekmek pişirme işi güçleşince Seyit Mîrân hamile karısını Sorab'a, teyzesinin yanına gönderdi. İki yüz tümen vererek bir sengek fırınına ortak oldu. Bu sırada fırında bir işçi gibi çalışıyordu. İşçilerle eşit olsa da iş sahibi unvanına sahipti. Ekmeğindeki katık değişmemiş, mutluluk ile umut onun çeşnisi olmuştu. Çok kısa bir zaman aralığında, toplumla ilişkileri sadece işleri dolayısıyla bağlantıdan ibaret, silik, güçsüz insanlar sınıfından patronlar, para pul sahipleri sınıfına atlamıştı. Sıkıntılar, zahmetler hâlâ önünde duruyordu ancak ülke sınırından öbür tarafa ayak basan kaçak katiller gibi nispi bir rahatlık hissediyordu. Bahçıvanlık zamanlarını hatırlıyordu. Dut silkeleneceği zaman büyük bir çadoru açıyorlar, herkes bir ucundan tutuyor, o da ağaca çıkıyor, bir taraftan salavat getirerek çadorun üstüne dut silkeliyordu. Şimdi kapağı attığı ekmek fırını, üstüne dut silkelenen çador bezi hükmündeydi.

Sağlam temellere dayanmasa da yeni konumundan memnundu. Çünkü yaşam karmaşası içinde ipin ucunu bir şekilde yakalamıştı. Bu durumdayken daha iyi bir mevkii kolluyordu. O zaman sınıf bağları daha sağlam olan meslektaşları arasında dikkat kesiliyor, kartalın gökyüzünün yükseklerinden yerdeki en küçük hareketi görmesi gibi keskin gözleriyle her şeyi gözlüyor, her yeri kokluyor, daha uygun bir fırsat çıkarsa elinden kaçırmak istemiyordu.

O sıralarda şehrin büyük caddesi açılıyordu. Halen sahibi olduğu fırının temeli atılıyordu ve sahibinin paraya ihtiyacı vardı. Seyit Mîrân kurnazlık etti; daha duvarları çıkmadan küçük bir meblağ vererek kira sözleşmesini aldı. Araç gerecini, sermayesini yeni dükkâna nakletti; böylece, beş yıldır başına yük olan ve kaynamayan ortaklık tenceresi yere indirilmiş oldu. Seyit Mîrân için başarı bu zamankinden tatlı olamazdı. İş ve yaşam artık onun kontrolündeydi. Ne ortada ortak veya rakip vardı, ne de göz alabildiğine ufkunda bir problem veya engel.

Okuryazar değildi; fırsatları kollayan, akıllı biriydi. Şarlatan, işi savsaklayan biri de değildi. İş bitirici ve azim sahibiydi. Ken-

di sınıfının girdisini çıktısını, açığını gediğini tanıması gereken süreden erken öğrendi. Yaratılışında eziyet etmek, alçaklıkta bulunmak olmadığı için yumuşaklıkla, suhuletle işleri kontrol ediyordu. Astlarına, üstlerine, dengi olanlara karşı samimi, riyasız davranışı, herkese nabzına göre şerbet vermesi sayesinde herkesi memnun etmişti. Onun ahlakında bulunan bu özellik, bilhassa devlet dairelerine işi düştüğünde önem kazandı.

Yeni açılan cadde günden güne mamurlaşıp kalabalıklaşıyordu. Başlangıçta günde elli menden fazla ekmek pişirilmeyen dükkân öngörüldüğü gibi canlılık kazandı. Elli men bir hervara, bir hervar iki şigirde* yani son kapasitesine çıktı. Bu sırada Seyit Mîrân-i Sorabî kasadan toplam yüz tümen teslim alıyordu. Bunun ne kadarının sermaye, ne kadar kâr olduğunu bilmiyordu. Apaçık görünen ise bu dükkânı tuttuğu üç yıldan sonra, çalışması sayesinde dört dörtlük bir ev alabildi; karısını, iki çocuğunu kiracılık derdinden kurtardı. Daha sonra Meşhed'de İmam Rıza Türbesi'ni ziyarete gitti ve zenginler sınıfına girişinin çanını çaldı.

Ev satın almak Ahu için önemliydi. Onun toplum içindeki ağırlığını, onurunu artırıyorsa, Meşhed ziyareti de Seyit Mîrân açısından o kadar önemliydi. Toplumda ağırlığı, itibarı artıyordu. Mesleğindeki kredi mektubunun altına basılmış mühürdü. Onun konumunda bulunmayan eski dostları, tanıdıkları gıpta ediyorlardı ona. Dünün işportacı Mîrân-ı Hâvere'si, üç kuruş kazanmak için beli, boynu bükülen, şala sardığı koruk veya üzüm tepsisini Sorab'dan şehre taşıyan, yılın on iki ayı yarı aç yarı tok gezen Mîrân, bugünün Meşhedî Mîrân'ı olmuştu. Çoluk çocuğa karışmış, düzen kurmuştu. Alihan Lor sokağının arkasındaki evini meslektaşları, dostları biliyordu. Ziyafetler veriyordu. Halkın üzüntüsünde, sevincinde hep aralarındaydı. Nikâh ve düğünler için onunla karısına davetiye gönderiliyordu. Gelin görmeye gitmelerde âdete göre tepsiye kırmızı kâğıt para atan Sorabî Hanım'dı. İnsanlar onun çocuklarını adıyla tanırdı.

Behram ile Bîjen için yaptığı sünnet düğününün sosyetenin yaptığı düğünden eksik kalır yanı yoktu. O gün gelen konuklar arasında Hac Mahmud Aga, belediyenin eski kefili Azernuş gibi

* Hervar bir eşek yükü. Şigird, hervardan daha fazla olan yük ölçüsü. (ç.n.)

saygın, tanınmış kimseler vardı. Geldiler, birkaç dakika oturdular, şerbetlerini içip meyve yedikten sonra gittiler. O günkü ihtişamı, şatafatı görenler nerede otursalar övgüye başlıyorlardı. Büyük hayatın zemini duvarlarıyla birlikte ilginç bir şekilde döşenmişti. Birinci sınıf çalgıcı takımı iki neşeli dansçıyla hayat çevresinde iskemlelerde omuz omuza oturanları eğlendiriyordu. Meyve, tatlı, çiçek istemediğin kadardı. Bahçe kenarında kurulan, tabii ve yapma çiçeklerle süslenen karyolaya atlas yatak, yastık, pike koyulmuştu. Dikimi güzel gabardin giysili, kravatlı, papyonlu kıyafetleriyle vitrinlerdeki mankenleri aratmayan, biri altı, diğeri üç yaşındaki ufaklıkları levaşçı Mirza Nebî hayata çıkarınca kalabalık duyguyla karışık bir sevinçle alkışladı. "Bâdâ bâdâ" milli marşı başladı. Dansçılar damları, duvarları dolduran seyircilerin ve misafirlerin coşkusu, hengâmesi arasında mest olup dans etti. Sevinç ve heyecanla yarattıkları ortam sünnet düğününün sonuna kadar devam etti. İki sünnet çocuğu olunca, uğur olsun diye hemen onların arasında, iki kanın üç olmaması için horoz kestiler.

Hayatın köşesinde karyolaya, berberin eline bakan Seyit Mîrân'ın dudaklarında gülümseme vardı; içten içe gururlansa da yüzü solgundu. Daha az dirençli olan anne Ahu, paniklememek için odalardan birinin köşesine kaçmış, ayağını soğuk su koyulmuş leğene sokmuştu. Nukre ile Safiye Banular da yanındaydı.

Bu gösterişli, görkemli düğün güzelce sona erdi ama hatırası orada bulunanların ömrünün sonuna kadar yaşadı. Fırıncılar da unutulmamış, en küçüklerine kadar davet edilmişti. On yıllık bir aradan sonra ilk defa fırıncı esnafından büyük bir topluluk bir araya gelmişti. Bazıları birbirini hiç tanımıyordu. Seyit Mîrân'ın meslektaşlarından biri düğünün sonunda yaklaşarak kulağına yeterince iğneleyici ve kınayıcı bir ifadeyle, "Bir kaşık su ile yüzmek öyle mi? Değerli meslektaşım, çok hızlı gidiyorsun!" dedi.

Arkasından bazı dedikodular da başlamıştı ama Seyit Mîrân kulak asmıyordu. Allah veriyor, o da hiç düşünmeden döküyor, saçıyordu. Elbette hakkında kötü konuşanların, kıskançların sandığı gibi işleri o kadar da hesapsız değildi. Sünnet düğünün-

den iki hafta sonra, onun davetiyle ve evinde yapılan sınıf toplantısında oybirliğiyle fırıncılar odasının temsilciliğine seçildi.

O gün çocuklarını sünnet eden, elinde çantasıyla kontrole ve yaraya ilaç sürmeye gelen berber Hurşid ile Nukre'nin çocukları Cevad ile Celal'in de sünnetlerini yaptı. Ufak çaplı da olsa, öncekinden kalan tatlılar yenildi. Sevabı herkese şamil olsun diye ikisinin arasında horoz da kesildi.

Heyet bu defa beş kapılı sofaya oturmuştu. Oylama bitip de yaşlılardan bazısı gidince ev sahibinden saz heyeti istediler. Hem de o günkü Hüseyin Han'ın saz heyetiyle o iki rakkaseyi. Başkanlığı eline alan bu pervasız, eli açık adam arkadaşlarının isteğini geri çevirecek biri değildi. Hizmete hazır bekleyen Gulmuhammed'i saz heyetini çağırmaya gönderdi. Son anda dansözlerden biri geldi. Gecenin ikisine kadar odada eşi benzeri görülmemiş bir velvele koptu. Toplantılarında siyaset söz konusu değildi. Herkes bunu biliyordu. Belediye ve hububatla ilgili makamların hatta hâkimin bile böyle sınıf muhalefetlerine itirazı yoktu; aksine işlerinin gelişmesi için bunları zorunlu görüyorlardı. Çünkü bunun dışında alınmış bir kararın bile uygulanması zordu. Ancak konu burada tamamlanmış olmuyordu. Bu düğün, şenlik bahanesi olmasa, uzun, kısa, şişman, zayıf otuz adamın bir eve girip çıkması ve emniyete haber gitmemesi nasıl mümkün olurdu? Öyle bir emniyet müdürü ki adı korku salıyor, hatta şah bile onun izni olmadan su içmiyordu.

Oda başkanı olduğu andan itibaren Seyit Mîrân'ın işi, hayatı başka bir şekil daha aldı. Oda başkanlığının sorumluluğu ona yeni bir koşturmaca daha çıkardı. Onun belediye, erkânıharp, hükümet, hububat ve ekmek idaresi gibi yerlere girmesini gerektirdi. Yeni sorumluluk, kafa dengi olmasa da yeni kişilerle haşır neşir olmasını gerektiriyordu. Çoğu devlet memuru olan bu kişilerle arada bir Sorab bahçelerinde, değirmenlerin çimenliklerinde, Tâk-ı Bustan'da, hava müsaade etmezse, evde ziyafet veriyordu. Karısı Ahu kadın olduğu için böyle misafirliklere perde arkasında oturarak katılıyordu. Ancak tesadüfen bu misafirlikte aile havası olursa, iş değişiyordu. Mesela belediye kefili Azernuş bir gün kendini davet ettirmiş, karısı, çocuğu ile sabahtan onların bahçesine gitmişti.

Ahu, kocasının işinin canlandığına ve itibarının arttığına işaret olan bu davetleri, zahmeti çoğalsa da memnunlukla karşılıyordu. Kendisi de dostları, hanım kardeşleri ile sıra günleri tertipliyordu. Bu işleri asıl çekip çeviren kişi değirmenci Rıza Han'ın annesi Şirincan Hanım'dı. Gönlü dinç, yaşamasını bilen bu kadın her ayın başında, sonunda çeşitli ad ve bahanelerle, İngiliz konsolosluğu yakınındaki evinde kadınları, kızları çevresinde topluyordu. Onun davetlerine erkekler katılamıyordu. Katılanlar hep aynı cinsten olduğu için canlarının istediği şekilde kurtlarını döküyorlardı.

Bunların yanı sıra Ahu'nun bazı mutlulukları vardı. Cuma geceleri evinde rovzehânî meclisleri* tertipliyordu. Aslında bir vaiz olan Aşeyh Ali Ulema da bazen bu meclise geliyor, ayrı bir hava katıyordu. Bu meclisler erken başlayıp erken bitiyordu. Komşu kadınlar toplanıyor, ağlıyor, çay, kant içip kalkıyordu. Bazen de oturup sohbet ediyorlardı. Bütün ev halkı için bu, yüz sevince değer bir yas töreniydi.

Seyit Mîrân'ın meslektaşlarıyla, bazı devlet memurlarıyla karşılıklı ziyaretleri, içli dışlı olması, karısının halkın arasına karışması, rekabetler, kıskançlıklar, ister istemez evlerinin esnaf zevkiyle bağdaşması, tertipli düzenli olmasını gerektiriyordu. Kuyusu, havuzu, bahçesiyle sekiz büyük odalı hayatta dört eyvan, iki yüksek kemer vardı. Toplam beş odadan biri oturma odası, diğeri misafir odasıydı. İkisinin de müstakil eyvanı vardı. Üçüncüsü, kapısı daima açık olan, çocukların oynadığı, misafir odası bitişiğindeki küçük odaydı. Misafir geldiğinde, davetlerde, sınıf toplantılarında bu odada çay, şerbet vesaire hazırlanırdı. Bunların yanı sıra buğday ambarı olarak kullanılan büyük bir bodrum vardı. Sonbaharda yeni ve ucuz olan buğday alınarak ambar doldurulyordu. Fiyatların yükseldiği ilkbahara kadar ambardaki buğday idare ediyordu. Dışarıdan buğday satın almak yerine ambar kapısının mührü kırılıyordu. Seyit Mîrân para gücünün beyin sızıntılarından olan ve pek az kişinin sahip olduğu bakir fikriyle son birkaç yılda öne atılmıştı. İşin içinde kâr varsa, hububatçılarla veya başkalarıyla da iş yapıyordu.

* Ehlibeyit, özellikle Hz. Hasan ve Hüseyin için besteli şiirlerin okunduğu dini tören. (ç.n.)

Esnaf adamdı; ticaretten daha helal olan bir kazanç yoktu. Çocukların sünnet düğününde Ferhad Han Simsar'dan kiraladığı iki takım iskemle ile birkaç iyi cins halıyı geri vermedi. Halılar Kâşân işi el dokuması halıydı, onlardan kopamamıştı bir türlü. İlerlemenin, saadetin eşiğindeydi. Zevk ile mutluluk, çimenlikteki ateşböcekleri gibi çevresinde uçuşuyor, onu gönül aldatıcı heveslere davet ediyordu. Ne zaman evine gitse, elinde çarşıdan aldığı bir dekoratif eşya vardı. Hoşa giden eşyaları almayı severdi. Eli açık bir adam olduğu için, en kötü malı alsa bile pişmanlık duymazdı.

Kendi gücüyle işini canlandıran bu adamın başkasının malında gözü yoktu. İnsanlara iyilik ediyor, herkesin saygısını kazanıyordu. İşte bunlar karısının her şeyden ziyade kıvanç duyduğu şeylerdi. Bu durumda Ahu Allah'tan daha başka ne isterdi ki? İyi, başarılı bir koca, sağlıklı, neşeli çocuklar, her bakımdan gönlünün istediği düzenli bir hayat.

Kızlık çağında, teyzesinin evinde yaşayan bahtı kara varlık, çarşıdaki dükkânda gece gündüz hayatını geçiren kir pas içindeki kadın değildi. Bu dünyanın işi çok ilginçtir. O hayat ve bu şahane hayat. Hangi gaybdan haber veren biri bunları öngörebilirdi ki? Sola gidiyordu, kocasının ismi geçiyordu; sağa gidiyordu, kendi ismi geçiyordu. Görünüşe bakılırsa o ve kocası yoksa, halkın, komşularının hayatında renk de yoktu. Düğün veya matem varsa, sesi onun evinden yükselirdi.

Herkes bir menlik, yarım menlik tencereleri, sofra takımlarını, kahve takımını, nargileyi, masa ve sandalyeyi, diğer ihtiyaçları onlardan temin ediyordu. Hatta kadınlar düğünlerde Ahu'nun takılarını bile ödünç istiyordu. Üç menatlık bir çift bilezik, on menatlık gerdanlık, işlemeli küpeler, iki firuze yüzük. Bunlar Ahu'nun değerli takılarıydı. Hepsini çarık* örerek veya harçlığından artırarak almıştı. Çarık örmekte ustaydı. Başka evlerden gelen bazı kızlar ona çıraklık ediyordu. Hurşid ile Nukre'nin kızları Zerî ile Rubâb bunların arasındaydı.

Rubâb diğerlerine göre daha yetenekliydi. Diğerleri henüz bir halkayı örmeyi öğrenmemişken, o yüz kısmına geçmiş oluyordu. Temiz iş yapıyordu, pazarda kusur bulunmadan satışa

* Pamuk ipliğinden örülen, "çedik"e benzeyen ayakkabı. (ç.n.)

çıkarılacak cinstendi. Ahu bir çift çarık için ona dört kıran ücret veriyordu. Kenar işlemesi gibi diğer el işlerini kendisi yapıyor, pazarda çiftini yedi kırana satıyordu. İşi öğrenen kızlara tatlı veriyor, ücretine bir kıran zam yapıyordu.

Sade, beklentileri az olan bir kadın için mutluluğun başka anlamı olabilir mi? Ayağının altındaki Kâşân ve Kirman halıları çiçekli, reyhanlı çimenlik gibi insanın gönlünü, gözünü açıyordu. Kocasının, çocuklarının huzurunu sağlayan bir dam vardı üstünde. Çevresinde her türlü gamdan, kaygıdan uzak çocukları eğleniyor, büyüyordu. Her geçen gün onların varlık fidanında doğanın yeni bir sırrı filizleniyor, yeni bir lütuf ve sefa bağışlıyordu. Saadetin kadife çiçekleriyle süslenmiş sakin, gösterişsiz hayatları, zamanın dalgalarını yararak güzel güzel yol alan yükü hafif bir gemiydi. Ahu bu geminin yüksek küpeştesinde salınan bir melikeydi. Sevinç dolu bir ruhla saçlarını rüzgârda savuruyor, parlak ışıklar yüzünden kısık gözüyle, ufkun altın manzarasında, kendisinin, çocuklarının, sevgili kocasının aydınlık ve umut verici geleceğini görüyordu. Hayatın acılarına, mutluluklarına küçük yaştan beri alışmıştı. Şimdi mutluluk ile mutsuzluk arasındaki köprüyü fersahlık adımlarla geçiyordu. İnandığı ilahi yazgı ve nasipten tasavvur edemeyeceği kadar memnundu. Başkaları ekmek ile soğanı bir araya getiremezken onun yağ tulumları, peynir çömlekleri kilerde el değmemiş olarak duruyordu. Bu günlere gelmişken dilinin altında acı bir tat vardı. Gayretli bir kadındı. Ev işlerini, çocukların bakımını bitirince yama bohçasını ve çarık işini önüne çekiyordu. Eskiden olduğu gibi zahmet çekmeye alışmıştı. Bolluğa, nimete kavuşmasına rağmen rahat düşkünlüğünden kaçıyordu. Temiz yaradılışlı, iyi kalpli biri olduğu için ruh küçüklüğünün işareti olan ve sonunda zararı kendine dönecek kıskançlıklardan, kadınca ve yersiz çekiştirmelerden uzak duruyordu. Anlamlı yüzünde herkesle uzlaştığını ama hiçbir şeyi teyit etmediğini ifade eden bir tebessüm görülüyordu. Onu gerçekten üzen şey başkalarının gamıydı. Çünkü derdin, dert ortaklığının anlamını etiyle, cildiyle hissetmişti.

Gösteriş ve şöhret dünyasının hayatı hakkında az çok bir şeyler biliyordu. Bazı aileler tanıyordu; hizmetçili, uşaklı aile-

ler. İçi, dışı şahane, odalarında hizmetkârların koşuştuğu, elektrik lambalarının yandığı, kapılarında pirinç levhalar, ziller bulunan evler. Biraz aşağılarındaki evde bir Ermeni aile oturuyordu. Kiracıydılar, hizmetçileri, uşakları yoktu ama ailedeki kadın ile erkeğin her zamanki faaliyeti, mutfaktan biteviye çıkan duman, çiçekli, yeşillikli hayat, çocuklarının renk renk oyuncakları onların daha üst düzey yaşam ve geçimlerinin olduğunu gösteriyordu. Böyle şeyler otuz yaşındaki kadının gönlünde uzaklarda kalmış arzuları tahrik ediyordu. Ama Ahu asla kimseyi kıskanmıyordu. Çünkü kıskançlık kötü niyetin, güçsüzlüğün, yetersizliğin işaretiydi. Kocası zaman denilen meydanda, Harun Reşid sarayındaki Bermekîlerin makamını, zenginliğini bozsa da, onların geçmişle olan bağlarını kesip atacakları veya atmak istedikleri belli değildi. O ve kocası için yoksul ailelerle birlikte yaşamak, onların arasına karışmak zenginlerin arasına karışmaktan daha hoştu. Ev halkının "Hanım" diye hitap ettiği bu mütevazı ve karıncaincitmez kadının tabiatı, hayatında nispeten meydana gelen büyük değişikliklere rağmen öylece sabit kalmıştı. Annesinin yanından ayrılmak istemeyen civciv gibiydi. Zamanın verdiği vesvese ile olaylar acı ve silik geçmişini ona unutturmaya çalışsa da, komşularının arasında şu bilgece cümleyi veya benzerlerini kulağına fısıldayacak kimseler vardı: "Selam Ahu Hanım! Bugünlerde kaybettin mi kendini ne? Hakkın var hani!" Bu insanların yaşantısı, onun geçmişinin canlı bir resmiydi; Ayaz'ın kepeneği* gibi her an onu uyarıyordu. Bizzat kendi gözleriyle de gördüğü gibi başkaları aşağı inerken onlar üste çıkıyordu. Bu iyi kalpli kadın mutlu olmaktan, Yüce Tanrı'ya şükretmekten başka ne düşünebilir, ne yapabilirdi ki? Herkes mutlu, sevinçli oturmuş sohbet ederken bazen başını gökyüzüne çeviriyor, gönülden sesleniyordu:

"Allah'ım; Ahu'nun senden daha ne dileği olsun! Bir kere de nasip et, İmam Rıza'nın kilidine el sürsün; Mehdi'mi bana geri veren aziz imam."

---

* Ayaz, Sultan Mahmud'un sarayındaki padişaha yakın olanlardan biriydi. Kölelikten, çobanlıktan o yüksek makama gelmişti. Yırtık çoban kepeneğini bir sandıkta saklar, arada bir sandığı açıp ona bakardı. (ç.n.)

Ona Allah'tan dileğinin sadece o mu olduğunu sorduklarında belli belirsiz bir gülümsemeyle cevap veriyordu:

"Allah hiçbir zaman bütün arzuları bir anda yerine getirmez. Her şeyin bir zamanı vardır. Şimdilik bundan başka bir arzum yok."

Bir akşam Seyit Mîrân'ın üvey kardeşi ve meslektaşı lavaşçı Mirza Nebî, karısı Hacer'le onlara akşam misafirliğine geldiğinde aynı konu açıldı. Seyit Mîrân kendine has tumturaklı bir üslupla:

"Çocuklarımın annesinin bende çok hakkı var. Söz veriyorum; inşallah Meşhed'e ikinci gidişimde onu da götüreceğim. Ne dersin Ahu, benden razı olacak mısın?"

Bu söz, o sırada yirmi yedi yaşında olan genç kadının kalbini sevinç ve umutla titretti. Gözleri hakşinaslık ve şevkle yaşardı; elinde olmadan:

"Kıymetlim; benden razı olması gereken sensin; ben de sana yük olmamak için, bu arada sevabı bana ait olsun diye kira ve yol parasını kendim vereyim. Biraz birikimim vardı; sana söylememiştim. Acaba otuz tümen yeter mi?"

Seyit Mîrân güzel güzel güldü. Utanmış bir suratla oturan Mirza Nebî ve karısına dönerek:

"Nereden buldun bakayım? Ev masraflarından tırtıklamış olmalısın. Bu durumda o da benim param sayılır."

Ahu telaşlanıp biraz da yüzü kızararak cevap verdi:

"Senin ölünü, çocuklarımın ölüsünü göreyim ki bu paranın bir şahisi bile ev harçlığından değil. Kendi el emeğimin sonucu. Günlük çarık işlerinden biriktirdim. Sana yalan söylemiyorum. Ev harçlıklarından da bir köşeye para ayırdım. Bu yolla birikenlerin hesabı ayrı. Başka yere harcandı."

Her zaman hasta ve inler halde olan, nadiren evden dışarı çıkan Hacer Hanım kocasının arkadaşının bunu doğruladığını görünce kınama yollu:

"Ahu Hanım; doğru mu diyorsun şimdiye kadar sadece otuz tümen biriktirdim, diye? Senin altın ambarını yüz tümene alırım."

"Sattım!"

"Göster yerini!"

"İşte şu sandıkta; göster yüz tümeni, anahtarı eline vereyim. Ne kadar kâğıt para, altın, gümüş, bakır, kâğıt, ne bulursan senin olsun."

"Sandık odasının bir köşesine Ahmed Şah dönemi* beş kıranlık sikkeleri gömmediğine yemin et, senin sözüne inanalım. Bu işte geçmişin var. Maksadım çarşıdaki sac pişirme dükkânı. Anlat bana. Böyle biri paralarını kolay ulaşılacak yere kesinlikle koymaz."

Küçük bir yerel gazeteyi okuyan Mirza Nebî söze girdi:

"Yemin ederse, işlem devam eder ya da sözünü geri alırsın. Ben de yeminden önce senin dediğini diyorum; kazanırım veya kaybederim."

Seyit Mîrân:

"Kadın dediğin şeytana külahı ters giydirir. Yemin ederse, iyi bilin ki gömülen paralar beş kıranlık değil, bir tümenliktir. Ahmed Şahî değil, Pehlevi parasıdır."

Ahu samimi bir itirazla çadorunun altından gür saçları dalgalanırken başını bir tarafa salladı:

"Yemin edecek bir şey yok. Ben bu muyum ki paralarımı götürüp yedi delikli fare yatağına saklayayım veya gizli kapaklı iş yapayım? Böyle yapan biri mutlaka kendinden şüphelensin. Kâfir herkesi kendi dininde sanırmış!"

Son cümle Seyit Mîrân'ın hoşuna gitmedi. Misafirler fark etmeden ona gözlerini belertti. Ahu tartmadan söylediği söz yüzünden pişman oldu. Gizli işten maksadı, söylentiye göre Hacer'in sandık odasında Mirza Nebî için mücevher çakma işi yapmasıydı. Kaçak olan mücevherin her miskali** için bir kıran alıyordu. Mirza Nebî:

"Yoksul kendi torbasında ne varsa, arkadaşının torbasında da aynı var sanırmış. Ben Ahu Hanım'ın sözüne güveniyorum. Hiç yalan söylemez. Çalışmasının, emeğinin karşılığı olan bir para. Kocasının evinde kazanmış olsa da şer'an ve örfen para ona aittir. Meşhedî'nin o parada bir hakkı yok. Çoklarının inancına göre kadının hamam parası veya baba evinden getirdiği paradan başka koca evinde bir hakkı yoktur. Hatta ölenleri için

* 1925 yılında tahttan indirilen son Kaçar şahı. (ç.n.)

** 24 nohut, 116 sirlik ağırlık birimi. Bir sir 75 gr; bir miskal 8700 gr. (ç.n.)

hayrat yapacak olsa, bunu kocasının vermesi gerek. Ben bu akideleri batıl buluyorum."

Ondan sonra iki dost arasında, kadınların müdahale etmediği ve İslam fıkhı açısından kadın hakları konulu tartışma başlamış, akşam oturmasının sonuna kadar sürmüştü.

Mirza Nebî Hersinli* okuryazar, anlayışlı biriydi. Bütün hesapçılığına, muhafazakârlığına rağmen, hayatta ve sosyal ilişkilerde dostlarına, özellikle Seyit Mîrân-ı Sorabî'ye karşı hoşgörülü biriydi. Alçakgönüllü, iddiasız olan bu adam çocuklara bile selam verirdi. Üç çocuklu karısı da Hersinliydi. O bölgedeki kadınların hoşsohbet ve şakacı oluşlarından nasibini almıştı. Ama kayıtsızlık ve özgürlük açısından, erkeğin bulunduğu yerde onlara karşı farklı olduğunu gösterirdi.

Seyit Mîrân her misafirlikte, mecliste Horasan seyahatinde görülmesi gereken yerleri dillendirir, Ahu da bu konudaki yegâne arzusunu her yerde tekrarlardı. Gevher Şah Mescidi ile İsmail-i Telâî Sekkahanesi'nin onun kulağında ayrı bir tınısı vardı. Kapı önünde ayakkabılar üst üste binince sevinçle yerinden sıçrıyordu:

"Ha, yakında yolculuk var; ziyarete gideceğim."

Ziyaret onun için ödenmesi gereken bir borç gibiydi. Ancak Seyit Mîrân ikinci defa Horasan'a gidip de onu yanında götürmeyince, sabırla kendini teselli etti:

"Belki henüz Hazret beni çağırmadı."

O sırada Mehdi'ye dört aylık hamileydi. Ziyaret düşüncesi çok aniydi. Fikir kocasının dostlarından ve meslektaşlarından birkaçının Horasan'a gideceği sırada ortaya çıktı. Ansızın Seyit Mîrân da gitme hevesine kapıldı. Yol arkadaşları arasında bir kadın bulunsa, hamile olmasına rağmen Ahu'yu da götürecekti. Ama arkadaşları eşlerini evde bırakmıştı. Üstelik Ahu'nun toparlanacak zamanı yoktu. O gün kocası eve gelip ziyarete gideceğini haber verdi. Gereken tembihlerde bulundu; dükkânı Mirza Nebî'ye emanet etti; bir sonraki gün, iki hafta sonra geri döneceğini söyleyerek hareket etti.

İşin hoş tarafına gelince, garajda tam hareket esnasında arabaya binecekken, o sırada Bîjen'in şimdiki yaşında olan, üstün-

* Hersin, Kirmanşah'a bağlı bir kasaba. (ç.n.)

de gabardin elbisesiyle annesinin yanında gelen Behram "Ben de gideceğim!" diye tutturdu; ağladı, kendini yerlere attı. Aralarında birkaç Arap ziyaretçinin de bulunduğu yolcular arabaya binmişti. Şoför direksiyona geçmiş, motor çalışıyor, arabanın camları, kaportası zangır zangır titriyordu. Öyle kısa bir anda Seyit Mîrân yol arkadaşlarından biri olan merhum Meşhedî Nevruz Ali'nin teklifiyle ansızın çocuğu da yanında götürmeye karar verdi. Gafil yakalanan Ahu küt küt kalbi atıp kendini bu ayrılığa alıştırmaya çalışırken, olay karşısında pes etti. Dudaklarında tebessüm, gözlerinde yaş vardı. Böylece titrek ellerini hayır duaya kaldırdı. İki kıymetlisinden yüreği burkularak, bekleme korkusuyla ayrıldı. Üçüncü günü aş pişirip komşulara dağıttı. O mutlu kadına bir yıl gibi gelen bir aylık ayrılıktan, Meşhed ile Tahran arasında gönderilen iki telgraftan, Hemedan'dan Mirza Nebî ile bir telefon görüşmesinden sonra küçük yolcu ile babası sağ salim geri döndü.

Kirmanşah halkı sıcakkanlı, dinç gönüllü, sevinç peşinde olan insanlardır. Ordibehişt ayının günlerinden bir ikindi vaktiydi. Seyit'in samimi arkadaşlarından olan yaklaşık on beş fırıncı ile bir iki değirmenci üstü açık iki Ford arabada, çalgıcı takımıyla birlikte Bîsütun'a kadar ziyaretçileri karşılamaya gittiler, olanca şatafatla şehre getirdiler. Çocuklar için ayakkabı, ceket, şapka, bol bol oyuncak, Ahu için bir elbiselik mavi kadife kumaş, kendisine Horasan kürkü, bir kısmını Mirza Nebî'nin aldığı bir top yün kumaş, Azernuş için safran, dostlar, aşinalar için kimyon, hünnap, yelpaze, tespih, sûhân tatlısı, Kom sabunu... Yanında getirdiği hediyeler kısaca bunlardı. Herkese bir pay düştü, memnun oldular. Bütün siparişler arasında asıl türbe toprağını unutmuştu. O arzu içinde yanıp tutuşan Ahu da kocasının yanında gitmiş olsa, kuşkusuz şimdi yaşadığı heyecan ve sevinçten mahrum kalmış olurdu. Neden kendisini yanında götürmediğini asla düşünmüyordu. Nasıl olsa bir gün bu dileğine kavuşacağı gönlüne doğmuştu. İnsanlar Seyit Mîrân'ın büyük dedesine hürmeten, herkesten önce onu ziyarete gitti. Şöhret meraklısı olmadığı gibi misafir ağırlayacak imkânı bulunmayan yol arkadaşlarından bir ikisi, Seyit Mîrân'ın belirlediği kabul gününde onun evine gitti, geç vakte kadar orada

kaldı. Dostlarına da görüşmek için o adrese gitmelerini haber verdiler. Maksatları masrafları ne tutarsa tutsun, kendi paylarına düşeni ödemekti. Fakat Seyit Mîrân bunu kabul edecek kimselerden değildi; lafını bile ettirmedi.

Bu yolculuktan başka hediyeler de getirmişti. Yeni hatıralar ve görülecek yerler. Ömrünün sonuna kadar dile getireceği bu anılar önceki yolculuğundan daha zengin, daha ilginçti. Hele hele Behram'ı götürmesi bütün zahmetine, baş ağrısına, mızmızlanmasına, bazen bir iki defa gerçekten insanı çileden çıkaran huysuzluklarına rağmen hiç de kötü olmamış, hatta güzel bir konu, yol boyunca arkadaşları için eğlence ve meşguliyet vesilesi olmuştu. Dağ geçitlerinin dönemeçlerinde, heyecanlı anlarda yolcuların uykusunu dağıtacak şekilde kervanbaşılık yapması, Meşhed'e kadar tam üç yüz altmış altı adet tutan yol kilometre taşlarını sayması, araba bozulup da biraz yaya yürünmek gerektiğinde arkadaşlarının omzunda gitmesi, Hâce Latif Tahranî'nin mükellef sofrasında uykulu uykulu pilavı kişniş zannedip avuçlaması, sonra cebine boşaltması gibi gülünç şirinlikleri, daha başka şeyler dillerde dolaşıyordu.

Unutulmayacak hatıralardan biri de Meşhed'in ayakkabıcılar çarşısındaki o müstesna hanımın çocuğu korumaya çalışmasıydı. Harem'e* giden arkadaşlarına katılmak istemiş ama Behram onun orada kalmasına sebep olmuştu. Çarşının önünde elini tutup çekiştirmiş, tepinmiş, Harem'e gitmek istememişti. Bu yersiz huysuzluğu adamı çileden çıkarmış, suratına öyle bir tokat aşk etmişti ki beş parmağının izi çıkmıştı. Baba oğul arasındaki çekişmeyi başından beri izleyen iki kadın çocuğun aşırı derecede ağlamasına, huysuzlanmasına dayanamamış, Behram'ı kendi çocuğuymuş gibi elinden almıştı. İçlerinden biri uzun boylu, genç ve şıktı. Çadorunun parıltısı, giysisinin parfümü onu tanımak için yeterliydi. Bu kadın yüz örtüsünü kaldırmış, yumuşak bir ifadeyle çıkışmıştı:

"Neden vuruyorsun çocuğa? Babası değil misin? Annesini getirmedin mi yoksa? Üstüme iyilik sağlık; madem annesinden uzak kalmış, bu şefkatsizliğin onu ne kadar yaralayacağını bilmiyor musun?"

---

* İmam Rıza türbesinin bulunduğu külliye. (ç.n.)

Kadın müşfik, deneyimli bir annenin acımasıyla çocuğu sakinleştirmiş, temiz mendiliyle gözyaşlarını silmişti. Bu sevgi nasıl ilahi bir bağıştır ki gül kokusu gibi her yerde, herkes tarafından kabul görür.

Seyit Mîrân hata yaptığını anlamış, inanılmaz derecede etkilenmişti. Çocuğu teselli etmek için orada, kadınların önünde, hediyelik eşya satan bir tezgâhtan pazarlık etmeksizin yem yiyen kurmalı bir horoz satın aldı. Yolculuktan döndükten sonra olayı anlattığında karısı Ahu'nun annelik duyguları kabardı:

"Ah ne nazik, şefkatli kadınmış! Orada olsam, vallahi ağzını öperdim."

Mecliste bulunan, nüktedan, gönlü aydın, görme özürlü bir ihtiyar olan Kerbelaî Abbas kurnazca ekledi:

"İçin rahat olsun kızım; mutlaka senin yerine o işi yapmıştır!"

Espriyi yeni anlayan Ahu kınayıcı ama yumuşak, cazibeli bir tarzda sordu:

"Öyle mi Meşhedî?"

Seyit Mîrân sanki kaşınmış gibi dudağının ucu belli belirsiz kıpırdadı:

"Canım istiyordu ama mümkün olmadı! Sonra bir kere daha Harem avlusunda gördüm onu; güvercinlere yem veriyordu. Merhum Nevruz Ali'ye onu göstererek, 'Bu tam sana göre. Bir gecede seni kırk yıl gençleştirir' dedim. Allah rahmet eylesin, yüreği yağ bağladı. Kadınla birkaç kelime de konuştuk. Behram'ı sordu. O sırada yanımda değildi. Hep yanında olan öbür kadın da, dediğine göre annesiymiş. Lehçelerinden Tahranlı olduklarını anlaşılıyordu. O gün ziyaretlerini bitirmişler, güzel bir eğlence yeri olan Hâce Rebî ziyaretgâhına gideceklerdi. Biz de gitmeye niyetlendik. Behram yanımda yoktu. Üstelik her biri bir yana dağılmış arkadaşlar da habersizdi."

Ahu kocasının sözlerinden alınmadan, kıskançlık duymadan iyi huyuyla atıldı:

"Ne âlâ, ne âlâ; 'Canım istiyordu ama mümkün olmadı!'. Beylerin neden ziyarete gittiklerini anlamış olduk böylece. Üstelik şundan da anlaşılıyor; ilk yolculuk on yedi gün sürmemişken, bu sefer niye bir ayı geçti ki? Paralar suyunu çekince telgrafla Hacı Mahmud Aga'dan para istedin. Beni yanında

götürmediğinin sebebi varmış. Ne idüğü belirsiz Tahranlı karı gönlünü çalmış. Vallahi billahi artık sizi aşmış bu iş."

Seyit Mîrân kâh kâh güldü; ununu elemiş, eleğini asmış biriymiş gibi lafını toparladı:

"Şaka yapıyorum hanım. Ne diyeceğini duymak istedim. Üstelik, kocanı avcunun içi gibi tanıman gerek. Genç olduğum zamanlar, ağzımda dişim varken, saçlarım simsiyahken de böyle şeytanlıkların peşinde değildim. Şimdi iş işten geçmiş; nasıl öyle bir şey yapabilirim? Güzel, hoşsohbet, dahası şefkatli bir kadın olduğu doğru. Ama yanlış anlama; erkek gibi kadındı. Tahran kadınları hep böyledir. Yolculuk sırasında bir iki yerde Tahranlı kadınlara rastladım. Onlardan öyle şeyler duydum ki kimse inanmaz. Bizim ebleh, susturulmuş, savunmasız kadınlarımızdan çok farklılar. Örtü zincirinde değiller ama kim onlara yan gözle bakabilir ki?"

Yaşlı Kerbelaî Abbas başını salladı:

"Hım! Hım! Ahu Hanım bu dünyayı çok gördüm. Dünyayı gören dünyayı yiyenden iyidir. Böyle iyi ve nazik bir adamı sana verdiği için Allah'a şükret. İyi adam dünyada çok ama iyi koca az. Ondaki ağırlığı, ahlak temizliğini çok az kişide gördüm. Onun güzellikleri halıdaki çiçekler misali ancak senin gibi liyakatli, soylu bir hanımla birlikte görülebilir. Karım Nazperi'ye derim hep: 'Bu Ahu yüz yılda bir kere dünyamızda görünen kuyruklu yıldız gibi.' Meşhedî Mîrân sen bu kadının altın heykelini yaptırıp yaşadığı sürece, huri peri olsa da başka bir kadının adını ağzına almamalısın."

Yaşlı adam Kirmanşah kadınlarını savunmak için, Seyit Mîrân'ın önceki sözlerine reddiye olarak bir Kürt kızının hikâyesini anlattı. Bu kız Meşrutiyet İnkılabı savaşlarında öldürülen erkek kardeşinin müstebitlerden intikamını almak için atına binmiş, gösterdiği kahramanlıklarla düşmana meydanı dar etmişti.*

Kerbelaî Abbas ile karısı Nazperi bu ailenin en eski komşusu, hakikatte Sorabî ailesi bakımından ayna ile *Kuran* gibiydi.**

---

* Bu kızın adı Kadem-i Hayr idi. (ç.n.)

** İran geleneğinde *Kuran* ile ayna bir evde öncelikle bulunması gereken iki önemli unsurdur. (ç.n.)

Yaşlı adam aslında İsfahan'ın Ferîden kasabasındandı. Meşrutiyet İnkılabı karmaşasında Kerbela ziyaretine gitmeye niyetlenmişti. Dönüşte Kirmanşah'a gelince parası bitmiş, oraya yerleşmişti. Hâlâ başına sarık sarıyordu. Bir kelime Farsça bilmiyordu; sonradan öğrenmişti. Gaddar zamane gözüne mil çekmeden önce bir süre Seyit Mîrân'ın dükkânında çalışmıştı. İlginç olanı, gençlik çağında birkaç yıl fırıncılık da yapmıştı. Gözlerini yitirip evde oturmaya başladıktan sonra vaktini nafile namazları kılmakla, fıtriye ve benzeri sadakalar alarak geçiriyordu.

Varlıklı bir adam olan Seyit Mîrân zekât yerine her yıl elli men ekmek ile tandır ateşinde hazırlanan ve sadece kürsüde kullanılabilen iki çuval fırın kömürü veriyordu ona. Ondan oda kirası almıyor, başka yardımlarda bulunmaktan da geri kalmıyordu. Çünkü o evinin bereketiydi. Seksen yıl onuruyla yaşamış, hayatın iyi ve kötü günleri hakkında değerli tecrübelere sahip olmuş, saygıdeğer bir adamdı. Ne var ki yaşlılık, körlük, yokluk elini kolunu bağlamıştı. Kördü ama sıradan insanların gözünden daha açık bir gözle, daha yüksek bir bakış açısıyla gerçeklere bakabiliyordu. Yavaş yavaş konuştuğu gibi yavaş yavaş hüküm verirdi. Dünyayı kötülük yatağı ama insanları hayra tabi olarak değerlendirirdi. Ağzından kötü söz çıkmaz, gıybeti günahların en çirkini bilirdi. Onun ahlakı Seyit Mîrân'ı da etkilemişti. İlk karısından olan, ayrı yaşayan büyük oğlu hakkında söz dinlemediği ve yabanilik ettiği için kötü konuşurdu sadece. Kör olmasına rağmen bir tanesi düşmeyecek şekilde narı parçalayıp yiyebiliyordu. "Nar tanelerinden biri cennete ait. Düştüğü zaman meleğe nasip olur" derdi. Seyit Mîrân ona özel olarak saygı duyardı. Eve geldiğinde bir işi yoksa onunla sohbet ederdi. Her zaman hatta bir sonraki yaz ölümünden sonra da onu anardı. Hikâyelerinde, açıklamalarında çoğunlukla bu ihtiyardan nakilde bulunurdu.

Üçüncü Fasıl

Seyit Mîrân-ı Sorabî cadde lambalarının zayıf ışıklarının aydınlığında acelesiz adımlarla dostu Mirza Nebî'nin evinden kendi yuvasına gidiyordu. İftarını orada etmişti. Yürürken âdeti olduğu üzere ellerini arkadan bağlamış, onlarla değirmenci sınıfı arasında çıkacak yeni keşmekeşi düşünüyordu. Mirza Nebî'yi odasından kovan, fırıncıların keyfini kaçıran yeni belediye başkanının heyheyleri geçmiş, o gün yüz yüze yapılan samimi bir görüşmede, fırıncıları belediyenin himayesine aldığı takdirde, yetkili ve doğru tek makam olarak birçok sorunu çözebileceğine dair ona söz vermişti. Mirza Nebî'nin de onayladığı gibi bundan doğru bir söz olamazdı. Belediyenin bulunabileceği ilk etkili girişim, çevre köylerden şehir değirmenlerine yönelen Kürt yük akınının önüne geçmekti. O kıtlık yılında bu konu doğrudan doğruya değirmencilerin zararına olsa da fırıncılar kazançlı çıktı. Yük ücreti sürekli olarak düşüyor, değirmenciler iddialarından vazgeçiyordu. Belediye istese değirmencilerle uğraşır, iki

tarafın da muvafakatiyle bir değirmenden kırk sekiz saatte ne kadar randıman alındığına bakar, bu sınıfın zarar ettiği, gelirlerinin giderini karşılamadığı yolundaki iddialarının ne kadar doğru olduğunu tespit ederdi. Meselenin aslına gelince, iddiacı da elbette eli boş oturmuyordu. Son iki üç yılda olanlara bakılırsa, değirmenciler bu işlerde onlardan çok daha kurnazdı. Belediye başkanı onunla birlikte yürüyeceğine dair söz vermişti vermesine ama sözünde ne kadar durabilirdi? Gelecekteki uygulama bu probleme cevap verecekti.

Her halükârda Seyit Mîrân mutluydu. O gün bu patavatsız belediye başkanıyla tanışıp görüşmesi başarı yolunda atılan bir adımdı. Meydanın yeşilliklerinden geçerken, sanki içine doğmuş veya onun kokusunu almış gibi başını kaldırdığında on adım önünde yürüyen Homa'yı gördü. Üstünde aynı beyaz çador, aynı duruş, aynı yürüyüş, aynı çorap, aynı ayakkabı. Yüzünü sımsıkı örtmüştü. Süt çocuğunu evde yalnız bırakmış bir kadının aceleciliğiyle yürüyordu. Kuşkusuz oydu. Boyu bosunun, giyim tarzının yanı sıra Seyit Mîrân onun kendine has yürüyüşünü de tanıyordu. Gecenin o vaktinde nereden gelip nereye gittiğine şaşırırken kalbinde bir titreyiş hissetti. Çocukla dükkâna gelişinin üstünden tam bir hafta geçmişti. Bu süre içinde onun yalnızlığını, durumunun hassaslığını, işinin nereye varacağını çok düşünmüştü. Genç ve güzel yüzlü kadının daha ilk karşılaşmadan itibaren görüşmek için bir çaba sarf etmese de hayali, arzusu, gamı son birkaç günde bir dakika bile bu esnafı rahat bırakmamıştı.

Burada biri parmak kaldırıp sorabilir: Peki bu adamın sımsıkı bağlı olduğu dini itikatları, namazı, orucu nereye gitti? Acaba bu etkenler insan ruhuna, bedenine yaptığı bunca baskı varken onun nefis arzularını dizginleyememiş miydi? Yargı ölçüsü olarak, şeriatı ve örfü de akide sınıfına sokarsak, bunun ömrün bir hâsılı olduğunu, boş fikir olmadığını belirtirsek cevap şudur: Neden dizginleyemesin ki? Pekâlâ dizginleyebilmişti. Ancak unutmayalım, hayal uyanıklıkta görülen rüyadır. Bunun çok örneği var. Hatta Allah'ın peygamberleri de hayalciliğin dumanımsı, görünmez belirtisinden kurtulamamıştır. Seyit Mîrân için de bu olağan bir şeydi. Hesap gününde bizim düşünce defterimiz değil, amel defterimiz okunur. Hayal günah

değildir. Kendi dairesinin dışına çıkmadığı sürece takva ve fazilet eteğini lekelemez.

Yüzü Sabah Yıldızı'ndan daha parlak olan bu dul kadının göreni hayale sevk etmemesi mümkün değildi. Bazılarına göre Peygamber evladı olan seyitler, o hazreti ve haleflerini izleyerek, nesillerini sürdürmek için kadınlara daha çok ilgi duyar.* Bu görüşün doğru olup olmayışı hakkında sadece şunu söylemek gerekir: İslam bu sağlam inanış temeline oturmasa, dinde çokeşlilik olmazdı. Bir Müslüman canı isterse ve gücü varsa, haremini kapasiteye göre nikâhlı ve sigalı** kadınlarla doldurabilir.

Bütün bunlar bir yana Seyit Mîrân birkaç gündür başka bir kutup üzerinde dönüyordu. Sanki melankolik bir tasavvur veya iç muhakemesi hep kendine şu soruyu soruyordu: Bu kadının o uygunsuz yol üstünde sana içini dökmekten maksadı neydi? Dilsizlik diliyle hacet elini sana uzatmadı mı acaba? Şimdi içine düştüğü durum söylenebilecek olandan da daha ciddi.

Bu hususu düşünürken yaratılışında olan iyi huyunun, karakterinin etkisi altında kalıyor, ruha boşu boşuna geviş getirtmekten başka bir şeye yaramayan kendini beğenmişçe hayalleri uzaklaştırıyordu. Aşağılık, hoşa gitmez sevdalara teslim olduğu için kendini lanetliyordu. Genç, savunmasız kadına kardeş gözüyle bakacak yerde ona sahip olma arzusunu beslemişti. Yerinde, Allah tarafından da makbul olacak hayırlı bir iş yapma fırsatını gördüğü için, günaha girmiş gibi rahatsızlık duyup pişman olmuştu. Onu arayıp bir ağabey gibi lütuf ve himaye elini uzatacak bir sebep bulamadığı için üzülüyordu. Şimdi kaçırdığı fırsat tesadüfen karşısına çıkmıştı. Aklına bir fikir geldi.

"Peşinden gittiğimi fark ettirmeden gölge gibi izleyeyim, evini öğreneyim. Bu gece veya en geç yarın sabah komşu kadınlardan birini veya karım Ahu'yu ona göndereyim; halini sorsun soruştursun. Bu durumda, gerçekten ihtiyacı varsa veya işinde bir problem söz konusuysa, ortaya çıkacaktır. Bu iş benim işim değil; kendi hemcinslerinden yardım almalı."

---

* Hadiste geçtiğine göre Hz. Resul her namazında "Muhammed'i ve Muhammed'in ailesini bereketli kıl" diye dua ederdi. (ç.n.)

** Süreli evlilik. (ç.n.)

Beyninde ansızın çakan kıvılcım yüzünden vecde geldi. Kadını görünce kendiliğinden hızlanan adımlarını yavaşlattı; böylece belirli bir mesafeyi koruyacaktı. Allahtan cadde onu gözden kaybedecek kadar tenha da değildi. Planı güzel, fikri yüzde yüz bakirdi. Ama bütün bunların ve kendini göstermemeye çalışmasının hilafına acaba zeki kadın, ormanda aç aslan kokusu almış hamile ceylan gibi, peşinden gelenin varlığını anlamamış mıydı? Çünkü kısa bir mesafeden sonra aniden bir sokağa saptı. Hem de yolunun üstündeki ilk sokak. Acaba onun elinden kaçmak istemiyor muydu?

Sokak başına gelince ikirciklendi. Peşinden gitsin mi yoksa onu kendi haline bırakıp kendi işine mi gitsin? Onun iyi fikrinden, hayırlı niyetinden haberdar olmayan kimsesiz kadıncağız acaba bu takip işine nasıl bakardı? Malum değildi. Belki geri dönmeden ilgisiz iki laf eder veya küfür de savurabilirdi.

"Utanmaz, hayâsız herif! Bir kadının tek başına evden çıkmaya hakkı yok mu? Namus yok mu sende? Aksakalınla peşime düşmeye utanmıyor musun?"

O zaman sevilmek istenen kedinin korkudan tırmalaması hikâyesi yaşanırdı. Hayırlı işte acele etmek caiz ama istihare hatadır. Seyit Mîrân birkaç dakika süreyle korku ile ikirciklenme arasında öyle bir girdaba düşmüştü ki dünyadaki bütün iyi öğütleri unutmuştu. Bir ayağı öne, bir ayağı geriye gidiyordu. Ateşli bir azap veren bu konumdayken kendi zayıflığını, ikirciklenmesini yendi, kendini tenha ve karanlık sokakta onunla yan yana yürür, konuşur buldu. Hayatta ilk defa cesaretinden, karar vermedeki irade gücünden zevk alıyordu. Ancak kadın, ilk gördüğündeki sakin, yumuşak huylu Homa değildi. Ağzına gelen ilk cümle şuydu:

"İki gündür sizi görmek istiyor, göremiyordum. Şerefi, hayatı uçurum kenarında olan bedbaht, savunmasız biri hakkında elinizden bir şey gelir mi?"

Bunu söyledikten sonra hızla birkaç adım ilerleyip arada mesafe bıraktı. Galiba bu yabancı adamdan hem utanıyor hem korkuyordu. Seyit Mîrân ne diyeceğini bilemedi. Kadının hareketleri sevdalılar, uzak düşmüşler gibi tuhaf ve gayri iradiydi. Kendi varlığından kaçıyordu sanki. Ansızın durup şarladı:

"Eeee, cevap ver bana! Yoksa siz de bütün erkekler gibi sadece aynadaki yüzünüze mi bakıyorsunuz? Eğer öyleyse, beni kendi halime bırakıp işinize bakın!"

Sokak aydınlık olsa, adamın çelik rengi yüzünün nasıl kireç gibi bembeyaz kesildiği görülürdü. Hafif kısık bir sesle, kekeleyerek:

"Hanımefendi, peşinizden geldiğimi gördünüz. Niyetimin ne olduğunu söylersem belki inanmazsınız. Planım, beni görmeniz değildi. Sizi gölge gibi takip edip evinizi öğrenmek, sonra derdinize bir çare bulmak için eşimi evinize göndermekti."

Kadın çatar gibi kesti sözünü:

"Karınızı neye göndereceksiniz? Adı kötüye çıkanların evine mi? Sadece benim gibi bahtı kara, ebleh rezillerin yaşamaya layık olduğu eve mi? Acaba kimle muhatap olduğunuzu anlamayacak kadar saf biri misiniz? Yahut anladınız da bir süreliğine beni heveslerinize alet etmek mi istiyorsunuz? Ben şu saate kadar kimsenin hevesine alet olmadım ki siz ikincisi olun..."

Seyit Mîrân yumuşaklık ve sabırla:

"Hanımefendi, sizden rica ediyorum, birini tanımadan önce hakkında önyargıda bulunmayın. Ben de sizin hakkınızda bir yargıda bulunmadım. Siz kendinize göre ne olursanız olun, benim gözümde hayatın bütün güzelliklerine layık olan muhterem, asil bir kadından geri kalır yanınız yok. Onurunuza, şerefinize bu kadar düşkünseniz, tedirgin oluyorsanız, ben de yemin ederim ki hakkınızda en küçük bir kötü zanna düşmediğim, aklımdan heva heves düşüncesi geçirmediğim gibi, size yardım etmek için erkekçe adım atma niyetindeyim; elimden gelen yardımı esirgemeyeceğim. Bundan başka ne diyebilirim ki? Ancak şu var; şimdi anladığımı ilk karşılaşmamızda anlamadığım için kendime kızmalıyım. Çünkü hiçbir zaman meraklı bir adam olmadım. Siz bir meseleyi açıkça dile getirmeden önce böyle bir münasebetsizliği yapmam. Ama yemin ederim, son yedi gün yedi gecedir bir an bile sizin durumunuzu düşünmekten geri kalmadım. Siz ateşte yanıyorsanız, bilin ki acısını ben çekerim. Acaba şimdi dediğiniz eve mi gidiyorsunuz? Ben de sizinle birlikte gideyim mi?"

"Evet, o eve gidiyorum; onurumun, şerefimin mezarı olması istenen yıkılası eve; daha iyi bir ifadeyle, yıkılmış eve. Oradan başka nereye gidebilirim ki? Gitmek, cam kırıklarını yiyerek şu dertli, utanç verici hayatın elinden kurtulmak istiyorum. Yüz bin umutla, arzuyla gitmiştim bir anlığına ciğerköşelerimi görmek için. Sanıyordum ki bu ihya gününde o ifrit karı, kocamın kız kardeşi herkes gibi azâdârî destelerini* seyretmek için çocuklarla birlikte dışarı çıkacak, bazı yıllarda olduğu gibi mescide, tekkeye gitmeye can atacak. Tam iki saattir şu dakikaya kadar dolanıp duruyorum, o sokaktaki evlerin birinin koridorunda bekliyorum. Ne saçma bir bekleyiş! Bedbaht bir kadın olarak yaratılmakla kalmadım, hayatta veda edeceğim şu ana kadar onları son olarak görme arzumu da mezara götüreceğim. Güzel yüzlerini bir kere görmek, birkaç kelime konuşabilmek için canım istense, bu alışverişi seve seve kabul ederdim. Korkusuzca dalardım içeri. Fakat Haris'ten beter o canavar yok mu; *Kuran*'ı fırlatarak yemin etti. Her ne bahaneyle olursa olsun, evinin kapısına adım atarsam veya kadınca duygularımla çocuklarımı bir yerde görmeye kalkışırsam, sorgusuz sualsiz havuz başında yatırıp ikisinin de kafasını tavuk keser gibi vücudundan ayıracakmış. Canımı yakan amansız ateş işte bu! Yaşama umudum olan, varlıkları kalbimden beslenen çocuklarımdan uzak kalmak. Dediğini yapmayacağını düşünemiyorum. Onun yüreğinde bu çocuklara karşı iğne ucu kadar sevgi bulunduğunu hissetsem, hayatımdan vazgeçer miydim? Çocuklarımın saadeti için bu işi yaptım ama onun intikamından habersizdim. O şıllık kardeşi arkamdan neler söylemeyecek, neler yakıştırmayacak ki bana! Demek istiyordum ki bir tarafta annelerinin ellerini tutmasına muhtaç olan çocuklardan uzak kalmak, bir tarafta adı kötüye çıkmanın, şerefsizliğin utancı. Hatta birkaç yıl boyunca dostluk ettiğim, gidip geldiğimiz eski kız arkadaşlarım bile bugün sokakta uzaktan gölgemi görecek olsalar, sokak kapısını kapayıp kapı arkasına saklanıyorlar. Sanki onlarla sofraya oturacak olan ve hastaneden kaçmış bir cüzamlıyım."

* Kerbela yasını tutmak için yolda gösteri yapan, sırtına zincir vuran matem ekibi. (ç.n.)

Bu cümleleri söyleyen kadın durdu; yürüyecek gücü kalmamış gibi sokak karanlığında omzunu duvara verdi, ellerini yüzüne kapatıp bedbahtlıkla ağlamaya başladı. Seyit Mîrân'ın bu olay yüzünden iyice keyfi kaçtı. Kadını sakinleştirmek için ne diyeceğini, ne yapacağını bilmiyordu. Nihayet:

"Durumun gerçekten çok üzücü. Ama burası durulacak, ağlanacak yer değil. Emin ol, her derdin bir dermanı var. Neden kendine bu kadar baskı yapıyorsun? Gidelim, gidelim. Problemin ne olduğunu anladığımda, kesin çözüm bulana kadar oturmayacağımdan emin ol. Ya benimle birlikte evimize gelirsin ya da ben seninle birlikte senin evine veya istediğin yere giderim. Baş başa konuşalım. Ne yapacağımı bilmem gerek; bundan başka bir şey var mı? Ağlayıp inleyerek şimdiye kadar hangi sorun çözülmüş ki?"

Doğal ve kesinlikle platonik bir şefkatle çadorundan kolunu tuttu. Homa ister istemez ağlamayı bıraktı. Düşkünlükten, umutsuzluktan gevşemiş adımlarla yürümeye başladı adamla birlikte. Yaşlı bir karı koca bir çocukla birlikte yanlarından geçti. Birkaç dakika sessizlikten sonra Homa ağlamayı bırakmış, dingin bir sesle:

"Siz benim olduğum yere; başka çare yok. Ama bu gece değil, yarın sabah. Kapıyı çaldığınızda kocamın arkadaşlarından biri olarak tanıtın kendinizi; bizim aramızı bulmak için geldiniz. Ağzınız oruçlu ama bu Allah'ın affedeceği bir yalan. Şu andan itibaren, onun yardım etmek üzere gönderdiği biri olarak bakacağım size. Şu dört kara ayın en nazik anlarında savunmasız bir kadının şerefini, namusunu zarar gelmesin diye şişe gibi koltuğunda taşıyordu. Dört kara ay diyorum. Çünkü kuyudan çıkayım derken kuyuya düştüm. Cahilliğimden, işbilmezliğimden şerefimi bir saç teline bağladım, bir gencin eline verdim; beni götürsün, Harut'la Marut* gibi baş aşağı cehennem kuyusuna sarkıtsın diye. Karanlıkta attığım ok kuşkusuz varlığımın en değerli kaynağına isabet edecek. Çünkü görünüşe bakılırsa yazgım düşkünlük çekmek dışında bir şey olmayacak. Evet, beyefendi, ömrü, hayatı hep cahilliklerine rehin olmuş bedbaht,

* İnsanlara büyü öğrettikleri için cezalandırılan, kıyamete kadar Babil'de bir kuyuda baş aşağı sarkık vaziyette kalacak olan iki melek. (ç.n.)

hatalı bir kadınla karşı karşıyasınız. Bu kadın asla hayatının hayrını görmemiştir, belki bundan sonra da görmemeli. Çünkü kabiliyeti yok. Çünkü akıl gücü hayatın hassas anlarında bir maymunun aklından daha geride. Bir bıçkının yalan vaatlerine kanıp onunla rakkashaneye* giden kişi lamı cimi yok rakkaslığa yarar; doğru düzgün bir aile hayatı olmaz. Şerefli, iyi anılan kadınların, erkeklerin değil, malum dansözlerin, çalgıcıların dostu olur. Bu gencin kim olduğunu, onunla nasıl karşılaştığımı bana sorma. Bunca bedbahtlık arasında tek mutluluğum, onunla olan hikâyemin bir yere varmadan sona ermesi. Yüzümün akıyla ve kirliliklerin, yalanın rengini yitirdiği, sahibini rezil ettiği şu mübarek geceye yemin ederim ki o, her halükârda haklı görünüp aşkında hilekâr olmasına, riyakârca beni istediği köşeye götürmesine rağmen bir hafta boyunca yanıma gelip gitse de bir an olsun beni yalnız bulamadı. Arabayla bizim dünyamıza gelmiş, yağ, toz toprak içindekilerden biriydi. Sabahları burada olan, öğle yemeğini Avec'de** yiyen, geceleri Tahran'ın aşağısındaki garajlardan birinde araba yükünün üstünde uyuyan, her yerde olan, hiçbir yerde olmayan biri. Nerede akşam olursa orada yatan, yersiz yurtsuz, evsiz barksız kişilerden. Arabanın ücretli işçisi, çöllerin kırların esiri. Bir arzuları varsa, doğal olarak ölmek. Bana öyle ithamlarda bulunup öyle şeyler yakıştırdılar ki dört yıl boyunca birinin biçip diğerinin diktiği o lekeli giysiyi üstümden hiç çıkarmamaya, kendimi töhmetler karşısında zırhlandırmaya karar verdim. Artık canım burnuma gelmişti. Kendimi öldürüp onların yüreğine su serpecek yerde bir plan yaptım, dediğim adama âşıkmış gibi göründüm. Öyle bir şeydi ki yaptığım, işini gücünü bırakacak, beni arzu ederek günlerce sabahtan gecenin geç vakitlerine kadar sokağımızda nöbet tutacak, sigara içecekti. Sadece bu yolla canımı onların pençesinden kurtarabilirdim. İtiraf etmeliyim, bir kadın için her an kan dökülebilecek böyle cesurca bir plana el atmaktan tehlikeli bir şey olamaz. Sadece benim gibi serkeş, ele avuca gelmez bir kadının uygulayabileceği plan. Ama şunu da söyleyeyim: Özgürlüğümün hatırına anlatılmaz

* Dans yapılan eğlence evi. (ç.n.)
** Kazvin-Hemedan yolu üzerinde bir yer. (ç.n.)

Çingene pervasızlığıyla kendimi halka rezil etmiştim. Kanlı, korkunç bir uçurumun kenarına kadar gitmiştim. Şimdi amacıma ulaştıktan sonra bana alet olan bir gence ret cevabı vermek için bir sebep yoktu. Kumral saçlı, deniz rengi gözlü, güçlü kuvvetli, düzgün vücutlu bir gençti. Uzaktan gördüğüm kadarıyla bir erkekte olması gereken her şey vardı. Biraz kekeliyordu ama benim için hiç önemi yoktu. Ona karşı itinasız davranmam mümkün değildi. Hani bir söz vardır. İspanya savaşındaki Faruk muydu, Tarık mıydı, her neyse onun gibi gerimde kalan bütün köprüleri yıkmıştım. Ona ret cevabı verecek olsam, rezilliğim diz boyu olur, onun dağı alnıma vurulurdu. Aşkını kabul etsem, elimden kaçırdığım haysiyetimi tekrar kazanabilirdim. Beni bu eve o getirmişti. Ev sahibini tanıdığını, onunla ahbap olduğunu, dostluğuna güvenerek beni oraya götürdüğünü söylüyordu. Ama bu sözlerle ikna olamıyordum. Neden böyle bir şey yaptığını soruyordum kendime. Bende raksa karşı zevk, ilgi veya zayıf nokta mı hissetmişti? Nereden, hangi sebeple? Tek bildiğim, benim iyi dans ettiğimi bilmesiydi. Belki bir yerde görmüştü. Belki de çevremde araştırma yapmış, öğrenmişti. Kocamı, çocuklarımı terk etmiştim, hevesle onun sevgisine, vefasına gönül bağlamıştım. Hakkımda bildiği bu kadardı belki veya bana ders vermek istiyordu. Daha iyi bir ihtimalle, bu gurbet şehrinde bildiği bir yer yoktu. Her halükârda son seçenek hepsinin temelini oluşturuyor. Bir haftadır benim yüzümden işinden gücünden olmuştu. Aşkının kuvvetiyle zenginlerin ev duvarına tırmanmaktan veya Karasu Köprüsü'nden kendini aşağı atmaktan başka bir şey gelmezdi elinden. İlk adımda ondan gördüğüm hıyanete rağmen beni istediğini söylemem güçtür. Yaşı biraz daha fazla olsa veya zaman ona fırsat verse, arzusuna daha iyi bir şekilde ulaşabilirdi belki. Bana para, giysi, yiyecek getirmek için bir hafta ortalıktan kayboldu. Tekrar ortaya çıktığında beni emanet bıraktığı evde bulamadı. Ev sahibi, yani rakkashaneyi çekip çeviren adam, daha doğrusu, karısı ile kızı acıyarak veya işlerini ilerletmek için plan yaparlar, genç adam evin kapısına geldiğinde ona derler ki:

'Kimi istiyorsun? Seninle bu eve gelen hanım dün akşam bohçasını koltuğuna sıkıştırdı gitti. Nereye gitti, bunu biz de

bilmiyoruz. Bilmek zorunda da değiliz. Ne zapt edeceğimiz veya satacağımız bir maldı, ne biz başını kesip toprağa gömecek katiliz. İçinin rahatlaması için istediğin kişilerle, makamlarla birlikte bu evi didik didik arayabilirsin.'

Bu sözler söylenirken ben hayattaki perde arkasında durmuş, kulak kabartıyordum. Yüreğim hop hop ediyordu. Ben de konuyu neden sessizce atlatmam gerektiğini bilmiyordum. Sonunda olması veya olmaması gereken şey oldu. Polis devreye girdi. Ev sahibinin yanında saklandığımı öğrendiler. Ama o gence bir şey belli etmediler. Çünkü şikâyetlerini, iddialarını esassız buluyorlardı. Böylece ondan kurtulmuş oldum ama..."

Konuşmasını sürdürmedi. Utancından başka bir şey vermeyen hikâyesini anlatmaktan yüzü kızarıyordu. Seyit Mîrân onun yerine devam etti.

"Ama hırsızın elinden kurtuldun, falcının eline düştün. Hikâyenin geri kalanını bir cümlede özetlemek mümkün mü? Seni o düzenbaz herifin elinden kurtaran kişi, bu yolda sana verdiği para yüzünden seni hep baskı altında tutmayacak mı? Ben bu işte rezilce bir entrika seziyorum."

"Belki de dediğiniz gibidir. İnsanın zaafları daima onun en büyük can düşmanı. Bu hikâyenin gerisini dinlemek ister misiniz?"

Onun gerisinde yürüyen Seyit Mîrân edebini, özel ilgisini gösteren bir acelecilikle cevap verdi:

"Elbette, yüz kere elbette hanımefendi. Hatta ayrıntıları atlamamanızı tavsiye ederim. Yarın oraya geldiğimde meselenizin ne olduğunu bir iyice anlayamazsam, teşhis edilememiş bu zeminde mücadele eden bir asker olacağım. Kimlerle muhatap olduğumu iyice bilmem lazım. Onlarla karşılaştığımda nasıl bir ifade kullanmalıyım? Kocanız tarafından sizi evinize getirmek üzere gönderildiğimi söylememi istemiştiniz, değil mi? Böyle bir sevaba girmek hakikaten benim için büyük mutluluk. Siz kocanızı terk etmekle gösterdiğiniz benzersiz cesaretle, onu can evinden vurmuşsunuz. Çünkü bu erkekliğin gururudur. Bu meselede hiç şüphe yok. Ama öfkesi hiç dinmeyecek olan kişi de Allah'ın kulu değil mi? Ne olursa olsun, o da bir insan. İnsan, hoşgörü ve unutmak demek. Razı olun veya olmayın, başınızı çevirip geriye bakarsanız taş olmazsınız."

Seyit Mîrân göz ucuyla muhatabına bakıp sırıttı. Bu kinayeden maksadı, Lut Peygamber'in karısıydı. Sedom'dan kaçarken geriye dönüp baktı ve tuz sütununa dönüştü.

Sözüne devam etti:

"Onun şiddetli davranışında sana olan aşkını görüyorum. İyi beslenmemiş bir aşk. Kötü gelişmiş çiçeklerinde, güzel gül yerine diken bitmiş. Hatta sana karşı bütün kötü davranışlarının aşktan kaynaklandığını söylemek isterim. Seninle onun saadeti yine de ne olursa olsun, hayatta birbiriyle kaynaşmış."

"Hayır, hayır, Allah tarafından imkânsız olan bir işten asla söz etmem. Dağ dağa kavuşur ama ben ona, hayır. Akit hutbemin geri alınmasının ardından bütün yaptıklarımdan pişman olmuştum. Bu bütün kadınlara mahsus genel bir şey. Üç talakla boşanmamış olsam da, asla onun evine geri dönmeye hazır değildim. Biz geçmişteki münasebetlerimizde hiçbir şeyi temiz bırakmadık. İmkânsız bir işi mümkün hale getirirseniz, bu yolda akıllıca tedbirini alıp çaba gösterir de sevgili ikizlerimi bana getirirseniz, ömrümün sonuna kadar size minnettar kalırım. Bu, yardıma koşan, iyiliksever, dindar bir adamdan çaresiz, savunmasız bir kadının ilk ricasıdır. Ellerini ellerimde gördüğüm vakit, alır köye götürürüm. Orada kocamın adını anmadan çocuklarımı büyütürüm. Şimdi benim saadetim yok oldu, bari çocuklarımınki olmasın. Karı kocanın arası kötüyse, anlaşamıyorlarsa çocukların ne günahı var? Kocadan yana bahtım kara çıktı, hiç olmazsa çocuklardan yana bahtı kara olmayayım. Bunlar benim şerefimin, kıvancımın koruyucusu."

Homa son kelimeleri söylerken uyurgezerler gibi birkaç adım önden gidiyor, anlaşılmaz bazı sözcükleri telaffuz ediyordu. Sanki düşüncelerinin cisme bürünmesinden korkuyordu. Adam kendisine yetişene kadar durdu; daha ilk karşılaşmadaki musibet görmüş, melankolik bir edayla sordu:

"Acaba emelime kavuşacak mıyım? Acaba çocuklarımın elini elime tutuşturacak insanlığı yapacak mısınız? Ah, bu arzuya ulaşmadan gücümün tükenmesinden korkuyorum."

Seyit Mîrân inandırıcılıkla:

"Emin ol! Emin ol! Ben hayatımda umutsuz döneceğim işe el atmadım. Çünkü hep Allah'a tevekkül ettim. Güçsüz, parasız

olduğun için bu arzun gerçekleşmez görünmüş sana. Ayrılık çekenler hep böyle olur. Sana söz veriyorum; şu gece geçsin, yarın sabah güneş şehre doğsun, her şey senin talihine doğacak. Umutsuzluğu at üstünden; ağlayıp üzüleceğine gülümse; ben senin işinde öncüyüm."

"Ya köye gitmek istemezsem?"

"İyi ya; bu şehirde yaşarsın. Çocukları okula göndermek istemiyor musun? Köyde onlar için nasıl bir gelecek öngördün? Sığırtmaçlık yapıp çalı çırpı mı toplayacaksın? Acaba akrabaların, hani şimdi durumundan habersizler, haberleri olsa da ilgilenmezler, seni koca evine gönderdikleri gibi güle oynaya karşılayacaklar mı?"

"Maksadım, şehirde kalacak olsam, elimden gelen bir işi tutarak ölmeyecek kadar kazanabilir miyim? Biliyorum çünkü o adam çocukları vermeye razı olsa da nafakalarını üstüne alacak biri değil. Bu işlere kulak asmayacak kadar hamiyetsizdir. Bu benim için şimdiki evden ayrıldıktan sonra görmezden gelemeyeceğim bir problem."

Seyit Mîrân uzun bir sessizlikten sonra:

"Şu dediğin işten maksadın nasıl bir iş? İçinde yaşadığımız toplumda, ortamda kadın ya evine kapanıp kalacak yahut dışarı çıkacaksa salyangoz gibi evini de sırtında taşıyacak. Arkadan rüzgâr esip namahrem gözü yüzünü görmesin diye iki eliyle yüz örtüsünü, çadorunu sımsıkı tutacak. Hele sizin gibi genç ve ... bir kadın korunmak için yüz elden daha yardım almalı. Hanımefendi, gönüllerimizi aydınlatacak, bakışlarımızı arıtacak, ellerimizi hatadan, ayaklarımızı sürçmeden uzak tutacak iman ve ahlak nuru henüz ufkumuzda doğmadı. Oysa siz bu arzu içindesiniz. Zayıf, savunmasız bir kadının elinden ne gelebilir? Kendi derin sessizliğimde bir doğuya, bir batıya baktım; senin için eve kapanıp çocuklarını yetiştirmekten başka bir yol göremedim. Senin gibi kadınların toplumda erkeklerin işini yaptıklarını da görmedim. Nerede, ne zaman, kim öğretti sana bu sözü? İşsizlik yüzünden insanın hayvan kadar değeri yokken, kadının işinden söz edilir mi hiç?"

Homa cevap vermeyerek konuyu geçiştirdi. O sırada düşüncelerini harap etmek istemiyor gibiydi. Adamın sözlerine, teh-

like uyarılarına duyarsızmış gibi görünüyordu. Hiç giriş yapmadan, çocuksu bir zevkle ve sabırsızlıkla:

"Güvence vermen içimi ısıtıyor; Allah işitsin. Yakın bir zamanda özgürlüğüme, saadetime kavuşacağıma inanmıyorum."

Seyit Mîrân tahakküm edici ve zatında olan erkekçe bir şefkatle tekrar yüreklendirdi onu:

"Her bakımdan için rahat olsun. Bu problemler adını anmayacak kadar küçük. Söyle hele, şu ev nerede, kimler yaşıyor orada? Senin hayata bağlılığını gördüm ya; herkesle karıştırmam seni. Sen özgür ruhlu, bağımsızlığına düşkün, öne çıkmış, serkeş bir kadınsın. Hayat kapısını yüzüne kaparlarsa, evin dört duvarını yarıp dışarı çıkmak istersin. Eski kocanın kötü zanları, kıt görüşlülüğü, evde kız kardeşi gibi sevimsiz bir munisinin bulunması birkaç yılda seni hassas ve kırılgan yapmış. Sana diyorum; geçmişi unutman gerek. Küçük hatalarda, sürçmelerde bulunacağını sanıyorsan, şunu bil ki biz insanoğulları hatadan uzak değiliz. Ancak hatamızda inat edersek, İblis gibi Tanrı'nın ebedi lanetine uğrarız."

Sokakta yağmur sularının oluşturduğu birikinti ve çamurdan geçmek için onun kolunu tuttu. Seyit Mîrân'ın ahbaplarından bakkal kıyafetli, başı takkeli bir adam elinde lüks lambasıyla karşıdan geliyordu. Homa ilerledi, iki adam selamlaşıp kısaca hal hatır sordu birbirine. Adam ahbabının yalnız olduğunu sanarak ısrarla onu yakınlardaki evine yemeğe davet etti. Seyit Mîrân'ın bu teklifi kabul etmeyeceği aşikârdı. Birbirlerinden ayrıldıklarında adam yüksek sesle:

"Şimdi buçuk adam olmuştur. Şah Behram'a söyle; dereye attığı şapkanın parasını ödeyecek kadar para biriktirmiş mi? Unutmamıştır herhalde; Horasan'daki attarı diyorum; bizim araba bozulunca iki fersah omzumda taşımıştım."

Seyit Mîrân hoşmeşrepli bir eda ile:

"Allah rahmet eylesin, Meşhedî Nevruz Ali bu konu açıldığında hiç rahatsız olmadı. Ne nazik adamdı. Bozuntuya vermemek için 'Başıma büyük geliyordu' dedi."

Ara sokağa sapan adamın sesi işitildi:

"Hım! Hım! Hepimiz gideceğiz; hepimiz gidiciyiz."

Seyit Mîrân Homa'ya yaklaşınca:

"Gördüğün adamla birlikte gitmiştik Horasan'a."

Kadın utangaçlıkla gülümsedi:

"Demek Meşhed'i de ziyaret ettiniz; ne güzel!"

"İki defa; önümüzdeki bahar üçüncüsünü düşünüyorum; kısmet olursa."

Bazen önde, bazen Seyit Mîrân'la yan yana yürüyen, o ana kadar gözlerini ayakkabısının burnundan kaldırmayan Homa kadınca bir içgüdü ile biraz arkada kaldı; başındaki çadoru düzeltirken meraklı gözlerle, güçlü, cerbezeli hamisinin gerçekten nasıl bir adam olduğunu görmek için omuz başlarına ve şapkasının arkasına baktı. Şelale gibi baştan aşağıya varlığını sulayan sıcak, hoş bir duygu hiç tartışmasız onun hakşinaslığının izini taşıyordu. Bu adamın ahlakı, âdetleri, ne olursa olsun, varlık âleminin yüz karası olarak gördüğü Hacı Benna ile kıyaslanabilir değildi. "Muavin" tekkesinin önünden geçmemek için Zanaatkârlar Sokağı olan aksi yöne, hamam arkasındaki dar yola girdiler. Çünkü hem karanlık hem gelen giden azdı. Seyit Mîrân konumunda olan tanınmış bir erkek için, şehrin arka sokaklarında yabancı bir kadınla birlikte yürümek elbette korkusuzca, tedirgin olmadan yapılacak iş değildi. Ama gece olmuştu. Gece insanın iyi veya kötü hareketlerinin çoğunu örten bir perdedir. Üstelik bu esnafın yüreği iyilik ateşiyle yanıyordu. Bu ateşte heva heves rengi yoksa, küçük bir insanı peygamberlerin makamına kadar yükseltir. Ömründe ilk defa, iffetiyle değil, mehtap renkli bakire yüzü gibi temiz, parlak bir gönlü olan bir kadınla karşılaşıyordu. Yüzü o kadar temiz ve parlaktı ki saf ve ilahi ışığı x ışını gibi kalbine giriyordu. Porselen gibi kırılgan, kılıç gibi sert bir kadın. Ahlakı, tavırları toyluğuna rağmen bilgece, son derece özgür, metin, erkek sıfatlı bir kadın. Hareketlerinde göçebelerin umursamaz huy ve âdetlerinden, pervasızlığından ama katı ve boyun eğmez özelliklerinden bir şeyler vardı. Tutsak düşmüş güzel yüzlüler gibi ruhu korku içinde ve özgürlük arayışındaydı. Tek kelimeyle, yaratılışın evrim zincirindeki, uçmak için deniz yüzeyine çıkıp havada yay çizen ve balıkçıllara yem olan uçan balıklara benziyordu. Homa:

"Gideceğin evde kimlerle muhatap olacağını bilmek ister misin? Tek kelimeyle söyleyeyim; hayâsız, afsuncu bir erkekle

bir kadın. Beni bu eve onların büyüsünün çektiğini düşünüyorum. Sözlerin içimi rahatlatsa da bu adamın afsununun fikrini değiştirmesinden, beni götürmekten vazgeçmene sebep olmasından korkarım. İddiasına bakılırsa, şu herif meselesinde memurlara verdiği ve halen vermekte olduğu paranın yanında o bedbahta da para vermiş. Çekip gitsin, bir daha uğursuz cismi o bölgede görünmesin diye yılanı zümrütle kör etmiş. Bu iddiaların ne kadar doğru olduğunu bilmiyorum. Ama kesin olan şu ki son üç buçuk ayda yiyecek, giyecek, kışlık odun kömür için şimdiye kadar yirmi sekiz tümen tıkır para aldım. Buna odaların mobilya kirasını da eklemek lazım. Toplam olarak sanırım aşağı yukarı yüz tümen civarında tutacak. Yüz tümen elbette büyük para. Belki gidiş dönüş Meşhed ziyaretini pekâlâ karşılar. Ama zavallı bir köleyi satın alıp azat ederek yiğitçe adım atan biri için ne önemi var? Bu iyilikler Allah katında ecirsiz kalmaz. Son üç buçuk ayda yaşanabilecek en kötü hayatı yaşadım. Çalgıcı karı koca defalarca onlarla işbirliği yapmam için teklifte bulunsa da doğru yolu onların teklifini kabul etmemekte gördüm. İkisi iki taraftan kırkayak gibi kulağıma girdi; Yüce Allah'ın ezel gününe kadar beni şerefli dansözlük mesleği için yarattığını söyledi. O gencin kara gözlerine, kumral saçlarına, boş vaatlerine kanmadım, beni tufaya düşürmek üzere her gelişinde yalnız kalmamak için ev sahibinin karısını veya kızını çağırdım; erkek gibi bir kadının iradesi ve kararlılığıyla yanımdan uzaklaştırdım. Ev sahibi beni mandepsiye bastırmak amacıyla kendimi kollamamı, ileriyi düşünmemi takdir ediyor, sonra da şöyle diyor: Bugün insanların çalgıcılara, sanatçılara, hele hele kadın olursa iyi gözle bakmadığı doğrudur. Bunların içinde gerçek sanatkârlar takdir ve teşvik edilmiyor. Yaşadığı sürece insanlar bunlarla haşır neşir olmaz. Öldüklerinde de kimse tabutunu taşımaz. Bütün bunlar ne yazık ki karşı karşıya kaldığımız acı gerçekler. Dikkatle, kılı kırk yararak bakacak olursak, bu konuda günah onların değil, bizim. Hatta meslektaşlarımız arasında yaygın bir söz vardır. Saz ile darbuka helal para bırakmaz. Başlangıcı uğursuzluk, sonu iflas olan bu işle uğraşanların ne dünyası ne ahireti vardır. Kendi ellerimizle kendimizi alçaklığa, rezilliğe çekiyoruz. Halkın ruhunun çalgı-

cısı, sevinç ulağı olduğumuz halde, kendi sanatımızı bataklığa sürüklüyoruz. Hal böyleyken şimdiki durumumuzdan daha iyi olmayı bekliyoruz. Buraya gelen, senin de gördüğün dansözlerden bahsedecek olursak, bunların içinde yetenekli olanları da çıkar. Ne yazık ki sanat ve yeteneklerinin gülü açmadan, bir şehri, bir diyarı kendi hoş kokularıyla mest etmeden kendilerini sattıkları kötü kokulu bataklığa yuvarlanırlar. Bunlar kendi sanatlarına, yeteneklerine, hatta diyebilirim ki insanların, kendilerini sevenlerin beklentilerine, umutlarına hıyanet etmiştir. Şimdi yapılacak bir şey yok. Çünkü fesadın kaynağı daha çok halktır. Sanatçıyı doğru yoldan çıkarır; onu düşürdüklerinde elleriyle burunlarını tıkarlar, kokuşmuş leşin yanından kaçarlar. Sanatçılar ise gittikleri yerde ayaklarını kaldırıp tabanlarına bakmazlar. Daha ikinci basamağa çıkmadan şöhret merdiveninden düşerler. Erkek veya kadın sanatçı toplumdaki gerçek değerini, makamını gördüğü gibi, bu değerin, makamın kendi vücudunda adına takva denilen cevherli, bozulmaz bir madene bağlı olduğunu bilir. Kadında iffet ve ahlaki soyluluk ekseninde dönen takva, cambazı ip üzerinde dengede tutan sırık gibidir. Sanatçı kadın çevresini saran fasit muhitte sadece adı güzel, hoş bir unsur olarak değil, belki seçkin bir örnek olmalıdır. Kocası, çocuğu veya ilgi duyduğu her ne varsa, hepsinden daha çok sanatına, işine âşıktır."

Homa, muhatabının sigara dumanından öksürdü. Seyit Mîrân:

"Bunu fena söylememiş ama bu konuda ona diyecek lafım var. Sigara dumanı rahatsız mı ediyor?"

Serçeşme Mahallesi'nin bütün sokaklarını içine alan nispeten uzunca süreli bir dolaşmadan sonra, şehrin tanınmış kara sulu nehri Abşûran kenarındaki bir ceviz ağacının altındalardı; Zanaatkârlar Sokağı'na yaklaşmışlardı. Anlatacaklarını söyleyebilmek için adımlarını yavaşlattılar. Aralarında işaretleşme veya konuşma olmaksızın tahta köprüden Abşûran'ın öte yakasına geçtiler. Bulanık kara su görkemli şırıltılarla ağır ağır akıyordu. Hava iyice ayaza kesmişti. Yağmur kokusu taşıyan hafif bir rüzgâr esiyordu. Seyit Mîrân art arda birkaç nefes çekip sigarayı yarısına kadar içti, sonra rahat bir ifadeyle:

" 'Seçkin örnek' demiş ya; işte buna diyeceğim var. Neuzübillah, ancak peygamber kızı veya melek bu görgüsüz, gözü gönlü aç toplum arasında ortaya çıksa da yolunu sapıtmaz. Bu durum şimdiki zamanla, mekânla ilgili değil; her zaman, her yerde böyle olmuştur. Sanat biz Müslümanlara göre bir oyundan, eğlenceden ibaret, yani heves ve aldatmaca. Böyle bir dünyada Allah katının yakın meleklerinden Harut ile Marut da binlerce yıllık ibadet yolundan saptı. Peygamberimizin musikiyi, raksı, genel olarak fesadın temeli olan oyunu eğlenceyi yasaklaması sebepsiz değil. Bataklıkta durup da kararmayan böyle hayali bir varlık ancak altından dökülmüş olabilir."

Üzüntüsünü bir çocuk gibi unutan Homa ekledi:

"O da on sekiz ayar saf altın. Bu ona dediğim gibi tıpkı. 'Be adam, senin dediğin gibi biri olsam, bu evde ne işim olurdu?' demiştim ona. Ahlak, davranışın sonucu yani. Dürüst, doğru amelli kadın nerede, –sözüm meclisten dışarı– senin gibi hovarda, üçkâğıtçı biriyle muhatap olmak nerede? Bana diyor ki: 'Hayır, hayır, böyle söyleme. Sen kendi hakkında hata yaptınsa, ben yapmadım. Kapısından, duvarından çirkeflik, arsızlık yağan böyle bir ev ortamında böylesine makul, metin bir davranış, hem de senin gibi genç ve kayıtsız bir dulun davranışı herkesin kârı değil. Yıllarca şehir şehir dolaşıp ömrümü telef ettikten sonra, gökte aradığımı yerde buldum. Senin gibi karanlıkta parlayan bir ışığın belirmesi benim çökkün bedenime ruh verdi.'

Gerçeği itiraf edeyim. Bu sözleri neden söylediğini bilmeme rağmen, bazen isteğimin hilafına onun afsununa kapıldığımı görüyorum. Bu adam sanırım gençliğinde Rusya'da kalmış; günde birkaç miskal esrar çekiyor; konuşacak, hatta gözünü açacak hali yok. Dediğim gibi tuhaf bir afsuncu. Her yeri dolaşmış, türlü türlü insanlar görmüş, herkesten, her yerden bir şey öğrenmiş. Kafkas dans ekibiyle, baletleriyle gösteri için Petersburg'a, Moskova'ya gitmiş. Binbir Gece'nin Şehrazad'ı gibi öyle şeyler anlatıyor ki Azrail'i aylarca kapı eşiğinde bekletip yeryüzündeki görevinden alıkoyabilir. Diyor ki: 'Zamane kederlerinin avcuma esrar hokkasını koyduğuna bakma.* Savaş

* Eritilerek içilen uyuşturucu madde düzeneği. (ç.n.)

çıkıp da hadiselerin kasırgası beni saman çöpü gibi sanat ocağımdan savurmasa, büyük fikirlerin, büyük işlerin yeri olan bu ülkede şimdi layık olduğum şöhretin son basamağında bulunacaktım. Olup bitene üzülmüyorum. Arzularım, umutlarım hadiselerin yığını altında, saçma sapan meşguliyetlerle, zamanın akışıyla gömüldü kaldı. Yıllardır o anıları unutmaya çalışıyorum. Dumandan, ruhumu okşayan şarkılardan yardım alıyor, teselli buluyorum. Çünkü sanatın tadına varmıştım, bu cennet şarabıyla, canım bedenimde durdukça sarhoş kalmalıyım.' "

Seyit Mîrân alay yollu sözüne girdi:

"Cennet şarabını içtiği için bülbül gibi şakıyor demek!"

"Evet; beni faka bastırmak için. Sözleri öyle bir cezbe ve iştiyak âleminden geliyor ki sahiden de ben onun kaçan bahtıymışım veya elinden kaçan sanat ilhamıymışım da tekrar beni bulmuş. Diyor ki: 'Sana hak veriyorum; gönlün bizim işimizle kirlenir. Benim sözlerimi dumanın, uçan hayallerin neşesi olarak tasavvur edersin. Çünkü liyakatli, muhterem bir sanatçının elde edebileceği o yüksek makamı gözünde canlandıramazsın. Bu dansözlerin salakça, kayıtsız davranışlarına, imrenilmeyecek kara yazgılarına bakıyorsun. Kendi geleceğinden korkuyorsun. Bu dansözler –en iyilerini söylüyorum– sanat kabiliyeti, hal ve davranışlarındaki olgunluk bakımından veya sadece içlerindeki doğal istidatla tozuna bile yetişemezler. Hiçbirinde senin vücudundaki erdem cevheri yok. Sanat gül ise takva onun dibine dökülen sudur.'

Nasıl bir sırdır, bilmiyorum; o hep bu kapıdan girer. Benim olmayan takvama, erdemime dayanır. Üç aydır acayip bir sabırla beni kendi grubuna sokabilmek için ensemde boza pişiriyor. Gündüzleri karısı, kızı da varken bana dans öğretirken, onun veya karısının yanında başarısızlık sayılacak bir hareket-te bulunmadığım halde, sözlerimdeki, işimdeki isteksizliği, deruni nefreti tahmin etti. Bu halsiz, hareketsiz adam o kadar küçüldü ki neredeyse vafur borusundan* içeri girip hokkaya düşecek. Salyangoz gibi dünyayı ancak dar bir delikten görebiliyor. Ama aklının almayacağı kadar hilekâr, sinsi, saman altından su yürüten, kulağı kesik, anasının gözüdür. Şeytana

* Uyuşturucu dumanının buruna çekildiği boru. (ç.n.)

pabucu ters giydiren kumarhane bıçkınlarından. Aklımdan ne geçtiğini pekâlâ biliyor. Beni grubunun yıldızlarından biri olarak sahneye çıkarıp gözlerini üstüme dikmeden önce elinden kaçmamdan korkuyor. Gönlümü almak için türlü türlü yollar deniyor. Davranışlarını kontrol edemeyen iki çırağının ayağını kesti oradan. En çok dikkat ettiği nokta, dostlarından veya meslektaşlarından birinin o evdeki varlığımı öğrenmemesi. Bir gün onlardan biri ansızın çıkageldi. O sırada Kafkas danslarından birini çalışıyordum. Onun işaretiyle perde arkasına saklandım. Adam gidene kadar yaklaşık yarım saat hapis kaldım orada. İnadımdan oraya bırakılan bir kâse muşmulayı son tanesine kadar yedim. Mollalar, hacı hocalar gibi karısına, kızına tembihlemiş tek başına evden çıkmamamı. Sanki canının istediği yemeği pişirip hazırlamış da sadece sosu kalmış. Yemeği yiyip Allah'a şükrettikten sonra allem kallem edip benim için gelecek planları kuruyor, bana şöyle diyor:

'Evlat burası Hüsrev'in, Barbed'in neşe toprağı.* Kirmanşahlılar sıcakkanlı, halden anlar, sanatsever insanlardır. Tek kusurları başkalarındaki ahlaki yaralara kendilerinde de kemal derecesinde olsa, katılıkla tuz basmalarıdır. Hayatın zevklerine, güzelliklere, sanata gözlerini çevirirler; büyük bir şevkle, coşkuyla sanatçının etrafını sararlar ama ondan Tanrılık beklerler. Kalitesizliği alaya alırlar. En küçük bir ahlaki kusur veya insani hata görünce kırılır, çevresinden dağılırlar. Siyaset ve din işinde de öyleler. Saat sarkacı gibi kâh bu yanda kâh o yanda olurlar. Tebrizliler gibi temize düşkündürler ama onların aksine çabuk gider, çabuk gelirler. Tek kelimeyle iyi karşılayan, kötü uğurlayan insanlardır. Kendileri de bu sözü kabul ederler. Bütün bunlara rağmen İran'ın büyük, küçük, eski, yeni bütün şehirleri arasında burayı çalışma yeri olarak seçtim; yani daha doğrusunu söylersem, burası eteğime diken gibi yapıştı, buraya yerleşmeme sebep oldu. Keş, çok masraflı, geçim işlerinde akılsız bir adam olmama rağmen bu şehirdeki beş yıllık ikametim süresince kendime bir kulübe temin ettim. Kızımı iyi bir çeyizle evlendirip mutlu ettim. Tar çalmada ustalığım tartışma götürmez. Şehirdeki festivallerde, sosyete meclislerinde iki kişi olarak

* Sasani İmparatoru Hüsrev-i Perviz ile onun en ünlü müzisyeni. (ç.n.)

davet edildim. Ancak işimin hiç de istediğim gibi gitmediğini söyleyebilirim. Sanat olgunlukla ve güzellikle birlikte değilse sanat değil, Kirmanşahlı bir dostumun sözüyle pancardır. Bunca süre zarfında, sanattaki olgunluğunun yanı sıra metin ve takva sahibi dört dörtlük bir dansöz bulamadım. Geçen sonbaharda Mukbiluddovle'nin Avrupa görmüş oğlu Doktor Ferruh'un şahane düğün törenine davet edilmiştim. Böyle bir meclise yakışacak, Allah'ın da hoşuna gidecek bir kadını bunların arasından nasıl seçeceğim diye karalar bağlamıştım. Çölde eski ayakkabı Allah'ın büyük nimetidir, sözü ne kadar doğru olsa da, üzülerek söylemeliyim ki sonunda o gün kadın götürmekten vazgeçtim. Hiç olmazsa kendi sanatımı korumak istedim. Sizi görmeden önce moruk, felçli Dodon Şah gibi şu kırık tar ile tamburum yani çocuklarımın cenazesi başında yas tutuyordum; perişan haldeydim. Sen, çadırdan başını çıkarıp hoş nağmelerinle beni mest eden o ay yüzlü, şirin tavırlı dilbersin.* Seni gördüğümden beri kendi bedensel dertlerimi de unuttum.'

Size onun sözlerini aynen naklettim. O beni, Allah'ın onun evinin kapısına gönderdiği bir hazine olarak görüyor. Çekici sözleri, yem atmaları, coşkuları, laf paralamaları beni şüpheye düşürdü. Bütün bunlar beni tuzağa çekmek için uydurulmuş ustaca mizansenler değil miydi? Çünkü herifin dediğine bakılırsa, bir misafirlikte benim dansımı kendi gözleriyle görmüş, hayran kalmış. Bana diyor ki: 'Doktor Ferruh'un düğününde yanımda olsaydın, şehrin ileri gelenlerinden oluşan davetlilerin sayısınca banknot veya altın sikke toplayabilirdim. Buraların insanı yeri geldi mi para saçmakta ölçüyü kaçırır. Sadece onlara bunun yolunu göstermek yeterli. Evlat, bu arada sana şunu da hatırlatayım; aklında bulunsun. Para takva ile eşit değildir, onunla savaşır. Sanatını seviyorsan, asillik ve perhizkârlık silahını sanatından asla uzaklaştırmamalısın. Muharrem ayı biz çalgıcı takımının ravza ve azâdârî** mutluluğunu yaşadığımız aydır; gevşeklikle gelen bir tevazu kadınların can düşmanıdır. Gözlerin daima hiç kimsenin görmediği Tanrı'ya çevrilmeli.

* İlk olarak 1909 yılında Moskova operasında sahnelenen Altın Horoz operasına gönderme yapılıyor. (ç.n.)

** Şiilerin muharrem ayında sergilediği dramaturjik törenler. (ç.n.)

Temiz olan veya olmayan bakışlardan aynı ölçüde uzak dur. Sadece sanatınla gülümse. Biraz da aldırmaz ve ağırbaşlı ol. Gönülleri fethetme pazarında bu metaı öne süren kızlar, kadınlar yaptıkları işten asla zararlı çıkmamıştır. Aşk pazarında aslan gibi bir avla yetin. Hazine ol ama iffet, takva yılanını hazine başında görevlendir.'

Başınızı ağrıtmayayım; bu dilbaz adamın sözleri bazen beni öyle etkiliyor ki gözümde şu manzara canlanıyor. Mehtaplı bir manzarada bir hayatın halılarla döşenmiş sahnesinde sanatımı sergiliyorum; insanlar sevinç çığlıkları içinde gül yapraklarıyla birlikte sarı, beyaz sikkeler saçıyor başımdan aşağı. O da bir dansöze gerekli olan rengârenk kıymetli giysilerle, göz boyayıcıların ustalığı ve kıvraklığını sergileyerek gözümün önünde bir bahçe açıyor, oradaki çiçek kokularını can burnuyla alıyorum. Aşırı sevinçten hezeyana düşen kimseler gibi hayal âleminde bana gümüş halhallar, sırmalı fistanlar, elmas kakmalı yarım taç satın alıyor."

Seyit Mîrân şeffaflıkta güneş gibi parlak olan iri gözlerine yan yan ama memnunlukla baktı; ifadesindeki sadeliğe, açıklığa gülümsedi:

"Fena değil; peki bu durumda korkmanın, kaygılanmanın sebebi ne? Bu afyonkeş hangi maharetle dolap çevirecek senin arkandan?"

Homa insanın gamsızlık ve tahammülsüzlük karşısında gösterdiği cazibeli bir hareketle adamın gözlerine baktı, tatlı tatlı:

"Oh! Deme! Deme!"

Seyit Mîrân bir an için duraladı; gözleri dostça bakışlarla küçüldü.

"Dur bakayım: Sözlerinden anladığım kadarıyla bu adam meşhur tar sanatçısı Hüseyin Han Darbî olmasın? Uzun boylu, sıska, ince bıyıklı bir adam; burnundan konuşur. Ustura ile sakal tıraşı olur. Kravat veya papyon takar; çoğu zaman da sarhoştur. Kılığı kıyafeti tütün balığına benzer. Yaşı altmış beşten aşağı değil. Belki duman ile alkol çökertmiş onu. Seki altındaki kahve onun uğrak yeri. Hûrîâbâd'da bir dükkânı var. Gündüzleri bir saat kapısını açar, musiki aletlerini tamir eder. Ben bu adamı tanıyorum. Üç yıl önce çocuklarımın sünnet düğününe çağırdım

onu. Yanında kardeş oldukları söylenen iki güzel ve genç dansöz de vardı. Hatırımda, birinin adı Bedri'ydi. Hım hım! Doğrusu bunları o yetiştirdiyse, sanatı, zevki için ne desem azdır. Bedri dediğimin üstünde bir kıyafet vardı; gül şekli vermişti ona. Gerçekten de hareketsiz durduğunda veya hafif bir rüzgâr estiğinde giysisi sağa sola dalgalanıyordu. İnsan onu kırlarda yetişen bir gülle karıştırabilirdi. Sevinci, keyfi dile getiren hareketleriyle bu iki kardeş öyle bir heyecan yarattı ki düğüne gelenler içmeden sarhoş oldu. Bu Hüseyin Han'ı iki gün sonra komşu çocuklarının sünnet düğünü için çağırdım. Adını unutmadım. Kız kardeşlerden Bedri peçe dansını yaptı; dansında örtünmeyi eleştiriyordu. O zaman bu adamın akıllı biri olduğunu anladım."

Homa bu sözleri duyunca rahatsız olduğunun göstergesi olan kadınca bir hareketle geri çekilip mırıldandı:

"Bedri büyük kız kardeş. Hâlâ onun grubunda. On yıl önce ölen kocasından bir çocuğu var. Dansözlükle harçlığını çıkarıyor. Hayatı çok zor şartlarda geçiyor ama aldırdığı yok. Kız kardeşi evlenip Ahvaz'a gitti. Bedri kötü dans etmez. Ama Hüseyin Han bunu kabul etmiyor. Bazı hareketleri yaparken elinin, ayağının ceviz kabuğu içinde kalmış gibi olduğunu söylüyor. Dansı insanla konuşmuyormuş. Benim dansımı da kusursuz bulmuyor. Diyor ki: 'Hareketlerin kararsızca ve aceleci. Bir an önce bitirip oturmak istiyormuşsun gibi. Sanatın düşmanı olan acele seni çabuk yorar. Ama senin dansında cazibe, hava var. Hareketlerinin arkasında insanın aklını başından alıp hareketsiz bırakan kokain gibi bir şey var. İşte bu, şehvetle, hevesle ilgisi olmayan, sanatın ilahi ezgisidir. Senin dünyan gamlar, kaygılar, düşmanlıklar, bencillikler dünyası. Hatta cüretle diyebilirim ki açlığı geri istiyor, hafif bir bulut gibi hepsinin üstünde duruyor. Çünkü hareketlerinde bencillik yok; sanatın cisme bürünmüş cevheri var. Senin hareketlerinin terkibinde sanatın ebedi âşığı, güzellik ve lütfun biricik yaratıcısı olan Sadi'nin şiirlerindeki belagat ve ahenk var.* Sadi lütfu icat eden biri olsa da sen lütfun kendisisin. Dans ederken sanatının cezbesine

* Hafız'dan sonra İran edebiyatının en büyük şairi (1193-1292). *Gülistan*, bu satırların yazarı tarafından çevrildi. *Gülistan*, Şule Doğu Klasikleri, 6. baskı, İstanbul, 2010. (ç.n.)

kapılıyorsun. İşinin rumuzu bu gizli espride.' Bana acayip, biraz da komik bir yürüyüş öğretti. Çaprazlama adım atıyor, dizlerimi yaylandırarak yürüyorum. Bu dansı şimdiye kadar hiçbir öğrencisinin öğrenemediğini söylüyor. Çünkü o sırada birkaç hareketi birlikte yapmak gerekiyor. Şimdi de Türkçe ile Kürtçe karışımı sözleri olan bir oyun öğreniyorum. Sözleri benim yerime kızı söylüyor. Sizin de gördüğünüz gibi onun danslarının tümü orijinal. Geri planda göreni hayrete düşüren bir zevk ve düşünce var. Taklit de olsa, görmediğimiz için bize yeni, orijinal geliyor. Beni grubuna sokarak sanatseverlerin dikkatlerini bu bilinmez noktaya çevirmek istiyor. Evet ben, şu gördüğünüz beni olanca düşkünlüğümle, bedbahtlığımla önünüze serdim. Bu adam bir demet sebzeye değmez sözleriyle beni öyle yetiştirdi ki ne yapacağımı ben de karıştırır oldum."

Seyit Mîrân sırıtarak sözlerini kesti:

"Hafız* şarap kadehinde sevgilinin yüzünün aksini görmüş, bu adam da senin vücudunda altın sikkeleri. Belki de ben yanılıyorum. Allah kulunu bilir. Sende bir cevher, kabiliyet görmüş, onu değerlendirmek istemiş; buna diyecek söz yok. Her şey yetenek ister."

"Bir dereceye kadar öyle. Ama dediğiniz gibi, beni düşünmekten ziyade gece gündüz para doldurmak için diktiği keseleri düşünüyor. Çalışmaktan, uygulamaktan çok rüyaya, hayale yatkın biri. Sözlerinde, bu gruptaki insanlarda yaygın olan abartı hâkim. Saman çöpünü dağ olarak görüyor, fersahlık adımlarla bir anda yeryüzünü, zamanı geçiyor. Uykusu bölününce, her zamanki yerinde durduğunu görüyor. Gerçekten inanılmaz sözler söylüyor. Grubundaki balerinler çocukluklarından, yani dört beş yaşından beri çalışmaya başlamış. On, on iki yıl boyunca yeteneklerine göre ondan ders almış. Bazıları eğitim dönemini tamamlayamamış; ya yorulup kenara çekilmiş yahut itilmişler. Bu sözler benim için anlaşılabilir şeyler değil. Çocuklar bir kibrit kutusuyla hiçbir ustanın aklının alamaya-

* İran edebiyatının gelmiş geçmiş en büyük şairi Şirazlı Hafız (ö. 1390). Bu şairin *Divan*'ı Latin harflerine çevrilmiş Farsça metin ile birlikte bu satırların yazarı tarafından manzum olarak çevrildi. *Hafız Divanı*, I-II, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2011. (ç.n.)

cağı büyük gemiler yapıp hayal âleminde okyanuslara salıverir. O da benim varlığımla, yalnız olan 'ben'le, İran'da olmayan baleyi, operayı canlandırmak istiyor. Sözlerimden kendimi övdüğümü çıkarabilirsiniz ama size söyleyeyim, amacım hakikati aydınlatmaktır. Yanınıza gelip kendimi övmem için bir sebep de yok. Öte yandan, zararıma olan bu övgülerden ne kârım olabilir ki? Anladığım kadarıyla zamanımızda bu hareketler kabul görmüyor. Edeple, sükûnetle bütün bu vırvırı dırdırı dinlediniz; eminim, için için bana gülüyorsunuz veya 'Bu nasıl bir mahlûk?' diye halime acıyorsunuz. Bütün bunlara rağmen itiraf etmem gerekirse, Hüseyin Han'ın da teşhis ettiği gibi ben gerçekten sanata aşığım. Böyle bir hassasiyetim olmasa, ömrümün sonuna kadar kocamın çirkin davranışlarına katlanıp onun evinde kalabilirdim. Hacı'nın beş yıl boyunca öğrenemediği sırrı size söyleyeyim. Bahsettiğim şu baba ile anne, benim gerçek babam, annem değil. Onlar beni dört yaşımdayken yüz men buğday karşılığında göçebelerden satın almış. Değnek ile yaptığım rakslara âşık olmuşlar. On yaşındayken raksta o kadar meşhur olmuştum ki düğün zamanı uzak köylerden gelir, tahtırevanla götürürlerdi beni gerçek gelin benmişim gibi. Evlenecek yaşa gelmeden önce iyi at binen yüzlerce yalnız Kürt'ün gönlündeki gelindim. Hal böyleyken üvey babam, hayatımın muhtemel felaketlerden etkilenmemesi için tesadüfen o köye yolu düşmüş, şehirli, sıradan birine beni vermeyi tercih etti. Hacı'nın evindeyken herkes benim iyi dans ettiğimi bilirdi. Bir yerde nikâh, düğün oldu mu ilk davetiye bana gelirdi. Nikâh veya düğün sahibi kendi eliyle, bin minnet ricayla bizim evin kapısını getirirdi. Ben saf saf bu davetleri kabul ederdim. Çünkü kadınlar meclisi için davet edilirdim. Üstelik bundan zevk alıyordum. Ama taşkalpli kocam üstümde hâkimiyet kurmak için gitmeme izin vermediği gibi kendisine itaat etmememden korktuğu için beni sandık odasına hapsediyordu. Her neyse, Hüseyin Han'ın meslektaşlarından tamamen gizli yaptığı meşk derslerinde karısı ritim tutar, kızı da zilli tef çalar. Mızrap darbelerinden çıkan sihirli nağmeler insan şöyle dursun, taşa bile can verir, harekete geçirir. Tar çalarken başını öne eğer, başka hiçbir şeye bakmaz. Bu durumdayken bile dans

edenin en küçük hareketini görür. İşte bu, onun yolunu bulup dansözü de yanında götürdüğü âlemin keşfi, kerameti veya sihrinden kaynaklanıyor. Bütün bunlara rağmen şerefimi, namusumu her şeyden çok severim. Sizin dediğiniz gibi bataklıktan olan, kararmayan o hayali varlık dökülmüş saf altın olmalı. Ben onun bakırı bile değilim."

Seyit Mîrân omuz omuza yürürken dirseğiyle onun koluna dokunarak mırıldandı:

"Tevazu gösteriyorsun. Gümüş olmanı kabul ediyorum. Öyle bir gümüş ki Afrika'nın, Rusya'nın bütün altın madenlerinin denk olamadığı bir gümüş."

İkiyüzlülüğün bulunmadığı bu gerçek takdirle kadın elinde olmadan şevke geldi. Bedeninin beyazlığından şüphesi olmadığı için bileziksiz elini kaldırıp gösterdi:

"Ama ne fayda? Kadının bahtı beyaz olmalı. Ta başından beri beni bu yontulmamış herifin tuzağına düşürene Allah müstahakkını versin. Ne iyi oldu da elinden kurtuldum!"

Homa sustu. Son sözü Seyit'in düşündüğü muammayı daha da çapraşık hale getirdi. Gerçekten de bu kadın çaresiz kaldığı için veya önceden planlanmış bir tertiple kendini ona yamamak mı istemişti? Kuşkuyla, kötü zanla sokağın karanlığında fosforlu kristal gibi parlayan beyaz yüzüne baktı. Yüzünde özlem ve teklifsizlik vardı. Düşünce ve derin sessizlikle yürüdükleri birkaç adımdan sonra keşişlerin yumuşak ve bağışlayıcı ifadesiyle itiraflarına cevap verdi.

"Hayat hikâyeni ve maceranı anlatırken gösterdiğin sadakatten gerçekten etkilendim. Kişi özgürce günahını itiraf ettiği zaman bu kalben pişman olduğuna delildir. Ama bana söylemediğin bir konuyu daha bilmek istiyorum. Gönlünün onların işi yüzünden kirlendiğini söyledin. Hangi gerekçeyle orada eğitim aldın, onun ham hayallerinin kazanını daha da kaynattın? Bu sanatı mükemmel olarak ilerletmek istiyorsan, bir afsuncu külhanbeyinin arzularına teslim olmanı gerektirmez. Bunca umudun, arzun, bunca gençlik coşkusu, sevinci varken neden kendi geleceğinden gafil kalıyorsun? Bu konuda bir an önce fikir sahibi olman gerekmiyor mu? Meşhur atasözü vardır; yatma çatlak duvar altında, kâbus görme."

"Sadece benim geleceğim değil, siz benim çocuklarımı söyleyin. Diyelim ki ben hiçbir metalin çizik atamayacağı o sert, parlak elmastım; onun dediği varsayılan üst makama da ulaştım. Bir dansözden başka ne adım var ki? Çocuklarım için yaşıtları arasında veya şehir halkı içinde büyük bir utanç olmayacak mı? Şimdi daha büyük bir talihsizlikten söz etmiyorum hiç. Erkek kardeşlerim, yakınlarım bu mesleğe geçtikten sonra varlığıma nasıl tahammül edecek? Ne kadar beni yabancı bellerlerse bellesinler, çevreme unutma çizgisi çeksinler, yine de Kürt damarlarını yitirmediklerinden eminim. Örümcek ağı gibi elimi kolumu bağlayan tuzaktan kesin kurtuluşum için uygun anı kollamasam, tedbirle, siyasetle onu böyle ümitvâr bırakmasam, daha ilk günden kendi defterimi dürmüş, tehlikeyi karşılamaya çıkmış olurdum. Onun iddialı, gerçek taleplerini tam manasıyla karşıladığım zaman hesabımı keser ve bir an bile o evde kalmam. Arkamda siz olduktan sonra şerefimle, güzel güzel ondan ayrılırım. Yarın sokakta, çarşıda benimle karşılaşmayacağını, asla bana ulaşamayacağını anladığım zaman o evden kaçarcasına çıkmak benim için akilane olur. Ben bu şehirde yaşamaya can atmıyorum. Güney taraflarda görülen, piyug denilen acayip bir hastalık var; hiç işittiniz mi bilmem. Hüseyin Han anlattı bana bu hastalığı. İnsanın bedeninde bir yer kaşınmaya başlıyor, yara oluyor. Deri altına giren kurtçuğun başı dışarıdan görünüyor. Ay! Ürperiyorum! Pis, acı verici bir hastalık. İnsan bilgisizse, can havliyle kurtçuğun başını tutup çıkarmak ister. Oysa bu durumda kurtçuğun bölünüp hastalığın daha da vahim hal alacağından habersizdir. Ben felek vurgununun nasibi de, beyefendi, tıpkı piyug gibi. İyi ki bu mesele aklıma geldi de anlattım. Yarın oraya gittiğinizde mümkün olduğu kadar alttan alın, yumuşak davranın ki iş güzel güzel hallolsun. Elinizden geldiğince onu razı etmeye çalışın. Dediğim gibi, siz de az çok tanıyorsunuz, düşkün durumda, hiçbir şeyi olmayan bir ihtiyardır. Yaşlılık hastalığı olan mal hırsı dışında bütün ateşleri sönüp kül olmuş vücudunda. Sanat aşkı inkâr edilmez bir gerçek ama insanın yaşamını, şerefini rehin aldığı zaman ondan kaçmak gerek. Bu adam kendi meşrebindekilerin soysuzluklarından, rezilliklerinden uzak olsa da kincilikten uzak

değil. Bu hususu iyi biliyorum. Kimse tarafından alaya alınmaktan hoşlanmaz. Üstelik karısını da unutmamalı. Çirkeflikte üstüne yoktur. Adımı dillere düşürecek her söylenti veya kargaşa, piyug hastalığında kurtçuğun bölünmesi demektir. Bütün dostlarımın aslını faslını bildiği o sahte aşkla şerefimi beş paralık ettimse bu, domuz gibi kendimi pisliğe bulamam anlamına gelmez. Eski komşularım, aşinalarım beni her türlü kötü akıbete layık biri görse de, henüz söylemesi bile beni ürperten o utanç dağını alnıma vurmadılar. Halkın dili Allah'ın kırbacıdır beyefendi, böyle üzücü bir yazgıyı benim için dilemeyin. Şunu diyordum; bu adam yarın bu vilayetin keyif düşkünü insanlarının yeni dansözün göğsüne sıkıştıracağı yeşilli kırmızılı banknotların umuduyla şimdiye kadar sevinçten kabuğuna sığmıyordu. Bu adam içgüdüsel bir sarhoşlukla civcivli bir tavuk gibi kol kanat gerdi bana. Her şeyi bıraksam bir yana, sadece bu yüzden üstümde babalık hakkı belirdi. 'Kızım, sevgili kızım' diye sesleniyor bana. 'Sen de Nergis gibisin' diyor. 'Ne zaman işinden bıkarsan, yorulursan, en iyi çeyizle kocaya vereceğim. Ama evlenmeni istemiyorum. Sen yanan, yanarken de varlığını alevine feda eden mum gibisin. Hayatı sanat için istemelisin, sanatı hayat için değil. Belli bir yere gelen bütün büyük sanatçılar böyle yapmıştır.' Ben de kulak veriyor, bir şey demiyorum. Geçici de olsa daha ciddi tehlikelerden uzak kalmak için onun dediklerine karşı, durumu idare eden bir sessizlikle, hile ile etrafıma ağ ördüm. Şimdiye kadar onun bana karşı nasıl bir duygu beslediğini, eğiliminin ne olduğunu anlamadım. Ama yaşadığım, anladığım kadarıyla bu adam iki ayaklı garip bir varlık. Başı arşa kadar yükseliyor, ayakları ise yeryüzünde. Huyları insan huyuna benziyor ama bir tarafı hayvan. Melek kanatlı, at vücutlu bir varlık. İyi biliyorum; içimde sakladığımı dile getirip onu açıkça umutsuz bıraksaydım, kesinlikle köpek yüzü ortaya çıkacaktı. Hırsı yüzünden söylenmemiş işlere el atıyor, aldatma veya tatlı dil örtüsünü artık bir işe yaramadığı için fırlatıyor, haşince, gayri insani olarak başka bir taraftan hamle ediyordu. Üstüne titrediğim, direndiğim şeref ve izzet cevherini, kanatlarımdan şah tüyünü koparıp ateşe atmak istiyordu. Böyle olunca ebediyen veya en azından iki üç yıl boyunca beni

elinin altında bulunduracaktı. Bana diyor ki: 'Bu şehirde işe başlayacak kadar cesaretin yoksa veya eski kocandan, onların yakınlarından korkuyorsan, burada yaşamak istemiyorsan, dengini bağlar, istediğin yere gideriz. Kızımın ayağının kocası yüzünden bu diyara bağlı olması benim için önemli değil. Sen onun yerindesin. Senin hatırına ondan uzak kalmaya katlanırım. Ne dersen onu yaparım. Önce sen varsın, ikincisi Yahya Han'ın yadigârı olan şu sevgili tarım, üçüncüsü hayatım, çoluk çocuğum. Cevap vermekte hâlâ kuşkun mu var?' Konuşmuş olmak, aslında bir sonraki ayak izini sürmek için sessizliği bozdum. 'Benim gibi büyüdüğü şehirde raksa başlayacak bir kızın ne gibi problemlerle, tehlikelerle karşılaşacağını siz benden daha iyi bilirsiniz.' Ama bu cümle başıma bela oldu. Ertesi gün bir de baktım ki evini görüp kiralamak için gelenler oldu. Böylelikle ne önümde ne arkamda gidilecek bir yol kaldı. Üç buçuk ayda çıkmaz sokağın sonuna gelmiş oldum. Onun acele etmesinin asıl sebebi ramazan ayı ile kış mevsiminin sonuna gelinmiş olması. Yakında onun işinin canlanacağı bahar ve eğlence mevsimi geliyor. Yola çıkmak için evi kiraya vermesini, yol hazırlığı yapmasını, işin ciddileştiğini görünce, kıvırttığım, hele hele son sözü söylediğim için pişman oldum. Bu pişmanlığım onun keskin gözünden kaçmadı. Beni odasına çağırdı, daha önce görmediğim tahakküm edici bir eda ile sordu: 'Burası mı, başka yer mi? Ne diyorsun? Ne düşüneceksen çabuk düşün, cevap ver bana.'

Üç gündür kira sözleşmesinin imzalanmasını savsaklatıyor; benim kesin, net cevabımı bekliyor. Birkaç güne kadar seçtiği öğrencilerden biri ve Reştli karısıyla birlikte kuzey bölgelerine veya Tebriz'e gideceğiz."

Homa emrivaki karşısında kalmış da boyun eğmekten başka çıkış yolu kalmamış gibi sözünü bitirdi. Başını öne eğip dudağını ısırdı. Seyit Mîrân göz ucuyla onun yüzüne baktı. Güzelliği, yüzündeki saadet yağmurdan sonra çıkan ferahlatıcı güneş gibiydi. Sonra kendine has bir vakarla başını salladı; yersiz korkusunu alaya aldığı bir eda ve gönül huzuruyla:

"Yarın kesin ve net cevabı benden duyacak. Seni de mi götürecek yanında? Memleket onun sandığı kadar da sahipsiz değil."

Yine hayal kırıklığını yansıtır bir ifadeyle:

"Başıma getirdiğim bu talihsizlik yüzünden korkarım işim ilerde iyice nazikleşecek. Bir gün bu sokaktan geçtiğim, üstümde *Kuran* ayetleri yazılı mintan giydiğim amcaoğlumun kulağına giderse beni en feci şekilde öldürür. Her neyse, biraz sonra sizden ayrılacağım. Ev şu ara sokakta. Soldaki ilk bina. Artık benimle birlikte yürümeyin. Belki karısı hayat kapısının yanında veya sokak duvarının dibinde gelmemi bekliyordur. Beni sizin yanınızda görürlerse bütün planlarımız bozulur. Beyefendi hayatımı mematımı size, sizi de Allah'a emanet ediyorum. Yine yalvarıyorum, yarın geldiğinizde elinizden geleni eksik etmeyin. Yöntemlerinizi uygulayın. Size söylediğim iki madde talep dışında başka iddialarda da bulunabileceğine dikkat edin. Mesela bu süre içinde bana verdiği derslerin parasını isteyebilir. Kıvrımlı tül gömlek ile bir çift yüksek topuklu ayakkabı aldı bana. Onları hiç giymedim; yanında duruyor. Şişt! Dikkat edin, biri geliyor; o çirkefin kendisi, Hüseyin Han'ın karısı. Şüphesiz, neden geciktim diye peşime düşmüş olmalı. Allahtan geceleri gözü iyi görmez. Sokağa girdi. İkindi vakti evden çıkmak istediğimde çocuklarımı görme niyetinde olduğuma inanmıyordu. Benimle gelmek için üsteledi. Kim bilir, belki o mahalleye kadar peşimden gelmiştir."

Homa durdu, gitmekten nefret ettiğini gösteren bir hareket yaptı. Kısa fısıltılarla devam etti sözüne:

"Bundan başka maruzatım yok aziz dost. Artık gerisini bir siz bilirsiniz bir de Allah. Siz benim dostum, yardımcımsınız."

Seyit Mîrân başından beri bu durum karşısında düştüğü hayretle bir süre düşünerek cevap verdi:

"Tamam, tamam, hizmetinizdeyim. Bütün kulların işlerini yoluna koyan Allah'a tevekkül ediyorum. Ne iddiada bulunurlarsa bulunsunlar, canınızı, şerefinizi onların rehininden kurtaracağım. Yarın görüşmek üzere hoşça kalın."

"Hoşça kalın aziz dost. Üç buçuk aylık korku, kaygıdan sonra bu gece sayenizde yastığa başımı huzurlu ve umutlu olarak koyacağım. Önce Allah, sonra siz. Buradan geri dönün."

Aceleyle erkeklerin tarzında ona el uzattı; gerisine bakmadan hızla sokağa saptı. Seyit Mîrân bir süre bekledi. Homa evin

kapısını çalınca yaşlı Hüseyin Han'ın karısı kapıyı açtı. Elindeki lüks lambasını yukarı kaldırıp genç dulun yüzüne dikkatle baktı:

"Bakayım sana; gözlerin parlıyor, yüzün gülüyor. Sonuç almadan dönmedin galiba. Biz de bunu istiyoruz evlat. Her konuda içinin rahat olması lazım. Gir içeri; olanı biteni anlat bana."

Cevap olarak genç kadının çatallanmış sesi işitildi:

"Sonuçsuz dönmedim. Keşke kırılası ayağımı oraya basmasaydım! Keşke tutulası dilim hiç konuşmasaydı! Ben vırvırcı ile münasebetsiz görümce; ikimizin iki saatlik konuşmasından ne çıkacaktı ki? Bir ara, farkında olmadan buranın adresini söylemişim; sonradan uyandım. İnşallah aklında kalmamıştır. Bir mani de yok aslında. Harabeye sığınmadım ki utanacak bir şeyim olsun. Burası sanatevi. Sanat dediğin pancar yaprağı değil. Onların da bildiği gibi başından beri sanat âşığıyım."

Seyit Mîrân kendinden beklenilmeyecek bir merakla sokağın yarısına kadar gitti; ikisinin sesini daha iyi duydu. Yaşlı kadın:

"Evet evlat, ne önemi var? Kimin senden alacağı varsa, gelsin alsın. Ne uygunsuz bir iş yaptın, ne kimseyle bir ilişkin var. Üstelik sen cennetten çıkmak için bu buğdayı yedin. Eskiden beri demişler, üç şey genci öldürür; ağırlık, soğuk, sıkıntı. Ben senin ağzından kocama burada kalacağımızı söyledim. Şehrimizin suyu çıkmadı ki kalkıp araştırmadan etmeden yollara düşelim. Evet kızım, şöhret ile başarı, Hüseyin Han'ın da dediği gibi sana gülümsüyor. Emin ol, bütün kadınların sana gıptayla bakacağı bir yere gelirsin. Erkekler bu kadar parmağı dudağında hayranı yok diye ilk defa niçin kadın olarak yaratılmadıklarına hayıflanır."

Dış kapının boğuk bir sesle kapandığı işitildi. Homa içeri girdi. Seyit Mîrân düşünce ve duygularla dolu beyni ve kalbiyle karanlık, gizemli Zanaatkârlar Sokağı'nı geride bırakırken kendi kendine söylendi:

"Para kazanmak için ağlarına iyi bir parça düşürmüşler. O ahmak, bedbaht kocası nasıl namussuz, gayretsiz bir herif ki böyle bir güzellik timsalini bedavadan elinden kaçırıyor. Galiba bu lokma o ağıza büyük gelmiş. Tuhaf! Hayret! Bu kadının aşırı güzelliği bedbahtlığının sebebi olmuş. Kuşkusuz kocasının

kötü davranışı da bundan ileri geliyor. Acı ot yiyen koyunun sütü tatlı olur. Bu kadının ikinci kocası mesut bir adam olacak."

Sabahın olmasına çok kalmamıştı. Seyit Mîrân-ı Sorabî günün aydınlığında ne olacağını bilmese de iyiliksever, soylu insanların tarzı olduğu üzere, kendisine yardım etmesi için uzanan billur gibi kırılgan elleri yumuşaklıkla ama sağlam ve erkekçe tutup kuyunun dibinden çıkarmakta en küçük bir korku ve şüphe duymuyordu. Yüreği sağlam ve kararlıydı. Çünkü hakkı, şerefi savunuyordu. Hayırsızların zehirli oklarına hedef olmak üzere Mesih gibi haça gerilen savunmasız bir kadının hakkı ve şerefi. Bu yol onun için, herkesin hayatında bir kez karşısına çıkabilen himmet ve civanmertlik denemesiydi. Herkesin kendini suda gördüğü şu çetin günlerin yakıcı sıcağında iyiliksever lik ruhun hafakanlı yüzüne çarpılan su değil midir? Bu hususta karısına bir şey demeyi gerekli görmedi. Çünkü kadınlar hayırlı niyetlerde hiçbir zaman erkeklerle aynı fikirde, aynı yolda olmamıştır.

O gece yatağında art arda tüttürdüğü sigaralar, yarı uyur yarı uyanık hali ve düşünceli yüzü Ahu Hanım'ı düşünceye daldırdı. Bu mutlu, işi gücü çok adamın önüne yeni bir sorun daha çıkmış olmalıydı. Her şey bir yana, Homa ile görüşmesi gerçekten de Seyit Mîrân'ın karşısına bir problem ve muamma çıkarmıştı. Kendisi de bu problemi hangi yolla, ne şekilde çözeceğini bilmiyordu. Ama o bir erkekti. Erkekler işlerin seyrini önceden göremezse, kendilerini olayların akışına bırakır, hayat yolunda durmayı doğru bulmaz. Onun Hüseyin Han Zarbî ile karşılaşması konusu Homa'nın onun hakkında çizdiği büyücü heyula görüntüsüne rağmen o kadar da endişe edilecek bir şey değildi. Tesadüfen eline geçen veya çok ustaca, şeytanca bir entrikayla nasibi olan bu hazineden (Seyit Mîrân böyle bir entrika ihtimalini uzak görmüyordu) kendi hayal âleminde yüksek, görkemli bir Âlîkapu Kasrı* yapmıştı. Geleceği parlak olan bu güzel kadın sanat giysileri içinde, şahane bir vakarla orada parlıyordu. Ama hangi bahaneyle, hangi cüretle özgürlüğünün tüm haklarına sahip olan bir kadını kendi labirentinin zindanında tutabilirdi? Ekmeğini çevresindeki güzellerden yiyen bu pislik herif,

* İsfahan'ın tarihi meydanındaki yüksek ve görkemli kasır. (ç.n.)

birazcık aklı varsa Homa'nın gitmesine izin verir, iş dayağa kadar varmazdı. Seyit Mîrân o gece bu düşünceler içindeydi. Gardiyan, kapı, duvar istemeyen efsanevi bir labirent zindanının adını duymamıştı ama gündelik hayattaki anlamını biliyordu.

Çalgıcı herif ertesi gün sabah erkenden şehrin ünlü fırıncısının evinin kapısındaki paslı tokmağı çaldığını görünce, arzularının, düşüncelerinin kasrı ansızın yıkıldı. Kalbi duracak gibi oldu, benzi ölümcül bir sarı renk aldı; sırtında, kaburgalarında nahoş bir ürperti hissetti. İkisi de birbirini iyi tanımasına rağmen selamlaşmadılar. Her birinin diğerinden karmaşık olan ruhsal durumları buna izin vermedi. Dudaklarının rengi solan Seyit Mîrân bir cüretle sordu:

"Bir altın dişi olan, Homa adında uzun boylu bir hanımla işim var. Burada oturduğunu söylediler. Evet, soldaki ilk ev. Hüseyin Han'ın evi. Yanıldığımı sanmıyorum. Kocası tarafından gönderildim. Belki ailesine, hayatına geri dönmesine vesile olabilirim."

Bu sözleri söylerken çevresine bakındı, dudaklarını yaladı. Kızıl saçlı yaşlı karısı da yanına gelen Hüseyin Han kekeleyerek:

"Bir altın dişi olan kadın mı? Siz kocası tarafından mı geldiniz? Onu talak-ı selase ile boşayan* kocasından yani? Zehra ne diyor bu? Böyle bir şey nasıl mümkün olur?"

Seyit Mîrân'ın içeri girmesi için yol açtı. Sabahın bu ilk müjdecisinin hareketleri, konuşma tarzı yaşlı karı kocanın can damarını kesen, onları ister istemez geri püskürten bir iradeyi vurguluyordu. Hüseyin Han ne olacağını görmek için kenara çekildi gayri ihtiyari. Hayatın köşesinden karısına gözlerini belerterek işaretle şunu anlattı:

"Dışarıya yalnız bırakma demedim mi? Altın yumurtlayan tavuk evimi harap etti."

Homa başında çadoruyla hayatın bir köşesindeki kerpiç odadan gelirken çalgıcı adam asabi, yakalanmış aslan gibi ve son derece kötü zanlar içinde serapa dikkat kesilmişti. Yabancı adamla karşılaşınca ne olacağını görmek istiyordu. Aynı anda karısı sürekli tekrarlayıp duruyordu:

* Üç defa "Boş ol!" diyerek erkeğin dinen karısını boşaması. (ç.n.)

"Hayır, bu mümkün değil. Kocasının dört aydır ondan haberi yok. Hayır, kendisi bu işe razı değil."

Ama tecrübeli karı koca hemen işi anlamıştı. Bu arada tarafsızmış gibi davranacaklar, amaçlarına ulaşmak için rollerini gizleyeceklerdi. Seyit Mîrân'ın geldiğinden emin olan Homa hiç acele etmeden, kızarmış bir yüzle koridor kapısına geldi. Adamın ceketinin yenini görmeden önce yüzünü çevirdi, geri dönüp bir adım attı, sırtı ona dönükken çadorunu başında düzeltti, yapmacık bir saflıkla:

"İstesem onun evine geri dönerdim; boşanır mıydım hiç? Deli miydim, beni mecbur eden mi vardı? Üstelik kısa zamanda yaptığından pişman olacağını bilen biri, benden uzak kalmaya dayanamayacağını bilen biri, hiçbir zaman zararı olmayan eşine öyle kötü davranmayı nasıl layık gördü? Beni sokakta, çarşı başında mı buldu? Doğru mu diyor? Yaptıklarına pişman mı olmuş? Bundan böyle bana kötü davranmayacak mı? Evde beni kendi halime bırakacak mı? Pekâlâ, diyeceğim yok ama evde başıma kuma kesilen dedikoducu, zorba, şırfıntı kız kardeşini başka bir yere göndersin, sonra bana adam göndersin. Çatlak duvar altında yatarım da onunla aynı evde kalmam. Başka bir husus daha; sevgili çocuklarımı rehin tutmakla eline ne geçecek? Bana işkence etmek mi istiyor yoksa çocukları annelerinden uzak tutarak sarartıp soldurmak mı? Hangisi? Bunun beni pişman etmek için bir vesile olduğunu sanıyorsa, çok yanılıyor. Böyle yersiz ahmaklıklardan çeksin elini. Çocuklarımı versin bana. Çocuklarımı tok görmeden önce, hatta yemek içmek bile söz konusu değil; nerde kaldı kocamı düşünmek. Gerçek bu; ne eksiği ne fazlası var. Elbette söylememem gereken şu dört ayın nafakası da var. Adam olup yola geldiyse, ne yapması gerektiğini bilir."

Homa havuz başında duran kadınla kızı Zehra'ya şeytanlıkla göz kırptı. Yaşlı kadın kontrolünü yitirdi, Homa'nın çadorunu kenarından çekip yavaşça hayır demesini, ömür boyu kendini kurtarması gerektiğini anlattı. Kızı annesini geri itip, Seyit Mîrân'ın da işiteceği şekilde çıkıştı:

"Hayır anne, neden birinin hayatına gölge düşürmek istiyorsun? Biz burada zurnanın son deliğiyiz. Herkes canının istedi-

ği gibi yaşar. Neden bir Allah'ın kulunu yoldan çıkarıyorsun? O heriften çocukları var."

Homa henüz yapmadığı işin heyecanıyla oruçlu olduğunu unutup sigara sarmak için koridor yakınındaki eyvan taşına oturmak isteyen Seyit Mîrân'a döndü; daha mülayim bir ifadeyle:

"Evet beyefendi, dediğim gibi, önce çocuklarımı versin, göreyim bu sürede onlara nasıl davrandığını. Devenin dizini bağlayıp yavrusuna neler etmiş, anlayayım önce. Ben anneyim. Ciğerimin köşesi yavrularımdan uzak kalamam. Özgür ve eşit şartlarda onunla konuşurum. İnsan şöyle dursun, hayvanların bile duygusu var. Önce çocuklarımı versin, içim rahatlasın. Sonra bu bey benim temsilcimdir. Konuşacağınız ne varsa, onunla konuşursunuz; hepsi bu kadar."

Son işaretten maksadı Hüseyin Han'dı. Bunu söyledikten sonra hayatın bir köşesine çekildi. Seyit Mîrân kapıdan çıkarken ardından kadınların kikirdeştiklerini işitti. Genç kadının bunun dışında davranamayacağını sezgisiyle hemen kavradı. Çok keyiflenmişti. Yüz türlü düşünceye daldı. Yastıkta düşünceyi değiştiren bir özellik olduğunu işitmişti. Ama bu kadar süratli ve şiddetli olacağını tasavvur etmemişti. O bunalma ve hayret sırasında Allah'a şükretti. O unutkanlık ve heyecan anında sarıp içmek istediği sigarayla orucunu bozmamıştı.

Ertesi gün sabahleyin herifin Hûrîâbâd'daki dükkânına gitti. Burası iki yüz metreden kısa, çarşımsı bir sokaktı. Kuyumcular, türlü türlü tuhafiye mağazaları bulunduğu için kadınların, özellikle güzel yüzlülerin sürekli gelip geçtiği yerdi. Kadınlar fırsatını buldu mu, alışveriş niyeti olmasa da orada boy gösterirdi. Seyit Mîrân tesadüfen yolu oradan geçmiş gibi gösterdi. Bu arada hal hatır soracaktı. Hüseyin Han her zamanki gibi küçük dükkân kapısının bir kanadını açmamıştı. Dudağında bir sigara, belki çoğu iki yıl öncesinden kalma, ayakaltındaki ıvır zıvır, alet edevat yığınlarının arasında tembellikle bir saza tel geriyordu. Seyit Mîrân verdiği selamın ardından bir dakikalığına omzunu kapıya verdi, sokakta kimsenin onu fark etmediğini göz ucuyla gördükten sonra yavaşça içeri süzüldü. Önce meyhane arkadaşıyla konuşuyormuş gibi hoşmeşrepli ihtiyar

edasıyla işini gücünü sordu. Sonra sözü rahatlıkla genç komşusunun yani Homa'nın işine getirdi. Hüseyin Han sigarasından bir nefes çekti, kendine has bir aldırmazlıkla:

"Dün siz gittikten sonra benimle konuştu. Kararı size dediği gibi. Hakkı da var hani. Hiçbir planımız, hedefimiz yokken bizi dönen çarkına atıp döndüren yamuk felek, ömrümüzde çektiğimiz bunca acının, derdin, gönül kanının karşısında ne ödül verecek bize? İşte çocuklar. Biz öldükten sonra yaşamaya devam edecek ve yeryüzündeki yadigârımız olacaklar. Bilirsiniz bir kadın için çocuğu bir erkeğe nispetle daha derin manaya sahiptir. Onun teklifi tamamen mantıklı ve sağlam. Ama konuyu özel olarak size açayım. Vaktinizi bu arada boşa geçirmeyin. O, çocuklarını almak sonra mızıkçılık etmek istiyor. Acaba Hacı Benna ile bir ilginiz var mı?"

Seyit Mîrân:

"Bunca yıllık ahbaplıktan fazla ilgi mi olur? Üstelik beni bu işte aracılık yapmaya zorlayan şey dostluğun da ötesinde. İnsan bir ekmek yiyorsa, Allah'ın rızasını unutmamalı. Bu kadının kimsesiz çocuklarına acıyorum; annelerinden uzakta telef olacaklar. Şu kadının derdiyle ilgilenmek için bugün bütün şahsi işlerimi bir kenara bıraktım. Görmeyi başarabilirsem, kocasıyla gereken konuşmayı yapıp en kısa zamanda durumunu aydınlatmak istiyorum. Çocukları alma konusu, yeniden nikâh kıyılacaksa artık manasız olur. Asıl konu ortada. Karı koca hiç ses çıkarmayacak, bir uzlaşmaya varacak. Hacı Benna'nın kabulden başka çaresi yok. Ama Homa bu meseleye kadın gözüyle nasıl bakar, bilemem."

Hüseyin Han elindeki tarın perde boğumunu dişiyle çözerken:

"Kesinlikle hülleci olsun diyorsunuz. Siz fırıncısınız, daha iyi bilirsiniz. Ekmek fırında iyi pişmezse yerken mideye oturur. Zeminini hazırlamak gerek."

Seyit Mîrân ne bu rahatsız edici kelimelerden özel bir anlam çıkarabilmiş, ne bunu söyleyen halsiz, hilekâr kişinin bakışlarından bir şey anlamıştı. Sözüne devam etti:

"Evet, tesadüfen benim yaşlı bir işçim var. Bildim bileli erkekliği yoktur. Bir geceliğine onun adına nikâhlarız, hatta yüzünü bile görmez."

"Fena fikir değil; bakalım müddei ne der? Ama size gelince, neden bunu yapmakta ısrar ediyorsunuz? Dünyaya erkek kıtlığı mı düştü, Hacı bu kadının kocası olacak diye gökten ayet mi indi? Yoksa düşman mısınız ona? Beyefendi, bu ikisinin arasındaki hayâ, utanç perdesi Hûrîâbâd denilen bu mahallenin âşıklarının göğsü gibi yırtılmış. Doğru söylüyorsanız, bu arada bir hayra vesile olmak istiyorsanız, çocuklarını ona getirmeniz yeterli. Bu zaten büyük bir iş; onun evlenmesiyle işiniz olmasın. Belki bir süre özgürce yaşamak ister. Kocasıyla köprüleri atmış bir kere. O altın leğen ne tutkalla ne çelikle kaynar. Öte yandan, size bir sorum var. Şekli, boyu bosu ile belki bütün şehirde bir benzeri bulunmayan böyle güzel, alımlı bir kadının ömrünü daracık dört duvar arasında geçirmesi yazık değil mi? En büyük vazifesi, kıvancı, meşguliyeti tencere altındaki ateşe üflemek, çocuklarının çamaşırını yıkamak mı olacak? Bülbül yavrusunu yuvasından alıp büyük kuş yuvasına götürmek yazık değil mi? Ben bu kadını avcumun içi gibi bilirim. Evlilik hayatına düşkün olsa, koca evini terk eder miydi? Esrar içmek veya onun için intihar demek olan söylenmeyecek başka işlere girişecek kadar hasta mıydı da çocuklarını terk etti gitti? Şimdi benim evimde rahat bir yeri var. Daracık kafeste hayalindeki diyara uçan papağan gibi başka bir havayı kokluyor. İstediği her şey, emelleri orada. Bilmeniz için sizinle daha açık konuşayım. Hiçbir yalan, taklit doğruluktan iyi olamaz. Beş yıl önce, bu mahallede, şimdi tatlıcı olan manifatura dükkânının önünde gözüm ona ilişti̇ğinde, Azita'nın Buda'nın elinde ayağında görmediğini bir bakışta onun hareketlerinde gördüm.* Maksadımı anlamanız için nereden başlayıp sizinle nasıl konuşacağımı bilmiyorum. Açıkça söylemem gerekirse, dünyada hayvanların olağan halleri olan yemek, uyumak ve yavrulamaktan başka şeyler de var. Biz insanlar ne yazık ki bundan çok az haberdarız. Abşûran'ın kötü kokusuna alışmış burunlardan bundan fazla ne beklenebilir ki? Boş yere sızlanmaktan, şikâyet etmekten hoşlanmam. Konfüçyüs, 'Karanlığa lanet okuyacağınıza bir mum yakın' der."

Seyit Mîrân alaylı alaylı sırıttı, sakinlikle:

* Azita doğuşu sırasında Buda'nın elinde ayaklarında büyüklük işaretleri görmüştü. (ç.n.)

"Ben kırda, açık havada büyüdüm. Mehtabın sihirli ışığında çobanların ney iniltisine kulak verdim. Sade köy kızlarının, oğlanlarının kol kola güzel danslarını izledim. Ne dediğinizi anlıyorum. Sanatçının bir dünyası vardır. Bunun dışındaki her gerçek, her kavram anlamsız, renksiz bir şey olur. O zamandan beri bu kadının peşinde miydiniz?"

Çalgıcı adam önündeki ıvır zıvır arasında bir şey aradı. Belki de mızrabıydı. Bulamayınca parmağıyla elindeki sazdan ses çıkardıktan sonra:

"Ben olmasam, başkaları olurdu. Mesleğim dolayısıyla tanıyordum onları. Ona kavuşmak için nasıl yanıp tutuştuklarından habersiz değildim."

"Acaba o aşk planı bunların ayarladığı bir oyun muydu?

"Bu fikir kadına aittir. Daha iyi bir ifade ile kız arkadaşlarından, nedimelerinden birinden çıktı. Hâlâ gizli gizli yanına gelir. Silya; evet hatırladım. Piyeste Rozalind'in bilgili dostu. Ünlü İngiliz şairi ve piyes yazarı William Shakespeare'in yazdığı eserde geçer. Bu ikinci Silya ona demişti ki, boşanmak için şer'i ve örfi bütün vesileler elinden çıktı. Ölmüş gibi yapıp bu hileyle zindandan kaçan müebbet hapse mahkûm biri gibi sen de bu adama karşı aşkını ölmüş göster; sonra git. Sen gittikten sonra bir daha ağzına kadın adını almayacak. Belki bu hayret verici fikir başlangıçta iki dostun ağzında hoş bir tat bırakan sakız gibiydi. Ama arzu, amel yolunu aydınlatan bir ışıktır. Şeytani nefsin sahip olduğu ameller çok kısa zamanda insan vücudunda kendini gösterir. Onlar uzun süre bu konu üzerinde enikonu düşündükten sonra işin asıl unsuru olan ne kumaştan bir adam seçileceği konusunda apışıp kalmıştı. İşte bu sırada aşk hırsızları, yani sürekli pusuya yatmış bekleyenler pencereden bunu işitti ve sevinçlerinden parmak şaklatarak göklere uçtu. Ama şanssızlığa bak ki yalancı âşık için görevlendirilen adam aptalın biri çıktı. Beyni de cebi gibi bomboştu. Şehrin ünlü ayyaşları, aşk dikeni eteğine takılmasın diye özellikle böyle müflis, çıplak birini seçti."

Seyit Mîrân bu meseleye özel ilgisi olmayan biri gibi sabrı tükenerek sözünü kesti.

"Dediğin göğsü yırtık, işret düşkünü bu ayyaşlardan kadıncağızın da haberi var mı?"

"Tahminime göre haberi yok. Ama başının çevresinde dönen tehlikeleri hissetmiştir. Neyse, belki de ben yanılıyorum. Her ne kadar deniz yumuşakçası gibi düşüncesiz olsa da, dostu düşmanı ayıracak kadar şuuru vardır. Düşmanlardan korkmasa evden çıkarken üstüne yeni elbise giymez miydi? Belki elinden gelse, insanların onu yeryüzünün en çirkin varlığı olarak görmesi için başına öküz işkembesi geçirirdi. Kendisi için doğru yolu görür, öğütlerimi dinlerse, üstüne geçireceği en iyi giysi, herkesin saygı ve hayretle bakacağı sanatla takva giysisidir. Bunu ona defalarca hatırlattım."

Seyit Mîrân özet olarak ekledi:

"Olmazsa, metin, güvenilir bir kocanın evindeki temiz, necip hayat ona gerçek emniyeti sunar."

"Evet, metin, güvenilir bir koca, cehennemin o bekçi köpeği değil. Önceden bu karı kocanın hayatına girdiyseniz, pekâlâ bilirsiniz, bu kural koyup zulmettikçe, öbürü daha da huysuzlanıp mücadeleci olmuş, ondan uzak durmuştur. Bu iki zıddın bir araya getirilmesinden sürekli kargaşa ve mutsuzluktan başka ne beklenebilir ki? Şaşıyorum doğrusu, siz bunları nasıl bilebilirsiniz? İki tarafın da kabul etmeyeceği bir işte nasıl aracılık ediyorsunuz? Başka bir şey daha var. Ama hayır, bu şehirde herkes tarafından saygı gören birisiniz; hakkınızda böyle bir şey düşünemem; fırıncıbaşının hülleci konumuna düşmesini şanına yakıştırmam, imkânsız bir şey. Bir soru sorabilir miyim?"

Hüseyin Han muhatabının kalbine kadar dostça ve manidar olarak baktı. Her şey onun için apaçık, bir düzendeymiş gibi sözüne devam etti:

"Siz de pekâlâ bilirsiniz; asasına dayanmış ayakta duran ölü gibiyim. Kendi evimde bu kadına şehvetli gözle bakacak halde değilim. İnsan sarrafıysanız, kemikli yüzümden, fersiz gözlerimden, gençliğin tüm alametlerini tatlı hatıralarda bırakmış biri olduğumu bir yüzeysel bakışta anlarsınız. Yaşlılıktan rengi dönen balarısı gibiyim. Önümdeki bu ateşli yolculukta, son nektarı emip kovana getirmek, sonra düşe kalka dışarı yuvar-

lanıp sessizce canımı vermek, küçük naaşımı hazan yapraklarıyla beraber rüzgâra bırakmak üzere ilerliyorum. Bu kadının eteğinden elimi çekmem, demedim, diyemem de. Bana olan taahhütleri ağır olsa da, ebedi olmadığını biliyorum. Evliliğin yere düşmüş, ayakaltında ezilmiş tacını alıp tekrar onun başına koymaya karar veren kişi kanuna, toplumsal desteğe dayanır. Peki ben? Babası olsam, onu yanımda tutamazdım. İster istemez şunu da söylemeliyim, Arapların İran'a saldırdığı sırada, yağmaladığı altınları gümüşle değiştirecek cahil Lor kadar safdil değilim."

Seyit Mîrân cebinden tespihini çıkardı, elinde çevirmeye başladı. Çalgıcı adam sözüne devam etti:

"Bu kadını koruyabilirseniz, bütün iyi niyetimle onun üzerindeki iddialarımdan vazgeçmeye hazırım. Şimdi kalkayım, dükkânın kapısını kapatayım; evde, kızını kocaya veren bir baba gibi elini tutup sizin elinize vereyim. Ama güvenmeliyim. Şimdi gündüz, gece değil; eminim ki bu şehirde şer'i olan veya olmayan en ihtişamlı hayatı hazırlasanız ona, kendi aşkınızla onun için bir fidan dikseniz, her çiçeğinde meyve, her meyvesinde tat olsa, yine de onun ruhunu ele geçiremezsiniz. Dikkat edin; konunun özü, sanat gibi gerçek aşkta da kemaldir. Bu kadının ruhu başka atmosferik âlemlere vurgun olan çılgın, müthiş bir kuştur. O âlemlerin sırrına sadece ben vâkıfım; bunları ona verebilirim. Onun adına benim evimi cehennem görüyorsanız, hiç şüpheniz olmasın, Oridis* gibi burayı sıradan insanların cennetine tercih eder, orada kalır. Gitse bile çok geçmeden geri döner. Nasıl bir kadınla karşı karşıya bulunduğunuzu bilmeniz için bunları söylüyorum. Öte yandan onun çeyizi yerine geçen ve koca evine götüreceği daha ciddi baş belalarından gafil olmamak gerekir. Her cinsten âşıklarının ondan el çekeceği bir olay da olmadı. Sadece izini kaybettiler. Bunlar her gece meyhanelerde, şehrin köşe bucak yerlerinde kanlarını mey ile karıştırır, ona kavuşmak için kadeh kaldırır. Bu konu küçümsenebilir mi? Aslında Kerim Han'ın sevgilisi iken onun ölümünden sonra Sultan Ali Han Zend'e geçen Şah-ı Nebat ile

* Oridis, Orfe'nin eşi. Kocasının yalvarması üzerine tekrar hayata döndü. Cehennemden çıkarken gerisine baktı ve tekrar geldiği yere geri döndü. (ç.n.)

Sultan Ali arasında geçen feci hikâye tarihte bir kez daha tekrarlansın mı?* Bütün bunlar bir yana o tam anlamıyla bir sfenkstir.** İnsan başlı, dişi aslan vücutludur. Hareketleri, huyu suyu yorumlanamaz, müphem ve muammalıdır. Cesaretle söyleyebilirim ki aşktan da bir şey anlamaz. Bununla birlikte hedefindeki adamın aşkını ölçmek için fil avındaki Hintliler gibi yoluna korkunç çalılar koyar; filin oradan kurtulması mümkün değildir. Aşk meselesinde o kendini düşünen cellada benzer. Dostluk yükünü çekmek sürekli mahkûmiyetten ve baş ağrısından başka sonuç vermez. Aşk aldatıcı bir emziktir, doyurmaz. Koca evinin dört duvarı şöyle dursun, bu şehir bile ona küçük, dar gelir. Benim evimin dışında, ister istemez rintler topluluğunda elden ele dolaşacak bir kadehtir. O zaman şu sahte âşık Elburz gibi zavallının işine yarar. Ne nerede doğduğunu bilir, ne anasını babasını tanır. Ne şerefin yenir mi, koklanır mı bir şey olduğunu bilir. Rüstem pehlivan sanki, bir gün tekrar dirilse, güneş batmadan, elinden gelirse dünyayı altüst eder. Ama fırsatının son anına kadar vaktini elinden kaçırdığı atı Rahş'ı arayarak geçirir. Görüyorsun işte, dünya ve önceden olup bitenler hakkında çok şey biliyorum. Kitaplar okudum, hikâyeler dinledim. Sizin gibi mütedeyyin, muhterem, metin, marifet öğrenmiş birinin değil, gözünü açmamış kedi yavrusunun yerini değiştirir gibi, bir gecede yedi defa yerini değiştiren adamın işine yarar. Vaziyet bu. İşte ben, siz, bu da kız. Arz ettiğim gibi; şimdi kalkalım, yürüyerek buradan eve gidelim. Ateş başında ısındıktan, bir bardak çay içtikten sonra, oruçlu değilseniz, onu çağırayım; yanında söyleyeyim; başı özgür, bedeni sağlıklı. İster o an, isterse daha sonra, kimle, nereye gitmek isterse gidebilir. Ben İran'ın Kamargo'sunu gördüm.*** Ama o sırada kulağınıza söylenecek bir çift lafım olacak. Arkadaş, bu kadını götürüyorsun. Yeterince tanımadınsa, canının belası olacak, hayatını ka-

* Sultan Ali Han Zend, Kerim Han'ın ölümünden sonra güzellikte eşi bulunmaz sevgilisi Şah-ı Nebat'ı aldı; siyaset, mal mülk, makam kavgasından çekildi. Kirmanşah'a gitti. Ancak Muhammed Şah'tan ve diğer hükümet rezilleri yüzünden rahat edemeyince önce Şah-ı Nebat'ı, sonra kendini öldürdü. (ç.n.)

** Eski Yunan'daki efsanevi dev. Bildiği muammayı sorduğu kimse cevaplayamazsa öldürüyordu. (ç.n.)

*** 18. yüzyılda Paris operasının dansözü. (ç.n.)

rartacak. Bugün günlerden ne? Ömrümüz olursa, bir gün karşılaşırız belki."

Seyit Mîrân oturmaktan yorulmuş veya basık, karmakarışık dükkânın havasından bunalmış gibi tabureden kalktı, kapıya kadar gidip geri döndü. Oturmadan söze başladı:

"Ne büyük bir yanılgıya düşmüşsünüz! Bu kadının kocasının evindeyken yaptığı irili ufaklı hatalardan, küstahlıklardan, ele avuca gelmezliklerinden habersiz miyim yani? Bu şehirdeki şerefimi saçma, aptalca bir hevesle böyle sevdalar peşinde sarsacak biri miyim? O istediği kadar güzel olsun, ne benim şahsi, içtimai haysiyetimden daha güzeldir ne karımın, çocuklarımın saadetinden daha üstün. İtibarımla, şerefimle ekmeğimi yiyorum; halkın bana olan ihtiyacından çok, benim halka ihtiyacım olduğunu iyi biliyorum. Üstelik siz okuryazar, anlayışlı bir adamsınız. Bu kadını almaya niyetlensem, lokmayı başımın arkasından dolandırıp ağzıma koymaya, böyle hazırlıklar yapmaya ihtiyacım olmazdı. Notere giden düzgün yolu bilmiyor muyum? Dün sokakta bulunmuş çocuk muyum? Siz onun gerçek babası olsaydınız, sizinle böyle uzun uzun çene çalmaz, doğrudan doğruya teklifimi kadına yapardım. Öyle değil mi ya?"

"Elbette öyle; dediğinizi kabul ediyorum. Bu cümle beni ikna etti. Artık konuyu kapatıyorum. Sizin de bu işte özel bir çıkarınız yoksa, meselenin halli o kadar güç değil. Bugün mutlaka kocası Hacı Benna ile görüşecek misiniz? Sormaktan maksadım şu; önceden bizim evde oturup kadınla birkaç dakika konuşsanız daha iyi olur. Asıl diyeceği sözü anlamış olursunuz. Meşhur söz vardır. Önce kılıfını hazırlayın, sonra minareyi çalın. Kişilerin hayatını ilgilendiren bu konularda acele etmek pişmanlık doğurur. Ben tecrübeme dayanarak sizinle konuşuyorum. Ne zaman şüpheye düşerseniz, belirsiz düşünceler içindeyseniz, başlangıcı iyi olsa da sabredin. Çözülmemiş problemleri zamana bırakın; tabii seyrinde gidecektir. Allaha şükür, benim gibi aceleci olacak kadar yaşlı değilsiniz."

Hüseyin Han'ın koyu dudakları şeytanca sırıttı. Fersiz gözleri kapandı; maskesiz olarak gerçek yüzüyle, mütevazı, yumuşak bir ifadeyle:

"Bugün öğleden sonra sizi evimde görebilir miyim?"

Seyit Mîrân kapıdan çıkmak üzereyken adam kendi kendine:
"Senin hakkından gelirim ben! Bekle hele!"
Yüksek sesle:
"Saat kaçta? Söyleyin ki başkalarını almayayım içeri."
"Saat beşte veya o civarda."
Seyit Mîrân'ın bu yaşlı kurt çalgıcı ile yaptığı görüşmeden çıkardığı şuydu: Adam ya bu meselede çok iştahlıydı veya oyalamak niyetindeydi. Ansızın Homa'yı alıp başka şehre götürecekti. Böylece ikisi de emrivaki karşısında kalacaktı.
O gün öğleden sonra, kararlaştırılan saatten beş dakika önce Zanaatkârlar Sokağı'ndaki evin kapısını çaldı. Dükkânında ayak işlerine bakan Abdül'le aynı yaşta denilebilecek bir oğlan çocuğu kapıya geldi. Boyu bosu, hareketleri onun o rakkashanede yetiştiğini gösteriyordu. Misafiri küçük hayattaki odalardan birine doğru götürürken:
"Hüseyin Han'ın birkaç dakikalık işi var. Meşk ettiriyor. Hemen yanınıza gelecek."
Seyit Mîrân onun karşılama edebine, tecrübeli bakışına, dile hâkimiyetine şaşırdı. Bu evde her şey, sıradan insanların günlük yaşantısında görülmeyen bir düzene, yasaya, özel bir deneyime göre yürüyordu. Hayattaki ince gövdeli ağaçların dallarında yer değiştiren, yakında çökecek olan karanlıkta kendilerine güvenli, huzurlu yer arayan serçeler de başka cins serçeydi sanki. Çocuk yalan söylemiyordu. Sokağa girdiği andan beri hafif, güzel bir melodi kulağını okşuyordu. Bu ses tar cinsinden bir saza aitti. Çevrenin kulak tırmalayan gürültüsünde yorgun, bitkin düşen hassas ruhlar, selim zevkler, hedefi nefsin alçaklıklarını tatmin etmek olan çabaların sıcaklığında bezginliğe, umutsuzluğa düşünce, musikinin din gibi gölgelik olacağı bir sığınak arayışında olur. Ama bir dala konmuş olan sesi güzel kuş sabah melteminin esişiyle gözünü açar, daha yüksek bir dala konarak mestane nağmelere başlar. Bir sanatçının parmaklarından dökülen hoş gitar ezgisi o denli ustaca, coşturucu, sıcak, zengin nağmeliydi veya Seyit Mîrân gibilerine öyle geliyordu ki bu hikâyenin kahramanı ağır ve içe kapanık tabiatına rağmen, dudaklarına ve yüzüne yansıyan, iradesizlik ve nefis zafiyeti olarak yorumlanabilecek hoşnutluk tebessümünün önüne geçemedi.

İçeri girip bir kenarda iskemleye oturarak ev sahibini beklediği odada her şeyde köhne, ışıksız bir yaşantı göze çarpıyordu. Halılar eski ve biçimsiz, iskemleler kırık dökük, raflar kapkacaksızdı. Lüks olarak dikkati çekebilecek tek şey sobanın karşısında duran, mermerden yapılmış antika bir adam heykeliydi. Ayakta duran, kuvvetli, düzgün vücutlu bu erkek heykelinin üstünde kırış kırış bir elbise vardı. Uzaklara bakan ilahi bir çehre, eli bir çengin tellerinde. Odanın doğu duvarında bitişik odayı ayıran bir kapı vardı. Gül renkli mermerşahi bezden bir perde gerilmişti kapıya. Perde açık bırakıldığı için her an misafir kabul etmek veya lambayı yakmak için (evde elektrik olsa da o tarafın ışıkları açılmamıştı) o kapıdan bu odaya biri girebilirdi. Dikkat etmeye gerek yoktu. Rûdekî'nin* çenginden ilham alan ve Râmtin'in** yüce ruhuyla temasta bulunan adam bu bitişik odada saz çalıyordu. Gitarın hoş ezgisine, bir daire veya başka aletlerin zarif, gizli ve yumuşak hışırtıları ekleniyordu. Hafif rüzgâr arada bir ince, hafif perdeyi aralasa da Seyit Mîrân bitişik odada bulunanların hiçbirini göremiyordu. O gün çalgıcıyla yaptığı konuşmaları düşünüyordu. Onca rintliğine, kulağı kesikliğine rağmen yamuk biri gibi görünmüyordu. Şimdi onu nasıl bir meblağ karşılığında razı edecekti? Bu sabredilip yaşanması gereken bir meseleydi. Allah'tan evden gelirken iki yüz elli tümen kadar bir para almıştı yanına. Ancak kadının yeri yurdu belli olmadan onu evden çıkarmanın mümkün olmadığı kesindi. Çarşıda Homa için küçük bir alışveriş yapmıştı. Bu, kadife kaplı elbise sandığıydı. Sandığı alır almaz çırağı Abdül'le eve göndermişti. Bu alışverişten maksadı daha çok, Hüseyin Han'a konunun aslının ne olduğunu dolaylı olarak anlatmaktı. Üstelik yalan söylemekte kendini zayıf biri olarak görüyordu. Bu yöntemi amacına ulaşmak için daha münasip bulmuştu. Şimdi onu sarhoş edip hafifleştiren, coşturan, aynı zamanda iniş çıkışlarıyla, melodisiyle, ritmiyle, üslubuyla çiçekli bir bah-

* Samaniler döneminin büyük şairi ve müzisyeni Semerkantlı Rûdekî (Ö. 941). (ç.n.)

** Ramtin, çengi icat eden müzisyen. Bir rivayete göre *Vîs ile Râmin* hikâyesinin erkek kahramanı Râmin. Fahreddin-i Gorgânî tarafından nazmedilen bu aşk hikâyesi bu satırların yazarı tarafından manzum olarak Türkçeye çevrilmiştir. Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2013. (ç.n.)

çedeki renk oyunlarından daha zengin ve şaşırtıcı olan bu ruh besleyici müzik eşliğinde kimin raks ettiğini düşünmek Seyit'in kalbini küt küt attırdı. Aslında Homa'yı hayatta görebilmek, dışarıya bakabilmek için giriş kapısına yakın olan iskemleye oturmayı tercih etmişti. Oysa kadın bitişik odada, onun yakınındaydı. Hüseyin Han saz çalıyor, o raks ediyordu. Bu gerçek bir iskemle değiştirmekle tamamen görülebilirdi. Genç kadının üstünde dar, zarif, yensiz kehribar rengi atlas bir gömlek, sobanın önündeki heykelde olduğu gibi uzun, vakarlı bir etek vardı. Bir tür çılgınlığı, perişanlığı gösteren, kısa, kestane rengi saçları, aklın, imanın afetiydi. Omzuna attığı kenarları işlemeli büyük mavi mendilin bir ucunu dişiyle tutuyordu. Dönerken mendil dalgalanıyor, boynuna dolanıyor, ilahi rahmetten daha latif olan omuz başlarını, fildişi rengi göğsünü ortaya çıkarıyordu. Bedenindeki mevzun hatların ve kıvrımların hayâsızlığı şarkıların büyüleyici alacakaranlığında, ışık önünde hareket eden sikke gibi bir siliniyor, bir parlıyordu. Acaba çalgıcı bu görüşme hakkında ona bir şey demiş miydi? Kadın tarafından ona sergilenen bu hareket bir ahit bozma, aşikâr bir hıyanet değil miydi? Düzenbaz herif, külhanbeylerin dostluğu ortamında ona aşk badesi sunup himmet istemek üzere, hiç konuşmadan etmeden kasıtlı olarak bu sahneyi tertiplemişti. Çünkü kadında aşkı tattırmak yaşamın temeliyse, bu iş erkekte sonlanır. Bu çirkin düşünce, oyundan, eğlenceden oluşan bu laubali unsurdan hiç de uzak görünmüyordu. Hüseyin Han ona bu kadın için iş işten geçtiğini göstermek istiyordu.

Akşamın gizemli pusu oda lambasının aniden yanmasıyla ortadan kalkınca, odada oturan, dikkatle perde arkasındaki aydınlık sahneye bakan edepli misafir toparlandı. Uzun süren ağır sessizlik, mescidin hoş dinginliği, nağmelerin düzgün ahengi, her biri insan ruhunu bir başka şekilde etkiler. Hal böyleyken Seyit Mîrân bu manzaradan iğrenmiş veya bunu kişiliğine, yaşlı vücuduna yakıştıramamış görünüyordu. Şimdi artık kadının en küçük bir hareketi bile onun keskin bakışlarından kaçmıyordu. Süslü, gönül çelen baş ve saçlar, mesut bir yüz ve tebessüm, İskender tasvirlerindeki görkemli, kibirli açık gerdan, zayıf olmayan, en korkusuz adamların cesaretini felç eden, fil-

dişi rengi, şehvetli, zarif göğüs ve omuzlar, kaygan olmayan, ince, bükülgen, şairlerin beğeneceği bel, Kâ'ânî* hayatta olsa, estetik ve şiirin esası hakkındaki görüşlerini değiştireceği, sağlam, erkek öldüren bir kalça. Seyit Mîrân'ın gözü önünde dans edenin gömleğinin açıklığı ve billur baldırları, tarihte gelmiş geçmiş en büyük heykeltıraşların bir benzerini yapamayacağı kadar güzeldi. Sadece bu yunusbalığının alımlı ve çok cazibeli vücudu, mükemmel dansıyla çalgıcıya sirayet edici coşkunun ateşini düşürebilirdi. İhtiyar tam onun karşısına oturmuştu. Sazın çanağını sanki onun parçalarından biriymiş gibi böğrüne dayamıştı. Uzun, iki büklüm vücudu güneşte kalmış sülük gibi her an daha da küçülüyordu. Genelde ölgün ve mahmur iri, koyu gözleri sanat şevkinin, ateşinin onda yarattığı aşırı dikkat ve ruhanilik yüzünden korkunç bir şekilde yuvarlaklaşıp irileşmişti. Sanki bilinmez bir kuvvet gözlerinin her birine, bir başka tarafa çekmek, adamın görüş noktasını zaman ve mekân engelinden aşırtmak ve sonsuz bir mesafeye çevirmek için baskı yapıyordu. Son derece küçük bir kapsüle bir dünyayı sığdıran, cisimden kuvvet, kuvvetten hareket, hareketten milyonlarca olgu ve eser yaratan Allah, yaratış sırrını, Baal** putu gibi oturmuş, susuzluğunu gidermek için kan isteyen bir adamın eline vermişti. İlahi kudret cisimden hareket çıkarıyorsa, o da hareketten cisim yaratıyordu. Sazındaki her mızrap darbesiyle bir zinciri çözüyor, bir şeytan özgür kalıyordu. Buruşuk yüzü, dağınık saçları, cani ve kötü niyetli gözleriyle küçük odanın kapısını, duvarını dolduruyordu. Şelale gibi vücudunun her yanını kaplayan iniltilerin ilginç iniş çıkışları öyle heyecan verici, öyle coşturucuydu ki masayı, sandalyeyi de harekete, eğlenmeye davet ediyordu.

Hiç tartışmasız, parmaklardaki bu cehennemi sihir genç kadında raks cinnetini uyandırmıştı. Burada bedensel ve ahlaki bir riyazet söz konusuydu. Mitra'nın*** tabiata tapma mezhebi, sırf denemek için vefadar salikine, son umudunu da kırmak ve

* İran'da Kaçarlar döneminin, özellikle Nasırüddin Şah döneminin büyük şairi Kâ'ânî-yi Şirazî (1808-1854). (ç.n.)
** Yunus Peygamber dönemindeki Baal şehri. (ç.n.)
*** Mitra, aşk meleği. (ç.n.)

yolunu çirkinliklere set yapmak için tavsiyelerde bulunuyordu. Salome,* tarihin adını kötü andığı bu kadın, çirkin dileğinin yerine gelmesi için, bu genç Kürt kızının ihtiyar, afyonkeş birinin önünde yaptığı dansı cabbar sultanın önünde yapmamıştı. Her sihirli kıvrılışında bin işve, her işvesinde bin aşk ve zarafet rumuzu bulunan bu bel, merkezi raks edenin omuriliğinde değil, çalgıcının ellerinde olan bir iradeye itaat ediyordu. Artık bu kadının, tanıdığı, dost olduğu Homa'dan dünya kadar farkı vardı. Aslında kadın değil, insan cinsi dışında bir varlık olmuştu. Böğrüne hançer sokulsa, kanı dökülse farkına varmazdı. Gerçekten de bir insanın böyle hareketleri yapması, kıvrılması inanılır gibi değildi. Bu kadının hamurunu denizin coşkun, kararsız dalgalarıyla yoğurmuş, sabah güneşinin ilk altın ışıklarına bulamışlardı. Gittiği yol temizlerin yolu değildi; bununla birlikte, ne ilginçtir ki takdir duygusuyla insanın karşısında secde edesi geliyordu. Lütfun, güzelliğin bu şaşırtıcı hazinesi, göreni yerinde çivileyen, aklını başından alan olağanüstü sanatı, Hüseyin Han'ın da dediği gibi kuşkusuz yeryüzü mahlukatına sunulmuş ilahi bir hediyeydi. Bütün bunlara rağmen, onun gördüğü Homa, sıradan bir yaşama veda ettiği kadar, sıradan yaşam da ona veda etmişti. İran'ın Kamargo'su, dostluğu, ahbaplığı, Hacı Benna ve benzeri anlayışsız, zevksiz esnafla evlenmek veya onlara karışmak şöyle dursun, tasavvurun da ötesindeydi. Tadından hiçbir aklı başında balarısının üstüne konmaya cesaret edemeyeceği bir sakarindi. Tartışmasız yüz bin ayıbı örten sanat hakkında nasıl bir yargıda bulunulabilirdi? Fakat toplum gibi büyük bir deniz vardı; onu kendinden bilmeden varlığını kucaklayabilirdi. Her ne kadar iffetsiz olsa da Ferine** gibi, kendini mahkûm etmeye niyetli elitlerin toplumunda masumluk kararını yüzde yüz çıkartırdı. Bu sırada bizim esnafın aklından geçen ve sürekli mırıldandığı düşünce şuydu:

"Hayır, o bu evde kalmalı. Kademhayr Mübarek'e hediye olsun."***

---

* Yahudi melikesi. (ç.n.)

** Ferine, Venüs'ü yaparken Pragziteli'e model olan güzel kadın. Yunan mahkemesi bu kadını fahişelik suçuyla yargıladı. Ferine yargıçların gözü önünde soyundu. Mahkeme üyeleri onun olağanüstü güzelliğinin etkisinde kalarak beraatına karar verdi. (ç.n.)

*** Kademhayr ile Mübarek, efendilerin köle ve cariyelerine verdiği isimdi. (ç.n.)

Bundan önce, sanatın bu kadar derecelerinin olmasını Seyit'in aklı almıyordu. Kapı ile tahta birbiriyle güzel uyum sağlamıştı. Kesin olan bir şey varsa, o sihir, görünüşte hiçbir değeri olmayan, ancak sanatın, mananın, hareketin, mazmunun yaratıcısı olan bir adamın kalemi ucunda kayıyordu. Onun katışıksız saf aşkı ve coşkusu, görene ruhun benzersiz çalgıcısı, büyük usta Barbed'i hatırlatıyordu. Barbed, Perviz'in saltanattan düşmesine üzülerek son makam için akort yapıyordu. Daha sonra hünerli parmaklarını kesecek, sazını, rebabını ateşe atacak, ömrünün sonuna kadar müzik dünyasını terk edip bir kenara çekilecekti. Eğer o devletin yerinde olsaydı ya bu adama en büyük ödüllerle birlikte hilat giydirir veya Sinimmar* gibi kendi elleriyle yaptığı yüksek kasırdan baş aşağı sarkıtırdı.

Hafız'ın şiirinin mehtaplı rüyası çalgıcının ezgileriyle her zamankinden daha coşkulu hale gelmiş, her yerde raksa başlamıştı. Şarkının kimyasıyla bir bedeni mutlak ruha dönüştüren çalgıcının başka ne niyetinin olduğu belli değildi. Teller üzerinde kayan el, iğne ucu kadar eğilecek olsa, kuşkusuz cehennemin bütün sağlam kapıları kırılır, sanatsever ve sanat ilahesi olan kadın, sel gibi akan şehvetlerin, kötülüklerin yemi olurdu.

Arifane bir cezbeyle bir an kendini Sina Dağı'ndaki Musa konumunda gören Seyit Mîrân kaç saat veya dakika sürdüğü belli olmayan ağır, küfre bulanmış uykudan ansızın uyandı. Melodinin ezgisi, sadece sanatçı kulağının tatlı mülayimliğini algılayabileceği hoş bir renk halinde yavaş yavaş yuvarlanıyordu. İşte burası sanat tanrısının kurbanına Ehrimenlik sultasını gösteren can alıcı noktaydı. Sanki işkenceyle ölüme mahkûm edilen bir esirdi de çırılçıplak ateşe gidiyordu. İstiğfar eden dudakları, anlatılmaz bir hayâsızlık tasavvuruyla canına çöken titreyiş olmasa, hiç kuşku yok, perde arkasından fırlamış bir aslan gibi öbür odaya gider, her eşyayı o lanet herifin başında paralar, adamı kan revan içinde bırakırdı. Ramazan ayının yirmi birine denk gelen böyle bir Kadir Gecesi'nde perdesiz insan gösterisine daha fazla bakmamak için bunalarak kendini dışarı attı. Onun sade, el değmemiş ruhuna işleyen seslerin,

* Hükümdar Numan bin Münzir için Havernak Kasrı'nı yapan Anadolulu mimar. (ç.n.)

melodilerin şarabı, henüz şom kâbusundan kurtulmadığı bir sıtma nöbeti halinde su kabarcığından daha hafif, cıvadan daha akışkan hale getirmişti onu. Kasılan aceleci elleri hayatın ağaç kurdu yemiş kolonunu açarken, çalgıcının son demlerin titreyişini kapsayan, aynı zamanda işinin sona erdiğinin işareti olan yorgun ve mahmur iniltisini şu ürpertici kelimelerle birlikte işitti:

"Billur, billur, canımsın. Bir parça nursun. Gel şimdi. Yaşşa!"

Yüzünün rengi uçan, utanç duyan Seyit Mîrân şaşırtıcı bir hızla Zanaatkârlar Sokağı'nı geride bıraktı. Sahiden de bu şekil değiştirmiş, profesyonel dansözün Hüseyin Han'ın evi dışında, gök kubbe altındaki yeri neresiydi? Ne iyi olmuştu da boşu boşuna Hacı Benna'yı görüp onunla konuşmak için kendini sıkıntıya sokmamıştı. Ne yazık ki genç, güzel yüzlü kadının başından kurtulamayacağı kadar çok şey geçmişti. Raks ve müzik meydanında o düşkün bir ayyaşın esiri olmuştu; ağlayıp elini tövbeye, yakarışa kaldırdıkça, ona daha çabuk geri dönüyordu. Üstelik o cehennemlik herif, bunların tümünü o sabah açık açık söylemişti ona.

Dördüncü Fasıl

Seyit Mîrân-ı Sorabî dükkânın tezgâhı önünde sabırsızlıkla vakit geçiriyordu. Evde beklediği tam bir günün dışında peş peşe üç gün sabahları, hatta öğleden sonraları orada vakit öldürmüştü. İçi rahat olmadığı için dükkânda kendine iş çıkartıyordu. İşçilere içi boş veya dolu emirler veriyordu. Buğday ambarına uğruyor, çırak Abdül'ü kara nohuda gönderiyor, onun dönüşünü beklemek için vakit geçiriyordu. Bazen oturup tespihini çıkarıyor, Habib'le sohbete dalıyor ama sohbetinde de bekleyiş havası oluyordu. Caddenin kalabalığında, gelip geçenler arasında uzaktan kendisine doğru gelen beyaz çadorlu bir kadın görürse, gayri ihtiyari kalbi küt küt atmaya başlıyordu. Kadın yaklaşıp da onun Homa olmadığını anlayınca bekleyişin ölümcül acısıyla, sözünde durmamanın, vefasızlığın sıkıntısıyla belli etmeden kıvranıyor, kendi kendine şöyle diyordu:

"Ne demek yani? Neden gelmedi? Bu kadın niye böyle yapıyor? Benim gibi bir esnafla dalga geçmek mi istiyor, yoksa biri aklını mı çeldi?"

Onunla karşılaşmasını, ağlamalarını, Serçeşme'nin dar, karanlık sokaklarını arşınladıkları o geceki yalvarışlarını, ricalarını, kendisi için hakiki işkenceden daha kötü olan korkusuzca raksını ve son hareketini gözden geçiriyor, onun durumundaki çelişkiyi, garabeti görüp hayrette kalıyordu.

Seyit Mîrân öfke ve kırgınlıkla Hüseyin Han'ın evini terk ettiği günden sonra üç gün boyunca asla Homa'yı, onun meselesini düşünmek istemedi. Ama bu çabası faydasız ve güç bir işti. Zaman geçtikçe aşırı taassup ve erkeklik gururu yüzünden yersiz dürtülere maruz kalabilen bu duygu gittikçe baskın çıkıyordu ona. Bir kere daha ve son olarak genç, heves düşkünü kadını bir yerde görmek, şikâyetçi olmadığını ona söylemek istiyordu. Görevini biliyordu; daha ilk adımda atması gereken adımı atacaktı. Ne var ki kusurlu olan kadındı. Önüne çıkan fırsatı eliyle itiyor, ayağıyla önüne çekiyordu. Çelişkili tavırlar herkesin başını döndürür. Kâse, içindeki aştan daha sıcak olamaz. Ateşe düşen kişi kendini ateşle söndürmez. Bu hikâye ile ilgili son belirsizliği gönlünden silip atmak için ona rintçe hatırlatmak istediği bir şey vardı. Eğer o, denizlerde denizcilere yol kaybettiren masalımsı peri ise, muhatabını doğru dürüst tanıyamamıştı. Seyit Mîrân gözü, kulağı kapalı biri değildi. Bir kaş göz işaretiyle vesveselere kapılacak kadar çabuk inanır biri hiç değildi.

Kadının durumu hakkındaki son kanısı Seyit'in zihninde o kadar kuvvetli yer etmemişti. Homa bir göçebe çocuğuydu. Göçebelerde böyle düzenbazlıklar sıkça görüldüğünden, o bunu da imkânsız bir şey olarak görmüyordu.

Her neyse, birbiriyle yüz yüze gelmeden Hüseyin Han'ın evini terk ettiği günün ardından üç gün geçmişti. Nihayet Homa ile nispeten uzunca bir görüşme ve konuşma fırsatını buldu. Kabarık cepleriyle dükkândan eve doğru gittiği gurup vakti Sertip Hamamı'nın önünden geçerken çalgıcı adamı görmüştü. Adam paltosuna sarınmış, yük taşıyan ciltçi gibi gövdesi iki büklüm olmuş, ağır ve hastalıklı adımlarla, karısı kolunda,

caddeye doğru yürüyordu. Kesinlikle hastaydı, doktora gidiyor olmalıydı. Seyit onlarla görüşmeyi düşünmüş ama hemen kararını değiştirmişti. Evdeyse, Homa ile görüşmek için bundan iyi bir fırsat olamazdı. Kapı tokmağının çalınmasıyla hayattan koridora geçen kadın kapıyı çalanın kim olduğunu anlar anlamaz odaya koşmuş, çadorunu başına geçirmiş, zaferinden emin olmayan bir sevgilinin müşfik, işveli tebessümüyle kapıyı ona açmıştı:

"Şimdi hayattayken yanına gelmeyi düşünüyordum. Biliyorsun, ben gurup vakti dışında yuvasından çıkamayan bir yarasayım. O da şimdiki gibi fırsat bulursam ve evde kimse olmazsa. Ekmek alma bahanesiyle dükkâna gelmek istiyordum."

"Hep dükkânda bulunduğumu mu sandın? Niçin gelmek istiyordun?"

Seyit Mîrân hayat kapısının kanadına dayanmış, bir tür dostça sitem ifade eden kavgacı bakışla baştan ayağa onu süzmüştü. Kadın zarif dudaklarını büzerek tamamen masumca cevap vermişti.

"Niçin olduğu açık. Neden o gün geldin de bir sonuç almadan veya onunla bir iki kelam etmeden kalktın gittin; bunu öğrenmek için. Yorumlanamayacak bir davranışımı gördünse, bilmelisin ki elimde değildi. Üstelik bu kadar deli divanesi olduğum sanatla son olarak vedalaşmamı istemez miydin? O gün sen gelmeden önce, sorgulama sırasında adama açıkça söyledim. Ne yapacaksa yapsın; dansözlükle zerre kadar ilgim yok. Benim çevreme kırmızı kalemle bir çizgi çeksin. Çünkü gidiciyim. Çünkü Allah'ın bütün kulları gibi şerefli bir aile hayatı yaşamak istiyorum. Ona beni rahat bırakması için yemin ettirdim. Bu arada, yine arkamdan dolaplar çevirirse, daha fazla üstelerse, onu şikâyet edeceğimi söyledim. Bu söylediklerimden de tamamen sana güvendiğim anlaşılır. Bu akşam, hemen şimdi beni götür. Öte yandan, Hüseyin Han bu lafları yüzüne söylediğim andan sonra hastalandı. Karısı 'Zatürre oldu. Ölürse sorumlusu sensin!' diyor."

Bu beklenmedik teklif karşısında Seyit Mîrân telaşlanmış, ne diyeceğini bilememişti.

"Efendim, şimdi mi götüreyim? Tuhaf; neden daha önce söylemedin? Henüz senin için bir yer ayarlamadım ki! Dur bakayım, ne yapabilirim? Bizim eve gelebilir misin? Fakat işin kötüsü, akşam oldu. Aklıma bir şey geldi; tesadüfen önceden evde hazırlığını yapmıştım. Bizim evde küçük bir oda var; sana çok uygun. Şimdilik bizim elimizde; hiç ihtiyacımız da yok. Karıma dedim; kenarda köşede kalan misafir odasını geceleri muhtemel hırsızlığa karşı korumak için kalabalık olmayan bir aileye veya bekâr birine kiraya verirsek fena olmaz."

Bu teklifi duyunca Homa küçük, bahaneci ağzını hayretle açarak:

"Sizin eve, karının, çocuklarının yanına; hem de kapıcılık için öyle mi? Fena fikir değil. Bir belirsizliğin ardından bir tane daha. Bir derbederliğin, avareliğin ardından bir derbederlik daha. Madem öyle, kabul ediyorum. Ama bir şartla. Kısa zamanda çocuklarımı bana ulaştıracaksın. Sonrasında, Allah'ın rızası, ben kulunun rızkı nerdeyse, bir işe koyarsın. Bu konuda bana söz verdiğini unutmamışsındır. Bu şartla itaat ederim. Nereye gitmemi istersen, kara cehennem de olsa koşa koşa gideceğim. Hal böyleyken, sen de uygun görürsen, bu işi yarına bırakmamız daha iyi değil mi? Düşünüyorum da bu aile her halükârda bana iyilik etti, kötülük etmedi. İnsanın iyiliğe kötülükle cevap vermesi asla yakışık almaz. Son anda onlara tekme atmak ahlaki değil. Böyle hırsız gibi gitmektense, iyilikle, güzellikle terk edeyim onları. Üstelik yakında dönmezler. Gecenin karanlığında, sokak bomboşken biri eve girip soyup soğana çevirmesin. Sanatçılar kalplerinde misafir ağırlayan yoksul insanlardır. Bütün bunlara rağmen onların da hırsız tehlikesinden uzak olan bir misafir odası olabilir. Zavallı bir süredir hasta; acıyorum ona. Kurtulacağını sanmıyorum."

Yine de ev kapısının önündeki tenhalıkta, karanlıkta konuşmaya devam etmişlerdi. Kadın görünüşte kontrolü muhatabına vermiş gözükse de kendi şartlarını, kararlarını oluşturmak istiyordu. Özellikle onun evine gidiş tarzı söz konusu olunca daha da ihtiyatlı olmuştu. Seyit Mîrân'ın aklına gelen ve en münasip yol olarak gösterdiği şey, Homa'nın gündüzün bir saatinde, kararlaştırıldığı gibi o evdeyken, başında çadoruyla boş oda için

kapılarını çalması, sonradan yanına gelecek olan iki çocuğunun da bulunduğunu söylemesiydi. Evdeki kadınlar mutlaka kocasına sorar, onun boşanmış olduğunu öğrenince dert ortağı kesilip haline üzülürlerdi. Böyle bir durumda o da topluluğa katılırdı. Önceden tanıştığını hiç belli etmez, onlar da küçük odanın onun için boşaltılmasına muvafakat ederdi. Her nedense Homa, şimdilik daha iyi bir seçenek olmasa da bu bakir ve görünüşte uygun olan plandan hoşlanmamış, hemen düşünceye dalmıştı. Gözlerini aşağı çevirmiş, hayat kapısının derzine tırnağıyla çizik atarken şöyle demişti:

"Bu gece kararımı veremeyecek kadar az bir vakit yok. Hüseyin Han hastalandı; şimdilik beni tehdit eden tehlike söz konusu değil. İyisi mi bu işte acele etmeyeyim. Yarına kadar beni beklersin. Yarına kadar sizin eve gelmezsem, anla ki başka yer arıyorum. Her halükârda karar verdiğimde seni habersiz bırakmam. Henüz senin gibi birinin yardımına ihtiyacım var."

O gün gurup vaktinde Hüseyin Han'ın evinin kapısı önünde beyaz çadorlu kadın Homa ile yaptığı görüşmenin, konuşmanın özeti buydu. Evinin açık adresini ona vermiş, ertesi gün görüşme dileğiyle, hasta çalgıcı ile karısının sokağın köşesinde göründüğü anda ayrılmıştı. Ertesi günü bir baştan bir başa bahçeyi bellemek, evdeki çiçek tohumlarını ekmek bahanesiyle bekleyerek geçirmişti. Ancak ne sonuçsuz bir bekleyiş! "Güzellerde vefa olmaz!" sözünü doğru demişler. Homa yalnız o gün değil, sonraki üç günlük bekleyişte olduğu gibi, onu tamamen unutmuş görünüyordu.

Maşukanın geciktirmesi âşığa göre genellikle ne günahtır, ne cezalandırma. Aşkın çeşnisidir; dilberliğin lütfunu artıran cazibedir. Ama bu kadının onun karşısında dilberlik kastı var mıydı? Sıcak, eriyen kalbi gençlik günlerinin coşkusunu, şevkini yeniden kendinde canlanmış gördüğü gibi, çocuk yaştaki bu kadının mest, masum görünen gözleri, kır saçları, takma dişleri, kırış kırış yüzüne rağmen onun zahirinde erkeklik havasının izlerini görmüyor muydu? Seyit Mîrân'a öyle geliyordu ki genç, güzel yüzlü kadının, uzağındaki, yakınındaki âşıklarla, onca lütuf ve dilberliğiyle böyle küçük bir şehirde bir takıntısı olmalıydı. Ancak âşığı bu evde onun sırrından haberdar olmak istemiyordu.

Esnaf adam bu düşünceler içindeyken sigara çıkarmak üzere elini uzattığında oruçlu olduğunu hatırladı; daha da kararsızlaştı. Görkemli gecenin yaklaştığını bildiren boru sesi gibi, sokak lambasının yanması sanki onun umutlarının, bekleyişinin kesin olarak sona erdiğini bildiriyordu. Yorgun bir umutsuzlukla cep saatine baktı; iftara yirmi dakika kalmıştı. Biraz daha bekledi, görkemli Muhammedî gülbangı, yani ezan sesi kulakları okşayınca bir parça ekmek ve Habib'in iftar için aldığı taze hurmayla orucunu açtı. Asık suratla bir sigara yaktı, kibrit çöpünü havada sallayıp fırlattı. Üç gün kıvrana kıvrana geçen sonuçsuz bekleyişten sonra buluşma yerini terk etti. İki hafta öncesinden gönlünün sulanıp süpürülmüş evinde yer eden coşkulu muhabbet sebepsiz bir kinle karışmıştı. Hercai bir kadınla görüşüp dizginleri elinden kaçıran sevdalı gönlünü bir kez daha kınadı. O denizkızıyla geçmişte yaptığı görüşmelerin hatırası, çevresine unutma çizgisi çekilmesi gereken öyle bir yerde, uyurken elde edilen hazine gibi tatlı olduğu kadar saçma ve sonuçsuz görünüyordu. Attığı yorgun, kısa adımlarla görünüşe bakılırsa kendi evine sığınıyordu. Homa'yla tanıştığı ve hakkında iyilik düşündüğü için asla pişman değildi. Bu kadının anlaşılmaz davranışının gönlünde açtığı yara, özellikle son vefasızlığı onu sinirlendirmişti. Caddede bir eczanenin önünden geçerken cam arkasında beyaz çadorlu bir kadın dikkatini çekti. Kanepeye oturmuştu. Elinde şişe ile bir reçete vardı ve hastalarda görülen halsizlikle başını kapıya dayamıştı. Seyit Mîrân huzursuzlukla dolu bir merak içinde eczaneye biraz daha yaklaştı; Homa değildi. Yıldırım gibi bir düşünce geçti beyninden:

"Şu hastalık mevsiminde, o unutulmuşluk köşesinde hastalanmış olmasın zavallı? Kim nereden bilecek? Üstüne çelik zırh giymedi ya! Ne de olsa kadın. Kadın ile şişe; ikisinde de aynı hal var. O hilekâr, fare ölüsü kılıklı herif kendini keklikten daha zararsız gösteriyor ona. Kızım, evladım aldatmacasıyla, tatlı dille sesleniyor; yılanbalığının serçeleri aldatmak için kurumuş dal şekline girmesi gibi, bu leziz lokmayı yutmak istiyor. Tabiatın çantasında böyle hile yöntemlerinin çok örneği var. Sinekkapan çiçeği tatlı usaresini emmek üzere üstüne konan sineği yakalamakta acele etmez. Çünkü tabiat sineğe de konacağı yeri

iniş anında aniden değiştirerek sınamayı öğretmiştir. Boşu boşuna ahir zaman denilmeyen, din büyüklerinin sözünün de inkâr edilemeyeceği bu devirde bir dümbük külhanbeyinden daha ne beklenir ki?"

Zanaatkârlar Sokağı'na gitmek üzere caddenin bir yakasından diğer yakasına geçerken düşünmeye devam etti:

"İmkânları kısıtlı, parasız pulsuz bir kadından ne beklenir? Aslında bizim eve geleceğine dair kesin söz de vermedi. İşin sakatlığı şurada: Şimdiye kadar başım dinç olarak birkaç dakika olsun tenha bir yerde oturup baş başa konuşamadım onunla; arzularını, düşüncelerini anlayamadım. Bu kadın o evden çıkmakta kesin kararlı. Hemen şimdi o evin kapısına gideyim, kısa bir an için olsa da onu göreyim. Olayları asla cereyan ettiği şekliyle karşılamamalı. Hareket her yerde başarıyı yanında taşımasa da, ömür boyu eş karşılığında sessiz kalıp teslim olmak mutsuzluk getirir. Hayatın tarzını anlayıp ona göre davranmalı. Bu kadın o evden kaçmak için çırpınırken şimdi pişman olması mümkün mü? O henüz orada; kuşkusuz başına kötü bir şey gelmiş olmalı."

Mümin adam iki haftadır tanıştığı o heyecanlı dünyada karşı koyulmaz bir gücün, balıkçının oltanın kancasına taktığı küçük kurtçuk gibi, aç bir balık hükmünde olan kendisini ona doğru çektiğini düşünüyordu. Gençliğin taze sürgünleriyle, heveslerle dolan ihtiyar düşüncesi, döndüğü her taraftan Murtaza Ali'nin kedisi gibi dört ayaküstüne düşüyordu. Ancak onun gibi yaşını başını almış, görmüş geçirmiş biri kendi cömert vücudunda hevesin kısa ömürlü filizlerinden başka daha köklü bir gücü vardı: perhiz. Ruhun bu bekçi köpeğiyle aşktan önce tanışmıştı. Acaba bu değerli ahlak cevherinin varlığı, genç ve savunmasız bir güzeli tehlikeli bir uçurumun en kaygan noktasında tutabildiği gibi, elli yaşındaki bir adamın göğüs istiridyesinde onu gençlerin hoppalıklarından, rezilliklerinden alıkoyabilir miydi? Böyle olmasaydı, karanlık, yalnızlık ve aşk ateşinin güneş, ay ve yer gibi büyük tutulmalarda bir çizgide bulunacağı, son görüşmede kontrolü yitirmemesinin sebebi neydi? O gece boş evde içeri girmek istese, kadın ona engel olur muydu? O karanlıkta, hayat kapısının eşiğindeyken ansızın başını eğip çenesinden

ve bal ağzından bir öpücük kapmayı yüz kere istememiş miydi? Perhiz topraklarında dolaşırken dayanağı olmayan saçma bir düşünce gerçekleşebilir mi? Şeytan ile Allah birbirinden ne kadar uzaksa, bu ikisi de birbirinden o kadar uzak.

Zanaatkârlar Sokağı'nın başına gelince içinden şöyle geçirdi: "Şimdi gece. O gün gibi Hüseyin Han ile karısı doktora gitmiş olabilir. Olan olmuş bir kere. Beni içeri davet ederse, davetini reddetmem edebe uymaz. Ama ne olursa olsun, şeytani vesveselere kapılmam. Bakalım şu göçebe kızıyla hikâyemin sonu nereye varacak?"

Yeni tasavvurları kulaklarını kızartmıştı ama yüreği küt küt atıyordu. Her şeye rağmen rezil olmaktan korkmuyordu. Adı kötüye çıkmış sokakta kimse tanımasın diye paltosunun yakasını kaldırmış, şapkasının tereğini olabildiğince aşağı indirmişti. Ellerini cebine sokmuş, dudağının kenarındaki sigaranın ateşi yüzünü biraz aydınlatmaktaydı. Hareketleri düşünceli, adımları kararsızlık ve ikirciklenmeyi anlatıyordu. Sokağın ağzında gaz satın almış küçük bir oğlan çocuğu sokağın hayaletli karanlığından korkarak ona sokulmuştu. Seyit Mîrân'ın kumarhane olduğunu bildiği evlerden birinin karşısında iki kişi konuşuyordu; galiba alıp veremedikleri bir şeyler vardı. Gözüne güç görünen bu işte son kuvvetini toplamak için çıkmaz sokağın önünde tereddüt ve düşünce içinde durdu. Basık tavanlı ev gecenin alacakaranlığında sessizlik ve aldırmazlıkla ona ağız büküyordu. Seyit ise henüz yapmadığı işin şaşkınlığını yaşıyordu. Evin kapısı açılsa da görmek istediği kişi dışarıda görünse diye Allah Allah diyordu. Bu ilhamı karşılıklı olarak onun gönlünde de doğurtmak için adeta ruhani bir makamı olan kendi içindeki güçten yardım istiyordu. Ama ne yazık ki bu bekleyişi sonuçsuz kalmıştı. Onun gibi iyi anılan, şerefli birinin uygunsuz bir sokağın böyle bir yerinde hem de gece karanlığının iyice bastırdığı yerde bulunması yakışık almazdı. Adım atmak, kapı tokmağını vurmak istiyor ama yanlış anlaşılmaktan korkuyordu. Homa'dan, kendi ak saçlarından utanıyordu. Zaman uygun değildi, elinde bir bahane de yoktu. Vücudunda iki savaşçı güç saf bağlamıştı. Aşk onu maceraya sürüklüyor, perhizkârlığı onu uyarıyordu:

"Aklını başına topla Seyit Mîrân. Bu kadının senden beklentisi başka. Gecenin bu vaktinde nereye gidiyorsun?"

Gençlik düşlerine maruz kalan beynindeki aceleci düşünceler vücudunda öyle çeşitli heyecanlar, duygular uyandırmıştı ki Homa'yla karşılaşır karşılaşmaz rüzgârın uçurduğu kâğıt destesi gibi bütün sırlarının açığa çıkacağını sanıyordu. Kulağı hücum emrindeki asker gibi kalbinin atış sesini dinliyordu. Sebzemeydan'ın girişinde onu görüp takip etmek istediği gece gibi gitmek ile geri dönmek arasında tereddüde düşmüştü. Ne yapması gerektiğini, niçin oraya geldiğini, şimdi geldiğine göre ne yapacağını bilmiyordu. İki dakika sürmeyen bir ikirciklenmeden sonra melankolik kişilerin karışık ruhsal durumu içinde, caddeye açılan sokağın sonuna kadar yürüdü. Sanki düşünmek için yürümeye ihtiyacı vardı.

"Hayır, aceleciliğim onun kötü zanna kapılmasına yol açacak. Onu ürkütecek her türlü davranış tam manasıyla deliliktir. Birkaç gün daha bekleyeceğim. Sonunda o beni aramayacak mı?"

Birden adımlarını hızlandırdı; kaçıyordu adeta. Gizemli sokağın koyu karanlığında konuşup hızlı hızlı yürüyen iki kişinin ayak sesi işitiliyordu. Birisi, iyi tanıdığı seki altındaki mobilya işçisiydi. Tanınmış olmanın bazı faydaları, halk arasında itibarlı olma getirisi vardır ama devletin dolaylı vergilerinden az olmayan zararları da söz konusudur. Şöhret ile şeref bunlardan biridir. Bir kere zarar görecek olsa, o işten bir daha hayır gelmez. Bu yüzden Seyit Mîrân-ı Sorabî o sokaktan kaçarken caddenin loş aydınlığına çıkana kadar durmayı uygun görmedi. Günlük faaliyetlerinden sonra saadet ve selamet ocaklarına giden kişilerin rahatsız etmeyen hafif asık çehreleri, araba atlarının yorgun yürüyüşü, genel olarak sosyal bünyenin kalıcılığını, yaşam düzenini hikâye eden caddedeki dingin ve güven veren gürültü, aklına gelen yeni fikri kuvvetlendirdi. Aslında bu kadını görmezden gelip kendi işine gücüne baksa daha iyi olmaz mıydı? Gerçekten de onun aşkına gönlünü rehin etmiş miydi? Birkaç gün zarfında onun uğruna cebinden harcadığı kırk beş tümen dükkânın bir buçuk aylık kira bedeline eşitti. Söylemeye gerek yok, son iki görüşmesinde, her defasında ıs-

rarla yirmi tümen harçlık vermişti Homa'ya. Ama ne önemi vardı. Erkek için her türlü harcama veya zarar söz konusu olabilir. Bu da onlardan biri. Üstelik insani ve dini görevlerinden birini yapmamış mıydı? Şair der ki:

Sen iyilik yap, Dicle'ye at hele
Tanrı iade eder onu sana çölde

Binbir Gece Masalları'nda geçen bu beyti hatırlayınca onunla bu güzel yüzlü kadının hikâyesine ayna tutan başka bir sözü hatırladı. İri kırçıl sakallarını sıvazladı, bir maceranın kötü sonuçlarını yeni fark etmiş gibi başını salladı:

"Söylesene be adam, kırkından sonra azdın mı? Biri çıkıp sorsa sana; aklı başında adamsın. Daha erken evlensen, şimdi çevrende torunların olmayacak mıydı? Bu halt yemeler de nereden çıktı? İnsanın vücudunu aşk harareti bastı mı, durumunu anlayamaz; şerefini umursamaz. Sarhoşlar gibi suya, ateşe atar kendini. Tehlikelere dünden razıdır. O gece, caddedeki o zırtapozlar gibi onun peşine takılsaydın, Allah'ın eli yakana sarılıp seni güzelce silkelese, o zaman ne halt edecektin? Horasanlı arkadaşın eskici Gulamali'nin sokağın çamurundan geçmek için onun latif kolunu tuttuğun anda yetişmesi Allah tarafından bir uyarı değil miydi? Gel bir an düşünelim. O adam seni onunla birlikte görmüştü. O zaman bunu asla yüzüne vurmadı. Ama yarın bir yere oturup da 'Filanı falan gece, filan sokakta böyle böyle bir kadınla gezip tozarken gördüm' derse! Şimdi diyelim ki koca Seyit, dinin, imanın gitti; akıllı, sezgili biri olduğunu iddia edersin; akıl gözün nereye gitti peki? Bu yıkılası şehir hakkında 'Bağdat'ın suyu var; peki Kirmanşah'ın neyi var?' denilmedi mi? Şimdi ipliğinin pazara çıkarılmadığı ne malum?"

Sandıkçılar çarşısından satın alıp evin kapısına bizzat götürdüğü tahta sandıktan başka, dükkânın önünde beklediği ilk gün bir manifatura mağazasından birkaç şey seçmiş, parasını vermiş ama eşyayı almamıştı. Bu alışverişten maksadı, kadıncağız karar verip de onun evine gelirse, hiç olmazsa uygunsuz, çıplak görünüşü dolayısıyla komşulardan utanmamasıydı. Belki de verdiği sözün hilafına evin kapısına gelmemesinin asıl sebebi, bu

utanç duyma meselesiydi. Macerayı izlemekten vazgeçtiği bu saatte iyisi mi manifaturacıya verdiği parayı geri almalıydı. Küçük meseleler arasında hele hele para söz konusuysa, öyle eli sıkı bir adam değildi. Kendisi esnaf olmasına rağmen, şahsi alışverişlerinde asla pazarlık etmezdi. Köprünün aşağısında olan mağazanın eşiğinden adımını atıp da mağaza sahibi sıcak, dost bir güler yüzle paketi alıp ona uzattığında, kendi kendine:

"Pekâlâ, olmuş bitmiş bir iş. O bu ikrama layık olmadıysa, karım Ahu'ya götürürüm. Bayram yakın, memnun olur. Eskiden beri demişler: Eve yakışan çıra, mescide haram. Yüksek topuklu ve ona uymayan ayakkabıları ilerde kızı alır yahut lastik terlikle değiştirir. Nasıl isterse. Ayağına uyarsa kendisi de giyebilir."

Sarı yaldızlı temiz bir kâğıda sarılmış olan paketini almıştı. Ailenin sıcak, zevk veren ocağı şimdi şevkle yolunu gözleyen çocuklarının şen, masum yüzleri düşüncesinde geniş bir alan açmıştı. Aslında onun "evindeki şimşirin" kimden eksiği vardı ki? Hem de başına buyruk, izzetsiz bir kadından? Ne doğru demişlerdi. Hırs bir insanın canında yuvalanırsa, komşunun tavuğu kaz görünür. Caddenin öbür yakasındaki tatlıcı dükkânındaki lüks lambalarının gürültülü ve davetkâr ışıkları, sonuna yaklaştıkları ramazan ayının başından beri çocuklarının pişmaniye yemediğini hatırlattı. Çarşıdan yeni bir şey satın aldığı böyle bir vakitte çocukların ağzını tatlandırmak makbule geçerdi. Bu maksatla caddenin karşısına geçerken ve sonsuz şaşkın vaziyetteyken, hiç beklemediği, aklından bile geçirmediği bir anda, beş adım ötesinde onu gördü. O gün yağmurluk giymiş olan üç yaşındaki çocukla Homa'ydı bu. Çocuğun annesi yani Hüseyin Han'ın kızı olan genç, kısa boylu bir kadın da onun arkasında yürüyordu. Seyit'in kalbi küt küt atmaya başladı. İkinci derecedeki kasabalarda böyle karşılaşmalara tesadüf denilmese de bu güzel tesadüfün sevinciyle elinde olmadan durdu, yanındaki kadının varlığına aldırış etmeden, eski bir ahbabıyla konuşuyormuş gibi samimi bir ifadeyle seslendi:

"Aaa, Homa Hanım, sen misin? Gülen yüzün solmasın. Ne söz verirmişsin ama! Allah göstermesin, başına bir şey geldi sandım. Biliyor musun, dört gündür seni bekliyorum. Meraklandım iyice."

Homa'nın yüzü kıpkırmızı kesildi hemen. Gizlice dudağını ısırdı; genç kadının ona katılması için geriye dönüp bakarken:

"Birkaç dakika önce Nergis Hanım'la sizden söz ediyorduk. Hacı meselesinin ne olduğunu sordu. 'Sorabî Bey'in teşebbüsünden ne sonuç çıktı, henüz haberim yok. Beni bu avarelikten kurtarması için onu veya haberini bekliyorum' dedim. Çocuklarımı özlemekten kalbim serçe yüreği gibi küçüldü. Allah hiçbir kulunu şu eczacıların eline düşürmesin. Hüseyin Han'ın reçetesini yaptırmaya gelmiştik. Zavallının durumu günden güne kötüye gidiyor. Hastalığının ne olduğu belli değil; sadece şu reçete on iki buçuk tümen tuttu. Şimdiye kadar da doğru dürüst bir ilaç bulamadık. Bu eczanede yoktu. Bu ilaç Sebzemeydan girişindeki Selamet Eczanesi'nde varmış galiba. Bize öyle dediler ama gecenin bu karanlığında kim gider oraya? Üstelik..."

Cümlesini tamamlamadı. İlacı çadorunun altında tutan Hüseyin Han'ın kızına kurnazca baktı, kız sözünü kesmesin diye anlamlı, cilveli bir gülüşle:

"Üstelik paramız suyunu çekti. Sorabî Bey satın aldığınız şu pakette ne var?"

"Bu paket mi? Bu paket... şey; efendime söyleyeyim. Kinini unutman için kocan sana göndermiş. Ne olduğunu bilmiyorum; bilmem de gerekmez zaten. 'Homa benim evde oturuyor' dedim ona. Şimdiye kadar ondan haber yoktu; şimdi de sizden. İnşallah kısa zamanda seni ailenin, eski yaşantının başında göreceğiz. Tuhaf, Hüseyin Han'ın hastalığı bu kadar ilerledi demek? Reçeteye bakayım; siz eve gidebilirsiniz. Ben birkaç dakikada faytonla gider, alır dönerim."

Hüseyin Han'ın kızının başında siyah krep çador vardı. Köylü kadınların aldırmazlığı ve saflığıyla yüzünü açık bırakmıştı. Cezbedici boncuk gözleri, çıkık şakakları, ince çenesi vardı. Reçeteyi Homa'ya verirken keyfi kaçmış, utanmış gibi görünüyordu. Çekingenlikle başını Homa'nın göğsüne yaklaştırarak "Gözün aydın" dedi ve çocuğu kucağından aldı:

"Demek ki ben bu arada müjdesiz kalmayacağım. Şükür Allaha; yakında gönlün huzura erecek. Kocanın kırbacı ne kadar acıtsa da, yabancının övgüsünden iyidir. Sorabî Bey seninle birlikte eczaneye giderse ben önden eve giderim."

"Hayır, biz birlikte gidiyoruz. O bize yakında yetişir."

Seyit Mîrân boş bir faytona işaret ettiği sırada Homa bu cümleyi söylemişti. Adam razılıkla onun sözünü tekit etti; elinde reçete ve paketle faytona yürüdü.

İhtiyarlık aşkı ve çocukluk hevesleri, rüya ve hoş hayallerle beslendiği ölçüde sabah uykularıyla birlikte tatlı ve ferahlatıcı olur. Seyit Mîrân Sorabî söylenilen eczaneye gidip ilacı aldığında, geldiği faytonla geri dönebilmek için verdiği paranın üstünü almaktan çekinmişti. İlacı hazırlayan kişi temiz beyaz önlüklü, gözlüklü, kırk yaşında, kır saçlı, bilgili biriydi. Görünüşe bakılırsa bu şehre yeni gelmişti. İlk bakışta dikkatli biri olduğu anlaşılan yeniyetme âlimlerin caka satışıyla uzun reçeteyi inceledikten sonra:

"Bu hastalığın sizinle ne ilgisi var? Her kimse yaşlı biri olmalı; bin türlü hastalığa müptela olmuş. Belki de babanızdır."

Seyit Mîrân:

"Benim babam kırk yıl önce öldü. Bu hasta bir canlı cenaze. Sağlığının bozukluğu yetmiyormuş gibi günde dört miskal de afyon çeker."

"Bu durumda tabut peşine düşseniz daha iyi olur. Bu reçetede yazılanı, afyon dumanının ciğerini hokkaya çevirdiği keş bir ihtiyar şöyle dursun, sağlam adam alacak olsa anında kurt kovalamaya kalkar. Yine de şifayı Allah verir. Tiryakiler afyonkeşler gibi ucube yaratıklar. Bizim tıp yasalarını, çevre bilimini hiçe sayarlar."

Seyit Mîrân Zanaatkârlar Sokağı'nın başına geldiğinde iki kadın sokağa yeni sapıyordu. Belki bazı işler görmüş, alışverişte bulunmuş veya yorgunluk, yanlarında çocuk bulunması ya da başka sebeplerle yavaş yavaş yürüdükleri için henüz eve varmamışlardı. Adam onların önde kalması için bekledi; ara sokağın başında onlara yetişti. Çadorunun beyazlığı dolayısıyla karanlıkta daha iyi görülen Homa anlatılmaz bir ürküntüyle başına geriye çevirdi; korkuyla seslendi:

"Ah, peşimizden gelen sen misin? Korkudan kalbim duracaktı neredeyse. Şu lanet sokakta bir lamba bile yok!"

Üçü birden evin hayatına girince Hüseyin Han'ın kızı ilaçlar ve öteberiyle birlikte hastanın yanına gitti. Homa dostunu koridordaki küçük odaya götürdü; gaz lambasını yakarken:

"Şanssızlığa bak; bu gece mahallenin suskunluk sırası sanki. Bu Nergis çok iyi bir kadındır. Kocası valinin aşçısı, sizi tanıyor. Hatırlıyorum, daha önce isminizi ondan işittim. Kayınpederiyle kanı uyuşmadı. 'Bu adamın yaptığı iş onun şerefini alıp götürüyor' diyor. Bir gün birinin içeri girip onun ölüm haberini vermesini Allah'tan diliyor. Nergis de onunla aynı fikirde. 'Babam yaşayacak kadar yaşadı. Şimdi sıra bizde' diyor. Başka bir şey daha var. Hüseyin Han ölürse bu ev kızına kalacak."

Seyit Mîrân oturmadan önce:

"Bu arada gidip ona bir uğramak isterdim. Bir kötülük etmiş olsa helal etsin."

"Hiç konuşma; belki Nergis geldiğini söylememiştir onlara. Söylese de önemi yok; durum değişecek mi?"

Daha lafı ağzındayken biri oda kapısına vurarak seslendi. Nergis'ti. Tedavi olmaz dertten veya bu komedinin sona ermesinin maskaralığıyla yavaşça gülüp haber verdi:

"Annem de düştü. Şimdi şişe çekmeyi bilen birini arayalım. Sen biliyor musun? Tabii Sorabî Bey gittikten sonra. Onun için semaveri yakmayacak mısın? Sor hele, belki oruçludur hâlâ."

Homa kadınla birlikte öbür odaya geçti. Nergis hayatta yalvardı ona:

"Allah aşkına, her gece çıkıyorsun. Bir gece kal bari. Yardımına çok ihtiyacım var."

"Ohoo, amma da safsın kardeşim! Beni Hacıâbâd'ın köpeği mi sandın ki bir kuru öpücükle veya o da olmadan, kafile peşinde dört fersah koşayım, sonra oradan aç ezber başka kafileyle şehre döneyim? İçin rahat olsun, şimdilik buradayım."

"Öyleyse bu gece onunla kararlarını bırak bir yana; şartlarını oluştur. Bu fırsat az geçer eline. Şansın varmış, iki moruk da yıkıldı."

Görünüşe bakılırsa Nergis, Hacı Benna ile Homa'nın tekrar eve dönüş konusunun yalan olduğunu anlamıştı fakat iki taraflı konuşmasından bunu açıkça dostuna söylemek istemediği anlaşılıyordu.

Öte yandan küçük odada Seyit Mîrân bir kenarda kilimin üstüne oturunca önce ter içinde kalan yüzünü, boynunu mendiliyle sildi. Sonra günün yorgunluğunu, keyifsizliğini atmak,

nefes tazeleyip tüttürmek üzere sigara kutusunu çıkardı. Sigara kutusu keyko ağacından yapılmış, Kürdistan zanaatkârlarının elinden çıkmıştı. Arkasında, pençesini büyük bir topun üstüne koymuş aslan resmi çok ustaca ve zarif bir şekilde işlenmişti. Çok güzel olan bu kutuyu devlet elinden alıp müzeye gönderse razı olurdu. Aslında İngiltere'nin dünya sultasını gösterdiği arka yüzdeki kakma işinin içeriğini, amacını bilmese de, bu sigara kutusunun her adama layık olmayan, kabadayılık araçlarından biri olduğunu biliyordu. Dostu olsun olmasın, onu alıp seyredenlerin nihayet içinden bir sigara alıp içmeleri hoşlarına gitmiyor değildi. Seyit Mîrân'ın bu sigara kutusundan başka namaz mührü gibi cepkeninin cebinde taşıdığı, hep yanında bulundurduğu küçük bir pusulası da vardı. Hangi eve ilk defa girmişse, o geceki gibi ev sahibi onu yalnız bırakmışsa cebinden çıkarır, düz ve sabit bir yerde kıblenin ne tarafta kaldığını görmek için denerdi. Ama pusulayı çıkardığı bu yerde maksadı kıbleyi öğrenmek değildi. Çünkü İsmail-i Kulî'nin* mağarası gibi şeytanların sığınağı ve toplanma merkezi olan bu ev nerede, namaz nerede, kıble neredeydi. Asıl maksadı, kadın gelmeden önce fırsattan istifade edip normal halinde olmayan yüzünü pusulanın arkasındaki aynada görmekti. Homa yokken Seyit Mîrân meskûn bir mahalle benzemeyen odanın kapısını, duvarlarını, aşağısını, yukarısını keskin ve meraklı gözlerle inceledi. Kadın için satın aldığı küçük sandık, odanın tek konforlu eşyasını oluşturuyordu. Tavanı basık ve isli, duvarları leke içindeydi. Raflardan birinde kumaş toplarının arkasına birkaç yeni ve güzel resim yapıştırılmıştı. Bunların bir kısmı Doktor Ros'un hapı ile ilgili reklam ilanları ve resimleri gibi son günlere ilişkindi. Homa gerçekten de böyle çulsuz, boş bir odada mı yaşıyordu ve dediği gibi bağımsız bir hayat mı sürüyordu? Bu kadının sözlerine inanmak, durumu hakkında yargıda bulunmak ne kadar zorsa, gerçek düşüncelerini okumak da o kadar zordu. Böyle bir ateşperest meyhanesi ile böyle bir bebeğin hiç zarar görmemesi bir meseleydi; ciddi olarak değil, heves ve afacanlıkla bazen bizim adamın zan perdesinin ardından başını uzatıp soytarılık yapıyordu. Ancak Seyit Mîrân cevabı

* İsmail-i Kulî eski zamanlarda şehrin meşhur hayduduydu. (ç.n.)

bulmakta acele etmiyordu. Belki bu hikâyenin karanlık ve söylenmemiş köşelerinin aydınlanacağına güveniyordu. Belki de bu merakta kendisi için bir çıkar görmüyordu. Bu kadın ne züht ile takva isteklisi ne hile ile yamukluk heykeliydi. Her halükârda onun göz yumucu bakışı açısından o kadar fark etmiyordu. Fark etmediği gibi önemi de yoktu. Çünkü onun aşkı güzelliklere mükemmel olarak görkem veren bir sahne lambaderidir. Kesin olan bir şey varsa, bu kadının eski kocasından çocukları vardı ve onlardan uzak olduğu için yanıp tutuşuyordu. Resimlerini göstermişti. Seyit Mîrân, Hacı'yı tanıyordu. Uzun boylu, hafif kamburu olan, at gibi uzun yüzlü biriydi. Elinde inşaat malzemeleri ile sabah, akşam genelde onun dükkânının önünden geçerdi. Ceketi veya paltoyu omzuna atmak âdetiydi. Yürürken iktisat olsun diye bir gözünü kapatırdı. İnsanları görüp selamlaşmaktan nefret ediyordu sanki. Bazı kahve köşelerinde oturanlar onun bir binanın ince işleri dışında iş kabul etmediğini, yetenekli, liyakatli bir mimar olduğunu yemin billah söylüyordu. Bir keresinde Homa, henüz mürekkebi kurumamış boşanma belgesini göstermişti ona. Bizim iyi düşünceli adamımız için bunlar yeterli işaretlerdi. Odada oturduğu sürece şu yargıda bulunuyordu:

"Bu kadının bir günahı varsa, boşanmadaki iş bilmezliğinden ve başına buyruk aceleciliğinden başkası değil. Koca evindeki kötü davranışların ne olduğunu, nasıl olduğunu bilmezsen, bulunduğun yargı gerçekten uzak olur. O her ne olursa olsun, aile asaletini ve saadetini arzulamıştır. Geçmişinden pişman. Umut kapılarını yüzüne kapamamak gerek."

Homa nispeten uzun süren bir bekleyişten sonra dudağında belli belirsiz bir tebessüm, elinde yakılmış bir semaverle kalem işi perdeyi yavaşça geri çekip odaya girdi. Evli kadınların her zamanki tanıdık hayâsıyla konuğun iftarını sordu. Seyit Mîrân sadece çay içeceğini ama zahmet olmazsa ondan önce biraz su getirmesini söyledi. Homa kısa pirinç payeli semaveri yerdeki tepsiye koyduktan sonra tekrar dışarı çıktı. Eyvandaki testiden bir bardak su doldurup misafire getirdi. Bu kez odaya girerken yağmurluk giyen çocuk da yanındaydı. Semaverin bacasını taktı, daha uzakta duvar kenarına oturdu. Çadorunu dikkatle,

giydiği kahverengi iplik çoraplı saf ve şekilli baldırlarına çekti. Seyit Mîrân suyu içtikten sonra dostça ve güler yüzlü bir şekilde Ferruh'la konuştu. Çocuk, gördüğü ilk güne nispetle altı ay daha büyük ve akıllı görünüyordu. Sürekli ona merak içinde bakıyor, Seyit'in odadaki varlığına şaşıyordu. Seyit Mîrân sigara kutusunun kilim deseni üzerindeki yerini tebessüm ederek değiştirdi; içinde kalmış bir ıstırap ve kısık sesle söze başladı.

"Eee, Homa Hanım verdikleri sözde neden durmadıklarını cevaplamadılar. Ondan böyle bir şey beklemezdim. Davranışlarımda şimdiye kadar kendilerine karşı kırıcı, suçlayıcı veya beklenmedik bir şey gördüklerini sanmıyorum. Eğer böyleyse, utanarak, farkında olmadan gösterdiğim cesaret yüzünden özür dilerim. Dilerseniz, şu andan itibaren kesinkes söz veriyorum, istediğiniz gibi, asla soğumayacak olan gönül sıcaklığından ibaret sade dostlukla yetinirim. Gerçi bu deruni sıcaklığım yaşlı bir çınar gibi vücudumdan bir gün bu ateşi çekecek. Bununla birlikte o sıcaklığın ebedi âşığıyım. İlk gün bu niyetle peşinizden geldim; sonuna kadar buna vefalı kalabilirim. İnsanın kendine verdiği söz başkalarınınkinden daha sağlam olur. Şimdi şansım yaver gitti, şu tenha yerde sizinle baş başa konuşma fırsatı bulabildim; gönlünüzde olanı hiç çekinmeden bana söyleyebilirsiniz. Geçen şu dört gün dört gece zarfında o teklifi bir iyice düşündünüz mü?"

Kadın yerinde kıvrandı, derlendi toparlandı, pişmanlık kokan utangaç ve rahatsız bir ifadeyle:

"Vallahi Sorabî Bey ne desem ki! Ben bir kadınım. Sizin eve hem de o kılıkta gelmem doğru bir işmiş gibi görünmüyor. İnsanlar her şeyi anlar. Ya bütün gerçekleri olduğu gibi söylemeli, bunu açıkça yaşamalı yahut meseleyi sis perdesi ve karanlık içinde bırakmalı; kötü zanlara, dedikodulara, yerli yersiz boşboğazlıklara fırsat vermemeli. Bunların yanı sıra sizin teklifinizde işin görüntüsü bile haklı görülemez; dedikodudan uzak kalmaz. Erkek ile kadının dostluğu erkek kardeş-kız kardeş ilişkilerinin sağlam temeline veya platonik bir aşk temeline dayansa da geri kalmış bir toplum söz konusu olunca mesafenin uzak olması daha iyi olur. Hem bilirsiniz, dul kadının duvarı nerede olursa olsun, alçaktır. Şimdi toplumda yaşamayı tercih

ettiğime göre deveye binmenin, yamru yumru gitmenin manası yok."

Bu cümleyi söylerken yanında duran çocuğun saçlarını okşadı. Seyit Mîrân:

"Gönül istemiyor, bahane çok. Söylenecek bir söz varsa, bundan başkası değil. Bu vilayet halkının yüzde doksanı başkalarının çatısı altında kirada, derbederlikle hayatını geçiriyorsa, siz de gelin sade, normal bir şekilde gelin, orada bir oda tutun, oturun; ne gibi bir olay çıkar ki? Kimin nesi var, ne diyebilir? Say ki birbirimizi hiç görmedik, hiç tanışmadık. Bundan sonra da birbirimizle işimiz olmaz. Fakat asıl mesele şu; senin gözümden uzak bir yerde olmanı istemiyorum. Kendi evimde rahat, gösterişsiz bir hayat sürmeni istiyorum. Üstelik şu işaret ettiğin insanlar kimdir; hayretteyim doğrusu. Bizim evin içindeki, dışındaki komşuları kastediyorsan, zavallılar kendi işleriyle o kadar meşgul ki başkalarını araştırıp münasebetsizlik edecek vakitleri yok. Ne imamlık bilgileri var ne gözlerine büyücü sürmesi çekmişler; senin temiz alnından hayat sırlarını nasıl bilecekler? Aslında bana şu sırların ne olduğunu söyle. Sen de diğer insanlar gibi bir bireysin. Bir kişiden eksik, bin kişiden fazla yanların var. Sana diyorum; çevremizdeki komşular arasında benim gördüğüm kadınlardan bir gömlek üstünsün. Sevmediğin geçimsiz bir adamla hayatını mahvetmek istemedin. Senin böyle seçme hakkın olmayacak mı? Şimdiye kadar senin yaptığını yapan kadın çıkmadı mı? Canım bunlar nasıl söz? İstersen evlilik hayatına razı olursun; istemezsen her halükârda birkaç sabah yalnız kalırsın, elinin altında maddi imkân bulunmaz. Uygunsuzlukların, nazarların yağmurundan, rüzgârından korunmak için bir çatıya ihtiyacın var. Acaba birinin evinde hizmetkâr olabilir misin? Olabilirsin ama büyük bir hata etmiş olursun. Durumuna uygun bir iş bulma konusundaki endişeni anlıyorum. İnsanın kendi emeğiyle diktiği, aşk veya muhabbet suyuyla suladığı, umudun ılımlı sıcağında yetiştirdiği fidan asla kurumaz. Saadet bu üç unsur dışında hiçbir şeyde yok: çalışmak, sevgi ve umut. Üstelik çalışmaktan düşünce ve kudret doğar, çalışmamaktan ise bilgisizlik ve zayıflık. İmkânsız bir hayalle insan gönlünü hoş tutabilir mi? Bütün bunlar bir yana; sana bir

sorum var. Acaba bir şarkının güzel terennümleri, masada veya oda rafında saksıda yetişen bir çiçeğin gizli veya aşikâr güzellikleri, işi bıraktığın zaman bedensel ve ruhsal yorgunluğunu almaz mı? Kuşkusuz alır. Sanat, çalışmanın doğurduğu, çalışmaktan hâsıl olan yorgunluğu gidermek için icat edilmiştir. Böyleyse senin hakkında başka bir hükmüm var; yanlışlık olmasın; maksadım raks değil."

Homa sözüne girdi:

"Evet, biliyorum. Ama çalışmakla düşüncenin doğduğunu unutmuyorsunuz. Öyleyse, ruhu, ahlakı, tecrübeyi kapsayan huy ve davranış özellikleri görünüşteki güzelliklerden daha üstün olacaktır. Acaba yakın zamanda az önce söylediğinizi çiğneyebilir misiniz? Bu muhitin cehennemi dediğiniz gibi sıcaksa, mescide gitmeyi tercih ederim."

Seyit Mîrân gülerek:

"Kesinlikle bu fikir şimdi aklıma geldi, bundan önce değil. Bana sorarsan, derim ki şu Hüseyin Han ve avenesiyle Tebriz veya başka bir yere gitmeniz mescide gitmenizden yine de iyidir. Bu durumda hiç olmazsa kendi açından yüzün aktır. Çünkü sanatın manevi bağıyla, zevk duyguları yoluyla insanları birbirine kaynaştırıyorsun; oysa mescitte bunun tersini yapacaksın. Üstelik orada her şeye tövbe etmen, ateşten geçmen gerek. Edilmemiş küfür için kefaret verirsin. Bu şeref kepçesi yoluyla dilencilik edersin. Seninle, sana özgü ahlakınla tanıştığımdan beri anladım ki hayatta izzet ve şeref dediğimiz şey, her ortamda başka renklerde görünen ve esasındaki cevheri koruyan hakiki bir şeydir."

"Ama beyefendi, bu konu insana, hele hele kadın olursa, kanıtlanmadan önce damda kanat çırpmasına izin vermez. Hayatta bir kez tökezleyen biri için bundan böyle acele yürümemesi kulağında küpe olur; artık bir kesekten bile çekinir hale gelir. İnsanın şerefli hayatı kendisinin istediği ile halkın istediği arasında bir sınır çizgisi olur. Ben yakalanmış olduğum bu tuzaktan kurtulacak olursam, bunu ömrüm boyunca ibret dersi belleyeceğim. Hal böyleyken kendime, kendi irademe asla güvenmiyorum. Çünkü vücudumun gul-i seng* gibi başka bir

* Taşlarda, kayalarda biten, mantar ve yosun türü bir bitki; kaya yosunu. (ç.n.)

vücuda bağlı olmak zorunda kaldığını görüyorum. Çocuklarım büyümüş olsa korkum olmazdı. Ben saadetimi kim olduğunu, nasıl biri olduğunu, ne zaman yanıma geleceğini, benimle nasıl geçineceğini bilmediğim bir adamın sofrasında arıyorum. Aynı zamanda bu farazi saadet daha şimdiden eski kocamdan olma çocuklarla Mekke'nin kara taşı gibi kırk parça olmuştur. Küçük bir işte size bu kadar yalvarmam bu meseleden kaynaklanıyor. Bu yolla çabamın sonuçsuz kaldığını, işimin sarpa sardığını görürsem, dediğim gibi başka bir yol seçeceğim."

"Diğer yol hangisi; mescit mi? Mescit yerine hiç olmazsa kiliseye gitmeni öneririm. O da Ermeni olman için. Bu durumda senin için onların kiliselerinde yer bulabilirim."

Homa muhatabının şaka yaptığını biliyormuşçasına:

"Hayır, ben dinimi seviyorum."

"Öyleyse bilmelisin ki dininde vesvesenin haram olduğu söylenmiştir; vesveseli insan köpekten de necîstir. Eşi olmadan yaşayacağı bir hayata sığınmak; bu durum İslam'da hoş karşılanmaz. Değerli hanımefendi; halk arasında şerefin, izzetin için çalışıyorsun; ben on misli çalışıyorum. İleriyi düşünmek güzel bir şey ama ince eleyip sık dokuyayım derken meydanı kendine dar etmek kötü. Biri dam kenarında durmuştu; yaklaşma düşersin, dediler. O kadar geri gitti ki bu sefer arkadan sokağa baş üstü düştü. Vesveseleri, boş yere hesap yapmayı bırak bir kenara. Koca seçiminde elbette sana bir teklifte bulunmam. Ama şu fakirin himayesi altında kaldıkça seni kızım yerine koyarım. Ben şu meyhane kerpici kılıklı herifin dengi miyim veya sana simurgun afsununu okuyacak özel bir çıkarım olabilir mi? (Seyit Mîrân'ın erkekçe ve hoşgörülü tabiatı bu kelimeleri dile getirdiği anda Homa'yla ilk karşılaştığı gün olduğu gibi onunla babavari ilişki ekseninde kalıyordu. Bu davranışının verdiği manevi zevk ve saadet sürekli ve ebediydi.) Utanmayı, felsefe yapmayı, imkânsız göstermeyi, her şeyi bırak bir yana. Benden istediğin altın elmanın henüz bu diyarda mevsimi gelmedi. Elbette dışarıda çalışman imkânsız bir şey değil ama dansözlükten fazla gelir getirmez. Bana açıkça söyle; geçici bir yaşantı için bir odada bulunması birinci derecede önemli olan eşyalar nedir; acil olarak neye ihtiyacın var? Her şeyden önce bir halı, sonra ayna. Biliyorum;

yatağın, eşyan yok. Bir çadorla koca evini terk eden, başının üzerinde Allah'tan ve ayaklar altında kalmış şerefinden başka kimseye, hiçbir şeye bakmayan birinin bunun dışında bir durumu olamaz. Sana bir şey satın almanın verdiği zevke asla doymam ama asıl mutluluğum bir işin asil giysisini aradığım zaman olacak. Çünkü bir kadını çevrenin sıcağından, soğuğundan koruyan en önemli giysinin koca olduğunu bilirsin. Karı koca bir giysinin yüzüyle astarı gibidir; birbiri için gereklidir. Fikrin, planın her ne ise, kendi hayatın için neler yapmayı planlasan da erkekten bağımsız olarak yaşayabileceğini kabul etmiyorum. Fatıma-yı Zehra 'Kadın, Yüce Tanrı'nın halk koklasın diye yarattığı bir güldür' buyurur. Sözlerimi dinliyor musun, dinlemiyor musun, bilmiyorum. Dinliyorsan, bunları nasıl yorumluyorsun? Her neyse, benim inancıma göre kadın, asil bir incidir. Boyna asılmazsa, canlı olma özelliğini, şeffaflığını hemen yitirir."

Homa gülümsemesi görülmesin diye başını çocuğun arkasına sakladı, çadorunu yüzüne tuttu; utanmadan, dilberlik etmeden:

"Hevesse, bir heves ettim, yeter. Akıllı olan, bir şeyi iki kere denemez. Siz muhterem dostum; ben biliyorum, iyilikten, büyüklükten başka bir şey yok hamurunuzda. Giysim olmadığını biliyordunuz, peki neden bu giysi sandığını alıp o gün getirdiniz? Gerçeği söyleyeyim Sorabî Bey, sizin dükkâna gelmek istemedim. Siz bunları yaparak beni öyle bir duruma sokuyorsunuz ki ne yapmam gerektiğini bilmiyorum. İyiliklerinizle beni utandırıyorsunuz. Ne reddedebilirim, ne karşılığında bir mükâfat verebilirim. Bir mutfak hizmetkârına verilse, giymekten ar edeceği bu eski zaman giysileriyle dört aylık dulluk hayatımda neden yaşadım? Benim gibi birinin yeni elbise satın almasının çok pahalıya mal olacağından dolayı."

Kadının büyüleyici gözleri sözlerini anlayıp anlamadığını görmek için bir an Seyit Mîrân'a çevrildi. Sonra onun teklifindeki zaafa fazla yüklenmek istemiyormuş gibi:

"Elbette bana karşı iyilikten, mertlikten başka niyetiniz yok, olmayacak da. Benim de bu teklife, belirttiğim şartlar doğrultusunda diyecek sözüm yok. Ama şunu bilmek istiyorum. Evinize geldiğimde hanımınız bana güler yüz göstermezse ne

yapabilirsiniz? Bir plan yapan kişi her şeyi enikonu düşünmeli. Diyelim ki onun bu meseledeki muhalefetini göz ardı ettiniz; sonraki günlerde yardımlarınız mümkün olabilen biraderce şekline rağmen bu meselede onu hepten kötü zanna düşürmeyecek mi? Biz bu arada geldik, kimi kandırdık? Kendimizi. Bana göre bir kadın böyle kaçak, korku ve ıstırap dolu bir hayat yaşamaktansa, kılıcın keskin ağzı üstünde yürüsün daha iyi. Bu korkunun, ıstırabın alevi işsiz güçsüz insanların ağzından çıkar. Kutsal Meryem'i itham edip bir orospunun rezilliğiyle şehirden kovanlar bu tür insanlar değil miydi?"

Seyit Mîrân cevap verdi:

"Benim karım bir kuzu kadar itaatkâr, kendi nefsine hükmeden, geçimli biridir. Ne dersem, onun dışında bir şeyi kabul etmeyecektir."

Bu sırada çocuğa sandığın altından bir seramik düdük çıkarmak için yerinden kalkan Homa, adamın son sözünü işitmedi galiba. Her küçük hareketi bir dünya dolusu lütuf ve sefa içeren ve gönül açıcı bir perde olan güzel yüzlü kadın, kasten yanında tuttuğu Ferruh'a her zamankinden çok yumuşak davranıyordu. Çünkü çocuk olan yerde şeytanın bulunmayacağını biliyordu. Üstelik çocuğun odada kalması ev sahibi, hatta misafir tarafından bile kötü zan uyanmasına engel oluyordu. Oyuncağı çıkardığı sırada ve yaşlı adamın göz ucuyla sevdalı bakışı onun ve güzel hallerinin resmini çizerken, Homa dilberlik sanatındaki onca aklı ve maharetine rağmen, bu adama derdini nasıl anlatacağını bilmediği için tarif edilemez bir çaresizlik ve kararsızlık içinde kıvranıyordu. Geri dönüp de yerine oturduğunda ilk konuşmanın devamını getirerek:

"Sizin sözünüzle benim yerim mescit olmazsa kabristan olur. Bana orada da izin verilmez mi acaba?"

Seyit Mîrân nüfuz edici bakışıyla ve yalvarırcasına böyle şeyler söylememesi için azarladı onu:

"Hayır, siz ölümü düşünemeyecek kadar gençsiniz. Hayat ışığı felçli kambur körlerin gönlünde bütün umut verici hareketleriyle olabildiğince parlamaya devam eder; nerde kaldı genç bir insan. Öyle bir insan ki hayatın bütün nimetleri, zevkleri tıpkı aslan pençesine düşmüş av gibidir onun gözünde."

Seyit Mîrân bu kelimeleri söylerken sigara kutusunun arkasındaki resme bakıyordu:

"İstemiyorsanız bütün genç kadınların, kızların gittiği, dünya durdukça, insan var oldukça gideceği yoldan gidin. Bilmelisiniz ki her zamankinden ziyade bu insanların dedikodusuna maruz kalıyorsunuz. Neden buna karar vermediğinizi söylemediniz? Peki, sonunda ne olacak? Gerçekten de dünyayı terk eden biri mi olacaksınız? Erkekler hakkında kuruntunuz mu var? Durum buysa, söyleyin, peki nedir çare?"

"Bu işte bu, Sorabî Bey. Kuruntu değil, belki korku. Hayır, korku değil, belki ürküntü. Bir koca seçecek olsam, ebediyen çocuklarımı göz ardı etmem gerekecek. Beni ailemden alıp evine götüren, çocuklarımın da babası olan adamın davranışları beni buralara kadar getirdi. Beni sokağın çeri çöpü arasından veya bu anlatılmaz çöplükten alıp iki çocuğumla birlikte evine götürecek başka bir adam ne yapacak? Hem hangi ikinci birinciden iyi çıkmış ki? İçime doğdu, kocadan yana bahtım yıldızsız gece gibi kapkaranlık. Bu durumda onu başka şekilde denemem daha iyi olmaz mı? Çocuklar diyordum; gerçekten de çocuklar sorun olmasa, şimdi bu şehirde kalmamın bir sebebi olur muydu? O ilk gün köye gitmiştim. Kendi ellerimle yarattığım çulsuz âşıkla Hemedan'a gitmiştim. Her ne olursa olsun beni istiyordu. Size belki söylememişimdir; genç yaşına rağmen Hemedan'da bir karısı vardı. Buna bir engel yoktu; benden bıktığı zaman bir kadın daha alabilirdi. Bir kadın kötüyse, Peygamber onu helal kabul etmiyordu. Ama onun bir kadını idare edecek kadar bile liyakati yoktu."

Homa burada ansızın diline gelen bir yalan dolayısıyla dudağını ısırdı, beyaz kısmı büyük gözleriyle kapı camının ardındaki karanlığa, lambanın cama düşen görüntüsüne bakarak sözüne devam etti:

"Çocukları düşünmesem, şimdiye kadar bin defa Hüseyin Han'ın sanat yoluna girmiş veya düşüşün, rezilliğin bataklığına çekilmiş olurdum. Henüz belli olmayan durumum, yazgım her halükârda şimdikinden farklı olurdu. Bilmiyor değil, pekâlâ biliyorum. Kadın güçlü olmayınca, yani eline güçlü olacağı fırsat geçmezse, bir erkek gibi kol gücüyle, alın teriyle veya

düşünce ürünüyle ekmeğini çıkaramaz. Bu devirde malı mülkü, geliri, nereden geldiği sorulmaz parası olursa, gönül huzuruyla, gam çekmeden ona dayanır veya bir erkeğin gölgesi altına girer, her türlü aşağılanmaya tahammül ederek onun sadakası olan lokmayı ağzına koyar. Siz tıynetinizdeki güzellik ve yücelikle değerlendirmede bulunabilir ve benim kötümserlik gözlüğü takmış olmama itiraz edebilirsiniz. Ben yılan tarafından sokulmuş biriyim; siyah, beyaz iplikten korkar oldum. Her erkeği aynı sopayla kovmak da doğru değil. Bir dereceye kadar haklı olduğunuzu kabul ediyorum. Ama gönlümün sözünü, içimdeki hasleti de gizleyemem. Kabalıktan, zorbalıktan nefret ediyorum. Bir "kabiltu"* kelimesiyle Havva kızlarının boynuna geçirilen ve kocanın bencil iradesinden başka hiçbir iradenin gevşetemeyeceği ipek iplik, kadını erkeğin istediği yere götürür ama leşini yerde sürüklemesi caiz değildir. İnsafa, mürüvvete sığmaz. Bir kadının kendini kurtarmak için şerefinden, namusundan ödün verecek kadar bıçağın kemiğe dayanması insafa, mürüvvete sığmaz. Onun zorbalıkları, kötü davranışları olmasa, soylu, sade bir kadın olarak bu evde ne işim olurdu? Cahillik! Ah keşke o gün öldürseydim kendimi!"

Sözlerinden dolayı boğazı düğümlenen Homa sustu. Şiddetli ve ani utanç hücumu dolayısıyla başını çevirdi. Başı önde, çadoruna sığınarak ve hık hık ederek gözyaşı döktükten sonra tekrar konuşmaya başladı:

"Sizden bir iş bulma rica etmemin sebebi, olayın tekrarlanması korkusudur. Yoksa dünyada kim genç olup da dünyadan el etek çekmeyi arzular? Israrımda diretiyorum ve size bundan başka ne diyebileceğimi soruyorum."

Seyit Mîrân dikkatle, pür heyecan kulak veriyordu. Kadının sözlerindeki silik ifade onun samimiyetsizliğinin açık bir işaretiydi. Gözlerini çadorunun ucuyla sildi; muhatabına bakmadan, belli belirsiz bir ikirciklenmeyle:

"Çareyi bana mı soruyorsunuz? Çaresini bilsem size başvurur muydum? Fikir, çare imkân sahibinin elinde."

Odanın eyvanından çocuğunun yanına gelen Hüseyin Han'ın kızının sesi işitildi. Çekinerek perdenin ucunu çekip arkadaşına:

* Kabul ettim. (ç.n.)

"Çocuk burada sizi üzüyor. Ferruh gel gidelim; yatma vaktin geldi. Gecenin bu vaktinde nereden buldun bu düdüğü?"

O sırada Seyit Mîrân fark etmeden misafirin daha ne kadar kalacağını sordu işaretle. Bu sorudan maksadı, Homa'nın bir an evvel sohbeti bitirip onun odasına gelmesiydi. Çocuk düdük çalarak odada yaramazlık ediyordu. Uyumamak için annesiyle birlikte gitmek istemiyordu; gitmedi de zaten. Nergis bir başına odasına döndü; Homa sözüne devam etti:

"Bu küçük yaşımda hep bildiğim, ömrüm oldukça ona göre davranacağım şey şudur: Örtbas etmek hayatta akıllı insanın kârı değil Sorabî Bey."

Genç dul içini dökmekten son derece rahatsız görünüyordu. Heyecandan kuruyan, konuşmasına engel olan dudaklarının kenarını dilinin ucuyla ıslattı:

"Sorabî Bey, şimdi meselemi size açarken aslında Allah'tan ölümümü diliyorum. Bu durumda kendimi utanç içinde görmüyorum. Çünkü ben anneyim ve çocuklarımın saadetini istiyorum. Bunun dışında, beni teşvik eden şey, temiz kalpli, iyi niyetli olduğunu sandığım birinin konuşma tarzı ve işaretleridir. Sorabî Bey, başka birinin şefkat yeri olan kalbinizde bir köşe bulmuşsam, bu gasp yüzünden kendimi acı acı kınıyorum. Şimdi ikimiz de çıkmaz sokağın sonuna geldiğimize göre, yaradan kemiği çıkarmamız iyi olmaz mı? Kapıdan girmek varken insan neden duvardan atlasın ki? Ayağı yaralanabilir, geride bin bir türlü dedikodu bırakır. Bir ömürdür üstünüzde iyi ad gömleğini taşıyorsunuz; hayattan umutları olan genç bir kadının izzet ve şerefinin bu şehrin insanlarının ayakları altında kalmasını reva görmezsiniz. Akrabalarım şu ana kadar iyi adla, şerefiyle yaşadı; onların eteğinde hiçbir kutsal suyun çıkaramayacağı ar lekesi olmasına rıza göstermeyin. Her zaman ne şişin ne kebabın yanacağı bir şeyler yapılabilir. Sizin için ağır taahhütler içermeyen geçici bir nikâh fiili sorunların tümünü çözecektir."

Masum gözleri kilimin renksiz nakışlarına çevrildi; aralarında oluşan sessizlikte adamın tepkisini bekledi. Yorulan ve dışarı çıkmak için mızmızlanan Ferruh'la usulca konuştu. Üzüntüsünün ağır yükünden kendini kurtarmış görünüyordu. Çocuk sürekli eyvana çıkıyor; gözü karanlığa ilişince korkup geri dönüyordu.

Sonunda annesi gelip götürdü. O andan itibaren kadın ile erkek arasındaki konuşma açık, Tanrı'nın da hoşlanacağı, riyasız bir şekil almaya başlamıştı. İkisinin arasında daha önceden asılı olan boz bulanık perde, güneş gibi parlak yüzünü, liyakatini, masumluğunu belirten yeni bir cilveyle göstermek üzere birdenbire kadın tarafından kenara çekilmişti. Pervasız, ateşli bir kalpten gelen ifade açıklığına rağmen Seyit Mîrân bundan önce sadece bu kadının beyanını dinliyor, bu yarı bulanık perdenin ardında parlayan temiz çehreyi görmüyordu. Kendini hissettiren böyle kuşkulu ve tahkir edilmiş bir durumda, güçsüz, tuzağa düşmüş bir kadının kendini savunma tecellilerinden biriyle karşı karşıyaydı. Seyit Mîrân kadının maksatsız, mütevazı olarak zayıflığını dile getirmesi dolayısıyla iyilikte bulunma duygusuna kapıldı. Şimdi şehrin en güzel yüzlü kadını onun erkeklik gücünü onaylamıştı. Homa artık dürüstlük ile bunun zıddı arasındaki sınırda durmuyordu. Onun sabrından ve konuya giriş sözlerinden böyle bir teklifi ta başından öngörmüştü. Dahası, gece gündüz onu düşünmüştü; şimdi ona vereceği doğru düzgün bir cevabı yoktu. Gerçi Homa'nın dediği gibi ne şiş ne kebap yanacak bir şey yapmak mümkündü. Bu durum değerlendirmeleri olmasa Hazreti Peygamber'in ve İslam dini liderlerinin geçici nikâhı icat etmeleri söz konusu olmazdı. Şia ile Sünni uleması arasında bu konuda görüş ayrılığı vardı ama o, resmi mezhebi on iki imam Şiası olan bir memlekette yaşamıyor muydu? O da seyit olmasının yanı sıra Hz. Ali ailesine gönülden, taassupla bağlı biri değil miydi? Usul ve furû gibi din sünnetlerinde asla kuşkuya düşülemez. Bir başına böyle bir işe kalkışacak olsa, bu durumda Ahu'ya ne cevap verirdi? Temiz kalpli, nefsine hükmeden karısının, itirazlarla karşılaşacağı veya utanıp çekineceği bir akrabası yoktu. Ama diğer insanlar, dostlar, bazı aşinalar ne olacak? İşin kötüsü, o ve karısı, kasabalardaki gariban insanlara has olan ortak ahlak temizliği özelliği dolayısıyla kimle tanışırsa samimi olup kaynaşıyor, kaybettiği erkek veya kız kardeşini bulmuş gibi aile zincirine katıyordu. Birlikte yaşamak duygusu onları bütün yakın dostlarına bağlıyordu. Kabul cevabı verse Ahu'nun kalbini kırar, dostların gizli veya açık yaygarasına maruz kalırdı. Ret cevabı verse genç kadını gücendirmiş olurdu. Homa'nın cevap beklediği bu

anda fikri çıkmaza düşmüştü. Başını öne eğmiş, kilimin kenarındaki sökük ipliklerle oynuyordu.

Hangi süre için olursa olsun, geçici nikâh Homa açısından haysiyetinin iade edildiği resmi belge demekti. Gönlünde ne olduğu sorulsa, aslında adamın olumsuz cevap vermesi onu daha mutlu ederdi. Şimdi odasında oturan adamın eşini ne görmüş ne tanımıştı. Nasıl bir kadın olduğunu, huyunu suyunu, yaşını hiç bilmiyordu. Hatta adını bile bilmiyordu. Bir hemcinsinin huzurunu periler meclisine dalan bir dev gibi bozmak vicdana sığar mıydı? Allah'ın hoşuna gider miydi? Bir ay veya birkaç saatliğine olsa da, evinde karısı olan bir adamın ekmeğini yemektense, insanın kendi etini koparıp yemesi daha iyiydi. Homa Seyit Mîrân'ın düşünceli sessizliğinden cevabının ne olacağını sezinledi. Adam sonunda başını kaldırmadan kısık bir sesle konuşmaya başladı:

"Hiç benim bir karım, dört çocuğum olduğunu düşündün mü?"

Garip duyguların, heyecanların hücumu Homa'yı bunaltmıştı. İlaçların ve kötü telkinlerin etkisiyle düşünce kabiliyetini yitirmiş bir beynin dikte ettirdiğini söylüyordu dili.

"Evet, biliyorum, karınız, çocuklarınız var; biliyorum. Ama bunu siz düşünmelisiniz. Ben şerefini kurtarmak, çocuklarını korumak için her çerçöpe el atan, boğulmak üzere olan biriyim. Kendime göre nasıl bir düşüncem olabilir?"

Cümlesini yarım bıraktı; annesiyle gittiğini bilmediği Ferruh'u aramak için eyvana koştu. Öbür odadan çocuğun sesini işitince içi rahatlayıp geri döndü. Odaya girerken az önce kaynamaya başlayan semaverin bacasını aldı; çayı demledi; o haldeyken sözüne devam etti.

"Hem ne mani var? Tanışalı iki gün olmayan, sokakta kalmış bir bedbaht için kadim eşinizden vazgeçin mi dedim? Ben kimim, nereden gelmişim ki böyle aptalca bir beklentide bulunayım? Sorabî Bey, etle tırnak birbirinden ayrılmaz. Boşanmanın, çocuklarından uzak kalmanın acısını tatmış biri olarak bir ailenin sevgi, şefkat ocağına tefrika taşı atmaya nasıl razı olabilirim? Böyle bir düşünceye kapıldığım zaman yeryüzünde hayatta kalmak istemem. Böyle niyeti olan biri, daimi nikâh

dururken siga demek olan geçici nikâhtan neden söz etsin ki? Kadının alçalışının, hafifliğinin işareti olan siga kelimesi benim için elâlemin arasında boynu bükük lük sebebi değil midir? Diyorum ki, insanlık ve yaşama şerefi adına bana zerre kadar değer veriyorsanız, sizin için de uygunsa, o evde veya başka bir yerde, bir oda tutup oturduğumda, arkamdan söz olmaması için üstümde adınız bulunsun. Sorabî Bey, pekâlâ şahit olduğunuz gibi benim hayatta başımın üstünde duracak bir erkeğe ihtiyacım var; evinizde karınız olsa da, kısa bir müddet için olsa da. Elinizi vicdanınıza koyun; o benim varlığıma resmi karı ve kendisiyle aynı haklara sahip biri olarak değil de, istediğiniz adla tahammül edecek olursa, hemen şimdi bir cariye gibi elinizi öperim. Cariye diyorum, çünkü benim canımı satın aldınız, en hassas anlarda imdadıma yetiştiniz. Sizin kararınız, beni eve götürdüğünüz takdirde, onun huyuna, geçim derecesine bağlıdır. Beni ilgilendiren tarafa gelince, geçici eşiniz olsam da o kadar rezilliğe katlandım, o kadar başıma taş yedim ki huzurlu, dil yarası olmayan bir yaşamın değerini bilirim. Çocuklarımın saadeti için hizmetkâr olmaya niyetlendimse, neden iyiliği, yüceliği atasından miras almış birinin hizmetkârı olmayayım ki? Ben toprak tabiatlı biriyim; her tabiatla geçinebilirim, uyum sağlarım. Ne sizinle bir işim olur, ne bir şey isterim. Sadece üstümde adınız bulunsun; beni bu avarelikten, ortada kalmışlıktan kurtarın. Hepsi bundan ibaret. Siz bu insanları iyi tanırsınız. Evde oturan bir kadın için dil yarasının cehennem azabından beter olduğunu onaylarsınız. Aslı astarı olmayan fısıltılarla bir masumu eşeğe ters bindirip şehirde dolaştırırlar. Alnıma böyle bir utanç dağının vurulmasına razı olmayın."

Seyit Mîrân sabırsızlıkla adeta çıkıştı ona:

"Ben razı değilim, ben razı değilim, Homa Hanım. Şunu bilin ki durumunuzdan sizden fazla hassas olduğumdan dolayı endişeliyim. Hanım atam Zehra'ya, kilidini tuttuğum İmam'a yemin ederim; maceranı dinlediğim günden itibaren geceleri uyku haram oldu bana. Hep düşünüyorum, hep tedirginlik içindeyim. Günah veya sevap; makbul veya değil; açıkça itiraf ediyorum; her geçen gün sevginiz kalbimde daha bir kök salıyor. Öyle bir sevgi ki sizin gibi güzel yüzlü, alımlı çocukların saadet

kaynağı olabilir. Diyeceksiniz ki 'İyi ya; nûrun alâ nûr'.* Ama değerli hanımefendi, mesele, sizden bir fazla gömlek eskiten benim açımdan sadece burada değil. Bir insan birini seviyorsa, onun kötülüğünü değil, iyiliğini istemeli; ona kuyuyu değil, yolu göstermeli. Siz genç, sağlıklı, liyakatli, saygıdeğer bir hanımsınız. Koca evindeki kabalıklar veya kendi uyumsuzluğunuz, iş bilmezliğiniz dolayısıyla, yolunu yordamını sormadan, kendinizden büyük birine danışmadan paçaları sıvayıp suya girmişsiniz. Ansızın kendinizi uygunsuz bir yerde ve konumda bulmuşsunuz. Buradan kurtulmak için de dediğiniz gibi önünüze gelen çerçöpe el atıyorsunuz. Aydınlık, mesut bir hayattan başkası sizi huzurlu edemez; bunun dışında bir hayat, hakkınız değil zaten; kuşku yok. Siz bugünü görüyorsunuz, ben yarını. Sizin dileğinizi yerine getirmek benim için şu kibritle bir sigara yakmak kadar kolay. Bundan güzel kıvanç mı olur? Bu durumda cariye değil, Sorabî'nin baş tacı olacaksınız. Ama dediğim gibi, iyilik yapayım derken kebap olmaktan korkarım. Bu cümleden kastım, sizin durumunuz değil, kendi durumum. Kendi açımdan bu işte bir kusur görüyorum; bir gün gelir, derler ki: 'Seyit Mîrân-ı Sorabî başka bir kadın almak için bir sürü iddiayla, lafla geldi; sonunda hüllecilik yaptı!' Hanımefendi, geçici nikâhın süresi bitip de serbest kaldıktan sonra eski kocanın evine dönmeye can atarsan, bundan daha kötü lakaplarla anılacağımı biliyor musun? Evlenmek niyetinde olmadığını söylüyorsun; ya rüzgâr seni Hacı'nın evine atarsa, oraya gitmeyecek misin? Bunları kadın cinsini tanımayan birine söyle. Allah'ın Âdem'in sol böğründen yarattığı bu latif varlığın sözüne, vefasına güven olmaz. Ne kadar deneyimli, bilgili olursa olsun, bir kaburga kemiği eksik; bir tecrübe ayağı aksar. Yüzeyseldir, işin sadece başlangıcını görür. Düşünerek, akıl yoluyla değil, içgüdülerine göre iş yapar. Acele eder ve pişman olur. Coşar, köpürür, taşar. Bütün kadınlardan bir adım daha ötede kadın olan Homa Hanım da kesinlikle bu kuralın dışında değildir. Şimdiki sorunun da bu kuralla ilgili; gönlündeki sözü söylemiyor. Bir saati bir saatine uymaz; çocuk huylu; tıpkı evvelki günkü konuşmalarda kabul etmesi, bizim eve geleceğine dair söz verip gelmemesi gibi."

* Nur üstüne nur. (ç.n.)

"Evet, ama kesin söz vermedim, düşüneyim, dedim."

"Kesin söz vermediniz ama bugün burada başka bir şey söylemek için ben yanmışı dört gün boyunca beklettiniz. Başka bir şey söylemek için yarın bunu da değiştireceğinizden eminim. Bu yüzden ben de cevap vermekte ağırdan alıyorum."

Başını çadoruna gizleyen Homa'nın belirgin gülüşü akıllı adamın gözünden kaçmadı. Seyit Mîrân kadının teklifine teslim olmamak gerektiğini pekâlâ biliyordu. Cevap vermekten kaçmak için sözüne şakayı da katıyordu. Kalın, vakarlı kaşlarının ardından, en sıcak aşk ve sevgi yüklerini taşıyan etkileyici bakışlarını ona çevirdi; kadın karşılık olarak gülümsedi. Adamın cazibeli gözlerinden kaçmak için yüzüne düşen çadorun gölgesiyle başka tarafa döndü. Hamisinin, kendini arzulayan adamın çelik rengi yüzüne alıcı gözle bakma fırsatı bulamamış veya bakmamaya çalışmıştı ama bakmadan gören gözleriyle bu çehrenin bütün hatlarını, özellikle keskin sigara kokusu veren biçimli dudaklarının gölgeli siyahlığını görüyordu. Nihayet, gülüşünün görülmemesi için elinin tersiyle ağzını kapatırken işveli bir çekingenlikle:

"Bir saatimiz bir saatimize uymasa da kendi işimizde, davranışlarımızda yere erkeklerden daha sağlam basarız."

Gönlündeki gam yüküne ve huzursuzluğa rağmen yanaklarından neşe fışkırıyordu. Zarif, yarı açık ağzı bahane arıyor, yuvarlak, heves uyandıran çenesi, silindirik boğazı ile boynunu çenesinin hoş terkibinden ayıran düzgün hattı, göreni önce öldürüyor sonra diriltiyordu. O zayıf, elinden tutulması gereken biriydi ama Seyit Mîrân'a göre güzelliği de buradaydı. Son kelimeleri, solup başına, omuzlarına yaprakları dökülen bir güldü. Fakat bu tüyü, kanadı güzel kuş, beklediği avcıdan daha kurnazdı. Başını öyle eğmişti ki çadoru boynunun gümüş rengi beyazlığını da gizliyordu. Seyit Mîrân, çador hariç, zarif, güzel ellerinden başkasını göremiyordu. Kadın bu sırada, başının üstündeki rafta duran çay takımını yanına aldı. Bardakları ılıştırdı. Pirinç semaver adeta sevinçli bir şarkı mırıldanıyordu. Buharı, aralarında duran gaz lambasının ölgün ışığıyla karışıyor, bu meclisin sıcaklığına, revnakına aşinalık, ünsiyet katıyordu. Birkaç dakika boyunca ikisinde de konuşacak hal yoktu. Her rumuzdan,

işaretten, kinayeden, şakadan daha çok şey ifade eden bir sessizlik vardı aralarında; bahar çiçeklerinin ıtırlı polenleri gibi hayali besliyordu. Homa bu anlamlı sessizlikte yerini tatlı bir telaşa bırakan her zamanki hayâsıyla rengi, kokusu güzel çay koyup adamın önüne bıraktı. Aşk hareketleri ve titremeleri kendine ne kadar hâkim olsa da kadında erkekten fazla görünüyordu. Seyit Mîrân boğazını temizledikten sonra bu heyecanlı sessizliği bozmak için gizemli, hoş bir yumuşaklıkla söze başladı:

"İzin verir misin, paketi açayım; bakalım nedir? Değerli olup olmaması önemli değil. Kuşkusuz gönlü de yüzü gibi güzel olan bir kadının müşkülpesent gözüyle hediye edenin nasıl bir zevk sahibi olduğu anlaşılsın."

Sözünü bitirmeden önce paketi raftan alıp açmıştı. Bunu tamamen unutmuş olan Homa içindeki eşyanın parıltısı karşısında gafil avlandı.

"Oh! Ne hazırcevap adamsın! Hüseyin Han'ın kızı sizin bu eve gelip gitmekteki özel alakanızı ve benim işimi takip etmenizi hissetse de, Hacı'nın bana bir şey gönderdiğine gerçekten inandı. Sahi bunları kime aldın?"

"Sevdiğimi kendisi de bilen kişiye."

Sözünü kuvvetlendirmek için özel bir eda ile dudaklarını birleştirdi. Göz ucuyla yaramazca baktı ona. Homa bakamadı. Gümüş rengi yüzünü ansızın yakıcı bir kızıllık kapladı. Gerçekten Mecusi sihri gizlenmiş olan parlak, ela gözleri bu perhizkâr adamın bunca yıllık dinini, imanını almak için İslam'ın keskin kılıcı gibi parladı. Bir çift yüksek topuklu rugan ayakkabı, çorap, bir bahar gömleği, birkaç altın saç tokasından ibaret olan açılmış paketi alınca, yüzü her zamankinden çok gülse de, bu küçük kulübenin loş aydınlığında keskin gözlerin göremeyeceği, kaşının ucundaki kıvrım ve kirpiklerinin nazlı kapanışı bu hediyeyi kabul etmekteki kuşkusunu ve memnuniyetsizliğini anlatıyordu. Yine de gençlerin hoşuna gidecek tarzdaki bu giysiyi elinde evirip çevirirken hakşinaslıkla tebessüm etmesi elinde değildi. Güzelliğinin gerektirdiği ve dilberlik lütfuyla dolu kendine has zarafetle giysiyi omuzlarından tutarak göğsünün, omuzlarının hizasına getirdi. Bedenine göre çok küçük gibi görünüyordu. Dostuna teşekkür etmek için:

"Görünüşteki küçüklüğüne bakmamak lazım. Elastik dokumalı; kendi kendine açılır. Şunu söylemeliyim ki ilk defa böyle bir şeye sahip oluyorum."

Seyit Mîrân derin bir memnunluk ve haddinden fazla heyecandan kaynaklanan bir zevkle, yüreği küt küt atarak cevap verdi:

"Bunu üstünde görmek isterdim. Özellikle ayakkabıları. Mutlaka denemelisin. Küçük veya büyük gelirse değiştiririm. Ayak numaranı bilmediğim için tahminime göre aldım."

Homa büyük bir titizlikle ayaklarının ucunu bile çadorunun altına saklamıştı adam görmesin diye. Seyit Mîrân kapının önünde, eşiğin yanında duran ayakkabıların altına baktı. Yerinden kalkmayı gerekli görmeden uzandı; ayakkabıların birini alıp yeni aldığı ayakkabılarla taban tabana tutarak karşılaştırdı. Bir şey anlamayınca, ayakkabıyı eski yerine attı.

"Karine yoluyla ayağının küçük olacağını tahmin ettim. Bilirsin, erkekte büyük baş, kadında küçük ayak ikbal alametidir. Gömleğin boynu dar, yenleri kısa değilse, başka kusuru olmaz. Her neyse, denemek parayla değil ya; bir mâni yoksa geçir ayağına."

Homa göz ucuyla baktı ona.

"Mânisi şu; bir kere giyilirse, maksadım gömlek, geri vermesi zor olur."

"Önemli değil, bunun için üzülme. Onu kızıma götürür, daha iyisini sana alırım. Altüst ettiğim yüz giysi arasında bu hoşuma gitti. Ben yeşili diğer renklerden çok severim."

Homa neden, nasıl sorularını uygun görmedi. Topluluk önünde oynaması aşırı ısrarla istenen ağırbaşlı bir kızın nazlı havasıyla ceketi çıkarıp giysiyi giydi. Ayakkabılar zorla geçiyordu ayağına. Bunları giyerken çadorunu ayaklarının üzerine atmıştı; onu renkten renge sokan kadınca bir utancın baskın çıkmasıyla dudaklarını dişliyordu. Yürüyerek denemek amacıyla ayağa kalktı. Çadorunu tekrar başına geçirmek üzere elinde tuttu. Fakat unutkanlığından olacak, sandığın üstünde bıraktı. Odayı bir boydan bir boya yürüyüp şekli güzel, parlak ayakkabılarına bakarken, daha iyi durması için uzun kıyafetin eteğini çekti. Göğsündeki, esnek kemerindeki kıvrımları dü-

zeltti. Biraz maviye çalan parlak yeşil renk odanın turuncu aydınlığında daha bir mülayim ve hoş parlıyor, giysinin alımlı siklamen rengi gökkuşağının şeklini hatırlatıyordu. Ayağını çok sıkan ayakkabılarla, değiştirmek gerekip gerekmediğini görmek için daha fazla yürümesi gerekiyordu. Küçük odanın kenarında salına salına yürürken adamın hasta bakışlı, arzulu gözleri içten gelen bir parıltıyla her yerde onu izliyordu. Orada, karşısında, güzelliğin kanlı canlı heykeli bütün coşturucu ayrıntılarıyla salınmaktaydı. Şimdi yüksek topuklu ayakkabılarıyla biraz daha yükselen hoş boyu bosuyla, başının etrafında şemsiye gibi duran zülüfleri, billur boynu bir taraftan, yüzünün letafeti, hareketlerinin güzelliği diğer taraftan, üstünde çadoru da olmayınca kendini daha da gönül çelici bir hale getirmişti. Yabancı bir adamın varlığı, bir gencin hayâsı ve coşkusu veya kendi güzelliğinin bilincinde olması, açgözlerle en küçük hareketini bile kaçırmayan birinin nazarında Süheyl yıldızının yeni olgunlaşan elmalara verdiği hoş rengi onun mehtabi yanaklarına vermişti. Sonraki yıllarda, yani örtünmenin kaldırıldığı günlerde bu hikâyenin kahramanı böyle bir güzellik manzarası karşısında bulunsa, belki kendini bu kadar kaybetmezdi. Ama bu sırada gizli bir şeyin cildinin altından kaçtığını hissetti. Tahrik olmuş sinirleri kış ayazında sıcak duş almış gibi hoş, zevkli bir cereyanda halden hale girdi. Yaşlı gönlü kollarını açmak, amipin gıdayı içine çekip gece gündüz onun şekline, rengine bürünmesi gibi o salınan gül fidanını göğsüne bastırmak, içmek istiyordu. Âlemi yaratan Tanrı'nın sebepsiz yere böyle güzellik ve endam vermediği bu kadının, yaşının doğası icabı cahillik ve iş bilmezlikten başka aslında ne kusuru vardı? Hataları ne kadar büyük olursa olsun, güzelliği hatırına bağışlamak mümkündü. Onun bu eve gelmesi, Hüseyin Han'ın gözü önünde raks etmesi, baharın taze çiçeklerinin üstündeki çiy tanesi neyse, onun için o kadar iffet lekesi sayılabilirdi. Kadife yanaklarının hoş ve uçuk renkli kızıllığından ortaya çıkan sevinç biçare Seyit'i titretiyordu; uyumuş arzularının ulağı olmuştu. Meşhed'deki ayakkabıcılar çarşısında gördüğü çadora sarınmış kişilikli kadın, rüyalarının gökyüzünde asla batmayacak bir yıldız ise de bu güzellik güneşinin karşısında hiç konumundaydı. Genç dulun

hareketlerindeki lütuf, endam ve yüz güzelliği adamın gönlünde böyle bir ateş yakmıştı. Hal böyleyken onun takva ve din siperinden çıkması, kadının isteklerini gerçekleştirmek, yani siga yapmak ve onu evine götürmek aynı ölçüde takat tüketiciydi. Giydiği yeni ayakkabıya alışamayan Homa'nın ayağı burkuldu; naz ve işveyle bu hoş kadın hafif bir çığlık attı. Seyit'in kalbi odanın ortasında kararsızca yanan bir şule gibi dalgalandı. Nefsinin korkunç devi bir yıldırım yansımasıyla eskiden belinde, elinde, ayağında ağırlık eden ağır zincirlerden ses çıkarttı. Sol omzundaki koruyucu melek, onun amel defterine iri ve siyah yazıyla yazmak üzere kalemini mürekkebe batırdı. Fakat bütün bunlara rağmen Mîrân Sorabî, yeryüzü soğuk ve gayri meskûn uydusu Ay'dan ne kadar uzaksa, günah işleme düşüncesinden o kadar uzaktı. Ahlak kurallarına, bireye ve topluma hâkim olan nezaketlere ve sınırlamalara bağlı olan kişiler bu esnaf adamın dürtüsünün, iyilik yapmadan önce hayvani nefsinin ağır basması olduğunu ileri sürmezlerse –ki bu konuyu ispatlamak onlar için çok zor değildir– kuşkusuz şu tenkitte bulunurlardı: Gecenin o vaktinde karısının, çocuklarının yanında bulunması gerekirken yabancı bir kadınla böyle boş bir köşede ne yapıyordu?

Aşk meselesi insan sözlüğünde, ihtiyari değil, içgüdülere bağlıdır. Büyük Kuruş* kendisini her taraftan kuşatan vesvese-lere rağmen aklının, ihtiyarının dizginini kaptırmamak, gönlünü onun aşkına bağlamamak için Şuşlu güzel Panteazen'e bakmadı. Davut Peygamber onca peygamberlik şevketine rağmen böyle bir vesveseden kurtulamadı. Hareminde doksan dokuz kadın vardı. Buna rağmen kendine aşk yaşama, heves düşkünlüğü hakkı tanıdı; zayıf bir adamın haremindeki güzel yüzlü kadını entrikayla elinden aldı.** Yaratılışın hamur teknesinde insan hamuru, varlığın güzel mazharları ve cilveleri karşısında hoş duygulara kapılıp tepki gösterir. Bu görünüm, hayatın olduğu gibi değil de, olması gerektiği şekilden başka bir şey değildir. Çocuğun sağlıklı, neşeli gülüşü gönüllerimizde yer eder. Çünkü insan ruhundaki sefanın, sadeliğin, masumluğun açık, tatlı bir

* Pers imparatoru Kuruş-i Kebir. (ç.n.)
** Kitab-ı Mukaddes, İkinci Kitap, Samuel, On Birinci Bab. (ç.n.)

tecellisidir; sonuçta hayatın ebediyen devam etmesinin göstergesidir. Söğüt gölgesi, ırmak şırıltısı, serin bir esinti bizim hoşumuza gider, cana can katar. Çünkü doğanın eski huyu olan haşin ve tatsız kahrının, tehdidinin yerine sulhün, sefanın gülümsemesidir. Hayata huzur, canlılık, umut bağışlar. Akrep çirkindir, nefret uyandırır. Balarısı ile kelebek güzeldir (gerçi bazılarının balarasını güzel görmemesi mümkündür; ne de olsa arılar sülalesinden ve iğnelilerdendir). Başkalarının uğrunda fedakârlık ve hoşgörü nefsi korumanın ve bencilliğin yüce, şekil değiştirmiş hali olduğu gibi güzellik de yararlı olmanın nihai ve kristalize olmuş şekli ve yaşayış dünyasının kesin kanunudur. Kuralları, yasaları farklı zevklere ve görüşlere göre farklı renkler alsa da, zamanın, mekânın hal ve şartlarına göre değişiklik gösterir. Ancak nüfuz dairesi diğer hayat kanunları gibi herkesi kapsar. Tabiat, yapılmış örneklerden hayatın eline bir ayna verir, kendi yüzünü olması gerektiği gibi onda görmek ister.

Mîrân Sorabî'nin geçmişine göz atacak olursak, elli yıllık ömrünün yarısını bahçelerde geçirmişti. Gözü güllerin harika rengine, kulağı bülbülün gönle hitap eden sesine, burnu bahçe havasının cana can katan kokusuna, cildi meltemin cennet okşayışına alışmıştı. Zevkinin eğitildiği, ruhunun inceldiği sonucunu kolayca kabul edebiliriz. Vaktinin çoğunu alan işindeki ruhsuz uğraşa rağmen evindeki yeni ve ciddi meşguliyeti çiçek dikmekti. Çiçekler arasında sardunyayı daha çok seviyordu. Yeşil ile kırmızısı vardı, hep çiçek verirdi ve yılın her gününde yetiştirilebilirdi. Misafirliklerde, sınıf davetlerinde, ham sofu arkadaşlarına şaka için olsa da, kahvehaneden kiraladığı, kendi tabiriyle "ses kutusu" dediği gramofon toplulukta boy gösteriyordu. Fikri zikri dini vazifeler ve hükümler çerçevesinde sınırlı kalsa da, bütün cenneti kendi tasarrufuna almak istemeyecek kadar fedakârlığı, hoşgörüsü de vardı. Çocuklara, ev halkına eğlence olsun diye –onların da gönlü vardı çünkü– ses kutusunu birkaç gece evde tutuyordu. Bu özellikleriyle, kapısına irade kelimesinin yazıldığı o sağlam kale, gönlündeki hain gözcünün arkasından onu ele geçiremeyeceği kadar müstahkemdi. Boyu bosu güzel kadının birkaç dakikalık dolaşması bu mümin adamın gözünün önünden rüya gibi saatlerce geçmişti.

Kadın gelip oturduktan sonra ayakkabıları ayağından çıkarmaya çalışırken:

"Sizin beğenip seçtiğiniz şeyde kusur bulunması mümkün mü? Kocamın hediyesini canu gönülden kabul ediyorum."

Kinayeli "kocam" kelimesine şaka yollu, heveskâr ve anlamlı bir gülüşle vurgu yapmıştı. Başını, boynunu tatlı bir nazla hareket ettirdi; ruh, aydınlık, lütfun bir arada bulunduğu bir dünya olan iri gözlerini muhatabından çevirdi. İlk defa açıkça, kasten ona işveleniyordu. Ancak ayakkabısının sol teki annesinin memesinden ayrılmayan çocuk gibi ayağına yapışmıştı. Homa dudağını dişleyerek ayakkabıyla mücadele ediyordu. Her an aczini daha da ortaya çıkaran uğraşısı sırasında siklamen eteği sahibine büyük bir hata yaptırmış, biçimli, sandal ağacı rengi bacakları perice cazibesinin letafetiyle biçare Seyit'i öylesine büyüleyip kendinden geçirtmişti ki sigarasının ateşinin düştüğünü bile fark etmemişti.

Aşk ile şehvetin, gülün rengi ile kokusu nasıl gülden ayrı değilse, birbirinden kopmaz bağları vardır. Seyit Mîrân'ın heyecanı o sırada doruk noktasına çıkmış, bütün vücudu bir arzuya dönüşmüştü. Yakıcı bir heves kıvılcımı onun varlık harmanını ateşe veriyordu. Akıllı, görmüş geçirmiş bir adamdı lakin kendini bildi bileli, o yaşına kadar kadının varlık ve lütfunun gerçekliğini bu derece hissetmemişti. Olması gereken olur. Kalbi, ruhu, tepeden tırnağa tüm vücudu arzu ve talep ateşiyle yanıyordu. Homa ayakkabıları kâğıda sarıp kenara koyarken bir koku aldı, çevresini şaşkınlıkla araştırdı. Yanık bez kokusuydu bu. Bu dikkati Mîrân'ı neşeli rüyasından uyandırdı. Sigaradan düşen ateş yeni çizgili pantolonunda bir düğme iliği kadar yeri delmişti. Kadın gerçek bir eşin şefkati ve telaşıyla konuğuna atıldı, adama yardım etmek için eliyle ateşi söndürürken seslendi:

"Ay, ay! Tüh, yazık oldu! Kendini yakıyorsun, farkında mısın?"

Adam utandı. Susamışların kasılması, özlemlilerin dertli halini anlatan uçuk renkli dudaklarıyla gülümsedi.

"Zararı yok; bir tümene ördürürüm."

"Aynı renk ip bulunursa ben örerim. Hatta aynı renkte ip aramaya da gerek yok. Paçanın iç tarafından kolayca iplik çıkarılabilir."

Seyit Mîrân onun dalkavukça sözü üzerine gülümsedi, gitmek üzere yerinden kalktı. Kadınla erkek oda kapısında vedalaşırken Homa'nın başında çador yoktu. Esnek giysi onu daha güzel ve yaşı küçük göstermişti. Adeta onunla görüşmeyi bırakmak istemeyen adam arzuyla kolunu tuttu. Kendinde bundan fazla aşkını gösterme cesaretini göremedi. Suskun, bitkin bir halde büyüleyici gözlerine baktı. Ölümün eşiğine gelmiş olanların yakıcı, titrek ve yumuşak ifadesiyle:

"Bu evde bir saniye bile kalmana dayanamıyorum. Burası senin yerin değil. Seni yalnız bırakıp gidemiyorum. Ama şimdilik bundan başka çare yok. Homa can, bir iki gün daha dişini sık; senin için bir şeyler düşüneceğim."

Bu sırada odanın ışığı yandı. Göz kamaştıran aydınlıkta, aşkının şeriat diliyle kabul edilmesini izhar ettiği benzersiz sevgilisini daha iyi incelemek için bir süre ayakta durdu. Ancak muradını alamamış bakışları fildişi rengi kulak memesinin yarısını gizleyen hoş zülüflerinden öteye geçmedi; zihin sayfasındaki bu son aşk tasviriyle odadan ve evden ayrıldı.

Onun ruhuna, bedenine kanca atıp kendine çeken beyaz çadorlu kadınla, yani güzel ve büyüleyici Homa ile üçüncü buluşması ve konuşması sona ermiş oldu böylece. Bu son, bir başlangıç noktasıydı. Dağların havası güzel geçitlerinden geçen biri gibi kendinde sarhoşluk ve neşe hissediyordu. Damarlarındaki kan görülmemiş bir hızla dolaşıyordu. Bedeni o kadar hararetliydi ki kulakları yanıyordu. Soğuk meltem onun hoşuna gidiyordu. Sırtı rüzgâra dönükken bir sigara yaktı, dar Zanaatkârlar Sokağı'nı uzun ama emin adımlarla geçti. Yirmi yıl gençleşmişti sanki. Kadına aşkını göstermesi onu hayata bağlamış, gençliğe dönüş için umutlandırmıştı. Evine yaklaştıkça birbiriyle çelişen, uygun olmayan düşüncelerin hücumu beynini, gönlünü buna daha da açıyordu. Artık şimdi daha iyi anlıyordu, müzisyen Hüseyin Han'ın, meyhane suyuyla kendini mumyalayan o can çekişen adamın görüşü ne kadar önemliydi. O yaşlılık, çökkünlük halinde umutlarının, arzularının kasrını bu kadının varlığı üzerine kurmakta ne kadar haklıydı. Öyle bir kadın ki onunla bir an sohbet etmek bile insanı gençleştirirdi. Ona kavuşma düşüncesi bile insana kol kanat verirdi. Hekim Calinus bile zeminden, zamandan geçmek için bir ömür

boyu onu talep etti ve arzusunu mezara götürdü. Biçare Hüseyin Han'ın ruh kuşu o gece cennette bir dala doğru uçsa yeri vardı. Çünkü ondan olumsuz cevabı aldığında bu dünyada kalmasının bir anlamı yoktu artık.

Şimdi Seyit Mîrân'ın sade zihninde Homa'nın resmi kazınmıştı. Üstünde ona yakışan dans kıyafeti, gönülde yer eden hareketleri, değil nefret uyandıran, aksine tapınılması gereken bir resimdi. Acaba onun hayatında da böyle bir anın yaşanması mümkün olabilir miydi? Kendi halvet meclisinde Harun Reşit gibi bu zamane melikesinin tek seyircisi olur muydu? Kadıncağızın saf, açık, mütevazı teklifinden sonra şimdi gerçekten çok uzak olmayan bu rüya, dolunayı seyrederken ansızın kendini onun üstünde duruyor gören bir insanın hali kadar korkutucuydu. Onun yaşlı düşüncesi, kavuştuğunda Genc-i Şâyegân* hazinesini elde edeceği saadeti anlamaktan, gözünün önünde canlandırmaktan uzaktı. İster istemez kendi mazisini gözden geçiriyordu. Kâr-zarar hesap bilançosunu inceleyen bir tacir gibiydi. Geride kalan hayatında ekmeğini cebine koyup yiyordu, gömleğini taşa vurup yıkıyordu. Şimdi bir ailenin huzur ve nimet ekseni olmuştu. Eşyası, hizmetkârı, işçileri vardı. Birçok kişi onun sayesinde ekmek yiyordu. Varlığıyla meslektaşlarında, toplumda iz bırakıyordu. Bütün mutluluklar, inişler, çıkışlar, onca hırs, coşmalar, kırılmalar, bunların tümü kuru, boş, anlamsız bir şey gibi geliyordu gözüne. Gerçekten de insan buğday ekmeğine ulaşabildiği zaman arpa ekmeği yemekten kaçınır. Ama onun tek kusuru sadeliği denilebilecek bir kadına, evli, soylu olan Ahu'ya karşı her türlü vefasızlığı büyük bir hata değil miydi? On dört yıl süren sevgi, vefa dolu bir hayattan, büyük, küçük dört çocuktan sonra kocasına, evine, hayata o kadar bağlı olan dünyadan habersiz bir kadının kalbini kırmak yakışık alır mıydı?

Sokaklarının başına gelince, bakkaldan kibrit almak için bir an durdu. Orada askeri okul üniformalı bir delikanlı on metre ötesinde yürüyordu. Apoleti, göğsü işlemeli ceketi, düğmeleri, kemerinin tokası karanlıkta parlıyordu. Parmakları arasında sigara tutuyor, zaman zaman sigaradan acemice nefes çekiyordu. Seyit Mîrân daha önce de birkaç defa bu küçük askeri o civarda görmüştü. Bitişik komşuları olan hanımın genç ve nis-

* Pers hükümdarı Husrev-i Perviz'in hazinelerinden birinin adı. (ç.n.)

peten güzel kızı İran için geliyordu, galiba kız da durumdan habersiz değildi. Seyit Mîrân on sekiz yaşındaki bu gencin platonik aşkından kendi hesabına bir menfaat veya zarar görmüyordu; belki kendi evinde de bir kızı olduğu için delikanlıdan hazzetmiyordu. Onu orada her görüşünde sinirleri zıplıyor, "Oğlum serseriliğe mi geldin buraya? Bok mu var bu sokakta? Senin kız kardeşin, anan yok mu?" diyesi geliyordu. Ama nefretle ters ters bakıp tepeden aşağı süzdükten sonra geçip gitmekle yetinmişti. Askeri okul öğrencisi bu defa uzaktan onu görünce başını öne eğdi, yavaş yavaş yürüyerek oradan uzaklaşmaya başladı. Saat gecenin onuydu. On beş yaşındaki sevgilisi, kızlık yatağında iken yedi padişahı bile rüyasında görmemiş olsa da, kesin olan şey, onun karanlıkta yuvasından çıkmayacak eti lezzetli bir kuş olmasıydı. Seyit Mîrân delikanlının sonuçsuz bekleyişine ve denenmemiş aşkına güldü. Geçmişte ona karşı davranışının makbul ve insani olmadığı geçti aklından. Ona bir sigara takdim etmek isterdi ama ne yazık ki sokak başında değildi artık. Genç âşık için uygun fırsatları defalarca kaçırttığı için pişmanlık duygusuna kapılmıştı; acıyordu ona. Ancak önünde hayat ve heves coşkusu olan gençliğe imrendi. Dünya onun daha önce gördüğü şekilden daha büyüktü.

Kapının tokmağını vurup yorgun argın beklerken elini kapının üst pervazına dayadı. Arzulu bir düşünceyle sokaktaki duvarda yanan gaz lambasının fanusu dikkatini çekti. Son derece ölgün bir ışığı vardı. Mahalle çöpçüsü bir gecelik gazı üç gün yakıyordu. Yine de lambanın varlığı, olmamasından iyiydi. Bu fanusu Seyit Mîrân kendi girişimi sayesinde birkaç gün önce sokağa koydurmuştu.

Hurşid'in oğlu kapıyı açıp da evin uzun ve kıvrımlı yolunda yürürken şöyle düşündü:

"Bu yıl elli yaşıma gireceğim. Artık yaşlanmış olmam yalan değil. Saçlarım adamakıllı ağardı. Ağzımda bana ait tek diş kalmadı. Vücudumdaki gençlik ateşi, sevdalar, hevesler kül oldu ama hâlâ bazı kıvılcımlar kaldı. Fanustaki alev gibi zorla kendimi ayakta tutuyorum. Yine de ne olursa olsun, her şey geçmedi. Hangi adla, bahaneyle olursa olsun, elâlem ne derse desin, ben bu kadını evime getireceğim."

Homa'nın aşkı yapacağını yapmıştı.

Beşinci Fasıl

Şeker Bayramı biteli iki gün olmuştu. Hava bembeyaz bulutlarla kaplıydı. Üç gün üç gecedir ince ince, sürekli yağan yağmur halkı bunaltmıştı. Sanki bıçakla kesilmiş gibi bulutlar bir tarafa çekildi. İkindi vaktiydi; okuldan dönen çocuklar hayatın büyük sahanlığında oyun oynuyordu. Bunlar Ahu'nun çocukları Behram ile Bîjen, Hurşid ile Nukre'nin çocukları Cevat ile Celal, Haciye Hanım'ın oğlu Mustafa, ev komşularından birinin çocuğu ile birkaç küçük çocuktu. Bazıları oyuna katılmasa da diğerleriyle birlikte bağırıp çağırıyordu.

Bodrum katında oturan Celal'in annesi Nukre oluk şırıltısının kesilmesinden, çocukların oyuna başlamasından, neşesinden yağmurun dindiğini anladı. Elinde üzeri mendille örtülmüş bir tepsi vardı. Korkarak, ihtiyatla bodrum katın çamurlu, ıslak basamaklarından hayata çıktı. Zayıf, orta yaşlı, güler yüzlü bir kadındı. Başında beyaz bir örtü, ayağında siyah satenden bir şalvar vardı. Üstüne geçirdiği kocasının kullanılmış ceketi onu daha kısa boylu ve kılıksız gösteriyordu. Oyunun asıl ve hararet-

li oyuncularından olan Celal güler yüz ve sevecenlikle ona doğru gelen annesini görünce yavaşça geri çekildi, hayatın kenarına kadar gitti, kaçarcasına yol kenarındaki duvara sırtını verdi. Annesinin elinde bulunan tepside, sekiz yaşındaki çocuğun satacağı abınebatlar* vardı. Yağmur dolayısıyla üç gündür elinde kalmıştı. İki kıranlık sermayenin sadece iki parasını çıkarmıştı. Onu da ev sahibi Ahu Hanım'ın çocuklarına satmıştı. Çünkü diğerlerinden daha çok paralı ve sağlam müşterilerdendi.

Nukre laf söz dinlemeyen afacan, uçarı çocuğu yüzünden bunalmıştı. Çocukların okuldan çıkacağı sırada geçecekleri yola gitmiyor veya bir köşede durmuyordu. Oysa çarşıdan aldığı malı burada daha çabuk satması lazımdı. Sabah erkenden çocuğunu öyle sıkı giydirmişti ki şimdi üstünü açsa da –kutup yolculuğuna çıkacak olsa– asla üşümezdi. Bununla birlikte Celal abınebat tepsisinde ağır hastanın kakule çanağından kaçması gibi kaçıyordu. Annesine diyecek sözü vardı ama diyemiyordu. Abınebatlar daha yağmurun ilk gününde yağmuru yemişti. Çocuklar başına toplanıyor, onları yaladığını sanarak şekeri satın almıyordu. Nukre oğlunun asık suratından ve kaçış halinden ısrarının boşuna olduğunu anladı. Aslında kadın da genellikle birbirine yapışan ve ziyan olan abınebatlara ne yapılabileceğini bilmiyordu.

Bununla birlikte yola yakın yerde eyvan kenarına bıraktı. Belki oğlan inadından vazgeçer de tepsiyi alırdı. Celal yolun kıvrımında gözden kayboldu; annesi ise bir süre dudaklarından tebessümünü eksik etmedi. Ancak çabasının sonuçsuz kaldığını görünce homurdandı, ona da, kazanacağı paraya da lanet okudu; hayatın doğu kenarında, kuyunun bitişiğindeki hafif duman yükselen mutfağa doğru gitti. Orada akşam yemeği hazırlamakla meşgul olan ev sahibi Ahu Hanım'a içini döküp zamaneden dolayı sızlandı.

"Görüyor musun hanım, şu bir karışlık porsuk beni nasıl üzüyor! Onunla nasıl baş edeceğimi bilemedim. Okula koyuyorum, iki gün gidiyor, üçüncü gün kaçıyor. Çıraklığı yarım gün sürdü. Ne dayak yemekten ar ettiği var, ne öğüt dinlediği. Abınebat satma işini de kendisi istemişti."

* Akide şekerini andıran bir tür organik şeker. (ç.n.)

Ahu Hanım'ın gözüne duman kaçmış, rahatsız olmuştu. Tütmeye devam edip rahatsızlık veren ıslak odunu tencerenin altından çekti, havuz başına götürdü, sönmesi için suya daldırdı.

Mutfağa dönerken:

"Sana bir şey diyeyim mi Nukre? Kötü alıştırmışsın, tabii hoşuna gitmez. İşin sırrı sadece bundan ibaret. Üstelik, çocuğun eğitimi için lazım olacak anne sabrı ve murakabesi yok sende. Gıybet etmiş gibi olmasın; bugün öğleden önce Haciye ile bunu konuşuyorduk; senin bu meseleyle ilgili yaygaran yükseldiği zamandı. Haşin değil, yumuşak olmalısın. Bunları ona daha çok anlatman lazım."

Fakir komşunun hitap kelimesi "aziz kardeşim" idi. Mutfak kapısının eşiğine oturdu, adeta perişanlıkla:

"Aziz kardeşim, peki ben ne yapayım? Tepemi attırıyor; söylesene dayaktan başka çarem var mı? Bu evden başka bulunduğum her yerde, Allah'ın bana nasip ettiği şu cin tohumu yüzünden günde yüz defa laf işitiyorum. Elhamdülillah bugün sen de şahit oldun; nasıl yaygara kopardı. Yağmur suyu içeri girmesin diye bodrum önüne toprak döküyordum; geldi benden ekmek istedi. Ekmek, ekmek, ekmek! Yirmi dört saattir diline doladığı kelime. Sabah gözünü açtığı andan başlıyor, akşam yatıp zıbarana kadar. Şu bir karışlık veledin midesinden elaman! Sanki midesinde kurt var; her yediği daha midesine inmeden yutuyor. Dedim, 'Yarım saat, bir saat bekle. Üç aydır evde yatan arsız, işsiz güçsüz baban çıksın ortaya.' İnadına, bodruma su girmesin diye döktüğüm toprakları tekmeleyip dağıttı. Göllenmiş su ırmak gibi aktı odanın içine. Daha ben davranana kadar kilim, kürsü yorganı ıslanmış. Korkudan kürsü yorganını kaldırdım. Suyu kürsüye aktı. Üç gün yağmuru beklemiş sanki. Çukurdaki ateşi tamamen söndürdü, küllerini havaya kaldırdı. Hayatım karardı. Bu da veledin bugünkü yaptıkları. Keşke o gece babası uyusaydı da, şunun doğmasına sebep olmasaydı! Canım çıksın! Onu düzeltecek yerde daha da beter ettim. Şimdi de büyük baş yorganın altında. Bu gece kavga var, vur, öldür! Babasına kim cevap verebilir? Bir mevsimdir onu babasından yiyeceği dayaktan kurtarmak için çırpındım. Herif her zamanki hali işte, siniri tepesinde. Bu mesele hır çıkarması için güzel

bahane. Abınebat yüzünden onu dövecekti; yirmi dört saat dil döktüm, kefil oldum. Ama aziz kardeşim, bu akşam ne yapacağım? 'Onları satmış' diye yalan söyleyebilir miyim? 'Parası nerede? Kârı zararı ne olmuş? Kalk git, kesme şekerle bir şahilik çay al gel' diyecek. Ne halt edeceğimi bilmiyorum. Şu kış mevsimi bizim için büyük musibet oldu. Canı da çıkmıyor ki! Geberse de insanlar ne yapacağını bilse!"

Ahu Hanım komşusundan pirinç ayıklama yardımı alırken:

"Kimin kabahati hanım? Senin kocan da peygamberler içinden Bercis'i seçmiş. Elekçilik sizin için iş mi oldu? Taze buğday pazara gelmedikçe, işiniz aşınız bu olacak. Tak-ı Bustan ile bahçecilik işinin de olmadığını söylüyordun. Kürsü olduğu için odayı vermiştik; yoksa çay odasını verirdik. Bu odayı biz ayda yılda bir kullanırız. Meşhedî'nin de itirazı yok. Aslında orayı birine vermek istiyor. Sizden iyisini mi bulacağız? Kürsüyü kaldırınca oraya taşının."

"Aziz kardeşim, Allah sana, Meşhedî'ye ömür versin. Biz orada otururbut, ne zaman misafiriniz olursa kullanabilirsiniz. Pilavın suyunu dökme; değirmen eşekleri neredeyse gelir; ver, onlar içsin; tuzlu olduğu için pek severler. Sahi, bugün fırıncıların size geleceğini söylüyordun. Peki, ne oldu? Gurup vakti yaklaşıyor, hiç haber yok."

"Öyleydi ama kocam birkaç gün sonraya ertelenmesini istedi."

"Hissettiğim kadarıyla Meşhedî dün ile bugün çok canı sıkkın, bunalmış vaziyette."

"Dışarıda işi var. Belediye makamları galiba zorluk çıkarıp duruyor. Çocuğun abınebatı eyvan kenarından aldı gitti. Laf dinlemese de benden utanıyor. Bu akşam çok merak edersen, gönder onu bizim eve. Orada olunca, Guli tek kelime etmez. Dedim ki bunlar senin yetersizliğin değil mi? Hatırlıyor musun bu eve yeni geldiğiniz günleri? Çocuk uykudan kalktığı zaman, onu başından savmak için elini yüzünü yıkamadan eline bir ekmek verip 'Anneciğim, git harabede oyna' diyordun."

Ahu Hanım Nukre'nin ince, çatallı sesini tiz ve cazibeli bir tarzda taklit ederek sözünü sürdürdü:

"Harabe çocukların istediği bahçe sanki. Çocuğu umursamaz, aylak bir sokak çocuğu olarak yetiştirdin. Şimdi cezasını çekeceksin. Bu çocuk iki gün sonra Mürşid'in oğlan gibi eli bıçaklı, bıçkın bir külhanbeyi olursa, sana söylüyorum, sorumlusu anasından, babasından başkası olmaz. Kuşkusuz burada babanın rolü esastır. Onun cezbesi gölge gibi her yerde çocuğun üzerinde olur. Hata etme; bu cezbe asla küfür, dayak yoluyla sağlanamaz. Hatta tam aksine. Küfür ile dayak çocuğun korkusunu alır, onun hayâ perdesini yırtar. Bu sabah Haciye'ye aynı şeyi söylüyordum. Bir gün bizim Bîjen bahaneyle benden bir şey istedi; babasının büyütecini. Kırmasından korkuyordum. Babasının özel kutusunda olduğunu, anahtarının bende olmadığını, babası gelene kadar beklemesini söyledim. İnat etti; biliyor musun ne dedi bana? 'Büyüteci vermezsen, çıplak ayakla dışarı çıkarım!' Çıkıştım ona. 'Ne, ne dedin sen? Çıplak ayakla eyvana çıkacaksın öyle mi? Pekâlâ, çıkabilirsin. Ama karga görür de haberi babana uçurursa kabahati benden bilme.' Bunu söyledim ya, hemen sustu. Bir dakika sonra baktım, büyüteci unutmuş bile; başka oyuncaklarıyla oynuyor. Buna cezbe derler. Ama değerli hanımcığım, senin Celal'in işi bu sözleri de aşmış. Daha ilk günden dedim, yine diyorum; siz bunu bir yere çırak verin, bir şeyler öğrensin. Seninki iki gününü düşünsün de çocuğunun kucağına ekmek koysun. Hep bu yaşta kalmayacak ya. Ustası tanıdık, daha da önemlisi ciddi, şefkatli biri olmalı ki çocuk bir şey öğrenirken kendini işe versin, ürkmesin."

"Aziz kardeşim, bu şehirde senin kocandan daha tanıdık ve şefkatli kimi bulabilirim? Siz evine etmek götüren Abdül'e onca uğursuzluğuna rağmen günde kaç para veriyorsunuz? Bence Celal'i onun yerine götürseniz fena olmaz. Hatırındaysa bu ricada bir kere daha bulunmuştum. Sizin dükkân olursa işe devam eder."

"Galiba Abdül otuz şahi gündelik alıyor. Elbette üç öğün yemeği de bedava. Ama bir şey var; Celal'den büyük. Büyük olmasa bile yaşıt sayılır. Çocuk sayılmaktan hoşlanmıyor. Buraya gelip bir emir verdiğim zaman nasıl canla başla işin peşinde koştuğunu görüyorsun. Büyük adamın hızı, çevikliğiyle kuyudan su çekiyor, damlasını zayi etmeden testiye boşaltıyor.

Dükkânda hamurkârın yanında çalışıyor, onun için mescitten su getirip tağara boşaltıyor; tuz eziyor, evlere ekmek götürüyor, odun istifliyor; değirmencinin yükünü çekiyor; un boşaltıyor; kısaca kirli veya temiz bin türlü iş yapıyor. Ama Celal'in elinden bir iş geliyor galiba; ekmeğini ağzına tıkıp yutmak."

Ahu güldü. Bunu söylemekten maksadı sadece şaka yapmaktı. Sözüne devam etti.

"Yine de kocam ve bütün işçiler ondan memnun değil. Bir süredir işinde hile yaptığını söylüyorlar. Öğrendiklerini de kulak ardı ediyormuş. Geceleri şehir serserilerinin, külhanbeylerin gizlice gelip fırın üstünde yatmalarına izin veriyormuş. Her neyse, konuyu kocama açacağım. Belki çocuğu kovmadan bunu da işe alır. Gündüzleri o civarda dolanır; sokaklarda dolaşmasından veya evde seni üzmesinden iyidir. Akşam eve döndüğünde hiç olmazsa karnı tok olur. Evet, Nukre Hanım, madem bu çocuğu okula göndertmedin, bari sokaklardan topla."

"Biliyorum, biliyorum. Şu birkaç günlük kış geçsin, belki onun için münasip bir yer bulurum. Allah uzun ömür..."

Komşu kadın sözünü tamamlamadı. Hayattaki çocukların oyun ve yaramazlık seslerinin neden birdenbire kesildiğini anlamak için başını çevirdi. Ahu Hanım da elinde kevgirle mutfaktan başını uzattı. Kocası Seyit Mîrân elinde bir bohça, iki adım arkasından da yüksek topuklu ayakkabı giymiş, yeni ipek kahverengi çoraplı, beyaz çarşaflı bir kadın hayatın sahanlığında göründü. Büyük eyvana doğru ilerliyorlardı. Kadın yüzünü sımsıkı kapamıştı. Çadoru yağmurdan dolayı biraz ıslaktı. Başını o kadar eğmişti ki sanki sadece ayakkabılarının ucuna bakıyordu. Nukre başında çador olmadığı için evin büyüğü Seyit Mîrân görmesin diye hemen mutfak kapısının arkasına saklandı. Ama adamın görünüşü çok yabancıydı. Ne mutfağa ve kadınlara ne de çocuklara baktı. Çocuklar korkudan veya saygıdan oyunu bırakmış, oldukları yerde ayakta duruyordu. Binlerce çift yabancı göz hareketlerini izliyormuş gibi başı önde, telaşla sahanlığı kestirmeden geçip büyük eyvanın basamaklarını çıktı. Ahu ilkin kadının kocasıyla birlikte gelmiş olmasına kuşkuyla baktı. Çünkü şimdiye kadar görülmüş şey değildi. Ama onun da peşinden basamakları çıktığını görünce

şaşırmaktan kendini alamadı. Soğuk almış gibi hafif bir titreyiş belirdi canında. Biraz yuvarlaklaşmış sorgulu gözlerle Nukre'ye baktı. "Bu kadın da kim? Hayırdır inşallah" der gibiydi. Ancak komşu kadının bakışı da onun şaşkın bakışından geri kalmıyordu.

İçten gelen bir his, zayıf ve elinde olmadan ev hanımını hoş olmayan bir maceradan veya uğursuz bir andan haberdar etti. Hızla pirinci, öteberiyi toparladı. Kocasının yanına gidip kadının kim olduğunu görmek için elini havluya sildi. Yabancı veya tanıdık biri miydi? Yolcu muydu, misafir miydi? Neyin nesiydi? Her halükârda evin hanımı olduğu için misafirperverlik görevini gerektiği gibi yapmalıydı. Nukre duvar kenarından gizlice bodruma girdi. Karısı henüz mutfaktan çıkmadan Seyit Mîrân orada belirdi:

"Şu çay odasının anahtarı nerede?"

Rengi değişmişti. Ahu'nun gözlerinden kaçarken iki üç kelimeyi söylerken de kaşları seğirmişti.

Ahu aceleyle oturma odasına gitti. Çiviye asılı duran küçük anahtar destesini alıp getirdi, itaatle ona verdi.

"Çay odasıyla ne işin var? Yanındaki kadın da kimdi?"

Adam ayakkabısındaki çamurları temizlemek için ayağını mutfak kapısının eşiğine sürerken karısının gözlerine bakmaya cesaret edemeden:

"Allah'ın kullarından biri. Kocasından boşanmış; dımdızlak ortada kalmış. Kalacak yeri yurdu olmadığı için iki üç gece burada senin misafirindir. Sonra bakalım ne olur? Kocası veya akrabaları onu götürmeye gelecek."

Kalbi temiz kadın üzülerek:

"Vah vah! Adı ne? Kimin karısı? Onu veya kocasını daha önce gördüm mü acaba? Dükkândaki hamurkâr Hacı Melayirî'nin karısı olmasın sakın! Hani diyordun ya, boşanma keşmekeşindelermiş. Kocası ona harçlık vermediği için ücretinin bir kısmını ayırıp haftadan haftaya ona vermeni istemişti senden."

Seyit Mîrân kısaca gülümseyip cevap verdi.

"Hayır, bu başka bir hacının karısı. Sen ne gördün ne tanıdın. Usta Hacı Benna. Galiba evi Feyzâbâd Mahallesi'ndeymiş."

Ahu temiz kalplilikle:

"Pekâlâ, kim olursa olsun. Benim ne işim olabilir? Allah'ın aziz konuğudur. Tesadüf ya, cuma gecesi; misafir gelmesi mübarektir. Ama neden yanımızdaki odaya gelmesini istemiyorsun? İnsanın bir evde, misafirin başka evde olması olacak şey mi? Hem de çay odası! Üstelik bir kadın!"

"Az da olsa ev eşyası var. Bu gece veya yarın sabah gidip getirebilir. Bu bakımdan küçük bir odaya ihtiyacı olduğunu anladım. Buraya gelirse utanır belki. Her neyse, bunlar beni ilgilendirmez. Sen kadınsın; birbirinizin halini daha iyi anlarsınız. İşte senin misafirin, git onunla tanış."

Büyük odanın ayakkabı çıkarılan yerinde Ahu Hanım'la beyaz çadorlu kadın karşılaşmış iki yabancının utangaçlığı ve nezaketi içinde selamlaşıp hal hatır sordu. İkisi de birbirinden korkuyordu. Yüzünün iki yerinde leke beliren kadının rengi uçuk çehresinde utançtan ve telaştan o kadar rahatsızlık ifadesi vardı ki dokunsan ağlayacaktı. Ahu bu kadının küçük ve zarif ağzının çevresinde beliren, onun için doğal olan, sarhoşluk ve neşe anında, göreni rüyalara daldıracak kadar güzel olan ağlama çizgisini o anda fark etmedi. Kadın çadorunun altında kıvranıyordu sürekli. Seyit Mîrân hayatın alt basamağında yağmur sonrası güneşinin hoş manzarasını seyrederken, o içerde yüzünü açmaktan çekiniyordu. Ahu asil görünen, sevgi uyandıran kadınla görüştüğü için üzüldü. Dul kalmak nasıl olursa olsun, kimin başına gelirse gelsin acı verir. Kendini savunmasız, derbeder gören bu kadın ister istemez başkalarının yanında utanç hissetmekten uzak kalamazdı. Ahu Hanım böyle düşünüyordu ve ona karşı dert ortaklığı duygusu taşıyordu. Bununla birlikte sebebini bilmemesine rağmen misafirinden daha az rahatsız değildi. Konuşurken zor nefes alıyordu.

Ahu yeni gelen misafiri oturma odasına aldı. Islanan çadorunun yerine giymesi için kendi çadorunu geçici olarak verdi. Kadın utanarak, garipçe sıcak kürsünün altında bir köşeye ilişti. Akşam yakın olduğundan Ahu onun için semaver yakmadı. Meşhedî'nin dışarıya çıkmasından sonra tekrar birkaç dakikalığına odaya, onun yanına gitme fırsatı buldu. Yanına oturacak, öncekinden daha samimi olarak durumunu, ne zaman, niçin boşandığını soracaktı. Kocasından biri oğlan, biri kız ikiz

çocuğunun olduğunu öğrenince onun haline daha da acıdı. Kendisinin de ara sıra canı çektiği gibi misafiri teselli edip rahatlatmak için çok şefkatli komşusu Haciye Hanım'dan nargile hazırlamasını rica etti. Sonra bu kadını misafirin yanında bıraktı, mutfağa gitmek üzere odadan ayrıldı.

Dışarıda hava açık, bulutsuzdu. Bahar kokusunu getiren yumuşak, serin bir rüzgâr esiyordu. Toprak ağır kış uykusundan uyanıyor, bedenine can üflenen Âdem gibi ağır ağır soluk alıyor, çırpınıyor, bağırıyordu. Ahu tencerenin üstündeki dem bezini* tekrar inceledi. Yemeği yağa çökmüş olan bakır tencerenin altındaki ateşi söndürdü. Cuma günleri akşam yemeği için hep pilav pişirilirdi. Görünüşte yapılacak başka işi kalmamıştı. Mutfakta çevresine göz gezdirdi. Yenilecek sebze de ayıklanıp hazırlanmıştı. Değirmencinin hayvanlarına nasip olmayan pilav suyunu, soğuk olmasına rağmen bismillah çekip yavaşça havuz yalağına döktü. Mutfağa çekidüzen verdi, her şeyi yerli yerine koydu. Bu ıvır zıvır işleri görürken, henüz adını bile bilmediği yeni gelen misafirini düşünüyordu. Yüzünün şekli, düzgün hatlarıyla anlatılamaz bir tazelikten, güzellikten nasibini almıştı. Bu durum onu meraklandırıyordu. Uzun, billur boynunu son derece cesurca açığa çıkaran kısa saçlarını Ahu'nun gözü tutmadı. Alıcılığına, parlaklığına nispetle deneyimli ve edepli olan kirpikli, iri gözleri masum görünüyordu ama kadınca afsunu, kurnazlığı anlatıyordu. Üstündeki yepyeni yeşil ve esnek giysi tam bedenine göreydi; göğüslerinin şişkinliğini, belinin inceliğini iyice gösteriyordu. Ahu hayretler içinde kalmıştı. Adamı bu kadını nereden getirmişti? Acaba çadorunun altından onun yüzünü görmüş müydü? O kadar itimat ettiği kocası Seyit Mîrân hakkında aklına kötü düşünceler getirmek istemese de vesveseler bir fırtına gibi üstüne çullanıyor, vücudunun fidanını sarsıyordu. Görünüşten anlaşıldığına göre bu kadının Seyit Mîrân'la karşılaşması öğleden sonra gerçekleşmişti. Bunun dışında bir şey olsa, kocası onunla mutlaka konuşurdu. Acaba son birkaç gündür Seyit'in zihninin meşgul olması, dalgınlığı bu kadınla mı ilgiliydi? Bu korkunç tasavvurlar evli bir kadın

* Tencerelerin üzerine yemeğin demini alması için koyulan içi pamuk, yün veya kumaş parçalarıyla doldurulmuş bez. (ç.n.)

için yarattığı hayali rahatsızlıklara rağmen, zan çerçevesini aşmadığı için şiddeti azalıyordu. Kocası dürüst bir adamdı. İşin içinde bir iş yok gibi görünüyordu. Ahu o saatte veya en çok gece vakti meselenin anlaşılacağından emindi.

Değirmen hamalları buğday götürmek için eve geldi; karanlık basıp da yükler yüklenip götürülünceye kadar hayat anormal bir kalabalık ve tertipsizlik içinde kalmıştı.

Beyaz çadorlu kadın, yani Homa, o gece Ahu Hanım'ın ve çocukların odasının bitişiğindeki oturma odasında yattı. Seyit Mîrân misafir odasına gitti. Ertesi sabah, kahvaltı sırasında misafir kaldığı odadan çıktığı anda Ahu söze girdi:

"Zavallı, çok da genç biri. Kocasından dört yaşında ikizlerinin olduğunu söylüyor. Boşanma sebebinin ne olduğunu anlayabildin mi?"

Seyit Mîrân kürsü dibinde, yorganın üstünde durup ekmeğini tatlı çaya banıp yiyen Mehdi'yle konuşuyordu. Bütün dikkatini çocuğuna vermişti sanki. Cevap vermekte isteksiz olduğunu gösteren bir sessizlikten sonra:

"Daha ne olsun? Şimdiye kadar olan ve gördüğümüz bütün boşanmaların sebebi mi var? Kuşkusuz geçinememişler. Kendisi sana ne dedi?"

"Senin dediğini. Görümcesinin kötü davranışlarının haddi hesabı yokmuş. Çocuğunu taşımasın diye filkulağı hapıyla öldürmek istemiş. Kocasının hayvan sıfatlı, tıynetsiz biri olduğunu söylüyor. Geceleyin yatakta böğrüne tekme atmış; o anda hali kötüleşmiş, dört aylık çocuğunu düşürmüş. Dediğine bakılırsa kocası ihtiyar denilecek kadar da yaşlı değilmiş. Hayatını adamın pintiliğine rağmen sürdürmüş. Ancak bundan başka kusuru yokmuş. Eli boş olmasına rağmen, didinerek iki yılda bir başına ev düzeni kurmuş. Bunlar bana üstü kapalı olarak anlattığı şeyler."

"Eee, her şeyi A'dan Z'ye kadar sormuşsun; biliyorsun; peki başka ne sorun olabilir ki?"

"Hayır, ben ona hiçbir şey sormadım. Bunlar edebe, nezakete yakışmaz. Daha ilk geceden bismillah soru yağmuruna tutmak yakışık almaz. Bunları kendisi anlattı. Karısından çocukları olan bir adam, hele hele güzellikten, tazelikten nasibini

almış böyle bir kadını boşamaya pek yanaşmaz. Birinin meselesini anlamanın bize faydası olmaz. Üstünkörü yargıda bulunmak da doğru bir şey değil. Ama işin içinde başka işler olduğunu da görüyorsun. Dur bakayım; sen ne onun kocasını tanırsın ne kendisini. Nerede, nasıl oldu da onu görüp eve getirdin?"

Kadının ifadesinde anormallik yoktu, sorgulama maksadı taşımıyordu. Ama bu cümle Seyit Mîrân'ı gafil avladı. Sigarasının külünü kül tablasına döktü, cevap aramaya başladı. Sonunda biraz kekeleyerek:

"Ben onu Hacı Muhammed Taki Mescidi'nde gördüm. Namaz kılmaya gitmiştim. İki namaz arasında imam beni çağırdı. Gittim yanına. 'Otur hele, seninle işim var. Zayıf, boşanmış bir kadın var. Parası olmadığı için mescide sığınmış. Akrabaları uzak bir köyde yaşıyor. Henüz durumunu bilmiyorlar. Yoksa gelir, alır götürürler. Kocasının da tekrar ona dönmesi mümkün. Her halükârda bu kadının başında kimsesi yok; derbeder olmuş. Mescit Allah'ın evi, onu korur. Ama böyle bir kadının burada kalmasını doğru bulmuyorum. Müminler arasında göz gezdirdim; senden iyisini göremedim. Acaba sevabına Allah rızası için birkaç geceliğine onu evinde barındırsan, mümkün mü?' dedi."

Homa odaya girince konuşma kesildi. Ahu kocasının sözüne inandı ama ikna olmadı. Görünüşte bu konu önceki akşam değil, öğleden sonra açılmıştı. Seyit Mîrân önüne çıkan kıvrımlı yolda yürürken daha baştan Homa ile karşılaşmasının başkaları, hele hele karısı tarafından sorulacağını biliyordu. Buna dayanarak kocası Hacı Benna ile tanıştığını, şimdi dostluk ve arkadaşlık hatırına aralarını bulup barıştıracağını kısa ve üstü kapalı söylemeye kendini hazırlamıştı. Bu cevap kısa ve özlü olduğu kadar başka tahminlerde bulunmaya da yol açmazdı; Ahu'nun daha az merakını çekerdi. Çünkü Seyit Mîrân Homa'yı eve getirmesine rağmen onun hakkında hiçbir ciddi karar almamıştı. Güzel yüzlü, düzgün endamlı kadın, hasletleri, göz alıcı hareketleriyle vücudunun ocağına kıvılcım düşürmüştü. Bu gerçekte kuşku yoktu. Ama kadının zor durumda bulunması ve onun bir hevese kapılması dolayısıyla ne dünyada ne ahi-

rette hayır getirecek bir işe girişmesi olacak şey miydi? Aklı başında olan, sonu pişmanlıkla bitecek bir işi neden yapsın ki? Adamın yaşlı ama sevdalı fikri Homa'yı eve getirmeden önce, binlerce kez heves serabına kanat açıp susuz döndükten sonra, sonunda bir sonuca varmıştı. Kadının talebine dikkat edilmedikçe, istenilen şeyin gerçekleşmesi mümkün değil. Şimdi kadın onun evinde olduğuna göre hiç olmazsa bazı istekleri gerçekleşiyordu. Hırslı, ihtiyar gözleri her gün onun güzel cemaliyle, endamıyla aydınlanıyordu. Ununu eleyip eleğini asmış biri için sadece bu bile teselli kaynağı değil miydi? Ama görünüşe bakılırsa Ahu, Seyit'in Homa'nın kocasıyla tanışmadığından emindi. Kadının konuşma tarzından anlaşılıyordu. Bu bakımdan Seyit Mîrân'ın hazır cevabı uydurma ve değersiz görünmese de çelişki havası taşıyordu. Ahu'nun kötü zanna kapılması, dedikodulara, fısıltılara meydan verebilirdi. Bunun neticesi, evinin sıcak, tatlı ortamının bozulması, sinirlenmeler, şiddetli geçimsizlikler, büyük bir ihtimalle Homa'nın gücenip gitmesi demekti. Şimdi nasıl olmuştu da Seyit ansızın mescidi düşünmüştü? Çünkü o gün öğleden önce Homa ile mescide gitmişlerdi. Bu yüzden sözünde yalan yoktu, yemin bile edebilirdi. Çünkü aslında Homa'yı mescitten dosdoğru eve getirmişti. İkincisi; imam onu yanına çağırmıştı. Ama söylemek istediği başka şeydi. Mümkünse bir çuval fırın kömürü ile birkaç ekmek mührünü mescidin odalarından birine sığınan, dilenmekten ar eden birine verip yardım edecekti. Ama bu hadise uzun kış günlerinde geçmişti; onun sözünü ettiği gün değil.

O sabah kahvaltıdan sonra Seyit Mîrân her zamankinin hilafına evden geç çıktı. O kadar oyalandı ki sonunda kısa bir fırsat anı bulup Homa ile konuşurken iki ayrı ifadede bulunmaması için uyardı. Özellikle, kocasından talak-ı selase ile boşandığını söylememesini, yoksa bir daha onun evine dönemeyeceğini özellikle vurguladı.

Homa garip olması veya başka ruhi hastalıkları dolayısıyla ev sahibi hanıma henüz gerektiği gibi ısınamamış olsa da bu Ahu'nun ona karşı soğuk davrandığı anlamına gelmiyordu. Kocasının iyi hasletlerini izleyen biri olarak, genellikle misafirden yüz çeviren bir kadın değildi. Hele hele düşkün durumda,

zillet çekmiş bir misafir olan Homa'dan yüz çevirmezdi. Homa Seyit Mîrân'ın dışarı çıkmasından sonra ev sahibinin elinden süpürgeyi almış, yalnız odayı, eyvanı değil, büyük hayatın yarısını zeminin kuru olduğu yere kadar süpürmüştü. Onun hikâyesi geceleyin kendi anlattığı kadarıyla ev halkı içinde yayılmıştı. Hurşid Hanım'la Nukre, Seyit Mîrân'ın karısına hizmetçi getirdiğini sandı. Çünkü Ahu gerek maddi hayatı gerek huyu bakımından her şeyiyle dört dörtlük bir hanımdı. Her taraftan çevresini saran işler yüzünden gerçekten bir hizmetçiye ihtiyacı vardı. Kocası gibi ileri görüşlü, hoşgörülü bir adamın böyle bir kararı alıp uygulaması garipsenmezdi. Komşularının da bildiği gibi düşünceli, şerefli bir adamdı. Bahaneciliği, tenkit etmesi, kiracının elini kolunu bağlayarak iki ayağını bir pabuca koydurduğu bazı ev sahiplerinin kıt görüşlülüğünden fersah fersah uzaktı. Komşusunu verdiği kira için değil, insan olduğu, mekâna ihtiyaç duyduğu için kabul ediyordu. Gerek sıradan günlerde gerek işin gücün karısının üzerine çığ gibi yığıldığı istisnai anlarda, ilaç olsun diye semavere üflediği görülmüş şey değildi. Şeker ve odun kırmayı bir yana bırakırsak, böyle ev işlerine asla alışmamıştı; üstelik bunu kendisi için ar bilirdi. Bu meselenin delilini belki erkeklik gururunda veya onun yüceliğinde aramak gerekir. Belki de karısının yükünü hafifletecek ve gönül huzuruyla hizmete hazır kadınları görmesiydi. Her ne olursa olsun Seyit Mîrân bolluk içindeyken kasıtlı olarak kendisi rahat edip kadına iş yıkan adamlardan değildi.

Bir keresinde Ahu Hanım eyvan taşına dayanmış, utançtan kan ter içinde kalmıştı. İki üç defa misafirin elinden süpürgeyi almaya gitti. Bu iş güzel bir şey değildi. Ama ne yapabilirdi ki? Kadın her defasında ısrar ediyor, ev sahibinin gitmesini, odada oturup dinlenmesini rica ediyordu. Acaba bu vesileyle kendini minnet ve utanç yükünden kurtarmak mı istiyordu? Ahu bir gecede onu utandıracak hiçbir şey yapmamıştı. Acaba sevgisini mi kazanmak istiyordu? Ya da ev işlerine girişerek kendisini boşluk ve derbederlik gamından kurtarmak için bir vesile mi arıyordu? O zamanlar naylon giysi henüz halk arasında yayılmamıştı. Ahu'nun teklifsiz misafiri, her gece annesine zahmet çıkaran Bîjen'in yatağını hiçbirini doğru dürüst tanımadığı kom-

şuların meraklı bakışlarına aldırmadan yıkadı, ev sahibinin yardımıyla güneşe koydu. Kürsünün yakılmasında, evin derlenip toparlanmasında, irili ufaklı diğer işlerde öyle ayağına çabuktu, öyle rağbet gösterdi ki Ahu ister istemez ona ilgi duymaya başladı. Hanım olmanın hakiki ve zevk veren duygusu bir kez daha ona selam verdi. Çünkü o da bunu düşünmüş, belki kocası ev işleri konusunda Homa'ya bir şeyler demişti. Genç dulun iş için hareketlerinde, oturup kalkmasında yeni gelin olmuş kızların acemiliği görülüyordu. Bu da sadece ev ortamını bilmemesinden kaynaklanıyordu. Eski koca evinin kendisi için zorbalık uygulanan bir zindan olduğunu söyleyen kadının doğal olarak her bakımdan hizmete hazır ve deneyimli olması gerekirdi. Nitekim Ahu sonraları görümcesinin ağzından da duydu. Homa'nın ev idaresinde, küçük büyük işlerde tenkit edilecek tarafı yoktu. Fırsat verilecek olursa, kendisi bir başına, kimsenin müdahalesi olmaksızın her emri yerine getirecek bir aşka sahipti. İşte bu durum, genç dulun bir başınalığı, Ahu'ya yardım için coşkusu komşular arasında bir tür kaygı havası taşıyan rahatsızlık yarattı. Bunlar her zamanki işlerde tesadüfen ev sahibesine yardım eden, bu yolla onun lütfuna mazhar olan kişilerdi. Hayatın ortasındaki taş havanda et veya tuz ezmek, kış bulguru için buğday öğütmek, sonbaharda erişte kesmek veya koruk suyu sıkmak, günlük yemek pişirmek, çocuğa bakmakta Ahu'nun her zaman muhtaç olduğu sabit ve etkili yardımcılarıydı. Bunların kaygısı, ev sahibesinin böyle bir hizmetçi varken başka birine ihtiyacı olmadığından değildi. Yoksula ha bir ekmek vermişsin, ha bir ekmek almışsın, fark etmez. Hayat tecrübesi Ahu'nun gönlünde yuvalanan içgüdüsel yürek töpürtüsünü daha belirgin bir şekilde onlara da sirayet ettiriyordu. Seyit Mîrân'ın Ahu Hanım'a karşı hakşinaslığından, muhabbetinden asla şüphe edilemezdi. Ama karısı için sokaktan bulup eve getirdiği böyle yasemin göğüslü, cinsilatif bir konuk hizmetkâr olarak kalırsa, Ahu Hanım için büyük bir tehlike söz konusuydu. Kuru buğday harmanı veya pamuk tarlası yanında ateşin bulunması demekti.

Mescitteki kadın hikâyesi kısa zamanda dallanıp budaklanarak evden dışarı taştı. Sokaktaki komşular su almak, nohut, mercimek sormak, Zencanlıların tabiriyle kedi merdivenlerini

evin o yanına mı çekmiş, görmek için nöbetleşe geliyor, savunmasız hemcinslerini seyrediyorlardı. Daha çok da onu tanıyıp tanımadıklarını anlamak istiyorlardı. Balık değildi ki iki ayağı yerine yüzgeçleri, kuyruğu olsun. Büyük şehirde Allah'ın evinden başka sığınacak yerinin olmaması onlar için dikkat çekici bir konuydu. Homa esnek giysisini, kiraz rengi ayakkabılarını kenara koymuştu. Ahu Hanım'ın verdiği beyaz başörtüsünü, komşuluğun, gidiş gelişlerin yoğun olduğu bu evde bazı şeylere uyulması için başına bağlayıp boynundan firkete ile tutturmuştu. İşi olmadığı zaman gidip kürsünün altına oturuyor, Bîjen'le oyalanıyordu. Dört yaşındaki ikizleri Hümayun ile Ketayun'un bu çocuğa çok benzediğini söylüyordu. Büyük ev içindeki komşular o gün az çok onunla tanışmış oldu. Ama genç kadının eski kocasıyla hayatı hakkındaki sorulardan rahatsız olduğunu görünce yarasına tuz basmadılar. Bununla birlikte onun arkasından akıllarına geleni söylüyorlardı. Agacan'ın karısı Hurşid Hanım onu çekiştirme sayfasını açan ilk kişi oldu:

"Kuşkusuz imam onun kısa saçlarına, çıplak boynuna gözü ilişmiş olmalı ki mescitte kalmasının doğru olmayacağını söylemiş!"

Ak saçlı, neşeli, sarhoş bir kadın olan Haciye Hanım'ın annesi Safiye Banu o anda ekledi:

"Ben bu imamı görmedim, kimdir bilmem. Her kimse şüphesiz uzun sakallı biri olmamalı. Allah'ın gönderdiği bu meleğin çıplak boynunu sakalıyla inci gerdanlık gibi örtememiş."

Kızı Haciye:

"Ahu Hanım bu mevzuyu gitsin, Cevahir'in annesi Şirincan Hanım'a anlatsın. O da belirlenmiş günlerde misafirlerini eğlendirmek için doğru düzgün bir tiyatro eseri çıkarsın. Düşünsene bir kere, bir melek şeytandan korkmuş, can havliyle minber arkasına kapağı atmış. Ağa lahavle çekerek onu mescitten çıkarmak istiyor."

Şirincan Hanım, ay başı ile sonunda bir bahane bulup kadınları eğlenmek için İngiliz konsolosluğunun arkasındaki eve davet eden dinç bir yaşlı kadındı.

İkindi vakti olunca Homa evden çıktı, bir saat sonra bir hamalla mütevazı eşyasını getirdi. Hurşid Hanım ona yardım

etmek için küçük odaya gitti. Eşyası Seyit Mîrân'ın satın aldığı küçük sandık ile bir miktar önemsiz kadın eşyası ve hamam takımından ibaretti. Çok geçmeden Seyit de eve geldi; onun talimatıyla Ahu oturma odasındaki iki parça halıyı toplayıp çay odasına serdi. Halıları sererken kocası da hazır bulundu. Kapının kasasına kadar dayanan halıyı seyretti. O gün öğleden sonra da Seyit Mîrân geçen gün olduğu gibi dükkâna gitmedi. Belki böylece kadınla birlikte eşyasını getirmek için Hüseyin Han'ın evine giderler, aralarında halledilmemiş olan son konuları da konuşurlardı.

Bu konuşmada Seyit Mîrân için bir bakıma şans, bir bakıma da şanssızlık vardı. Çünkü çalgıcı adam hasta, halsiz, hareketsiz durumdaydı. Karısı kininden asla Homa'nın yüzüne bakmak istemiyordu. Üstelik kocasının Homa'daki hakkından dolayı taleplerinin hepsini Seyit Mîrân'dan almıştı. Bir başka iddiada daha bulundu.

"Sen benim evimde hasta olduğunda sana kocama baktığın gibi mi baktım? Biraz daha iyileştikten sonra gitseydin bari! Hüseyin Han sana ne kötülük etti ki karşılığı böyle oluyor? Sorabî Bey yirmi tümen daha vermen lazım. Bu hanım için safran aldım; demledim, içti."

Seyit Mîrân genç kadının yere dönük yüzüne baktı. Cömertliği söylenen sözü ona onaylatmasına izin vermedi ama şaşırmadan da edemedi. Çünkü demlenmiş safran düşük yapmak için içilirdi.

Homa'nın eve gelişinin üçüncü günü öğleye iki saat kala Seyit Mîrân sokaktan döndü. Güneşli bir gündü. Güzel hava her tarafa sevinç ve coşku yayıyordu. Önceki günlerde olduğu gibi çok yağmur yağmıştı. Adam ceketini, paltosunu çıkardı, dama çıktı. Bir saat kadar otları yoldu, loğ taşıyla damı loğladı. Bu arada yanında dama çıkan Bîjen'le sohbet ediyor, dam kenarına yaklaştıkça mutfak tarafına bakıyordu. Homa orada Ahu'nun yanında sohbet edip yemek pişiriyordu. Genç ve akıllı kadın bütün dikkatini işine vermiş gibi görünüyordu.

Seyit Mîrân uzun zamandır dama çıkmamıştı. Damın çevresini dolaştı, dikkatli gözlerle dam kenar duvarlarına, hayattaki lağım çukurlarına baktı. Evin gelecek yıl esaslı bir tamire ve

damın kaplamaya ihtiyacı vardı. Üstelik şehrin o noktadan manzarası görülmeye değerdi. İrili ufaklı evler, basık, yeşil damlar vardı. Geniş, engebeli vadiyi her taraftan evler doldurduğu için görende orman manzarası izlenimi yaratıyordu.

Uzak bir yerden yün yıkayan kadınların değnek sesleri geliyordu kulağa. İnsanlar evlerinin kameriyesinde veya damlarda güneşleniyordu. Biri halı çırpıyordu. Biri ipe çamaşır asıyordu. Üçüncüsü odasının paslı, şişmiş penceresini sıcak güneşe, temiz havaya açıyordu. Yaşamın hoş sesi, baharın ferahlık veren müjdesi, küçük bir ottan tutun da dağ eteklerine kadar her yerde duyuluyordu. Damdan inince başka işi olmadığından vakit geçirmek için mutfak kapısının yanında durdu, bir süre Ahu'yla konuştu. Çok geciken dernek toplantısı o gün ikindi vakti yapılacaktı. Tesadüfen birkaç gün öncesinden her şey hazır olduğu için Ahu kaygılanmıyordu. Homa da vardı; daha ne olsun? Canını sıkan bir şey vardı. –Kadının evlilik hayatındaki can sıkıntısı keşke bundan ibaret olsa!– İlk misafirin gelişinden son misafirin gidişine kadar toplantının ne kadar süreceği belli değildi. Yalnız o değil, büyük evdeki bütün kadınların yabancının gözü ilişir korkusuyla odalara kapanması gerekiyordu. Seyit Mîrân böyle davetlerin yapıldığı saatlerde kadınların her zamanki serbestlikleriyle odalardan çıkıp hayatta dolaşmasından ve kendilerini göstermelerinden asla hoşlanmazdı. Bu da onun erkekçe huylarından biriydi. Kadınlar çok kısıtlanmış olsa da, Seyit herkes tarafından saygı görürdü.

Seyit Mîrân hanımına, Homa'nın da bu işte yardımcı olması talimatını verdi. Öğle yemeğini sordu. Biraz da şaka yapıp güldü, sonra mutfakta kadınların ayağı altında dolanıp işlerine engel olan küçük Mehdi'yi oturma odasına götürdü. Orada hem vakit geçirmek hem çocuğu eğlendirmek için onunla oynadı. İki hafta öncesinden, hele hele o unutulmaz geceden itibaren gönlünde uyanan coşku, kadını eve getirdikten ve üstünden acılı, uzun birkaç gece geçirdikten sonra doruk noktasına varmıştı. Sinirleri gerilmiş, hassaslaşmıştı.

Homa dolaptan bir şey almak için odaya girdiğinde Seyit Mîrân eğilmiş, iki eliyle iki buçuk yaşındaki çocuğun omuzlarını tutmuş yürütürken kadının arkasından odaya girdi. Bîjen

eyvanda kaldı, küçük erkek kardeşiyle oynamak, aslında babasına marifetini göstermek için dudağını, burnunu kapı camına yapıştırdı. Öbür taraftan dudakları, burnu yassılaşmış ve ezilmiş olarak göründü. Babası gülümseyerek onu teşvik ettiyse de dikkati hep Homa'daydı. Kadının geniş, iri gözleri soğan soyduğu için yaşarmış gibiydi. Seyit Mîrân'ın içi içine sığmıyordu. Uzun eğitimlerden, bir dizi deneyden sonra, ilk kez hayvanat bahçesindeki aslanın boynundan zinciri almak ister gibi onunla konuşmaya başladı.

"Eee, bugün öğle yemeğinde gormesebzî* var demek. Anlaşılan Homa Hanım elleriyle pişirmiş. Sahi bana soyadının ne olduğunu söylemedin."

Homa kadınca, mahcup ama kaçamak bir iftiharla cevap verdi.

"Homa Zendî. Dördüncü kuşaktan Kerim Han Zend'in** akrabasıyım."

"Kerim Han Zend mi? Öyleyse nur üstüne nur. Bugün büyük insanların soyundan gelen bir hanımın yemeğini tadacağız. Daha şimdiden ağzım sulandı. Bu yemek kimin boğazından geçebilir ki? Kimin canına değebilir?"

"Ne demek Sorabî Bey? Ben yabancı dinli, kâfir biri miyim ki elim necis olsun, siz de elimle pişirdiğim yemeği tatmayın!"

"Hayır, ben buna cesaret edemem. Senin elin melek eli, senin yemeğin cennet yemeğidir. Biliyor musun, artık benim misafirimsin. Bu âdet hangi memlekette, şehirde görülmüş; misafir kalkacak, ev sahibi için çalışacak? Bak, gözlerin (diline aziz kelimesi geldi ama söylemedi) nasıl yaşarmış. Eskiler, 'Misafir üç güne kadar azizdir' demişler."

"Ya üç günden sonra?"

"Üç günden sonra eti leziz!"

Bu şaka ile adama dönük olan kadının yüzü açıldı, gülümsedi. Dudaklarını kırmızı gül goncası gibi topladı.

---

* Türkçeden geçme kelime. Sebze kavurması yemeği. (ç.n)

** Kerim Han Zend (Şiraz 1705-1779), Zend hanedanının kurucusu. 1751-1779 arasında hüküm sürdü. Afşar hanedanının kurucusu Nadir Şah'ın generallerinden olup Nadir'in ölümünden sonra çıkan iç savaşta Abdülfeth Han ve Ali Merdan Han adlı generallerle anlaşarak ülkeyi üçe böldü. Üçüncü İsmail'i tahta oturttu. (ç.n)

"Ooo! Eti leziz demek! Ama leziz et arasında sivri kemikler de var; boğaza saplanır. (İhtiyatla eşikte duran Bîjen'e baktıktan sonra) Ne olacağımı bir an önce belirlemelisin!"

"Evet, evet, ben de bunu diyorum. Avın başını hemen kesip etini helal etmeli, yoksa haram olur. Ha ha ha."

Homa öldürücü, şirin yan bakışıyla kaşının birini kaldırıp ona gülücük saçtı. Dolabın üst rafından, neredeyse adamın yardımına geleceği dalgınlık ve bir süre arayıştan sonra kuru yeşillik kutusuyla safranı aldı. Ahu'ya ait olan başındaki çadoru yüzüne tuttu, yumuşak ve mevzun kırıtmalarla odadan çıktı. Çok yakınından geçtiği sırada Seyit Mîrân'ın kalbi onun parlak yanakları gibi uçuyordu. İnsanın bahar sabahının hafif ve ıtırlı havasını içine yutması gibi genç ve edalı kadını içine çekiyordu. Aslında ciğerleri bu bahar melteminin hoş havasını içine çekiyordu ama bunu onun geçip mutfağa gittiği sırada yapmıştı. Homa'nın gitmesinden sonra Seyit Mîrân bulunduğu odanın bir köşesinde öylece sessiz, hareketsiz kaldı. İçten gelen bir hevesin korkunç çarpıntısı onu olduğu yere çivilemişti. Onun bu kadına karşı maksadı, niyeti neydi? İki üç haftadan kısa bir süre içinde gayrimeşru bir sperm gibi içinde belirip günden güne büyüyen bu anlatılmaz, utanç verici aşk karşısında ne yapacaktı? Kendisi de şaşkına dönmüştü. Düşüncesiyle bir sonuca ulaşmadan mırıldandı:

"Vay vay! Nasıl sevilmeye layık bir kadın! Şu alımına çalımına bak! Keklik gibi sekiyor. Gül gibi gülüyor. Sözleri, aklı, sezgisi, güzelliğiyle ona vücudumun her zerresiyle bağlanıyorum. Allah'ım bu işte âciz kaldım; ne yapacağım ben?"

İçinde tuttuğu nefesini, rahatsız olunca dışarı verdi. O zamana kadar tuttuğu Mehdi'nin elini gidip kardeşiyle oynaması için serbest bıraktı. Hayata, bahçenin etrafını dolanmaya çıktı. Dur durak kalmamıştı. İçinde öyle bir ateş yanıyordu ki alevleri bütün vücudunu halden hale sokmuştu. Bedeni, ruhu, yarım asır boyunca birlikte ve huzur içinde yaşayan Şah Cihan* ile sevgili melikesi gibi şimdi buhranlı bir dönem geçiriyordu. Vücut ülkesinde kargaşanın savaş borusu çalınıyordu. Böyle

* Şah Cihan hicri 11, miladi 17. yüzyılda yaşayan Hindistan padişahlarından Emir Timur-i Gurkân'ın torunlarındandı. Melikesinin adı Mümtaz Mahal'di. (ç.n.)

hassas ve anlatılmaz bir keyfiyette güzel, gönül çelen kadın bir öpücük karşısında canını isteyecek olsa, ilahlara verilen bir hediye gibi iki eliyle ihlas tabağındakini takdim ederdi. Gayb meleği onun zaferinin, Aşil tarafından Truva kapısının ele geçirilmesi gibi, ölümle bir olduğunu kulağına fısıldar, kuşkusuz gülümser ve onun için gerçekten anlamlı olan bu şairin sözünü tekrarlardı.

Bir baş bulunmazsa azizler yolunda
Ağır bir yüktür, çekilir omuzda

Bildiği birkaç beyitten biri de buydu. Hatta Homa'yı görmeden önce, aklına geldiği zaman, öyle coşkulu ve ihlaslı halde bunu okurdu ki sanki kendi düşüncesinden çıkmıştı.

Ev ortamının dışında, sözüyle, vefasıyla, arkadaş canlılığıyla herkes tarafından tanınan bu adam bir heves yüzünden Ahu'nun kalbini kırmak istemiyorsa, bu yine onun yumuşak huylu biri olmasındandı. Şimdi evinde bulunan bir kadına karşı derin ve şiddetli bir aşk duydukça ahdini bozma korkusuyla titriyor, yapmadığı bir işten dolayı tedirgin oluyordu. Bu aşkta nefret ettirici, örfün, âdetin hilafına olmasa da, mertliğin, vicdanın hilafına bir şey görüyordu. Onu gördüğü halde peşinden gitmediği için pişmandı. Bütün bu sözlerden sonra, Homa zehirli olup olmadığını bilmediği bir mantar gibiydi. Ağız sulandıran iştah açıcı görüntüsüne rağmen acaba karineler, esnaflığın, hesap kitap bilmenin izlerini taşıyan akla gafil gönlün peşinden nereye gittiğini sormuyor muydu? Seyit'in ruhundaki çalkantının bir başka yönü bu espride gizliydi. Sokakta bulup eve getirdiği berrak şeyin bir havan topundan atılmamış mermi olma ihtimali çok kuvvetliydi. Çocuk muydu ki bilmeden kendi saadetiyle, en sevdiği yakınlarından oluşan bir toplulukla oynasın?

Bu düşünceler içindeyken eyvanda granit taşının üstüne bıraktığı ceketiyle paltosunu aldı. Belirli bir amacı olmaksızın misafir odasına gitti. Çocukların okuldan dönmesine ve öğle sofrasının kurulmasına az vakit kalmıştı. Fırsatını bulmuşken Şeker Bayramı günü çarşıdan satın aldığı resimleri duvara asmak

aklına geldi. Bu arada mümkün olursa Homa'yı, bunu ve diğer resim ve süsleri görmek için çağıracak; dernek üyelerinden en az otuz kişinin katılacağı davette görevlerini anlatacak, ikisi için uygun olan davranışları belirleyecekti. Kadın hayâsı meselesinden öte, kendini ona buna göstermemeye de dikkat etmesi gerekiyordu. Perdeyi kenara çekti; her zamankinden daha alçak ve bir ölçüde sıradan olmayan sesle odasına giden Homa'ya seslendi. Gülümsemesi uçuk, bakışı soru sorar gibiydi. Ona karşı yabancıydı sanki.

"Bu odaya gel; işim var seninle. Duvara bir resim çerçevesi asmak istiyorum. Uzaktan bak; eğri durmasın."

Bunu söyledi, perdeyi bırakıp geri döndü. Onu serseme çeviren görülmemiş heyecanı yüzünden kadının yanında utanıyordu. Neden soğukkanlılığını böyle yitirdiğine şaşıyordu. Homa ikirciklenerek, çekingenlikle sırmalı perdeyi kaldırdı. Birisi dışında bütün perdeleri asılmış olan loş odaya üstünkörü baktı. Bu eve geldiği üç günden beri ilk kez tertipli misafir odalarını görüyordu. Görenin gözüne çarpacak ilk şey hoş desenli, kaliteli, sosyeteye ait halılar, pencere ve kapı perdeleriydi. Odanın bir köşesindeki dikdörtgen masaya çay takımları dizilmişti. Çepeçevre odayı üç dört takım lakeli veya cilalı, çeşitli modellerde güzel iskemleler dolduruyordu. Bunların önüne aralıklı olarak küçük masa veya sehpalar koyulmuştu. Aynı zamanda iskemlede oturmaya alışık olmayanlar için yumuşak, ipek işlemeli minder ve yastıklar vardı. Firuze renkli lambaderler, sırma işlemeli örtülü büyük bir duvar aynası, üç kollu bir şamdan, masa üstünde de Alman gümüşü semaver yer alıyordu. Tabaklar, kadehler, irili ufaklı porselen demlikler, kesme kristal sürahiler özel bir zevk ve dikkatle raflara dizilmişti. Rengi hoş, pullu tül, gümüş saksılar, murassa gülüptanlarla sobanın önü donatılmış, anlatılmaz bir güzellik oluşturulmuştu. Aralıklı olarak renkli atlas kumaşlarla süslenmiş alçıdan kesme kornişlere birkaç büyük resim çerçevesi, mukaddes şemail asılmıştı. Bunlar odanın görünümünde kalabalık oluştursa bile dinsel bir revnak ve görkem de vermişti. Oda kapısının, penceresinin kapalı olması dolayısıyla yeni eşyaların kokusu cila ve alkol kokusuna karışmıştı. Yeni gelen birinin bir ailenin lüksünü yüzeysel bir bakışla de-

ğerlendirmesi mümkün değildir. Ama mukaddes şemail olmasa böyle münasip olmayan zamanda asla içeri adımını atmazdı. Dikkatini çeken birinci tabloda güzel yüzlü bir melek resmi vardı. Açık kanatları, erkek cüssesiyle iblisin elindeki mızrağı ayağının altına almıştı. Bundan sonra basma veya yağlıboya şemailler geliyordu. Kimisinin yüzü peçeli beş kişi, peygamberler ve imamların şemailiydi. Kadın başını kaldırmış, resimlere hayranlıkla bakarken çadoru başından kayıp omzuna düştü. Seyit Mîrân onun yanında usul usul mırıldanıyordu.

"Ne zamandan beri örtünüyorsun?"

Homa:

"Odaya neden bu kadar şemail astınız? Burası Hüseyniye tekkesi mi yoksa kutsal emanetler müzesi mi? Örtünmek size göre ayıp mı yani?"

Döndü, ona yan baktıktan sonra seyre koyuldu. Seyit Mîrân:

"Ayıp mı? Aslında kadının başına örtü geçirmesi kadar makbul bir şey yok benim için. Kadının saçları bir erkeğe bedeninin her yerinden çok namahremdir. Mezhebimiz saçları örtme konusunda önemle durur ama yüz örtme hakkında bir hüküm yoktur. Kadın yüzü açık olarak namaza durabilir ama bir tel saçı görünürse, namazı batıl olur."

Homa başörtüsünü düzeltti.

"Bugünlerde örtünme kalkacak diye bir söylenti var; bunun aslı astarı var mı?"

"Belki tamamen asılsız değil. Aba, şal, başa mendil sarma yasaklandığı gibi sarık ve Pehlevi külahı da kaldırıldı. Bugün halkın sesi soluğu kesilmiş; ne denilirse o olacak. Çador kadının kalesidir. Bunlar Batılıların oyunu. Bizi namussuzluğa sürüklemek, *Kuran*'ı elimizden almak, İslam'ı zayıflatmak istiyorlar."

Homa'nın dikkati tekrar sobanın önüne, onun gelin gibi desenlerine yöneldi. Onca lüksün, desenin arasında odanın bu bölümü daha çok dikkat çekiciydi. Ancak onun için ölmüş bir arzu hükmündeydi. Şimdi kendini mezar başında görüyordu. Gizliden gizliye bir ah çekerek, düşünceleri dağılmış olarak:

"Dediklerine göre kadınlar da erkekler gibi şapka giyecek, onlarla haşır neşir olacakmış öyle mi? Vah vah vah! Ne büyük bir bedbahtlık! Bu durumda nasıl olacak?"

"Nasıl olacağı malum. Bunların hepsi ahir zaman işareti; olması gerek. Kadınlarla erkekler dış görünüş ve ahlak bakımından birbiri gibi olmalı. Örtünmenin, hayânın gözlerden, bereketin işten, hayattan gitmesi gerek. Şehirler bugün gördüğün gibi demirle birbirine bağlanmalı, 'Lailaheillallah' kelimesi ortadan kalkmalı, tabutun yerini araba almalı, dinsizlik, fısk u fücur, daha da önemlisi küfür ve zulüm yeryüzünü kaplamalı. Böyle olduğu zaman o hazret devreye girecek. İmam'ın emridir; bundan kaçış yok. Olması gerek; er geç olacak."

Homa adamın dinle ilgili sözlerinden etkilendi. Parmağı dudağında, şimdiki düzenin bozulacağı, halka başını açmanın dayatılacağı günü hayretle düşünmeye başladı. Bunun üzerine odadan çıkmak için pişmanlık dolu bir hareketle çadorunu yeniden başında düzeltti. Masa kenarındaki iskemle üstüne koyulmuş, örtülü büyük çerçeveye ilişti gözü. Adamın onu niçin odaya çağırdığını hatırladı. Konuşmuş olmak için:

"Duvara asmak istediğin resim çerçevesi bu mu?"

Örtüyü kenara çekti; şaşkınlığını göstermekten kendini alamadı:

"Vay başıma! Bu çıplaklar da kim? Bunları da mı bu odaya asmak istiyorsun?"

"Çıplaklar mı? Hayret doğrusu! Sen büyük ecdadın Âdem Baba ile Havva Ana'yı tanımıyor musun? O zamanlar bugünkü gibi rengârenk, çeşit çeşit giysi yoktu. Kadını, erkeği ayıp nedir bilmeden gördüğün gibi çıplak olarak bir arada yaşıyordu. Bütün giysileri avret yerlerini örten ağaç yaprağından ibaretti. Bu durum asırlarca, nesiller boyu devam etti. Sonunda Cemşid geldi, elbiseyi icat etti. Bunlar çıplak ama çıplak olmanın ne olduğunu bilmiyorlardı."

Seyit Mîrân güçlükle konuşuyordu. Resmin yanında duran ve bu açıklamaları nasıl yorumlayacağını bilmeyen kadına yüksek sesle konuşmaya gerek kalmasın diye yaklaştı. Biri yaklaşırken diğeri biliyormuş gibi davranmadan ondan uzaklaşıyordu. Dur durağı kalmamış adam için onun böyle kurnazca oyalama taktiği dayanılır gibi değildi. Nihayet sabrını, takatini tüketmiş biri gibi hayâyı, metaneti bir kenara bıraktı. Hızla, bilerek ona yaklaştı, ince, çiçek desenli çadoru üzerinden kolunu tuttu.

Kadın bu harekete şaşırmadı. Yüzünde tebessüm vardı. Seyit Mîrân hırs ve arzuyla gözlerinin çevresine baktı; yalvarırcasına dudakları titredi:

"Homa'm!

Duraksadı. Baştan ayağa tüm vücudunu titreten duygularının ateşli heyecanından olacak, konuşamıyordu. Kadın onun yakarış dolu, âcizane bir alevle parlayan gözlerine bakıyordu. Bu ışığı daha önceden tanıyordu. Bu adamın bütün davranışları, sözleri gönül potasında yanıp yalazlanan yakıcı ateşin izlerini taşıyordu. Onu damarıyla, cildiyle istediğinin işaretiydi. Onun için bir şeyler düşüneceğini söylemiş, söz vermişti. Bu niyetle onu kendi evine götürmüştü. Geride kalan üç gün üç geceden bu yana neler düşündüğünü, ne planlar yaptığını anlamak için böyle bir fırsatı ve kimsenin bulunmadığı boş bir mekânı kolluyordu. Bu ciddi konuyu daha ne kadar erteleyecekti? Bu davranıştan amacı neydi? Bu sırada adamın arzulu gözleri onun gözlerine dikilmişti; bir şeyler söylemek istediğinde kuşku yoktu. Korkudan ve ıstıraptan uzak olmayan Homa, âşığının açık mesajının ne olduğunu bilmek istediğinden beklenti içindeydi.

"Homa'm, benim Homa'm; canım ağzıma geldi!"

Seyit Mîrân elleriyle onun belini sarmıştı. Yüz adaleleri kasılmış, dudaklarının rengi solmuştu. Dudağını onun dudağıyla birleştirmek istedi, Homa elinin tersini yüzüne, ağzına tuttu. Yumuşak ve ince bedeninin yarısı kapana sıkışmış gibi adamın güçlü kollarının halkasında hareketsiz kalmış, diğer yarısı çırpınıyordu. Başını geri götürüyor, sağa sola çeviriyor, iki eliyle ona engel oluyordu. Şuh ağzı, gül yaprağı gibi nazik dudakları öfkeli itirazını belirten bir hal almıştı. Kurtulmak için verdiği sessiz mücadele sırasında çador başından kaydı, başörtüsü açılıp düştü; altın rengi saçları, beyaz, cazibeli kulaktozu göründü. Bütün bu cesaretine rağmen Seyit Mîrân amacına ulaşamadı. Elini çekti, gönlü yorgun gençlerin umutsuzluğuyla baktı ona. Homa sinirliydi ancak bir şey yapamıyordu. Âşık için her müjde ve açık vaatten sarhoş edici olan çok şirin ve kadınca bir eda ile yanağına çok hafif iki tokat attı. Başörtüsünü aldı, koşarken durup geri bakan ürkek ceylan gibi âşığından kaçtı. Doğanın

pençesinden kaçmış serçeydi sanki. Renginin tamamen kaçtığını hissediyordu. Korku ve endişe içindeydi. Odanın köşesinde soluklandı, üçgen başörtüsünü başına geçirdi ama bağlamadı. Nefes nefese kalmıştı. Normale dönmek gayretiyle için için kızıyordu kendine:

"Kadın! Nedir bu uygunsuz hareketin? Onun yanına gitmen, odaya girmen doğru bir iş değildi. O sırada karısı, okuldan dönen, hayatta oynayan, sesleri duyulan çocuklardan biri gelse, o zaman ne halt edecektin? Bundan beter rezillik olur mu!"

Allahtan, hayatın bu köşesi evin bir parçası gibi değildi. Hatta kimse büyük eyvanın, çay odasıyla misafir odasının önünden geçmezdi; kaldı ki durumu görmek için birkaç basamak çıkıp yürümek gerekirdi. Kendine geldikçe endişesi, renginin uçukluğu da geçiyor, yerini heyecana, hararete bırakıyordu. Serinlemek için çadorunun ucuyla yüzünü yelpazeledi. Kısa bir süre önce başından geçen bu macera, mümkün olabilecek bütün korkunç rezilliklere rağmen, bir bakıma çok ilginç ve komik bir sahneydi. Şöyle düşündü:

"Acayip şey! Bu adamın saçları ağarmış ama gönlü genç. Kadının, âşıkane duyguların ne olduğunu biliyor. Aşk işinde kıpır kıpır hareket eden bir çocuktan daha hareketli. Eli, yüzü, bütün bedeni ateş içindeydi. Ne halde olduğunu bilmiyordu. Ömründe hiç kadın görmemiş gibi kucaklayıp sıktı beni. (Gizlice gülümsedi.) Beni buraya getirdiği günden beri Dimyat'a pirince giderken evdeki bulgurdan da oldu. Benden muradını alamadığı gibi karısından da uzak kaldı. Peki, neden durumumu düzeltmiyor? Neden planını söylemiyor? Beni istiyorsa, kuşkusu ne? Madem giriştin bu işe, mızmızlanmayacaksın. Hayır, bundan böyle, bu evde kaldığım sürece hareketlerimi kontrol edeceğim. Şimdiye kadar olduğumdan daha ağır olmalıyım. Boş ver, ateş daha da harlansın. Sonunda yolumuz notere düşecek."

Bakışları bir an sabit bir noktada kaldı. Ahu'nun masum ve misafirsever çehresi her zamanki şefkatli tebessümüyle belirsiz, kin ve mücadele dolu yazgısının silik ve karanlık manzarası gözünün önünde hareketlendi. Cinayet rüyasının uyandırdığı, uyuyan bir katildi sanki. Geçici veya daimi bir rakip olarak

kocasından dört çocuğu olan bir kadının ağzından lokmayı kapmak istiyormuş düşüncesi vücudunu ürpertti. "Kuma" adını işitmek yeniyetme çocuk olduğu zamandan beri yüreğinde öyle bir nefret duygusu uyandırıyordu ki "zıkkım, cüzam" ve benzeri nahoş kelimeleri işitmek, "Allah belanı versin!", "Başına kuma gelir inşallah!" beddualarını, genellikle kadınların itaatsiz, yüzsüz kızlarına davranışlarından dolayı tüm nefretlerini kustuğu eşanlamlı lanet okumalardı. Kocasının ne olduğunu, nasıl tat verdiğini öğrenmeye daha çok zaman varken bile bu kelimeden ürperirdi. Peki ya şimdi?

"Sahi nasıl olacak? Diyelim ki şimdi bir kasrın anahtarını bütün tatlı saadetleriyle elinde bulunduran sade ve dünyadan habersiz kadın benim gibi uğursuz bir rakibin ve ortağın varlığını kabullenecek mi? Aşk bahçesinde binlerce umut ve sıcak yüreklilikle arzu ve ilgi fidanını diken bir annenin yaşam ve geçim kaynağını bulandırmak tam da bu fidanın yeni açılmış çiçeklerinin saadet yüzüne gülmek, meyve vermek için her andan daha çok, gösterişsiz, sefalı bir muhite ihtiyaç duyduğu sırada doğru bir şey midir? Allah'ın hoşuna gider mi? Ama kimden şikâyet edeyim? Bu da Allah'ın, bahtımın, zamanenin önüme koyduğu bir yol. Bahtım, zamane, Allah'ın binlerce kadın kulu gibi benim de mutlu, dingin bir hayatın zevkinden, sıcaklığından nasiplenmemi uygun görmedi. Ne yapayım, belki de ezelden alnıma gerçek bir anne babanın sevgisinden mahrum kalmam bile yazılmıştır. Belki çocuklarımın sevgisinden, genel olarak aşk yaşamaktan, birinin aşkına mazhar olmaktan da nasipsizim. Ah, analarının kuzusu iki ciğerköşem şimdi o harap köşede, ifrit görümcemin eli altında neler çekmeyecek ki? Evlatlarımı görmek için o eve ayak basacak olursam, çocuklarımın başını piliç gibi keseceğine yemin eden taş kalpli, kaba babaları babalık sevgisi şöyle dursun, insanlıktan bile nasibini almamış; çocuklarım kötü gün geçiriyormuş, umurunda mı? Ah, kimsenin yüreğimde olanlardan haberi yok!"

Kalkıp çocuklarının raftaki kutuda duran resimlerini alıp bakmak istedi ama biçareliğinden kendinde o gücü bulamadı. Göğsü yandı, burnu sızladı. Ellerini dizlerine bağlamış otururken gözyaşları yanaklarından süzüldü. Bir şey görmeden veya

acı gözyaşlarının dökülüşünü fark etmeden gözlerini aynı sabit noktaya dikmişti. Bulut gibi bir gölge odanın ışığını değiştiriyordu. Homa o kederler içindeyken başını kaldırdı; Ahu kapının iki kanadı arasında durmuş, ona bakıyordu.

"Homa Hanım, ne oldu azizim?"

Homa hemen yüzünü çevirdi ondan. Bu kadar iyi huylu, şefkatli, hepsinden önemlisi, sade ve temiz kalpli olan kadının gözlerine bakmaya utandı. Ansızın kendini duygularına teslim etti. Gözyaşları damla damla kirpiklerinden süzülüyor, gömleğinin eteğine düşüyordu. Ahu kadınca dert ortaklığı hissinden kaynaklanan kaygı ve telaşla yanına oturdu. Elini omzuna koydu; teselli edercesine sordu:

"Neden ağlıyorsun? Canını sıkan nedir azizim? Söyle bana. Misafirimin gözlerini yaşlı görmek hiç hoşuma gitmez. Ben senin dostunum; daha da ötesi ablanım; söyle bana. Birkaç dakika öncesine kadar konuşuyor, gülüyordun. Şimdi ne oldu da ansızın içlendin? Söyle bana; canın mı sıkıldı?"

Homa ister istemez konuşmaya başladı.

"Bir şey değil hanımcığım; kötü bahtıma ağlıyorum. Şu aşağılık, hayırsız kocam, şu namert adam, kötü niyetli, hiçbir özelliği olmayan kardeşinin fişteklemeleriyle, her zamankinden daha çok annelerinin sevgisine, okşamasına muhtaç oldukları sırada çocuklarımı elimden aldı. Onları üzüntüden inletti, beni derbeder etti. Görüyorsun işte, sapandan fırlatılan taş gibiyim; denize mi, karaya mı düşerim, hiç belli değil. Sonumun ne olacağı hiç belli değil. Acaba benim yazgım da halime ağlamıyor mu?"

"Haklısın kardeşim, haklısın. Ama neden kendini üzüyorsun ki? Genç değil misin? Güzel değil misin, hoşsohbet değil misin? Liyakatli, tam manasıyla kabiliyetli bir kadından ne eksiğin var? Elhamdülillah hiçbir eksiğin yok. Herkes senin gibi olmak ister. Neden üzüyorsun kendini? (Şakaklarına dökülen bir demet dağınık saçını anne şefkatiyle geriye attı.) Sıkma canını azizim. Sabret, Allah büyüktür. Buradasın ya; misafir değil, ev sahibisin. Kocam Seyit Mîrân senin ağabeyin yerinde; ben kız kardeşin. Bir Müslüman kısmetin çıkana kadar başımın üstünde yerin var."

Duyguları, ağlaması Homa'ya konuşma fırsatı vermedi ama allak bullak olmuş, gözyaşları içindeki yüzü yalvarıyordu.

"Deme, deme, deme kardeş!"

"Ama neden? Bir şeyler düşünmüyor musun? Benim evimde gariplik mi çekiyorsun? Başkalarına yük olduğunu mu sandın? Peki ne? Çocuklardan uzak kalışını, evsiz barksızlığını mı düşünüyorsun? Taş kalpli kocan yüzünden için kanıyor. Çocuklarının mutluluğu için, kafasının dinç olması için kocanın yaptığından pişman olacağı, yalvarıp yakararak yanına gelmeyeceği ne malum?"

Homa yaşlı gözlerle Ahu'ya baktı. Şefkatli ev sahibini meraklandırmamak için bir meseleyi ondan özellikle gizlemişti. Başını dizine dayadı, hık hık ederken:

"Beni... talak-ı selase ile... boşadı. Artık o eve gidemem. Öte yandan bir daha o şırfıntı kız kardeşiyle bir arada bulunamam. Yaşadığım sürece nefret edeceğim onlardan. Bu nefret yüzünden çocuklarımdan uzak kalmak istemem. Daha ilk gün bunu düşünmemiştim. Çocuklarım olmasa, şehirde derbeder olmaz, o gün yürüyerek köye giderdim. Ne yapayım, gönülden bağlıyım. Onlar için, onları görme umuduyla yaşıyorum. Onlardan uzak kalmayayım da hizmetçilik yapmaya, yüz türlü rezillik çekmeye, kan yutmaya hazırım. Ah, bir kerecik yüzlerini görebilseydim!"

Kasılan iki elini kalbinin üstüne koydu. Ağlamaktan tıknefes oldu. Hapşırmak isteyip de hapşıramayan kimse gibi biçare halde kaldı. Ahu, genç dulun kocasından talak-ı selase ile boşandığına, o zamana kadar bunu saklamasına şaşırmadı. Aksine kara bahtı, kara günü dolayısıyla ona daha da acıdı. Bir anneydi, okula giden çocukları Klara ile Behram'dan sabahtan öğleye kadar uzak kalmaya zor tahammül ediyordu. Bu yüzden genç dulun halini pekâlâ anlıyordu. Buna dayanarak şöyle dedi:

"Homa can, derdinin ne olduğunu anlıyorum. Onlardan uzak kalmak takatini tüketiyor. Merak, merak, bu derde müptela olan insanın o ana tahammül etmesi ne kadar zordur! Ancak emin ol; hayatındaki bu anlar çok uzun sürmeyecek. Hiç kimse anneyi çocuktan, çocuğu anneden koparamaz. Ortaya çıkacak olursa insanlar tükürüp lanetleyecektir o adamı Homa

can. Şimdi biraz sakinleş. Kocanın evinin adresini bana ver; sana söz veriyorum; bugünden tezi yok; hayır, ikindi vakti davet olduğu için gidemem, yarın sabah çocukları okula yolladıktan sonra oraya gideyim, sevgili çocuklarından haber alayım. Aslında ben de onları görmek istiyorum. Belki ricayla yumuşatıp onları bir saatliğine yanına getirebilirim. Şimdi kalk, gözyaşlarını sil. Çocuklar okuldan geldi. Öğle yemeğini yiyip giderler. Sofrayı kurduk, her şey hazır. Çocuklar, kocam seni bekliyor. Bir ay mı, bir yıl mı, mademki benim misafirimsin, ağlamanı asla istemiyorum. Ağlamak da ne? İnsan konuşup gülebildiği, dans edebildiği sürece neden ağlasın ki? Hayattaki şu söğüde bak; nasıl çiçeklendi! Kış mevsimi, gam, hastalık zamanı geçti. Bahar rüzgârı insanın cildine değdi mi, güldürüyor. Bu günlerde içinin açılması için birlikte Seyit Fatıma Türbesi'ne* gidelim. Oraya çakıl yapıştırır, dilekte bulunursun. Bizim günlerimiz var; sana layık. Söyle bakayım, kadın meclisi sanatlarından bir şey bilir misin? Raksedebilir misin? Seni yaşlı, genç kadınlarla tanıştıracağım; dostluklarından, sohbetlerinden hiç bıkmazsın. Gönül dediğin, sevdiği peşinde koşar. Demir parçası gibi unutulmuş bir köşeye düşüp parça parça çürüyerek yok olmaz ki."

Homa başını çevirdi; onun kinayesiyle kendi bedbahtlığına güldü. Gerçekten de sevebileceği bir koca bulabilseydi, ne büyük saadet olurdu! Ahu daha bir samimiyetle kulağına yaklaşarak:

"Talak-ı selase ile boşadığını söylemiyor musun? Kumral saçların âşıkların kemendi. Saadetinin bunda olmadığı ne malum? İnsan geçip giden şeye asla üzülmemeli. Sana söz veriyorum; ince belli, zengin bir bey bulursun; eski kocan kıskançlığından, üzüntüsünden şehri terk eder gider. Dediğim toplantıya seni götüreyim, tanıştırayım. Herkesle ama özellikle işaret ettiklerimle tanış; gerisini bana bırak. Koca bulmak için kadın peri kadar güzel olsa bile, aracısı yoksa işi zordur. Ama seni tembihliyorum; orası oturulacak, butimar gibi düşünceye dalınacak yer değildir. Dans etme, şarkı söyleme, eğlenme yeridir."

Homa genzine akan gözyaşlarını yuttuktan sonra:

---

* Şehrin kuzey banliyösünde bir türbe. Denildiğine göre Hazreti Masume'nin cariyesi oraya defnedilmiştir. (ç.n.)

"Allah razı olsun, kardeşliğini eksik etmesin Ahu Hanım. İyiliklerine hangi dille teşekkür edeceğimi bilmiyorum. (Tekrar ağlayacaktı ki kendini tuttu.) Siz gidin, ben de gelirim."

Ahu gittikten sonra kederli, isteksiz olarak kalktı. Raftaki küçük aynada kendine baktı. Göğsünden çıkardığı mendille gözyaşlarını sildi. Madeni kutuyu açtı; özlemle, muratsızlıkla çocuklarının resmine baktı. Bir ah çekip resmi yerine koydu. Tekrar dikkatle yüzünü inceledi. Boğazı ani keder hücumundan dolayı biraz şişmişti. Bu durum onu daha güzel ve nazenin gösteriyordu. Gözlerinde hâlâ ağlamanın, gamın izleri vardı. Seyit Mîrân'ın onu bu halde görmesini, ağladığını anlamasını istemedi. Genç olup ayakları üzerinde duramayan hangi kadın hiç olmazsa bir şefkat elinin üzerinde olmasını istemez? Birkaç dakika önce en acı ruhsal üzüntülere maruz kaldığı şiddetli keder ve düşüncelerle mücadele ederken, Ahu'nun sözleriyle umutlanır gibi olmuşken, Seyit Mîrân'ı ve aralarındaki aşk rumuzunu düşünmekle içi ısınır gibi oldu. Cemalini görmeye aç olan adamın arzulu, sevdalı gözlerinin olanca kararsızlığıyla kapıya dikilmiş olduğundan emindi. Körlerin penceresine vuran, onlara görme nimetiyle şifa veren ilahi, mucizevi bir ışık gibi sevdiğini karşılayacaktı. Bu gerçeklik onun için sükûnet verici olamazdı. Yanaklarındaki leke henüz silinmemişti ve bu onun için hiç önemli değildi. Küçük odadan çıkmadan önce çadorunun altındaki portresine, mehtap yüzüne tekrar baktı aynada. Yarı ıslak dudaklarına gönül çelen bir tebessüm oturtmaya çalıştı. Öyle bir tebessüm ki ilk uygun fırsatta sofra başında âşığının coşkulu gönlünü daha da coşturdu.

Altıncı Fasıl

Seyit Mîrân'ın sözüne göre Homa iki-üç gece kalacaktı. İki-üç gece bir hafta oldu, bir hafta iki hafta oldu. Erkek kardeşlerinden, akrabalarından haber çıkmadı. Kadında da gitmek istediğini belli edecek bir hal görünmüyordu. Gönül huzuruyla, rahat rahat evde dolaşıyor, çalışıyordu. Sanki alışmıştı bu duruma. Sabahları herkesten önce kalkıyor, kuyudan su çekiyor, semaveri doldurup yakıyordu. Çocukları bir bir uyandırıyordu. Bîjen'i elinden tutuyor, güle güle havuz kenarına götürüyor, yüzünü yıkıyor, kendi isteğiyle zülüf bıraktırdığı saçlarını ıslatıp bir yana tarıyordu. Ahu'nun çocukları arasında, okula gitmediği, hep yanında olduğu, birbirlerine alıştıkları için ona karşı daha çok ilgi gösteriyor, sevgi besliyordu. Geceleri uyuyacağı sırada, hatta gündüzün muhtelif saatlerinde ona masal anlatıyordu. Ne zaman köyden söz açılacak olsa, köy hayatını her şeyiyle yaşamış olmasına rağmen, onun felaketlerini öyle alaycı ve teatral bir dille anlatmıştı ki sanki Rum kraliçeliği kurası

onun adına çıkmıştı. Genellikle saat iki ile dört arasındaki kadın sohbetleri kürsünün sıcak ateşinden ve huzurlu günlerden de güç alıyordu. Doğal olarak bu sohbetlerde şaka ve eğlence ağır basıyordu. Ahu'nun genç misafiri dinleyeni gülmekten katıltacak güzel maceralar ve hikâyeler biliyordu. Ev sahibinin anladığı kadarıyla, Homa çocuklarının sorunu yanı sıra dört beş yıldır iyisiyle, kötüsüyle şehrin havasını koklamaya alıştığından köyde yaşamaya hazır değildi. Bir kere ciddi olarak onun ağzından işitmişti:

"Düşün bir kere hanımefendi, köyde yaşamak benim için ne kadar zor olacak! Her hafta bir gün hamama gitmem gecikecek olsa, serseme dönüyorum. İnsanlarının hamam hakkındaki tasavvurları bizim periler şehri tasavvurumuza benzeyen bir yerde nasıl yaşayabilirim ki? Şehirde yaşamamış olsam, hadi neyse. Ne iyi bir kafa dengi var, ne oyalanacak bir şey, ne gezinti yeri; hiçbir şey, hiçbir şey yok. Neden Allah bana öyle bir yeri reva görsün? Orada Veyis Baba denilen bir türbe var. İnsanlar düşkünlüklerinden bazen orayı ziyarete gider. Ama hanımcığım, o rahmetli de, bir kere ziyaretine gidip bir daha gitmemeye tövbe eden esprili birinin dediği gibi, Allah'ın o kadar kırını, ovasını bırakmış, gitmiş, bir dağın tepesinde ölmüş. Ne sudan, ne mamurluktan eser var! Dağa tırmanış sabahtan öğleye kadar sürüyor. Burası Sefidçağa ahalisinin eğlence yerlerinden biri. Bir bahçe olsa da sahibi var. Zavallı insanlar oraya sadece çalışmak için girebiliyor. Sivrisinekleri de cabası; adamın burnuna giriyor. Malarya sivrisinekleri, fili soksa hasta eder. Geceleri bu sivrisineklerin bıktırıcı bedbahtlığı, sığır gübresi, duman, pislik arasında dertli, acılı, sonuçsuz bir hayat. Oranın suyu için ne diyeyim? İçenin karnı tulum gibi şişiyor.* Hayır, ben öldüğüm gün cenazemin Sefidçağa'da toprağa verilmesini istemem. Düşünün bir kere; bir gün amcaoğlum ortaya çıkar da beni zorla köye götürmek isterse ne yapacağım? Ne hallere düşeceğim?"

Gençlik, güzellik, cilve yapmak sessiz, revnaksız bir hayatla uyumlu olacak bir şey değil. Basit köy hayatını, oradaki eksik-

* Sefidçağa ahalisinin karın şişmesi aslında dalak büyümesinden ve malarya hastalığından ileri geliyordu ama herkes oranın suyunun ağır olmasından biliyordu. (ç.n.)

likleri bir yana bırakacak olursak, kelimenin tam manasıyla Ahu'nun misafirinin vücudunda bulunan bu üç özellik onu şehrin ve şehirle ilgili şeylerin bağımlısı yapmasına yeterdi. Nasıl balık su için, kuş hava için yaratılmışsa, Homa da şehir için yaratılmıştı. Çalgıcı Hüseyin Han'ın sözüyle, insanlarının övme ve övülme zevkinden sonsuza kadar nasipleneceği bir şehir. Homa bunu itiraf etmese de herkes pekâlâ biliyordu; bu kadın şehri, onun inkâr edilmez meziyetlerini bırakıp da sessiz sedasız, ölü köy yaşantısını tercih edecek biri değildi. Bu durum günden güne daha da belirginleşiyordu. Ahu için de farklı olamazdı. Hele hele kadıncağızın eski kocasının evine, ilk ailesine tekrar dönmesi, Allah tarafından imkânsız değilse bile asla söz konusu olamazdı. Dünyadan habersiz olan iyi kalpli Ahu her geçen gün daha da endişeleniyordu.

On beş gün geçmişti ve kocası geceleri çocuklardan uzakta misafir odasında yatıyordu. Evde alışılmadık bir durum vardı. Ahu bunu hissediyor ama belli etmiyordu. Her geçen gün yabancı kadını kendi yaşam ocağında, sofra başında, kocasının karşısında, gereksiz yere görüyordu. Bir an evvel hep övünüp durduğu erkek kardeşlerinin veya amcaoğlunun ortaya çıkmasını çok arzuluyor hatta kelimenin doğru anlamıyla dua ediyordu. Bu durumda ne karar alınacaksa alınır, o da ne yapacağını anlardı. Gidecekse, ne âlâ; kalacaksa, en azından sofrasını ayırırdı. Yatak, daha fazla ev eşyası verir, çay odası ona ait olurdu. Onun da diğerleri gibi bir komşu olduğunu tasarlıyordu. Ahu'nun onunla ne işi vardı ki? Başında bir gölge bulmadığı sürece orada kalacaktı. Homa zorunlu olarak onun evine sığınmıştı. Her halükârda kötü bir kadın da değildi. Kimi öldürmüştü ki? Ahu kendi yedikleri yiyecekten ona da gönderebilir, hep bu odaya gelmesine gerek kalmazdı. Homa'nın günlük ev işlerinden, yemek pişirme gibi yardımlarından dolayı kendini muaf tutmayı bile tercih ederdi. Sözün kısası, orada bulunduğu sürece onun da müstakil, ayrı bir yaşantısının olması için bir düzen kurmalıydı.

Kalbi saf olan kadın genellikle bu konuları düşünüyordu. Ancak onu rahatsız edecek veya uygulamaya kalkışacak kadar da şiddetli bir zaruret yoktu. Hem misafire tuhaf gelebilir hem

kocası tarafından kötü düşünceliliğine ve itimatsızlığına verilebilirdi. Ahu o zamana kadar komşularına bile en küçük kaygısını açmamıştı.

Böyle günlerden birinde sabahleyin her zamanki gibi kocasının yatağını toplamak için beş kapılı odaya gitmişti. (Misafir odasına üç pencere ve bir kapı olduğu için beş kapılı oda da diyorlardı.) Odanın süpürülme vakti geçtiği için bu amaçla pencereleri açtı. Güzel perdeleri kenara çekti. Hoş bir ışık ile hava, seddini yıkmış su gibi odaya girdi. Hayatta komşu kadınlar bir işle meşgulken veya otururken, havuz kenarında bulaşık yıkayan, yüksek ve cırlak sesle konuşan Safiye Banu'ya kulak veriyordu. Homa da havuz kenarındaydı. Ahu yatağı katladıktan sonra, güve yemesinden şüphelenerek halılardan birinin kenarını kaldırdığında bir şey ilişti gözüne. Küçük bir altın saç tokasıydı. Önce kendinin olduğunu sandı. Eline alınca, elektrik akımından daha ölümcül bir düşünce baştan ayağa bütün vücudunu sarstı. Onun böyle bir tokası yoktu. Onun tokaları saçının rengindeydi, yani siyahtı. Kızı Klara da saçlarını okul kuralları uyarınca örüp beyaz kurdeleyle bağlıyordu. Bu güzel işlemeli saç tokası aziz misafiri Homa Hanım'ın başına taktığı cinstendi. Birkaç dakikadır tokayı elinde tutmuş, hayretler içinde seyrediyordu. Elinden süpürgesi düştü. Aslında kadın da iki üç gün önce tokalarından birini düşürdüğünü söylemişti. İyi kalpli ev sahibesi ne desin şimdi? Burası neresiydi? Kocası Seyit Mîrân'ın yattığı, yalnız kaldığı oda.

Bir başka konu daha vardı. Homa bir haftadır başörtüsünü çıkarmış, kenara koymuştu. Başörtüsü bağlamaya alışık olmadığını, boğazını sıktığını söylüyordu. Acaba gerçekten de bu kadın beş kapılı odaya gelmiş miydi? Onunla kocası arasında gizli saklı bir şeylerin olması düşüncesi dayanılmaz olduğu kadar tasavvur bile edilemezdi. Mesele aynı zamanda onu afallatacak kadar karmaşıktı. Çünkü Homa geceleri onun bitişiğindeki odada yatıyordu. Üstelik yatarken kapının üst ve alt sürgülerini de sürüyorlardı. Ahu genellikle murakabeci, kulağı kirişte biriydi. Evde her şey yolunda mı, odaların kapı ve pencereleri, mutfak, ambar kapısı, hatta dama çıkan merdiven yolundaki kapı iyice kapanmış mı; içten gelen bir duyguyla

bunları görüp her bakımdan emin olmadıkça yatmıyordu. Görevlerini aşkla, ilgiyle yapan evli bir kadındı. Geleni gideniyle bir kervansaraydan farklı olmayan bu evde ev sahibesi tarafından kontrol yapılmasa, hayatın kapısı sabaha kadar açık kalabilir, çocukların hayal dünyasındaki sıradan insanlardan farklı olan bir mahlûkat gizlice içeri sızabilir, bir köşede fırsat kollayabilirdi. Kocasının onun yanından ayrılışından itibaren kulağı kirişte olması bir ölçüde huzurunu kaçırtacak kadar kaygı da taşıyordu. Geceleri en hafif bir sesle yerinden sıçrıyordu. Hep tavşan uykusundaydı. Misafir odasından yana içi rahattı, ancak birinin kendi yattığı odaya girmesinden korkuyordu. Sürgüyü sürünce içinden bir de kilit geçiriyordu, arkadan çekecek olurlarsa düşmesin diye. Bu durumdayken mümkün müydü? Mümkün müydü?

Misafir bulunan, hem de genç ve kocasız misafirin bulunduğu bir yerde, her taraf sessizken, herkes uyurken bir saatlik küçük bir kaçamak anında kocasının yanına gitmezdi. Dahası, pirinç mangalı yakmak, yatak sermek gibi bir iş için olsa bile, adamın bulunduğu sırada büyük odaya gitse de, oyalanmayı doğru bulmazdı. Misafir kadının böyle bir cesaret ve hayâsızlıkta bulunmasına inanmak mümkün müydü? Öte yandan kocası Seyit Mîrân'ın o yaşıyla başıyla, onca dindarlık, namaz, oruç iddiasından sonra böyle kepaze edici çirkin bir hevese kapılması mümkün olabilir miydi? Hayır, hayır, böyle bir şey kesinlikle imkânsızdı.

Ahu birdenbire sır perdesini aralamak için verdiği kesin kararla Homa'ya seslenip "Kaybettiğin, aradığın saç tokası bu muydu?" diye sormak için pencereye koştu. Bakalım kadın ne cevap verecekti? Ne var ki o sırada Homa odaya gitmişti. Ahu bir süre, içindeki alevle eşik kenarında bekledi. Acele verdiği karardan pişman oldu. Saç tokasını cebine koyup işine döndü. Şimdi soru için uygun zaman değildi. Diğer taraftan bu küçük kadın eşyasının Homa'ya ait olmaması da mümkündü. Bu kadın, evlerine geldiğinden beri Ahu'nun bildiği kadarıyla sadece bir kere büyük odaya girmişti. O da, henüz başörtüsü bağladığı gün. O günlerden önce yani ramazan ayından önce, hububat narh komisyonu reisi Azernuş'un ailesi bir öğleden sonra iki

saatliğine misafirliğe gelmişlerdi. Tokanın kadına veya iki kızından birine ait olması da zayıf ihtimal gibi görünüyordu. Daha sonra ramazan ayının ortalarında kocasının çok itibarlı, muhterem dostu Hac Latif Tahranî annesi ve uşağıyla birlikte Kerbela'ya giderken Kirmanşah'ta mola vermiş, Seyit Mîrân'ın hatırına misafirliğe gelmiş ve iki gece büyük odada yatmışlardı. Fakat aptesini odada alan, oğluna karşı bile yüzünü örten ak saçlı kadın nerede, altın saç tokası nerede? Üstelik o zamandan bu yana odayı on defa süpürmüştü. Hayır, bulunan toka Homa'dan başkasının olamazdı. Bu gerçekte şüpheye yer yoktu.

Ahu odanın kapısını, penceresini kapatıp hayata çıktığında Homa da hayata gelmişti. Mehdi'yi kucağına almış, güzel havada güneşte ayakta dururken Safiye Banu'nun kızıyla laflıyordu. Ahu da yanlarına gitti. Çadoru kalçasına kadar inen, hoppa ve şehvetli bir hareketle topukları üzerinde hareket eden genç, heves uyandırıcı kadını özel bir dikkatle ve kinle süzdü arkasından. Şu anda acayip, ürpertici bir tarzda gözüne gizemli ve hilekâr görünen bu kadın gerçekten de böyle bir hayâsızlığa, benzeri bulunmaz bir cesarete kalkışmış olabilir miydi? Kadının kulağının üzerinden saçlarına geçirdiği ve güneş ışığında parlayan toka, bulduğu tokayla aynıydı. Bu gözlemle midesi bulanan Ahu soğukkanlı olmaya, neler olacağını görmeye çalıştı. Bu saçı kesik kadına sopa çekmek istese, bu iş için her zaman vakti vardı.

Bu mesele, bundan sonra Homa'nın davranışlarını daha bir kötü zanla izlemesine, aynı şekilde kocasının evdeki oturmasını, kalkmasını kontrol etmesine sebep oldu. Kadının bütün hikâyesinden, kocasının ona anlattığı hikâyeden kuşkuya kapılmıştı. Homa'nın kocasının yanındaki mahcubane sakinliği, ağırbaşlılığını zahiri olarak görüyor, onun sinsiliğine, hilekârlığına veriyordu. Çünkü Seyit Mîrân'ın hareketleri ve aşikâr heyecanı ne yazık ki dikkat çekiciydi, onu rahatsız ediyordu.

Sabahları evden çıkan, öğleyin veya bazen geç ikindi vakti geri dönen mümin kocası, Homa'nın gelmesinden beri günde iki-üç defa yerli yersiz eve uğruyordu. Yağmur yağmadığı halde havanın yüzünün yağmura bakması ihtimaliyle damı loğlamak, bahçeyi bellemek, hayatın ortasındaki söğüdü budamak, kapı,

pencere camlarını silmek, bunlar bir bahaneyle evde kalmak için adamın kendine çıkardığı işlerin bir kısmıydı. Odada herkes otururken, gece veya gündüz, aileden biri, yani Homa eksik olunca, Seyit Mîrân derhal çocuklardan birini ona gönderiyor, mesela şöyle bir bahane uyduruyordu:

"Yalnız kalması iyi değil. Belki gariplik çeker. Düşünceye dalar ve ondan bıktığımızı sanabilir."

Kadın odada yoksa rahatsız, keyifsiz olurken, odadaysa âlem aşikâr, keyfi yerine geliyor, konuşuyor, gülüyor, şaka yapıyordu. Saatlerce kürsü dibinde kaykılıyor, kalkıp da işine gücüne gitmek için evi terk etmiyordu. Sanki hiç işi yoktu. Bu iradesizliği Ahu'yu da işinden, hayatından alıkoyuyordu. Aptes alıp namazını kılmadığı da sık sık görülüyordu. Gitmek için üstünü değişiyor, oyalanıyor, pişman olup gidiyor, oturuyordu. Sigara kutusunu cebinden çıkarıyor, kürsünün üstüne koyuyordu. Sohbeti açıyor, lafı uzattıkça uzatıyor, Ahu son derecede bunalsa da belli etmiyordu. Her zamankinin hilafına akşam, öğle yemekleri hakkında direktif vermiyor, bir şey sormuyor, iyi kötü önüne ne koyulursa yiyordu. O günlerde sabah evden çıkacakken daha fazla para bırakıyor, daha iyi yemek yapılmasını tavsiye ediyordu. Hazır yemek işi hemen hemen iptal edilmişti. Daima sofranın olabildiğince zengin olmasını istiyordu. "Sebze yemeği sofranın süsüdür; turşu iştah açar; reçel evde var; para istemez" diyordu. Fırsatı ganimet bilen çocuklar da maşallah göz açtırmıyor, dalıyorlardı tatlıya. Sofraya dolu gelen reçel kabı genellikle bir kere daha doldurduluyordu. Ahu bu gibi hususlarda işinin çokluğu dolayısıyla dikkatsizlik gösterse veya kasıtlı olarak ihmal etse adam kızıyordu. Bir gün sabah evden çıkarken pişirilecek yemek talimatı vermiş, öğleyin dönerken arkasında kebapçı Ayn Ali'nin çırağı elinde kebap ve nane tepsisiyle içeri girmişti. Ahu bu israfların, harcamaların nedenini bilmiyordu. Sinirinden inadına kebabın yarısını Hurşid ile Nukre'nin çocuklarına paylaştırdı. Birisi kendisine verileni yedi bitirdi; diğeri götürdü, kardeşine de pay verdi. Sofrayı kurdukları sırada, evde her zaman baş üstünde yeri olan muhterem bir misafir de yanlarına geldi. Bu, gözü gönlü tok, eli, evinin kapısı açık değirmenci Rıza Han'dı. Dükkânın yükünü yeni taşımaya başla-

mıştı. Homa derhal odasına gitti. Seyit Mîrân misafirini karşılamak için eyvana giderken gerçek bir sevinçle:

"Gel Ahu; neden kebap aldığımı soruyordun. Bugün misafirimiz olacağı içime doğmuş!"

Satın alınan kebaptan sağlam olarak iki şiş kalmıştı. O da misafirin önüne koyulup da çocuklar seyretmezdi; bunun tersi de olmazdı. Ahu, Nukre'nin oğlu Celal'e bir an evvel gidip çarşıdan bir tepsi kebap getirmesi için para verdi. Değirmenci Rıza Han, dostların gönlünü şenelтmek için takvim yapraklarını çeviren, bayram günü arayıp eğlence meclisi düzenleyen gönlü dinç, eli açık o yaşlı kadının oğluydu. Şirincan Hanım'ın yolu düşüp de hal hatır sormak için onların evine uğrarsa, bütün ev halkı onu ağırlamak için çırpınırdı. Zenginlik, mal bağışlamak ve parasız insanları sevindirmekse, o ve kırk yaşındaki, karısı ölmüş, uzun boylu oğlu zamanın en zenginlerinin bile önünde saygıyla eğileceği kişilerdendi.

Ev sahibesi bunca yıllık evlilik hayatında, ne zaman eve bir misafir gelecek olsa, kocasının yüzünün her zamankinden ziyade güldüğünü bilmiyor değildi. Seyit Mîrân yaratılış itibarıyla oturup kalkmayı, misafiri seven biriydi. Gündüzleri kahvelerde masraf gerektiren toplu buluşmalarda eli cebine uzanan ilk kişi olurdu. Ama şu altın dişli, güzel ve gizemli misafirin varlığından dolayı başka bir sevinç duyduğu belliydi. Ailenin yaşantı programı, hiç kimsenin aslını, nesebini, hangi delikten çıktığını ve kafasında ne planlar olduğunu bilmediği bir kişinin hatırına tümüyle başka bir renge bürünmüştü. Sabahları kapıdan sütçünün sesi duyulursa, süt alındığı kesindi. Allah'ın emriydi sanki. Akşamları gelip üstünü değiştirir değiştirmez geçenlerde satın aldığı lüks lambasını yeni evlenmiş, görgüsüz gençlerin aşkı ve heyecanıyla yakıyordu. Oda, hatta büyük hayatın bir kısmı ışığa boğuluyordu. Çocuklar vecde geliyordu. Masal anlatmalar, gece çerezi asla kaçırılmayan gece programı olmuştu. Bu vesilelerle uyanıklık anlarının mümkün olduğu kadar uzamasına çalışıyordu. Eli açıktı, daha da eli açık oldu. Çocuklar kâğıt, kalem bahanesiyle para alıp çarçur ediyorlardı. Ne ortada hesap vardı, ne günde onlara ne kadar para verdiğine aldırış ediyordu. Kimse ona demediği halde bir akşam

sofra başında Behram'a oynaması, binmesi için bisiklet, büyüdükten sonra da motosiklet alacağını söyledi. Şansa, bugünlerde onun işi her zamankinden ziyade tıkırındaydı. Askeri birlik ile istediği şekilde sözleşme yapmıştı. Derneğin belediye ile ilişkileri çok iyiydi. Behram'a bisiklet alınma sözünün geçtiği gece Homa çocuklar için Milli Tasarruf Sandığı'nda hesap açılmasını önerdi. Bu fikir aile için yüzde yüz yeni ve kabul edilebilirdi. Yine o günden sonra çocukların eski bir söz olan "baba" yerine, babalarına "aga" demeleri kararlaştırıldı. Bu da kötü bir fikir değildi. Zira işin iç yüzünde Celal'in babası ile Behram'ın babası arasında fark olduğu gibi, dış yüzünde de olmalıydı.

Onun ettiği ve Ahu'nun da beğendiği tekliflerden biri, çocukların evde Kürtçe konuşmalarıydı. Ana dili Farsça olan iki kişinin yanında bir konuyu sağlam bir şekilde ifade edemiyorlardı. Aynı şekilde çocukların, hatta Meşhedî'nin Kürt donu "cafi"nin yerine sosyete aileleri gibi rahat pijama veya en azından eşofman giymeleri daha iyi olurdu.

Çocuklara güzel lakaplar vermişti ve sadece kendisi o lakapla çağırıyordu. Behram'a Şah Behram, Bîjen'e Bîjen Han diyordu. Yalnız bu aile üyelerini değil, büyük evde bulunan her ferdi muhabbetli, edepli tavırlarla kendine çekmeye çalışıyordu. Bu günlerde Seyit Mîrân'ın Ahu'ya karşı davranışı saygılı, hatta her zamankinden nazik olsa da, hassas kadın bu örtünün altında daha önce hiç görmediği bir soğukluk ve ilgisizlik hissediyordu. Kocası istese de istemese de değişmişti. Bütün bunları yılan deliğinde yeşeren yarpuz otu gibi karşısında bitiveren davetsiz misafirinin gözlerinden okuyordu. Safiye Banu'nun sözüyle Seyit Mîrân'ın yeni peydah olan bu evlatlığı herkesin tahmininden de sinsiydi. Bütün kabahat ona yüklenemezdi. Homa'nın davranışları Seyit Mîrân'ın evde bulunduğu saatlerde, Ahu'nun gördüğü, diğer komşuların da onayladığı gibi ağırbaşlı, renkli ve çok akıllıcaydı. Seyit Mîrân'ı bir kalem geçersek, Gulmuhammed, Agacan ve bugünün yakışıklı, bekâr bir genci olan Safiye Banu'nun oğlu gibi diğer erkekler için önemli biri sayılmazdı. İkindiden ikindiye buğday götürmek için eve gelen değirmen hamallarının önünde başı açık, serbestçe dolaşıyordu. Ama Seyit Mîrân'ın ayak sesini duyar duymaz çador peşinde koşu-

yordu. Yetişemez veya telaşa düşerse, kendisine yakın olan ilk kadının çadorunu kaptığı gibi başına geçiriyordu veya kadınla çarşafı ortak kullanıyordu. Bu da olmazsa, başını şeytanlıkla bir insanın, bir şeyin arkasına saklıyordu. Her halükârda örme sepeti, pirinç tepsiyi yüzüne tutarak ev sahibinin namahrem gözünün onu görmesine izin vermiyordu. Bir iki defa olduğu gibi adam namaz kılmak veya başka bir iş için büyük odaya giderken çay odasının önünde durmuş, onunla sohbete koyulmuştu. Ama kurnaz kadın her defasında çocuklardan birini, Klara'yı, o olmazsa Bîjen'i yanına çağırmıştı. Evin doğu kenarında yer alan büyük odanın eyvanı bütün hayattan uzakta ve kenarda kalmıştı; sanki evin bir parçası değildi. Seyit Mîrân'ın Homa'nın odası önünde sebepsiz duruşlarından birinde Ahu yağlı kabı ovuşturmak için bahçeden toprak alarak onların düzenini bozmuştu. Adam Bîjen'i başından savmak amacıyla para verdi, kibrit almak üzere bakkala gönderdi. Homa telaşlanarak çocuğu tuttu, odadan çıkarken:

"Çocuğu göndermen gerekmez. Ben sana kibrit getiririm."

Ahu üstüne kuşku çekmemek için hemen mutfağa gitti. Homa kibriti odadan alıp adama verdi; hayata döndüğünde yüzü birkaç yerinden çimdiklenmiş gibi erguvan rengi lekelerle dolmuştu. Bir şeyler söylemiş olmak için:

"Yağ, un ve bazı öteberiyi geçersek siz diğer ihtiyaçlarınızı azar azar çarşıdan alıyorsunuz. İnsanın imkânı olunca, tasarrufa dayalı ev idaresiyle pek bağdaşmıyor. Gazı, pirinci, toz biberi, zerdeçalı hatta kibriti bile toptan almalı. Boşuna konuşmuyorum. Evli olduğum zaman, mahpus kraliçe iken bunu hiç yapamadım. Yani bunu uygulamak için adam yerine koyulmuyordum. Hani bilinen söz vardır. 'Buğday ekmeğini yemedik ama insanların elini gördük.' Bîjen Han'a dedim, 'Bugün para al, öğleden sonra ikimiz gidelim; lazım ne varsa, çarşıdan toptan alalım.' "

Düşünceye dalmış olan Ahu, Homa'nın orijinal teklifleri gibi bunu da beğendi. Bu sırada mutfak kapısının yanında dikilen Safiye Banu somurttu. Evden çıkmak üzere olan Seyit Mîrân, kadınlara yaklaştı, Homa'nın teklifini yüksek sesle tekrarladıktan sonra olanca iyi huyluluğuyla yüzünü genç kadına döndü:

"Yani dediğin gibi olursa kibritim, sigara kâğıdım hep bedavaya gelecek öyle mi? İyi ya. Buyurun, şu on tümen, on beş tümen, yirmi tümen. Birlikte gidin, ne lazımsa alın. Ama şunu da bilin ki bundan böyle bir düşman daha kazanmış oluyoruz. Kim biliyor musunuz?"

Safiye Banu cevap verdi:

"Kel Kemer Bakkal!"

Homa ekledi:

"O bizim değil, paramızın dostuydu. Kişinin dostluğu öbürünün zararınaysa, düşman olsun daha iyi."

Seyit Mîrân'ın heyecanlarının bu hareketleri dolayısıyla nasıl bir şey olduğu apaçıktı. Bu durumdayken Ahu'nun, evinde, burnunun dibindeki yabancı bir kadının varlığından rahatsız olmaması mümkün müydü? Özellikle Safiye Banu'nun uyarıları onu daha çok düşünceye sevk ediyordu. Bu bilgili, deneyimli kadın kızı Haciye ile birlikte Ahu'ya kardeşten daha yakındı. Bununla birlikte kocasını seven bu tutucu kadın, gönül sofrasını açarak başkalarını ilgilendirmeyen konuları dillendirerek, aziz kocasına zarar vermezdi. Ama ne zamana kadar? Saç tokası meselesi şöyle dursun, kocasının aşk belirtileri gösteren hareketleri Homa'nın gençliği ve aldatıcılığı konusunda gönlünde günden güne büyüyen bir ukde haline geliyordu. Herkes Homa'nın güzel olduğunu kabul ediyordu; yine de kusursuz değildi. Üstdudağı kısa, ensesi çirkindi. Burnu biraz yayvan ve küçük, yüzü Haciye'nin sözüyle, Kürdistanlılar gibi önden geniş, portreden ensizdi. Ancak taravet ve letafet bakımından göreni ister istemez beğendirecek kadar vasıflardan nasibini almıştı. Bunları söyleyen Haciye genellikle gidip yanına oturuyor, gözünü onun gözlerinden ayırmıyordu. Evin hemen hemen büyük küçük bütün komşuları bunu bilmeden aynı derde müptela olmuşlardı.

Bir gün Seyit Mîrân her zamanki yerinde üst tarafta, Homa onun karşısında kürsünün alt tarafında oturmuştu. Çocuklar okula gitmişti. Ahu bir iş için odadan çıkacakken kürsünün üstündeki soğuk semaveri almak için geri döndü. Bu görevi Homa'ya bırakmıştı. Ama kadın rahat rahat kürsünün dibinde oturuyor, Seyit Mîrân'ın sözlerine kulak veriyordu. Galiba onun

sözü bitmeden yerinden kalkmayı edebe aykırı görüyordu. Ahu'nun kapıdan dönmesi bir dereceye kadar ani ve aceleciydi. Keskin gözleri yanılmamıştı galiba. Kocası kürsünün sol tarafından yorganın üstünden elini açmış, Homa'nın elini tutmuştu ya da tutmak istiyordu. Kadın ustaca bir hareket yaptı. Hiç tartışmasız, az önce açık olan yüzünü tekrar örttü. Ahu görmezden gelse de öyle rahatsız oldu ki tepesinden ateş fışkırdı. Gerçekten de kısacık bir anda bir saniyelik bir bakışta açıklaması kalın bir kitaba sığmayacak rumuzlar olabilirdi. Ertesi gün odada kimse yokken Bîjen'e sordu:

"Dinle beni; bu sabah ben mutfakta balık temizlerken Aga ile Homa odada ne yapıyorlardı?"

Çocuk cevap verdi:

"Hiç, oturmuş konuşuyorlardı. Bana gözlük yapacakmış, talk almamı söyledi. O gün caddede sana gösterdiğim gözlüklerden. Şimdi kumbaramdan para çıkarmaya gidiyorum."

"Hayır, kumbarandan para çıkarman gerekmez. Ne için para? Talk için mi? Ben sana gözlük alacağım. Söyle bana hele, onlar konuşmaktan başka daha ne yapıyorlardı? Homa nasıl oturmuştu? Benim gibi çadorla yüzünü örtmüş müydü, açık mıydı?

"Hayır, sen gelince yüzünü örttü. Çador önceden omzuna düşmüştü."

"Nasıl yani, bana göster bakayım."

"İşte böyle."

"Pekâlâ, ben de bunu anlamak istiyordum. Meseleyi anladım artık. Bu kadın benim için yüzünü örtüyor, baban için değil."

"Hadi para ver de talk alayım!"

Çocuk elbette neyin ne olduğunu bilmiyordu. Annesinin soruş tarzından, cevabı aldıktan sonra yüzünde beliren değişiklikten, içinden gelen buruk, buruk, rahatsız olduğunu anlatan ahtan, görünüşte önemsiz gibi olan bu konuda annesinin zararına bir şeyler bulunduğunu anladı, annesine acıdı. Bununla birlikte Homa'yı çekiştiren sözlerinden dolayı pişmanlık duydu. Homa ona karşı iyi, şefkatli davranıyordu. Geceleri yatırıyor, Ay Alınlı, Haydar Bey masallarını anlatıyordu. Elinden tutup dama seyre çıkartıp indiriyordu. Annesini seviyordu; bu gerçeğe söylenecek söz yoktu. Ama yeni gelen güzel yüzlü, iyi huylu

kadın onun gönlünde de yer edinmişti. O geldiğinden beri evlerinde başka bir sefa, parıltı vardı. Babası sık sık evde kalıyordu; gitse de erken dönüyordu; vaktini şakayla, sohbetle, bazen de onlarla oyun oynayarak geçiriyordu. Homa'nın varlığı onların elinden saadetlerini almamıştı. Bakışından, gülüşünden, oturuşundan, kalkışından sevgi ve dostluk yağan biri nasıl kötü olabilirdi? Acaba onun bu güzellikleri, annesini hınçlandırıp kıskandırıyor muydu? Oyun ve çocukça değerler dünyasında nispeten iyi bir intikal gücü olan Bîjen, büyükler arasındaki meselelerde, çocukluk âleminin dışındaki yaşamda genellikle bir fikir sahibi değildi. Bununla birlikte babasının Homa'dan hoşlandığını önceden biliyordu. Üstelik uzak ve belli belirsiz olsa da ikisinin arasında anormal bir ilişki olduğunu sezmişti.

Annesi gerçekten güç bir durumda sıkışıp kalmıştı. Çocuğun hiçbir kastı olmayan, doğrudan başka bir şey olmayan sade itirafı onu afallatmıştı. Kafese yeni koyulmuş kuşu andıran sarsılmış düşüncesi sürekli bir kutuptan diğer kutba gidiyordu. Bu ikiyüzlü, iki dilli misafirine ne yapacağını bilemez olmuştu. Gönlünün biri, açıkça ona soğuk davranmasını, her ne yolla olursa olsun artık kalışını uzatmaması gerektiğini söylüyordu. Düşüncesiz kadın ekmeğini yesin ama işveyi, gönül çeliciliği kendisine faydası olacak yerde yapması gerekmez miydi? Babasının yerinde olan, Allah rızası için onu alıp evine getiren evli, çoluk çocuk sahibi bir adama neden kanca atıyordu?

Ahu'nun o günkü keyifsizliği büyük odada saç tokasını bulduğu günkünden fazlaydı. Kapıldığı düşünceleri, kötü zannı üstünden atmak için çalışıyor, kendine telkinlerde bulunuyorsa da içi rahatlamıyordu. Kendi evinin çatısı altında Homa'nın varlığına katlanamıyordu. Bu kadın oraya bu kadar basitçe gelmemişti ki öyle gitsin. İlkin üç günlüğüne misafir olarak eve ayak basmış, üstünden yirmi gün geçtikten sonra yerini iyice sevmişti. Ayakkabılarını da ayağına geçirdiği yoktu ki evden çıkınca arkasından kapının sürgüsünü çeksin. Hokkabaz Seyit Mîrân da bu kadın için neler düşündüğünü söylemiyordu. Ahu Bîjen'le konuştuğu gün kocasının beynini okumak ve itiraz etmiş olmak için ona:

"Peki, bu kadının yakınları niçin onun hatırını sormaya gelmiyor? Misafirlikte bir gün, iki gün, üç gün olur. Biz herkesin işinin, kaderinin kefili değiliz ki!"

Seyit Mîrân omuz silkti:

"Ben ne bileyim. Belki de terk ettiler onu. Belki de bahsettiği yakınları bir masaldan ibaret."

"Yalan söylemekten maksadı ne ki? Peki, sonunda ne olacak?"

Seyit Mîrân sustu. Homa'nın gitmesi veya gitmemesi konusunda soğukkanlı ve umursamaz görünmeye çalışıyordu. Ama bu suskunluğu Ahu bakımından düşünülmeye değerdi. Ahu Homa'nın çocuklarını getirmek için eski kocasının evine gittiği gün, asıl sebep ilkin Homa'ya karşı duyduğu kardeşçe dert ortaklığı veya verdiği sözü yerine getirmek değildi. Asıl niyeti ve kararı onun yakınlarını sorup soruşturmak, bir yolunu bulup onlara haber göndermekti. Bunun yanı sıra, bu soruşturmayla sır perdesini aralamak, bir şeyler bulmak, her ne şekilde olursa olsun, bir vesile bulup şerrini başından atmak istiyordu. Daha önce bir kere Homa'dan aldığı adrese, Feyzâbad Mahallesi'ne gitmişti. Ancak evi bulamadığı gibi şiddetli sağanak yüzünden uzun süre sokak aralarında dolanmış, avare olmuştu. Neticede araştırmasından bir sonuç alamayarak ıslak ıslak eve dönmüştü. Homa'nın görünüşüne bakılırsa, bu işe pek de razı değildi. Görümcesinin çocukları vermeyeceğini söylüyordu. Kocaya varmadan önce kimsenin onun nerede yaşadığını bilmesine istekli değildi. Bu da o sözlerden biriydi. Çocuklarının resmini hep kalbine bastırıp zaman zaman gizlice ağlasa, ah çekse de, ilk gün adresi istemeyerek vermişti ona ama eliyle koymuş gibi bulacağı şekilde değil. Kadın bilmediği bir mahallede yağmur altında iki saat derbeder olmuştu. Bu konu Ahu'yu daha da ateşliyordu.

Bir gün ishalli soğuk algınlığı dolayısıyla Mehdi'yi Hekim Nasîr'in muayenehanesine götürdü. Dönüşte yolu Feyzâbad Mahallesi'nden geçince yine evi aradı. Tesadüfen bu kez hemen sonuca ulaştı, evi buldu. Kendisine yalan söylenip söylenilmediği konusunda şüpheye düştü. Kıvrımlı sokaklardan birinin ortasındaydı. Önceki gelişinde sokağın başına kadar varmış, yanıldığını düşünerek veya şiddetli sağanak dolayısıyla yola devam etmeye üşenmişti.

Evin kapısını çalınca Homa'nın görümcesi çıktı kapıya. Ahu sahip olduğu bilgiyle onu hemen tanıdı. Şişman, iriyarı bir kadındı. Yüzü kabarmış hamur gibi şişkin, kırış kırıştı. Huysuz, şüpheci, huzursuz görünüyordu. O anda veya az önce biriyle kavga etmiş gibiydi. Kapının tokmağını çalan kucağı çocuklu kadının Homa'nın yanından geldiğini anlayınca, irkilmeden, en küçük bir şaşkınlık göstermeden, kısa bir an uğursuz uğursuz gülümsedi, tepeden tırnağa onu süzdü, sonra bir düşünce veya eski hıncını kusuyormuş gibi ellerini ovuşturdu. Ahu onun duygusuz hareket ve bakışlarından o kadar ürktü ki oracıkta geri dönmek istedi. Aslında bir adım geriledi ama geri dönülmezdi artık. Yaşlı kadın vahşi hareketlerle sürekli dudağını dişliyor, ah çekiyor, ellerini ovuşturuyordu. Acaba Hacı Benna'nın tehdit ettiği gibi çocukların başını kesmiş olması mümkün müydü? Acaba bu uğursuz eve gelerek bilmeden iki yavrucuğun hayatıyla oynamamış mıydı? Bunların nasıl insanlar olduğunu kim bilirdi? Ahu Macbeth oyununu görmemiş, piyesini okumamıştı ama orada gözünün önünde, kan içici, fitneci Leydi Macbeth'i, günahlarından pişman olmuş, boğazı düğümlenmiş olduğu halde müşahede etti. Leydi Macbeth'in söylediği ilk cümle şuydu:

"Kardeşimden aldığı, yine alacağı bu intikam için eline sağlık. Ama biz ona ne yaptık ki hep onun ve çocuklarının iyiliğini istemekten başka?"

Ahu korku ve ürküntüyle:

"Maksadınızı anlamıyorum. Çocuklarının durumunu öğrenmek için Homa tarafından geliyorum. Buna izin verilmezse, bulunduğum noktadan geri dönerim. Onunla kocası arasında geçen iyi kötü yaşantı veya ihtilafları öğrenmek istemem."

"Geçmişte kalmış hayat diye bir şey yok. Girin eve, maksadımı anlayacaksınız; gelin, bu kadının davranışları yüzünden nasıl da doluyuz; acısını aracıdan çıkaracak değiliz."

Ahu içeri girmek istemiyordu. Kadının ısrarıyla hayatın taş döşeme kısmına kadar geldi; orada yere ilişti. İkiz oldukları anlaşılan aynı boyda, aynı şekilde bir oğlanla bir kız çocuğu kapının tokmağını çalanın kim olduğunu görmek için birlikte gelmiş, koridordan başlarını uzatmıştı. Hala döner dönmez

süratle kaçtılar, küçük bodrum kapısını kapattılar. Homa'nın Melus adlı görümcesi suçlayarak:

"Galiba Homa çocukları için çok üzülüyor. Kardeşimi terk ettikten sonraki ölçülü davranışlarından belli oluyor. Kuşkusuz şu bebekleri de satın alıp size vermiştir; getirir misiniz?"

Ahu şaşkınlıkla kendi eline baktı; kadının alay ettiğini yeni anladı. Melus aynı alaylı ve çarpıcı ifadelerle sözüne devam etti:

"Madem çocuklarını seviyordu, neden sokaktaki kumral bir oğlanın kaşı gözü için çocuklarını bırakıp gidiyordu? Kardeşimle yaşamaktan bıkıp usandıysa, neden şerefini korumaya çalışmadı? Bir haftadan az bir sürede yapacağı rezilliği yaptı, boşandı, gidip adı kötüye çıkmış yerlerde boy göstermek için. Kardeşime bu haber verildiğinden beri öfkesinden delirmek üzere. Aslında şimdi bir deliden farkı yok diyebilirim. Evde olduğu sürece hiç kimseye yaklaşmıyor; yaklaşacak olsa, emin olun ki yeni aklına gelmiş bir meselenin hesabını kapatacaktır. Bazen elinde en küçük bir bahane yokken çocukları öldüresiye dövüyor. Bazen ikisini dizine oturtuyor, matemli okşayışlarla gönüllerini alıyor. Hâlâ aklından neler geçtiğini bilmiyorum. Ama bu melankolilerin sonunda bir gün elini kana bulamasından korkuyorum. Beni asıl kaygılandıran durum işine gitmemesi. Gitse, hiç olmazsa meşgul olur da derdini yavaş yavaş unutur. Bugün evimizin kapısına gelmeniz kardeşimin derdine derman olacak mı, en azından merhem olacak mı? Söyleyecekleriniz bu beklentime cevap verecek. Benimle bir bardak çay içer misiniz?"

Ahu rahat bir nefes aldı; kucaktaki çocuğunu bir kolundan öbür koluna aktardı.

"Hayır, teşekkür ederim. Beni mazur görün. Çünkü geç kaldım; sizi de fazla rahatsız etmek istemem. Şunu da bilmelisiniz ki evinizi bulmak için bu mahalleye ikinci defa geliyorum. Bu defasında çocuğumu doktora getirmiştim. Önce kendimi tanıtmam, bu şehirde hangi tanınmış kişinin eşi olduğumu söylemem gerekirdi. Ama şimdi söylediklerinizi göz önünde bulundurarak tanıtma meselesini başka bir zamana bırakıyorum. Fakat şu kadarını söyleyeyim; Homa kardeşinizden ayrıldığı geceden şu ana kadar benim evimde kalmıştır. Yemin bile ede-

rim. İnsan herkesin ağzından çıkana inanacak kadar saf olabilir mi? Bu çocuklar nerede? Zavallı annesinin gecesi, gündüzü diye bir şey kalmadı."

Melus oturduğu yerden Hümayun ile Ketayun'a seslendi. İkisi de eski okul çocukları gibi itaatle bodrum kapısının önünde belirdi. Ahu içi acıyarak, anne şefkatiyle seslendi:

"Vah masum yavrular vah! Bunlar ne günah etti de annelerinden uzak kalma acısını çekiyor? Ana baba geçinemiyor diye ceremesini bunlar mı çekecek? Zulümdür bu vallahi, zulüm."

Sonra kucağında çocuğuyla kalktı, çocukların yanına gitti, başlarını, yüzlerini okşadı; annelerinin yerine onları öptü. Zamanın akışıyla, pişmanlık duyguları ve öfkesi azalan Melus, aylaklığı, hoppalığı dillere destan olan kadından şikâyet etmeye, içini dökmeye başladı. Sözlerinin arka planında dile getirmekten çekindiği bir konu var gibiydi. Kadın kendi iyi ahlakını savunuyordu. Oysa Ahu bunun kesinlikle gerçek olmadığını hissediyordu. Sokaktaki terbiyesiz, soysuz çocuklara karışmasınlar diye onlara hep bodrumda oynamalarını söylüyormuş. Sokak çocuklarının terbiyesizliğini korkunç bir öfke ve yırtıcılıkla anlatırken kılıç parıltısı gibi bakışları Ahu'ya diyordu ki: "Başka çocukların bile benim çocuklarımla arkadaş olmalarını istemeyecek annelerdenim."

Ahu yerinde rahatsızlığından kıvrandı, rahat olmaları için Homa'nın çocuklarını bıraktı. Hacı Benna'nın ansızın kapıdan içeri girmesinden korkuyordu. Kız kardeşi böyleyse, kendisi nasıldı acaba? Melus'un konuşmalarından anladığı kadarıyla Ahu çocukları Homa'ya götürmeyi teklif etse, hayır demeyecek gibiydi. Ancak ileri düşünceli kadın, düşündüğü basit bir fikir yüzünden şimdilik teklifte bulunmayı uygun görmedi. Adını, kocasının adını, ev adresini söylememesi bu fikirden ileri geliyordu. Yaşama düzenini, asabi dengesini kaybetmiş bu insanlara ev adresini verecek olsa, kesinlikle oraya gelip çıngar çıkarırlardı. Böylece ister istemez o da, kocası da meseleye dahil olurdu. Konuyu değiştirerek bir bahane bulup vedalaşabilmek için şimdiki yaşantılarına, neden bir komşu edinmediğine dair soru sordu. Son konu kırk beş yaşındaki kadının öfke ve nefret kazanının altına koyulmuş yeni bir odun demekti. Bin

bir delil getirerek, komşularla birlikte yaşamaktansa, bir kafeste ayıyla yaşamanın daha iyi olacağını ispatlamaya çalıştı. Kadın, erkek, yaşlı, genç, kim olursa olsun, adı komşu ise ondan yüz fersah uzak durmak gerekirdi.

İnsanlardan kaçan bu anaç yaradılışlı kadının şikâyetleri, çekiştirmeleri bencillik ve geçimsizlik dolu olsa da, Homa'nın dönüş yolunun, bu yola düzgünce girilecek olsa, tamamen kapalı olmadığını gösteriyordu.

Ahu yabancı mahallenin ara sokaklarından evine dönerken, ilk adımı karı kocayı barıştırmak ve kopan bağları yeniden kurmaktan ibaret olan çabası dolayısıyla kendini iyi hissediyordu. Aynı zamanda ayrılık derdi çeken kadın için, onun tasavvurunun hilafına, çocuklarını görmesinin imkânsız bir arzu olmadığı müjdesini taşıyordu. Ona çocuklarının sağlık haberini götürüyordu. Ahu, Homa'nın rızasızlığının, hiçbir şekilde o adamın evine dönmeye hazır olmadığına ilişkin sözünün kısa bir nasihat ve aracılıkla gevşeyip yıkılacak kadar zayıf temeli olduğunu pekâlâ biliyordu. Baba evinde veya yakınlarının yanında otursa da, belki yine bunun dışında bir imkân vardı. Şimdi yabancı birine yük oluyordu ve varlığına ıstırapla, rızasızca katlanıldığını biliyordu. Hiçbir sözünde sağlam, sabit bir iradesi yoktu. Konunun özü şuydu: O erkek kardeş ile kız kardeş eski kinlerini unuturlar, gönüllerini yeniden muhabbet suyuyla yıkar, onun geri dönmesine açıkça rıza gösterirlerdi. Bu arada gündemdeki bir başka mesele de Homa'nın talak-ı selase ile boşanma konusuydu. Bu da denildiği gibi çözümlenmez bir problem değildi. Tuslu Hakîm'in sözüyle, Tanrı yaptığı kilitlere insan çalışıp çabalayarak bulsun diye anahtar koymaz. Burada kilidin anahtarı onun ipine asılıydı. Noterlerin çevresinde hülleci adıyla dolaşan kişiler bulunurdu hep. Bunların da Allah katında bir nasibi vardı. İki tümene can atan böylelerini bulmak zor muydu? Sokakta kalmış, derbeder kadın bunu kendine hakaret mi sayıyordu? Hangi mezardan çıkıp onun evine geldiği belli olmayan bir kadın vardı ortada. Melus'un değindiği, kardeşine haberi verilen adı kötüye çıkmış mahalleler kuşkusuz bir söylentiden ibaret değildi. Özellikle bu konuyu kocasına açması gerekiyordu.

Ahu akşamleyin olanı biteni kocasına anlattı; konuyu masaya yatırdı. Hacı Benna'ya ulaşabilirse, etkisi olacak bir yöntem bulabilir, belki herifi derbeder bedbaht dulun akrabalarına dönmesine razı edebilirdi. Bu konuşmayı Homa kendi odasındayken yaptı. Seyit Mîrân düşünceli ve sessizdi. Kol yenindeki tozu silkelerken isteksizlikle, samimiyetten eser görülmez bir halde "Dur bakalım" dedi.

Ahu bağırdı ona hiddetle:

" 'Dur bakalım' da laf mı yani? Bir an evvel şunun çaresine bakmalı. Neden boşu boşuna burada tuttun kadını? Amcası mısın? Dedesi misin? Arkasını arayıp sorarlar diye şimdiye kadar erkek kardeşlerini, akrabalarını bekliyorduk; gelmediler. Daha ne olacak yani? Görümcesinin dediğine göre onlar ilk bir-iki gün içinde boşanma meselesinden haberdar olmuş. Bu kadının işinde nasıl bir sır var ki onu kendi haline bırakmışlar, malum değil. Beş aydır büyük şehirde bir başına dolaşan, başında kimsesi olmayan bir kız kardeşleri hiç olmamış sanki! Meşhedî, ben bu sözleri görümcesinden aktarıyorum. Eşek uyuz olmayınca kıra bayıra salınmaz. Bir an evvel herifin pişmanlık ateşi sıcakken, başka bir kadın hevesine kapılmadan git, kadını ona teslim et. Homa'nın kendisine de söyledim; lamı cimi yok; onun yeri evidir."

Ahu öyle konuşuyordu ki Homa'nın eski kocasının evine dönmesi için her şey hallolmuş da bir kocasının razı olması kalmış. Seyit Mîrân görünüşte soğukkanlı olarak cevap verdi:

"Erkek kardeşleri, yakınları şimdiye kadar onu aramadılarsa, bu onların soysuzluğundandır. Kürtler genel olarak, koca evine gönderdikleri kızlar hakkında, hani eldeki sopa ırmağa düşer de nereye gittiği, başına ne geleceği bilinmez, öyle kayıtsız kalırlar."

Homa'nın sırrını hemen ifşa etmek, "İddia ettiği erkek kardeşler ile yakınları onun gerçek ailesi değil" demek istemedi. Ahu tekrar sitemkâr ifadeyle sözünü pekiştirdi:

"Sen çok iyimser bir adamsın. Ölür gidersin; umarım cennette görüşürüz o zaman. Dediğim gibi, kardeşlerinin, yakınlarının Kürtlük şerefi ve taassubuyla onu defterden silmedikleri ne malum? Kimsenin günahını üstüme alamam.

Bugün Feyzâbad'a gittiğimde, küçük bir işaret ve biraz ah, inilti dışında görümcesinin ağzından bir şey işitmedim. Ağzı bozuk, kötü niyetli bir kadın olduğu için söylediklerini nakletmeye gerek yok. Ama şunu da söyleyeyim; bu kadın hakkındaki görüşüm tamamen değişti. Allah'ı kimse görmedi ama aklını kullanarak bilir. Tahmin ettiğim kadarıyla o sıradan ihtilaflardan daha büyük bir harekette bulunmuş veya hata etmiş olmalı. Her halükârda uygunsuz âdet veya ahlaka sahip olmalı ki kocası onu boşamış. Bu yüzden de yakınları onu defterden silmiş. Şimdi ben, nerede, nasıl, kiminle yaşadığı o dört aydan bahsetmiyorum. Hatta eksik konuşmasıyla, utangaç yüzüyle yakınlarından kimseye kendi hakkında, bulunduğu yer hakkında haber gitmemesine çalışıyor. Daha bu sabah Mehdi'yi doktora götürmek üzere alıp evden çıktığımda, o da üstünkörü makyaj yapıp evden çıktı. Benden yarım saat önce dönmüş."

Ahu'nun sözleri, sanki son cümle Seyit Mîrân'ın kulağında başka türlü yankılandı. Kadın sözüne ekledi:

"Bugün öğleden sonra çamaşır yıkarken hiç yanıma gelip de 'Ne yapıyorsun?' demedi. Hareketleri yavaş yavaş değişiyor."

Seyit Mîrân başını kaldırdı, somurtarak, özel bir alakayla sordu:

"Sana nereye gittiğini söylemedi mi? Sormadın mı ona?"

Ahu suçlayıcı ve alaycı bir ifadeyle:

"Ha, sormadım mı? Birkaç gün önce, gurup vakti Mehdi'yi kucaklayıp sokağa çıktı, hava kararıktan iki saat sonra döndü; nereye gittiğini söyledi mi? Bu kadının kafasında hangi tilkilerin dolaştığını kim bilir? Onun işine kimin aklı erer? Hem, kesin karar verdim; ona karşı soğuk davranacağım."

Seyit Mîrân verecek cevabı yokmuş gibi başını öne eğdi, suratı asıldı. Ahu'nun dediği gece hakkında ciddi, yetki sahibi birinin tavrıyla Homa'ya o gece nereye gittiğini, niçin geç geldiğini sormuştu. Kadın "Boş oda bulmak için gittim" diye cevap vermiş, ayaklarının ucuna bakarak, hafif somurtarak eklemişti: "Bundan daha fazla neden bir yabancının evinde kalayım? Artık kendim için bir şeyler yapmalıyım diye düşünüyorum."

Ahu kocasını düşünceli görünce daha bir emin olarak sözüne devam etti:

"Görünüşteki çocuk yaşına, masumluğuna bak. Onun gözleri güzel ama çok görmüş. Kaplan postu güzelse, sahibinin sırtına yakışır. Bir bit yeniği olmasa, ailesinin başında dururdu; ne işi vardı bizim evde?"

Seyit Mîrân çocuksu bir kararla:

"Şimdi buraya çağırayım; bakalım bu sabah nereye gitmiş?"

"Nereye gittiğini anlayacaksın ha? Bu da o laflardan biri. Sana senet mi verdi ki gelsin, ne yaptığını dosdoğru söylesin? Bu eski kulağı kesiklerden. Ne kadar safsın ya! Muhatabının çocuk olduğunu sanıyorsun. Hem, ne ilgimiz var ki onun işine karışalım? Evden çıkıp çıkmamasını söylemeye, bu işi yap şunu yapma, buraya git oraya gitme, demeye ne hakkın var? Kızın değil ki deme hakkın olsun. Hizmetçin değil ki hükmün geçsin. Başına buyruk, yabancı biri. Safiye Banu'nun sözüyle sokağın tozu rüzgâr için var. Öte yandan kendi işinde sakıncalı bir durum yoksa evden dışarı çıkmasının eleştirilecek bir tarafı yok. Kuş değil ki komşunun evine gitmesin diye ayağını bağlasınlar. Koca bulmak için dolaşıyor. Özellikle, gençliğinin başında ve dul kalmış; telaşlanmakta haklı. İki yıl sonra cildi buruşmaya başladı mı, alıcısı çıkmaz. Ama dediğim gibi, onun gözlerinde, hareketlerinde, hallerinde kendini düşündüğünü görmüyorum. Bizim eve geleli üç hafta oldu; bir gün geçmiyor ki sen yokken dama çıkmasın. Orada ilginç ne gördü? Ben de şaştım kaldım. Bunu sana söylemek istemezdim ama bildiğim kadarıyla bir süredir Ferechan Malik'in oğlu sabah, öğlen, akşam bizim sokak başında nöbet tutuyor. Komşular bu kadın buraya geldiğinden beri rahatsız. Dediklerine göre külhanbeylikte, serserilikte her biri bir şehre yeten uygunsuz, şüpheli kişiler zaman zaman mahalleye dadanıyormuş. Et kokusu almış eşekarıları sanki. Bunlar sana söylemek zorunda olduğum konular. Zira insanlar arasında dedikoduya sebep olmuş. Neden korkarım, bilir misin?"

Seyit Mîrân başı önde kulak verirken ona baktı. Karısı daha özel bir tarzda:

"Korkum şundan; bir gün bu evdeyken karnı büyürse, ayıkla pirincin taşını o zaman. Böyle bir kadından beklemez misin bunu? Kendisini sana yamadıktan sonra düşünebiliyor musun içine düşeceğimiz kepazeliği?"

Zemberek boşalmıştı ya bir kere; Ahu söylemeyeceğini de söyledi. Kocasının tepkisi ne olacak diye bir süre benzeri görülmemiş bir kuşku ve merakla kocasının yüzüne baktı. Burada bütün dikkati saç tokası meselesine odaklanmıştı. Bir başka deyişle ona şunu anlatmak istiyordu: "Ondan alacağını aldınsa, onu daha fazla burada tutmak doğru değil. Geç olmadan, sav başından!"

Karısının sözlerinden kendine toz kondurmayan Seyit Mîrân gözlerini dikmiş ona bakıyordu. Bir iki kez ağır ağır gözlerini yumup açtı. Yani bu laflardan hoşlanmıyor, Ahu'nun kadınca vakarından bunu beklemiyordu. O akşam aralarında bundan başka konuşma geçmedi. Akşam sofrası kurulup Homa odaya gelince bir süre sessiz, içe kapanık, görünüşte canı sıkılmış gibi durdu. Eğreti bir küskünlükle kadına asla bakmak istemiyordu. Ama burada uzun süre kalmadı. Kürsü üstündeki semaverin senfonisi başlayınca, münasip bir vakitte, karısına kadının o sabah çıkması hakkında soru soracağını unutmaksızın, yine alnındaki kırışıklık gevşedi, yüzü gülmeye başladı. Çocuklarla ilgileniyor, şaka yapıyordu. Yine her geceki neşeli, sarhoş haline bürünmüştü ama gözü ondan başka kimseyi görmüyordu. Ne söylerse, onun için söylüyordu. Kadın kürsünün aşağı yanında, tam karşısında, kendine has bir tarzda oturmuş, Mehdi'yi dizinde tutuyordu. Bu adamın takındığı genç insan tavırları, yüzünü aydınlatan sürekli tebessümleri, bütün sözleri, hareketleri onlara çay döken eşinin gözünden kaçmıyordu. Elini büyük kürsünün bir tarafından öbür tarafına uzatıyor, Mehdi'nin gıdısını gıdıklıyor, onunla oynuyordu. Isırsın diye parmağını ağzına yaklaştırıyordu. Sonunda Ahu'nun dayanacak gücü kalmadı; hiçbir sebep belirtmeksizin, hemen hemen dikkat çekici bir tarzda çocuğu kadının kucağından aldı; diğerleri sohbetle meşgulken, uyutmak için çocuğu salladı. Birlikte oturulduğu sürece Homa ev sahibesi için nefretten başka bir şey uyandırmayan alımlı tavırlarıyla yarı makyajlı yüzünü açtı, kapadı. Adamın yüzüne ölçülü bakışları hâlâ perhizkârca olsa da birbirini anladıklarını hikâye ediyordu. Sözleri bütün çekingenliğine, görünüşteki utangaçlığına rağmen işveli, nazlı, sükûtu ise gizemliydi. Ahu geride kalan üç haftada anlayacağı şeyden

fazlasını o gece anlamıştı. Acı gerçekler gür bir sesle kulağının dibinde bangırdıyordu: Onun mümin kocası dışarıdan geliveren misafire takılmıştı. Sahi bu durumda ne yapacaktı? Onun aşk ve saadet ocağında kısa fitili ateşlenmiş dinamit yığını gibiydi. Bu dört duvarın içinde göründüğünden beri kocası gerçekten değişmişti. Açıkça rahatsız, tedirgin görünüyordu. Her şey onun hileli, cilveli, kırılgan kadına aldandığına şahitlik ediyordu. Bu da bir şanssızlıktı işte; imam efendi beş yüz kişinin arasında seçe seçe bunu seçmişti ve yine bu da erkeklerin mescide gitmesinin, namaz kılmasının faydalarından biriydi. Ama kalbi temiz kadın bu sözün doğruluğuna da şüpheyle yaklaşıyordu.

O gece bir bir uyuyan çocuklar dışında herkes geç vakte kadar oturmuştu. Homa'nın da uykusu gelmişti. Gözleri kapansa da kendini tutuyor, gençlik çağlarına ait bir hikâye anlatan adamı dinlermiş gibi duruyordu. Nihayet Seyit Mîrân yatmaya gitmek için kalktı, kürkünü alıp dışarı çıktı. Ahu kürsü dibinde uyuyan Bîjen'i götürdü, üstünü çıkardı. Bir taraftan da göz ucuyla nefret, hakaret ve düşmanlık dolu bir bakışla gömleğini çıkarıp yatmaya hazırlanan Homa'yı süzüyordu. Ayağındaki tahta nalınlarla aksaya aksaya yürürken şu uğursuz misafirin ayağını kaydırmak için nasıl akıllıca bir plan yapabileceğini düşünüyordu. Şimdi karşısında sır kısmı kötü ayna gibi oturan kadın gerçekten de güzellikte bir afet-i devrandı. Çıplak, beyaz kolları hoş görünüyor, düzgün, mermer rengi göğsü iç açıyordu. Gönül çelen endamının kocası gibi zayıf iradeli erkekleri ne ölçüde dize getirebileceğini düşünmekten ürktü; korkunç bir kıskançlık hissetti. Üstünde giysi olsa da elinde olmadan göğsünün kabartısına baktı ama karşılaştırmada bulunamadı. Çünkü hemen yanındaki kapı çalındı; kocası omzunda kürkü, ağzında sigarası, içeri girmeksizin aralık kapının iki kanadı arasından yüksek sesle sordu:

"İpte asılı duran çamaşırlar sizin değil mi? Bulutlar toplanıyor, gökyüzü kararda. Mutlaka bu gece yağmur yağacak. Ha, unutmuşum söylemeyi; Mirza Nebî ile karısı Hacer Hersin'e gitmişti. Birkaç gün önce dönmüşler. Yarın onlara uğrayıp hal hatır sorsan fena olmaz. Çocuklarından biri hasta galiba."

Oda kapısının açılıp adamın ansızın ve tekrar görünmesiyle, iç çamaşırıyla yarı çıplak halde uğraşan Homa telaşlandı. Başörtüsünü katlayıp yastığının altına koyduğu için gömleğini giyecek fırsatı olmayınca, Ahu'nun yakında duran başörtüsünü yerden kaptığı gibi biçimsiz bir şekilde üstüne geçirdi. Bir saniyeden kısa süren bu müddette kocasının aç gözlerinin taşın, otun üstünde dolanan yılan dili gibi kadının çıplak göğsünde, kollarında dolandığını üzüntüyle fark etti. Konuşmak için yüzü kocasına dönük olsa da, gözleri Homa'nın üstündeydi. Ahu verilen habere, gece yorgunluğuna ve özel ruhi durumuna rağmen onun ilgisini çekmedi; içinden konuşmak gelmiyordu. "Çocukların hangisi? Sen onların evine mi gitmiştin?" diye sordu.

"Hayır, Mirza Nebî'yi hububatçıda gördüm. İkimiz de oradan geçtiğimiz için soracak kadar vaktim yoktu."

Adam içeri soğuk girmesin diye odanın kapısını ardından çekip içeri girdi. Ayakkabısını çıkarmadan kürsünün alt tarafında çarşafa oturdu; sigarasının külünü kürsü üstündeki büyük tepsiye silktikten sonra sözüne devam etti:

"Çocuklardan hangisi olduğunu anlamadım. Dediğine göre Hacer'in de pek keyfi yokmuş. Bu yüzden orada çok kalmamışlar. Bayram gelmeden şehre dönmüşler. Yarın git, hal hatır sor. Bak bakalım, hasta olan çocuk hangisiymiş. Belki ben de gelirim. Yol hediyesini unutmamışlardır mutlaka. Hersin tereyağı sunkur peynirinden geri kalmaz. Gidip ipteki çamaşırları toplayın. Bu gece yağmur yağacak gibi. Kürt baharı geldi. Bahar bulutları gençlik hevesi gibi ansızın geliyor, şarıl şarıl yağıyor, toprağa, tabiata yepyeni hayat veriyor. Evet, toprak bugünlerde nefes alıyor."

Seyit Mîrân heyecanlanmıştı. Koyu yanaklarının rengi uçmuş, çökmüş, sesi çatallanmıştı. Oturup da sigarasının külünü tepsiye silkelediğinde Ahu açıkça gördü elinin titrediğini. Ringde neresinden darbe aldığını anlamamış boksör gibi başı bir o yana bir bu yana gidiyordu. Elinde olmadan konuşuyor, devrik gözleri alacalı bulacalı görüyordu.

Hiç istemediği, ne şanssız bir keşifti bu! Kocası şehvete, güzelliğe gözü kapalı teslim olmuştu; karısının odadaki varlığı-

nı bile dikkate almıyordu. "Onun da şuuru var; her şeyi anlıyor" demiyordu. Ancak Ahu bu konuda tamamen haklı değildi. Kocası elbette onun varlığını dikkate almıştı, alıyordu da. İçeri girişi sırasındaki telaş ve rahatsızlığının büyük bir kısmı o anda bu mülahazadan kaynaklanıyordu. Canına çöken bu amansız ateş ve dert yüzünden batınen Allah'ın huzurunda, zahiren karısının karşısında utanıyordu. Ahu kocasını düşünmese, geride kalan dert ve bekleyiş dolu uzun gecelerde, huzura kavuşmak için o güzellik ve dilberlik hazinesinin latif ve yumuşak bedenine hamle etmez miydi? Kocası sigara içmek için oturduğu o kısa sürede kulluk için yere kapanmamış mıydı? Kadının ay yüzünden örtüyü çekip Kâbe'deki putlar gibi onun göğsünü, omuzlarını ateşli öpücüklere boğmayacak mıydı?

Seyit Mîrân sigarası bittikten sonra bir iki dakika daha orada oturmuştu. Ortada bir sebep olmadığı için, kendisi de sohbeti açamadığından mecburen kalktı. Orada, büyük odada başka bir hemdemi, yastık arkadaşı onu bekliyordu: Gece uykusuzluğu, düşünce, heyecan; hepsinden kötüsü düşünce kargaşası. Kapıdan çıkarken Ahu kocasının hareketlerine sinirlendiğini gösteren bir halde kapının sürgüsünü çekti, dostça Homa'ya çıkıştı:

"Eyvah kardeş eyvah! Ört üstünü!"

Uykusu sıçramış olan Homa bu cümleyle baştan ayağa uygunsuz hareketlerini fark etti. Birkaç günden beri onun hakkında kötü zanna kapılan iyimser ev sahibi ilk kez itirazını dile getiriyordu. Elbette ikisinin arasında geçen konuşmalardan, sözleşmelerden, olup bitenlerden habersizdi. Ama bu sade sözü veya dostça seslenişi Homa'nın izzetinefsine saplanan bir oktu. Sebebini bilmese de içinde dalgalanan, bütün duygularını içip tüketen bir çöküntü ve öldürücü düşkünlük onu bitirdi. Ahu tekrar kapıyı açtı, ipteki çamaşırları topladı. İki kadın yatmaya giderken Homa gündüz yarıda kalan konuşmasını sürdürdü:

"Bu kocasızlık biz kadınlar için gerçekten büyük bir problem. Halletmek için gidip kimi görmek lazım, bilmiyorum. Oysa karısız olmak, bazı şeyleri bir kenara bırakırsak, erkekler için o kadar zor değil. Burada kendimi baba evimden daha rahat ve huzurlu hissetsem de kesin karar verdim, karşıma çıkan ilk

adama, nasıl olursa olsun, hayır demeyeceğim. Olaylara, bahtıma teslim oldum; ne olursa olsun!"

Ahu:

"Kadınların meselesinin kötü tarafı üstünün örtülü olması. Bir başka mesele de senin bu mahallelerde yabancı olman. Gidip gelecek yerin yok. Seni görüp de bizim evin kapısına çadır kuracak olan, evlenmek isteyen erkek sayısı az değil. Ama bu duvarların arkasında, gözü kapıda koca bekleyen bir kadın bulunduğunu bilmezler."

"Evet, haklısın. Sabırlı olmalıyım. Delikli boncuk yerde kalmaz. Hacı hakkında da şunu diyebilirim: Sizin dediğiniz gibi pişmanlığından gözyaşı dökmek yerine kan ağlıyorsa, ben de kararımı gözden geçirmeye hazırım. Ama şıllık kız kardeşini oradan çıkarmak veya en azından benim hayatıma karışmaması şartıyla. Gelgelelim şu hülleci konusu nasıl bir sigadır? Ah Ahu Hanım ah; Allah yazdıysa bozsun!"

Uykuları dağıldığı için iki kadın arasında çoğu hikâye ve şaka ağırlıklı bazı konuşmalar daha geçti. Ahu ona, bahtın ilk baht olduğu, ana sevgisine, aile ortamına susamış olan mahpus çocuklarının iyiliği için kendini onlara adaması yolunda nasihatte bulundu.

Geceleyin aralarında geçen konuşmaların ve yaptığı planların uyarınca iki kadın ertesi gün öğleden sonra o eve, Melus'un yanına gideceklerdi. Ne var ki kar yağıyordu. Bu durumda Hacı'nın evde kalmış olması muhtemeldi. Homa onunla yüz yüze gelmekten korkuyordu. Üstelik Ahu da karda kışta evden çıkmak istemiyordu. Parmak falı tuttular, tesadüfen kötü çıktı. Kocasının artık giymediği eski pantolonu elinde tutuyordu. Bayram için ortanca çocuğu Bîjen'e ceket yapmak üzere dikiş yerlerini açıyordu. Homa ailenin akşam yiyeceği pilav için pirinç ayıklıyordu. Üstünde Seyit Mîrân'ın hediye ettiği esnek giysi vardı. Evde erkek olmadığı için başı açıktı. Ahu'ya uzun uzadıya bir şeyler anlatmaya başlamıştı. Kadın bazen işini bırakıyor, işaret parmağını dudağına dayayıp onu dinliyordu. Beyninin bir yarısı da, Homa hakkında bir kusur etmesinin veya soğukkanlı davranmasının sadece kendi zararına olabileceğini düşünüyordu. Ev içi komşularından da bu hususu teyit etmeyen

yoktu. Üç haftadır rahatını, huzurunu kaçıran bu kadını, kendi helal kocasına en kısa zamanda teslim etmeliydi. Bu ne Homa'nın tek başına halledebileceği bir işti ne de birkaç günlük acı tecrübenin gösterdiği gibi Seyit Mîrân'ın arzusuna bırakılabilirdi. Ahu muhatabının uzun hikâyesini dinlemeye istekli değildi. Ansızın canı sıkılmış gibi esnek giysiyi işaret ederek Homa'ya:

"Halk arasında yeni moda olan şu esnek giysiler tam da kış mevsimine göre. Sıcak tutar, vücuda yapışır. Bunu giyen insan çocuklar gibi karda oynayıp zıplar. Kocama bir tane de benim için almasını söyledim. Ama bu renk değil; ben mavisini severim. Seyit Mîrân ben ne istersem biri iki ettirmeden alır. Hep dua ederim. Ömrüm oldukça Allah yarısını bu adama versin. Bazı kocaların davranışlarını gördüğüm veya işittiğimde kocamın nasıl bir cevher olduğunu görüyorum. Allah şahit, on dört yıldır evliyim; ondan bir kötülük görmedim. Bazı ahlak hususlarında onunla ayrı görüşteyim. Bazen heves veya düşüncesizlik dolayısıyla evdeki savurganlığını, eli açıklığını onaylamıyorum. Bunlar doğru; ama yine düşündüğümde bu davranışlarının onun cömert ve yüce ruhunu gösterdiğini görüyorum. Sen de bu süre içinde şahit olmuşsundur; ev dışında bile bağışlayıcı, şefkatli, hoşgörülü bir adamdır. Hepsinden önemlisi, bağışlamasının, saçıp dağıtmasının ardında asla art niyeti yoktur. Mesela bir keresinde buğday alışverişinden kâr etmişti; şu gördüğün Haciye'ye namaz örtüsü aldı. Bu onun ahlakı. Bazen keyfi yerinde ise annesinin, hatta erkek kardeşinin önünde onunla şakalaşır. Günün birinde annesine damat olacağını, yani onu alacağını söyledi. Bu yüzden Safiye Banu da, rast geldiysen, ona damat der. Çünkü onun şaka yaptığını bilir. İnsanlar bir arada yaşıyorsa, birbirlerine karşı katı ve mesafeli olduklarında hayat yük olur. Şakalaşma, birliktelik hayata tat verir. Ama insanın haddini aşmaması şartıyla. Ben bu bakımdan kocama yüzde yüz güvenirim."

Anlaşılanın dışında Ahu'nun kafasında belirgin olsun olmasın, hangi fikirlerin dolaştığı belli değildi. Her halükârda maksadı Homa'ya bir hatırlatmada bulunmaktı. İğnenin ucunu dişlerinin arasında döndürürken kar yağışının kesilip kesilmediğine baktı. Yerin karla kaplanması dolayısıyla eyvana sığınan

serçeler acele ve ıstırapla cıvıldaşıyor, yem arıyordu. İkisi şirin bir cesaretle eşiğe kadar gelip kapıdaki ayakkabıların içine giriyor, dışarı fırlıyorlardı. Ahu, Behram evde olsa veya canı istese, elek koyup birkaçını yakalayabilirdi. Dışarıda kar kesilmişti. Hayattaki ipte biriken kar parça parça kopup sessizce yere düşüyordu. Duvarlar bile öbek öbek kar olmuştu. Kargalar neşelenmiş, ayak sesleri işitilmez olmuştu. Karları küremek için dama çıkan Nukre'nin kocası serçelerin korkup birlikte uçmasına sebep oldu.

Homa:

"Bu kıyafeti istersen sana verebilirim. Tesadüf ya, ben de mavisini severim. Mavi olsa, bir alt rengi siklameni tercih ederim."

Genç kadın Seyit Mîrân'ın esnek giysi hakkında karısına bir şey söylediği vehmine kapıldı. Aslında Allah rızası ve kul hatırı için savunmasız bir kadını mescitten alıp evine götüren kişi, cömertlik damarı kabardıysa ve bir elbise aldıysa, yanlış bir iş yapmamış demektir. Ahu'nun bütün barışçıl tabiatına rağmen Homa'nın bir sonraki sözüyle kasıtlı olarak yeni bir sınamada bulunmak istemesi uzaktır. Her halükârda rengi biraz kızardı, utancını gizlemek veya bastırmak için, iri memelerinin hareketi yüzünden hep yukarıya çıkan kıyafetin kesimi hoş kenarını aşağı çekiyor, yapmacık bir iftiharla, "Ama güzel; peşkeş atın dişine bakılmaz. Atasına rahmet; kendisi seyit olduğu için yeşil renkten hoşlanıyor" deyiverdi.

Bu sözün üzerine Ahu'nun tepesinden aşağı kaynar sular döküldü sanki. Bir an yaptığı işi bıraktı, bu kelimeleri söyleyenin yüzüne hayretle baktı. Dudağını sertçe dişledi, yine kendine hâkim oldu. Karine yoluyla derhal Homa'nın yeni ayakkabılarını hatırladı. Çünkü bu ayakkabıların kadının satın aldığı veya onun için satın alındığı tarihin üzerinden çok geçmemiş olduğunu biliyordu. Daha eve ilk ayak bastığı gece yeni ayakkabıların parlaklığı dikkat çekiyordu. O anda Ahu'nun aklına geldi; giysi ile ayakkabıların sanki dili vardı da konuşuyordu. Duygularıyla hissettiği bir ilham vermişti bu eşyalar. Ancak kavrayışı, sezgisi basit bir kıyaslamada bulunacak kadar kuvvetli değildi. Eski eşyaların arasında yeni eşyaların bulun-

masının bir sebebi olmalıydı. Başı önde işiyle ilgilenirken sıradan ama hileli bir edayla:

"Ben de bundan sonra lastik ayakkabı yerine yüksek topuklu ayakkabı giymek istiyorum; seninkilerden. Bunları da mı kocam aldı sana?"

Başını kaldırdığında bakışları normal değildi; kaşı seğiriyordu. Homa pot kırdığını o zaman anladı. Renkten renge girerken bir tür güvensizlikle cevap verdi:

"Onları da o aldı ama parasını benim verdiğimi söylemeliyim. Hem giysinin hem ayakkabıların parasını. Ayakkabıların modeli güzel, kalitesi iyi ama ayağımın ölçüsüne göre değil. Gidip getireyim, bir de sen dene, olur mu? Ayağına uyarsa sen giy."

Homa Ahu'nun cevabının ne olacağını beklemeden, pirinç tepsisini ayıklanmış olanlarla olmayanlar karışacak şekilde kürsüye bıraktı, odasından yüksek topuklu ayakkabıları getirmek üzere yerinden kalktı. Giderken başının kazan gibi olduğunu hissetti. Parasını kendinin verdiğini söylemekle iyi ettiğini düşündü. Geri dönüp de ayakkabıları kürsüye koyduğunda, Ahu dudaklarında yer eden yamuk bir gülüşle ve dolaylı olarak sordu:

"Ayakkabı için kocam ne kadar para verdi?"

"Dedim ya sana; ikisinin parasını da ben verdim. Her birinin fiyatı neydi, bilemiyorum."

"Ona toplam ne kadar verdin?"

"Yedi tümen."

"Yedi tümen mi? Mîrân on tümen diyordu!"

Homa güzel yüzünde hep iki rengin belirdiği, sesinin çatallandığı, ağzının çevresinde ağlama çizgilerinin oluştuğu bir tür huzursuzluk ve alınganlıkla:

"Gerisini sonradan verdim ona."

Bu konuyu öğrenince Ahu yıldırım çarpmışa döndü. Öfkesinden şakakları zonkluyordu. Kendisi de onu nasıl böyle yakaladığını anlamadı. Aralarında açılan derin bir uçuruma benzeyen bu alışılmadık sessizlik apaçık düşmancaydı; bunu pekâlâ ikisi de hissediyordu. Ahu sinirine hâkim olmak, derin sessizliği bozmak, maksadını gizlemek amacıyla sözü değiştirmeye çalıştıysa da başarılı olamadı. Öyle keyfi kaçmıştı ki dar-

madağınık düşüncelerini zorla toplayabiliyordu. Başını iyice işine eğmiş, asabi, kontrolsüz hareketlerle pantolonun dikişlerini dişiyle söküyordu. Bu kadınla adamın sakladığı bir şey olmasa, yalan söylemeye, gizlemeye ne hacet vardı? İçinden:

"Hay namussuz hay! Keklik gibi başını kara gömmüşsün, kimseyi gördüğün yok; hiç kimsenin de seni görmediğini sanıyorsun. Senden daha canlı belgem var benim. Ellisinden sonra azan yalancı, üçkâğıtçı kocam gelsin hele eve; bir şey göstereceğim sana. İpliğini öyle bir pazara çıkaracağım ki nerden geldiğini anlayamayacaksın. Bu evde başına unutamayacağın bir iş açacağım!"

Yine de Ahu tehlikeli rakibini kovmak için sabır ve barış yolunu itip kakalamaktan, rezil etmekten daha uygun gördü. Bu kadın davranışları, o güzelliğiyle uykusunda ayağına dolanmış bir yılandı. Hesapsız, aceleci en küçük bir hareketi canına mal olabilirdi. Onun varlığında bir kurt görüyordu açıkça. Homa'nın bu evde onun yaşamı, görünüşte sağlam saadeti karşısında bir tehlike yaratmadığını düşünmek, haddinden fazla safdillik veya daha iyi bir ifade ile ahmaklık demekti.

Akşam çabucak olduğundan Ahu komşularıyla, yani Safiye Banu ve kızıyla gömlek ile ayakkabı meselesini danışacak fırsat bulamadı. Aceleyle kalktı, geç olduğu için akşam yemeği hazırlığına girişti. Seyit Mîrân eve gelince, aralarında herhangi bir konuşma geçmeden önce, sofra kurulurken karısının hınçlı, dolu halini anladı. Kürsüye sofra kurulunca Klara'ya sordu:

"Homa'ya haber verdiniz mi?"

Nasıl cevap verecek diye kız annesine baktı. Ahu porselen kaptaki şerbetin şekerini eritmek için tahta kepçeyi çevirirken huysuzca:

"Akşam yemeğini odasına gönderecektim. Bırak da bir akşam yemeğini doğru dürüst yiyelim. Belki o da bundan daha memnun olur. Gel Klara, şu tabağı onun için hazırladım. Tepsiye ekmek, tuz da koy, götür oraya. Basamaklara dikkat et; kar var; kaymayasın. Mîrân, seninle konuşacaklarım var."

Ahu'nun rengi kireç gibi olmuştu. Öyle anormal ve çarpıcıydı ki kendisi de bunu fark etti. Seyit Mîrân'ın suratı asıldı. Bir süre sonra:

"Ne konuşması? Onun bu odaya gelmesi hoşuna gitmiyorsa, böyle heyheylenmek gerekmez. (Sırıtarak ayakta bekleyen Klara'ya çevirdi başını, sözünün onaylanmasını ister gibi.) Zavallı buraya geldiğinden beri bir hizmetçiden çok çalıştı. Gördüğüm kadarıyla üzerlik otu ateşin üstünde duruyor da o yerinde durmuyor. Sana yardım etmesi bir yana, kime ne zararı dokunmuş ki?"

"Allah Allah ya! Yani o gelmeden önce Ahu yan gelip yatıyordu mu demek istiyorsun? Hayır, senden bu sözü hiç beklemezdim."

Adamın itiraz ve savunmaya yönelik sözleri yaralı, kırılmış karısına karşı ihtiyatlıydı. Ahu odanın alt tarafında, şerbet kabının etrafında dolaşan Mehdi'ye kaşıkla şerbet verdi. Çocuk gargara yaparak içti, gözlerini tatlı tatlı kıstı, çocukça ağzını şapırdattı, başını sallayarak, "Peh peh peh!" dedi.

Annesi onu alıp kürsüye oturttu. İçine et de koyduğu pilav tabağını ekmek ve su ile birlikte tepsiye yerleştirdi, Homa'ya götürmek üzere kızına verdi.

Kadıncağız ikindi vaktinden sonra, saf dilce pot kırmasından ve Ahu'nun açıkça öfkesini hissetmesinden sonra küçük odasına süzülmüş, bir daha da dışarı çıkmamıştı. Seyit Mîrân:

"Hele bir dakika bekle Klara; tepsiyi kürsüye koy, elin yorulmasın. (Kız istemese de itaat etti.) Söyle bakayım Ahu; yoksa aranızda bir konuşma mı geçti? Ne oldu da canın bu kadar sıkkın? Bugün öğleyin onunla konuşup gülüşüyordun."

Ahu az daha patlayıp içinde ne var ne yok boşaltacaktı; yine bir düşünce veya iç uyarısı sonucunda sabretti. Bunun zamanı değildi. Kocası, sakin ama görünüşünün ardında sinirliydi. Ahu kocasının ruh halini iyi bildiği için bunu pekâlâ hissediyordu. O gömlek hakkında en küçük bir laf, daha da kötüsü yüksek topuklu kırmızı ayakkabılar hakkında bir söz edecek olsa, oluk kenarına sıkışmış kedi gibi üstüne başına atılacaktı. Üstelik kendisi de her zamankinden ziyade huzursuzdu. Lafını diyebilmek için ne kadar soğukkanlı olmaya çalışsa da mümkün olmuyordu. Psikolojisi bozulduğu için titreyen eli şerbet kâsesine çarptı; şerbetin yarısı halıya döküldü. Klara'nın yardımıyla döküleni toplamaya çalışırken, hak arama gücünden kaynaklanan bir güvensizlik ve zaafla cevap verdi:

"Hayır, aramızda bir konuşma geçmedi. Ama söyleyeyim; onun bu odaya gelmesinden hoşlanmıyorum. Bırak, ona tahsis ettiğin odada kalsın. Daima orada kalsın. Benim onun yardımına da ihtiyacım yok. Elinden tutup evine götürecek bir Müslüman çıkmadıkça veya yakınları onu arayıp bulmadıkça, özrü kendine aittir, bu evde kalsın; buna diyecek sözüm yok. Hatta ben de bazı işlerimi bir kenara bırakır, daha ciddi olarak onu baş göz etmeye çalışırım. O basit bir kadın; bu odada seninle karşı karşıya oturmasına tahammülüm yok. Yarın insanlar ne diyecek bana? Daha şimdiden konu komşu alaylı alaylı gülüp laf sokuşturuyor; ne kadar dişimi sıksam da boş ver deyip geçemiyorum. Bunlar beni rahatsız ediyor. Biliyor musun Mîrân, 'Homa kocanla haşna fişne olmuş!' diyorlar."

Seyit Mîrân bir parça sengek ekmeğini yerken bir kulağı karısındaydı. Öğle veya akşam yemeğinde, sofra kurulduğu anda sadece ekmek yeme âdeti vardı. Yemek getirildiğinde çok defa doymuş olurdu. Aslında karısının teklifine, yani Homa'nın kendi odasında kalmasına, öğle, akşam yemeklerini odada yalnız yemesine diyeceği yoktu. Üstelik bazı bakımlardan bu durum onun işine gelirdi. Ama Ahu'nun onurunu rencide eden son cümlesi onu zıvanadan çıkardı:

"Komşular mı? Komşular ha? Kıçlarından çıkana gülen komşular mı diyor bunu? Ne saçma sapan sözler! Homa'nın senin kocanla haşna fişne olduğunu nasıl anlamışlar? Bak sen şu işe! İnsanlar neden işini gücünü bırakıp sürekli başkalarının işine burnunu sokuyor, anlamıyorum! İşi güç yok, oturmuş, onu bunu çekiştiriyorlar. Hurşid'in işsiz, arsız zırtapoz kocası da gitmiş kahvede arkamdan konuşmuş. Mescit meselesi hepten yalanmış, falan filan. Yani ben çok önceden, o dünyaya gelmeden önce, bu kadınla tanışmışım da, allem kallem etmiş, ona sahip olmak, kocasından ayırmak için yoldan çıkarmışım onu! Evet, senin şu komşularının dedikodularından habersiz değilim. Bu akşam şu herifi çağırayım da suratına tüküreyim, 'Ulan derbeder aylak herif! İki yıl yanımda işçim oldun. İnsan hiç karıların lafına bakar mı? Ekmek tuz hakkı diye bir şey var. Ağzından çıkanı kulağın duyuyor mu?' diyeyim, sonra onu polis Rahim'e teslim edeyim; anlasın dünyanın kaç bucak olduğunu! Yetti artık!

İnsanlar ekmeklerini yiyor, sonra onun bunun arkasından ipe sapa gelmez laflar ediyor! İnsan şu vilayette bir sevap iş de göremeyecek ya! Genç bir kadını gayretsiz, namussuz kocası bırakmışsa, insanlar der ki Allah rızası için yaralı bir köpek gibi bir tekme daha atmalı ona; gitsin bataklığa sığınsın, batakhanelerde boy göstersin. İyiyi kötüyü ayıramayan kör toplumun karısını sokağa koyan adama söyleyecek sözü yoktur. Evindeki zavallı karısını kapı dışarı eden herifi kınamaz. Ama dört ayaklı hayvan oldu mu dört gün denetler onu; iki ayaklı insanı iki gün. Ben vicdanımın sesini dinlerim; kulağım böyle saçmalıklara karşı tıkalı. *Homa senin kocanla haşna fişne olmuş!* Kim söyledi bunu sana? Herhalde o kavatın karısı Hurşid yahut kardeşinin karısı Nukre. Ağırbaşlı insanlar olan Safiye Banu ile kızından böyle kadın zırvaları beklemem. Kerbelâyi Abbas'ın karısı Nazperî de böyle dedikoducularda değil. Biliyorum, bu kadının yüzü böyle güzel olmasa, Zerî gibi ağzı yamuk, Rebab gibi gözleri çarpık olsaydı, hiç kimse ardından konuşmazdı. Onun bedbahtlığı da burada zaten. Ama Homa değil de, huri, peri olsa, onu himaye etmekten başka maksadım olsaydı, benim için zor bir şey miydi? Daha ilk gün onu alır, Şeyh Lutfullah'a götürür; nikâhı basmaz mıydım? Bir tümenlik masrafı vardı. Bu işi pekâlâ yapabilirdim ama yapmadım."

Seyit Mîrân muzafferce bir edayla somurtarak kaykıldı, bir ayağını topladı, sırtını kürsünün yatağına verdi. Ahu bir süre önce koyduğu pilav kabını tencerenin dibinden çıkarıp sabırsızlıkla sofranın ortasına koydu. Öfkesine hâkim olarak:

"Mîrân, senin kızın var; böyle şeyler söyleme!"

Kocasının huysuzluğu ve konuya aşırı hassasiyeti o kadına duyduğu ilgiyi kanıtlayan başka bir delildi. O kadar inkârına, gizlemesine rağmen Ahu bu konuyu anlamaktan âciz ve cahil biri değildi. Otururken laf olsun diye veya kocasının ağız tadını anlamak için onun son cümlesine cevap olarak:

"Neden yapmadın? İstesen yapabilirdin."

Seyit Mîrân tepsinin ortasından lüks lambasını aldı, sönen sigarasını tekrar yaktı. Sigaradan nefes çekerken avurtları çukurlaştı. Diline gelen tütünü tükürdü; kaşları çatık olarak:

"O zaman, insanların ağızlarının, bilerek veya bilmeyerek kişilerin namusuyla oynayacak kadar yalama olduğunu bilmiyordum. Kahvelerde oturacaklar, beni çekiştirecekler! Hem de kendi komşularım ardımdan 'Onunla haşna fişne olmuş!' diyecekler. Eh, madem beni mecbur ediyorlar, bu işi yapacağım."

Ahu'nun yüreğinde tehlike çanları çaldı. Bîjen'in kabına yemek koyacakken, eli öylece kaldı. Sakin, ihtiyatlı, aynı zamanda sitemli bir ifadeyle sordu:

"Ne yapacaksın Mîrân? Adını ona verecek misin?"

"Evet, vereceğim; siga, muta, hangi zehir zıkkımsa. Elâlemin dilinden kurtulayım da! Şimdi anlıyorum, insanın hayatının üste giyilip çıkarılan elbise kadar değeri yok. Benim önceden bu kadınla, hatta kocasıyla ilgim mi vardı yani? Onları görmüş müydüm? Şimdi kaşına gözüne âşık olduğum için mi burada tutuyorum onu? Ben yaşını başını almış biriyim; böyle sözler geçti benden. Onu evimden uzaklaştırmak aslında benim için daha kolay, daha az masraflı."

Ahu sözünü kesti:

"Onu evden çıkaracak mısın kesinlikle? Kim böyle bir şey dedi? Zavallı bir kadın; bize sığındı; komşu gibi oda verdik ona; kendi halinde yaşıyor başgöz olana kadar."

"Peki, saçma sapan konuşanlar ne olacak?"

Seyit Mîrân uzakta duran pilav kabını önüne çekti. Tavırlarında açıklık ve inat vardı. Sözüne son noktayı koymak için, şaşkın şaşkın olduğu yerde ayakta bekleyen, diğer çocuklar gibi ana baba arasındaki kırgınlıktan etkilenen Klara'ya dönerek:

"Şimdi git, çağır onu. Bu gece de böyle olsun. Yarın bir şeyler düşüneceğim. Veya dediğim gibi şer'i bir külahla bu evde zırvalayanların ağzını kapayacağım ya da özür dileyeceğim. Benim şerefim her şeyden değerlidir."

Ahu kısa kesti; yavaşça homurdandı:

"Hadi bakalım; başsız eşek olmaz! Klara, git çağır onu!"

O gece de diğer geceler gibi geçti. Akşam yemeğinden sonra ihtiyar ve kör komşuları Kerbelâyi Abbas bir saatliğine gece misafirliğine geldi. Seyit Mîrân canı sıkkın olsa da misafirinin hatırına hoşmeşrep göründü. Ama o gittikten sonra yine surat sallandırdı. Sigara takımını aldı; odanın kapısını ardından çekmeden küskün bir tavırla beş kapılı odaya geçti.

Yeni düşüncelerin, hayallerin hücumundan geceleyin Ahu'nun gözüne uyku girmedi. Aslında kısa bir süre uyusa da, ansızın uykusundan sıçradı. Diri diri mezara koyulmuş gibi korkuya kapılmıştı. Ne kadar uyuduğunu bilmiyordu. Sobanın önündeki saati kurmayı unuttukları için durmuştu. Ateşli bir sessizlik sinirlerine baskı yapıyordu. Kocasının o anda Homa'ya siga yapmaya gittiği yalan yanlış canlanıyordu gözünde. Kürsünün öbür tarafında uyuyan rakibinin nefesini işitiyordu. Seyit Mîrân'ın kelimeleri gözünün önünde büyüyor, büyüyordu. Kocasının Homa'ya ilgi duyduğunu biliyordu. Bu konuda artık şüpheye yer yoktu. Bu durumda dediğini yapmayacağı ne malumdu?

Sabahın alacakaranlığında yavaşça kalktı, çıt çıkarmadan kapının sürgüsünü çekti, ayakuçlarına basarak usul usul beş kapılı odanın kapısına gitti. Kocası kapının sesine uyandı afallayarak. Vücudu ter içinde olsa da üstündeki gömlekle kalktı, kapıyı açtı; üşütmemek için hemen yatağa döndü. Oturduktan sonra kürkünü omzuna aldı, karanlıkta bir sigara yaktı. Ahu başörtüsünü üstünden attı, afacanca bir aceleyle kocasının yatağına süzüldü. Yorganı başına çektikten sonra tekrar açtı.

"Vay vay! Bu oda ne kadar soğuk! Bilsem, hasta ayağınla senin burada yatmana müsaade etmezdim." (Seyit Mîrân'ın zaman zaman nükseden eklem ağrısı ve romatizması vardı.)

Küçük bir pişmanlık dalgası Homa'nın hayallerini âşığının zihninde geri itti.

"Birkaç gecedir bu gece gibi soğuk değildi. Yağan kar havayı berbat etti."

Alnını sildikten sonra mırıldandı:

"Tuhaf! Tuhaf doğrusu! Lailaheillallah! Korkunç bir kâbus görüyordum. Neydi, neresiydi, ne yapıyordum? Batıyordum sanki! Unuttum."

Gördüğü rüyayı anımsama çabası sonuçsuz kaldı. Perdesi çekilmiş kapı camından dışarı baktı. Gökyüzünde bulanık bir aydınlık vardı ama gerçek sabah mı, yalancı sabah mı, belli değildi. Sandalyedeki yeleğinin cebinden saatini çıkardı, odanın loş aydınlığında dikkatle saate baktıktan sonra gayri ciddi bir hoşnutsuzlukla:

"Daha sabaha çok var. Altı saat o yana bu yana döndükten sonra tam uyuyacakken kapıya vurdun. Lanet olsun yapışkan atsineğine!"

Son cümlesi tamamen şaka havasında olsa da bunun ardında adamı yatağa çeken bir istek gizliydi. Ahu:

"Uyumak istiyorsan uyu. Benim işim yok seninle. Rahatsız ettiysem, giderim."

"Hayır, neden rahatsız edecekmişsin beni? Zaten uykum kaçtı."

Kadının tekrar aklına gelmişti; yumuşak bir ifadeyle:

"Azizim, neden uyuyamadın? 'Komşular şöyle şöyle demiş' sözünden mi rahatsız oldun? Bunu Haciye'nin annesi dedi bana; maksadı sadece şaka yapmaktı. Bilirsin Safiye Banu iyi niyetli, karakterli bir kadındır. Sözlerinin arkasında asla art niyet bulunmaz. Kendisine şaka yollu söylenen kötü sözlerden de hiç alınmaz. 'Bunları söylemesem çatlarım' der. Zavallı ihtiyar, genç yarası aldı; damadı ona kötülük etti. Kızı umursamaz. İşi arsızlığa vurmakta haklı. Bu da herkesin üstesinden gelemeyeceği bir ahlak; ona kızmamalı. Sen daha iyi bilirsin, bir şekilde bu kadının işini halledeceğini biliyorum. İçinde bir bekâr delikanlının bulunduğu evimizde kalması iyi değil. Mîri Can, doğru demiyor muyum?"

Ahu kendisinin de o saate kadar uyumadığını söylemedi. Adamın gözünde o kadar da hoş olmayan nazlı bir inleyişle boynunu uzattı, onun kalın dudağına öpücük kondurdu. O sırada atlas yorganı üstüne çekip yanına yatan kocasının kıllı göğsünde elini gezdirdi, boynuna doladı. Seyit Mîrân:

"Rahmetli babam rüyama girmişti. Birlikte hacca gitmiştik. Evet, ev dediğin lafsız sözsüz, azapsız olmaz."

Gördüğü acayip rüyanın başını sonunu tekrar hatırlamaya çalıştı. Sonunda Ahu'nun sözlerine aldırış etmeden, omzunun üstünde döndü, yerini değiştirdi. Yatağa girdiği sırada karısının soğuk, ürpertici bedeni şimdi ısınmıştı. Bir ay karısından uzak kaldıktan, koparıp ağzı tatlandırmak şöyle dursun, meyvelerine dokunmanın bile yasak olduğu bahçede dolaştıktan sonra, şimdi iri, kaba elleri karısının bacaklarına, vücuduna dokunuyor, her yerinde Denizci Sinbad'ın Keşmir çarşısında görmediği

saflığı, letafeti buluyordu. Karısının ebediyete dalmış kara gözlerine bakmıyordu. Çünkü yaşlılık çağı rüyalarıyla, arzularıyla aşkının aynasını bulandırmak istediğini düşünüyordu. Akşam aralarında geçen konuşmadan, altı saat o yana bu yana dönüp yatakta kıvranmasından sonra bir karara varmıştı. Her türlü kuşkuyu, ihtiyatı bir tarafa bırakacak, şeriat kanununun gösterdiği, şehir girişlerinde otel veya misafirhaneleri yeni gelenlere tanıtan ilan resimlerinden daha parlak yoldan gönlünün isteğine kavuşacaktı. Bu hususta kesin kararlıydı; yapacak son bir işi vardı. Uygulama vaktini belirlememişti. Utanıyor, kaygılanıyordu. Kadim yâri, nedimi Ahu'nun ve çocuklarının yüzünden utanmış, sonra bazı dostlardan ve aşinalardan. (Bunların arasında doğrucubaşı olan Değirmenci Rıza Han ile annesinden çekiniyordu Seyit Mîrân. Ahu Rıza Han'ın kız kardeşi Cevahir Hanım'la kardeşlik olmuştu.) Homa'dan yana kaygısı, onun güzelliği ve gençliğiydi. Bu husus onun huzurlu, mutlu aile hayatında sorunlar, baş ağrıları çıkartabilirdi. Bir tarafta, bir kadına kavuşmanın tatlı ve kolay ulaşılır rüyası vardı. Bu kadının başından çadorunu alacak olsa, şehri fitne ateşiyle yakardı. Bir tarafta ise maceraların, keşmekeşlerin, rezilliklerin meçhul endişesi. İki kadın onun şöhretine zarar vermezdi ama şehvet düşkünlüğü elâlemin diline düşerdi. Üstelik aklı başında bir saraylının sultan nezdinde çabuk kazandığı izzet dolayısıyla canından korkması gibi, o da bu baş ağrısı çok olan hazineyi keşfinden dolayı akıbetinden korkuyordu. Gülün, çınarın aşılanmasında tutup tutmama meselesi geçerli olduğu gibi, bu vuslatı da üzerinde düşünülmeye değer buluyordu. Bir aydır zıt ve çelişkili duygular, düşünceler içinde kıvranıyor, yuvarlanıp duruyordu. Hevesin dipsiz bataklığında gelişen tatlı rüyalar, uyurken kâbusa dönüyordu. Bu şüpheyi, ihtiyatı vicdanından temizleyebilse, Homa ile evlenmek şifa hapşırığı gibi rahatlatıcı olur, onu düşünce yükünden kurtarırdı. Bütün bunlara rağmen vicdanının sesini dinlemiyordu. Dinlese, toplum ve yaşadığı çevre ona haddini bildirirdi. Başkasının hakkına tecavüz ve heves temelleri üzerine kurulan, elinde kargı tutan usta binicinin daha büyük hisse kapacağı bir toplumda bireylerin ahlak ölçüleri, değerlendirmeleri, bağlılıkları normal şartlarda ucuz,

uçuk, sebatsız olur. Seyit Mîrân-ı Sorabî yatakta başını karısının göğsüne koymuşken, gözlerini açmadan, yeni uyanmışların uykulu gevşekliğiyle:

"Onunla bir süreliğine siga yaparsam nasıl olacağını düşünüyor musun? Sana zarar gelecek mi? Emin ol, hiçbir zararın olmayacak."

Se talak (talak-ı selase) engelinin ortadan kalkması için geçici nikâh yapmayı, bir süre sonra kadını serbest bırakmayı kendi kafasında ayarlamıştı. Ancak yalan olmasının yanı sıra haysiyetine dokunan bu konuyu o sırada gereksiz gördü. Ahu hiç beklemediği bu sözleri işitince kendini kuvvetle geri çekti, ters ters kocasına baktı.

"Kalbinde benim sevgim zerre kadar yokmuş, hiç yokmuş; bu anlaşılıyor. Varlığıma iğne ucu kadar saygı duymuyorsun. Ömrüm oldukça dost düşman arasında boynu bükük gezmemi istiyorsun. Asla sana böyle bir hakkı veremem!"

"İşin doğrusu bunu gerektiriyorsa elbette vereceksin. Onu mescitten getirdiğim gün imam bana, evimde olduğu sürece nikâh yapmamı da teklif etti. Ama senin hatırın için yapmadım. Şimdi de vicdanım adına yemin ediyorum; ismen, resmen veya uygulamada bu sınırı aşmayacağım. Bunlar sadece lafın, sözün ortadan kalkması için. Yoksa siyah saçları sayılır hale gelen kocanın bu yaştan sonra genç kadın hevesine düştüğünü sanma. Düşündüğünün aksine, sana karşı alakasız kalmadım. Yani öyle olacak bir durum da yok. İnşallah bayramdan sonra seni alıp Horasan'a götürmeyi düşünüyorum. Tekdüze hayatın ruhunu yorduğunu biliyorum. Hava değişikliği, seyahat, kim olursa olsun, herkese arada bir lazım. Gezip gördüğüm bütün o güzel yerleri sabırla göstereceğim sana. Bahar mevsimi olduğu için şehirlerarası seyahat insana iyi gelir. Ama bir şartla; akılsızlık etmeyeceksin, benim sözüme kulak vereceksin. Adı her ne olacaksa, siga işini hallettikten sonra onu evde bırakırız; birkaç hediye vaadiyle gönlünü hoş ederiz, biz dönene kadar çocuklara bakar. Geri döndüğümüzde sen yine her zamanki gibi evin hanımı, ben de senin Mîri Can'ın olurum. Ben ona elimi sürmediğim müddetçe onu evde tutmak için bizi zorlayacak hiçbir hadise çıkmayacak. Böylece yalnız biz ve o değil, birçokları da

memnun kalır. Sonra Hacı Benna'ya mı, başka bir eşşeğin peşine mi gider, kime gitmek isterse, gider evlenir."

Ahu onun sözlerini işitmiyordu. Biçareliğini, umutsuzluğunu belirten bir iniltiyle:

"Genç kadın hevesi başına vurmuş! Sözlerini anlamayacak kadar salak mı sandın beni? Aziz Mîri, onun için can atıyorsun. Şef, şef yapıyorsun da şeftali demek istemiyorsun. Bu eve gelmeden önce beraber olmuşsunuz. Ta o zamanlardan bu kadını istiyormuşsun. Onun için tıkır paralar harcamışsın, esnek giysiler, topuklu kırmızı ayakkabılar almışsın."

Seyit Mîrân görünüşte iyi huylu ama ihtiyatlı davranarak cevap verdi:

"Esnek giysiyle ayakkabı mı? Herkes bir kadına bu kabil şeyler satın alırsa, bu onu sevdiğinin delili mi olur? Bu aklınla, hüküm yürütmenle seni bir mahkemeye yargıç atasalar iyi olurdu! Peygamber-i Ekrem kadınlara yargı işini boşuna yasaklamamış. Böyle şeyleri görmüş olmalı. Hem ne malum..."

Kadın sinirlenerek sözünü kesti:

"Hem ne malum da ne demek? Nasreddin Hoca fıkrası. Hıyar çalmak için tarlaya dalınca, bileğinden yakalamışlar. O da rüzgârın kendisini oraya attığını söylemiş. Gece yarısı o odadan kalkıyor, gizlice yanına geliyor. Anlamıyor muyum sandınız ha! 'Elimi ona sürmem!' Birbirine haramken böyleyseniz, helal olduğunuz gün ne olur acaba?"

Seyit Mîrân karısının sözleri karşısında apışıp kalmıştı.

"Saçmalıyorsun Ahu! Homa odadan kalkmış da gizlice yanıma gelmişmiş! Ben senin bunca yıllık kocan Seyit Mîrân-ı Sorabî, atam Zehra'ya, kilidini tuttuğum İmam'a yemin ederim ki böyle bir şeyden haberim yok. Anladığım kadarıyla ya düş görmüş ya hayal kurmuşsun veya böyle sözler söylediğin için aklını yitirmişsin. Bir şey daha var; belki bir koyup iki almak istiyorsun. Ama burada yanılıyorsun. On beş yıllık evlilik ve dört çocuktan sonra hâlâ kocanı iyi tanımamışsın. Ben buna üzülecek değilim."

Kadın kendinden geçti. Gerçekten de bu konuda yanılmış olabilirdi. Biraz düşündükten sonra:

"Pekâlâ, Mîri Can, kabul ediyorum; bir süredir aklım başımda değil. Geceleri durup dururken uykumdan sıçrıyorum. Kötü kötü rüyalar görüyorum. Korkak, kötü düşünceli, zayıf, alıngan biri oldum. Ancak, kilidini tuttuğun İmam'a, şu beş kişinin mukaddes şemailine yemin et; bana doğrusunu söyle; sen bu kadını seviyor musun? Siga yaparsan, elini sürmeyecek misin ona?"

Seyit Mîrân onun yaşarmış gözlerine baktı. Kınayıcı, sitemkâr bir sabırsızlıkla gözlerini kapatıp yüzünü başka tarafa çevirdi. Oda kapısının camı tamamen aydınlanmıştı. Sessizlikte sabahın sesi işitiliyordu. Karısı ondan cevap beklerken yerinden doğruldu. Yeleğini, ceketini giydi, kürkünü omzuna attı, umursamazlıkla odadan çıktı. Kısa bir süre sonra hayat kapısının açılıp kapanma sesi işitildi. Ahu kocasının su ihtiyacı dolayısıyla erken çıktığını anladı. Sırtüstü yatmış, yastığın yarısını gür saçları kaplamıştı. Boş, belirsiz bir düşünceyle şafağın gümüş rengi aydınlığında gittikçe belirginleşen boyalı, vernikli tavan kirişlerine bakıyordu. Nihayet yerinden kalktı, yatağı toplamadan, bu gidiş gelişle işi daha karmaşıklaşmışken, bela okuna hedef olmuş kuş gibi gönlü yaralı olarak, göğsüne saplanmış korku ve kaygı temreniyle yuvasına geri döndü.

Çocukları uyuyordu. Homa da dingin dingin uyuyordu. Uyku âleminde elini birinin boynuna dolamak istemiş gibi çıplak kolunu yorgandan çıkarmış, yastığın üstüne koymuştu. Ahu o zamana kadar kimse için hissetmediği kin ve nefret duygusuyla birkaç dakika onun başında dikildi. Genç kadın kolunu oynatıp yorganın altına soktu. Uyurken ağzını şapırdattı, sağ yanağını kaşıdı. Ahu ağlamaklı bir halde:

"Bu afetidevran buraya gelmeden önce neredeydi? Niçin geldiği yere gitmiyor? Ben zavallının canından ne istiyor?"

Ne yapacağını bilmez halde, şaşkın ve perişandı. Kocası pervasızca kadınla siga nikâhı yapacağını söylemişti. On dört yıllık temiz ve mukaddes aşkı inci tanesi gibi sevgi dolu göğsünde taşımıştı; artık onun için son derece tatsız bir şeydi. İçinde dalgalanıp duran aşırı hınç ile kin sorununa akilane bir çözüm bulmasına engel oluyordu. O anda huzur ve teselli veren tek şey, heves ateşi içinde yansa da kocasının onun gönlünü yakmak istememesiydi.

Hınç ve sessizlik ortamında yapılan kahvaltıdan ve Seyit Mîrân'ın gitmesinden sonra Ahu da alelacele toparlandı, hamama gitti. Bir haftadır yıkanmamıştı. Kendisini bekleyen Homa ile Melus'a gitmek üzere yalan yalapşak yıkanıp geri döndü. Ancak kadın evde yoktu. Komşular soran bakışlarla yanına gelip haber verdiler.

"Kocan eve gelmişti. Onunla küçük odada bir saat baş başa konuştuktan sonra aldı götürdü."

Homa oda kapılarını açık bırakmıştı. Bu haberle adeta Ahu'nun ayakları altından yer çekildi. Yüzünden rengi uçtuğu gibi, olduğu yerde donakaldı. Kocasının Homa'yı mescide götürdüğünden kuşkusu yoktu. Bir tepki göstermeden:

"Pekâlâ, onunla siga nikâhı kıymışsa, bu evde yeri yoktur. Onu başka bir eve götürsün. Rebab, git küçük odayı kilitle, anahtar destesini bana ver, cebime koyayım."

Ev sahibesinin hamam bohçasını açmakla meşgul olan Nukre'nin kızı emre itaat etti. Yarım saat sonra hayat kapısı açılıp ikisinin başı koridor eşiğinde görününce Ahu'nun zannı ispatlanmış oldu. Homa başını öne eğmiş, yüzünü çadorla gizlemişti. Bu eve ilk geldiği gündeki haldeydi; dosdoğru eyvana yöneldi. Oda kapısının kilitli olduğunu görünce duvar dibinde ayakkabı çıkarılan yerde dikildi. Seyit Mîrân'ın yüzü keskin şarap içmiş gibi kızarmıştı. İçeri girip de bir iki komşu kadınla birlikte Ahu'yu üzgün vaziyette görünce onun odasına doğru geldi. Görülmez bir güç onu bu tarafa çekmişti. Hayat ortağına karşı işlediği bir suçun utangaçlığı içindeydi. Eyvanın soğuk, yarı ıslak taşına oturdu. Alnının terini silmek ister gibi bir hareket yaptı eliyle. Bu onun rahatsızlığının göstergesiydi. Hayattaki, bulutların arkasına bir girip bir çıkan güneş karların sathını daha da parlaklaştırmıştı. Her tarafa elmas kırıntısı saçılmıştı sanki. Oluklardan usul usul ses geliyor, duvar kenarından su damlıyordu. Safiye Banu, kızı ve Nukre'den oluşan komşu kadınlar, adam bu tarafa yolunu çevirmeden önce ev sahibi hanımın yanından ayrılıp kendi evlerine çekilmişlerdi. Ahu yan yan, hakaretle bakarak kocasını süzdü, soğukkanlılığını korumaya çalışarak kadınca bir vakarla:

"Birlikte nereye gitmiştiniz? Şeyh Lutfullah'a mı?"

Seyit Mîrân ona bir kere bakıp başını öne eğdi:

"Önemli değil Ahu. Bu kadın şimdiye kadar senin misafirindi. Bundan sonra da öyle. Artık sözünü etmeyelim."

Ahu dudağını ısırdı. Vücudu öfkeden, uğursuz bir duygudan dolayı titriyordu. Adam onun gözlerine bakmadan, ceketinin yakasıyla konuşuyormuş gibi suçlu ve güvensiz bir halde devam etti:

"Ortada şerefim söz konusuydu. Adımın onun bunun ağzında sakız gibi çiğnenmesini istemiyordum. Üstelik onun gibi başsız, savunmasız bir kadın iftiralar yüzünden kısa zamanda pes ederdi. O gençtir, yaşamak istiyor."

Ahu onun sözlerini dinlemek, hatta ne süreyle siga nikâhı yaptığını sormak bile istemedi. O sırada bunu düşünecek durumda değildi.

"Pekâlâ, Allah kolaylık versin; sonunda yapacağını yaptın!"

Kadının içinde yalazlanan öfke ateşi görünüşteki suskunluğu ve esenliğiyle hiç bağdaşmıyordu. Bu haliyle nasıl buhranlı bir an yaşadığı kolaylıkla anlaşılıyordu. Derdiyle baş başa kalmak için nefret ve hınçla dolmuş bir vaziyette odasına gitti, kapıya yakın bir köşede duvara yaslandı, şakaklarını elleri arasına alıp düşünceye daldı. Bu durumda uzun süre kalamadı; düşünme gücünü yitirmişti. Tekrar oda kapısının önünde göründü. Kocası hâlâ orada oturmuş, sigara içiyordu. Zayıf ve teslim olmuş bir eda ile:

"Şimdi neden burada oturuyorsun? Benden mi utanıyorsun? Kalk git, gönlünün muradına er. Bu kadın bir süredir seni çalkaladı durdu. Git, gör, ne matah bir hediye olduğunu!"

Başka bir şey demeden anahtar destesini eyvana attı. Bu sırada Klara, onun ardından Behram okuldan döndü. Eyvanda çekinerek babalarına selam verip odaya geçtiler. Ahu umutsuz bir yüzle, sabırsızlıkla öğle sofrasını perde ardından getirdi, kürsüye serdi. Yemeklerini koydu. Çocuklar sofraya oturdu. Onlar da annelerinin babalarının değişmiş hallerinden bir şeyler olduğunu anladılar. Seyit Mîrân nihayet kalktı, anahtar destesini eyvanın ortasındaki çiviye astı; gürültüyle ayakkabılarının çamurunu silkeledi, barış, özür isteklisi birinin tavrıyla sofraya gelip çocuklarına katıldı. Mehdi'yi yanına oturtup ağzına lokma verdi. Behram ve Klara ile sanki hiçbir şey olmamış gibi dersten,

okuldan, bayramlık giysilerden söz açtı. Komşu kadınlar oda pencerelerinden birbirine Homa hakkında alaylı alaylı göz kırpıyordu. Dünün mescit kapısındaki kadını, bugünün siga yapılmış hanımı, gidip gerdek hazırlığı yapması gerekirmiş gibi bir halde, büyük eyvanda sefil, derbeder halde kalakalmıştı. Sonunda Ahu gitti, onu yanında odaya götürdü. Ham bir hayal olsa da, gerçekten kocasının, dediği gibi Homa ile vuslat düşüncesi var mıydı? Öte yandan, Homa, kendisine gönlünü kaptırmış âşığını notere götürmedikçe, ister istemez Ahu ile göz göze geleceği o hassas anın korkusu, tedirginliği içindeydi. Şimdi her şey sona erdiğine göre bu korku ve tedirginlik yerini, kendini içgüdüsel olarak savunma içgüdüsünden kaynaklanan, pervasız bir cesarete bırakıvermişti. İntikamcı Yunen'in* sessiz, işsiz güçsüz oturmadığını, mücadeleye yeni başladığını pekiyi biliyordu. Hiçbir evli kadın kumanın varlığını ses çıkarmadan, hınçlanmadan, kıskanmadan kabullenecek kadar sabırlı ve düşkün değildir. İşte böylece Homa ister istemez kendini her türlü olaya ve savaşa karşı hazırlamıştı. Aslında o ana kadar ev içi ve dışı komşuları karşısında kadınlık haysiyet ve şerefini bulanık ve karanlık görüyordu. Seyit Mîrân'ın şer'i nikâhı bütün tatsız ve uygunsuz yanlarına rağmen onun için yeni bir hayat kredisi hükmündeydi; doğal hatta bir ölçüye kadar da kıvanç meselesiydi. Her ne ise, şimdi başında kuvvetiyle, kudretiyle bütün kocalık vazifelerini yerine getiren bir adam vardı. Başı, vücuduna yakışan varlıklı, şerefli bir koca. Bu durum kadını böyle hassas bir durumda terk eden kardeşleri ve yakınları için de önem taşıyordu. Sofradayken yüzü sade olsa da ilk makyajından dolayı annesinin, babasının önünde utanan bir kız gibi başını öne eğmişti. Ahu bu kadının gençliğinin ve yüz güzelliğinin sevgili kocasını bunca yıllık ahit, vefa yolundan çıkardığını görse ve bu yüzden ondan hadsiz hesapsız derecede nefret etse de, onun geçici ve düşkün durumu onu güldürüyordu. Bir iş için eyvana çıktığında hafif sesle homurdandı:

"Siga öyle mi! Havva'nın kızlarının rezilliğini gör. Kadın âcizliğe, çaresizliğe düştü mü böyle düşkünlüklere razı oluyor. Bedbaht, zelil olmuş sigalı! Bu evlilikten avcunu yalarsın!"

* Yunen, Yunan ilahesi, intikamcılıkta, kıskançlıkta tanrılar tanrısının eşi. (ç.n.)

Geceleyin yatma vakti gelince yeni karı kocanın her biri kendilerine mahsus bir oyunla küçük odaya gitti. Saat on ikiyi geçse de Safiye Banu ile kızı onun yanına geldi. Bu ana kız gönül alan, şefkatli kadınlardı. Ahu onların karşılıksız yardımlarını, dert ortaklıklarını canu gönülden beklerdi. Safiye Banu hep başörtülü olan başı ve kına yakmadığı saçlarıyla elbette yaşlı bir kadındı. Üç yıl önce otuz yaşındaki kızının gönül üzüntüsünü o evde yaşamıştı. Buna rağmen şuh, arsız, şakacı bir kadındı. Gençler onun yanındayken coşardı. Diğer oğlu ve düğününden bir yıl sonra dul kalan, yani kocasının bırakıp kayıplara karıştığı kızıyla birlikte o evde yaşıyordu. Şimdi evliliğinin üzerinden beş yıl geçmiş olan Haciye'nin hareketleri, davranışları annesinin aksine, gerçekten yüreği dağlanmış, kendine has metaneti olan birini gösteriyordu.

Bu iki kadın sabahın erken saatlerine kadar Ahu'nun odasında kaldı. Hali perişan olan kadın yeni gelin olmuş kızını gerdeğe sokmuş bir anne değildi elbette; basit bir öpücükle kocası tuzağa çekilmiş bir kadındı. Geçirdiği o güç anlarda ruhuna darbelerin en ağırını yediğini hissediyordu. O erkek olsa, başka birisi de karısını zapt etmiş olsa, mesele kan dökülmeden bitmeyecek kadar büyük olurdu. Ama ne yazık ki kadındı; elinden bir şey gelmiyordu. Her neyse, bela görmemiş, deneyimsiz kadının halini anlayan Safiye Banu onu teselli ediyordu. Bu heves kocasında çok sürmeyecek, yakında geçecekti. Bu yüzden daha fazla rahatsız olmamak gerekirdi. Teselli etmek için söylenen bu sözler daha başka nasıl olabilirdi ki?

"Kocanı böyle dur duraksız halde görüyorsan, endişelenme. Yüksek ateş hemen tere vurur. Meşhedî Mîrân şimdi şehvetlenmiş fayton beygiri gibi. Yorgunluk, bıkkınlık dışında hiçbir şey ona engel olamaz. Ağlamak, zırlamak, çıkışmak iyi edeceğine daha da beter eder. Özellikle soğukkanlı, dingin olmalısın. Bu ahlak zaafının üstüne gitme; senden ürker, bıktırırsın yoksa. Tatlı dilli ol; davranışlarında kin bulunmasın; sanki hayatınızda böyle bir olay hiç yaşanmamış gibi. Seni Meşhed'e götürme sözü verdiyse, yumuşak yumuşak onu verdiği sözü uygulamaya zorla. Kadınla karşı karşıya olan erkek bir bakıma çocuk gibidir. Şu önemli hususu unutma; surat asmak, yalvarmak yerine "ha

maşallah"la onları yola getirmek daha kolay olur. Benden sana söylemesi; ha bir gün, ha bir yıl; bu kadından vazgeçmesi veya seni sevmesi yolunda asla ona yalvarma. Yaparsan, aksi sonuç alacağını iyi bil. Yine tavsiye ediyorum kızım; yumuşak ol, alttan al ama yerinde, yolu yordamıyla. Kedinin tüylerini tersten okşamaya kalkarsan, kedi döner, tırmalar seni. Sabırlı ol; başını eğ öne, kendi işine bak. Emin ol, siga süresi dolmadan bıkacak ondan. Ben eminim Seyit Mîrân ne kadar heves düşkünü, âşık tabiatlı olsa da, bir aydan fazla ona bağlı kalmayacak."

Halim selim tabiatlı, karıncaincitmez denilebilecek bir kadın olan Ahu'ya Gandi tarzı bu rehberlik akılcı geldi. Daha fazla bunalmamak için gülümsedi. Haciye yeni bir telaşla sordu.

"Anne, çocuğa ne diyeceksin? Ya karnı büyürse yarın!"

Safiye Banu gecenin o vaktinde gönlü perişan kadını daha fazla üzmemek için, kendisi emin olmasa da, kesin bir ifadeyle:

"Size garanti veririm; o bu evde çocuk sahibi olmaya yanaşmayacak. Daha önce çocuk doğuran birinin hamile kalmasının ona bir faydası olmayacağını bilecek kadar aklı vardır herhalde. Bütün bunları geçtim; tekrar Hacı'nın evine dönmek istiyorsa, bir sıpayı da burada peşine takar mı?"

İki komşu Ahu'nun yanından ayrıldığında son konuyu, yani Homa'nın hamile kalma ihtimalini gözden uzak tutmadan kendini teselli etti:

"Sahi, Safiye Banu'nun dediği gibi neden kendimi üzeyim ki? Sigalı kadının ayağı karpuz kabuğu üstündedir. Ondan doyduğu vakit, sigayı bırakmayı işleyeceğim kulağına yavaş yavaş."

Küçük bir ah çekişle birlikte, huzur içinde mışıl mışıl uyuyan çocuklarının yüzüne bir bir şefkatle baktı. Küçük çocuğu Mehdi'nin yanında usulca yorganın altına girerken kendini yeni düşüncelere teslim etti. O unutulmaz, şom gecedeki tek can dostu, her şeyden, her yerden habersiz olarak oyuncaklarının rüyasını gören aziz çocuklarından başka, canlı ışığıyla odanın bir kısmını ve koyu renkli tavanın yarısını hafif aydınlatan raftaki lambaydı. Ondan sonra madeni sesiyle sessizliği sürekli bozan ve otuz yaşındaki kadının kalbine darbeler indiren soba önündeki saat "Homa! Homa! Siga" Siga!" der gibiydi.

Ona ve rakibinin duasına rağmen sabahın penceresinin sanki ebediyen kapandığı bu karanlık ve uzun gece ezik ve tedirgin sinirleri üzerinde çığ gibi korkunç ağırlık ediyordu.

Bu ana kadar, kocasının söylediği kadarıyla siga nikâhına aldığını sanıyordu onu. Aslında Seyit Mîrân'ın ilk planı da bundan başka değildi. Ama adama ilk günkü planı geçici bir nikâh olan kurnaz kadın, durum kesinleşince bunu kendisi için bir yenilgi olarak gördü, sigaya yanaşmadı. Âşık adam da üstelemedi. Ateş bacayı sarmamış mıydı? Onu kayıtsız şartsız sevdiğini söylememiş miydi? Bu durumda siganın ne anlamı vardı? Hem köse hem kaba sakal nerede görülmüştü? Mescitte kadın ile erkek arasında küçük bir kırgınlık ve atışma da yaşanmıştı. Bunun sebebi nikâh veya siga konusu değildi. Seyit Mîrân imamın tavsiyesiyle Homa'ya tövbe ettirmek istemiş, o da bunu haysiyetine, şerefine ihanet olarak görmüştü. İmamın ikna edici açıklamaları olmasa bu işe razı olması mümkün değildi. Yirmi dakikadan fazla sürmeyen dini törenden sonra kadının istediği şekilde mescitten çıkıp birlikte notere gittiler. Evde asla ve hiçbir şekilde meseleyi açmamak şartıyla onu nikâhına aldı. Ahu'nun sarsılmamasını düşünerek Seyit Mîrân Homa'ya bu şartı koşmuştu. Böyle bir geçiştirme uzun bir süre gamlı kadının gözünden saklanabilir miydi? Nikâhtan sonraki günün sabahı Homa havuz başında çay bardakları ile tabaklarını yıkarken, Seyit Mîrân'ın sıkı tembihlerine ve sözleşmelerine rağmen Haciye Hanım'a öyle bir şey dedi ki akıllı kadın meseleyi bütün ayrıntılarıyla kavrayıverdi. İyice emin olmak için Safiye Banu öğle vakti eve gelen oğlu Daryuş'u cadde başındaki notere gönderdi. Ve zavallı Ahu bir saat sonra kocasının nihayet yapacağını yaptığını anladı.

Yedinci Fasıl

Homa'nın nikâh haberi Ahu'nun beynine çekiç gibi indi. Bu durumda Homa kocasının resmi karısı, bir başka deyişle onun kumasıydı. Bu evde onun ne hakkı varsa, kumasının da vardı. Bir farkla; Homa genç, cazibeli ve cilveliydi. Bu özellikleri kocasının kanmasına sebep olmuştu. Oysa Ahu ağırbaşlı, saf gönüllüydü, hile hurda bilmezdi. Homa Seyit Mîrân için her bakımdan yeniydi. "Yeni geldi pazara, kesat düştü bitpazarına" dedikleri gibi. Ahu kırk sekiz saat boyunca ne halde olduğunu bilemedi. Ne çıngar çıkarıp saç baş yolacak, ne ağlayıp inleyecek hali vardı. Odanın dışında fazla görülmeksizin tıpkı makine gibi vücudunu odanın bir yanından öbür yanına taşıyor, tıpkı hastalar gibi sofra kurmak, su testisini getirmek için oturuyor, kalkıyordu. Elinden başka bir şey gelmiyordu. İki gündür ne o, ne çocukları yiyip içtiklerini, yaptıklarını anlamıştı.

Hayatta öyle anlar vardır ki insan ne birini sever, ne birinin onu sevmesini ister. Herkesten, her şeyden, hatta kendi varlı-

ğından bile bizardır. Bütün gücü çekilmiş, hayat bağları koparılmış gibi ne çalışmak ister, ne iştahı vardır. Susup bir köşeye ilişmek, sabit bir noktaya bakmak ister. Ya da gözyaşıyla ıslanmış yüzünü yastığa gömüp bir şey düşünmek istemez. Ahu da bu halleri yaşıyordu. Diriydi ama ölümünü gözüyle görüyordu. Bıkkınlık ve hayattan umutsuzluk, yüreğinde küçücük bir yer bile bırakmamıştı. Hurşid Hanım'ın, eski hizmetçileri Nene Bîbî'nin yanına gidip birkaç günü orada geçirme teklifini reddetmedi. Kalbi kırık ve perişandı. Hangi sebeple yaşadığını, hayatın ne işine yarayacağını bilmiyordu. Yalnızken melankolik kişiler gibi konuşuyordu:

"Öldüreceğim kendimi! Evdeki kuyuya atlayacağımı söyleyeceğim ona."

Nikâh meselesinin ifşa olmasından haberdar olan Seyit Mîrân bu süre içinde asla Ahu'nun yanından bile geçmiyordu. Geceleri Homa küçük, o da büyük odada yatıyordu. Konu herkesin bildiği ve aksinin ispatlanmadığı kadarıyla böyleydi. Adam büyük karısının ona nasıl gücendiğini, kalbinin kırıldığını pekâlâ anlıyordu. İçinde çok akıllıca felsefi bir dikkatin gizlendiği utangaçlık karışık bir tebessümle karısının öfke ateşinin sönmesini, o zaman onunla özür dileyici bir konuşma yapmayı bekliyordu. İlkin nikâh söylentisinin hangi yolla, nasıl yayıldığını bilmiyordu. Homa bu hususta tek kelime etmediğine dair yemin kasem ediyordu. Bununla birlikte Seyit Mîrân önceki sözünde durmaya, Homa'nın siga nikâhlı olduğunu söylemeye karar vermişti. Araştırmanın Safiye Banu tarafından yapıldığı anlaşıldıktan sonra da kararından dönmedi. Ahu saf, çabuk inanan bir kadındı. Kabul etmese bile onu alıp notere götürebilirdi. Böylece noterdeki kayıt defterinden konuyu bizzat öğrenebilirdi. Adama göre bu fikir şimdilik fena değildi.

Üçüncü gecenin sabahı Hurşid Hanım'ın çocukların odasından getirdiği kahvaltıyı ettikten sonra (önceki günler kahvaltı etmeden evden çıkıyordu) dışarı çıkacakken Ahu'nun yanına gitti. Çocuklar henüz okula gitmemişti. Oda kapısı aralıktı. Kadın öksürük sesinden onun geldiğini anlayınca yüzünü yastığa gömdü. Düzenbaz kocasıyla yüz yüze gelemeyecek kadar kötü durumdaydı. Güneşli, güzel bir gündü. Birkaç gün önceki

kardan bahçe hariç, iz kalmamıştı. Sokaklar o kadar kuruydu ki insan yeni elbiselerini giymeye cesaret edebilirdi. Bu yüzden geçen yıl diktirdiği, siyah çizgili şayak kumaştan takım elbisesini büyük odadan almış, üstüne palto giymemişti. Ayakkabıları, galoşları da yeni ve parlaktı. Kılığı kıyafeti nikâh sonrasındaki "pâgoşâ" denilen kabul günlerinde olduğu gibi temiz, tiril tirildi. Odaya girince her zamanki gibi kürsünün üst tarafındaki yerine oturdu. Mehdi hemen koştu, kucağına oturdu. Sorgu dolu mutsuz bakışlarından onun da annesinin üzgün olduğunu anladığı belliydi. Sonra şefkatle omzndaki mendille çocuğun burnunu sildi. Babasının konuşma isteğinden veya sorularından kaçınan, odanın alt tarafında bir şeyle meşgul görünen Klara'ya baktı. Kızın dudak kenarları sarkmıştı; gözleri her zamankinden daha büyük ve üzgündü.

"Klara, bugün okula gitmeyecek misiniz? Güneş hayatın ortasında. Saat kaç?"

Adamın konuşma tarzı yarı müşfik, yarı amiraneydi. Başını çevirip sobanın önündeki saate baktı.

"Aaa, bu saat durmuş mu?"

Kız gözünü çevirip yavaşça cevap verdi:

"Kurmadık."

"Neden kurmadınız? Kalk getir şunu, kurayım."

Ailenin ev eşyaları arasında, vaktiyle dört tümenden fazla para verilmemiş olan bu saatin vefalı bir köpek gibi ayrıcalıklı yeri vardı. Sanki aile üyelerinden biriydi. Cazibeli, hoş alarmıyla ramazan geceleri onları sahura kaldırırdı. Acelesiz, sağlam sesinde ailenin, en azından Ahu'nun hayat aynasının gizlendiği bir vakar vardı. Bu yüzden herkes onu severdi; daha iyi korunması için saati kurma işi sadece babaya bırakılmıştı. Seyit saati kurup ayarladıktan sonra yerine koyması için kızına verdi. Raf kenarında durup kitaplarıyla ilgilenen Behram'ı muhatap aldı.

"Giyindiğine göre neyi bekliyorsun ki? Okul hademesinin gelmesini mi istiyorsun? Yine sokak çocuklarıyla boğuşmuşsun galiba, cebin aşağıya kadar yırtılmış. Neden annene diktirmedin? Neyse o kadar önemli değil; şimdilik bir firketeyle tuttur; öğlen döndüğünde yapar. Hadi küçük bey, okuluna git, geç oluyor.

Akşam gelebilirsen biraz erken gel; bayramlık elbise almak için seni götürmek istiyorum. Al, bu da bugünkü harçlığınız."

Elini cebine sokup bir avuç bozuk para çıkardı. İçlerinden sadece biri beş şahiydi; onu Klara'ya verdi. Bu da kız olmanın dezavantajlarından ve erkek olmanın avantajlarından biri. Çünkü Behram'ın nasibi on şahilik yeni, pırıl pırıl para olmuştu.

Çocuklar paralarını alınca biri Suske Teyze gibi başı siyah çadorlu, diğeri boynunda hamail çantasıyla, cebine firkete geçirirken, suskun ve itaatle okullarına doğru yola koyuldular. Seyit Mîrân başına çador geçirmiş, yüzü yastığa gömülü karısına döndü.

"Ahu, neyin var? (Elini omzuna koydu.) Ne var; neden bana cevap vermiyorsun? Ağlıyor musun yoksa?"

Kadın uykusuzluktan şişmiş gözleri, kızarmış kalın gözkapakları, uçuk benzi, ıslak yanağıyla yavaşça doğrulup oturdu. Gamlı, acıya teslim olmuş bir halde, kocasının yüzüne bakmaksızın başörtüsünün ucuyla gözyaşlarını sildi. Kürsünün diğer tarafında Bîjen, onun karşısında cesur, inatçı bir şekilde oturuyordu. Burnunu kürsünün kenarına dayamış, siyah, yaramaz bakışlı gözlerini o anda üzüntü ve ıstırapla annesine dikmişti. Seyit Mîrân yumuşak bir ifadeyle söze başladı:

"Ahu ben seni daha akıllı bilirdim. Küçük, önemsiz bir konu için kendini yedin bitirdin. Zavallı, derbeder bir kadını kurtardım. İleride fırsatını bulduğumda onun için bir şeyler düşünürüm. Belki sana söylemeyi doğru bulmadığım bazı şeyler de vardır. Bütün bu sözlerden sonra senin gibi anlayışlı, oturaklı bir kadından beklentim, komşuların, elâlemin kocanın yaşlı başlı haliyle gençlik hevesine kapıldığını düşünmemeleri için bir şey yapmandı. Sen aksine..."

Ahu yıldırım gibi öfke ve nefret yağdıran fal taşı gibi açılmış gözleriyle:

"Mîrân, Mîrân, güpegündüz gözümün içine baka baka yalan mı söylüyorsun? Beni salak mı sandın? Onu nikâhlamadığına dair, semaverin üzerindeki *Kuran*'a yemin et hadi!"

Sözü yarım kaldı. Üstdudağı çirkin bir şekilde gerildi. Geçen iki üç günlük hafakan verici, buhranlı saatler boyunca boğazında birikenler ansızın patlayıp döküldü. Bir ağlamaya başladı ki ne

ağlayış! Bütün komşuların hatta Seyit Mîrân'ın bile yüreği sızladı. Karısının ağlamasını genellikle haftalık ravza veya yas törenlerinde görmüştü. Ama bu sefer onun yüreğini titreten, şom duygu başka bir şeydi. Dünyası ve bütün umutları sona ermiş gibi ağlıyor, yaş döküyordu. Seyit Mîrân kelimenin tam manasıyla telaşlandı. Karısının ağlarken söylemeye çalıştığı kelimelerden onun notere gidip meseleyi soruşturduğunu anladı. Yumuşaklıkla, tatlı dille gönlünü alacaktı; tam tersine sinirlenerek:

"Pekâlâ, madem olanlar olmuş, benim aykırı bir hareketim oldu mu?"

Kadının gamlı umutsuzluğunu daha da ortaya çıkaran ağlayış sesi iyice yükseldi.

"Seni hiç tanımamışım Mîrân! Seni tanımamışım!"

"Şimdi tanı öyleyse; şimdi tanı! Çok oldun ama! Şeriata aykırı bir şey mi yaptım?"

Sardığı sigarayı içmedi; tahta kutusuna koydu. Öfkeyle yerinden kalktı. Kapıda galoşlu ayakkabılarını çekeceksiz ayağına geçirdi. Ahu'nun ağlaması üzerine eyvana gelen Safiye Banu ile Hurşid Hanım'a aldırış etmeden hayattan çıktı.

Dış kapı önünde, işten kovulma emrini yeni verdiği çırak Abdül'e gözü ilişti. Çocuk işsiz kaldığı için sabah erkenden gelmiş, oralarda volta atıyordu. Patronu görünce bir kapının köşesine saklandı. Seyit Mîrân çağırdı onu; beş riyallik bir kâğıt para çıkardı, önüne atarak şarladı:

"Defol hadi! Bir daha buralarda görürsem, bekçiye teslim ederim seni!"

Sonra kendi kendine:

"Bu çocuk da boşu boşuna kırıldı bana. Uykuculuğuna, dalgacılığına rağmen Nukre'nin oğlan bunun küçük parmağı bile olamaz. Yine de, Homa'nın daha önce nerede yaşadığını tek bilen o. Bundan sonra evin kapısına gelmesi doğru değil. Kabahat bende; o gün hamalla sandığı Hüseyin Han'ın evine ben götürmedim."

Evde kadınlar derhal yüksek sesle, acı acı ağlayan Ahu'nun başına toplanmıştı. Seyit Mîrân'ın artık sokağın köşesini dönmüş olduğunu bilen Safiye Banu Homa'nın odadan duyabileceğine aldırmadan, ince kız sesiyle arkasından bağırdı:

"Kıracağını kırdın döktün! Bu da ona vereceğin cevap; sen düş kendi derdine; ben bakayım keyfime. Vallahi siz erkeklerin iyisini beyaz altınla satın almalı, kara neft ile ateşe vermeli. Bu güzel, nazenin kadının ne kusuru vardı da gittin üstüne kuma getirdin? Siz erkekler hiç hak bilmez, özelliksiz insanlarsınız! Aman Allah uzak etsin sizi! Allah saklasın!"

Bu kadının, kızının başına en büyük bedbahtlığı getirip kayıplara karışan damadından dolayı içinin dolu olduğunu da söylemek gerek. Her halükârda Ahu başını dizine dayamış, komşuların tesellilerini umursamadan bahar bulutu gibi gözyaşı döküyordu. Kadınların çabası sonunda etkisini gösterdi ve sakinleşti. Eline yakılmış bir nargile tutuşturdular. Ellerinden bir şey gelmeyen komşular onun bahtını, kaderin oynadığı oyunu düşünüyordu. Herkes matem havasında susmuştu. Nihayet Hurşid Hanım konuşmaya başladı:

"Onu nikâhladığını nasıl anladınız?"

Haciye cevap verdi:

"Homa havuz kenarında noterden bahsedince siga değil, nikâh yaptığını anladım. Noterde siga yapmak yasal değil, suçtur. Ardından Dadaş'ı gönderdim. Tahminim doğruymuş."

Hurşid Hanım alaylı ve kınayarak:

"Ağzımızı tatlandırmak için azıcık çerez ve kişniş alıp dağıtmadılar. Kürt çerezi* bile alsalar, yine sözümüz olmazdı."

Haciye:

"Bu kadın Kürt çerezine bile layık değil. Helvasıyla ağzımızı tatlandıracağız. İnşallah helvasını ben pişiririm. O bu evde kök salamaz."

Hâlâ boğazı düğümlenmiş olan Ahu Hanım:

"Bir de bana bakar mısınız; bu kadına acımıştım. Onu bedbaht, felek vurgunu sanıyordum. Bana, 'Sapandan fırlatılan taş gibiyim. Havada öylesine gidiyorum. Nereye düşeceğim belli değil' diyordu. Gidin söyleyin şimdi ona; o kadar yerin arasında neden dört çocuklu Ahu'nun evine düştün?"

Çaresizlikle tekrar ağlamaya başlayacaktı ki Haciye telaşla imdadına yetişti. Nukre'nin kızı üzüntüden kahroldu. Bu hassas, dert ortağı varlık, kulağı ağır işitse de kadınların yüzlerinden,

* Kürt çerezinden kasıt mısırdır. (ç.n.)

işaretlerinden her şeyi anlıyor. Hurşid'in kızı anlamsız bir gülüşle suratını buruşturarak, biraz da çekinerek, anlaşılmaz bir şekilde:

"Hanım ağlamaya başladığında Homa havuz başındaydı. Korkudan, utançtan hamamböceğine döndü. Odasına kaçıp kapıyı üstüne kapadı."

Haciye onun sözüne itiraz etti.

"Hayır, içi rahat olsun. Bu kadın ne korku ne utanma bilir. Bir saattir odasından çıkmıyorsa, bu adamı daha çok kandırmak için makyaj yapıyordur. Hanım tam yirmi gün onu izzet ikram ile ağırladı; bu da onun mükâfatı oldu."

Hurşid Hanım:

"Utanma nedir bilse, böyle uygunsuz, çirkin bir işe asla rıza göstermezdi. Biri ona sorsa, kocaya kıtlık mı düştü de, şimdiye kadar karınca incitmemiş bir kadının çanağına toprak doldurdun? Hay mübarek adam, sakalın apak olsun inşallah! Sen ne yaptın? Kız, büyüyüp de evlenme vaktin geldiğinde aman böyle şeyler yapma! Şimdiden tembihliyorum seni; kuma gitmek istersen sütümü helal etmem sana. Oğlum için de geçerlidir sözüm. Karısının üstüne kuma getirirse, sütümü helal etmem. Biliyor musunuz, o zaman ne olur? Yaşadığınız sürece ömrünüzün, hayatınızın hayrını görmezsiniz."

Kız, yüzü kızarmadığı halde aynı çekingenlikle aptalca gülümsedi; ağzının eğriliği daha da belirginleşti. Pembe beyaz yüzlü, iri gözlü, üstelik güzel bir kız olsa da çocukken damdan düşmesi dolayısıyla kulaktozu sinirleri koptuğu için yüzü biraz çarpık kalmıştı.

Bu dertleşmelerden, görüş bildirmelerden sonra kadınlar bir bir kalkıp işlerinin peşine gitti. Ahu kalbi kırık olsa da, eli bir işe varmasa da Safiye Banu'nun ısrarı ve ricasıyla çocuklara öğle yemeği için bir şeyler hazırlamaya kalktı. Çocukların hatırına üzgün görünmemek gerektiğini herkesten çok biliyordu. Annenin kirpiklerinden düşen gözyaşı tanesi çocuğun kalbini delen erimiş demir damlasıdır.

İlk üzüntü ve ağlayış dalgasını böylelikle atlattı. Görünüşte olmuş bitmiş bir işti ama aslında çaresi vardı. Kötü ruhların insan bedenine girip fısıldaması gibi, şeytan da adamın içine

girmiş, onu selamet ve vefa yolundan çıkarmıştı. Seyit Mîrân dediğinin ve göründüğünün hilafına, o aldatıcı kadını durum gereği olarak veya korumak, himaye etmek, buna benzer her türlü gerekçe için değil, sadece kör, gelip geçici bir hevesi tatmin etmek için nikâhına almıştı. Yaşam temellerine dayanmadığı için bu hevesin diğer insani hevesler gibi uzun süreli olamayacağını herkes biliyordu. Her ne olursa olsun o metin, arkadaş canlısı, akıllı, söz anlar bir adamdı. Birini gönderseler, ona yaptığı işin ne kadar çirkin olduğunu anlatsa, iş sürüncemede kalmadan yola gelir ve kadını boşardı. Söylemek her zaman söylememekten etkilidir. Ahu'nun yaptığı araştırmaya göre, Allahtan kocası o şıllığın mehrini o kadar yüksek tutmamıştı. Yüz tümen. Az bir para olmasa da gözden çıkarılabilirdi. Ahu altın eşyalarını satmadan, rehine koymadan da çok kısa bir zamanda bu meblağı hazırlayabilirdi. Bir başka husus da şuydu: Homa'nın, bu eve girdiği günden beri çadorunun altında sakladığı yalın hançere, bütün ikiyüzlülüklerine, hainliklerine rağmen, bu ayrılığa yanaşması, Seyit Mîrân'dan daha kolaydı. Çünkü eski evine tekrar dönme umudu taşıyordu. Mehriyesini alırdı; se talak (üç kez boş ol deme) engeli de ortadan kalkmıştı.

Bütün komşuların fikrine göre Ahu, Homa çocuk sahibi olmadan davranırsa, davetsiz misafirin şerrinden kurtulabilirdi. Kadınlar arasında herkesten daha deneyimli olan, kendi tabiriyle herkesin bam telini çabucak anlayabilen Hurşid'in annesi Hale Bigim Homa ile konuşmaya gitmeye talip oldu. Onun ağzını arayacak, zemini uygun bulursa, münasip kelimelerle yerinin bu ev olmadığını ona anlatacaktı. İşin iyi tarafı, Hale Bigim onca hastalığına, körlüğüne rağmen nüktedan, ince görüşlü bir ihtiyardı. Manası sonra gerçekleşecek olan olgun sözler ederdi. Gözü gördüğü, ayakları tuttuğu yıllarda ip eğirir, ev eşyası tellallığı da yapardı. Şimdi ölmüş ve karısı dul kalmış olan büyük bir tacirin evine gider, oradan başka yerlere eşya götürür, vârisler için eşyayı paraya çevirirdi. Bu işlemlerde peşin paralı müşterisi herkesten önce Seyit Mîrân'dı. Yaşlı kadın artık yük olsa da, oğlu Gulmuhammed onun arkasından "Annem fareler götürsün de bize vermesin diye paralarını bir yerlerde bulduğu deliğe saklamış" derdi hep.

Seyit Mîrân'la konuşmak için, komşuları Nazperi'nin kocası Kerbelayî Abbas'tan daha yaşlısı yoktu. Gözleri görmeyen, ufak tefek bir adam olan ihtiyar, şal ile aba yasaklandığından beri hiç evden çıkmaz olmuştu. Sessizlikte ondan geri kalmayan karısıyla birlikte yaz kış oda köşesinde oturur, hatta camsız kapılarını kaparlardı. Nazperi düşünceden uzak sessizliğinde ham ipek eğirir, ihtiyar omzunda abasıyla oturarak namaz kılar veya tespihle zikir çekerdi. Dediğine göre seksen sekizin (1909) o buhranlı zamanında otuz üç yaşındaymış. Kış geceleri akşam oturmalarında anlattığı acı, tatlı, hikmetli hikâyeler Ahu'ya göre de unutulmazdı. Çünkü o geceler unutulmayacak gecelerdi. Bütün ev halkı Kerbelayî'yi bilgili bir adam olarak bilirdi.

Ahu bir öğleden sonra ona şefaatçilik için gittiğinde ihtiyarı olaydan dolayı çok üzgün ve şaşkın buldu. Seyit Mîrân neden bu iş için onun yanına gitmemişti? Gitse, deliliyle onu fikrinden vazgeçirirdi; buna şaşıyordu. Nazperi'nin dediğine göre Homa'nın eski kocası Hacı Benna'yı da görmüştü; tanıyordu onu. Küçük şehirlerde genellikle ahalinin birbiri hakkında bildiği hikâyelerden biliyordu ona dair. Önce meseleyi karısı Nazperi'den duymasına rağmen bu konuda bir tahmini bile yoktu. Homa'nın boşanma ve o eve geliş sebebini sordu tekrar. Her şeyi baştan dinlediğinde hım hım yaparak başını salladı. Ruhani ama parıltısız yüzünde bu meselenin böyle olacağını önceden öngörmüş gibi bir hal vardı. Ahu konuyu açmadan önce o akşam Seyit Mîrân ile görüşmek için öncü oldu. Sabrını tamamen yitirmiş olan Ahu ona, eğer kocası razı olursa, kadının mehriyesini hazırlayıp bizzat ödemeye hazır olduğunu söyledi. Her durumda gözlerinden yaş döküldüğü için yaşlı adam bir baba gibi ona güvence verdi.

"Kızım sen git; üzülme. Ben onunla nasıl konuşacağımı biliyorum. Git, gözlerini mahvetme. Onun ağlaması lazım; o bir kişi; senin değil. Maşallah beş kişisin. Kocasından dört çocuğu olan kadının ayakları sağlamdır. Altında oturduğumuz şu kürsü gibi hem de. Git, için rahat olsun."

O gün akşam olmadan ve yaşlı adam Seyit Mîrân'la konuşma fırsatı bulmadan önce Hale Bigim kendi görevinden dolayı memnun oldu. Genç kadınla o küçük odada yaptığı sohbetler-

de kötü niyetli değil, tamamen yapıcı ve iyi niyetli olarak ona hayatta ne büyük hata ettiğini anlatmıştı. Kendi iyiliğini istiyorsa, o güzelliği ve gençliğiyle, geç olmadan, henüz alıcısı varken, ayağını bağlayacak bir çocuk sahibi olmadan düşünmesini söylemişti ona. Homa da yemin billah etmiş, Ahu'nun yüzüne bakmaktan utandığını, ilk helal kocasına dönebilmek için geçici bir nikâh yapmak zorunda kaldığını, şimdi seçme hakkının adamda bulunduğunu, bugün boşarsa, yarından iyi olacağını belirtmişti.

Ahu da habersiz kalmasın diye durumu hemen Kerbelayî Abbas'a iletmişti. İhtiyar adam:

"Aslında Meşhedî'nin kadıncağızın işini halletmek için böyle bir işe girişmiş olması ihtimali uzak değil. Belki de bir taşla iki kuş vurmayı amaçlamıştır. Şimdi söyleyin, bu Homa bir afetidevran mı?"

Ahu sade bir şekilde cevapladı:

"Fena değil Kerbelayî ama erkeklerin sadece görünüşe mi bakması gerekiyor? Dışarıda şık, alımlı bir kadına gözleri ilişti̇ğinde, bir oyuncaktan bıkan çocuk gibi hemen kendi karılarını boşama veya daha da kötüsü başlarına kuma getirme hakkını mı veriyor onlara?"

"Kadınlar açısından elbette hayır ama İslam hukuku benim, senin konuşabileceğinden daha hakimanedir. Kocanızın imkânı var; dilerse başka kadınları da nikâhına alabilir. Ancak sözlerimden onu desteklediğim sonucunu çıkarmayın. Hayır, Meşhedî'ye o kadar saygım olsa da, bu yaptığını onaylamıyorum."

Odaya giren, duvar kenarında dikilen Safiye Banu'nun kızı ekledi:

"Bu kadın güzelliğine, hoşluğuna rağmen gitmeye razı olmazsa, öyle bir şey yapacağız ki mecbur olacak. Üç gündür odadan çıkıp kimseyle konuşamıyor; bu evde Ahu Hanım'ın kuması olarak kaldıkça, baykuş gibi yalnız yaşayacak. Biz onu baykuşa çevireceğiz."

Seyit Mîrân o gece eve gelip akşam yemeğini büyük odada yalnız yedikten sonra yaşlı adam Nazperi'yle bir işi yoksa, yorgun değilse bir saatliğine odalarına akşam oturmasına gelip gelemeyeceğini sordurdu. Seyit Mîrân yorgun olmasına, yatmak

istemesine rağmen samimi bir görünüşle daveti kabul etti. Nazperi basamaklardan inerken, Homa deliğinden çıkarken korkan fareler gibi, irtibatı koparmamak için aceleyle büyük odaya girdi. Meseleyi hemen kocasına usulca söyleyip çabucak geri döndü. Kerbelayî'nin gecenin o vaktinde neden görüşme talep ettiğini sezen adam görünüşte kadının sözünü önemsemedi. Yalandan kaşlarını çattı, omzunda kürk, ağzında sigara yaşlı komşunun odasına geçti. Odalarının hayata bakan, eyvansız, basamaklı kapının önünde geldiğini bildirmek üzere öksürdü. Yaşlı adamın ince, cansız sesi odadan onu karşıladı.

"Buyurun Meşhedî Mîrân, buyurun, nursuz kulübemizi aydınlatın. Ben odadan çıkamıyorum, özrüm var; siz maşallah işe güce dalmışsınız. Söyleyin az lütfu kim gösteriyor? Kış boyunca ancak bir defa görüşebildik. Bakkal ile Peygamber-i Ekrem hikâyesini anlattım mı bilmem? İnsanın işi gücü çok olunca dostlarını unutuyor. Neyse, oturun, önce siz konuşun; söyleyin dışarıda ne haberler var? Hanım, semaveri yaktın mı? Meşhedî çok çay içer."

Seyit Mîrân onların hiç çay içmediğini biliyordu. Bu yüzden ihtiyarın çay teklifini reddetti. Karı koca da bunu kabul edip üstelemedi. Kimseye zararı dokunmayan bu iki sessiz insanın odası Ahu'nun odasının bitişiğindeydi. Hatta bir kapısı da onun eyvanına açılıyordu. Kapısı içerden sürgülüydü; arkasında testi, teneke gibi eşyalar vardı. İhya günlerinden sonra Bîjen orada kapıya, duvara kâğıt, türlü türlü şeyler yapıştırmış veya asmış, kendi aklınca bir tekke yapmıştı.

Kocasının orada oturduğu bir saat boyunca Ahu'nun gönlü korku ile umut güçlerinin savaştığı meydana dönmüştü. Ateşli kararsızlığı, o evde kazandığı kadınca ve hanımca metanetin aksine, kapalı kapının ardına gitti, kocasının ne dediğini dinlemek için kulağını dayadı. Geceydi; karanlık her şeyin aydınlık hatları üzerine çöktüğünden, zaman zaman hayata çıkan Homa tarafından görülmemek için kuru değnek gibi dik ve hareketsiz durması gerekiyordu. Çocuklar artık annelerinin derdini anladığından, onun daha iyi duyabilmesi için oyunu, gürültü etmeyi bırakmıştı. Sessiz ama heyecanla kürsünün çevresinde oturuyorlardı. Haciye Hanım da onların yanındaydı. O da bir şey demiyor, ta-

savvur âleminde bir süre sonra yanlarına inecek bir meleği kulağı kirişte bekliyordu. Küçük Mehdi'yi yanında tutuyor, okuma yazma bilmezmiş gibi bir kitabın sayfalarını çeviriyor, resimlerini gösteriyordu. Bu sırada, Homa kuyudan su çekmek için veya başka bir maksatla o tarafa gelip durumdan haberdar olmasın diye bir gözü eyvandaydı. Çocuklardan Behram'ın aklına bir fikir geliverdi. Niyetini belli etmeden yavaşça kürsünün yorganını başına çekti; yorganın karanlığında gözlerinde yaş, Yüce Tanrı'dan, ramazan günlerinde sabahları ona ezan okuyan Tanrı'dan âcizlik, yakarış ve ihlasla babasının iki güne kadar Homa'yı boşamasını istedi. Allah'a, imama olan iman ve akidesinin temizliğinde kuşku olmaması için, bundan böyle ayakta işememeye, o hafta gaz aldığı bakkalın para almayı unutması dolayısıyla üstünde kalan parayı yoksula vermeye ahdetti.

Öte yandan Ahu kapı ardında ne kadar gayret edip dikkat kesilse de hiçbir şey işitmiyor, anlamıyordu. Sesleri kolayca işitilecek derecede kapıya yakın değillerdi. Yukarıdan aşağıya ince bir hat oluşturan kapı derzinden kürsünün solunda oturan kocasını iyi görüyordu. Geceden dolayı vücudu her zamankinden daha küçük, yüz hatları vakarlı, kibirli, gözleri hep aşağıya dönüktü. Aklından neler geçtiği asla belli olmadığı halde bazen kürsünün üstündeki sigara kutusuyla oynuyor, bazen onaylamak için başını sallıyordu. Nazperi kürsünün dışında, adamın arkasında oturmuş, her zamanki sessizliği içinde ham ipek eğiriyordu. Kürsünün sağ tarafında bulunan ihtiyar Ay'ın görülmeyen yarısı gibi hiç görünmüyordu. Seyit Mîrân'ın hareketleri orada oturmaktan sıkıldığına tanıklık ediyordu. Nihayet kalkıp vedalaştı, odadan çıktıktan sonra yolunu bu tarafa, yani çocukların odasına çevirecek yerde, somurta somurta büyük odaya gitti. Zavallı kadın, Kerbelayî Abbas'ın elinden bir şey gelmediğini hissetti. Umutsuzluğundan, sonucu Nazperi'ye sormaya bile gitmedi.

Şunu da ilave edelim: Her geceki uyku vakitlerinden iki saat geçmiş olan çocuksuz karı koca misafirin gitmesinin ardından ışıklarını söndürüp yattılar. Bir saatlik görüşmede Seyit Mîrân umut verici bir şey söylemiş olsa, Nazperi'nin güzel haberi hemen ev sahibesine yetiştirmemesi mümkün müydü?

O gece sokak köpekleri uyuduysa, Ahu da uyudu. Acı, karmakarışık düşünceler diken gibi canına batmıştı. Kocasının ani vefasızlığı kalbini acıtıyordu. Aynı zamanda Homa'ya karşı öfke ve nefret doluydu. Biri bir başkasının kuşku götürmez hakkını elinden alacak; bu düpedüz hırsızlık değil miydi? İnsanlar ona hak vermiyor muydu? Acıyarak onun tarafını tutmuyor muydu? Onu savunmuyorlar mıydı? Böyleyse, yalvarmaya, ricaya neden tevessül etsindi? Kerbelayî Abbas'ın sözüyle Homa bir, o beş kişiydi. Homa iki, o on elliydi. Homa dışarıdan gelmişti; o burayı yurt tutmuştu. Dört bağında Murtaza Ali'nin bulunduğu kürsü gibi, onun oturduğu iskemle sağlamdı. Bu düşünceler onu daha da heyecanlandırıyordu. Ani ve takat kesici baskılarla gevşeyip hissizleşen bedeninde ruhu canlanıyor, engelleri aşmak için çırpınıyordu. Hayal dairesi sonsuz boyutlarda genişliyordu. Tahammülü azaldığı derecede dertleri büyüyor, kaygıları kesinleşiyordu. Sinirleri, cildi yoluyla beynine yol bulan yeni kararları kalbini yerinden söküyordu. Kendi kendine düşünüyordu: Ertesi sabah erkenden, güneşin doğduğu sırada, henüz erkekler evden çıkmamışken komşulara, ev içindeki, dışındaki komşulara, dostlara gidecek, selamsız sabahsız, pat diye bir şey soracaktı:

"Başıma gelenleri duydunuz. Bu kadının yaptığını düpedüz benim hakkımı çalmak olarak görmüyor musunuz? O benim hakkımı gasp etmedi mi?"

Saygıyla, edeple cevap veriyorlardı:

"Elbette Ahu Hanım, elbette sen haklısın."

"Madem öyle, rezil rüsva edip onu evimden kovmak istiyorum. Akşamleyin bir hırsızı evinizden kovduğunuz gibi."

"Bravo aslan kadın! Bu daha ilk gün yapman gereken bir işti. Böylece hak hukuk tanımayan kadınlara, sözünden dönen erkeklere ibret dersi olurdu. Şimdi de geç olmuş değil. Bu konuda her birimiz senin dostun, dert ortağın, yardımcınız. Onu köpek gibi evden kovman için tamamen seni destekleyeceğiz. O bir kişiyse, sen bin kişisin. Beklemek hiç doğru değil. Düşmanın yer edinmesine izin verme."

Ahu o yandan bu yana dönerken bu cesurca fikri binlerce defa evirdi, çevirdi; her defasında bir öncekinden daha kararlı

oldu. Gerçekten de hakkında yapılan açık zulme karşı halkın desteğini alabilirse, böyle oturup boş yere üzülmesinin anlamı var mıydı? Taraftar toplamak için dolaşırken çadorunu beline sarardı -belki de sarmazdı; aslında ona ihtiyacı yoktu- baş bağı ve Kürt kıyafetiyle giderdi; böylece kimse onun kadın ve ayağı bağlı olduğunu tasavvur etmezdi. Bu yolla Homa'yı evden kovarsa, Seyit Mîrân'ın utançtan üç gün üç gece büyük odaya kapanacağından, dışarı çıkmayıp bir şey yapmayacağından emindi. Ahu biraz olsun uyuyabilmek için kendini zorladıysa da mümkün değildi. Bir gece boyunca uyumasına engel olan düşüncelerle, heyecanlarla sabah ışımaya başlayınca kararında ikirciklendi. O bahar sabahının sapsarı güneşi dam kenarını altın rengine boyadığı sırada sinirlerinin yıpranmış olması ve ruhi rahatsızlığı dolayısıyla yatağından her zamankinden geç kalktı; geceleyin düşündüklerinin, planlarının imkânsız olduğunu hissetti. Neden böyleydi, kendi de bilmiyordu. İçinden bir ses, halkın tasavvur ettiği kadar hak arayıcı olmadığını, başkalarının derdini o kadar önemsemediğini söylüyordu. Hatta ona gülüp ölçüyü kaçırdığını söyleyebilirlerdi. Garip, o zamana kadar görülmemiş bir şeydi. Olsa bile kendinde o cesareti görmüyordu. Bir yandan da kendini hazırlamak istiyordu. Gecenin karanlığında ve sessizliğinde nasıl bir sır gizliydi ki onu böyle acayip, olmayacak düşüncelere zorluyordu? Buna şaşıyordu.

Ahu o gün çocukları okula gönderdikten, kocası da evden çıktıktan sonra Nazperi'nin odasına gitti. Yaşlı adam her zamanki yerinde gece hiç uyumamış gibi oturmuş, ellerini yaşlılara has bir şekilde abasından çıkarmış, namaz kılmakla veya zikir çekmekle meşguldü. Ahu selam verdiğinde bir an için onun geldiğini fark etmemişti. Karısı onun dikkatini çektikten sonra alçak ama şikâyetçi bir sesle:

"Dün gece kocan galiba başka bir şey yüzünden sinirliydi. İki kelime, iki kelimecik olsun etmedi ki meseleyi anlayayım. Ama sen sabırlı ol, Allah'a tevekkül et. Daha iyi bir fırsat bulduğumda onunla konuşacağım."

Sonra onu görmek veya eskide kalmış rüyamsı hatıraları arasında onun tasvirini hatırlamak istiyormuş gibi görmeyen gözlerini kadının tarafına kaldırdı. Bu haldeyken imanından

kaynaklanan arı, hilesiz hurdasız bir memnuniyetle ekledi: "Ben şimdi senin için 'emmen yucîb'* duasını okuyordum. Dün gece yine mi ağladın yoksa?"

Nazperi:

"O değildi; sana demedim mi? Hurşid Hanım'dı. Hâlâ kaç yıldır evdeki kadınların sesini ayıramıyorsun!"

"Ha, ha, demek o değildi. Evet, kızım; git, duamın bereketiyle huzurlu, rahat ol. Kocan inadından vazgeçecek. Git, gözlerini harap etme. İki aziz, nazenin cevherin kadrini bil."

Ahu odasına döndü. Umutsuzluk zorladıkça bedbahtlığının, gamının derinleştiğini hissediyordu. O gün, geçirdiği uykusuz, rahatsız geceden dolayı iyi değildi. Rengi solmuş, gözleri kurumuş, fena halde yanıyordu. Yanağı seğiriyordu. Bütün vücudu gevşemiş, hissizleşmişti. Kocasının onu bu halde görmesini istemiyordu. Ondan daha çok nefret edebilirdi. Öğleden sonra odanın önünde sıcak güneş ışığında bir saat kadar uyuyunca bir dereceye kadar kendine geldi.

Kerbelayî Abbas'tan sonra Ahu'nun, kocasının samimi dostu ve meslektaşı, birbirlerine kardeş gibi bağlı olan Mirza Nebî'ye yöneleceği kesindi. Cefa çekmiş kadın bu yumuşak huylu, dedikodu bilmez, aheste giden adamı da şefaatçi olmaya zorladı. Ama önceden çabasının sonuçsuz kalacağını biliyor gibiydi. Burada da, hatasına dikkati çeken dostunun kanıtları karşısında Seyit Mîrân susmuştu. Ne "işin aslı öyle değil" deyip kanıt getirmiş, ne onun sözlerini onaylamıştı. Bu birinin başkasına verebileceği en net cevaptır. Yani benim özel hayatıma karışamazsın, seni ilgilendirmez. Dostluğumuz, kardeşliğimiz olsun ama ben kendi işimi daha iyi bilirim. Burada da Ahu'nun oku taşa çarptı.

Haber almak için çadorunu başına geçirdiği, Mehdi'yi kucağına alıp Bîjen'le birlikte Mirza Nebî'nin evinin bulunduğu Çenani Mahallesi'ne gittiği gündü. Karısı Hacer ısrarla onu öğle yemeğine alıkoydu. Doğrusu Ahu da kalmakta isteksiz değildi.

---

* (Onlar mı hayırlı) yoksa darda kalana kendine yalvardığı zaman karşılık veren ve (başındaki) sıkıntıyı gideren, sizi yeryüzünün hâkimleri kılan mı? Allah'tan başka bir tanrı mı var! Ne kadar da kıt düşünüyorsunuz! (*Kuran*, Neml sûresi, 62. ayet) (ç.n.)

Bu musibetin başına geldiği günden beri dertleşme ihtiyacıyla coşup taşıyordu. Hacer'in durumu kötü sayılmazdı. Son hastalığı hemen hemen geçmişti. Kocası Mirza Nebî eve geldiğinde, Ahu'nun okuldan dönen çocuklarını, mümkün olursa Meşhedî Mîrân'ı da getirmesi için eve gönderdi.

Seyit Mîrân ile Ahu'nun barışmasına dönüşen, hiçbir ön hazırlığı bulunmayan misafirlikte Mirza Nebî'nin ısrarıyla gelen Homa da vardı. Ahu ev sahiplerinin aracılığıyla ve onların gül yüzünün hürmetine kocasıyla, aynı şekilde kumasıyla barıştı. Her halükârda yufka yürekli, hoşgörülü bir kadındı. Hele hele geride kalan son iki üç günde bu küskünlük ve öfke dolayısıyla kocasının yaşantısında, yemesinde içmesinde değişiklik olmuştu. Bu durumun hep böyle devam etmesini istemiyordu. Seyit Mîrân tabiri caizse zifaf gecesinden itibaren küçük odada yatan Homa'ya verdiği için kendisi yataksız yorgansız kalmıştı. Geceleri o büyük, soğuk odada yatıyor, tembelliğinden üstünde fazla durmuyordu. Bunlar o gün öğle yemeğinden sonra konuşulan, birkaç dakika gülüşme, laf atmaya sebep olan şeylerdi. Mirza Nebî, hatta Seyit Mîrân türlü ifadelerle, hikâye perdesi altında iki kumayı ortak yaşamayı kabule, birbirleriyle geçinmeye, samimiyete çağırıyordu. Ama devir nasıl oyun oynuyordu! Mirza Nebî de tatlı dille, aracılıkla, söylenen sözlerden bu işin böyle olması gerektiği, aslında çok da önemli olmadığı, kısmette bu olduğuna göre güzellikle bunu kabullenmeli demeye getiriyordu. Söz daha sonra fırıncı sınıfının işlerine kaydı.

Valilikten Seyit Mîrân'ı çağırmışlar, o gün sabahtan gitmiş, iki saat kapı önünde beklemesine rağmen valiyi görüp onunla ne işi olduğunu öğrenememişti. Tahminine göre, her ne ise, duvara ilanı yeni asılan seçim meselesiyle bağlantısız değildi. O dernek başkanıydı. Kendisi birinin adına sandığa oy atsa, bunun manası üç yüz oy demekti. Bu vali ünlü, asil Kaçar şehzadelerinden biriydi; birkaç yıl Londra'da İran büyükelçiliği yapmıştı. Ondan önce de yedi, sekiz yıl önce Kirmanşah hâkimiydi. Belki de onun şahsi alakasından kaynaklandığı için üç yıl önce tekrar görev alarak buraya tayin edilmişti. Dernek başkanlarını huzuruna çağırdığı önceki seçimlerde tanıştırma sırasında, kimin sırası gelirse, irticalen onun durumunu belirten hoş cüm-

leler söylerdi. Seyit Mîrân'a sıra geldiğinde özel bir ilgi ve sıcakkanlılıkla şöyle demişti:

"Peh peh! Bizim fırıncıbaşı! Eskiden beri tanırım. Tanıtmaya gerek yok. Eee fırıncıbaşı, dükkân yine caddenin ortasındaki eski dükkân mı?"

Bir defasında bu iki dostun dışarıda görülecek ayrı ayrı işleri vardı. İkindi olmadan, kadınları evde bırakıp birlikte dolaştılar. Ahu'nun Hacer'in yanında başlattığı sohbet ve onların ardından şikâyette bulunduğu sırada Homa ansızın ağlamaya başladı; büyükhanımın eline ayağına kapandı. Yüzünü öptü, gözyaşları içinde şöyle dedi:

"Ne dersen itaat ederim. Git dersen giderim, kal dersen kalırım. Hatta öl dersen ölürüm. Çünkü bu belayı kendi başıma ben sardım. Ölmek farz oldu benim için. Ama sana yalvarıyorum; bana lanet okuma. Ben bahtı açık bir kadın değilim; olsam, evimi, yaşantımı, aziz çocuklarımı bırakmazdım. Bağışla beni, bağışla beni; benim çocuğum var!"

Bu kez Ahu onun ağlamasından nefret etti. Seyit Mîrân'ın kadına bir şekilde özür dilemesini söylemiş olması uzak değildi. Her halükârda gamlı kadın için kumasının sözlerinde ve Hale Bigim'e dediklerinde doğruluk payı olmadığı kesindi. Olsa bile Ahu, Hacer veya bir başka kadın onu gitmeye razı edecek yapıda değildi.

İkindi vakti iki kadın eve giderken Seyit Mîrân faytona binmeleri için para vermiş olsa da, elindeki parayı tasarruf etmek amacıyla yürümeyi tercih etti. Bîjen ile Mehdi de yanlarındaydı; birini Homa kucağına almıştı. Ahu'nun diğer iki çocuğu Hacer'in büyük oğlanla birlikte öğle yemeğinden sonra okula gitmişti. Günün o vaktinde güneşin meyilli ışığı caddedeki evlerin ikinci katlarındaki kapılara, pencerelere vuruyor, güzel bir şekilde yansıyordu. Caddenin trafiği, coşkusu eğlendiriciydi. Bakkalların, tuhafiyecilerin önündeki rengârenk mumlar, boyalı yumurtalar daha ilginç, dikkat çekiciydi. Sağda solda çocuklar maytap atıyordu. Her taraftan nevruzun cana can katan kokusu geliyordu. Ayda yılda bir kez evden çıkan ve tesadüfen yolu caddeye düşen Ahu gibi işi gücü çok, meşgul biri, her bakımdan sokak ile ev içinden farklı olan bir manzarayı

görünce doğal olarak eğlenemezdi. Kalbi yaralı bu kadın, kumasının gerçekten veya yalandan itaat etmesinden yararlanmış, çocuğu onun kucağına vermişti. Kuması hizmetçi gibi ardından geliyor, o da hanım gibi önden gidiyordu. Ama öyle bir hanım ki derdi yüreğindeydi. Yüzü gülse de hekim tarafından tedavi edilmiş bir hasta görünümündeydi. Duruma bakılırsa yeni yaşantıyı kabul etmekten başka çare yoktu. Müracaat etmediği bir hekim daha vardı: Tanrı; hekimlerin hekimiydi. Kocasının bayramdan sonra ciddi ciddi Meşhed ziyaretine gitmeyi düşünmesi umut vericiydi. O gün öğle yemeğinde sohbeti geçtiği gibi, Mirza Nebî de karısı Hacer ile birlikte onlara katılmaya karar vermişti. Gerçekten de ne saadet! Seyit Mîrân yüreklendirici bir kesinlikle yavaş yavaş toparlanması talimatını vermişti. Bu talebin hoş tınısını işiten Ahu, orada, bu kadar inandığı İmam'ın huzuruna hacetini götürmeye niyet etti. Kocasının tarif ettiği ayağı çıplak, nezaketsiz Arap gibi olanca acziyle, ısrarıyla mukaddes türbe duvarına sarılacak, gözyaşı dökecek, bayılıncaya kadar başını vuracaktı. Bu sırada onun bütün arzusu küçük ama onun için çok önemli bir ricadan başka bir şey değildi. Kendi evinde Seyit Mîrân'dan bir çocuğu olmadan önce Homa'nın boşanması. Çocuk sahibi olur da yerini sağlamlaştırırsa, artık hiçbir dua, nezir, niyaz onu yerinden koparamazdı.

Eve vardıklarında Ahu hemen komşusu Nukre'yi çağırdı. Kocası Gulmuhammed kabul ederse, ona güzel bir haber getirmişti. Elekçilik işine kesat düştüğünden beri hayatı sıkıntı içinde geçtiğinden, evde oturdukça içine daral geliyor, üstü örtülü olarak veya açıkça lafı Ahu'nun kocasına getiriyordu:

"Ev sahibim dernek başkanı olacak, herkesle işi gücü olan tanınmış biri olacak, komşusu ise bir kışı işsiz, güçsüz, hasta geçirecek. Peki, Ahu Hanım, peki; dünya hep böyle kalmaz."

Ahu'nun ricası ve Seyit Mîrân'ın muvafakatıyla Abdül'ün yerine Celal'in dükkâna gitmeye başladığı günden beri Nukre'nin beklentisi azalacak yerde çoğalmıştı. Her gün üsteliyor, Meşhedî'nin kocasını da dükkânda işe almasını söylüyordu. Ahu, Homa'nın nikâh meselesinden önce bir iki defa kadının isteğini Seyit'e iletmiş, o da hoşlanmadığı bir şey gibi cevap vermişti:

"Bütün kış evde yatan birini ne yapacağım? Onun hayatından da ben mi sorumluyum? Onu götürüp hububatçıbaşıyla tanıştırmadım mı? Günde dört yük buğday eleyecekti ona. Birkaç gün bile olsa, aşkla, şevkle işe gitti mi? Madem eve çakıldı kaldı, bari bir yelpaze bulayım da yelleyeyim onu! Diyor ki yem deposunda köpek sahibini tanımazmış; kimse onu umursamamış; bir ambarın kapısını devlet mühürlemiş; daha neler neler! Bunlar da laf mı yani? Hububatçıbaşından söz alacağım, sabahları faytonla beyefendiye gelecek, onu işine götürecek! Bu adama iş vermekten pişman olmadığı anlaşılacak! Taki veya Naki işini yapmış; işveren için ne fark eder? İşçinin zeki, kıvrak, tuttuğunu koparır olması lazım; işi havada kapmalı. Her gün her gün tavsiyede bulunulmaz ki! Hububat deposunun ormandan beter olduğunu kabul ediyorum. Ama ne yapılabilir ki? Toplumun her yeri böyle. Gulmuhammed'in çalışkan, kanaatkâr biri olduğunu da kabul ediyorum. Tembel, ebleh de değil. Fakat gayreti yok. Birisi yumağın ucunu eline versin istiyor."

"İyi ya, yumağın ucunu eline verebilirsen, sen ver."

"Yani öyle bir şey diyorsun ki; ben ona ne işi vereyim de Allah'ın hoşuna gitsin? Hamurkârlık, fırıncılık ustalık ister. Terazicilik herkesin harcı değil; doğru adam ister. Herkesin yapacağı iş olsa, işi Habib'e değil, ona verirdim. Allah onu toprak bellemek, saban sürmek için yaratmış. Hıyar çiçeğini koparmak için ağzını iki sarkık dudaklı yapmış. Hal böyleyken neden kimsenin onu bahçe, bostan işine almadı, şaşıyorum. Körle yatan şaşı kalkar. Bu adam bir yıl kız kardeşinin kocası Agacan'ın planlarına kandı; onun peşine takıldı; yarıcılık yapayım derken her zamanki amelelik işinden de oldu."

Ahu kocasının olumsuz cevabını, zavallı kadını gücendirecek açıklıkla iletmemişti tabii. Tesadüfen o gün Hacer'in evinde misafirlikteyken bu karı kocadan söz edilmiş, Mirza Nebî "Hersin'e gitsin. Şimdi bahar mevsimi. Oradaki bağım için saban sürme, sulama işini yapacak adama ihtiyacım var. Karısını da götürebilir. Ben insafsız biri değilim. İyi çalışırsa elli tümen para, iki yük buğday veririm" demişti.

Ahu'nun Nukre'ye getirdiği haber güzel haberdi. Aç, işsiz adamın bunu duyunca külahını havaya fırlatacağından emin

gibiydi. Mirza Nebî'nin söylediği ücrete zam yapması da uzak değildi. Bu durumda Nukre iki çocuğunu da götürürdü. Bir başka deyişle, Celal dükkândan ayrılır, Abdül tekrar eski yerine dönerdi. İşin aslında Ahu bu çocuğun işsiz kalmasından sonra, kırlangıç yuvasını bozmuş, bilmeden ömrünü kısaltmış biri gibi kaygı ve korku taşıyordu yüreğinde. Vicdan azabı çekiyordu. Durup dururken çocuğun ekmeğini elinden aldığı aklına geldikçe keyfi kaçıyor, kendine kızıyordu. Bir taraftan, bu yetimin ahını aldığı için başına bu belanın geldiğini düşünüyordu. Abdül yüzünden Allah onu kuma ile cezalandırmıştı. Abdül'ün anası, babası yoktu. Bir gün ondan duyduğuna göre felçli bir kız kardeşi vardı; onun geçimini de Abdül sağlıyordu. Ahu ilkin bu konuyu hepten unutmuştu. Kız kardeşi ona lanet okumuş olabilir miydi? Yalandan bir lanet miydi? Nikâhtan sonraki ıstıraplı günlerinde çocukcağızın birkaç defa kapılarına geldiğinden habersiz kalmamıştı. İlk gün Bîjen onu koridora getirmiş, ekmek vermişti. Şu ayağı uğursuz kadın gelmemiş olsa, ev işleri, özellikle Mehdi'ye göz kulak olması için Abdül'ü yanında çalıştırabileceğini düşünüyordu. Öbür çocukları Behram ile Bîjen lalasız, uşaksız büyümemişti. Ancak Homa'nın varlığı, şıllığın kendini her türlü hizmete hazır göstermesi, ne yazık ki ailenin sabit üyelerinden biri olması dolayısıyla eve bir çırak almak fazladan bir boğaz sayılmaz mıydı?

Her halükârda fakir komşu onun için kötü bir rahatsızlık daha çıkarmıştı. Kabul eder de Hersin'e giderlerse, Ahu onların boşalttığı eve başka birini almamaya kararlıydı. Bodrum katının boş kalmasına engel olan neydi? Hersin'e gitmeyi kabul etmezlerse, onlara yapacak bir şeyi yoktu; oturmaya devam ederlerdi. Nukre huyu, insanlığı bakımından görümcesi Hurşid Hanım'a hiç benzemezdi. Cılız, hareketli bir kadındı; onun dediği şeyi yapmazlık etmezdi. Onu odasına çağıracak olsa, yiyecek verileceğini düşünen veya odaya girdiğinde önce raflara selam veren Hurşid'in aksine bu kadın gerçek, art niyetsiz bir sevgiyle derhal gelir, "Buyur azizim, bir şey mi vardı?" derdi.

Biraz dilinin ucuyla konuşurdu; ikide bir "azizim" derdi. Gerek Nukre gerek kocası Gulmuhammed iyilikte benzersiz insanlardı. Sadece büyük bir kusurları vardı. O da işsizlik ve çulsuzluklarıydı.

Yoksul kadın o evdeki komşularından, özellikle sevilmeye layık ev sahibesinden ayrılmak güç olsa da, o gece kocasını Mirza Nebî ile görüşmeye göndermeye razıydı. Gulmuhammed sabah erkenden çıkmış, hava kararalı bir saat olmasına rağmen henüz dönmemişti.

Ahu kocasıyla barıştığı için Seyit Mîrân eve geldiğinde dosdoğru onun odasına gitti. Homa'ya göndermeden önce ona hitaben son derece yumuşak ve güzel birkaç cümle söyledi.

"Homa'nın şimdi benim nikâhlı karım olduğu doğrudur. Ama senin önüne geçmek ne haddine? Kafasında zerre kadar aklı olan, Homa'nın bu evdeki hikâyesinin, düğüne götürülen eşek hikâyesinden farkı olmadığını bilir. Omzundaki yükü hafifletmek için onu aldım. Kaldır, koy, onu dök, bunu saç; bunca işi yapmak için daha ne kadar komşulardan yardım bekleyeceksin? Şimdi bir başınalıktan kurtuldun; çok mutlu olmalısın. Onun da sana minneti olur. Dizini kırar, çocuklarına hizmetçilik eder. Seninle eşitlik davası gütmesi mümkün mü? Ne haddine? Ama sen de büyüklüğünü hep korumalısın. Birbirinize öyle davranın ki ev dışındaki komşular burada iki kumanın birlikte yaşadığını düşünmesin. Bunu istiyorum. Sizi kardeş sansınlar."

Ahu kocasının siyasi davrandığını biliyordu. Bu sözlere razı olmayıp da ne yapacaktı? Sürekli bu meseleyi düşünecek olsa, işinden gücünden, yaşantısından olacaktı. Hacer'in sözüyle darbeyi kendine indirecekti. Çocuklarını huzursuz ediyordu. Ne yapabilirdi? Şimdilik olanlara teslim olmaktan başka çaresi yoktu.

Yeni koşullarda aile hayatı başladı. Ortak koca kadınlar arasında sıra koydu. Birer gece arayla yanlarında kalacaktı. Çift günlerde küçükhanımın, tek günlerde büyükhanımın yanında. Cumartesiyi çift kabul ettiler; cuma gecesi, ölüler nasıl özgürse, o da özgürdü. Nerede, kimin yanında kalmak isterse orada kalacaktı. Böyle bir kuralı kabul etmek başlangıçta Ahu için güçtü. Geceleri Homa'nın çevresine bir çizgi çekmesini Seyit Mîrân'dan istemeyi düşündü. Ancak sebebini bilmediği için kendini bu konuda âciz görüyordu. İnsanın başına gelmedikçe bunun nasıl dayanılmaz, zor bir şey olduğunu anlayamaz. Dı-

şarıdan yabancı bir kadın gelecek, ne alacak ne bırakacak. Bunca yıllık kocası başka birini sahiplenecek ve kimse "gözün üstünde kaşın var" diyemeyecek. Homa gerek yalnız yattığı gerek Seyit Mîrân'ın yanında bulunduğu geceler, sabah herkesten önce kalkıyordu. Mutfakta semaveri doldurup yakıyor, okula gideceklerse, çocukların ayakkabısı çamurluysa yıkayıp kurutuyor, sonra akşam yatacağı saate kadar nadiren oturuyordu. Seyit Mîrân ona yol üstündeyken alışveriş yapmasını ve evden tek başına çıkmasını yasaklamıştı. İşindeki şevki, yeni kavuştuğu yaşantıya içten bağlılığının bir göstergesiydi. Bu durum Ahu için şaşırtıcı olamazdı. Düzensiz olsa da bazen havuz başına gelip aptes aldığı, küçük odada kimse yokken namaza durduğu görülüyordu. Ahu bu konuyu kimseye açmadığı halde, kumasının namaz kılmayı bilmediğinden emindi. Bunun için yemin bile edebilirdi. Tesadüf ya; büyük bayrama bir haftanın kaldığı böyle bir zamanda Ahu'nun meşguliyeti sıradan günlerle kıyaslanacak gibi değildi. İşler dağ gibi yığılmıştı. Hepsinden önemlisi çocuklar için iç çamaşırı ve Bîjen'in pantolonunun dikilmesiydi. Dikiş makinesi yoktu; makine kullanmayı da bilmiyordu zaten. Ama çalışkanlığı, becerisi sayesinde dikiş makinesiyle yapılabilecek işleri bile yapar olmuştu.

Kadınlar bu günü ev temizliği, yerel tabirle is alma günü olarak belirledi. O gün sabahtan çadorları bellerine doladılar, saçlarını çevreye sardılar, iki odanın bütün eşyasını dışarı çıkardılar. Hepsi küçük parçadan oluşan halıları Nukre ve Hurşid Hanım'ın yardımıyla silkelediler, camları sildiler. Kapı örtülerini, porselenleri yıkadılar. Odaların duvar tozlarını aldılar. İki amele erkeğin yapacağı iş olan, oturma odasındaki kürsünün çukurunu doldurdular.

Nukre'nin ismi geçmişken, belirtilmesi iyi olur. Kocası bütün gayretine rağmen Mirza Nebî'yle anlaşamamıştı. Sonradan Mirza Nebî'nin Seyit Mîrân'a açıkladığı gibi, o günkü sözünden pişman olmuştu. Şöyle ki o sırada Gulmuhammed'in çocuklarının bahçeye zarar vereceklerini hiç hesaba katmamıştı. Üstelik bu iş oralı biri için daha iyiydi. Gulmuhammed bağın eline teslim edilebileceği biri değildi.

Seyit Mîrân'ın eve geldiği dar vakitte odalar derlenip toparlanmış, kapı örtülerinin ütülenmesi dışında işler hemen hemen bitmişti. Ahu, Homa'nın işteki kıvraklığı, akıllılığı ile odayı derleyip toparlamadaki şehirli zevkini anlattıktan sonra büyük odanın şişen kapılarından birinin bir türlü kapanmadığı haberini verdi. Seyit Mîrân o kapıyı kapamak ve kadınların bir günlük zahmetlerinin sonucunu görmek için Ahu'yla birlikte oraya gitti. Homa küçük odada namaz örtüsünü başına geçirmiş, başını eline dayamış, yorgunluktan uyuyakalmıştı. Karı koca bir dakika kadar kapı eşiğinde onun gerçekten uyuyup uyumadığını görmek için bekledi. Homa kımıldandıktan sonra dudaklarından bir kelime döküldü. Seyit Mîrân daha geride duran Ahu'ya eliyle sus işareti yapıp yavaşça:

"Hişş! Rüyasında konuşuyor!"

Genç kadın başındaki çevreyi çözdü. Dar vakit karanlığında yuvarlak, çok güzel yüzü fosforlu kristal gibi cazip bir beyazlıkla parlıyordu. Karanlıkta kahverengi görünen ve şakaklarına düşmüş kısa ve yumuşak saçlarından bir deste çadorunun altından görünüyordu. Uzun, iri kirpikleri prenseslere yaraşır nazla kapalıyken, kısaca güldü; bir saniye sonra da hafif bir sesle:

"Ahu Hanım'ı mı diyorsun? Ha, ha... Elbette, ha, ha..."

Ahu gizemli, meçhul güçlerden kaynaklanan bir korkuyla kocasına baktı; daha iyi işitmek için biraz daha yaklaştı. Söyleyecek sözü bitmiş gibiydi. Ama öncekinden daha açık ve kesik kesik tekrar başladı:

"Aaa bu nasıl söz! Ben onu seviyorum... Onun Bîjen'i oğlumun yerinde... Henüz dokuz..."

Bir psikolojik derdi anlatan, ah eder gibi iniltisi son cümlesini anlaşılmaz hale soktu. Hatta Ahu bir yana; görmüş geçirmiş bir adam olan Seyit Mîrân bile bundan etkilendi. Kalbi saf olan kadın ne zaman hatırlasa, Homa'nın o anda gerçekten uyuduğu veya uyur gibi yaptığı konusunda şüphe etti ancak orada durduğu sürece dudaklarında gamlı bir tebessümle, şimdi kuması olan bu kadının kalbinde gizli olanları daha çok öğrenmek istiyordu. Aslında küçük ölüm denilen uyku âleminde kendi sırlarından bir şeyleri ifşa etmiş olması uzak ihtimal değildi.

Derken Homa hiç çıt çıkmadığı halde ansızın gözlerini açtı, uyandıktan sonra kendini karanlığın ve yalnızlığın kuşattığı bir çocuk gibi korkuyla yerinde doğruldu, hayretle ikisine baktı. Seyit Mîrân onun hali karşısında gülmeye başladı. Ahu elinde olmadan ona koştu; iki eliyle boynuna sarıldı, yanaklarını öptü.

"Oh azizim; oh azizim! Demek sen beni seviyorsun."

Homa onun dedikleri karşısında apışıp kalmıştı. Seyit Mîrân ağır ağır, çocuksu hareketlerle iki kadın arasında kendine yer açtı. İkisinin boynuna ellerini uzattı, Homa'yı şapır şupur öptü; merhametle ona:

"Neden karanlıkta uyudun? Uykunda konuşuyordun."

Ahu düşünceli düşünceli sordu:

"Sen anlamadın mı?"

Homa hayır anlamında başını salladı. Çocuk gibi esnedi, tekrar uyumak ister gibi başını adamın omzuna dayadı. Seyit Mîrân:

"Aaa, yine uyumak istiyor. Tıpkı çocuk gibi. Bak, bıraksam düşecek. Pekâlâ, şimdi gösteririm ben sana."

Sonra kendini kontrol edemeyen uykulu kadını odanın halı döşenmiş zeminine yatırdı; uykusunun dağılması için, aslında şaka ve oyun olsun diye başladı gıdıklamaya; arada bir de yanaklarını, gıdısını öpüyordu. Bir süre sonra üçü birden ışığı yanan büyük odaya geçmişti. Seyit Mîrân Homa'yı gülüp oynatarak eliyle tuttu kaldırdı. Kadın kollarını yavaşça onun boynuna doladı. O ana kadar boş duran Ahu geri kalmamış olmak için adamın boş olan sol omzuna tutunup ayağını yerden kesti. Seyit Mîrân iki buğday dengi gibi iki kadını tarttı. Homa daha uzun olmasına rağmen daha hafif çekiyordu. Yaşlı, hevesli adamı keyiften sekiz köşe etmişlerdi. En iyi kadın zevkiyle döşenmiş büyük odanın ortasında iki nazenin dilberi dizine oturtmuştu. Birini öpüyor, diğerini çimdikliyordu. Biri meydi, diğeri mezesi. Allah'ın helal ettiği, Peygamber'in reva gördüğü mey ile meze. Renklerin arasında bundan sonra bu da aşkın, hayatın rengiydi.

Birkaç gece önce gördüğü, unuttuğu ayrıntıları sonradan hatırladığı rüya bir hatıra veya büyük bir hadise halinde zihninde canlanmıştı; bunları gözünün önünde canlandırıyordu.

Gerçi hayat da rüyadan başka bir şey değildi ama hiç kimsenin yorumlamak istemeyeceği bir rüya. Merhum babası ve tanımadığı bir toplulukla birlikte İmam Rıza hareminde dolaşıyordu. İran bayrağı renginde bir bezi beyaz ihram yerine omzuna atmıştı. Allah'ın evini ziyaret etmek elbette her Müslümanın arzusudur. Fakat bu rüyanın yorumu şimdi gerçekleşmemiş miydi? Bir tarafında gençlik, taravet, güzellik vardı, yani ihramın kırmızı rengiyle uyumlu. Diğer tarafında saadet, sefa, hayat huzuru, yani yeşil ihram rengi. Homa'nın yüzü, boynunun, latif kulaktozunun beyazlığı, büyülü bir kuvvet ve kudretle onu tahrik ediyor, pörsümüş bedenine gençlik iksirini aşılıyordu. Aziz çocuklarına varlık veren Ahu'nun mahmur gözleri, itaatkâr ve şefkatli hali ona huzur veriyor, teselli ediyordu. Kendisi kar beyazı saçlarıyla, sakalıyla İran bayrağının beyaz rengi gibi yeşil ile kırmızının arasında kuşatılmıştı. Hâlâ eve gelirken yeni damatlar gibi komşulardan, yolunun üstündeki esnaftan utansa da coşturucu bir sıcaklıkla içi içine sığmıyordu. Homa gözünün nuru, dizinin kuvvetiydi. Yaptığından en küçük bir pişmanlık duymadan onu hayatında ortaya çıkan yepyeni bir cilve olarak görüyordu. Hatta günlük ibadetlerinde kalpten bir sevinç ve daha fazla şükran borcu hissediyordu Yaratan'a. Zamanın çavuşu olan o ebedi ihtiyar Satürn, iri, uzun boyu, çıplak başı, uzun ve beyaz kaşları ve sakalıyla, elinde kum saati onun civarından geçmişti. Orağının destesini alem yapmış, onun arkasına, büyük bir levhaya Büyük Şeyh'in* şu şiirini yazmış, her yerde dolaştırıyordu.

Hey! Elli yılın geçti; uykudasın hâlâ!
Beş günlük ömrü yaşamayacak mısın yoksa?

Ev temizliğinin ertesi günü iki kadın hamama gidecekti. Eski yıla veda, yeni yılı karşılama hamamıydı. Hamam takımını bir araya getirdiler. Siyah çadorunu başına geçiren Ahu, Mehdi ve Bîjen ile okuldan dönen diğer çocukları hakkında ikinci, üçüncü kez komşulara tembihte bulundu. Hamam araç gereç işini

* Büyük Şeyh, Şeyh-i Ecel Şirazlı Şeyh Sadi, *Gülistan* ve *Bûstan* adlı eserlerin sahibi. (ç.n.)

eyvanda Homa'ya bırakırken koridora doğru yürüdü. Ancak kuması umduğunun aksine onu haddinden fazla oyalıyordu. Güneş gittikçe hayatta kendini gösteriyor, Ahu geç kalmaktan korkuyordu. Sonunda sabrı tükendi; iç çalkantısıyla seslendi:

"Hadisene Homa Hanım! Çocuklarla ilgilenmem lazım; sen oyalanıyorsun! Biz hamama gidene kadar hamamın kapanmasından korkarım. İki saattir gideceğiz; hâlâ evdeyiz."

Homa yine de oyalıyordu. Nihayet hayata çıktığında, maksadı o gün hamama gidemeyeceğini söylemekti. Kendi eşyalarını ayırdı.

Sabah erkenden, Sertip Hamamı'nın suyunun çamurlu olması dolayısıyla başka bir hamama gitmeyi teklif etmişti. Ahu da Sertip Hamamı'nın daimi müşterisi olduğunu, tellakların onu tanıdığını, bunlar bir yana, hamamın onlara yakın olduğunu söylemişti. Kadın cevap vermemişti. Böyle yaptığı için Ahu çok gücenmiş, bu oyuna ne ad vereceği, ona diyeceği konusunda şaşırıp kalmıştı. Homa tavırlarından da anlaşıldığı gibi biraz kalbi kırık görünüyordu. Ahu, hamam eşyalarını ona taşıtmak maksadıyla koyduğunu, bu yüzden kırıldığını sandı. Bundan önce de Homa her defasında hamama yalnız gitmişti. Belki bu defa da yalnız gitmek istiyordu. Acaba gerçekten de işin içinde bir bit yeniği mi vardı? Böyleyse, hamama gittiği gün onu takip ederek sırrını anlamak mümkündü. Bunu düşünen Ahu daha fazla üstelemeyerek:

"Pekâlâ; öğleden sonra veya yarın gitmen daha iyi. Ben de çocukların öğle yemeğini, çayını düşünüp duruyordum. Belki Haciye onları yedirip yollayamazdı. Madem evde kalıyorsun kardeş, saat ona doğru, Hurşid Hanım'dan ziyade seninle anlaşan Bîjen'le Mehdi'yi, hamam diye değil de, misafirliğe gidiyoruz diye alır, hamam kabinine getirirsin; soyar, bana verirsin; ben de hemen birkaç dakikada orada oturur başlarını, vücutlarını yıkar, sana veririm."

Bu daha önce komşuların Ahu için hep yaptığı işlerdendi. Ama ilginç olanı, son derece rahatsız görünen Homa bahane buldu; bu görevi de kabul etmedi.

"Hayır; bugün evden çıkmayacağım. Hiç iyi değilim; istirahat etmek istiyorum."

Ahu iyice düşünmeye başladı. Ona baktıktan sonra kendi kendine:

"Ne demek yani? İşin içinde ne iş var ki bu kadın bugün evden çıkmak istemiyor. Onun gelmemesi sorun değil. Komşuları tembih edeyim; evdeki hareketlerine dikkat etsinler. Allahım, kendimi, çocuklarımı sana emanet ediyorum."

Ahu gitti; güneşin gölgesi duvar dibine inmişken döndü. Çocuklar öğle yemeklerini yemiş, çaylarını içmiş, gitmişti. Seyit Mîrân öğleyin eve gelmemişti. Homa her zamanki çirkin ahlakının hilafına, tebessüm ederek "Sağlık suların olsun" dedi. Hurşid Hanım'ın hamama götürüp getirdiği Bîjen ile Mehdi şimdi iki gül destesi gibi kırmızı beyaz yanaklarıyla eyvandan odaya vuran hoş güneş ışığında neşeli neşeli oturuyordu. Daha eyvana adımını atmadan annesi kendisine doğru koşup kucağına atlayacak olan küçük çocuğuna doğru fırladı. Ahu çocuğu öpücüğe boğdu; yorgunluktan, açlıktan halsiz düştüğü halde sevinç çığlığı atıp yüksek sesle bir terane söyledi.

Kızım nazlı kızdır; yükleyin kızlık çeyizini
Annem, kimseye vermem seni; uzaklara göndermem seni
Moruğa vermem; moruk düzenbazdır; sayar tenceredeki nohudu
Adam olana veririm seni; atlas olur giysisinin astarı

Anlaşıldığı üzere bu terane oğlandan ziyade küçük kız çocuklarının durumunu anlatır. Ahu, bildiği onlarca, yüzlerce anne teraneleriyle birlikte bunu ilk çocuğu Klara'ya söylemişti; her biri için söylediği gibi yine de söylüyordu. Homa hamam suyunu, kalabalık ve tenhalığı, sıcak su havuzunun yasak olup olmadığını sordu. Hamamda çok kaldığı için Ahu'nun gözleri kızarmıştı. Saçlarını henüz açmamış, ağzına yavaş yavaş lokma atarken kumasına cevap veriyordu. Sohbet ediyorlardı; sabahki mesele önemini yitirmişti. Çayını da içti; Homa çay bardaklarını, eyvana bıraktığı öğlenki kaplarla birlikte hemen yıkayıp ardından hamama gitmek üzere havuz kenarına götürdü. Safiye Banu orada oturmuş, bir şeyler yıkıyor, yüksek sesle kendi odasında bulunan Hurşid Hanım'la sohbet ediyordu. Bu arada

Ahu'nun hamam takımını getirdiler. Bunu getiren Nene Asgar minyon, çökkün bir kadındı. Fersiz gözleri, sürekli hamam neminden buruşmuş pembe cildi olan bu hamam işçisi kadını uzaktan görenler on yaşındaki bir kızla karıştırırdı. Yüzünde, dudaklarının çevresinde görülen yanıltıcı tebessüm ona gerçekten safdillerin görünümünü veriyor, uzun yıllar boyu acıya katlandığını anlatıyordu. Ahu'nun o gün Hayır Ulağı lakabını verdiği bu kadın gelmemiş olsa veya Homa'yı o evde görmemiş olsa, belki de onun önemli ve konuşulmaya değer geçmişi bir süre daha sır perdesi arkasında kalacaktı. Ahu Hanım memesini sütten kesilmiş Mehdi'nin ağzına dayamış, huzur içinde odanın ortasındaki güneşe sırtını vermişti. Seslendi.

"Nene Asgar sen misin?"

Bahşiş için eyvanda oyalanan işçi kadın uzak düşmüşlerin veya yaratılışında bir kusuru olanların sesiyle cevap verdi:

"Evet, hanım, müsait misin?"

"Evet, çık yukarı. Hemen gelmedin; bari bir bardak çay vereyim. Gerçi biliyorum, bekleyecek vaktin yoktur, hemen dönmen lazım. Gel hele, seninle küçük bir işim var."

Hamam hizmetkârı odanın kapısında görününce Ahu kalktı, odanın üst tarafındaki perde arkasından bir miktar çayla şeker, halı altından da iki riyal aldı.

"Gel Nene Asgar; belki öbür yıla kadar (maksadı yeni yıldı) seni göremem. Bu arada söyleyeyim; bu seferki sabunların beş para etmez. Keseye humuslu toprak koyulmuş sanki. Bütün cildime iğne batıyor."

"Hanım böyle demeyin. Sizin cildiniz yanıyorsa, letafetinden; kesenin de kalınlığından. Şimdiye kadar bu sabunları götürenler hep memnun kaldı."

"Sen mi yapıyorsun bunları yoksa?"

"Hayır, hanım; bunları ustanın karısı yapıyor, müşterilere satmamız için bize veriyor. Parası da onun cebine gidiyor."

Ahu aynı zamanda tellak da olan hizmetkâra bazı sorular sordu. Bayram gecesi olması dolayısıyla hamam öğleden sonra da kadınlara tahsis edilmişti. Perdenin arkasından biraz daha şeker aldı, kadıncağızın çadorunun kenarına koyup düğümlemeye çalıştığı şekere ilave etti. Ona:

"Çocuklarının bayram akşamı için biraz da pirinç vereceğim. Şimdi hamama gidiyorsun; ne zaman fırsat bulursan gelir alırsın."

İşçi kadın ona hep ilgi gösteren hanıma tevazu ile teşekkür etti. Tanrı'dan onun için daha çok saadet diledi. Ahu dertleşmek için çağıracağı sırada Homa da geldi.

"Nene Asgar, dediklerine göre bu hamamın suyu çamurluymuş. Havası nefes aldırmıyormuş. Belki de bu yüzden dışarı çıktıktan sonra bir süre yanıyor insanın cildi. Görüyor musun, gözlerim hâlâ kızarık. Yeni yıldan itibaren suyu daha temiz olan Firuze Hamamı'na gideceğim. Maksadım, seni de yanımda götürmek; orayı tanıyayım, olur mu?"

Nene Asgar gitmek üzereyken eşikte durdu. Kirpiksiz, yanık gözleriyle havuz başında o tarafa dönük olan Homa'ya dikkatle baktıktan sonra tekrar döndü:

"Şaka yapıyorum hanım. Sertip Hamamı bugün şehirde bir numara. Ayan, eşraf hep oraya gelir. Firuze Hamamı cinlidir. Üstelik şimdiye kadar yılda bir kez kan dökmüştür."

İşçi kadın odaya girdi, Homa'yı işaret ederek soru sorarcasına başını salladı. Yani bulaşık yıkayan kadın kimdir? Ahu yavaşça konuşma zahmetine girmeden, kinaye yollu:

"Yeni bir komşu! Nene Asgar, taş, kapıya bağlı gelir."

Hizmetkâr son cümleyi anlamadı. Gülünç bir halde burnunu havaya kaldırdı, Ahu'ya yaklaşırken:

"Ahu hanım, bu komşuyu kim getirdi size? Belli ki geçmişini bilmiyorsunuz. Hanım; bu karının adı kötüye çıkmıştır."

Ahu ansızın yerinden fırladı, odanın ortasına gelirken yüzü mutlu ama şaşkınlıkla sordu:

"Ne dedin, ha, neydi Nene Asgar? Sen nereden tanıyorsun onu?"

"Ak yüzlü, ağzı, dudağı güzel olduğu için saçlarını kısa kesiyor ya! Bir süre öncesine kadar bizim hamamın karşısındaki Zanaatkârlar Sokağı'nda otururdu. Bir işareti de var; dişinin biri altındır. Adamın biri onu oraya yerleştirmişti. Ev sahibi Zehra adında yaşlı bir kadındı. Reştli. Çalgıcı kocasıyla birlikte yaşar; işi böyle kadınları ağlarına düşürmek. Onların sırtından geçinmektir. Hâlâ aynı yerde oturuyorlar."

Ahu bir süre düşünceye daldı. Homa'nın yeni geldiği günlerden biriydi. Biri ona haber vermişti. Kocasını hayli kuşkulu, yaşlı bir kadınla birlikte oto tamirhanesinin arkasındaki dar sokakta görmüş. Seyit Mîrân o sırada para sayıp kadına veriyormuş. Kocasına bu konuyu sorduğunda şu cevabı almıştı:

"Mülk sahibi Raziye Hanım dükkân kirası için hizmetçisini göndermiş. Sokakta ona rastladım, parasını verdim."

Ahu gitmekte acele eden işçi kadını zorla tuttu. Odanın kapısını kapattı, bir köşeye oturttu, soru yağmuruna tuttu. Homa'nın geçmişi hakkında bildikleri fazla bir şey değildi. Ama bu bile Ahu için yeterliydi. Homa'yı oraya yerleştiren âşık, uzun boylu, geniş omuzlu, kara gözlü, deri gocuk ve pantolon giyen biriydi. Kolları kısa, bacakları uzun olduğu için gocuk ve pantolon içinde acayip, tuhaf bir şekil alıyordu.

"Peki, Nene Asgar hepsi bu mu? Düşün hele biraz daha; onun hakkında neler biliyorsun? Bu komşumuzun nasıl bir hikâyesi olduğunu bilmek istiyorum. Biraz daha düşün!"

"Evet, herif galiba kamyonda çalışıyormuş. Bir defa o evde, üstüne bıçakla yürümüş. Başkaları onu elinden kurtarmak istemiş veya kurtarmış. Zehra Reştî veya kızıyla birlikte dışarı çıktığında bunu sık sık caddede görürdüm. Bir kere bizim hamama geldi; son gelişi oldu. Dedim ki, o adı kötüye çıkmış bir kadındır. Hamam çalışanlarının çoğu onun durumunu bilir. Ben hamamın ayak işlerine bakarım; kocam berberdir. Ama size söyleyeyim, iki sınıf insan vardır. Bunlar herkesten çok onun bunun hakkında bilgi sahibidir. Biri berber, diğeri hamamcı. Diyordum ki güzel, biçimli, erkeklerin hoşuna gidecek bedeni vardır. Ama ne fayda? Bir miskal yüzsuyu bütün âlemin lütfundan, zevkinden daha iyidir. Bedbaht, oturup, bedeni ıslanmadan önce herkese rezil rüsva olmuştu. Kadınlar kaş göz işareti yapıp onu gösteriyordu. Geri dönüp şaşkınlıkla ona bakıyorlardı, sanki boğa çalmış! Kalkıp oturduğunda arkasından nefret işareti yapıyorlardı. Kabinde giyinirken ustanın karısı yavaşça ona bir daha hamama gelmemesini söyledi."

Ahu'ya göre Nene Asgar'ın sözleri dosdoğruydu. Görümcesi Melus'un bu konuya işaret etmesinin yanı sıra, kendisi de Homa'yı daha ilk görüşünde bunun durumunda anormal, utanç

verici bir şey olduğunu hissetmişti. Şimdi tesadüfen yaptığı bu keşfin yeri Bode'nin yıldızı* gibi çok önceden boştu. Sevinci hareketlerine o kadar açıkça yansıyordu ki Hurşid Hanım'ı odaya çağırıp haberi duyduğu şekliyle ona iletince komşu kadın dalkavukluk etmek, aynı zamanda dostça küçümsemeyle başına iki fiske vurdu:

"Ooo gözün aydın! Kocan çok canını sıktı bu kumayla."

Hamam işçisi bu arada işine gitmişti. Pirincini de almış, Ahu buna ilaveten yağ tulumunun kapağını açmış, olabildiğince cömertlikle güzel haber getiren bu ulağa dört sir** kadar da yağ bağışlamıştı. Komşu kadının bu hareketinden sonra Ahu ahmakça ve suskun bir halde başını sallamış, "Ne diyeyim Hurşid Hanım!" demek istemişti.

Bu sırada bulaşık yıkama işini bitiren Homa hamama gitmek için eşyalarını aldı. Hurşid kadın geçip gidene kadar bekledi, sonra heyecanlı muhatabını oturtup yavaşça:

"Kuşkusuz kazanacak kâğıt senin elinde. Bakalım nasıl faydalanacaksın bundan! Bildiğim kadarıyla Sertip Hamamı'nın karşısındaki sokak ile oradaki evlerin bir ikisini geçersek, hepsinin adı kötüye çıkmış. Dikkat ettiysen, bazıları hariç, kimse oradan gelip geçmez."

Ahu:

"Şimdi çaktım meseleyi! Söyle bakayım, bu soylu hanım neden bugün benimle hamama gitmedi? Hatta çocukları yıkamam için hamama getirmeye yanaşmadı. Bu kısa saçlının işi başka yerden harapmış demek. Hım! Hım! Herkes kapan koyar, bülbül yakalar; benim kocam kapan koymuş, düldül*** yakalamış. Biçare tilki olmuş, su yolunda hiç böyle sıkışmamıştı. Bakar mısın nikâhlı karısı hem de neymiş! Ahu'nun Hudası! Kudretine hayranım. İnsanların ipliğini ne çabuk pazara çıkarıyorsun!"

Bunca yıl birlikte yaşadığı kocasının ruh hallerini, ahlakını tanıyan Ahu Hanım için Homa'nın iffetsiz olduğunu bildiği halde onu alıp evine getirmiş olması tasavvur edilecek bir şey

---

* Bode Güneş sistemindeki bir gezegenin yerini, görmediği halde yaptığı hesaplara göre bulan Alman astrolog. (ç.n.)

** Üç yüz gram. (ç.n.)

*** Büyük kirpi. (ç.n.)

değildi. Yalnız o değil, haysiyetine, ailesine en küçük ilgi duyan bir erkek bile böyle çirkin ve pervasızca bir işe girişmezdi. Hatta olaylara kötümserlik penceresinden bakan Hurşid Hanım için hiçbir şey ciddi değildi; her şeyi alaya alırdı; Seyit Mîrân gibi bir adamın Zehra Dehtîrî adıyla tanınan Zehra Reştî'nin evine gidip gelmesini kabul edemiyordu. Böyle bir şeyi kabul etmek Tanrı'yı, dini, ahlakı reddetmek, yani "Duvarın kireci karadır" demekti. On bir yaşındaki kızının okula gitmesi, toplumun kadın için okuryazar olmayı kusur görmesine katılan Seyit Mîrân, evdeki komşu kadınları hizaya getiren, onlara karşı tanrıların inanılmaz heybetiyle duruş sergileyen Seyit Mîrân, ev içinde kadınların hareketlerinde kontrollü olmalarını söyleyen, güzel veya çirkin olsun, birini hayat kapısı önünde ve koridorda başı açık görürse, ertesi günü eşyasını sırtına yükleyip evden kovacağını söyleyen Seyit Mîrân, kendi aşk ve yaşam ocağında adı kötüye çıkmış böyle bir kadının varlığına nasıl tahammül edebiliyordu? Mümkün değildi. Sadece halkın hatırı için bile olsa, böyle birini evde bulundurmaya yanaşmazdı. Homa'nın mescide sığınması, imamın iki namaz arasında kocasından ricada bulunması, kendisinin de dediği gibi, Seyit Mîrân kadının geçmişini hiç bilmese bile, yalan gibi görünmüyordu.

Ahu eline iyi bir silah geçtiğini düşündü. Böyle münasip bir zamanda Nene Asgar'ın ortaya çıkışı, Simurg ile gez çubuğunun Rüstem'in eline geçmesi efsanesini hatırlattı. Rüstem bu çubukla çelik bedenli, zalim rakibini inlete inlete alt etmişti. Kuşkusuz Tanrı onunla birlikteydi. Çocuk sahibi olmadan önce karıyı sepetlemenin vesilesini hazırlamıştı. Yoksa Nene Asgar'ı bir başka zaman değil, tam zamanında göndermesinin başka ne delili olabilirdi? Yeni gelen ve onun saçını örmekte olan Nukre'nin, Hurşid Hanım'ın huzurunda, kocasının Homa'yı boşayarak bir an önce pişman olup özür dilemeye gelmesi halinde bir koyun kurbanı ile salı Bîbî ziyafet sofrası* kurmayı nezretti. Mehdi arka arkaya iki kez hapşırınca kadınlar hacette bulunanın yakında hacetinin gerçekleşeceği şeklinde yorumladı. Nukre:

* Muharrem ve Safer ayları dışında kurulan adaklık ziyafet sofrası. Salı günü güneş gurup ederken temiz bir sofra bezi açılır. Un, şeker, hububat, tuz, su, ekmek, peynir, yeşillik, *Kuran*, seccade ve tespih koyulur. (ç.n.)

"Hanım mutlaka hamam havuzunda saçını örmüş olmalı ki başına kuma geldi."

Ahu cevap verdi:

"Hayır, Nukre, biliyorsun ki iki yıldır saçlarımı örmüyorum. Ama bundan sonra öreceğim; uzayabildiği kadar uzasın. Kadının bahtı saçının uzunluğuna bağlıdır derler."

Kadınların sohbeti, fısıldaşması Homa hamamdan dönene kadar devam etti. Ahu'nun odasındaki kalabalıktan Hurşid Hanım eksilmiş, önceden evde olmayan iki akıllı kadın, Hemedanlı ana kız onun yerini almıştı. Son alınan karar şuydu: O evin ehli olmayan, Seyit Mîrân'ın huzurunda çekindiği Değirmenci Rıza Han'ın annesi Şirincan Hanım gibi yaşça büyük birinin aracılığıyla konu Mîrân'a duyurulacaktı. Tesadüfen ağıza bakan biri olduğu için, yüz güzelliğinin şart olmadığı, kadında gerçek güzelliğin, yani soyluluğun bulunması gerektiği ona delilleriyle bir güzel anlatılmalıydı. Pazarda bir ucuzluk varsa, bunun sebebi de vardır. Parlayan her şeyin de altın olduğunu sanmamalı. Bunun yanı sıra Ahu'nun Haciye veya annesi ile birlikte tekrar Hacı Benna'nın evine gitmesi, o zamana kadar Homa hakkında bildiklerini daha iyi araştırması gerekiyordu. Onun boşanmasının ve kocasının daha sonra haşin kararlar almasının sebebi olan o meçhul halka elde edilebilirdi.

Seyit Mîrân'ın hayata giriş ve o odaya gelişinin işareti olan öksürük sesiyle kadınlar çadorlarını yüzlerine tuttu, çekinerek ve eyvanda tek tek ona selam vererek işlerinin peşine gittiler. Ev içindeki, dışındaki komşular Seyit Mîrân'ın başka bir kadın aldığını öğrendikleri günden beri eskisinden ziyade yüzlerini örter olmuştu. Daha genç olanlar onun yolundan kaçıyor, çador veya yüz örtüsünün ardında, çekinerek ve anormal bir dikkatle üstlerini başlarını kontrol ediyorlardı. İki veya üç karılı olmak onlara göre kadına en kötü hakaret ve zulüm demekti. Karısına böyle bir cefayı reva gören adamın en küçük bir insani duygudan nasibini almamış olması gerekiyordu.

Seyit Mîrân odaya girdiğinde Ahu lambayı yakmakla meşguldü. Çocuklar ilkin Şah Çerağ'a,* sonra babalarına selam

* Şii imamı Ahmed bin Musa Kâzım'ın Şiraz'daki türbesi. Bu türbenin resminin bulunduğu levha. (ç.n.)

verdi. Adam güleryüzlülük ve hoşnutlukla selamlarını aldı. Hamamdan önce veya sonra kısa gömlek giyen, hafif makyaj yapan Ahu, dudağında tebessümle kocasını karşılamaya koştu. Fırçayı aldı, dükkân ambarında veya başka bir yerde unlanan paltosunun omuzlarını temizledi. Sessizce, mırıldanarak, yumuşakça süründü ona. Adam hevese geldi, çocuklar görmeden ağzının kenarını öptü (eskiden olduğu gibi yanağını değil). Bu öpücükten başka biriyle de haşır neşir olduğu pekâlâ anlaşılıyordu. Seyit Mîrân'ın tavsiyesine, talimatına, birlikte aldıkları karara göre her kadın ayrı evde, birbirinden uzakta yaşıyormuş gibi davranacaklardı birbirlerine ve ortak kocalarına karşı. Evin masrafı birdi; kadınlar öğle ve akşam yemeklerini işte, masrafta iktisat olsun diye bir yerde hazırlıyor, hep beraber aynı sofra başında yiyordu. Geceleri adam kapının eşiğinde göründü mü, sırası gelmemiş olan kadın kalkıp kendi odasına çekiliyor, sabaha kadar onlarla bir işi olmuyordu. Hep Ahu'nun odasında yenen akşam yemeğini istisna edersek, bu durum, Seyit Mîrân'ın adaleti korumak ve iki kadın arasındaki ihtilafa engel olmak için koyduğu bir kanundu ve o gece sıra Ahu'daydı.

Akşam yemeğinden sonra, iki evlilikli gecelerden öncesinde olduğu gibi Seyit Mîrân çocuklarıyla şakalaştı, oynadı, Mehdi'nin çocuk diliyle "bardi" yaptı. Ahu'ya rekabet olsun diye, o gece kendi sırası olmadığı halde aşırı derecede makyaj yapan Homa'ya o kadar da aldırış etmedi. Ahu'nun yüzü de fena değildi. Yanaklarındaki allık, kaşlarındaki rastık, banyo yapmak ve öğleden sonra güneşte istirahat yüzünün rengini açmıştı. İki ucunu hep göğüslerinde tutmaya çalıştığı örgülü saçları onu daha da genç göstermişti. Bununla birlikte Homa'nın yanında gerçek bir mucize değildi. Güzel kadın arada bir tatlı tatlı tebessüm ederek hal diliyle ona şöyle diyordu: *Senin için makyaj yaptım; bir kere olsun bana bakmak istemez misin? Al al, beyaz beyaz yanaklarıma bak!* (Memelerinin aralığını kocasına göstermek için gömlek düğmesinin birini gizlice açtı.) *Hokkabaz değilim ama bahar başında turfanda şeftali getirdim. Dünyayı katetmiyorum ama Hıtay'dan misk, Yemen'den ipek, Hindistan'dan sandal getirdim. Ahu'nun bahçesinin sulanma sırasıdır; endamımın gülleri senin vücudunun neşesidir.*

Homa kalkıp odasına gidince Ahu daha da rahatladı. Çocuklar bayram giysilerini denemek için giydiler; babalarının önünde resmigeçit yaptılar. Mehdi kırmızı ayakkabısıyla halının üstünde ayağını yere vurup asker gibi yerinde saydı. Bir keresinde de düşünce herkesi güldürdü. Behram babasının söz verdiği bisiklet konusunu hatırlattı. Seyit Mîrân eliyle başını kaşıdı, "İnşallah bayramdan sonra" dedi. Horasan dönüşünde Tahran'dan ona alacağını belirtti. Gözü kızına çevrilmişken Ahu'ya:

"Klara artık güzel güzel okuyup yazabiliyor. Oğlan olsa ziyaretname okuyacak adama ihtiyacımız olmaması için yanımızda götürürdük. Neyse, Mirza Nebî var. Bu konuda içimiz rahat; tabii caymazsa veya bizi oyalamak istemezse."

Ahu gülümseyerek:

"Hacer iki küçük çocuğunu da götürmeyi düşünüyor."

Bunu söylemekten maksadı Mehdi'nin yanı sıra Bîjen'in de gelmesiydi. Seyit Mîrân cevap verdi:

"Hacer çok yanlış yapıyor. Çocukların orada ayaklarına dolanacağını bilmiyor. Gönül huzuruyla ziyaretini bile yapamaz. İkisi şöyle dursun, biri bile büyük zahmet oluyor."

Çocuklar henüz yeni alınan karara alışmamıştı. Bazen "aga", bazen "baba" diyorlardı. Ahu kocasının çocuklarına karşı sadece davranışlarında değişiklik yapmadığını, muhabbet adı altında kendine de aykırı hareketlerde bulunduğunu fark etmişti. Çocuklar uyumaya gidince Ahu her birini kendi yerine yatırdı. Bu görev onun hemen hemen her akşamki işiydi. Kocası o gece onundu. Bu fikir aklına geldikçe yüreğinden gelen bir titreme tüm vücuduna yayılıyordu. Bu bile, şairin sözüyle geceyi ganimet bilip mutluluğun hakkını vermeye bırakmıyordu. Bu, birine ne kadar yaşayacağını, hangi hastalıklara yakalanacağını söylemek gibiydi. Aşkı, sevgiyi dile getiren binlerce işaretten biri olan gülümsemeyi dudaklarına oturtmaya çalıştıkça, konuşma gücünü yitirmiş biri gibi son derece şaşkınlık içinde kendini âciz görüyordu. Neden olduğunu bilmediği belirsiz bir korkuya kapılmıştı. Aynı zamanda geçmiş günlere, rakipsiz geçen o gecelere, gündüzlere hayıflanıyordu. Neden gerektiği gibi hayatın, kocasının, çini vazo gibi kırılgan olan, korunması

gereken aşkın değerini bilmemişti. Şimdi sevmeye, sevilmeye her zamankinden çok ihtiyacının olduğunu hissediyordu. Kısa zamanda uğursuz rakibini yolunun üstünden kaldırmak istiyordu.

Nihayet yatma vakti geldi. Kürsüleri yüksek olduğu için Ahu yatağı odanın alt ucuna serdi. Homa gelmeden önce, kürsünün altında yatmadıkları günlerde, Ahu yatakları kendisi ile kocası kenarda, çocuklar ortada yatacak şekilde sererdi. Ancak düşünceleri dağılmış kadın eski tertibi unutmuştu. Homa sırasının olduğu geceler adamdan uzakta uyusa da, uyumasına engel değildi. İkisi birlikte yatağa girdiğinde Ahu aşırı yorgunluğun verdiği gevşeklik ve mahmurluktan olacak:

"Bugün Sertip Hamamı bir kalabalıktı ki sorma. İğne atsan yere düşmezdi. Sabah gittiğim halde öğle ezanında tellak sıram geldi. Ömrüm boyunca bu kadar hamama gittim; hiç böyle bir kalabalığı hatırlamıyorum."

Seyit Mîrân elini ağzına yaklaştırıp esnedi; yorgunlukla:

"Arife günü hamam tenha mı olur demek istiyorsun? Homa yattı mı?"

"Birkaç dakika önce Bîjen'i helaya götürdüğümde lambayı indirip yatmıştı. Bizden başka bütün komşular uyumuş. Biliyor musun, bugün benimle hamama gelmedi. Öğleden sonra yalnız gitti."

"Nedenmiş? Birlikte gidin demedim mi? Sana demedim mi ne yaparsa senin izninle yapacak, nereye giderse birlikte gideceksiniz diye?"

Asabi sesine Mehdi uyandı, kalkıp yerinde doğruldu, annesini görmeyince ağlamaya başladı. Ahu onu yanına getirdi; ninni söyleyerek sırtını pışpışladı. O sırada:

"Sen söyledin de dinleyen kim? Bugün ne yaptım ettimse de bu kadın çocukları hamama getirmekten bile kaçındı. Onunla Sertip Hamamı arasında nasıl bir sır var, bilmiyorum. Neyse, neden arkasından konuşayım ki! Belki de bana söylemek istemediği bir derdi vardır. Belki benimle dışarı çıkmaktan arlanıyor, belki de bir başına gitmekten hoşlanıyor."

Seyit Mîrân yanında yatan karısının iğneleyici sözünden rahatsız olduysa da belli etmedi. Ceketini çıkardı, katladı, baş

tarafına koydu; başını yastığa bıraktı. Mehdi annesinin yanında uyumuştu. Ahu, muhabbetli, gönül alıcı bir tarzda yalvardı:

"Mîri Can, senden rica ediyorum, yanımdayken bu kadının adını anma; unut gitsin. Bu evde onun kumam olduğunu hatırladıkça, Allah bilir ya, bedenimden et koparılıyor sanki. O varken benim için mutluluk imkânsız oldu artık. Aramızda yatan şu çocuğun ölüsünü gör doğruyu söylemezsen. Sen onu seviyor musun?"

Adam yerinden hafif doğrularak dirseğiyle yastığa dayandı; en keskin işareti barındıran yumuşak bir ifadeyle çıkıştı:

"Ahu bu kadar da kötü kalpli değildin. Dedim ya, gözümde öyle bir değerin var ki öbürü yüz yıl çalışsa elde edemez. Çocuklarının hizmetçiliğini yaptığına göre senin halinde ne değişiklik olabilir ki? Ne rızkını yedi, ne yerini daralttı. Bu evde kendi ekmeğini yiyor, yaşıyor işte."

"Ama dinler misin azizim; madem böyle bir düşüncen vardı, neden gelip söylemedin bana? Çadorumu başıma geçirir, ağırbaşlı, iffetli, analı babalı bir kızı isterdim sana. Bakkalın bile ne mal olduğunu bildiği bu kılıksız kadını değil. Bütün rahatsızlığım budur Mîri Can."

Seyit Mîrân bütün erkekliğiyle şarladı:

"Ne malmış, neymiş mesleği Ahu? Söyler misin bana, cici bacı komşularınla, daha isminizi bile doğru dürüst öğrenememiş bu kadının ardından neler çeviriyorsunuz?"

Kalktı, yatağa oturdu. Ahu:

"İş çevirmek mi? Bilmiyorsan, git sor öyleyse. Bak bakalım, elâlem ne diyor. Keşke bugün öğleden sonra burada olsaydın da bir hamam hizmetçisinin, eşyalarımı getiren Nene Asgar'ın dediklerini kendi kulağınla işitseydin. Onun hakkında neler demedi ki! İnsanın kulaklarına inanası gelmiyor. Kabahat bende, tutamadım kendimi. Keşke haberin olmasaydı da dışarıdan biri sana söyleseydi! Bu kadın o kadar iffetsiz, adı kötüye çıkmış biri ki Sertip Hamamı'ndan kovmuşlar. Bir hamam hizmetçisinin ona garazı olabilir mi? Ekmeğini mi yemiş, malını mı götürmüş? Zavallı, henüz onun benim kumam olduğunu bilmiyor. Evet, adının kötüye çıkmış olması dolayısıyla onu Sertip Hamamı'ndan kovmuşlar. 'Oraya gitmeyelim, Firuze Hamamı'na

veya başka bir hamama gidelim' diye üstelemesi boşuna değilmiş. Hileyle, gösterişle veya beyaz kollarını Safiye Banu'nun genç oğluna göstermek için aptes aldığını, namaza durduğunu, neci olduğunu, nerede oturduğunu, nasıl yaşadığını bilmen için sana hikâyenin kalan kısmını anlatacaktım ama dinlemedin ki! Fakat benim asıl şaştığım mesele, kocacığım, sen nasıl oluyor da akrabalarının bile defterden sildiği, adı kötüye çıkmış rezil bir kadını, hiçbir sebep yokken alıp bu eve getirdin? Bundan da beteri, benimle aynı haklara sahip, iddiacı birini karşıma kondurdun. Seninle on dört yıl yaşayacağım, dört tane çocuğum olacak, layığım böyle soylu bir hanımla denk mi olmak?"

Seyit Mîrân şaşkınlıkla, sabırsızlıkla her şeyi dinleyecek yerde, saçma sapan bir adamdan zırvalar dinliyormuş gibi, nefretle muhatabından yüzünü çevirdi. Önce yattı, birkaç saniye sonra da doğruldu. Ahu onun su içmek istediğini veya lambanın sürekli yukarda kalan ve uyumalarına engel olan fitilini indirmek istediğini sandı. Aslında lambayı söndürmesinin daha iyi olacağını söyleyecekti. Sinirleri bozuk, düşünceleri dağınık olmasına rağmen geceyi yitirmemesi aklındaydı. Bunca yıldan sonra ilk defa kocasına dilberlik etmek için ayna karşısında makyajla uğraşmıştı. Bir daha Homa'yı hatırlamayacak şekilde ona muamele yapacaktı. Akıl sahiplerinin de vurguladığı gibi eski dostlar arasında aşk, heves temelleri üzerine kurulduktan sonra yerini sevgiye bırakır, sevgi katlanırdı. O böyle düşünürken Seyit Mîrân ceketini koltuğuna sıkıştırdı, çiviye asılı duran anahtar destesini alıp dışarı çıktı.

Ahu'nun söyleyeceği söz ağzında kalmıştı. Şaşkınlık içinde yerinde hareket etmeden oturdu. Gecenin o vaktinde büyük odada ne işi vardı da anahtar destesini almıştı? Bu haber onda iyi veya kötü nasıl bir etki bırakmıştı? Yoksa her şeyi biliyor muydu? Veya dediklerinin öbürü hakkında haksız bir iftira, bühtan olduğunu mu düşünüyordu? Afallamış kalmıştı. Gecenin o sessizliğinde büyük oda kapısının çarpılma sesini duyduğunda kocasının gücendiğini, küstüğünü, o gece bir daha dönmeyeceğini iyice anladı.

Seyit Mîrân'a göre Homa'nın ardından edilen böyle dedikodular, olabilecek bütün hakikatine rağmen, dinlemeye değmez,

ucuz ve garazlı sözlerdi. Onun gördüğü iddialı kadınların her biri, örtüleriyle kadın olduğu belli olan, sokakta yürürken, çarşaflarının ucu yerin tozunu süpüren kadınlar, onun başına gelen anlatılmaz durumda yüzlerce kere kendilerini kaybetmez miydi? Seyit Mîrân'a göre Homa'nın gençlikten, başında bir büyük bulunmamasından kaynaklanan hatası önemli değildi. Önemli olan, genç kadının vücudunun olanca sıcaklığıyla temiz ve sağlıklı bir yaşamı arzulamasıydı. Bunun yanı sıra Ahu'nun maksadı, Homa ile denkliğine gelince, kimi tefe koysalar, Ahu'nunkinden daha çok ses geliyordu (adam erkek haliyle sinirliyken böyle düşünüyordu). Homa lafını sakız gibi çiğnemek de neydi? Nitekim bu kadınlar, nikâhtan önce bu kadını onların tabiriyle iffetsizi, mescide götürdüğünü, tövbe ettirdiğini anlıyorlardı. Acaba onun yakasını bırakacaklar mıydı? Oturdukları yerde oturup, orada burada onun hakkında konuşmasalardı! Bu konu, necip, itaatkâr bir kadını taşlamak için sapana koyulan koskoca bir taş değil miydi? Güzellik ile hata kadında beyaz bez ile yağ lekesine benzer. Homa meselesi de bunun gibi bir şeydi. Onun yapacağı küçük bir hata, her ne kadar düzeltilse de, halk bunu dallandırıp budaklandırır, hem hamam, hem şehir kapısından dışarı taşıyabilirdi. Bu kadınlar yok mu; Homa'yı boşama işinde aracılığa kalkışan Kerbelayî Abbas ve Mirza Nebî gibi tecrübeli ve uzaktan elini ateşe tutan erkekler için de, Homa'nın geçmişini bütün temizliğine rağmen nikâhı teyit eden değil, onu mahkûm eden bir faktördü. Görünüşe bakılırsa, meslektaşı dostunun sözlerinden Homa'nın geçmişi hakkında iyi kötü haberi olduğu anlaşılıyordu. Bu konuyu ona kim, nasıl açmıştı, belli değildi. Her halükârda ne önemi vardı ki? O kötü bir şey yapmamıştı. Başkaları ne düşünürse düşünsündü. Onu mescide götürüp tövbe ettirdiği gün başka bir şeyi mukaddes suyla yıkamış, kötü zanların çirkefinden arındırmıştı. Bu da onun kalbiydi. Bu kadının namusuna dokunacak bir şey yapmamıştı ki onun bunun alakasız tavsiyelerine bakıp evden kovsun. İnsanların anlayış ve büyüklük iddiasında bulunduğu halde henüz kendi hadlerini bilmemeleri ilginçti. Kerbelayî Abbas asla açıkça bir şey dememişti ona; işaretleri öğüt tarzında ve geneldi. Ama bu adam insanların hayatları ile ilgili hususi meselelere,

adı ne olursa olsun, karışmaması gerektiğini unutmuştu. Birinin ona oğlu Asger'den söz etmesi hoşuna gider miydi? Şimdi çoluk çocuk sahibi olan, artık saçı sakalı ağarmaya yüz tutmuş asi oğlunun taksiratını affeder miydi? Böyleyse, Seyit Mîrân'ın masrafını, zahmetini kabul edip sofra açtığı, bazılarını davet ettiği gün ihtiyar o kadar görgü kurallarını bilmesine rağmen, Asger'in de davetliler arasında bulunduğunu, af ve barış konusunun gündeme geleceğini anlayınca kalkıp odasına çekilmiş, sonra ondan yakınmıştı.

Seyit Mîrân, öyle veya böyle Ahu'nun bir şeyi, yani kocasının Homa'yı gerçekten sevdiğini anladığını düşündü. Başkalarını arkasından çekiştirmekten uzak durur, hiç hoşlanmazdı. Görüşüne göre gıybet etmek bir tür kendini övüp dinleyene dalkavukluk etmekti. Kendisi asla kimsenin arkasından konuşmazdı. Bunların hepsi kendi yerinde doğrudur ama olacağını söylersek, Ahu çok su götürür laflarla kumasını kocasına kötülemek, ona uygunsuz töhmetlerde bulunmak istiyordu. Peki, o kadar mutaassıp olan adamın doğru ile yalanı ayırması gerekmiyor muydu? Ahu'nun elinde bulundurmaktan mutlu olduğu silah, barutu ıslanmışçasına bir köşeye düşmüştü. Onu bir kez daha denemeli miydi? Ya ardından adamın meseleyi takibi ve tepkisi başlarsa? Gerçekten de böyle olması uzak ihtimal değildi. Her halükârda aceleciliğinde, komşularının bakış açılarının hilafına konuyu Seyit Mîrân'a açmış olmaktan pişmandı. Şimdi ne yapması gerektiğini bilmiyordu. Gitmek, ne yapıp edip kocasını geri döndürmek geldi aklına. Yumuşaklıkla, sevgiyle küsmesinin sebebini sormak istiyordu. Acaba tamamen gerçek olan sözleri zülfü yâre mi dokunmuştu?

Ahu yatağa uzanmışken bu dipsiz düşüncelerin girdabında boğulan adam gibi çırpınıyordu. Büyük oda kapısının sesini duyar gibi oldu. Yanılıp yanılmadığı konusunda şüpheye düştü. Ateşin sıcağını görmüş çörek otu gibi fırladı yerinden. Derin sessizliğe kulak verdi; helecanla kendi kendine:

"Yanılmıyorsam bu şıllık onun odasına girdi."

Mehdi'yi uyandırmamak için ihtiyatla yataktan çıktı. Uyuyan çocuklara göz attı. Herkesten kötü yatan Bîjen'in yorganını düzeltti. Başörtüsünü eline aldı, ayaklarının ucuna basarak

hayata, oradan büyük eyvana gitti. Hava açık, biraz da soğuktu ama üstünde gömlekten başka şey olmamasına rağmen soğuğu hissetmiyordu. Kocasının Homa ile fısır fısır konuşma sesi büyük değil, küçük odadan geliyordu. Demek ki Seyit Mîrân Homa'nın yanına gitmişti. Belki gecenin o vaktinde, sinirinden onu sorguya çekecekti. Ahu nefesini göğsünde hapsetti, olanca ihtiyatıyla kulağını kapıya dayadı. Kadının ince, cılız sesi pekâlâ işitiliyordu.

"Sen misin aziz can? Neden geldin? Bu gece onun sırası."

"Sıra başını yesin! Senden uzak kalmaya dayanamıyorum. Uykudan mı sıçradın?"

"Uyumuyordum ki sıçrayayım. Bu soğuk, boş odada, hayatın uzakta kalmış köşesinde sensiz geceleri nasıl uyuyabilirim? Ayak sesini duyunca ömrümün yarısı gitti. Kendi kendime diyordum, 'Ah, gördün mü bak, gecenin bu vaktinde kimse kimsenin umurunda değil. Geldi başıma bir bela.' Ama sen olduğunu anlayınca içim rahatladı. Elini ver bana, kalbim nasıl küt küt atıyor, bak; ah! Ellerin buz gibi... Eee, neden onun yanında kalmadığını söylemedin bana. Bu yaptığın onunla aramı bozacak. Yasayı çiğnemene razı değilim. Birbirimizle barış, sefa içinde yaşayalım, daha iyi."

"Beni buraya sen çektin. Akşam nasıl güzel olduğunu görmedim mi sanki? Dünyada benim için senin sevginden başka kanun yok. Gülüm, şimdi başka şey konuşalım."

"Vaay, beni bu kadar mı istiyorsun? İnanamıyorum."

"Olur veya olmaz, benim için birdir. Şunu bil; seni o kadar istiyorum ki bu gece kucağında ölürsem gam yemem. Sen Allah'ın bana cennetten gönderdiği bir gıdasın. Benim her şeyimsin. Seni ne kadar seviyorsam, tapıyorsam, ondan o kadar nefret ediyorum. Nefesini duymak istemiyorum. Onunla olunca, ruhum zindanda kalıyor."

Adamın kalın sesi zorla işitilse de anlaşılmaz değildi. Ahu kasılarak elini kalbine bastırdı, rahatsızlıkla tükürüğünü yuttu. Tekrar Homa'nın sesi işitildi:

"Peki, ne oldu da kalktın geldin? Kavga mı ettiniz? Veya uyurken mi bıraktın geldin? Büyük odanın kapısını gürültüyle açıp kapamana bakılırsa, geliş tarzına göre birincisi daha doğru, öyle mi aziz can?"

"Evet, aynen öyle. Kavga ettik. Ne yazık ki birlikte güzel güzel yaşamamıza izin vermiyorlar. Bu kadın seni nikâhladığımı anladığından beri kızgın kumun üstünde duruyor sanki. Bir gün Kerbelayî Abbas'ı aracı eder, bir gün Mirza Nebî'nin eteğine sarılır. Şimdi bütün kapılardan umutsuz kalınca, düştü çenesi."

Seyit Mîrân sustu, Homa kadınca bir kararsızlıkla:

"Ne demiş? Ne diyor? Benim bu evdeki dedikodulardan hiç haberim yok. Bugün öğleden sonra hamama gittiğim vakitten geri döndüğüm akşamüstüne kadar odasında kadınlarla toplanmıştı. Otopsiye yatırılmış ölü gibi, hakkımda konuşulduğundan eminim."

"Kulak asma onlara gülüm. Sıkıştılar mı havlar dururlar. Bırak, keyfimize bakalım."

"Hayır, söyle. Mutlaka söyle."

"Pekâlâ; özeti şu. Galiba biri Hüseyin Han'ın evi meselesini onlara haber vermiş. Şuursuz kadın hâlâ anlayamamış, seni sokağın tozu toprağı içinden alıp getirmediğimi. Saçmalamaları yüzünden henüz başım yastık görmedi. Bir de bilse konuştuklarının beş para etmediğini! Kızdım, çıktım dışarı. Ona ibret dersi olsun şimdi!"

Homa nazlı nazlı:

"Mutfak hizmetkârının sözü, mide yangısı. Madem öyle, yarın da onun yanına gitmeyeceksin. Bırak, ders çıkarsın kendine."

"Yarın gece değil, artık hiçbir gece onun yanına gitmeyeceğim. Bırak yansın haline!"

Homa cılız bir gülüşle adamın sözünü tamamladı:

"Bırak yansın haline; sürsün yüzünü zemine. Bu en kötü dert, en kötü ders."

Ahu'nun yüreği kabardı. Artık takati tükenmişti. Korkunç bir umutsuzluk içinde kalmış, ayağının önünde uçurum belirmişti sanki. Bu sözleri eden gerçekten de onun canı gibi sevdiği, bunca yıllık kocası mıydı? Başkaları onun yerinde olsa, yerdeki, gökteki bütün canlıların sessizlik perdesi arkasına çekilip uyuduğu bu karanlık gecede kıyameti koparırdı. Yine durdu, kulak kabarttı, belki başka şeyler de duyabilirdi. İkisinin arasında bir süre sessizlik oldu; daha sonra adamın kulağına

fısır fısır bir şeyler söyledi; kadının gıdıklanma gülüşü ve iki öpücük sesi! Ahu'nun memesinin altına ok gibi bir sancı girdi, bütün göğsünü geçti, göğüs kemiğine dayandı, boğazında düğümlendi. Kalbi ağrımaya başladı; dermansız, ömür tüketen bir ağrı. Afsuncu, gasp edici rakibinin pençeleri onun tasavvurundan da güçlüydü. Odasına dönerken avare hayalet gibi bir an hayatta tereddüt içinde durdu. Her yerde sessizlik, karanlık hüküm sürüyordu. Komşular lambalarını ya söndürmüş ya fitilini aşağı çekmiş, rahat bir uykuya dalmıştı. Talihsiz kadın ne halde olduğunu anlayamadı. Ayakları değil de başının üstünde durmuştu sanki. Oda kapılarının, pencerelerinin dizisi, koridor anormal ve korkunç bir şekilde eğri büğrü görünüyordu. O uğursuz, habersiz dünyada, üstünde gamlı bir görkemle dalgalanıp parlayan yıldız denizinden başka onun bedbahtlığını, umutsuzluğunu gören göz yoktu. Ahu başını gökyüzüne çevirdi, sonsuz gamı arasında Büyükayı yıldızlarının yedisini de gördü. Bu takımyıldızdan biri, yelpazelenmiş kor ateş gibi hoş aydınlığıyla kırmızı, sarı ışığıyla ışıldıyordu. Başı dönmüş kadın sebebini bilmediği halde ölümüne titriyordu. Kasılan elleri farkında olmadan gömleğinin yakasına uzandı, düğmesini açtı, bir eli o yıldıza doğru kalkmışken bir şey mırıldandı. Allah deyip var gücüyle göğsüne vurdu. Ne yapabilirdi lanet okumaktan başka? Bütün çareler elinden alınmıştı. Tabii lanet okumaya çare denirse.

Sekizinci Fasıl

Ertesi sabah Seyit Mîrân'ın evinde çıngar çıktı. İki kuma birbirine girdi; komşular haber almak ve davranmak için geldiklerinde olanlar oldu. Güneş, hayatın ortasındaki yeni çiçeklenmiş söğüt ağacının tepesini altın rengine boyamıştı. Serçeler kışın, soğuğun geri dönmesinden kaynaklanan belirsiz bir korkuyla dallarda cıvıldaşarak güneşleniyordu. Saat altıydı; Ahu sabah çayı için mutfak kapısı önünde ateş harlandırıyordu. Bu görev genellikle Homa'nın sorumluluğundaydı ama her günün hilafına henüz uyanmamıştı veya uyanmıştı da yataktan mahsus erken kalkmak istemiyordu. Namazını kılmış olan Seyit Mîrân'ın sabahın erken vaktindeki öksürük sesi büyük odanın kapalı kapısından duyuldu. Perişanlıktan eli titreyen Ahu yerdeki ateş kabının ucunu tuttu, kömür ile ateş hayatın taş döşemesinde yayıldı. Kadın hiç acele etmeden kömürü toplamak için eğildi. Hınçla dolu olduğu için homurdandı:

"Beyefendi gece nerede yattığını bilmiyorum sanıyor aklı sıra. Bana küsüp gizlice onun odasına geçince sabaha kadar gözlerimin açık kalacağını sandı herhalde. Hizmetçi! Hizmetçiymiş! Bana hizmetçi getirdiğini yutturmak istiyor. Kurban olduğum Allahım bazılarını böyle tez vakitte aziz yapıyor nedense; iki günlük hizmetkâr böyle olursa, bir ay, bir yıl sonra ne olacak? Kapının bacanın anahtarlarını ona bırakıp gideceğim. On dört yıllık zahmet, on dört yıllık umuttan sonra bu muydu sonunda elime geçecek olan? Yazık, yazık ona emeğime, didinmeme! Yazıklar olsun bu memleketin toprağına, kadir bilmez zamaneye! Ne vefalıymış amma!"

Tekrar ateş kabını havada çevirmeye başladı. Bu arada Homa elini yüzünü yıkamak için odasından çıktı. Yarı uykulu ve keyifliydi. Ahu'ya aldırmadan havuz başına gitti, suyla oynarken onun iğneleyici sözlerine kulak verdi. Yüzüne su çarpmadan, komşuların, Ahu'nun hallerine itiraz eden, yarı öfkeli bir tarzda:

"Ne konuşup duruyorsun? Kime söylüyorsun böyle kinayeli lafları?"

"Hiç hanım; sizinle yok ilgisi!"

Homa afallayarak yüzünü yıkadı; havuz başından kalkarken, şikâyet yönü ağır basan bir tarzda ve hır çıkarma maksadıyla:

"Demek pirinç çorbası kaynatan hanımla ilgisi var! Bir gün sabah erken kalkamadım diye kıyamet mi koptu? Ya sen beni el pençe divan duran hizmetçin mi sandın?"

Ahu ona cevap vermek istemedi. Kavga korkusuyla vücudu zangır zangır titriyordu. Ateşi semavere boşalttı; üstüne bacasını geçirdi; çocukları uyandırmak için acele acele odasına gitti ama odaya girmeden önce kapıda tekrar görünüp:

"Hayır, hanım; ben sizin el pençe divan duran hizmetçinizim. Bundan sonra siz hanım, ben hizmetçi! Fatma Zehra, böyle tez vakitte kıymete binip kocasının her şeyi olan pasaklı şıllıklar için iki rekât hacet namazı kıldı!"

Basamakları çıkmış olan Homa ne dediğini iyice işitmek için duraladı. Soğukkanlılıkla yüzünü odada kuruladı, ayakkabı çıkarılan yere geldi. Eliyle eyvan duvarına yaslanarak, hayata ve kumasının odasına doğru döndü. Henüz eyvanda duran kadının gözlerine bir an baktı; bir sır ifşa eder gibi el işaretiyle:

"Nerenin yandığını biliyorum. Kıskançlıktan çatlıyorsun!"

Homa'nın mücadeleye dönük bu ilk açık hamlesi büyükhanım için elbette çok acı vericiydi. Kavga sesine uyanıp eyvana çıkan kızı Klara ile Behram'ı sertçe odaya sokan Ahu geri döndü:

"Kıskançlıktan mı çatlayacağım şerefsiz karı? Hayâyı yutmuş, yüzsuyunu kusmuşsun! Sana bir şey mi dedim? Hurşid Hanım, Allah aşkına bakar mısın, şu saçı kesik ne diyor bana!"

Ahu'nun yüzü kireç gibi bembeyaz olmuştu. Mutfaktan ateş götürmeye gelen komşu kadın apışıp kalmıştı. Hayata çıkıp da kavgaya şahit olmaktan utanan evin en ağırbaşlı kadını kapı arkasından kulak kesilmişti. Homa tekrar ayakkabılığa döndü; en küçük bir fırsatta saldıran Çingenelerin yırtıklığıyla yarım ağız:

"Şerefsiz değilim; şerefsizi tanırım. Şerefsizler arasında seni tanırım. Git hadi, ağzından çıkanı kulakların duysun! Beni hayâsız kadın bellediysen, açtırma ağzımı, söyletme kötüyü. Seni saydımsa, korktuğumdan değil; senin de beni saymanı isterim."

Kuması gibi küplere binen Homa bu sözleri olanca soğukkanlılıkla söylüyordu. Davranışlarındaki alımlılığı yok etmeyen, kendine has baş ve boyun kırıtmalarını Ahu'ya gösteriyordu. Evde onun için fazladan, anlamsız bir şey olan başörtüsü omuzlarına düştü; boynu, beyaz göğsünün bir kısmı göründü. Bu kavganın kıskançlık ve kin olan aslını herkes biliyordu ama bahanesi belli değildi. Görünüşe bakılırsa, iki kuma da bir iyice dolmuştu.

Ahu onu cevapsız bırakmadı:

"Bana küfür mü edeceksin yırtık karı? Elinden geleni ardına koyma. Buralarda fazla görünme de tanımasınlar seni! Senin hayat defterin koltuğumun altında; herkes biliyor senin ne mal olduğunu!"

Haciye'nin kardeşi Daryuş su çekmek için kuyu başına gidiyordu. Yirmi üç yaşında orta boylu, ince yapılı, edepli bir delikanlıydı. Homa'nın bu eve gelmesinden önce özgürce hareket ederdi. Annesine, kız kardeşine, yeğenine ekmek parası kazanan tek kişiydi; Vilayet Yol İdaresi'nde çalışıyordu. Görünüşte ço-

cukça bir ahlakı vardı. Yaşından on yıl küçük gösteriyordu. Yaşlansa da çocuk görülecek kişilerdendi. Alelacele uykudan kalkan genç işçi, kadınların kavgasını görünce hayatta dolanmak istememişti. Su çekip yüzünü yıkamadan ibriği kuyu başına koyup geri döndü. Hayatın en tatsız, acı anlarında bile hoş kadınlık vakarını unutmayan Homa çadorunu başına çekti. Geri çekilmesinin göstergesi olan yaralı bir halde kumasına:

"Biri de çıkıp neyinle övünüyorsun demiyor sana. Ağzımı açtırma dedim sana!"

Ahu olanca hırsıyla şarladı:

"Açsan ne olacak ha? Açsan ne olacak?"

Büyük odanın pencereleri kapalıydı ama Seyit Mîrân karılarının sabahın o sessizliğinde mahalleden duyulan seslerini işitiyordu. Öfke içinde, kendi kendini yiyerek şehit Kaçar şahı gibi sürekli bıyığını çiğneyip sabrediyordu. Sıradan bir ağız dalaşından çok ötede olan bu kavga, hem de bütün komşularının evde bulunduğu sırada, haysiyetine, vakarına düşkün olan Mîrân için çarpıcı bir konu değil, büyük bir rezalet demekti. Bu düşüncesiz kadınlar daha bir hafta geçmeden böyle çirkince girmişlerdi birbirlerine. Bundan sonra durum daha da beter olmayacak mıydı? Tam bir keşmekeş. Her sabah güzel güzel bir lokma ekmeğini yiyip çayını içtikten sonra Allah'ın adını anarak işine gücüne gitmek üzere evden çıkacağı sırada biri eyvanı, öbürü ayakkabılığı siper alarak, onun insanlar arasındaki şerefini düşünmeden birbirlerine atışmaya mı başlayacaklardı? Ona göre kabahat Ahu'daydı. Sabahın köründe hayatta homurdanmaya, ipe sapa gelmez şeyler söylemeye başlamıştı. Hakkının çiğnendiğini söylüyor, Homa'ya hınçlanıyor, hiçbir sebep yokken kavga arıyordu. Savaşı çıkaran da oydu. Karga gibi komşuları haberdar etmek istiyordu. Seyit Mîrân'ın akıllı, oturaklı bir kadın olan karısından beklentisi daha fazlaydı. Rezil rüsva eden son cırlaması artık sabrını taşırdı. Omzundaki Horasan kürkünü fırlattı, kaşları çatık halde, dişlerini sıkarak basamaklardan indi. Homa eyvanda onu görünce odasına girip kapıyı kapattı. Ahu mutfağın önünde onun yüreği gibi kaynayıp taşan pirinç semaveri çay demlemek için iki eliyle tutmuş, odaya götürüyordu. Kocası sakin sakin avına yaklaşan kaplan gibi görünüşte

acele etmeden, öfkelenmeden ona yaklaştı, bileğini kavradı, semaveri yere bıraktı. Ahu kendi iradesiyle, kocasının yanında eyvana, oradan odaya gitti. Onun ne yapacağını görmek istiyordu. Odaya girdiklerinde hiçbir konuşma olmadan, zavallı kadın yumruk, tekme, tokat yağmuruna tutuldu.

"Seni kahrolası seni! Benim şerefimi beş paralık etmek için gözünü yumup ağzını açarsın ha! Utanmaz arlanmaz seni! Çingenelikmiş, soysuzlukmuş! Kimle dans ediyorsun sen?"

Ahu yumruk ve tokat darbeleri altında elini başına siper edip sessizce yere oturdu. Sonra sakin sakin:

"Vur, vur, ellerin dert görmesin Seyit Mîrân; beni dövüyorsun değil mi, vur, vur!"

Kadın, erkek komşular çarpıntı ve şaşkınlıkla karışık bir dikkatle dayak sesini dinliyordu. Kadının başına inen her darbeyle yüzlerinde derin bir hayret ve üzüntü çizgisi beliriyordu. Hayret etmelerinin sebebi, evdeki barış, huzur ortamının bozulduğunu görmeleri değil, uzun yıllar geçtikten sonra Ahu Hanım'ın, o zamana kadar evin tartışmasız kraliçesi olan, hayattan en küçük bir şikâyeti bulunmayan kadının en büyük hakaretlere hedef olmasıydı. Orada, o evde, her ay, koridorun bitişiğindeki odada oturan karı koca, yani Hurşid Hanım ile Agacan kavga eder, bir dereceye kadar evin huzurunu kaçırırdı. Huysuz adam, karısının, çocuklarının elini tutar, sessiz sedasız odaya götürür, kapıyı içerden kilitlerdi. Sonra kemerini çıkarır, her birini dayaktan geçirirdi. İçerdekilerin ağlamaklı sesleri, dışarıdan Hale Bigim'in, gelinin, torunlarının feryat figanı, üzücü bir sahne oluştururdu. Bu durum komşular için bir bakıma da gülünç olurdu. Ondan sonra Agacan derhal evden çıkar, dışarıda bir iş veya para bulup da bir batman ekmek, bir miktar et ve bakliyatla tekrar eve gelene kadar ortalıkta görünmezdi. Karı koca aralarında geçeni unutur, başka bir mesele çıkıp da dayak faslının başlayacağı güne kadar barışırlardı. Elbette sabırsız bir kadın olan Hurşid Hanım da kocasını kızdırmakta kabahatsiz değildi. Sürekli homurdanır, damarına basardı. Yüzüne karşı veya arkasından söylenir dururdu:

"Kocam adam olsa, yüzüm sarı olur muydu?"

Her halükârda bu karı kocanın hikâyesi açlık ve yoksulluğun hikâyesiydi. Yoksullara göre bunun tek çaresi ölümdür. Oysa Seyit Mîrân'ın hikâyesi tokluk, ne oldum delisi olmaktı. Bunlar birbirinden çok farklıydı. Sinirinden ve bir dereceye kadar kontrolsüzce Ahu'ya karşı bu kadar şiddet uygulasa da asıl amacı kadınlara gözdağı vermekti; asıl suçlu olan büyük karısına değil, aynı zamanda bu meselede hiç suçu olmayan küçük karısına da. Ahu sabırla, teslim olarak, bağırıp çağırmadan, hatta inlemeden onun darbelerine dayanınca hemen elini çekti karısından. Öfkeyle, somurtarak, üstüne yeşilliklerle süslenmiş bayram tepsisinin koyulduğu kürsünün yanına oturdu. Yüzü alacalı siyahtan ölü yüzünün karalığına dönmüştü. Güçlükle nefes alıyordu. Sigara sarmak isterken az daha sigara kutusunu düşürecekti. Kalktı, akşamdan çiviye astığı pantolonunu alıp giydi. Odadan çıkacakken, odanın bir köşesinde civciv gibi büzüşmüş, korkulu gözlerle annelerine bakan Klara ile Behram'ın sessiz sessiz, hık hık ağlamalarını görünce durdu. Sigarasını içmek için tekrar kürsüye oturdu. Gösterdiği onca şiddet ve kabalıktan sonra bir şekilde yumuşak davranmak, öğüt vermek, kendi açtığı yaraya merhem koymak istedi. Bedbaht, mazlum Ahu duvar kenarında başını dizine koymuş, hıçkırığı zar zor duyulacak şekilde ağlıyordu. Her şeyden habersiz olan Mehdi sandığın menteşesiyle, kilidiyle oynarken, Bîjen onca gürültüye rağmen hâlâ uyuyordu. Seyit Mîrân zirveye ulaşıp geri dönen fıskiye suyu gibi, yaptığını yorumlamak için kesik kelimelerle, daha sakince bir eda ile:

"Durup düşünüyorum, bakıyorum, ediyorum; sabah sabah kör şeytanın yaptığı işe bak! Boynum kırılsın; kabahat bende, sana itibar ettiğim, hürmetli davrandığım için! Çok yüz vermişim sana; sen saygıya değil, yumruğa, tekmeye layıksın!"

Öfkeden devrilmiş gözlerle kadının iki büklüm bedenine, dağılmış saçlarına, ağlayan, ıstıraplı yüzüne baktı. Son bir şüphesi kalmıştı, ondan da emin oldu. Karısından hoşlanmıyordu, onu hiç mi hiç sevmemişti. Yıllarca hayatın kıvrımlı yollarında yol arkadaşı olan, varlıkları, ölümleri binlerce damarla, kökle birbirine bağlı olan birinden sebebini bilmeden veya bilmek istemeden nefret etti. Oval yüzü o mahmur ve sıcaklık veren

gözleriyle, evin kapısında başka bir şekilde belirdiği andan itibaren, suya batırılmış bir şey gibi kırık ve uygunsuz görünüyordu. Davranışları, sözleri soğuk, ayağa düşmüş cinstendi. Geçen yıllar içinde nasıl böyle çirkin, kötü yük olan bir kadın olmuştu! Onunla Homa aynı cinsten değillerdi ama o sırada Seyit Mîrân'a göre elmas ile karbon gibi aynı cinstendi. Sinirli adam yine yüklenmeye devam etti:

"Sabahın köründe yaygarayı koparıp mahalleyi başıma döküyor! Bir ömür boyu korumak için uğraştığım şerefimi bir saatte, hem de bir hiç uğruna yok ediyor! Sen var ya, vallahi benim gözümde düşmandan betersin!"

Tekrar dişlerini gıcırdatınca kadın sertçe başını kaldırdı:

"Senin bunca yıllık şerefini yok eden ben miyim yoksa sen misin Seyit Mîrân? Hem de bu eve getirdiğin o süslü karıyla! Külahını koy önüne, düşün bir kere."

Kadının bütün savunma gücü yardımına yetişmişti. Sözden daha etkili olan dayanılmaz bakışlarını çevirdi kocasına. Daha önce onda görülmedik olan bu bakış, yüzünü, gözlerini çirkinleştirmişti. Boyun damarları kabarmış, gıdısındaki çukur şeklini değiştirmişti. Seyit Mîrân'ın gözleri deliler gibi dönmeye başladı. Takma dişleri ağzında tak tak ses çıkardı. Sağa sola başını çeviriyor, bir şey arıyordu. Kapı camının ardında bir şey ilişti gözüne. Sapı kırık, işe yaramaz bir kar küreğiydi. Dükkândan getirmişti. Bir süredir eyvanda öylece duruyordu. Aradığını bulmuştu galiba. Eyvana çıkması, sapı tavan altına kadar uzanan küreği yatırması, kırık yerinden sapı ikiye ayırması ve geri dönmesi birkaç saniyeden fazla sürmedi. Elinde kalan sap, Kürt kadınlarının çay kenarında yün dövüp yıkadığı değnek kadardı. Komşular öfkeli adamın ne yapmak istediğini bilemediklerinden şaşkınlık içindeydi. Bütün ani olaylarda olduğu gibi, olanı biteni seyrederken, bir görevlerinin olup olmadığını, ne yapmaları gerektiğini bilmiyorlardı. Seyit Mîrân'ın gözünü öyle bir kan bürümüştü ki kendini hepten kaybetmişti, ne yaptığından habersizdi. Kadının başına gelince ağır sopayı havaya kaldırdı, yün döver gibi çekinmeden başına vurdu. Ali ile Amr'ın dövüşünde melekler Zülfekar'ın etkisinin azalması için öfkeli imamın bileğini tutmuşlardı. Burada ise şeytanlar Seyit'in ko-

lunu kaldırdı, darbenin etkili olması için sopayı indirirken güç verdiler. Kendini geri çekerken dirseğiyle kapı camlarından birini kırdı; korkunç şangırtı bütün hayatta yankılandı. Ahu acıyla inleyip yere yığıldı. Delinmiş tulum gibi örgülü saçlarından kan boşandı. Komşular başları örtülü veya örtüsüz halde odaya daldı. Bayılan Ahu'nun çevresinde kadın, çoluk çocuk etten bir duvar oluşturdu. Afallamışlar, bağrışıp çağrışıyorlardı.

"Kaldırın onu; yanık bez getirin! Akrep yağı getirin!"

Seyit Mîrân komşuların kınayıcı, sert sözlerine muhatap olmamak için oradan çekildi. Şeytana uymuştu bir kere. Gömleğinin dik yakası açıktı. Zanaatkârlar Sokağı'ndaki evde sigara ateşiyle yanan pantolonunun dizi hiç fark etmediği halde odada bir yere takılıp yırtılmıştı. İşin buraya varmasını kesinlikle istemezdi ama olan olmuştu bir kere. Öyle öfkeli, öyle kırgındı ki karısının mazlumluğu hakkında hiçbir olumlu düşünce taşımıyordu. Ne yaptığından pişmandı, ne ona acıyordu. Sabah kahvaltısı etmeden, sadece başını yardığını bildiği karısını kan revan içinde komşulara terk edip evden çıktı. Sinirinden, kahvaltı etmeden arka arkaya içtiği sigaralar yüzünden başına ağrı girmişti. Sokakta, çarşıda tanıdık birini görmemek için şehrin bilinmedik, kalitesiz kahvehanelerinden birine sığındı.

Bu tarafta Haciye Hanım alelacele hayattaki ipte asılı duran bezi kibrit alevine tuttu; külünü toplayıp odaya geldi. Genç dul ilk kez evde çadorsuz görülüyordu. Üstünde mor bir gömlek, puantiyeli bir başörtüsü vardı. Cazibeli, sıcak yüzünde, nesiller boyunca erkeklerin kadınlara karşı başına buyruk şiddet uygulamalarının yansıdığı derin bir şefkat ve teessür okunuyordu. Komşular henüz birini akrep yağı getirmeye gönderecekken, sokaktaki Müslümanların "madam" dediği bitişik komşuları olan Ermeni kadın hayata girdi. Kadınların bağrışmalarından, kimseye zararı dokunmaz komşusunun başına kötü bir şey geldiğini hissetmişti. Saçlarını arkadan bezle bağlayan, evde veya dışarıda hep mutfak önlüğüyle dolaşan bu gösterişsiz kadın, Müslümanlarla karşılaşınca gördüğü baskı yüzünden –gerçi bu baskı sürekli değildi– onların arasına pek girmezdi. Bu sokağa geleli üç ay olmuştu. Bitişik komşu olmak ister istemez onunla Ahu arasında, uzaktan da olsa bir yakınlık, kendisi için aynı

zamanda sevgi ile karışık bir hal oluşturmuştu. Kocası Yakop İran-İngiliz petrol şirketinde teknisyendi. Kısa boylu, şişman, kıllı bir adamdı. Bütün Ermeni erkekleri gibi genç kalmıştı. Ermeni madam bir şeyler yapmak için oraya geldiğinde yedi yaşındaki kızı Satik de yanındaydı. Vitrinlerdeki beyaz, güzel, zarif bebekler gibiydi. Tertemiz, güzel giysileriyle, sanki baharın ilk çiçekleri açmış da annesi o sabah bahçeden toplamış gibiydi. Gül dalı gibi boynu, küçük ağzı, inci gibi dişleri vardı. Zarif vücudu nebat şekeri gibi gevrek, kırılgan ve sevilesiydi. Ermeni madamın Şora adında bir de oğlu vardı. Behram'ın okulunda okuyor, ondan bir üst sınıfa gidiyordu. Başından kan akan, kadınların akrep yağı getirmek için telaşa kapıldığı Ahu'ya gözü ilişince hiç beklemedi. Kırık dökük Farsçası ve Ermeni lehçesiyle şu cümleyi söyleyip geri döndü:

"Siz bekleyin şimdi; akrep yağı lazım değil."

Aceleyle geriye dönüp kızına bakmadan eve gitti, üç dakika içinde kırmızı ilaç bulunan küçük bir şişe, bir miktar pamukla geri döndü. Kadınlar ona yol açtı, yaklaştı, özgüvenle, deneyimli bir hastabakıcı gibi temiz pamuğa ilaç döktü, kadının saçlarını dikkatle geriye attı, yaranın her tarafına sürdü. Temiz bir bez istedi. Yarayı iki tarafından sıkıca sardı. İşini bitirip kenara çekilirken, biraz ifade kıtlığından utanarak:

"Ben geldim, Meşhedî Mîrân'dan rica ettim; iyi bir değirmen söyledi bize; iki yük un lazım."

Sonra Ahu'yu işaret etti; şaşkınlık alameti olarak başını, elini salladı.

Haciye Ahu'nun kanlı ceketini çıkarmasına yardım ederken yine işaretle:

"Bu hanım bu sopayla kocası vur vur."

Ermeni'nin kaşları kalktı.

"Oooo! Çok kötü, çok kötü!"

Ahu kadınların yardımıyla kürsünün altındaki yatağa sırtını verdi. Ermeni duvar kenarında halıya oturdu. Eyvanda bulunan kızı kimseden çekinmeden odaya girdi, bütün kadınlara baktı. Güzel, tertemiz vücudu o eve o kadar yabancıydı ki orada bulunanlardan hiçbiri ona sevgi göstermeye cüret edemedi. Haciye:

"Madam Müslüman çok kötü, çok kötü. Bu hanımın kocası iki kadın aldı." (İki parmağıyla gösterdi.)

Ermeni'nin şaşkınlığı daha da arttı.

"Ooo! Siz doğru dedi? Ben şimdi bilmedi. Peki, öbürü nereye gitti?"

"Öbürü, orada odasında. Madam biz deriz ki erkeğin iki donu olursa, iki kadın düşünmeye başlar."

Ermeni madam, sanki acayip bir varlık görecekmiş gibi söylenilen kadını görebilmek için hayata doğru başını uzattıysa da bir şey görmedi. Bir an olanca şaşkınlığıyla bu olayı başından sonuna kadar düşündü fakat teselli edemedi. Başı yarılmış Ahu üzüntüyle acı acı güldü. Eyvanda soğumuş semaverle uğraşan Safiye Banu kapı önünde belirerek ekledi:

"Bu hanım on beş yıl boyunca koca evinde didindi. Adam bunu aldığında böyleydi. (İşaret parmağını yalayıp Ermeni'yi gösterdi.) Dört çocuk doğurduktan, acılar, meşakkatler çektikten, taşlı yoldan geçip düzlüğe çıktıktan sonra, zorluk dönemi geride kalıp çocukları yetiştirip hayatın ne demek olduğunu anlayacak yaşa geldiler ya; bu vefasız adam gitti, soysuz birini ortak diye getirdi; gitti boy aynası gibi karşısına koydu. Onun yaptığı tıpkı sizin küçük köpeğinizin yaptığı gibi; karnını ne kadar doyurursan doyur, dışarıdan eve geldi mi, bir de bakmışsın ağzında pis bir kemikle geliyor, kemiği gizlice bir köşeye götürüyor. Keşke bunlarda da köpek kadar vefa, hayâ olsaydı, bir insanın didinmesine böyle karşılık vermeseydi! Yapacağını yaptı, görüyor musun, hâlâ gözü doymamış; kaç nefeslik ömrü kaldı ki?"

Aslında madamı muhatap bilen Safiye Banu onun anlayıp anlamadığını bilmeden, hızlı hızlı, biraz da sinirli konuşuyordu. Ermeni, yaşlı kadının dediklerini anladı ama cevap veremeyince sustu. Dil bilmediği, herkesin kendine ilgi gösterdiği kadınlar arasında yabancı kaldığı için utandı. Nazlı bir tebessüm ile Klara'ya, Behram'a baktı. Güneş iyice yükseldiği halde ikisi henüz okula gitmemişti. Kürsüde annelerinin yanına büzüşmüş, gözlerini ona dikmişlerdi. Kadınlar arasında kısa bir sessizlik oldu; bu sırada Bîjen uyandı. Yerinde doğruldu. Kadınları, çocukları, kalabalık, sessiz odayı, başı, yüzü garip bir şekilde sa-

rılmış annesini görünce evde haftalık ravza töreni yapılıyor sandı. Kız kardeşine döndü; ağzından şu cümle döküldü:

"Mimi* aşıh olmuş. Peki, niye ravza okumuyor?"

Bu tatlı konuşma sessizliği gülüşe çevirdi. Kadınların gülmesi Ermeni'yi de güldürdü. Ahu'nun kurumuş dudakları tebessüm etmek için aralandı; halsizce gülümsedi. Ancak boynuna sancı saplanınca inledi. Tedavi gören hastaların halsizliğiyle elini uzattı, Bîjen'in başını, kulağını okşadı. Kocasının düşürdüğü bu umutsuzluk girdabında ve perişanlıkta tek umut ve teselli kaynağı bu çocuklardı. İçindeki kederle:

"Evet, çocuğum, mimi başına sarık sardı, aşıh oldu. Ama ravzasını babacan okudu. Bu da siftahını yaptığımız bu yılki bayramlığımız. Elleri dert görmesin. Ama ben bu karıya gününü göstereceğim; boynuzlu keçinin hakkı kurtta kalmayacak. Siz varsınız ya; hiçbir şeyden korkmam."

Bîjen bu sözden, odada bulunanların sevgi dolu bakışlarından utandı. Güzel Satik'e döndü, ayağa kalktı, babasının Meşhed hediyesi olarak verdiği kurmalı horozu perde arkasından alıp ona gösterdi. Geç kaldığı için okula gitmemekte ayak sürüyen kardeşi Behram oyuncağı kurup yere bıraktı. Oyuncak horoz, tavuğa yem gösteriyormuş gibi gagasını yere vuruyordu. Kısa zamanda çay da hazırlandı. Ancak madam bütün ısrarlara rağmen bir bardak içmek için bile beklemedi. Bir bardak çayla zarar görmeyeceğini söylediler. Kızardıysa da bir şey demedi. Giderken, adam evde olduğu sırada değirmen konusunu görüşmek için tekrar geleceğini, bu arada ona, İslam'da iki kadın almanın çok kötü bir âdet olduğunu, kadın dövmenin ondan da beter olduğunu söyleyeceğini vurguladı. Satik'in ağzından, Bîjen'i kızının da çok ilgisini çeken kurmalı horozuyla birlikte gelip bir saat oynaması için evine davet etti.

Seyit Mîrân o gün hava iyice kararana kadar eve gelmedi. Bu süre içinde Ahu üzgün, halsiz, odada yatmış, uygunsuz bahtını, zamanenin başına getirdiği sevgisizliği düşünüyordu. Odanın yarı açık kapı aralığından kocasının ne zaman eve geleceğini görmek için dışarıyı gözlüyordu. Her şeye rağmen kendini iki üç gün önceki halinden daha rahat hissediyordu. Vücuda, gön-

* Kürtçede anne. (ç.n.)

lüne inen ani ve şiddetli darbeye rağmen, gam denilen devleti resmen tanımıyordu. Sonunda kocası güler yüzle, elinde nar olduğu muhtemel bir bohça ve iki yabancı Kürt'le birlikte eve girdi. Daha önceden, Nukre'nin oğlan evin ekmeğini getirdiğinde, Meşhedî'nin dükkâna gelen iki Kürt'le birlikte kahvehaneye gittiği haberini vermişti. Evin günlük ihtiyacı olan bir batman yerine iki batman ekmek getirmişti onun talimatıyla. Bu da misafirlerin akşam yemeğine kalacağı demekti. Ahu yeni gelenleri görüp tanımak için merakla ayağa kalkıp oturdu; kapıdan dışarıya baktı. İki kişiden biri geniş omuzlu, uzun boylu bir adamdı. İsteksiz, düzensiz adım atıyordu. Akşamüstü karanlığının, Babil kulelerinin gizemli görkemini veren binanın kapısından, bacasından, büyük bahçesinden korkuyor gibiydi. On saatlik bir sessizlikten sonra Homa'nın beklenmedik bir ahenkle işitilen ince sesi, güler yüzle, başı dik olarak kuyudan su çekmek için kuyu başına gelmesi, genel olarak misafirlerin durumu, gelenlerin Homa'nın yakınlarından başka biri olamayacağını gösteriyordu. Gerçek de buydu. Bunlardan biri Çağasefid muhtarı olduğunu söyleyen, Homa'nın amcaoğlu Hâlû Kerem'di. Kılığı kıyafeti de muhtara benziyordu. Diğeri ağabeyi Berahas'tı. Üstü başı döküldüğü için Homa ilkin onu komşulara tanıtmaktan utandı. Bununla birlikte sevinçten ne yapacağını bilemez olmuştu. Hayatta çocuklarla haber saldı herkese, köyden yakınları geldi diye. Bunca yıldır amcaoğlunu görmediğini söylüyordu. Böyle bir olay üstüne geldiği için haliyle sevinçliydi. Ondan daha sevinçli olan ise kocası Seyit Mîrân'dı. Hayatın öbür ucundan Behram'ı çağırmıştı. Para verip bakkaldan yoğurt aldıracaktı. Adamın sevincinin asıl sebebine gelince, daha önce konu komşu arasında, Homa'nın akrabalarının onu reddettiği yolundaki tahminler ve dedikodulardı. Zehra Reştî'nin evi meselesi, onu dilden dile dolaşan uydurma hikâyesi bu masalı dallandırıp budaklandırıyor, kadının arkasından dedikodu çıkmasını kaçınılmaz kılıyordu. Üstüne üstlük, komşular onunla kaynaşmıyordu. Sanki bu kargaydı, onlar papağan. Hele hele bir haftadır ona karşı tavırları o kadar tuhaftı ki temiz ve soylu olan bu kadın, ilk günlerde sandığı gibi gerçekten de diğer kadınlardan bir şeylerinin eksik olduğunu

düşünüyor, sürekli dudağını ısırıyor, düşünüyor, belli etmese de üzülüyordu. Acaba âşık adamın burnu, her yerde onun ve sevilmeye değer kadının çevresini saran çarpıcı ve incitici havanın kokusunu almıyor muydu? Her ne olursa olsun, Homa o evde garip ve yalnızdı. Sadece bu sebep yüzünden bile himaye edilmesi gerekirdi. Misafirsever olan, insanlarla haşır neşir olmayı seven adamın onun yakınlarıyla görüşmekten dolayı sevinmesi şaşırtıcı değildi. Çünkü her şey bir yana, onları ilk kez görüyordu.

Homa sevincinden yerinde duramıyordu. O akşam tekrar mutfakta Ahu ile karşılaştı. Onunla konuşmaya çalıştıysa da Ahu köpeğe verilen yüz kadar yüz vermedi. Homa, çevresine hurma dizdiği omletten bir lokma alıp Bîjen'in eline verdi. Ahu inatla lokmayı alıp hayata attı; o anda kedinin nasibi oldu. Kısacası kuması onunla barışmak için yelkenleri suya indirmişti ama Ahu o kadar kırgındı ki öyle kolay kolay hıncı geçecek, hem de hiçbir şeyine güvenilmeyecek bir kadınla konuşacak gibi görünmüyordu. Ahu bir düşüncede takılıp kalmıştı. Kadının yakınları beş ay habersizlikten sonra ne olmuştu da ondan haber almış, kim haber vermiş de ansızın onu hatırlamışlardı. Sonradan öğrendiğine göre Seyit Mîrân daha nikâh günü dükkâna gelmeleri için onlara haber göndermiş, işte şimdi gelmişlerdi. Berahas'ın eve girdiği sırada ta eyvan basamaklarının önünde, yani hayatın ortasında ayakkabılarını çıkararak çam devirmesi gülünçtü. Sonradan kadınların, özellikle Homa'nın dalga geçmesine sebep olmuştu.

Büyük bayrama üç gün kalmasına, köyde yapılacak çok işlerinin olmasına ve bu yüzden hemen dönmeleri gerekmesine rağmen muhterem ve itibarlı damat Seyit Mîrân'a saygı duyduklarından şehirde dört gün kaldılar. Bu süre zarfında gece gündüz büyük odada hepsi bir arada oturdu. Kahvaltıyı, öğleyi, akşamı orada yiyorlar, sadece yatma vaktinde birbirlerinden ayrılıyorlardı. Homa ile Seyit Mîrân misafir odasında yatıyor, amcaoğlu ile ağabeyi küçük odaya geçiyordu. Hava biraz soğuk olsa da büyük odada pirinç mangalı yakıyorlar, Homa arada bir hayata bakan pencereleri açıyor, Ahu'nun aile hayatı ve saadetine ilişkin aşk ve umutla dolu olarak diktirip süslediği perde-

leri kenara çekiyordu. Alman gümüşü semaveri yakıyor, oturuyor, kalkıyor, konuşuyor, gülüyor, başı açık, Kâşân halılarının üstünde o yana bu yana gidiyordu.

Ahu kocasının erkek huyuyla, sinirle bir iş yaptığını, yakında gönlünü almaya geleceğini düşünüyordu. Üstelik bayram ve sevinç günleri vardı. Zorunluluk en azından temreni yarasından çıkarmayı gerektiriyordu. Ancak kalbi kırık kadının beklentisinin aksine, kuması bile onun gönlünü almaya çalışırken Seyit Mîrân ona karşı umursamaz davranıyor, yüz vermiyordu. Koridordan hayata doğru yürürken asla onun odasının tarafına ne yapıyorlar diye dönüp bakmıyor, tıpkı yeni gelmiş bir yabancı gibi dosdoğru büyük odaya gidiyordu. Ahu haksız yere dayağı yemiş, yasal sırası çiğnenmişti; hâlâ da borçluydu sanki. Karısına şiddet uygulayan, herkesin gözü önünde onu kan revan içinde bırakan adam, karısının gidip ondan özür dilemesini bekliyordu. Bencillerin âdeti hep böyledir. Ahu bunu pekâlâ biliyordu. Şöyle iki üç gün hasta olup yatağa düşse de görseydi, onun başucuna gelip hal hatır sorup sormayacağını.

Bu amaçla bir sabah bahçe ortasındaki karları kenara çekti, bir avuç alıp yedi, birazını da bir çanağa koyup göğsüne, böğrüne sürmek için odaya götürdü. Ancak ne yaptıysa da bu işe cesaret edemedi. Yapmak istediği aptalca ve tehlikeli bir deneydi. İlk darbesi kendinden ve çocuklarından başka kime gelirdi? Besbelli kimseye. Korent kralının kızını almaya niyetli kocası Jazon'un eşi Medee değildi; sevgili çocuklarının başını keserek kumasından ve kocasından intikam mı alacaktı?

Ertesi gün Hâlû Kerem ile Berahas gidecekti. Komşuların fikrini sordu, insanlığı, görgüyü dikkate aldı; yarın öbür gün bir söz olmasın diye Ahu başındaki sargıyı çözdü, başörtüsünü bağladı, büyük odaya geçti. Ne de olsa misafir gelmiş olan Homa'nın yakınlarına hal hatır sordu, sohbet etti. Bu sırada onlar öğle yemeğini henüz yemişti. Homa Alman gümüşü semaverin arkasında oturuyordu. Güler yüzle ona çay koydu. Kocası Seyit Mîrân'ın neşesi yerindeydi. Yeni bulduğu akrabalarla öyle bir haşır neşir olmuştu ki yüz yıldır hasretlerini çekiyordu sanki. İran-Turan arasındaki bitmek bilmez savaşlar gibi lafa fırıncı ile değirmenci sınıfı arasındaki çekişmelerden, an-

laşmazlıklardan başladı, Horasan yolculuğunda görülecek yerler, Şah Abdülazim'in dumanlı arabası, attar dükkânındaki çeşitlilik, bunu seyreden insanlar, kunduracılar çarşısında Behram'a attığı tokat, Kıptilerin İsrailoğullarıyla konuşması, onlara kötü davranması, Musa'nın zuhuru, Firavun'un yok oluş mucizesiyle noktaladı.

Seyit Mîrân aklı eren, bilgili bir sohbet arkadaşı yakaladı mı güzel özelliklerini her zamankinden daha çok yansıtıyordu. Zengin, ehlidil Lor hanları gibi şapkasını başının önüne getiriyor, kolları sıvıyor, gözlerinden mutluluk ışığı saçılıyor, beyaz dişleri hoş, sıcak bir samimiyetle görünüyor, tatlı, davetkâr bir tebessümle dinleyeni kendine baktırıyordu. Bazen yüzü gülüyor, bazen karar ve irade alameti olarak kaşları şekilden şekle giriyor, el hareketleri sözlerine eşlik ediyordu. Hareketlerinde yitirilmiş bir pehlivanlığın, zati soyluluğun izleri görülüyordu. Dost, düşman, çocuk, büyük, kim olursa olsun, muhatabını haddinden fazla bir samimiyetle seviyordu. Bu bakımdan Ahu kocasının ahlakını iyi tanıyordu. Erkeğin süsü onun görülmeye, dinlenmeye değer özellikleri ile iftihar ettiği eylemleridir ama bunları herkesin beğeneceği şekilde anlatması şartıyla. Bu özellik bütün güzelliğiyle Seyit Mîrân'da vardı. Kısacası onun adamı o gün öğleden sonra her zamankinden gerçek haliyle orada oturmuş, sohbet ediyordu. Seyit onu görünce biraz surat astı fakat hemen unutup yarıda kalmış sözüne devam etti. Ahu nefret ile yakıcı öfke arasında ondan hoşlandı. Odada kimse olmasa, kuşkusuz koşup dizine oturur, güçlü, kıllı kollarını öper, sıcak gözyaşlarıyla ıslatır, işlemediği suçtan dolayı özür dilerdi.

Tesadüfen Hâlû Kerem de hoşsohbet, görgülü bir adamdı. Gözü, kulağı, dudaklarıyla dinliyor, sözlerini "buyuruyorsunuz, diyorsunuz, bravo" gibi sözlerle, hoşa gidecek seslerle onaylıyor, teyit ediyordu. Eğik boynu, perhizkâr gözleri, hep üst üste duran elleriyle bu kırk beş yaşındaki adam genel olarak sağlam karakterli, edepli biriydi; bundan başka da olamazdı. Hâlû Kerem sanki köy ağasının huzurundaymış gibi, çocuk, büyük, kadın veya erkek kimle konuşacak olsa, edeple, saygıyla kulak veriyor veya söze başlıyordu. "Yoğurt kara, katran beyazdır" denilse, asla muhalefet etmiyor, "Acaba doğru mu söylüyorlar; bu za-

mana kadar yanılmış mıyım?" diye düşünceye dalıyordu. Ama görünüşü böyleydi. Hâlû Kerem olgun görüş sahibi, tedbirli bir adamdı. Alçakgönüllülüğü onun büyüklüğünden bir şey eksiltmiyordu. Yuvarlak, güneşten kararmış bir yüzü vardı. Sağlıklı iki iri göz, etsiz, çizgili bir alın; bütün bunlar onun çalışkan bir adam olduğunu anlatıyordu. Genellikle bütün asil köylüler gibi yüksek sesle konuşuyordu. Sesi kalın ve boğazının derinliklerinden çıkıyor, adeta konuşurken gürlüyordu. Bir konuyu beyan ederken düşünceli bir tavır takınıyor, insanın sözüne inanası geliyordu. Ama bir defasında dostlarına "Bir konu hakkında yemin edecek olursam, bilin ki gerçek başkadır" demişti. Bu adamın Seyit Mîrân'ın gözünde onu sevilmeye, haşır neşir olunmaya değer özelliklerinden biri, asla kendi arzusuyla hayatın küçük, önemsiz meseleleri hakkında konuşmak istememesiydi.

Hâlû Kerem'in kabiliyetli, kişilikli bir adam olarak görülen zahiri ve batını özelliklerinin hiçbiri Homa'nın ağabeyi Berahas'ta görülmüyordu. Az konuşan, kimseyi incitmeyen bir adamdı. Hatta dinleyerek bile bir topluluktaki konuşmalara katılamazdı. İki taraftan saçlarını uzatmış, orta kısmı usturayla tıraşlamıştı. Uçları aşağı sarkmış Özbek bıyığıyla insanı yanılgıya düşüren, yontulmamış adam görüntüsü veriyor ama bu durum onun ebleh ve sakin görünümüyle bağdaşmıyordu. Bir köşede bir saat veya bir yıl otursa, kimse onunla konuşmasa ağzını açmazdı. Zorunlu olarak konuşacak olsa, muhatabına her türlü sohbet kapısını kapatacak kadar kısa konuşurdu. Bununla birlikte düşünce meydanının üstün bir pehlivanı gibi görünürdü. Tesadüfen şehre geldiği gün caddenin ortasında inzibat reisi, biçimsiz başı görünsün diye keçe külahını almıştı başından. Yanında Seyit Mîrân olmasa, üstündeki fereci de elinden çıkardı.

Devletin olanca sertlikle, bir biçimde kılık kıyafet projesini uyguladığı hengâmeli günlerdi. Mağaza tabelaları da yabancı kelimelerden arındırılıyordu. Hamam havuzları "duş"a dönüşmüştü. Millet ilerlemenin eşiğindeydi. Toplumun düşünür beyinleri ve büyük rehber kıvançla şu görüşteydi. Tohum ekilmeden önce kaynatılırsa bire yüz verecekti. Büyük bir keşfi beklerken ortalığı velveleye veriyorlardı.

O gün büyük odada yapılan konuşmalardan anlaşıldığına göre, muhtar Seyit Mîrân'a ilk fırsatta Çağasefid veya çevresindeki köylerden henüz harman vakti gelmediği halde birkaç yük buğday kapatma sözü vermişti. Küçük mal sahipliği ile yönetilen köylerinde halka avans vermiyorlardı. Buna dayanarak, fırıncılığının yanında başka işler de yapan Seyit Mîrân, birine ekim zamanı yüz men tohumluk buğday verebilirse, harman vakti, buna karşılık iki yük buğday alabilirdi. Yepyeni bir duygu kimsesiz Ahu'nun yüreğini sıkıyordu. Homa'nın yakınları yapılan konuşmalarla esnaf kocasının önüne mesut bir geleceğin parlak manzarasını sergiliyordu. Ona her türlü hizmete hazır olan yeni akrabalarla köyde sağlam bir üs kurmuş oluyordu. Bu kötü bir şey değildi ama ne yazık ki Homa'nın çivisini daha da sağlamlaştırıyordu.

Hâlû Kerem köye gitmek üzere evden ayrılacakken, gidip Ahu Hanım'dan izin istemeyi ve vedalaşmayı da unutmadı. Eyvanın önünde ona:

"Ahu Hanım; Homa benim yeğenimdir. Ama burada onu resmen tanımam. Asıl hanım, gerçek ev sahibi sizsiniz. Homa ayakkabılarınızı çevirmeye bile layık değil."

Onun gitmesinden sonra Seyit Mîrân Kürtlerin Beraga dediği Berahas'ı yanında tuttu. Bayramlaşma günleri olduğu için kullanılmış takım elbiselerinden birini ona giydirdi. Ferecisini bir bohçaya sarıp kenara koydu. Galiba hamama da gitti. Bir aydan fazla giymediği, çuhadan yapılmış son Pehlevi şapkasını modası geçmiş olsa da evde giymesi için ona verdi. Seyit Mîrân bayram günlerinde bazılarının hilafına belirli bir günü oturma günü tayin etmezdi. Sosyetik tarafı olan, bayramlaşmaya kuru, mekanik bir hava verdiğinden bu âdetten hoşlanmazdı.

Nevruzdan iki gün geçti. Homa'nın diğer erkek kardeşi Hanbaba da ortaya çıktı büyük damada karşı edep kurallarını yerine getirmek için. Gencecik, başı önde, utangaç bir delikanlıydı. Gözünün birini kaybetmemiş olsa, eh fena değil denilebilirdi. Homa'nın dediğine göre gözüne kalemtıraş girmişti. Evde kısa zamanda Ahu'nun çocuklarıyla kaynaştı; büyük odanın ayakkabılığında çocuklara ok ile yay, sapan yapıyordu. Köyde kardeşinin yanında çalıştığı söyleniyordu; oysa görüldüğü

kadarıyla ondan daha iyiydi. Çok kısa zamanda çarşının yolunu, dükkânda alışverişi öğrendi; orada kaldığı sürece kız kardeşinin emirlerini yerine getirdi.

Güzel bayram günleri Ahu'nun gönül kanıyla geçti. On dört yıl evlilikten, yiyip içmeden sonra ilk kez tatsız, acı bir bayram geçiriyordu. Tedirgindi, içi içini yiyordu. Kocasının ona dayattığı yaşam tarzı dışında, başına getirdiği musibetten başka bir şey düşünmek istemiyordu. Onu ziyarete gelen dostları, kardeşleri ani bir bela gibi başına inen bu anlatılmaz bedbahtlık dolayısıyla üzüntülerini bildiriyordu. Hepsinden kötüsü kavga tamamen unutulmasına, Homa'yla konuşmaya başlamasına, birbirlerine ne yapabileceklerini görmelerine rağmen, Seyit Mîrân henüz ona karşı yumuşamamıştı. Geceyi büyük odada Homa'nın yanında geçiriyordu. Sıra zaten bozulmuştu; o evde Homa'dan başka bir kadın yaşıyor mu, yaşamıyor mu, hepten unutmuştu sanki. Ahu ne kadar çok düşünürse, o kadar az sonuca ulaşıyordu. Kocasındaki ahlak değişikliği, ona karşı günden güne soğukluğunun artması muamma halini alıyordu. Ona ders vermek mi istiyordu yoksa onunla birlikte oturup konuşmaktan bıkmış mıydı? Şimdi küskündü, hoşlanmıyordu ondan. Peki, çocukların günahı neydi? Bayramlaşmaya biri gelmiş olsa, tanıdık bir misafir evde bulunsa, Behram'ı veya Bîjen'i büyük odaya çağırmak için yaklaşıyor veya çağırılmadığı halde oraya gitmiş olan çocuklara kül tablası koymalarını, boş çay bardaklarını götürmelerini vs. emrediyordu. Bunun dışında onlarla da pek ilgilenmiyordu. Bazen gözlerindeki bütün babalık ışığı kayboluyordu. Bu gözler ışığını Homa'nın yüzünden alıp vecde geliyordu. Bu hüdalayık –Ahu ona böyle diyordu– kadına karşı bakışları mum ile merhem, Ahu'ya karşı örs gibiydi. Bu durumdayken mazlum kadının soğukkanlı kalması, üzülmemesi mümkün müydü? Onun durumu, koca evinde acı, tatlı mazisi, fedakârlıklarıyla, ölümden sonra ilahi adalet divanının önünden alnının akıyla geçen temiz dindar gibiydi. Ama cehennem zebanileri onun feryatlarına kulak asmadan, cennet yerine cehennemin dibine atmak için elini kolunu tutmuş, havaya kaldırmıştı. Dini hikâyelerde, rivayetlerde anlatılan, gazaba uğramış melek kendisiydi. Boğazına düğümlenmiş acı bir kederle içini döküyordu.

"Bu sevgisizliğe layık olmak için ne hata ettim? On beş yıl boyunca, evinde her gün zahmet çekmedim mi? Vefalı değil miydim? Ona şeker gibi bir kız, üç sarı kâaküllü oğlan vermedim mi? Kısır mıydım? Ayağım mı uğursuzdu, çolak mıydım, kör müydüm? Ne kusurum vardı da bu kadını başıma getirdi? Hoppalık mı ettim? İtaatsizlik mi gösterdim? Hangi kanununu çiğnedim? Benden aykırı ne gördü de yerimi başkasına verip canımı acıtmak istiyor?"

Teselli ediyorlardı onu:

"Hayır, Ahu Hanım, emin ol, o seni unutmamıştır. O da senden başkasını tanımaz. Dört çocuğu var senden. Boynunda iblisin amel defteri gibi amel defteriyle gelen kadın asla iki günde senin gibi bir kadının yerini alamaz."

"Hayır, hayır, böyle demeyin; kalbime dokunmayın. Onu başıma ortak etti mi, etmedi mi? On beş yıllık karısı olduğumu ona söylemedi mi? Söyledi. Onun hatırı için beni kan revan içinde bıraktı mı, bırakmadı mı? Tanıdık, tanımadık herkesin içinde başımı yarıp beni aşağılamadı mı? (Hınçlanıyordu). Daha ne diyeyim? Daha ne diyeyim? Yeniyetme, hercai, şerefsiz biri geldi, beyefendinin mahremi, her şeyi oldu; ben çocuklarımla kapı dışında yabancı olduk. Oh, oh, oh, oh!"

Kadınlar onun için bir şeyler yapabilmeyi çok istiyordu ama ellerinden bir şey gelmiyordu. İş buraya gelince bir nargile yakıp tutuşturuyorlardı eline kederini unutsun diye. Bu olaydan sonra Ahu resmen nargile tiryakisi olmuştu.

Bayram günlerinde bazı zorunlu hallerde kocası onunla iki üç defa konuştu ama zoraki ve bir dereceye kadar nefret ederek. O günlerde eve geldiğinde elinde çiçek tohumu paketi veya fide bulunuyor, hemen soyunuyor, bahçeye veya saksılara dikiyordu. Belediyenin çiçekçisi de yolu onların sokağına düştükçe kapılarını çalıp dolu bir paket bırakıyordu. Seyit Mîrân o yıl bahçeyi çiçeğe, çimene boğmak istiyordu. Tesadüfi olan konuşmaları geçersek, bir iki kere bazılarını ziyarete gittiler; o da kocasının kaçamayacağı zorunlu nezaket kurallarından dolayı. Horasan'a hareket etmekte acele eden Mirza Nebî birkaç defa konuyu hatırlatmış, işi savsakladığını ve uygun vaktin geçmekte olduğunu görünce, karısını alıp haber vermeden yola

çıkmıştı. Bu adam genel olarak her işini sessiz sedasız yapardı. Seyit Mîrân Ahu'ya verdiği sözü unutmamıştı ama bunu gündeme getirmeyi uygun görmüyordu. Üstelik her zamanki haline göre daha keyifli ve güler yüzlüydü. Ne var ki Ahu'ya karşı soğukluğu ve kırgınlığı devam ediyordu. Onunla konuşurken gözlerini kapatıp yüzünü çeviriyordu. Sevgi dolu, okşayıcı bakışlarını sanki kalbine kurşun dökülmüş gibi cevapsız bırakıyordu. Acaba ona ettiği cefadan utanıyor da mı gözüne bakmıyordu? Yahut Homa'nın aşkı onun damarlarına, canına pençesini atmış da bu yüzden mi başkasına bakmak, başkasını düşünmek istemiyordu? Böyle tuhaf bir şeyi o zamana kadar ne gören, ne işiten olmuştu. Kocası akşam yatmış, sabah kalktığında değişmişti. Daha genç bir kadının ortaya çıkmasıyla birlikte bunca yıllık sohbet hakkını, canım cicimi unutmuştu. Sevgiyi, muhabbeti, vefayı, dostluğu hatta insafı tümüyle ayaklar altına almıştı. Kavgadan önceki gece kapı arkasından duyduğu sözler uğursuz bir çan sesi gibi yankılanıyordu kulağında:

"Nefesini bile duymak istemiyorum. Onu görünce iğreniyorum. Onunla birlikteyken ruhum zindanda oluyor."

Bu kelimeler hiçbir iğnenin, hatta Seyit Mîrân'ın tabipçe elinin bile söküp çıkaramayacağı, canına saplanmış dikendi. Bunları düşünmek onun kalbini paramparça ediyordu. Yalan mıydı yoksa? Düş müydü, hayal miydi? Gecenin o vaktinde, çıplak ayakla odalarının kapısına kadar gitmemiş miydi? Kendi kulağıyla duymamış mıydı bu kelimeleri? Kumasını aslana çeviren, o gecenin sabahı onun olanca cesaret ve hayâsızlıkla saldırmasına sebep olan o kelimeler. Göz ucuyla, mertliğine o kadar inandığı adamın yüz hatlarına bakıyordu. Sanki biri iki kaşının arasına görünmez bir darbe indiriyor, sarsılıyor, gözleri kararıyordu. Kendi adamının vücudunda başka bir cevher keşfetmiş gibiydi. Aşikâr cinayeti görüyor ama ruhunun zerreleri onu kabul etmiyordu. Aşkın, yani o kadar gönülden bağlandığı, onun mutluluğu ve doğal hakkı olan aşkın böyle saçma sapan bir hal alması inanılmaz geliyordu gözüne; kaybolabilir bir para veya el değiştirebilir bir arazi parçası gibi. Rakibinin meydanında, müsabaka başlamadan önce burnu kanayan güreşçi gibi zayıflık ve korku hissine kapılıyordu. Seyit Mîrân'daki

ani değişikliğe acayip tavırları çok kısa zamanda şiddetli dolu yağışı gibi hayatındaki bütün sevinç ve tatlı anı çiçeklerini yere dökmüştü. Geçmişteki hayatları, on dört yılda onu kocasına, kocasını ona bağlayan yemeleri içmeleri, huzurları, kaygıları, sırları, ortak bağlılıkları, şapkasını çevirmesiyle altüst olmuştu. Kocasının psikolojisini, ahlakını bilen Ahu için böyle bir vefasızlık ve karaktersizlik hiç beklemediği bir şey olduğu gibi, anlaması da mümkün değildi. Seyit Mîrân'ın daha ilk günden ona ilgisiz olduğunu söyleyemezdi. Herkesin teyit edeceği gibi, bütün olanların altında bu soysuz hemcinsinin parmağı vardı. Şanssızlık işte, onun yoluna çıkmış, su altında kalmış gizli bir kaya gibi, onun güzel güzel murat sahiline doğru giden saadet gemisinin çarpmasına sebep olmuştu.

Burada açıklananlar Ahu'nun darbe yemiş düşünceleri, duygularıydı. Bir Homa'nın ortaya çıkmasıyla, Ahu'nun düşündüğü gibi, Seyit Mîrân'ın her şeyi unuttuğunu söylersek hata etmiş oluruz. Adamın davranışı sonraki haftalarda da değişmedi, burası doğru. Ancak görünüşte bu soğuk ve aldırmaz davranışın arkasında olup bitenleri, bütün önemine rağmen görmezden gelmek mümkün mü? Seyit Mîrân Homa'nın aşkıyla yanıp tutuşmasına, dört hafta geçtiği halde Ahu'ya karşı dostça, sevgi dolu bir bakışı veya kelimeyi esirgemesine rağmen onunla arasındaki köklü bağlılığı küçümseyemezdi. Eski bahçıvana göre, onun Ahu ile evliliği, aşk heyecanını, şevkini tatmadan bir çırpıda gerçekleşmiş olsa da, her halükârda vişne ile kirazın aşılanması gibi mutluluk vericiydi. Çocukları, ömrünün meyvesi, yaşlılık çağının asası, ölümden sonra geriye bırakacağı yadigâr onunla bu kadın arasındaki hayat ve kader ipini o kadar sıkı bağlamıştı ki Gordion düğümü* gibi hiçbir el onu çözemezdi. Seyit Mîrân ile Ahu bu gerçeği çok iyi biliyordu. Peki ama bir babanın gelip geçici bir heves uğruna, kendi kanından canından olan çocuklarına karşı sevgisini nasıl unutabilirdi? Ahu'nun vücudunu sarsan o görülmemiş ilgisizliğe rağmen, bazen soğuk ve karanlık bakışından insanı merhamete getiren şu yakarış okunuyordu:

* Frigya kralı Gordion arabasının ipini öyle sıkı düğümlerdi ki hiçbir el onu çözemezdi. Bir kehanete göre, bu düğümü çözen kişi Asya'nın kralı olurdu. İskender olmayacak bir iş olan düğümü çözmek yerine ipi kılıcıyla kesmişti. (ç.n.)

"Ahu! Sen ve çocukların benim için var oldunuz, olacaksınız. Ama Homa bir süre devam edecek. Neden bu süreyi mutlu geçirmeme izin vermiyorsunuz? Neden yoluma taş koyuyorsunuz?"

Ahu onun hal dilini anladıkça daha bir soğukkanlı oluyordu. İşlerin dış yüzü her zaman iç yüzünü ifade edemez. Seyit Mîrân-ı Sorabî, kadim yâri Ahu'yu unutulmuşluk kalesine göndermek üzere getirmemişti Homa'yı. Böyle bir şeyi ne Allah, ne kulları tasvip ederdi. Kendisi de böyle bir şeyi istemezdi; zaten imkânı da yoktu. Ahu ile çocukları onun hayatının başındaki ve sonundaki sağlam, sabit sütunlardı. Oysa Homa kalıcı olmayan, gelip geçici bir varlıktı. Kuvvetli bir şarap gibi sarhoş ediyor, onu kendinden geçiriyordu. O, sarhoşluk âleminin doruklarındayken güzel, cazibeli Homa'dan bundan başka bir şey istemediğini tüm ayıklığıyla görüyordu.

Bir gün büyük odada oturuyordu. Pencereler açıktı. Ordibehişt (nisan) ayının cana can katan meltemi perdeleri yavaş yavaş sarsıyordu. Homa evde değildi. İpek yastığına dayanmış, sigara dumanından zevk alırken, düşünce ile düşüncesizlik âlemine dalmış, dışarıya bakıyordu. Karşıdaki eyvanın saçakları altında serçeler yuva yapmış, erkekle dişi bir çifti kanatlarını açmış, şen şakrak cıvıldaşıyor, hayatın, ağaç dallarının, yapraklarının özgür havasında birbirini izliyorlardı. Seyit Mîrân rengârenk ve gizemli bütün cilveleriyle sadece bir anlamı olan tabiatın ilginç rumuzundan haz alarak şaşkınlık geçiriyordu. Derken küçük oğlu Mehdi düşüncelerini dağıttı. Çocuk ellerinin, ayaklarının yardımıyla eyvanın basamaklarını tırmanıyordu. Babasının yanına gitme şevkiyle son basamağa gelmişken boynundaki kırk bismillahlı kordon dizine takıldı. Az daha tepetakla düşecekti. Korkudan Seyit Mîrân'ın içi boşa gitti; oturduğu yerde davrandı. Ama kırk bismillahın bereketiyle çocuk, yaşının verdiği umursamazlıkla ayağa kalktı, koşa koşa odaya girdi. Homa'nın nikâhının üzerinden üç ay geçmişti. Bu süre içinde çocuklar arasında sadece o, yeni değişiklikleri kabul etmemişti. Artık yürüyebiliyordu; her zaman yanında birinin bulunmasına gerek yoktu. Çocuk varlığının her zamankinden ziyade anasına babasına şirin göründüğü yaştaydı. Babası eve

geldiğinde ya kendiliğinden veya annesinin işaretiyle çok defa koşarak büyük odaya, onun yanına gidiyordu. Ahu için bu da önemsenecek bir teselli kaynağıydı; umutsuzlukların arasında bir umut penceresiydi. Şefkatli annesi o sırada çocuğun zülüflerini ıslatmış, ortadan ayırıp taramıştı. Yeni çorabıyla ayakkabısını da giydirmişti. Güzel, zarif küçük kaşlarında bir çatılma görülüyordu. Bu, çocukça bir düşünce ve kararı anlatıyordu; gerçekte şu cümleyi tekrar tekrar mırıldanıyordu:

"Gideyim agacunun yanına, kendi agacunuma."*

Seyit Mîrân gözü, dudakları gülerken, içinden gelen bir sevinçle onu tuttu, dizine oturttu. Saçlarını okşadı, yanaklarını öptü. Mehdi ona baktı, babasının anlamak için biraz dikkat etmesini gerektiren çocukça telaffuzuyla:

"Agacun, sen ben seviyorsun?"

"Agacun, sevmez miyim hiç; seni çok seviyorum. Kim diyormuş seni sevmiyorum diye?"

Çocuğun kaşları seğirdi, gözlerini çevirdi. Bir şey daha söyleyecekti ama ya söyleyemedi ya unuttu. Seyit Mîrân ne söyleyecek bakalım diye babaca bir zevkle, aynı zamanda hayretle onun ağzına baktı. Çocuk onun dizinden indi, parmağını eliyle kavradı, onu dışarı çıkarmak için çekti. Bu, çocuğun aklında olan ama dile getiremeyeceği şeyin yerine geçiyordu. "Neden bizim odaya gelmiyorsun?"

Seyit Mîrân hemen durumu anladı; annesi çocuğa belletmişti. Güldü ama gözleri dolu dolu oldu. Aksakallı Kerbelayî Abbas ve Mirza Nebî'den sonra dil bilmez çocuğu şefaate göndermişti. Geride kalan birkaç ay içinde iyi bir şey yapmadığını anladı. Çocuğu kucakladı, Ahu'nun odasına gitti. İkindi vakti Meşhed ziyaretinden dönen Mirza Nebî ile Hacer'i görmeye gittiler birlikte. O geceden itibaren tekrar sıra başladı.

* Agacun: Babacığım, babacık. (ç.n.)

Dokuzuncu Fasıl

Ahu ister istemez kocasının ona dayattığı kumalı yaşama razı olmalı, yanmalı, yeni duruma alışmalıydı. Seyit Mîrân adalet ve insaf terazisini iki eşi arasında dengeli tutsa, Homa kendi hakkıyla yetinse bu kadar gam yemezdi. Ama ne kocası öyle bir adam, ne kuması öyle bir kadındı. Sıra meselesi tekrar yürürlüğe girdikten sonra kocası gün aşırı onun yanındaydı. Ama nasıl yanındaydı? Gönlü öbürünün yanında, sözleri onun hakkındaydı. Bu sırlar hokkasını sevgilisinden ayrıldığı anda başkasından korumak için onun zarif ve emanetçi eline veriyordu. Zaman zaman yatacağı sırada hareketli protezini çıkarıyor, başının üzerindeki rafa koyuyordu ya; onun yanına geldiği geceler kalbini de mührü varmış gibi çıkarıyor, korunaklı bir yere koyuyordu. Bu durum Ahu için şaşılacak bir şey olamazdı. İlk geceler bu durumu tesadüfi olarak değerlendiriyor, önem vermiyordu. Ancak böyle devam etmeye başlayınca ister istemez çözmesi gereken yeni bir problem karşısına çıkmış oldu. On beş yıllık evlilik hayatlarında birbirlerini çok sınamışlardı.

İlim ile aşk asla eskimeyecek, bitmeyecek meselelerdendir. Hal böyleyken, otuz yaşındaki kadının arzularını öldürmüş olmasını söylemek henüz erken olmakla birlikte, meseleyi unutulabilir olarak değerlendiriyordu. Cuma gecelerinin sırası belli değildi; Seyit Mîrân her türlü bahaneyle yeni karısının yanında kalıyordu. Bu adam o güzel senemin vuslat cennetinde ne güzellikler görmüştü ki her seyahatten dönüşte, tekrar geri dönebilmek için nalınlarını orada bırakıyordu.* Bir gece yatma vakti, hiçbir şey yapmadan iki saat Homa'nın odasında vakit geçirdikten sonra Ahu'nun yanına geldi, pattadak söyledi:

"Homa yalnızlıktan sabaha kadar uyuyamadığını söylüyor; korkuyormuş. Bir şeyler yapmalı."

Ahu itirazlı bakışlarını çevirdi ona:

"Korkuyor mu? Daha neler? Öyleyse korku duasını yanına alsın; güzel güzel uyusun. Dediğine göre dört ay kirada oturduğu bir evde yalnız kalmış korkmamış da şimdi mi korkuyor? Belki o dört ay -lailahe illallah- ne demek yani? Mîri Can, şımarıyor sana; yoksa o hiçbir şeyden korkmaz."

Seyit Mîrân bir şey demedi; konu burada kapandı. Yavaş yavaş yaz gelip havalar adamakıllı ısınınca Homa sırası dışındaki geceler büyük odanın bütün pencerelerini kapıyor, hatta perdeleri çekiyordu. Sıcak hava bunaltıcı olduğu için üstünde ne varsa çıkarıyor, çıplak yatıyordu. Ahu ile Seyit Mîrân bunu biliyordu. Adam bunu onun korkusuna, ihtiyatına verirken, kadın hileye, işveye veriyordu. Seyit Mîrân geceyi büyük karısının yanında geçirdiği günlerden bir gün sabahın alacakaranlığında hayata aptes almaya çıkmıştı. Komşulardan hiçbiri henüz kalkmamıştı. Demir kova ile çıkrığın sesi işitilince Homa kocasının su çektiğini anladı. Odasının kuyuya yakın olan pencerelerinden birini açtı, titrek, işaret verir gibi bir sesle onu yanına çağırdı. Seyit Mîrân basamakları çıkıp eyvana gelince sordu:

"Aziz can, dün gece herkes uyurken odamın kapısına gelen sen miydin?"

---

* Tarih kitaplarının naklettiğine göre İdris Peygamber Azrail'in kanatları üstünde cenneti, cehennemi gezdi. Cennetten dönerken nalınlarının orada kaldığını söyledi. Bu bahaneyle geri dönüp orada kaldı. (ç.n.)

Açılmış iri gözleriyle ona baktıktan sonra gözlerini ovuşturdu. Gül yüzünün rengi solmuş, şaşkın gibi geldi kocasına. Seyit Mîrân başını sallayarak:

"Ben mi? Hayır; ne demek oluyor bu?"

Güzel kadın ona sarıldı:

"Aman! Allah korusun! Peki, odamın kapısına gelen kimdi? Mutlaka biri gelmişti odamın kapısına. Aman! Allah korusun! Allah korusun! Böyle bir şey mümkün mü? Kapının sürgüsünü çekmiş, lambanın fitilini indirip yatmıştım. Tam dalacakken uykudan sıçradım. Oda kapısının dışından bir hışırtı duydum. Kedi sanıp pisst deyince ses kesildi. Ama birkaç dakika sonra tekrar başladı. Aman! Allah korusun! Allah korusun!"

Seyit Mîrân hâlâ olayın etkisiyle korkusu devam eden Homa'nın iri, büyüleyici gözlerine anlatılmaz bir aşk ve sevgiyle bakarak gülümsedi.

"Bir şey yok, korkma; hayal görmüşsün."

"Ne hayali aziz can? Tıkırtısını duydum diyorum. Belki de, hayır hayır, kesin; biri oda kapısını açmaya çalışıyordu. Korkumdan neredeyse çığlık atıp seni yardıma çağıracaktım. Çıplak olduğum için önce elbisemi giymek aklıma geldi. Telaştan elbiseyi ters giymişim. Hem de nasıl bir korku içinde! Sanki on kuvvetli adam kollarımı tutmuş, giyinmeme engel oluyor. Seni gördüğüm ana kadar gece uyku girmedi gözüme. Etlerimin yarısı döküldü sanki! Cin miydi, hırsız mıydı? Ya da Allah korusun, yalnız olduğum geceler birinin başucuma geldiğini düşününce tir tir titriyorum."

Aptes almış olan Seyit Mîrân hemen orada, büyük odada namaza durdu. Karısı korkmuştu; bunda şüphe yoktu ama yalnızlıktan ileri gelen vehim ve hayalden başka bir şey olmadığından emindi. Homa yirmi bir yaşındaydı. Yetişkin bir erkekte bulunan cesaret ve özgüven bu yaştaki bir kadında bulunmazdı. Hele hele Seyit Mîrân içinden gelen bir arzu ve sesi dinlediği için genç sevgilisini on yedi yaşında tasavvur ediyordu. Bütün zekâsı, kadınca zarafetiyle ona bir çocuk gibi görünen bu güzel yüzlü kadın, anlattığı meselede kesinlikle vehme kapılmıştı. Seyit defalarca dikkat etmişti; yalnız olmadığını bildiği gecelerde bile sık sık uykusundan sıçrıyor, uyurken

korkusunu dile getiren sözler söylüyordu. Belki de çalgıcı Hüseyin Han'ın evinde yalnız geçirdiği dört ayın sonucuydu bu. Her halükârda sırasının gelmediği gecelerde öngörülmedik bir sorun çıkmıştı; bunun bir şekilde çözülmesi gerekiyordu.

Seyit Mîrân'ın Ahu'nun yanında kaldığı geceler çocuklardan birinin, yani Klara'nın onun yanında yatmasına karar verildi. Homa bu fikri beğendi. Sırasının gelmediği gecelerde yine pencereleri kapayıp perdeleri çekiyordu. Sadece Klara ile yanında yattıkları son pencereyi açık bırakıyordu. Böylelikle iki gece geçti. Tîr (haziran) ayının başlarına rastlayan üçüncü geceydi. Evin en geç yatan komşularının uyuduğu on iki civarında Homa uyandı, yanında yatan Klara'yı yatağında sarstı. Klara derin derin uyuyor, rüya âleminde yaşıtlarıyla körebe oynuyordu. Gözünü açıp da vakti, nerede olduğunu anlamadan önce oda kapısının beşik gibi bir ileri bir geri gittiğini, gıcırdadığını gördü. Kızcağız gözleri bir an korkudan hareketsiz kaldı. Nerdeyse kalbi duracaktı. Şaşkınlıkla Homa'ya baktı; gayri ihtiyari yataktan sıçradı; başının üzerindeki pencereye atıldı. Kendini pencereden aşağı atar korkusuyla Homa kolunu sımsıkı kavrayıp onu durdurdu. Klara bulunduğu yerden karanlık ve sessiz hayata doğru çığlık attı:

"Ak! Ak! Do! Do!"

Aka! Aka! (Baba! Baba!), Dozd! Dozd! (Hırsız! Hırsız!) demek istiyordu. Seyit Mîrân, Ahu, hemen hemen bütün komşular afallayarak uyanıp hayata doluştu. Hatta yaşlılar da biraz korkmuştu. Çünkü "dozd" (hırsız) kelimesi geceleyin korkutur. Seyit Mîrân hırsızın henüz orada olduğunu sanarak, ayağı çıplak, çekinmeden koştu, tutunup pencereye çıktı. Loş odada elbisesini giymekte olan Homa onun kucağına atıldı, elini kalbinin üstüne koydu. Adam onu bıraktı, lambanın fitilini yukarı çekti; hızlı ve öfkeli bir turla perde arkalarına, iskemlelerin altına, odanın her yanına bakındı. Aynı pencereye çıkıp içeri giren Ahu ile Haciye de Klara'yı kucakladılar, ona soğuk su içirdiler. Çevresindeki kalabalığı görse de kızcağızın henüz korkusu geçmemiş, saçları dimdik olmuştu. Dilinde gördüklerini anlatacak güç yoktu. Homa'nın yaptığı açıklamaya göre, birisi büyük odanın kapısına gelmişti. Savsaklanacak bir durum değildi. Çünkü hır-

sızın henüz evden çıkmamış olma ihtimali de vardı. Gulmuhammed ile Nukre her yanı aradı. Merdiven yoluna gittiler; kapısı açıktı. Hırsız eve oradan girmese bile, en azından oradan kaçmış demekti bu. Çünkü çok komşulu olan bu büyük evde, her komşunun birkaç çocuğu varken, hayattaki giriş kapısının her zaman kapanması söz konusu olmasa da, merdiven yolu kapısının daima sımsıkı kapalı olması gerekirdi ve zaten öyleydi. Şimdi hırsızın evden kaçtığı anlaşıldığına göre her ailenin bir şeylerinin çalınıp çalınmadığını kontrol etmesi gerekirdi. Çünkü yaz mevsimi hava sıcak olduğu için uyurken kapılarını, pencerelerini açık bırakıyorlardı. Ancak gecenin karanlığında, o hara güre içinde her şeyin yerli yerinde olduğunu görüyorlardı. Bu macerayı tamamlamak için Nukre'nin ayak parmağını akrep soktu. Görümcesi Hurşid oda rafında serum ararken sahip oldukları tek sağlam porselen kadehi düşürüp kırdı. Bu durumda ne Nukre, ne Hurşid rahatsız oldu. Kadınlar Safiye Banu'nun şakalarına cevap verip gülüştü. Ama hiçbiri korktuğunu gizlemiyordu. Gizemli hırsız hakkında konuşmalar, tahminler yapılıyordu. Nukre zehir etkisini alan çubuğu ayağına sürerken akşamüstü damda sürünen bir gölge gördüğünü söylüyordu. Hurşid'in kızı o sırada tavan kirişlerinin gıcırtısını işittiğini belirtiyordu. O gece herkesin uykusu kaçtığı için sabahın ilk saatlerine kadar uyumadılar. Seyit Mîrân da orada, büyük odada Homa'nın yanında yattı. Ertesi gün yine geceki olay herkesin dilindeydi. Kuruntular, hayaller ortadan kalkınca, tahminler, gerçek tasavvurlar boy gösterdi. Erkekler evden çıkıp da kadınlar sabahki ilk işlerini yaptıktan sonra, onuncu defa ama daha çok dikkat ederek gördüğünü anlatması için Klara'nın başında çevrelendiler. Homa onlarla kaynaşmış olmadığı için kendi odasındaydı. Nihayet Haciye Hanım kızcağızın biraz daha yakınına oturdu, elini omzuna koydu; bir sırdaş gibi ona anlattı:

"Dinle anacağım; babanın aldığı şu karı kulağı kesik, üçkâğıtçılardan biri. Böyle olaylardan ziyade kumalı hayatı tercih etmiş. Acaba seni korkutmak için kapıya ip bağlamış, eliyle veya ayak parmağıyla çekmiş olabilir mi?"

Kız aptal aptal suskun kaldı, bu soruya cevap veremedi; kadınları bekliyordu. Orada bulunan kardeşi Behram dayanamadı:

"Yahu siz kiminle konuşuyorsunuz? Bununla mı? Höt desen, zavallı anama bir kalıp sabuna mal olacak!"

Bu cümle yüzünden herkes katıla katıla güldü. O sırada korkudan kızcağızda ne şuur, ne irade kalmıştı. Bundan başka bir şey olsa, erkek kardeşinin herkesin ortasında böyle söyleyip onu rezil etmesinin sebebi olabilir miydi? Klara nasıl uyandığını bile bilmiyordu. Bu konuda nasıl kabahati olabilirdi ki? Herkes onun gibiydi. İstedikleri kadar yetişkin olsunlar, ondan daha çok kaybetmişlerdi kendilerini. Yetişkin insan deyince, şunu da söylemek gerek: Geçen gecenin hayhuyu arasında herkes korkudan dışarı fırlamışken Hurşid Hanım kendine has bir tavırla Safiye Banu'ya koşmuş, yalvarırcasına ve kekeleyerek "Banu, Banu! Allah aşkına söylesene! Annemi kaçırmadılar değil mi?" demişti.

Buruşuk, yarım canı kalmış kadını kim ne yapacaktı ki kızı korku ve telaşla böyle bir şey demişti? Yoksa Hurşid gibi bir kadının kendini böyle ortaya atıp gülünç duruma düşürmesi mümkün değildi. Safiye Banu ne zaman onu taklit etmek için kollarını açıp titreterek onun sözlerini tekrarlayacak olsa, dinleyende gülmekten hal kalmıyordu. Hayatta böyle olaylar da olur; kişilerin gerçek değerleri ortaya çıkarken, şakacıların elinde malzeme olur.

Komşuların ve Ahu'nun düşündüğü gibi kocasını her gece yanında tutmak için Homa'nın böyle bir iş yapması ondan beklenirdi. Önceden ipi kapıya bağlayarak bulunduğu yerden kapıyı çekmiş olabilirdi. Nitekim sonraki geceler sıra yine bozuldu. Seyit Mîrân, kendi koyduğu kanuna –ilahi düstur da bundan başka olamazdı– aldırmadan, birkaç gece kısa süren akşam yemeği dışında bir daha büyük karısının odasına adım atmadı. Ahu hilekâr kadının oyunlarını doğru bilen, onun isteklerine hemen teslim olan kocasının davranışına itiraz etti. Seyit Mîrân meselenin üzerinde fazla durmaya değmeyeceğini vurgulayan bir ifadeyle cevap verdi.

"Doğru veya yalan söylüyor. Bu gece, yarın gece hayata çıkacağız. Neden tahta yatağı kurmamı hatırlatmıyorsun? Yazın geçmesini mi bekleyeceğiz? Asıl mesele, bu yıl bir yatağa daha ihtiyacımız var. Homa kabul ederse, bana göre fena olmaz.

Kanepeleri kullanmasını diyorum. İkisini yan yana getirirsek adamakıllı bir karyola olur. Bu işi de yapacağım."

Ertesi gün Seyit Mîrân dediği gibi yazın üstünde yattıkları büyük ve eski hizmetçi karyolasını buğday ambarından çıkardı; biraz uğraşarak hayatın ortasına kurdu; perde tahtalarını da çaktı. Yatağın çevresindeki perdeler hazırlanınca, tesadüfen ertesi gün çift ve iyi bir saat olduğu için, Ahu çocukların yatağını çıkarıp rahatladı.

Yıldızların altında uyumanın ayrı bir zevki vardır. Yeme içme gibi uyku da çereze benzer; insanın isteğini, iştahını artırır. Yazın açık hava ile gece serinliği, kışın kürsünün sıcağı, onun ayaklarına sırtını vermek olmasa, yaşamak başka ne işe yarar ki? Ama Ahu'nun kuması, iki kişinin rahat rahat sığacağı, bahçenin bir köşesine kurulmuş kanepelerle yatak sahibi olmasına rağmen odada kaldı. Kocası çarşıdan pamuklu bez alacak, perdesini diktikten sonra dışarı çıkacaktı. Ertesi sabah Seyit Mîrân küçük karısının odasında kahvaltı ederken Safiye Banu eyvanda usulca Homa'ya seslendi, koltuğundaki zarfı ona verirken:

"Bunu torunum Mustafa ekmek almaya giderken koridorda bulmuş. Akşam veya sabah bunu senin kapının aralığından atmışlar. Sizin adınıza."

Homa üstünde pul görünmeyen zarfı aldı; anlamsızca altını, üstünü inceledi, odada kocasına verdi. Seyit Mîrân okuryazar olmadığı, mektupların, belgelerin altına mühür bastığı halde zarfın arkasındaki yazıyı görünce, kendi adına düzenlenmiş arpa ve buğday makbuzlarını diğerlerinden ayırabildiği gibi burada da mektubun kendi adına geldiğini anladı. Kaşları biraz çatıldı, zarfı açtı. Mektubun içinde siyah mürekkeple A4 kâğıdına yazılmış imzasız, kısa bir yazı vardı. Konusu ne olabilirdi? Kim, hangi maksatla bunu yazmış ve sabahın erken saatinde evin koridoruna atmıştı? İçinden gelen bir ses bunun Homa ile ilgisiz olmayacağını söylüyordu. Bir haftadır eski kocası Hacı Benna dolaylı olarak aklını meşgul ediyordu. Niçin Homa'yı boşamakta geciktiği, bir an evvel ondan elini çekmediği hakkında haber üstüne haber gönderiyordu. Kadını nikâhına almadan önce bu adamla hususi bir sözleşme yapmış gibi, şimdi böyle bir şeyi bekliyordu. Seyit Mîrân asla umursamamış, me-

seleyi Homa'ya açmayacak kadar küçük ve ilgisiz görmüştü. Mektubu olduğu gibi katladı, dışarıda birine okutmak üzere zarfına koydu. Meraklanan Homa zarfı elinden aldı, öylesine:

"Hacı'nın olmasın! Yoksa nasıl hırsız gibi atar bunu eve? İzin ver, Klara'yı çağıralım; ne yazıyor bakalım? Bunu okuyacak kadar yazı bilmiyorsa, en azından kime ait olduğunu okuyabilir."

Seyit Mîrân bir şey demedi. Klara odaya girip mektubu aldığında babasını ilgilendiren ciddi bir işte dördüncü sınıfa gidiyor olmasının yararını görecekti. Beti benzi attı, telaşlandı, pürüzlü bir sesle hecelemeye başladı:

Fırıncı Seyit Mîrân-ı Sorabî, üçkâğıtçı, ikiyüzlü, kuru sofu! Akşamdan kalma sudan sakınırsın ama makam düşkünlüğü, dünya sevgisi ve şehvet gözlerini kör etmiş. Homa'yı nikâhına aldığın tarihten bu yana üç buçuk ay geçti. Anlaşıldığına göre, ağzında sağlam dişin yok ama ağzının tadını biliyorsun. Yakın bir zamanda onu terk etmek, vuslatından ayrılmak istemiyorsun. Hey seyit olmayan Seyit! Ne sandın sen ya; iki çocuk sahibi olduğu kocasına vefa etmeyen kadın senin gibi çoluk çocuk sahibi olmuş, hör hörü gitmiş, tör törü kalmış bir moruğa mı vefa gösterecek?

Bugünlerde caminin ilk safında yeri boş kalan birinin, dört ay boyunca çalgıcı Hüseyin Han ile Zehra Dehtîrî'nin çıraklığını yapan, onların evinde tüccar çocukları ile şehrin para babası küçük meşhedîleri için dans eden bir kadına sırılsıklam âşık olması ilginç değil mi? Mübarek vasıfları Kürtçe şarkılarla bütün şehirlere yayılmış olan hali malum kadın, sen mescit yüzü görmemiş müminin yatak odasında mum olmadan önce, evini ele güne tanıttı. Raksı başkalarının olacak, takkesi senin!

Size söylüyorum! Bu mektubu yazanın amacını istediğiniz gibi yorumlayın. Ama şundan emin olun; bu kadın Kevser suyunda yıkansa, sonra *Kuran*'ın aziz ayetlerinden gömlek giyse, onu görmek isteyen gözü kızgın şişle kör edeceğim. Ona tövbe ettirmişsin, aklın sıra onu günahtan arındırmışsın. Şunu iyi belle ve haberdar ol; Peygamber'in torunu değil, neuzübullah o hazretin kendisi bile olsan, bu devranın Ayşesi ve günahkâr melunun kirli, necis cildini cehennem ateşinden kurtaramazsın.

Bir ömür boyu iyi ad, itibar için didindin; o iyi şöhretin aniden elinden çıkacağını bilmiyor muydun? Artık bir daha elde edemezsin. Akıllı olan leb demeden leblebiyi anlar; gerisini sen bilirsin artık!

Klara mektubu ne yazıldığını anlamayacak şekilde okuyordu. Gözlerin onun ağzına çevrildiğini, ağzından çıkanlara kulak verildiğini nereden anlayacaktı ki? Ama bu söz doğru değil; onu dinleyenler, Seyit Mîrân ile Homa onun anlaşılmaz hecelemelerinden anlayacaklarını anladılar. Homa alı al, moru mor olmuştu. Elini yanağına dayamış, öfkeli bir sessizlikle kulak veriyordu. Mektup bittiği zaman huzursuzluk içinde dişlerini gıcırdatarak:

"Anlaşıldı, o zibidi kız kardeşinin işi!"

Seyit Mîrân yapmacık bir gülüşten sonra kadıncağızın rahatsızlığını gidermek için:

"Homa, sen şu Allah'ın kulunun başına bir bela mı getirdin ki bu kadar canın sıkılıyor? Galiba kızgınlığı henüz geçmemiş. Senden intikam almak istiyor."

"İntikam mı? Ruhlar onun başını duvara çalsın! Kıskançlıktan çatlıyor! Ondan, böyle salvolarından korkup da evden çıkmadığın günler sen kocam değildin. Ama bir gün onunla bir yerde karşılaşacak olursam, şu ayakkabının tekini kulaktozuna yapıştırıp 'Aşağılık herif!' diyeceğim."

"Bana kalırsa o çok da aptalın biriymiş. Çok şey görmüştük erkeklerin kıskançlığı dışında; o da böyle şirretçesine. Mert olan erkek namertlik kapısından girmez."

Homa mektubu kaptığı gibi küçük parçalara böldü, semaverin ocağına dökünce birden alev yükseldi. Tam bu sırada bahçeden onlara iki tabak dut getirdiler. Getirenler, Sorab bahçesinde onların ortağı olan bahçıvanlardı. Seyit Mîrân daha temiz olan ve çevresine yaprak dizilmiş tabağın yere koyulmadan tugay idari işler reis yaverinin evine götürülmesi talimatını verdi. Diğerini komşular arasında paylaştırdı. Bu arada, ailenin ileride anlatacağı esprili hikâyelerden biri olan şu olay yaşandı.

O gün sabah Bîjen babası eyvanda dut paylaştırırken geldi, harçlığını aldı, âdeti olduğu üzere parayı harcamak için beklemeden dışarı fırladı. Çok geçmeden hayata geri döndü. Giysi-

sinin bir ucunu kaldırmıştı. Görünüşünde mutsuzluk izleri vardı. Annesi çağırdı, elbisesinin ucuna baktı. Çocuk parasıyla ne alsa beğenirsiniz? Dut! Önce azarladı, sonra gülümseyerek elini tuttu, oğlunun nazara karşı tütsülenmeye layık dehasını herkese göstermek için hayatın çevresinde dolaştırdı. Çocuk gayri ihtiyari dutçunun gözüne bakmış; bu bakış, seyyar satıcının başından tablayı indirmesine, elindeki parayı aldıktan sonra eteğine biraz dut doldurduktan sonra gitmesine sebep olmuştu. Bîjen bu işteki kabahatinin bu olaydan ibaret olduğunu söyleyemedi.

Mektup meselesinin üstünden iki gün geçmişti ki birinci mektubun tarzında bir mektup daha atıldı eve. Bu seferkini sabahları çok erken kalkan Seyit Mîrân hayat koridorunda buldu. Bu edepsizlikten ve küstahça rahatsız edilmekten keyfi kaçtı fakat sırıttı. Mert tabiatlıydı; olayların karşısında asla teslim olma veya menfi çarelere razı olmazdı. Odaya gelip namaza durduğunda, takındığı bütün soğukkanlı tavra rağmen zeki kadın yine bir mektup meselesi çıktığını anladı. O haldeyken elini yeleğin cebine soktu, zarfı çıkardı. Yüzünü biraz ateş basmıştı.

"Kendisine, yakınlarına layık olan küfürden başka söyleyecek bir şeyi yok; biliyorum. Akıl, edep de öyle, sıfır. O yanıyor, benim yüreğime su serpiyor."

Sonra kocasının talimatını beklemeden hayata bakan pencereden, uykudan yeni uyanmış, yatağından inen Klara'ya seslendi. Seyit Mîrân ona engel olmak istiyordu ama namaza durmuştu bir kere. Homa göründüğünün aksine, böyle düşmanca mektup bırakmalardan hoşlanmıyordu. Ancak tecrübenin de gösterdiği gibi kocasında aksi tesir yapıyor, onu gözünde daha kıymetli ve şirin hale getiriyordu. Ne zararı vardı ki? O kadar yazıyor, koridora atıyor, kendileri yoruluyordu. Tesadüf bu ya, mektubu Seyit Mîrân'dan önce Agacan da görmüş, bazı hususları dikkate alarak görmezden gelmişti. O ve karısı Hurşid evin çevresinde geçen ama henüz Seyit Mîrân'ın kulağına gitmemiş birçok şey biliyordu. O gün daha iri harflerle yazılı bir mektubu yola bakan duvara yapıştırmışlardı. Baştan başa bu adam ile soylu görünen güzel yüzlü karısı hicvediliyordu. Her

halükârda bu mektup da Homa'nın tahmin ettiği gibi küfür bakımından birincisinden farklı değildi. Ancak bir şey vardı. Kadının yerine bu kez Seyit Mîrân'ı hedef almıştı. Tabiri caizse onu sûfi mahallesinde boy gösterip "Kengâver hırsızı" olarak adlandırıyor, zamana uyan, halkı kandıran biri olarak yaftalıyordu. Kerbela'ya, Meşhed'e ziyarete gidiyor ama evinde ambar ambar buğday stokluyor, tugaya ve belediye makamlarına sırtını dayayarak Sorab Gölü'nün suyunu kendi bahçesine veriyordu. Daha neler neler!

Seyit Mîrân bu zırvaları da alaylı alaylı gülüp reddetti. Mektubun kızına tekrar okuttuğu son kısmı şöyleydi:

İhtiyarlık aşkı gözüne öyle kalın bir perde çekmiş ki ayağının önünde açılan utanç ve kötü adın derin çukurunu görmüyorsun. Belki de görüyorsun ama yüzsuyu, şeref denilen şeyleri defterden silmişsin. Buradaki tahminimde yanılmıyorsam, eminim, canını da düşünmüyorsun. Çünkü şehvet şeytanını razı etmek için bunca yıllık şerefini ayaklar altına alan biri kendi canını her şeyden çok düşündüğünü söyleyemez. Kim olduğumu, bunları yazmaktan maksadımın ne olduğunu söylemeye gerek yok. Belki onun kocasıyım, belki onun yakınlarından mutaassıp biriyim ve bunca utançtan, çirkinlikten sonra bu kadını bir daha dünya gözüyle görmek istemiyorum. Belki de onun hatırını saydığı, işret ettiğim, bir süre terk edip yeniden hatırladığı biriyim. Kim olursam olayım, ne dersem diyeyim, şunu bil ve haberdar ol: Seninle aramda bir bıçak var. İkimizden biri onu alacak. Bir hafta içinde, daha fazla değil, bu mektubun tarihinden itibaren, o kahpe razı olsun veya olmasın, boşanma kâğıdını eline verdin, verdin; vermezsen, ne olacağını görürsün. Hepsi bu kadar. Gerisini sen bilirsin.

Seyit Mîrân görünüşte soğukkanlı kalarak mektubu kızın elinden aldı.

"Bu küstahlıkların, külhanbeyliklerin yapıldığı devirlerde, çarşıların damı hasırdandı. Anlaşılan bu adam sert zemine hiç işememiş! Yoksa sidiği yüzüne gelirdi. Bugün anlatacağım ona."

Homa ekledi:

"Aziz can, git şikâyet et. Ama şunu da bil ki mektubu başka birine yazdırmıştır. Çünkü hiç okuma yazma bilmez."

Seyit Mîrân yerinden kalkıp iskemle üstündeki ceketinin cebine mektubu koyarken kararlılıkla cevap verdi:

"Şikâyet etmek de ne ki? Anasını ağlatacağım. Hatta yazanı da sorguya çekecekler. Ben de filanın evinde güzel bir kadın olduğunu; üç gün içinde boşamazsa, onu sokak ortasında bıçaklayacağımı yazarak tehdidimin sonuç vereceğinden ümitvar olacağım!"

Homa:

"Evet, katılıyorum. Bu herif ne yapacağını bilmiyor. Köpek gibi havlamaya başlamış."

Seyit Mîrân:

"Ona öyle bir hoşt derim ki kuyruğunu bacakları arasına kıstırır gider. Burası dağ başı mı? Şimdi gidip mektubu karakol reisinin masasına koyacağım. Ağzında sineğin öldüğü, aslı astarı olmayan laflar eden sümüklü bir memurun raporuna bakıp zavallı bir kitapçının ardından çorap örmeyi, kaymakamın gidip bir daha geri dönmeyeceği yere göndermeyi biliyorlar da böyle boşboğazların ağzına top tıkamayı bilmiyorlar mı? Derneğimizin siyasetle uğraşmadığını bilmelerine rağmen, fırıncıların toplantısının üstünden dört ay geçti; hâlâ ellerini yakamızdan çekmek istemiyorlar. Zor lafa bak; teminat reisi bana diyor ki: Peh! Güçlü âlâhazret, kaderkudret Pehlevî'nin saltanatı devrinde hem de! Şimdi evden çıkıyor ve dosdoğru karakola gidiyorum. Mektupları atan o utanmaz dümbük herifin ağzının payını vereceğim. Ama gereksiz yere o mektubu ateşe attın. Gerçi bu mektup da işimizi görmesine görür. Hemen şimdi, hemen şimdi; amma da rezil, pislik herif miş bu! Şimdi anlıyorum böyle soysuz bir herifin evinde neler çektiğini!"

Bununla birlikte Seyit Mîrân evden çıktığında kararlılığı biraz zayıfladı. Karakola gidecek, şikâyette bulunacak, didişecek hali görmedi kendinde. Tesadüfen o hafta az sayılamayacak kadar işi gücü vardı. Bir yandan da aslında konunun öyle şikâyet edilecek kadar önemli olmadığını düşünüyordu. Eskiden beri selamlaştığı, hakkı hukuku olduğu Komiser Rahim'i caddede görürse, bir kahve köşesinde veya tenha bir yerde konuyu özel olarak ona açmayı, o nasıl uygun görürse öyle yapmayı planladı. O kadar işin gücün arasına bir de Kerbelayî Abbas'ın ölümü

girmişti. Sessiz sedasız, herhangi bir hastalık hali olmadan, uykuya dalar gibi vefat etmişti. Yaşlı adam Selman-ı Fârisî gibi öleceğini anlamıştı.

O gün ikindi vakti üzgün ve acayip bir tedirginlikle, alelacele çağırdı Seyit Mîrân'ı odasına; en kısa zamanda reddettiği oğlu Asger'i başucuna getirmesini rica etti. Seyit Mîrân, Kerbelayî'nin oğluna hakkını helal edeceği yolundaki ricasını uygulamakta asla gecikmezdi ama ne yazık ki Asger ortalarda yoktu. Seksen yaşındaki ihtiyar pişmanlıktan, ayrılık derdinden karanlık odada ağlarken yalnız Seyit Mîrân değil, kadını, erkeği evdeki komşuların çoğu, Mirza Nebî, değirmenci Paşa Han, uzaktan, yakından başka eş dost da anlatılmaz bir gayretle bütün şehirde, civarında kayıplara karışan adamı aradılar; ne onun ne karısının izine rastladılar. Her halükârda yaşlı adam oğlunu affettikten sonra öldü. Uzun zamandır biriktirdiği küçük bir meblağ vardı; ev sahibine emanet etmişti. O sırada, parayı ölüm kalım halinde ona verdiğini açıkça söylemesine rağmen, o akşam bu meseleye değinmediği için Seyit Mîrân kefen ve defin masraflarını son kuruşuna kadar kendi cebinden harcadı. Emaneti deri kese içinde, ağzını açmadan, içinde ne ve ne kadar para olduğunu bilmeden, bütün komşuların huzurunda yanıp yakılan Nazperi'ye teslim etti.

O haftanın cuma akşamıydı. Seyit Mîrân, iki karısı, ev halkından bazıları, âdet gereğince, ölenin ilk cuma gecesi olduğu için kabrine gitmişti. Yol boyunca, giderken ve dönerken Homa Hacı Benna'nın uzun karaltısını görmüştü. Sanki oklanmış gibi kalabalıkta, her yerde onların peşindeydi. Bazen ortaya çıkıyor, tekrar bir süreliğine gözden kayboluyordu. Onu kocasına gösterince Seyit Mîrân yavaşça kulağına, "Boş ver; yaptığı senin ayak izine tekme atmak. Bundan başka bir halt edemez" demişti.

Kabristandan dönüldükten sonra, o akşam Homa, kocasının satın aldığı, yıkanmamış pamuklu perde kumaşını açtı. Geçici olarak yatağın çevresine asıp o geceden itibaren hayatta uyuyacaktı. Akşam olalı iki saat geçmişti. Evin dışından buzcunun sesi duyuluyordu. Seyit Mîrân akşam yemeğini yemiş, büyük odanın pencereleri arasına oturmuş, parmakları arasındaki

sigarasıyla hayatın kervansarayı andıran sahnesini seyrediyordu. Görünüşü böyleydi ama aslında o cahil, manasız, mantıksız herifi düşünüyordu. Günün birinde başını ağrıtabilirdi. O sırada Hurşid Hanım odasının eyvanında, Nukre bodrumun önünde çul ile kilim sermiş, yatmaya hazırlanıyordu. Kabristan yorgunluğunu yeni atmış olan Ahu büyük yatağın üstünde perdeleri bağlamakla meşguldü. Ansızın beş kapılı odanın camlarının şangır şungur kırılıp yere döküldüğü korkunç bir darbe sesi hayatta uyuyanları titretti. Komşular afalladı. Uykusu bölünen Seyit Mîrân kalktı, eşiğe düşmüş olan taşı aldı. Bunu kimin, nereden, niçin attığını kavramaya çalışırken, arka arkaya iki tuğla parçası daha düştü hayata. Birincisi küçük yatağa çarpıp ikiye bölündü; ikincisi havuza düştü. Uykusu bölünen Ahu korkarak perdeyi kaldırdı. Yorganın üstünde uyuyakalan Mehdi'yi alelacele kucakladı. Bîjen'in elini tuttu, amansız bir sel gelmiş veya yangın çıkmış gibi eyvana koştu. Hayatta bulunan komşuların her biri bir yere sığındı. Ev taş yağmuruna tutuluyordu. Bir dakikadan az bir zaman içinde irili ufaklı yirmiden çok taş ile tuğla parçası atıldı. Bunların çoğu hayatın doğu kenarına yani beş kapılı oda tarafına düştü. Buradan da anlaşıldığı gibi taşı atan sokakta veya karşı damlardan birinde mevzilenmişti. Seyit Mîrân ile Hurşid Hanım saldırgan suçluyu kaçmadan önce yakalamak için çıplak ayakla dışarı fırladı ama sokakta kimse görünmüyordu.

O geceyi herkes şaşkınlık ve korkuyla geçirdi. Ertesi sabah yol üstündeki esnaftan biri kapıyı çaldı; Seyit Mîrân'ı çağırdı. Ona usulca bir kâğıt gösterdi. Kâğıdın dükkânının yanındaki duvara yapıştırıldığını, bunun ikinci defa yapıldığını, kimsenin yazıları görmeden kâğıtları kopardığını söylüyordu. Sokakta ayaküstü konuşurlarken Seyit Mîrân başını çevirince adamın getirdiği kâğıdın aynısını hayat kapısının duvarında gördü. Öfke ile kin öldürücü bir zehir gibi bir anda vücudunu kemirip yakmaya başladı. Ne acayip bir işti! Bu durumda konuyu ciddiye almamazlık edemezdi. Soğukkanlılığı, aldırmazlığı onun korkaklığına verilebilirdi. Bu durum pervasız, hasta herifi daha da cüretlendirirdi. O mektubu da kopardı, cebine koydu. Kahvaltı etmeden şikâyette bulunmak için karakolun yolunu tuttu.

Bu şikâyetinde o gün ifadeye çağrılan Hacı Benna'nın suçluluğunu kanıtlayacak ve mahkemenin kabul edeceği sağlam kanıt vardı ve bu delil onun hapse gönderilmesi için yeterliydi. Ama iş böyle olmadı. Birkaç gün gidip geldikten sonra, durum gereği vakit ve para harcamaktan başka eline bir şey geçmedi. Karakolda Hacı Benna ile iki üç defa karşılaşmıştı. Herifin polisin görmeyeceği şekilde ona karşı tehditkâr tavır takınmasından, bütün inkârlarına rağmen muhatabının o olduğundan emin olmuştu. Hal böyleyken evde ağzı olan konuşuyor, bir ihtimalde bulunuyor, insan hangisine inanacağını bilmiyordu. Kocasının canı, malı, şerefi ciddi ciddi tehlikede bulunan Ahu elbette sevinemezdi. Bu yüzden kocası evden dışarı çıkarken çevresine dikkat etmesini, akşam daha erken eve dönmesini, asla dar, karanlık ve tenha sokaklardan geçmemesini tembihliyordu. Ama için için sevindiği bir şey vardı. Kocası Homa'yı eve getirdiği için ister istemez pişman olmuştu. Bu telaş içindeyken bir gün değirmenci Rıza Han'ın annesi Amerikan Hastanesi'nin karşısında ona rastlamış, her zamanki güleryüzlülüğüyle nasihatte bulunmuştu. Seyit Mîrân cevaben şöyle demişti:

"Evin taşa tutulması da kulağınıza geldi demek. Bu durumda herkesin içi rahat olsun. Onu asla evde tutmayacağım; boşayacağım. Ama 'Herif korktu!' denilmeyecek bir şekilde. Homa bundan önce de eğretiydi zaten."

Bu haber ağızdan ağıza dolaştı; her nereden sızdıysa Homa'nın kulağına da geldi. Ancak Seyit Mîrân kadını boşamak için hiçbir girişimde bulunmadan önce, yalnız o ve Homa değil, Ahu ile çocukları da o yaz dışarıda uyumaktan vazgeçtiler. Seyit Mîrân kalbine yuvalanmış belirsiz bir korkuyla hep düşünüyordu.

"O gece büyük odanın kapısına gelen kişi bu Hacı namerdi olmasın sakın!"

Bu düşünce onu daha da bunalttı. Bu kaygı yüzünden Homa'nın gündüzleri evden dışarı çıkmasına kesinlikle engel oluyordu. Zaten kadın da kaygılıydı. Taşlanma olayından sonra banyo ihtiyacı doğunca Seyit Mîrân hamama kadar onu götürmek zorunda kaldı. Öğleye doğru hamama gitti. Yarım saat kadar civarda yürüdü, sigara içti, düşündü. Karısı hamamdan çıkınca eve götürdü. Feyzâbad Mahallesi'ndeki komşu kadın-

lardan biri Homa'ya geldi. Usturuplu bir ifadeyle ve gizli olarak Hacı Benna'nın haberini getirmişti. Karısız kalmış adam küçük çocuklarını bırakıp giden vefasız, taş kalpli Homa'dan şikâyetçiydi. Onu tekrar yanında geçireceği yeni bir hayata davet etmişti. Ancak Homa iyi niyetli elçiyi çok net cevaplarla reddetti.

Seyit Mîrân yalnız evin dışından değil, içinden yana da kaygılıydı. Evdeki erkek komşular arasında Haciye'nin kardeşi Daryuş sakalsız, temiz yüzü, parlak gözleri, bakımlı saçlarıyla onu düşündürenlerden biriydi. Daha önce Seyit Mîrân'a terbiyeli, ağırbaşlı bir delikanlı olarak görünen bu kravatlı, yakışıklı delikanlı, Homa'nın hayatın dört duvarı arasında görünmesinden sonra açıkça rahatsız olmaya başlamış, ister istemez onu düşünceye sevk etmişti. Elbette bu başkalarının değil, sadece Seyit Mîrân'ın zannıydı. Çünkü yaşlı adam Kirmanşahlı bir koca olmasının yanı sıra, bir taraftan genç karısına sonsuz sevgi ve ilgisi, bir taraftan da aralarındaki aşırı yaş farkı ve tenasüpsüzlük ve nihayet ona henüz tam olarak güven duymaması söz konusuyken ister istemez kötü zanna kapılıyordu. Bütün iyi kalpliliğine rağmen, Müslüman olan ama ne namaz kılan, ne oruç tutan, içki içmeyen, ayakta işeyen yakışıklı, şık bir delikanlının Homa gibi genç ve güzel bir kadına ilgi duymaması uzak ihtimaldi. Böyle olmasa, her gün akşam serinliğinde tıraş olması, saçlarını taraması, oda kapısına dayanarak kitap okuma bahanesiyle hayatı, özellikle beş kapılı odayı göz ucuyla izlemesi ne demek oluyordu? Şarkı mırıldanıp ıslık çalması da neydi? Bu hususta içine bir kurt düşmüştü. Gece yarısı iki üç defa Homa için odasının kapısına gelen hırsız veya Hacı Benna değil, belki de görünüşte çocuk, başı önde ama aslında rint, içe kapanık ve hilekâr Daryuş'tu.

Bir gün öğleden sonra, ortalık sıcaktan kavrulurken Homa su çekmek için kuyu başına gelmişti. Hayatta aşırı sıcak yüzünden ağustosböcekleri ile sinirli, iri ve korkunç eşekarılarının vızıltılarından başka ne ses, ne gelen giden vardı. Bütün komşular odalarına girmiş, kendi gücü nispetinde takat tüketen sıcağa karşı mücadele ediyordu. Seyit Mîrân yeni satın aldığı ve güneşten korunmak için pencerelerin önüne astığı hasırların ardından dışarıya bakıyordu. Kuyu çıkrığının sesi yükselir yük-

selmez Daryuş üstünde atlet, beyaz bilekli pijamasıyla kuyu başına geldi. Parlak, siyah zülüflerinin bir halkası alnına düşmüş, elinde su testisi vardı. Evdeki kuyudan su çektiği veya ev işlerinde annesine yardım ettiği görülmüş şey değildi. Homa su çekerken başını çevirdi, altın dişi parlarken memelerinin üzerinden gülümsedi. Nikâh öncesi dönemde bile ondan esirgediği bir gülümseyişti. O sırada işiyle ilgilenmediği için çarkı çevirmeye devam etti. Kova çıkacağı son noktaya kadar çıkmıştı. Sonunda çarkın üstünden aşan kovadaki bütün su başına döküldü. Homa kısa bir çığlık attıktan sonra çıkrığı bıraktı; kendine has kadınca tavrıyla geri çekildi. Kova hızla ve gürültü çıkararak kuyuya düştü. Bazı komşular odalarından başını uzattı. Ahu kimin kuyudan su çektiğini görmek için eyvana çıktı. Bazen komşuların böyle dikkatsizliği yüzünden kuyu çıkrığı kırılıyor, ip kopuyor veya kova kuyuya düşüyor, onu çıkarmak da ayrıca bir zahmet ve baş ağrısı oluyordu. Daryuş'u kuyu başında bırakmış, eli boş, gülerek odasına gitmekte olan kumasını görünce nefret alameti olarak elini salladı, homurdanarak geri döndü. Bir tarafta böyle bir gürültü, bir tarafta Hale Bigim'in maskaralıkları. Yaşlı kadın Kerbelayî Abbas'ın ölümünden sonra kızının tabiriyle kendi helvasının kokusunu almış, eyvanın köşesinde bir çul parçasına oturmuş, adeta Azrail'i bekliyordu. Bu sırada nasıl bir mucize olduysa, adeta canlanmış, gözleri kapalı, eyvandan hayatın ortasına, havuzun yanına kadar gelmişti. Bir eli düşmemek için titreye titreye fistanını, şalvarını tutuyor, diğer eli ağzında, beş yaşındaki torununun kuyuya düştüğünü sanarak bağırıyordu.

"Muhammed Huseyn! Muhammed Huseyn!"

Nihayet kızı Hurşid geldi, biraz öfkeli ama teselli ederek yenini tuttu; çocuk götürür gibi eyvana götürdü. Homa saçı başı, çadoru, gömleği sırılsıklam odaya döndüğünde Seyit Mîrân gizli bir öfkeyle azarladı:

"Şaka mı yapıyordun yoksa aklın başında değil mi?"

Genç kadın başını çevirdi, sitem edercesine onun gözlerine baktı. Kocasının onun hakkında böyle bir zanda bulunmasını beklemiyor gibiydi. Kadınca gururunun incindiğini ifade eden bir tarzda cevap verdi:

"İkisi de! Hem aklım başımda değil, hem ona şaka yapıyordum!"

Biraz duraladıktan sonra:

"Bu kadar erkeklik hassasiyeti olan, karısına karşı kötü zan besleyen biri evinde böyle uygunsuz bir erkeği tutmaz!"

Seyit Mîrân yine inanmayarak, güvensizlikle sordu:

"Nasıl yani? Bu oğlan sana bir şey mi dedi?"

Homa ne cevap vereceğini bilemedi; gücenmiş gibi yaparak küskün bir yan bakışla başını çevirdi. Elindeki çadoru kurutması için iskemleye bıraktı. Kocasının varlığını, onun yüreğinde yaktığı amansız kin ve kıskançlık ateşini umursamadan odanın köşesinde üstünü değiştirmeye başladı. Seyit Mîrân olanca huzursuzluğuyla başında dikilmiş, cevap bekliyordu. Genç kadın güzel, şehvet uyandırıcı vücudunu kocasının gözleri önünde sergileme çabasında olmadan, yeni dikip süslediği, çiçek desenli, pamuklu gömleğini üstünden çıkardı. Gömleğinin bir ucuyla mermerimsi göğsünü örttü. Soyunduğu sıradaki tavsif edilemez halinden söz etmeyelim. Gözün gördüğü olağanüstü letafet ve yumuşaklığı, biçimli hoş bacakları, kalem gibi düzgün, mütenasip, rüya gibi vücudu, kocası açısından gözün bakmaya, elin okşamaya, dudakların öpmeye doyamayacağı kadar güzeldi. Platin rengi cildi o kadar şeffaf ve inceydi ki içinden ışık geçiyor, yaşamın gül rengi, parlak kızıllığını gösteriyordu. Bir arşın pamuklu bez karşılığında tesadüfen gezgin bir Yahudi çerçinin eline düşmüş antika, eşi bulunmaz şeylerdi. Mümin adamın hafiflemiş ruhu bir an için gerçek âlemden rüya göklerine doğru uçtu. Sadece şairlerle zevk sahibi olanların idrak edeceği bir rüya. Böyle bir düşünce ve duygu ortamındayken, ona göre bütün arzuları, âlemleri, varlık felsefesini sıkıştırılmış olarak ifade eden gazelin ilk beyti gönlüne doğdu:

Seyit Nasrullah'ın oğlu! Bir sen, bir mücessem bu nur
İyi belle; cennetin şu toprak küre üstünde olacak

Suratı asılmış, sinirlenmişti ama bu canlı güzelliği beğenmesi onu afallatmış, kendinden geçirmişti. Praksiteles* Venüs

* Milattan önce dördüncü yüzyılın en ünlü heykeltıraşlarından biri. Venüs Pudenda heykelini yapan sanatçı. (ç.n.)

heykelini yaparken, son anda bu perinin vücudunu görse, beklemeden keserini eline alır, başkaları görmesin diye kendi çirkin mahlukunu yok ederdi. Bu güzellik padişahının anlatılmaz güzellikleri iradeyi zehir gibi etkiliyordu. Sanki ilk ve son kez kadının endamını seyretme fırsatı geçmişti eline. Kapı aralığından giren ince güneş ışınları vücudunda ışıklı çizgiler oluşturmuştu. Bu görüntüye kötü zan ve hoşnutsuzlukla bakıyordu. Aynı evde, burnunun dibinde onun değerli hazinesine göz diken terbiyesiz, küstah birinin varlığı onu deli ediyordu. Kadın kıyafetini değişince Seyit Mîrân tahakküm edici, kudretli bir koca metinliğiyle sordu:

"Sana bir şey mi dedi, diyorum. Neden her şeyi olduğu gibi bana anlatmıyorsun?"

Homa otururken saçlarını bir yana attı.

"Ben 'leb' demeden 'leblebi' dediğimi anlamalısın. Daha ne soruyorsun bana? Kendini adamdan sayan şu şımarık, tatsız tutsuz oğlandan hoşlanmıyorum. Köpek kediden nasıl nefret ederse, o çalımlı kız kardeşiyle ağzı bozuk annesinden de öyle nefret ediyorum. Bir gün kendimi tutamayıp, handan aşağı kalır tarafı olmayan bu evde onlarla kavga etmekten korkuyorum. Beni nereye getirdin sen ya? Evine aldığın bu insanlar da kim?"

Adam öfkeli öfkeli başını salladı, sıktığı dişlerinin arasından:

"Peki, peki; bugün Ahu'ya söylerim; çıkmalarını ister. Isıran köpekle hayâsız komşu faydadan çok zarar verir."

Seyit Mîrân Homa'nın Haciye ve annesi ile arasının iyi olmadığını biliyordu. Bunlar Ahu'nun gönüldaşı, sırdaşı olan kişilerdi. Onunla samimi ve birlik içindeydiler; saygı duyuyorlardı Ahu'ya. Kasıtlı olarak Homa'yı umursamıyorlar, onunla konuşmaktan, oturmaktan kaçınıyorlardı. Odalarında veya asma altında oturuyor, marul yiyor, ondan söz ediyorlardı. Hem kavga günü hem ondan önce, Ahu nikâh meselesini öğrendiğinde, Homa'nın sözüyle mescittekileri ağlattığında Safiye Banu onun arkasından ileri geri konuşmuş, genç kadın da akşam cevaplarını vermişti.

Seyit Mîrân'ın bu ani ve pattadak verdiği karar, o gece konudan haberdar olan Ahu için şaşırtıcı değildi. Aslında neler işit-

tiğine hayret ediyordu. Bu Hemedanlı aile dört yıldır olanca samimiyetleriyle evlerinde kirada oturuyordu. Bu zaman zarfında kiralarını peşin ödüyorlardı. Tertipli, düzenli, temiz, vazifeşinas insanlardı. Üstelik kötü gün dostu, beklentisiz ve kibirsiz. Sosyal hayatta en iyi insanların başkalarının işine burnunu sokmayanlar olduğu doğrudur. Ama unutmayalım ki toplumsal içgüdü sadece karşılıklı işbirliği temelleri üzerinde sağlam durur. Ahu veya komşulardan birinin sıra dışı bir sorunu olsa, hastalık, doğum veya benzer durumlarda bu şefkatli ana kız öyle şaibesizce şefkat gösteriyordu ki insanın gayri ihtiyari ellerini öpesi geliyordu.

Safiye kocakarı ilaçlarında, tedavisinde bir hekim gibiydi. Çenesi çıkan çocukların çenesini, hatta erkeklerin bile düşen göbeklerini yerine yerleştiriyor, karın sancılarını iyileştiriyor, çıkan boyun ve kulakları yerine oturtuyordu. Kulak deliyordu. Bu işi, başka birkaç tedaviyi Ahu'ya da öğretmişti. Bu elinden iş gelen, ilaç bilen kadının faydalı tedavi yöntemleri olmasa, Hurşid'in beş yaşındaki çocuğu Muhammed Huseyn'in kelliği, onun başına neler açardı, Allah bilir. İlginç olanı şu ki varlığıyla ev ortamının şeneldiği, görünüşte gamsız olan bu kırçıl saçlı, cesur kadına karşı Seyit Mîrân'ın herkesten çok ilgisi vardı. Onunla şakalaşırdı. Oğlu Daryuş'u da oğlu yerine koyardı. Hal böyleyken adamın düşünmeden bir karar vermiş olması sebepsiz olamazdı. Ahu bu konuda kocasına soru yöneltti ama ısrarı boşunaydı. Bu aileyi evden çıkarmak için üsteleyen ve inat eden Seyit Mîrân net cevap vermekten, her türlü açıklamadan kaçınıyordu. Adamın açısından konu kapanmıştı. Bununla birlikte Ahu onun talimatını uygulamakta acele etmedi. İki üç gün sonra kararından dönmesi veya unutması uzak ihtimal değildi. Konunun komşuların kulağına gitmemesi, onların gücenmesine, rahatsız olmasına yol açmaması için Ahu bu hususta kimseye tek kelime etmedi. Kumasının bu ana kıza kinlendiğini evdeki herkesten daha iyi hissetmişti. Bu kararın sebebinin de ondan başkası olamayacağını iyi biliyordu. Acaba bu üçkâğıtçı, fitneci kadın kendini daha da kıymete bindirmek için çabuk akar akıllı, iradesiz kocasının önüne "Daryuş ona âşık oldu" diye yem atmamış mıydı? Hilekâr kadınlar kulağında safdillik

halkası olan erkeklere böyle çok ters nal çakar. Ahu bu konuyu gerçekten büyüklüğe aykırı görmeden veya ona göre bir Osmanlı gömleği biçmeden, daha Homa'nın o eve geldiği ilk hafta, kocası ile Daryuş arasında bir aşk çekişmesi olduğunu keşfetmişti. Hatta bir cuma sabahı onunla Homa, Banu'nun evinin kapısı önünde güneşte dikilmişlerdi. Oğlan kapı eşiğinde kitap okuyordu. Ahu içinden gelen iyi veya kötü bir vesvese dolayısıyla veya sezgisinden olacak, kenara çekilerek bir işle ilgilendi. Bu sırada ilkin Daryuş mırıldandı:

"Ne güzel saçlar! Bunları nereden buldun?"

Homa'nın kucağında Mehdi vardı. Göz ucuyla zarifçe ona baktı, mülayim ve hoş bir şekilde cevap verdi:

"Saçlarım güzel değil; bakarsan, gözlerim güzel."

Sonra oğlan bir şey dedi ama Ahu işitemedi. Genç ve kurnaz kadın başkalarının dikkatini çekmemek için kucağında çocukla bu tarafa geldi. Kısa bir süre sonra geri döndü; açık bir itiraz ve kadınca bir olgunlukla ona:

"Annen ne diyor bakalım? Sanırım senin ağzın hâlâ süt kokuyor!"

Delikanlı nasıl densiz bir laf etti de bu ters cevabı işitti ondan? Ahu bunu anlayamadı. Her halükârda Homa sahip olduğu bilgelikle, anladı ki Daryuş'la arasında bir tenasüp yok. Hemen hemen bayrama bir ay varken, henüz Seyit Mîrân'ın nikâhına girmediği günlerden birinde oğlanın anası ile kız kardeşi Ahu'nun odasında, kürsü altında oturuyordu. Sohbet sırasında Homa birdenbire şaka yollu bu meseleye gönderme yapınca Safiye Banu kendine has nobranlığıyla lafı gediğine oturtuverdi:

"Oğlumu everecek olsam, delinmemiş, on dört yaşında kızı bırakır da dört defa kerpiç üstüne oturan seni alır mıyım?* Bu saçları değirmende ağartmadım; hıyarın tarh başında yenileceğini bilirim. Geç bunları bir kalem, Daryuş'un şimdi bir yerine üç kadını var; hepsine ekmek parası kazanması lazım."

İki genç arasında son derece doğal olan bu çekim ve çaba Homa'nın nikâhlanmasından sonra soğumaya yüz tuttu. Hatta evin en esprili kadını bile onlar hakkında bir şey diyemez oldu.

* Eskiden kadınlar doğum sırasında kerpice otururdu. (ç.n.)

Kadın kocasını kışkırtmak için onun önünde böyle bir fitne koparmaya kalkışmasa, elinde hiçbir sebep yokken Seyit Mîrân neden bu aileyi evden çıkarmak istesindi? Bu meseleyi iyi kavrayan Ahu şimdilik en iyi çareyi, birtakım vesilelerle Homa ile eski ve iyi komşuları arasında samimi bağ kurmakta gördü. Yumurta akını ayırır gibi, şeker şerbetinden toprağı, çöpü ayıklayacak, sebepli veya sebepsiz olarak kök salan kinleri, kötü anlamaları onların kalbinden silecekti. Tamamen iyi niyetle ertesi gün yarı şaka yarı ciddi kumasını Hemedanlıların evinde marul ile sikencebin* yemeye davet etti.

Ahu ile konuşurken Homa Seyit Mîrân'ın komşuları evden çıkarma kararından habersizmiş gibi göründü. Bu arada Safiye Banu'ya da bir şey söylenmemiş olduğunu anladı. Ahu ona ne böyle bir şeyi arzu ettiğini ne de söylemeye yüzü olduğunu söyledi.

O gün ikindi vakti misafirliğinde ilkin Haciye'nin erkek kardeşi evde yoktu. Annesi Ahu'nun işaretiyle onu dışarı göndermişti. Ana kız ev sahiplerini sıcak karşıladı. Bütün ev halkı gülme, eğlenme ihtiyacını hissediyordu. Kerbelayî Abbas'ın ölümü üstünden on gün geçmiş, evin kapısındaki, duvarındaki, canlarda, bedenlerdeki yas tozu alınıp süpürülmemişti. Yalnız ve kimsesiz kalan Nazperi kendi acılarıyla her gün bir iki defa herkesi dertlendiriyordu. İşin iyi tarafına gelince acılı dul kadın o gün sabahtan odasının kapısını kapamış, bohçasını alıp uzaktaki akrabalarından birine gitmişti.

Meselenin eksik kalmaması için şunu da ilave edelim. Ahu, evli barklı, ağırbaşlı bir kadın olmasına rağmen eğlenmeye, kurdunu dökmeye meyilliydi. Bu konuda fena da sayılmazdı. Zevk sahibi her hanım gibi sandık odasında çiviye asılı bir bendir vardı. Bazen evdeki kadınları toplar, eğlenmeye, alkış tutmaya çağırırdı. Seyit Mîrân'ın bilgisi olmasa da, uzun zamandır öğrendiği birkaç ritimle bu bendiri çalmak kadınlara has bir sanat sayılmazdı. Bunun yanı sıra, bildiğimiz gibi kocasının izniyle kadın günleri tertiplerdi. Bu işleri her zaman çekip çeviren de değirmenci Rıza Han'ın annesi meşhur Şirincan

* Sikencebin, sikengebin, sikengubin: Ballı sirke veya şekerli sirke şerbeti; tatlı sirke. İştah açıcı ve serinleticidir. (ç.n.)

Hanım'dı. Çeşitli adlarla, vesilelerle arada bir düzenlenen ve kadınlar kurulu hükmünde olan bu günlerde misafirler en iyi giysileri, takıları ile yer alırdı. Oturuyor, çekirdek çitliyor, meyve, tatlı yiyorlardı. Deneyimsiz olanlar, aklı başında olanlardan evliliğin yolunu, yöntemini hatta makyajı ve dilberliği öğreniyordu. "Emû Sebzîfurûş" (Zerzevatçı Amca) ile "Hemûne cûnem" (Aynen Canım) şarkılarını ballandıra ballandıra, şaklabanlıkla söylüyorlar, bendirin ritmiyle, topluca alkış tutuyorlar, kızlar oynamaya başlıyor, kadınlar kırıtıyordu. Ağzında dişi kalmayan, her zaman gülen uzun boylu, eli açık Şirincan Hanım'ın yüzü buruşuyor, gözlerinde yaş toplanıyor, misafirlerin eğlenmesi için durup dururken oyunlar çıkarmaktan çekinmiyordu. Gizlice erkek kıyafeti giyiyor, hiçbir şeyin farkında olmayan kadınların arasına, yüklükten çıkıp dalıyor, diğerlerine göre daha çıtı pıtı olan birinin üstüne çullanıyordu. Bu hareketiyle toplulukta seyredilmeye değer bir velvele koparıyordu. Ahu'nun canı yanmıştı. Ancak eğlenmek de insanın doğal ihtiyacı değil mi? Güzel bir tesadüftü; her şey üst üste gelmişti; kadınlardan hiçbirinin aklına bendir fikri gelmediği sırada, sokaktan geçen gezgin çalgıcıların sesi duyuldu. Onların bu evde müşterisi vardı. Ahu kulak verdi:

"Banu, senin nişan grubun Emu Nevruz; seslensene şunlara!"

"Elbette ama masrafı misafirin kesesinden çıkarsa!"

"Aaaa! Hemedanlılarda âdet böyle mi? Ben Homa'yla misafirim. Ev sahibinin el açıklığı bu kadarsa, biz marul, sikencebin parasını vermeye de hazırız. Masraf misafirin cebinden çıktıktan sonra Hâtem-i Tâî* olmak kolay. Pekâlâ; sen çağır şunları; parasını biz vereceğiz." Homa'ya göz kırpmıştı.

Gözlüklü iki kör, onları götüren üstü başı temiz bir oğlan çocuğuyla birlikte selam verdi; öksürüp bastonlarını sürükleyerek eve girdiler, Safiye Banu'nun odasına doğru götürüldüler. Üç kişilik grubun başında nispeten genç ve zarif yapılı biri vardı. Siyah örgülü saçlı, uzun boylu, iri, erkekçe suratlıydı ama iki gözünün de kör olması kadınların acımalarına sebep oluyordu. Deri çerçeveli bir güneş gözlüğü takmıştı. Horasan Pe-

* Tarihte cömertliğiyle meşhur bir Arap kabile reisi. (ç.n.)

çelisi* gibi arkası asla görülmüyordu. Hem bendir çalıyor hem hanendelik ediyordu. Birbirlerini nasıl buldukları bilinmeyen, kemençe taşıyan arkadaşı da kördü. Bu gözü gören neyzen oğlan çocuğunu bir tarafa bırakırsak, körler topluluğu uyumlu bir grup oluşturuyordu. Kadınlar kocalarının tenkit etmesinden korkmaksızın, özgürce, utanmadan onları evlerine alıyordu. Nevruz'un sesi monoton ve bıktırıcı olmasının yanı sıra güzel ve ilginçlikten de uzaktı. Ancak o erkekçe ve gür sesinde, şarkı söylediği sırada gözlerinin gördüğü zamanki bir nevi yitirdiği aşk dikkat çekiyor, hassas ve gönülden anlar kadınlar bunu idrak ediyordu. O zavallı garibanlardan biriydi. İşsizler ordusuyla birlikte iki üç yıl önce memleketinden gelmişti. Rızkını çıkarmak için bu işe el atmıştı. Ancak perde arkasında oturan bütün müşterileri o coşkun hallerinin, işaretlerinin, gizli gözyaşlarının olağandışı bir hayatın veya üzücü bir maceranın sonucu olduğunu seziyordu. İşin ilginç tarafı "Tasnif" adlı şarkılarını kendisi besteliyor, kendisi okuyordu. Sanki onun varlık çeşmesinden milli "terane"lerin cana can katan balı kaynayıp sızıyordu. Herkese doğuştan kör olduğunu söylüyordu ama onun geniş dünyadan ve gören gözlerin sahip olduğu bilgiden sonsuz azık nuru aldığını bilmeyen mi vardı? Teranelerindeki beyitlerde "Amcanın kızı", "Gulpâyegân ayı" gibi bazı ibareler ve kinayeler işitiliyordu. Bunlar bir belgenin parça parça kelimeleri gibiydi. Birbirine ulanacak olsa, onun üzücü serüveni üzerindeki perdeyi kaldırırdı veya Shakespeare ekolünü izleyen bir hikâyeciye *Romeo ve Juliet* ayarında büyük bir trajedi yazacak malzeme verirdi. Her halükârda Emû Nevruz daha önce birkaç kez bu eve davet edilmişti. Bazen yalnız, bazen hep değişen ve genellikle çocuk olan bir veya iki kişi ile birlikte. Acayip hafızasıyla ev sahibi Ahu Hanım'ı sesinden tanırdı. Kadınlar şaka ve eğlence olsun diye, on sekiz yaşında güzel bir kızın ince sesine sahip olan Safiye Banu'yu onun nişanlısı yapmıştı. Bu kez de her zamanki gibi gelip oturunca nişanlısının hatırını sordu. Safiye nazla, kırıtarak onun yanına geldi. Küskün, dargın bir tavır takındı. Adamın hassas kulakları kadınların arasından

* Horasan peçelisi (Nikâbpûş-i Horasan), ilahlık iddiasında bulunan ünlü el-Mukanna, çok çirkin olduğu için yüzüne hep peçe takardı. (ç.n.)

onun sıcak, ruhlu, alıcı, cazibeli sesini tanıdı. Sazın sözün arasında, boyun damarları kabararak yorulmak bilmez bir aşkla yeni tasnifi "Gulem ey yâr gulem"i okurken, o sesin sahibi alkışlıyor, mırıldanarak ona eşlik ediyordu.

Safiye Banu'nun kıbleye bakan büyük odası seyirci kadınlarla, kızlarla dolmuştu. Homa kaybettiğini bulmuş bir kadın sabırsızlığıyla birkaç çocuğu meclisin ortasına çekti, ellerini birleştirdi. Kendisi de eline mendil aldı; onlara öğretmek için halay başı olmak bahanesiyle "raks-i çûpî" denilen halaya başladı. Herkesi düzen ve sessizliğe yönelten yumuşak ve güzel hareketleriyle kısa zamanda orada bulunanların dikkatini çekti. Riyasız bir meclis vardı. Musikinin ve alkışların ritmiyle birlikte ilkin yumuşak yumuşak, daha sonra çekinmeden bütün endamıyla raks ediyordu. Çocukluk hayatının alfabesi sayılabilecek sanatıyla bunca yılın hakkını vermek istiyor gibiydi. Acaba eski işini mi hatırlamıştı yoksa unuttuğu âdetiyle yeniden buluşmak mı istiyordu? Mollanın önünde, kocasının ısrarıyla bir daha toplulukta raksa tövbe etmemiş miydi? Bunun anlamı sözde üstü kapalı, genel bir istiareydi. Her halükârda fiili nekahet döneminde raks etmesi tehlikeli bir perhiz bozma değil miydi? Genç kadının coşkulu sanat gösterisi bir zaman geldi, doruğa ulaştı. O sırada kendi cinsinden olmayan, sır söyleyen güzel ve alevli bir çift göz kadınların, çocukların onda görmediğini görüyor, fark ediyor ve övgü dolu bakışlarıyla raks eden güzel kadının ayaklarına çiçek demetleri atıyordu. Kadınlar çalgıcı grubunu bir saat yanlarında tutacaklardı. Matemli Nazperi, daha da önemlisi Seyit Mîrân ansızın içeri girip de meclislerini dağıtmasın diye hayatın kapısını sımsıkı kapamış, sürgüsünü, mandalını da çekmişlerdi. Kapı çalınacak olursa, açmasınlar, kim duyarsa, hemen Safiye Banu'ya haber versinler diye çocuklara bir bir tembihlemişlerdi. Hal böyleyken yaşlı kadının büyük oğlu Daryuş'un kapıyı ne zaman çaldığı, hangi laf dinlemez haylazın gidip kapıyı açtığı belli değildi.

Koskoca, akıllı adam muzırlığından veya saflığından olacak, kimseye belli etmeden usul usul oda eşiğinde Hale Bigim'in arkasına gelecek şekilde oturmuş, başını öne eğmiş, gönülden gelen bir cezbeyi ifade eden utangaç gülümsemesiyle ve göz

ucuyla Homa'nın büyüleyici raksını izliyordu. Kadınlar onun geldiğini fark ettikleri halde seslerini çıkarmadı. Çünkü onu böyle bir zevkten nasipsiz bırakmak istemediler. O coşkulu anda Seyit Mîrân çıkagelse, hiç kuşkusuz sessizce ve genç Daryuş'tan daha derin haller içinde oturur, izleyiciler arasına karışırdı.

Mükemmel sanatın, mukaddes kişilerin başındaki hale gibi kendine has mehtabi bir parıltısı vardır; hevesi duyguyla, vesveseyi yüksek düşünceyle tasfiye eder. Hiçbir kadın yüzünü oğlandan saklamak istemedi. Sadece alkış tutan Ahu, Haciye'nin mor başörtüsünü başından çekti; başını, çıplak boynunu örtmesi için Homa'ya attı. Genç kadın belli belirsiz bir tebessümle ve hoş hareketlerle elindeki iki küçük mendili sırayla ve belirli aralıklarla yere bıraktı, başörtüsünü giyip çenesinin altından düğümledi. Eğilerek mendilleri bir bir aldı. Her halükârda hareketleri raksıyla ve musikiyle uyumluydu. O da zevk ve sevinç içindeydi. "Şâneşekî" oynarken kabaran göğsü dalgalanıyordu. O kadar ustalık ve yumuşaklıkla sola, sağa, arkaya eğiliyordu ki bedeninde hiç kemik yoktu sanki. Endamındaki en küçük hareketinde bile görülen belagat, mazmun büyüleyici bir şekilde dikkat çekiyordu. Gevşerken veya sol ayağını hoş bir dönüşle yere bırakırken takdir ve zevk dalgaları kalpleri yıkıyordu. Kalabalıktan odanın havası ısınmıştı. Homa'nın pamuklu gömleği terden sırılsıklamdı ve birkaç yerden vücuduna yapışmıştı. Gidip yerine oturdu. Musiki ile birlikte alkış sesleri kesildiğinde rengi uçmuştu; kalbi küt küt atıyor, göğsü bir çıkıyor, bir iniyordu. Yorgunluktan ve biraz dinlenmek için başını Ahu'nun omzuna koydu, utandığının ve yaşça küçüklüğünün bir nişanesi olarak kadınca edayla, dostane onu iteledi. Sanki kabahat ondaydı da onu raksa zorlamıştı. Ahu şaşkınlık ve takdir ifade eden bir tebessümle kumasına baktı, serinlesin diye çadorunun ucunu yelpazeledi. İki kadın bu durumda sanki kuma değil de iki kız kardeş duygusu yaşıyordu. Safiye Banu'nun Emû Nevruz'la birlikte geçirdiği bir saat sona ermişti. Sadece kokusunu alıp sermest olduğu o ilahi gıdayla kim aç ruhunu doyurmak istemezdi ki?

Çalgıcılar bir bardak çay ve pasta ile yorgunluk atmak için ara verdiğinde iki kuma özel bir şey için yavaşça topluluktan ayrılıp Ahu'nun odasına geçti. Geri döndüklerinde halay mü-

ziği yeniden başlamıştı. Komşular bir tur oynasın diye Haciye'nin eline, ayağına sarılmış, o da çekinmişti. Böyle olunca komik ve ilginç hareketleriyle meclisi sıcak tutmak, kadınları güldürmek amacıyla ak saçlı kadını mecburen ortaya sürmüşlerdi. O sırada dış komşulardan birkaç kadın daha, bu arada bir iş için gelen Sahib Hanım'la kızı İran da seyirciler safına katılmıştı. Hemedan'da doğup büyümüş olan Safiye Banu "raks-ı çûpî"yi hiç bilmiyordu. Kadınlar latife ediyor, ondan "çûpî" yerine "Kâse-yi boşkâb" (tabak) raksı istiyordu. Çocuklar eteğini çekiştiriyor, taklit edip ona takılıyordu. Bu hareketler, kadın huylu olup şimdi kadınların bir parçası haline gelen Daryuş'un damarına basmış oldu. Sonunda çekinmeden ceketini bir tarafa atarak sahnenin ortasında annesine yardıma geldi. Annesinin kolunu tuttuğu sırada kapı yanında dikilip fırsat kollayan Homa da başından çadorunu attı, raks ederek kırda raks edenlerin ortasında bulunan kişi gibi ihtiyar ile genç çiftini tamamladı. İlk bakışta çoklarını şaşırtacak derecede yeni bir kıyafet geçirmişti üstüne. İşlemeli bir mintan, sırmalı kadife külahıyla püsküllü baş bağı, özel dar paçalı şalvarı, güzel gümüş halhalları vardı. Üstüne giydiklerinin Ahu'nun gelinlik zamanından kalma yadigâr olduğunu, üstüne küçülünce Ahu'nun bunları bir kenara koyduğunu herkes biliyordu. Orada bulunanlar iki kumanın fikrini çok beğendi ve raks edenlere daha büyük alan açtı. Üç oyuncu bazen halka gibi el ele veriyor, sonra tekrar ayrılıyordu. Homa bir taraftan, Daryuş öbür taraftan ak saçlı kadının koluna giriyor, "çûpî" ahengiyle onun vücudunu hareket ettiriyorlardı. Emû Nevruz kendi coşku âleminde bir tasniften, teraneden öbür tasnife, teraneye geçiyordu. Kemençeci, parçalanan yayını tamir etmekle meşguldü. Zurnacı enstrümanını dizine koymuş, seyirciler safına katılmıştı. O zamana kadar komşuları böyle diri, heyecanlı bir eğlence yaşamamıştı. Hatta topatan kavunu yiyerek ölümden kurtulduğunu söyleyen yaşlı ve kötürüm Hale Bigim, gözü kadınla erkeği ayıracak kadar iyi görmemesine rağmen hayretten ağzı açık kalmıştı. Kızı Hurşid Hanım utancından gülüyor, elinin yumuşak tarafını ısırarak "Allah canını almasın Homa! Sen ne belaymışsın Homa!" diyordu.

Ev halkının monoton, öyle böyle geçen günlerinde o gün fena geçmedi. Kadınlar açısından Homa ile Daryuş'un raksı (ikili olarak birkaç dakika oynadılar) konusunda söylenecek bir şey yoktu. Çünkü böyle denk gelmişti; zuhurata tenkit yapılmaz. Fakat kaygılanacak küçük bir durum söz konusuydu. Kadının kocası bir şeylerin kokusunu alıyordu. Bu mesele Seyit Mîrân'ın kulağına giderse, evde kıyametin kopacağını herkes biliyordu. Ahu barışa yanaşmaz düşmanlığına rağmen Homa için böyle bir şey istemezdi. Çünkü kabağın zavallı Safiye Banu'nun başında patlayacağı belliydi. Oğlu, erkek bulunmayan kadınlar topluluğuna dalmıştı. Akşam bütün aile ile Homa büyük odada yemek için toplanmıştı. Çocukların boşboğazlığı yapacağını yaptı. Bîjen aptalca bir sevinçle babasına haber verdi:

"Bugün bizim evde düğün vardı."

"Düğün mü?"

"Evet, düğün; sazlı sözlü. Homa ile Daryuş da raks etti."

"Ne? Homa ile Daryuş raks mı etti?"

Ahu kocası görmeden gizlice oğlana sus işareti yapıp gözlerini devirdi; görünüşte soğukkanlı kalarak söze girdi.

"Homa ile Daryuş'un annesi. Altı ay sonra bugün yarım saatliğine Emû Nevruz'u çağırmak istedik. Bu boşboğaz, yırtık ağızlı çocuklar varken gizli bir şey yapılabilir mi? Bu haber Nazperi'nin kulağına giderse, kıyamete kadar dargın kalır bize. Salak oğlan! Şimdi seni babana şikâyet edeyim mi? Ne dersin ha? Edeyim mi?"

Mesele şuydu: İkindi vakti Bîjen yaramazlıklarıyla iki üç defa annesini çıldırtmıştı. Bir at kılı bulmuş, kimi biriyle konuşurken görse, gizlice yanaşıyor, arkasından at kılını kulağına sürüyordu. Kör kemençeci kopan yayını tamir etmekle uğraşırken terbiyesiz, haylaz velet ona da aynı şeytanlığı yapmıştı. Zavallı başında sinek uçtuğunu sanmıştı bir süre.

Homa durumu kurtarmak için çocuğu destekledi.

"Hayır, o akıllı bir çocuk! Bir daha böyle şeyler yapmayacak."

Meseleyi örtbas etmek için edilen bu sözler, aslında Seyit Mîrân'ı ikna etmese de sesini çıkartmadı. Akşam yemeğini sessizce yedi. Homa ile baş başa kalınca Ahu hayata açık pencereden onların tartışmasını işitti. Kuyu kenarındaki duvar dibinde kulak misafiri oldu. Homa ona dostça itiraz ediyordu.

"Kadına eğlenmek de mi yasak yani? Kendi cinsimden olan insanların arasında çadorumu atıp ben de bir dakika oynamak istedim. Ayıp mı? Günah mı? Bir de başımı kaldırdım baktım ki odanın eşiğinde oturmuş, seyrettiğini gördüm. Benim kabahatim ne? Hurşid'in salak kızı tembihlerimizi unutmuş, gitmiş hayat kapısını açmış. O geberesice bir erkek; haddini hududunu bilmeli. Sana söyledim; bu kadar mutaassıp geçinen, böyle tenkitlere dayanamayan biri evinde bekâr komşu tutmaz. İki günlük ömrünü küçük dört duvar arasında geçirip başka yerden haberi olmayan kişi bari özgür olsun, özgürce giyinsin, özgürce dolaşsın."

"Ben Ahu'ya söylemiştim, başka yer arasınlar diye; ne yapmışlar şimdiye kadar?"

"Ahu henüz onlara bir şey dememiş mi?"

Seyit Mîrân şarladı ona:

"Dememiş! Niye dememiş? Onlarla gizli kapaklı neyin var ki onların yanına uğramıyor? Pekâlâ, onun demesine gerek yok; şimdi ben..."

Öfkeli adamın kalkıp pencereden Safiye Banu'ya seslenmekten, ay başına kadar odayı boşaltmaları emrini vermekten başka diyecek sözü yoktu. Zavallı yaşlı kadın ev sahibinin şiddetli gazabını gösteren bu kararı dolayısıyla hayatta eli ağzında kalakaldı. Seyit Mîrân odaya ihtiyaçları olduğunu söylüyordu. Ama bunun bir bahane olduğu açıkça belliydi. Adamın huysuzluğunun, sevgisizliğinin, görünüşte bilmediği şeylerden biri olan dans meselesi olduğunu anlayınca iyice şaştı kaldı. Bu meseleyi Ahu açtı ona. Seyit Mîrân ertesi sabah evden çıkarken Ahu onu odasına çağırdı. Derin bir kırgınlığın ve üzüntünün belli olduğu üstü örtülü bir itirazla sordu:

"Bunları çıkarma sebebini bilmek istiyorum. Bilmeyim mi?"

"Ahu, bunları neden çıkaracağımı bilmiyor musun yani?"

Seyit Mîrân somurtarak duvar kenarına çömeldi. Kadına bakmadan sigara sarmaya başladı. Ahu:

"Hayır, nereden bileyim? Söyledin mi ki? Acaba diyorum Daryuş hakkında kötü zan mı besliyorsun? Şu birkaç yılda kendi gözümden kötülük gördüm de bu delikanlıdan görmedim. Allah için kendi halinde, ağırbaşlı biri."

"Sen ne dersen de. Yer çamur oldu mu kedi ayağı ıslanmayacak şekilde yürür; balık yakalayacağı zaman, vücudunun yarısına kadar elini suya sokar. Homa bu eve geldiğinden beri bu ağırbaşlı dediğin delikanlının sırnaşmalarını gözlüyorum. Derdi ne, pekâlâ anlıyorum."

"Peki, karının da sırnaşmalarını gözlüyor musun? Bu yaz sıcağında insanları hallaç pamuğu gibi dağıtmak mı istiyorsun? Allah'ın hoşuna gider mi? Bunlar değil, başkaları, daha başkaları da var. Kadın ağırbaşlı, soylu olursa, bir bölük askerin ortasına da düşse sağlam çıkar. Sebepsiz yere insanların kolunu burkacağına, ona biraz yol göster. Gel, gel bak ona! Ağaç kurdu ağaçta olur. Sabahın bu vaktinde, senin evden çıkmadığını, evde başka erkeklerin de bulunduğunu bilmesine rağmen ne yaptığına bak. Komşuluk ilişkilerinin bulunduğu bir ev ve bu hareketler! Şaşıyorum doğrusu; maksadı ne acaba? Engel olmasan, çekinmeden soyunup havuza atlayacak."

Seyit Mîrân pencereden dışarıya baktı. Homa çadorunu başına doğru düzgün geçirmeden kollarını koltukaltına kadar sıvamış, yarı boş olan havuz kenarında beline kadar eğilmiş, kollarını yıkıyordu. Bu davranışıyla evde özgürlük istediğini anlatmak istiyordu. Seyit Mîrân'ın suratı iyice asıldı. Ahu devam etti:

"Bunları ben yapacak olsam, dünyayı başıma dar etmez miydin? Bir dakika hayatta kalmama izin verir miydin? Gözlerimiz bu evde yeni şeyler görüyor."

Adam sustu kaldı. Birkaç dakika ikirciklendi, sonra giderken:

"Pekâlâ; şu köhne Hemedanlı ve kızıyla içli dışlısın madem, onlardan uzak kalmaya dayanamayacaksan sözümü geri alıyorum. Söyle, başka yer aramasınlar."

Ahu için için dolmuş olan kocasının tavrındaki eziyetçilikten o kadar da rahatsız olmadı. Şimdilik kocasını inadından vazgeçirmiş, kumasının planlarını suya düşürmüştü ya; artık meseleyi uzatmanın âlemi yoktu.

Seyit Mîrân eyvan kenarına kadar gitti, sonra pişman olmuş gibi geri döndü. Büyük karısı daha önce de Homa'nın evin erkekleri, özellikle Daryuş'un önünde gösteriş ve cilve yaptığını söylemişti. Bu yüzden odaya geri dönüyordu. Bununla birlikte

tekrar oturduğunda, bu konudaki her soruyu cevaplamaktan kendini âciz görüyordu. Birincisi onun şanına dokunuyordu. İkincisi Ahu'nun ondan bir şey beklemesinden korkuyordu. Tesadüfen tam bu sırada komşu kadınların korkulu çığlıklarıyla birlikte büyük bir şeyin havuza düşüş sesi aklındaki her şeyi unutturdu. Bu büyük ve derin havuzda dört yıl önce de bir hadise olmuş, Hurşid Hanım'ın üç yaşındaki çocuğu düşmüştü. Bu yüzden çocuklu komşular, özellikle yılan sokan Hale Bigim ondan korkuyordu. Sesi duyunca Seyit Mîrân ile Ahu afallayarak odadan fırladı. Tasavvurları boşuna değildi. Ama havuza düşüp boğulmak üzere olan, çocuk değil, erişkin insan, yani Homa'ydı. Genç ve güçlü bir kadının havuz kenarında dengesini koruyamaması onu kurtarmaya çabalayan Seyit Mîrân açısından bağışlanır bir şey değildi. Belki bazı komşuların alaylı gülüşü ve Ahu'nun bakışı onun bu işi kasıtlı yaptığını ima ediyordu. Onun Ahu'nun odasında birkaç dakika oturduğu sürede, genç kadın havuza düşmeden önce Hurşid'in kızıyla görüşme istediğini haber salmıştı. Anlaşıldığına göre, onun Ahu'nun odasına geri dönmesi, takatsiz kadındaki kıskançlık ateşini adamakıllı körüklemişti. O bu düşünceler içindeyken Seyit Mîrân'ın aklından öbürünü hemen beş kapılı odaya çağırıp bu tür soğuk oyunların son olması konusunda güzel bir ders vermek geçiyordu. Ancak kendini suya atıp da Ahu ve Nukre'nin yardımıyla onu çıkardıktan sonra omzunda odaya götürünce düşünülenlerin hiçbirinin gerçek olmadığı anlaşıldı. Homa bayılmıştı.

Evdeki kadınlar ıslak giysileri çıkarırken onu ayıltmak için çırpındı. Seyit Mîrân çok telaşlandı. Yanlış düşüncesinden dolayı içinden istiğfar etti; henüz evden çıkmadan bu olay olduğu için Allah'a şükretti. Hemen Gulmuhammed'i Aga Hekim'e gönderdi. Doktor gelip Homa ayılana kadar elinden gelen gayreti esirgemedi. Daha sonra da ikindi vaktine kadar evden çıkmadı. Onun başucunda oturarak elini eline aldı.

Ahu'nun şanssızlığından olacak, ev sahibinin onları çıkarma sebebini bir güzel anlayan Safiye Banu adamın vazgeçtiğini duyunca:

"Kardeşim, senin bana muhabbetin söylenemeyecek kadar fazladır. Ama bu durumda cennet için onun sitemine katlan-

maya değmez. Bu fitneci kadın kendini temiz göstermek için benim çocuğumu lekeler. Ben ondan korkmuyorum, şerefimin lekelenmesinden korkuyorum."

Ertesi sabahtan itibaren annesi bir tarafa, kızı bir tarafa boş ev aramak için sokakları arşınlamaya çıktı. Henüz öğle olmadan yaşlı kadın yorgun ama bekleyiş ve korku dolu yürek çarpıntısıyla boğuşarak, başı dik, eve döndü. Dört saatlik dolaşması sonucunda bir ev bulduğu anlaşıldı. Bulduğu yer Telsiz İdaresi'nin altındaki yeni binalarda, yani oğlunun çalıştığı Yol İdaresi'nin tam karşısındaydı. Ahu bir kez daha onları vazgeçirmeye çalıştı. Böyle bir zamanda kendini yalnız bırakmamalarını istediyse de fayda etmedi. Bu kadın akıllı ve tedbirli olduğu kadar, işlerinde on katı takipçi ve kararlıydı. Kendi düşüncesinin doğru olduğundan eminse, artık hiç kimsenin ağzına bakmazdı. Homa oradayken ana kız o evde kalmayı uygun bulmuyordu. O gün ikindi vakti ayna ile *Kuran* götürdüler; ertesi gün sabah da güneş doğduğunda eşya taşımaya başladılar. Onların gitmesi dolayısıyla bu işte parmağı olan Homa dışında bütün ev halkı üzgündü. Öğleden sonraki son seferde nispeten kıymetli bir lamba, birkaç kırılacak kaptan ibaret eşya kalmıştı geriye. Önceki seferlerin aksine ana kız o kadar aceleci görünmek istemiyordu. Yorgunluk gidermek için veya kasıtlı olarak oyalanıyorlardı.

Ahu'nun duyguları kabardı, kabardı, taştı, sonunda gözyaşlarını tutamadı. O kadar acı ve perişanlıkla ağlıyordu ki kimse o halde kendisini görmesin, sesini duymasın diye utandı. Okulların yaz tatiline girmesi dolayısıyla çocuklardan büyük olanları hayattan çıkardı, sokakta oynamaya gönderdi. Mehdi'yi yanında tuttu, oda kapısını çekti. Çadorunu başına aldı, duygularının yüzüne yansımasına izin verdi.

Komşulardan birkaçı ile teselli için gelen Haciye Hanım, kocasının eve geldiğini, şimdi de Safiye Banu'nun helalleşmek için onu odasına çağırdığını, orada bulunduğunu haber verdi. Ahu bu haberi umursamadan ağlıyordu; vedalaşırken şık ve güler yüzlü görünmeye çalışan genç dul, birbirine alışmış olmayı hikâye eden bu ağlayışın tesiriyle kontrolünü yitirdi, suya düşmüş kâğıt gibi ansızın yüzü değişti, dostunun yanına oturdu;

hık hık ağlayıp gözlerinden yaş dökülürken başını onun başına dayadı. Nukre ile Nazperi'nin müdahalesi bu durumun uzamasına engel oldu. İki kadın yüzünü, gözünü sildi. Ellerine verilen nargileden nefes çekmeye başladılar. Mazide kalan tatlı yaşantılarını, anılarını hatırladılar. Bu ayrılığın teselli verici bir yanı, uzak bir mahalleye gitmemiş olmalarıydı. Sonunda Haciye özür dileyerek kalktı:

"Galiba annemin Meşhedî'yle bir işi var; onu yanına çağırmış. Ben de orada bulunayım. Ona şikâyette bulunmak istiyorum. Biz yine görüşeceğiz. Dostları hepten terk edecek kadar vefasız değiliz."

Daha onların konuşacağı, dertleşeceği çok şey vardı. Karşılıklı tembihler, talimatlar, dahası son vedalaşma ve gözyaşlı öpüşmeler vardı. Ancak kocalı dul şimdilik dostunu terk etti. Dışarıda güneş henüz hayatın tuğla duvarlarını aşmamıştı. Evin gri renkli kurnaz kedisi mutfağın karşısında havuz yalağının yakınında kamburunu çıkarıp oturmuştu. Gözüyle Haciye'yi odasına kadar izledi. Hayvan olmasına rağmen sanki o da onları bir daha görmeyeceğini anlıyordu. Homa'dan başka küçük, büyük herkesle helalleşen hakşinas kız hayvanı da sevmek, sırtını okşamak, onlara verdiği o kadar zarara rağmen onunla da helalleşmek istedi. Hassas bir durumdu, vakti de az kalmıştı. Dört küsur yıl sonra vedalaşacakları odalarında Seyit Mîrân orta pencerenin önünde bağdaş kurmuş, annesinin sözlerini dinliyordu. Yaşlı kadın şöyle diyordu:

"Ben sizden, Ahu Hanım'dan razıyım, Allah da razı olsun. Hakkınızı yemem; bu dört yılda ne siz ev sahibiydiniz, ne biz kiracı. Yüce Rabbim hep sizi mülk sahibi etsin. Ama iki gün önce gelen şu kadın, Meşhedî Mîrân, aramızda dağılmaya yol açtı. Sizin iyi ahlakınıza aşina olmuştuk. Birkaç yıllık iyi, kötü yaşantımızdan, birbirimize alışmamızdan sonra sanıyordum ki sizin sayenizde bu evde oğlumu damat ederim. Gerçekten de bu odaya ihtiyacınız olsaydı, Nazperi evlatlığının yanına gitmeyecek mi; beklerdiniz, oda boşalınca biz oraya taşınırdık."

Haciye annesinin sözünü devam ettirdi:

"Mesele bu kadar basit olsa, bizim söyleyecek sözümüz olmazdı. Oda sizin mülkünüz. Canınız isterse boş tutarsınız veya

meşhur söz gereği eşek bağlarsınız. Komşuluk hayatında, evdeki kalabalıktan sıkıldınız ya da bizden iyilerini getirmek istiyorsunuz. Ama insanın içi acıyor; bu kadın size şirin görünmek için kardeşimi töhmet hedefi yaptı. Artık bizim açımızdan bunların önemi kalmadı. Ben onun sır perdesini kaldırıp size göstermeye mecburum, bir daha böyle haltlar karıştırıp kimseyi töhmet altında bırakmasın."

Haciye lamba ve kaplardan sonra soba üstünde kalan resimli çerçeveyi aldı.

"Size göstermek için bunu mahsus bıraktım."

Safiye Banu yarı ciddi şarladı ona:

"Hayır, anam, ne yapacaksın? Son vedalaşmada kavga çıkarıp bir kırgınlık daha mı ekleyeceksin? Üstelik ne malum onun işi olduğu? Öyle olsa bile, niyeti kötüymüş. Niye elâlemin günahını üstüne alıyorsun?"

Kız sabırsızlık ve aceleyle kesti sözünü:

"Niye anne? Bu gözler de mi yalan söylüyor bana? Gözümle görmedim mi firkete iğneyle çerçevenin üstündeki aralıktan dışarı çıkardığını, sonra gömleğinde sakladığını? Odasının rafına koymak için onu bizden istemiş olsaydı mesele yoktu, normal olurdu. Ama yarın öbür gün kocası onu sandığında görürse, meseleden haberi olmayan masum dadaşımın adı kötüye çıkardı. Bu adam da o zaman sanacak ki karısının resmi, Daryuş'un koynunda. Evet, Sorabî Bey, biz gidiyoruz, size arz edeyim; elinize düşen bu şıpsevdi, şirret kadın yüzünden artık huzur yüzü görmeyeceksiniz."

Seyit Mîrân'ın kalın kaşları bir tiyatro perdesi gibi yukarı kalktı; etkileyici gözleri belli belirsiz bir merakla kadına çevrildi.

"Ne demek istediğinizi anlamıyorum, mesele nedir?"

Yarı tozlu, yarı gözyaşlı kadının yüzünden ve sesinin çatallı oluşundan, ağladığı anlaşılıyordu. Çerçevenin boş kalan ucunu ona göstererek:

"Mesele şu. Şurada kardeşimin resmi vardı. Şimdi eşiniz Homa Hanım'da, onu çalmış."

Safiye Banu kızararak:

"Çalmamış, yavaşça almış."

Adam inanmayarak sordu:

"Ne zaman, ne maksatla bu işi yapmış?"

"Belki bir ay kadar oldu. İlkin şaka yapıyor sandım. 'Gördüm' dedim. 'Ne gördün?' dedi. 'Çerçeveden resmi aldın, yeri boş kaldı' dedim. Beti benzi attı. Gülerek almadığına yemin etti. Elimi göğsüne sokup da resmi çıkarmak istemedim tabii. Onun böyle çirkin, uygunsuz bir iş yapabileceğini düşünmüyordum. Bugünkü gibi tanımıyordum onu. Sanmayın ki maksadımız intikam almak veya giderayak fitne çıkarmak."

Safiye Banu:

"Ne fitnesi annem; biz hiç kimseye hatta Meşhedî'nin tabiriyle aramızdan su sızmayan Ahu'ya bile bu konuyu açmadık, hiçbir zaman da açmayacağız. İnsan elinden geldikçe sır saklamalı, sır açmamalı. Yine tekrar ediyorum; meselenin aslı önemli bir şey değil. Bir resimden hoşlanmış, almış onu. Gördüğüm kadarıyla böyle Çingene ahlaklı Kürtlerin sayısı az değil. Üstelik hayat bütün gerçekliğiyle bir rüya gibi. Onu iyi veya kötü yorumlamak gerek. Ama bunu kumar sananlar veya işlerini böyle net olmayan gerçekler üstüne kurmayı âdet edinenlerin kaybedeceği kesin. Böyle olmasa, ben de Meşhedî gibi bu kadının gençliğine, yüzünün rengine, görünüşteki edebine aldanır, onu Daryuş'a almamı teklif ettiği gün isteğini kabul ederdim. Üstelik Meşhedî'nin onu sonsuza kadar tutacak biri olmadığından eminim. Onu nasıl kolayca getirdiyse, er geç gönderecek."

Seyit Mîrân avuçlarını kenetlemiş, bağdaş kurmuş otururken dirseklerini dizlerine dayamış, başını öne eğmiş, dikkatle yaşlı kadının garazlı sözlerini dinliyordu. Yeni bir şey işitmişti. Demek Homa yaşlı kadına da böyle bir teklifte bulunmuştu. Her şeyin gerçek olduğuna tanıklık ettiği bu mesele, sevgilisinin ona açık, kesin, beklenmedik ve tatsız bir ihaneti demekti. İlkin resim alma meselesinin üstünde durmamıştı ama şimdi Homa aleyhine dolmuştu. Bununla birlikte orada oturduğu sürece sessiz kalmak dışında bir tepki göstermedi. Ana ile kıza kini azalacak yerde daha da arttı. Nihayet vedalaşmadan kalktı, odadan aşağı indi. Aslında o gün Homa'yla birlikte birkaç kadın eşyası almak üzere pazara gitmek için eve erken gelmişti. İçi kaynıyordu. Başı ağrıyormuş gibi yaptı, hayatın ortasındaki yataksız

divana uzandı. Ana ile kızın sözleri onun karşısına yeni bir sorun çıkarmıştı. Bu kadın ona karşı aşkında samimi değildi. Heves düşkünü, hırsız ve şıpsevdiydi. Rahat rahat, özgürce gençlerin peşine düşebilmek için onun varlığından sadece adını istiyordu. İtham edilen Daryuş'un yanında olmasına rağmen neden onların evden çıkarılmasını istemişti?

İki gün sonra Homa hamama gitti. Seyit Mîrân evde kaldı. Öğleye kadar dönmeyeceğini biliyordu. Resmi bulmak ve günahkârlığını ispatlamak için en iyi zamandı. Bundan önce, son iki gün bazı yerleri aramak için kısa fırsatlar yakalamıştı. Kadının hep çiviye asılı duran ceketinin ceplerini, makyaj kutusunu, raftaki eşyaların arkasını, halıların altını, orayı burayı güzelce aramıştı. Bir yer kalmıştı. Her şeyden çok kuşkulandığı elbise sandığıydı bu. El sürüldüğünün anlaşılmaması için, kadının eve dönmeyeceği birkaç saat içinde sandığın aranması yine de zor işti. Homa giderken pencereleri kapamıştı. Seyit Mîrân biri gelip de onu görürse küçük düşer mülahazasıyla işini sağlama alarak oda kapısını sürgüledi. Sabırla sandığı açtı, didik didik etti, bir şey bulamadı. Önceki günler aradığı yerleri bir kere daha, büyük bir dikkatle aradı. Görünüşe bakılırsa, o köhne Hemedanlıyla kızı giderayak inadına onunla dalga geçmek istemişlerdi.

Biri büyük eyvanın basamaklarını çıktı, oda kapısını yavaşça sarstı. Ahu'ydu. Seyit Mîrân Hemedanlıların meseleyi büyük karısına açmamış olmalarını uzak ihtimal olarak görüyordu. Bir karar vermişti; hiç kimsenin, özellikle Ahu'nun yaptığı işin sırrını, odada neyle meşgul olduğunu anlamamasını istiyordu. Ama verdiği kararın hilafına, Ahu'nun kadın ellerinin bu çapraşık düğümü daha iyi çözebileceğini düşündü. Ne var ki Ahu resim meselesini öğrenince gerçekten hayretler içinde kaldı. Homa'nın Safiye'ye ettiği teklif dolayısıyla kocasını sinirlenmiş görünce o da çekinmedi, gözüyle gördüğü, kulağıyla işittiği hadiseyi, özellikle o gün güneş altında ikisinin arasında geçen konuşmayı ayrıntısıyla anlattı.

Karı koca bunun üzerine yeni bir kuvvet ve dikkatle aramaya devam etti. Birinin sebebi kıskançlık, diğerininki intikamdı. Ama yok ki yok! Ne kadar arasalar boşuna! Tuhaf bir tesadüf

olmasa, Ahu'ya göre gaipten bir el veya ilahi yardım yetişmese, bu kadar aradıkları şeyi asla bulamayacaklardı. Ahu artık yorulmuş, umudunu yitirmişti. Son bir kez daha, çetin, hilekâr rakibinin kendini nelerle, ne gibi malzemeler kullanarak ortaya koyduğunu görmek için Homa'nın makyaj kutusunu aradı. Bu güzellik şampiyonu, yaptığı güreşte Pehlivan Ekber-i Horasanî* gibi şampiyonluk pazıbendini dişiyle onun kolundan koparmış, ona sahip olmuştu. Tecrübenin de gösterdiği gibi kendini süsleyen bir hilekârdı. Her şeyden çok makyaj kutusuna güveniyordu. Bu malzemelerin bir kısmını misafirliklerde veya alışverişlerde bile yanından ayırmıyordu. Kutunun kadife kapağını açtığında Mehdi içinde küçük, yuvarlak bir aynayı aldı, oynamak için odanın diğer köşesine götürdü. Annesi onu elinden alıp yerine koymak istediyse de çocuk inat etti, ağlayıp zırlayarak vermek istemedi. Nihayet annesi elinden zorla aldı aynayı; kaybolmasın diye gevşeyen çerçevesini yokladı. Çocuğu yerine oturtmak için:

"Bak, işte bak, bozdun onu! Homa gelirse ne diyeceğim ona? Parasını senden alacak!"

Yerine iyice yerleştirmek için camını çevirdi. Sanki arkasında yılan varmış gibi ansızın elinden bıraktı. Bahsedilen resim oradaydı. Hani Arşimed hamamda yüzen cisimlerin sırrını anlamış da "Buldum! Buldum!" diyerek çırçıplak hamamdan dışarı fırlamıştı. Tesadüfen nasibi olan bu keşif yüzünden Ahu şaşkınlıkla karışık yaşadığı sevinç Arşimet'in sevincinden fazla olmasa da, ondan geri kalmazdı. Kocası dudaklarına oturan acı bir gülüşle, bir şey demeksizin resmi aldı. Kanı kurumuştu sanki. Ahu elinden yere, eşiğin kenarına düşen camı aldı; bir ucu tırnak gibi kazınmıştı. Seyit Mîrân üstüne basa basa:

"Böyle ayna arkasına resim saklamak sorgusuz sualsiz bu kahpenin yamukluğunu, günahını gösteren delildir."

Ahu filozofça başını salladı:

"Hım, hım; Kürt muhannes olmaz. Oldu mu da bir ikiyle yetinmez."

Seyit Mîrân:

* Nasırüddin Şah Kaçar devrinde Yezdî-yi Bozorg'u yere çalarak "Başkent Şampiyonu" lakabını aldı. (ç.n.)

"Şunu yerine koyup suçüstü yapmak isterdim ama kokuyu aldı mı, daha ilk bakışta olanı biteni anlayacak."

Ahu:

"Anlatılamayacak kadar üçkâğıtçı. Ya o zaman 'Düşmanlığınızdan, adımı kötüye çıkarmak için onu siz koydunuz buraya' derse!"

Seyit Mîrân hemen pantolonunu giydi. Aklına iyi bir fikir gelmişti.

"Hemen gidip döneceğim. Bu aynayı yanında başka şeylerle birlikte yeni satın almıştım. Bunun aynısı yine vardır o mağazada. Ne demek yani? Bu kadın görünüşe bakan, şıpsevdi biri. Eziyet etme hastalığı var. Böyle delilikler yapmaktan maksadı ne?"

Adam evden çıktığında saat sarkacı gibi belirsiz bir umut Ahu'nun gönlünde gidiyor, geliyordu. Belki de görünüşte küçük ama çocukça, aslında büyük ve önemli olan bu davranışı dört aylık kumasına sokağın yolunu gösterebilirdi. Aynı zamanda o da Seyit Mîrân gibi bu kadının işlerini anlamıyordu. Bir taraftan genç, temiz yüzlü bir oğlanın resmini ona duyduğu bir ilgi dolayısıyla çalıyor, hep yanında bulundurmak, arada bir gönül ateşine seyrederek su serpmek için onu şeytanın aklına gelmeyecek yere saklıyordu. Diğer taraftan onları kara çula oturtmak için akla gelmedik şeytanlıklar yapıyordu. Acaba bu adamın gözünü kapamak için yapmıyor muydu bunları?

Seyit Mîrân'ın çıkmasının üstünden on dakika geçti geçmedi, Homa hamamdan döndü. Henüz öğle olmamıştı. Ahu kendi odasına geçmişti. Odada kalan sigara dumanı ve kokusu akıllı kadına, kocasının o saate kadar evde kaldığını, evden çıkalı çok olmadığını gösteriyordu. Şaşkınlıkla pencerelerin ikisini açtı. Havlusunu, bornozunu ipe sermeye çıkmadan önce makyaj kutusunun başına gitti. Raftaki büyük aynayı masaya koydu. Başındaki peşkiri çözdü, düşünceli düşünceli yüz makyajına başladı. Dudağını kırmızıya boyamak isteyince küçük aynayı aradı. Başka bir yere koymuş olacağını düşündü ama hatırlayamadı. Sandığının başına gitti; daha çok düşünceye daldı. Giysilerine el sürülmüş gibiydi. Bohçalardan birinin firketesi açıktı. Evden çıkarken son anda sandıkta bıraktığı yelpa-

ze dışarıdaydı. Ne demekti bu? Acaba kocasıyla birlikte eve bir misafir gelmişti de yelpazeyi mi aramıştı? Ya da halkın yaygın inancına göre kendi şenliklerinde kullanmak üzere cinler, periler mi el sürmüştü giysilerine? Hayır, bunların hiçbiri değildi. Bir şey aramak için birisi sandığını didik didik karıştırmıştı. Her halükârda küçük ayna su damlası olmuş da yere düşmüştü sanki. Odanın her yanını aradıysa da bulamadı bir türlü. Nahoş bir duygu altüst etti yüreğini. Ahu'yu gördü hayatta; kurutmak için büyük tahtın üstüne serdiği yeşillikleri karıştırma bahanesiyle göz ucuyla onu süzüyordu. Bakışlarında bir şey vardı; daha da kuşkulandırdı onu. Umursamazlıkla omuz silkti; ister istemez yüzüne yerleşen hafif bir somurtmayla makyajına devam etti. Ansızın işini bırakıp hayata çıktı. İpe havlu ile bornozunu sererken, gölgede oturmuş, çarık ören Hurşid'in kızını yardım için yanına çağırdı; usulca ona bir şeyler sordu. Seyit Mîrân eve girince, daha odaya adımını atmadan Homa önüne geçti.

"Hamama gittiğimde Ahu'yla sandığımın başına gelmişsiniz. Orada kaybettiğiniz bir şey mi vardı? Neden böyle bir şey yaptınız ha?"

Adam cevap vermekte acele etmedi. Ayakkabısıyla odaya girip oturdu. Kaşları çatılmış, yüzü her zamankinden fazla kararmıştı. Zehir zemberek bir ifadeyle cevap verdi:

"Sebebi şu: Hanımefendi ne maksatla elâlemin çerçevesinden bu resmi aldılar? Yani almadılar, çaldılar ve buraya sakladılar?"

Asıl aynayla aynı şekil ve renkte olan yeni satın aldığı aynayı cepkeninin cebinden çıkardı; onun arkasından resmi çekti.

"Gel bak bakalım; sana tanıdık gelecek mi, gelmeyecek mi?"

Homa ilkin şaşaladı, sonra somurttu. Yalana, inkâra kalkışmak istedi; kesinlikle işine gelmezdi. Cesareti ona yardım etti. Odanın baş tarafında oturan öfkeli kocasına yaklaşmadan, görünüşte soğukkanlı kalarak cevap verdi:

"Evet, hiç yabancı gelmiyor. Safiye'nin oğlunun resmi. Evvelki gün giderayak seni odalarına çağırmış, bir güzel doldurmuşlardı. Ben de onu çerçevelerinden çaldım, bu aynanın arkasına sakladım. Şimdi var mı bir diyeceğin?"

"Hiçbir şey! Diyorum ki maşallah, aferin sana; ellerin dert görmesin; ellerine sağlık! Odanda bir yüklük veya giyinme

odası olsa, onu da getirir, saklardın oraya. Daha evleneli beş ay olmadı, bu utanç verici hareketinle o sefil, rezil yaşantına bağlılığını mı ispat etmek istiyorsun? Huylunun huyundan vazgeçmeyeceğini göstermiyor mu? Yani güpegündüz, gözümün içine baka baka ihanetini itiraf mı ediyorsun? Rica ederim söyle; hemen söyle; senin gibi bir kadına ne yapacağım ben?"

Homa top gibi patladı:

"Ne ihaneti be adam! Ne söyletmek istiyorsun bana? Birinin resmini almak nasıl ihanet oluyormuş?"

Seyit Mîrân ona baktıktan sonra umutsuzca sordu:

"İhanet değil mi? Resmin sahibi olan o dansçı ibne oğlana özel ilgin olduğunu göstermiyor mu? Kendi işinle, hayatınla ilgilenecek yerde cilvelenmen göstermiyor mu? İçin başka, dilin başka şey söylüyor. Bu eve geldiğin günden beri onunla aranda bir şeyler olduğunu benden mi saklıyorsun? Resmi çalıp şeytanın bile aklına gelmeyecek yere saklamayı, hangi dille anlatıp bu çirkin davranışını örtebilirsin?"

Öfkeli adam kuruyup rengi uçmuş dudağını yaladı. Yüzü mumyalanmış ölü gibi kansız ama asabi ve gergindi. Homa şerefinin beş paralık olması korkusuyla, başı dönerek ve umutsuzca:

"Peki, ben de bir kadının resmini senin koynunda bulursam, bana ihanet ediyorsun diyebilir miyim? Mesela şu kibrit kutusundaki resim. Defalarca gözüme sokup övmedin mi? Bu sert mizacın, asabi ahlakınla nasıl bana izin vereceksin de iki kelime konuşacağım? Sana itiraf ediyorum; bu eve geldiğim günlerde bu resmin sahibiyle, yani Safiye Banu'nun memur oğlu Daryuş'la konuşmuştum. Beni almasını teklif etmiştim ona. Onun şekline hayran olduğumdan değil. Sen de biliyorsun; yakışıklı biri değildi. Gençti, bekârdı. İşte bu benim gibi düşkün bir dul için son arzu olurdu. O da beni istiyordu. Ama ifrit anası taş koyuyordu tekerime. Ta başından beri bizim birleşmemiz zor görünüyordu. Seninle nikâhlandıktan sonra zor iş imkânsız oldu. Ama ikimiz de arzumuzu unutmadık. O bir erkekti; dile getirmediği planları, gerçeğe dönüştürülebilecek sevdaları vardı. Ama uzaktan ama yakından bütün bunları onun gözlerinde açıkça okuyabiliyordum. Ben bir kadın olarak, bir başkasının

kafesinde mahpustum. Sadece hayal göklerinde kanadımı onun kanadıyla birleştiriyor, uçuyordum. Çünkü her zaman, her türlü durumda kayıtsız şartsız beni istediğini söylemişti bana. Üstelik bu arada daha önemli bir konu vardı. Senin evindeyken bir ayağım boştaydı. Sen birine böyle bir şey demedin mi? Böyle bir durumda onun resmi saçma sapan rüyalarıma can veriyor, beni teskin ediyordu. İnsan yaratılışı gereği asla umutsuz yaşayamaz; bu umut saçma ve gerçekdışı olsa da. Kuyruksallayan kuşunu kafese koydular mı, bir de karşısına ayna koyarlar. Kendi resmine bakarak eşi olduğunu sanır, bu hayalle mutlu olur. İlk gün dedin ya, şimdi itiraf ediyorum. Bu şekilde bir hayata sadık kalamadım; kalamam da. Ne bunu öngörecek bir hissim var, ne kendi tabiatımı tanıyorum. Mazide aşksız bir kocam vardı, şimdi bunun tersini söylemeyi çok isterdim ama ne yazık! Ne aşkım ne kocam var."

Kadın kısa bir süre sustuktan sonra utanarak sözüne devam etti:

"O gece bir cahillik ettim; az daha Ahu'nun kızını öldürecektim. Ne zaman aklıma gelse, lanet okuyorum kendime. Aslında benim deli, olgunlaşmamış veya çok kıskanç biri olmam lazım ki oturup çekinmeden böyle korkusuzca planlar yapayım. Ama hain olsam veya olmak istesem, kapının sürgüsüne bağlayıp çektiğim ipi ayak parmağıma bağlardım. Bir ihanet düşünseydim, onları çıkartman için seni kışkırtmazdım; bunu daha iyi anlamalısın. Onunla aramda geçen, şimdi de sana söylediğim bu kısa geçmiş üzerine onun bu evde kalması doğru değildi. Doğru mu yanlış mı bilmem ama uyurgezer olduğunu söylemişti bana. Bir gece arayla tek başına kaldığım için bu durum bana korkunç geliyordu."

Seyit Mîrân kin ve hakaretle süzdü onu:

"Anlamıyorum! Başvurduğun yöntemle amacın kumanın sırasını elinden almak, o günü sahiplenmek olsa, onları evden çıkarmak için ısrar etmiş olsan da hiçbiri bu muammanın cevabı değil. Bu oğlanın resmi sende ne arıyor ve ne işine yarayacak?"

Adam bir sigara yaktı. O geceki hırsız meselesi, kadının korkularının sahte olduğunu anlaması onun için doğaldı. O ana kadar belirli bir mesafede korku ve ıstıraplı bir halde duvar

kenarında duruyordu; başı yarı dik, yarı utangaç oturdu. Gömleğinin kenarından bacağının hoş beyazlığı suda ters dönmüş balık karnı gibi bir anda göze çarptı. Dizlerini birbirine yapıştırdı, eteğini edeple ayağı üstünde düzeltti. Yukarıya kadar kaldırmış olduğu kol yenini aşağı indirdi. Sanki o andan itibaren karı koca değillerdi. Sözlerini başka bir şekilde ifade etmek veya hepsinin üstüne iptal çizgisi çekmek ister gibi:

"Her halükârda söylemeliyim ki şu iş, yani resim alma meselesi çocukça bir inat veya kadınca bir düşüncesizlikten başka bir şey değil. Bir ay önce sözünün hilafına tekrar onun odasına gittin ya; bu odada o kadar yalnızlık hissettim, o kadar azap çektim ki kendimi boğmak istedim. Sanma ki dediğim gibi korkuyordum; peşimde hırsız varmış, kurt varmış; bunların hiçbiri değildi. Seni yanımda görmemek, bedenini kendi bedenimde hissetmemek de değil. Nasıl söyleyeyim bilmiyorum ki bunların hiçbiri değildi. Kendimi şu tasavvurla ikna edebiliyordum. Bana küsmüşsün; iyi veya Allah göstermesin kötü bir hadise bizi geçici olarak birbirimizden ayırmış. Böyle şeyler hayatta karı koca arasında hep olagelmiştir, yine de olacak. Meselenin özü şurada: Yasal kocamın iki metre ötede başka bir kadınla kucak kucağa olmasına dayanamıyordum. O geceler, doğrusunu söyleyeyim, benden o kadar uzaktın ki hayalin bile bana yabancıydı. Adına yürek denilen şu et yığını yok mu, aynı anda sırrını başkasına söyleyen biri için çarpmaya isyan ediyordu. Bunları düşünmemek için hayallere, saçma sapan hayallere dalıyordum. Sıra günlerinde de daha iyi durumda sayılmazdım. Ateş ile suyu bir yerde tutmak mümkün ama aşk ile nefret mümkün değil. İçimden gelmeyerek yaptığım dilberlikler çocuğun ağzına verilen meme gibi seni kandırıyordu ama kendimi değil. Kıskançlık her halükârda sabaha kadar göğsümü sıkıştıran bir karabasan oluyordu. Bunu kabul etmek benim için zordu; istemeyerek onun odasına gitmeni aklım almıyordu. Senin için de kendini benim yerime koymak ve o sırada neler çektiğimi anlamak zordur."

Seyit Mîrân sabırsızlıkla, bıkkınlıkla başını sağa sola salladı.

"Yine anlamıyorum! Bir cansız resim turşu mu ki aşermeyi geçiriyor? Ben yokken yalnızlığında sana can dostu oluyor mu

demek istiyorsun? Hayal âleminde benden intikam almak mı istiyordun? Yoksa bu vesileyle avunuyor musun? Hangisi? Belki de geceleri rahat uyumak için şunu kalbinin üstüne koyuyordun!"

Homa olduğu yerde kıvrandı. Tekrar eteğini düzeltti, âcizliğini gösteren bir gülümsemeyle cevap verdi:

"Yalnızlıkta can dostu, gönlümü avutmak, intikam, bilmiyorum hangisi? Belki hepsi, belki hiçbiri. Ya da dediğim gibi tamamen çocukça bir davranış."

Seyit Mîrân aynı ısırıcı ifadesiyle:

"Yirmi gecedir onun yanına gitmiyorum. Bana cevap ver. Bu sürede niçin resmi yanında tuttun? Yine mi yalnızlıktaki can dostun oldu?"

"Geri vermek istemiyordum. Çünkü Haciye'ye onu almadığımı söylemiştim. Yırtıp atamazdım. Çünkü maksadım bir fırsatını bulunca, üzerimdeki şüphenin ortadan kalkması için gizlice odalarının bir köşesine bırakmaktı. Bu benim hatamdır. Şimdi ister öldür, ister bağışla. Benim bütün kanımla, damarımla istediğim şey, aşkının, kalbinin, cisminin, canının sadece ve sadece benim olması. Bencilim, tekelciyim, kıskancım, bahaneci bir gönlüm var; hesapsız kitapsız konuşurum, deliyim, çocuğum; ne derlerse desinler oyum, ama ama..."

"Ama erkeksiz yaşayamıyorum. Neden söylemeye utanıyorsun? Bütün kadınların bir kaburga kemiği eksikse, senin de fazladan bir kaburgan yok. O da sadece erkekte var. Erkek dışında, hayatta başka şeyler de var."

Homa başı öndeyken başka tarafa baktı:

"Evet, azizim; doğru. Kes başımı. Ben erkeksiz yaşayamam. Erkek, erkek; gönlüm bir an bile aşktan uzak kalamaz. Fırından yeni çıkmış, sıcak ve hakiki ekmek gibi aşk. Beklentim yersiz ama ne yapayım, elimde değil. Sen bir cansız resmin varlığıyla yanımda böyle keyfin kaçtı. Bana da hak ver. Bütün bedenin benim olsun, yarısı değil. Aşk para değil ki bölünebilir olsun."

O kadar katı gelen Seyit Mîrân yumuşamış olarak geri döndü. Gülmesinin önünü alamadı. Şimdi Homa'nın resmi almaktan maksadının onu kıskandırmak olduğunu, günün birinde sehven veya kasıtlı ihmalle yakayı ele verirse, komşunun oğluna âşıkmış gibi görüneceğini anlıyordu. Komşuları çıkarmak-

taki fitnesinin muamması da şöyle çözülüyordu: Ana kızın düşmanlığını üstüne çekmek istiyordu. O da misillemede bulunup onları kocasına kötüleyecekti. O da oldu zaten. Bu kadının nasıl çocukça fikirleri vardı!

Seyit Mîrân'ın kalbi bu hayal karanlıklarından arınmış ama henüz eline geçmemişti. Bu amaçla Homa ona daha yakın oturmaya çalıştıysa da yerinden kalkamadı. Sanki vücudu ezilmiş gibiydi, böğrüne, beline bir sancı saplandı. Elini böğrüne götürüp inledi. Yüzündeki güzel hatlarda derin bir endişe vardı. Seyit Mîrân da meraklandı ama belli etmedi. Ona bakmadan sordu:

"Neyin var? Belin mi ağrıyor?"

Kadın zar zor birkaç adım attı, kocasının yanında kendini yere attı. Elini halsizce onun elinin üstüne koydu. Bir süre o halde kaldıktan sonra:

"Bilmiyorum azizcan. Sağlığımda bazı düzensizlikler var. Belki de Allah evinde ekmek yiyenlerin sayısını artırmak istiyor."

"Nasıl? Gerçekten de emin misin? Belki de bugün hamamda üşüttün. Belki de havuza düştüğün günün tesiridir. İstersen öğle yemeğinden sonra veya akşam serinliğinde Nimet Aga'nın muayenehanesine uğrarız. Önü alınması gereken üç şey var: ağrı, borç, ateş. Şimdilik istirahat et. Bir işin varsa söyle, Hurşid yapar. Kendini kolla, doktor ne diyecek bakalım? Biraz da akıllı ol; çocuk değilsin ki! Seni ne kadar sevdiğimi bildiğin halde, neden böyle keyfimi kaçıracak şeyler yapıyorsun? Sen de görüyorsun, gönlümde ona karşı zerre kadar sevgi yok. Arada bir o odaya gidiyorsam, sadece mecburiyetten gidiyorum; kendi isteğimle, rızamla değil. Neden kendini gözümden düşürmeye çalışıyorsun? Git, senden bir gömlek fazla eskitenlere sor; en iyi muhabbet cilası içtenliktir. Kocasını sevdiğini göstermek isteyen kişi asla böyle abuk sabuk şeylerin peşinde olmaz."

Homa keyifsizlikle kalktı, doğrulup oturdu. Acısından başka şey düşünmüyor gibiydi. Adamın elini tuttu, hastaymış gibi elini ince belinde ağrıyan yerin üstüne koydu, en şehvetli işveleriyle göğsünü yaklaştırdı. Aşk ve gençlik coşkusu geri gelmiş, elli yaşındaki adamın başından cennet meltemi gibi geçmişti. Genç kadının gönlünü almak için:

"Bundan böyle gün ortasında bile o odaya adımımı atmayacağım. Harçlığını onlardan ayırmamı ister misin?"

Homa bu cümleyi duymamış gibi göründü. Seyit Mîrân onun başını göğsüne dayadı, altın saçlarına bir öpücük kondururken:

"Öğlen, akşam yemeklerinin hazırlanmasında yalnız olduğun için rahatsız olmayasın?"

"Benim rahatsızlığım, düşmanımın eliyle pişen yemeği yemek. İki kişinin öğlen, akşam yemeklerini hazırlamak ne ki? Belki de Ahu benim düşündüğüm kadar kötü niyetli, kinci bir kadın değildir. Ben onun üstüne gelmedim mi? Şimdi ikimiz kuma değil miyiz? Dün öğleyin sofrada sen olmasan, o yemeğe elimi sürmezdim. O yemeği yememek içime doğmuştu sanki. Şimdilik Ahu'nun bu işlerin ehli olduğu hakkında kesin bir şey söylemek istemiyorum. Ama ne de olsa insan çiğ süt emmiş. Kaygım daha çok kendim için değil, senin için. Allah göstermesin, ya bir gün sana bir şey yedirirse! Kıskançlık bir kurt işte; sonunda ejderhaya dönüşüyor, ağzından ateş çıkıyor. Bu konuyu işitmedin mi hiç?"

Seyit Mîrân onun kocakarı sözlerine güldü.

"Sadede gel; öğle, akşam yemeklerini odamızda yiyelim; kabul ediyor musun?"

"Daha ne olsun?"

"Ne zamandan itibaren?"

"Bugünden itibaren; şimdiden tezi yok."

"Öğle yemeğini düşünmedik."

"Düşüneceğiz. Yaşasın leziz omletle çevresinde Melus hurması!"

"Pekâlâ, tatlı meyve, onun ardından, yani..."

"Yani aşk."

Seyit Mîrân onun yuvarlak ve heves uyandıran çenesini kaldırdı. Gerçekten mutlu insanların sevinç ve vurgunluğuyla onun parlak ela gözlerine baktı. Dalgıç gibi o engin sihir ve afsun denizine dalmak için fazladan ne kadar düşünce, kuruntu varsa, kendinden uzaklaştırdı. Orada bu denizin en derin yerinde sihirli bir kasır vardı. Onun sihirli kapıları sadece ona açılıyordu. Görkemli dalışlarla bu kasırda özgürce gezindikten ve şahane seyahatinden memnun döndükten sonra günahkâr bir kulun acz ve tevazuuyla yalvardı:

"Homacığım!... Affet beni."

Ve dudakları açıklanmaz bir sırla birleşti. Karı koca arasında çıkması beklenen kavga ve patlama böylelikle başlamadan önce bitmiş oldu. Beş dakika sonra Ahu görünüşte öğle yemeğini bildirmek için, aslında merakından büyük odanın kapısına gittiğinde gördükleri karşısında neredeyse kalbi duracaktı. Yarım saat önce kocasını kaynar kazana sokup çıkarmıştı; öfkeden kuduruyordu; oysa şimdi gördükleri insanı deli ederdi. Seyit Mîrân kadının başını ayaklarına koymuş, anlatılmaz bir şefkatle belini ovuyordu. Homa nazı geçen mutlu yeni gelinlerin çıplaklığı ve işvesiyle inliyor, daha doğrusu naza çekiyordu. Ayna ile resim de yanlarında yerde duruyordu. Ahu kendisini allak bullak eden bu sahneyi görünce olanca süratiyle basamakları inip geri döndü. Odasına girinceye kadar durmadı. Bukalemun gibi bir kızarıyor, bir morarıyordu. Kapıldığı bu tatsız duygular boğazından kulaktozuna kadar yükselirken, sofra başında olan çocukları da onun homurdandığını işitti:

"Bu artık aşk değil, düpedüz ahmaklık! Herif aklını hepten yitirmiş!"

Onuncu Fasıl

Ertesi gün Homa'nın öyle bir bel ağrısı tuttu ki ister istemez doktorun muayenehanesinin yolu göründü. Doktor bir iğne vurdu. Yazdığı reçeteyi eczaneden aldılar. İlaçlardan biri beyaz bir tozdu. Onu orada içti. Birkaç tane de yemeklerden sonra alacağı hap vardı ve tam manasıyla istirahat gerektiriyordu. Yine de hiçbirinin faydası olmadı. Ertesi gün yine kadının ağrıları başladı. Anlattığına, kıvranmasına bakılırsa sanki biri bedeninin içinden, karın boşluğundan, böğürlerinden, belinden, sırtından pençeliyordu. Ağrı aralıklarla gelip şiddetleniyor, tekrar geçiyordu.

Böyle rahatsızlıklarda doktor ile hastanın yalnız bırakılması kuralının hilafına Seyit Mîrân muayene boyunca onun yanından ayrılmamıştı. Homa'nın bayıldığı gün başucuna gelen Doktor Nimet Aga hızlı bir muayene ve üstünkörü birkaç sorudan sonra göz kırparak dostuna meraklanmamasını, önemli bir şey olmadığını anlatmıştı. Teşhisine bakılırsa, hamamdan

sonra üşütmüştü. İlaç takviyesi ve istirahatle, elbette kocasının göz kulak olmasıyla geçerdi. Ancak Homa muayenehaneden çıkarken mağlup bir edayla:

"Bu ilaçları annesine içirsin. İsa Mesih olsa, yüz yıllık ölüyü diriltse bile onun kadın hastalıklarından anlamadığını ispatlarım. Ben ağrıdan geberiyorum, o benim sana şirin görünmeye çalıştığımı sanıyor."

Seyit Mîrân:

"Onu tenkit etme. Bu adam birkaç yıl öncesine kadar eczacı çırağıydı. Derken eline bir asa aldı, gözüne gözlük taktı, doktor oldu. Benim dostumdur, doktorluğu iyi olmasa da ahlakı güzeldir."

Karışık bir durumdu. Ahu'nun çocuklarının dadılığını yapmış olan ve ara sıra hal hatır sormaya gelen Abci Sugra'ya ve birçok kadına göre Homa hamileydi. Kadının bedeni, genel durumu bunu gösteriyordu. Kıvranıp soğuk terler dökse de bu müjde yüzünden gülümseyemiyordu. Seyit Mîrân'ın evinde çocuk sahibi olmak onun büyük arzusuydu. Ancak iki gün sonra basamakları çıkıp eyvana oturduğunda Hurşid Hanım'ı çağırdı; kesinlikle hamile olmadığını umutsuzca ona bildirdi. Sohbetler, görüşler başka bir şekle büründü. Kocakarı fısıldaşmaları başladı. Neden hamile değildi, orası bilinmiyordu.

Genç kadın nikâh günü akşamından beri büyük bir umut ve beklenti içinde bedensel hallerini gözlemliyordu. Çocuk düşüncesini atamıyordu kafasından. Yakalandığı bel ağrısı, kocasının yanında gösterdiği derecede olmasa da, bazı duygusal alametler onu kaygılandırıyordu. Korkuyla, ıstırapla soruyordu:

"Düşük ilaçları beni kısırlaştırmış olabilir mi?" Kendisine kötü telkinde bulunmak da istemiyordu.

"Vah vah! Allah kısırlaştığım günü göstermesin! Hayır, ne yapıp edip hamile kalmalıyım. Allahım ben çocuk istiyorum."

Bel ağrısı şiddetini kaybetse de onu tümüyle rahat bırakmadı. İki ay içinde geçti. Elveda şarkılarını söyleyen gamlı rüzgârlı sonbaharda da bir şey olmadı. Hamile kalması, müneccim vaktine tabi olsa, o zamana kadar kalırdı. Çünkü bu adamla ortak hayatının üstünden hemen hemen dört mevsim geçmişti. Demek ki iki kişiden birinde kusur vardı. Tartışmasız kusurlu olan

Seyit Mîrân değil, kendisiydi. Çünkü herkesin bildiği gibi Ahu her yıl bir kere hamile kalıyordu. Dört çocuğunu da bu aralıklarla doğurmuştu. Fırsatını bulup eli kocasının eline değse, beşincisini de çıkartacaktı.

Genç kadını telaşlandıran yalnız çocuk sahibi olma arzusu değildi. Hayata ve aşka sımsıkı sarılmasına rağmen vücudunda kadın şahsiyeti bakımından büyük bir kusur bulunması onu rahatsız ediyordu. Onu bu günlere getiren işbilmezliklerine, cahilliklerine lanet okuyordu. Seyit Mîrân'a itiraf ettiği gibi, geçen yıl kocasını terk ettiğinde ondan iki aylık hamileydi; çalgıcının evinde mecburen düşük yapmıştı. Seyit Mîrân kadının itiraf tarzına bakarak bu hususta o kadar üstelememek gerektiğini hissetmişti. Aslında bu öyle sündürülüp uzatılacak bir mesele değildi.

Şimdi artık herkes Homa'nın çocuk sahibi olmak için ilaç, tedavi peşinde çırpındığını biliyordu. Herkes tecrübesine, birikimine göre bir şekilde ona yol göstermeye çalışıyordu. Her gün bir doktor değiştirmesine, türlü türlü iğneler olmasına, kapsüller, şuruplar denemesine rağmen kocakarı ilaçlarından, adaklardan, saçma sapan dualardan da yüz çevirmiyordu. Aslında halk hayatının bir parçası olan böyle şeylere daha çok inanıyordu. Filan karı kocanın yıllarca çocuk bekledikten sonra şu duayla veya o nezirle düğümlerinin çözüldüğünü sık sık duymuştu; duyuyordu da. Seyit Mîrân'ın adresini öğrenip eve getirdiği köyden köye dolaşan bir hekim bel ağrısını, rahim tıkanıklığını gidermek, hastayı hamileliğe hazırlamak için kâfur, laden, misk ve amber gibi hoş kokulu maddeler koklamasını tavsiye etti. Bu hekimin tavsiyesine göre sandal ağacı, misk söğüdü ile gülsuyunda yatırıldıktan sonra hastaya içirilirse çok iyi gelirdi. Arzulu hasta birkaç gün de bu yönteme başvurdu. Sonunda bütün çabalarından, çaldığı kapılardan umudunu yitirip pişman oldu, hastaneye gitmeye karar verdi.

O günlerde seksen bin nüfuslu şehirde sadece bir hastane vardı. O da yabancılara, yani Amerikalılara aitti. Dert ve bela dışında her şeyden mahrum olan ahali maddi gücü yetmediği veya âdeti gereği, her taraftan umudunu yitirip tedavi gecikmedikçe hastaneye başvurmazdı. Bu durumda hastanenin İsa'ya

değil, Azrail'e ait bir yer olduğunu açıklamaya gerek yok. Bu şekilde yolları oraya düşenlerin yarısı adeta başka bir dünyanın gerçeklerini görüp anlıyor, bir daha diriler dünyasına dönmek istemiyordu. Hastanenin hesabına yazılan bu günah ister istemez zavallı halkın korkusunu, bedbinliğini artırıyordu. Bu hastanenin adını işittikçe Homa'nın tüyleri diken diken oluyordu. Yine de çocuk sahibi olmak istediği için olabilecek her şeyi kabullendi, işlem belgesini hoşnutlukla, rağbetle imzaladı. Hastanedeki uzman doktora göre rahim ameliyatının yapılması gerekiyordu. Evde yayılan söylentiye göre kadının rahmi sarkmıştı. Daha ilk gün Abci Sugra da bunu söylemişti. Her halükârda Homa dikişlerinin kaynamasından sonra hemen hemen umutsuz bir halde eve döndü. Anlattığına göre oradaki uzun boylu, güler yüzlü, iyi ahlaklı Amerikalı doktor babacan bir hareketle parmağını onun çenesine koymuş, kırık dökük bir lehçeyle, "Çocuk için henüz var sizin için çok vakit. Şimdi yemek, uyumak, mutlu olmak. İki yıl, üç yıl sonra çocuk geldi inşalla!" demişti.

Homa da altta kalmamak için nerede otursa şu cümleyi tekrarlıyordu:

"Çocuk istiyorum; ne yapayım? Ben kendim daha çocuğum."

Ondan sonra doktorun tavsiyeleri kulağına küpe olmuştu. İyi yiyecek, iyi uyuyacak, iyi giyinecek, iyi dolaşacak. Bu dört iyi kanunu hayatının değişmez aslı yapacak. Çocuk sahibi olmak için anlamsız kocakarı ilaçlarının hepsine bir kalem çekecek ve hiçbir şeye üzülmeyecek. Gerçekten de neden olmasın? Neden sağlığını, huzurunu dikkate almadan ilaç adı altında her belayı başına sarsın? Kurt ödü adıyla Çingenelerden aldığı o siyah maddeyi ezip yemişti. Nasıl bir zıkkımsa iki gün boyunca hali kötüleşmişti. Kaplumbağa yumurtasını kırıp omlet yaparak yuttuğunu hatırladıkça midesi kalkıyordu. Doktorların verdiği irili ufaklı ampuller canını az mı yakmıştı? Eti dökülmüştü. Şimdi ameliyat öncesi korku ve telaştan, anesteziden, kanamadan, zaaf ve mide bulantısından ve daha sonraki kalp meselelerinden bahsetmeyelim; bütün bunların sonucu, yirmi gün hastanede yatıp taburcu olduktan sonra, kocasının cebinden çıkan anestezi, ameliyat odası, yatak parası yüz otuz beş tümene, kendisine gösterilen ilgiye, bakıma rağmen güneşte kalmış çay gibi sol-

muştu; çökkün ve halsizdi; gözlerinin çevresi üçüz doğurmuş kadın gibi halkalanmıştı. Eyvanın dört basamağını çıkıp odasına giderken nefes nefese kalıyor, kalbi küt küt atıyor, beti benzi kireç gibi oluyordu. Biraz kendine gelmesi için bir saat oturması gerekiyordu. Hastanedeyken durumu bu kadar kötü değildi. Hastanenin kapısı, duvarı, yatağı, hemşirelerin ve doktorun sıcak tebessümleri, hatta üstüne giydirdikleri uzun beyaz giysi bile ona güç veren özellikteydi. Sabah, öğlen, akşam elinde elma, armut çıkınıyla ve çiçek demetleriyle onu ziyarete gelen aziz ve şefkatli kocası Seyit Mîrân hastanede yattığı sürece onu merak etmiyordu. Ama faytonla onu evine getirdiği gün odada bir çocuk gibi ağlamaya başladı. Acaba durumu onu kaybetme tehlikesi bulunacak kadar vahim miydi? (Bir defasında da bilinmeyen biri bir çocukla ona kırmızı karanfillerden güzel bir demet göndermişti. Ne kadar düşünse de kimden geldiğini anlayamamıştı.) Şimdi anlıyordu bedbahtlıkla, belirsizlikle geçen bir dönemden sonra nazik kocası göndermişti onu. Şefkatli adam onun beyaz ve zarif ellerini saatlerce elinde tutuyor, cildinden görünen damarlarına bakıyor, öpücüklerle, babaca kelimelerle teselli ediyordu. Yirmi dört saatlik hayatlarında öyle anlar oluyordu ki ona kendi kızına bakar gibi bakıyor, yerel dilde "evlat" anlamına gelen "role" kelimesiyle hitap ediyordu. Önceleri Homa hep esenlik düşüncesindeydi. Şimdi bu doğal nimete her zamankinden çok ihtiyacı olduğunu görüyordu.

Hastanede kaldığı üç hafta süresince çoğu Ermeni kızı olan hemşirelerden, hatta sosyeteye mensup bazı hastalardan bazı şeyler öğrenmiş, bunlar onun için yeni bir hayatın temelini oluşturmuştu. Henüz eve gelmemişken kocasına diş fırçası ve diş macunu aldırmıştı. Dişlerin çürümesine, dişetlerinin iltihaplanmasına yol açan kömür tozu ile tuz karışımını tamamen terk etti. Hastaneye gidiş gelişinden sonra karnında neşterden dolayı beş dikiş yeri kalmış, Tâk-ı Bustan'daki tarihi eserlerde görüldüğü gibi güzelliğini lekelemişti ama en azından bir de faydası olmuştu. Vücuduna nasıl bakmaya çalışacağını öğrenmişti. Uzun boylu, iyi ahlaklı doktor sağlık ve özel perhiz tavsiyelerinden başka ona bazı pratik talimatlarda bulunmuştu. Hazırladığı programa alışacak olursa, sağlıklı kalmasında genel

tesirleri olacaktı. Bayılma, çarpıntı, nefes darlığı, kansızlık, iştahsızlık, her türlü bedensel ve ruhsal hastalık ebediyen ortadan kalkacaktı. Bu program birinci derecede güneş banyosu yapmak, bazı hafif jimnastik hareketleri yapmak ve açık havada dolaşmaktan ibaretti. Kalabalık, boğucu hamamlara gitmekten, orada uzun süre kalmaktan menetmişti. Bu konudaki tavsiyeler o kadar kesindi ki uygulamada ihmali olursa, sağlığını ciddi tehlikeler tehdit ederdi. Doktor ona çocuğu olmazsa üzülmemesini, karşılığında güzelliğini koruyacağını söylemişti. Çalgıcı Hüseyin Han'dan sonra garazsız olarak, gerçek sözlerle onun çok yönlü güzelliğini öven ikinci kişiydi. Böylelikle Homa kendisine daha çok özen göstermeye başladı. İlk kocası olacak uzun boylu Benna onun değerini bilmediği, saygı göstermediği gibi, genel olarak güzelliğine hınçla, kinle bakıyordu. Evden çıkamasın, bir yeri, bir kimseyi görmesin diye topal ve kör olmasını istiyordu. İkinci kocası, bu fırıncı esmer adama gelince, adamdan adama nasıl fark ediyordu; karşılaştırmak mümkün değil. Birincisi huysuzluğu, taş kalpliliği, katılığıyla sfenks gibiydi. İkincisi ise duygu ve sıcaklık dolu bir kalbe sahipti. Orada, Hacı'nın evinde, üstünde odun kırılan bir kütüktü. Burada, bu adamın yanında altın zincirle boyna asılan mücevher işlemeli bir bibloydu. Seyit Mîrân elinde olan imkânı esirgemiyordu. Nekahet dönemindeyken sabah uykudan uyandı mı sütünü başucunda buluyordu. Hatta kocası çayı bile hazır ediyordu. Kendileri fırıncı olduğu ve ikindi vakti dükkân çırağı en iyi pişirilmiş sengek ekmeğini eve getirmesine rağmen o sabahları iki defa elenmiş yağlı ekmek, öğleleri sütlü somun yiyordu. Çünkü hazmı daha kolaydı. Seyit Mîrân hasta karısının yiyip kuvvetlenmesi için dostu olan Kirmanşahlı bir şoföre Lengerud'dan havuç reçeli, Reşt'ten mersinbalığı ve havyar siparişi vermişti. Homa havuç reçelini taze kaymakla yiyor, parmakla kocasının ağzına da verip "Ye, kuvvet macunu!" diyordu. Tabiatı sıcak olan kuzu eti ona yarardı; balıkyağı ise şişmanlatırdı. Daha önce protokol gerektiren, az yenen tavuk ve piliç yenilmesi sıradanlaşmış bir besin olmuştu. Diğeri yani balıkyağı ile kuvvet şurubu değildi ki Seyit Mîrân sadece Homa için alıp gizlice eve getirsin. Ancak cömert tabiatı buna izin vermez-

di. Küçük karısı için iki kıranlık piliç alırsa, Ahu ile çocuklarının nasibi dört kıranlık büyük bir tavuk oluyordu. Ev masrafı dörtte bir artmıştı.

Komşuluk ilişkilerinin, gelenin gidenin çok olduğu evde doktorun söylediği güneş banyosu ile jimnastik hareketleri mümkün değildi. Böyle hareketler komşular veya görüp duyan için yalnız anlamsız ve hafif değil, hatta çirkin ve utanç verici olarak karşılanırdı. Genç kadın bir gece nazlanarak kocasına şikâyette bulundu:

"Bu da yaşamak mı yani? İnsan şu evde nefes alamıyor; Allah'ın sıcak güneşinden faydalanamıyor. Bu evde verem olmaktan korkuyorum."

Seyit Mîrân onu okşadı:

"Haklısın azizim ama kendine kötü telkinde bulunma. Şimdi önümüzde kış var. Bana sadece birkaç ay süre tanı. Kısa zamanda sahip olduğum arsada işe el atacağım. Sana erkek sözü veriyorum. İnşallah gerçek bahar gelmeden önce istediğin gibi bahçeli, güzel havuzlu bir evi teslim ederim sana. Orada sadece sen olursun. Jimnastik yaparsın, soyunursun, havuza atlarsın, kocan için raks edersin. Senin sanatını görmeye layık değil miyim yani? Gülün yeri yeşilliklerin arasıysa, aziz Homa'nın yeri de öyle bir ev olmalı. Seni aldığım ilk günden beri planım hayatını bunlardan ayırmaktı. Her şeyi geçelim bir kalem, iki kumanın bir evde bulunması manasız."

Homa ağzının çevresinde dalgalanan saf bir gülüşle:

"Havuzu çinili, hayatı tuğla döşemeli olsun. Ama müziksiz, seyircisiz raks nasıl olacak?"

"Evet, havuzlu salon Kerimhânî çinisinden olacak. Başından, omzundan sular akan mermer heykeller bulunacak. Hayatı kesinlikle tuğla döşemeli olacak. Kısacası nasıl istiyorsan öyle olacak. Bu eve tuğla döşetmememin sebebi değirmencinin eşeği girip çıkıyor. Müziğe gelince, her bakımdan için rahat olsun. Mesele genç ve sade bir hizmetçi ile uşakla, hani *Binbir Gece Masalları*'nda adlarını duyduğumuz, hâlâ bulunabilen kişilerle hallolacak. Bu yolla amacımıza ulaşamazsak yaşasın gramofon plakları! Seyirci meselesine gelince, vücudumun her zerresinden bir seyirci çıkaracağım; senin salınan vücudun

karşısında mum gibi eriyecek, kendi şulesiyle, coşkusuyla, sıcaklığıyla sana ışık, hayat ve güç verecek. Bir de salon yaptıracağım. Sen raksa kalkarken duvarlardan müzik sesleri gelecek. Hey gidi gençlik hey; ne yazık ki geri dönmeyecek!"

"Öyle mi; biz onu geri döndüreceğiz. Hayata her an yeniden başlamak mümkün; saadet olması şartıyla. Dünyada nasıl, kimle ve ne şekilde yaşamak gerektiğini bilmek de bir tür saadettir. Felsefeden, hikmetten anlamam ama şunu bilirim. Hayatın geçmişini, geleceğini, bana söylediğin şu filozof muydu, şair miydi, Hayyam özetlemiş. Sen sandığın gibi yaşlı değilsin, hatta bana göre, benim için çok da gençsin. Sadece saçların ağarmış; o da dediğin gibi nezleden olmuş. Gurbet ellerde, adı sanı bilinmez dağlarda görüp yaşadığın acılar, musibetler, taşın başına gelse erirdi. Biliyor musun, başladığın o geceki macerayı henüz bitirmedin. Allah yabandaki kurdun başına getirmesin; Tüfekçilerin kuşatması altında bir ay aç, susuz, tütünsüz, karda, çığda kalmak, tipide yolu kaybetmek, kurşunlanıp yoldaşlarından ayrı kalmak! Haydi bir kere daha göster bana kurşun yerini. Çok mu kan aktı? Sonra o çölde kim geldi yardımına? Bunların hiçbirini anlatmadın daha. Belki de arkadaşların seni öldü sanıp gittiler."

"Belki, evet, belki de öyle sandılar. O da bir gün yaşandı. O maceradan altı yıl sonra henüz doğru dürüst bir adam olamamıştım. Kardan, soğuktan vücudumun yarısı uyuşmuştu; asa ile yürüyordum. Sürekli kulaklarım çınlıyordu. Saçlarım tamamen ağarmıştı. Nezle canıma okudu. Dişlerim öyle ağrıyor, öyle azap veriyordu ki bir günde on üç tanesini çektirdim. Bu da kurşun yeri; arkadan yedim; işte bu. Omuzdan girmiş, bütün omzu yarmış, sol omzumun üstünde, boğazımın yanında, köprücük kemiğinde durmuş."

"Oh, anlatma, anlatma! Bunları dinleyecek gücüm yok. Kesin olan şu; bir dünya kadar ömür sürmüşsün. Bundan sonra işin oturmak, bir gün göreceğin gibi zarif ellerimi ellerine almaktır. Senden isteğim, bir gün beni faytona bindir; sahip olduğumuz arsaya götür. İclaliye'nin arkası, Rif'atiye'ye yakın. Bu durumda şehrin sosyetesiyle aynı yerde oturacağız. Hayatımız için yaptığın sufice, şairane planlarınla, rüyalarınla bütün meclislerin, dostlukların çevresine bir hat daha çekeceğini biliyorum. Ben de bunu istiyorum."

Yeni çiçeklenmiş bir saadetin tecellisi olan bu tür sohbetler doğal olarak ikisini de titretiyordu. Yarım saat sonra Homa raflardan birinin önünde çengal* yapıyordu. Yağlanmasın diye gömleğinin kenarını kaldırmak için onun yanına geldi. Şehvet uyandıran bir şeytanlıkla ona sürtündü, kırıtarak şu çocuk teranesini gözlerine baka baka söyledi:

Küçük serçe, konma dam kenarına
Yağmur geliyor; ıslanırsın yoksa
Kar geliyor; sofra gibi yayılırsın yoksa
Düşersin nakkaşın havuzuna
Bağırırsın, ferraşbaşı, koşsana
Hayır, hayır; bağırırsın fırıncıbaşı
Fırıncıbaşı benim sevgilim
Allah'tır benim koruyucum.

Hoş bir şekilde topukları üstünde döndü, kocasının tam karşısında durdu. Öyle tarif edilmez bir hale büründü ki arzulu adamın gönlündeki öpüşme ve aşk ateşini her zamankinden daha çok harladı.

Şimdi Seyit Mîrân'ın ilk ateşli arzusu, en kısa zamanda inşaata başlamak için Yüce Tanrı'nın çalışma ortamını hazırlamasıydı. Ordu ile yaptığı ekmek sözleşmesi yakında sona erecekti. Tugayın karargâh sandığında duran bin sekiz yüz tümeni alınca elinde çok para olacaktı. Kendi kendine hep şunu söyleyip düşünüyordu:

"Daldan dala uçması, özgürce dolaşması için güzel tavus kuşu bahçede serbest bırakılmalı; üzüntüden hasta olup ölmemesi için kafese tıkılmamalı. Onun için İbrahim gibi, Harun ziyafetinde balık diliyle kebap hazırlayamasam da, Buhtunnasr gibi Semiramis'in yoluna asma bahçeleri yapamasam da, Rey mülkünün tapusunu ona veremesem de, çiçekli, bahçeli, dört başı mamur bir ev yaparak onun küçük isteğini karşılayacak kadar gücüm var."

Bu düşünceleri bir sürü temelsiz hayallere dayanmıyordu. Üstelik şirin sevgilisinin bu evde yeri olmadığını gördüğü için

* Sıcak ekmek, şeker ve yağ ile yapılan mahalli bir yemek. (ç.n.)

fena halde canı sıkılıyordu. O evde bu düzen içinde yaşamak, kanlı kâseden yenilen bala benziyordu. Bütün tatlılığına rağmen, vücuduna yaramıyordu. Homa kötü söylemiyordu; odalarında, hatta gecenin en geç saatlerinde tam manasıyla özgür değillerdi. Çünkü bir şey anlamayan çocukların kabahati yoktu. Para almak, istekleri yerine getirmek, talimat götürmek vb. meselelerden dolayı babalarıyla işleri vardı; vakitli vakitsiz kapı önünde beliriyor, onu rahatsız ediyorlardı. Çocuklarını seviyordu; sevmemesi mümkün değildi. Ancak büyük odaya girişleri öyle vakitsiz ve ani oluyordu ki Homa'nın tabiriyle hamam tavanından çıplak bedene soğuk damla düşmesi gibi ürpertici oluyordu. Bu genç ve sermest adamın söylemeye başladığı ölümsüz gazelin bitmesi için sessiz, dingin bir köşe lazımdı.

Homa bir süredir çocuk fikrini unutmuş, daha çok kendi dış görünüşüyle ilgilenmekteydi. Makyaj kutusu ile ayna, kocasının evde bulunmadığı saatlerde sürekli can dostuydu. Sebebini söylemeden Hâlû Kerem'den köyde birkaç tarla yılanı öldürüp getirmesini istedi. Amcaoğlu onun siparişini ciddiye almıyordu. Şehre her gelişinde bir bahane bulup konuyu şakayla geçiştiriyordu. Sonunda Seyit Mîrân Sorab bahçıvanlarına para verdi; dört yılan öldürüp eve getirdiler. Homa, yıllarca araştırma yapıp ömür tüketmiş bir kimyacı sevinciyle aradığı şeyi bulmuş gibi onları aldı, her birinin iki ucundan birer karış kesti, bir tencereye koydu, yirmi dört saat kaynattı. Yağlarını çıkardı; saçlarının yılan gibi yumuşak ve uzun olması için hamamda başına sürdü. Baş yıkama şampuanı hep leblebi unu ile yumurta sarısı karışımıydı. Saçlarını kuvvetlendirmek için başka şeyler de yaptı. Gülyağını merhem satan Meşhedî Şehbaz'dan satın aldığı yanık tavşanyağıyla karıştırdı, kırk sekiz saat başına sardı. Saçlarının ağarmasını durdurması için Seyit Mîrân'a da tavsiye etti ama o kulak asmadı. Ahu'nun sonradan anladığı gibi, Seyit Mîrân onun için deve hörgücü de getirmişti. Kim onu bedenine sürerse deve gibi irileşir, şişmanlar deniliyordu. Karısı kapı önündeki elekçi Çingenelerden yüz buruşuklarını engellemek için ayıyağı satın almıştı. Hıyar kabuğu ile eşeksütünden de bu amaçla yararlanıyordu. Kocası kuşsütünden tutun da insanın canının istediği her şeyi derhal onun için hazır ediyordu.

Safiye Banu ile Nazperi'nin gitmesinden sonra evdeki komşular arasına yeni çehreler de katılmıştı. Hurşid Hanım diğerlerinden çok yakınlaşmıştı ona. Ona "Küçükhanım" diyordu. Yemek pişirmede, yıkama işlerinde yardım ediyordu. Aile reisi iki kadının masraflarını ayırdığı için Homa bu yardımı kabule mecbur olmuştu. Hurşid'in kızı Zerî tabiat kanunu gereğince ertesi gün değil, o gün koca evine gideceğinden, ev işini öğrenmek için küçükhanımın odasını süpürüyor, ocağın ateşini yakıyor, annesinin talimatlarına kulak veriyordu. İşbirliği doğal olarak dertleşmeyi de getirir. Bu durumda Hurşid Hanım'ın Homa'nın dert ortağı ve sırdaşı olmasına şaşmamak gerekir. Seyit Mîrân genç kadının bir başına sokağa çıkmasından hoşlanmadığı için Homa'nın dışarıda bir işi olsa, dalak ağrısından sürekli inleyen, karnı şiş, ineze halli komşu kadını yanına alıyor, o da çadorunu başına geçiriyor, saatler öncesinden kendi eyvanının önünde, koridorun yanında beklemeye koyuluyordu. Burada tekrar aklına esen hamilelik duası almak için, orada filan elbiselik kumaş veya tuhafiye eşyasını almak üzere Huriâbâd'a, başka yerlere gidiyorlardı. Seyit Mîrân'ın avcuna kum gibi döktüğü paraları kum değil, su gibi harcıyordu. Ne zaman çarşıya çıksa kocası için de firuze düğme, kopçalı çorap bağı, ipek mendil veya gülsuyu alıyor, ona muhabbetle karışık olarak hayatın yolunu yordamını öğretmek istiyordu. Hurşid'e de saçıyor, bağışta bulunuyordu. Pişirdiği yemeklerden komşuluk hakkı olarak gönderiyor, yalnızken hep onu odasına çağırıyordu. Bazen aklına esince yalağın temizlenmesi, havuzun boşaltılması gibi işlerde öncülük ediyordu. Safiye Banu'dan sonra Muhammed Huseyn'in başına ilaç sürme işini yapabilecek tek kişi oydu. Çünkü zavallı annesinde o takat yoktu, olamazdı da. Diğer komşular onu görmeye bile tahammül edemiyordu.

Zift* sürme işlemi yapılacağı gün, komşuların tabiriyle "deri yüzme" günü o uğursuz an gelince herkes evi bırakıp gidiyordu; neresi olursa olsun, komşuların, tanıdıkların evi veya başka bir yer; kendini sokağa atıyordu. O yürek tırmalayan sahneyi görmemek için kaçıyordu. Çocuğu lağım kenarına getiriyorlardı.

* Çeşitli bitkilerle hazırlanan ve bir beze sürülüp tedavi edilecek cilde uygulanan ilaç. (ç.n.)

Nukre elini, ayağını tutuyordu. Homa hastabakıcı kıyafeti giyiyor, çocuğun yürek yakan acılarına, yalvarmalarına, kıvranmalarına aldırış etmeden işiyle ilgileniyordu. İş bitene kadar çocuk ölüp ölüp diriliyor, bazen bayıldığı oluyordu. Komşuların bu tedavi için "deri yüzme" kelimesini kullanması boşuna değildi. Çünkü işlem tamamlandığında koyun kesilmiş gibi kan akıyordu yere. Ardından Homa yüz örtüsünü çıkarıyor, elini sabunla yıkıyor, odasından çocuğa tatlı ekmek getiriyordu. Başına bu korkunç işkenceyi, bedbahtlığı kimin getirdiğini bilmeyen çocukcağız için tek mutluluk kaynağıydı bu. Her defasında ona bunun son olduğu müjdesini veriyorlardı ancak ay bitmeden önce hayatın kan dökücü kırbacı yine bekliyordu onu. Adeta insanoğlunun günahlarının kefaretini vermesi gerekiyordu.

Hurşid asıl ev sahibi olanla, yani büyükhanımla dostluk ve dertleşmeyi bırakmamıştı. Onun Homa ile dostluğu Ukayl ile Muaviye'nin dostluğu gibi somut gerekçelere dayanıyordu. Kendisi de bunu kadına söylemekten çekinmiyordu. Bununla birlikte Ahu'nun onun hakkındaki düşüncesi değişmişti. Hep vefadan, hakşinaslıktan dem vuran bu en eski ev komşusu, bir gün Homa çocuk sahibi olduğunda hayatının kararacağını anlamıyor veya kafaya takmıyordu.

Giysi ve makyaj konusunda Homa'nın kimi örnek aldığı belli değildi. Sadece bu işte Hurşid ona danışman olamıyordu. Kesin olan bir şey varsa, bu meselede ne kumasına bakıyor, ne onunla rekabet amacı güdüyordu. Çünkü Ahu sade, alçakgönüllü, tamamen gösterişsiz biriydi. Yeni giysileri sandığında kat kat yığılmıştı ama giymekte pintilik ediyordu. Özel günlerde, düğünde veya misafirlik dışında yeni giysileri, takıları kullanmayı doğru bulmuyordu. Oysa Homa öyle değildi. Elbiseyi giymek için, sandığa koyup çürümemesi için diktiğini söylüyordu. Ancak takılara gelince gözü tamamen kumasına çevriliyordu. Ahu'nun üç menatlık bileziği vardı, o da istedi. On menatlık gerdanlığı vardı, o da istedi. Gençti, güzeldi; altın onun eli, billur boynu için değil de ne içindi peki? Kısa zamanda Homa'nın gümüş bedeni, o mülayim ve hoş beyazlığıyla on sekiz ayar altınla donandı. Zevk sahibi ve her şeye layık olan güzel ve hevesli kadın gitgide sahip olması gereken kadın kişi-

liğini ve değerini buluyordu. Giysi onun bedeninde gülüyordu. Takıları ona, manastırda kalan âbitleri bile dağdan indirtecek kadar hoş görüntü veriyordu. Herhangi bir iş için sokağa çıkacak olsa, düğüne gidecekmiş gibi saatler öncesinden kendiyle ilgileniyor, yanında gelen veya gelecek olanların beklemesini umursamıyor, işi o kadar uzatıyordu ki herkesin sabrını taşırıyordu. Zahmetli işini bitirip de eyvan basamağında göründüğünde bekleyenler, yanında gelecekler şaşırıp kalıyordu. Herkesin dikkatini üstüne çeken böyle gösterişli, allı pullu bir kadınla dışarıya çıkıp çıkacaklarına pişman oluyorlardı.

Çiçek desenli krep çadoru, en iyisinden renkli ipek giysisinin üzerinde kayıyor, deniz dalgası gibi dalgalanıyordu. Kalın fildekoz çoraplı botu, bileziği, gerdanlığı, manalı yüzünü Hollanda laleleri gibi süsleyen dört dörtlük makyajı ile evden çıktığında böyle görünüyordu.

Bütün bunlara rağmen Homa'nın Seyit Mîrân'ın evindeki mutluluk hissi tam değildi. Eyvanın basamaklarını çıkarken eteğini kaldırıyordu. Odada bir raftan öbür rafa dolanıyor, kısık veya yüksek sesle Gürani Kürtçesiyle mırıldanıyordu. Ancak gönlü bundan başka şey söylüyordu. Seyit Mîrân onu seviyordu; ne var ki ona saadeti vermemişti.

Bazen kısırlık düşüncesine kapılıyor, belirsiz bir gam yüreğini boşaltıyordu. Kısır olacağına bir ciğeri eksik olsa, bundan iyiydi. Güzeldi, gönül çeliciydi. Tabiatın ona bu bağışı, güldeki rengin, kokunun kelebeği, balarasını çekerek bitkisel döllenme işlemini hızlandırması olduğu gibi, neslin kalıcılığının kesin yasası oluyorsa, onun vücudundaki üreme sistemi ne işe yarıyordu peki? Homa içgüdüsüyle bu temel düşünceden uzak kalamıyordu. Onunla mücadele meydanında kuması yenilmiş, tüyü dökülmüş, yuvasına sığınmış horoz gibiydi. Onun yanından geçerken üstünlüğünü, kıvancını açıkça hissettiriyordu. Geçici zafer onun olmuştu; son savaşta yenileceğini apaçık görüyordu. Öyle bir yenilgi ki geriledikçe sonu daha uğursuz ve karanlık olacaktı. Bu meydanda o bir kişi, Ahu beş kişiydi. Dünyada güzellikten, gençlikten başka dayanağı yoktu. O da gelip geçici bir devletti. Bütün kadınca çabalarına, saf ve ince tabiatlı adamı kendine âşık eden gönül aldatıcı cazibesine rağmen yaptıklarının

o kadar da makbule geçmeyeceğinden pekâlâ haberdardı. Kendisini ıssız bir kırın ortasındaki tek ağaç gibi görüyordu; olayların rüzgârının ilk esişinde kökünden sökülüp yere yıkılacaktı. Oysa Ahu çevresindeki çocuklarıyla ormandaki gür bir ağaç gibiydi. Gün geçtikçe daha sağlam kök salıyor ve asla zarar görmüyordu. Kendisi bir şey değildi; Ahu çocuklarının sayesinde damardan, kökten bağlıydı Seyit Mîrân'a. İkisinin ortak hayatı onlar öldükten sonra da çocuklarının varlığında devam edecekti.

Homa yaratılış itibarıyla duygusuz bir kadın değildi ancak kendini ne kadar zorlarsa zorlasın, kumasının çocuklarını görmeye tahammül edemiyordu, elinde değildi. Hayatta oynadıkları, koştukları, atladıkları, bağırdıkları zaman ne olduğunu anlayamıyordu. Bazen boğulacak kadar bunalıyordu. Kendisini arsızlığa vurmak istiyor, mümkün olmuyordu. En azından o evde bulundukça mümkün olmuyordu. Ahu'nun odasından bir gülüş sesi duyduğunda, sebebini bilmediği halde soluyordu; ona gülüyorlarmış gibi geliyordu. Yalnız kaldığı zamanlar odanın dört duvarı kapkaranlık bir kabir gibi onu içine çekiyordu. Komşuların odalarında da huzurlu olamıyordu. Çıkıp dolaşmak, sıkılan canını rahatlatmak için dışarı çıkmak istiyordu. Seyit Mîrân'a çok çabuk alıştığı için şamata yapıyordu. Nikâhtan birkaç gün sonra Hale Bigim'in ona ettiği nasihatleri hatırlıyordu:

"Karı koca arasına girmek doğru bir şey değil. Kızım beni dinle, senin yerin bu ev değil. Kumalı hayatın başı baş ağrısı, ortası mutsuzluk, sonu ayrılıktır."

O merhum (yaşlı kadın geçenlerde sessiz sedasız ruhunu teslim etmişti) yaşlılara yakışır bir zarafetle sözüne eklemişti:

"Bugünküler 'Yaşlı koca peynir şekerine benzer' diyor, valla ama azizim, senin canın yaşlı koca isteyecek olsa, bundan daha fazlasına sahip olan birini bulurdun. Üstelik arkasında dört beş çocuk da olmazdı. Gençlik asla geri dönmez. Şu cahil yaşlı kadının sözünü dinlersen, bugünden iyice düşün; yarın düşünmekten iyidir."

Öyle bir devirdi ki boşanacak olsa ilk evine dönmesi uzak ihtimal değildi. Fakat onun umutsuzluğunu tamamlamak için Hacı evlendi; bu kapı da yüzüne kapandı. Sık sık düşünüyordu:

"O saçma sapan, anlatılmaz boşanmadan sonra bu benim hayatta yaptığım ikinci hata değil miydi? Neden bu kadar iş bilmez, cahil biriyim?"

Yüreğinde yabancı, uğursuz bir ürküntü dalgalanıyordu. Hayatının üçte ikilik bölümü yani geleceği karanlıktı. Birinci kocasından olan çocukları artık uzun zamandır onun değildi. Hayatında tamamen bağımsız ve ayrı olarak girdiği bu yolda çocuklarına kavuşturmazlardı onu kesinlikle. Kavuşmak şöyle dursun, onu anneleri olarak tanıtmazlar, halini hatırını sormazlardı. Onu isteyen Seyit Mîrân vücudunun her zerresiyle başka varlıklara bağlıydı. Böyle olmasa, değirmenci Rıza Han'ın annesi Şirincan Hanım'ın "Homa'nın bir ayağı havada" diye teselli etmesine gerek kalır mıydı? Bu adamın hikâyesi, ona olan bütün aşkına rağmen, suyun getirdiği postu almak için kendini ırmağa atan, aslında ayı olan postu boğulurken yakalayan adamın hikâyesine benziyordu. Diyelim ki çocuklardan elini çekti; çocuklar ondan elini çekmezdi. Bunlar adamı tümüyle kendine âşık eden Homa'nın düşünceleriydi. Komşuların gözüyle meydanda tek başına at koşturduğu, kumasının da dindar, halim selim bir kadın olduğu konumdayken zahiri gururuna rağmen gönül peyki onun kulağına balmumu kanatlarla güneş cengine çıktığını söylüyordu. Yalnızlık ve umutsuzluk, Seyit Mîrân ve makyaj malzemelerinden sonraki ayrılmaz munisi olmuştu. Sararan yapraklarını yavaş yavaş yere döken hayat ortasındaki söğüt ağacının sonbahar nağmeleri, komşu odadan gelen havan sesi, havuzdaki suyolundan çıkan ses, Hale Bigim'in iğ sesi (gerçi bu ses yaşlı kadının sessiz sedasız ölümüyle ebediyen kesilmişti) onun için öldürücü bir gam ve hastalık demekti. Aynanın karşısında, önünde makyaj malzemesiyle oturuyorsa, ansızın canı sıkılıyor, patlıyordu:

"Ben de kendimi kandırıyorum. Kim için, ne için? Diyelim ki güzellikte perinin kolunu arkadan bağladım; ee ne olacak yani? Bu revnaksız, melalli hayat ne işime yarayacak? Homa sen bu evde boşu boşuna dolanıyorsun; hayatın bitmiş, sonun bir hiç!"

O sırada odanın tozunu alıyorsa, ansızın işini yarım bırakıyordu. Zaaf, yorgunluk veya hayali hastaların hallerinden biri-

ne uğramış gibi ağız büküyor, başını iki elinin arasına koyup bir süre o halde kalıyordu. Nihayet Hurşid veya kızı geliyor, kalan işini bitiriyorlardı. Bayılma hali bir kere daha başına geldi; Allahtan yine kocasının evde bulunduğu zamanda oldu. Genç kadının bayılmalarına bakan Ahu ile bazı komşulara göre bunun da yeni bir oyun olduğunda kuşku yoktu. Yoksa her iki bayılmanın Ahu'nun odasına gittiği sırada gerçekleşmesinin başka ne sebebi olabilirdi? Doktor Nimet Aga yine başucuna geliyor, bir karışlık ilaç reçetesi yazıyordu. Ama Safiye'nin odasını tutan Tekerci Hancan'ın güzel ve afacan karısı Ekrem Hanım, "Siz başına toplanıp yüzüne su çarptığınız sırada o gözlerini kapatmış, kendini salmıştı. Ben firketenin ucunu ayak ayasına değdirince hemen ayağını çekti!" diyordu.

Homa'nın kalp hastalıklarından birine ve sinir zafiyetine yakalandığı hususu söz götürmezdi. Ancak kocası nazını çekiyordu; onun gözünde daha kıymetli olmak için derdini olduğundan da vahim gösteriyordu. İki evin harçlıklarının ayrılmasıyla kocasının öğle ve akşam yemeklerini hazırlamayı kabul etmiş oluyordu. Seyit Mîrân sabah erkenden evden çıkarken gereken harçlığı bırakıyordu. Fakat öğleyin yemeğe geldiğinde, sabah bıraktığı paranın rafta öylece durduğunu, öğle yemeği olarak bir şey hazırlanmamış olduğunu sık sık görüyordu. Yine karısının canının sıkıldığını, üzüldüğünü hemen anlıyordu. Homa Seyit Mîrân-ı Sorabî'nin evinde kafese tıkılmış güzel renkli bir kuş gibiydi. Onun yaşantısını, oturup kalkmasını, hele hele tavırlarını görenler kalıcı olmadığını hemen anlıyordu. Herkesten çok kendisi bu durumun farkına varmıştı. Aradan geçen bunca aydan sonra içinde yaşadığı odanın eşyaları bir evde olması gereken sıcak ev ortamı duygusunu uyandırmıyordu. Bir evin içindeki eşya mutlu sahibine karşı hoş ve tanıdık bir tebessümle güler ama bu eşyaların hiçbirinde o nur yoktu. Sanki bütün eşyalar ona karşı ebediyen soğukkanlı ve umursamaz kalmak için elbirliği etmişti. Ona hiçbir gönül sırrını vermediği şöyle dursun, sevgisiz, asık suratlı bir öğretmenin öğrencileri gibi ondan yüz çeviriyordu. Odada aşinalık, dostluk kokusu almıyordu. Zor kullanarak veya hile ile bir yeri ele geçiren tüm gasplar gibi zafer hengâmesinde, silah parıltıları ara-

sında, kadeh tokuşturma ve sarhoşça gülüşlerin ortamında, en uğursuz düşkünlük duygularına kapılıyordu. Bazı şeyleri görünce tuhaf bir şekilde hassaslaşıyordu. Ne zaman odanın alt tarafındaki rafta duran pirinç ibrik ile leğene gözü ilişse, her nedense mezarı hatırlıyordu. Amerikan Hastanesi'nde gördüğü tahta ayak aklından hiç çıkmıyordu. Kuyu çıkrığının iniltisi onun odasına öyle titreşimler gönderiyordu ki canının bağlarını koparıyordu. Elinin, ayağının, bedeninin temas ettiği hoş desenli halılardan, sırmalı perdelerden tutun da üç kollu kristal şamdana, meyve tabaklarına kadar hiçbir şeyi sevmiyordu. Neden sevsin ki? Onun malı mıydı? Bir gün toz alırken karpuz lambalardan biri elinden düştü, kırıldı; asla üzülmedi ona. Kırık camları homurdanarak topladı, çöp kovasına götürüp döktü. Simsar dükkânını andıran süs eşyası dolu rafları mümkün olduğunca boşaltmıştı. Masa, iskemle ve birkaç mukaddes şemailli çerçeveyi almış, Hurşid ve kızının yardımıyla çay odasına yerleştirmişti. Bu değişikliklerle oda daha uyumlu hale gelmişti ama ruhu onun açısından yine aynıydı.

Uzun sürmedi; nihayet çocuklarını görmeyi başardı. Evlenen Hacı Benna artık yersiz katı davranmaktan vazgeçmişti. Homa Hurşid Hanım vasıtasıyla haftada veya en çok on günde bir çocuklarını eve getiriyordu. Onları sessiz sedasız odaya götürüyor, satın aldığı oyuncakları aralarında bölüştürüyordu. Yiyecek veriyor, giderlerken ceplerini çerezle, şekerli cevizle dolduruyordu. Bir yıldan fazla sürmeyen ayrılık yapacağını yapmıştı. Çocuklar annelerinin beklediği o sıcak ilgiyi, ünsiyeti göstermiyordu. İçindeki aşkla, yanıp yakılmayla Hümayun'a "Gel anneni öp" dediğinde çocuk ondan utanıyor, ikirciklenerek yerinde dikiliyordu. Odada, onun yanında, çocuklara has olan o özgürlük ve yaratıcılıkla oyun oynamıyor, yaramazlık yapmıyorlardı. Birinin lütuf ve inayetine mazhar olmuş, içe kapanık yetimler gibi sakin ve itaatkârdılar. Oyuncaklarla geçici olarak ellerine verilmiş gibi oynuyorlardı. Annelerine bakışları akıl, idrak doluydu ama mahcup, suskun ve kaçaktı. Nasıl olmuş da böyle bilgili olmuşlardı? Sanki onun aşklarından, eğilimlerinden, kadınca sırlarından, bütün insani zaaflarından haberdar olmuşlardı da öyle bakıyorlardı. Orada odada, hayata çıkmak isteme-

den iki saat kalıyorlar, genellikle Seyit Mîrân gelmeden önce Hurşid'le beraber kendi evlerine dönüyorlardı. Bu tatlı fırsatlar yürek yakan bir ayrılık dönemi yaşamış olan anne için elbette ganimet sayılmazdı. Böyle bir durumda çocukları görmek Homa için doyurucu olmasa da gönül huzuru veriyordu. Artık bu evde hayat onun için o kadar da zor değildi. Çocukları aldıracağı gün, gelişleri ev sahibine şeref verecek, mevki sahibi ağır misafirler gelecekmiş gibi hazırlık yapıyor, büyük odayı tertipleyip donatıyordu. Semaveri, tepsiyi, gümüş kapları yıkayıp parlatıyordu. Tavırlarında, yürümesinde, şehzade gibi bir damadı bekleyen kızların coşkusu, şevki, aceleciliği görülüyordu. Henüz gelmemişlerken odada onlarla konuşuyordu. Pasta tabaklarını diziyor, masayı, iskemleyi düzenliyordu. Bunları yapmak ona başka bir zevk veriyordu.

Bir gün, daha önceden ayarladığı ve terziye diktirdiği yeni güzel giysileri çocuklara giydirdi, Hurşid'le birlikte fotoğrafçıya götürdü. İkisinin bir aradayken güzel fotoğraflarını çektirdi. Böylece yalnız kaldığı saatlerde kendisi için muteber bir can dostu bulmuş oldu. Çocuklar babalarının yeni karısının onlara kötü davranmadığını söylüyordu. Babaları asla annelerini sormuyor, annelerinin yanına gittiklerinden habersiz görünüyordu. Homa'nın oğlana diktirdiği giysi açık beyaz yakalı bir bluz ile denizci üniforması gibi kısa pantolondu. Kızınki şeritli, iki parçalı ipek ve kadife gömlekti. Görenler bakmaya doyamıyordu. Hümayun ile Ketayun güzel, beyaz, aynı boyda, aynı biçimdeydi. Anneleriyle görüşme günlerinde Mavi Kuş'u arayan Titilmitiller gibiydiler.*

Seyit Mîrân çocukları görme fırsatı olmasa da oraya gelmelerinden, kadının etraflarında pervane olmasından haberdardı. Bu meseleden ne hoşlanıyor, ne hoşlanmıyordu. Onları hiç sormuyordu. Homa da onun yanındayken çocuklardan söz etmiyordu. Bu durum aslında kendiliğinden, dolaylı olarak aralarında oluşan bir karardı. Baş başayken hiçbiri kendi çocuklarından söz etmeyecekti. Homa içgüdüsel olarak ve doğal hasletiyle, adamının ortaksız, rakipsiz sahibi olmak istiyor, buna

* *Su kuşu*, 1911 yılında Nobel edebiyat ödülünü alan Belçikalı tiyatro yazarı Maurice Maeterlinck'in (Gent 1862-Nice 1949) tiyatro eseri. *L'Oiseau blue* (1908). (ç.n.)

çalışıyordu. Aşkı iyice alevlenen, her şeyle daha çok ilgilenip koşuşturan Seyit Mîrân ise Homa'nın eski kocasından olan çocukları yüzünden üzülmesini asla istemiyordu. Homa'nın kendisinden hamile kalmasını arzu etmese de, çocuk sahibi olmaktaki umutsuzluğunun benzersiz yüzünde yarattığı izi şefkatle silmeye çalışıyordu. Akşam eve geldiğinde onu kucaklıyor, öpüyor, kokluyor, yere bırakıyor, çevresinde dönüyor, tatlı sözler ediyor, her türlü nazını çekiyordu. Homa da bu muhabbetin karşısında aşk sanatının bütün inceliklerini kullanarak onu saadet badesiyle sermest ediyordu. Nazının alıcısı olduğunu görünce her gün yeni bir şeye hevesleniyordu. Bir ayağı evde, bir ayağı çarşıdaydı. Gözü görüyor, canı istiyordu. Güzeli seven bir gönülden gelen bu hevesle giysi, tuhafiye eşyası, takı alırken sınır tanımıyordu. Kimi zaman bu hevesler çocukça bir bahanenin ötesine geçmiyordu.

Seyit Mîrân bir çıkmaza girmişti ancak her vesile veya bahaneyle güzel sevgilisinin isteklerini yerine getiriyordu. Çarşıdan alınacak veya getirilecek bir şey için çoğu zaman parmağına bir ip bağlanmış oluyordu. Homa, Kürt yakınlarından başka insanlarla haşır neşir olmadığı için evin gösterişine, eksiğine, gediğine aldırış etmiyordu. Zarif tabiatını, heveslerini bir yana bırakırsak, Kirmanşahlıların tabiriyle dört bir koldan yaptığı alışverişlerle kocasının ona ne kadar bağlı olduğunu, onu ne kadar sevdiğini anlamak istiyordu. Bu bahaneler, heves düşkünlükleri adamın sevgi ve alaka ayarını belirleyen en güvenilir mihenk taşlarıydı. Dünyada bu dostluktan başka sığınacak şeyi yoktu. Seyit Mîrân'ın Şirincan Hanım'ın sözünün aksine ona soğuyacak yerde yeni bir muhabbet ve âşıkane ihlas ateşiyle daha da yandığını, hayata olan umudunun her an çoğaldığını görüyordu. Kendi aydınlık olmayan geleceği hakkında yarattığı korkunç heyula perde üstündeki aslan veya karanlık şekiller, hayaletler bu ateşin ışığında heybetini yitiriyordu.

Mirza Nebî'nin erkek kardeşinin düğünü vardı. Seyit Mîrân iki karısı ile birlikte davetliydi. İki kuma bir ay önce damadın masrafıyla gelin evinde düzenlenen nişan toplantısına katılmış, buradan kıyaslayarak düğünün daha görkemli olacağını tahmin etmişlerdi. Bu konuda kuşkulu bir durum da vardı. Anlaşıldığı-

na göre Mirza Nebî nişan ile düğünü bir gecede yapmak istemiş, kız tarafı buna razı olmamıştı. Mirza Nebî'nin kardeşi Rüstem sportmen ve mesleğinde iyi biriydi. Otuz, otuz iki yaşlarına gelmişti. Ağzında bir dizi altın diş vardı; uzun boyluydu. Çalışmaya pek ilgi duymaz, kardeşine fazla dayanmazdı. Geceleri şehrin ve Sorab'ın kahvelerine, meyhanelerine takılırdı. Bunlar onun özellikleri arasındaydı. Rüstem aynı zamanda kardeşinin fırıncılık, yemcilik ve raiyet işlerinde etkin katkısı olan biriydi. Seyit Mîrân'ın da onun gibi bir kardeşi olsa kuşkusuz Mirza Nebî'den çok daha ilerde olurdu. Seyit Mîrân'ın arpa, buğday işlerinin çoğu Mirza Nebî vasıtasıyla Rüstem tarafından yapılırdı. Mirza Nebî okuryazar olmasına rağmen unutkan olduğu için hesabına kitabına o kadar güvenilmezdi. Genellikle dostunun çıkarı hilafına hatalar yapıyordu. Ancak bu iki arkadaşın hoşgörüsü aralarında ihtilaf çıkmasını önleyecek derecedeydi.

Kararlaştırılmış gün akşama doğru Seyit kadınları alıp birlikte düğüne gitmek üzere eve erken geldi. Sonbahar güneşi artık yüzünü çevirmişti; hava geceleri soğuk oluyordu. Yine de kışın geldiğini söylemek için henüz erkendi. İki dirhem bir çekirdek makyaj yapan, dudakları gülen Homa kocasını görünce başı ağrıyormuş gibi yaparak düğüne gidemeyeceğini söyledi. Seyit Mîrân onun bahane bulduğunu anladı. Ahu'yu çocuklarla birlikte önden gönderdi; kendisi daha sonra gitmek için onun yanında kaldı. Yalvarıp yakardı, "Sen gitmezsen ben de gitmem. O zaman dostumu incitmiş olurum" dedi, dil döktü. Güzel kadın hafif somurtarak, gözlerinin ucundan iki damla gözyaşı dökerek, "Hersinli Dârâbhan'ın kızı da düğüne davetli; ben gidemem" dedi.

"Ne? Hersinli Dârâbhan'ın kızı mı? Davet edilmiş veya edilmemiş, seninle ilgisi ne? O Hersinli Dârâbhan'ın kızı, sen fırıncıbaşı Seyit Mîrân'ın karısı. Ondan aşağı kaldığını mı sandın?"

Homa dudaklarını sıkıştırdı, kendine has nazlı bir halle:

"Hayır, aşağı değilim de insanlar görünüşe bakıyor. Fırıncıbaşının karısı olan kişinin her şeyiyle görüntüsünün ona yakışması gerek."

"Dış görünüşündeki her şey dediğin doğru; tartışılmaz. Makyajın da hakkını vermişsin. Eminim Hersinli Dârâbhan'ın kızı

bu şekil şemaille seni topluluk içinde görür görmez üzüntüsünden, kıskançlığından hemen düğünü terk edip evine gider. Şimdiye kadar ne Mirza Nebî'nin gelinini gördüm, ne onun nasıl bir kız olduğunu bilirim. Ama sevgilim, bu seferki geçti. Gelecek için sana bir tavsiyem var. Düğünlerde kendini gelinden fazla süsleme. Şimdi çabuk ol, acele et, geç kalıyoruz."

"Sana gelmeyeceğim, dedim. Dârâbhan'ın kızının bu gece orada olmadığından emin olursam, o başka."

"Hoppala! Lailaheillallah! Söylesene neyin eksik ondan? Şimdiye kadar ne istedin de hemen yerine getirmedim? Gelinin teyze çocuğu; Dârâbhan'ın kızının orada olmaması mümkün mü?"

Homa sessizce başını öne eğdi ve bu davet için eline otuz beş tümen saydığı bahaneci kadının bu sefer neye heveslendiğini anlamak için kulağını ağzına yaklaştırdı. Homa'nın dudakları kıpırdadı:

"Kol saati!"

İki arada bir deredeyken genç kadının güzel seven gönlü bir şey arzulamış, bunun için başı ağrıyor numarası yapmıştı. Onun işine sinirlenen Seyit Mîrân gülmekten kendini alamadı. Tavırları çocukların serkeşliklerinden geri kalmasa da yine şirindi. Emir büyük yerdendi. Eli açık, gönlü bol adamın yanında yeterince para yoktu, üstelik dükkânın akşamki kasasının alacaklıya verileceğini biliyordu. Yolda giderken, çarşıya geldiklerinde istediği saati alacağına söz verdi. Homa Ermenilerin evinden bir geceliğine emanet kol saati almak istediğini söyledi. Onun ruhunun küçüklüğünü, kıt fikrini anlayan Seyit Mîrân hatırlattı:

"Senin kocan sağlıklı olduğu ve birlikte yaşadığın sürece asla kimseden emanet veya ödünç bir şey isteme. Ben kırk elli yıllık ömrümde sadece bir kez emaneten aldım. O da şu ipekli Nain halıları. Çocukların sünnet düğünü için simsar Ferhad Han'dan aldım. Düğünden sonra geri vermeye utandım; parasını ödedim."

Güzel yüzlü, altın saçlı kadın bilgece ve utangaç bir tebessümle kocasının bu yüce ahlakını takdir etti; kendini kocasının iradesine teslim etti. O da karısını dizleri üstüne alıp kucakladı, iri sürmeli gözlerini öptü. İnce, hilal kaşlarıyla sonlanan latif, gül rengi gözlerinde güzellik âleminin yüceliği kısmen bir araya

gelmişti. Saçlarına mizanpliyle halka halka, kıvrım kıvrım şekil vermişti. Biçimli, yuvarlak çenesi, zarif ağzı, kadife yanakları elli yaşındaki adamın aç gözlerini öylesine hazla, sevinçle dolduruyordu ki varlık âleminde karısından ve onun güzelliğinden başka gerçek yoktu. Bu adamın evinde kendi şahsiyetini bir temettü ve kâm alma aleti olarak gören kadın kendisinden istenen oyunu oynuyordu. Her temasta kelebek kanadı gibi bir parça rengini yitiren yeni makyajına aldırış etmeden hoşnut ve dinginlikle kendini onun öpücüklerine teslim etmişti. İlkin aceleci davranan Seyit Mîrân güneşin batmasına çok kalmadığı halde dışarı çıkacağını unutmuş gibi, kapısı kapanmış, perdeleri iyice çekilmiş odanın ortasında halı üstünde gamı, sevinci düşünmeden, Ay'ın, Güneş'in dönüşünü umursamadan, başını sevdiğinin göğsüne dayamış, aşk tozunun bulandırıp altüst ettiği yakıcı bir bakışla onun geniş, iri, mesut gözlerine bakıyordu. Homa şefkatli ve merhametli bir tebessümle âşığının kırçıl saçlarını okşuyordu. Sonunda vaktin geç olduğunu hatırlattı. Üstelik hava kararınca çarşı kapanacak olursa, saat alamayabilirlerdi.

Evden çıkarken şehrin anacaddesi olan düz yoldan gideceklerine başka bir yoldan, yani daha uzak ve dolambaçlı olan Berzedemağ'dan gittiler. Seyit Mîrân'ın yol değiştirmekten maksadı Kulihan'ın elinde bulunan ve genelde dükkân sahibinin tezgâh başında durduğu, Nuvvab Mescidi karşısındaki fırıncıdan para almaktı. Oraya geldiklerinde terazi başında başka birini gördü. İstifini bozmadı, oradan çarşıya kadar iradesizce yürüdü. Gözleri saat sarkacı gibi o yanı bu yanı tarıyordu. Meslektaşlarından veya yakın arkadaşlarından birini görürse, ondan para alacaktı. Bu sevinç gecesinde nazenin sevdiğinin kalbini kırmak istemiyordu.

Sebzemeydan'ın girişinde, bir saatçi dükkânının önünde Homa onun yenini tuttu. İkisi de durdu. Vitrinde türlü türlü kadın ve erkek saatleri ayna kutu içinde parlıyor, müşterinin heves ateşini alevlendiriyordu. Küçük şehirlerin iyi veya kötü taraflarından biri de herkesin az çok birbirini tanıması, birbirine saygı göstermesidir. Toplumun seyri bir kanaldan geçen su gibi yavaştır. Her şey sığdır. Dükkân sahibi orta yaşlı, güler yüzlü bir adamdı. Önceden işi o kadar iyi gitmiyordu. Bir de-

fasında Seyit Mîrân'ın bir saatini tamir etmişti; oradan tanışıklıkları vardı. Bu sırada onları görünce tezgâhın arkasından çıkıp kapıya geldi. Kollarını açtı, davet edici bir gülümsemeyle:

"Ne emredersiniz Meşhedî Mîrân? Daha iyi saatlerimiz de var; sadece seçkin müşterilerimize, dostlarımıza gösteririz. İçeri buyurun; almasanız da görmeye değer. Kesinlikle haberiniz vardır; şehrin ziynetsever, en müşkülpesent kadınları, erkekleri seçimini bu dükkânda yapar."

"Doğrusunu isterseniz, güzel bir kadın saati alacaktım (Seyit Mîrân ile arkasında karısı dükkâna girdi). Ancak gelirken acelem vardı, dükkândan para almayı unuttum."

Dükkân sahibi sözünü kesti:

"Aa, Meşhedî bunlar nasıl söz? Dükkân sizin dükkânınızdır; buyurun, buyurun!"

Seyit Mîrân Homa'nın yanındayken onun gerçek itibarını gösteren bu esnaf edebinden hoşlandı. Adam hizmete hazır olduğunu gösteren hızlı hareketlerle dükkânın ortasındaki sütuna benzer aynalı dolabın arkasına geçti, yanmaz demir sandığı çıkardı, göz ucuyla müşterisinin karısına baktı. Belki alışveriş işleminin derecesini anlamak istiyordu. Homa kendine has hoş metanetiyle krep siyah çadorunu açıp kapadı; böylece yabancı adama gül renkli yüzünü, gerdanlık ve ağır küpelerle donanmış güzel beyaz boynunu, kulağını görme fırsatı verdi. Mavi ipek gömleğini, göğsünün kabarıklığını gördü mü, görmedi mi diye şüpheye düşünce, aynı hareketi bonkörce bir kez daha yaptı.

"Meşhedî Mîrân, size Tahran'da bile benzeri bulunmayacak bir saat vereceğim. On yedi taşlı, fosforlu İsviçre saati. Zarif ve güzel olduğu kadar dakik ve güvenilir bir saat. On yıl garantisi var. Fiyatı da çok uygun."

Seyit Mîrân kutuyu yavaşça satıcının elinden aldı, içindeki oval, zarif saati dikkatle aldı. Kuşkulu bir tebessümle sordu:

"Mesela kaça?"

"Siz onu hanımefendinin bileğine bağlayın; parasını vermeyin."

"Teşekkür ederim nezaketinize, fiyatı ne kadar?"

"Size otuz beş tümen."

"Otuz beş tümen mi? Daha uygun bir fiyat verseniz olmaz mı?"

"Önemli değil; parasını vermeyin. Alın, birlikte daha düşük fiyattan hesabını yaparız."

"Gerçekten geceleri de gösterir mi?"

"Eminim; size yalan söylemiyorum. Şimdi hava aydınlık; karanlıkta daha iyi anlaşılır. Mutlaka kordonunun da altın olmasını istersiniz."

Dükkân sahibi yine müşterilerine gülümsedi. Seyit Mîrân az çok ikirciklenerek, itinasızca Homa'nın yüzüne baktı. Aslında kadının konuşmasını, "Hayır, altın olmayıversin, zararı yok" demesini tercih ederdi ama dükkân sahibiyle dolaylı olarak sohbet muhatabı olan Homa kocasının paltosunun yeninden tuttu, kadınca sevincinden içi içi sığmazken "Üstüne daha ne kadar fark olacak? Altın kordonun fiyatı ne?" dedi.

Dükkân sahibi derhal demir sandıktan bir saat kordonu çıkardı. Yeninin ucuyla parlattı, ayna kutunun camına koydu.

"Hanımefendi, on sekiz tümen farkı var. Aslında bilmelisiniz ki asıl kazanç saat kordonunda; o da size verdiğim böyle bir saatle; tamamen altın. Sebebine gelince, gün aşırı değiştirmek zorunda değilsiniz. Altın ne kir tutar, ne terden etkilenir; hep altın olarak kalır. İngilizlerin söylediği bir söz var: 'Ben ucuz bir şey alacak kadar zengin değilim.' Paranıza yazık etmek istemiyorsanız, saat kordonunun altın olmasını öneririm."

Homa altın kordonlu küçük saati bileğine takıp kocasıyla dükkândan çıktığında Seyit Mîrân kendi kendine:

"Böyle masraflar adamın canına okur!"

Karısına şöyle bir baktı; yüzünde güller açmıştı. Gönlü zengin, eli açık kocasını öpme çabasıyla çadorun gölgesinde dudaklarını goncaladı. Saadetin ilginç dalgası âşık adamın ruhunu sardı. Bundan büyük ödül olabilir miydi? Sevgilisinin gönlünü kazanmıştı ya, bu ona yeterdi. Yeni çıkan masraflar hayatının sınırlı bütçesine ağırlık ediyordu. Ama çare neydi? Gülsüz dikeni, arısız balı kim görmüştü, nerede vardı? Tahammül etmek gerekiyordu, hem de canu gönülden. Husrev-i Perviz o zamanki İran'ın yedi yıllık haracını sevgilisinin bir gerdanlığına harcadı. Altın kordonlu saat sıradan bir şeydi; kadınların çoğunda vardı. Bizans

imparatorlarından biri haremindeki kadınlar için bir havuz yaptırmış, içinde yüzsünler, cennet letafetindeki ciltleri bozulmasın diye su yerine süt akıtmıştı. Seyahatlerde ve ordu sevkıyatında, istendiğinde hazır süt bulunsun diye binlerce dişi eşek de götürülüyordu. Kudret, görkem sahibi erkekler haremlerindeki güzellere karşı böyleydi. Dünya aşkı şöyle dursun, ilahi aşklar, Allah'a ibadet, peygamber aşkı da kendini göstermek ister. Bunlar bir yana, vücudunun ocağında daimi kıvılcımların çıktığı böyle nazlı bir bebek için para harcamayacak da kimin için harcayacaktı? Büyüklü küçüklü o kâğıt paraları kazanmak onun için zahmetli miydi? Allah dükkâna bereketini veriyordu. İşçilerin kol gücü, kendi liyakati sayesinde hiç çalışmadan, gönül kanı akıtmadan günde yedi tümen para kazanıyordu. Para kazanıyorken saçıp dökmekten korkar mıydı? Elden çıkarılamayacak bir gerçek olan çocuklardan sonra saadet şimdi Homa'nın varlığındaydı; böyle özetlenebilirdi. Bu mesele onun için gökyüzünün ortasındaki güneş gibi inkâr edilemezdi. Gönlünü o yârin sevgisine bağladığı için onun yaptığı her iş, sağdan soldan bahaneler bulması, onu sahiplenmek için çocukça planlar yapması sevilesi ve şirin gözüküyordu ona. Küsmeleri baştan başa bir lütuftu. Hatta tokatları; evet tokatları, acı yerine özel bir tat veriyordu.

Mirza Nebî'nin düğün gecesi eve döndükten sonra Seyit Mîrân ömründe ilk defa bir kadının elinden yüzüne tokat yedi. Homa'nın hoş öfkesini ailenin geri dönmek üzere bir araya geldiği düğün bitiminde hissetmişti. Şimdi büyük odada sevgilisinden iki tokat yiyince konunun ne olduğunu anladı.

Düğünde farkına varmadan sanatını sergileyen dansözün hareketlerine, hoş hallerine, yarı çıplak bedenine diğer konuklardan çok bakmıştı. Homa ile Ahu kadınlar tarafından kurnazca öbür tarafta olup bitenleri anlamaya çıkmışlardı. Odada baş başa kaldıklarında Homa ciddi ciddi alınmıştı:

"Neyin vardı? Karı oynarken gözün onun her yerinde gezindi. Arap raksı yaparken ruhun hepten göklere uçtu. Gökyüzünün yarılıp sanatın tek tanrıçasının yeryüzüne indiğini mi sandın? Ya da beni uzakta mı gördün kendine? Beni sinir eden zıkkım olası dansını yaparken başını dizine koyduğunda bin erkek,

kadın, yaşlı, genç gözü önünde nerdeyse kucaklayıp yüzünü öpücüklere boğacaktın! Herkes onun bendirine bir tümen beş kıran atar, Hersinli Dârâbhan malının mülkünün hesabını bilmezken asla başını kaldırıp bakmıyor ama sen yavaşça kalkıyorsun, Mirza Nebî'den para alıyorsun, ne için? Onun göğsünden içeri iki tümeni sıkıştırmak için! Kabahat sende değil; gözün gönlün aç! Raks görmemişsin. Hercai bir karının dört bel kıvırması, kırıtması seni senden alıyor. Gece git onunla yat; beni ne yapacaksın? Çalgıcı Hüseyin Han veya sazdan anlayan biri orada olsaydı, sana da, oradaki müminlere de raksın ne olduğunu gösterirdim!"

Seyit Mîrân konuyu şakayla geçiştirmeye çalıştı. Karısının bu derece kıskanç ve bencil olduğunu daha önce görmemişti. Sonraları onun böyle kıskançlıklarını gördükçe yüreğinin yağı eriyordu. Zaman zaman, özellikle bazı samimi misafirliklerde veya kadının akrabaları varken ona takılıyor, konuya temas ederek şöyle diyordu:

"Bir kadın az; ikisi gam verir; üçü rahata erdirir."

Ahu bu sözlere tepki vermiyor, onun için fark etmezmiş gibi görünüyordu. Ama Homa derhal çocukça somurtmaya başlıyor, dudaklarını sıkıyor; elinde ne iş varsa, hatta o sırada misafirlere çay koyuyorsa, bırakıp bir kenara oturuyordu. O zaman adam konuklara göz kırpıyor, maksadının sadece şaka yapmak olduğunu söylüyor, şakayla karışık ondan özür diliyordu.

Gerçek şuydu: Yirmi bir yaşındaki kadın Seyit Mîrân'ın heveslerini uyandırmıştı. Onun zevkini, duygularını, esprilerini cezbeleriyle, göz kırpmalarıyla, gönül çelici işveleriyle cilalamıştı. Onunla evlenip vuslatının çimenliğinde güzel güzel gezinmeye başladığından beri aşk, güzellik ve genel olarak kadın dünyasına bakan başka bir pencere açılmıştı gözlerine. Kendi ayağıyla evine gelen bu göçebe Kürt kızı şimdi Hébé gibi varlık veren şarapla ona ebedi ömür bağışlıyordu. Aşkın söylenmez sırlarını ona öğretmişti. Sanki Musa'nın annesinin adını biliyordu da yolu üstündeki kilitler kendiliğinden açılıyordu. Nerede gençlik taravetinden, güzelliğinden nasibini almış bir kadın görse, hemen Homa'yı hatırlıyor, zihninde karşılaştırıyordu. Kendine daha çok güvenerek onlarla sohbete koyuluyordu.

Kadın ve aşk âleminde bu güven onda Allah yolundaki salikle-rin ibadet ve riyazetle elde ettiği bir tür kalp temizliği ve istiğna oluşturmuştu. Sevgilisini hep göz önünde bulundurması onda şu kanaati uyandırmıştı: Her gülün bir bülbülü, her gönlün bir gönül çeleni vardır. Kısacası biraz ağır kaçan "put" lafzını kul-lanmazsak, onun tapınacağı melike Homa'dan başka, yine Homa'ydı. Ona göre peygamberlik Muhammed'le, güzellik Homa ile son bulmuştu. *Kuran* en fasih kelam, Homa en iyi cemaldi. Evindeki gamzeli dilber onun kalp ülkesini böyle yüzük kaşı altına almıştı. Başka bir ay parçasının yüzünü görmemek için Homa'dan ayırdığı gözünü kör ediyordu.

Örtünmenin kaldırılma söylentileri okullu kızlardan harem-de perde arkasında oturan kadınlar aşamasına gelince Seyit Mîrân belli belirsiz bir kaygıya ve korkuya kapıldı. Hele hele örtünme meselesindeki şiddetli ve bencil mezhep taassubundan dolayı, hemfikir olanların din siperine haydutça bir hücum olarak değerlendirdiği bu durumda elbette memnun olamazdı. Ama onun kaygılarının kökünü başka bir yerde aramak gerekir. Zaman kötü, insanlar ise rint idi. Sevgili karısı yüzünün güzel-liğini gençlerin göz aynasında görür, kendi cemalinin değerini anlarsa, hiç kuşku yok, gönlünü ondan koparırdı. Bu hususta ne kadar korkarsa korksun, Homa gam çekmiyor, hatta için için seviniyordu. Toplumun alt tabakalarında, her türlü mantıktan, mezhepten ziyade taassuptan kaynaklanan gizli veya aşikâr velveleler dalgalanıyordu. Bir kısmı "Bu Pehlevi külahı veya şapka değil ki basit bir tehditle başlarına geçirilsin. Ölecekler de kadınları çadorsuz, peçesiz sokaklarda görmeyecekler!" di-yordu. Bir kısmı kasıtlı olarak veya istemeye istemeye yeni âdete razı oluyordu. Herkesten önce üst düzey subaylarla bürokrat-ların karıları, Arabistan'ın yakıcı çöllerinin ve Cahiliye Devri'nin hatırası olduğunu ileri sürerek bin üç yüz yıllık örtülerinden sıyrıldı. Onlardan sonra sıra seçkin tabakaya ve diğer sınıflara geldi. Vilayetin büyük bahçesinde, belediye salonunda tanışma toplantıları, balolar düzenleniyor, şehrin çeşitli cemiyet başkan-ları, temsilcileri örtüsüz eşleriyle birlikte katılıyordu.

Fırıncı esnafının asil ve itibarlı reisi Seyit Mîrân Sorabî be-lirlenen gün ve saatte belediye salonunda hazır olması gerekti-

ğini anlayınca, beklediği bütün rezaletler bir yana, şimdiye kadar yapmadığı bir şeyi yapması gerektiğini görünce heyecanların en şiddetlisine kapıldı. Yeni âdetleri kabulde hazırlıklı ve daha cesur olan fırıncılardan biri onun yanına geldi, kendi isteğiyle, rızasıyla sevgili cemiyet başkanının cevrini çekip belirlenen günde karısıyla birlikte onun yerine merasime katılabileceğini söylediyse de Seyit Mîrân kabul etmedi. Afşar Şahı'nın İran saltanat tahtına oturup "el-Hayru fîmâ vaka'a" (Bunda da bir hayır vardır) sikkesini bastırdığı isteksizlik ve zaruret dolayısıyla her şeyi göze aldı, törene hazırlığını yaptı. Neden yapmasın ki? Her halükârda onun neyi eksikti? İncir yiyen kuşun gagası mı eğriydi? Bunun da kendine göre bir âlemi vardı. Elle gelen düğün bayram. Bütün bunlar bir yana, cemiyetinin ve kendinin ilerleme kaydetmesi için devletin yüksek veya alçak makamları nezdinde kendini liyakatli, terakkiye açık biri olarak göstermesi gerekmiyor muydu?

İki kadın arasında kuranın kime çıktığı daha başından belliydi. Daha genç ve güzel olan, hem de istidatlı olan, yani Homa. Bununla birlikte bir gün Hâlû Kerem ve Mirza Nebî'nin de bulunduğu öğle yemeğinde Seyit Mîrân misafirlere göz kırparak büyükhanımına döndü:

"Hazırlan, fikrim değişti; seni götüreceğim."

Ahu hemen cevap verdi:

"Şeytana 'Sonun hayırdır' demişler, 'Zor iş' demiş. Beni götüreceksen, neden ona kıyafet diktiriyorsun?"

İncinerek yüzünü kalabalıktan çevirdi; daha sonra:

"Yarın 'Neden onu götürüyorsun?' demeyeyim diye böyle söylüyorsun. O burada oldukça beni hiçbir zaman götürmeyeceksin!"

"Peki, ister misin?"

"Neden istemeyeyim ki? Ayıpsa, ikimize de ayıp!"

Belirli güne üç gün kalmıştı. Şehrin anacaddesindeki terzi Seluk aceleyle Homa'nın örtüsüz ilk kıyafeti olan güz kıyafetini yetiştirebildi. Seyit Mîrân'ın hazır giyim paltosunun şekli bozulmuştu. Homa'nın önerisiyle kaliteli mahuttan siyah bir palto ile İtalyan şapkası satın aldı.

Genç ve güzel kadının belediye salonuna kocasıyla birlikte anlatılmaz bir telaşla ve utanarak hayat kapısından çıktığı ikin-

di vakti bütün konu komşu, mahalleli sanki karnaval devadamı geçiyormuş gibi kapılara, pencerelere üşüşmüştü. Büyük, küçük, kadın, erkek, herkesin sanki Merih'ten gelmişler gibi meraklı bakışları üstlerine çevrilmişti. Homa hafif makyaj yapmıştı. Siyahlı beyazlı buruşuk bir şalı sonradan çıkarmak üzere geçici olarak başına örtmüş, yüzüne de indirmişti. Bluzu, parlak eteği, iplik çorapları güzel ve hissettirici olmaktan ziyade tuhaf görünüyordu. Seyit Mîrân saçlarını boyatmış, ömründe ilk defa jiletle tıraş olmuştu. Değerli paltosu ile şapkası ona eşraf ululuğu ve cazibesi vermişti. O kadar rahatsızdı ki bütün sokak boyunca, caddeye çıkıp da faytona binene kadar sanki zina etmiş de günahkâr sevgilisiyle onu taşlamak üzere şehir dışına çıkarılıyorlarmış gibi öldü öldü dirildi. Hatta Homa için bile sanki cinsiyet değiştirmiş de kadınlar erkek, erkekler kadın olmuş gibi, evden o kılıkla çıkışı korkunç derecede tuhaftı. Bütün pervasızlığına rağmen yüzünün rengi her zamanki gibi değildi.

Düşünün bir kere; bir kadın binlerce namahrem gözün önünde başı açık sokağa çıkıyor! Yaşlısı, genci, tanıdığı, tanımadığı yüz türlü erkeğin bulunduğu bir topluluğa katılıyor! Gençlerden ziyade yaşlılardan utanıyordu. Bütün bunlar bir yana; başörtüsünü çıkaracak, utancından şalına sarıp kocasının eline tutuşturduğu lanet Frenk başlığını giymek zorunda olması bir yana! Şimdi kocasıyla yan yana yürüme ve erkekler topluluğuna katılma şahsiyetini bulan Homa'nın eskiden beri arzusu o siyah kabuğu üstünden atmaktı. Bu yeni âdet bir yıl önce yürürlüğe girseydi, şimdi yaşlı, çoluk çocuk sahibi Seyit Mîrân yerine kendisine yaraşan bir erkekle el ele olurdu.

Ülkede kadınların durumunda meydana gelen ve devam edecek olan değişiklikle kuşkusuz onları daha iyi bir gelecek bekliyordu. Çünkü bir at eyerlenip ahırdan çıkarıldığında onun yola çıkacağı anlaşılır. Homa geri kalmış fikriyle bu yolculuğun nereye, nasıl ve hangi yoldan yapılacağını ne hissedebiliyor ne de anlayabiliyordu. Kocasının önü sıra belediye salonuna girdiği, balo sahibi belediye başkanı ile uzun boylu karısının onları sıcak karşılayıp hoş geldin dediği, onları yerlerine yönlendirdiği sırada Homa tepeden tırnağa heyecan fırtınasına tutuldu. Gelecekteki yol ona göre kadınların şahsiyetlerinin

kesin yolu, erkeklerle aynı eşit haklara sahip olmalarının yoluydu. Balo kaygılandıklarından daha sade bir şekilde yapıldı. Belediyenin büyük salonu Nuh'un gemisi gibi Allah'ın çift çift, renk renk mahlukatıyla dolmuştu. Kadınların kıyafeti ile makyajı hatta belediye başkanının karısınınki bile genellikle sade ve çok defa gülünçtü. Davetlilerden hiç kimse diğerinin şıklığına, rüküşlüğüne dikkat etmiyordu, bunu değerlendirecek konumda değildi. En azından durum bunu gerektiriyordu. Bu işe istidatlı birkaç kişi dışında geriye kalanlar kıyafetlerinin içinde heyecanlı ve rahatsız görünüyordu.

Bu topluluğun şehrin çeşitli ve her renkten sınıf temsilcilerinden ani olarak oluşturulmuş bir kalabalık olduğunu bilirsek, her bakımdan bir uyumsuzluk olmasını anlarız. Toplantı sona erip de misafirler dağıldığında belediyenin önündeki küçük meydanda ve caddenin her tarafında öyle bir seyirci kalabalığı kaynaşıyordu ki aralarından zar zor geçip faytona binilebiliyordu.

Karı koca eve döndüklerinde hava iyice kararmıştı. Bahtı perişan, gönlü perişan annesiyle birlikte belediye meydanı çevresinde seyre giden Mehdi, saat üçte kaybolmuştu. Büyüğü, küçüğü bütün ev komşuları her köşede onu arıyordu. Allah göstermesin eşi görülmemiş bu kalabalıkta bir otomobilin altında kalabilir veya başına bir bela gelebilirdi. Evde korkunç bir huzursuzluk, tedirginlik hüküm sürüyordu. Ahu neye uğradığını anlamamıştı. Onu suçlu gören Seyit Mîrân dövmek için hırsla, öfkeyle yürüdü üstüne. Hurşid Hanım araya girerek izin vermedi. Bu sırada kapının halka sesi duyuldu. Bir bekçiyle birlikte çocuk içeri girdi. Kaygılar sevince dönüştü. Seyit Mîrân bahşiş vererek bekçiyi gönderdi. Çocuk babasının adını, soyadını, mesleğini bilmesine, güzel güzel telaffuz etmesine rağmen, karakolda "Kimin oğlusun?" diye sorulduğunda susmuştu. Dükkânlarının eski işçisi Derviş onu görmüş, eski bilgisine dayanarak kimin çocuğu olacağını tahmin etmişti.

Seyit Mîrân o heyecanlı, netameli günden sonra utanç verici bir iş yapmış gibi birkaç gün boyunca evden dışarı adımını atmamıştı. Aslında sinirleri o kadar yıpranmıştı ki bir süre dinlenmeye ihtiyacı vardı. Mahallenin bazı boşboğazları ile aylakları daha ertesi gün onunla karısı hakkında ipe sapa gelmez

laflar etmiş, bu sözler onun kulağına gelmişti. İki gün sonra erzak ambarında kaba saba, geçimsiz bir adam olan fırıncılardan biri değirmenlerin paylaştırılma tarzından memnun değildi. Muhatabı başka biriyken dosdoğru onu hedef olan kaba bir söz yumurtladı:

"Dinsizlik, haksızlık vardı; namussuzluk da ona eklendi. Ya git güzel bir kadın al, ya vur başını yere, geber!"

Bu sözler şahsi garazla söylenmiş veya söyleyenin kininden kaynaklanmış olsa da, devletin reformları ve teşebbüslerinin halkın genel karamsar bakışıyla ilgisiz değildi. Yukarıdan yapılan, masa başında oturanlar ve ordunun çizmelileri tarafından yayılan bu değişimler halkın nazarında balıkçının balık rızkı gibi ihtiyatlı olmayı gerektirirdi. Petrol anlaşmasının yeniden gözden geçirilmesi, fener alayları, emirle yapılan içi boş festivaller, hatta bir uçtan bir uca demiryolu yapımı gibi köklü ve büyük işler halkı mutlu edemiyor, ne teşvik, ne teselli kaynağı oluşturuyordu. İnsanlar "Devlet su içerse İngiltere'nin izni veya emriyle su içiyor. Attığı her adım onun yararına, İran'ın zararınadır" diyordu. Bu arada gerçekten reform yapılsa bile, aynı abartılı karamsarlık değneğiyle kovalanıyordu. Şapka reformu ile tarihe ikinci kanlı Kerbela vakası olarak geçen Gevherşad Mescidi katliamının unutulması için uzun yılların geçmesi gerekirdi. Örtünmenin kaldırılması da böyleydi. Kimse kırbaçla çerez ve şeker yemek istemiyordu.

Belediye meselesinden sonra çevredeki kadınlar, komşular, Sorabî ailesini tanıyanlar Homa'ya, davranışlarına daha bir merakla bakıyordu. Sanki onda başkalarında olmayan bir kabiliyet vardı. Arkasından konuşuyorlardı:

"Allah'tan istemiş, dileğine kavuşmuş. Düne kadar başı çadorluyken bir dakika evde oturmazdı; şimdi başından çador da çıktı, vay ki vay!"

Bu tasavvurların aksine Homa daha da ağır oldu. Evden daha az dışarı çıkıyor, çıktığı zaman da o kadar süslenip püslenmiyordu. Takıları da Ahu'nun tarzında ancak özel durumlarda kullanıyordu. Artık kendisinde o eski latiflik kalmamıştı. Aynı mahallede terzilik yapan bir dost bulmuştu. Gömleklerini diktirmek, elden geçirmek ve el işleri için ona veriyor, kocasının

evde bulunmadığı saatler genellikle vaktini onun yanında geçiriyordu. Ev ortamının dışında, adı bez olan çador, başörtüsü, şal ne varsa, kadının saçının bir kısmını ve yüzünü örten her şeyle şiddetli, haşin, suçlayıcı bir mücadele vardı. Kendilerini halk cellatları şeklinde tanıtan bekçiler caddelerde, sokaklarda, ara sokaklarda başı örtülü kadınları gözlüyor, saçının aklığına, karalığına bakmadan, yıldırım gibi tepelerine çöküyorlardı. Emniyet örtünme ilgisini silmek için orospulara caddelerde kara çarşafla dolaşmaları emrini vermişti. İkna yoluyla başarılı olamayan devlet ister istemez doğru olmayan, haşin yöntemlere başvuruyordu. Bir bakıma olumlu sonuçlar alsa da bir taraftan sonu daha zararlı olacak, istenmeyen izler bırakıyordu. Bununla birlikte bir, iki ay içinde halkın karamsarlığı ve korkusu azalmaya yüz tuttu. Çadorun kadının ağırlığı olduğu kanaatinde olanlar, üstlerinden çador çekildiğinde varlık düzeninin, kanununun bozulacağı yönündeki yanlışlarını yavaş yavaş anlıyordu.

Çadorun kaldırılmasından sonra şehirde oturan kadınlar için yeni yeni ihtiyaçlar belirmişti. Çünkü görüntülerini eskisinden daha çok korumak zorundaydılar. Sokaklarda, caddelerde çadorsuz kadınlar daha çok görünüyordu. Her türlü tavsiye kabul edilmiyordu. Bir akşam Homa çiçekli pikeden yeni bahar elbisesi getirince aynı konuşma tekrarlandı. Seyit Mîrân:

"Bu günlerde Kelîm Musa terziler için münacata gitmiş. Artık kadınların çadorlarının altına istediklerini giyeceği vakit geçti. İpekli mi yoksa eşek çulu mu, hoş dikimli yeni kıyafet mi yoksa kırk yamalı giysi mi seçeneği kalmadı. Üstü başı düzgün değilse, canı çıkar da evden dışarı çıkamaz."

Homa onun sözünü teyit etti:

"Bugün terzi Merziye'ye gitmiştim. Kesmesi, dikmesi iki saat sürmeyen şu giysi için dostu olduğum halde benden on beş kıran para aldı. Sıradan giysilerin ücretine iki kıran zam yapmış. En azından günde üç tümen para cebine giriyor. Nukre ile kızının bir haftada çarık örmekle bile kazanamayacağı para. Azizcan, terzilik öğrenmeme izin verir misin?"

Seyit Mîrân karısının son sözünü ciddiye almadı. Homa sorusunu tekrarlayınca:

"Şimdi bir de terzilik öğrenmediğin mi kaldı? Kalk akşam yemeğini hazırla; açlıktan bağırsaklarım birbirine yapıştı. Klara'ya da seslen, buraya gelsin; deftere yazılacak iki üç kalem yazı var."

Cebinden deri ciltli cüzdanını çıkardı, buğday makbuzlarını, havaleleri, kâğıtları incelemeye koyuldu. Aklında olan hesapları deftere geçirmek için kendi kendine hatırlattı:

"Değirmenci Recep, cuma günkü yevmiyesi için beş tümen; randıman azlığı, üç men; hamal Rahman'a havale on beş kıran; iki yük devlet buğdayı için Hububatçı Ali'den nakit talebi, elli tümen."

Bu arada aklına geldi; dükkânda dört gün önce işe başlayan işçinin işe başlama tarihi deftere kaydedilmemişti. Hesaplarını tutacak belirli bir muhasebecisi yoktu. Bu işte genellikle Mirza Nebî ona yardım ediyordu. Onunla geç görüşecek olursa, kızı veya yarım yamalak okuma yazma bilen biriyle ihtiyacını karşılıyordu.

Gelgelelim Homa kocasının verdiği talimatı dinlemedi veya dinlemek istemedi. Kendi çıkardığı sonuçta ısrarlıydı:

"Merziye terziliği Hankah Sokağı'nda terzihanesi olan Şahzenan adlı bir kadından öğrenmiş. Kızlık çağında üç yıl çıraklık yapmış orada. Şimdi başında kocası olmadığı için derdi de yok. Kendisinin, çocuğunun, annesinin harçlığını bu yolla çıkarıyor. Kendisi kendisinin kocası. Hiçbir erkeğe minneti yok. Pekâlâ güzel güzel yaşıyor. Onun küçük parmağı olmak, onun gibi ayaklarımın üstünde durabilmek isterdim. Yüce Tanrı nasıl bir hesaba dayanarak bazılarını kadın, bazılarını erkek yarattı, bilmiyorum. Mesela benim ne günahım vardı da kadın olduğum için sen, kocamın eline bakmak zorunda kaldım? İznim, seçeneğim, yazgım senin elinde mi olacak? Sen Allah için ne yaptın da ben onu yapmadım? Siz erkekler isterseniz, kadının varlığından bağımsız olarak da yaşayabilirsiniz ama biz kadınlar bunu yapamayız. Bizim hayatımız kaya yosunu gibi sizin vücudunuzda parazit yaşamaktır."

Onun bu çıkarımları Seyit Mîrân'ın hoşuna gitti. Kendine mahsus abartısıyla:

"Çünkü kadın mükemmel bir varlık değil. Böyle olması onun yararına. İlahi kitabımızda ayet var. Kadın kocasının emirlerine

itaat etmeli, onun temettü vesilesi olmalı. Erkek kadının küçük ilahıdır. Âlemi yaratan hiçbir mahluku sebepsiz yaratmamıştır. Hayatta dolaştığını gördüğün şu yarasa havadaki böcekleri avlamak için var. Soğuk kırılıp da sinekler canlanmaya başlayınca o da belirlenmiş vazifesini yapmak için kış uykusundan uyanır. Onun İsa'nın eliyle yaratılmış bir mahluk olduğunu, bu dünyada rızkının olmadığını söylerler ama bu rivayeti doğru bulmuyorum. Yeryüzünde yemeden yaşayabilecek hiçbir canlı yok. Görevi belirlenmemiş hiçbir canlı veya cansız varlık yoktur. Şunu da bilmelisin, kimse Allah'ın yaptığı işlerde kusur bulamaz. Defalarca söyledim sana, namazı, orucu düzgün olmayan Müslüman bir kadından kocası razı olursa, cennete gidecektir. Kocasının rızası olmadan evden dışarı ayak basan kadına her adımında cehennem kapılarından biri açılacak. Bunu Peygamber salavatullahi aleyhivesselam söylemiştir."

"Ohoo, sen yine benim için çıktın minbere! Bu gece de bana din dersi mi vereceksin yoksa? Benden eşek bir mürit bulamadın ya, şu cehennemin kaç kapısı varmış? Diyelim ki dediğin gibidir; sen benim sözüme cevap ver. Terzilik öğrenmek istiyorum; razı oluyor musun? Yoksa cehennemin yüzlerce kapısını yüzüme açmak niyetinde misin? Burada evde, gündüzleri yalnızlıktan canım sıkılıyor. İşime yarayacak bir şeyler öğrenmek istiyorum. Ben de terzi Merziye gibi olursam, o zaman sana göstereceğim bir hiç olan karısının erkekten aşağı kalır yanı olmadığını. Erkek ile kadın sağ ile sol el gibidir. Hangisini daha çok kullanırsan o taraf gelişir. Hüseyin Gulzar'ın annesi ileri görüşlü biriydi. Çocukken evladını iki elini de kullanmaya alıştırdı. Büyüdüğünde hiçbir pehlivan onun sırtını yere getiremedi."

"Sen terziliği öğrenecek biri değilsin Homa. Bu süre zarfında seni iyi tanıdım. Şimdi aklına esen bir heves bu. Bir saat sonra yerini başka hevese bırakacak. Yoksa senin terzi olman hiç hoşuma gitmez mi?"

"Hayır, kocacığım; razı olmayacağın anlaşılıyor. İsteğimi geri çevirmek istiyorsun. Ben de Klara gibi, farz et okula gitmişim, gitmemişim, senin için fark etmez. Karının bir sanat öğrenmesinde ne kötülük görüyorsun? Merziye veya günlük harçlıklarını çıkaranlar, anasının karnından usta olarak mı doğdu? Paradan

nefret mi ediyorsun? Biz daha iyi bir hayata layık değil miyiz yani? Gidip terzilik öğrenirsem, en azından kendim ve çocuklar için dışarıya para dökmek zorunda kalmayacağız. Kendisine gıpta ettiğim, günde üç tümene para demeyen Merziye, başkalarının beleş işlerinden nasiplenmek için Şahzenan gibi çırak almayı düşünüyor. Hiç de fena fikir değil; hem ziyaret hem ticaret misali. Bir taraftan çıraklardan aylık eğitim parası alıyor, bir taraftan onları çalıştırıyor. Bastırma dikişi, zikzak dikişi, ilik dikişi, bunların tümünü onlara yaptırıyor, parası kendi kesesine akıyor. Neden yapmasın ki? Herkes ona minnet etmiyor mu? Evet, sevgili kocacığım, herkes rızkının yolunu böyle buluyor. Onun ilk çırağı olursam, aylık ödemeden beni muaf tutacağını söyledi. Ama gidecek olursam, neden ustayı bırakıp çırağına gideyim? Bu işte kıdemi olan Şahzenan'a giderim."

"Dur hele, şu Merziye dediğinin okuma yazması da var mı?"

"Sanırım bir iki sınıf okumuş. Peki, bu soruyu sormaktan maksadın ne? Terzi olmak için okuryazar olmak şarttır diye mi düşünüyorsun? Asla önemi yok. Metre okumayı, ölçmeyi ben zaten biliyorum. Basit bir iş; sadece not almak için okuryazar olmak gerekiyor. O da cüzi bir okuryazarlık. İnsanın yüze kadar sayıları yazması yeterli. Azizcan, bunun başıma vuran bir heves olduğunu, bir saat sonra unutacağımı söylüyorsun. Bir haftadır bu karar üzerinde düşünüyorum. Klara'yla, Behram'la konuştum; bana sayıları yazmayı öğretecekler. Şimdiye kadar birkaç sayıyı yazmayı öğrendim. Bak, bir sayısı bu şekilde. (İşaret parmağını gösterdi.) Yanında noktası olursa, yani solunda değil, sağında olursa "on" oluyor. Beş rakamı yuvarlak. Yedi böyle, sekiz onun tersi. Zihnim kapalı değil, her şeyi çabuk öğreniyorum."

"Çocukken şahin üzümünü çok yemiş olmalısın. Pekâlâ, inşallah öyle olur; sen de bir yerlere gelebilirsin. Seni kıskanacak, kötülüğünü isteyecek değiliz. Ama yarın gelip okula gitmek istemenden, dikiş makinesi isterim diye ensemde boza pişirmenden korkarım."

Seyit Mîrân yumuşamış, Homa istediğini elde etmişti. Her zamankinden daha mesut olarak, tıpkı gözbebeği bir çocuk gibi zıpladı, onun dizine oturdu. Ellerini boynuna doladı, zevkle, hakşinaslıkla yüzünü öpücüğe boğdu:

"Hayır, kocacığım, bu konuda için rahat olsun. Karının okula gitme çağı geçti; gitmek istese de okula almazlar. Çünkü evli. Sen terzilik sınıfına gitmeme izin ver, başka bir şey istemiyorum. İyi bir terzi olduğum zaman bu kadar iyiliğinin, şefkatinin karşılığını vereceğim."

Seyit Mîrân gülümsedi:

"Nasıl verecekmişsin? İyi mi, kötü mü?"

"Aaa, kötü olur mu hiç? İyi tabii. Çalışır, para kazanır, avcuna koyarım. Yapamaz mıyım yani?"

Kocasının sol elinin küçük parmağındaki firuze yüzüğü düşünceli döndürdü, kadınca zayıf bir kesinlikle sözünü sürdürdü:

"İşte şuraya yazıyorum. Sana söz veriyorum, çalışıp seni para içinde yüzdüreceğim. Seni hacca gidecek dereceye getirip vacibülhac yapacağım."

Bu sözüyle Seyit Mîrân kahkahayla gülmeye başladı:

"Hani deve toprağın, balçığın içinden çıkmış da hamamdan geliyorum demiş. Hayır, sen bana masraf çıkartma da vacibülvücub peşkeşin olsun. Hım, hım, vacibülvücub!"

"Ne var, ne hım hım edip duruyorsun? Niye başını sallıyorsun? Hayatımızın bundan iyi olmasını uzak mı görüyorsun? Yoksa sözlerimi ciddiye almıyor musun?"

"Hayır hayır, asla! Sözlerin temiz, arzulu bir kalbin işareti. Ama çocukça, ham bir fikir. Üstelik söyleyeyim sana, geçmiş benim için saçma, gelecek ise anlamsız. Bir gün sen de demiştin ya; ne varsa şimdi var. Sen benimle, ben seninle birlikte olduğum sürece başka bir şey düşünmem. Yani gerçeği itiraf edeyim, bu ileri yaşta benim için nasıl bir gelecek olabilir? Hayatım iyi veya kötü, bir şekilde geçecek. Yarının kaygısını gütmeden, Hayyam gibi yaşamalı. Hayyam öbür dünyayı, cenneti, cehennemi inkâr etmez. Öbür dünya hayatını esas ve Allah'a ibadeti hak bilir. Hatırlıyorum; vaktiyle bir rüya görmüştüm. Şimdi de onu düşünüyordum. Seni yeni getirdiğim gecelerden biriydi. Seni buraya getirmek için koşturuyordum. Ah affedersin, yanıldım. Seni getirmiştim ama henüz notere gitmemiştik. Acayip bir rüyaydı; ayrıntılarını bile unutmam. Gözüm açıkken görmüşüm gibi bu rüya beni etkilemişti. Bani hacca gidecek dereceye getirmek,

vacibülhac yapmak istiyorsun ya. İmam Aga Muhammed'e gittim; hacı olacağım, servet içinde yüzeceğim şeklinde yorumladı. Peki, ne zaman ve nasıl? İşte bu belli değil. Belki öldükten sonra."

Homa:

"Aaa bu nasıl söz! Allah geçinden versin. Ben de seninle aynı fikirdeyim; hayattan amaç aşk ise para neye yarar?"

Seyit Mîrân bir sigara yakmak için hâlâ dizinde oturan karısını bıraktı. Onu terziye gitmekten vazgeçirmek için lafı değiştirmek istiyordu. Homa onun yanına, halıya oturdu. Biraz üşüyormuş gibi yapıp ona yapıştı. Sevinçle kocasının rüyasını ve anlatmaya başladığı başka konuları dinlemeye koyuldu. Sigarasından bir nefes çektiğinde uzaklarda kalmış, gerçek bir hatırayı gözünde canlandırıyormuş gibi uzunca bir süre bekledikten sonra sözüne şöyle başladı:

"İmam Rıza haremi gibi geniş bir yerdeydik; kubbesi, bargâhı, bağı bahçesi. Cennet kuşları ağaçlarda uçuyor, her taraftan sevinç sesi geliyordu. Kimler vardı, tam aklımda değil; merhum babam da vardı. Baba oğul aramızda konuşma geçmiyordu. Ölü görmek kötü değildir derler. Omuzlarımıza renk renk ihramlar almıştık. Mina'daki hacılar gibi sekiyorduk."

Seyit Mîrân gözlerindeki sönük ışıkla karısına baktı. Homa titriyor, ona daha çok yapışıyordu.

"Ay ben korkuyorum! Nerede, o haremlikte mi sekiyordunuz? Omzunuza renk renk kumaş mı almıştınız? İhramın rengi beyaz olur."

"Evet, o harem; yüksek minareleri, şerefeleri görünüyordu. Kimin görüşü ne olursa olsun, bana göre insanın rüyası uyanıkken gördüklerinin, hissettiklerinin bileşiminden ibaret. Kesik, başı sonu belli olmayan bileşim. Sadece velilerde, peygamberlerde doğru çıkar. Önceki gün dükkâna bayrak asarken beni tanımayan aşağılık bekçinin biri konuşmaya başladı; neredeyse iş daha kötü yerlere varacaktı. Laf lafı getiriyordu. Pislik herif yapıştı bir kere; 'Tabelada isminin önündeki Seyit lakabını neden silmedin?' diyordu. Hem de nasıl çarpıcı bir şekilde! Şehrin saygı duyduğu insanlardan biri olan ben sanki dağ başından inmiş bir Kürt'üm de sopadan başka şeyden anlamam! Her neyse, konuya dönelim. Bir de dönüp baktım ki ne

haremden eser var, ne kümbet, ne bargâh, ne şerefeden. Issız bir çölde bir başına avare kalmışım. Göz alabildiğince kum var, kumul var. Ne otlayan bir hayvan, ne kuş. Rüyadayken gördüklerimin düş olduğunu, gerçek âlemle ilgisi olmadığını düşündüm. O halde öyle bir korkuya kapılmıştım ki sanki can çekişiyordum. İçimden gelen bir hisle o çölden kurtulamayacağımdan emin olmuştum. Uyku âlemindeyken diyordum kendi kendime: 'Burası mahşer meydanı, çünkü her saniyesi bin yıl görünüyor. Bu sıcak kumlar senin kötü amellerinin neticesi.' Oysa o zamana kadar bir karınca bile incitmemiştim. Bir de baktım ki nur yüzlü, beyaz giysili, yeşil şallı bir ihtiyar bana doğru geliyor. Elini kaldırarak, 'Seyit Nasrullah'ın oğlu Seyit Mîrân! Burası Araf. Atanın eteğine sarıl, ey zinde Hızır, de' der gibi geldi. Saadete bakar mısın, o korkulu, ıstıraplı âlemde şu cümlenin dilime dolanması ne büyük saadettir! Dedim ki 'Bu kırkıncı uma; Seyit Nasrullah'ın oğlu Seyit Mîrân Hızır'ı görmek için sabah erkenden mescide geliyor!' Bana döndü, açık bir ifade ile:

'Gönül gözün kör. İstediğin gözünün önünde; fark etmiyor musun?'

Eteğine sarılıp hacette bulunmak için koştum. Önümden hızla uzaklaşıp sise dalarken bana:

'Zinde Hızır, karaların koruyucusudur. Bunu önceden bilmen gerekirdi. İlyas'a dön. Denizlerin koruyucusu.'

Bu sözle öyle irkildim ki bütün tüylerim diken diken oldu. Çevreme bakındım; göz alabildiğince deniz ve dalga gördüm. Dalgalar birbirinin üstüne devrilip kırbaç gibi üstüme geliyor. Eteklerine sarılacağım ne Hızır var ortada, ne İlyas. Acayip, korkunç bir vaziyetteydim. Güçlükle nefes alıyordum. Rahatsızlığım o kadar şiddetliydi ki kan ter içinde korkuyla uykudan sıçradım. O haldeyken baktım, biri yavaşça kapıyı tıklatıyor. Gelen Ahu'ymuş. Borcunu ödeyip makbuz alacakmış."

Homa:

"Korkunç dalgalar oymuş demek; sana gelmiş ya! Çok karışık, manidar bir rüya. Bir rüyayı hiçbir zaman sonuna kadar götüremem. Neden bunu daha önce anlatmadın bana? Belki de tabirinden korkuyordun."

"Evet, ertesi gün Aga Muhammed'e gittim. Tabii asıl maksadım senin meseleni ona danışmaktı. Orada aklıma geldi; bir kısmını unuttuğum rüyayı anlattım, yorumunu istedim. 'Bu rüya önündeki hayırlı işle bağlantılı' dedi, yani senin işin. 'Yorumu çok iyi. Bu kadının ayağı sana uğurlu gelecek. İnşallah, Allah'ın evini ziyaret edeceksin. Su ise aydınlıktır' dedi. Ben de içimdeki karışıklıkla:

'Efendim, denizde boğuluyordum' dedim. 'Servete boğulacaksın. Belki bir günaha girdin de hatırlamıyorsun. Bunu telafi etmelisin' dedi."

Homa:

"Ayağımın uğurlu olmasına diyecek sözüm yok. Rüya tabirinin bir gün gerçekleşmeyeceği ne malum?"

"Evet, *Kuran*'a başvurmama bile gerek görmedi. İmam Cafer-i Sadık aleyhisselamdan bir rivayet nakletti. 'Acele kötü bir şeydir ama hayırlı iş için iyidir.' Beni öyle teşvik etti ki ikirciklenmeyi, endişeyi bir yana bıraktım. Seni notere götürmek için geldiğim yoldan dosdoğru geri döndüm. Sonra olmaması gereken şey oldu!"

Seyit Mîrân son cümleyi şaka yapmak, karısına takılmak için söyledi. Homa alaylı alaylı:

"Yani seni teşvik etmese veya istihareye yatsaydın da kötü çıksaydı, beni bırakacaktın; bunu mu söylemek istiyorsun? Tavadaki buğday gibi yerinde duramadığın ateşinle mi benim aşkımdan vazgeçecektin? Bu sorunun cevabını bilmeyi çok isterdim ama içindekini dosdoğru söylemek şartıyla."

"Doğrusu şu; her halükârda senin aşkın hakkında kuşkular içinde olmak beni serseme çevirmişti. Hayatta, hangi işte olursa olsun, kesin kararlarını çabuk veren insan az çıkar. Meselenin sadece bir yönü varsa, zorunlu olarak kesin karar vermiş görünür. Ben bir taraftan Ahu'yu, onun gücenmesini düşünüyordum, diğer taraftan zayıf, savunmasız bir kadını orta yerde görüyordum. Ona karşı soğukkanlı ve vurdumduymaz kalmak Allah'ın rızasıyla bağdaşmazdı."

"Ooo savunmasız demek! (Başparmağını yukarı kaldırarak) Bu savunmasız kadını görünce turşu kokusu almış hamile kadın gibi elinin, ayağının dolaştığını, içinin eridiğini, ağzından sular

aktığını söyler mi beyefendi utanmazsa? O günleri unuttuğumu mu sanıyorsun? Burada ikimizden başka kimse yok; utanma, gerçeği söyle. Benim ifşam belki kadınca bir kendini beğenmişliktir. O gün bu gündür aşkımın zinciriyle bağlanmış bir divanesin sen. Homacan hâlâ ilk geceki değerini veriyor sana. Öyle değil mi?"

Seyit Mîrân bıyık altından gülerek:

"Hayır, inkâr ediyorum; sana öyle geliyor; hiç de öyle değil!"

"Yaa, eminim öyle. Şüphen varsa, bensiz hayatın sana kolay gelmeyeceğini ispatlayabilirim. Bunu bana defalarca itiraf ettin."

"Normal şartlarda edilmeyen itirafın değeri olmaz. Bunca laftan sonra, farz et ki öyle. Ne diyorsun; birbirimizin helaliyiz, eşiyiz. Birbirimize yok minnetimiz. Kadın itaatkâr ve kocasının huzur kaynağı olmalı. Allah'ın emri bu. Kocası da onu sevmeli. Şimdi kalk da Klara'yı çağır. Deftere yazılacak birkaç şey var; unuturum yoksa."

"Korkma unutmazsın; bırak yarın sabaha. Buraya gelir otururşa ötekiler de gelir, gece sonuna kadar yük olurlar. Bu akşam ilaç içmek istiyorum. Aşkım çiçeklendi, sana da vereceğim. Yalnız başına içmek şeytanın işi. Üstelik böylesi bana daha çok keyif verecek."

Bilgiç bilgiç güldü; kapı perdesinin bir kısmını örttüğü oda kenarındaki raftan bir tepsiyle, hazırlamış olduğu şeyleri indirdi. Seyit Mîrân kalkıp oturana kadar, meraklı gözlerle onu izledi. Son cümlesini yeterince kavrayamamıştı. Berrak, siyah renkli bir şişe, bir çift bardak, içinde nar tanesi olan yoğurt kâsesine gözü ilişti. Kalın kaşlarının altından ona baktı:

"Ne dedin? Bana da mı vereceksin? Ben ve şarap? Halt etmek bu! Yapmadık bir bu işim kalmıştı! Ağzıma şarap sürmek! Hem, anlamıyorum bu kadar tafsilatın ne demek olduğunu. Doktor keyif alasın diye mi bunları içme izni verdi sana? Günde sadece bir bardak, fazla değil demedi mi? Müptela mı etmek istiyorsun kendini?"

Kadının cevabı sadece şuh ve şeytanca bir bakıştı. Hal diliyle diyordu ki zamanı ganimet bil, böyle şeylere üzülme. Oysa utancından yanakları al al olmuştu. Hilal kaşları onunla konuşuyordu. Kalktı, hayata bakan açık pencereyi kapadı. Kapıyı

sürgüledi. Kısa bir an camdan loş hayatı gözden geçirdi. Gelip oturduğunda Seyit Mîrân sözüne devam etti.

"Sana diyorum; bu şişenin iki haftada bitmesi lazım. İkinci şişeyi ne cambazlıklara başvurup saklambaç oynayarak kimse görmeden almanın korkusunu taşıyorum. Bu zıkkımı böyle vakitli vakitsiz içeceksen aramız açılır. Onu alır, kendi sandığıma koyar; her gün doktorun söylediği ölçüde içiririm sana."

Homa günahkârcasına güldü, geri çekildi:

"Dün Berahas burdaydı. Para verdim. Adresini verdiğin küçük meydandaki dükkândan bir şişe daha aldı. İyisi mi bundan böyle bu zor işi ona bırakalım. Sen onun salak göründüğüne bakma. Berage eski kulağı kesiklerdendir; suyu görmesin bir kere! İyi yüzücüdür. Ona itimat et. Paspal, aptal görünüşüne rağmen şeytana pabucunu ters giydirir. Sevgilim, bu ilaca bir süre devam etmeliyim. Bana getirdiğin şey gerçekten kilo aldırma şurubu. Mizacıma iyi geliyor. Bak, bilezikler elime yapışık. Gömleğimin yeni dirseğimin altından yukarı çıkmıyor. Bu süre içinde doktorun dediği gibi yarım bardaktan fazla içmedim. Şairlerin bu koyu renkli acı maddeyi bu kadar övmesi boşuna değilmiş."

Seyit Mîrân onun yumuşak ve beyaz elini, kolunu eline aldı, okşadı; o lütuf ve saadet hazinesine sahip olmaktan ileri gelen gururla dolup taşarak:

"Tamam, şimdi bahar mevsimi, kilo alman lazım. Peki, ne istiyorsun? Ama aşırıya kaçmamaya dikkat et, yoksa ters teper. Her şeyin azı iyidir."

"Dostluk ve aşk. Ya hiç olmamalı, olursa da okyanus suyu gibi bitmez tükenmez olmalı. Bu konuda ölçüyü kaçırmayacağıma dair sana garanti veririm. Ama bu geceyi, yalnız bu geceyi eğlenerek geçirmek istiyorum. Benimle hemkadeh ol dediysem, takılıyorum sana. Bu arada şunu bil ki aşk ile muhafazakârlığın birbiriyle ilgisi yoktur."

Pintice bir dikkatle bardağı yarısına kadar doldurdu. Seyit Mîrân:

"Allah'ın katında yeni bir tasarruf hesabı açtırdın, bu maksatla cehennemden yer kapattın herhalde. Bu durumda ben de seninle ortak olurum, seni yalnız bırakmam. Ama böyle olacağını

düşünmüyorum. Şimdi bana bundan başka söz verdiğini unutma. Buna göre yine seni uyarıyorum; bu ilacı içmekten maksadın kilo almak. Hele hele komşuların bu konuda ruhu duymamalı. Yoksa ipliğimizi pazara çıkarırlar. Kardeşin için dediğin bütün uyanıklık ve teenni laflarına rağmen onu bu işe sokmanı hiç uygun bulmuyorum. Aramızda kalsa daha iyi olurdu."

Homa şişeden bardağa birkaç damla daha ilave ederken dostça bir alayla:

"Haklısın sevgilim. Çünkü insanları sadece davranışlarıyla tanımak gerek. Ancak bu konuda kardeşime güvenirim."

Bu sözcükleri öyle itiraf edercesine ve gerçeğe uygun söyledi ki Seyit Mîrân genellikle ilgi duymamasına rağmen onun içini okudu hemen.

"Hacı Benna'nın evinde de içer miydin?"

"Gizli gizli, alışkanlık haline gelmeyecek kadar. O evden kardeşim ayağını kesince tamamen bıraktım."

"Belki de bu yüzden kardeşin ayağını kesti oradan!"

"Bir dereceye kadar. Bir kere de komşunun oğluna aldırttım. Namert Hacı durumu anladı; onu sandığımda buldu. O zamandan beri ağzıma sürmedim."

"Hiçbir zaman mı?"

"Hiçbir zaman."

Homa bardağı ağzına götürdü, iki yudumda içti. Yüzünü buruşturdu. Seyit Mîrân da sanki içmiş gibi onu taklit ederek yüzünü buruşturdu. Kadın ağzına bir kaşık nar koydu; daha da emin olarak ikinci kez kadehe şarap koydu. Kocasının yanına oturdu, kadehi burnuna yaklaştırdı. Seyit Mîrân yüzünü çevirdi; Homa ısrar etti:

"Bunu iç benim sağlığıma. İçmezsen darılırım."

Adam onun elini kenara itti; bu hareketiyle kadeh çalkalanınca omzuna, gömleğine biraz şarap döküldü. Hızla geri çekildi; darılarak ciddi ciddi şarladı:

"Ah, gördün mü yaptığını? Şaraba bulandım. Senin bedeninde şeytanın ruhu var! Lanet olsun sana!"

Kocasının darılmasını, itirazını umursamadan, mahsus daha fazla üzmek için elinde bardakla iyice yanına sokuldu. Bir elini boynuna dolayarak yakarırcasına:

"Sevgilim!"

Seyit Mîrân yüzünü ondan tamamen çevirdi. Şaraba bulanmış, necis olmuş gömleğinden dolayı son derece rahatsız ve öfkeli görünüyordu ama belli etmek istemiyordu. Homa yine tekrarladı:

"Mîrân, azizsin."

Cevap vermese olmayacak:

"Herkes."

"Sana mutlaka iç diye ısrar etmiyorum. Şu bir kadehi kocamın elinden içmek istiyorum. Bu bana yeni can verecek. Ah, nasıl bir saadet duyuyorum! Dört yıl boyunca soysuz bir köpeğin zindanında kalmayı tasavvur bile edemiyorum. Acaba karısına karşı bu kadar özgürlük tanıyan, şefkat gösteren koca mı görmek istiyorum? Ben bugünkü hayatımda, seninle birlikteyken kendimi çok mutlu görüyorum. Ama itiraf edeyim, ruhum bilemediğim bir şeyin peşinde dolanıyor. Şarap aklı alır götürür derler; peki ben neden şimdi daha da akıllıyım? Koca koca laflar söylemek istiyorum. Gençleşmiş bir ihtiyar gibiyim."

Seyit Mîrân sevgi dolu, donuk bir tebessümle bardağı elinden aldı; ağzına yaklaştırıp içirdi. Şarabın ardından yakut iriliğindeki nar tanelerini bir kaşığa doldurdu. Homa şaraba bulanmış gül renkli dudaklarını gonca gibi büzünce Seyit Mîrân dudaklarını öptü; şarabın buruk tadını hemen aldı. Daha önce ömründe bir kere, o da kendi isteğiyle değil, tesadüfen ve bazı uygunsuz arkadaşlarının zoruyla, üstelemesiyle ağzını bu şeytani maddeye bulaştırmıştı. O zamanlar Sorâb bahçelerinde çalışıyordu. Bir gün uçarı, gününü gün eden delikanlılardan birkaçı sazla, dümbelekle, içki düzeneğiyle onun bahçesine gelmişti. O zaman ısrarla, ricayla ona bir bardak votka içirdiler; boğazı ateş gibi yandı, gözleri yaşardı. O bir bardak, insanoğlunun kendi eliyle yaptığı içkinin ne kadar manasız ve rahatsız edici bir şey olduğunu anlamasına yetti. Memur dostları, hatta meslektaşları arasında tabiri caizse alkolle mücadele taraftarlarından aklı başında insanlar bulunmasına rağmen, kimi zaman eski derdi olan romatizması nüksedince, iyi geldiğini söyledikleri votkayla ayağını ovmaktan çekiniyordu. Derdim votkayla şifa bulacaksa, bedenimi karartsın, çürütsün de asla o maddeye

ihtiyacı olmasın, diyordu. Votka şifa veriyorsa neden adına "arak" (ter) demişlerdi?

Homa bir bardak daha içti; Seyit Mîrân'ın ağzına koyduğu narla meze yaptı. Yavaş yavaş çakırkeyif olan Homa başını kocasının göğsüne koydu, rüya âleminde Kürtçe bir ezgiyi mırıldanmaya başladı. Yorgun ve mahmurdu. Dostane, şüphesiz, riyasız teslim olmuş bir hali vardı. Seyit Mîrân işte bundan hoşlanıyordu. Ancak onu şaşırtan bir şey vardı. Kötülüklerin anası lakabı verilen bu alkol geçici olarak insanı yapma maskelerden, ciltlerden kurtarıyordu. Kadının gözkapakları zaman zaman ağırlaşıyordu. Sarhoşça, kocasının dizine sarılmıştı. Elini çekecek olsa düşerdi. Seyit Mîrân hoş Kastor sabunu kokan yumuşak, kısa ipek saçlarına sessizce dudağını koymuş, nazla yetiştirdiği çocuğunu uyutan anne gibi sırtına hafif hafif vuruyordu. Derken mırıltısı tamamen kesildi. Güzel yüzüne baktı; yanakları al al olmuş, gözkapakları kapanmış, uzun haki renkli kirpikleri dinginlikle kenetlenmişti. Muradına ermiş adam bir süre o halde hareketsiz oturdu. Yorulmuştu ama onu yanından ayırmak istemiyordu. Ayağı uyuşmuştu. Yerinden kımıldarsa onun huzurunu, keyfini bozmaktan korkuyordu. Irmak şırıltısından daha hafif, bahçedeki sabah ıtırlarından daha hoş olan serin ve dingin nefesi göğsündeki saçları oynatıyordu. Kalp atışını işitiyor, bedeninin ağırlığını ve hoş sıcaklığını cildiyle değil, kendi kan dolaşımıyla hissediyordu. Olanca coşkusu, iştiyakıyla bu durumun kadın istediği sürece devam etmesini istiyordu. Kollarını, yumuşak ve nazenin bedenini o âşıklık ve hoşnutluk âleminde okşuyor, körler gibi dokunarak cismani güzelliğini, endamının dış terkibini tanımaya çalışıyordu. O süsen göğüslünün cildindeki düzgünlükten yükselen sihirli dalga gönlünün derinliklerine kadar sıcaklık veren bir ışık saçıyordu.

İşte böyle; Seyit Mîrân kalemin tavsifinden âciz kaldığı böyle bir durumda Homa'nın mutluluğuyla mutlu oluyordu. Onu yeryüzünde hiçbir erkeğin bir kadını sevmediği kadar çok seviyordu. Ona göre canlı varlıkların varoluş felsefesi, bunların ilişkiler dairesinde bitmez tükenmez hareketi sadece bir esas üzerine kurulmuştu. Karşı cinse ulaşmak, ölümle mücadele

amacıyla veya çaresiz bir yolda mantıken teslim olmak için mükemmelleşmiş bir bütün teşkil etmek. Konunun kendisi olan, aynı zamanda bu arifane ve acayip aşkın şahidi bulunan Homa, güçlü kadın içgüdüleriyle elli bir yaşındaki adamın gönlündeki gerçeği daha az kavramıştı. Yüksek bahtının harabede ona nasip ettiği yedi Hüsrev küpünden sadece birini keşfetmiş, onu kullanmaya başlamıştı. Homa'nın da dediği gibi Seyit Mîrân için aşksız bir hayat gerçekten zor, belki de imkânsızdı. Çünkü yaşlılık çağında, önünde ölümün bulunduğu inişte, Homa'dan sonra başka bir dilberin zülüflerini tutabilmesi, ölüme engel olmak ne kadar imkânsızsa, o kadar imkânsızdı. Şimdi fırsatını bulmuşken onun yuvarlak yüzüne, gamzeden, cilveden arınmış, kendinden geçmiş haline bakıyordu. Duygularının, düşüncelerinin her teliyle, Homa'nın sıradan bir eş değil, aynı zamanda onun ruhirevanı olduğunu itiraf ediyordu. O ince kaşlar, bunların düzgün ve kabarık altı yok mu, şirin ağzından beter cellat kesilmişti ona. Bu kadın, vücudunun kaynayan, çıkış yolu bulamayan büyük, küçük heveslerine rağmen, biricik aşkının bemolleri, diyezleriyle ona öyle bir erganun yapmıştı ki bu ebedi iniltisini ölümünden sonra da bulacak, mezarında işitecekti. Onu nikâhına aldığından beri hayatın yüzünü onun cemal aynasında başka bir şekilde görüyordu. Yaşlıydı ama Homa'nın aşkının ilahi bir iksir gibi kendisini gençleştirdiğini pekâlâ hissediyordu. Kuşkusuz güzellik veya aşk ilahi nurdan bir ışıktı ve âlemi yaratan, hilkat sırasında bazı has kullarının cismine veriyordu bunu. Bu nurani ışık ruha vurursa, dünyaya temiz insanları, büyük peygamberleri bağışlar. Bu durumda Homa'nın bedeninin ilahi bir cilve olduğu da kabul edilebilirdi. Acaba bir gün bu kadının bedenine kendi ruhuyla dokunduğu gibi, onun ruhuna kendi cismiyle dokunması, idrak etmesi mümkün müydü? Onun Homa'ya olan acayip aşkındaki esaslı konulardan biri de bu karmaşık ruh meselesiydi; doğanın ezeli sırları gibi üstünde çokça durup düşünmek gerekiyordu. Şiir ve gazelle âşıklığını terennüm ederken, bunu bir kitabe gibi gönül sayfasına yazarken, gerçek âşıklar dışında kimsenin zihnine gelmeyen arifane yeni bir felsefeyi tamamlamak için derin derin düşünüyordu.

Homa'nın bedensel durumunda eskiye göre genel anlamda bir değişiklik baş göstermişti. Hastalanmadan önce yüzünde beliren, hekimlerin karaciğer bozukluğu olarak değerlendirdiği küçük, belli belirsiz lekeler de kaybolmuştu. Kilo almış, daha da güzelleşmişti. Bel ağrısından, diğer rahatsızlıklarından eser kalmamıştı. Bütün güzelliklerin başı olan beden sağlığı yanaklarında, gözlerinde, gülüşlerinde, edalarında belli oluyordu. Sağlıklı oluşu dolayısıyla artık fiili geçim durumunu, belirsiz, emin olmadığı geleceğini düşünmüyordu. Vücudunda kaynayan sevinç ve neşe Seyit Mîrân'ı da mutlulukla dolduruyordu.

Mutlu kadın o cezbe ve naz âlemindeyken yatağında yattığını sanıyordu. Bir an gözlerini açtı, hemen uykuya daldı. Seyit Mîrân onun üstünü örttü. Saatine baktı. On bire beş vardı. Şişeyi, bardağı, öteberiyi aldı; sonradan kadın yıkayıp temizlesin diye geçici olarak sandığın dibine bıraktı. Odadan alkol kokusunun çıkması için pencerenin bir kanadını açtı. Şaraba bulanmış gömleği hemen hemen kurumuştu. Karısının sandığından temiz bir gömlek aldı; sabahleyin namazdan önce hamama gitmek üzere başucuna koydu. Lambayı söndürmeden önce bir kez daha benzersiz eşinin saadet veren yüzüne baktı. Kadife yanaklarının üzerinde sabah tan vaktindeki gümüşi solukluk ile yaz günlerindeki gurubun coşkun kızıllığı cazip bir şekilde birbirine karışmıştı. Burası doğanın kesin mucizesinin, renklerin terkibinin, maddede ve toprakta görülen şekil değişikliğinin birbirine şaşırtıcı bir biçimde karışıp tecelli ettiği yerdi. Ama etten, ciltten oluşan bu varlığın yeryüzüne ait olduğunu söylemek ne büyük bir yanlış, bir küfür olurdu! Bu, Tanrı'nın evrendeki meleklere ona secde etmelerini emrettiği, uyuyan bir Odalist'ti; renklerin şeffaf perdesi altında suskunken sahibiyle konuşan sihirli bir tabloydu. Gamı unuttuğunu gösteren, uyanıklık halindeki son gülüşü hâlâ dudaklarının kenarından silinmemişti. Günün birinde kadının göğsünde sakladığı sırrı çekip çıkarabilecek miydi? Belki kendisi de birini veya belirli bir şeyi göz önünde bulundurmadığı halde âşıktı. Gerçekten böyleyse, maşukluk rolünü bu kadar saf ve güzel oynayamazdı. Hayatın derdini, zevkini yansıtması gibi bu bulanık gülüş hal diliyle şöyle diyordu: Zevk mahsulü olan biz Âdem ile Havva'nın

çocukları bu zevk hatırına her acıya katlanıyoruz; beden zevkleri, ondan da üstün olan can zevkleri. Aziz âşık! Şimdi uyuyacağın yerde sevgilinin başucuna oturmuşsun, onun dağılmış altın rengi saçlarında ay ışığının rüyamsı oyununa bakıyorsun. Ey taçsız, tahtsız Hüsrev! Elinde olsa, şüphe yok, yedi yıl boyunca Şirin'inin yanından kıpırdamazdın. Senin dostluğunu iyi tanıyorum. Bu durumda sen beni zayıf, iradesiz bulmuyor musun, hem de ne maksatla hayatta olduğumu bilmediğin halde? Senin dostluğun benim için azizdir, değerlidir. Elimden tutup Zanaatkârlar Sokağı'ndaki evden beni çekip almasaydın, her türlü durumda, sanatın mehtap rengi, gönül çelen âleminde, İran'ın büyük gazel şairi Sadi'nin bahsettiği ölümsüz ve yaratıcı ilahe olamaz mıydım? Evet, olabilirdim. İyiliklerinin, sevginin ödülü olarak nazenin endamıma elini sür ve şahitlik et. Bu durumda beni isteyen âşıklarım sadece şer'i nikâhlı bir kocayla sınırlı kalmazdı. Her mahallede bine yakın genç, ihtiyar âşığım olurdu. Bana vuslat arzusu onların tek saadet kaynağı haline gelirdi. Aşkın yakıcı alevinin külü, dumanı olduğunu, siyah perdenin çocuklarımı içine alacağını, onların yüzünü bana unutturacağını bilsem, ana karnındayken bedenime yapışık olan o güzel giysiyi asla çıkarıp atmazdım. Yine de alınyazımdan dolayı hayıflanmıyorum. Bu da hayatta mesut olmanın bir rengidir; kendine göre bazı meziyetleri var. Adamım! Her bakımdan için rahat olsun; yanımda rahat rahat uyu. Elimi eteğinden hiç çekmeyeceğim. Ben nasıl seninsem, sen de benimsin.

O bahar gecesinin son demlerinde fırıncı Seyit Mîrân-ı Sorabî'nin düşüncelerinin, duygularının bir kısmı buydu. Ancak henüz düşüneceği, uykusuz kalacağı çok şey vardı sanki. Göğsünden yakıcı, özlem dolu bir ah yükseldi ve yavaşça sevgilisinin yanında yatağa girdi.

On Birinci Fasıl

Homa'nın gittiği terzihane evlerinden o kadar da uzak değildi. Haftada üç gün sabah, üç gün de öğleden sonra, çocukların çantasını, kitabını koltuğuna sıkıştırıp okula gitmesi gibi eşya bohçasını, cetvelini, patronunu alıyor, örtüsü başında evden çıkıyordu. Sabahsa öğleyin, öğleden sonra ise akşamüstü şen şakrak eve dönüyordu. Bu program ilkin biraz komik hatta acayip görünüyordu. Hatta kendisi bile gülüyordu ama sonra yavaş yavaş alıştı. Kocası Seyit Mîrân bu halin çok sürmeyeceğinden, Homa'nın yakında bıkacağından emindi; ona "Sonraki Terzi" lakabını takmıştı. Eve girip de eşyalarını rafa bırakınca şaka yollu çenesine dokunuyor, "Küçük kız, hanımlar hanımı! Ee, anlat hele okuldan ne haber? Ah pardon! Terzihaneden ne haber?" diyordu.

Seyit Mîrân izin vermiş olsa da, içinden razı değildi. Ama ne yapılabilirdi? Homa'nın küçük beynine bir fikir girmeyegörsün, şişeye düşmüş mantar gibi, ancak şişeyi kırarak çıkarmak

mümkündü. Temiz kalpli, iyi düşünceli adam şimdi eve gelirken veya giderken, kendi kendine veya önceki kararı doğrultusunda hep Şahzenan'ın terzihanesinin önünden geçen, Hankah'ın sosyetesinin oturduğu temiz sokağını kullanıyordu. Şahzenan Tahran'daki yüksek makamlar tarafından örtünme yasağının ilanıyla birlikte çadorunu atıp şehir caddelerinde başı açık dolaşan öncü ve kabiliyetli kadınlardan biriydi. Yaşı geçkin olmasına rağmen dışarıda tam makyajsız olarak görülmemişti. Yuvarlak, vakarlı, güzel bir yüzü, kısa siyah saçları vardı. Şehir halkı onu düzgün, temiz biri olarak tanırdı. Sokakta, caddede mecbur kalınca yabancı erkeklerle konuşmaktan hiç çekinmezdi. Onun arkasından konuşan biri görülmemişti. Sade, erkekçe ahlakı sayesinde büyük şehirde bir şahsiyet ve çiğnenmez kadın hakkı kazanmıştı.

Homa'nın terziye gitmesiyle birlikte yeme içme ve bazı küçük işlerde aksamalar olmuştu. Bir gün öğle vakti Hâlû Kerem de oradayken Seyit Mîrân itiraz yollu:

"Elimde olsa, bağımsız fırınları kapattırdığım gibi bu şehirde açılmış ne kadar kadın terzihanesi varsa kapattırırdım. Kadın evinin işiyle ilgilenirse daha iyi olur, diyoruz ama bu hanıma dinletemedik ki!"

İlkin sohbetin konusu, eski bir geleneğe dayanan, halkın eğlence kaynağı olup revaç gören kahvehane nakkalliğinin neden devlet tarafından yasaklanmasıydı. Birçok Kürt gibi, özellikle Sefidçağa'nın da arasında bulunduğu birçok halis köy ahalisi gibi genel olarak siyasetten nasibini alan Hâlû Kerem amcakızının hareketini latifelerle kınayarak:

"Devlet siyaseti halkı mümkün olduğu kadar dağıtma ekseninde dönüyor. Fikir birliğine, sosyal bağlılıklara hangi renkten, siyasetten, mezhepten, sınıftan, kooperatiften olursa olsun karşıdır. Duyduğuma göre şehir kahvehanelerinde şah-vezir oyunu da yasaklanmış. Bu mersiye okuma yarışması veya parti konferansı mı ki devlet siyasetine ilişkin kinayeli söz söylensin? Bencilliğin sonucu bu; hatta küçük bir ailede bile acı, şiddetli kasılmalar da olur; kaldı ki bu eski ve büyük bir devlettir. Ben tecrübeli bir muhtarım; halkın zulme uğradığını düşünüyorum.

Kendi isteği yerine, cebirle, zorla daha iyi çalışıyor. Meşhur sözdür; fil gibi tepesini ezmeli hep. Varlık göstermesine asla izin vermemeli. Tutsa Ay'ı ikiye ayırsa, ona maşallah demeli. Ancak bu durum halk kendi işine sahip çıkamadığı zaman söz konusu olur. Çabalarının sonucunda başka bir kazancı olur. Oysa memleket sınırları içinde ne böyle bir durum söz konusu olabilir, ne de millet kârını, zararını ayırt edemeyecek kadar zavallı."

Tırnaklarını törpülemekle meşgul olan Homa:

"Devletten bahsetmeyin. Çok da iyi adamdır. En azından fırıncıbaşı bey için kötü değildir. Eski hükümranların ders sopası yerine şapkasını eline alır, iki devlet memuruyla birlikte gider, serbest fırınları bir bir kapattırır. Kendileri dışarıda ne kadar muktedir olursa olsun, bilinsin ki evde başka bir iradeye tabidir. O diğerinin adı Homa, soyadı Zendî."

Başını kaldırıp göğsünü kabarttı, ince kaşlarının ardından sözünün etkili olup olmadığını incelemek için onu süzdü. Seyit Mîrân:

"Maşallah! Pekâlâ, daha ne var?"

"Dahası, terziye gitmeyi, bunun gibi teraneleri okuma bana; kulağıma girmez."

"Tamam tamam; madem iş geldi buraya dayandı; senin eleştirini duymamak için ben de ağzımı kaparım. Bu da terzilik sınıfında sana verilen derslerden biridir mutlaka. Ne günlere kaldık! Bir kadın kocasına böyle cevap veriyor! Yarabbi şu hanımın iki yıllık çıraklık dönemi ne zaman bitecek? Biz de evinin, işinin gücünün kadını olduğunu görsek! İyi terzi olduğun zaman bana haber verecek misin?"

"Herkesten önce sana haber vereceğimden emin ol. Çünkü başarı müjdesini verdiğimde hemen bir zahmet gidip bana Singer dikiş makinesi alman gerekecek. Peki, bunu söylemekten maksadın ne? Yine dalga geçmek mi istiyorsun benimle?"

"Hayır valla, dalga geçmek de ne demek; çok ciddi söylüyorum. Bir gün bu şehrin terzilerinin başı olduğunda senden rica ederim; kocanın düşmek üzere olan ceket, cepken, pantolon, gömlek düğmelerini dikersin ya da çıraklarına diktirirsin; bunu söylemek istiyordum."

"Ohoo, o kadar da değil artık. İki düğmeyi dikmek de ne ki? Bir dakikalık iş!"

"Bir dakikalık veya bir saatlik; anlamam ben; üçüncü defadır söylüyorum; kulak ardı ediyorsun."

"Peki, çıkar ceketini ver, şimdi dikeyim. İstemiyorsan ver öbür karına, dikiversin. O bu işlerde benden beceriklidir. Ben senin hizmetçin değilim. Amcaoğlu, hani söz vermiştin; bana yardım etmek için köyden bir kız çocuğu getirecektin, nerede peki? Artık bahane bulmana gerek kalmadı; kendim bulacağım."

Kocasının sözü üzerine alı al moru mor olan Homa kalktı, kocasının sırtından ceketini çıkardı; öğle yemeğinden sonra düğmelerini dikmek için iskemleye attı. Öğleden sonra dikişe gitti; sonuçta vazifesini de unuttu.

İnsanın zihni bir şeyle meşgulken, bir başka işin akışına, onun ayrıntılarına yabancı kalır. Homa'nın hikâyesi de bunun dışında değildi. Ahlaken ve genel olarak derviş huylu biri olan, yaşamın azına çoğuna, dış görünüşüne önem vermeyen Seyit Mîrân'a göre bunlar üzerinde durulacak şey değildi. O işi yapsa da yapmasa da seviyordu onu. Gerçek kadın değil, gerçek güzel olarak görüyordu onu. Bunu defalarca söylemişti ona. Tanrı'nın yaratma gücünün en estetik örneği olan gözler gerçekten de ocaktan tüten dumanda yaşarmak için mi yaratılmıştı? Böyle düşünceler Yaratan'ın nimetine karşı açıkça nankörlük değil miydi? Ne yazık ki nazenin sevgilisi için şehirdeki bazı kadınlar gibi uşak veya cariye tutamıyordu.

Seyit Mîrân bu düşüncelere kapıldığında karısının al, koy, yemek pişir gibi ev işlerinde savsaklamalarını görmezden gelmezlik etmesi doğaldı. Bu arada sadece Ahu sonsuz bir nefret ve karamsarlıkla olayları gözlüyor, orada burada sürekli söyleniyordu:

"Allah bu kadınla sonumuzu hayretsin!"

Kin ve kıskançlık bir yana Ahu'yu asıl şaşırtan şey, ne olursa olsun, Seyit Mîrân'ın o kadına olan ilgisinin günden güne artmasıydı; bu olacak şey değildi. Onun daha önce yaptığı kötü şeylerden herkesten çok haberdar olduğu halde, yabancı delikanlının resmini kendisi ondan aldığı halde, yine onu istiyordu. Her gün bir renge bürünüyor, her saat yeni bir oyun oynuyor,

izzeti itibarı azalacak yerde artıyordu. Mücevherler, çeşit çeşit giysiler alıyordu ona. Onun ve Kürt akrabalarının yolunda sağa sola para saçıyordu. Onun her sazıyla dans ediyor, gerektiğinde iki yaşındaki çocuk gibi bakıyordu. Biraz hastalanacak olsa, ölümle burun buruna gelmiş gibi çırpınıyordu. Ahu'nun düşüncesi bu tuhaf aşk bağını kavrayıp çözmekte tamamen âciz kalmıştı. Tesirsiz homurdanmalar ve kendi kendini yemeler dışında bir şey geçmiyordu eline.

"Demek ki kadın ne kadar orospu oluyorsa, kocasının yanında o kadar aziz oluyor. Kahpeliğin, fahişeliğin de bir mayası var. Allah herkese vermiyor bunu. Ya Rabbi sen yukarıda şahitsin; Ahu'nun senin dergâhında bir günahı yok!"

Kumasının terziye gittiği vakitlerde Ahu'nun küçük bir tesellisi vardı. Öğle ve akşam yemeği pişirdiğinden, bazen onlara da gönderiyordu. Çünkü Homa ev işlerine yetişemiyor, harman sonu zamanı olduğu için onun bir iki akrabası da gelip postu sermiş oluyordu. Görgülü kadın bundan önce de ne zaman zahmetli veya nadir olan yemeklerden birini pişirse, kocasını, kumasını da unutmuyordu. Erişte aşı, keşkli patlıcan, kelle paça, sumak köftesi gibi Homa'nın yardım ettiği veya etmediği yemekleri cömertçe ve evin gerçek hanımı sıfatıyla ikisinin payını odalarına gönderiyordu. Nezir yemeği pişirecek olsa Homa'nın hiçbir akrabasını gözden uzak tutmuyordu. Gelsinler, hisselerine düşeni alıp götürsünler veya orada yesinler; borcu boynunda kalmasın diye düşünüyordu. Homa ona kötülük ettiyse, akrabalarının ne günahı vardı? Kendisinin yakını, akrabası olmadığı için Homa'nın akrabalarına kendi akrabası gözüyle bakıyordu. Homa öğle ve akşam yemeklerini Ahu'nun üstlenmesinden rahatsız değildi; beleşe konmuş kabul ediyordu kendini. Zaman oluyor, Ahu ile çocuklar yemek için büyük odaya gidiyor, hep birlikte sofraya oturuyorlardı. Güya Seyit Mîrân'ın büyük karısının odasına adımını atmayacağına dair yemin etmiş olması Ahu için ganimet sayılacak şey değildi. Bütün bunlara rağmen adamın ona karşı soğukkanlılığında, umursamazlığında zerre kadar değişiklik olmamıştı. Göğsünde çarpan kalbi sanki tamamen ve ebediyen Homa'ya teslim edilmişti. Onunla konuşmaktan veya göz göze gelmekten bile kaçıyordu. Şifa ni-

yetine, bir kere ona adıyla hitap etmesine bile sıcakkanlı, hassas kadın hasret kalmıştı. Bir işi veya talimatı varsa, çocuklarla ona iletiyordu. Bir iki yıl öncesine göre iki kıran artırdığı ev harçlığını sabahtan sabaha günlük harçlıklarını almaya gelen çocuklarla gönderiyordu. İş öyle bir hale gelmişti ki bunlardan da uzaklaşır olmuştu. Bazen dört yaşındaki Mehdi'yi sokakta kucağına alıp eve getirdiği görülüyordu. Bu durum daha çok çocuğun yol üstündeki bakkaldan bir şey aldığında görülüyordu. Çocuk çelimsiz bacakları üzerinde duramayıp düşüyor ve tesadüfen babası yetişerek:

"Aaa, sen miydin? Tozda, çamurda ne almaya geldin? Bakayım, yine mi kuru üzüm? Korkarım karnında üzüm ağacı çıkacak. Ağzın üzüm kokuyor."

Onu anlatılmaz bir muhabbetle kucaklıyor, hayatın ortasına kadar getirip yere bırakıyordu. Küçük, büyük bütün çocuklarına aynı sevgiyi duyuyordu. Onlara sevgisini göstereceği bir fırsat çıkmamıştı, çıkmıyordu. Baba çocuk ilişkilerinin büyük önem taşıdığını fark etmiyordu. Bu ilgiyi merak ve güvensizlikten oluşan ince bir kabuk örtüyor, bu kabuk günden güne kalınlaşıp sertleşiyordu. Neticede kuru, gösterişsiz bir üvey baba gibi onu sevip sevmeyeceklerini bilmiyorlardı. Kendilerini babalarının yanında lüzumsuz, işe yaramaz hissetmeseler bile babalarının onlar hakkında ne düşündüğünü bilmiyorlardı. Bütün bunlara rağmen daha yumuşak kalpli olan Klara ondan şen şakrak, riyasız tebessümünü esirgemiyordu. Aptal, umursamaz ve kendi haylazlık dünyasında seyreden Bîjen çok defa caddenin orasında burasında, kahvehane önünde veya dükkânın bitişiğinde karşısına çıkıyor, bir eli boş cebinde mevhum bir şeyi ararken öbür eli ağzının kenarında utanarak "Aga, para ver!" diyordu.

Behram da bütün utangaçlığı ve içe kapanıklığına rağmen bazen selam veriyor, defter, kalem satın almak için beş şahi, çoğu kez on şahi alıyordu. Onların gündelik harçlıklarına ilave paraydı bunlar. Babaları pinti bir adam değildi; tek kelime etmeden, soru sormadan, esirgemiyor, veriyordu. İşte bu kadar. Çocuğa olanca aşkıyla, alakasıyla babasının esirgemesiz sevgisinden nasibini alması için gereken cüreti, hakkı verecek safa ve muhabbet bu adamda yoktu. Olsa bile, uzun zamandır ken-

dini gösteremiyordu. Ölmüş hazan yapraklarının doldurup tıkadığı bir pınardı. Doğal kaynamasına, akıntısına engel oluyordu. Oyunla veya dersleriyle ilgilenen çocuklar bunu anlamıyordu. Bazen babaları isimlerini karıştırarak onlara seslendiğinde veya uzak mahallelerden birinde görüp tanımadığında aralarında onunla dalga geçiyor, bu dalgınlığını işlerinin çokluğuna veya yaşının ilerlemiş olmasına veriyorlardı. Ama anneleri onlara cevaben "Evet çocuklarım, babanızın aklı fikri başka yerde" diyordu.

Belaya uğramış bu kadın için sürekli azap halini alan bu ilgisizliğe rağmen umudu karanlık gecedeki parlak yıldız gibi ışıyordu. Afsuncu kuması bütün nazına, gösterişine rağmen her şeyden yoksundu. Homa'nın çocuğu olmuyordu. Bu artık ispatlanmış bir gerçekti. Bütün izzetine, hürmetine, büyüklüğüne rağmen, Seyit Mîrân'ın onun etrafında pervane olmasına rağmen onu boşaması günlük meseleydi. Herkes böyle tahmin ediyor, böyle diyordu. Onun geçici durumunu çocuklar bile hissediyordu. Homa teselli adına da olsa, bazen üzüntü belirtisi göstermediği halde, onun yanında dillendiriyordu:

"Ahu Hanım, siz ırmak dibindeki kumsunuz; ben akıp giden bir su."

Bir defasında aksiliği tutmuş, Hurşid'le ona şu münasebetsiz kinayeli haberi göndermişti:

"Doğurganlığımı yitirmeme daha yıllar var. Benden söyle ona. Homa'nın hâlâ ayağı havada, sırtı yerde. Neden hakkımda böyle kötü konuşuyor?"

Bir gün Homa eve diğer günlere nazaran daha geç geldi. Ahu birlikte öğle yemeği yeneceğini öngörmüştü. Yarım saatlik bir bekleyişten sonra çocuklar okula geç kalmasın diye sofrayı kendi odasına kurdu. Seyit Mîrân keyfi yerinde olarak, güler yüzle oraya gitti. Yemek servisi yapılırken Homa da yetişti. Bohçasını büyük odaya koyup döndü. Yüzünde yeni bir değişiklik olmadan selam verip oturdu, çocukça bir sevinçle, sade, samimi olarak haber verdi:

"Bugün biçmeyi öğrendik."

Ahu sözünde hafif bir huysuzluk izi taşıyarak, "Demek bunun için geciktin. Ne âlâ; hayırlısı olsun!" dedi.

Seyit Mîrân abguşt yemeğine ekmek ufalıyordu. İç ferahlığıyla:

"Beş buçuk aydan sonra biçmeyi öğrettiklerine göre, tatlı da isterler herhalde. Eskiden okullu çocuklar altı ay sonra Amme suresine geldiklerinde hoca kitabı kapar, 'Tatlı getirmezseniz size ders vermem' derdi. Hatırlıyorum; Çehar Sûk'taki Şeyh Cafer okuluna gidiyordum. Oraya geldiğimizde, ölenlere Allah rahmet eylesin, babam okula göndermedi. 'Onların okuması var; ellerine ne geçti ki senin eline de geçsin?' dedi. Rahmetli kendi devrine göre düşünüyordu. İleride ne olacağını ne bilsin?"

Babasının okuryazar olmamasına üzüldüğünü defalarca gören Klara söze girdi:

"Babacım, okuma yazma öğrenmek zor bir şey değil. Bizim okulda büyükler için akşam sınıfı açıldı. Sen de gelebilirsin."

Seyit Mîrân kızcağızın ağzından ölçüsüz bir laf çıkmış gibi ona şarladı:

"Zihni bizden açık olan gençler bu sınıflarda bir şey öğrensin de sıra bize gelsin. Doğrusu bu konuda beni teşvik edecek biri lazım. Devlet insanların kılığını kıyafetini tek tip yapmak için dayatacağına halkı okuryazar yapmaya, diğer manevi taraflarını güçlendirmeye yönelse çok daha iyi sonuç alınırdı. Evet kızım, örtbas etmeden, iş yapıyor görünmeden ibaret. Hem bu yaştan sonra okuryazarlık babanın ne işine yarayacak? Kırk yaşında tambur çalmaya kalkan, mezarda usta olur."

Klara utanarak başını öne eğdi. Sofraya daha yakın oturan Homa:

"Bu arada tatlı verilecekse, Ahu Hanım'a veririm. Bu sürede her bakımdan cevrimi çekti. Ahu Hanım vallahi yüzüne bakmaya utanıyorum. Ölmez, sağ kalırsam Klara ile Şah Behram'ın düğününde telafi ederim. Ahdettim, ilk dikeceğim kadın elbisesi senin olacak."

Sürahiyi getirmek için eyvana giden Ahu oda kapısında durdu; bu sözleri söyleyene araştırıcı gözlerle baktı. Seyit Mîrân bunun manasını kendi ifadesiyle dile getirdi:

"Neymiş; tandırdan çıkan ilk ekmek köpeğin olurmuş. Ahu senin diktiğin elbiseyi ne yapacak? Neyle kandırıyorsun? Biçmeyi, dikmeyi iyice öğrendiğin gün bir süre de Kürt dikişini

öğrenmen gerekecek. Bir tanesini istediğin gibi yapmak için on tanesini bozacaksın."

"Asla! Asla! Emin olun, elimden çıkan iş Ahu'ya yakışır şekilde olacak."

Odaya geri dönen büyükhanım kumasının ona takıldığını anlamadı.

"Senin elinden çıkan şey el işi olacaktır. Bakalım ne çıkacak?"

"Yani inkâr mı ediyorsun? İnsan işinde iyiyse, yaptığı el işi de iyi olur. Bu apaçık bir şey. Hepsi kendi el emeği olur. İstersen kocana sor."

"Bu kadar 'ben, ben' demeye gerek yok Homa; lafını çevirme. Konuyu sen açmadan çok önce benim yanımda o söyledi. Oyuncakla beni kandıracağını sanıyorsan, harman zamanı vaadi vereceğine, akraban Cafir'in Kasrışirin'den hediye getirdiği gömleklik kumaşı ver bana. Dikmesi de bana ait. O kumaşın rengi yüreğimi daralttı. Bakalım işe soyunanlardan mısın? Göreyim o zaman hakşinas olup olmadığını."

"Aaaa daha neler? Gelen hediye başkasına verilir mi hiç? Kim görmüş? Öyleyse sen de Meşhedî'nin Horasan'dan hediye getirdiği mavi kadifeyi ver bana. Sandığa çürüsün diye mi attın? Gerçi bugünlerde kadife elbise moda değil; benim de ihtiyacım yok ama verecek misin, bilmek isterdim. Başıma öyle minnet kakıp durma. Hem hakşinas olmam için öyle ahım şahım bir şey yapmadın ki! Çocukların, kocan için yemek pişirmişsin; ben de ondan bir lokma yedim. İnsan kıt görüşlü olmamalı. Farz et ki ben de Klara gibi biriyim."

Yeni mahsul olan üzüm salkımından küçük bir salkım kopardı, zarafetle ağzına aldı. Ahu:

"Aaa! Üstüme iyilik sağlık! Yedi sıpa doğurduktan sonra bekâret iddiası ediyor! Maşallah sana; turfanda kirazları yediğinde on dördüne basacaksın! Kendini Klara'yla bir tutuyor. 'Ben de Klara gibi biriyim'miş! Hem şunu da bileyim hele; nasıl oluyor da böyle durumlarda koca benim oluyor; başka yerlerde senin oluyor? Cevap versene, niye sustun?"

Onun itiraz tarzı Homa ile Seyit Mîrân'ın şakacılığına, hatta kendi isteğinin hilafına apaçık bir yaralamaydı. Kavga çıkmasın diye çocukların kalbi küt küt atıyordu. Seyit Mîrân bu atışma

sırasında Homa'ya göz kırptı, kahkahayla gülmeye başladı. Genç kadın da sessiz sedasız güldü, bir şey demedi. Abguşt yemeğindeki Umman limonu kokusu odaya yayılmıştı. Yemek kokusuna odaya gelen kedi sanki kendisine davetiye çıkarılmış gibi miyavlıyordu. Henüz kimse yemeğe başlamamıştı. Homa Klara'yla senli benli konuşmaya başlamış, fısır fısır bir şeyler anlatıyordu. Görünüşte kadının muhatabı oydu ama aslında Seyit Mîrân'dı.

"Bugün Susen adında bir sınıf arkadaşım bana soruyor: 'Sen fırıncı Sorabî Bey'in kızı mısın?' 'Evet' diyorum. 'Öyleyse kocan kim, ne iş yapar?' diyor. 'Henüz evlenmedim' diyorum. 'Niye makyaj yapıyorsun öyleyse?' diyor. Yarından itibaren makyajsız giderim sınıfa. Kaşlarımı da aldırmam. Tırnaklarımdaki ojeleri de sileceğim. Tıpkı okullu bir kız gibi ama saçımı örmeden evden çıkacağım."

Klara onun elini tuttu. Kınalı parmakları kalem gibi ince, uzun ve çok güzeldi. Tırnaklarındaki hünnap rengi ojeyi işaret ederek:

"Burası tamamen silinmiş."

"Orayı yüksük sildi. Onları da silince senin elin gibi olur."

Bunu söyledikten sonra kızın elini bırakmadı; kocasına şuhça gamzeli bakışlarını gönderirken yavaşça ekledi:

"Bakayım senin elin mi güzel, benimki mi?"

Odanın öbür tarafında et ile nohut ezen Ahu bunu duydu. Bu şımarık, kendini beğenmiş edalar kumasının yeni işi değildi. Yaratıcı tabiat nasıl balarısının ayaklarına tatma hissini konuşlandırmış, onunla bitkinin usaresini tadarsa, Ahu da sırtı onlara dönük olduğu halde iki gözü dışında onları gözetleyen iki gözü daha varmış gibi Seyit Mîrân'ın işveli kadının elini tuttuğunu gördü. Adamın şevkle, arzuyla onun elini bir tutuşu vardı ki sonunda çocuklar da utançtan gözlerini yere çevirdi. Sonra adam onun elini dudağına götürdü, öptü, yanağına sürdü. Kalabalığın içinde oturduklarını unutmuş gibiydiler. Şehvet ve bencillik gözlerini öylesine kör etmişti ki kendilerinden, nefret uyandıran aşklarından başka bir şey görmüyorlardı. Homa çocukça bir nazla, gizlice elini çekti, ona somurttu:

"Oh, yüzün diken gibi!"

Sonsuz bir hınç ve kıskançlık Ahu'nun göğsünü parçaladı. Keşke kıskançlık denilen şey tıraşlanabilir elmas kadeh olsaydı! Bu manzaraları görmek zavallı kadın için tasavvur edilemeyecek kadar tatsızdı. Bunları görmese belki bu bencil adama karşı eski aşk hatıralarından oluşan ve bütün tesellisinin bağlı olduğu gönül sandığındaki o iri elmas parçası veya şebçerağ incisi için bir bedel olurdu. Böyle yasal zulümlere şahit olmaktansa çocuklarıyla birlikte Seyit Mîrân'dan ebediyen uzak kalmayı tercih ederdi. Kocasının ve bu orospunun ona reva gördüğü aşikâr zulüm yüzünden içinde kopan kin ve nefret tufanı baş veriyordu. Bu olup bitenlere ne son verebilirdi? Yanında çocukları olmasa, şimdiye kadar yüz defa kendisini bu hayat gamından kurtarmış olurdu. Evet, elde edilmesi su içmek kadar kolay olan iki kıranlık tiryakla kendini rahatlatmış olurdu. Ancak bu durumda kocası onun bedbahtlığının ve azabının derecesini anlardı. Sadece bu durumda bu cefacı adamın taş kalbi pişmanlıkla, çaresi bulunmaz bir kederle ona, artık mevcut olmayan ona karşı biraz yumuşayabilirdi.

Ahu kendisini kuşatan umutsuz düşüncelerle sersemleşmiş, perişan bir halde öğle yemeğini sofraya getirdi. Ne Seyit Mîrân ile Homa ne de çocuklar onun çektiklerini anlayacak durumdaydı. Seyit Mîrân ufaladığı sengek ekmeğini abguşt yemeğine döküp eliyle karıştırdı. Boğazından geçmeyen Ahu dışında herkes yemeye koyuldu. Yemeye ilgi duyamayacak derecede gamlıydı. Bu aynı zamanda bir yemek değil, kanlı suydu, zıkkımdı. Kalkıp hasta kediler gibi mutfağın tenha bir köşesine veya ambara sığınmak, boşa çıkan idealleriyle yalnız kalmak istiyordu. Gençliğinin baharı hazan olmadığı, kadınca alımlılık ve lütuftan yeterince nasibini aldığı halde kocası ondan tamamen ürkmüştü. Rakiple savaş meydanında yenik düşmesi tahminin, zannın ötesine geçmiş, artık emin olmuştu. Bir ürküntü, tatsız bir korku bütün organlarına kadar nüfuz etmişti. Uyku ile uyanıklık arasındaki bir âlemde kalmış gibi, kendi soluğunu, kalp atışını duyup öldüğünü hissederken korkunç bir kâbus göğsünü sıkıştırıyordu. Ellerine bakıyordu; kemikliydi, odanın bir köşesinde duran Umman limonu gibi kuru ve kahverengiydi; her türlü güzellik ve zarafetten uzaktı. İş gören ellerdi. İş güç

onun gençlik çağının bir bölümünde güzellik bırakmamıştı. Hamurdan buruşmuştu. Tuzlu su kurutmuş, kırış kırış etmişti. Sacın önünde yanmış, kavrulmuştu. Bu eller güzel değildi ama güzelliği yaratmıştı. Dört kıymetli ve birbirinden iyi çocuk yetiştirmişti. Bunlar saadetin ve hayatın yeşil ve alımlı çiçekleriydi. Çocukların geleceği karşısında sorumluluk duyduğu için bir an rahat yüzü görmeyen bu eller, her parmağından bir marifet dökülen bu nazenin eller her halükârda şimdi gaddar bir rakibin karşısında onun yenilmesine sebep olacak bir araçtan başka şey değildi. Acaba onun başına gelen bu aşikâr zulmü ve acı macerayı yazıya dökecek biri var mıydı? Onu kim okursa, kuşkusuz üzüntüden gözyaşı dökerdi. "Yüzün diken gibi!" Seyit Mîrân'ın gün aşırı tıraş olması boşuna değildi. O mümin, mukaddes Seyit Mîrân "İnsan yüzünün tıraş olması haramdır!" diyordu. Saçlarını her hafta boyatması sebepsiz değildi. Onlar için mi saçları darmadağınıktı? Öyleyse Homa'dan önce neden yapmıyordu bunları? Liyakati mi yoktu, canı mı istemiyordu? Tüh sana be insafsız, duygusuz adam, tüh sana! Sevgiyi, vefayı hiç anlamamışsın sen!

Hayat için gerekli olan sefa ve samimilik bu evde gördüğümüz gibi yerini hınca, kıskançlığa bırakmıştı. Hatta komşuların bile davranış ve sözlerinde çok dikkatli olması gerekiyordu. İhtiyatlı, ağır olmaları, nereye adım attıklarını bilmeleri gerekiyordu. Çünkü iki kumanın açık veya gizli düşmanlığı yüzünden evin her yerinde cam kırıkları vardı. Ahu bunu biliyordu; temiz kalpli bir kadın olduğu için kocasının yanında bile kumasının olağanüstü bir güzellik ve cazibeden nasibini aldığını itiraf ediyordu. Homa'nın güzelliği onun kıskançlığını tahrik ediyor ama hınçlanmasına, nefret etmesine sebep olmuyordu. Çünkü bunlar Allah'ın verdiği şeylerdi. Öte yandan kendisi de çirkin değildi; bedeninde bir kusur yoktu ki başkalarını kıskansın. Uzunca süren küskünlük döneminden sonra geçici barış ve samimiyetin sağlandığı bir gün Ahu hiçbir kastı yokken:

"Homa sen de çok zalim ve şeytan sıfatlı birisin. Şeftali yanaklarınla, uzun billur gibi boynunla erkekler şöyle dursun, kadınları bile öldürdün!"

Büyükhanımın bu sözüyle dalkavukluk edeceğini veya üstü kapalı bir konuya değineceğini tasavvur etmek zordu. Homa ona ters ters bakarak memnunca:

"Ahu, yoksa sen de bana âşık mı oldun? Böyle olursa saadetim tam olacak. Çünkü duyduğuma göre kadının kadına aşkı uğursuzdur, iyi değildir."

"Evet, iyi anlamışsın; ben sana âşık oldum."

"Sahi mi Ahu?"

"Yeminle. Alagarson saçlarına âşık oldum. Bir de özellikle mağazanda yanan her zamanki kuvvet çerağına!" (Homa'nın altın dişinden kinayeydi)

"Benim gibi olmak istiyorsun demek. Dünya denilen ana eşimi doğuracak o zaman."

"Hile hurdada, işvede, rintlikte, kulağıkesiklikte."

"Allah da bilir. Elinden geliyorsa sen de ol. Deccal'in eşeği gibi bedenimin her tüyü bir saz çalar. Hileyle, afsunla yılanın gözüne sürme çekerim, öyle değil mi?"

Homa kaşlarını çattı; omzunun üzerinden bakalım ne diyecek diye ona baktı. Ahu bu sözü kumasının arkasından Hurşid'e söylemişti. Cevap verdi:

"Evet, yüzüne karşı tekrarlıyorum. Sen kendi hakkınla yetinmiyorsun; hileyle, afsunla, nazla, işveyle benim saf adamımı tamamen kendine çektin. Bu adam senin de kocandır; aslında kabahati sende bulmamam lazım. Azizim, sen kadınsın; kadınca özelliklerine dayanarak kocanı kendine çekmek için elinden geleni yapmalısın. Ben senden şikâyetçi değilim. Hata eden öbürü. Bana, çocuklarıma kötülük eden öbürü."

Ahu sustu. Aklı fikri Hurşid Hanım'daydı. Bu kadın, şüphe yok, sözlerini kumasına taşıyordu. Laf taşıyan nankör kadın yine de utanmıyor, ona dostluktan dem vuruyordu. Daha birkaç dakika önce birkaç avuç tarhana almaya gelmişti. Ses etmeden ona verdiğine ne kadar pişman olmuştu. Homa gönülsüz bir gülüşle:

"Sadece sana kötülük ediyor; çocuklarının tasası ne? Söz veriyorum; ben buradan gittiğimde akan suların hepsi geri döner. Sonsuza kadar bu adama bağlanacağımı mı sandın? Onun beni sürekli yanında tutacak biri olmadığını, bir gün olsun, yüz

yıl olsun, sonunda beni göndereceğini anlamayacak kadar salak mıyım? Terzilik öğrenmek için gece gündüz şevkle, heyecanla çalışmam boşuna değil herhalde. Kesinlikle emin ol, terzilikten üç kıran kazanacağımı anlarsam bu evde bir dakika durmam. Dala konmuş serçeyi görüyorsun ya; bu evdeki durumum da onun gibi. İşte bak; uçtu gitti."

Ahu düşünceden kaldırdı başını. Kumasının yüzünü gerçeğin, şerefin halesi kaplamıştı. Gözlerinde, ağzının çevresinde pişmanlık dalgaları vardı. Gerçekten doğru mu söylüyordu, yoksa onu kandırmak mı istiyordu? Bu kadının içindekileri sadece Allah biliyordu.

Her halükârda Homa'nın terziye gitmesi Ahu için bir bakıma kötü değildi. Yarım gün gözü onu görmediği için yüreği daha rahattı. Dediği gibi kuması bu günlerde kendisiyle daha az meşgul oluyordu. Bu mesele onun terzilik öğrenme aşkının yanı sıra, onun hareketleri, edaları boşluktan kaynaklandığından onun şerrinden kurtulmasının da tanığıydı. Bununla birlikte, huylu huyundan da vazgeçmiyordu. Raftaki aynada göz kenarlarına bakmak istiyor, Osman'ın *Kuran* ciltleri arasında kalması gibi çevresini makyaj malzemeleri kuşatıyordu. Böylece güneşin batışına, Seyit Mîrân'ın gelişine kadar kalkmamacasına oturuyordu. Böyle yaptığında o gün terzihaneye gitmekten vazgeçmiş oluyordu. Böyle zamanlarda genellikle Ahu ikinci, üçüncü defa kapıdan, pencereden başını uzatıyor, onun hâlâ kendisiyle uğraşmakta olduğunu görüyor, homurdanmaya başlıyor, söylediklerini komşular da duyuyordu.

"Yüzüne kurt düşsün Netenz şıllığı! Keşke Allah sana şu kaşı, gözü vermeseydi! Defolup gitse bari! Bir daha kalkmaz yerinden."

Bîjen evdeyse, yüksek sesle onun sözünü devam ettiriyordu:

"Eli aynalı yüz kişi, kel Sekîne sarıyor kellesini!"

Ahu el işaretiyle ona gözdağı veriyordu:

"Hişşt! Yüzsüz baş belası! Kavga edecek halim yok!"

Ancak onun haberi yokken kuması odadan bir güzel işitiyor, susup gülümsüyordu.

Homa'nın makyaj tarzı, aklına eser de uğraşırsa hep ustaca oluyordu. Kaşlarını rastıkla kalınlaştırıp karartacak yerde inceltiyor, hilal şeklini veriyordu. Kirpiklerini kıvırırken, gözka-

paklarını, yanaklarını gül rengine boyarken, büyük bir sanatkârın kalemle ilk şaheserini yaratırken ortaya koyduğu zarafet ve sabrı gösteriyordu. Bu mahareti Seyit Mîrân'ın evinde kazanmıştı. Bu övgücü ve sanattan anlayan adam, "Kadının kocasına her türlü cilveyi yapma hakkı vardır" diyordu.

Ona ev dışındaki hareketlerinin sade ve her türlü gösterişten uzak olmasını tavsiye ediyordu. Kadın eşyalarının alınması sırasında satıcılarla yüz yüze gelmesin diye Ahu'dan gizli ona çarşıdan allık, pudra satın alıp getiriyordu. Ahu bu durumdan haberdar olunca su görmüş ham kireç gibi kızdı. Tutucu kocası "öylesine" bir kadının önünde ne kadar küçülmüş olmalıydı ki onun adına böyle alışverişler yapıyordu. Homa'nın Allah vergisi güzelliği değil, bunlar onun nefretini uyandırıyor, canına ateş düşürüyordu. Ahu'nun kumalı yaşamından önce üç ayda bir iplikle yüzündeki tüyleri almak dışında yüzüne elini sürdüğü az görülürdü. Halecan'ın hediyesi ve gelinlik çağının hatırası olan tahta çerçeveli küçük ayna ile onun eskiden beri aşinalığı, alışmışlığı vardı ama uzun zamandır oyuncak olarak çocukların elinde dolaşıyor, oradan oraya düşüyordu. Daha sonraki evlilik hayatında boy aynası ile yarı boy aynaları ev eşyalarına eklenmişti. Ancak bunların hiçbiri kadın açısından ve ev dekoru olarak gerçekten masraf oluşturmamıştı. Evlilik hayatının başından beri makyaja özel ilgi duymamıştı. İşlerinin çok olduğundan, fırsat bulamadığından veya komşuluk ortamının buna izin vermediğinden değil, belki kocasının böyle şeyleri düşünmediğindendi. Seyit Mîrân-ı Sorabî aslında çoluk çocuğa karışmış bir ev hanımının süslenip püslenmesini hafiflik ve münasebetsizlik olarak görürdü. Bunca yıllık geçmişin ispatladığı bir şeydi bu. Gördüklerinde şüpheye düştüğü oluyordu. Yanlış mı görüyordu acaba? Homa terziye gitmediği zamanlar, yani güneşin hayatı tamamen aydınlattığı vakitte kalkıyordu. Evde erkek var mı, yok mu, aldırmadan başı açık hayata çıkıyordu. Yarım saat kadar havuz kenarında veya kuyu başında oyalanıyor, dişlerini fırçalıyor, elini, yüzünü zarif cildine zarar vermeyen, aksine cildin tazeliğini artıran kokulu sabunla yıkayıp temizliyordu. Böyle bir durumda, onun hayattaki divandan kalkıp inmesi için henüz evden çıkmayan Seyit Mîrân bu süre

zarfında hayata bakan pencere başından ayrılmıyordu. Her zamanki âdeti gereğince sabahın alacakaranlığında semaverin altını yakıyor, o saatte semaver kaynamış oluyordu. Çayını da demliyor, demlenmiş çay özel kabında bekliyordu. Ahu ile komşular Homa'nın yarım saatlik yıkanma ve temizlik faslından sonra tembel tembel odasına girdiğinde Seyit'in güler yüzle, tam bir Hıristiyan sefasıyla ona "İyi sabahlar!" dediğini duymuşlardı. Veya onun selamına cevap veriyordu:

"Aleykümselam hanım! Bugün nasılsın?"

Sonra bütün sıcaklığı ve güler yüzlülüğüyle temiz bir fincana çay veya süt koymuş oluyordu. Geceleri odada kaldıkları günler onun yatağını toplamaktan bile çekinmiyordu. Homa onun her şeyinden hoşlanırdı ama sebebini bilmeden bu işinden dolayı batınen nefret ediyordu. Hakaret hissine kapılıyordu. Ancak Seyit Mîrân kadının duygusunu, itirazını umursamıyordu. Hastaneden döndüğü zamandan beri, hanımına gizli gizli âşık olan bir hizmetçi gibi bu işte kendince zevk alıyordu. Homa'nın sessiz sedasız, mütevazı erkek kardeşleri, kız kardeşlerinin evinin onlar için kötü bir sığınak olmaması dolayısıyla, onun işine yerli yersiz karışmak veya eleştirmek yerine, hiç uğraşmamaya razıydı. Üstelik kadın başka birine aitken buna nasıl hakları olabilirdi? Bu arada sadece Hâlû Kerem kendine özgü ahlakı dolayısıyla onunla çekinmeden konuşuyordu. Ona kinaye yollu "Ermeni" diye hitap ediyor, herhangi ciddi bir garazı olmadan alaya alıyordu:

"Ermeni, bak neler çıkarttın? Bir gün bu dişlerini fırçalamazsan Allah'ın *Kuran*'ı mı bozulur?"

Seyit Mîrân da görünüşte Hâlû Kerem'in yanında oluyor, ancak için için ve dolaylı olarak karısını teşvik ve himaye ediyordu:

"Diş fırçalamak şeriatımızda müstehaptır. İslam peygamberi daima sahabesine tavsiye ederdi. Temizlik imanın bir parçası. Yüce Allah kullarının en günahkârı olan Firavun'dan sakallarını taradığı için hoşlanıyordu. Homa'ya ne kadar sabun alırsam alayım, yine ihtiyacı olduğunu görüyorum. Kuşkusuz bunu da bilirsin muhtar. Firavun sakalını tarayamasın diye şeytan onu kandırdı; o da tarağa inci taneleri yerleştirdi. Böylece Allah'ın katındaki küçük yerini de yitirmiş oldu."

Ahu böyle şeyleri görünce sade tabiatına, teklifsizliğine rağmen soğukkanlı ve kayıtsız kalamıyordu. Bunun anlamı, rekabet meydanını rint, beleşçi, bilgiç rakibine bırakmak demekti. Makyajı Homa'nın aksine eski usuldü. Kaşlarını rastıkla karga kanadı gibi koyulaştırıp birbirine bitiştiriyordu. Gözlerine sürme çekiyor, bazı komşularının sözüyle Homa'nın bütün güzelliğine rağmen üstün olan dudak kenarındaki beni koyulaştırıyordu. Belli belirsiz şekilde allık sürüyordu. Neden sürmesin ki? Kadın değil miydi? Onun kalbi yok muydu? Gönül gözü kör olan kocası güzel huy değil, güzel yüz istiyordu. Tesadüfen biri onun denizine dalacak olsa, Ahu'nun derin ve oturmuş bir güzellikten nasibini aldığını görürdü, tıpkı kûfi yazının nestalik yazıya nispeti gibi. Kemik yapısı biraz daha iri olsa, sağlıklı, kilolu çocuklar doğurması gereken bir kadın için kusur sayılmazdı. Önceleri iktisat olsun diye, elinden geldiği kadar çamaşırlarını dışarıda terziye diktirmekten çekinirdi. Ama şimdi kumalı olduğundan, özellikle örtünmenin kaldırılmasından beri zevkinde değişiklik olmuştu. Seyit Mîrân'ın örneklendirmelerle beyan ettiği akidesine göre kadının topuğunu güneş görmemeliydi. İtaatkâr ve hayâlı bir kadın olan Ahu kocasının bu akidesi doğrultusunda, aşık kemiğine kadar inen Hac Ali Ekberî sateninden şalvar giyiyordu. Eteği uzun olduğu için hep yeri süpürüyordu. Bu durum şehirdeki kadınlar, özellikle Kürtler arasında âdetti. Onun hep bu halde kalması nasıl mümkün olurdu? Kumaşı uzun şalvar giymeyi eski moda görüyordu. Buna karşın erkek pantolonu giymekten çekinmiyordu. Görevi iyice basitleşmiş olan donu, kenarındaki hoş örgülü tülleriyle tek başına aşk rumuzlarının defteri gibiydi. Kendi kıyafetleri için fazla kumaş harcanmasında ısrar etmiyordu. Sanki zamanede kadın giysilerinin kısaltılması da bu iktisatla uyum içindeydi. Ahu da bunun seçkin örneği olan kumasına ve zamaneye uydu ister istemez. Ancak onun uyması akıllı bir kadının metaneti ve ihtiyatıyla birlikteydi. Çünkü o, büyük küçük dört çocuk annesiydi. Herkesten olmasa bile, onlardan utanması gerekirdi. Çocukları annelerinin insani bir ihtiyacı dışında kalan her şeyi anlıyordu. İçindeki derdi gizleyerek, görünüşte soğukkanlı kalarak onlara, şeker kırmak için babalarına haber vermelerini söylediğinde Behram,

"Gelmesine ne gerek var sanki? Kendimiz kırarız. İş mi yani?" cevabını veriyordu.

"İş değil tabii ama onun gelmesini istiyordum. Anneciğim, sizin de hakkınız var. Sıcak su torbası gibi yapıştı şu şıllığın karnına. Yanında kıpırdayacak olsa, rüzgâr uçurup götürecek diye korkuyor. Üstelik şekeri daha iyi kırıyor, biz ufalıyoruz."

Eski topuksuz lastikler yerine yüksek topuklu ayakkabı seçti. Bu gibi şeylerde çok değişiklik olduğundan onu da etkiliyordu. Ama her şeyde Ahu'nun bir gözü Homa'daydı. Bir defasında onu taklit etmek için saçlarını kısaltmaya yeltenince komşular elini tutup engel oldu. Nukre yalvararak:

"Allah aşkına azizim, böyle güzel saçları makas celladına teslim etmek yazık değil mi? Herkes böyle harman gibi saça sahip olmak ister."

Görümcesi:

"Saçının alagarson olmasının başka sebebi var. Saçkıran var onun saçında; kısa tutmak zorunda."

"Evet, Hurşid, bunu iyi dedin. Bir yemek yapsa da içinde bir tel saçı olmasa diye hasret çekiyorduk. Bu meseleyi Seyit Mîrân'ın ağzından çok duydum. Ne yaparsa yapsın, saçının dökülmesini engelleyemiyor. İnşallah kel kalıp başına peruk taktığı günü de görürüm."

Nukre bir tür tarafsızlıkla:

"Korkma; o gün izzeti daha fazla olacaktır. Keller şanslı olur. O kör de olsa, bahtı açıktır."

"İyi dedin Nukre. Gönlü kör bu adam bilmem onda ne gördü de bizde görmedi? Sanki Homa iki sarılı yumurtlayan tavuk. Ya da peynir mayası için iyi süt veren keçi. Ah şu zamanenin vefasızlığı ah! Bunların yaptıklarından yavaş yavaş sıkılmaya başladım artık!"

Ahu'nun saçlarını kısaltmaktan amacı kumasıyla rekabetten ziyade aşırı derecede gürlüğüydü. Hamamda sadece saçlarını yıkamak için bir tellağa ihtiyacı vardı. Hamamdan çıkan herkesin omzundan büyük bir yük kalktığını görüyor, "Oh ne mutlu sana! Keşke başımı da vereydim de götürüp hafifletseydin!" diyordu.

Seyit Mîrân'ın tabiriyle içtikleri su ayrı gitmeyen Haciye Hanım gitmiş olsa da saçlarını örmede ona yardımcı olacak başka komşular vardı. Örgülü saçları otururken yere değiyor, herkesin beğenisini kazanıyordu. Hurşid Hanım "Saç suyunu gönülden alır; herkesin gerçek saadetini saçlarının uzunluğundan anlamak mümkün" diyordu. Bu bakış açısına göre kısa ve cılız saçları olan Homa gerçek saadetten nasibini almamıştı. Onun saadeti er geç pencereden atılacak bir tabloydu.

Ahu'nun belirgin özelliklerinden biri de kalın dudaklı olmasıydı. Onun gözlerini gören biri, döner bir kere daha dikkatle bakardı. Aynanın karşısında durduğunda kendini eleştirecek bir şey bulamazdı. Hatta bazen hoşlanırdı. Siyah badem gözleri, teslim olmuş o hoş ve soylu haliyle çocuk sahibi olmadan önceki parlaklık ve cazibeye sahipti. Kendi tabiriyle nasip kısmet dediği gamlı sessizliğine rağmen hoşgörü ve umudu gurur ve istiğna ile karışmış, pınara düşmüş sikke gibi bu gözlerin derinliklerinde parlardı. Oval yüzü, latif ve genç cildi, etli dudakları, özellikle alımlı tebessümü normal şartlarda bile sıcak ve çekiciydi. Hassas, kan saçan, kocasını seven bir kalbin atışlarını açıkça gösteren sade, cilvesiz bir çekicilik. Kumasından işve ve naz yağarken onun davranışlarında sadelik ve alçakgönüllülük okunurdu. Görende heves ve kıskançlığı değil, asalet ve muhabbeti hatırlatan sadelik ve alçakgönüllülük. Son zamanlarda düzenli olarak yirmi günde bir gelen ve iki kıran alan özel meşşatesi* Fatıma Dorenge çalışırken veya tezgâhını toplayıp çantasına koyduktan sonra gideceği sırada ona sıcak sıcak bakıyor, gülümseyerek şöyle diyordu:

"Hanımım, vallahi nasıl oldun biliyor musun? Müşterilerimin arasında şimdiye kadar senin gibi makyajını göstereni görmedim. Ben kadın halimle, dudağının kenarını öpmeye hevesleniyorum. Bakalım sen beğenecek misin?"

Ahu aynayı onun elinden alıyor, kusur bulmaktan ziyade beğenili bir gözle makyajlı yüzünü inceliyordu. Koyu kırmızılığının dağılması için dudaklarını birbirine sürdükten sonra mesela şöyle diyordu:

---

* Gelin süsleyen kadın. Kuaförlük ve makyaj ustası. (ç.n.)

"Eline sağlık Fatıma Hanım; bu kez kaşlarımı kötü yapmadın. İyi oldu, şu rastıkla rahatlattın beni. Saçımın ön tarafları fena olmadı. Ama ne fayda; satıcının bir peh pehi alıcının bir hayrına değmez."

Meşşate ile iki üç defa saçlarını kısaltmayı konuşmuştu. Fatıma aynı görüşte olmasa da bir gün, işinin ehli olanlardaki cesaretle makası eline aldı, boynuna yakın yerden saçlarını kesti. Ahu onun ne yaptığını anlayana kadar iş bitmişti. Aynaya baktı, utanarak elini ağzına koyup gülümsedi.

"Fatıma Hanım, güzel olmadı galiba!

"Azıcık sabırlı ol hanımım. Daha işim bitmedi. Her kıvrıma, büklüme öyle bir tuzak koyacağım ki yüz divane gönlü düşürecek. Şimdiye kadar elimi uzatmamamın sebebi yazık olacağı endişesiydi. Aynayı hemen eline tutuşturmak benim kabahatimdi.

Kız olduğu için içerde bulunma hakkına sahip Klara dışında odada çocuk bırakılmadı. Bu da onlara işlerinde acele etmeme imkânını veriyordu. Meşşate olağanüstü bir dikkatle, başından, yüzünden ter dökerek söylediğini yaptı. Hünerinin bütün tekniklerini, saçları mizanpli yaparken kullandı. Utanıp sıkılarak ücretini alıp vedalaştığı sırada Ahu birkaç kez aynaya baktı; yüzünden bir hoşnutsuzluk dalgası geçti. Yine de şüpheliydi. Kocasının bu halini beğenip beğenmeyeceği meçhuldü. Genellikle kadın kendi saçında, makyajında, giysisinde bir şeyi beğenirken, erkek başka şeyi beğenir. Meşşate ona güvence verdi.

"Güzel olmadığını düşünüyorsan çok yanılıyorsun. Bu yanılgı henüz yeni makyaja alışmadığından ileri geliyor."

Tesadüfen Seyit Mîrân eve geldiğinde hemen onu çağırttı. Ahu bir çırpıda örtüsünü başına geçirip öbür odaya gitti. Kocasının çok yakında, iki gün sonra yani cuma günü Bağ-ı Ney'e misafirlerinin geleceği anlaşıldı. Misafirler mümkün olan en iyi şekilde ağırlanmalıydı. Bu ziyafet bilindiği gibi yeni belediye başkanının gelişini kutlamak için düzenleniyordu. Başkan Tahran'da seçilmiş, batıya gönderilmişti. Şazde Muhsin Mirza, Nayib-i Hüseyin Han Muînülmemalik ve şehrin tanınmış, güvenilir kişilerinden birkaçı daha davetliler arasındaydı. Bazı fırıncılar da vardı ama hiçbirine henüz bir şey söylenmemişti.

Resmi davetlilerin sayısı toplamda yedi kişiyi aşmasa da kırk kişiye göre hazırlık yapılmalıydı. Seyit Mîrân'ın keyfi yerindeydi. Gülümsemesi yüzünden hiç eksilmiyordu. Sanki iş hayatında onu yeni başarılar bekliyordu. İki gün sonraki hazırlıklar hakkında onunla sıcak ve samimi olarak görüştü, meşveret etti, her şeye ilişkin görüşünü sordu. Klara'ya kâğıt kalem almasını, ziyafetin yaklaşık masraflarını hesap ettikleri gibi yazmasını söyledi. O gece onlarda kalan ve ertesi sabah köye hareket edecek olan Sefidçağalı Cafir'e ve Homa'nın kardeşi Hanbaba'ya gidişlerini iki gün ertelemelerini rica etti. Ziyafet günü ikisine de ihtiyacı vardı. Kadınların, özellikle Homa'nın görüşü, tamamlanan malzemelerin bağa götürülmesi, aşçı ile öğle yemeğinin orada hazırlanmasıydı. Ancak Seyit Mîrân öğle yemeğinin evde hazırlanmasını, öğleye doğru bir, iki fayton tutarak bağa götürmelerini söylüyordu. Bu öneri, zahmetinin az olması yanı sıra konuklar için sürpriz ve şaşkınlık vesilesi olurdu. Homa ile Ahu kabul etti. Yemek servisi yapmak, pilavın üstüne safran dökmek, küçük büyük daha birçok iş için kadın lazım olduğundan yemeği götürülürken fayton ile birlikte Ahu'nun da bağa gitmesi kararlaştırıldı. Seyit Mîrân odada bulunan bütün çocuklara o gün annelerini hiçbir şekilde rahatsız etme haklarının olmadığını, bahçeye gitmek isterlerse, bunun öğle yemeğinden sonra, ikindiye doğru olacağını tembihledi. Annesinin işaretiyle gizlice babasının iznini almayı başaran Behram kural dışında kalıyordu. Sabah erkenden annesiyle birlikte bağa gidebilirdi.

Bütün konuşma süresince Ahu başörtüsünü yüzünde tutmuştu. Odada iki yabancı adamın bulunmasından değil, herkesten, özellikle Seyit Mîrân'dan utandığı için bir kere bile başını, saçını göstermemeye özen gösterdi. Bu adam kocasıydı, ancak zaman geçtikçe ona yabancılaşıyordu. Üçüncü yılın yaz mevsimi de geçmişti ve o tozun toprağın içinde bir köşeye atılmış, işe yaramaz eski bir ayakkabı gibiydi. Ömrü, gençliği boşuna bir bekleyiş içinde geçiyordu; en azından, günün birinde vefasız sahibinin işine yarayacağına ilişkin umudu da yoktu. Hanbaba ile Cafir kendi mallarına bakmak için hana gittiğinde Ahu eski zamanların sahte gelinleri gibi hâlâ yüzünü açmaktan kaçınıyordu. Kulağı kirişte olan uyanık Homa'nın sinsi ve şey-

tanca gülüşleri eksilmiyordu. Eziyet etmek amacıyla ve şaka yollu, Ahu'nun başörtüsünü tutup çekerek bir yana attı, Seyit Mîrân'ın onu iyice seyretmesini istedi. Bu kadın kumasına karşı duyduğu o kadar yakıcı kıskançlığa, kocasını gözetim altında tuttuğu Argos* gözlerine, ne olur ne olmaz diye onu hep soru yağmuru altında tutmasına rağmen Ahu'nun mutlak mahrumiyetine gönlü razı olmuyordu. Ondan hoşlanmasa da haline acıyordu. O halim selim kadına karşı açıkça zulmettiğini biliyordu. Seyit Mîrân'ın onun masumluğu hakkındaki görüntüsüne, açığa çıkmamış yeminlerine rağmen eski karısını, nedimini unutmasının kesinlikle mümkün olmayacağını düşünüyordu. Terziye gittiği günlerde yarım gün evde yokken Ahu'nun muradına ermiş olmaması mümkün müydü? O günlerde kadının tekrar işleri yoluna girmiş olamaz mıydı? Adamı öğle yemeği ve çay için odasına davet etmemiş miydi? Her şeyden vazgeçse de ne yapılabilirdi? Böyle şeyleri görmek istemiyorsa, terzilik hevesinden vazgeçmesi, dizini kırıp evinde oturması gerekiyordu.

Her neyse, kadının başı açılınca Seyit Mîrân yeni makyajı hakkında iyi kötü bir şeyler söyledi ama sonra gülmesi tuttu. Bu gülüş başkalarına da cesaret verdi. Genel olarak annelerinin makyajlarından hoşlanan ve bunun hiçbir şeyle ilgisi olmadığını düşünen çocuklar ona takılmaya başladı. Mehdi annesinin başörtüsünü tekrar başına geçirip yüzünü örtmesin diye çocukça bir haylazlıkla kaptı, dertop yapıp bir köşeye fırlattı. Bîjen:

"Annemin boynu lari horozu** gibi olmuş!

Bu lafa Seyit Mîrân, Homa, Behram, sessiz sedasız odanın bir köşesinde ödevini yapan Klara gülmeye başladı. Çocuk daha fazla şirinlik yapmak için annesinin arkasına sessizce yaklaştı, daha önce gür saçlarla örtülü olan, şimdi açıkça ve tuhaf bir şekilde görünen boynuna, kulağına elini sürdü, Gozerçal-i Hasanhan'daki tavukçuları taklit ederek sesini kalınlaştırdı:

"Bir lari horozunun parası.."

* Argos yüz gözlü mitolojik dev. Tanrılar tanrısının eşi olan Yunen rakibi İv'i gözetlemesi için onu görevlendirdi. Gözlerinin yarısı hep açıktı. (ç.n.)

** Denizli horozuna benzeyen bir horoz türü. (ç.n.)

Ahu gülümsüyordu ama yüreği kin doluydu. Geri döndü, belli belirsiz bir öfkeyle çocuğa gözdağı verdi.

"Kuyruğu kel, şişman bir lari horozu..."

Annesi onu kenara çekmek isteyince Bîjen daha da üsteledi. Önyargısız bu şirinliğiyle babasını, babasının karısını daha çok güldürmek istedi. Çileden çıkan Ahu artık kendini tutamadı, çocuğun yanağına öyle bir tokat aşk etti ki dört parmağının izi çıkıp morardı. Kadının bu hareketinden hoşlanmayan Seyit Mîrân nefretini kustu:

"Vah vah! Şu manasızlığa bak!"

Çocuk ağlamadı, şaşırıp kalmıştı. Baktı ki gülme, şaka ortamı değişti, hınç ve pişmanlıkla yavaşça büyük odadan attı kendini dışarı. Ahu arkasında çocuklarıyla dışarı çıkarken söylendi:

"Ben onun istediği biri değilim, zorla değil. Karısının aşkına ihanet etmek istemiyor, zorla değil ya!"

Sonuçsuz kalan bu davranışı yüzünden kendini o kadar düşkün hissetti ki bunun on katı kadar da giden saçlarına hayıflandı. Ama bu öldürücü bir gam değildi. Bir ay, en çok iki ay sonra saçları boynunu, kulaklarını kapatacak şekilde uzardı. O günden sonra iki üç hafta boyunca başörtüsü giydi; meşşatesini de değiştirdi.

Zaman akıp geçiyor, bu çırpınışlarının hiçbirinin onu kocasının mahbubu yapamayacağına yavaş yavaş ikna oluyordu. Hangi planı yapsa tutmuyor, her kurgusu yenilgiyle sonuçlanıyordu. Seyit Mîrân sokağın tozuna toprağına, evindeki kuşlara ilgi gösteriyor, ona göstermiyordu. Kadının baht yıldızı tamamen batmıştı. Bir daha ne zaman ve gökyüzünün hangi köşesinden doğup kendini ne zaman gösterirdi?

İnsanın tabiatında vardır; sürekli ruh işkenceleri hariç, en büyük acılara, dağlamalara, mahrumiyetlere direnir. Ahu'nun yaşantısı sürekli bir ruh işkencesiydi. Başı kalabalık olmasına, çocukların terbiyesiydi, sevgisiydi, bakımıydı, onu meşgul etmesine rağmen, bir şeyden dolayı ölümüne acı ve zelillik hissediyordu. Bu da kocasının sevgisizliğinden ibaretti. Bazen hele hele çocuklar itaatsizlik, yaramazlık, dik başlılık edip bunaltıklarında hırslanıyordu:

"Oturun şuraya geberesiceler! Valla delirttiniz beni! Hayattan bıktım ya! Siz olmasanız, yedi defa gitmiştim bu evden. Allah canımı da almıyor. Kim için, ne için? Bu dertli, azaplı hayat ruhumu kemiriyor!"

Böyle durumlarda gittikçe şirretleşen, keyfi kaçan, iğneli laflar eden Bîjen çemkiriyordu ona:

"Git, git hadi, yallah! Hemen şimdi git, neyi bekliyorsun? Yanımızdan gidince dünyanın sonu gelecek mi sandın?"

Ahu ona dönerek:

"Kim demiş gideceğim diye Bîjen, ha? Pekâlâ, bundan sonra sizin anneniz değilim. Ben şimdi gidiyorum; gidin kendinize başka anne arayın! Gidin Homacan'ın yanına; size bir şeyler anlatsın! Sizi de kendi yağınızla kızartsın de haz alın! Hey şaşkın bülbüller hey! Siz de bana kötülük ederseniz, sonunda korkarım aynı derde müptela olursunuz."

Sonra Ahu başına çadorunu geçiriyor, evi, çocukları terk ediyormuş gibi yapıp gizlice Hurşid'in veya Nukre'nin odasına süzülüyordu. Başlangıcında annenin öfkesi, gözyaşları, üzüntüsünün hâkim olduğu bu sahne, şakayla, oyunla sona eriyordu. Aşağı yukarı yarım saat içinde çocuklar annelerinin nereye saklandığını anlıyorlardı. Birlikte gidiyor, yaptıklarına pişman olduklarını söyleyerek eline ayağına sarılıyor, onu odaya getiriyorlardı. Komşular çocuklara, annelerine karşı edepli, akıllı çocuk olmaları, değerini bilmeleri, ilerde onun iyiliklerinin karşılığını vermeye çalışmaları yönünde nasihat ettiklerinde Ahu onlardan yüzünü çeviriyor, "Eee, ondan ne gül aldım ki bunlardan gülsuyu çıkarayım?" diyordu.

Ona her şeyden çok azap veren şey, çocukların birbiriyle geçinememesiydi. Sanki düşmandılar birbirlerine. Külhanbey kılıklı Bîjen, küçük, yarım canlı Mehdi'yi dövüyordu. Behram da Klara'yı. Annelerine de el kaldırıyorlardı. Sabahları kahvaltıda Mehdi'nin küskünlüğü bitmiyor; annesinin bir iki esaslı tokadından, çimdiğinden ibaret günlük nasibini almadan keyfi yerine gelmiyordu. Vurdu kırdılarını, ağlama zırlamalarını, yaygaralarını dinleyen Seyit Mîrân görünüşte soğukkanlı kalsa da için için rahatsız oluyordu. Onlarla baş edemeyen Ahu genellikle çığlığı basıyor, kendine, bahtına verip veriştiriyordu. Özellik-

le ona duyurmak için sesini yükseltiyordu. Seyit Mîrân büyük karısına karşı insafsızca davranışıyla, çocukların terbiye ve eğitim meselesinde kayıtsız ve soğukkanlı kalarak bir zindan hazırlamıştı. Bu zindanın demirleri çocuklardı. Ahu her halükârda çocukların penceresi sayesinde yarının aydınlık ve umut verici gökyüzünü görüyordu. Onlar olmasa, hayatın her anının anlamsızlaştığı aziz çocuklar. Güzel, kara gözlü, etli dudaklı, siyah gür saçlı çocuklar. Annesinin üzüleceğini düşünmeyen şirret Bîjen'in, annesinin çadoruna yapışık duran inatçı, hassas Mehdi'nin bir tel saçını, dünya servetinin yarısına, rengârenk lezzetlerine değişir miydi? Hiç kuşkusuz değişmezdi. Öyleyse neden nankörlük etsin, kendini tüketsin dursun? Genellikle bu konuyu çocukların uyuduğu gece vaktinde düşünüyordu:

"Sahi, çocuklarım da olmasa ne yapardım? Allaha şükür, onların varlığıyla gözlerim aydın. Benim hayatım bunlar. Geleceğim onların da geleceği. Neden rahatsız oluyorum? Üzülmekten yüreğim kabardı."

Çocuklar arasında okula gitmeyen, daimi, ayrılmaz can dostu olan Mehdi'yi diğerlerinden çok seviyordu. Artık o kadar küçük olmasa da iki yaşındaki çocuk gibi onu tutup havaya atıyor, yakaladıktan sonra şapır şupur öpüyor, sesi komşuların kulağına kadar gidiyordu. Onu engin bir sevgiyle göğsüne bastırıyor, "Canımın içi, gönlümün tesellicisi, kocam, her şeyim misin sen? Sen varsın ya, hiç üzülmem. Hiçbir şey istemem" diyordu.

Kırık bir kalbin çare bulmaz tecellilerinden olan bu tür sözler, tezahürler kuşku götürmez gerçeğine rağmen, Ahu'nun komşuların, elâlemin gözü önünde meydanı boş bırakmadığının da bir göstergesiydi. Daha az düşünmek için akşamları odada çocukları oyuna, tiyatro yapmaya zorluyordu. Behram annesinin çadorunu sarık yapıp başına geçiriyor, babasının eski sarı abasını omzuna alıyor, mersiyeci olup minbere çıkıyordu. Pürüzsüz, olgun sesi olduğundan öyle şeyler yapıyordu ki ev içindeki bütün komşular odaya seyre geliyordu. Çocuklar minder dibinde maskaralık yapıyor, yalandan ağlıyor, gerçekten gülüyorlardı. Dans ediyor, şarkı söylüyor, hurra çekiyor, hiçbir sınır tanımayan gürültü patırtıyla odanın altını üstüne getiriyorlardı. Biri erkek,

biri dişi, o iki uğursuz baykuş da loş, ıssız odalarında bu kadar mutlu muydular? Tembellik, sessizlik, hep bir yere dayanmak kuşkusuz tembellik ve rehavetten başka bir şey vermezdi. Oysa Ahu hep zinde ve hareket halindeydi; çocuklarının uğruna çalışmaktan asla geri durmuyordu. Evet, bu çocuklar onun hayatında büyük bir rol oynuyordu. Gaflete düşüyor, bir iş için veya nargile içmek için komşulara geçiyor, geri döndüğünde tertemiz, düzenli odanın karman çorman olduğunu görüyordu. Yorgun argın uykuya teslim olduklarında, okulları, hatta hastalıkları bile onun için meşguliyetti. Onları düşünmek onu yoruyor, yorgunluk unutmayı yanında getiriyordu. Bununla birlikte, gerçek ve kalıcı mutluluk, Lut Çölü'nde ne kadar çiçek, bitki varsa, Ahu'nun hayatında da o kadardı. Bütün sözlerine, hareketlerine gam gölgesi düşmüştü. Bu, günlerin tozunu unutulmuşluk perdesine çekecek bir ciğer dağı değildi; acı, takat tüketici bir işkenceydi; tıbbi bir perhizdi de sürekli dozu artıyordu. Gizli veya açık ah ile gözyaşları günden güne ruhunu kemiriyor, bedenini eritiyordu. En büyük sevinci, uygun bir vakit, boş bir köşe bulmak, içindeki düğümü çözmek için ağlamak veya bir sırdaş bulup bir saat onunla dertleşmekti.

Ev içi komşuları arasında Nukre ile kızı diğerlerine nispetle daha çok dert arkadaşı oluyordu. Yaşlı, kamburu çıkmış Nene Bîbî elinde iği, bazen onu hatırlıyor; iki üç gece yanında kalıyor, onun hesabına üzülüp dua ediyordu. Homa'dan daha etli butlu olmasına rağmen, Mehdi'yi doğurduğunda fiske vurulacak olsa derisi çatlayacak olan kadından şimdi sadece o deri kalmıştı. Canı gibi sevdiği, eşi benzeri bulunmaz aziz kocası Seyit Mîrân hemen hemen üç yıldır sabahtan yuvasını, eşini terk eden, bir daha geri dönmeyen güvercin gibi onun yanından uzaklaşmıştı. Bu onu görüyor ama o bunu görmüyordu. Sanki Ahu ölmüştü, ruhu bütün olağanüstü hassasiyetiyle kocasının kirli hayatına, haince yiyip içmesine, vefalı yârine vefasızlık etmesine şahit oluyordu. Öğlen veya akşam hayata adımını attığında kısa ve cılız öksürük sesi işitildiğinde hicranlı, zavallı kadın düşünüyordu:

"Belki aklına eser de benim odaya gelir. Bakarsın çocukların halini hatırını sorar."

Ama heyhat! Seyit Mîrân aynı Seyit Mîrân'dı; eski hamam eski tas. Homa'yı aldığından beri, bir süredir unutulan güllere uğramak gibi özel durumlar dışında hayatta görülmüyordu. Hani bir ev sahibi gibi gelecek, dolaşacak, oturacak, komşularla haşır neşir olup vakit geçirecek; yoktu öyle şey. Gözü kapalı ölü gibi mezarına doğru koşuyordu. Koridorda göründü mü başı önde, bir yabancı gibi hayatı boydan boya, havuzun kenarından, başka bir yerden değil, geçiyor, büyük eyvanın basamaklarını çıkıyordu. Orada ilk gecesini geçiren, tanışılmamış, çekingen bir komşu gibiydi. Hatta hayatta oyalanmamış olmak için aptesini bile eyvanda alıyordu.

Bağ-ı Ney'deki ziyafetin vakti gelince, alınan karara göre, bahçede, Homa'nın gözünden uzakta, bir fırsatını bulup ona bazı şeyler söyleyebileceği için kendini teselli ediyordu Ahu. Ama kumasını hâlâ iyi tanımamıştı. O gün Homa evde kalmadı. Cafir ve Hanbaba ile birlikte faytonla tencereler ve öğle yemeği malzemeleri götürülürken, onun ardından düzenbaz kadın iki dirhem bir çekirdek süslenmiş, düğüne gider gibi en iyi elbisesini giymişti. Bîjen'i aldığı gibi faytona bindi; ondan önce bağa vardı. Bu davranışı Seyit Mîrân'ın isteğine aykırıydı. Çünkü misafirlerinin küçük karısını görmelerini istemiyordu.

Bundan sonra Ahu bir hafta boyunca her sabah adam evden çıkacakken birkaç dakikalığına odasına çağırarak, "Peki benim durumum ne olacak? Neden bana böyle davranıyorsun? Neden hakkımı çiğniyorsun? Neden? Neden?" diye sormak için kendini cesaretlendirdi durdu. Kendisine karşı sevgisizliğinin, ilgisizliğinin, Homa'yı bir gözle, kendisini başka gözle görmesinin sebebini soracaktı. Ancak her defasında çabası sonuçsuz kalıyordu. Eyvan kenarına kadar geldiğinde sanki sesi çıkmaz oluyordu. İçindeki bütün tufana rağmen rahatsızlığını adamın yüzüne vurmaktan utanıyordu. Seyit Mîrân'ın geçerken soğukkanlılığı, sanki onu hiç görmemesi daha çok ikircikliendiriyordu. Nihayet bir gün seslendi ona:

"Meşhedî!... Zahmet olmazsa bir dakika..."

Seyit Mîrân eyvan kenarında duran, dudaklarında hafif ve güven vermeyen bir tebessüm olan Ahu'nun yanına geldi. Her kaşı bir yerde, heybetli bakışları keyifsizdi. İtiraz eder gibi:

"Ne diyorsun? Benden ne istiyorsun?"

Ahu dudaklarını belli belirsiz kırmızıya boyamış, zülüflerini bir taraftan şakağına dağıtmıştı. Kocasının ters tavrı yüzünden tebessümü lamba sıcağına tutulmuş saç teli gibi söndü. Sanki yabancı bir adama ahlakdışı, çirkin bir talepte bulunmuş, en kötü cevapla karşılaşmış gibiydi. Utancından, telaşından rengi değişti. Rahatsızlığını, heyecanını üstünden atmak için bir baş hareketi yapıp saçlarını bir yana attı. Kekeleyerek:

"Bizim saati tamire vermeni söyleyecektim. Bir süredir iyi çalışmıyor. Günde bir iki defa kurmak lazım. Okula giderken çocukları yanıltıyor."

"İyi çalışmıyor mu? Ne zamandan beri?"

"Bir aydır. İstersen odaya gel, dene bir kere. Belki de saatçiye götürmeye gerek yoktur."

Seyit Mîrân'ın kaşları çatıldı. Hemen topukları üstünde geri döndü. Giderken:

"Tamam, tamam, başka zaman!"

Ahu şaşkınlıktan elleri göğsünde kenetlenmiş kalakaldı. Odasına dönerken acı, alaylı bir gülüşle:

"Hıh, kaçtı işte! Sanki o cin, ben bismillah! Sözümü bitirmemi bile beklemedi. Yiyeceğim sanki onu!"

Umutsuzluk ve sinirden ağlaması, içini dökmesine izin vermiyordu. Mehdi eyvanda durmuştu. Hoş bir biçimde babasını taklit etti. Zavallı kadın sonsuz bedbahtlığı yüzünden gülmeye başladı.

Ahu bu durumu yaşayınca Hurşid Hanım'ı haber aracısı yaptı. Bu kadın uzun zamandır Homa ile yakınlık kurmuştu. Üstelik içinde Ahu'ya karşı sebepsiz bir hınç vardı. Seyit Mîrân'la temas ve sohbetlerinde, adamın uygunsuz davranışını dolaylı ifadelerle örterken Ahu'dan alaylı alaylı söz ediyordu. Herkesle hatta yaşça kendinden büyüklerle, mevki sahipleriyle konuşurken biraz amirane ve küstahça ifade tarzı vardı. Sanki herkesin, özellikle erkeklerin ondan dinlemesi gereken bir mesele vardı ortada. Bir gün Hurşid koridor kapısının eşiğindeyken Seyit Mîrân'ın yolunu kesti, her zamanki minnettar ifadesiyle gidip büyükhanımını görmesini, onunla ne işi olduğunu anlamasını istedi.

Bunun üzerinden birkaç gün geçti. Kışın habercisi hafif bir kar ve kuru soğukla geldi. Bir gün öğleden sonra Seyit galoşlarını giymek için her zamankinden erken gelmişti eve. Homa da terziye gitmişti. Bu odaya geldi. Ayakkabılarını çıkarmadan halıya basarak gitti, rafın kenarına dayanıp durdu.

"Pekâlâ Ahu, işte buradayım; ne işin var benimle?"

"Ne işim mi var? Sen de biliyorsun ne işim olduğunu. Seni görmek istiyordum; hakkım yok mu yani?"

Mahmur, arzulu gözleri hemen yaşardı. Heyecanını önlemek için dudaklarını ısırdı. Seyit Mîrân Behram'ın eşyalarının durduğu öbür rafa gitti. Bir süre çerçeveleri seyreder, oğlunun kendine has zevkle dizdiği el işleriyle meşgul oluyormuş gibi göründü. O haldeyken şaka yapar gibi, bilmezlikten gelerek:

"Beni her gün görmüyor musun yani? Senin için yetmez mi? Bu odaya gelmemin, gelmememin ne farkı var?"

"Ne farkı mı var? Diyelim ki sen benim kocam değilsin veya erkeklikten istifa ettin. Çocuklarının babası olmaktan da mı istifa ettin?"

"Kim diyor babalıktan istifa ettiğimi? Neleri eksik ki?"

"Hiç canım, hiç eksikleri yok; asla ve kat'a!"

Kadının hem konuşmasında hem hareketlerinde tedirginlik vardı. Bir şey boğazını fena halde sıkıyor, konuşmasına engel oluyordu. Suskun bir itiraz ve kendine has gururla adamdan çevirdi yüzünü. Geri döndü, kapının yanında omuzlarını rengi solmuş çerçeveye dayadı. Karşısındakinin suskun, duygusuz görüntüsünde, kendi gönül derdi ve titrek, koyu renginden başka bir şey görmediği için bir süre aydınlık dam kenarına ve lacivert gökyüzüne baktı. Ansızın adama döndü. Daha önce hiç görülmedik bir iradeyle, tel bir kırbaçtan daha can yakıcı bir çıkışla şarladı:

"Neden bana böyle yapıyorsun Mîrân? Bugün burada, yarın mahşerde Allah'a nasıl cevap vereceksin?"

Seyit Mîrân başını öne eğdi. Görünüşte üstüne alınmak istemedi. Ahu başörtüsü başında, vücudu öne eğik, tam karşısında durmuştu. Hınçlı, hakaret edici isyan eli hâlâ kalkıktı. Aynı tarzda konuşmasını sürdürdü:

"Bana oynadığın oyun daha ne kadar devam edecek? Benim bu evde neci olduğumu bilme hakkım yok mu?"

Adam ikirciklenerek, içinden gelen bir utançla ona baktı:

"Haklısın Ahu! Ama doğrusunu istersen, ben de bu işte âciz kaldım. Ne yapacağımı bilmiyorum."

Ahu gururla ve hakaret yollu:

"Allah Allah! Demek sen de âciz kaldın ve ne yapacağını bilmiyorsun! Peki, şimdiye kadar iki karılı olan bir sen miydin? Dolandım yüz otuz vadiyi, görmedim hiç iki başlı âdemi! Neden sadece sen âciz kalıyormuşsun? Neden senin başka türlü olman gerekiyormuş? Hıh! Şunu desene, şimdiye kadar hiç kimsenin senin gibi böyle bir şıllığın tuzağına düşüp burnuna halka taktırmadığını! Böylesi üçkâğıtçı (diline hercai kelimesi geldiyse de söylemedi) bir kadın karşısında kendini kaptıran kişi elbette âciz kalır. Ama mesele çok zor değil. Vazifen şu: Benimle onun arasında adaleti sağlayamıyorsan, birimizi gönderirsin. Çocuklarından uzak kalmaya razıysan, o biri ben olmaya hazırım."

"Saçmalıyorsun Ahu!"

Seyit Mîrân odaya girmeden önce karısının onunla ne işi olduğunu, ne söyleyeceğini biliyordu. Ahu kocasından gördüğü bütün bu umursamazlıklara rağmen o ikisinin arasındaki aşkı hâlâ resmen tanımamıştı, belki de asla tanımak istemiyordu. Bundan ötesi de var; kocası bencillikle, küstahlıkla ona küfretme hakkını da tanımıştı kendine.

Seyit Mîrân raftan bir kitap aldı, açıp kapadıktan sonra yerine koydu. Bir tür tedirginlikle veya kıymetli bir vaktin geçmesi korkusuyla oda kapısına, eyvanın boşluğuna doğru yürüdü. Ahu gitmek istediğinden korkarak telaşla yolunu kesti. Seyit Mîrân'ın yakasını, kolunu çocukça bir halde tuttu. Oysa Mîrân'ı aşağılamış olduğunu hissediyor, bu tavrı Mîrân'a şımarıkça geliyor, yakıştıramıyordu. Ahu yarı barış talep ederek, yarı küskünce:

"Elimden nasıl kaçacaksın? Bırakmıyorum seni, bı-rak-mı-yo-rum! Bugün benim ne olacağımı söyleyeceksin. Umursamazlığın da bir ölçüsü var. Düşkünlük, zelillik, hakaret, kınamanın da bir sınırı var. Artık takatim tükendi! Bugün ne olacağıma karar vermelisin!"

"Senin ne olacağına Allah karar vermiş. Bir kadın için evlatlarını yetiştirmekten önemli ve mukaddes ne olabilir ki? Cennet

anaların ayağı altındadır, sözünü duymadın mı? Senin gibi büyüklü, küçüklü dört çocuk sahibi, oturaklı, ağırbaşlı bir kadından böyle beklenmedik laflar işitmek hem çirkin hem üzücü."

"Ne lafı, ne lafı? Benim durumumu belirlemeni istiyorum!"

"Her neyse, zamanla diyorum. Kadın dediğin sabırlı olmalı. Sana artık bu nasihatte bulunmamalıyım. Eski zamanlarda, nikâhlanmış kız düğünün ilk gecesi görüyordu kocasını. Aradan uzun zaman geçiyor, olayların akışıyla veya tesadüfen tekrar vuslata eriyordu. O zamana kadar da çocukları erişkin oluyor, henüz babalarının yüzünü görmemiş oluyorlardı."

Ahu geri çekilirken hakaretle sızlandı:

"Ya, öyle mi? Şimdiki zamanlarda ise öyle erkekler var ki iki buçuk yıl geçmesine rağmen henüz gerdek geceleri bitmemiştir. Masalla beni uyutmak mı istiyorsun Mîrân? Çocuk mu kandırıyorsun? Onun odasındayken üç günden üç güne dışarı çıkmak istemiyorsun. Buna ne dersin, ha? Sanki oraya bağlanmış, oturuyorsun! Çocuklarının anası olan bana, canlarına can kattığım çocuklarımın annesi olan bana, elâlemin bir dadıya verdiği değeri, gösterdiği saygıyı göstersen, söyleyecek sözüm mü olurdu? Şimdi aramızdaki ortak ilgiler, gönülden bağlı olduğum şeyler bir hiç oldu; seninle yaşamak için, senin için çektiğim zahmetler, mazideki anılarımız yok oldu! İnsan... insan kafese koyduğu kuşuna bile günde bir kere bakar, önüne suyunu, yemini koyar. Gelgelelim sen, ay geçiyor, yıl geçiyor, gözünü çevirip de şu odaya bir kere bakmıyorsun; öldük mü, kaldık mı? Gönül almak için, laf olsun diye olsa da, sevgi alameti taşıyan gözlerinle bakıp bir kelime bile konuşmuyorsun benimle, çocuklarınla. Ona, onun yakınlarına gelince, şekilden şekle giriyorsun; o nasıl isterse, öyle oluyorsun. Bize gelince, tıss! Ben anneysem, sen de babasın. Hatırlıyor musun hiç; belediyeden zaferle döndüğün gün, Mehdi'nin kaybolduğunu görünce kılın kıpırdamadı. Bir ay boyunca odanın bir köşesinde aygın baygın hasta yatsa, gelip durumunu sormaktan arlanıyorsun. Bu çocuk senin o şirin çocuğun değil mi? Hani kucaklayıp rafın kenarına kadar götürüyordun; Paris bardaklarını itip aşağı atsın, kırsın da sen de ondan zevk alasın diye! Acaba bizim hayatımız bu kadar saçma, bu kadar kof muydu? Etme Mîrân! Bana bundan

fazlasını etme. Sabrın, tahammülün de bir sınırı var. Üç yıldır kan kusturuyorsun bana; üç yıl sabrettim, konuşmadım; ama artık takatim tükendi. Bugün, hemen şimdi otur ve bana söyle. Ben ne olacağım? Bu çocuklar ne olacak?"

"Pekâlâ, şeriatta mühlet caizdir. Sen kendi sözünle üç yıl sabrettin; bir iki gün daha sabret. Bir şeyler yapıp düşüneceğim."

Ahu elini onun omzuna koydu; yumuşaklıkla, yalvarırcasına gülümsedi.

"Neden şimdi değil?"

"Çünkü şimdi acele işim var; gitmem lazım. Mirza Nebî ile bazı fırıncılar çarşı kahvesinde beni bekliyor. Birlikte siloya gideceğiz. Orada değirmencilerin temsilcileriyle görüşmemiz var. Belediye ile İktisat arasında şehir erzakının yönetilmesi hususunda ihtilaf çıktı. Şimdilik bir çekişmedir gidiyor. Bakalım hangisi baskın çıkacak? Değirmenciler işin belediyenin elinde olmasından yana. Kendi çıkarlarına olduğunu düşünüyorlar ama yanılıyorlar. Bu konu dışında aramızda halledilmesi gereken başka meseleler de var."

Daha sonra Seyit Mîrân paltosunun cebinden düğümlenmiş bir mendil çıkardı, karısına gösterdi. İçinde iyi ve kötü iki değirmene ait yumuşak ve kalın iki un örneği vardı. Yumuşak örneğe göre, bütün unların böyle olması için muhalif sınıftan taahhüt almaları gerekiyordu. Hayatta, odanın eyvana yakın olan yerinde bir ayak sesi işitilince, adam kapı örtüsünü kenara çekti; biraz gizlenerek camdan dışarıya baktı. Ahu:

"Korkma; Homa öğleye kadar eve dönmez. Bu kadın sana ne yaptı da ondan bu kadar çekiniyorsun, anlamıyorum. Bu sırrı bana söylemek ister misin? Hım, biliyorum!"

"Geç kaldım, gitmeliyim."

"Geç kalmadın; dedim ya, elimden kaçmak istiyorsun. Bütün kuruntun, onun benim odama geldiğini anlamaması. Sen hayatının onurunu, şerefini bir tel saça bağlamışsın; onu da güvenmediğin bir kadının eline vermişsin. Bu durumda korkmakta haklısın. Üstelik odamın havası senin için ağır olmuştur. Kendi canından, kanından olan varlıkları, gönle yük olan fazlalıklarmış gibi kendinden kopartıp arkana attın. Bu durumda, zamana bakıyorum da, işin sonunu göremiyorum; bu kadın ve seninle bizim işimiz nereye varacak?"

Ahu ilkin yüreği dolu olarak, hınçla şikâyete başlamıştı. Sohbet sırasında derdini anlatabilmek için gözyaşını önlemeye çalışmış, bu sırada biraz daha yumuşamıştı. Onun bütün diretmelerine rağmen Seyit Mîrân yine de tam cevap vermek istemiyordu, yarı onaylar tarzda cevap vermeye bile dili varmıyordu veya bir yolunu bulup, herhangi bir avuntuyla onun yanından ayrılmak istiyordu. Gösterişçi veya riyakâr değildi; bu yüzden karısını aldatamıyordu. Belki de içinde bulunduğu durumda her türlü yalanın, avuntunun hemen saçma mahiyetini ifşa edeceğini görüyordu.

Ahu kocasının gitmekte kararlı olduğunu görünce yenik kalbinin telkinlerine uyarak kadınca bir fikirle ansızın peşinden koştu, önüne geçip iki elini boynuna doladı. Boyu daha kısa olduğu için ayak tarakları üzerinde yükseldi, boynunu uzattı, yüzünü öpmeye çalıştı. Bir anda oluveren bu hareket Seyit Mîrân'a anlamsız ve komik olduğu kadar, çarpıcı ve garip de geldi. Biraz şaşırsa da erkekçe görünümünü bozmadı. Kadının coşkun haline, uçuk ve arzulu gülümsemesine kaçamak bakıp başını uzaklaştırdı. Kadının adamın yüzüne yetişmeyen etli dudakları boynuna geldi. Bunu da yitirmemek için bir ekmek kapıp insanların yumruğu, tekmesi altında yutmaya çalışan kıtlıkta kalmışların telaşıyla arka arkaya iki öpücük kondurdu. Seyit Mîrân boynuna kurbağa yapışmış gibi rahatsız oldu. Eliyle hafif ıslanan yeri sildi. Kadının bu hareketi acınmaktan ziyade nefret uyandırıcıydı. Aşktan başka her şey istekle, temennayla, zorla veya parayla kabul edilebilir. Bu iş boru değil, gönül işiydi. Seyit Mîrân'ın bu kadına karşı arzusu ölmüştü. Ahu telaşında İsa nefesinin işaretleri olsa da bu yüzyıllık ölüyü diriltecek güçte olmadığı gibi, o mezarın üstüne daha da toprak döküyordu. Kocasının önünde kendini düşkün gösterdikçe adamın ondan daha çok nefret etmesine yol açıyordu. Mehdi elinde çocuk arabasıyla eyvanda dolaşıyordu. Mîrân akıllı bir kadının çocuğunun yanında utanmamasından dolayı öfkeleniyordu.

"Bırak gideyim, bırak be kadın, işim var dedim. Bula bula bu vakti mi buldun? Murat ağacı gibi asıldın üstüme, ne yani? Bir hafta, en fazla on beş gün süre tanı bana; ikiniz hakkında düşüneceğim."

Seyit Mîrân onun elinden kurtulmak istediyse de kadın bırakacak gibi değildi. Başörtüsü başından düşmüştü. Oturmuş, adamın bacağına sarılırken uzun örgülü saçları eskiden olduğu gibi yere değiyordu.

"Ceddin Muhammed aşkına, dünyada sevdiğin, değer verdiğin her şeyin aşkına Mîrân, bana daha fazla kötülük etme; bana daha fazla somurtkan durma." (Dizlerini, ayakkabılarını öptü.)

Geç kalan, iyice bunalan adam ansızın kontrolünü yitirdi; ayağını şiddetle hareket ettirip onun kucağından kurtardıktan sonra köpürdü:

"Ne diyorsun Ahu? Canımdan ne istiyorsun? İstemiyorum seni! Nefret ediyorum senden! Zorla değil ya! Zorlaysa, gel öldür beni! Aşk, muhabbet şırıngayla verilmez. Sana karşı kalbimi temiz tutmak için çok gayret ettim; olmadı, olmuyor!"

"Benden ne hata gördün? Orospuluk mu, hırsızlık mı? Ne yaptım da kalbini bozdum? Hangi hizmeti yapmadım?"

"Ne orospuluk yaptın, ne hırsızlık. Senden hoşlanmıyorum, işte o kadar! İçimdekileri dobra dobra söylemeye mecbur ediyorsun beni. Ahu sadece senden hoşlanmamak söz konusu değil; senin yüzünden canımdan korkuyorum, senden ürküyorum. Sanki üstünde kurt postu var; ne zaman seninle göz göze gelsem tüylerim diken diken oluyor. Çocuklarımdan kopmadım, kopamam da. Ama senin kanını taşıdıkları için onlardan da nefret ediyorum. Bunlar benim hissettiğim gerçektir; senin yüzünden kalbim karardı!"

Ahu elini çekti ondan. Oturduğu yerde hareketsiz kalakaldı. Felç olmuştu adeta; ne bir şey diyebiliyor, ne tepki verebiliyordu. Kocasının davranışı geçmişte bu tatsız gerçeği bas bas bağıran bir tanık olsa da şimdi kontrolsüz olarak ağzından çıkan bu sözler, her şeyden başkaydı. Bu sözcüklerin mızrabı onun bütün zerrelerini dağıtsa da işittiklerini anlamıyordu. Oda tuhaf bir şekilde başının üzerinde dönüyordu. Bu itirafın zehir gibi acılığı, ona inanmaktan da korkunçtu. Sadece kalbini kıracak derecede iğneli bir söz veya soğuk bir laf değildi. Bütün varlığını yıldırım gibi ezen, bedenini, ruhunu felce uğratan korkunç bir darbeydi. Zavallı kadın aziz bir aşka şahit olmuştu; diri diri mezara gömülüyordu. Keşke bu sözleri işitmemiş olsaydı!

Öte yandan içindekileri boşaltmış olan Seyit Mîrân duvar kenarında bağdaş kurdu. Sigara kutusunu çıkardı, bir sigara yaktı; kibrit çöpünü kapıdan dışarı fırlattı. Sinirleri heyecanının baskısı altındaydı. Vicdani yükünü atmış, hafiflemiş buluyordu kendini. Suratı asılmıştı, sükûnet bulmuş o rahatsızlığı arasında, gerçeğin ta kendisi olan, ancak apaçık ifade edilmiş itirafını duyan karısının son sözünün ne olacağını bilmek istiyordu. Ancak Ahu'nun göğsüne, böğürlerine içerden çekiç vuran suskun ve anlatılmaz kederinden, biçareliğini anlatan dingin gözyaşlarından başka söyleyecek sözü yoktu. İnsanlığın rahvan yürüyüşlü gayret atının girdiği çıkmaz yol işte burasıydı. Evli barklı bir kadının ruhu, bütün letafetine, zarafetine, zaaflarına rağmen her türlü katılığa, haşinliğe dayanır, yumuşak olmayan her davranışa sabırla tahammül eder; ama aşkta yenilmek hariç, hem de böyle uygunsuz ve insafsız bir şekilde olursa. On yedi yıl acıyı, tatlıyı yaşadıktan, yiyip içtikten sonra; gençliğinin çiçeklerini, hayatının sermayesini kâğıt üstündeki bir taahhütle, şimdi can bağıyla etine yapışmış olan dört bağın taahhüdüyle ihlas tabağına koyup ona takdim ettikten sonra akıbeti bu olmuştu. Vefasız kocası bu sözüyle bilerek veya bilmeyerek onun ömür şişesini taşa çalıyordu. Kime, nereye şikâyet edebilirdi? Bu adamın sözleri hak değildi ama yasaldı. "Seni istemiyorum!" vesselam, mektup bitti, tamam! Çarşıda bile bu elle sattıkları bir malı, öbür elle geri almazlardı. Ancak mürüvvetsiz kocası on yedi yıllık ortak hayattan sonra şimdi görevini tamamlamış, artık işe yaramaz eski bir eşya gibi onu pencereden atmak istiyordu. Homa'nın aşkı onun tek gözlü kalbinde öyle bir mutlak hâkimiyet kurmuştu ki onun hükmettiği saha dışında kalan hiçbir şeyi umursamıyordu. Yufka yüreklilik, duygu, hakşinaslık hatta merhamet, Ahu'nun gördüğü kadarıyla onun varlığında ölmemiş olsa bile, kuşkusuz serkeş Titanlar gibi zincire vurulmuştu. Homa düşüncesi altından bir zincir gibi hep onunla birlikteydi.

Mîrân'ın her şeyinde, her işinde sanki Şâyegan hazinesini elinde bulunduruyormuş gibi, cilveli, gönül çelen kadının bir tasvirini müşahede ediyordu. Ahu ile çocukları bu manzaranın dışındaydı. Elinden gelse yolunun üstündeki ayrıkotu gibi on-

ları koparır atardı. Homa, kocasının kalbindeki ilahi hazinenin üstüne çöreklenmişti. Ahu bu tasavvurunda yanılmıyordu. Ancak bir şey vardı. Hassasiyeti yüzünden Seyit Mîrân'ın normal olmayan şartlarda dile getirdiği sözlerini lüzumundan fazla büyütüp üstüne alınıyordu. Kendi varlığıyla çocuklarının varlığını âşık ile maşuk arasında engel yapmak istemese, buna çalışmasa, her gün, her saat kocasının vicdanını hırpalamasa, Seyit Mîrân'ın ondan nefret edecek bir delili olmayacaktı. İki kadını idare işinde görünüşte dengeli bir siyaset veya içi boş ahlaki bir yumuşaklık yolunu izleyecek adam olsaydı, aynı zamanda vurgun yemiş gönlünün fermanına kulak verseydi, bir gönlü iki dilberi olan kişiler gibi belki eski yârini de okşayarak mutlu edebilirdi veya en azından insanlık dışı davranışlarda bulunup kalbini kırmazdı. O, şehirde yaşayan biriydi. Faal ve önemli bir sınıfın başkanı, yöneticisiydi. Genel toplantılarda meselelerin ele alınıp çözülmesinde mümtaz bir olgunluktan, akıldan nasibini almıştı. Gelgelelim aşk meselesinde vahşi huyluydu. Büyükhanımına karşı bütün adaletsizliklerine, haşinliğine rağmen gönlü temiz, dürüst bir adamdı. Gönlünün yatak odası olan şebistanda bütün gerçek âşıklarda olduğu gibi bir kıbleden, bir mihraptan başka şey görülmüyordu. Ahu'nun elinde Kelamullah gibi şefaat vesilesi olan mantık, adalet, hak kavramları onun vücudunu titretiyor, ne yazık ki gönlüne sevgi, şefkat ilacı olmuyordu. İzlediği yolda ona da hak veriyordu. Çünkü fena halde aşkın tuzağına düşmüştü. Mîrân o kaba saba kelimelerle kadının hakkını avcuna verip odadan çıktığında yarı pişmandı, yarı değildi. Homurdana homurdana koridordan geçerken:

"Hırsızlık da etmiş olsam, bağı satmış olsam, ev yapıp kendimi bu harabeden kurtarmalıyım. Bu evde bunlar benim hayatımı kirletiyor. Sürekli kulağımın dibinde yas havası çalan yerliler oldu bunlar. Bizim yanlarında olmadığımızı görünce hesabını kitabını ona göre yapacak. Anasının nikâhını istemez benden. Onun, çocuklarının harçlıklarını vereceğim, bir program yapıp arada bir yanlarına uğrayacağım. Hallerine şükredip dua da ederler. Bu durumda onun ne olacağını açıklığa kavuşturayım hele; defter, hesap kapanır."

Ancak Ahu'nun açısından mesele Seyit Mîrân'ın düşündüğünün hilafına sadece ondan istediği cismi bir talep değildi. Onun tabii ihtiyacı, yaşamak nasıl hava olmadan imkânsızsa, onunki de muhabbetti. Üç yıldır kocasının etine, cildine veda etmişti. Bu uzun sürede gam, keder, hepsinden öte kıskançlık, annenin memesindeki sütü kurutması gibi onun hayat özsuyunu kurutmuştu. Bu evde herkesin hatta çocuklarının gözü önünde alçaldığını hissediyordu. Ruhu dertliydi, darbe yemişti, yüreğinden acı fışkırıyordu. Bedeninin bir şeye ihtiyacı yoktu. Genel olarak mütevazı tabiatını ele almazsak, hevesleri tamamen ölmüştü. Daha iyi bir ifadeyle, umut fidanının kurumasına engel olmak için bunu ayrıkotu gibi tamamen öldürmüştü. Hatta daha önce, iki kuma arasında sıra varken, Seyit Mîrân hiçbir şey yapmamıştı. Sanki iyi saatte olsunlar onu bağlamıştı da bir şey yapamamıştı. Ahu'nun bu gönül sırrı sahip olduğu diğer sırlarına rağmen öylece üstü mühürlü kalmıştı. Çünkü evli kadının problemi asla bu değildi. O bu adam için evin asıl hanımı ve dört çocuğun annesiydi. Evin kıyısında bucağında, döşemesinde, eşyasında, büyük küçük her şeyinde, her yerde açıkça onun izi olduğu gibi gururu, gönül bağlılığı, umudu da göze çarpıyordu. Ama şimdi evin eşiğinde cinsilatiften zarif bir heykelin ortaya çıkışıyla birlikte kocası onun değer verdiği bütün bağlılıklarını, nerede ne varsa, ebediyen kökünden söküp atmak istiyordu. Ruhunu hapsetmişti, şimdi kalbini de bir et parçası gibi söküp kanaryanın önüne atmak istiyordu. Kendi güneş sistemine yaklaşan büyük ve korkunç yıldız bütün sevgi ve vefa kanunlarını, ilgileri, bağları, hareketleri hatta inançlarını değiştirmiş, kendisi başka kanunlar, haller, tertibat getirmişti. Çocuk muhabbet mührüdür derler; halbuki onunla Homa hakkında durum bunun tersineydi. İşin içinde nasıl bir sır vardı ki eskilerin doğru deneyimlerinin özü olan atasözleri bile bu ikisinin davranışı karşısında rengini yitiriyor, anlam tersine dönüyordu. Gâv-i Hûnî bataklığı gece gündüz, ay yıl demeden Zâyenderûd Irmağı'nı yutuyordu. Bu kadın da adamın bütün insani duygularını yutuyor, geriye karanlıktan, çirkinlikten başka bir şey bırakmıyordu. Bu durumda bu zehirli şartlarda yaşamak onun için dayanılmaz görünüyordu. "İnsanlar daima

padişahlarının dinine inanırlar" sözü doğruysa, Seyit Mîrân'ın sözünün doğruluğunda şüphe yoktu. Zamane zalimleri koruyordu. Yukarıdan aşağıya, aşağıdan yukarıya ahlak haşinlikleri sıcak, soğuk hava akımları gibi her yerde hükmünü sürdürüyordu. Git öldür kendini.* İşte bu kadar; beklemenin manası yoktu. Seyit Mîrân'ın hareketlerinden, davranışlarından şunlar okunuyordu: Eğer o, canının canı Homa ve bütün akrabaları bey ve hanım olursa, kendisi hizmetçi olursa, kuşkusuz karşılaşacakları tablo başka olurdu.

Ahu yelkenleri suya indirmeye de razıydı ama bir şartı vardı: Bu adam onu Homa ile aynı mertebede, aynı haklara sahip kabul etmiyorsa, Behram ile Bîjen'in geleceğini hesaba katacak, onun kalbini daha fazla kırıp ihtiyarlatmayacak, ondan nefret etmeyecek, ona yumuşak davranacak, çocuklarını sevecek, bu sevgisini çocuklarının yüzüne, saçlarına konduracağı babaca öpücüklerle gösterecek. Adamın bu davranışı çocuklarının hayatını da karartmıştı. Kendi halini düşündüğü zaman Homa Hanım'ın onu hizmetçiliğe kabul etmesinden de kötü durumdaydı. On dört yıl süren şaibesiz bir hayattan, adamın iki dudağı arasından dökülen acı itirafla üç yıllık bir keder ve umutsuzluktan sonra, artık bu hayat hikâyesinin sona ermiş olduğu görülüyordu. Veya böyle olmasa bile en azından gittikçe ölümcülleşen başka bir aşamaya geçiyordu. Seyit Mîrân olanca nefreti ve tedirginliğiyle ne demişti? Sanki üstünde kurt postu vardı; ondan sadece nefret etmiyor, aynı zamanda ürküyordu. Tuhaf! Tuhaf! Gerçekten de bunları söyleyen Seyit miydi? Dönüşmüş müydü, hem de tersine? Acaba Ahu fırsatını bulduğunda kocasının yemeğine zehir koyup onu öldürmek mi istiyordu? Ne maksatla? Kuşkusuz çocuklarının adıyla onun malına mülküne el koymak, Homa'yı o evden kovmak, sonra kendisi yeni bir hayata başlamak için. Fitneci, hilekâr kuması bir defasında herkesin önünde şaka yollu olarak böyle bir meseleyi ortaya atmıştı. Bu konu ne kadar şaka yollu dillendirilirse dillendirilsin, bir de atasözü vardı. Dilenci kendi torbasında

* Rıza Şah zamanında İran'ın Maliye Bakanı Ali Ekber-i Dâver'in intiharına gönderme yapılmaktadır. Başına buyruk bir davranışı dolayısıyla Şah çok öfkelenmiş, ona "Git öldür kendini!" demiş, ertesi gün bakan evinde ölü bulunmuştu. (ç.n.)

ne varsa, arkadaşının torbasında da aynısı olduğunu sanır; herkes başkasını kendi gibi bilir. Böyle bir söz, onu söyleyenin kirli art niyetini açıkça göstermiyor muydu?

Ahu'nun yeni meşşatesi *Kuran*'a el basıyor, "Homa gizlice onun ayakkabısına veya vücuduna kurt yağı sürerek onu kocasının gözünde kurt olarak gösteriyor, nefret ettiriyor!" diyordu. Doğru tahminde bulunmamış mıydı? Hurşid Hanım'la birlikte Seyit Hindî'nin evine giden, Çingenelerden ayıyağı ve başka adı bilinmedik zıkkımları alan böylesine hilekâr bir kadından böyle şeyler beklenmez miydi? Homa güzeldi ama gerçekten de onun kaşı gözü mü güzeldi yoksa günde iki üç defa o eve gelen Aga Bozorg'un kızınınkiler mi? Ne yapalım? Kocası bu kadını her akşam dövüyordu; yeni gelin olmasına, baba evinde oturmasına rağmen bir hizmetçi gibi çalıştırıyordu. O evden bu eve geliyor, elindeki ağır testiyle onların kuyusundan su çekiyordu. Demek ki bu kadınla Seyit Mîrân'ın ilişkisi sadece kaş göz, boy bos meselesi değildi; mesele başka bir yerden kaynaklanıyordu. Göğsü kırmızı kır kuşu, kanatlarının bütün güzelliğine rağmen, bütün kurnazca bilgisiyle eşini kendine çekip aşk yapacağı zaman, hile hurda ve tehdit yöntemlerine başvurur.

Mâhtelâ Hanım Ahu'nun eski, samimi dostlarından biriydi. Sorab'da birlikte büyümüşlerdi; çocukluk dönemindeki oyun arkadaşıydı. Son üç dört yılı ekinci kocasıyla Kengâver'de geçirmiş, tekrar geri dönmüştü. Tekit ederek, yüzde bin garanti vererek bu hususa parmak basıyordu. Bir hafta önce Ahu onu görmeye gitmişti. Dört saat boyunca diz dize oturup dertleştikten, birkaç defa nargile içtikten sonra, bu görüşmenin neticesinde ondan iki adet pirinç tılsımı, üstünde dua yazılı, nal şeklinde bir demir parçası aldı, eve getirdi. Nalı ateşin üstüne koyunca onun tesirinin bereketiyle kocasını kendine çekecekti. Tılsımı semavere atacak, bunun suyunu onun çayına karıştıracak, o zamana kadar kumasının yaptığı büyüler, içirdiği şeyler etkisini yitirip iptal olacaktı. Hararetli geçen bir haftadan sonra cüret edip Seyit Mîrân'ı odasına çağırdığı gün gibi yine çağırmış, bir gece önceden nalı ateşe koymuştu. Kocası yanına geldi ama ne geliş! Keşke gelmeseydi! Başkaları hayat hakkında çok şey biliyordu ama bu onların tümünden habersizdi. İlk

denemesinde aksi sonuç almasına rağmen daha çok denemek istiyordu. Çünkü hiçbir mucit daha ilk denemesinde başarıya ulaşmamıştı. Kendisinden daha çok hayat tecrübesi olanlara danışıyor, çare arıyordu. Onun hikâyesini dinleyenler elini elinin üstüne vurup hayıflanıyordu:

"Vah kardeşim vah! Bu karının kocana bir şeyler içirdiği su götürmez. Senin böyle eli boş durman da bir tuhaf! Ne kadar safdilsin öyle! Anan ölmüş, dilin tutulmuş. Bu durumda kocanın sana ilgi göstereceğini bekliyordun, öyle değil mi? Kumamız yokken biz bile kocamızı elimizin altında tutmak için zaman zaman bazı şeyler yaparız. Hangi kocasını seven kadın böyle manevi yollara başvurmaz ki?"

Sîne-yi Gul-i Zerd Mahallesi'nde, Abşûran kenarında, ceviz ağacının altında dua yazan bir adamın dükkânı vardı. Pek tanınmasa, ağır iş yapsa da dediklerine göre afsunla yılanın, akrebin kuyruğunu bağlar, suyu aşağıdan yukarıya akıtırdı. Geceleri Yezdî külahı giyen, gözlük takan, mescit müezzinlerinin tuhaf arkalıklarını üstüne geçiren, uzun sakallı, kırk yaşlarındaki bu adamın küçük dükkânının görünümü, hasta nasıl diş hekiminin muayenehanesine gidince ağrısının geçtiğini hissederse, o da müşterisine o güveni verirdi. İlginçti. Bu adamın da vurguladığı gibi, öyle hilekâr bir kadının büyüsüz işi olmazdı. Homa hiçbir şey demeden odasının köşesine onun için iki karafatma gömmüştü. Karafatmaları onun saç teliyle sırt sırta bağlamış, vücudundan çıkan kirle birlikte lağım çukuruna atmıştı. Böylece onun kocasının göğsündeki aşk ateşi hâlâ öyle sönük kalmıştı ve yakılamazdı da. Ancak vakit varken, iş işten geçmeden bir çare düşünmeliydi.

Ahu paranın değerini yaşamın ölçüsünde veya ondan biraz daha fazla şekilde kavramıştı. Bu yoldaki çabaların da sonuçsuz kalacağını çok çabuk kavradı. Kocasını kendine çekmek için dini nezirler, niyazlar, salı günleri Bîbî sofraları veya dostları ne yapmıştı ki şeytan işi olan büyü bir şey yapsın? Leğene, siniye vurmanın, Ay veya Güneş tutulması sırasında damda ateş çevirmenin etkisi olsa, duacı bir adamın ilaç karacı da Homa'nın şerrini uzaklaştırmada etkili olurdu. Yaşlı adamın başka birinin uğursuz aşkı için yaptığı ve içinde oturduğu muhabbet binası

çelik hisar gibiydi. O kadar müstahkemdi ki top bile tesir etmezdi. Üç buçuk yıl önce başlayan bu heves dolu, münasebetsiz aşk şimdi öyle anlatılmaz bir şekil almıştı ki İran ve Roma dönemi yazıtları ve eserleri gibi, görünüşündeki bütün basitliğine, sıradanlığına rağmen dinleyene masalımsı ve şaşırtıcı geliyordu.

Sonbaharın ilk gecelerinde kadın ile adam akşam yemeklerini yedikleri andan itibaren kapıyı, pencereyi kapatıyor, Ahu'nun anlamasına, sezmesine imkân olmayan başka bir hayata başlıyorlardı. Geceleri bir şehrin insanlarının köpek haline dönüştüğü, yabancıya zarar vermemek için güneş batar batmaz, yani henüz insan oldukları sırada damlara çıkma hikâyesi doğru olsaydı, bütün garipliğine rağmen âşık ile maşukun o sıralarda insan kılığından çıkıp başka bir âleme geçmeleri, sadece kendilerinin bildiği bir yaşam ve halde bulunmaları ihtimali uzak olmazdı. Bütün ev sakinleri derin bir uykuya dalana kadar bekler, sonra birlikte odadan çıkar, suskun ve loş hayatta sessizce divanın bulunduğu perde arkasına süzülürlerdi. Gündüzleri Ahu ile bazı münasebetsiz komşu kadınlar hayata bakan pencerelerden onları inceleme denizine dalmıştı. Karı kocanın görünüşte sessiz, revnaksız suskunlukta birbirlerine diyecek sözü vardı. Küskünlerdi ancak latif bir sessizlikte oynuyorlardı. Adam sigara kutusundan, kibritten, ağızlığından kule yapıyor, işi bittiğinde kadın şirin, çocukça bir edayla onu bozuyor, gözlerine baka baka gülüyor, ansızın aklına gelmiş gibi küskün tavır takınıyordu.

Komşular arasında olan Ekrem iki yıldan fazla bir süredir orada oturuyordu. Bir iki defa odasını değiştirmişti. Homa'nın işini başkalarından çok merak ediyordu. Küçük kuşlar veya sansar gibi uyanıktı. Bilme kuruntusu onu rahat bırakmıyordu. Sonunda bu duygusu canına bela oluyordu.

Kısa boylu, kurnaz, bir o kadar sinir ve şeytan sıfatlı, kıskanç ve sinsi bir kadındı. Canı sıkkın olduğu zamanlarda bile dudaklarından tebessüm eksilmezdi. Lastikçinin çırağı olan kocasıyla gizli ihtilafı vardı. Kocası aile hayatına bağlılığı olmayan, ev içinde veya dışında nasıl konuşulup davranılacağını bilmeyen, aynı çıraklık işinde hep böyle kalmak istiyormuş gibi görünen biriydi. Eski bir kilim, hasır, birkaç değerli ev eşyası ile bir han-

da nemli, küçük bir oda tutup, ayakkabısının burnu ile karısının gömleğinin dirsek yeri yılın on iki ayı gibi on iki delikli olsa da umursamayan, oda kirasını üç ay ödemede geri kalsa da kafasına takmayan biriydi.

Ahu, Ekrem'i uçarı, rint bir kadın, dostluğu, şefkati gösterişten ibaret bilse de onunla görüşmekten, konuşmaktan zevk alıyordu. Kocası akşamları eve genellikle geç geldiği için canı sıkılmasın veya uykusu gelmesin diye kendi kavurduğu ay çekirdeği ve çarık dokuma düzeneğiyle kalkıp bu odaya geliyordu. Semaverde çay da demliyorlardı. Semaver sesi hele hele ödevlerini yapan çocuklara gerçek bir musiki gibi sevinç veriyordu. Ekrem'in odası Homa'nın odasıyla karşı karşıya olduğu için onun ne yaptığını görse, allaya pullaya Ahu'ya anlatıyordu. Bununla birlikte Homa'yla ilişkisi de kötü değildi. Ancak onun şahsından ziyade makyaj kutusu, pudrası, ruju ile kalbi dostluğu vardı. Yaratılıştan yüzünün rengi, havası da fena sayılmazdı. Yaşı Homa'dan küçük olsa da gençlik taraveti bakımından onun gerisinde kalıyordu. Kendisi de bu gerçeği itiraf ediyordu. Homa mükemmel güzellikten nasibini almıştı. Oysa o sadece güzel ve güleçti; onun gibi de çocuklaşmıyordu.

Artık Kirmanşah'ın hoş doğu, batı rüzgârlı serin mihr (eylül-ekim) ayı gelmişti. Ahu iki hafta önceden çocukların yatağını hayattan odaya götürmüştü. Bununla birlikte öbür ikisi hâlâ hayattaki divanda yatıyordu. Şaşılacak şey! Üşütmüyorlardı.

Bir gece geç vakitte Seyit Mîrân görünüşte Mirza Nebî'ye ama aslında sonradan anlaşıldığı üzere tiyatroya gitmiş, eve her zamankinden çok geç dönmüştü. Ekrem kapı tokmağının sesi üzerine kocası sanarak homurdana homurdana koridora çıktı. Ahu uyanıktı; komşunun yanıldığını anladı. Ancak o yetişene kadar genç kadın hayatın kapısını açmıştı. Seyit Mîrân sessiz sedasız selamını almış, bahçenin yukarı tarafındaki yatağına doğru yürümeye başlamıştı. Onun gelmesiyle birlikte o gecenin "İyi geceler" sözü de söylenmiş oluyordu. Ne var ki onun baht yıldızı diğer yüzlerce gecede olduğu gibi sabah olana kadar gözlerinden uykuyu kaçırtmak için suikastta bulunmak istiyordu ona. Ahu eyvanda yarı yoldan dönmüş giderken genç komşusu "Hişt!" diye seslendi; Homa'nın yatağını işaret ederek onu

yanına çağırdı. Ekrem görülmemiş ne görmüş de böyle heyecanlanmıştı, buna şaşırıyordu Ahu. Çünkü kumasının perdesi duvara bakan taraf dışında her taraftan sımsıkı örtülmüştü.

Ayakkabılarını giymeden aceleyle hayatı enlemesine geçti, karşı kenarda, söğüt ağacının yakınında komşusunun yanına geldi. Orada gözlerinin önünde yatağın beyaz perdesinde seyredilmeye değer acayip bir manzara vardı. Adam ile kadın, iki yüz yıl ayrılıktan, çöllerde avare olup sel gibi ayrılık gözyaşları döktükten sonra birbirine kavuşan Âdem ile Havva gibi birbirlerine sımsıkı sarılmış, ikisinin de ayakta durur vaziyetteki gölgesi yükselen ay ışığında yandan perdeye vurmuştu. Kadının yarı çıplak bedeninin hatları adamın kucağındayken temas eden yerler hariç, perdede bir güzel görünüyordu. Âşık ile maşuk öylesine aşk sarhoşu olmuşlardı ki insanın açıktaki kaburga kemiği gibi içeri çökmüş olan yatak tahtalarından birinin gıcırtısını umursamıyorlardı. Birbirlerinden ayrıldıktan sonra Homa gömleğini giyme ihtiyacı duymadan, hatta onu perde çubuğundan alıp yanında götürmek istemeden örtüsünü başına attı; adam ona yardım etti, divanın görülmeyen duvar tarafından indi, el yordamıyla terliklerini ayağına geçirdi, yarı eğik ve kayarcasına, o önden, Seyit Mîrân arkadan odaya gitti.

İki seyirci kadın büyük bir şaşkınlık içinde birbirlerine baktı. Nihayet Ekrem konuşmaya başladı; alaylı alaylı sırıtarak, yarı öfkeli, başını salladı:

"Güzel gecelerine başlamak üzere gittiler. Tıpkı Nevruz kedisi gibi. Bahtımla, ikbalimle övünürüm! Nereli olduğunu bilmediğim o bilge gibi ruhun geri dönüşüne inansam, derdim ki bunlar doğmadan önce, belki tarihten asırlarca önce birlikte yaşıyorlarmış, öldükten sonra da daha yüce bedenlerde kendi ortak hayatlarına dönecekler. Ben bunların yaptıklarından bıktım artık. Allah senin yardımcın olsun Ahu!"

Ahu henüz konuşacak halde değildi. Kalbi küt küt atıyordu. Soluk alamaz olmuştu. Dostunun odasına gitmek üzere iradesizce yürümeye başladı. Yüzünü iki eliyle örttü, içten gelen bir azap ve rahatsızlıkla ah çekti.

"Aman Allahım! Delirmek üzereyim!"

Ekrem:

"Gerçekten de Allah böyle bir afet yaratmamış. Bir ateş parçası! Senin kocan, senin şu kocan dünyadaki o işret düşkünü âşıklardan. Kırkından sonra azmış! Onun işine şaştım kaldım. Bu adama olanlar olmuş, öyle değil mi Ahu? (Ekrem sesini iyice kısarak) Sana soracaktım; bunlar geceleri geç vakte kadar odada ne yapıyorlar ki? Kapıyı kapıyorlar, dışarıya çıtları çıkmıyor. Birlikte bir güzel kafa mı çekiyorlar acaba? Bana öyle geliyor. Demin ona kapıyı açarken fark etmeden elim ceketinin cebine çarptı. Şişe gibi bir şey ceketinin cebini ağırlaştırmıştı. Hayata geldiğinde dikkat ettim; siyah bir şişeydi; başında bandrol vardı. Ben defalarca dikkat ettim; karı koca sabahleyin uyandılar mı önce başuçlarındaki su testisine saldırıyorlar. Kocam, 'Bunların şarap içtiklerinden şüphem yok' diyor."

Şaşkın şaşkın bu cümleleri söyleyenin ağzına bakan Ahu onun sözünü onaylamadı ama düşünceye daldı. Bu mesele artık Seyit Mîrân'ı kendi yarattığı cehennemin en alt tabakasına düşürürdü.

"Aaaa, öyle değil Ekrem can; o şişe hep bu şıllık için satın aldığı kuvvet şurubudur mutlaka. Votkaysa, ayağını ovuşturmak için almıştır."

Ekrem daha fazla şey öğrenmek için her zamanki hal ve özelliklerinden biri olan görünüşte saf tavrını takınarak:

"Kocam diyordu. Geceleri Seyit Mîrân odada kaçak malları altüst ediyor, Homa'yı terziliğe göndermesinin aslı da bu. Malları onun aracılığıyla kılıflandırıp satıyor. Çünkü kumaş dikili hale geldi mi onun tutulacak yeri kalmaz. Ben de ona, 'Yahu, böyle bir şey varsa da bizi ne ilgilendirir? Sen de uyanıksın, elinden geliyorsa git yap. Ama özellikle aklında bulunsun. Bu sözü başka bir yerde tekrarlama' dedim"

Beti benzi atan Ahu seslendi:

"Kaçak mal mı? Hayır, kardeşim, neler söylüyorsun? İçki diyorsan, hadi neyse. Kaç defa anahtar deliğinden izledim. Şimdi gördüğüm gibi mutlular, yiyip içiyorlar. Ne yapalım, gençlerin hevesi ayıp değil. Kocam yeniden genceldi. Homa'nın sandığındaki bir parça atlastan şüpheleniyorsan, bütün varı yoğu o. Sabunu böyle bil. Onu almak için çok ısrar ettim; parasını vereyim dedim, kabul etmedi. 'Birinin hediyesini, başkası-

na, kardeşim de olsa vermem; daha da kötüsü satmam. Öyle bir âdetim yok' diyor."

"Evet, o kumaşı ona akrabası Cafer getirmiş. Sözünü onaylıyorum. Bunlar geceleri oynaşıyor. Fena değil; bu da bir tür yaşam. Herkes zamanı bir şekilde geçirmeye çalışıyor. Onun sözüyle, yokluk diyarının yolcusu olan biz, neden iki günlük ömrümüzde kendimizi sıkıntıya sokalım ki? Mutlu değilsek de mutluymuş gibi yapmalıyız. Sen bu kadının kumasısın; onun hakkında ne düşünüyorsun, bilmiyorum. Acaba aşk gerçekten de levhası her okuyan çocuğun eline teslim edilmemesi gereken bir okul mu? Erkeği aldatan bu yapmacık hareketler, heyecanlar safdil kocana asıp, aklını çalmak için vurduğu renkli fil çıngırakları veya altın nal değil mi? Kendini sürekli ortaya süren, hayattaki büyük küçük unutkanlıkları, umursamazlıklarla ve kocayı zapturapt altına almakla dallanıp budaklanmış aşk nerede, şeffaf bir şişe gibi ailenin sevgi ve şefkatinin sıcak, parlak ışığını dışarı verip kendini göstermeyen bir şişe gibi dingin, şaibesiz, huzurlu, gösterişsiz bir sevgi ve tek renklilik nerede? Bugün onun ödeme yapması şartıyla, birlikte Sertip Hamamı'na gitmiştik. Sana itiraf ediyorum; neden sonra nihayet ağzından baklayı çıkartabildim. Biliyorsun, iki haftadır çok senli benli, samimiyiz. Gündüzleri terziye gitmek üzere evden çıkarken öğlen veya akşam yemeğini bana bırakıyor göz kulak olayım diye. Özellikle o yokken, kimsenin yemeğe bir şey dökmemesi için dikkatli olmamı tembih etti."

Ahu uykusu kaçmış fersiz gözlerle başını bir yana çevirdi.

"Şıllık, kendisinden şüphelensin. Onun eski âşığı meselesi açıldığından beri senin onunla dostluğun kuvvetlendi. Seyit Mîrân henüz bu konuda bir şey bilmiyor. Bana söylemiştin ya; mavi gözlü, iriyarı, Elburz adında bir delikanlı kocanızın burada oturduğunu anlayınca onunla dostluk kurmuş. Gündüzleri sık sık dükkânına gidiyor. Akşamları onu kafeye davet ediyor, türlü vesilelerle sözü bu evdeki hayata, iç olaylara, özellikle Homa'ya getirmek istiyor. Hiç kuşkusuz bu delikanlı, senin söylediğin özelliklere bakılırsa, Seyit Mîrân'dan önce onu birkaç sabah Zehra Reştî'nin evinde oturtan kişidir. Meseleyi Homa'ya açmadığını sanmam. Söylediysen emin ol ki yanlış iş yapmışsın

demektir. Meseleyi Seyit Mîrân'a söyleyecek, kabak senin kocanın başına patlayacaktır. Ancak bazı düşünceleri ve bu arada delikanlıya muhabbeti olması dolayısıyla belki sessiz kalabilir."

"Aksine; anladığım kadarıyla ona karşı hiç ilgi duymamıştır; yok da. Hatta nefret ediyor ondan. Ama bu hikâyede onun için ilginç ve dinlenmeye değer bir şey var. Homa Amerikan Hastanesi'nde yatarken çiçek demetini gönderen yabancının bundan başkası olamayacağını anlamış. Onun benimle sıkı fıkı olmasının sebebi şu: Bu konuyu sana söylemediğimi, söylemeyeceğimi sanıyor. Her neyse bir gün ona dedim ki Homa sana bir şey sormak istiyorum; şimdiye kadar yüz defa sordum; bir kere doğru dürüst cevap almadım. Dostluk, kardeşlik ne zaman işe yarayacak? Aynı düşünceli, aynı gönülden olmak boşuna mı? Ben de kadınım, kocamın yanında senin gibi değerli olmak istiyorum. Elime vereceğin reçeteyle, muhabbet afsunlarıyla şu uçarı, dini gevşek kocamı hayat yoluna çekmek istiyorum. Acaba toplumda insana sevgi duyma dersini veren yer var mı?

Birden dedi: 'Annenin eteği. Ama sana söyleyeyim. Ben hemen hemen kendi kendime yetiştim.'

Dedim, öyleyse senin işinin sırrı başka bir şeyde olmalı. Kocanın kalbi senin elinde, gördüğüm kadarıyla, mumdan da yumuşak. Hayatını, bahtını kıskanmıyorum. Ama bu adam evde istirahat ederken aşk kuşu gibi burnunu senin burnundan ayırmıyor. Bunda bir sır olduğunu onaylamıyor musun? Yılan omuru mu, güvercin boku mu? Her neyse söyle. Duayla, ilaç karaçla mı, neyse söyle. Kadının nazı, göz kırpması, en nazik cilvelerinde âşığın ruhunu daha da susatır. Bunu biliyorum. O cana can katan koku âşık kelebeği çiçeğe çeker. Ben gönüldaşımı, sırdaşımı, Osmanlı padişahlarının haremindeki en cilveli kadına hoca olarak seçerim. Çünkü itiraf ediyorum, senin hesaplı yöntemin özel bir ahenge tabi; benim ve benim gibilerin deneyimsiz ruhu bunu anlayamadığı gibi en cüzi bir hareketini de taklit edemez. Bununla birlikte Seyit'in sana olan ilgisinin sırrını başka bir şeyde ve şeylerde görüyorum. Aranızda her şeyden önce karşılıklı olarak birbirini çok iyi anlamak var. Bu husus, hayatın bütün meselelerini, problemlerini kendinden halletmiş. Bu hususu bir tanecik dostundan saklı tutmak iste-

meni güç görüyorum. Ancak sen de benim kadar bu konuda bilgiliysen tabii. Bu da imkânsız bir şey.

Sohbetimiz, bana kalkıp vücuduna hamamda erkeklerinki gibi masaj yapmamı istediği zaman başladı. Biraz takılmak istiyordum ona. Bu cevapları vereceğini bilmiyordum. Hiç beklemeden söyledi:

'Ama bunu anlamak, aramızdaki derin vadi üzerine kurmuş olduğumuz bir Virisk Köprüsü'dür.* Ne olursa olsun, bu köprünün öbür ucuna kadar gidebileceğimizi sanmıyorum. Biz insanoğlunun hayata, dünya güzelliklerine ilgisi er geç bunlara veda edeceğimizden emin olduğumuz için değil mi? Benimle Sorabî'nin birliğinin, bağlılığının sırrını bu meselede ara. Onun için ben, yorgun kervanın çölden geçerken başında konakladığı, soluklandığı suyu serin ve leziz pınarım. İşin dış yüzüne bakanlara göre ben, bir adamı hile, büyü tuzağında efsunlayan biriyim. Ama sorarım sana; bu arada kimin ömrü, gençliği bedava harcanıp gidiyor? Kimin geleceği Yezit saltanatının son devri gibi kararıp uğursuzlaşıyor? O ve Ahu pimpirik yaşlı veya kör olsa, farz edelim en büyük musibetleri, bedbahtlıkları yaşasa da, Feridun'un kudretine dayanmış Cemşid'dir. Ben kimim? Kovulmaya layık, hunhar bir Dahhâk belki! O beni seviyor, bu gerçekte kuşku yok; ancak çölde yapılan altın bina ne işe yarar? Baykuş bile yuva yapmaz orada. Haraplığı, yokluğu dev gibi zatında saklar. Kendinizden kıyaslayın, size göre ben bir kobra yılanıyım; belirli zamanlarda cinsel içgüdülerini bastırmak için hiçbir engelden yılmadan, dağları, çölleri aşan, hedefine ulaşan bir kobra. Benim açımdan o deneyimli yılancı zehirli olmadığını sandığı yılan tarafından sokulup öldü sonunda; ilmi guruna feda oldu. Tuhaf olanı şu; siz bu adamın görünüşte bana tanıdığı özgürlükler çerçevesinde onun şehvet mesnedine çivilenmiş kaplan postunu andıran mahpus ruhumu görmüyorsunuz. Benim kumamın kocasının ettiği cefalar yüzünden dertleşip içini dökeceği dostları varken benim yok, olamaz da. Ne zaman Ahu'yu büyük bir ilgiyle annelik görevlerini yaparken görsem belirsiz bir hınçtan, korkudan yüreğim iki parça oluyor.

* Virisk, Mazenderan'da derin bir vadi üzerine kurulan köprü. Pol-i Pîrûzî (Zafer Köprüsü) olarak da bilinir. (ç.n.)

Asla başını kaldırıp odamın penceresine bakmıyor; ar sayıyor bunu. Görev de bir nevi şefkat ve muhabbettir. Toplum, hayatta olmanın ücreti olarak bize verir. Ben bundan mahrumum. Bu evde, anlamca büyük, küçük işler çıkartayım dedim kendime, bu evde vakit geçirmek, meşgul olmak için. Ancak ne yazık ki bu çabalarım deniz tabanındaki kum gibi ayağımın altından kaçtı, beni sahilden daha da uzaklaştırdı. Kocam benden aşk ve dilberlikten, daha iyi bir ifadeyle, aşk ve dilberlik oyunundan başka bir şey istemiyor. Bu ise insanı acı çekmeden öldüren uyutucu bir maddedir. Âşık ile maşukun ikisinin de telef olduğu bir tür Japon intiharıdır. Ben onun için sadece rol yapmaya yarayan bir oyuncuyum. Hal böyleyken benim yerimde olsanız ne yapardınız? Evin bahçesinde dolaşan bir kuş için horoz sesini işitmek uğursuz değil mi? Ama ben kıvrak zekâlı, vazifeşinas köpeğe benzerim. Sahibim isterse kuşların sesini bile çıkarırım. Çünkü her halükârda onu sevdiğimi söylemeliyim. Ben bu konuda, şimdiye kadar hiçbir kadının bir erkekte görmediği şahsiyetin, yüceliğin, civanmertliğin bitmez tükenmez zahirelerini gördüm. Bakar mısın, nasıl bir adam? Her renkten, güruhtan akrabalarım, Arap kabileleri gibi şehri ziyaretlerinde burayı kendilerine misafirhane ediniyor. Defalarca onları uzaklaştırmak, kovmak istedim. Onun dudaklarından misafirseverlik tebessümü hiç eksilmedi; cömertliğinden eli cebindeydi hep. Temiz kalplilik, iyi huy, feragat, istiğna, bunlar Allah'ın herkese vermediği yüce ahlak süsleri. Bunlar onda bitmez tükenmez, el sürülmemiş maden gibi. Hakiki veya tasavvuri olsun; hayret verici güzellikleri o benim endamımda, hallerimde görüyor. Onun okyanusu andıran ruhunda gözlemliyorum. Bir kadın için gerçek aşk kaynayan bir pınar veya ilahi bir şiirdir; ona iki kere, yüz kere yaşamda yaratıcılığın gizemli gücünü, ruhunu verir. Bu adam yol üstünde oturan bir dilenci olsaydı, bu kudretiyle, görkemiyle, daha iyi ifade edeyim, âcizliği, tevazuuyla, taparcasına sevme coşkusu varken yine yürekten severdim. Birbirimizin boynuna astığımız zincirli haç işte budur. Öldürücü ateşte yanıp kül olsak bile izlerimiz kalır. Artık benim Sorabî'mi sıradan erkeklerle mukayese etme. Kocana nasıl davranacağın hakkında da benden talimat bekleme. Senin Hancan

benim eski kocam gibi ne fırlatıp atacağın sahte paradır, ne saklaman gereken vadeli çek. Bu ikisinin orta yolu nedir, bilmiyorum. Belki mesleği, şahsiyeti olmayan yarım erkek. Ne kaplandaki hayâsız, küstah kibri var, ne aslandaki hükmedici saldırganlığı veya asil huyu. Gaddar, sinsi işli bir siyah ayı, insanların eline düştü mü, hayvanat bahçesinin demir parmaklıkları arasından seyircilerden yiyecek dilenen bir ayı. Bu durumda belki onu ram etmenin yolunu öğretebilirim sana. Hele vücuduma iyi masaj yap, şu yağı da her yere sür. Sonra da başımı yıka; ne yapacağını söyleyeceğim. Ancak her şeyden önce bir sorum var sana. Seni istediğin gibi severse, bu sevginin kıymetini onun istediği şekilde bilecek misin?'

'Elbette, neden bilmeyim ki?'

'Öyleyse önce bu konuyu ona anlatmaya çalış. Bizde çocuk sahibi olmama kusuru bende, sizde ise onda. Doğal olarak senden nefret etmesine bir sebep yok. Koca iyi, şefkatli olunca, onun âciz kaldığı durumlarda, ramazan geceleri yakarışta bulunanların kula yaraşır şekildeki yanıp yakılışları, coşkuları, düşkünlükleri kulağa geldiğinde, insan onun meyli, rızası neredeyse, aşkının ağır yükünü vefadarlıkla omuzlamak ister. Çünkü kuşku götürmeyen, riyasız muhabbetin cevabı muhabbet ve vefalılıktan başka bir şey değildir. Bütün temiz duyguların, annelik duygularının yerine gönlümde kalan kadınca fazilet yok mu, işte sadece bu konuda özetlenmiştir. Aşkımın yeni fidanına gösterdiğim bu özen bundan sonra da ikimiz var oldukça olanca şiddetiyle, dikkatiyle devam edecek. Onun Ahu'nun odasına gitmesi, bir saatliğine, bir dakikalığına olsa bile, bir denemedir. Maşukasının vefasından emin olmak için yapmıştır. Onu dostunun eline teslim etmiş ve istemediği sonucu görmüştür. Bu heyecanlar, hareketler, sizin tabirinizle nazlar, gönül çelen göz kırpmalar, onun aşk halvetindeyken benim ateşli endamımdan fışkıran gizli şarkılarla, Hintlilerin yemeklerine kattığı keskin ve iştah açıcı çeşniler gibi artık onun için âdet haline geldi. Onun için ben, ana maddesi hep aynı olan, her gün ayrı bir lezzetle, pişirilme şekliyle sofraya koyulan leziz bir yemeğim. İnsan hayatında gerçek aşk, bazı bilgelerin görüşüne göre, ilahi bir kelam veya ses gibi asla ve hiçbir ko-

numda etki gücünü yitirmeyen en coşturucu emanettir. Onun bana karşı bu içtenlikli davranışı, belki de gizli gizli çektiğimi gördüğü acıların bir ödülü veya el el üstüne vurup, gençliğimin geçip giden çağları için pişmanlık gözyaşı dökmemin bir teselli-sidir. Ben onun aşkının, duygularının azameti karşısında kendimi hakir görüyorum. Bana göre ahdi bozuk, şeytan sıfatlı kadın olan sen gibi kocaya varmak, bir umuda bağlanmak veya bininden birini koparmak değil. Aklımın ve hayatımın doğru hesabı bana şunu öğretiyor: En kısa sürede etimin alıcısı bulunduğu sürece bu adamın hareminin dört duvarı arasından çıkmalı, Elburz gibi zayıf iradeli, çakal sıfatlı, korkak da olsa biriyle, en azından hayatımı kurtaracak biriyle evlenmeliyim. Ama ben Sorabî için atan kalbimin sesine kulak veriyorum vesselam. Dediklerine göre ana karnındayken, beynin gelişmesinden aylar önce atmaya başlayan kalbimin sesine.' "

Ahu beyninde birçok düşünce dolaşırken Ekrem'in sözünü kesti, yorgunluktan ileri gelen bir tür bunalmışlıkla:

"Homa'ya ulaşma maksadıyla Elburz ile kocanın arkadaş olması konusu Seyit Mîrân'ın kulağına giderse, isterseniz çelik zırh giymiş olun, ikinizin de karnını deşer. Han'ın yaptığı iş kötü."

Ekrem:

"Kocamın değeri sadece burada. Böyleleri onun varlığından yararlanıyor. Daha iyi bir ifadeyle, kocam böylelerinden faydalanıyor. Kötü kalplilikle, yabanilikle ekmek, su elde edilseydi, hiç olmazsa açlıktan ölmeyeceğiz diye teselli bulurdum. Bu evde boşanma tılsımını bozmuş olsam bile, bu adamdan boşanacağım. O bir insan değil."

Ahu odada yatan çocukları uyanmış olmasın diye gece sessizliğinde kulak kabarttı. Hayatı gizemli ve güzel bir alacakaranlık içinde bırakan, yükselmiş ay ışığına baktıktan sonra:

"Homa'nın sahip olduğu bu çok yönlü özgürlüğe, terzilik bahanesiyle istediği yere istediği saatte gitmesine rağmen, bütün iffetli ve vefalı görünüşüne rağmen aklında başka bir şey olduğunu düşünüyorum. Senin kocan da bu gece diğer gecelere nispetle daha geç geldi. Eee, söyle bakayım; daha ne dedi? Dinleyecek birini bulunca, konuşmuş da konuşmuş."

"Evet, tuhaf şeyler söylüyordu. Diyordu ki:

'Biz ikimiz hiçbir şeye üzülmemek için birlik âlemimizde bir sözleşme yaptık. Kendi çevremizde bir divanelik dünyası kuracağız; baş başa iken yabancıya kapımızı kapayacağız; çocuklar veya yeniyetme gençler gibi sadece oyunlardan, kıssalardan, rüyalardan, tatlı hayallerden söz edeceğiz. Baş başa olduğumuz zaman bulunduğumuz yer karanlık yeryüzü değil, bulutların, göklerin üstüdür. Kuşlar gibi, karalar, denizler, dağlar, kırlar, bağlar, bahçeler, bir baştan bir başa bütün dünya bizim birlikteliğimizin mehiridir; o anda belirlenmiş sanki, bir daha eskimeyecek şekilde. Bu tasavvuru birbirimize kabul ettirdiğimiz zaman gençliğin hevesli tahayyüllerinden kendimize bir Hazreti Süleyman halısı yaparız, sonsuz olan her şeyden daha engin olan, her şeyi kapsayan düşünce ve anı göklerinde Mecnun gibi sarhoşça dolaşırız, çılgınlıklar yaparız. Neden dolaşmayalım, neden yapmayalım ki? Varlıkların var oluşunun, hilkatinin temeli Tanrı'nın boşluğundan ve yalnızlığından ileri gelen saçma bir heves üzerine kurulmadı mı? Tanrı'nın bu büyük temaşahaneyi var etmekten amacı sadece gönlünü eğlendirmek değil miydi? Ama bizim eğlencemiz kendimizde başlıyor, yine kendimizde bitiyor. Birine takılıyorsak, alay ediyorsak, o biziz işte. Daha çabuk ama daha sıcak ve hoş alevlerle yansın, tükensin diye ömrümüzün fitilini uzatabildiğimiz kadar uzatıyoruz. Gençlik cinnetlerinden, aşkın gelip geçici sevdalarından yaktığımız, çevresinde sevinçle raks ettiğimiz bu harlı ateş günün birinde ikimizi de tabiatımızdaki heveslerimize kurban ederse, bizim bundan korkumuz yok. Çünkü bu tersine riyazetten maksadımız, bilinçli olarak tek bir bütüne katılmaktır. İnsanoğlu gece gündüz bunun peşinde koşturur ama serap gibi asla kavuşamaz. Saadet bizim için yaşanılan andadır; gerisi bir hiçten ibaret. Kocam yaşadıkça, ben onunla birlikte oldukça ve nefesimiz sıcak bir yerden geldikçe, kendisinin icat ettiği, benim de taraftarı olduğum bu felsefe veya arifane meslek gücü kadar baki kalacaktır. Bundan ilerisini de öngöremeyiz. Bizim bir başka sırrımız da kesinlikle birbirimize olan aşkımızı istememiz. Aşkımızı karartmamak için hayatın sıradan ayrıntılarından, hatta onunla ilgili dedikodulardan yüz çevirdik. Bu arada uy-

makta zorunlu olduğumuz bazı kurallar koyduk, kararlar aldık. Örnek veriyorum; ikimizden biri veya ikimiz birden hayatın gelip geçici tatsızlıkları karşısında kaldığımızda kendimizi diğer anlardan daha gamsız, daha mutlu göstereceğiz. Tarihimizin on asırlık geçmişinde ariflerin meyhane köşelerinde arayıp da bulamadığı unutma ilacını biz karşılıklı aşkımızda bulduk. Gerçekten de adına yaşam denilen, doğumla ölüm arasındaki bu fasılada insan kuğu olmak varken, neden butimar olsun ki? Kocamla yaşantım karşısındaki görev sorumluluğum bundan başka bir şey değil. Olsaydı şimdiye kadar yüz defa elden gitmiş veya başka bir yazgı bulmuş olurdum. İki ruhun tam uyumunun manası veya senin sözünle benimle onun arasındaki karşılıklı derin anlayışın manası budur. Ruhlarımız, meltemin okşamalarıyla, ömrümüzün ikinci çocukluk döneminin şirin rüyalarından nasiplenen derin bir sabah uykusunda bir beşiğe benzer. Latif bir madde veya cennetin kozmik ortamında sallanır. Hafız'ın ilahi gazelleri gibi yeryüzünün önemsiz yaşamına ilgi duymaz. Bununla birlikte sıradan insanların küçük yaşantılarından kopmadık, kopamayız da. Ben dilberlik sanatının gerektirdiği, aşkı yaratacak ne varsa, bunları yapmalıyım. Allah yürü ya kulum dedi; Sorabî'nin işleri her zamankinden daha iyi. Ne istesem, ben demeden hazır ediyor. Bir süredir, rengi, şekilleri gözümüzü rahatsız eden perdeleri, kapı örtülerini, masa ve sandalyeleri, dekorları, hatta halıları bile değiştirmeyi düşünüyorum. Aslında belki de buradan başka bir yere taşınırız. Kocam diyor ki sevmek, farzımuhal, zamanca uzak olsa da mekânca uzak değil. Her şeyin kendini gösterebilmek için bir yer istemesi gibi. Mesela su, kendi kabının şeklini alır.'

Onun üstü kapalı laflarından bir şey anlamıyordum. Dedim ki:

Karşılıklı birbirini anlamak doğru ama sahiden de bir erkeğin kalbini bu kadar etkileyecek sihirli güç hangi efsanemsi kaynaktan geliyor? Hangi büyücünün mumudur ki bu kazanın altında yanıyor ve onu ebediyen sıcak tutuyor? Ben sadece bu bir kelimeyi bilmek istiyordum. Cuma günleri bakire olan o efsanevi kadınlardan değilsen, hiç kuşku yok bir büyücüsün; kocanın can damarını iyi yakalamışsın. Dediklerine göre işinin

sırrı, Çingenelerin kaplumbağa kabuğundan senin için yaptığı, belirli günlerde saçına taktığın tarakta demek.

Sanki can damarına basmıştım veya onu kızdırmak istiyordum. Gururlu bir gülümsemeyle sinirlendi.

'Bunu kim söyledi sana, Ahu mu? Aramızdaki dostluğun hatırına bu tarağı sana veririm ama yitirmemek şartıyla. Hem bu işte benim başka bir sırrım daha var. Gidip kumama söylesen fena olmaz. O da şu: Ben kocama Sorabî, Ahu ise Meşhedî diye hitap eder. Büyücülük ve tılsımcılığa gelince, elimden geleni esirgemem. Ama benim büyüm burada, bunlar. (Elini memelerinin altına getirdi, bacaklarına dokundu.) Böyle mal mülk kimde var? Sandık odasının dibinde ateşte nal tutanlar var ya; hani Mahtela Hanım'ın kızı sabahtan öğleye kadar, oluğun altında havanda büyü bozucu ezdi durdu! Seyit Mîrân'a bir şey içirdiğimi söylüyorlar. Evet, elimden gelir. Yaptım, yapıyorum, yapacağım. Ama bunlar ne okunmuş su, ne ilaç karaçtır. Halis muhlis kırmızı şarap. Akşamları kendi elleriyle şu billur memelerimin sarhoş edici ara yerine, göbeğime döküp de kadın görmemiş denizcilerin açlığıyla, coşkusuyla içmedikçe sakinleşmez. Aşk divanesi olan kişinin duaya, büyüye ihtiyacı mı olur? Bana gelince, yalnız cuma geceleri değil, her gece bakireyim. Sana söyleyeceğim nasıl bir bakire olduğumu. Günün birinde dünyaya gözlerini açacak, melekler gibi hünerle kanatlanacak, ana karnındaki bir bebek gibi bakireyim. Ekrem, senden böyle sözler beklemezdim. Ama başımı yıkayıp masaj yaptığın için ödül olarak, işine yaramasa da sana, senin gibilere diyecek son bir sözüm daha var. Oyun düşkünü veya şairane ruhlu erkekler için bir piyano veya altı telli saz olamıyorsanız, küçük bir oyuncak olun bari. Bütün sadeliğine rağmen ona sahip olan çocuk, içinde ne olduğunu bilmez.' "

Ahu uykulu insanlar gibi suskundu; âcizlikle hareket etti, gördüğü nahoş bir rüyaymış gibi bu olan bitenden bir şey anlamıyordu. Bu meraklı turşucu, geveze kadın, bunların hayatının girdisi çıktısı hakkında çok şey öğrenmişti. Evli barklı kadın, sonsuz düşüncelerinin çölünde yolunu kaybetmişti. Şaşkın ve üzgün yüzü gecenin o geç saatinde her zamankinden uzun görünüyordu. Kapı tokmağının sesi tekrar duyuldu. Gelen, Ekrem'in kocasıydı. Ahu kederli ve yorgun bir halde:

"Hele git, kapıyı aç şimdi. Bu saçma sapan şeylerle beni üzmek istemiş. Her halükârda bu iki zincirlik divane hakkında ne dersen çıkıyor. Belki bilmem neresinin yarığına içki döküp de içiyordur. Bu da bir tür hastalık."

İki kadın odadan çıktı. Ahu sözüne devam etti.

"Benim ihtiyar, afiyet olsun, aşk ile gençlik badesi geri geldi; sonunu da getirdi! Ahiret evini aydınlatmakla meşgul."

"Gençlik çağının acısını çıkarıyor."

"Ama çok geç düşmüş bu fikre. Çanak yalayıcı!"

Hayatın zemininden az yüksek olan koridor yakınında Ekrem geri döndü.

"Şimdi başka bir şey düşünüyorum. Bu adamın sadece Homa'nın güzelliğinin övgücüsü olması gerek. Gençlik döneminin geride kalan arzuları kabarmış gönlünde. Ancak bu arzuları padişahlık tahtına oturtup devran sürecek güç yok elinde. Onun durumundaki bir erkek için bundan büyük talihsizlik olamaz."

Ahu ilk defa duyduğu bu yeni ve tuhaf görüş üzerinde konuşmak istemedi. Şaka olsun diye, "Seni düzenbaz rint seni! Kocamın erkekliğini denedin mi yoksa?" demek dilinin ucuna geldi. Ahu odasında yatağına sığındığında gece saat kaç olduğunu bilmiyordu. Kadının son sözlerine cevap yetiştiriyordu içinden.

"Vaziyet böyleyse, Homa'nın çocuk sahibi olmak için koşuşturmalarına ne demeli peki?"

Her zamankinden daha da karışıktı aklı. Belirsiz, karmakarışık düşünceler ağaç dalları, yaprakları gibi, durgun sudaki tahta parçaları perişan beyninde altüst oluyordu. Biliyordu Homa'nın kilo almak için şarap içtiğini ama bunu sürekli yapacağını tahmin etmiyordu. Kocasının da onunla birlikte kadeh kaldırması aklının ucundan bile geçmemişti. Şimdi anlayabiliyordu Berahas'ın kabarık cebinde ne olduğunu. Zaman zaman çaktırmadan eve geliyor, büyük odaya giriyordu. O salak, ağzında sinek ölen, konuşmaz etmez Berahas bu iş için özel olarak görevlendirilmişti. Bir şişe götürüyor, bir şişe getiriyordu. Seyit Mîrân'ın bu kadar düşmesi inanılacak gibi değildi. O Seyit Mîrân namaz kılıyor, oruç tutuyor, imamın payını veriyordu. İşin

içinde Homa'nın parmağı varsa, ondan her şey beklenirdi. O gün yüzünü öpmek için elini boynuna doladığında, kendisini geri çekmesinin sebebi, ağzının alkol kokması değil miydi?

Bu ispatlanamaz bir şey değildi. Gece geçmişti; yatak örtüsünde, sıkıntılı kadının bütün düşüncelerinde bir nefret manzarası dalgalanıyordu. Gözkapaklarının ardındaki koyu ve titrek çizgiler arasında Ekrem'in sözleri tuhaf şekillere bürünerek raks ediyor, beyninde davul gibi gümbürdüyordu.

"Benim büyücüm burada, bunlar. Belki Allah ona reva görmüştür! Kadının güzelliğinin fanatik övgücüsü. Bir de Ekrem'in duymadıkları var. Böyle bir hal görülmüş şey midir?"

"Neden görülmesin ki? Hem de çok. İhtiyarlık aşkı."

"Belki, belki. Söyle bana; dört yıldır uzağım ondan. Ne malum, böyle değilse?"

"Ama hayır; böyleyse Homa onun yanında durmaz; bir dakika bile durmaz. Seyit Mîrân henüz o kadar yaşlı değil. Elli yaşında; belki de daha az. Boş konuşuyorsun Ekrem. Şu lafını anlamıyorum. Böyleyse, bir şeyler içtiğinde şüphe yok. Bu kadının yapacağını yaptığında kuşku yok. Şıllık, düzenbaz, erkek hırsızı; nazenin kocamı nereye sürükledin?"

Kısa bir uykuya daldı; gözlerini açtığında hava ağarmıştı.

On İkinci Fasıl

Şahzenan terzihanesi iki bakımdan Seyit Mîrân'ı tedirgin ediyordu. Birincisi, Furûher Sineması'nın karşısında bulunmasıydı. Küçük, sessiz bir sinema olsa da Barbed'den sonra şehrin ikinci sineması ve genel eğlence mekânıydı. İkincisi, Homa sınıf arkadaşları arasında bir kız peydahlamış, ona gidip gelmeye başlamıştı. Maliye mübaşirinin kızı hiçbir bakımdan ona layık değildi. On dokuz, yirmi yaşındaki bu şişman, evde kalmış kızla dost olduğundan beri, eve gelip de ondan söz etmediği gün yoktu. Bir gün diyordu ki:

"Susen'in Beyrut'ta ebelik öğrenimi gören kız kardeşi babasına mektup yazmış. İran'a dönmeyecekmiş, dönecek olsa başkentte yaşayacakmış. Orada kadın muayenehanesi açmak istiyormuş."

Bir başka gün içindeki arzuların belirtilerini taşıyan, kendine has abartılı sözlerle:

"Susen'in babası geçen hafta Tahran'a gitmiş, dün dönmüş. Ona açık mavi bir yağmurlukla bir çift kadın çizmesi getirmiş. Kurban olduğum Allahım parayı, imkânı kimlere veriyor! Bütün ailesini Barbed Sineması'na götürmek için bugün ikindi vakti bilet almış. Susen söz verdi, yarın gördüklerini sınıfta bir bir anlatacak bize; biz görmüş gibi olacağız. Yazlık salonu olmadığı için yazın üç ay kapalı olan Furûher Sineması da birkaç gün önce açılmış. Sahi Sorabî, neden bir kere olsun beni sinemaya, bir yere götürmüyorsun? Benim karımın evde yüreği soluyor, demiyor musun kendine? Diğer kadınlar gibi bin türlü işle meşgul değilim ki canım sıkılmasın. Ne bana misafirliğe gelecek kimsem var, ne ben bir saatliğine bir yere misafirliğe gidebilirim. Bari ilgilenecek bir çocuğum olsaydı. Sorabî, senin evinde neyle mutlu olacağım? Bir akşam beni sinemaya götür."

Seyit Mîrân öğüt verircesine:

"Sinema günahtır; şeytan işi. Günahtır günah. Bunlar bir yana, bir kere daha söylemiştim sana; böyle eğlenceler bizim gibi esnaf takımına yakışmaz."

"Peki, esnaftan bir kocam olduğu için benim günahım ne, söyler misin? Hani bir yıl biri senden rica etmeden öne düşmüştün, hepimizi, Ahu'yu, beni, çocukları alıp götürmüştün. O gün günah değil miydi?"

"Şah'ın Türkiye seyahati filmini mi diyorsun? Birincisi o filmde saz, şarkı, raks gibi günaha sokan şeyler yoktu. İkincisi biletini almak zorunluydu. Bütün sınıflarda olduğu gibi bana da fırıncılar odasının başkanı sıfatıyla üyelere dağıtmak üzere bir miktar bilet verilmişti. Bazıları parasını veriyor ama bileti almıyordu. Alacak olsalar da kendi yerine gitmesi için başkalarına veriyordu. Elimde fazladan bilet kalmıştı. Birkaç tanesini Hurşid'in kocasına verdim; cümbür cemaat seyretmeye gittiler. Dernek başkanı olmasam asla almazdım."

"Peki, kötülüğü neredeydi? Güzel güzel giyinmiş kızları gördün; sıra olmuş, Şah'ın önünden geçiyorlardı. Sen hoşlanırsın bundan. Sıranın arkasında aksayarak yürüyen o topal kızı hatırlıyor musun?"

"Evet, Şah geçit törenini görünce kültür bakanlığına telgrafla emir verdi. Geldiğimde neydi o örtüsüz okullu kızlar? Bir rezalet ki deme gitsin!"

Homa bıkkınlıkla çevirdi yüzünü:

"Ne rezaletiymiş? Nerede kıyamet kopmuş? Ne olmuş sanki? Anlamıyorum doğrusu, siz erkekler neden bu kadar mutaassıp ve ikiyüzlüsünüz? Biz kadınlar o kara örtülerden kurtulduysak, dine, namusa ne zararımız dokundu? Eskiden olduğu gibi şimdi de analarımız, bacılarımız vücutları örtülü değil miydi? Erkeklerle bacı kardeş ilişkisi içinde birlikte çalışmadı mı? Ben, sen Kürt soyundan, damarından değil miyiz? Hayata başı açık çıktığımda, evde erkek olmadığı halde neden suratın bir karış sallanıyor peki? Kürt kadınları ata biniyor, erkeklerle el ele çûpî raksı yapıyor. Ama senin Safiye Banu'nun oğluyla raks ettim diye beni eleştirdiğini unutuyorum."

Seyit Mîrân iyi huyuyla gülümsedi.

"Bütün bu laflar sinema yüzünden mi? (Saçlarını tuttu, başını salladı.) Bu sözlerle gözümden düşmek mi istiyorsun? Başka şeyler söyle gülüm; söyle bir şey alayım sana, o zaman keyfin yerine gelir."

Homa onun eline vurdu:

"Ne ahlak gösterisi ama! Peki, buna ne dersin; hani eve geç geldiğin gece, hiç çaktırmadan Mirza Nebî ile loca bileti alıp gitmeye ha? Benim anlamayacağımı mı sandın? *Meşedî Abbad* oyunu; perde önünde iki karılı adam. Söyle, beni uyutmak mı istiyorsun? Beni böyle şeylere layık görmüyor musun? Söylesene."

Seyit Mîrân güldü.

"Bunu kim dedi sana?"

"Mirza Nebî; evet, o anlattı bana. İstersen oyunun her ayrıntısını, izlediğin gibi anlatırım sana. Ama hayır, yalan söylüyorum. Sana takılmak istedim. Mirza Nebî'nin karısı Hacer anlattı bana. Mirza Nebî'nin atasına rahmet; karısını götürmezse bile, hiç olmazsa saklamıyor ondan."

"Önemli bir şey değil ki senden saklayayım. Erkek birçok iş yapar, bunları karısına söylemeye gerek görmez. Onun mesleğinde birçok uğraşı, kırıp saçma ve bunlara çare arayışları vardır."

"Tiyatroya gitmek de bu uğraşılardan herhalde!"

"Olmadığı ne malum? Bana yüz yirmi tümene patlayan Bağ-ı Ney ziyafetini neden hesaba almıyorsun? Benim gibi yakası

kirli bir esnafın belediye başkanıyla, Sebt-i Esnad kefiliyle ne işim olabilir ki? Elimiz onların taşının altında, ne yapalım? Kendi kendini davet ettirip ardına dört iri göbekli asalağı takarsa, ben onları reddedemem. Dernek başkanı olunca, böyle şeyler de olur. İnsaf et şimdi, bir tanesi ortaya çıkar da, zorunlu olarak iki üç kişiyi bazı oyunları seyretmeye davet edersem, seni de peşime takıp götürebilir miyim? Benim yerinde olsan, bunu yapar mıydın?"

"Senin yerinde olsam, önce karımı habersiz bırakmaz, sonra da ertesi günü akşam götürürdüm."

"Söyledim sana; kadınsın sen, canının istediği yere gidemezsin. İnsanlar doğru bulmaz. Hem, karımı peşime takıp istediğim yere gitmeye alışkın değilim."

"Öyleyse söyle şunu; rahatlat beni. Doğru söylüyorsun; aslında karınla ev dışında birlikte görülmekten ar ediyorsun. Çadorun kaldırılmasından beri hasreti içimde kaldı. Bir kere de ikindi vakti erken gelsen eve, Homa, kalk, hava alman için seni gezmeye götüreyim, desen. Ne zaman senden bir şey istedimse, 'Git, Hurşid'le al,' dedin. Denk gelip de misafirliğe veya bir yere gitmek için birlikte evden çıktığımızda hep benim önümde koşar gibi yürüdün; yüksek topuklu ayakkabıyla yetişeceğim diye ayağım burkuldu. Seninle dışarı çıkmaktan ben ar edecekken, sen ar ediyorsun. Eğlenceyi kendin için istiyorsun. Hani yasaklanmamış olsa veya gücün yetse, yine beni çadora, örtüye sokarsın. Pekâlâ, madem öyle, ben de ne yapacağımı biliyorum. Canım nereye gitmek istese, senden izin alma gereği duymadan gideceğim. Kadınlara tanınan özgürlükten maksat erkek topluluklarının arasına karışmak, topluma renk ve canlılık kazandıran görsel meziyetlerden yararlanmak değil miydi? Sen beni sinemaya götürmediğin takdirde, elim çolak değil ya; kendim bilet alır, seyre giderim."

Kadın gömleğini açtı, başını boynunu kendine has bir şekilde hareket ettirdi, gamzeli bakarak kaşının birini kaldırdı. Seyit Mîrân kızarak:

"Sinema yıkıldı! Böyle bir şey yaparsan halt etmiş olursun. Anlaşılan namusunu düşündüğün yok. Sen bu insanları henüz tanımamışsın."

"Nedenmiş o? Kendi namusumu düşünürüm, insanları da tanırım. Belki de insanları senden iyi tanırım. Ama bal değilim ki bansın parmağını. İnsanlar! İnsanlar! Bu da bahane oldu sana. Yaptığım zaman anlayacaksın. *Tarzan Afrika'nın Balta Girmemiş Ormanlarında*. Göreyim bakayım, doğru muymuş bir erkeğin tek başına aslanla, kaplanla kapışması, sevgilisini onların elinden kurtarması."

"Bunların hepsi yalan. İnsanları yoldan çıkarmak, dinsizliği yaymak için."

"Doğru veya yalan, her neyse, yine de izlenmeye değer. İnsanlar şevkle, zevkle gidip seyrediyor. Ben maliye mübaşirinin hizmetkârı kadar değil miyim ki böyle güzel şeyleri seyretmekten mahrum kalayım? Raks arzusu da içimde kaldı. Senin şu arazin de elim kolum testere tutacağı zaman yapılacak. Bir süredir çok kilo aldığımı hissediyorum. Bu yüzden gündüzleri terzilik sınıfında arkadaşların önünde bir iki kıvırıyor, hareket çekiyorum. Bizim sınıf aynı zamanda dans okuluna benzedi. Fena değil; bu vesileyle kilo almama engel olurken planını yaptığımız gelecek günler için hazırlanmış olurum. Ama hâlâ bu muammayı çözemedim. Musiki, ritim olmadan nasıl senin için raks edebilirim? Ancak, belki bugünlerde sevgili kocam bana belli etmeden birinden enstrüman çalmayı öğreniyordur. Zamanı gelince sürpriz yapmak için! Öyle mi Sorabî? Senin gizemli, içine kapanık sükûtun, tahmin ettiğim gibi, eskiden de bunun kanıtıydı. Her ne varsa, bana söyle diye ısrar etmiyorum; arzu edenler uygulamaya susamıştır."

Sonra genç kadın sözünde küçük bir manevra yaptı; hem de yeniyetme, cahil bir kız tarzında. O gün yaptığı hatalardan birini itiraf etti ve kocasından özür diledi. Dediğine göre, patron çıkarmak ve elişi örneklerinden birini almak için akşama doğru ders bitince arkadaşı Susen ile birlikte onların evine gitmiş, orada bahçede dolaşan kızın babasıyla karşılaşmıştı. Çukura batmış, iri, dalgalı gözleri olan, başı kel, altmış yaşındaki maliye mübaşirinin iri kemikli yapısını gören, ölümü, tabiatı, öbür dünya hayatını hatırlardı. Karısı öleli yedi yıl olmuştu. İclaliye'nin sefalı bir köşesinde yer alan, parkı andıran o evde hizmetçisi, uşağı ve kızıyla birlikte yaşıyordu. Belki de o dar vakitte daha

ne kadar, evlenmeden, yalnızlığın acı âleminde yaşayacağını düşünüyordu. Kızı ve hizmetçisiyle birlikte sinemaya gitmek üzereydiler. Homa veda ederken Batılılara has edep ve saygıyla, mümkünse onlara katılma şerefini vermesini rica etmişti. Homa'yı kendisi gibi evde kalmış kız bilen Susen, mutluluğun kısa ömürlü ilk çiçeği gibi katışıksız bir safdillikle "Baba, eve vaktinden on dakika geç gidecek olsa anasının, babasının yüreğine inecek birine teklifte bulunuyorsun! Ne imkânsız bir teklif! Bir erkekle değil, genç bir hanımla konuştuğunu unuttun mu yoksa? Homa Hanım benim broderi dikişlerimi görecek kadar fırsat bulamadı" demişti.

"Oh kızım! Umarım arkadaşın benim budalalığımı bağışlar. Biz maliyecilerin rakamları, sayıları hesaplamak dışında bir şeye doğru dürüst aklımız ermez. En azından baban için geçerlidir bu. Yedi yıldır bu evde kadınsız yaşıyor. Kızım, bu konuda daha fazla açıklama yapmayayım. Hayatım karışık, zihnim perişan. Homa Hanım'ın senin broderi dikişlerini görmediğini mi söyledin? Ne mani var ki, yarın davet et. Bir gün arkadaşını ağırlayacak kadar kabiliyetin yok mu kızım? Böyle yetenekli, anlayışlı arkadaşlarla birlikte olman benim için sevinç ve iftihar kaynağı. Kız kardeşinin Beyrut'tan gönderdiği dans plaklarını gördü mü?"

Susen sır tutan bir metanet ve utangaçlıkla Homa'ya bakmış ve ifşa etmişti.

"Ooo baba; onun kendisi mücessem bir raks zaten."

Havadayken uçağın bir motorunun aykırı sesini andıran bu itiraf, pilota gelen tehlike sinyalleri gibi Seyit Mîrân için de aynı hükmü taşıyordu ve içgüdülerini fena halde sarsmıştı. Homa'nın eklediği ve el çırparak çocukça güldüğü ikinci cümleye gelince; kadınsız kalmış yaşlı adam, bu kocasız, gül endamlı kızın aslı, nesebi halinde ne tuhaf sorular soracak, mehtap gibi penceresinden doğup kaybolan bir periye kavuşmak için o gece ne rüyalar görecekti? Seyit Mîrân öfkeli olsa da, daha çok hatası yüzünden kendine kızıyordu. Genç karısına neden terziye gitme izni vermişti ki? Şikâyet ve kırgınlığını belli eden bir baba edasıyla, bundan böyle ev dışındayken hareketlerinde daha dikkatli olması öğüdünü verdi. Özellikle, yüksek tabakaya mensup

olması, annesinin olmaması, sosyeteyle haşır neşir olması, kendine göre huyunun, alışkanlıklarının bulunması dolayısıyla onunla arkadaşlık etmemesini söyledi. Ancak onun sözlerinin gezmeye, eğlenmeye, değişikliğe olan susuzluğunun bir göstergesi olduğunu biliyordu. O günden sonra kötü zan içinde onun hareketlerini gözlemeye başladı. İkindileri saat dörtte işi bittikten sonra en geç on beş dakika içinde eve gelmesini, geç gelmeye izinli olmadığını kesin bir ifadeyle vurguladı. Belirlenen saatten daha geç eve gelecek olursa, haber vermesi için Behram'la Ahu'ya haber gönderdi. Ancak çoluk çocuk sahibi kadın omuzlarını silkti:

"Neden arada ben kötü olacakmışım? Biliyorum, gecenin üçünde eve gelirse, gülden nazik bir söz işitmeyecek. Karışıp da ne yapacağım? Artık benim onlarla hiçbir işim yok. İyilikleri, kötülükleri onların olsun. Bu görevi de Hurşid Hanım'a verse iyi olur."

Bir akşamüstü Seyit Mîrân da evdeyken, Homa tesadüfen guruba doğru eve döndü. Şahzenan'ın kızının düğünü olduğunu, ricayla, ısrarla onu ve öğrencilerden birini alıkoyduğunu söyledi. Dağınık saçlarından, sıcak, hafif kızarık yüzünden, yorgun nefesinden, bütün bunlar bir yana, ödül olarak verilen bir çiçek buketinden Homa'nın düğünde raks ettiği anlaşılıyordu. Bu durumdayken adam onu soru yağmuruna tuttu, kısa süreli de olsa bir ağız dalaşı, atışma yaşandı. Patronlarını parçaladı, dereceli cetvelini kırdı, bir daha onu terziye göndermeyeceğine yemin etti. Tesadüf bu ya, o sırada kaç tane olduğu belirsiz ev kedisi hayatın kenarında köşesindeki karanlıkta, damda miyavlaşıp kavga ediyordu. Komşular bu mevzuyu Homa için hayra yormuyordu. Ekrem zatında olan itici bir merakla, aynı zamanda Ahu'ya yaranmış olmak için kuyu dibindeki küçük havuzun deliğini açma bahanesiyle -oysa tıkalı değildi- karı kocanın odasının yakınında meşgul görünüp kulak kabartıyordu. Öte yandan komşular da, kavga kızışsın diye başparmaklarının tırnaklarını birbirine sürtüyordu. Homa asıl mesele hakkında konuşuyor, kocasının onu engelleme hakkı olmadığını, dediklerine uymayacağını söylüyordu. Seyit Mîrân sağlam bir mantık ve tamamen erkekçe bir edayla blöf yaparak

dilerse evin dışına çıkmak şöyle dursun, odadan hayata bile adım atamayacağını söyledi. Aralarında hiç yaşanmamış bir dayak faslının mukaddimesi olabilecek şekilde edepli ama şiddetli sözlerle karı koca birbirinin karşısında dikildi. Homa alttan almayıp tatlı ve barışçıl bir ağız eğmeyle konuyu geçiştirmese işin daha da ileriye gitmesi mümkündü. Çünkü Seyit Mîrân gerçekten de sinirlenmişti. Geceleyin karı koca barıştı. Seyit Mîrân ona evde kendi kendine çalışıp ustalaşması için Singer marka mekikli dikiş makinesi alacağına söz verdi. Homa da yalnız terziyi bırakmak değil, aynı zamanda evinde oturup işiyle gücüyle uğraşma sözü verdi. Kış mevsimi, kar, yağmur, sokakların çamuru, kışın tedavi edilmez hastalığı hızla yaklaşıyordu. Bu yüzden evden çıkmak o kadar da cazip olmuyordu.

Öte yandan Ahu'nun, dediği gibi, kelimenin gerçek anlamıyla bu ikisiyle bir işi yoktu. Seyit Mîrân ilkin büyük karısının, kalbi yaralamayacak sıradan görüşme ve istenmeyen konuşmalardan sonra kendi hesabına küstüğünü düşündü. Bu da kocasını kendine çekmek için kadınlar arasında kullanılagelen alışılmış yöntemlerden biriydi. Ancak uzun süre bu yanılgı içinde kalmadı. Gittikçe dikkat ediyor, Ahu'nun yaptıklarında bir plan veya gizli niyet olmadığını anlıyordu.

Günler, aylar yıldırım hızıyla birbirinin ardından geçiyordu. Bazen Seyit Mîrân üç, dört gün onu hiç görmediğini fark ediyordu. Hastalandığını veya uyuduğunu düşünüyordu. Durumunu Homa'ya soruyor, her zamanki haliyle turp gibi sağlam olduğunu, evde işine gücüne baktığını anlayınca hayret ediyordu. Eskiden, eve geldiğinde, dışarı çıkarken veya zorunlu olarak hayata girip çıktığında, ayak sesini duyunca eyvana çıkan karısı, bazı orman kuşları gibi kendini gösteren, kendisi için anlamsız ve soğuk olan bekleyiş ve temenni dolu bakışları olan karısı, şimdi tesadüfen onu görecek olsa yere bakıyordu. Sade ve doğal olarak ama kendine özgü saygısıyla çadorunu başında düzeltiyor, odasının yolunu tutuyor, kendini gülünç kılıklara sokacak Binima oyuncaklarında olduğu gibi eski tarz, biçimsiz makyaj yapmıyordu. Anlayışlı, nazik bir komşuymuş gibi ne gülüş sesi duyuluyor, ne ağlaması, ne çocuklara bağırması. Sanki dulluk

yazgısına razı olmuş veya kocasına yük olmamayı kabullenmiş gibiydi. Ne yârin cevrinden ne rakibin cefasından şikâyet ediyordu. Bedeni öldüren, ruhu çürüten kıskançlıktan kurtulmuştu. Seyit Mîrân hal diliyle ona "Aziz olmak istersen ya uzaklaş ya kör ol" diyordu. O da uzaklaşamayacağı için kör olmuştu. Seyit Mîrân zorunlu olarak veya tesadüfen onunla yüz yüze gelecek olsa, muhatap alıyor ve yüzüne bakıyordu. Kocasında padişah ihtişamı varmış gibi kadının benzi atıyor, telaşlanıp kekeliyordu.

Homa'ya karşı davranışları da dikkat çekiciydi. Ona bir abla şefkatiyle sığırdili çayı demliyor, bedenine masaj yapıyordu. On sekiz kulaçlık iple kuyudan su çekiyor, testisine su koyuyordu. Çamaşır günlerinde Seyit Mîrân'ınkilerle birlikte onun da giysilerini alıyordu. Yani gidiyor, Homa'nın sandığından veya küçük odadan alıyor, tavırlarında, sözlerinde en küçük bir kinaye, minnet, huysuzluk izi olmadan "Bir yığın çamaşır yıkayacağım. Durulayıp güneşe sereceğim; iki parça daha eklense ne çıkar?" diyordu.

Homa'nın evet veya hayır demesine kalmadan çamaşırı leğene atıp ıslatmış oluyordu. O zaman kumasının bir parça sabunla terliklerini sürüyerek koştuğu, yumuşaklıkla dalkavukça konuştuğu, iki üç defa odaya gidip döndüğü, her defasında giysi, çorap, mendil ve benzeri şeyler getirdiği görülürdü.

"İyi ya kardeş, yaptın bir hayır, şunu da yıka, şunu da yıka."

Kadının yüzü çalışırken veya boşken ne sevinçli, ne gamlıydı. İçinde doğal bir huzur gizlenmiş, bu hal öbür ikisine de geçmişti. Gönlünden yücelik dolu bir mutluluk yükseliyor, görene sıcaklık ve iç sefası bağışlıyordu. Şimdi kutsal kişilerin veya dünya yaşantısına sırt çevirmiş kadınların her zamanki sabır ve bağışlamasıyla karışık daimi tebessüm, Tolstoy'un âşık olduğu manevi güzellik ve cazibeyi vermişti. Gizemli suskunluğu hazine arayan veya ilahi sırlardan birine ulaşan kimseler gibi manidardı. Aslında perhizkâr, zahmetkeş, temiz karakterli, kanaatkâr bir kadındı. Seyit Mîrân eve başka bir kadın getirmeden önce de sabırlılığı onun eşi bulunmaz, takdir edilecek belirgin özelliklerinden biriydi. Ancak şimdi onda gördüğü şeyler kolay açıklanabilecek şeylerden değildi. Kuşkusuz, riyasız

gönül hoşluğu insana Mesih'in öğretilerini hatırlatıyordu. Kalp hınç ve kin değil, sevgi, şefkat yeridir. Her halükârda bazen kasıtlı olduğu gözlenen bu iyiliklere ve yüceliklere rağmen kadının niyetinin ne olduğu belli değildi. Acaba zamanenin veya olayların eski kocası, nedimi ile arasında açtığı korkunç uçurumu bu vesileyle ortadan kaldırmak mı istiyordu? Veya iyiliği de bir tür kötülük sayan bazı hükemanın görüşü uyarınca onların vicdanına sopa mı çekiyordu? İki evin masrafı ayrı olsa da, hangi yemeği yaparsa yapsın, hele hele Seyit'in sevdiği yemekse, ilk özel tabağı onlara gönderiyordu. Bu sırada onunla tamamen barışık olan Homa önceleri asalaklık etmediği yemek işinde yemeğe dokunmuyordu.

Bazı günler Seyit Mîrân alacakaranlıkta eve geliyor, iki dirhem bir çekirdek süslenip saatler öncesinden hazırlanmış olan, kibrinden, havasından geçilmeyen Homa'yı alıp çıkıyordu. Gece yarısından sonra, kurt kuş uykuya daldığı zaman dönüyorlardı. Ahu uyanık kalıyor, hayat kapısını onlara açıyor, o ayazda kurdun bile inine hapsolduğu kış gecesinde, seher vaktine bir şey kalmadığı halde nerede olduklarını, ne yaptıklarını sormuyordu. Sinemaya mı yoksa eşraftan birinin evine gece misafirliğine mi? Rifatiye veya Bağ-ı Lîcan koruluklarında açık havada gezinti mi? Gizemli varlığından sadece ikisinin haberdar olduğu, şehrin kuytu ve özel kafelerinden birinde gece geçirmek mi? Ahu bunların hiçbirini bilmiyor, bilmek de istemiyordu. Çünkü bildiği takdirde canını yakan dert ve kederden başka bir şey geçmiyordu eline. Kesin olan ve halim selim kadının umursamadığı bir şey varsa, biri yaşlı, diğeri genç iki âşığın ayık gidip sarhoş ve mahmur dönmeleriydi.

Kadın, endamına uygun ve hoş duran boynuzdan yapılmış siyah palto düğmelerini aşağıya kadar çözüyor, hamail çantası omzundayken eldivenli ellerini cebine sokuyor, belinin inceliği, kalça çıkıntıları daha bariz belli oluyordu. Hiçbir mendil veya başörtüsünün süslemediği dağınık saçlı küçük ve güzel başını, sevinçli, dinç, tanrılar meclisi sakisi Ganimede'in iftihar sarhoşluğuyla, baygın sarhoş halkasını geride bırakıp Olympos Dağı'ndan indiği sıradaki hali gibi, paltosunun kaldırılmış yakasına sokuyor, kendi nefesiyle ısınmak istiyordu. Adam bitkin,

gözbebekleri küçülmüş, gözünün beyazlığı kaybolmuş halde coşkunun, sevincin küllendiği yanaklarıyla, kendilerine kapıyı açan kadının yüzüne bakmadan, bir şey konuşmadan, koridorun engebeli, uzun ince yoluna giriyor, sevdiğinin peşinden lala gibi gidiyordu. Çıkarken yardımcı olmak için koşarak eyvan basamaklarında ona yetişiyordu. Böylelikle iki yorgun argın âşık gecenin kalan kısmını habersizlik ve unutulmuşluk âleminde geçirmek için soğuk ve sessiz odalarının köşesine süzülüyordu.

Ahu izzet ve şevket karşısında, başka bir deyişle, bu kadının gizemli ve şeytani afsunu, aynı şekilde yaratılışında olan metanet ve vakar karşısında kendini küçük hissetse de, onların uzağı, yakını gözleyip hiçbir izi kaybetmedikleri ince bakış açılarından bakıyor, sanki gaipten bir ses kadının kulağına şu cümleyi fısıldıyordu: "Sabret, fıskiye suyu yukarıya vardı mı, baş aşağı döner."

Ama Ahu asla mutlu değildi. Tavırlarında küskünlük, itiraz, hınç, kıskançlık görülmesin diye, ortaçağ tarihini geride bırakıp, tekrar onların adına yüzünün yazgısını açan fedai cariyelerin saflığıyla ahını yutuyor, gıllığışsız gülümsüyordu. Karı koca akşam yemeğini dışarıda yemiş veya yememiş, onlarla bir işi yoktu. Onları görmüyor, coşkulu duruşlarını, harap hallerini fark etmiyor görünüyordu. Acılar yaşayan, musibetler gören bu kadın acaba daha çok riyazete benzeyen bu özel inadıyla bütün vesveseleri, hırs ve kin dürtülerini kendinden uzaklaştırmaya, kadınca merak ve dedikoduların yolunu kapamaya, ayın, güneşin dönüşünü, gecenin, gündüzün gidiş gelişini fark etmeyecek derecede çocuklarının hayatlarını ilgilendiren iş ve görevlerden oluşan bir kulede kendini hapsetmeye mi çalışıyordu? Hiç olmazsa yersiz boşboğazlıklarının günahına ortak olmamak için genç ve hararetli komşusu Ekrem'e küsmüştü. Kulağı onun bunun fısıltısını, dedikodusunu işitmese de, gözü ağız hareketlerini, konuşma işaretlerini, alametlerini, manidar gidiş gelişlerini görüyordu.

Seyit Mîrân'ın romantik, aşk dolu gece gezintileri hikâyesinin üstünden henüz üç ay geçmemişti ki her işe burnunu sokan işsiz güçsüz münasebetsizlerle özel garazı olanlar bu ikisinin izini sürmeye başladı. Nihayet bir sonuca ulaştılar. Karı koca

gece gezintilerinde, sabit bir program doğrultusunda, kol kola, birbirine yapışık vaziyette yürüyor, o romantik sessizlikte sanki aşk ve âşıklık meleği başlarına görünmez bir şemsiye tutmuş gibi tenha ve sefalı Pehlevi Caddesi'ni geçiyor, yeşil, hoş bir ince yoldan, bina yapılmamış arsaların ortasından geçerek, kestirmeden Şîruhurşid Köprüsü'ne çıkıyor, yeni yapılmış evlerin, ara sokakların arasında, valiliğin karşısında izini kaybettiriyordu. Abşûran Irmağı'na mücavir olduğu için bu noktada takipleri sona eriyordu. Şehre nispetle uzak düşmüş bir yarımada hükmünde olan bu bölgeden geçmek sadece seçkin ve deneyimli polislerin yapabileceği bir işti. Hancan'ın işsiz kalması üzerine Elburz kendi kabuğuna çekilmişti. Ancak başkaları, gözü hiçbir yeri, hiçbir şeyi görmeyen, kesinlikle deruni bir rüyaya teslim olan bu evcil avın imkânsız aşkından dolayı ateş içindeydi. Haftada iki üç gece, belirli saatte açılan gizli bir kapı, bu ayrılmaz çiftin yüzüne açılıyordu. Onları sırtına alıp göklerde seyahate götüren kanatlı atın ayrımına vardılar.

Bu meseleyi araştırmak artık güç bir iş değildi. Şehrin ünlü saz sanatçısı Hüseyin Han Zarbî şimdi o diyarın zevk ve servet sahibi eşrafından birinin özel çalgıcısı olmuştu. Uzun süre önce adı kötüye çıkmış olan Zanaatkârlar Sokağı'ndaki evini satmış, yeni mahalleye, valiliğin karşısına taşınmıştı. Bu manastır pirinin karı kocanın gece gezmeleriyle bağlantısını kurup Ahu'ya anlatan ilk kişi Ekrem'di. Homa Hüseyin Han'ın evinde çok mahrem, başkalarının bulunmadığı bir mecliste yaşlı çalgıcının melodileriyle kocası için raks ediyordu. Bu meseleyi kabul etmemek, Ahu vesilesiyle bunun dışında başka varsayımları öne sürmek, varlığın bütün gerçeğinin, bütün olgularının bir hayal ürünü veya duygularımızın yanılması sonucunda olduğunu iddia etmek demekti. Hal böyleyken ve komşusuyla henüz yeni barışmışken, kocasının yel olup uçan onurunu kurtarmak için olanca gücüyle kadının sözlerinin aşağılık, kuyruklu bir yalan olduğunu vurgulamıştı. Ancak bu yolla şehrin çabuk inanan halkının arasında bin türlü ilgisiz şayianın, boş lafın önünü alabilirdi. Ekrem sustu ama bu suskunluk Ahu'nun ayakları altında duran üstü kapalı bir kuyu gibi ağzını açmıştı. Çünkü bu rint ve sinsi kadın Seyit Mîrân'ın yeni rezilliğinin kesin ka-

nıtıyla ispatlanmış olacağını düşünüyordu. Onun için bu işin zamanı da çok geçmeden geldi.

Serin bahar gecelerinden birinde, yeryüzündeki meleklerin gördüğü gibi, hatta gökyüzünün son meleği de uyumaya meyillendiği sırada, Ahu başını yastığına koymuş, henüz kendini tam manasıyla yokluğa teslim etmemişken, hemen hemen on dakikadır hayat kapısının düzenli olarak, şiddetle çalındığını hissetti. Ansızın yerinden sıçrayıp doğruldu. Ancak saatin tiktaklarını derinleştirip ağırlaştıran mutlak sessizlikten başka bir şey duyulmuyordu gecenin perdesinden. Uyku sersemliğiyle gözleri kızarmışken sobanın üstündeki saate baktı. Saatin akrebi ikiyi geçmişti. Tiktak seslerini duysa da saati aldı, dikkatle baktı, kulağına yaklaştırdı. Saat iyi çalışıyordu. Temiz kalpli kadın büyük bir vazifeyi ihmal eden birinin telaşıyla eyvana koştu. Hayat sessizdi ama kumasının oda lambası yanıyordu. Ne olduğunu düşünmeden önce koridor tarafından ayak sesleri işitti. Ardından Ekrem ile kocası dışarıdan hayata girdi. Henüz uyku sersemliğini, korkusunu yaşayan Ahu elinde olmadan ikisine doğru yöneldi. İçinden bir ses ona, evde nahoş ve anormal olaylar yaşandığını söylüyordu. Komşu kadın yavaşça yaklaştı ona:

"Hurşid, hatta çocukları bile uyandı ama sen hâlâ uyuyorsun! İyi valla! Bunlar eve geleli yarım saat oldu, ama ne geliş! Birinin ansızın kapıyı şiddetle çaldığını duydum. Gittim baktım, Homa; elinde büyük bir paket var ama Sorabî yok. İçeri girmeden paketi koridora bıraktı; yalvararak, biraz da titreyerek dedi ki: 'Ekrem yardım et; Allah aşkına! Kocam Sertip Hamamı yokuşunda aygın baygın yere yığıldı. Ocağına düştüm; yardım et de getirelim onu. Tövbe yarabbi, tövbe! Bu son olsun!'

Sonra üstünde gömlekle koridora ne olduğunu öğrenmeye çıkan Han, soru sormaya gerek görmeden onunla gittik; zavallı adamcağızı getirdik. Yolda kocamın boynuna sarılarak ağırlığının yarısını vermişti. Yanında Homa'dan başka kimse olmadığını sandığı için homurdanıyor sürekli tekrarlayıp duruyordu.

'Bîcâmegî raksı. Hey şeytan huylu melek! Nereden biliyordun o cehennemlik şeytanın mızrabına cevap verirsen kendi kanına

bulanacağını ha? Yine de söyleyeyim sana. Bu raks elli küsur yıllık ömrümün yerine getirilmemiş bir arzusuydu. Bu gece sanat gösterisinin, hareketin hakkını verdin, değil mi? Bunca cevheri senin gibi bir senemin vücuduna koyan Yaradan'a kurban olayım. Sazının telleri kopmasa sabaha kadar raks ederdin herhalde. Ah ah, gözlerinin şarabı hiç kandırmıyor beni!' "

Bir derece kadar normal hale dönen Ahu meseleyi o kadar da önemli görmedi. Sözü kısa kesmek için sordu:

"Siz ikiniz nereden geliyorsunuz? Kocamı odasına götürmediniz mi?"

"Kocanı götürüp yatırdık. Yere kapaklanırken başından şapkası düşmüş. İlkin fark edemedik telaştan. Onu aramaya gitmiştik. Aradık taradıksa da bulamadık. Belki de bizden sonra biri alıp götürmüş. Belki de yuvarlanmış, rüzgâr bir köşeye atmış. Her neyse, sen uyanık değildin. Ha, bir şey daha var. Söylemeyi unuttum. Kadının paketi vardı, ona vermeyi unuttuk. İşte, eyvan basamaklarına koydum. Gelinip geçilirken ayak takılıp da düşüp kırılmasın. İstersen açıp bakayım içine. Bir vazoya benziyor. Evet, yok yok; tuhaf doğrusu; bir mermer heykel. Vay vay! Kesinlikle konukların veya ev sahibinin bu gece sanatkâr rakkasa verdiği hediye olmalı; ertesi gece daha içten raks etsin diye."

Ekrem'in açtığı heykel iri kollu, göğüslü bir adamın mermer heykeliydi. Üstünde uzun, kırışık bir giysi vardı. İri gözlü, geniş alınlı, çok güzel ilahi bir yüz. Bir eli boş, diğer eli İran çenginin telleri üstündeydi. O bahar gecesinin karanlığında heykeli seyreden, tanınmamış güzelliklerini değerlendiren iki kadın ile bir erkek sanat tanrısı Apollon'un adını kesinlikle duymamışlardı. Ancak Homa hakkındaki tasavvurları dolayısıyla bu antika eşyaya akıllarına sığmayacak kadar önem veriyorlardı. Nihayet Hancan karısının elini tuttu, çeke çeke zorla eve götürdü.

"Bırak, şu Allah'ın kulu gitsin yatsın. Şu çamurdan bebeğe arzulu bakışlarınla ona sahip olacağını sanmıyorum. Bu geceki uykusuzluğun acısını yarın senden çıkaracağım."

Karı kocanın gizli gece meclisleri ondan sonra bıçak gibi kesilse de, Ahu'nun tutumunda bir değişiklik olmamıştı. Cuma geceleri, sorumlu olduğu ve ödemesi gereken bir borç varmış

gibi mezar ziyaretine gitmeyi bırakmıyordu. Döndüğünde helva pişirip dağıtıyordu. Namaz kılıyor, rovzaya veya ahbabı ziyarete gidiyordu. Kapısına gelen dilencilere ekmek, para veriyordu. Sözlerini, davranışlarını sefalı beyaz güllerle donatmıştı. Bunun cana can katan kokusu bütün çevresine yayılıyordu. Acaba böyle davranarak Tanrı'yı kızdırmak mı istemiyordu? Seyit Mîrân'ın yitirdiği güveni tekrar kazanmak için beyaz bayrak açmamış mıydı? Hayatında aşk silindiği gibi, gönlündeki umut da çekilip gitmişti. Bir sabır kapısı açılmıştı ona. Bununla birlikte yenik kalbi can yakan bir umutsuzluk içinde sulanmış bir yara gibi kabarmıştı. Sadece ciğerköşeleri için hayatta kaldığını düşünüyordu. Hayattan korkma hastalığına yakalanmıştı. Kumalı hayata başladığından bu yana bir duygu vücuduna işlemiş, şimdi ruhunu iyice yarmıştı. Garip bir duyguydu bu; dünyadaki her şey, eşya, zaman, mekân, aşk hatta çocukları bile mecazi geliyordu gözüne. Bir tür gönül ölgünlüğü çökmüştü yüreğine; ölüm kokuyordu. Bütün dış görünüşüne rağmen her şeye karşı özensiz, uzaktı. Bu gönül ölgünlüğü bütün hareketlerini, arzularını gölgelemişti. Daha önce birkaç defa esrar yutarak intihar etme kararı almamış mıydı? Çok defa rüyasını görmüyor muydu, hani onu kuyuya atmışlardı veya atmak istiyorlardı. Bir gece olsun, öldüğünü, cenazeyi kaldıranlarla birlikte götürüldüğünü, mezara koyulduğunu görmedi rüyasında. Şimdi intihar maksadı veya isteği yoktu, zira aslında kendini ölmüş sayıyordu. Rüyada gördüğü iki hali de yaşıyordu. Nefsini öldürerek ebedilikle arasında perdeyi çekmeye, vücudundan, canından karanlığı kovmaya çalışıyordu. Homa'dan önce güneşe tutulan avize gibi rengârenk ışıklar saçan saadet kelimesi şimdi onun hayatında saçma, kof görünüyordu. Hâlâ gündelik hayatıyla varlığı arasında birtakım bağları yerinde görüyorsa, sebebi sadece çocuklarının sağlığına göz kulak olmaktı. Allah diler de çocukları hayatta kalırsa, onun intikamını cefacı babalarından, onun hayatından, mutluluklarından alabilirlerdi.

Gulmuhammed ölmüştü ama ondan altı ay önce karısı Nukre'nin öldüğünü söylemeyi unuttuk. Her şeyi bir yana bıraksak bile, bu karı kocanın kısa aralıkla ölümünün ve çocuklarının yetim kalmasının kitabın kahramanı üzerinde bıraktığı

acayip tesiri görmezden gelemeyiz. İnsanın ruhunda öyle bir zincir vardır ki olaylar ve hayat gözlemleri bazen onu sarsar. Öyle bir sarsış ki düşünce tarzında, davranışlarında, genel olarak hayat anlayışında yeni değişimlerin başlangıcı olur.

Homa'nın terziye gittiği geçen sonbaharın ortalarıydı. Bir gün hayatın kapısı açıldı. Gulmuhammed ile çocukları eve geldi; Nukre yoktu. Beş ay önce bahçecilik için Mâhîdeşt'e gitmişlerdi. İkindiüstüydü. Kadınlar, bu arada adamın kız kardeşi Hurşid Ahu'nun güneş alan oda eyvanında oturmuş, akşam olmasını bekliyorlardı. Homa'nın amcaoğlu ile karısı Tavus misafirliğe gelmişti. Homa taş havanda Zerî'nin yardımıyla et eziyordu. O evden olmayan bir kadın da kuyudan su çekiyordu. Gulmuhammed omzunda at çulundan bir torba, koynunda bir çıkın, elinde büyük, ipli bir bel, yorgun, bitkin bir halde hayata girdi. Güneşten yanmış, acı çekmiş yüzü, kırış kırış, acayip giysisi, görüntüsü öyle korkunçtu ki ilkin kimse tanıyamadı onu. Şikâyet ve isyanlarının yükünü evlerine taşıyan bu pırtıl bedbaht da kim diye bütün kadınlar şaşırdı. Sonraları kız kardeşi komşulara anlatmıştı. "Kardeşimi hayatın eşiğinde görünce sanki içime doğmuş gibi ürperdim." Gulmuhammed yorgun, toz toprak içinde, yarı çıplak halinden utanıyormuş gibi, kadınlara bakmadan dosdoğru bodrum katına gitti. Eşyasını, yükünü basamakların yanına bıraktıktan sonra duvar dibinde çömeldi. Komşular hâlâ hayretle bakıyordu ona. Ama bu sırada Zerî sanki mezarından kalkıp gelen bir hortlak görmüş gibi:

"Aman Allahım! Dayı!" dedi.

Hurşid güneşe sermek üzere çıkardığı gömleğini giydi, acele etmeden kalkıp kapıya çıktı. Celal, onun ardından Rebab altı lastikli çarıklarını, parçalanmasın diye değil, üstü tamamen kabardığı için koltuğuna sıkıştırmış, elinde kalbur, ikincisi başının üstünde bohçayla çıkageldi. Kadınlar, çocuklar etraflarını sarmıştı.

"Eeee, Nukre nerede?"

Gulmuhammed Homa'ya:

"Nukre öldü!"

Üzüntüden kurumuş gözlerle, dertten, çareden uzak bir halde, kapısını, duvarını yeni görüyormuş gibi büyük hayata çepeçevre göz gezdirdi; sonra yarı kısık bir sesle:

"Biliyorsunuz, buradan hareket ettiğimizde durumu pekiyi değildi. Yolda daha da kötüleşti. Mâhîdeşt Hanı'na geldiğimizde şuurunu kaybetti. Onun için eşek kiraladım ama gelecek hali yoktu. İki gün orada oyalandık; üçüncü günü sabahı..."

Cümlesinin gerisini el hareketiyle tamamladı. Mum gibi yaşaran, ezik, mat gözleri yaşla dolduysa da kısa zamanda kurudu. Açlıktan veya yorgunluk ve üzüntüden, belki de hepsinin etkisinden olacak, konuşacak gücü yoktu. Bu üzücü haber ev halkı için o kadar ani ve beklenmedik bir şeydi ki hiç kimse ağlamadı. Herkes afallamıştı. Hurşid hâlâ kardeşinin doğru söylediğine inanamıyordu. Sanki kabahat ondaymış gibi itirazcı bir tavırla bağırıyordu:

"Nukre öldü mü? Nukre öldü mü? Çocukları öksüz mü kaldı yani?"

Ahu eli ayağı çözülmüş, şaşkın bir halde duvara dayandı. Otuz yılın zahmetini taşıyan şefkatli ve çalışkan kadının kemikli cılız yüzü özlemli bir gülümseme ve onun aşina hatlarıyla gözünün önünde canlandı; ayna ışığının duvarda yansıması gibi hızla kayboldu. Rebab'ın hık hık sesleri yüzünden herkesin boğazı düğümlendi. Dört gün boyunca yürümekten bitkin düşen kız ağlamadı. Kadınların arasında kısa süreli de olsa bir ağıt başladı ama çabuk sona erdi.

Dünyanın işine bakın; Nukre beş aydır toprak altındaymış da hiçbirinin haberi olmamış! Komşular daha fazla bilgi almak için sabırlı bir görüntüyle çubuğunu içen zavallı adamın çevresini aldı. İkindi olmasına rağmen, yoldan gelenlerin aç olduğu aşikârdı. Ahu, Homa, her komşu onlara yiyecek bir şeyler getirdi. Çay yaptılar. Gulmuhammed olan bitene unutulmuş perdesi çekmek ister gibi bir tavırla Celal'i yanına çağırdı, oyun arkadaşları için getirdiği hediyeleri torbadan çıkarıp bölüştürmesini istedi. Bu garibanca hediyeler Mirik Çayı'ndan sulanmış irili ufaklı, güzel ve hoş kokulu birkaç kırlangıç kavunu ile bir miktar istiridye kabuğundan ibaretti. Gulmuhammed bir miktar karpuz, kavun çekirdeği, ayçiçeği kellesi, dört beş men kadar şekerpancarı bulunan torba ile çıkını boşalttı, cömertçe herkese bölüştürdü. Kız kardeşi için de küçük bir çıkında dört beş sîrlik acı badem getirmişti. Bal ile karıştırıldığında dalak ve ciğer hasta-

lığına iyi geldiği söylenirdi. Hurşid bu iki hastalıktan, özellikle birincisinden şikâyetçiydi. Gulmuhammed utana sıkıla komşular için de birkaç iyi ve tatlı kavun getirmeyi unutmadığını ama yük ağırlaştığı için kendileri onları kesip yediklerini söyledi.

Celal her zamanki gibi gamsız ve haylazdı. Evdeki çocukların, eski dostlarının arasında mutluluk duyuyordu. Köyden pürüzsüz, cilalı bir asa getirmişti. Onu hemen Behram'a bağışladı. Gerçi ertesi gün ondan geri almıştı. Onunla bir gün kurt öldürdüğünü söylüyordu. İşareti de elinin yaralanmış olmasıydı. Yuvarlak, siyah bir taşı vardı. İki elinin başparmağı arasına alıp dönüyordu. "Kim buna sahip olursa, ne karanlıktan, ne cinden, periden, şeytandan korkar. Hiçbir şeyden hatta gulyabaniden bile korkmaz" diyordu. Celal bu pürüzsüz, yuvarlak taşı neyle değişmeye hazırdı? Hiçbir şeyle; hatta o evin tümüyle bile değişmezdi. Bîjen kardeşi Behram'a düşman olduğu için ona inat, Celal ne derse hemen onaylıyordu. Yalancı, kalleş, hilekârdı. Buna çocukça duygusuzluğu ve haşinliği de eklenmişti. Hatırlamadığı şey ise annesinin ölümüydü.

Seyit Mîrân akşam eve gelince Gulmuhammed'i çağırdı. Nukre'nin ölümüne üzüldü. İşini sordu. Mülk sahibi tarlayı hıyarlar çiçeklendiğinde başkasına kiraya vermişti. O ve ortakları ister istemez, onun kendi mübaşiri olan kiracının yanında gündelikçi olarak çalışmışlardı. Mâhîdeşt'in muratsız çiftçisi ev sahibine bir miktar gehvare cinsi tütün getirmişti. Seyit Mîrân severdi o tütünü.

Aradan henüz bir ay geçmeden Gulmuhammed'in karın ağrısı tuttu. Hurşid ağzından su gelmesine bakarak soğuk algınlığı zannıyla sıcak nebat verdi ona; daha da kötü oldu. Papatya, rezene çayı, hatta karbonatın da faydası olmadı. Ahu onun göbeğinin düştüğü fikrindeydi. Çünkü o gün taşocağında ağır yük kaldırmıştı. Omuzlarını, belini, karnını ovuşturdular. Bir dakika iyileşti, sonra beter oldu. Aynı zamanda tellaklık ve merhemcilik yapan, Çâl-i Dervişhâ'da dükkânı olan Meşhedî Şehbaz Attar ona ertesi sabah içip mizacı düzelsin diye "mukul ezrak" denilen kaynatılmış şurup getirdiyse de hastalık ertesi güne kadar sürmedi. Ne idüğü belirsiz bir hastalıktı; ani gelen bir belaydı. Birkaç saat mühlet bile vermedi. Ne buruntu vardı,

ne tazyik. Ne bir noktadaydı, ne her yerde. Zavallı sabaha kadar kız kardeşinin odasında, yere serilmiş bir parça kilimin üstünde nara attı, çırpındı, yastığı ısırdı, üstündeki yorganı sıktı, buruşturdu, yere bastırdı. Bütün komşular kendi evlerinde veya başucunda iken dertten kurtulduğunu sandıkları anda öldü. Kırk beş yaşında, iki arşın boyu, geniş omuzları olan adamın hayatın sıcağına, soğuğuna bu kadar çabuk veda edeceğini bilseler, hiç kuşkusuz daha çok gayret ederlerdi. Onu bir hamalın sırtına yükleyip doktora götürürlerdi. Hatta mümkün olursa, parası ne olursa olsun, doktor çağırırlardı. Mümkün olan çabayı gösterir, belki bir sonuç alırlardı. Ama şimdi üzülmekten, ağıt yakmaktan başka bir şey gelmiyordu elden. Zavallı adamcağız komaya girmişti. İşte böyle; henüz Nukre'nin kefeni kurumadan, cefakâr kocası vefasını ona ispatladı; öbür dünyada yalnız kalmasın diye yanına gitti.

Gulmuhammed ölünce Ahu kendini beğenmişliğin son çirkin kabuğunu varlık levhasından sıyırıp attı; kendisi için yapıp donattığı suskunluk manastırında daha da inzivaya çekildi. Yüzünde öyle bir ifade vardı ki "Bu dünyanın vefası yok; hiçbir şeyin vefası yok" diyordu adeta. Gam içinde tebessüm, tabiat ressamının onun simasına çizdiği ve ölümüne kadar onunla birlikte olacak bilgece çizgi bu tarihte başlamıştı. Çünkü kısa arayla ev halkından iki kişi ölmüştü. "Üçüncüsü ben olacağım" diyordu kendi kendine. Bu telkinlere dayanarak gökyüzüne uçan bir melek gibi ayağı her an yerden, yeryüzü şehvetlerinden daha da uzaklaşıyordu.

Seyit Mîrân'ın az da olsa yine ayak sancısı tutmuştu. Uzun süredir evde dize kadar gelen çorap bulunmadığı için, ölürse, kocasına son yadigârı olsun diye ona bir çift kaliteli ve kalın çorap ördü. Pişmanlık duymasının, ah vah edip hayıflanmasının sebebi, eskiden yerli yersiz ağlayıp inlemiş, hayatı kendine ve çocuklarına zehir etmiş olmasıydı. Kardeşinin ölüm yıldönümü gelmeden önce, derdini unuttuğu Hurşid Hanım'a şöyle demişti:

"Kocama karşı en küçük bir kırgınlığım yok. Dünyada benim için bir erkek varsa, ondan başkası değil. Erkek, kadının küçük Tanrısıdır; ne yaparsa yapsın, söz söylenmez. İbrahim Peygamber de karısı Hacer'in üstüne kadın getirdi. Resul'ün bütün

kadınları da hemen hemen kumalıydı. Ben bu kutsal insanlardan üstün müyüm yani? Ne zaman aziz yeğenlerinin daha sağını solunu bilmezken, ayazda, sıcakta ekmek parası peşinde koşmak zorunda olduklarını görsem ürperiyorum. Benim ihtiyar hayatta olduğu, çocuklarımın üstüne gölge saldığı için Allah'ıma şükrediyorum. Eee, benim de yazgım buymuş. Ne yaparsa yapsın, aman sağlığı yerinde olsun!"

Bu sözler Seyit Mîrân'ın kulağına gitti. Derhal Homa'ya:

"Bak da öğren; İslam budur işte. Âşıksan, şairin dediği gibi, gönlünü bela okuna hedef yap. Arifsen canını kaza mihnetine kalkan et. Bende isen, o ne yaparsa, razı ol. Ve her halükârda Allah'a itimat et. Evet, dünyanın iyisi, kötüsü, her şeyi ilahi irade ve takdire bağlıdır. Allah İbrahim'in sabrını denemek istediğinde o sadakatle, gönül sefasıyla teslim oldu. Oğlunu kurban yerine götürdü, keskin bıçağı boğazına dayadı. *Kuran*'da bu cümle "İslamen" adıyla geçer. Peygamber-i Ekrem dinini ondan aldı. Yani insan ilahi iradeye teslim olur. Kullar verilene, aynı şekilde Allah'ın vermediklerine aynı derecede şükretmeli. Hazreti Resul'den rivayet edilir. Bir kadın kocasına, 'Senden veya senin evinde iyilik görmedim' derse, cennet ona haram olacak."

Homa:

"Bencil erkekler daima canlarının istediği gibi davranır. Tavırları iyi olmasa da iyiymiş gibi gösterilir. Aşk ile bencillik birbirine uymayan iki şeydir."

Seyit Mîrân sigarasından bir nefes çekti; bir şey demediği halde şöyle düşündü: Gerçek aşk yani beklentisiz fedakârlık; yani onun yaptığı. Ahu sabırlı ve nefsi temiz bir kadın. Bir gün onun gönlünü alayım.

Ondan sonra büyük karısını bir şekilde kendinden hoşnut etme düşüncesinde kaldı. Bunca yıllık müşterek hayattaki samimi fedakârlıklarının hatırası bir an olsun gözünün önünden uzaklaşmıyordu. Bununla birlikte davranışları uygulamada değişmedi.

Kış yaklaşıyordu. Homa için kemerli manto, bir çift bot, iki üç kadın eşyası satın almıştı. Behram için bir kasket, Ahu için ipekli bir ceket aldı. Bunun benzerini iki hafta sonra Homa için aldı.

Kış hayırlısıyla iyi geçti. Seyit Mîrân için her bahardan veya başka mevsimden güzel geçti. Evde anlayış, neticede huzur sağlanmıştı. Eskiden hayatlarını zehirleyen nifak, fitne, rekabet tozu dibe çökmüştü. Ahu Homa'ya ayna veriyor, öbürü bunun saçını örüyordu. İki kadın birbirine kardeş gibi davranıyordu. Ahu'nun kendisine rakip gözüyle bakmadığını, Seyit Mîrân'ın yanındaki efendilik makamını kıskanmadığını, adamı kendine çekip oyun etmek maksadında olmadığını, tek kelimeyle kendi şer'i hakkından vazgeçtiğini gören Homa ister istemez davranışlarını gözden geçirmişti. Çocuklara sevgi gösteriyordu. Kendi ikizleri uzun süredir eve gelmiyordu, gelemiyordu. Son zamanlarda onu birkaç defa sokakta son derece havalı olarak gören Hacı'nın pintilik, kıskançlık veya hıncından olacak, intikam damarları kabarmış, çocukların annelerinin yanına gitmemesini emretmişti. Günahkâr, vefasız annelerinin sevgisini yüreklerinden söküp atmak gerektiğini anlatmıştı onlara. Son kez Hurşid çocukların durumunu öğrenmek için Feyzâbad'a gittiğinde, çarpıcı bir şekilde kapıdan kovmuştu onu. Homa içinde ölmeyen analık içgüdüsüyle Ahu'nun çocuklarına nispeten aşikâr olan bir ilgiyle sevgi besliyordu.

Akşamları, özellikle Hâlû Kerem oradayken Behram'ı, onun deyişiyle Şah Behram'ı çağırıyordu. Aslında Mirza Nebî'ye ait olan Şahname'yi kutusundan çıkarıyorlardı. Homa on dört yaşındaki oğlanın yerini, yanındaki kürsünün altında, üst üste koyduğu yastıklarla, minderlerle hazırlıyordu. Behram, babasının seçmesinden sonra büyük kitaptan güzel bir yer açıyor, sıcak, hoş sesiyle okumaya koyuluyordu. Seyit Mîrân Şahname'nin gerçek âşığıydı.

Sefa veren, bu gıllığışsız ilişki herkesten ziyade Hâlû Kerem'in mutluluğuna sebep oluyordu. Bunca yıldan sonra ilk defa iki kadının ilişkilerinin sıcak ve güzel olduğunu görüyordu. Ev ortamındaki samimilik ve birlik ona veya dışarıdan gelen her misafire, rahatsızlık verdiğini hissetmeme, önüne koyulan yemeği boğazından geçecek şekilde yeme imkânını veriyordu. Bu adam bir bahar gecesi, Homa yatağını sermek için küçük odaya gittiğinde, Seyit Mîrân da otururken dedi ki:

"Seninki yavaş yavaş yola geliyor. Galiba sözlerim etkili olmuş."

Ahu bir bu sözleri edene, bir kocasına baktı, konuyla o kadar da ilgili görünmeyerek sordu:

"Nasıl yani, ona bir şey mi dedin?"

"Ohooo, demek haberin yok. Onunla hep kavga ediyorum. Önceki defa küserek, öfkeyle gözdağı verdim; böyle davranmaya devam ederse bir daha bu evde beni göremeyeceğini söyledim. Ona Hacı'nın evinde yaptığımı yapacağımı, ebediyen defterden sileceğimi söyledim. Dedim ki: 'Bencil karı! Ahu Hanım senden büyüktür. Sen bu eve gelmeden önce, dört çocuk sahibi olmuş. Hayatı, kocası, geleceği için umutları var. Şimdi sen anlayışsız karı, geleli iki gün olmuş, rintlikle, yüzsüzlükle her şeye sahip çıkmaya kalkışıyorsun; rabbena hep bana diyor, bağırıyorsun. Ama yanılıyorsun; burnun havalarda. Onun ayakkabılarını çevirmeye bile layık değilsin. Onun ayağını bastığı toprak bile olamazsın. Kocandan gördüğün saygıyı kötüye kullanma. Her yerde, her şeyde insafsızlık nifak ile nefret doğurur.' Vallahi billahi, Meşhedî'nin ölüsünü göreyim yalanım varsa, sözümü dinlemeseydi ömrübillah bir daha yüzümü göremezdi."

Seyit Mîrân:

"Cahildir, nasihate ihtiyacı var."

Bir iş için kalkmış olan Hâlû Kerem odadan çıkacakken kapıda durdu. Gür sesiyle, amcakızının eyvandan duyabileceğini umursamadan:

"Cahil mi? Aksine çok anasının gözü ve hilekârdır. Yumurta hırsızı köpek gibi yoksul gösterir kendini. Onun masum bakışlarına, çocukça gülüşlerine önem vermeyin. Kendi haline bırakılacak olursa, tek başına bir şehre yeter. Allahtan kuması çok nazik bir kadın çıktı. Vallahi, sizin yerinizde olsam, Meşhedî, bu kadına bir puta secde eder gibi secde ederdim. Yüzü var diye söylemiyorum, Ahu Hanım kadın değil, melektir."

Kızaran Ahu yüzünü çadorunda gizledi. Hâlû Kerem hayata çıkınca Seyit Mîrân tespihini çekti, Ahu'nun ne söyleyecek diye korktuğu düşünceli bir sessizlikten sonra odanın köşesine dikili bakışlarını çevirerek konuya girdi.

"Ahu, bu kadın hakkında bir şey soracaktım sana. (Ahu hayret ve korkuyla ona baktı. Adam sözüne devam etti.) Derler ya, iki kumanın kanı bir kazanda kaynamaz. Yine de soracağım soru için senden düzgün birini tanımıyorum. Hemen hemen beş yıldır onunla evliyim. Bir saat bile onun durumundan habersiz kalmadım. Yine de, niye saklayayım, bu sorunun cevabı yok zihnimde. Onun hakkındaki yargım eksik ve aydınlığa kavuşmuş değil. Nasıl söylesem, evlilik hayatında bazı meseleler vardır, olaylar birbiriyle ilintilenir, sonunda erkek doğru bir neticeye varır. Oysa kadınlar kendilerine özgü bir merak ve kavrayışla, hem de kadın oldukları için hemcinslerinin durumunu daha çabuk kavrar."

Seyit Mîrân duraladı, daha sonra ikircikli bir edayla sordu:

"Sana şunu sormak istiyordum. Acaba Homa'nın ahlaki durumu sabit mi? Daha açık söylersem, güvenilir bir kadın mı?"

Ahu ne diyeceğini bilemedi.

"Güvenilir mi? Onu daha iyi tanımış olman gerekirdi. Homa kendini beğenmiş, havasından geçilmeyen bir kadın; alçak dağları kendinin yarattığını sanıyor. Kendisini herkesten üstün, aziz görüyor."

"Burası besbelli bir şey. Şu birkaç yıldır onda başka bir şey veya şeyler gördün mü, duydun mu?"

Ahu kocasının maksadını anladı. Daha önce de sormaya cesaret edemediği halde onun suskun simasında bunu belirgin olarak görmüştü. Şimdi eski yarası deşiliyormuş gibi ansızın yerinden kalktı, yüzünün rengi değişti, tedirginlik ve heyecanla başını salladı, kekeleyerek:

"Ben... ben... artık yalan söyleyemem. Belki onda bir şey görürüm veya duyarım diye tetikteydim. Ama Allah'ı var, asla, asla. Allahım, sen kullarını bilirsin. Ama bu kadının bana yaptığı, yapmaya devam ettiği bütün kötülüklere, haksızlıklara rağmen, onun arkasından başka bir şey demedim. Dediysem veya unuttuysam, tövbe ederim. İşte bu kadar. (Tavan kirişleriyle konuşuyormuş gibiydi. Tövbe alameti olarak dilini ısırdı.) Yarın ölüp bir karış toprağa gireceğim. Neden yalan söyleyeyim ki? Bundan önce olup bitenlerle bir işim yok. Gördüğüm kadarıyla Homa'nın her şeyi yanlış olsa da, bu tarafı doğru. Heves düşkünü, serkeş

biri. Hayatın gündelik işlerine karşı kayıtsız. Gösterişçi. Nerede, hangi toplulukta olursa olsun, onu görüp beğenecek hatta gülümseyecek bir erkek olmazsa keyfi kaçar, tedirginleşir. Bunlar kadının yamukluğuna delil olabilir mi? Belki ilk defa onunla karşılaşan biri hakkında böyle bir hüküm verebilir. Ama ben veremem. Onda hata yapma istidadı var. İffeti de öyle."

Homa bu konuşmalardan habersiz olarak oda kapısını açtı. Lambanın aydınlığında terliklerini giyerek hayata çıktı. Seyit Mîrân memnunluğunu gösteren tebessümle sözüne devam etti.

"Onun ardından konuştuğunu söylemiyorum. Sözlerimden böyle mi anladın? Bilmek istediğim, beklentimin hilafına bir şeyi var mı, yok mu? Hiç olmazsa elâlemin, konu komşunun onun hakkında ne yargıda bulunduğunu anlayayım. Biliyor musun, dün başına buyruk çarşıya gitmiş, bir kumaş almış, bana söylemeden, hatta kumaşı ben görmeden önce. Meydançe bitişiğindeki Pervane Terzihanesi'ne elbise diktirmek için vermiş. Diyorum ki be hatun, kadın terzilerinden bıktıysan veya aşkın depreştiyse, bula bula Pervane Terzihanesi'ni mi buldun? Diyor ki: 'Kumaşı Meryem dokumuş, İsa örmüş. Kadın terzisine vermeye gönlüm el vermedi. İstedikleri kadar iyi diksinler, erkek terzisi gibi olamazlar. Modayı izlemiyorlar. Günün zevk anlayışını bilmezler.' Daha neler neler."

"Kimle gitmiş? Hurşid'le mi, bir başına mı?"

"Hurşid'le."

"Muhakkak dükkân sahibi de erkektir."

"Kadın olsa bir şey demezdim. Dediğine bakılırsa, çıraklardan biri Şahzenan Terzihanesi'nde çalışan kız veya kadınlardan biriymiş. Tanışıyorlarmış. Ama ben bu kadının işini anlamıyorum."

"Kalbini bozma. Bugün şehir kadınlarının çoğu böyle yerlere gidip geliyor. Erkek kuaförüne gidiyorlar. Salonlarda erkeklerle birlikte oturup kalkıyorlar. Sinemaya, tiyatroya gidiyorlar. Bunlar çadorun kalkmasının sonuçları. Sen her manasıyla kadının özgürlüğüne muhaliftin; hiç olmazsa buna razı değil misin? Hayır, bunların gözümde önemi yok. Kadın ne yaparsa yapsın, verdiği sözde durmalı; bu ona yeter. Söyle hele, bu kadın kıyafetin üstüne mi çıkıyor? Daha kaç tane giysisi olacak?"

Adam yarı yarıya belli ettiği iç doluluğuyla:

"Giyim mağazası açacak herhalde. Güzel gönlü var; ne görürse ister. Sokakta birinin üstünde giysi görmesin; anında sarılır yakama. Bunu kim böyle yetiştirdiyse hayrını görmesin. Cevizi kırmış, içini yemiş, kabuğunu bizim avucumuza tutuşturmuş. Eskiden kadınlar çadorluyken bu sözler yoktu ortada. Birbirleriyle rekabet halinde olsa da dost, kafadar oldukları için sınırı aşmazlardı. Ama bugün maliye mübaşirinin kızı filan mezardan hortlayıp bu diyarlara düşerse, soytarılık olsun diye ayakkabının tekini başına geçirirse, filan beyin hanımı da ertesi gün onun gibi çıkmak istiyor evden. Bu da erkeklerin başına gelen yeni bahtsızlık."

Ahu parmağını halıya sürttü.

"Senin hoşuna gidiyor. Bunun dışında biri olsa, belki onu böyle istemezdin. Eminim, vaziyet böyle. Bu yeniliği getirenlerin sana hizmet ettiğini söylemeliyim. Onlardan nefret etmene gerek yok. Bunlar bir yana, âşığın gözü hatayı örter. Bana sorduğun sorunun cevabı müspet olsa, onu yine şimdi sevdiğin gibi severdin. İçin rahat olsun. Homa gördüğünün dışında biri değil. Olsa, şimdiye kadar yüz kere kendini ele vermiş olurdu. Bu pozlar, havalar, kırıtmalar, gamzelere gelince, her halükârda senin için yapıyor. O bir kadın. Dört dörtlük bir dâhinin hassasiyeti ve meşgul zihniyle sabahtan akşama kadar kocasını kendine çekme düşüncesinde olan biri değil. Onun kusurlarını bu otun dibinde biten çiçekler olarak gör."

Seyit Mîrân Peygamber'in asil ümmetlerinin temiz gönüllülüğüyle:

"Sen benden daha iyi düşünüyorsun. Bu kadın her şeyini çoraklıktan çıkarmış. Bahaneci bir çocuk gibi. Gözü görüyor, canı istiyor. Böyle mağazaların önünden geçecek cesaretim yok. Çünkü çok defa kendisi gidip bir şey almış. Tabii parasını ben ödeyeceğim. Güzeli seven gönlü bir şeye takılmayagörsün, artık parasını nereden bulacağım onun için önemli değil. Davranışları acayip, sözleri abartılı. Parisli bir matmazelin ruhu Sefîdçağalı bir kızın bedenine girmiş sanki. Aynı zamanda çok kıt fikirli ve çocuksu. 'Hacı Benna'yı üzüntüden, kıskançlıktan çatlatmak için böyle güzel elbiseler giyiyor, faytonla şehirde dolaşıyorum'

diyor. Bunlar yetmiyormuş gibi İran kadınının sadece yüzünün açıldığına, elinin ayağının bağlı olduğuna inanıyor. Eli kolu çözülmüş olsa, nasıl bir musibet olurdu, bilmiyorum!"

Homa'nın gelişi ikisinin arasındaki konuşmayı kesti. Ahu bir süre sessiz kaldıktan sonra kalkıp odasına geçti.

Aşkın olduğu yerde kıskançlık ve kötü zan da olur. Güzel karısını tapınırcasına seven, aşkından dolayı, babasız çocuğunu kollayan bir anne gibi onu kollayan beklentili sabrıyla karısı hakkında kötü şeyler düşünmemesi mümkün değildi. O yaşlıydı, Homa ise genç. Üstelik heves düşkünü, bahaneci ve kararsız. Bütün bunlar halat çekme sporu gibi onun hayat ipini türlü yönlere ait kuvvetlerle koparmak için iki taraftan çekiyordu. Homa'nın onun evinde takındığı özgürce, kayıtsız tavrı hakkında kötü zan besleme tohumunun zeminini hazırlamış olması doğaldı. Bu tohum onun kalbinde hazırlanıyordu. Bu arada kıskançlık ve belli belirsiz bir korku güneşin üstüne düşen bir leke gibi kalbinin bir köşesini karartıyordu. Kendinde bunu açığa vurma hakkını görmüyordu. Çünkü o zamana kadar bir şey görmemişti onda. Kadının ahlakı, ruh yapısı ve başka sebepler dikkate alındığında, onun için ciddi bir sürçme veya hata sayılamayacak olan Daryuş'un resmi meselesinden sonra Seyit Mîrân daima göz ucuyla onun hareketlerini gözlemlerken hep şu düşünceler içindeydi: İşin içinde işveli bir kadın varsa, şeytanın üstadı denilse de Kirmanşah gibi bir şehirde zehirli yargı oklarından asla kurtulamazdı. İşleri güçleri merak edip sır perdelerini aramak olan insanlar, rezilliğin bir tarafını görüyor, anasının karnındaki çocuğu Amerika'da linç edenlerin şamatasıyla sırlarını sakladıkları yerden çıkarıyorlardı. İnsanların yargısı onca hayhuyla, şamatayla birlikte genellikle doğru ve insaflı olduğu kadar, keskin ve merhametsizcedir. Seyit Mîrân altmış yıllık hayat tecrübeleriyle bu gerçeğe vakıf olmuştu. Ancak bir şey vardı. Onun kapıyı başkalarına kapadığı, gönlünü halvette sevgilisinin aşkına bağladığı durumda bu yargılama kulağına gelebilir veya hiç gelmezdi. Peki, Ahu'nun sözleri halkın yargısı olarak değerlendirilebilir miydi? Acaba gerçekten de bu kadın o kadar gönül çelici, biricik güzelliğine, bütün serkeş ve kendine has özelliklerine rağmen, günün yarısından çoğunu

evin dört duvarından dışarıda, komşuların gözlerinden uzakta geçirdiği halde sağlam ve namuslu kalması mümkün müydü? Hâlû Kerem'in de değindiği gibi onun görünüşteki masumluğu zatî soyluluğuna delil sayılabilir miydi? Gerçi muhtarın bu sözden amacı onun rintliği, tecavüzkârlığı, hakbilmezliğiydi; ahlaki yönden temiz olup olmaması değildi. Acaba kırk tilkiyi dolaştırıp, kuyruğunu birbirine değdirmeyen hilekârlardan değil miydi?

Ahu'nun sözü elbette Seyit Mîrân'ın kalp pınarını kötü zan bulanıklıklarından ebediyen kurtaramazdı. Asla böyle bir şey için yeterli değildi. Ama huzur veriyordu ona. Bulanıklıkları gideriyor, tortulaştırıyordu. Bu yüzden kadının beyanından sonra elinde olmadan yüzü güldü.

Seyit Mîrân iki gün sonra parasını ödeyip elbiseyi almak üzere terziye gittiğinde karısının kumaş seçiminde ne kadar zevk sahibi olduğuna hak verdi. Dikilen kıyafetin kısa kollu olduğunu anlayınca dudağını ısırdı, ona gözlerini devirdi. Homa sessiz sedasız güldü, tahrik edici kadınsı hareketlerle ona sürtündü. Fakat gösterilecek yer değildi. Homa'ya çuval da giyse, onun için fark etmeyeceğini, onu seveceğini söylerdi hep. İffet ve soyluluk demek olan ahlak süsüne, yaratılışına bakmasını, iki dirhem bir çekirdek süslenmeye, takıp takıştırmaya bakmamasını söylemişti.

Elbise iki provadan sonra şimdi müşteriye teslim edilecek hale gelmişti. Seyit Mîrân dikiş ücretini verip de dükkândan çıktığında suratı sallanmıştı. Bir ferverdin [21 mart-21 nisan] ayı sabahıydı. Cadde sulanıp süpürülmüştü; gelen geçen azdı. Homa'nın üstünde kışın satın aldığı kemerli manto vardı. Başına bağladığı mavi eşarp yüzünün latif yuvarlağını, gerdan ve boğazının hoş beyazlığının bir kısmını dışarıda bırakıyordu. Çadorun kaldırılmasından üç yıl sonra, bazı ağırbaşlı, mutaassıp ailelerin canına bela olan sert tartışmalar dinmeye yüz tutmuştu. Kadın şapkası unutulmuş, başörtüsü giymek yaygınlaşmıştı.

Kadınla erkek arasında kaldırımda veya caddede bir süre sessizlik hâkimdi. Nihayet Homa:

"Odun almaya gitmek istemiyor muydun? Elbisenin kolu kısa diye mi darıldın? Sen de biliyorsun, yazları koltukaltım

terliyor. Bu kumaşın kısa zamanda bozulmasına gönlüm el vermedi. Sana söz veriyorum; düğünlerin, kadın misafirliklerinin dışında giymeyeceğim."

Bu söz üzerine Seyit Mîrân bir dereceye kadar razı oldu. Hankah Sokağı'nın başına kadar ona eşlik etti. Oradan işine gitmek üzere caddeye saptı. İlkin maksadı nakliyecilerin ve şehrin güney kapısının bulunduğu Firdevsi Meydanı'na gidip dükkânın odununu almaktı. Ancak öğle vakti olmuştu. Gidip odun çektirmeye üşendi. Kahveye gidip oturmayı tercih etti. Belki dernek başkanı olarak her zaman hatırını sayan meslektaşlarından birini görür, o da bu işi yapmaya razı olurdu. Böyle işlerde hep kendine özgü bir ağırlık hissederdi.

Üstünden daha bir hafta geçmemişti. Homa Ekrem'le birlikte küçük miktarda alışveriş için caddeye çıkmayı kararlaştırmıştı. Ekrem'in dediği gibi bir çift yazlık eldivenin fiyatını daha önceden çarşıda sormuşlardı. Görünüşe bakılırsa, o yıl Homa yaz mevsimini olanca ihtişamıyla karşılamak istiyordu. Hafif ve zarif bir yazlık şemsiye satın almıştı ama eldiven giydiği zaman şıklığı tamamlanıyordu.

Komşu kadınlarla kızlar, bu arada Homa'nın makyajının tamamlanmasını bekleyen Ekrem, Ahu'nun odasının önündeki eyvanda oturuyordu. Homa'nın yeni cicili bicili giysisinden haberleri vardı ama kimse onu üstünde görmemişti. Giysiyi terziden getirdiği gün tatlı olarak bir kutu bîdmişk* çerezi satın almış, herkese birer tane vermişti.

Çocuklar henüz okuldan gelmemişti. Hayat sessiz sedasız ve boştu. Hafif bahar esintisi damlardan ot ve taze toprak kokusu getiriyordu. Saatin dördünü vuran zil sesi Ahu'nun odasından işitildi. Homa üstünde yeni giysisi, yüksek topuklu küçük yılan derisi ayakkabısı, ince şeffaf çorabı, deri çantası, elinde sedef saplı şemsiyesiyle eyvan basamaklarında göründü. Beyaz, güzel kolu, bileğinde altın kordonlu saatiyle uzaktan göz kamaştırıcıydı. Bütün konuşmalar kesildi, başlar ona doğru çevrildi. Seyircilerin hayranlık dolu bakışları arasında sahneye çıkmış, sevilen bir sanatçı gibi bir süre durdu, sonra yavaş yavaş, nazla basamaklardan indi. İnerken olağanüstü ihtiyat göstermesinin

* Urumiye şehrine özgü, beyaz renkli badem tatlısı. İbrişim tatlısı da denilir. (ç.n.)

sebebi topuğunun yüksekliğinden ve eteğinin dar olmasından kaynaklanıyordu. Böyle şey görmeyen kadınların gözleri fal taşı gibi açılmış, ağızları açık kalmıştı. O kadınsa, peki bunlar neydi? Yok, bunlar kadınsa, o neydi? Gelip onların yakınında durduğunda cilalanmış altın sikke gibi parlıyordu. Yanaklar şehvetli bir utançla kadife gibi olmuştu. Parfümü herkesin genzini yaktı. Vücudunun hiçbir yerini göstermeyi esirgememek için topukları üstünde döndü. Bu hareketi hemcinslerinin karşısındaki utanç hissini bastırmak için yapmıştı. Acaba o kılıkla mı caddeye çıkacaktı? Ne küstah, ne pervasız bir ruh! Bu mesele giysiden ziyade kadınlar için muammaydı. Kumaşı pembe ipekten dokunmuştu; üstünde kelebek kanadını andıran karanfil çiçekleri vardı. Alacakaranlıkta veya ışığın açılarına göre rengi pembe ile kahverengi arasında dalgalanıyordu. Bu özellik iki şekilde dokunan kumaşın ipliklerinden kaynaklanıyordu. Kumaşın sihirli, benzersiz güzelliği, gönül çelen çiçek desenleri bir tarafta, endamı güzel kadına melek görüntüsü veren ustalıklı kesimi ve dikişi diğer tarafta. Hiç kuşkusuz, terzi para için değil, zevkini, hünerini sergileme şevkiyle eline iğne almıştı. Yakası küçük, hoş görünümlü iki kanatla boğazının altından düğmeleniyordu. Yuvarlak, hoş sedef düğmeler meme çıkıntısının altına kadar iniyordu. Kollar sade bir kesimle omzunun yuvarlaklaştığı yere kadar kısa tutulmuştu. Henüz giysiyi karısının üstünde görmemiş olan Seyit Mîrân caddede onunla karşılaşsa, bu güzel vücudun kendi hareminde oturan kadına ait olduğunu anlaması için bir süre geçmeliydi. Homa ona söz vermişti. Yine de hiç kimse kocasının ona nasıl davranacağını tahmin edemezdi. Ona ne derdi? Beyaz karanfil gibi çiçekli fon rengiyle parlayan omuz başları ve kolları, göreni serkeş heves ve hayal tufanlarıyla kuşatırdı. İşin inceliği sadece kollarının çıplak oluşunda değildi. Son derece şık ipek kıyafet vücudunu öyle bir örtmüştü ki sanki onun cildi gibi olmuştu. Bel biçimi, göğüs çıkıntısı, karın küçüklüğü, bedeninin iki tarafındaki girintiler, çıkıntılar bütün incelikleriyle, hoşluğuyla şaşırtıcı bir şekilde görünüyordu. Uzun, şehvetli ve güzel salınan bacakları, sağlam kalçası, alımlı boyu, tüm vücudu baştan ayağa kadar hayret uyandırıyordu. Kadınlık lutfu ve cazibesiyle, dilberliğiy-

le bir heykeli andırırken bir bakıma da resim sanatıyla yepyeni renklerin işlendiği bir şaheser gibiydi. Hiçbir el, hatta Tanrı'nın eli bile onu tekrar yaratamazdı. Çadorun kaldırılışının üstünden geçen birkaç yıl zarfında Homa her türlü giysiyi giymişti, her makyajla dışarı çıkmıştı. Ama bugün, diğer günlerin ötesindeydi. Şahsiyet ruhsal bir meseledir ama Pervane'nin terziliği, alabildiğine gül yüzlü müşterisinin cismani şahsiyetini ortaya çıkarmıştı. Giysinin olağanüstü güzelliği ve kadının göz alıcı, cesur cilvesi hayata çıktığı zaman o kadar anlatılmaz bir şeydi ki hiç kimse övgüde bile bulunamadı; adeta herkesin dili tutulmuştu.

Ekrem sahnenin ortasında rolünü unutan bir sanatçı gibi aklı fikri karmakarışık halde eyvanın granit taşları üstünden ayağa kalktı. Neden bu kadar beklediğini sorup itiraz bile edemedi. Homa'nın dolgun, billur bacakları karşısında bir hiç olan kendi cılız bacaklarına, ayakkabısına, çorabına baktı; muhatabı erkekmiş gibi utanarak, "Gidelim, ben hazırım" dedi.

Ekrem'in ikirciklenmesi Homa'ya da sirayet etti.

"Gel, faytona bineceğiz."

Eteği dizinden biraz aşağıya, baldırlarına kadar iniyordu. O kadar dardı ki dizleri birbirine yapışıyordu. Bu da ister istemez yürürken beline, endamına hafif bir dönüş hareketi vermesine sebep oluyordu. Belirsiz bir hareket olsa da bu olmadan hareketlerinin güzelliği tamamlanmıyordu. Adım atarken bacaklarının hayâsız hatları hoş bir biçimde görülüyordu. Güzel görünen belden aşağısı vakarlı, akıl alıcı bir hareketle soldan sağa, sadece bir yöne doğru gidip geliyordu. Beli gevşek olmadığı gibi, Rıza Abbasi'nin minyatürleri kadar görkemli ve takdir toplayıcıydı. Tabiat sanki içgüdüsel bir idrakle veya Tanrısal iradeyle çocuk doğurarak yarattığı bu kadını eksik bırakmak istememişti.

Herkes hayattayken Ahu, kumasının ardından şıklığına, boyunun bosunun, havasının cazibesine bakarak düşünceye dalmıştı. Bütün komşuların da aynı şeyi düşündüğünden emindi. Gerçekten de kocasının o azametle bu puta âşık olmakta hakkı vardı. Gerçekten de Homa kadın değildi; gerçek bir nigârdı. Aşkın, sarhoşluğun efsunlayıcı nağmelerini herkesin

de şahit olduğu gibi âşığının ruhunun derinliklerine kadar işletiyordu. Yeni elbisenin güzelliğindeki etkisi geceleyin fener ışığının tıraşlanmış elmastaki etkisi gibiydi. İki arkadaş koridorun kısa basamaklarında hareketlendiğinde Hurşid seslendi:

"Faytona binerken dikkat et; düşme Homa Hanım. Bu elbisenin başına bela olmasından korkarım. Dondurma veya başka bir şey yerseniz bizi de unutmayın; eli boş gelmeyin. Ne kadar da cesaretli bir kadın! Şeffaf kıyafet giyse daha iyi olurdu. Kocası onu bu kıyafetiyle gördü mü, bilmem. Keşke annesi mezardan başını kaldırıp da kızındaki nazı, büyüklüğü görseydi! Bir arpalık baht!"

Son kelimeleri Hurşid daha yavaş ve senli benli söyledi.

O gün oraya misafirliğe gelmiş olan kız kardeşi Bibi ekledi:

"Aman, kendisi ölse de taraftarı ölmez."

Homa önündeki saçlarını alnında dağıtmak için sertçe başını çevirdikten sonra:

"Hayır hayır, için rahat olsun Hurşid. Bir şey satın alırsak, tatlısını getireceğiz."

Genç kadının yanakları bu sözleri ederken hâlâ kızarıktı. Evdeki kadınlar, kızlar ikisine hayat kapısına kadar eşlik etti. Görmek istiyorlardı; modanın kadını, daha doğru bir deyişle, zamanın ruhundan ilham alan, her saat yeni bir şekil çıkaran, etrafına yayan bu kadın sokağa nasıl adım atacaktı? Süt çocuğu olan kız kardeşini kucağında tutan Hurşid'in kızı Zerî, sebepsiz bir sevinçle ışıldayan gözlerle kadının üstündeki elbiseyi, arada bir Ahu'nun üstünde de gördüğü pullu, boncuklu, koyu kırmızı kıyafetle karşılaştırdı. Rebab ise bu karşılaştırmayı yapamayacak kadar afallamıştı.

On sekiz yaşında, evlenmenin eşiğinde olan kız babasının ani ölümünün üzerinden bir yıl geçmemesine rağmen koca evi telaşına kapılmıştı. Halası bencilce bir akılla ilk görücüyü reddetmek istemedi. Huseyn Kumişken* üstü başı dökülen, ilaç niyetine başında bir tel saç bulunmayan bir adamdı. Kuyuculuk yapardı. Kol gücüyle ekmeğini kazanır, bu yüzden ekmeğini yiyip susması gerekirdi. Derler ya, dervişin hiçbir şeyi yoksa, keşkülü var. Annesiz kızın ondan iyi koca bulması mümkündü

* Kehrizci, kuyucu. (ç.n.)

ancak evlenme yaşındaki kızlar için hep temelsiz beklentiler söz konusudur. Üstelik Hurşid'in Rebab'dan sonra kendi kızını da bir an evvel baş göz etmek için acelesi vardı. Rebab hassas bir kızdı. Kulağının ağır işitmesine, şefkatsiz halasının her zamanki homurtularını duymamasına rağmen gözü en ufak şeyi kaçırmazdı. Çarık örme tığı bir an elinden düşmemesine, küçük kardeşinin genellikle çalışmasına rağmen kendisini halasının başında yük görürdü. En kısa zamanda sığınacak bir yer aramak, erkek kardeşiyle birlikte yarı rahat bir yaşam tutturmak arzusu gönlünde fırtınalar koparmıştı. Kuşkusuz kocası kim veya nasıl biri olacaksa, enişte si Ağacan'dan daha müşfik olurdu. Yeni bulunan damadı istemiyordu. Ama ne zaman hayattan odaya girip geri dönse, rafa bırakılmış olan ayakkabı, çorap, üç metre kırmızı pazen onu durduruyordu. Yüreği kabarıyor, cıvıldaşarak sıcak bölgelere giden kırlangıç sürüleri gibi, sözcükler beyninde sıralanmaya başlıyordu.

"Yorgunsan, git yat birader! Şurası da odanın köşesinde senin yerin. Yarın güneş doğmadan uyandıracağım seni. Yeni işinden memnun musun?"

İki kadının gitmesinin, görüp duyduklarının şaşkınlığını üstlerinden atamayan uğurlayanların, fırsat bu fırsat deyip konu üzerinde sohbete girişmek için hayata dönmesinin üstünden birkaç dakika geçmemişti ki Ekrem ile arkasında Homa eve dönüyordu. Sokağın köşesinden göründüler. Ekrem takip ediliyormuş gibi koşuyordu adeta. Rüzgâr başının bir ucuna iliştirilmiş olan çadorunu uçuruyordu. Günahkâr bir gülüşle:

"Tövbe Allahım! Mahalleli su perisi gördü sanki! Gözleriyle bizi yemek istiyorlar!"

Hurşid:

"Elbette onu, seni değil ya antika! Nasıl oldu da döndünüz? Gezintiniz bu kadar mıydı? Hadi Homa güzeldir; sen bari çadorunu örtünseydin."

Genç kadın utançtan ve bozum olmaktan yine kızardı. Gezintiden vazgeçip geçmemekte şüpheye düşmüştü. Ancak ülke genelinde güvenlik ışıklarının yerel ve toplumsal anlamda yaygınlaşmış olduğu düşüncesi ona cesaret verdi. Çantasını omzuna astı, şemsiyesini açtı, Ekrem'i umursamadan yola koyuldu.

"Muhannetlik, hırsızlık mı yaptık? Hoşlanmayan kapasın gözünü. Kadınlar atkuyruğu gibi yüz örtüsü, iki kat çadorla giderken veya perde arkasından erkeklerle konuşup ağızlarına çakıl taşı koyarken ölüp ölüp diriliyor muydu? Faytona da binmeyeceğim işte! Bakalım ne olacak?"

Hurşid yüksek sesle cesaretlendirdi onu:

"Git canım git, sokağa çıkmak korkulacak bir şey değil. Ekrem seninle gelmezse, cehenneme kadar yolu var! Bu kadında hayır olsa, adını 'Ayağı uğurlu' koyarlardı, neden Ekrem koydular ki?"

Ekrem:

"Madem onun yanındasın, neden birlikte gitmiyorsun peki?"

"Giderim, hem de seve seve. Şimdiye kadar yüz defa gitmedim mi? Senin gibi poz yapmam ben."

Bunu söyledikten sonra kıyafetinin eskiliği görünmesin diye çadorunu karnına kadar indirdi. Çünkü bu sırada yandaki komşu hanımın yeni evlenmiş kızı İran kadınların konuşmalarını duyunca annesiyle birlikte hayata gelmiş, Zerî ile konuşuyordu. Zerî yüzünü kaplayan sivilceleri yeni geline gösterdi:

"Fışkırdı yine sivilceler. Nasıl bunları yok etmeli, bilemedim."

Kadın başına hoş renkli, tüy desenli eşarp bağlamış, güzel bir biçimde çenesinin altından düğümlemişti. Üstündeki her zaman yeni olan giysilerle görünüşüne bakılırsa, evlendikten sonra annesine haddinden fazla nazı geçiyor, evde elini sıcak sudan soğuk suya sokmuyordu. Yüzü sokaktaki kadınlara dönükken:

"Kuruyup bir bir düşmesi için makara ipliğiyle kökünden bağlamalı. Hurşid Hanım sohbetin konusu ne? Kendisi de bir başına çıkabilir, yanında birinin olmasına ne gerek var? Kurt inmedi ki korksun! İnsanlar gözleri dışarı uğrarcasına bakıyor ona. Bunlar nasıl söz?"

Annesi yeniliklerden hoşlanan kızını, kendi hayatında uzaktan bu konuşmalara kulak veren Ermeni madama göstermek, aynı zamanda iki dirhem bir çekirdek süslenmiş kızını her bakımdan modern ve böyle şeylere layık biri olarak göstermek için:

"Elbette korkmamalı. Meşhur Kürt tasnifini* duymadınız mı? Devir özgürlük devri. Ona yan bakan halt etmiş olur. Kızım dün akşam gazetede okudu. İran kadını çadoru atmakla toplumda layık olduğu yeri bulmuştur. Öyle değil mi İran; madama söyle ne yazdığını."

Ermeni madam kendi has sadedillik ve iyi kalplilikle gülümsedi ama sohbete katılmadı. İnsanlarla zor kaynaşan, katı, kedi huylu biri olan Hurşid'in küçük kız kardeşi Bîbî iki eliyle iş görürken kardeşine:

"Şaşıyorum doğrusu; neden bu kadının peşine takılıyorsun ki bu kadar? Caddeye çıkıp boyunu bosunu, üstünü başını ona buna göstermek istiyorsa, biz kim oluyoruz? Kocası evden yalnız çıkmasına razı değilse, inadına ona bir hizmetçi tutar. Ne eksiği var ki? Eli her yere yetişmiyor mu? Nasıl ayağına su gibi para dökebiliyorsa, günde sadece bir tümen de fayton parası verebilir. Ama yanında bir kız çocuğunu eve getiremez. Diğer masrafların üstüne bu da bir masraf. Hizmetçi tutmasına da gerek yok. Verir talimatı, ne zaman dışarı çıkacaksa kuması Ahu'yla çıkar. Onların hayatına girmek senin neyine?"

Sırtı hayat kapısına dönük olan Bîbî, Ahu Hanım'ın ne zaman gelip kapı kanadına dayandığından, sessiz sedasız kadınları dinlediğinden habersizdi. Konu buraya gelince:

"Otuz yıl! Benim hayatım, işim gücüm yok mu? Ben hanımdan maaş alan biri miyim ki sabah akşam ona nazar değmesin diye deli gibi kalkıp peşine düşeceğim; sokaklarda, caddelerde, dükkânlarda onu arayacağım? Doğrusunu isterseniz, aslında ben bu adamın hizmetkârından öte bir şey değilim. Ancak maaşsız hizmetçi, hem de cefa çeken cinsinden."

Bîbî onun sözünü tamamladı.

"Cefa çeken ve horlanan. On sekiz yıl didindikten sonra başka biri gelecek, evine barkına el koyacak. Türlü türlü besleyici gıdalar yiyecek, renk renk elbiseler giyinecek; sonra nazla, edayla belini kıvıracak. Armut piş, ağzıma düş! Zamane âdeti mi bu?"

Karine yoluyla sohbet konusunu anlayan Rebab, ağlamakta olan halasının süt çocuğunu Zerî'nin kucağından aldı, heyecan ve telaşla:

* Kürt tasnifi: Kürt halk türküsü. (ç.n.)

"Bu hanıma, 'Büyükhanım sana ne kötülük etti de sormadan, bilmeden geldin, bu zehri onun kâsesine döktün?' diyecek biri yok mu?"

Rebab, Ahu Hanım'a "Büyükhanım" diyordu. Kadın tedirginlik ve aşırı hassasiyetle ama boğuk ve sessiz bir halde kıza itiraz etti.

"Neden bu beye söylenmesin? Hakkımı çiğneyen o değil mi? Yüreğimi kim yaktı? Eve girelim, hadi. Yeminle bir daha sızlanırsam; bahtıma düşen bu afet varken! Bu deve evimin kapısına çökmüşken! Bırakın, derdim yüreğimde kalsın!"

Bu sözden sonra kadınlar arasında üzüntü dolu bir sessizlik hüküm sürdü. Kadınlar Ahu'nun peşi sıra kalkıp bir bir eve girdi. İran, annesi, Ermeni madam da çıkmaz sokağı terk edip kapıyı kapadı.

Yarım saat geçti geçmedi; Homa alışverişini yapıp çarşıdan döndü. Mutlu, güler yüzlü ve başı dikti. Ancak kısa kollu giysi ona uğur getirmemişti. Ertesi sabah Seyit Mîrân onun o kıyafetle dışarı çıktığını henüz öğrenmemişken, köyden Hâlû Kerem'in oğlu Aziz'in ölüm haberini getirdi. Köylerde teşhis koyulmuş sıtma ve karın ağrısı gibi bir iki hastalık dışında, genel olarak hepsine hastalık derler. Karın ağrısı da hangi türden olursa olsun, yeri belli olduğu için teşhis koyulan hastalıklardan sayılır. Hâlû Kerem'in ergen büyük oğlu da hastalandıktan sonra öldü. Haber gelir gelmez Homa ile Seyit Mîrân yıldırım hızıyla hareket etti.

Homa Sefidçağa'yı terk ettiğinde Aziz yedi yaşındaydı. O zamandan bu yana on bir yıl geçmiş, bu uzun zaman zarfında, sadece bir kere, o da babasıyla birlikte şehre geldiğinde onu görmüştü. Henüz oturaklı bir erkek görünümü almasa da babası gibi iri yapılıydı. Sade, samimi, bir o kadar da çalışkan ve faydalıydı. Yedi yaşından beri büyük adam gibi babasının yanında çalışıyordu.

Hâlû Kerem'in ondan başka iki küçük oğlu daha vardı. Bu acılı darbeye nasıl dayanacağı belli değildi. Seyit Mîrân'la Homa'nın faytonla hareket ettiği ikindi vakti, Berahas ile Hanbaba Hâlû Kerem'in atına binerek fırıncıbaşının köyden haberini Mirza Nebî'ye iletmek üzere şehre geldiler. Aldığı haber

üzerine Mirza Nebî hiç gecikmeden Alemşiken Hanı'nın yanından araba kiraladı; Seyit Mîrân'ın dükkânından ve üç başka dükkândan iki yük,* elli men sengek ekmeği hazırlattı, yetmiş tümen nakit para ile birlikte yaslı iki kardeşe teslim etti. Onlar bu parayla şeker, çay, kahve, başka lazım olan şeyleri aldı. Evden de bir şeyler aldılar, arabacıyla birlikte aynı hızla köyün yolunu tuttular. Dört gün sonra karı koca cenaze işlerini, törenlerini bitirip şehre döndüğünde Homa biraz zayıflamıştı. İlk defa yüzünde makyaj yoktu. Çünkü makyaj malzemesini yanına almamıştı. Rengi uçuk avurtlarında belli belirsiz bir tırnak izi görülüyordu; bu da ona soylu havası, yeni bir lütuf vermişti. Sesi iyice kısılmıştı; hali hareketi hasta haline benzemiyordu. Komşular onun odasına gidip başsağlığı diledi. Sessiz, üzüntülü görünse de hareketleri her zamankinden nazlıydı. Giderken tuhafiyecilerin evinden ödünç alıp başına örttüğü siyah şalı geri verdi; iki gün siyah giyindi. Amca torununun onun için bunlardan daha değerli olduğu anlaşılmış oldu. Matem giysisi içindeyken de estetik zevkini elden bırakmadı. Siyah ipek eşarbı başına öyle bir bağlıyordu ki güneşi andıran yuvarlak yüzü olanca güzelliği, şefkati ve görkemiyle parlıyordu. Hangi durumda, şekilde, makyajda olursa olsun, güzel ve sevilmeye değer biriydi.

Cenaze evinde üç günde yaptığı ekmek ve diğer malzemeler için cebinden az buz bir para çıkmayan Seyit Mîrân Hâlû Kerem'in onun malını yiyecek bir adam olmadığını bilse de, bir dereceye kadar düşünceye dalmıştı. Belki de genel olarak geçim meselesinde kendisinin bazı özel ve tutarsız harcamalarından dolayı sinirliydi. Hal böyleyken yine de şükrediyordu. Aziz'in ölümünden sonra Homa ister istemez bir süredir ağırbaşlı olarak yerinde oturuyor, küçük veya büyük bahanelerle, tenkitlerle vakitli vakitsiz onu güç durumda bırakmıyordu.

Köyden döndükten üç gün sonra genç kadın caddeye çıkmak istedi. Kocasına canının sıkıldığını, birlikte Rifatiye civarındaki koruluklarda veya neresi olursa, gezmeye gitmek istediğini söyledi. Sonra bütün âdetlerin hilafına, ortada rica veya ısrar söz konusu olmaksızın, kendi kafasınca matem elbisesini çıkardı; kelebekler gibi en kısa zamanda nisan ayının sarhoş edici

* Bir yük 300 kg. (ç.n.)

çiçeklerinin kokusunu, her zamanki güzellikleri, çılgınlıkları karşılamak istedi.

O yıl hordad [21 mayıs-21 haziran] ayının sonlarına doğru bir gün Seyit Mîrân öğlen yerine saat dörtte eve geldi. Her zamanki gibi dosdoğru bütün kapıları açık olan büyük odaya gitti. Homa evde yoktu. Dikiş makinesinde yarısı dikilmiş divitimsi bir kumaş vardı. Makas artığı kesik kumaşlar, dikiş malzemeleri, ıvır zıvır dağılmıştı odaya. Belki evin terzisi yorgunluktan, yalnızlıktan veya yaz sıcağından bunalmış olmalı ki hayattan dışarı atmıştı kendini. Çünkü o gün hava sıcaklığı rahatsız edecek kadar artmıştı. Gökten ateş yağıyordu. Yazın öğleden sonra tamamen güneş alan büyük oda kelimenin gerçek manasıyla bir cehennemdi. Aşırı sıcaktan uykusu tutmayan ve üstünde tek kat elbise ile Ekrem'in odasına geçen Ahu hasırın arkasından bakıyordu. Kocası, susuzluktan ölmek üzere olan biri gibi eyvandaki testiye hamle etti. Testiyi aldı, boş bir tenekeymiş gibi salladı; su yoktu. Kadının tam beş dakika önce sağ gözü seğirmiş, bunu Ekrem'e de söylemişti. Seyit Mîrân'ın beklemeden basamaklardan inip onun odasına gittiğini görünce ani bir sevinç veya korkudan olacak, içi boşalır gibi oldu. Dostunun namaz örtüsünü başına aldı, telaşla hayata çıktı. Şanssızlığa bak ki gönderip bir şahilik buz aldıracağı bir tek çocuk yoktu; ne Mehdi, ne Muhammed Huseyn, ne komşuların kızlarından biri. Kadın yüz misli hızla komşusunun yanına döndü, ondan mesajını iletmesini rica etti. Beklenecek zaman değildi. Seyit Mîrân başına çökmüş doğan gibi ona elden giden tahtının tacının müjdesini vermişti. Bu mesele arzulu kadının kalbine ilham olarak gönderilmişti sanki. Odada kocasının yanına geldiğinde yüzünün yarısını açtı, utangaçlık ve ağırbaşlı bir tevazuyla selam verdi. Adam ceketini çıkarmış, yastığı çekmiş, aynı zamanda pederşahi hâkimiyetini inkâr etmeyen rahatlık ve samimilikle dinleniyordu. Gözünü açmadan:

"Bana biraz serin su getir; Homa nereye gitti? Birine verdiği söz vardı da unutup aniden aklına mı geldi?"

Henüz çarpıntısı geçmemiş olan Ahu:

"Buz aldırıyorum; bir dakikaya kadar sana serin su vereceğim. Homa'nın nereye gittiğini bilmiyorum. Aga Bozorg'un ev komşusu ona bir kıyafet diktiriyordu. Belki dikip teslim etmeye

götürmüştür. Belki de başka yere gitmiştir. Eşyasını Hurşid'e verdi, terlikle, namaz örtüsüyle sokağa çıktı. Tesadüfen Hurşid'in de on dakika önce, buraya gelen kız kardeşiyle işi vardı; o da dışarı çıktı."

Seyit Mîrân:

"Ütücü Ali'nin yanında kefil olmam için yanıma gelmişti. Bu kadın ütücülük yapmak istiyorsa, sabah gitsin, akşam dönsün; kim bakacak çocuklarına? Kızının işi ne oldu? (Seyit Mîrân kalkıp oturdu.) Çocukları, Cevad kunduracı çırağı. Geriye kalıyor Muhammed Huseyn. Sümüğünü yiyip ayakaltında dolanıyor. Süt çocuğu kızını, Zerî gidecek olursa, kız kardeşi Bîbî'ye bırakacak. Görüyordum; böyle konuşuluyordu. Ama kızı için galiba bir beylerbeyinin oğlunu bekliyor. İşine gelmiş ki Hüseyin'in biraderi (maksadı Rebab'ın kocasının erkek kardeşidir; bu kız yeni evlenip gitmişti) ona görücülüğe gelmiş. Haber göndermiş, Zerî Rebab değil ki bir kuyucuya varsın."

Seyit Mîrân iğrenerek yüzünü buruşturdu. Ahu ekledi:

"Büyüklüğü Nevvab büyüklüğü, dilenciliği Abbas-i Dûs dilenciliği. Ne olacak bakalım diye bekliyordu. Rebab koca hevesine kapıldığından beri kızcağızda huzur kalmadı. Evde bir saniye durduğu yok. Kapıcılar gibi hayat kapısının dibinde dikiliyor. Canı koca çekiyor. Sahi, şimdi aklıma geldi, sana söyleyecektim. Bugün öğleden önce Behram'a izci kıyafeti almak için Homa'yla çarşıya gideceğimiz sırada biri geldi kapıya, seni sordu. 'Neden pirinç parasını vermiyor veya meseleyi açıklığa kavuşturmuyor?' dedi. Ne pirinciymiş Meşhedî?"

Seyit Mîrân işittiği haberin her kelimesiyle doldu doldu, sonunda bağırdı:

"Hay pezevenkler hay! Biri pirinç verir, biri pirinç alır. Kime verdiyse, gitsin parasını ondan alsın. Şikâyet ederse de etsin. Şimdi mahalleli sanıyor ki ben ahir ömrümde insanlara kazık atıyorum; aldığım malın parasının üstüne yatıyorum. Arada Hacı Baba'ya döndüm. Kimin senedi varsa, bana havale ediyor. Bir tanesi öldü, köpek görsün yüzünü! Bir başka hayırsız yasını tuttu; masrafını da ben çekeceğim, öyle mi? Herifçioğlu orada iki yük, elli men ekmek, yetmiş tümen para aldı. Aradan iki buçuk ay geçti; tındığı yok. Para mı, buğday mı verecek? Belli

değil. Belki de hiçbiri. Üstelik bununla da yetinmiyor. Benimle akrabalığı var diye gitmiş, pirinççiler çarşısından kırk men sadrî pirinç* almış parasını sonra vermek üzere. Parasını alamadı ya, dükkân sahibi gelmiş, benim yakama yapışıyor."

"İyi ya, el eli tanır; gitsin kendisinden alsın. Bunlar Leşt Nişa şehrinden, pirinççilikten bahsetmiyor muydu sürekli? Gîlân'da İran'ın ikinci pirinç üretim bölgesiydi hani? Hayret doğrusu! Nasıl oldu da şehre ihtiyaçları doğdu? Dünya tersine mi döndü ne? Oğlu ölürken bile nasıl çarparız, onu düşünüyorlar. Orada bile üçkâğıtçılığı, hokkabazlığı bıraktıkları yok. Bunlar ne çapulcu, beleşçi insanlarmış!"

Seyit Mîrân:

"Devlet bu yıl, özel bölgeler dışında pirinççiliği yasakladı. Ama üçkâğıtçılık, çapulculuk bunların yeni işi değil ki! Ah ah!"

Ahu kocasına kulak verirken odaya saçılmış olan öteberiyi topladı. Eyvan kenarından buzu aldı; kendine has sabırla gizlediği iştiyaklı hareketlerle, çini kadehte kocasına su getirdi. Gözleri üzüntü ve tedirginlikle gülüyordu. Seyit Mîrân susamışlık haliyle suyu içti, kâseyi verirken ve boğazında henüz son yudum su kalmışken:

"Artık bunlar kendilerini benim malımın ortağı belledi. Elini veren, kolunu kaptırır."

Kadın ekledi:

"Demek kendilerini malının sahibi olarak görüyorlar! Hayret doğrusu! Beş yıl sonra şimdi mi uyanıyorsun? Tam beş yıldır bu ev Hanbaba'nın arpalığı, Berahas'ın umut evi oldu. Haftanın yedi günü buraya postu seriyorlar. Sefidçağalı birinin saçı düğümlense, dişi ağrısa, şehre inmek istese, burası Şah Abbas kervansarayıymış veya misafirhane açmışsın gibi, ben geliyorum, diyor. Geldiler mi de bir iki kişi değiller ki, sürüsüyle geliyorlar. Yalnızken kapından içeri girmeye utanıyorlar sanki. Tıpkı kalabalık Arap kabileleri gibi; daha doğrusu, tarlaya hücum eden çekirge sürüsü gibiler. Kenara çekildiler mi, kerem-i ilahiye bak, arkalarında hiçbir şey bırakmıyorlar. Bu kim; amcasının oğlu; o kim; teyzesinin kızı. Biri karısından boşanır, öbürü askere gidecektir. Üçüncüsü hastadır; dördüncüsü has-

* İnce, uzun pirinç; Pakistan pirinci. (ç.n.)

tabakıcı. Karakarganın çıngırağı ayağında. Biri gitmeden öbürü damlıyor. Bari bir defa da bir tulum ayran, o da peşkeş olarak, iki avuç tarhana, şalgam getirmeyi akıl etselerdi de elleri boş olmasaydı. Yağı, tavuğu, horozu götürmek onlara, pislikleri bizim eve. Neden böyle oluyor ki? Evvelki kış Homa'yla benim masrafım birken, kardeşi Berahas bir tulum yağ getirdi. Onu da kendisi başına çöktü, yedi bitirdi. Boş tulumu aldı gitti."

"Ne? Allah saf babana rahmet etsin. Yanılıyorsun. Benden onun parasını aldı, on bir buçuk tümen. Ondan, kardeşi olacak öküzden buğday getirmelerini istedim, hâlâ getirecekler. Yağın parasını benden en çirkin şekliyle aldı."

Ahu ilk defa duyduğu bir şeyin şaşkınlık alameti olarak elini ısırdı.

"Meşhedî! Meşhedî! Ne diyorsun? Berahas senden yağ parasını mı aldı? İnanamıyorum ya! Sen onlardan para istiyor musun? Ne zamandan beri? Ne kadar? Demek ki bu iki kardeş dolandırmış seni. İnanamıyorum doğrusu!"

"Hayır, rica ederim inan. Bir de bana teslim etmişler sanki."

Seyit Mîrân elini titreten bir sinirle cüzdanından katlanmış iki küçük kâğıt çıkardı; gözleri fal taşı gibi açılmıştı:

"İki yıldır bu iki kardeş benden yüz elli tümen aldı. Harman vakti bana buğday getireceklerdi. İşte şu yayvan parmak izi Berahas'ın. İki yük verecek. Öbürü de o kör olasının; bir yük verecek."

"Eee, ne diyorlar? Neden borçlarını ödemiyorlar?"

"Ne diyecekler? Diyecek sözleri mi var? (Kâğıtları katlayıp tekrar cüzdana koydu.) Bunları bırakacağım; üstüne bir bardak soğuk su içeceğim. Ben boynu kırılası, bu parayı onlara verdiğim gün, bu kadar geniş karınlı, dolandırıcı olacaklarını sanmıyordum. Tohumumuz yok, dediler. Ağa bize avans vermedi, vermiyor, raiyet yerde kaldı, gibi laflar ettiler. Keşke bunlar da, alacaklının yüzünü görmek istemeyen, ellerinden geldikçe yüzlerini saklayan diğer arlı borçlular gibi defolup gitselerdi de ben de sabah akşam pis gövdelerini görmeseydim."

Ahu uğursuz uğursuz başını salladı.

"Hey hey! İçin rahat olsun, seni fena halde sıkıştırmış olan bu cemaat, emin ol, seni yiyip bitirmeden ellerini çekmez. Sa-

kalını şu eli maşalıya kaptırdığından beri bundan başka bir şey bekleme. Maşallah kocacığım! Berahas'la Hanbaba'nın sağımlık ineği olmuşsun. Yılan malını yerse kusar; bu kadar uyanıklığına, hesaplı kitaplı olmana rağmen, şimdi bedavaya veriyorsun. Bizim de sırt sırta verdiğimiz Kürtler genelde kötü değildir. Ama bunlar nasıl bir şey, bilemedim."

"Nasıl bir şey olduğu belli. İnsanlıkta haysiyet denilen bir şey var. Nerede yaslanacak bir yer varsa, bir süre yaslanır. Hesap, kitap, ahlak, içtimai mesuliyet olmadığını görünce, halıyı çeker bahçe kenarına, ellerini başının altına koyar, üstüne iki seksen uzanır."

"Ben sana kesin olarak söyleyeyim; yetmiş tümen parayla, Hâlû Kereme verdiğin iki yük ekmeğin parası üstüne de soğuk su iç. Bu sensin; gözümle gördüm. Gıkın çıkmadan pirinç parasını da cebinden vereceksin. Dünyada olmayan bir hediye için bu kadar açılmak başka bir sonuç doğuramaz. Bir avuç dolandırıcı seni ortalarına almış. Gözleri aydınlığı görmüş bir kere. Türlü türlü adla, unvanla seni sömürüyorlar. Kendilerine ne yaptıklarını da bilmiyorlar. Yağma malı buldular sanki. İzinli izinsiz ayakkabını, şapkanı, ceketini, pantolonunu kendilerine tahsis etmişler. İş öyle hal almış ki ellerinden gelse malını çalacaklar. Bana bakma, evet çalacaklar. Şüphen varsa sana ispatlamaya hazırım. Dikkat edelim bakalım, şu birkaç yılda nelerimiz kaybolmadı? Pirinç havandan, bakır leğenden tut, makasa, çatal kaşığa kadar. Behram'ın ayakkabısı akşam dışarıda kalmıştı; sabah buhar olup uçmuştu." Ahu düşünmeye başladı; Seyit Mîrân şüpheci bir iyi huylulukla ekledi:

"Homa'nın tafta giysisine kadar."

"Evet, Homa'nın tafta eteği. Unuttun mu, Safiye Banu'nun ipe asılı çamaşırlarını götürdüklerini? Berahas bir köylüsüyle akşam buradaydı. Sabahleyin çay içmeden gitmişlerdi. Homa'nın eteği de o çamaşırların arasında asılıydı ipe. Hayvanına saman, yonca vermek için hana gitmek üzere gece kalkan biri için engel mi var? Yani evin içinden bir şeyler alıp götürse, ne olur sanki? Aldılar, götürdüler; bu kadar basit. Sen bunlardan beklemiyorsun böyle şeyi; kız kardeşlerinde bile bir şey bırakmaz bunlar. Sen demedin mi, hani Sefidçağa'ya gidip de dört gün kaldığın

baharda, evin kaybolan çakısını Berahas'ın karısı Zerî'nin elinde görmemiş miydin? Şu mesele kulağına gelip de anlamadın mı? Geçen sonbaharda Hâlû Kerem bütün sülalesiyle cümbür cemaat şehre geldiğinde Homa onun karısı Tavus'la neden kavga etmişti? Ah kocacığım, başını kuma gömmüşsün. Yürüttükleri bu kadar olsa, eh diyelim. Bir de her şehre gelişlerinde aldıkları, emanet aldıkları, götürüp bir dahaki sefere geri getirmedikleri var. Semenû* dolu bakır tencere vardı. Berage'ye o kadar söyledim ki dilimde tüy bitti. Yatak ile yatak örtüsünü arakladılar. Aslında Sorab bahçıvanlarınındı."

Seyit Mîrân ansızın sözünü kesti:

"Dükkândaki küçük baskül; sahi iyi ki aklıma geldi; benim kış şemsiyesi vardı, nerde? Epeydir görmüyorum. Homa'ya sordum, 'Bilmem, buralardadır' dedi."

Ahu gümüş başlı nargile, kahve takımı ve Aziz'in yasında köye götürülen ve henüz geri gönderilmeyen başka şeylerin de geri gelmesi için kocasına tembihte bulunacaktı ama diyeceğini unuttu. Bilmediği bir korku ve ürküntüyle seslendi:

"Kışlık şemsiye mi? Her zamanki yeri küçük odadaki çividir. Hatırladım, bir süre önce Homa'nın sandığının arkasına düşmüştü. Onun kirlilerini yıkamak için birkaç defa gittiğimde onu gördüm orada. Daha sonrasını hatırlamıyorum. Umursamadım da."

Ahu bunu söyledikten sonra bütün vücudunu titretip alevlendiren bir cinnet haliyle kalktı, koşarak büyük odaya gitti. Kapısı kilitli olan küçük odaya da uğradı. Eşyalar, gerekli gereksiz birçok ıvır zıvır karmakarışık, yığın halinde duruyordu. İskemlelerle büyük masayı kocası o hafta bir kahveci arkadaşına emanet verdiği için odaya şöyle bir göz attı, şemsiyenin orada olmadığı anlaşıldı. Ahu ambarda ne var ne yok biliyordu; emindi orada bulunanlardan. Yine de uğradı. Görünüşe bakılırsa, şemsiye de alelacele yok olanların listesine eklenmişti. Dedektif gibi bakındı istekle. Ahu odaya döndüğünde Seyit Mîrân kaşlarındaki belli belirsiz bir çatılmayla:

"Neyse bırak şimdi, sonra bulunur. Belki de ben erzak ambarında, belediyede veya başka bir yerde unuttum, hatırlamı-

* Buğdaydan yapılan bir tatlı. (ç.n.)

yorum. Belki de kayıplara karıştı. Bir bardak çay yap da içeyim; başım fena ağrıyor. Bugün öğleyin Mâhî Han kebapçısında fırıncılardan birinin misafiriydim. Biraz turşu yememle hemen midem altüst oldu."

"Turşu sana yaramaz; niye perhizi bozdun yine? Kimin misafiriydin?"

"Fırıncı Kulihan. Değirmenciler yükünü çekmeyeceklerine dair lanetname imzalamış. Çok eziyet eden biri oldu. Katı, hesabı düzensiz biri. Zırnık koklatmıyor onlara. Ben de ilkin ona bir ders verilmesinden yanaydım. Ama geldi, elime, ayağıma kapandı. Cebinden *Kuran* çıkardı, Behram'ın, Bîjen'in canına ant içti. Gittim, aracılık ettim; tekrar yükünü çektiler. Bugün öğleyin ısrarla beni, Mirza Nebî'yi, Rıza Han Kâr-ı Şirincan, iki değirmenci ile hamallarını yemeğe davet etmişti."

Sevinçten içi içine sığmayan, yüreği güp güp atan Ahu semavere koştu. Kocasının konuşma tarzından ünsiyet, sıcaklık hissediliyordu. Üstünde Kafkasya mührü bulunan, yeniliğinden dolayı parlayan büyük semaveri perde arkasından çıkardı, eyvanda su koyup, ateş yaktı; odaya dönerken:

"Tesadüfe bak, çocuklar da öğleyin çay içmeden okula gitti. Birkaç gündür sınav zamanı olduğu için ne uyuyor, ne bir şey yiyorlar. Klara zayıflıktan iğne ipliğe döndü. Adak adamış, bu yıl sınıfını geçerse sakahanede* yedi mum yakacakmış. Ben de onun için Ummulbenî çerez sofrası** nezrettim, müşkülü hallolsun diye. Çocukların kavrayışta, istidatta fena değil ama biliyorsun, sınavdan zor bir şey yok. Şimdi bir bir dökülürler. Bu bakır semaveri geçen hafta Homa'yla çarşıya gidip Klara için aldık. Sana söylemiştir herhalde; bunu bize satan dükkân sahibi Simsârî seni tanıyormuş. Dediğine bakılırsa, bizden bir tümen eksik aldı. Kötü bir semaver değil, kızım seviyor. Biraz geç kaynıyor ama karşılığında geç soğuyor. Klara bu yıl son sınıfa gidiyor. Söylenilenlere bakılırsa, Milli Eğitim Müdürlüğü onların okulunu erkek lisesi gibi on iki sınıflı yapacakmış. Olsa da, olmasa da daha fazla okumak istemiyor. Tabii onun elinde olan bir şey değil; bilmem sen ne dersin? Ne olur, biter?"

* Sebil; kutsal sayıldığı için mum yakılır. (ç.n.)
** Hz. Fatımatü'z-Zehra için açılan adak sofrası. (ç.n.)

Ahu'nun bakır semaver konusunu açmaktan asıl maksadı, konunun içeriğinden de anlaşılacağı gibi, kendisi için de ciddi bir mesele olan kızının durumunu öne çıkarmak, hazır bu tarafa yönelmişken babasının görüşünü de sormaktı. Böyle bir fırsat bir daha ele geçmeyebilirdi.

On yedinci yaşının yazını yaşayan Klara alımlı, utangaç, alabildiğine edepli, söz dinler, hepsinden de öte tertipli, düzenli, ahlaklı, temiz bir kızdı. Kurşunkalemleri hep açılmış, ödevleri lekesiz, saçları taranmış, tırnakları kesilmiş olurdu. Üstü başı tertemizdi. En büyük çocuk olmasına rağmen erkek kardeşlerini biraz kıskanırdı. Bu ahlakı ileride onda kalsa da, karı koca ilişkilerinde menfiden çok müspet yana sahipti. Ondaki bu erdem ve olgunluk bütün mahalle tarafından bilinse de henüz aile sepetinin üstünde duran böyle bir çiçeği ne isteyen çıkmıştı, ne de Ahu böyle bir beklentinin içindeydi. Ancak badem ağacındaki beyaz çiçeklerin cana can katan baharın bir delili olduğunu kim bilmez ki? Ağacı sadece meyvesinden tanıyan veya bir başka deyişle İngilizler gibi pudingin varlığını ancak yiyince kabullenen kişilerden de olsa, artık kızın sepetten çıktığını unutamazdı. Seyit Mîrân bakımından, sahabenin dine, şeriata itikadı gibi sağlam olan, dokuz yaşına geldikten sonra kızını gelin olarak gören bu adamın bakış açısından mesele çok önceden dikkat çekici olmuştu. Kesin olan bir şey varsa, evde oturan sıradan kızlardan kat kat üstün olan Ahu'nun bu tahsilli kızı, her bakımdan ailenin iftihar kaynağı olacak güzel, yakışıklı, okuryazar, anlayışlı bir damada eş olmaya layıktı. Özellikle son birkaç yılda tattığı acıların, umutsuzlukların telafi edilmesini arzulayan Ahu kızının himmeti ve bahtı sayesinde yüzünün gülmesini istiyordu. Bütün ilgisizliklerine, kendi varlığına karşı bir rahibe gibi nefsini bastırmasına rağmen böyle bir anne duygusuna sahip olması şaşılacak bir şey değildi. Bir gemi demiri gibi dalgaların güzergâhında kendini ağırlaştıran metanetine, ahlaki soyluluğuna rağmen, nerede bir evden veya daha uzakta, mesela caddede çeyiz götürüldüğünü görecek olsa, her kadın veya kız gibi çadorunu başına geçiriyor, kaç çeyiz bohçası olduğunu, içinde ne bulunduğunu veya gelinin bahtının görünüşe göre hangi kefede olduğunu görmek için palas pan-

dıras seyre gidiyordu. Evlenirken onun bir yorgan ile hafif döşek, bakır ibrik, birkaç değersiz ıvır zıvır eşyadan başka çeyiz denilebilecek bir eşyası yoktu. Ama şimdi bunca yıllık şehir yaşantısından, ailelerle görüşmeden sonra bu meselenin kızlar için ne kadar önemli olduğunu, hatta kızın ilerdeki hayatında nasıl rol oynayacağını pekâlâ biliyordu. Bu annelik içgüdüsü o zamana kadar uykuda değildi. Eli yettiğince Klara için gözüne ev eşyası kestirmiş veya bir kenara koymuştu. Bu eşyaların bir kısmını Homa kullanıyordu. Bunları hile hurdayla, özel bahanelerle, hatta kavgayla, kızmayla almak mümkün değildi. Öte yandan çarşı pazardan tek tük bir şeyler almıştı; Homa bunların varlığından haberdar değildi. Klara'nın hamam takımı, hatta ilk bebek takımı bile eksiksizdi. Sırtında birkaç gömlek paralamışların sözüne göre, bir kızın koca evinde yirmi yıl boyunca bir şeye ihtiyacı olmamalıydı. O da tömbeki tahtasından kesmeşeker torbasına, şalvar uçkuruna, hatta kedi kovma sopasına kadar her göz nuru sayılacak eşyayı hazırlamıştı. Ama kimi aldatacak? Bunların hiçbiri çeyizi dolduracak şey değildi. Klara'nın daha önemli şeylere ihtiyacı vardı.

Kızdan söz açılınca Seyit Mîrân Ahu'nun düşüncesini okudu; kadın eyvana çıktığında:

"Hayatı daha çok düşünmek gerek. Hanbaba şehre gelmeye, borcuna karşılık dükkânda çalışmaya razı oldu. Ama bana kalırsa, eline küçük bir sermaye vermek daha iyi. Böylece kardeşinin yardımıyla kendi köyünde çerçilik, satıcılık yapar, yavaş yavaş borcunu öder."

Ahu odaya girdi:

"Ne? Hanbaba'ya sermaye mi vereceksin? Bir bu eksikti! Şahtı şahbaz oldu sanki! Bir yandan seni alan talan ettiler diye sızlanıyorsun, bir yandan daha çok at koştursunlar diye meydan veriyorsun. Eh söyle artık, asma da kendine göre bir ağaç. Kimin için, neyin aşkına yapacaksın bu işi? Sermayeni yerler; sen de üstüne bir bardak soğuk su içersin. Bilmiyor musun, sokaktaki köpekler bile bu iki kardeşten alacaklı? Eşeklerini, heybelerini gördüler mi önlerine set çekiyorlar. Hayır, hayır Meşhedî! Bu fikri Homa aşıladıysa sana, onun ağzına bakıp bu işi yaparsan, ne diyebilirim ki sana?"

Seyit Mîrân yerinde biraz doğrulduktan sonra bir sigara yaktı, zekice bir tavırla:

"Benim hikâyem Horozcu Molla Cafer'in hikâyesine benzedi. Zaman zaman rahmetli Kerbelayî Abbas anlatırdı; hatırındaysa tabii."

"Unutur muyum hiç! Mescit hizmetkârı ama kumarbaz, rint, anasının gözü! Günlerden bir gün, imamın seccadesini sererken iskambil kâğıtları cebinden dökülür. Aceleyle onları toplayıp cebine koyarken, 'Lanet olsun şunları elime tutuşturana!' der."

Seyit Mîrân hikâyeyi tamamladı:

"İmam sorar: 'Kötüyse, neden atacağına cebine koyuyorsun?' 'İsraf haramdır ama!' der. Hanım, sen kılı görüyorsun, ben kılın kıvrımını. Bu işin bir de sırrı var, kimseye söylemek istemiyorum. Ama acı tatlı yirmi yıldan, iyi kötü her türlü sınanmadan sonra sana güvenmeyeceğim de kime güveneceğim? Hiçbir zaman saçma sapan, plansız iş yapmadım. Biliyorsun, birkaç aydır Cafir'in şehirden ayağı kesildi. Kasrışirin'den döndü mü doğru köye gidiyor. Sınır ve gümrük memurları ondan kuşkulanmış. Bu yüzden işimize başka bir düzen vermek zorundayız. Öyle bir düzen ki Hanbaba ile Berahas himmet eder de bu işe razı olurlarsa hem işleri tıkırında olur hem biz bir şeyler kazanırız. Onlara iriyarı, uysal bir eşek alacağım. Bir miktar da kesmeşeker, çay, iğne, firkete, sakız; zaman zaman birkaç arşın yırtılmaz cinsten basma, bir seyyar satıcıda bulunması gereken ne varsa; götürüp satacaklar. Kerim Han Zend'in sözüyle otuzunu kendilerine ayırsın, otuzunu yesinler. Borçlarını da onlara bağışladım. Ama karşılığında, şehre her gelişlerinde yanlarında iki üç top mal getirirler. (Ahu iyice onun yakınına oturdu; bir sırdaş gibi kulak kabarttı.) Bu onlar için su içmekten de kolay ve tehlikesiz. Eşeğin palanının içi ne kadar küçük olursa olsun, üç top kumaş sığdırılabilir. Sen Berahas'ın aptal görünüşüne bakma; şeytana pabucu ters giydiren cinstendir. Onu denediğim için söylüyorum bunu. (Ahu gözlerini yumarak onun sözünü öyle böyle onayladı.) Evet, köylülükten, yöreyi tanımaktan yana bir eksikleri yok. Mesele çok tabii, ortada haksızlık yok. Diyelim ki işin yolunu yordamını öğreninceye kadar, nakliyat memurlarıyla hudut müfettişlerinin gözünün onlara alışması için ilk birkaç seferde şehre eli boş dönmeleri gerekebilir."

Ahu kocasının kararı dolayısıyla tedirgin olduğunu gösteren kısık gözleriyle onun ağzına bakıyordu. Söylenmeye değmeyen küçük bir konu daha vardı. Her halükârda Seyit Mîrân'ın içini rahatlatan şey, daha önce Hububat ve Ekmek İdaresi'nde çalışan, halen şehrin batı kapısındaki nakliyat memurlarından biriyle muhabbetinin olmasıydı.

Söylediklerinden karısının bir şey anlamadığını, belki asıl niyetini kavramadığını gören Seyit Mîrân'ın bir karar aldığı sıradaki âdeti üzere gözleri parladı, işeretparmağını havada salladı:

"Onu da düşündüm. İki gün sonra hasat, harman zamanı gelecek. Tepelerine kadar kendi zor işlerine batan köylünün şehre gelecek vakti olmaz. Bu iki aç, felekzede kardeş için bundan kazançlı bir iş olamaz. Her birinden kazanç sağlamasa bile, deri, bağırsak satmaktan, köylüyü aldatıcı cambazlık yapmaktan daha iyidir; baş ağrıtmaz. Çift sürmekten de iyi; çiftçinin buğdayını gömecekler, elleri, bilekleri ezilecek. Ne ziraat yaparlar, ne düşünecekleri meşguliyetleri. Yarasa gibiler; görmeden ağızlarını açar, o yana bu yana kanat çırpar, kısmet neyse onu alırlar. Eminim, bu teklifimi duyunca külahlarını havaya atacaklar. Ama bu namussuz herifler gerçekten de kulağı kesik. Bu sabah etrafı kolaçan etmek için nakliyatçıların karşısındaki sabuncular kahvesine gidip oturdum. Bu Allahsız memurların dünyasına daldım. Evinin ihtiyacı olan hurmayı, tuzu alıp köye götürmek için şehre buğday getiren Kürt'ten vergi alıyorlar. Oysa belediye sadece ithal mallar için vergi koymuş; gelgelelim dinleyen kim? Kürt'ün kanundan haberi yok; olsa da sesini nereye duyuracak?"

Ahu düşünceye dalmıştı. Kocasının sözleri içine sinmiyordu. Sordu:

"Homa'nın görüşü ne? Muhalefet etmiyor mu?"

"Bu hususta henüz ona bir şey demedim. Önce senin görüşünü almak istedim. Çünkü o böyle şeylere ilgi duymaz; ben de olmasını istemem. Birbirimizi aldatmak, hayatın gerçeklerinden bahsetmemek için sözleştik. Kuşlar gibi sorumluluk hissetmeden yaşamak da ayrı bir âlem. Ancak bir şartla; insanın eşi evdeki zararlı fare veya güzel desenli kır yılanı olmayacak."

Ahu:

"Korkarım, sen onu aldatmadan önce, o seni aldatır. Her halükârda, bilmiyorum; Allah'a tevekkül etmek gerek. Ama benim konunun aslı hakkında diyeceğim var. Böyle işlerden bize ne? Ağrımayan başa neden bez bağlayalım ki? Şu hayırsız Cafir'in bu eve geldiği günden beri, Allah göstermesin, hep kötü bir şey olacak diye tedirginlik içindeyim. Bir akşam Ekrem'in bana ne dediğini söyledim sana. Münasebetsizlik için onun bunun hayatına, işine gücüne burnunu sokan bu sinsi, yüzsüz karı her şeyin kokusunu almış. Birkaç insan bir arada yaşıyorsa, birbirinin iyi veya kötü halinden haberdar oluyorsa, tencere örtüsü olamıyorsa, hiç olmazsa kevgir de olmamalı. Eminim, bu evde gözüm açık olmasa, sürekli kontrol altında tutmasam, Ekrem şimdiye kadar yedi kere hayatımızı altüst ederdi. Geceleri sırf bu tecessüs hastalığından dolayı gözü uyku görmüyor. Bu lafların başkalarının ağzında dolaşmasından korkuyorum. Sana tavsiyem, elinden geliyorsa, bu işten uzak dur. Meşhedî, bu işler bize göre değil. Herkesin elinden gelecek bir iş var. Biz fırıncılık ipine sarılıp bu işte doğru düzgün ilerlersek, o tarafa bu tarafa el atmaktan yüz kere daha iyi olur. Huzurlu bir kafa, gönül huzuru her kazançtan daha üstün. Askeri birliğin sözleşmesini yenilemeye çalış."

Adam sabırsızlıkla sözünü kesti:

"Sen onun üstüne bir kalem çek. Hace Muhammed Ali aldı o işi. Üstelik sözleşmesi olanlar bir süredir ona un vermiyor. İşini savsaklatıp duruyorlar. Bu işler bize göre değil diyorsun. Neden böyle söylüyorsun, hayret ediyorum. Bu zamanda, şu büyük şehirde bu işlerle uğraşmayan birini göster bana. Bir kişi göster; sadece ekmek işinden para kazansın. Meslek işi ince ince akan bir sudur; halkın içindeki bir grubun kanunsuz işlerini örtmeye yarar."

"İnsan kendini tehlikeye atacaksa, şerefi tehlikeye girecekse, o ince ince akan suyla yetinmesi daha iyi. Senin neye ihtiyacın var ki?"

"Ne ihtiyacım mı var? Haklısın. Ama haberin yok; şu karşında oturan adamın yedi yüz elli tümen borcu var. Diğer ıvır zıvır hesapları da üstüne koyarsan, çıkar bine. Günde altı tümen evimin masrafı var; dükkân taş çatlasa beş tümenden fazla kazandırmıyor."

Bu söz üzerine Ahu, havada asılıyken bırakılıvermiş gibi irkildi. Umutsuzlukla hafif bir çığlık attı:

"Seyit Mîrân!"

Böyle acı haberi hiç beklemeyen zavallı kadının gözleri dondu kaldı. Ağzı hafif aralanmıştı, yüzünün bütün hatları içine düştüğü dehşeti gösteriyordu. Adam baştan aldı.

"Evet, yedi yüz elli tümen. Bu borcu bir yerden, bir şekilde kapatmak gerek. Yoksa ben de biliyorum ağrımayan başa bez bağlanmayacağını. Sen o kadar düşünme. Allah kullarının işini yoluna koyar. Sana söz veriyorum, bu yaz sonuna kadar her şey istediğimiz gibi olur. Klara'nın da artık okula gitmesine gerek yok. Ne işine yarayacak? Yaşamak onun için her şeyden önemli. Her şeyi zamanında öngörmek elbette ana babanın vazifesi. Ağaç çiçeklenme zamanı sulanmazsa, iyi meyve vermez. Dediğim iş, kabul ediyorum, bizim işimiz değil. Ama söyle, kimden ne eksiğimiz var? Şu Aga Berrar, estağfurullah, dilimi ısırayım, Hacı Aga Berrar demedim; o hırbo değil mi, bizim sac pişirme dükkânının alt tarafında Çağasorh Paça kesimhanesi vardı."

Ahu ekledi:

"Şimdi işi büyütmüş. Filanın kızının nikâh senedine bir köyü bağışlıyor. Allah daha çok versin."

"Allah sülalesini yok etsin! Bu bölgenin halkında can bırakmadı. Ha, bu adamın işi nasıl böyle aldı yürüdü, onu soracaktım. Elbette ilk halini diyorum. Şimdi kırk köyü var."

"Esrar kaçakçılığı. Bunu herkes biliyor."

"Hay atana rahmet! Kaçak esrarda kazanç bire yüz. Senin de dediğin gibi herkes biliyor ki o kadar parayı yasal olmayan yollardan elde etti; her gün de üstüne koyuyor. Ancak yakalanmayan hırsız padişah sayılır. Bana söyler misin, bir ülkenin temeli haksızlıklara, tecavüze, gaspa dayanıyorsa, hiçbir şey hiçbir şeyin delili olamaz. O büyük üretim lafları da koca bir yalan. Ne şeriat tanıyor ne kanun. Rüşvetçilik, hak yeme, bürokratik hileler, kılıfına uydurmalar gırla gidiyor. Düzgün çalışmanın, doğru yoldan gitmenin ne manası var ki? Aziz Ali kasaptır; müşteriye koyun eti yerine keçi eti satıyor. Kahveci teminatlardan maaş alıyor. Okul müdürü veya orduda rütbeli biri öğrencileri, askerleri evinde işçilik yapmaya zorluyor. Be-

lediyenin bahçıvanı meydanlardaki çiçek tohumlarını satıyor. Tacir önünde yağma yolunun açık olduğunu görünce dörtnala koşturuyor. Çıkmaz sokağa girince, halkın malını cebine indirmek için iflas etmiş gibi görünüyor. Herkes keseri kendine yontuyor. Hepimiz birbirimizi vuruyoruz. Allah da hepimize vuruyor. Bu arada, bulanık suda balık avlayan, eli boş dönmüyor asla. Biri adliyenin eşekbaşı, biri temsilcilik kürsüsünün tellalı. Devlet makamları eskiden de kötü şekilde parsellenmiş. Dürüstlük, ahlaki şeref genel olarak bizim vücudumuzda en büyük iksir olmuştur. Öldürücü, kokuşmuş istibdat rüzgârı bu bahçenin bütün hoş kokulu çiçeklerini sarartıp soldursa veya kökünden yaksa da, rahmetli Kerbelayî Abbas'ın dediği gibi, yine de daima iyi insanlar kötülere baskın çıkacaktır. Ama iyiler de bu savaşta geri plandalar. Bunlar da neuzübillah ya evlerinde oturup kalacak veya sistemin bozukluğu yüzünden kan yutup seslerini çıkarmayacak veya toplumun içinde kaynaşacak. Ama bir yol daha var. Tehlikeye atılıp ölümü göze almak. Kocanın siyasi yönünün de olmasını istemez misin? Değilse kendi lafımızı söyler dururuz. Sana söyleyeyim; bu karmakarışık vilayette korkumuz dürüstlüğümüzden. Neden korkmak gerek? Şerefimizi hangi kıymetle terazi kefesine koyacağız? Şimdi en helal kazanç tamamen kumar oldu. Aslında hayat dediğin bir kumar. Aga Berrar diyordum; ne diye uzağa gidelim ki? Şu bizim başı önde, ölmüş fare kılıklı Mirza Nebî'yi ele alalım. Bu şehirde ondan korkak birini bulmak mümkün mü? Hiç kendine sordun mu? Bu adam iki yıl içinde nasıl oldu da Sorab Beli aşağısındaki bahçeyi, değirmeni satın aldı? Cevher, kaçak cevher alım satımı."

"Evet, biliyorum. Zavallı karısı Hacer hastalandı. Gitti, sandık odasının bir köşesine oturdu; gece yarıları taş havanda bu cehennem olası maddeyi ezdi. Cevher tozu yutmaktan ciğerleri yara oldu. Gözlerinde fer kalmadı. Ama bu hırslı adamın hiçbir şey umurunda değil. Doğru söylüyorsa, yılda iki defa Kerbela'yı, Meşhed'i ziyaret etmesi, yukarı bahçeyi, aşağı değirmeni satın alması gerekmez. Gitsin karısını tedavi ettirsin. Yarın ölür de çocukları anasız kalırsa ne olacak? Allah'a ne cevap verecek?"

Seyit Mîrân başının ağrısından alnını buruşturdu. Tam manasıyla dinlenmeye ihtiyacı olduğu belliydi. Yazları öğleden sonra uyurdu. Karı koca arasında ondan sonra daha yavaş konuşmalar oldu. Bilindiği gibi Seyit Mîrân kimseye söylememek şartıyla bir elbiselik atlas kumaş vermişti. Kocasının yeni işi dolayısıyla korku ve tedirginlik içinde olan Ahu'nun ikna olabilecek bir delili yoktu. Gerçekten de onun dediği gibi, niceleri gibi kısa bir zamanda onlar da yükünü tutuyordu. Kocası dolaylı olarak vaat etmişti Klara için eşya alacağını. Bu, güzel bir umuttu ama kocasının hatırı sayılır borç yükü onun yeni gamını da unutturamıyordu. Bu haber onun eski yarasının üstüne inmiş ikinci bir darbeydi. Acaba Seyit Mîrân'ın Homa ile onun her renkten hısımı akrabası yolunda yaptığı cömertlikler, harcamaların sonucu bundan başka bir şey olabilir miydi? Bu, adamın bizzat pişirdiği bir aştı. Sanki gökten inmiş olan bu zevk sahibi, peri vücutlu kadın her gün koltuğunda yeni bir paketle döndüğünde sanki Ahu'nun vücudundan bir parça et koparıyorlardı. Çengal* yapmak için yağ tulumunu açtığında, yağın tükendiğini görüyordu. Ahu kocasının karargâh sandığındaki hesabını sordu. Seyit Mîrân soğukkanlılıkla bir elini kaldırdı:

"Ohooo! Ne zamanın lafını ediyorsun? Bitti gitti. Dükkândaki işçilerin tirit çanağı gibi yutuldu, bir şey kalmadı. Ona aldığım altınların parasını nereden bulduğumu sormuyorsun."

Hal böyleyken bu kadar gamın, üzüntünün sonu olabilir miydi? Acaba Seyit Mîrân'ın beş yıllık bu derin uykudan uyanması mümkün müydü? Bütün bu acabaların cevabı müspet olmayacaksa, adamın onun odasına aniden gelmesinin sebebi neydi? O gün güneş batıdan mı doğmuştu da böyle bir şey yapmıştı? Kan kokan bu sözler, iniltiler onun uyandığının açık belirtisi miydi? Doğruysa, dünyada kimsenin kandili sabaha kadar yanmamıştır. Her şeyin bir başlangıcı, bir de sonu vardır. Hiç kuşku yok. Seyit Mîrân'ın gönül penceresinden zayıf bir ışık sızıyordu. Bu ışık, kumasının sonunu işaret ediyordu. Homa'nın küçük beyni, büyük gönlü yüzünden ettiği şikâyetlerin sonu gelmiyordu. Ahu'nun daha iyi bir fırsat yakalaması gerekiyordu. Bu şikâyetleri bir bir ağzından aldı. Diyordu ki:

* Bal veya şeker, safran, hayvani yağ ile yapılan bir tur hurmalı yufka yiyeceği. (ç.n.)

"Dikiş makinesine seksen yedi tümen saydım. Oysa şimdi Yahudi evindeki *Kuran* gibi hiç kullanılmadan yer işgal ediyor. Birincisini çok ses yapıyor diye değiştirdi. Bunu da kumaşı topluyor, ipi koparıyor diye satmak istiyor. Siz beş kişisiniz, bin türlü masrafınız var; size günde on beş kıran veriyorum. O bir kişi olduğu halde iki tümen veriyorum. Öğleyin geldiğimde bakıyorum ki çarşıya gidip bir şey almam lazım yahut ister istemez öğleyin aç kalıyoruz. Her işinden çok, bu huyu canımı sıkıyor. Sen çocuklarınla meşgulsün, o sokağa çıkıp alışveriş yapmakla. Derviş Ali'den dem vurur, bu ince zevkli kadın paradan. Armut tatlı meyvedir ama ağaç toprakta can bırakmaz. Çok düşünüyorum, ona hangi dille öğüt vereceğimi bilmiyorum."

Kocasının ağzından ilk defa bu sözleri işiten Ahu yumuşaklıkla, görünüşte tarafsız kalarak kocasının içini bir güzel dökmesi için onu rahat bıraktı. Tekrar Aziz'in ölümünden, Sefidçağa'ya hareketlerinden söz açılınca laf taşıma veya fitne çıkarma amacında olduğunu göstermeden, aslında kocasının bu konudan habersiz olduğunu sanmadığı için, Homa'nın iç gıcıklayan kısa kollu kıyafeti ve bu kıyafetle dışarı çıkması meselesini gündeme getirdi. Üstünden iki ay geçmiş olmasına, olayların kadının bu küçük günahına perde çekmesine rağmen Seyit Mîrân onun ahdini bozmasından dolayı açıkça yaralandı ama belli etmedi. Ahu'ya sezdirmeden bu aykırı kadını ciddi ciddi sorguya çekmeye karar verdi.

Tencerenin taşma sesini duyan Ahu bir koşuda mutfağa gitti. O sırada bile kendisini rahatsız eden Homa'nın ardından mırıldanarak küfretti. Yemeğin köpüğünü aldı, suyunu, ateşini ayarladıktan sonra odaya döndü. Kocası sırtını mindere vermiş, uykuya dalmıştı. İlkbahar güneşinin ilk ışınlarıyla kıpırdamaya başlayan ve kışın uyuyan bir varlık gibi, besinsiz kalmış gönlünden kaynaklanan uçuk, belli belirsiz bir tebessüm, arzulu kadının etli dudaklarının çizgisinde görülüyordu. Bakışında, yüzünde kocasına baktığı sırada umut ile umutsuzluk mücadele etmekteydi. Ayaklarının ucuna basarak, seher yeli gibi yavaşça odayı geçti, sandıktan tertemiz, misler gibi kokan, katlanmış, ince perdeyi sinekler rahatsız etmesin diye şefkat ve dikkatle kocasının üzerine örttü. Onun da başı ağrıyordu. Günün o

saatinde, çocuklar okuldan dönmeden önce biraz istirahat etmesi iyi olurdu. Bu sırada Mehdi hızla, hararet basmış halde geldi. Alelacele eyvandaki su testisini aldı, kurt kurt yudumlayarak su içti. Eyvanın zemininde tuğlanın arasında yeşeren hurma çekirdeğini ağzıyla suladı. Annesi, kocasının ceketini eline almış, iğne iplikle düğmelerden birini dikerken kapıya çıktı, parmağını ağzına götürerek:

"Hişt! Baban uyuyor!"

"Ekmek istiyorum."

"Gel, perdenin arkasından kendin al. Dikkatli ol, yavaş! Yemeği daha yeni yedin; neyin var, su içiyorsun böyle? Ekmek mi istiyorsun?"

"Çayımın şekerini de ver."

Ahu ona ters ters baktı. Demliğe çay koydu, üstüne su ilave etti. Çocuğa kesmeşeker vermek için rafa yürüdü. Çocuk şekeri hızla annesinin elinden aldı:

"Ben kendim! Sen küçük veriyorsun!"

Şekerliğin içinde göz gezdirdi. Diğerlerine göre daha iri olan iki şeker parçasını aldı; sonra bir tane daha. Çocuğu gözleyen Ahu:

"Bak sen haylaza! Baba malını yok edici seni! Ne yapıyorsun? Ancak iki tane hakkın var. Nedir bu avcundaki taş? Ha? Dur bakayım, nereye gidiyorsun sen? Neden cevap vermiyorsun? Yine kavga mı var?"

Mehdi eyvanda durdu. Bu sorular onurunu incitmişti. Alaylı alaylı annesine gülümsedi:

"Bu, padişah tacı."

"Padişah tacı mı?"

"Evet, Cafer şahtır; ben de hırsız. Tacını başından kapıp kaçtım. Bütün bekçiler, muhafızlar peşimde."

"Pekâlâ, donunu yukarı çek; dikkat et, yakalanma!"

Ahu içinden güldü, gözüyle çocuğun koşmasını takip ederken kendi kendine:

"Çolak molla; kimleri hırsız etmediler ki!"

Mehdi oradan sıvıştı, annesi peşinden koridora kadar gitti.

"Baksana bana, nerede oynuyorsunuz?"

"Yusufların koridorunda, işte."

"Dedim ya, kavga etmek yok! Unutma, çay içmeyeceğini söyledin. Şekerini de aldın. Semaveri topladığımda, dünkü gibi gelip 'Bana neden bırakmadın?' diye ortalığı velveleye verme."

Sokağın dönemecinden sesi işitildi.

"Hayır, hayır, gelmiyorum."

Ahu koşarak odaya döndü. Daha önce fırsat bulamadığı bir şeyi hatırladı. Altın balık tılsımı. Rakibinin sihrini, afsununu bozmak için suyunu kocasına içirmesi gerekiyordu. Rafın yanından geçerken aynanın tozunu alma fırsatını da buldu.

Klara elinde irili ufaklı kitaplarla hayatta belirince annesinin sevinçli halinden misafir geldiğini düşündü. Çünkü annesi eyvan gölgesine oturmuştu; önünde tepsi ile temiz çay bardağı, bakır semaver vardı. Yorgun olmasına rağmen edeplice selam vermeye hazırlandı. Ancak annesinin bakışı, hafif makyajlı yüzü, kırmızı dudakları, kara gözleri, siyah beni başka bir müjdeden haber veriyordu. Galiba babası onları hatırlamıştı. Kız, babasının eyvanda kapı dibinde duran ayakkabılarına bakmadan sevinçle ama pek de inanmayarak basamakların üzerinde yükseldi; tahmininde yanılmamıştı. Odada uzanmış, rahat rahat uyuyordu. Horultusundan üstündeki hafif örtü bir iniyor, bir çıkıyordu. Ahu eliyle kıza gürültü etmemesi için işaret etti. Klara ayaklarının ucuna basarak çiçek desenli kâğıtlarla süslenmiş özel rafa gitti, tarih kitabını aldı; örgülü kıyafetini üstünden çıkarmadan dışarı çıktı. Bu olayın sevinci imtihan korkusunu, tedirginliğini unutturdu. Heyecanlı kalbinin küt küt atışı normale döndü. Eyvanda annesinin kucağına atıldı. Sınavların verdiği tedirginliğin örtüsü altında heyecanını bastırmak istiyordu. Ahu onu göğsüne bastırdı. Öpücüklerle gözyaşını sildi, teselli etti.

"Üzülme kızım; yakında sınavların bitecek. Eminim, iyi notlar alacaksın. Bir yarın mı kaldı?"

"Evet, sadece yarın; sözlülerden tarih kaldı."

"Kurban olayım kızım; hadi dersini bir güzel çalış. Çay olunca haber veririm."

Klara, Ekrem'in odasının önündeki eyvanda, dama çıkan ve hep halvet olan dam merdiveninin basamağında ertesi günkü son sınava hazırlanmak üzere ayrıldı. Annesi alıcı ve umut, arzu

dolu gözlerle gözden kaybolana kadar kızını izledi. Kızı artık büyümüştü. Boyu uzamış, beli incelmiş, kadınca tavırlar almıştı. Onu göğsüne bastırdığında, okul önlüğünden bile kabarıklığı görünen memelerinin yumuşaklığını hissetmişti. Mırıldandı:

"Artık zamanı gelmedi mi? Daha ne kadar gaflet içinde oturayım?"

Yüreği kabarıyordu. Seyit Mîrân'ın ona hangi yolla eşya temin edeceği belli değildi. Acaba kendi eşyalarından bir şeyler mi verirdi ona, yoksa çarşıya kadar gider miydi? Yedi yüz elli tümen, kendi sözüyle bin tümen borç varken. Ahu parmağı dudağında odaya gitti. Uygun olan, olmayan ve biraz da yabancısı olduğu duygular yüzünden içi kaynıyordu. Kocası hâlâ uyuyordu. Örtünün dışında kalan yüzü ter içindeydi. Kerbela işi hasır yelpazeyi aldı, kuması gibi rahatsız eden yüzsüz sinekleri kovup odadan çıkardı. Kocasının yanında halıya oturdu, yavaş yavaş yelpazelemeye başladı. Saatin tik tak sesleri hoş bir dinginlik veriyordu. İkindi vaktinin serinliğini hissettiren bahçedeki menekşe kokuları odayı doldurmuştu. Adamın başındaki perde soba deliğinden gelen belli belirsiz hava akımıyla birlikte kıpırdıyordu. Kâsedeki buz, altı eriyince kayıp ses çıkardı. Seyit Mîrân gözlerini açtı. Ahu gülümsedi, hafif esintiyle çiçek dallarındakinden daha mülayim ve yorgunlukla:

"Fena uyumadın hani; çay hazır, getireyim mi?"

Gönlünün sırça sarayındaki aziz yârini karşılamak için hazırlık yapmış bu şefkatli ev sahibinin sürmeli gözleri uykuluydu. Seyit Mîrân olur dercesine, gönül huzuruyla başını salladı. Bu kısa istirahatin baş ağrısını geçirdiği anlaşılıyordu. Örtünün altından ayaklarını kadının bacaklarına değecek şekilde uzattı. Sağ elini, mesut ve uykulu insanların gevşekliği içinde onun eteğine koyup Kürt lehçesiyle:

"Yaklaş hele sarhoş gözlü!"

Hiçbir kelime veya cümle cefa çekmiş, aşağılanmış bir kadının o andaki halini anlatamaz. Aynı zamanda umut ve sevinç mesajı demek olan, kocasının manidar sözüyle kalbinde aşkın, duygunun kıyameti koptu. Sarhoşluk verici, lezzetli bir ölümün sınırında olan korkunç bir gevşeklik vücudunun her yanına dağıldı. Bütün hevesleri, bencilliğine rağmen Semele gibi hara-

retli savletiyle onu yakıp kül etmeye gelmişti. Ahu da bunu istiyordu. Yelpaze elinden düşerken kendinde hiçbir kontrol gücü bulamadan adamın küllü göğsü üstüne düştü, Seyit Mîrân yavaşça doğruldu. Oda kapısının köşesinden dışarıya baktı, yoldan yeni gelmiş gençlerin hırsıyla kadını dizlerine aldı. Eskiye nispetle zayıflamış olsa da Homa'dan ağırdı. Bedeni aşkın meydana getirdiği hafif bir titreyişle ateş gibi yanıyordu. Onun hararetli kalbi tekrar alevlenmeye başlamış sönük bir ateşkede gibiydi. Adeta büyük bir peygamber zuhur halindeydi.

Yumuşak, gür, şehvet uyandıran saçları çimenlikteki mest tavusların nazıyla gül renkli yüzüne dökülmüş, gözkapakları inmiş, utangaç ve hoş bir dinginliğe bürünmüştü. Şehvet uyandıran kalın dudakları sevgilinin öpücüğünün susamışlığıyla kuru, yarı açık bir haldeydi. Bütün vücudu aşkın yakıcı hevesi içinde kontrolden çıkmıştı. Seyit Mîrân bir elini beline atmış, onu riyasızca kendine çekerken, diğer eliyle kıyafetinden dışarıda kalan beyaz bacaklarının ipeğimsi yumuşaklığını okşarken kulağına fısıldadı:

"Bu... gece..."

Kadın bu sarhoş edici sözü işittiğini belli etmeden olanca işvesiyle, yumuşak, dağınık saçlarını baş hareketiyle bir tarafa attı. Halinde gurur ve nazdan ziyade razılık ve teslimiyet vardı. Eskiden olanları düşünmeden iki elini kocasının boynuna dolamış, verip aldığı sarhoşça öpücüklerle ruhun bedene gıpta ettiği boş bir âlemde yaşıyordu. Seyit Mîrân'ın teri taze yoğurt gibi kokuyor, onu daha da halsizleştirirken tat alma duygularını tahrik ediyordu. Onun buraya gelişi bir rüya mıydı, yoksa uyanıkken yaşadığı bir gerçek miydi? Aziz kocası ani bir kaza ile anılarını, hafızasını kaybetmiş de sonra mucizevi bir anda hafızası yerine gelmiş biri gibi beş yıl sonra, beklemekten gözüne ak düştüğü kara, ölümcül beş yıldan sonra şimdi kendini bulmuştu. Onun evindeki aşkı bedeninden bir ruh gibi uçmuş, hayatın cana can katan ezgileriyle, sevinç ve mutlulukla doldurmak için tekrar vücudunun dallarına geri dönmüştü.

Hayat bir rüyaya ne kadar benzer! O da Ahu için müebbet mahkûmun gördüğü bir rüya. Rüyanın en hoş anlarında kale zindancısı çıkar gelir veya mermi sesini kulağının dibinde duyar.

Kapının aydınlığına dönük olan Seyit Mîrân derbeder ceylan gibi eyvanın son basamağına kadar çıkmış olan ve geri dönen karısını görmüştü. Belki biri ona haber vermiş veya eve girerken onun Ahu'nun oda kapısı önündeki siyah ayakkabılarından orada olduğunu anlamıştı. Hiç kuşku yok, öpüştükleri en hassas anda onları görmüş olmalıydı.

Ahu kocasının az geri çekilmiş, yarı şaşkın halinden, aynı zamanda kumasının terlik sesinden olacak, mahmurluğundan sıyrıldı. Başını çevirdi; Homa hayattaydı. Bir eli, omuzlarından kayıp beline kadar inen limon rengi başörtüsünde, diğer eli havada, başı ise iskelet gibi sabit duruyordu. Ağır ağır, umursamadan çimenlikteki sülün gibi odasına doğru yürüyordu. Altın sarısı saçlarını kaldırıp aynı renkte bir tarakla tutturmuştu. Ahu korkarak, tedirginlikle kocasına baktı. Onun dizinden kalktı aceleyle:

"Dur sana çay getireyim."

Dediğini de hemen yaptı. Seyit Mîrân kakule kokan çayını sıcak sıcak kıtlama içti; ceketini, şapkasını düşünmeden yerinden kalktı. Ahu dargınlık kokusu olan bir muhabbetle ve biraz da aceleyle sordu:

"Sadece bir çay mı? Mutlaka yine istersin. Bu akşam ne yiyeceksin? Hazırlayayım."

Adam aklı karışmış bir halde, ona bakmadan cevap verdi:

"Döneceğim."

Büyük odada, Seyit'in geldiği sırada çadorunu kapı kenarına atan Homa umursamadan sandığa gitti. Ayakkabısını, çorabını, yenleri ve göğsü beyaz tül örgülü kırmızı kıyafetini çıkardı. Evde giydiği, üstündeki basma elbiseyi çıkarıp kenara koydu. Odanın yukarı rafındaki aynanın karşısına geçti; küsmüş, kızmış gibi yaparak saçındaki tokaları çözmeye başladı. Saçlarını yavaş yavaş taradı. Yüzünün makyajına baktı. Sırtı kocasına dönükken onunla konuştu:

"Evet, ne var? Ters ters bakıyorsan bana! Bak, kim olduğumu biliyor musun? Giyinip dışarı çıkacağım."

Adam çıkışmadan, tehditten uzak bir üslupla:

"Dışarıda ne var? Öğleden beri neredeydin?"

"Öğrenip ne yapacaksın? Say ki komşunun veya bir ahbabımın evindeydim."

"Hangi komşu, hangi ahbap? Bilmem lazım."

"Şimdi beni bekliyor; birlikte dolaşmaya çıkacağız. Burada durup beni sorguya çekmen için gelmedi."

"Bana geldi; sorguya çekerim."

"Çekmemelisin."

"Çekmeliyim! Defol!"

Kadın ile erkek göğüs göğüse geldi. Birbirlerinin sesini bastırmaya çalışıyorlardı. Bu horoz dövüşü fazla sürmedi. Seyit Mîrân ilkin geri çekildi, iskemleye oturdu. Sonra ani aldığı bir kararı uygulamaya koydu. Homa'nın giymek istediği kırmızı giysiyi kaptığı gibi, ondan beklenmeyecek hareketlerle ütüsünün bozulması için buruş kırış etti.

"Dışarı çıkmana izin vermiyorum, anlıyor musun?"

"İzni sana itaat eden kimseye ver. Elbisemi ver!"

Homa kireç gibi olmuş yüzüyle elbisesini elinden kurtarmak istese de alamadı. Onu bırakıp yine sandığının başına gitti.

"Pekâlâ! Benim çok elbisem var. O olmazsa başkası, o da olmazsa bir başkası. İyi tesadüf oldu. Aklıma geldi; arkadaşım Susen'e de uğrayayım; ağır bir elbise giyineyim, daha münasip olur. Koyu kırmızı renk hafif kalıyor, cildime uymuyor."

Ancak sandığın kapağını açmadan önce adam olanca ağırlığıyla üstüne oturmuştu. Kaşları bir kalkıyor, bir iniyordu. Tavırlarında uzlaşı vardı. Homa onu sandığın başından uzaklaştırmak için kolunu tuttu, olanca kadın gücüyle çekti ama başarılı olamadı. Yorulunca duvar kenarına oturdu. Yüzünde kararını gösteren bir iz görülmeden çoraplarını değiştirmeye başladı. Seyit Mîrân ona takılmak veya tatlılıkla inadını kırmak için yanına oturdu. Dudaklarında barışçıl bir gülümsemeyle elini omzuna koydu. Çiçekli basma giysisiyle güzel vücudu rüya gibi görünen Homa açıkça, ciddi bir küskünlükle duvarın dibine kadar çekildi. Seyit Mîrân yine yaklaştı ona. Artık duvar kaçmasına engel oluyordu. İkisi birden bir an için oda kapısına baktılar. Ahu orada duruyordu. Ağız dalaşını işitince gerçekten kavga çıktığını sanmıştı. Ama şimdi iyi şans mı, kötü şans mı, her neyse bir şey olmadığını görüyordu. Utanarak ve telaşla adama:

"Azizim, çayın soğudu; gelip içecek misin, buraya mı getireyim?"

Seyit Mîrân "İçmiyorum" diyecekti ama sözcükler ağzından başka şekilde döküldü.

"Buraya getir; Homa'ya da."

Ahu keyfi kaçmış olsa da beklemedi. Seyit Mîrân sevilesi karısının çıplak beyaz kollarına dokunurken sözüne devam etti:

"Kıskanç, bahaneci Homa. Keseri hep kendine yontar. Gülden güzel Homa'm! Fıstığım! Onu bu kadar severim."

Homa öfkeyle itti kocasının kolunu.

"Beni seviyorsun ama haberim yok! Numara! Yetti, yetti artık! Bu laflarla beni aldatamazsın. Bugün her şeyi anladım."

"Küçükler hata eder, büyükler affeder. Kendi büyüklüğüne, iyiliğine verip bağışla."

"Böyle hatalar edersem, beni affedecek misin? Gözlerime bak bakayım; dün gece ne diyordun kulağıma? Bu mu sadık sözlerinin manası? Bu âlemde sadece benim aşkıma bağlıysan, nasıl oluyor da meydanı boş buldun mu başkasıyla haşna fişne oluyorsun? Bin dereyi dolaştım, iki başlı adam görmedim."

"Onunla bir işim yoktu."

"İşin yok muydu? Yaz havasında üşütmüştü de ısıtmaya mı çalışıyordun? Vallahi kadın olsan, yerinin neresi olduğunu anlardım."

Seyit Mîrân yorgun gözleri, hırslı ve âşık gülüşüyle sordu:

"Yerim neresi olurmuş? Kuşkusuz genelev. Pekâlâ Homa, bana küfredersen et; ona layığım. Daha da kötüsüne layığım. Sana haddinden fazla hoşgörülü oluyorum."

Homa onun sözlerini işitmedi veya işitti de cevap vermek istemedi. Kendi kendine konuşuyormuş gibi baştan aldı:

"Şimdi anlıyorum hayatta ne büyük aptallık ettiğimi. Şimdi anlıyorum ahmak, düşüncesiz bir kadının beyninin serçe beyninden bile küçük olduğunu. Boş şeylere heves edip senin gibi bir adamın karısı oluyor! Şu gençliğimle, alımımla evden dışarı adım attığımda şehrin gençleri günlük bakış rızkını almak için yolumda nöbet bekliyor. Her cinsten, kumaştan gençler. Benim onların hatırını soracak halim yok ya! Cahilliğimden ölümümün kocam elinden olacağını sanıyordum. Üç ay dişimi

sıkamadım; hiç olmazsa başkasıyla aşk ilişkisi olmayan, elini elime koyacak bir koca için tehlikeyi göze alıp bekleyemedim. Kendimi öyle kaybetmiştim ki dünya kapısının bahtıma, ikbalime ebediyen kapandığını düşünüyordum. Geldim, görerek, bilerek kendimi bir kuyuya attım; her tarafa dönüyorum, korkulu gözlerle karşımdaki delikte yılan görüyorum. Beş yıldır pişmanlıkla hayıflanıyorum, boşu boşuna telef olup giden gençliğime yanıyorum. Anlamsız geçmişime, yine anlamsız geleceğime üzülüyorum."

Seyit Mîrân farkında olmadan elinde tuttuğu kırmızı elbiseyi bir kenara koydu. Daha çok gücenmekten ileri gelen bir kırgınlıkla:

"Peki, şimdi ne oldu? Onun da benim karım olduğunu unuttun mu?"

"Benim sözüm de bu konu üzerine işte. Doğru söylüyorsun; senin gerçek, ilk ve son karın odur. Bu arada avare avare dolanan biri varsa, benim. Kendimi sana bedavaya sattım."

Adam onun sözüne iltifat etmedi. Sözüne kaldığı yerden devam etti:

"Bunca zamandan sonra bir halt ettim; ayağım onun odasına kaydı. O kadar cimri, soysuz bir kadınsın ki bu kadarını bile ona layık görmüyorsun. Vay anam vay! Ne kıskanç şeysin sen öyle! Zorbaya bak!"

Beş yıl sonra ilk defa böyle sözleri işiten Homa'nın aklı başka yerdeydi. Ağıl duvarlarındaki köksüz mantarlara benzeyen mecazi saadete ister istemez günün birinde veda edeceği günü canlandırıyordu gözünde. Gerçekten de onu bu zamana kadar bu adamın evinde tutan şey neydi? Kendi olgunluğunun son haddinde bulunan bu kadın aklı belki cinnetten başka bir şey değildi. Belki ahmaklık veya düşüncesizlik. Bu adam yaşlılık çağındaki aşkıyla güzel, büyük bir çiçek demeti yapıp vermişti ona. Koklarken nefesinin sıcaklığıyla yaprakları solup yere dökülüyordu. Birinin yokuş aşağı giden gençliğinin yanık sevdaları, tekrar yaşama umuduyla bir başkasının genç hayatını küle dönüştürmek üzere başını kaldırmıştı. Doğuştan sakat bir çocuk gibi alkol şişesine yarayan bu çürümüş, solmuş aşk dışında gönüldaş bulamamış gönlü neyle mutlu olabilirdi? Umutlar,

mevki düşkünlükleri, hepsinden öte bir adamla birlikte yaşama şerefi küçük heves kapsüllerine sığdırılmış dev cüsseli gulyabanileri andırıyordu onun vücudunda. Bütün bunlar bir çocuğun saf gülüşüne, hatta sıradan bir tutam ota bile değmezdi. Sırtını verdiği bu adamdan ayrılacak olsa, her bir taraftan gözlerini üstüne çevirmiş, uzunu kısası, yaşlısı genci, fakiri zengini bütün âşıklarına rağmen beş yıl önceki gibi yine kimsesiz, savunmasız biri olacaktı. Burası doğru ama âşıklarının içinden veya bu grubun dışından hayat adamı olan birini seçebilir miydi? Bu adamın yaşlı, çaptan düşmüş maliye mübaşiri veya günde on beş kırana çalışan Elburz gibi birinin olmasının ne önemi vardı? Her ne olursa olsun, karşılığında beklediği şey, yani ekmeğinin katığı gelecekten umutlu olmak ve gerçek saadetti. Bu saadete kocasının zavallı mı zavallı karısı sahipti; onun böyle bir saadeti yoktu; bilse de bilmezden geliyordu.

Acaba şu Elburz, hiç hoşlanmadığı halde, o iri, kaba vücuduyla, lacivert gözleri, sağlıklı çocuk gülüşüyle, günün birinde toplumda kendine yer edinecek bahta layık değil miydi? Bildiği kadarıyla bu şoför iki yıldır bir otobüs ve nakliyat şirketinde işe girmiş, şehre yerleşmişti.

Hurşid'in kızıyla birlikte havai fişek gösterisini izlemeye gittiği bir festival gecesi eve dönerken, belediye meydanından itibaren arkasında onu adım adım izleyen gölgesini görmüştü. Çalgıcının evindeki olaydan sonra birkaç yıl geçmiş, ilk defa görmüştü onu. Homa kendini kaybetmemiş, onu umursamamıştı. Her zamanki tarzı gibi aşk ve şefkat dolu bakış ve gülümsemesiyle, hiçbir kadına, erkeğe veya başka bir şeye teveccüh göstermeden yoluna devam etmişti. Alihan Lor Sokağı'nın başında Zerî fırından ekmek almak için ayrılmıştı. Çünkü evden çıkmadan önce annesi tembihlemişti. Doğan fırsattan yararlanan Elburz hızla aradaki mesafeyi kapatmış, bir anda onun arkasına gelmişti.

"Âdettir, insan başkasına ettiği kötü davranışı az düşünür. Bana haksızlık yaptığını düşünmüyor musun? O gün gerçekten beni istediğini bilsem, kolay kolay bırakmazdım seni. Aşkın yüzünden bir şey yapamadım. Üstelik kendimi seninle birlikte yaşamaya layık görmüyordum. Ama bu sevgisizliği de bekle-

miyordum. Sözünde durmamış olsan da seni unutmadım hiç. Senin için yerleştim bu şehre. Bizim de Allahımız var yani."

Bu düşkün, yenik âşığın sözlerindeki tevazulu umutsuzluk genç kadının eve girerken omuzlarını düşürmüştü. Hastalanmış gibi, çökmüş bedeni, utanmış, günahkâr yüzü, gevşek, melankolik hareketleriyle odasında bir köşeye sığınmıştı.

Bu genç, Amerikan Hastanesi'nde yattığı sırada hasır vazo içinde büyük çiçek demetini göndermişti ona. Geçen ilkbaharda da Hancan ve Ekrem aracılığıyla hatıra olarak başka bir hediye daha vermişti. Zarif bir altın kemer. Homa aklını kullanmış, hesabını kitabını etmiş, kadından bu hediyeyi almadığı gibi her şeyi kocasına anlatacağı, Hancan ile rahatsız eden bu adamı yetkili makamlara şikâyet edeceği yolunda tehdit savurmuştu.

Bu düşünceler yıldırım hızıyla Homa'nın aklından geçti ve fena halde keyfi kaçtı. İçindeki meyle rağmen neden yirmi beş yaşından büyük olmayan bu genci sürekli düşündüğünü bilmiyordu. Otururken mendille dudaklarını sildi, bir evde yaşamaktan bıkan kadınların sıkılmış haliyle:

"Evet, evet; ben kıskancım, zorbayım, cimriyim. Bana ne dersen de. Bir kere daha söyledim sana bu odada. Gözüm böyle şeyleri görmeye tahammül edemez. O senin yasal karın; tencere yuvarlanmış kapağını bulmuş. Senden çocuk sahibi olmuş. İnsandır, hakkı var. Sen ne dersen, o her ne ise, öyle olur. Ama bir erkeği ortaksız kocam bilirim. Bunun dışındaki bir şeyi aklım almaz. Hiçbir eksik etekten geri kalır yanım yok ki kendimi böyle bir hakka layık görmeyeyim. Ne diyorsun?"

Bunları söylerken basma kıyafetini alıp üstüne geçirdi. Buruş kırış olan kırmızı kıyafetini ütülemek için küçük odadan dökme demir ütüyü getirdi.

Seyit Mîrân sınamak için:

"Öyleyse haber vereyim sana; bu gece onun yanındayım!"

Homa oda kapısında ütüdeki kömürlerin üstüne gaz dökeceği sırada durdu. Geri döndü, bir dakika boyunca güzelce süzdü onu. Sözlerindeki derinliği kavramak istiyordu sanki. Sonra yavaşça sordu:

"Ona söz mü verdin?"

"Öyle."

"Ben de sana söz veriyorum; sabah öksürüp de onun odasından iki büklüm dışarı çıktığında bu evde Homa'nın izini bile görmeyeceksin."

"Nereye gideceksin?"

"Ohooo! Bu şehirde dört duvar örüp ev yapan bir sen misin?"

"Hayır, başkalarının da evi var; utan Homa!"

"Sen utan sakallı orospu! İkiyüzlü! İki dilli! Benden bıktın anlaşılan. Sözleşmemiz bu tarihe kadarmış. Sana söyleyeyim; ağzına sadaka lokması koyacak kadınlardan değilim. Köpeğin yaladığı lokmayı da; anlıyor musun ha? Oh! Keşke rakkas olsaydım!"

"Neden olmadın? İstiyordun hani."

"İstiyordum ama o ihtiyarın bir ayağı çukurdaydı. Ondan korktum."

"Bana böyle şakalar yapma Homa. Diyelim ki onun kocası değilim, çocuklarıma babalık etmekten de mi istifa edeceğim? Elâlem ne der bana?"

Homa eyvanda ütüyü yaktı. Bu söze ne cevap vereceğini düşünüyordu. Ahu, arkasında Klara ile Mehdi, ellerinde semaver, tepsi, demlik, şekerlikle peş peşe basamaktan çıkıp eyvana geliyordu. Homa arsız ve kinci gözlerle onları odaya girerken bir bir tepeden aşağı süzdü. Hafif makyaj yapmış olan kumasının hafiflemiş haline alaylı alaylı güldü. Göğsü bir inip bir çıkıyordu. Onu daha da öfkelendiren şey, çay takımını bu odaya getirmiş olmalarıydı. Çocuklarını peşine takan Ahu, kocasının onu okşamasıyla cesaretlenmiş, bundan böyle teslim, hoşgörü, menfi mukavemeti bir yana bırakmaya karar vermişti. Gandi'nin tavsiye ettiği, ruhunun en sağlam olarak kalacağı zindandan kanatlanıp çıkacak, dinç, cesur bir adamın kesin kararlığıyla insani haklarını alma yolunda direnecekti. Homa'nın duyguları Ahu'nun onun hakkında düşündüğü gibiydi. Dört çocuk sahibi kadını her ne sebeple olursa olsun, kendi aşkına karşı isyancı görüyordu. Ama acaba gönül kanı içmekten hunharlaşan, hayatın acılıkları yüzünden kalpleri katılaşan bütün isyancılar gibi, her halükârda yumuşaklıkla, okşayarak kocasının ruhunun derinliklerinde uyuyakalan çocuksu duyguları uyandırmamış

mıydı? Karanlık odada bir kibrit çakıp her şeyi aydınlatır gibi, yarım saat önce yaşadığı tecrübe de bundan başka şey anlatmıyordu.

Homa odaya döndüğünde Seyit Mîrân soğukkanlılıkla ama sinirleri bozulmuş halde önündeki çayı karıştırıyordu. Homa görünüşte ilgisiz ama içi öfke ve tehditle dolup taşarken kocasından ve o gün talihi dönüp bahtı açılan kumasından memnun olmadığını gösterdi. O zamana kadar kendisinden görülmeyen sert ve her türlü misafirperverlik kurallarına aykırı hareketlerle, çocuklarıyla birlikte semaverin başında oturan Ahu'nun yanından geçti. Birkaç dakika önceki keşmekeş yüzünden bir yana kaymış olan sandığın örtüsünü düzeltti. Seyit Mîrân çayından bir yudum içip çay bardağını yere bıraktı. Homa'ya ettiği haksızlık yüzünden pişmanlıkla gülümsedi, onun kıt fikirliliğini düşündü. Genç kadın bir şey yapacaktı ama unuttu. Adamın arkasında ayakta dururken, didişmeyi sürdürdü:

"Kendi tercihim olan bu pis hayattan... Eminim, artık bir gün... Sorabî! Elimden kurtulmak ister misin? Beni boşamak ister misin?"

Seyit Mîrân halıda duran çay tabağının yerini değiştirdi; rahatsız olmuş bir halde somurtarak:

"Sen istiyorsan, bir engel yok."

"Engel yok mu? Öyleyse rica ederim en kısa zamanda, yani şimdi (nefes darlığıyla ve halindeki değişmeyle mücadele ediyor, bir elinin parmaklarını diğer eline sürüyordu). Hiçbir işe yaramayan kadın, hiç olur gider."

Seyit Mîrân sigara sarıp çubuğuna taktı. Kibriti yoktu. Kibrit alması için bir şahi çıkardı, küçük oğlu Mehdi'nin önüne attı. Yüzünden, dudaklarından kan çekilmişti. Karısının sözüne ne cevap vereceğini bilmiyordu. Sessizlik bahanesiyle halının üstünde boş bir makarayla oynayan, Tebriz halısının turuncu nakışlarıyla hayal dünyasında otomobili için garaj yapan Mehdî parayı alıp dışarı çıktı. Sözü kocasına, iğnesi kumasına yönelik olacak şekilde Ahu kinayeyle:

"Onu boşaman gerekmez. Benim odama gelme. Dışarı çıkıp dolaşmak istiyorsa, neden engel oluyorsun?"

Homa'nın yüzü pespembe oldu hemen. Başını ona çevirerek:

"Evet, gezmek istiyorum; sen de gelir misin?"

Ahu başörtüsünü ayakları, kolları üzerinde düzeltti, kavgaya hazırlandı, başını ona çevirerek yarı dingin bir sesle:

"Ben senin gibi başına buyruk değilim. Her saat dışarı çıkıp oramı buramı elâleme göstermeye de hevesli değilim. Süs güvercini hiç değilim."

"Öyleyse rica ederim, dediğimi yapma. Görünüşe bakılırsa, sen de hasretsin buna. Boşanmak istiyorsam sana acıdığım için be hey zavallı!"

"Ufak at da güvercinler yesin! Neden karın ağrını söylemiyorsun? Şimdiye kadar dilimiz susuyordu ama gözümüz açıktı. Klara, kardeşin okuldan geldi galiba, çağır, gelsin, çay içsin."

Homa olanca soğukkanlılığıyla bu sözleri söyleyene birkaç dakika baktıktan sonra cevap verdi:

"Evet, Ferechan'ın küçük oğlu her akşam güneş batarken damda beni bekler. Damdaki otların arasında, merdiven yolunda, duvar dibine yatırır beni, elini giysime sokar. Şimdi oldu mu? Daha söyleyeyim mi?"

Şaşkınlığından Ahu'nun beyni zonkladı. Bir kelime bile edemez oldu. Kızı Klara birkaç gündür ikindileri okuldan dönünce sınava hazırlanmak için dam merdivenine gidiyordu. Bir süre önce odadan çıkmıştı. Duymadığı iyi oldu. Bu töhmet zavallı, saf kızcağıza yönelikti; mecburen annesinin silahını bırakmasına sebep oldu.

Seyit Mîrân iki kadına birden bağırdı:

"Homa! Ahu! Vallahi sizin yüzünüzden yakamı yırtacağım ha! Lâila illallah!"

İki kadın da sustu. Homa dikiş makinesini, dikiş takımlarını topladı. Ütüyü getirdi, siniye bir bez yaydı, denemek için bir mendil ütüledi. Mehdi, onun arkasından Bîjen içeri girdi. Klara ders çalışmaya gitmişti. Ahu sadece çay tabaklarının sesinin duyulduğu sessiz ortamda çocuklara çay koydu.

Homa gözlerinde bir damla yaş, ütüden başını kaldırdı, gururlu açıklamalarının hilafına, birkaç dakika kendi kendine:

"Demek ki bu saatten itibaren sizin aranızda fazlalığım. Başından beri de fazlaydım. Ama kendimi aldatıyordum. Şu odadan öbür odaya giderken, nazla, kibirle ipek halılara eteğim

süründükçe ben de bir kadın olduğumu, bir değerimin olduğunu sanıyordum. Ama karın ağrısı olan bir sokak kadınının izzetten, saygınlıktan uzak olduğunu bilmiyordum. Çocukların hamamda sabun köpüğünden yaptığı kabarcık kadar bile kalıcı değilim. Pekâlâ Sorabî, ne zaman beni notere götüreceksin?"

"Saçmalama! Hiçbir zaman. Senin bu evden ancak tabutun çıkar."

Ahu şarladı ona:

"Ben mi seni aşağılıyorum, sen mi beni?"

Seyit Mîrân:

"Ahu, kudurdun!"

Homa:

"Kudurmadı, kuduzlu ekmeği ağzına aldı!"

Seyit Mîrân küçük karısının etkisinde kaldı, gözlerini belerterek çay tabakları, semaver, çocuklar tarafından kuşatılan büyük karısına baktı. Öfkeyle, nefretle dolup taşıyordu. Gözlerindeki beyazlık bile kaybolmuştu. İçmeden bıraktığı çayına sinek düşmüştü. Evden çıkmak istiyormuş gibi ceketini giymek için yerinden kalktı. Odada enine, boyuna iki defa yürüdü. Ceketiyle şapkasını diğer odada bıraktığını hatırladı. Sigara kutusuyla kibritini aldı. Ahu homurdanarak:

"Kâseyi Kâşanlı kırar, ceremesini Komlu çeker. Mehdi, çabuk çayını iç, kalkıp gidelim. Benim de burayı kendi evleri haline getiren hırsız, her renkten, derici, bağırsakçı akrabalarım olsaydı, ben de başkasının yemek artığı olsaydım, gözüne nasıl toprak atacağını bilseydim, tadı anlaşılmasın diye her gece içtiğine adamotu katar, yüz defa aziz olurdum."

Kapıda ayakkabılarını giyen Seyit Mîrân hareket etmeden dinledi. Homa beyaz gözleriyle "Görüyor musun, ne diyor?" der gibi bakıyordu ona. Çocuklar az sonra patlayacak fırtınadan korkmuş kakum gibiydi. Artık Ahu'nun neler söylediği anlaşılmadı. Söylediklerinden sadece Kafkasyalı çalgıcının adı duyuldu. Adamın delice öfkesi seddini aşan su gibi kabarıp döküldü. Vücudunda insanlıktan eser kalmamış bir varlığın kıvılcımlı gözleriyle onun üstüne atılmaya hazırlandı. Çenesi titriyor, sağa sola oynuyordu. Ahu onun gazabını kavramadan, savunma pozisyonu almadan Seyit Mîrân kaplan gibi üstüne atıldı. Onun-

la zavallı kadın arasında büyük bakır semaver vardı. Ahu demliğini de yere koymuştu. Cinnet geçiren adam yapacağı işin korkunç sonunu düşünmeden henüz suyu kaynayan semaveri iki kulpundan tutup kaldırdı. Hiç hatırlamıyordu. Birkaç yıl önce bir kere daha böyle bir kavgada cinayet noktasına kadar gelmiş, sadece bir tesadüfün yardımıyla katil olmaktan kurtulmuştu.

İnsanın sinir krizi geçirdiği anormal durumlarda genellikle bu hallere rastlanır. Burada da ailenin bahtı yardımcı oldu. Mehdi her zamanki âdeti üzere çayını soğuk içiyordu. Çay tabağındaki sarı suyu içmek için yere öyle bir uzanmıştı ki ayağı duvarda, başı annesinin ayağındaydı. Seyit Mîrân elleri havada, titrerken bir an tereddüde düştü. Bu sırada Homa afallayarak araya girdi, adamın göğsüne vurdu. Öfkesini bastıramayan adam ömür şişesi çalınmış dev gibi kararmıştı. Eli havadayken yürüdü, açık pencereye gitti, Klara'nın çeyizi olan semaveri olanca ağırlığıyla hayata attı. Ahu ile çocuklar donmuş kalmıştı. Kadın ne olup bittiğini anlayamadı. Homa'nın yüzü kireç gibi olmuştu. Halsizce duvara yaslandı. Başını bir tarafa çevirdi, nefes nefese:

"Vah! Kalbim durdu!"

Hop oturup hop kalkan Seyit Mîrân'a döndü, manidar bir yumuşaklıkla:

"Sorabî! Çocuklu bir kadının kanını bana mı yıkacaksın? Arada bir yaptığın bu delilik de ne demek oluyor?"

Kalbi küt küt atan Ahu çay bardaklarını toplayıp cam kaba koyarken Bîjen ile Mehdi'yi önüne kattı:

"Hadi gidelim, gidelim. İhtiyarlık aşkı bu adamı başka şekle soktu; insanlıktan çıktı."

Hayattan geçerken, bir köşeden merakla kavgayı izleyen komşulara aldırış etmeden, daha bir hafta önce alınan ve Seyit Mîrân'ın uğursuz divaneliğine kurban olan değerli semaveri gözyaşları içinde üzülerek topladı. Hurşid'in oğlu Muhammed Huseyn semaverin yuvarlanarak havuz yalağına giden üst kapağını bulup ona verdi. Ahu henüz semaverin içindeki pirinç tılsımları çıkarmaya fırsat bulamadan, kocası ceketini, şapkasını almak için odaya geldi. Musibet görmüş kadın, hakkani-

yetten kaynaklanan ve adamın her türlü öfkesinden veya yeni tepkisinden korkmadan, önüne geçti:

"Rica ederim, şuraya otur; ben ve çocuklarım ne olacak? Söyle şunu."

Seyit Mîrân ceketini giyip oturdu. Hırsla, gazapla gözünü dikti üstüne. Öfke kasılmasıyla çirkinleşen gırtlağı titredi. Ama bir şey demedi ya da diyecek sözü yoktu.

Ahu üzüntüden daha da incelen, yalvarırcasına bir sesle ve gözleri yaşlı halde duygularıyla uğraşırken:

"Söyler misin bana, daha ne kadar kan yutturacaksın? Beni görecek gözünün olması için ne yapayım, söyle bana!"

"Geber, anlıyor musun Ahu? Geber de seni görecek gözüm olsun!"

"Ben ölmek istiyorum Seyit Mîrân; çocuklarım derbeder olacak."

"Cehenneme kadar; derbeder olurlarsa olsunlar; gebersinler!"

"Hayır, Seyit Mîrân böyle deme! (Kadının sesinde ağlayış titremesi vardı ama kendine hâkim oldu.) Onlar ölürse yazık olur. Bunu gerçekten, yürekten mi söylüyorsun? Aşk ile şehvet bu kadar mı gözünü kör etti?"

"Yürekten mi? Şimdi anlarsın yürekten söyleyip söylemediğimi! Sen eşşekten olan sıpanın toprak yağsın başına!"

"Ama senin de çocukların."

"Şüphem var!"

"Şüphen mi var? Gözlerime bakar mısın? Tüh sana! Namert! Sevgi, insaf, babalık duygusu ölmüş sende. Şerefin, mertliğin de yok. Şu karı o kadar mı tatlı geldi sana?"

Seyit Mîrân yumruğunu sıkıp gösterdi ona; yırtıcı yırtıcı küfretti:

"Kolla kendini! Rintlerin as kâğıdı gibi sana gönderdiği bu kadın can kadındır, kahpe! Ne zamandır tahammül ediyorum sana. Hiç böyle şeyler duymamıştım ağzından."

Ahu'nun gözyaşı ve duygu tufanı tamamen yok olmuştu. Cümlesi yarım kaldı. Adam yaşlılığın sınırında bulunduğu o zayıflığa rağmen kedi gibi sıçradı üstüne:

"Defol! Kaybol gözümün önünden! Çık dışarı, git bu evden! Seni görmek zorunda değilim!"

Vahşice, fırsat tanımadan önüne kattı. Bağırıyor, köpürüyor, haykırıyordu. Neye uğradığını anlamayan kadın, eli sopalı ev sahibine yakalanmış bedbaht ibrik hırsızı gibi direnmedi. Küçük, büyük komşular hayatın kenarından köşesinden bu yürek paralayan sahneyi izliyordu. Onu koridora doğru iteliyordu. Zavallının adımlarını kontrol edecek hali yoktu. Hayatın ortasında çadoru taşa takıldı, başından düştü. Siyah, uzun çoraplarından biri gevşeyip inmişti. Ayakkabı veya terlik giyecek vakit de bulamamıştı. Adam onu olanca haşinliğiyle sürdü, hayat kapısından çıkardı. Hayata dönerken başlarını korkuyla duvara dayamış, ağlayan çocuklara şarladı. Onları da odaya sürüp eyvana çıktı. Tehditkâr bakış ve işaretlerle Hurşid Hanım'a ve diğer kadınlara yönelerek yüksek sesle herkesi muhatap edindi:

"Kadınlar, komşular! Size diyorum! Kulağınızı açın, iyi dinleyin beni. Yarın bu kahpenin boşanma belgesini eline vereceğim; nereye giderse gitsin. Şu andan itibaren size ilan ediyorum; hiçbir adla, bahaneyle bu kapının eşiğinden içeri adımını atamaz. Benim evimde onun alıp götürecek bir şeyi yok. Bu gece, yarın veya başka bir zaman sizden birinin ona kapıyı açtığını anlarsam, vay haline! Duydunuz mu? Artık Ahu'nun bu eve girmeye hakkı yok!"

Komşular olduğu yerde kıpırdandı. Ekrem sırtını ona döndü, öfkeden kızarmış yüzle ona küfrederek odasına doğru yürüdü. Dıştaki komşu kadın Sahib Hanım torununu göz ilacı için Ahu'ya getirmişti; kucağında çocukla kırık bir kemerin altından kaçar gibi duvar kenarından süzülerek dışarı çıktı.

Henüz öfkesine hâkim olamayan adam hayat ortasındaki büyük yatağa oturup bir sigara yaktı. Homa odasından, bir kaşı yukarda, biri aşağıda, olup bitenlere ve kocasının davranışına itiraz eden yüz ifadesiyle ona bakıyordu. Çocuklar odada huzursuzlanıyordu. Seyit Mîrân yataktan kalkıp çocuklara doğru yönelince Homa kesinlikle onları dövmemesine engel oldu ama adamın odada başka bir işi vardı. Dosdoğru Ahu'nun sandığı başına gitti. Hareketleri aceleci ve dalgındı. Karısının sandığı kilitledikten sonra anahtarı halının altına koyduğunu kaç defa görse de akıl edemiyordu. Arayacak, soracak hali de yoktu.

Yaşlı gözlerle korku ve merak içinde bakan çocuklar susuyordu. Seyit Mîrân şeker kıracağının birkaç darbesiyle sandığın mandalını söktü. Ahu'nun mücevherlerinin yerini biliyordu. Küçük hasır bir kutuya koyar, üstünde daima elbise bulundururdu. Şanssızlığa bakın ki orada bir gerdanlık ile iki altın yüzükten başka bir şey görünmüyordu. Mehdi'nin kırk bismillahlı gümüş kolyesi vardı ama değeri yoktu. Keşmekeş sırasında onun elini tahriş edip kanatsa da bütün çabasına rağmen büyük küpelerin kadının kulağında olup olmadığını hatırlayamadı. Bilezikler kolunda değildi; bunda şüphe yoktu. Bu durumda bu en değerli kadın servetini birine emanet bırakmış olması gerekiyordu.

Eyvanda, Ekrem'e ait kadın eli Ahu'nun terliklerini hızla kapıdan alıp götürdü. Seyit Mîrân aldırış etmedi. Kadınlar Ahu'nun hayatta düşen çadorunu da alıp başı açık kalmasın diye kapıda ona vermişlerdi. Seyit Mîrân altınları bir mendile sarıp cebine koyarken, korkudan odanın bir köşesinde büzülmüş çocukları annelerinin günahında ortakmış gibi muhatap alarak:

"Siz de isterseniz, iyi çocuklar olabilirsiniz; ben de sizi severim. Ağlama zırlama, hık mık olmamak şartıyla! Hiç sevmediğim şeydir. Şunu da bilin; artık anneniz yok. Gökten de bir melek falan inmeyecek. Fırıncı Gulam'ın çocukları veya Homa'nın Hümayun ile Ketayun'u gibi. Üvey ana ile yaşıyorlar. Bir zamanlar başka bir anneden doğduklarını da düşünmüyorlar. Siz de öyle olacaksınız. Farz edin ki öldü. Eee, böyle düşünülemez mi? Neden olmasın; bal gibi olur. İnsan istediği veya mecbur kaldığı zaman her şeye alışır. Anneden uzak düşmek o kadar önemli değil. Kabahat bende; bu süre içinde yaradan kemiği çıkarıp bir an evvel yapacağımı yapmadım. Şimdi Allah'a emanet, siz sağ ben selamet!"

Çocuklardan Bîjen göz ucuyla babasına bakıyor, öfkeden içi içini yiyordu. Mehdi elinin tersini ağzına tutmuş, babasının görünüşünden korkmuş, çocukça ruhuna fazla gelen kasılmalı bir hınçla mücadele ediyordu. Ansızın doldu doldu, patladı. Klara onun yanında eliyle gözlerini kapatmış, beş yaşındaki bir çocuk gibi ağzından salyalar akarak ağlamaya başladı. Seyit Mîrân çocukların ağlayıp zırlamasına aldırmadı. Onların geleceği ile ilgili durumunu, bakım mesuliyetini, idarelerini düşü-

nerek odadan çıktı. O sırada Behram geldi. Okul işi ve şehrin güzel caddelerinin kenarlarında arkadaşlarıyla ikindi gezintisini yapmış, yaz tatili için yaptığı planlarla mesut halde eve dönüyordu. Giysisi, şapkası, ayakkabıları yeni ve temiz, davranışı şahsiyetliydi. Eyvanın önünde şaşkınca kalakaldı. Evin darmadağın haline, annesinin olmamasına, komşuların dikkat çekici sessizliğine, erkek kardeşlerinin yaşlı gözlerine bakınca her şeyi anladı. Ama o da susmaktan, içine atmaktan başka bir tepki gösteremedi. Seyit Mîrân alelacele dışarı çıkmak için hayattan geçerken Hurşid Hanım peşinden koştu. Ömründe ilk defa ondan yüz buluyordu. Onunla konuşacak bir şeyi vardı sanki. Hayat kapısının eşiğindeyken sordu:

"Kadıncağızı bu kadar kolay mı kovuyorsun evden?"

Seyit Mîrân başını çevirmeden, ona bakmadan sert sert cevap verdi:

"Elbette kolay; şer'i noter var."

"Bu şehirde kimi kimsesi yok; nereye gitsin? Ne yapsın?"

"Gitsin kerhaneye! Oraya da kabul edilmezse kabristana. Ben onun yazgısına kefil değilim. Bundan sonra da kimse adını anmasın yanımda, aracılık etmesin. Bildiği yere gitsin. Hizmetçilik yapsın, dadı olsun; ben ne bileyim? Belki de biri çıkar, himayesine alır."

Seyit Mîrân komşu kadının sözlerini beklemedi. Sokakta, şehrin bir köşesinde olay çıkıp da halkın evlerden seyre çıktığı günlerde olduğu gibi hiçbir gidiş geliş görülmüyordu. Seyit Mîrân Ahu'nun boşandıktan sonra nereye gideceğini düşünüyordu. Ancak bu mesele o kadar da tedirgin olmaya değmezdi. Onun anne tarafından uzak bir akrabası vardı; seyislik veya imrahorluk yapardı. Çoluk çocuk sahibiydi. Bir handa çalışıyordu. Mesleğine münasip lakayt bir halde orada yaşıyordu. Himmetli bir adam olduğu için Seyit Mîrân'ın onun gidip gelmesinden hoşlanmayabileceğini düşünürdü. Seyis Hayrullah handan yılda bir kere bile ayrılmazdı. Evet, Ahu isterse, bu akrabasının yanına giderdi.

Bu düşünceler içindeyken Alihan Lor Sokağı'nı sapıp caddeye girdiğinde siniri biraz geçmiş, vicdanı rahatlamıştı. Kadınlardan birinin gitmesiyle hiç kuşkusuz hayatı, huzuru daha

iyi olacaktı. Bir daha asla düşünmemek için ansızın son bir karar daha verdi; kendi kendine:

"Götürdüğü altınları ondan geri almayacağım. O da onun olsun. Bu arada ona verecek mehriyem de yok. Gerçi mehriyesi hepi topu yirmi gümüş tümen. Bakmak için çocukları yanına alırsa, evlenmemek şartıyla ona ev eşyası, öteberi alırım. Bir yerde ev tutup rahatça yaşayacağı kadar nafaka veririm. Hepsi bu kadar. Artık sfenks heykeli gibi her sabah yüzünü görmekten kurtulurum. Belki o da boşanmaya razı olmaz. Mutlaka noterde bana çocukların durumu ne olacak, diye soracaktır."

Böylelikle Seyit Mîrân-ı Sorabî yakasını bırakmayan, ocak söndüren aşk telkinlerinin etkisiyle, acımasızca Ahu'nun can damarına neşter vurdu. Onu boşamasa bile böyle bir aşağılanma onun için boşanmadan beterdi; ölümle eşit demekti.

Caddede önemli bir şey, büyük veya beklenmedik bir olay yoktu. Hiç kimse ona, sevincine veya üzüntüsüne ilgi duymuyordu. Herkes kendi yolunda gidiyor, sağdan soldan arabacı, çöpçü sesleri geliyordu kulağına.

"Hayır beyim!"

"Bacı, çekil kenara!"

"Beyefendi, ıslanma!"

Hayat onun gözünde bir mumdu. Düşse de yanıyor ve sonuna yaklaşıyordu. Hangi şekilde sürerse sürsün, mahiyeti değişmiyordu.

On Üçüncü Fasıl

Seyit Mîrân Sorabî o gece eve geldiğinde gece yarısını iki saat geçmişti. Gençler gibi sinekkaydı tıraş olmuş, bıyığını modaya uygun olarak düzeltmişti. Sebze çıkınını somurtarak Homa'ya verdi. İkindileri makyaj tazeleyen kadın her zamankinin aksine makyajsızdı. O gün topladığı saçlarını salıvermişti. Tavırlarında, tarzında bir nevi maksatlı itiraz ve kenara kaçış vardı. Bu hali adamın hoşuna gitmedi, hilekârca göründü. Homa böyle bir haldeyken çıkını aldı, kevgire boşalttı; silkeledikten sonra yıkadı, kuruması için iskemlenin koluna astı. Üstünü çıkarıp istirahat ettikten sonra çocukları soran kocasına cevaben:

"Hurşid'e söyledim; odalarının lambasını yaktı. Ama onlara gönderdiğim akşam yemeğini tekmeleyip dökmüşler."

"Pekâlâ, demek aç değillermiş. Bir kâseye tuğla parçası koyup gönder; acıkınca onu yesinler. Hangileri yapmış bu işi?"

"Onlarla uğraşma; çocukturlar. Sinirli, huysuz olmakta haklılar. Bana, 'Sen görürsün gününü!' der gibi işaret yaptılar. Bîjen bana büyük bir taş attı, pencere camını kırdı. Mehdî yüksek

sesle küfretti. Korkudan kapıyı kapadım. Sen gittikten sonra hiç hayata çıkmadım. Hatta cam kırıklarını bile toplamadım. Ama dedim ya; onlarla uğraşma, çocukturlar, yavaş yavaş alışacaklar. Yola gelirler."

Seyit Mîrân soğukkanlılıkla kırık camlardan birine baktı. Kalktı, kapıyı açtı.

"Çocuklar mı? Sen onlara çocuk mu diyorsun? O büyük olan evlenmiş olsa, bugün kucağında iki sıpası olurdu. Kesinlikle o tahrik etmiştir. Yarından itibaren oturacak evde; kardeşlerinin yiyeceği, giyeceğiyle ilgilenecek. Saç kıvırmayı, kurdele bağlamayı öğrenecek yerde tencerede nasıl yemek pişirilirmiş, onu öğrensin. Ders onun ne işine yarayacak? Hiç aklım ermiyor. Behram nasıl? Bir şey demedi mi?"

"Hayır; o asil bir oğlan. Aramız iyidir. Onu severim. Kardeşi top oyunu sopasıyla üstüme yürüyüp beni dövmek istediğinde, o engel oldu."

"Onu da dükkâna göndereyim. Necef'in büyük oğlundan ne küçük, ne de ana kuzusu. Buraya kadar okudu, yeter ona. Hatırlıyorum da daha yedi yaşımda değildim, elim kapının mandalına yeni yeni yetişiyordu. Dağa gidip ot getiriyordum. Babamla Çeşme Sefid'de veya Berpoşt'ta kitre yoluyordum. Sürüyle birlikte çobanların yanında yaylaya gidiyor, anamın yüzünü altı ayda bir görüyordum. Ömrümde oyunun ne demek olduğunu hiç anlamadım."

"Bu yüzden bu kadar sevgisiz, kaba yetişmişsin. Sen onlar için annenin ne demek olduğunu anlayamazsın. Daha hâlâ bu işi nasıl yaptığını kavramış değilim. Akşam yemeğini yemeden önce her nereye gitmişse, bulup döndürmeni rica edecektim. Ben de ikindi vakti o nahoş davranışım yüzünden pişman oldum. Kabahat bende; kıskançlığımdan aranızdaki kavgayı körükledim. Böyle olmasını istemezdim. Ahu'yu boşarsan, elâlem benden bilecek, bana tükürüp lanet okuyacaklar. İkimizden birini boşayacaksan, bırak o kişi ben olayım. Onun çocukları var; Allah'ın hoşuna gitmez. Kalk, neredeyse onu getir; söz verdiğin gibi gönlünü almak için onun odasında yat."

"Bu laflar geçti artık. Elâlem ne derse desin, ne olursa olsun. O beş yıldır benim karım değil. Onun için hayat bu evde ce-

hennem azabından beterdi. Emin ol, açlıktan ölmez; durumu daha da iyi olur."

Homa gülerek:

"Belki daha iyi koca da bulur. Ama bir şey daha var. Suçunu affedip geri döndürmen için Mirza Nebî veya Aga Bozorg ya da bu veya şu aracı olmayacak mı? Mutlaka bu ikisinden birine gitmiştir. Erkekler çok çabuk etkilenir."

"Onu geri döndürürüm veya boşarım, kimseyi ilgilendirmez. Herkes kendi hayatından, işinden sorumlu. Ben ömrüm boyunca, toplumun geniş ağzından bu sesten başkasını duymadım. Yaptığım bir işte kararlı olmadığımı hissettiklerinde elime, ayağıma dolanabilirler. Yoksa hayatımla ilgili özel meselelere nasıl karışma hakları olabilir? Kabalığıma, şefkatsizliğime gelince, kalk getir akşam yemeğini; bu konuya da değineceğim. Şimdilik zinde pehlivan âşık. Bir ucunda tapma cinneti olan o sevgisizliğin sana ne zararı var? Çocukluk oyunları, elden giden gençlik günleri, mal, makam, gelecek, hayat, bütün olan veya olmayan umutlarım şimdilik bir şeyle özetlenebilir. Senin varlığın, senin aşkın. Şimdilik diyorum, çünkü geleceği düşünmek hiç âdetim olmadı. Bana göre hayatın, bütün coşkuların, hırsların, koşuşturmaların hedefi aşktır. Daha derin içgüdülerle hareket eden toplumda bu mesele daha iyi bir şekilde yorumlanabilir; mutlaka öyledir. Ben istediğimi elde etmişim; daha niye tasalanayım ki?"

Adamın karısına tam manasıyla teslimiyetini ifade eden bu dervişçe sözler Homa'nın yüreğine sonsuz bir ferahlık vermişti. Akşam yemeğini hemen hazırlayıp konuşmayı aynı konuda sürdürmek için sofrayı kurdu.

Karı koca kendi alışık oldukları âlemde yeniden hayata başlamış gibiydi. Birbirine kavuşan sevgililer balayını geçirmek üzere uzak bir şehre gittiklerinde ilk geceyi nasıl yaşarlarsa, vücutları birbiri için yepyeni bir şeydi. Bazen bir çift kuş gibi geceleyin yuvada bulutun cevrinden, fırtınanın cefasından dolayı cıvıldaşıyor, bazen hiç sebep yokken gülmeye başlıyorlardı. Lokmaları alıp birbirlerinin ağzına veriyorlardı. Homa kocasının erkek yüzünde daha başka güzel hatlar görüyor, bu hatlar aşkının büyüklüğünü daha fazla gösteriyordu. Gözleri, kuşun

ayak izini andıran bütün irili ufaklı kırışıklarla halka halka olsa da alıcılığını kaybetmediği gibi, etkileyici fevkalade bir ışığı da vardı. Dinçken birine bakacak olsa, hiç tartışmasız hipnotize ederdi. Dişleri takmaydı ama gülümsemesi sıcaktı; sıcaklık verirdi, gerçekti. Kabuğu soyulmuş meyve gibi içindeki samimiyeti yansıtırdı. Öyle bir samimiyet ki aradan beş yıl geçmesine rağmen henüz yükseliş çizgisini sürdürüyordu. Çenesi erkekçe, biçimli, düzgün, tıraşlı haliyle bir kadın için nispeten heves uyandırıcıydı. Saçlarını her hafta boyatır, safranlardı. Günaşırı sakal tıraşı olurdu. Ömür yükü altında zaman zaman titreyen belini dik tutmaya, mümkün olduğu kadar genç ve güçlü görünmeye çalışırdı. Yaşlılık ve gevşeklik, aşk ile hayatın bu iki alaycı düşmanıyla Rüstem gibi savaşırdı. Kendi hatırı için değil, iki gün daha fazla yaşamak, vücudunun serasındaki kısa ömürlü, latif bir gül misali aşkı için kış hayatını geride bırakıyordu. Sadece bir gün, bir saat veya hatta değersiz bir dakika olsun, bu coşkulu mecliste gençlerin rolünü oynamak istiyordu.

Hal böyleyken Homa eskiden kocasının bütün âşıkane hallerine rağmen kötümser bir açıdan baksa da gönlünün bir köşesinde yer edinen belli belirsiz bir korku ve tedirginlik kalmamış, şimdi çok taraflı tecrübelerden sonra onun göründüğü gibi bir olduğu ispatlanmış, merak edecek bir şeyi kalmamıştı. Benzersiz güzelliği, alımlılığı sayesinde beş yılını bu adamın aşkıyla geçirmişti. Bundan sonrası da böyle olmalıydı. Hacı Benna'dan ve sevgili ikizlerinden umudunu yitirdikten sonra, umut kuşunun uçup vücudunun gül bahçesinin dallarında şakıyacağı en küçük bir dal kalmadığı için, ister istemez kocasının dostluk ve sevgisine sarılmazlık edemezdi. Seyit Mîrân'ın ona duyduğu aşk kendi şahsı veya şahsıyla ilgili meseleler için değil (tesadüf veya ilahi takdir bu meseleleri kapatmıştı), sadece ve sadece onun vücudunun gülü içindi. Kesin olan bir şey vardı; Homa ne Seyit Mîrân'dan ne başka bir adamdan çocuk sahibi olabiliyordu. Bu durumda böyle hararetli bir aşk olmazsa, dünya onun için yaşanmaya değmez, uğursuz bir vadi olurdu. Onun kocasına, kocasının ona sevgisinde, zaman zaman dilinin ucuna gelen ve tat alma duygusunu rahatsız eden bütün acı damarlara rağmen öyle iştah açıcı bir renk ile koku,

öyle hoş bir tat görülüyordu ki âşığın sıçramasını, coşmasını, cezbesini, çabasını yüz kat artırıyor, onun işini kelimenin tam manasıyla zaman zaman biçareliğe kadar ilerletiyordu. İki can dostu bir beden içinde her gün aşk ve âşıklık merdiveninde bir basamak daha tırmanıyor, her basamakta rumuzlardan, keşiflerden, ilhamlardan oluşan renkli bir manzara açılıyordu.

Varlık dairesinde bugün biyologların iki farklı cinsten üçüncü bir cins çıkarmaları gibi bu ikisi de böyle bir deneyin hazırlığı içindeydi. İki ruhun birleşmesinden veya birini diğerinde yok ettikten sonra üçüncü yegâne ruhu ortaya çıkaracaklardı. Seyit Mîrân'ın görüşüne, felsefesine göre böyle bir ruh bir başka canlı cisimde mesela ihtiyaç, günah, zaman, mekân gibi şeylerin dışında olan güzel bir çiçek veya kelebekte ebedi hayata devam edebilirdi.

Homa'nın Seyit Mîrân'a ilgisinde hiç kuşkusuz onu uçurumun kenarına kadar götüren eski kocasının köpekçe davranışlarının büyük etkisi vardı. Ama Ahu'nun varlığı, bakışları, rekabeti ortadan kaldırılacak olursa, geriye zikredilecek bir konu kalmadığı kesin gibiydi.

Öte yandan Homa ile Seyit Mîrân'ın tasavvurlarının ve o gece herkesin yaptığı tahminin aksine, Ahu ne Mirza Nebî ile Aga Bozorg'un evine, ne uzak akrabası Hayrullah'ın yanına gitmişti. Dünyayı gösteren Cem'in kadehini bulup da Seyit Mîrân'a verseler, onu şehrin uzak veya yakın hiçbir noktasında bulamazdı. Çünkü Ahu nesilden nesle çocuklarını çatısı altında barındıracağı evi dışında hiçbir yerde değildi. O gün ikindi vakti merhametsiz kocası anlatılmaz bir haşinlik ve aşağılamayla evden kovup kapıyı kapadıktan sonra zavallı kadın kendini ayağı çıplak, bedbaht bir halde sokağın ortasında buldu. Büyük küçük sokak sakinleri onu evin dört dörtlük hanımı, mahallenin baş kadını olarak bilirdi. Bundan büyük bir aşağılamayı insanın aklı almazdı.

Ahu'nun şansına bitişik komşusu Sahib Hanım'ın kapısı açıktı. O vaziyette kimseye görünmemek için kendini içeri attı. On dakika sonra Ekrem ayakkabılarıyla çadorunu getirdi. Hava kararınca, adamın onu eve alana neler yapacağı yolundaki tehditlerine rağmen, saklambaç oynar gibi, Homa'nun ruhu duy-

mayacak şekilde onu eve soktular. Şöyle ki, Ekrem bir dikiş dergisinin resimleriyle Homa'yı odasında meşgul ederken Hurşid Hanım kendi örtüsünü vererek koridora yakın olan kendi evine götürdü. Seyit Mîrân'ın eve gelip yemek yemesinden yatmasına kadar geceyi kötü bir halde Hurşid'in evinin sandık odasında geçirdi. Perişan, aynı zamanda gülünç haline hem ağlıyor hem gülüyordu. Çocuklar da kısa zamanda konuyu öğrendi. Bunun dışında bir şey olsa, sabaha kadar baş ağrıtırlardı. Tuvalete gitme bahanesiyle Hurşid'in rehberliğinde ve olanca ihtiyatla bir bir annelerinin odasına uğrayıp dönüyorlardı. Çok dayanamayanlar ise orada kalıyordu. Hurşid Hanım yaptığı işten memnundu ama tedirgin olmaması elinde değildi. Seyit Mîrân meseleyi öğrenirse onun hakkında nasıl kararlar alacağı belli değildi. Bu adam Kirmanşahlıların birçoğu gibi normal şartlarda insanların ağzına bakan, esrikli, sağı solu belli olmayan biriydi. Kriz anlarında inatçı, dediğim dedik çaldığım düdük, kılı kırk yaran biri olurdu. Hiçbir suyun ıslatamadığı meşin haline gelirdi. Özellikle ütücülüğe gitmek isteyen bu yoksul, zavallı kadın işveren için kendisine kefil olmasını istemişti.

Hurşid'in aksine Ahu'nun kocasından hiçbir korkusu yoktu. Kocasının onu kovduktan sonra komşulara ne dediğini işitince musibet görmüşlerin aldırmazlığıyla omuzlarını silkti, bir şey demedi. İkindi vaktinde yaşanan olay ruhunu, kadınlık gururunu o kadar ayaklar altına almış, duygularını o kadar yaralamıştı ki boşanmanın iyi veya kötü olacağını düşünmek istemiyor, düşünemiyordu. Klara babasının odaya gelmesini, sandığın mandalını kırmasını, gerdanlığı ve yüzükleri almasını anlatınca üzüntülü bir soğukkanlılıkla cevap verdi:

"Onu da sevgilisinin nazı, edası için harcar. Bir gün elinde dilenci keşkülü, sokak sokak dolaştığını görürüm inşallah!"

Dilinin ucuna geldi; kocasının bin tümen borcu olduğunu söyleyecekti; kendine hâkim oldu; içinden veryansın etti kendine:

"Hurşid'e böyle şeyler söylenir mi kadın! Sen de bilirsin, bunun ağzında bakla ıslanmaz, kocanın itibarını onun bunun yanında beş paralık mı edeceksin? Pireyi deve yapar, onun iflas

ettiğini her yere duyurur. Seyit Mîrân bunu Homa'ya bile söylemedi."

Hurşid'in evde olan kocası bir şey demiyordu; sanki evde hiçbir şey olmamıştı. Çünkü Homa'nın hayata çıktığında dalgınlıkla bu odaya gelme ihtimali de vardı. Zerî oda kapısını kapamak istedi, annesi engel oldu. Bu Homa'nın kuşkusunu çekerdi. Çünkü yaz mevsimiydi; oda kapısını kapamanın manası yoktu.

Bîjen sinirini, kinini artıran her zamanki sabit fikirliliğiyle Celal'in sopasını bir köşede buldu:

"Bu odaya gelecek olursa, eyvanda beynini ezeceğim!"

Ahu gülümseyerek sordu ona:

"Ağa gelirse ne yapacaksın?"

Bîjen bu soru karşısında şaşırdı, bir şey diyemedi.

Hurşid'in evinin sandık odasında iki yük kapasiteli bir küp vardı. Aslında ev sahibinin un ve azık koyduğu bu küp bir köşede duruyordu; kullanıldığı da yoktu. Ahu bu soruyu sorduğunda, tesadüfen Seyit Mîrân kapıyı çaldı, içeri girdi. Mehdi kardeşinin yerine:

"Ağa anlar da bu odaya gelirse, annemi küpe saklarız."

Ahu güldü; gözyaşını çadoruyla sildi. Hurşid:

"Bu küpü buraya senin için koyduk. Dodoleti* sünnete götürürken, utanmaman için seni küpe koymak zorunda kalırız."

Ahu onun yanağını tutup öptü:

"Senin dodoletini yerim! Tekne kazıntısı. Demek anneni bu kadar düşünüyorsun."

Kıskanmasın diye yanında oturan Klara'yı da öptü.

Kız koca evine gitse de annesinin gözünde yine çocuktur. Oysa Klara on yedi yaşında gerçekten hâlâ çocuktu. Seyit Mîrân hayata gelip odaya döndüğünde ve Homa lambanın ışığını zayıflattığında Ahu nispeten gönül rahatlığıyla saklandığı küçük sandık odasından dışarı çıktı; yarım saat sonra kendi odasında, çocuklarının yanında yattı.

Sabahleyin Homa her zamankinden erken kalktı. Kocası semavere su koymuş, yakmıştı. Misvakını, sabununu aldı, yıkanmak için aşağı indi. Ancak dişini fırçalayamadan hemen

* Eskiden yaşı geçmiş sünnetsiz oğlan çocuklarını bu adla sünnet ettirirlerdi. (ç.n.)

odasına döndü. Ahu'nun da evde olduğu haberini kocasına verirken, sesinde biraz huzursuzlukla:

"Bu kadın kolayca razı olsaydı, onu boşamak yanlış olurdu. Onun kökünü koparmak demek, cinayet demek. Dün sana söyledim, yine tekrarlıyorum. İki karılı olmanın ve azabın baş ağrısından kurtulmak istiyorsan, beni boşa. Bunu çok ciddi söylüyorum Sorabî! Beni boşa, hem kendini, hem başkalarını kurtar. Beni boşamak daha kolay."

Seyit Mîrân gür kaşlarının altından ona sitem edercesine baktı. Bakış uzadıkça öbürünün yüzü utancından kızarıyor, çiçekleniyordu. Adam bu savaştan veya bakış oyunundan vazgeçti.

"Saçmalıyorsun Homa!"

"Saçmalamak mı? Vallahi yürekten söylüyorum. İnanmıyor musun?"

"Pekâlâ; notere gittiğimde ikinizi de boşayacağım. Tıpkı bir gün bir diş yerine on üç diş çektirip eve dönmem gibi. Aslında bundan sonra yalnız kalmak istiyorum. Homa, sana söyledim. Sen ancak öldüğün zaman elimden kurtulabilirsin. Bunun dışında bir yol yok. Aslında var; bir yol daha var. O da benim ölmem."

Homa onun ağzını kapatmak için tedirginlikle elini uzattı.

"Aaaa! Allah aşkına, Allah göstermesin. Düşmanın ölsün. Senin ölümünü görmemek için hayatta kalmak istemem. Sevgilim, kocamın ölümünden sonra siyahları giyinip dul kalmaya dayanamam. Sevgilimden sonra bilmem nerenin melikesi gibi yılanla bir yatakta yatacak kadar korkusuz ve iradeli bir kadın olmasam da, hiç olmazsa senden önce ölmek için dua edecek haslete sahibim."

"Ya duan kabul edilmezse?"

"O zaman ahdederim; kocamın ölümünden sonra şimdiki gibi makyajımı yapar, dudaklarımda tebessüm, onunla mezara giderim."

Seyit Mîrân kahkahalarla güldü. Homa çay koymak için otururken:

"Sözümde gülünecek bir şey yok. Sen bana anlatmadın mı? Hani Hindistan'da böyle uygulamada bulunan bir topluluk var-

mış. Bu bir efsane de olsa, aşkın makamını gökyüzünün yedinci katına çıkardığı için gerçek olmasını isterim. Gerçekleşmesi zor olan hayalleri, duyguları bir yana bırakırsak, sana açıkça söz veriyorum, şimdiye kadar benim için neler yaptınsa, ben de değersiz ömrümün sonuna kadar senin için her şeyi yapacağım. Fakat bir şartla; gerçekten beni sevdiğini söyleyeceksin. Benim neyim senin ilgini çekti?"

"Tepeden tırnağa bütün vücudun, bedensel olgunluğun. Senin güzelliğine tapıyorum. Ne yazık ki yaşım ilerledikçe yok olacak tek şeydir bu. Git, akıl öğren; günden güne değeri artsın."

"Beni veya güzelliğimi sevmen; benim için fark etmez. Sorabî söyler misin, ben ölürsem ne yapacaksın?"

"Elimden gelirse, Şah Cihan gibi sana beyaz mermerden büyük bir türbe yaptıracağım. Seni kristal tabuta koyacağım. Senden sonra evlenmeyeceğim. Öldüğümde de senin yanına gömülmemi vasiyet edeceğim. Gücüm yetmezse, kendi elimle senin için yapacağım dört kemerle yetineceğim."

"İyi dedin Sorabî; ama o dört kemeri, mezarımın üstüne değil, şimdi hayattayken üzerime kurmanı tercih ederim. Ortasında mum yanan, sağlam bir dört kemer. Bu işin sevabı eminim cami yaptırmaktan da çoktur. Ama şaka bir yana, senden tek ricam, ölümümden sonra evlenmemek değil, evlenmen; ancak benden güzel biriyle. Dinle beni; sahiden bugün notere gidecek misin?"

"Birazdan."

"Onu da götürecek misin?"

"Hayır, onu götürüp de ne yapacağım? Nikâh sigasını geri isteyen kişi, hükmü boşadığı kadına bildirmekle yükümlü."

Seyit Mîrân bunu söyledikten sonra çayının son yudumunu içti, çay bardağını ses çıkartarak tabağa koydu. Her zamanki âdeti bir çay daha içmekti. Hemen yerinden kalktı, giyinmeye başladı. Homa belli belirsiz bir tedirginlikle ona bakıyordu.

"Vay Sorabî! Vallahi sen Hacı Benna'dan da katı yürekliymişsin! Ahu'nun ahının ikimize de tutmasından korkarım. Hiç olmazsa o herif gibi yapma; çocuklarını ondan alma sakın! Nasıl olacak Allahım? Elâlem ne diyecek bana? Dur bakayım, kemerin arkadan kıvrılmış. Bu mintanı da öğleyin geldiğinde

değiştir. Nasıl bu kadar terlediğine şaşıyorum. Her gün bir gömlek giysen bile yetmez."

Homa kocasının dönen omuz askısını düzeltti. İkisi de o sırada kulak kabarttı; sanki biri hayat kapısını çalmıştı. Hurşid'in kızı kapıya çıkıp döndü. Ev sahibinin penceresi önüne geldi, çekinerek, yarı yabani bir tarzda:

"Homa Hanım, Homa Hanım! Kapıda bir bekçi var; Meşhedî'yle görüşmek istiyor. Ev sahibiyle işim var, diyor."

Homa kocasına baktı. Seyit Mîrân'ın biraz beti benzi kesilse de irkilmedi. Bekçi, ağırlığı olan bir isimdir. Ancak hesabı temiz olanın muhasebeden korkusu olmaz. Düşündükten sonra:

"Askeriyeden olabilir. Bundan sonra kimseye iyilik yapıp halt etmeyeceğim. Unuttum gitti; yirmi yıl önce Okçu Musa'nın oğlu için sicil alsın diye şahitlik ettiydim. Şimdi zamanı gelmiş olmalı; zorunlu hizmete çağırıyorlardır. Babası on sekiz yıl önce kayıplara karıştı. Kendisinin de nerede olduğu, ölü mü, diri mi, belli değil. Bu arada ceremeyi ben çekiyorum."

Homa camdan dışarı baktı. Seyit Mîrân alelacele ceketini giyerken, çubuğuna bir sigara taktı, eyvandan indi. Hayatta belli belirsiz bir telaşla boğazını temizledi. Bekçi orta boylu, şiş göbek, avurtları çökük biriydi. İran'ın işgali dönemindeki Osmanlı askerleri gibi kendine has cesaretle koridorun giriş kapısına kadar gelmişti. Çizme yerine düz pantolon giymişti. Bir ayağı koridor basamağında, bir ayağı hayattaydı. Seyit Mîrân biraz daha yaklaşınca koridorun loşluğunda birkaç uygunsuz kişinin daha gölgesini gördü. Örme duvarın korkunç bir sesle yıkılması gibi içinde bir şeyler yıkıldı. Ansızın büyük bir korku ve ıstıraba kapıldı. Aralarında bütün şehrin bildiği, erkek kıyafetli Suğra Müfettiş vardı. Kurşun kadar soğuk ve araştırıcı, merhametsiz gözlerle onun gelişini izliyordu. Seyit meselenin ne olduğunu anlamaya çalışıyordu. Sözcükleri yan yana dizip sabahın bu saatinde niçin geldiklerini sormaya kalmadan, görünüşte daha edepli olan adamlardan biri önce çıkarak sakince:

"Bize bu evde kaçak mal olduğu ihbar edildi; birkaç dakika sizi rahatsız edebilir miyiz?"

Seyit Mîrân yaptığı işten, kumaşların yerinden emindi; başını sallayarak:

"Galiba asılsız bir ihbar gelmiş. Buyurun, istediğiniz yeri arayın (eliyle geniş hayatı gösterdi)."

Bütün hayatı, komşuların gidiş gelişini kontrol altında tutmak için iri göbekli bekçinin de kapı önünde nöbet tuttuğu anlaşıldı. Gümrükten gelen müfettişler hangi odaların ev sahibine ait olduğunu sordu. Seyit Mîrân büyük ile küçük odayı gösterdi. Her küfürden beter olan "buyur" demelerle önce Ahu'nun odasına gidildi. Kadın oradaydı. Beş dakikadan kısa bir süre içinde üç adamla bir kadın müfettiş sandığa baktılar, odanın altını üstüne getirdiler. Halıları kenara çektiler. Yataklara şiş batırdılar. Yatak çarşaflarını çıkardılar, elleriyle her yeri yokladılar. Bir şey bulamadılar. Homa'nın odasına geçtiler. Orada da bir şey bulamadılar. Homa'nın sandığının karışıklığından ve kadının hareketlerinden kuşkulandılar. Böyle durumlar için onlarla birlikte gelen Suğra Müfettiş küçük odanın her köşesinde onun üstünü aradı. Çiçekli krem rengi saten kumaşı firketeyle kıyafetinin içine tutturmuş, memurlardan saklamıştı. Homa'nın yüzü kireç kesildi. Normal şartlarda her erkeği mahveden nazenin duruşu oradaki adamları asla etkilemiyordu. Homa kontrolünü yitirdi; kekeleyerek:

"Bunu kocam bana Horasan'dan getirdi; kaçak değil."

Memurlar kumaşı alıp hayata çıktı. Seyit Mîrân Homa'nın yanından geçerken usulca çıkıştı:

"Bu devirdiğin çam da ne demek oluyor? Neden daha önce söylemedin bana? Bir çaresine bakardım."

Hâlâ kendine gelememiş olan Homa korku ve pişmanlıkla:

"Bugün terziye götürecektim."

"Neyse, üzülme; her kadının sandığında böyle kumaş bulunur; sorun değil. Allah vere de bir bu olduğunu düşünseler. Neden sakladığını sorarlarsa 'korktum' de!"

Homa bir şey demek için ağzını açtığında, iki adım ötesinde bir memur duran Seyit Mîrân beklemedi, diğerleriyle birlikte hayata çıktı. Memurların hayata, evin girdisine çıktısına şeytanca bakışlarından teftişe devam edecekleri anlaşılıyordu.

Suğra Müfettiş örtünmenin kaldırılmasından yıllar önce erkek elbisesi giyen, yüzü başı açık halde şehirde, istediği yerde dolaşan, soğuk ve ruhsuz bakışından yoldan geçenlerin bile

korktuğu bu erkek kılıklı kadın ellerini koltuğuna sıkıştırmış, Seyit Mîrân'ın yanında dururken samimiyetle, yavaşça sordu:

"Bu saten kumaşı eşiniz nereden getirdi?"

Seyit Mîrân tereddüt ederek, ihtiyatla cevap verdi:

"Terziye gidiyordu vaktiyle. Belki oradan getirmiştir. Tam olarak bilmiyorum. Belki de eskiden beri vardı."

Eve girişte onunla konuşan, konuşurken gözlerini kapatan uzun boylu, kara kuru adam, rahatsız edici bir tarzda hatırlattı:

"Evde bu kumaş dışında sakladığınız başka kumaş var mı? Biz bu konuda eminiz. Bize yerini gösterirseniz, boşu boşuna burada vakit kaybetmeyiz; üstelik suçunuz da hafiflemiş olur. (Seyit Mîrân sağa sola başını çevirdi.) Pekâlâ, yok diyorsunuz; başlayalım öyleyse; şuradan. Söyler misiniz, şu kapısı kilitli bodrumda ne var?"

Seyit Mîrân biraz kontrolünü yitirse de rahatlıkla cevap verdi:

"Bu bodrum katında bir karı koca otururdu. İkisi de öldü. Öleli çok olmadı. Eşyaları henüz burada. Anahtarı..."

Anahtarın, ölenin kız kardeşinde olduğunu, onun da burada oturduğunu söyleyecekti. Başını Hurşid'in odasına çevirdi. Eyvanda duran kadın yüzünü başka tarafa döndürdü. Seyit lafını hemen değiştirdi.

"Evet, anahtarı oğullarında."

"Oğulları ne iş yapar? İşyeri neresi?"

"Belirli bir işyeri yok. İki günde bir iş değiştirir. Galiba bugünlerde taş çekiyormuş. Kime çalışıyor, bilmiyorum ama."

"Genelde gündüzleri ne zaman eve gelir?"

"O da belli değil. Üç gün önce geldiğinde satmak için babasının belini almış. O zamandan beri görünmedi. Külhanbey, şuursuz bir oğlan. Ne zaman eve gelse halasıyla bu değersiz eşya yüzünden kavga eder. Biz de onu zorla kovmaya mecbur oluruz. Yetim ve kimsesizdir; babası da benim işçim olduğu için çıkarmak istemedim. Bu bodrum katı işime yaramaz; onu çıkarıp da ne yapacağım?"

Müfettişler onun açıklamalarını daha fazla dinlemedi. Bir parça telle kilidi açtılar. Bir kedi miyavladı, basamakların altına açılan havalandırma penceresinden dışarı fırladı. Silkelendikten

sonra havuz kenarında su içti. Asla bir insanın yaşayamayacağı nemli ve loş bir bodrumdu. Havası kötü kokuyordu. Yerde halı veya kilim yoktu. Ama bu durum müfettişlere büyük bir ödülün varlığını hikâye ediyordu. Çamur sıvalı, rafsız duvarda çiviye birkaç büyük, küçük kalbur asılmıştı. Gözler karanlığa alıştıkça odadaki metruk eşyalar görünmeye başlamıştı. Bir köşede üstüne tersten kürsü koyulmuş büyük bir küp vardı. Kürsünün içinde kenarı kırık seramik mangal, kirli, eprimiş bir yastık, tahta kürek, eski yorgan pamuğu dolu bir sepet vardı. Diğer köşede hamamböceği ölüsü dolu kırık bir tağar, bir fare kapanı, Gulmuhammed'in Mâhideşt'ten hatıra diye getirdiği oldukça fazla şeftali çekirdeği görülüyordu. Orada görülebllen şeylerin arasında kalbur yapmaya yarayan bir miktar bükülmüş kuru bağırsak, merhem, Hâle Bigim'in kırık iği vardı. Bu bir avuç hırtı pırtı memurların gözüyle bir suçun keşfi için büyük bir rehber olabilirdi, olmayabilirdi.

Birisi elindeki sopayla çürümüş tavan ve zemin tahtalarına vurdu, sesini dinledi. Odanın zemininde bir yer dikkatlerini çekti. Boş olduğunu bildiren ses veriyordu. Seyit Mîrân buranın eskiden kürsü çukurunun yeri olduğunu söylese de kulak asmadılar. Ucu kürsüden çıkan demir bir mille zemini açtılar. Toprağı kenara çektiler. İşten önce başarılarından yüzde yüz eminmiş gibi şaşkınlık göstermeden büyük bir çadır bezi torbasını çıkardılar. Teftiş burada sona erdi.

On dakika sonra dinlenmek ve tutanak tutmak için hayat ortasındaki yatağa oturduklarında komşular büyük bir üzüntü içinde meselenin ne olduğunu, iyi ev sahiplerinin başına nasıl acı ve uğursuz bir hadise geldiğini anladı. Saten, atlas, krepdöşin, faydöşin kumaş topları, bunun gibi rengârenk, cazip kumaşlar yatağın üzerinde yığın yığın duruyordu. Herkes onca kaçak malın ne zaman, nasıl eve sokulduğuna, Seyit Mîrân'ın bunları nasıl kimsenin ruhu duymadan bodruma gömdüğüne şaşıyordu. Komşu kadınların, kızların aklına gelen ilk düşünce, keşke onca heba olan servetten bir parçasına zamanında sahip olabilselerdi de hem kendileri nasiplenmiş, hem ev sahibinin suçu hafiflemiş olurdu, şeklindeydi. Ancak ne yazık ki bu sonuçsuz arzular, özlemler, dünyaya gözünü açmamış bu bebekler, ölüme yem olur.

Uzun boylu, kara kuru memur şapkasıyla giysisindeki örümcek ağlarını temizliyordu. Erkek kılıklı kadın bahçe çevresinde dönüyor, çömeliyor, çiçek saplarıyla oynuyordu. Hâlâ bir şey daha ele geçirmek ister gibiydi. Seyit Mîrân susmuş, kanı çekilmiş, kararmış bir yüzle yatağa oturmuş, alnını eline dayamıştı. Kanı kurumuştu adeta.

Ahu odasının bir köşesinde matemli, perişan bir halde oturmuş, asıl derdini unutmuştu. Annesi ölmüşler gibi hararetli hararetli ah çekiyordu. Tedirginlik ve matemle terazi dili gibi bir sağa bir sola hareket ediyor, sessizce ellerini haç yapmış, göğsüne vuruyordu. "Evim yıkıldı!" der gibiydi kendi kendine. Çocuklar şaşkınlık ve ıstırap içinde hayattan annelerinin yanına, annelerinin yanından hayata gidiyordu. Onlar da çocuk halleriyle babalarının bu işinin ne çapta olduğunu hissedebiliyordu. Çocuklar, hatta Seyit Mîrân'ın hanımları bu umutsuzluk ve gam deryasında saman çöpü gibi yüzerlerken bir umuda sarılmışlardı. Bütün insanlar gibi duyguları olan müfettişler belki ona acır da affederlerdi. Aslında o bir suç işlememişti. Kimsenin evinin duvarına tırmanmamış, kimsenin malını çalmamıştı. Ekmek veren, iyi amelli, her halükârda iyi niyetli, iyiliksever bir adamdı. Bir hata yüzünden yok edilirse yazık olmaz mıydı? Bunlar hayatın kenarında, köşesinde hayretle bu nahoş sahneyi seyreden insanların düşüncesiydi. Ancak Seyit Mîrân darbeyi yemiş, afallamış halde tutanağı imzalayıp da çadır bezi torbayla ve memurlarla birlikte evden çıkınca herkes olmaması gerekenin olduğunu, iş işten geçtiğini anladı.

Su dökülmüştü bir kere; toplanacak gibi değildi. Yine de Seyit Mîrân çabalamayı, girişimde bulunmayı elden bırakmadı. Mirza Nebî'nin, fırıncılardan Ekber Kuş adıyla tanınan Çelebi Bey'in çabasıyla kefaleten serbest kaldı, evine döndü. Bu mesele şimdilik bir başarı değildi. Çünkü bu esnaf sınıfının idari sorumluluğunu omuzlarında taşıyan şerefli, iyi adlı bu insan bir saat süreyle olsa da, adının hapse, zindana karışmasını istemezdi. O akşam yemeğini yemeden önce eskiden tanıştığı, adliyedeki düşük dereceli birini görmeye gitti. Onun rehberliğiyle bir avukat tuttu. Ertesi gün avukatına danıştı, ilgili memurlardan biriyle gizlice uzlaştı, malların ona ait olduğunu inkâr

eden bir şikâyet dilekçesini adliyeye teslim etti. Okuryazar olmadığı için o gün evde altını imzaladığı tutanağın da geçersiz olduğunu bildirdi. Hurşid'e, diğer komşulara, bir tahkikat yapılacak olursa, teftiş edilen bodrum katının ev sahibinin elinde olmadığını, Gulmuhammed'in ölümünden beri kapısının açılmadığını söylemelerini tembihledi. Aslında Hurşid bu plana muhalif değildi, hatta malların ölenin kardeşine ait olduğunun söylenmesinde hemfikirdi. Devletin dünyadan göçüp gitmiş biriyle işi olmazdı; olamazdı. Meselenin dış yüzü kanuna göre doğruydu.

Seyit Mîrân razı ve nispeten memnun olarak ilk mahkemede söyleyeceklerini söyledi. Ama ikinci mahkemede iddiaları temelsiz bulundu. Bir nevi suçtan kaçma girişimi olarak kabul edildi. Mahkûm oldu. Mahkûmiyetin neticesinde ilgili suça ilave olarak avukat ücretini, ona buna ağız tatlandırma parasını, mahkeme masraflarını da ödedi. Bir buçuk ay süren hararetli koşuşturmalardan sonra eli avcu boş, süklüm püklüm eve döndü.

Bütün hayıflanması şuydu: Neden kaçakçılık suçunu işlediği ilk gün varını yoğunu verip de kendini rahata kavuşturmamıştı? Görünüşe bakılırsa adliyenin bu eni konu sistemi avukatı, kâtibi, müşaviri, savcısı, mahkeme üyesi, kapıdaki arzuhalcisi Çağasorh'taki üçkâğıtçılara benziyordu. Bir tanesi bir kâğıt atıyor, iş ortağı olan kişi tesadüfen oradan geçen biriymiş gibi kumar oynuyor ve asla kaybetmiyordu. Saf köylüler de kazanç tamahına kapılıyor, tuzağa düşüyordu. Onların da Allah'ın kullarını biçare etmekten başka yaptığı iş yoktu. Şu siyah iskambil, şu beyaz iskambil; bul karayı, al parayı. Karayı bulan yerdeki bir tümeni alır.

Gümrüğün somurtkan memurlarına, Suğra Müfettiş'e yüz kere rahmet olsun; onlara sigara tutmaya bile cesaret edemedi. Bu süre içinde Seyit Mîrân'ın aklına gelmeyen şey, Ahu'yu boşama kararıydı. Bu kötü yenilgiden, acı zarardan sonra bedenen çözüldüğü kadar mütevazı da olmuştu. Eski haşinliklerinden, hele hele o gün soylu, sabırlı karısına yaptıklarından fena halde pişmanlık duyuyordu. "İşte onun yüzünden Allah beni cezalandırdı. Sen sen ol Seyit Mîrân, bir daha zayıf, savunmasız karına el kaldırma!" diyordu.

Kocasının üzüntüsüne kendini ortak gören vefalı karısı, harici varlığından başka bir şeyi olmayan gerdanlığını, altın yüzüğünün lafını bile etmemiş, hatta her sabah hamailli, şık ve edepli bir bekçinin şahsi uşağıymış gibi, tüfeksiz olarak eve geldiği, karakola, adliyeye, şuraya buraya birlikte gittiği bir buçuk ay boyunca kocasının o hassas anda eli darda olduğunu hissetmiş, bir defasında otuz tümen, bir defasında da on sekiz tümen vermişti. Eve bekçi gelip de onu götürdüğünde, yaya gideceklerse bekçi anlamasın diye Seyit'in bir meydan mesafesi gerisinden gitmişti. Kimi zaman da görevi sadece gelip ona haber vermekti. Kendisi gidecek, öğleye kadar kahvehanede oturacaktı. Ahu ah çekiyor, kendi kendini yiyordu. Gam üstüne gam, tatsızlık üstüne tatsızlık onu elden ayaktan ediyordu. Elini eline vurup dövünüyordu:

"Görüyor musun, bu adam ne işler açtı başına!"

Yine kendini teselli ediyordu:

"Eh ne yapalım, gözü kör olsun. Bu da sevgili tutmanın ceremesi!"

Evde kaçak mal bulunduğunu kimin ihbar ettiği henüz anlaşılmamıştı. Ekrem cahil kurnazı ama cahillikten başka münasebetsiz, sebatsız, güvenilmez biriydi. Ne olursa olsun, ondan böyle bir iş beklenmezdi. Aylakların huyuna sahip kocası olabilirdi. Ancak Seyit Mîrân doğru dürüst bir dayanağı olmasa da Hurşid'in kız kardeşi Bîbî'den şüpheleniyordu. Çünkü o eve girip çıkıyor, son zamanlarda büyük kızı Kevkeb ile gecenin geç vaktine kadar orada kalıyordu.

Karşılıklı ilişkiler temeline kurulmuş sosyal hayatta pek çokları sevincini iddiacı çıkar korkusuyla hırsız kedi gibi saklar, eti bir köşeye götürüp çiğnemeden yutar. Ancak pek az kişi başkalarına geçmesin diye kendi gamını bir başına taşır. Böyleleri ölünceye veya iyileşinceye kadar bir vadinin dibine saklanmış, yılan sokmuş filler gibi dertleri vardır, başkalarına söyleyemez. Veya görünüşe bakılırsa, bunun çaresini kimsede görmez. Hurşid'in kız kardeşi Bîbî Hanım da böylelerinden biriydi. Kocası Sultankuli'nin ikinci karısıydı. İlk kocasından on sekiz yaşındaki kızı Kevkeb vardı. Sultankuli yaşlı, güçsüz biri olmasına rağmen küçük ailesinin saadeti için gece gündüz çalışırdı. Dur-

madan dinlenmeden çalışmak onun mayasında sağlam temelli bir içgüdü yer etmişti. Bîbî Hanım'ın temiz kalpliliğine, fedakârlığına delil, yoksulluğuna rağmen üvey kızı için mümkün olabilecek en iyi çeyizi hazırlamasıydı. Böyle bir çeyiz onun çevresinde bir kız için iksir demekti. Herkes bu konuyu iyi biliyordu. Bîbî Hanım'ın güler yüzlü kızı Kevkeb okulda altı sınıf okumuştu. Okuma yazması olgunlaşınca şimdi evde başkalarına ders vermeye başlamıştı. Bu Kevkeb'in şaşılacak derecede okula gitmesi Ahu'ya ve başkalarının kızına örnek olmamış mıydı?

İnsanlara kaynaşma derecesinde değer veren Seyit Mîrân, yoksul, istiğnasız kabuğuna çekilmiş olan bu aileden hoşlanmıyordu. Yularları karısına kaptırdığı için adamdan, kocasını aptal yerine koyan kadından nefret ediyordu. Kendisi Bîbî'den nasıl nefret ediyorsa, Bîbî'nin de ondan nefret ettiğini düşünüyordu. Dedikoducuların iftiraları, kötü konuşmalarıyla dallanıp budaklanan bu saçma düşmanlığa dayanarak kadının ayağını evinden kesmişti. Şimdi kaçak malların bulunması konusu gündeme gelince, onun Ekrem'in ağzından bir şeyler duyuncacibilliyetsizliğinden memurlara haber vermişti. Tahmini böyleydi. Bîbî bir teminat memurunun evinde oturuyordu. Ama bu meselenin konuyla ne ilgisi vardı? Ahu zor inansa da böyle bir tahmini kabul ediyordu. Ekrem, Seyit Mîrân'ın tarafında yer alabildiği için töhmetten uzak kalmıştı. Ne var ki bilerek veya bilmeyerek haber bu kadın vasıtasıyla sızmış olsa bile her halükârda Ahu'nun bakış açısına göre bütün bu ateşler Homa'nın yüzünden alevlenmişti. Tavır yaparak, doymak bilmez hevesleri uğruna bir saf adamın iki ayağını bir pabuca sokmasa, Seyit Mîrân bin tümen borca batmaz, yüz yıl geçse kaçakçılık aklının köşesinden geçmezdi. Acı çekmiş kadını çileden çıkaran şey, kocası için ibret dersi olması gereken bunca olaydan, acı tecrübeden sonra kumasının hâlâ izzet tahtında oturması, saygı görmesiydi. Görünüşe bakılırsa, bütün dünya çuvaldız olup bu adama batsa, ağır uykusundan uyandıramayacaktı.

Mahkemeden döndüğü son gündü; öğle vaktiydi. Koltuğunda billur çizgilerinden tatlı olduğu anlaşılan büyük bir kavun vardı. Aynı elinde yağlı ekmek çıkını, diğer elinde Rûdbar'dan getirilmiş zeytin paketi vardı. Belki de elleri dolu olduğu için

Homa'nın odasına gitmeye utandı; yolunu değiştirdi; dudaklarında tebessüm, Ahu'nun odasına girdi. Yüzü tamamen değişmişti. Göz kenarlarındaki çapaklar kurumuştu. Tıraş zamanı geçmiş aksakalı ona acınacak bir görüntü vermişti. Saçının kına rengi koyu kırmızıya dönmüş, her şeyden ziyade halini gösteren bu uyumsuzluk tavrını da değiştirmişti. Kirpikleri karışmıştı; bakışları dağınıktı. Ancak bütün bunlara rağmen geniş yüzünden, vakarlı ve yüksek alnından göreni yüreklendiren bir nevi erkekçe özgürlük okunuyordu. Büyük bir hadiseyi selametle atlatmış gibi rahatlık duyuyordu. Çocuklar selam verip sessizce karşısında oturdu. Yüzündeki teri mendille sildi. Öğle yemeğini sordu; Mehdi'yi Homa'ya gönderdi. Ailenin ortak derdi iki kumayı barıştırmıştı. Büyük musibetlerde düşmanların dost ve birbirinin yardımcısı olması gibi onlar da dert ortağı olmuştu. Seyit Mîrân büyük kavunu alıcı gözlerle inceleyerek önüne çekti, mahkûmiyet haberini bir fetihmiş gibi karısına, çocuklarına verirken alicenaplığıyla onları teselli etti.

"Her şeyin başı sağlık; paranın ne önemi var?"

Şefkatle, gözleri dolu dolu olarak bir bir çocuklara baktı. Yanında oturan Bîjen'in başını okşadı. Bir süre duraladıktan sonra içindeki dertle mücadele ediyormuş gibi:

"Bunlar da zayıflamış. Anlaşılan üzülmüşler. Bugünlerde sokakta çocuklarla oynadıklarını az görüyordum."

Homa her zamanki vakarıyla ama sade ve samimi olarak odaya girdi, selam verdi. Seyit Mîrân birlik duygusu ve alakadan olacak, ona cevap vermedi. Ahu alçak sesle:

"Bu hadise, bunların bu yılki tatilini zehir etti."

Seyit Mîrân:

"Duyduğuma göre Behram bu yıl da çakmış, öyle mi?"

Behram başını öne eğdi hemen; keyfi kaçtı; yerinde toparlandı. Bîjen kardeşinden korkmadan:

"İkizler düştü testiye; öbürü de kaldı bütünlemeye (kız kardeşini gösterdi)."

Klara gizlice onu arkasından çimdikledi. Seyit Mîrân babaca hoşgörüyle:

"Demek bu arada sadece sen sınıfını geçtin öyle mi? Oysa hepsinden tembel ve haylazdın. Sanıyorum, Mehdi okula gitti-

ğinde hepinizden akıllı olacak. Ne sınıfta kalacak, ne bütünlemeye. Akıllı, zihni açık bir çocuk."

Ahu Hanım:

"Ondaki bu akıl da fazla; bazen hastalanmasa bari diye endişeleniyorum. Daha şimdiden Bîjen'in derslerinin çoğunu biliyor. Bana öyle sorular soruyor ki allamei cihan bunları duysa önce güler, sonra bilmiyorum der. Mesela, 'Gece olunca, gündüz nereye gidiyor?' diye soruyor. Veya 'Neden Allah insana arkasını görmesi için üçüncü bir göz vermedi?' diyor. 'Neden güvercin ağaca konmuyor?' "

Seyit Mîrân:

"Karınca dışında bütün hayvanlar önünü görebilir. Dediklerine göre karıncanın bin iki yüz gözü varmış. Süleyman'ın ulağı olan hüthütün görüşü bütün hayvanlardan daha kuvvetli."

Klara:

"Artık Mehdi yedi yaşını doldurdu. Bu yıl okula kaydettirelim."

Ahu Hanım:

"Üç dört ay önce yedi yaş dişini çıkardı. Ama onu gören dört yaşından fazla sanmıyor. Evvelki yıl kaydettirmeliydik; kabahat bende. Yani aslında benim de kabahatim yoktu. Geç geldiniz, yer doldu, diye bahane buldular. Behram sınıfta kaldı ama iki notu eksikti. Müdüre gittik; Homa Hanım da vardı. 'Daha önce gelseniz bir şeyler yapardık ama şimdi çok geç' dedi."

Behram her zamankinden çok içine kapandı, halının kenarıyla oynamaya başladı. Mehdi gözleri gülerek, yüksek sesle:

"Ben Bîjen'in okuluna gitmem; erkek, kız karışık. Dadaşın okuluna gideceğim."

Seyit Mîrân kendi derdini unutmak için güldü:

"Sıpa, anlamıyorsun. Bîjen'in okulu daha iyi. Kızlar da var. Aldatılmazsın."

Homa göz ucuyla ona bakıp kaşlarını kaldırdı. Ahu ile Seyit Mîrân arasında çocukların yaşı ve doğum tarihi konusunda başlayan tartışma sofra kuruluncaya kadar sürdü. Bu sırada reşit olmuş, bıyıkları terlemiş bir delikanlı olan dükkân çırağı Hamza, yaklaşmadan, eyvan kenarından Bîjen'e seslendi. Öğle yemeğini getirmişti. Dönüp gidecekken Seyit Mîrân çağırdı onu.

"Hamza, bekle hele; neden bu kadar geç kaldın? Dükkândan ne haber? Rahman un getirdi mi?"

Delikanlı eyvanda göründü. Kadınları görünce suratı asıldı; başını öne eğdi; suçlu gibi cevap verdi:

"Üç buçuk yük getirdi. Kalanını ikindi vakti getireceğini söyledi. Ama ambar boşaldı; ikindiye eli boş dönecek. Habib'e, 'Böyle esnaflık olmaz. Her gün bizi eli boş çevirirseniz, yükümüzü bırakmak zorunda kalırız' demiş."

Seyit Mîrân:

"Neden buğday yok? Eveleyip geveleme sen de. Ne dediğini anlayayım. Temiz buğday mı yok? Dükkânın ambarı boş mu?"

"Ambar boş. Hububatçı denklerden birini rehin alıkoymuş; sonra geri vermiş. 'Meşhedî Mîrân gelsin, iki aylık hesabı ödesin!' demiş. Hatta Habib'le..."

Seyit Mîrân can sıkıntısıyla sözünü kesti:

"İşe bak ya! Bu adam dükkândan günde altmış tümen almıyor mu? Akşamüstleri dükkâna uğradığımda onun da parasını almaya geldiğini görmüyor muyum? Bir gece değil, bir saat bile parasını almayı geciktirmez. Hesabım net değilse, neden kendisi gelip söylemiyor da işçime söylüyor, hem de böyle terbiyesizce? Gidip dua edelim de buğday bulalım. Eee, Habib'le ne işi varmış?"

"Hatta Habib'e de kızmış."

"Öyle mi; peki, ona bir şey göstereceğim. Kuyu işi ne olmuş?"

"Suyu bulmuşlar. Kuyucular dün tatil etmişti. 'Patron gelsin, başında koyun kessin' diyordu. Tandırın önü çöktü. Kürekçi kızıl çamurla onardı. Hamurkâr Hacı'nın durumu bugün iyi değildi. Yeğenini kendi yerine bırakıp eve yatmaya gitti."

"Pekâlâ, git, ikindiye doğru dükkâna gelirim. Bir de koyun keseyim, yedireyim size; arkamdan kötü kötü konuşun."

Seyit Mîrân düşünceli bir halde sigara külünü tablaya silkti. Ahu:

"Hamurkâr Hacı'nın yeğeni varmış demek!"

Seyit Mîrân düşünceli ve biraz perişan halde:

"Biri var; Tuyserkan'dan* buraya çalışmaya gelmiş. Yeri yurdu olmadığı için geceleri bizim dükkânda yatıyor."

Ahu bir tür korku ve itimatsızlıkla:

* Hemedan'ın güneyinde bir kasaba. Eski adı Rûdâver. (ç.n.)

"Madem şimdi o lanet olası meselenin koşuşturması bitti; işinle daha çok ilgilen. Dükkâna çekidüzen ver. İnsan işini Allah'a bırakıp gitmemeli. Bu devirde kimse kimseye acımaz."

Seyit Mîrân:

"Dükkândan yana işim kötü değil. Değirmenci erzaktan, hububatçı dükkân ambarından buğdayı alır götürür, öğütür, getirir. İşçilerim de hamdolsun, şimdiye kadar kendi kapasitelerine göre iyi çalıştı. Zaman zaman aralarında geçimsiz, kılıksız biri çıksa da bana itiraza cüret edemedi. Bir fırında terazici iyi olursa, dükkân saat gibi çalışır. Ben kadir bilmez, insanı ayırt etmez biriyim. Bazen düşünürüm, Habib benim için gerçekten altından da değerli. Ücretinin az olduğunu bilmiyorum sanıyor. Arkamdan Paşahan'ın berberlerine, 'Bu adam için ayran ile pekmez birdir' demiş. Ne yapayım? Ücretine iki kıran zam yapacak olsam, öbürlerinin de sesi yükselecek. Ama hububatçı Golamrıza'nın derdi başka. Beni de Kuli'nin oğlu gibi sanmış. Değirmencinin yardımıyla erzaktan iki yük götürüp bir yük getiriyorum veya devletin buğdayını istediğim gibi altüst ediyorum. Bunları fırıncılar alıştırmış."

Ahu onun sözünü teyit ederken Homa:

"Başkalarının yaptığı işi sen de yap. Onlardan geri kalır tarafın yok. Hayat böyle şeyleri sormuyor."

"Ben onların yaptığı her işi yapamam. Herkes ayrı yaratılmış. Yakalanırlarsa üzülmezler. Ben cemiyet başkanıyım. Yakalanırsam şerefim beş paralık olur."

Sohbet sırasında buğday makbuzlarını hatırladı. Unu değirmenden şehre gelmiş, ancak nakliyat şubesi iptal mührünü basmamıştı. Eskiden fırıncılara buğday veren Erzak İdaresi şehirdeki hububat bolluğu dolayısıyla kaldırılmak üzereydi. Bu konu değirmencilerle fırıncılar arasında kaynaşmalara sebep olmuştu. Mîrân bir dereceye kadar olup bitenlerden habersizdi. Bu korkusuz, uyanık hazretlerden bazıları yetkili memurların yol göstermesiyle işin bütün subaşlarını tutmuşlardı. Kendi havuzlarını hatta kuyularını kuruttuktan sonra buralara buğday dökme telaşına düşmüşlerdi. Seyit Mîrân iç cebindeki cüzdandan birkaç buğday makbuzuyla havale çıkardı. Her birinin tarihini, miktarını okutmak üzere verdi. Bunları rengine ve kullanılmışlığına bakarak ayırdı. İçinden:

"Senin kusurun okuma yazma bilmemen. Yoksa şimdi milyoner olmuştun."

Mehdi ile Bîjen konuşuyordu. Bîjen usulca kardeşine ikindi vakti dükkâna gitmek istediğini, değirmenin eşeğine binip değirmene kadar gideceğini söylüyordu. Öbürü de onunla birlikte geleceğini, eğer izin vermezse ispiyonlayacağını, sonunda ağanın ya döveceğini veya engel olacağını söylüyordu. Anneleri kocasının sözünü dinlerken bir taraftan da onları payladı:

"Değirmencinin eşeğine binerim demeyin, bu da ne demek? Bunlar anasız, babasız sokak çocuklarının işi, sizin değil. Babanız yokken Celal'in yerini mi alacaksınız? Sonunda taş mı taşıyacaksınız? Yeni okula başlayacak olan Mehdî böyle şeyler yapmaz. Bîjen, görüyorsun, baban burada oturuyor; ona söyleyeyim mi elinden neler çektiğimi?

Babasından daha geride oturan Bîjen, onun görüş alanı dışındaydı. Annesine gözlerini dikti, bakışıyla onu tehdit etti. Seyit Mîrân Mehdi ile Klara'ya baktı; düşünüp hesap kitap yaparken:

"Bugün ikindide hamallar döndüğünde onları eve göndereceğim. Yaygı, eşya ne lazımsa verin, eşekle götürsünler. Yarın cuma, sizi bağa götüreceğim."

Bu sevinçli haberle çocuklar yerlerinde zıpladı. Bîjen çocukça bir coşku ve zevkle:

"Hangi bağ, bizim bağ mı?"

"Hayır, orası uzak, daha iyi bir yer biliyorum. Teppeçal bağı. Babanın oraya emeği geçti. Yarın her taş, çalı, ağaçtaki yirmi yıllık anılarımı size anlatacağım."

Aile reisinin işindeki canlılığı, ahlak temizliğini gösteren bu haber kadınlar için de sevindiriciydi. Onlar da böyle bir gezinti ve çeşitlilikten memnun olacaktı. Homa sessizce güldü. Ahu:

"Öyleyse kürsünün çarşafını, yıkanması gereken bir iki yaygıyı vereyim, götürsünler. Acaba gelecek hamal..."

Cümlenin gerisini baş hareketi ve bakışlarıyla tamamladı. Seyit Mîrân cevap verdi:

"Değirmen hamalı Rahman. Güvenilir biridir. İki yıldır Paşahan'ın yanında çalışıyor. İstediğinizi taşıttırabilirsiniz, fark etmez. Ama orada iş yapmanızı değil, eğlenmenizi isterim."

Behram rica edercesine ve önceki yılların kıymetli çocuğu olarak babasına:

"Baba mümkün olursa, o zamanki gibi mağazadan veya kahvehaneden bir de gramofon kiralayalım; iki üç gece de evimizde kalsın."

"Fena fikir değil. Hatta iki üç gece yerine iki üç hafta evde tutabilirsin. Ee Homa Hanım, sen ne dersin? Yarınki gezintiyi onaylıyor musun?"

Homa garip biri gibi ama sevinç ve hoşkalplilikle:

"Elbette onaylıyorum. Hele hele Şah Behram'ın teklifini. Gerçi kendi gramofondan geri kalmıyor ama..."

Kavga gününden bu yana Behram bir iki defa utanarak onun dediklerini yapmış ama henüz göz göze gelip konuşmamıştı. Aralarında yüz dostluğa değen, ilan edilmemiş bir küskünlük ve harp hali vardı. Homa kumasının bu edepli büyük oğlunu güzel sesinden dolayı çok seviyordu. Behram da kendince onun dilberliğine, yürüyüşündeki alımlılığa meftun olmuştu. Ahu:

"Şarkı söylemeye takıldı, dersten geri kaldı. Allah karıncanın rızkını kestiği zaman kanat verir. Her şey dururken başıma şarkıcı kesilmesinden korkarım."

Behram göz ucuyla annesine tehditkâr baktı. Seyit Mîrân bir dilim kavun kesip ağzına attıktan sonra:

"Fena kavun değil. Kombizeden* daha iyi. Peki, gittiği şu yıkılası okulun müdürü, öğretmeni yok mu? Ona yol yordam öğretmiyorlar mı? İki gün daha böyle giderse, kabuğundan çıktığında nasıl biri olacak? Hep düşünürüm, Klara kızımdan başka diğer çocuklarımın arasında akıllı, edepli biri varsa Behram'dır. Ama şimdi yanlış anladığımı görüyorum."

Klara'nın perde arkasından getirdiği çatallarla kadınlara birer dilim kavun verdi. Homa:

"Müdür ile öğretmen çocuğun okul dışında ne yaptığını bilemez. Bunlar ana babanın görevi. Senin vazifen. Büyük çocuğun istekleri olur."

Ahu kendine has heyecanla ekledi:

"Müdürün, öğretmenin zaten bir ayağı topal. Ağaç bayramı dolayısıyla öğrenciler izci kıyafetiyle Tâk-ı Bustan'a gitmişlerdi.

* Kavuna benzer, olgunlaşmamışken tatlı olan küçük bir meyve. (ç.n.)

Müdür buna öğrenciler için şarkı söylemesini istemiş. Otobüste giderken, gelirken bu okumuş, onlar alkışlamış. Döndüğünde sesi kısılmıştı. Telaşlandım, Allah göstermesin, başına bir hal mi geldi, dövdüler mi diye? Hal böyleyken ertesi gün derse beş dakika geç geldi diye vişne dalıyla avcuna vurmuş, şahrem şahrem etmişler. İki not yüzünden çocuğumun ömründen bir yılını telef ettiler."

Behram huzursuzlukla lafını kesti:

"Beni cezalandıran o değildi; müdür yardımcısıydı."

"Ne fark eder ki; al birini vur ötekine."

Homa:

"Ben de bunu diyorum. Sorabî, okula kendi isteğiyle gidip çalışıyordu. O zaman söyledim ona. Ancak şanssızlığa bak ki Behram mahkemeyle, getir götürle uğraştı. Neyse, şimdi olan oldu artık. Bırak, bir yıl kalsın; seneye daha iyi ders çalışır. Sahib Hanım'ın kızı İran'ın sözüyle yukarı sınıflar için temeli daha sağlam olur."

Seyit Mîrân:

"Bütün bunlara rağmen onun kötü bir öğrenci olduğunu kabul etmiyorum. Sokaklarda aylak aylak dolaşmakla, arsızlıkla, şarkı söylemekle hiç kimsenin bir yere varamayacağını bilmesi gerek. Mirza Nebî yazısını beğendi. Şahname'yi de güzel okuyor. Demek ki sınıfta kalması tesadüfi bir şeydir. Ama şunu da bilin; tesadüfün de sinek gibi gözü var. Koku alma duyusundan çok daha kuvvetli. Bir kere tatlı, yağlı yiyeceğe kondu mu kolay kolay ondan vazgeçmez."

Behram:

"Bunların hiçbiri değil. Geometri hocası taktı bana."

O gün ikindi vakti değirmen hamalı eşyaları götürmek için evlerine geldi. Ertesi gün sabahın ilk serinliğinde Seyit Mîrân Nene Bîbî'nin de katıldığı aileyi cadde başına kadar uğurladı. Oradan fayton tuttu. Acil bir işi olduğu için bir saat sonra geleceğini söyleyerek onları gönderdi; kendisi şehirde kaldı. Fayton ağır ağır yola koyulduğunda ihtiyarı, orta yaşlısı, genci her yolcu ferahlık hissediyordu. Serin, mülayim bir hava yüzleri okşuyordu. Sabahleyin yoldan gelip geçenlerin yüzü gülüyordu. Sanki herkes cuma gününü bir yerde eğlenerek geçirmek ister

gibiydi. Kaymakamlık sokağının yakınında, balkondan çıplak, beyaz ayağını, paçasını gelip geçene gösteren güzel bir kız bir süre onlara baktı, sonra sebepsiz bir küskünlük haliyle içeri girdi. Siyah renkli, kırmızı tekerlekli, lambalı, tam donanımlı, gıcır gıcır bir faytondu bindikleri araba; herkesin dikkatini çekiyordu.

Bîjen çocuksu bir gurur ve sarhoşlukla sürücünün yanına oturmuştu; sanki fayton babasının malıydı. Sınıf veya mahalle arkadaşlarından birinin onu bu halde görmesini, durumuna ve cesaretine gıpta etmesini çok isterdi. Ağabeyi ne kadar sade ve az konuşan biriyse, bu aksine çalçeneydi. Bazen haylazlığı tutar, faytonun arkasına oturmaktan korkmaz, çekinmezdi. Cadde kenarındaki ağaçların, evlerin geçit resmi yaptığı o güzel anlarda, çocuklardan birinin faytonun arkasına binmesini, o da durumu fark edip arabacıya haber vermeyi çok isterdi.

Nene Bîbî ile Behram katlanır iskemleye oturmuştu. Yaşlı kadın yün eğirme bohçasını da yanına almıştı; boş kalan diğer eliyle pirinç semaveri tutuyordu. Behram branda bezi kutusu içindeki plaklarla gramofon kutusunu olanca dikkatiyle dizinin üstünde tutuyordu. Ayağının birini büyük adamlar gibi faytonun çamurluğuna dayamıştı. Fayton güzel güzel şehirden çıkarken, babasının mağazadan hangi plakları aldığını düşünüyordu. Plak dolduran kadın, erkek sanatçılar arasında kendi zevkine göre Seyit Asgar Kürdistanî'yi diğerlerinden çok seviyordu. Ahu, Homa ile Klara tam manasıyla mutlu kadınlar gibi faytonun asıl koltuğuna oturmuş, arkaya yaslanmışlardı. Mehdi de sabun kalıbı üstündeki fare gibi iki sıranın arasına yerleştirilen büyük eşya denginin üstüne oturmuş, annesi elini tutmuştu.

Cahiller gibi şayak ceketini omzuna atmış, kadife şapkasını başının önüne eğmiş uzun boylu bir delikanlı Rifatiye Caddesi'nin başında arabaya doğru işaret etti. Arabacı kaldırıma yanaşarak durdu. Faytonun sahibi ya da fayton sahibinin oğlu olduğu hemen anlaşıldı. Yolculara bakmadan, kimler olduğunu anlamadan hükmedercesine arabacıya:

"Şehir dışına yolcu almayacaksın demedim mi sana? Kulağın sağır mı?"

Arabacı dalkavukça gülümsemeyle cevap verdi:

"Evlat, bir defadan bir şey çıkmaz."

"Nasıl çıkmaz? Bok yeme şimdi! İkindi vakti hesabını göreceğim. Bunlar nereye gidiyor?"

"Sorab Kanber. Birinci bağ sokağının başı. Bak evlat, hangi faytonda olursam olayım, ister eski, ister yeni olsun, arabayı, atları zorlamamak için Firdevsi Meydanı'nda yokuş başında yolcuları indirdim. Bu konuda için rahat olsun."

Homa heyecanla başını, boynunu oynattı; arabacının sözüne itiraz etti.

"Arabacı bey, senin de için rahat olsun; gideceğimiz yere varana kadar bizi indiremezsin. Ne demek yani? İstersem yürüyerek gider, araba tutmazdım!"

Ahu ekledi:

"Kanatlı değirmene kadar, yani ikinci bağ sokağının başına kadar sözleştik seninle; birinci bağ sokağı değil."

Delikanlı arabaya yaklaştı. İlk defa yolcuları gözden geçiriyordu. Beyaz, sarıya kaçan yüzlü, burma bıyıklı, düzgün, parlak bakışlı, sportif, çevik bedenli biriydi. İnce uzun kaşları, iri, birbirinden ayrı gözleri, güzel, biçimli çenesi vardı. Bu haliyle durumu ileride nice heves düşkünlükleri yaşayacağını anlatıyordu. Fırsat bulup tam bir değerlendirmede bulunmak için Homa'dan Klara'ya, Klara'dan Homa'ya kaydı gözleri. Yakası darmış gibi boynunu yukarı çekerek, bir dakika önce kaldığı yerden devam etti:

"İstedikleri yere götür bunları. Madem arabaya almışsın, ister yokuş olsun, ister başka yer olsun, sözleştiğin yerde indir. Ama şunu da bil, arabanın yayı kırılırsa ücretinden keserim."

Homa işveden uzak olmayan kinayeli bir ifadeyle:

"Efendi! Altı yolcuyla arabanın yayı kırılacaksa, kırılsın daha iyi. Altı yolcunun yarısı çocuk. Bu arabada daha iki kişilik yer var. İstersen buyur, sen de bin, otur yanımıza."

Homa kenarda oturuyordu. Bu sözü üzerine Klara ile arasında bir kişilik yer açtı. Araba hareket etmeden önce hakkında bir kitap yazılacak anlamlı bir bakışla delikanlıyı hayretler içinde olduğu yerde çiviledi adeta. Fayton bir meydan kadar uzaklaşıp hız kazanınca, arabacı delikanlının ateş püskürmelerini umursamayarak:

"Hıh! Kimi kovmakla korkutuyor? Görüyor musun, Allah kimlerin eline düşürüyor kullarını? Cuma günü fayton tutanların yarısı şehir dışı yolcusu. Bu şehirdeki arabaların üçte ikisi bu delikanlının babasına ait. İyi hesap ama! Ben yolcuyu şehir dışına götürmesem, başka bir araba götürecek. O araba da bunların. Akşam oldu mu ellerini açıp tavlaya gelir. Gözüme bakmadan, ne kadar param varsa alır, cebine koyar. Belirlenmiş miktardan az olursa ücretimden keser. Görüyorsunuz işte, hâlâ gözü doymuyor."

Homa:

"Neden şehir dışına yolcu alma diyor?"

"Çünkü araba yeni. Toz toprak olacak. Bazen de tekerin lastiği çıkacak."

"Günde ne kadar ücret alıyorsun?"

"İki tümen."

"Karın var mı?"

Arabacı başını çevirdi:

"Üç çocuk. Bir yıldır karım benden ayrı. Boşanmadan, çocukları başıma bıraktı gitti. Allah iyi bir kadın nasip etmedi."

"Peki, çocukların annesiz ne yapıyor? Karın nereye gitti? Geri getiremiyor musun?"

Arabacı kendi düşüncelerinde kaybolmuşçasına bu sorulara cevap vermedi. Homa, Ahu'ya göz kırpıp daha yüksek sesle sordu:

"Arabacı amca, beni alır mısın? Geri dön, iyice bak bana. Beğenirsen, ben de hoşlanırsam, bir arabacının karısı olurum. Hiç olmazsa ne zaman gezmeye çıksam, araba parası vermemiş olurum."

Yaşlı, çökkün bir adam olan arabacının bıyıkları Özbekler gibi aşağıya sarkıktı. Çöküк, kırış kırış avurtları adamın suskun, kimseye zarar vermeyen biri olduğunu gösteriyordu. Birbiriyle oynamaya başlayan atların omzuna kamçının ucunu değdirdi; başını çevirmeden cevap verdi:

"Hiç mani yok. Siz fırıncıbaşı Meşhedî Seyit Mîrân'dan boşanın; ben sizi alırım."

Homa güldü, aynı zamanda ona acıdı. Bir defasında kocasıyla faytona bindiğinde arabacının yine bu adam olduğunu

hatırladı. Şaka, eğlence olsun diye sohbet edile edile sonunda gidecekleri yere ulaştılar.

Seyit Mîrân'ın yükünü taşıyan değirmen sahibinin kiraladığı Teppeçal bağı bir sırtın tepesindeydi. Büyük çayırlığı, yeni yapılmış, temiz bir bağ evi vardı. Sorab köyünün yeşillik içindeki güzel bağlarının yarısı tepenin altındaydı; güzel bir manzaraya sahipti. Ancak çayırlık bahçeye yakın yerde, bahçıvanların, başkalarının gelip geçtiği yerde bulunduğundan, kadınlar yaygıları daha tenha bir köşeye yaymayı tercih etti. Kısa bir süre sonra da Seyit Mîrân onlara katıldı.

Homa, çocuklar dalı budağı bir yamacı kaplamış olan karadut ağacının çevresinde toplandı; dut koparıp yemeye başladılar. Ahu ile Nene Bîbî yardımlaşarak bir gün önce yıkanmak üzere gönderdikleri kürsü çarşafıyla bir parça halıyı bağın güney sınırını oluşturan büyük çayda ıslatmışlardı.

Behram ilk plağı koymak için sevgili gramofonunu kuruyordu. Semaver yeni yeni kaynamaya başlamıştı. Burası Seyit Mîrân-ı Sorabî'nin Ahu'yla evlenmeden önce çalıştığı bağdı. Oradaki dut ağacı, Nasır'ın üstünden düşüp iki yıl sonra öldüğü ağaçtı. Saçları dökülen adam gibi onun da yaprakları seyrelmişti. Üç yıl önce değirmencilerin bu çayır başında verdiği ziyafette o da davetliydi. Ama çok geç gelip erken dönmüştü. Bu sırada hayatını, işini gücünü düşünme fırsatı bulmak için şehirden Sorab'a kadar yürümüştü.

Oturup dinlenmeden önce, genç kadın daha rahat yetişsin diye Homa'nın yakınındaki dutlu dallardan birinin ucunu yakalayıp aşağı çekti. Birkaç iri karadutu ustalıkla koparıp bir yaprağa koydu; ikisi için de geçerli olan içten gelen bir aşkla ona verdi. Bir dutu ağzıyla koparıp yesin diye Mehdi'yi tutup havaya kaldırdı. Ona dut suyunun elbisesine bulaşmaması için dikkatli olmasını söyledi. Çünkü dut lekesi hiçbir şekilde çıkarılamazdı.

Bağın bu köşesi o kadar tenhaydı ki kuşların kıpırtısı bile nadiren görülürdü. Dal kıpırdamıyordu. Bir ağaca kuş konacak olsa, bu derin sessizlik yüzünden yüreği küt küt atar, hemen uçardı. Gramofon sesinin bile dışarıdan duyulmadığı sanılıyordu. Bütün aile oturup da rengi güzel ilk çaylar koyulduğun-

da bahçıvan beyaz eteğinde meyve getirdi onlara. Çay içmesi için ısrar etmelerine rağmen kabul etmedi. Âdeti olmadığını söyledi.

Seyit Mîrân çocuklara bağda özgür olduklarını, dolaşabileceklerini ama meyvelere el sürme, dalları kırma haklarının olmadığını tembihledi. Çalınacak plakları hazırladı. Çocuklarla, hanımlarıyla konuştu, gülüştü. Biraz da Nene Bîbî'ye takıldı. Daha sonra parmakları arasında sigara, bağda dolaşmak için özel bir ilgiyle ayağa kalktı.

Plakların başından ayrılmayan Behram ile ertesi gün bütünleme sınavı korkusu yaşayan Klara dışında çocuklar ip atlamak için köy ortasındaki değirmenden ip getirmeye gitti. Yaşlı kadın yemek pişirmek için Klara'nın yanında kaldı. İki kuma tamamen özgür bir halde, her zamankinden on yaş genç bir kalple halı, çarşaf çiğneyip yıkamaya gitti. Bu işi geç vakte bıraksalar, ikindi vakti dönüş zamanına kadar kuruması zordu. Tenha ve huzur veren bağ mest edici kokuları, renkleriyle caddenin tozunu toprağını en büyük nimet sayanlar için haliyle sevinç verici olamazdı.

Çay yatağında kadınların halı ile çarşaf yıkadığı yerin az yukarısında küçük bir çağlayan vardı. Monoton şırıltısı yere dal sürtülüyormuş gibi sessizliği bozuyordu. Kesik ve dik bir diğer bahçenin başladığı çayın sol tarafı tamamen yeşillik ve ağaçlıktı. Ancak destekle durabilen, meyveli, ağır şeftali ile erik dalları su kenarında yan yana dizilmiş, beşikte uyuyan nazlı bebekler gibi suyun ninnisine kulak veriyor, yavaş yavaş gelişimlerini sürdürüyordu. İki kadın hınç, kin hatta muhabbetten uzak bir dostlukla, kocalarının iyi huyundan kaynaklanan, hem de o günün hatırına çadorlarını bir kenara koymuşlardı. Ahu çorapla, Homa çıplak ayakla suda yürüyor, büyük çarşafın uçlarına taş koyuyorlar, tokaçla vurduktan sonra çiğnemeye başlıyorlardı.

Seyit Mîrân ceketini, pantolonunu çıkarmış, ağaca asmıştı. Dudakları arasında, ruhu hafiflemiş halde bulunduğu yüksek yerden ikisine bakıyordu. Ceviz ağacındaki bir karga kadınların başı üzerinde gaklayarak hemcinslerine haber verdi. Bir kuyruksallayan suyun ortasındaki taşa kondu, kuyruğunu salladı,

dolandı, öttükten sonra tekrar havalandı. Düzensiz olarak çayın orasına burasına renk katan bir ispinoz çiçeklerin arasında kimseye görünmeden güzel güzel şakımaya başladı. Tabiatın ahengi en zengin seslerle her taraftan duyuluyordu.

Çiçek bahçesinin latif havası Homa'yı gıdıklıyor, her zamankinden çok sarhoş edip güldürüyordu. Suyun daha derin yerine girmek için eteğini kaldırdı. Yüzen bir yaprak bacağına değince hafif bir çığlık atıp gerisin geri koştu. Bu manzarayı gören Seyit Mîrân'ın ruhu uçtu. Hafif gülümseyerek olduğu yerde kıpırdadı. Onun hayat serasındaki beyaz zambak kuşkusuz hiçbir çiçek bahçesinde yetişmezdi. Gerçi kaçak malların sersemletici darbesinden, devlet arabasında top gibi döndüğü günlerin yorgunluğundan tam manasıyla sıyrılamamış, halihazırdaki durumunu doğru düzgün değerlendirmemişti. Ancak meselenin aslını düşündüğünde konu üzülmeye değecek kadar önemli değildi.

İnsan bir şeyi yitirdi mi, elinde kalanlar kıymete biner. Yerini hemen doldurmanın mümkün olmadığı o şiddetli darbeden sonra Homa, kabilenin kıvancı olan, vahşi, yağmacı bir kavmin saldırısından kurtulan güzel bir kız gibi ganimetti onun için. Mesut, parlak yüzü nur ve sevinç kaynağıydı. Yumuşak, kısa gülüşü ruh bulanıklığının cilası, gönül yaralarının merhemiydi. Ne zaman düşünse, onun beyaz yüzlü o putla olan hayatı bir hikâye veya hamase değil, sonu, başlangıç noktası olan bir gazeldi. Onun güzel yüzlü sevgilisi, billur vücudunun her noktasında gizli güzelliğinin bedelsiz hazineleriyle bitmez tükenmez bir devletti. Ona sahip olma arzusu asırlar boyunca mumun erimiş gözyaşları gibi İran şairlerinin şiirlerine damlamış, o damlalar zaman denilen istiridyede kana dönüşmüştü. O şairlerin kadın ve güzellik hakkındaki romantik yanıp yakılmaları tıpkı o çay gibi ırmağa dönüşse, onun ayakları altından aksa, acaba doğmasından yüzyıllarca önce icat edip aşkına bağlandığı, ayrılığından yandığı âşıkların halinden zerre kadar haberdar edebilir miydi onu?

Seyit Mîrân yirmi yıl önce bu bağda, çayın kenarından her geçişinde içinde bir arzu yok muydu? Mucize veya masalımsı bir tesadüf eseri olarak peri vücutlu, sarı saçlı birini karşısında

görecek, âcizane veya erkekçe hükmederek ondan gönlünün muradını isteyecek? Dünyanın işlerine şaşılır. İşte kendisi oradaydı, gönlünün arzu ettiği o peri vücutlu da orada. Rüya iken gerçek haline gelen, insanın yoluna çıkan hayat garipliklerini talep için daha çok gayret mi etmeli yoksa talepte bulunanı elde ettiği şey yüzünden bin pişman mı etmeli? Bazen Homa'nın sevgisine gönlünde gereğinden fazla yer ayırdığını düşünüyordu. Sebebi, bu kadının sevgisinin gerçekten de onun vücudunun bir parçası olmasıydı. Onun kusurları sahip olduğu büyüklükler yanında küçük kalıyordu. Üstünde dilberlik giysisi yokken o güzelliğin de anlamı yoktu.

Homa bu olaydan, özellikle büyük halıların rehine gittiğini gördükten sonra biraz akıllanmıştı. Geçen iki ay içinde ağır azam evde oturmuş, kadınca hevesler açısından, üç tümenlik sedef kulplu bir yelpaze, bir çift rugan ayakkabı ile çorap, bir şişe yasemin parfümünden başka bir şey satın almamıştı. Bildiği kadarıyla, en yakın arkadaşı terzi Merziye'yi görmek için bile evden dışarı çıkmamıştı. Homa'nın caddelerde kendini ona buna daha az göstermesi, daha az masraf çıkarması, ev işleriyle daha çok ilgilenmesi Seyit Mîrân'ın daimi arzularından biriydi.

Bir zamanlar avcu para doluydu; bunları ne yapacağını bilmiyordu. Homa masrafsız olmayan yelpaze, sedef saplı şemsiye alırken o ev eşyası, hatta konfor yönü olan şeyler alıyordu. Her yıl ziyarete gidiyor, ziyafet sofraları kuruyordu. Sağa sola döküyor, saçıyor, asla yokluğu düşünmüyordu. Ancak bu kadını aldığı beş yıldan sonra başkaları alıp başını gitmişken Seyit günden güne gerilemişti. Gelir gider dengesi hatırı sayılır derecede bozulmuştu. İşlerinin daha iyi olması için her çabası zararla sonuçlanıyordu. Onunla geleceği arasındaki aralık gittikçe açılıyordu. Himmet etse dükkânın işini çevirirken başka bir iş daha yapabilirdi. Nitekim dostu Mirza Nebî fırını yanında değirmen de almıştı. Buğdayı kendi öğütüp kendi pişirdiği için nasibi olan fevkalade bir gelirin yanı sıra binlerce baş ağrısından da kurtulmuştu. Evet, onun da bu zamana kadar kahvehanede, evde, şurada burada telef olan bolca boş vakitten gerçek anlamıyla yararlanması gerekiyordu. Bu düşüncelerle şeftali

ağaçlarını dolandı, Allahın izniyle tek başına veya ortaklaşa Sorab'ın verimli bağlarından birini kiralamayı düşündü. Şimdilik onun yapacağı daha iyi bir iş yoktu.

Yarım saat sonra bahçeyi dolaşarak aynı yere geldi. Kadınlar çarşafı yıkamış, suyunun süzülmesi için katlamışlardı. Güneşe karşı ağacın kalın dalına asması için kocalarının gelmesini bekliyorlardı. Seyit Mîrân suyun ortasına dizilmiş taşlara basarak öte yakaya geçti. Bir eli arkasındaydı. Gözlerinde şaka ve şeytanlıkla karışık belli belirsiz bir parıltı vardı. Kadınlara yaklaşınca:

"Kim elimdeki meyveyi bilirse buradan subaşına kadar omzumda taşıyacağım."

Ahu sordu:

"Bilemezsek?"

"O zaman siz beni taşıyacaksınız!"

Homa:

"Elma."

Ahu:

"Zerdali."

Adam elini açtı, hızla küçük karısının yüzüne yaklaştırdı. Avcundaki, palto düğmesi büyüklüğünde küçük bir kırmızı yengeç yavrusuydu. Halsizce şirin şirin çırpınıyordu. Homa biraz korkuyla çığlık atıp geri çekildi. Ahu kendine hâkim oldu. Seyit Mîrân katıla katıla gülüyordu.

"Amma korkaksın! Gel, yemez seni. Batılılar bunu canlı canlı yiyor. Tabii bunları değil; bunun yüz katı büyük olanları. Bak, Ahu hiç korkmuyor. Hoşuma gitti."

Ahu:

"O da korkmuyor, poz yapıyor."

Adam yengeci büyük karısının açık yakasından görünen memesine yaklaştırdı. Ahu iğrendiği için geri çekildi. Gülümseyerek kocasının elini tuttu, yengeci düşürmek için elini kuvvetle sarstı. Seyit Mîrân yine Homa'ya seslendi:

"Gel, yoksa gelir, tutarım seni ha!"

Kadın haylaz çocuklar gibi, alay ve itaatsizlik alameti olarak dudak büktü, bir ağaç mesafesi uzaklaştı. Seyit Mîrân elinden düşen yengeci tekrar almaya çalışırken Ahu onunla cedelleş-

meye başladı. Klara büyüklerin şakalaşmalarını, gülüşmelerini seyretmek için elinde kitapla gelmişti. Homa avcuna su doldurmuş, sinsi sinsi kocasına arkadan yaklaştı, yakasının içine suyu döktü. Seyit Mîrân büyük karısının elini bıraktı, gülerek, boynu eğik keklik gibi sekerek kaçan öbürünü yakalamak istedi. Yüzüne kan yürüyen Ahu, geçerken kızına biraz utanarak baktı:

"Anneciğim, sen burada kal; kimse halıyı götürmesin. Biz şimdi döneceğiz."

Seyit Mîrân Homa'ya yetiştiğinde iyice heyecanlanmıştı. Sağa sola hızla göz attı. Nene Bîbî'den başka civarda yabancı görülmüyordu. Yaşlı kadın ağaçların altındaki çukur tarhların birinde kırmızıbiber topluyordu. Onların özgürlüğüne engel olmamak için asla onlara doğru bakmıyordu. Belki de aslında kendi âlemine dalmış gitmişti.

Nene Bîbî yavaş çalışan, dinç, yumuşak huylu, samimi saray nedimeleri gibi bir kadındı. Saray nedimelerinin aksine yufka yürekli, iyi niyetli, gıllığışsız bir kadındı. Saçları tamamen ağarmış, boyu bükülüp küçülmüştü. Kırmızı, çıkık şakaklarındaki buruşuklar çok gerilerde kalmış bir güzelliğin izlerini taşıyordu. Çoğu kadın-erkek ilişkilerine ait birçok hikâye ve mesel bilirdi. İki kuma ondan pek de çekinmezdi.

Seyit Mîrân yaşlı kadının tarhlardan birinde gözden kaybolduğunu görünce elini karısının beline, bacaklarına uzattı, bir harekette havaya kaldırıp yaygıya yatırdı. Eteğinin kenarı ıslak, latif baldırları nemli ve serindi. Ahu da onlara yetişti. Geniş yüzü mutlu bir tebessümle aydınlanmıştı. Adam onun da kolunu tuttu, öbürünün üstüne yatırdı. Bir koca, iki yasal karı heyecanlı, tatlı ama sessiz bir keşmekeşte beş dakika kadar alt alta, üst üste oldular. Seyit Mîrân'ın gücü ikisine de yetiyordu. Onlar kadındı, altta olmak isterlerdi. Böylelikle bazen kocalarını alta alıyor, biri göğsüne çıkıp oturuyor, mıncıklıyor, diğeri elini ısırıyordu. Üçü de renkleri uçmuş, nefes nefese kalmış halde oyunu bıraktı. Ahu dağınık saçlarını topladı. Ayağının altındaki kız resimli kırık çay tabağını alıp uzağa fırlattı. Homa toplanan yaygıyı yeniden düzeltti. Ezilmiş yeşillik ve çayır kokusu mis gibiydi.

Temiz, ruhu okşayan bir ses çayın öbür tarafındaki ağaçların arasından geliyordu. Üçü birden o sessizlikte duyulan sese ku-

lak verdi. Zirveye kadar çıkıp inen çok hoş bir ezgi, kısa, yürek titreten, cazip bir sese dönüşerek sustu. Homa'nın iri, heveskâr gözleri kontrolden çıktı. Kadının genç vücudu güzellikler hissederek doldu taştı. Dalgalı altın saçlı başını yavaşça oynattı, aşkların veya unutulmuş arzuların tecessüm ettiği incelikle güldü. Seyit Mîrân gözlerini Homa'dan Ahu'ya çevirdi; kuşkulu bir edayla:

"Bu şarkıyı okuyan Behram mı? Neler duyuyorum? Sesinin bu kadar güzel olabileceğini sanmıyordum."

Bîjen ile Mehdi'nin bağrışmaları duyuluyor, sözlerinden ip bulamadıkları anlaşılıyordu. Genç kadının yüzünde hüzünlü, belli belirsiz bir gülümseme vardı. Seyit Mîrân şaşkınlığını ifade etmek için:

"Nefesi de iyi; şarkıyı makamıyla okuyor. Ergenlikte sesi bozulmazsa meşhur olur. Hatırlıyorum da ben de onun yaşında iyi hançereye sahiptim. Bütün Sorab'da tanınırdım. Cengel bağından seslendim mi Vazıh bağından duyulurdu. Bu ses bizim ailede irsi galiba. Ergenleşince sesim çatallanıp çirkinleşti. Genellikle ergin olsun olmasın, bazılarının sesi daha güzel, bazılarınınki daha çirkin oluyor. Ama genel olarak zarafetin düşmanı. Elbette cinsilatif bu kuralların dışındadır. Benim sesim dalgalı ve cazibeli olduğu kadar zarif ve ahenkliydi. Ergenlik, horozun yüzünde çıkıp onu hicvedilecek hale getiren çiçek bozuğu gibi hançeremi bozdu. Sonraları eskiden güzel sesim olduğunu hepten unuttum."

Homa sabırsızca bir el hareketiyle onu susmaya zorladı. Bununla da yetinmedi; kalktı, terliklerini giydi, ağaçların yanındaki ince yoldan suyun öbür yakasına geçti. Ses yakın bir yerden, ahududu çalılarının ardından geliyordu. Yüzünden güzel gönlü olan zevk sahibi kadın kumasının oğlunun sesine bayılıyordu. Birkaç ağacı, arkı, çukuru koşarak geçti. Aceleden terliğin biri ayağından çıktı. Üç adım uzaklaşmışken geri dönüp terliğini giydi. Islak çayırdan geçti. Küçük bir yokuşu tırmandı. Şurada burada dikenli yabani ahududu çalılarının yer aldığı açık ve kumluk alan belirdi karşısında. Bir hırsız gibi geri çekildi, iri bir ağacın gövdesi arkasında durdu. Behram elinde tuttuğu bir sopayla bir çalının başını eğdi, aşağı çekip tuttu; o

halde kaldı. Ağaçların arasından tepede ve yamaçta bulunan Sorab köyünün bir dizi evine doğru başını çevirdi; genel olarak hicranlı âşıkların hallerinde görüldüğü gibi biraz kaşlarını çattı, ağzında bir üzüntü dalgası belirdi ve şarkıya başladı:

Boyuna kurban olayım sevgilim, çimen yeşilliğisin ah çimen yeşilliği
Müslüman gönlünde, kız, sanki Ermeni, ah Ermeni
Sevgilim, sarhoş gözlerini getirdin, götürdün, ah, getirdin götürdün
Sevgilim sen beni terk ettin, ah beni terk ettin

Gözlerinde uzak ve gamlı bir bakış vardı. Şarkı söylerken hoş, âşıkane bir tarzda başını sesine göre hareket ettiriyordu. Sesini dalgalandırıp uzatması erkekçe, hoş bir gurura eşlik ediyor, dinleyeni çılgınca kendine çekiyordu. Kürtçe teraneden sonra sabah gramofona koyup birkaç defa dinlediği bir şarkıyı taklit ederek çok cazip ve güzel bir şekilde söylemeye başladı. Sesi ince ama tınılı, görkemliydi. Başını içinden gelerek dalgalandırdığı halleri üstünde durulmaya değer, sevimli hallerdi. Şarkıda yumuşak nakarata geçince tamamen kendi iç âlemine dalıyordu.

Mehdi çalıların arkasından bu tarafa döndü. Gözü kadının mavi elbisesinin yenine ilişti, gürültü çıkararak onu ifşa etti. Homa ister istemez ortaya çıkmak zorunda kaldı. Behram sustu; elindeki sopayı dikenli gür çalıya vurunca üstünden toz kalktı. Bir taş aldı, üzerindeki ceviz ağacını nişanladı ama cevize isabet ettiremedi. Taşın suya düşüş sesi işitildi. Bir yaprak döne döne yere düştü. Homa ona yaklaştı, bir ahududu koparıp ağzına attı, şaka yollu sordu:

"Neden sustun? Benden mi utandın? Peki, almaya gittiğiniz o ip nerede?"

Behram elindeki sopayla yerdeki yuvarlak, cilalı bir taşı dağıttı.

"Getirmedik, yoktu. Belki vardı da değirmenci bize vermek istemedi. Dün eve gelen, beni tanıyan hamal orada yoktu."

Homa:

"Zararı yok. Babanı gönderirim, ne yapar eder, size ip bulur. Bîjen, Mehdi! Gidin, bana bir avuç ahududu toplayın. Bakalım hanginiz daha çok getirecek? Pekâlâ, Behram; gönlünü çelen bu Ermeni de kim? Doğru söyle bana. Satik mi, Ceni mi?"

Behram başını kaldırdı, ona yumuşak yumuşak baktı. Bedeninde olan bütün kan yüzünde toplanıp dağıldı. Bir şey demeden tekrar başını öne eğdi. Ahu'ya çeken uçuk, etli dudakları kız dudağı kadar güzeldi. Homa hamile kadınların yavaşlığıyla yerde bağdaş kurdu. Karşısında utanarak hareketsiz duran oğlanın kolunu tutup kurnazca:

"Doğru; ben biliyorum, senin gönlün Ermeni madamın kızı o taşbebeğin aşkına rehin olmuş. O gün damda gördüm sizi; konuşuyordunuz; erişte kesildiği günü diyorum. Bana yalan söyleme. İnsanın o şarkıyı böyle yanık okuması için âşık olması lazım. Ha, öyle değil mi? Sözlerimden rahatsız olma. Sana şaka yapmak istiyordum. Sen aklı başında bir delikanlısın; Satik daha çocuk. Hem onu veya başka birini sevmiş olsan da kabahatin yok. Senin yaşındaki çocuklar da senin gibi âşıktır. Genellikle insan ergenlik yaşına gelmeden önce sevmeye hazır olur. Aşksız hayat susuz toprağa benzer; kuru, verimsiz. Ya da gördüğün gibi (karşısındaki kumluğu işaret ederek) dikenlik, taşlı çalılık olur. Köyde, henüz on iki yaşında ya var ya yoktum, senin yaşındaki oyun arkadaşlarımdan biri bana âşık olmuştu. Bir gün su getirmeye çeşme başına gitmiştim. Bir taşın arkasından çıktı, beni öpmek için hamle etti. Ben de izin vermedim, öyle bir ısırdım ki kulağının bir parçası koptu. Köpek gibi çenileyerek, ağlayarak uzaklaştı. Annesi gelip intikam almadan önce kaçıp samanlığa saklanmıştım. Öyle yaramazdım ki bütün köy yaka silkerdi benden. Yine de herkes severdi beni. Bu olaydan altı ay sonra beni kocaya verdiler."

Behram kendisini sersemleştiren utanç yüzünden amaçsız bir hareketle elini alnına götürdü. Heyecanını yansıtan çatallanmış ergen sesle:

"Ama yine de ben kimseyi sevmiyorum."

"Sevginin ne olduğunu hiç anlamıyor musun? Satik'i görmedin mi, tanımıyor musun?"

"Tanıyorum tabii. Bir keresinde onunla damda karşılaştık. Sözünüz yanlış değil. Ama oraya onu görmek için değil, ders çalışmak için çıkmıştım. Hayat erişte kesildiği için gelen giden yüzünden kalabalıktı. Annem dedi ki: 'Tenha sessiz bir yer arıyorsan, dama çık; duvar dibi hem güneşlik hem kimse rahatsız etmez seni. Dersini çalışırken kargaların da ipte asılı olanları bozmamalarına sebep olursun.' Orada oturmuş dersimi çalışırken bir de baktım ki karşımdaki merdivenin kapısı açıldı. Ermeni madamın kızı, onların evine sık sık gelen, sokakta birlikte oynadığı kumral bir kızla damda belirdi."

Çayın on metre yukarısında bir dağ üzümü salkımı yakut renkli taneleriyle suyun akıntısı yüzünden kopup aşağıya sürüklendi. Behram bu konuşmadan kurtulmak için gitti, çay kenarında çömeldi, sopayla suyu bulandırdı. Homa derhal yanına gitti, oturduktan sonra bir sırdaş gibi:

"Mavi gözlü kızı mı diyorsun? Ve sen çakal ismini bilmiyorsun öyle mi? Ceni."

"Valla bilmiyorum; adını ilk defa duyuyorum. Neyse, önce bu Ceni, sonra Satik yukarı çıktı. Bana baktılar; konuşmadan dam kenarına kadar geldiler (Behram dağ üzümü salkımını sudan çıkarmayı unuttu). Korkuluktan sokağı seyrettiler, fısıldaşıp iki üç defa bana baktılar, gülüştüler. Satik beni onunla tanıştırıp 'Klara'nın kardeşi; Şûra ile de okul arkadaşı. Galiba bugün ortalıktan sıvışmış, annesinin haberi yok' dedi. 'Yalancı kız; gidip erkek kardeşine söyleyeyim mi karnını dağıtsın?' dedim. Gözlerini devirip dilini çıkardı. Kaçtı, merdiven başında durdu. Tam o sırada erişte yaymak için geldin, onları orada gördün."

"Eee, ben gittikten sonra ne oldu? Hınzır, atlattın beni!"

"Sonra hiçbir şey. Ceni geldi, senin oturduğun gibi karşıma oturdu, alaylı alaylı baktı. Kitabımı kapamak, kalkıp hayata inmek istedim. Kitabı elimden aldı, bir sayfayı tersten açtı, Ermenice bir şeyler söyledi. Yani kitaba bakarak parmağını gezdirdi, okur gibi yaptı. Yine kıkır kıkır gülüşüp eğlendiler benimle."

"Hayır, devamı var. Ben her şeyi gördüm."

"Sonra şu Ceni gülüp poz kestikten sonra damdan ot yoldu, yüzüme fırlattı, merdiven kapısının arkasına saklandı. Ertesi günkü sınav sıkıntım olmasa, kendi hayatlarına kaçsa bile takip eder, esaslı bir tokatla yüzsüzlüğünün cevabını verirdim."

"Zavallı çocuk! Damarına basmış ateş parçaları! Onları ilk defa gördüğünü söylemiştin. Kuşkusuz cezalandırılmaları lazım, kabahatleri büyük. Ertesi günkü sınavın düşük not aldığın geometri sınavı değil miydi? Ama senin yerinde olsam, ona verecek daha iyi bir cevabım vardı. Behram, Ceni'ye tokat atmaya nasıl kalkar elin? Gül yaprağından daha nazik, pembeleşmiş ekmekten daha yumuşak ve beyaz bir yüze. O sana tokat atsa, senin onun başından aşağı güzel gül yaprakları dökmen gerekir. 'Güzel yüzlüleri çiçek dalı ve kirpik tanesi dışında bir şeyle dövmeyin' denildiğini duymadın mı? Sevgi, güzellikle, aşk isteğiyle dolu olarak fırtınalı deniz gibi çalkanan o koyu mavi gözlere bir kere alıcı gözle baksan, hiç şüphe yok böyle konuşmazdın. Gerçi çocuklarda veya çocuk ruhlu olanlarda hınçlanma aşkın en halis cinsidir."

Behram, kadınla arasındaki birliğin bir tür ifadesi olan bu sözleri işitince heyecanını bastırmak için irili ufaklı çakıl taşlarını önünde topladı, bir bir suya attı. Dağ üzümü salkımı çay kenarında aşağıda küçük bir fidana takılıp durmuştu. Taş fırlatarak salkımı akıntıya bıraktı. Su fısıldıyordu adeta. Bir meltem esti, kısa bir süreliğine çağlayanın boğuk sesini daha da netleştirdi. Kalktıklarında Homa nasihat yollu:

"Sözlerimi ciddiye alma. Şimdi gidip ders çalışmalı, başka hiçbir şeyle ilgilenmemelisin. Ama onlarla sadece arkadaş olursan, hiçbir engel yok. Ermeniler düzgün, garazsız insanlardır. Senin de olduğun bir gün bir bahaneyle davet edeyim onları. Gülüyorsun değil mi, acaba için ne diyor? Hayır, kesinlikle yapacağım bu işi. Ama bir şartla. Bana şarkı söyleyeceksin. Sen onlara âşık değilsen, ben senin sesine âşığım. Behram, belki bilmiyorsun, sesin gerçekten çok çok güzel. O gün bir başına mırıldandığın *Lîmû gul-i bâğî* tasnifini okumanı istiyorum. Gel, utanmaman için ben ağaçların arkasına çekiliyorum. Hey Bîjen, Mehdi! Neredesiniz? Bana topladıklarınızı getirin, göreyim."

Genç kadın yavaş yavaş, eğlenerek çalılıkların arkasına geçti. Behram yeni bir coşku ve şevkle cazip nağmeyi baştan aldı.

On Dördüncü Fasıl

Homa yanlarından kalkıp gittiğinde Seyit Mîrân ile Ahu arasında birkaç dakika sessizlik hâkim oldu. Kırgın ve alçakgönüllü kadın ilkin ateş üstündeki yemeğe baktı, sonra bir çift Kirmanşah çarığının iki topundan ibaret olan el işiyle yaygının semavere yakın köşesine oturdu. Yaygının öbür ucunda Seyit Mîrân yarım uzanarak dirseğini yere dayamıştı. İçten gelen bir duyguyla iki taraf da birbiriyle konuşma, dertleşme ihtiyacını anlamıştı. Ama sanki ortada bir engel vardı da, onları birbirinden uzak tutup susmalarını gerektiriyordu. Ahu nereden, nasıl başlayacağını bilmiyor, içinde konuşup konuşmama konusunda bir korku ve tedirginlik kaynıyordu. Seyit Mîrân ise perişanlık ve utanç hissediyordu. Başını öne eğmişti. Beynindeki karmakarışık düşüncelerden, bir başka deyişle, Ahu'nun aklından geçen düşüncelerden ve kendinden gizli kalmayan düşüncelerden dolayı yüzü allak bullak, rengi uçuk görünüyordu. Sonunda kadın ihtiyat ve yumuşaklıkla, işinden başını kaldırmadan konuştu:

"Şimdi sağlığın yerinde ama bu hadise seni epey yıpratmış olmalı."

İğnenin ardından sıkıştırılmış iki topun içinden geçen ipin sesi hafifledi. Böyle bir soruyu bekleyen Seyit Mîrân soğukkanlı görünerek cevap verdi.

"Kaçak mal meselesini mi diyorsun? Hem de nasıl; hiç konuşmayalım, daha iyi. Çocuk ağlıyor, 'Kısmetim az' diyordu; olanı da kedi kaptı. Geçen iki ayda anamdan emdiğim süt burnumdan geldi. Mahkeme kararının çıktığı düne kadar öldüm öldüm dirildim. Allah bir kâfiri bile bu devlet dairesinin harap koridorlarına düşürmesin. Bu zarar yedi nesil çocuklarıma yeter."

"Biliyorum, biliyorum. Bu darbeler dağ gibi adamı yerde süründürür. Bu süre zarfında nasıl tükendiğini görmedim mi? Ekrem, 'Saçları o kadar ağardı ki boya tutmaz oldu' diyordu bana. Bakıyorum da boş konuşmamış. Yanımızdayken neşeli, güler yüzlü görünüyorsun; yüzünü tokatlıyor, hep kırmızı tutuyorsun. 'Mesele o kadar önemli değil' demek için bizi bağa getiriyorsun. Bu mesele çocukların hassas ruhunu etkilemiş olabilir. Çünkü onları üzen veya sevindiren şey işin gerçeği veya iç yüzü değil, dış yüzü. Babanın, annenin, büyüklerin sözleri, davranışları, asık ve gülen yüzleri. Sadece benim yanıma geldiğinde mi susuyorsun, yoksa Homa'nın yanında da mı öylesin, bilmiyorum. Dert insanın içinde kalırsa yer edip kemikleşiyor, başa iş çıkarıyor. Neden her şeyi bana anlatmak istemiyorsun?"

Ahu çık çık yaparak sözünü yarım bıraktı. Seyit Mîrân başının üzerine eğilmiş kuru dala gözlerini kaçırdıktan sonra düşündü. İnsan ile bitkinin hayatı birbirine ne kadar benziyordu!

Kırçıllaşmış saçlarında elini gezdirirken kadının cümlesini tamamladı.

"Neden bana durumun nasıl olduğunu söylemiyorsun?"

Yerinde doğruldu, dudaklarında acı bir tebessüm, sözlerinde erkekçe tahammül ve kederden kaynaklanan bir iradeyle sözüne devam etti:

"Bu öyle bir soru ki aslında ben de cevabını doğru dürüst bilmiyorum. Yani şimdiye kadar kendime böyle bir soru sorma

cesaretinde bulunamadım. Uçurumun kenarında duran biri gibi aşağıya bakmak istemiyorum. Ama Homa ile olanhikâyemin neye benzediğini sana söyleyeyim."

Seyit Mîrân çevresine göz gezdirdi. Sırtı onlara dönük olarak kaynayan tencereye yakın oturan kadın kendi âleminde ip eğiriyordu.

"Hükümet görevlileri darağacına çekmek üzere bir adamı evinden almış götürüyordu. Karısı arkasından koştu. 'Sana sipariş verdiğim kırmızı ayakkabıyı almayı unutma!' dedi. O lanet rugan mı mugan mı, neyse ayakkabıları borç aldığım paranın kalanıyla aldım. Şimdi el çantasıyla aynı renk olsun diye eksik çıkardı. Dün gece yataktan kalkıp küserek odaya gitmesinin sebebi buydu. Şu kaçak mal ile koşuşturmaları yüzünden ne büyük zarara uğradım, bilmiyor mu acaba? Bal gibi biliyor ama bu işler umurunda mı? Kocası bahçeyi, tarlayı satıp savıp borçlarını ödedikten sonra hâlâ noter masrafı borcu kalmış. Onun için bu mesele konu bile değil. Onun gamı yok; bahçe, tarla onun altın teminatıydı; elinden gittiğini bilmiyor."

Ahu sabırsızca ve hayretler içinde, ölümcül bir hadiseyi görüyormuş gibi gözlerini kocasına doğru açtı. Kocasının söylediği son sözlerin gerçek olduğuna hâlâ inanamıyordu. Sadece kendisinin duyabildiği hastamsı, cılız bir sesle:

"Bahçeyi, tarlayı mı sattın? Bunu bana söylememiştin."

Seyit Mîrân içten gelen bir kederle sigarasından bir nefes çekti, kaşları çatıldı.

"Bu konuyu bilmek gam yükünü artırmaktan başka ne işine yarayacak?"

Ahu elindeki örgü işini bıraktı. Dirseğini dizine, başını dirseğine dayamıştı. Sevgiden ve kadınca üzüntüsünden incelmiş, yumuşak bir sesle itiraz etti:

"Neden kocacığım, neden? Senden böyle bir sözü beklemezdim. Neden beni işlerinden haberdar etmeyecekmişsin? Neden sorunlarını benden saklıyorsun? Elden gitmek üzeresin. Göz göre göre kendini yok olmaya sürüklüyorsun. Kendine acımıyorsan, ah kocacığım, bizi nereye sürüklüyorsun?"

Sade, şefkatli yüzüne sessiz sedasız bir dert ortaklığı ifadesi yayılmıştı. Kocacığım kelimesi öyle coşkulu, ahenkli bir içgü-

düyle, öyle tatlı bir şekilde çıkmıştı ki kadıncağızın yanan ciğerinden Seyit'in kararmış kalbi elinde olmadan titredi. Bu onun için derin, gerçek bir sakinleştirici değil miydi? Bir defasında, olabilecek en acı yenilgiyle ayrılık uçurumunun kenarına kadar sürüklenen, tekrar kendiliğinden geri dönen bu kadın onun ilk ve son gönüldaşı, sırdaşı değil miydi? İşveli bir hemcinsinin hakkını zorla, aldatıcı işvelerle gasp ettiği bir kadın. Seyit Mîrân kesin pişmanlıkla içi dolmuş olarak sözüne devam etti:

"Makyaj kutusu, son moda ve zevke göre dolu dolabı, sarı, siyah balıkyağı şişeleri, kilo alma şurubu hazır olduğu sürece, bu kadın açısından kaygı duyulacak bir şey yoktur; her şey muradına göre demektir. Salak kafa işte, hâlâ akıl gözümü açıp kör olası hayvansal duygularımı dizginleyemiyorum."

Sigarasının ateşiyle bir sigara daha yaktı. Başının üzerinde toplanan dumanı eliyle dağıttı, düşüncelerine kapılmış haldeyken bir hikâye anlattı:

"Ebleh çerçinin biri köyden şehre dönüyordu. Yorulan eşeği yolda yere yığıldı kaldı. Eblehliğin boynuzu, kuyruğu olmaz. Herif ölmüş eşeğin başına oturdu, ağlayıp zırlamaya başladı. Baktı ki ağlamanın faydası yok, bıçağıyla hayvanın derisini yüzdü, omzuna atıp yola koyuldu. Bu hikâye eskilere ait; bizim gibi ders çıkarmayanlar için. Yorgun argın, matemli adım atıyor, uzun yolda ağır ağır ilerliyordu. Yolda kime rastlasa köylü ağzıyla soruyordu:

'Allah aşkına söyle, eşeğimin ölüm haberi şehre varmış mıdır?'

Ona cevap veriyorlardı:

'Hayır, henüz şehre böyle bir haber gitmemiştir.'

Diyordu:

'Şükür Allaha ki gitmemiştir.'

'Neden şükür Allaha ki?'

'Çünkü belki yalandır!'

Eve gelip karısı kapıyı çalınca:

'Karı! Kocan gelse de gelmemiştir. Gelse de senden haber almaya gelmiştir. Acaba bizim eşek öldü mü?'

Kadın:

'Vah! Düşmanları gebersin! İnşallah dili tutulsun. Yuları sapasağlam asılı dururken çivide, bizim eşek nasıl ölmüş olabilir?'

'Ha, evet, evet; bizim eşek ölmedi, postundan sıyrılıp kaçtı; yine dönecek!' "

Ahu hikâyeyi dinliyor ama asla anlamıyordu. Kulağı orada ama aklı başka yerdeydi. Saçları kocasından yüzünü saklasın diye başını elemli bir halde eğmişti. Bu durumdayken kirpiklerinden ayrılan iri gözyaşı damlası elindeki çarığın derisine düşüp hat hat yol açıyordu. Seyit Mîrân'ın sözlerindeki, beyan tarzındaki acı gerçek işte buradaydı. Kendisi yaptığı işin ve gittiği yolun yanlışlığını, şomluğunu itiraf ediyordu. Bencil, hilekâr bir kadının onu dörtnala yok oluşa sürüklediğini kabul ediyordu. Bununla birlikte o da koşturuyordu. Avcuyla çıplak cereyanlı teli tutan, telden elini kurtaracak yerde daha da sarılan, acımasız ölüm akımının vücudundaki hayat köklerini kurutması için elinde sıkan biri gibiydi. Seyit Mîrân bu sözleri eğlence olsun diye veya bir şey söylemiş olmak için söylemiyor muydu?

Çocuklardan biri, yani Mehdi sesi duyulmadan çekinerek, ihtiyatla babasının arkasından geçerek annesine yaklaştı. İki avcu ahududu doluydu, çarıklarından biri ıslanmıştı. Yavaşça annesine yapıştı, kulağına fısıldadı:

"Anne, ahududu! Bunları Homa için toplamıştım ama senin olsun. Kendisi toplayıp yiyor."

Ahu çocuğa yüzüne çevirmeden, bakmadan, kaygı ve üzüntüden bulandırdığı pınar suyundan saf bir şefkatle:

"Kardeşin Klara'ya götür. Çay kenarında oturuyor; kimse halıyı götürmesin diye. İp aldınız mı?"

Mehdi başıyla hayır işareti yaptı; feraseti, uyanıklığı ile annesinin yanında kalmaması gerektiğini anladı. Siyah, ışıl ışıl gözlerinde çocukça bir üzüntü dalgalandı. Küçük gönlündeki tufanın onu makineleştirdiği çocukça bir itaatle, sessizce öte tarafa çekildi gitti. Dar, kemikli omuzlarını kaldırmıştı. Küçük, cılız vücudunun halinde, adım atış tarzında bir acı, bir kasılma vardı. Göz ucuyla onun gölgesini izleyen Seyit Mîrân, öldürdüğü kişinin ruhunu görmüş bir katil gibi ürperdi. Çocuğun korkulu görünüşünden başlayan, gönlü yanarak geri dönmesiyle sonlanan bu sahne ilkin çizgili, titrek bir resim gibi babasının zihninde gölgelendi. Gölgelendi diyoruz, çünkü düşünce kuşu

başka bir yerde, belki bataklık, sıtmalık bir koruluğun tepesinde uçuyordu. Ancak ansızın kilise çanına inen darbeler gibi içinde bir ses işitti. Bu, vicdanının sesiydi. Kesin yer sarsıntısından önce ilk hafif sarsıntıları hisseden birinin korku ve şaşkınlığıyla Ahu'ya baktı, tedirginlikle sordu:

"Bu çocuğun nesi var? Dövdüler mi yoksa?"

Ancak onun aklından geçen ve Ahu'nun onun gözlerinde okuduğu soru şuydu: "Senin gözyaşlarını gördüğü için bu çocuk üzülmüş. Hayatınız hep böyle mi?" Mehdi söylenebilecek halden de zayıftı. Sanki küçük, zayıf ruhuna annesinin bütün öldürücü acıları yansıyordu. Annesinin başına gelen musibetin gamı verem mikrobu gibi kemiklerinde yuvalanmıştı. Yaprakları çekirgeler tarafından yenmiş zerdali ağacının meyvesi gibiydi. Küçük, acı çağla halinde kalmıştı; yakmaya bile gelmezdi. Bununla birlikte eti, kemiği yoktu ama zekâ ve duygu küpüydü. Alevi yükseklere çıkan kandili andırıyordu.

Yaratılışın hikmetinde cinsel duygu veya hayvani şehvetten maksadın mevcut neslin varlığını sürdürmek olduğunu, baba sevgisinin içgüdü bakımından insanda gittikçe derinleşen bir kökünün ve temelinin olduğunu kabul edersek, bu kutsal ama unutulmuş sevginin, yıllarca suskun kalan bir yanardağ gibi Seyit Mîrân hasletinde bir babada nasıl ansızın harekete geçebileceğini kolayca anlarız. Şefkatli kadının suskun bakışı ile solgun gülümsemesi o sorudan sonra ona bunun bir gerçeğin acı, kınanası bir teyit olduğunu bildirdi. Bu bakışta bir annenin hoşgörüsü, yufka yürekliliği vardı. "Sevgili kocam; senden başka birinin kabahati mi?" der gibiydi.

Seyit Mîrân bu sesi kulağıyla işitiyordu adeta. İki zıt kutbun sürtünmesinden oluşan şimşek bir anda onun vücudundaki karanlığı aydınlatmıştı. Çocuğu, vücudundaki son hayat ışığı sönmeye yüz tutmuş birinin iniltisini çıkararak yanına çağırdı. Dayanamadı, kalktı, çocuğa gitti:

"Mehdi, babacığım, gel bakayım!"

Çocuk ikirciklenerek durdu. Babası onun yanında çömeldi. Kolunu tuttu, gözlerinde şefkatli ama bulanık bir perde varken ona baktı. Zihninden baba sevgisini gösterecek bir cümle geçti ama dilinde söyleyecek takati bulamadı. Yüce Rabbi ile konu-

şuyormuş gibi ellerini açtı, gönlü dertli, dünyanın her işinin kendileri için sona erdiğini görmüş ihtiyarlar gibi halsizlikle başını salladı. Sesinde çocuktan merhamet bekler gibi hava vardı.

"Gel yanıma babacığım; bu ahududuları nereden topladın?"

Çocuğun gözlerine bakacak cesareti yok gibiydi. Kibrit çöpü gibi ince bacaklarına baktı. Üzüntüsünü, içindeki çalkantının sonucu olan acınacak durumunu bastırmak için, babaca şefkatten uzak olmayan şakacı bir edayla çocuğun ıslanan çarığı ve dikenden çizilmiş aşık kemiği hakkında konuştu. Kucakladıktan sonra yaygıya geldi. Bir elini şakağına, diğer elini dizine koymuş, şaşkınlık ve cezbe halinde bu sahneyi izleyen karısını muhatap aldı. Seyit Mîrân başparmağıyla çocuğun yanağına düşen kirpiği aldı, şakağını öpüp sorusunu tekrarladı.

"Ahududuları nereden topladığını söylemedin bana."

Mehdi garip, suskun suskun oturuyordu dizinde. Yüzü üzüntüden sevince dönüyordu ama bakışları ürkekti. Eliyle ağabeyinin sesinin geldiği tarafı gösterdi. Seyit Mîrân avcundan bir ahududuyu alıp ağzına attı. Ön dişleriyle çiğnedi, başını sağa sola salladı.

"Peh peh! Ne lezzetli ama! Kâfurdan da soğukmuş; fazla yemek zararlıdır. Annene de verdin mi?"

Uzun, siyah kirpikleriyle açık renkli kaşları hareketlendi. Seyit Mîrân çocuğun cevabının ne olduğunu anlamadan yine sordu:

"Anneni çok mu seviyorsun?"

Mehdi cevap vermedi. Onlara bakan Ahu, yanaklarının çizgisinden, dudağından, bakışından düşüncesini okudu. Akıllı, zeki, yaşından çok ileride hassas ruha sahip olan yedi buçuk yaşındaki çocuk babasının bu tarzda sorduğu soruları kendisi için hakaret sayıyordu. Aynı zamanda alay gibi geliyordu ona. Seyit Mîrân onu üç yaşında bir çocuk gibi görüyordu. Bu yüzden bir taksir de söz konusu olamazdı. Bir mağarada iki yüzyıl uyuyan Ashab-ı Kehf gibi, bir çocuğun hayatı, gelişip serpilmesi bakımından tarihi bir devirden pek de az olmayan uzun bir zaman aralığını habersizlikle geçirmişti. Sihirli kaleleri, büyülenmiş insanların bulunduğu kale hikâyesini hatırlatan bir habersizlik

ve unutma dönemi. Beş yıl, belki daha da fazla bir süredir Ahu düşe kalka, en derin kederlerle, yenilgilerle, kocasını kurtarmak için bu uğursuz korkunç kalenin etrafında koşup duruyor, içeriye giriş yolu arıyor ama bulamıyordu. Zaman zaman işkence rüyası gören pranga mahkûmları gibi inliyor veya iniltisinin yankısı duyuluyor, tekrar her tarafı baygınlık ve sessizlik kaplıyordu. Ölmüş gitmiş biri gibi ebediyen umudunu yitiriyordu. Orada, çocuğunu bir yetimmiş gibi kucağına alan adamın durumu böyleydi; sözde kocasıydı. Seyit Mîrân Mehdi'nin kulağına:

"Peki beni? Beni de seviyor musun?"

Mehdi olumlu cevap alameti olarak başını eğdi. Babası saçlarını sevdi, bu durumu birkaç dakika sürdürdü. Ruhu düşünce kartalının pençesindeki halsiz güvercin gibi çırpınıyordu. Onun için deruni hesaplaşma hükmünde olan bir düşünce. Ansızın yüzü güldü. Ahu'ya:

"Nene Bîbî'nin çocuklara anlattığı Şengul Mengul hikâyesini hatırlıyor musun? Hikâyedeki kurt benim. Yalnız seni perişan, derbeder etmekle kalmadım, bunların yemek kabına da toprak doldurdum."

Seyit Mîrân düşüncelerini intizama sokmak için duraladı. Ahu çabuk geçen bir gülümsemeyle ekledi:

"Bu kurt sen değilsin, Homa'dır. Çocuklarımın kurdu oldu." (İçinden: "Benden özür dilemek için günahlarını itiraf ediyor. Diyelim ki ben affettim; peki Allah? O da affedecek mi?")

Seyit Mîrân onun sözünü reddetti.

"Hayır, hayır, öyle deme. Onun bir kusuru varsa, benim ona âşık olmam. Biliyorum, vücudunun her zerresiyle beni sürdün, mahkûm ettin. Bu öyle bir mahkûmiyet ki Nasuh tövbesi* etmiş olsam da sana çektirdiklerim asla kalbinden silinmeyecek. Ama şunu bil, ben de kendimi mahkûm ettim. Ben kendimden sadece nefret etmiyor, korkuyorum. Sana veya seni yakından tanıyan herkese göre Seyit Mîrân-ı Sorabî kayıtsız, heves düşkünü bir adam, bana göre bedbaht, divanenin teki. Bu itiraf senin için günahın aslından daha az ürpertici değildir. Ruhum nasıl değişmiş, bu kadın beni peşinde nerelere sürüklemiş?"

* Mevlana'nın *Mesnevi*'sinde geçen Nasuh adlı bir tellağın tövbesine gönderme vardır. *Mesnevi*, Çev. M. Kanar, Ayrıntı Yayınları. (ç.n.)

Ahu seslendi:

"Biliyorum, biliyorum, sen ne dersen de, biliyorum. Herkes biliyor. Senin hikâyen onlar için sadece gülüp eğlenme vesilesi değil, aynı zamanda şaşırtıcı. Kocacığım, şimdiye kadar kimse böyle ilginç bir şey görmedi."

Seyit Mîrân biçareliğinin okunduğu buruk bir tebessümle:

"Onlar için gülme, benim için ağlama sebebi. Ancak halkın hakkımda nasıl bir yargıda bulunduğunu bilmek isterim. Acaba gerçekten de onlara boynuzlu bir varlık olarak mı göründüm?"

"Onların hakkındaki yargısı ne olursa olsun, sen kendin itiraf ediyorsun. Buhurumeryem* gibi kutsal ve ıtırlı bir çiçeği cevir, didişme eliyle koparıp attın, onun yerine ne koyacaksın? Kokusuz, özelliksiz diken, çerçöp. Sanki katırtırnağı yemiş; bir daha asla doyurmayacak. Kocacığım, bizim şaşıp kaldığımız mesele şu: Onda ne gördün de günden güne ona daha çok bağlanıyorsun? İnsanlar defalarca şurada burada sana demiştir; arkandan da diyorlar: 'Bu adam karısına, çocuklarına zulmediyor; kendisine kötülük ediyor.' Bindiği dalı kesen adamın hikâyesi. Sen irade zayıflığına yakalanmışsın; kahroluyorsun; onun güzelliğine, lütfuna, kemaline değil. Her halükârda Homa da diğer kadınlar gibi bir kadın. Fazladan bir şeyi varsa, karşılığında eksiği de var. Hayatın cevherini sadece aşk olarak görüyorsun. Homa zamanın, tabiatın veya toplumun ve muhitin yorucu, inciltici saldırıları karşısında bir sığınaktır. Senin aşkın dağ suları gibi temiz, yüksek ruhundan kaynaklanıyor. Ama bizi yok olmaya, demek istiyorum ki fesada sürüklüyor kocacığım. 'Kocan sevgide yeni âdet çıkardı' diye kınıyor elâlem beni. 'Yaşlılık çağında babaca şevkiyle, zevkiyle kızının düğün hazırlığını yapacak yerde, tutmuş bir kadına âşık olmuş. Görülmüş, duyulmuş şey değil!' diyorlar. 'Aklını, iradesini yitirmiş, altı yıldır cilveli, işveli bir Kürt karısıyla yaşıyor. Ağız yakacak aş olmasa da kendisine bir put yaratmış, gece gündüz karşısında diz çöküp Allah gibi tapındığı bir put!' diyorlar. Gerçekten insana mahsus olan tapınmada şaşılacak ne var? Hani bir gece,

* Buhurumeryem, siklamen, meryemanaeldiveni, filkulağı beş parmak şeklindedir. Meryem doğum yapacağı sırada ona tutunmuş. Ahu'nun bu benzetmeden amacı kendisi ve dört çocuğudur. (ç.n.)

hikâyesini anlattığın padişah, neydi, ha, Hüsrev-i Perviz, kasrında bilmem kaç tane kadın varken, hiçbirine iltifat etmiyordu. Ayrın'ın, biz İranlılar adıyla Şirin, yani Rum kayserinin kızına âşık olmuştu. Meşhedî, gerçekten de yeryüzünde Homa'dan güzel birinin bulunamayacağını mı sandın da böyle sorgusuz sualsiz, Mecnun gibi âşık oldun ona? Gerçekten kendini ona âşık olarak mı görüyorsun?"

Seyit Mîrân birkaç kez başını sağa sola salladıktan sonra:

"Onun bir dengi yeryüzünde bulunsa bile, benim gözümle bulunmaz. Üstelik erkeğin âşık olması için kadının güzelliği zirvede olmalı. Adını verdiğin Mecnun da bir kadının divanesiydi. Onu gördüklerinde hayretler içinde kaldılar. Siyah, çelimsiz, bir dereceye kadar çirkin bir kadındı. Ama bu kadın, gerçek veya efsane, dünya durdukça, insanlar var oldukça dillerde dolaşacak bir aşkın kaynağı oldu. Mecnun'u bir yolda gördüler. Elinde elek, toprağı inceliyordu. 'Mecnun, ne yapıyorsun?' diye sordular. 'Leyla'nın izini arıyorum' dedi. 'Leyla burada mı kayboldu?' dediler. 'Her yeri arıyorum; sonunda bir yerde bulacağım' cevabını verdi."

"Evet, kocacığım; seni tasdik ediyorum. Ot keçinin ağzına şirin gelir. Bu durumda Homa senin karın değil, sevgilin. Sen de itiraf ettiğin gibi Homa'ya âşıksın."

Ahu örgü işiyle ilgilenirken Seyit Mîrân sözüne devam etti.

"Bunca yıldır insanlar arasında itibarlı olmak için didindim, canla başla çalıştım. Bu durumda benim gibi biri için daha kötü bir utanç olabileceğini sanmıyorum. Elden ne gelir? Renkler arasında bu bir renk Ahu. Dediğini reddetmiyorum. Benim müptela olduğum hastalık irade zayıflığı. Ahlak zaafı ve hayatın gerçeklerinden kaçış. Divanelik, kural dışı kadın düşkünlüğü. Her halükârda ben yanık, perişan halli Meşhedî, gördüğün gibiyim işte. İçtikçe daha çok alışkanlık kazanan alkolik gibiyim. Aşk beni doyuracak yerde, daha çok susatıyor. Bedenimi, canımı, varımı yoğumu tüketen bir riyazet oldu benim için ama zevk alıyorum bundan. Bütün insani sevgilerden, gönül bağlılıklarından koptum. Hatta bencilliklerden, mevki düşkünlüğünden kurtuldum. Kış uykusuna yatmak için bir tahta parçasına tutunan yarasa gibi sadece ona tutunmuş olmak için

çevremi boşalttım. Sana zulmü reva gördüm, evet, derin üzüntüme, pişmanlığıma rağmen, sana kötü davrandığımı söylemeliyim. Çocuklarımın annesi olan kadına iyiliklerinin, didinmelerinin karşılığı olarak gözyaşı, ah, acı ve yalnızlık verdim. Çocuklarımın terbiyesini, yaşantısını affedilmez şekilde ihmal ettim. Yaşlılık zamanımda sığınağım, bastonum olacak çocuklarım. Hadsiz hesapsız suçlamalarla, kabalıklarla senin yüreğini yaktım. İzzetinefsini, insanlık gururunu ayaklar altına aldım. Ben senin gözünde, kendi gözümde ve Allah'ın indinde mahkûmum, ama... ama nasıl söyleyeyim; bütün bunlara rağmen günahsızım."

Gönül yarası deşilip dağlanan Ahu içten gelen alaylı bir gülüşle:

"Çünkü elinde olmadığı için."

"Evet, çocuklarımın ölüsünü göreyim ki öyle. Defalarca yaşadım bunu; kapıdan içeri girdiğimde senin odana, çocukların yanına gitmeye kararlıydım. Ebediyen acılı cefa ve ayrılık oyununa son verecektim. Koridorun son basamağından hayata ilk adımımı atar atmaz bir kuvvet beni elimde olmadan çekti, öbür tarafa gittim. Gitmedim, hatta koştum. Defalarca oldu; dışarıda un teslim almak, hamalın hesaplarına bakmak gibi işlerim vardı veya belediyede ve Erzak'ta meşguldüm veya meslektaşlarımdan birinin evinde komisyon toplantısındaydım. Ansızın canım onu istedi. Elimdeki işi bıraktım, saçımı büyü ateşiyle ütülemişler veya dağdan nida gelerek istenmişim gibi, tıpkı belirli mevsimde cinsel içgüdüsel divanelikleriyle dolaşan haşereler gibi evimin, yuvamın yolunu tuttum. Daha dün mahkemeye verdiğim şikâyet dilekçesiyle ilgili son toplantıda bana sorular soruldu. Bu süre içinde ne cevap vereceğimi bilmiyordum. Gittiği misafirlikte bebeğini hatırlayan çocuk gibiydim. Bedenim ordaydı ama ruhum evde, onun yanında. Uyurken konuşuyor da kendi sesime şaşırıyordum. Onların sorusuna ne cevap vereceğimi hiç bilmiyordum. Bir yerde evet, bir yerde hayır diyordum. Avukatım çaresiz kalmıştı. Müvekkilinin yorgun veya hasta olduğunu sanarak oturumun başka tarihe ertelenmesini istedi. Ben sözünü ağzına tıkayıp, 'Yarın hâkim olmaktansa, bugün mahkûm olayım, daha iyi' dedim. Çünkü

bütün bunlar bir yana, gerçekten yorulmuştum; muvafakat sağlanmadı. Eve gelip de kendimi onun yanında bulunca, elden gitmiş divane gönlümü tekrar buldum. Bana sorulan soruları, verdiğim ilgili, ilgisiz cevapları bir bir gözden geçirdim. Ama bu, cürüm parasını ödedikten, dosya kapanıp iş işten geçtikten sonraydı. Bu konu dinleyene acayip bir saçmalık olarak görünecek. Nitekim şimdi de ben kendi kendime diyorum: 'Seyit Mîrân! Rüyanda etkilendiklerini mi yoksa gerçeği mi söylüyorsun?' Ama şimdi tamamen kendimde, aklım başımda olarak tekit ediyorum. Bu sözler gerçeğin ta kendisi; eksiği bile vardır. Çünkü bir duygunun beyanı asla duyguyla eşit olamaz. Onu görmek benim solgun kalbim için bayılanın göğsüne serpilen su gibi! Üzülerek söylüyorum; ben herkesin tanıdığı o eski Seyit Mîrân'dan farklıyım. Defalarca divane olup olmadığımı soruyorum kendime. Bir şey mi içirildi bana? Eski bir afyonkeşin kendi kendine sormasına benzer: 'Düşmanlıklarından beni afyona alıştırmadılar mı?' Acaba perde arkasından biri bana beddua mı ediyor? Bu sorulara cevap vermenin de benim için önemi kalmadı artık. Şu sonuca vardım: Aşk da striknin* gibi bir şey; azı ilaç, çoğu öldürücü zehir. Gerçek şu: Bu kadın, aşkının büyüsüyle beni müşkül durumda bıraktı. Ahu, benim derdim, hissettiğim kadarıyla bütün dertlerin ötesinde, anlatılamaz bir şey. Sana daha anlatacaklarım var; nasıl acınacak bir halde bulunduğumu bilesin diye. Anormal durumumu insanlar, meslektaşlarım hissetti. Benim başka bir dünyada dolaştığımdan onlar da emin oldu. Artık onların dediği gibi bir adam değil, adam gölgesiyim. Belli etmeden veya resmen bildirmeden başka birini yerime dernek başkanı yaptılar."

Ahu elinde iğneyi tutarken:

"Bunu da yeni duyuyorum kocacığım; kimi senin yerine seçmişler?"

"Mirza Nebî'yi."

"Vay sümsük vay! Sonunda muradına erdi öyle mi? Bakıyorum da bir süredir bizim eve geldiği yok; utanıyor deme sakın!"

"Hayır, harman kaldırmaya Hersin'e gitmiş. Hacer ile çocukları da götürmüş galiba."

* Organik hücrelerin yapısını bozan zehirli bir alkoloit. (ç.n.)

"Demek ki yakınlarda dönmeyecek. Peki, bu konunun senin için ne önemi var? Dernek başkanı olmanın sana boşu boşuna koşturmaktan, ayakkabı parçalamaktan öte ne faydası oldu ki? Hatta geceleri evde rahat uyku yüzü gördüğün yoktu. İyi ki bu sorumluluğu üstünden almışlar."

Seyit Mîrân elinde sönen sigarasını tekrar yaktı; ağaca sırtını dayadı. Avcundaki ahududuları kız kardeşine vermesi için Mehdi'yi bıraktı. Bir süre suskun kaldı, başının üzerinde altüst olan sigara dumanı arasında bir daha yenilenmeyecek olan ömür defterinin bir sayfasını çevirdi; geçmiş günlerin hatıralarından bir hülasa hatırında zinde kalacaktı. Tekrar oturdu. Teselli bulmuş gibiydi. Yere bir kelebek kondu; yaprak düştü sanmıştı. Kelebeğin kanatlarına bakarken daha yumuşak bir tarzda sözüne devam etti:

"Bazen öyle çaresiz, güçsüz oluyorum ki ağlamak istiyorum. Ona sahip olma sevincinden mi, onun gamından mı, bilmiyorum. O uyanık oldukça uyuyamıyorum. Annesinin eteğine yapışan, bunaltan bir çocuk gibi hep onun yanında olmak istiyorum. Şimdi artık, sinir ve duygu dengesinin insan hayatında nasıl bir rol oynadığını iyi biliyorum. Sayıklarken kendini havada asılı gören veya başı bir oda gibi büyüyen biri gibiyim. Kendi durumum için böyle bir hastalığı teşhis ettim. Bu teşhisimin, komik bir ifadeyle bu keşif ve ilhamın ilginç, dinlenmeye değer hikâyesi var. Uzuvların orantısız büyüme hastalığı gibi bu aşk içimde daima şişiyor. Ben şişiyorum; bu acılı hal bütün vücudumu felç etti. Yine de nabzımı tuttuğumu söylemeliyim. Kalp ameliyatı için kokaine sarıldım; ne yazık ki hassasiyetimi, derdimi yüz misli artırdı. Buna başka afetler de ekledim. İmanıma, şerefime, bu ikisinden de önemlisi, aklıma zarar verdim. Allah'tan saklı olmayan şeyi, senden ne diye saklayayım Ahu, kocan..."

Ahu korkunç bir aceleyle sözünü kesti:

"Biliyorum azizim, biliyorum. Bu mevzu sandığın kadar büyük değil. Allah böyle günahları çabuk affeder. Bulanma, bulanma demektir. İnsanın yüreği bu kadar kararmayagörsün."

"Evet, can alıcı nokta işte burada. Benim yüreğim karardı. Her ne ise, aile ocağının, işinin gücünün alanı dışında, Allah'tan

başka hiçbir şeyi düşünmeyenin görüp göreceği budur. Onu o kadar seviyorum ki kendi sorunlarımdan, halkası çevremde her an biraz daha daralan hayatın acımasız tatsızlıklarından, kaygılarından onun yanında tek kelime etmiyorum. Çünkü asla aklından uygunsuz bir düşüncenin geçmesine, yüzünde bir bulutun gölge salmasına razı değilim. Süs tavuğu gibi onu güleç, mutlu, her türlü gamdan uzak görmek istiyorum. O ne isterse, ben de onu istiyorum. İsteklerini, heveslerini tiksinerek değil, istekle, rağbetle yerine getiriyorum. Dahası var; cebimde yarınki harçlığını verecek para bulunmadığı halde, bahane bulup bir şey istesin diye onu vesveselendiriyorum. Onu düşünerek kalkıyor, onu düşünerek yatıyorum. Onu sevdiğim kadar, içimde ona karşı kin veya nefrete benzer bir şey de var. Bir gün eve geldiğimde onu gitmiş görmenin korkusu, kıskançlığı, hayali ruhumu kemiriyor sürekli. Biliyorsun, konu çok nazik. Malların evimizden alındığı günün gecesi bana dedi ki: 'İzin verirsen, bir koşu maliye mübaşirinin evine gideyim, ondan rica edeyim, geniş idari nüfuzunu kullanarak senin için müdahalede bulunsun veya konunun görmezden gelinmesini tavsiye etsin.' Hiçbir şekilde izin vermeyeceğim bu müracaatında terzi sınıfından arkadaşı olan herifin kızı Susen'in dostluğundan yararlanacaktı. Birkaç kez teklifini geri çekse de ben gerçeği söyleyeyim, onun düşüncesinin, niyetinin ne olduğunu anladım. Bu kadının durumu benim için daha da kuşku götürür oldu."

Ahu'nun ahududuları kız kardeşine veren küçük oğlu geri döndü. Yıkadığı elini, yüzünü annesinin çadoruyla kuruladı, açık bir sevinç ve samimilikle babasının yanına gidip dizine oturdu. Ahu yüzündeki acılı çizgileri silmeye çalışırken:

"Anlat, anlat, bütün dediklerine katılıyorum. Sen yalnız, dediğin gibi, eski Meşhedî değilsin, biz insanoğullarının yaşadığı âlemde yerin de yok. Bu yarı buçuk Tanrı, İsa nefesli insan, kozadan ince, çirkin, kötürüm bir kurtçuk olan kelebek gibi kendine özgü lütfundan senin omuzlarına zarif kanatlar kondurmuş, dolaştığın yer gökler, konduğun yer gül, hayatının amacı ışık ve güzellik olsun diye. Öyle değil mi? Ama öyle değil azizim; gözlerini aç. Bak bakalım, kanat yerine ne göreceksin? Dahhak'ın omuzlarına dokunulunca bir çift yılan çıkması gibi,

senin gönlüne öpücük kondurmuş, bir kurt belirsin de yavaş yavaş ejderhaya dönüşsün diye. Benim gördüğüm, senin de inkâr etmediğin gibi, öyle çirkin, cehennem olası bir ejderha ki hayatını karartıyor. Yiyeceği çocuklarımın beyninden ibaret olan bir ejderha. Bu pis varlığın uğursuz, zehirli nefesini sen aşkının şulesi sanmıyor musun? Bütün olup bitenlerden, sohbetlerden, kan damlayan yanıp yakılmalardan, bana hiç konuşma hakkı, sorgulama hakkı tanımayan durumdan anlaşıldığına göre bedbahtlık günleri arkamızda kaldı; bunun büyük başı ise henüz yorganın altında. Bunları daha önce itiraf etsen ne iyi olurdu! Senin düzenbaz putun nasıl bir afsun yaptı da defterini böyle dürüverdi, bilmiyorum. Sana sevgi, sefa, vefa gibi görünen hilesi, işvesi, büyüsüyle saf, görmemiş gönlünü cilalıyor, üstüne ansızın gaz dökmek için. Onun hayatındaki gizli veya açık sorunlardan haberi olmadığını sanıyorsun. Ne büyük hata, ne romantik saflık! Senin kaçakçılık işine girip yakalanmanın sadece onun heveslerini yerine getirmek için olduğunu nasıl bilmez? Yine de oralı değil. Ne utanmak biliyor, ne vicdanı var. Göreceğiz bakalım, böyle bilmezlenmelerden ve acı tecrübelerden sonra, gerçeği yansıtan bu sadık sözlerinden, itiraflarından sonra bizi ne günler bekliyor? Aziz kocacığım; bundan böyle sana söyleyecek hiçbir sözüm kalmadı."

Ahu ağlamadı; yüzünü çevirdi, ağaç gövdelerinin arasından uzak bir noktaya gözünü dikti. Aklında hiçbir düşünce yoktu. Ellerinde her müşküle çare bulacak tılsım bulunan deneyimli büyücüler ve problem çözenler gibi bu düğümlenip kalan durumunu çözsün diye kocası elden gitmiş bir kız gibi gönlündeki söylenmeyecek sırları ona açmıştı. Ama bu olayların çalkantısında sadece yenik yüzünü, gerilemiş bahtını görebiliyordu. Altı yıl sonra şimdi kocası dile gelmiş, mahvolmuş bir kirpi gibi gönlünün çıplak sofrasını önüne sermişti. Olaylar defterinin baş tarafına gitmek, sır perdesinde kalan Homa ile tanışma hadisesini sormak için uygun vakitti. Onun için iyi bir fırsattı. Çünkü kuması renge, kokuya çekilen balarısı gibi Behram'ın sesiyle çekilmişti. Seyit Mîrân nasıl ona tutkunsa, Homa'nın da on beş yaşındaki oğlunun sesine âşık olduğunu biliyordu. Belki kaybolmuş arzularının yankısını bu seste bulu-

yordu. Belki de kendi yalnızlık diyarında tehlikesiz bir oyunun peşindeydi. Ahu her şeyi dinlediğinde:

"Şimdi başka bir soru: Sen onu bu kadar istiyorsun, onun için varsın. O varlığının binde biriyle seni istiyor mu? Senin için mi yaşıyor? Hani tek gözlü adamın hikâyesi vardı. Yedi yıl birlikte yaşadıktan sonra, ilk kez eli boş eve döndüğünde karısı gözüne bakınca bir gözünün kör olduğunu anladı. Çünkü daha önce daima kocasının eline bakıyordu. Aslında bu sorum boşuna. Birkaç dakika önce anlattığın hikâye soruma cevap veriyordu. Temiz âşık, maşukun kusurunu, ayıbını görmez. Erkekler, âdettir, kendi karılarında çirkinlik görür; sen onda güzellik görüyorsun. Hakiki âşık sevgilisinden karşılık beklemez. O bütün taş yürekliliğiyle seni ateşte yaksa, külünü savursa, zerrelerin geri döner, onun eteğine konar. Ama senin yerinde olsam, kalbimi futbol topuna çeviren maşukamı küçük bir sınava çekmeyi ihmal etmezdim. Birkaç gün onu yalnız bırakır, habersizce bir yere giderdim. Ha, nasıl Meşhedî? Altı yıl boyunca benim hatırımı sormadığın gibi, altı gün, sadece altı gün, fazla değil, onu kendi haline bırakıp gitsen. Ondan bir hafta uzak dur, sonra olacakları gör. Teklifim senin sözüne dayanıyor. Ondan korktuğunu söylüyorsun. Birkaç günlüğüne gönlünün istediği gibi değil de, aksine davran. Bir hafta bitmeyecek kadar uzun bir zaman değil. Bu onun vefasıyla senin iradenin bir denemesidir. İki ucu sağlam olan sevgi, dostluk zincirini koparmak çok güçtür. Kabul ediyorum ama bu kadının afsunundan kurtulmayı istediğin gün, sanırım yine buna müracaattan başka çaren kalmayacak. Yanıma gel demiyorum; hayır, kendin için bu şehirden git. Kom'a, Hersin'e, Kazvin ılıcasına seyahat et. Beden sağlığı, ruhun takviyesi için yer değişikliğinin zararı olmaz. Onsuz da yaşayabileceğini telkin et kendine. Bakalım ne olacak? Bugün insanlar en kötü alışkanlıklardan kısa sürede kurtulabiliyor. Hatta Kom'a gidip genç bir kadınla siga yapsan, canının istediği kadar orada kalsan fena olmaz. Bir taşta iki kuş; hem ziyaret hem ticaret. Paran yoksa ben senin için çalışırım; bu konuda için rahat olsun."

Seyit Mîrân başını kaldırdı, ona baktı. Yüzü kızardı, suçlu suçlu güldü. Sustu, bir süre sonra gizli bir somurtkanlıkla:

"Böyle hassas bir zamanda neden masraf çıkartayım ki? Senin cebinden çıkan paranın benim paramdan farkı mı var? Onu Sefidçağa'ya akrabalarının yanına gönderirim; bir iki hafta orada kalır. Senin sözünle, serkeş iradeden bir deneme. Bu deneyde iyi veya orta derecede başarılı olursam, onun ebedi hizmetkârı olurum. Evet, şaşırma. Vuslatın, ateşini harlandırdığı aşkın çaresi yine ayrılıktan başka bir şey değilmiş gibi görünüyor. Divane gönlün son ilacı dağlamaktır. Onu iade edeceğim."

Ahu bütün vücuduna yayılan yabancı bir duyguyla titriyordu. İğne tuttuğu eli ördüğü çarıkta hareket ederken, yavaşça seslendi:

"Şişşt! Geliyor. Böyle bir iradeyi gösterebilirsen kocacığım, kendini, beni, çocuklarını içinde çırpındığımız, günden güne harlanan cehennemden kurtarmış olursun."

Beynindeki değişiklikler yüzünden kırışmış heybetli alnına inanmayarak şöyle bir baktı. Adam bir aziz gibi kucağına oturttuğu çocuğun saçlarıyla oynuyordu. Demek ki yine de kocası sanıldığı gibi alçalmaya, duygusuzluğa, ruh fesadına meyletmemişti. Ahu daha önce de bu adamın işinde gücünde bir azamet görürdü. Öyle bir azamet ki şimdi kendisi kendi eliyle bunun perdesini kaldırmıştı; görüntüsü sfenksten korkunçtu.

Homa'nın elinde bir çiçek vardı. Yaprağını umursamazca dudakları arasına almış, sesli sesli emip öpüyordu. Ayaklarını halsizlik ve tembellikle otlara sürüye sürüye geliyordu. Açık bir kötü zanla Seyit Mîrân'a, Ahu'ya, bu ikisinden de ziyade üç yaşındaki aziz çocuk gibi ellerini babasının boynuna dolayan Mehdi'ye baktı. Çiçeği halıya attı, dostça bir kızgınlıkla kocasına:

"Neden kalkıp çocuklar için ip bulmaya gitmiyorsun? Hepiniz çökmüşsünüz buraya; ne yani? Canım sıkıldı. Bunlar oynamak, eğlenmek istiyor."

Ahu durumu idare eden bir mülayimlikle ama sinsi ve rintçe edayla sözünü reddetti:

"Şimdi yemek vakti. Öğleden sonraya kalsın. Mahtela'nın evine gidince, ondan alırız. Birlikte bu kadına uğrayalım diye konuştuk."

"Öyleyse faydası ne? Ben de ip atlamak istiyordum. Öte yandan, sen oraya gitmek istiyorsan git, ben gelmiyorum. Meşhedî'yle birlikte gidin."

"Geldiğine pişman mı oldun? Zararı yok, kendim yalnız giderim.

Ahu öğle yemeğini hazırlaması için yaşlı kadına seslendi. Herkesten çok acıkan Homa çocuklara haber vermek için hızla ağaçların arasında kayboldu. Ahu sofra bezini yayarken bir an durdu, yavaşça kocasına:

"Meşhedî! Gerçekten de benim ve çocukların hatırına bu kadını göndereceğin gün gelecek mi? Acaba yanlış mı duydum?"

"Sınayacağım, dedim. Neden gelmesin öyle bir gün? Bütün diyeceklerimi sana dedim. Vicdan aynamda kararmış yüzümün ne kadar çirkin olduğunu söylemedim mi? Onunla çocuklarım arasında akıl ve insanlık, sizi tercih etmeme hükmediyor. Bu durumda bana hakkını helal edecek misin Ahu? Önceki gibi kalbin bana karşı temiz olacak mı?"

Seyit Mîrân cebinden çıkardığı madeni parayla oyun olsun diye veya dikkatini toplamak için yazı mı tura mı oynadı. Demek ki her şeye rağmen babalık sevgi ve şefkatinin kökleri Ahu'nun sandığı gibi, okullu çocukların tabiriyle kocasının yüreğinde fosilleşmemişti. Elbette şu mevzu da vardı: Homa korkusundan Seyit'in geri adım atması, bir taraftan hayat hesabı, bir taraftan itimat ve vicdandı bu dönüşün sebebi, Ahu'ya aşkı değil. Çoluk çocuk sahibi kadın her şeyi bir güzel kavrıyordu; yine de gözleri, tüm yüz kasları âcizlik ve temenni dolu bir cezbeyle titriyordu. Başka bir şey demeden, sofra bezinin üstünden geçip iki adım ötesindeki kocasına yaklaştı. Oğlu Neron'un* saldırısına maruz kalmış bir ananın düşkün haliyle yüzünü öptü. Elini eline koyup titrek sesle:

"Sen onu boşa; o zaman Ahu tüm varlığıyla kendini sana feda edecek. Ah kocacığım, bugün sende başka bir şey görüyorum!"

Yemekten sonra Seyit Mîrân hemen mendilini yüzüne attı, ağacın serin gölgesine uzandı. Homa da az ötede onun yanına

* Neron: Annesini, kız kardeşini, karısını kılıçtan geçiren zorba Roma imparatoru. (ç.n.)

uzandı, çadorunu yüzüne çekti. Ama hiçbiri uyuyamadı. Hafif bir rüzgâr adamın elindeki tüyleri oynatıp gıdıklıyordu. Yorgundu ama bağın hafif havasından olacak, ferahlık hissediyordu. Yeryüzünün güneşten, gökyüzünden kaynaklanan nefesi işitiliyordu. Ahu yaşlı kadınla birlikte bulaşık yıkıyordu. Kadın ihtiyatla kocasına ve kumasına doğru baktı, usulca:

"Yemekten önce ne diyordu, duydun mu? Adamın deniz kenarındaki kumlar, istiridyeler kadar serveti olsa, yine bir dinara can atar. Ama balık gibi kokuşmuş sudan su içtikçe susayacağını duymamıştık."

Bütün saflığına rağmen söylenmediği halde her şeyi bilen görmüş geçirmiş yaşlı kadın bir hicivli espri patlattı. Bunu işitmek o kadar da bakire huylu olmayan Ahu için bile dayanılmazdı. Ancak âşık ile maşukun hali bundan başka bir şey olamazdı. Ahu sordu:

"Acaba onu boşayacak mı? Böyle bir şeyi bu adamın alnında okuyor musun?"

"Evet, evet, yalnız onun alnında değil, senin alnında da okuyorum. Dünyada her şey olacağına varır. İnsan ruhunun alçalışı, yükselişi çok olur."

Ahu ikindiye doğru Mahtela'yı görme fırsatı bulamayabileceğini düşünerek, hazır kocası ile kuması istirahat ederken, küçük çocuklarından gizlice, Behram'la birlikte köye gitmeye karar verdi. İki yıl sonra Sorab'a gelme fırsatı bulmuşken hal hatır sorup derdini ona açmamak dostluk ahdine sığmazdı. O gönül derdi hep kaynayan bir ihtiyaç halinde göğsünde zonklayıp duruyordu. Şekilci kocasının konuşmaları, çare ararcasına sır açmaları, tabiri caizse o gün Hamlet'in babasının ruhu gibi kendi öldürülüş sırrını ona açması öyle karmaşık bir konuydu ki mutlaka Mahtela gibi daha anlayışlı kişilerin bu konudaki görüşlerini alması gerekiyordu. Hangi hadise olursa olsun, nasıl şekil alırsa alsın, pusula iğnesi gibi hep bir yönü gösteren Seyit Mîrân'ın böyle afsuncu bir bebekten kolay kolay kurtulması nasıl mümkün olabilirdi? Onun amaçsız sözleri derbeder kadının gönlünde uyandırdığı bütün uçuk ve muhtemel ümitlere rağmen gözlerinin karşısına yeni bir muamma koymuştu. Bayezid gibi kendinde değilken küfürlü sözler ediyor, kendine

gelince kırbaçlama emri veriyordu. Aşkta hep bu oyunlar var mıydı?

Ahu Sorab köyüne gitmek için mezar ziyaretine gitti. Cuma gecelerindeki acelesiyle hazırlandı. Usulca Behram'ı haberdar etti; çocukların uzaklara gitmemesi için yaşlı kadını tembihledi. Göz önünde olması amacıyla yaygıyı, çarşafı Behram'ın yardımıyla başka bir yere taşıdı; böylece içi rahat olacaktı. Nene Bîbî'ye:

"Hemen dönmeye çalışacağım. Çocuklar sorarsa, civarda asma yaprağı topladığımı söyle. Sahi, iyi oldu, hatırladım. Gecikirsem, Homa'yla dolma yemeği için biraz asma yaprağı toplayın. Çayın kenarında çok asma var. Nene Bîbîciğim, aman çocuklara göz kulak ol, su kenarına gitmesinler. Asma yaprağını da unutma. Bu fırsat bir daha elimize geçmez."

Bağın dışında hava rahatsız edecek kadar sıcaktı. Güneş sıcağı altında kalan taş toprak sessiz sedasız inliyordu adeta. Meltem bile esmiyordu. Çatlamış, ısınmış bahçe duvarına tırmanan yaban laleleri kımıldamıyordu. Bahçelerin taş duvarları güneşten koruyacak yükseklikte değildi. Hal böyleyken Ahu içinde kaynayan duygulardan başka şey düşünmüyordu. İki yol ağzına gelince Sorab dışına çıkan sokağı tercih ederek Behram'a:

"Şimdi Mahtela Hanım'ın evine gitmeyeceğiz. Vakit kalırsa dönüşte uğrarız. Hepsinden önemli bir işim var. Gel benimle."

Kadının ifadesinde, gurup vakti başörtüsünü çene altından firketeyle tutturarak ilahi bir çehreyle odanın köşesinde namaza durduğu, imayla, işaretle, gözlerini azarlarcasına devirerek çocukları yaramazlık yapmamak için rahat durmaya davet ettiği zamanlarda olduğu gibi mukaddes bir şeyin ahengi vardı. Behram o sırada bunun ne olduğunu anlayamadı. Sorgu sual değil, itaat etme zamanıydı. Ahlakça annesinin kopyası olan laf dinler, necip oğlan, sezgisiyle bunu kavradı, yola devam etti. Birkaç eski bağ evinin bulunduğu büyük bağ sokağının başından geçtiklerinde Behram annesinin Hacı Abbas'ın değirmeninin yukarısında yer alan kendi bağlarına gitmekte olduklarını tahmin etti. Şunu da söylemek gerekir: Bağın, tarlanın satıldığından kesinlikle habersizdi. Gölgede kalan yerde, meyve ağaçlarının dallarının sarktığı bağ duvarının kenarında nispeten büyük bir

yılan çöreklenmişti. Güzel ama korkunç gözlerini hareketsizce yola dikmiş, yerinden kımıldamıyordu. Ana-oğul şaşkınlıkla birbirlerine baktı, oldukları yerde çivilendi. Lanet olası yılan yollarını kesmişti. Ahu niyetini hayra yormadı. Güzel desenli, korkunç yılan yolunun üstünden çekilmek istemeyen kumasıydı. Zavallı kadının içi içini yiyordu. Duymuştu, yılanı incitmezsen, kimseye zararı dokunmaz diye. İkisine de saldırmasından korkarak kavak gibi titriyordu. Amaca ulaşılmadan gelinen yoldan dönmeyi düşünüyordu ki bir atın ayak sesi işitildi. Yanında tayıyla kısrağa binmiş bir Kürt karşıdan hızla geliyor, yoldan toz kaldırıyordu. Tehlikeli yılan bir anda çöreklenme halinden sıyrıldı; taş duvarın suyolundan bahçeye süzüldü. Böylece Ahu'nun korkudan buruk kalbi kötü bir şey olmadan rahatladı. Değirmenin yakınında eski bağlarına giden yan yolun kıvrımında, tepenin yamacı ısırgan otu ve gevenlerle kaplanmıştı. Güdük kalanlar gibi gelişmemiş, bodur bir ağaç görülüyordu. Bir muşmula ağacıydı bu; çaputlar, kırık kilitler bağlanmış, toz dumandan, yakıcı güneşten yaprakları, gövdesi, meyvesi görünmüyordu. Ahu'nun bu aceleci ve korkulu yürüyüşle gitmek istediği yer burasıydı. Bir ermişin kabri başına gelmiş gibi saygılı, sessiz sedasız, birkaç dakika ağacın gölgesinde oturdu; nefesi düzeldikten sonra kendisine bakan Behram'a aldırış etmeden, ruhundaki ısrarı, içtenliği yansıtan gözlerle mır mır dua okumaya başladı. Yanında getirdiği mendilden bir parça kopardı, ince, dikenli dallardan birine bağladı. Oğlan, annesinin işiyle meşgul olduğu süre boyunca suskun, başı önde oturmuş, bir taşla oynuyordu. Ancak dönüşte, tekrar bağ evlerine geldiklerinde Ahu sessizliğini bozdu:

"Altı yıl sonra inşallah kahrolası şu kadının şerrinden kurtulacağım."

Behram sordu:

"Nasıl yani? Bir haber mi var?"

"Belki. Nihayet bugün babanın aklı başına geldi. Şükür yemeği pişirmeli. Babanızın bilmem hangi cehennem bahçesinden toplayıp karşımızda serasına diktiği bu yabangülü her şeyden ziyade bizim ihtiyarı efsunlamış da bizim haberimiz yokmuş. Her şeyden ziyade onu mahvetmiş de haberimiz yokmuş. Ya

Peygamber anası! Bir koyun, üç oruçla üç iftar sofrası nezrim olsun! Yuvamda, masum çocuklarımın yuvasında yuvalanan şu karayılanı öyle bir ortadan kaldır ki kimse ne olduğunu, nereye gittiğini anlamasın!"

Ciddi durumlarda fevkalade ketum ve kararlı bir kadın olan Ahu bağın, tarlanın satılması hakkında on beş yaşındaki oğluna bir şey demedi. Yolun ortasına bir hüthüt konmuş, dolaşıyordu. Behram küçük bir taş alıp fırlattı. Güzel kuş kanatlanıp uçtu. Ahu, haceti kabul edilen kimselerin mutluluğuyla:

"Süleyman'ın hüthütü! Yıktın benim evimi! Daha fazla geç kalırsan, canın çıksın e mi!."

"Onun gitmesi için ettiğin kaçıncı koyun nezri bu?"

"Sayarsan çok. Ama bu içtenlikle ettiğim ilk nezir. 'Dert sahibinin ahı etkili olur' denildiğini duymadın mı? Benim ahım, yok olma tehlikesiyle karşı karşıya olan sizin hayatınız, saadetiniz için; kendi kararsız gönlüm için değil. Bu öyle bir şey ki içime doğdu adeta. Bundan önce Allah'ın dergâhına elimi kaldırdığımda, ısrarım daha çok kendim içindi. Elbette sizi de düşünüyordum ama gönlüm daha çok kendim için yanıyordu. Kıskançlık, kin, kötü niyet canımın şişesini bulandırmıştı. Ahım, nefesim etkisiz olursa, hakkın benden yanaymış, ne fark eder; Allah'ın düşmanıma kol kanat germesinden başka neye yarar?"

Behram'ın dilinin ucuna geldi, "Demek bu hesaba göre seninle Homa arasında, kim daha kötü niyetliyse, Allah'ın sevgisizliğine, cezasına maruz kalacak" diyecekti ama daha birinci kelimeden ikincisine geçmeden, annesi iyi niyetle onun düşünce yolunu kapayıverdi:

"Oğlum, böyle şeylerin doğruluğunda asla şüpheye kapılma; taş olursun yoksa. Bunu söyleyenler benden, senden çok şey biliyordu herhalde."

İki dakika sonra şöyle devam etti:

"Sen hatırlamazsın; kardeşin Mehdi süt çocuğuyken hastalandı. Üç gün içinde durumu o kadar kötüleşti ki herkes 'Ya şimdi ya bir saat sonra ölecek' diyordu. Annenin başı kesilmiş tavuk gibi nasıl çırpındığını söylemeye hacet yok. Sanki birden içime doğmuş gibi, kalktım, aptes aldım, iki rekât hacet namazı kıldım. Çocuğum iyileşirse, yedi yaşına kadar, çocuğumun

saçlarının ağırlığınca gümüş alıp İmam Türbesi'ne vermeye nezrettim. Adağımı adamakla kardeşinin şifa bulması bir oldu."

Ahu meyve dolu mamur bir bahçenin çitinden, büyük salkımları koruk dolu asmaya baktı, birden aklına geldi; kocasının dediği gibi o yıl bağın satılması dolayısıyla ya çarşıdan sonbaharlık koruğunu alması gerekiyordu ya da koruksuz kalacaklardı. Behram:

"Bu hesaba göre nezrinin vadesi geçmiş. Çünkü Mehdi yedi yaşını tamamladı; sekizinden gün aldı. İki üç defa onu berbere götürmüştüm, kesilen saçlarını toplamayı unuttum. Ambarda sepette duranların çoğu da yere saçılmış. Kuşlar içeri girip dağıtıyor. Günah değil mi?"

"Olmaz olur mu? Günah tabii. Bir an önce bir şeyler düşünmek lazım. O gün söyledim ama tam hatırımda değil; yedi yıl mı, yedi yaşına kadar mı dedim. Birincisiyse, biraz daha beklememiz lazım. Belki inşallah kısmet olur da kendim Elublfazl Pençesi* alıp Meşhed'e götürürüm. Ey İmam Rıza, ey Ahu'nun kefili! Bu dünyanın mutlu kadınları gibi, ben de ne zaman hayatımda kendi evimin hanımı olacağım ha? Yine beni umutsuz mu bırakacaksın?"

* * *

Eline hamam havlusu, lif, sabun, tas almış olan Homa Klara'ya döndü, biraz yüksekçe sesle:

"Çocukları çay kenarına yıkanmaya gönderdim, bu su bir daha elimize geçmez, sen gelmiyor musun? Dinçleşirsin."

Kitabının üstünde kamburlaşmış olan kız başını kaldırdı. Dudağı hâlâ çalıştığı konuyu tekrarlıyordu:

Homa'nın sesine horultusu kesilmiş olan babasına ihtiyatla baktı, çekingenlikten ve utangaçlıktan uzak olmayan kadınsı bir bakışla gülümsedi:

"Yarın sınavda kalmamı mı istiyorsun? Bugün bağda daha iyi ders çalışacağımı sanıyordum. Yanılmışım. Sabahtan beri bütün gayretime rağmen iki sayfa okuyabildim. Üç kelimeyi

* Şiîlerin yas günlerinde alemlere taktığı metalden yapılmış, el biçiminde işaret. (ç.n.)

bile zor öğrendim. Keşke beni evde bıraksaydınız! Hayır, lütfen bugün beni her işten muaf tut; mazurum. Hatta adımla bile çağırma ki dikkatim dağılmasın. Hem buranın yıkanmanız için uygun olduğunu sanmıyorum. Her an bir adam çıkabilir."

Halının dışına kendine özgü bir tarzda oturan ve ip eğiren Nene Bîbî utanarak bir hareket etti, ayıplama ve şaşkınlık alameti olarak işaretparmağını ısırarak Homa'ya baktı. Kaşlarını, alnındaki kırışıkları yukarda topladı; uyuyup uyumadığını, konuşmaları dinleyip dinlemediğini anlamak için Seyit Mîrân'a baktı. Genç kadın el işareti ve şuhça bir cümleyle kızın sözünü reddetti:

"Haydi işine! Bu bağda erkek görürsem yüz tümene satın alırım. Bu öğlen sıcağında, yılda bir insanın uğramadığı böyle uzak bir köşede meğer bir adam yolunu kaybedecek de yolu buralara düşecek. Peki, ben havluyu, sabunu, Arabistan kirazını, yumurtayı niye yanımda getirdim ki? Bu suyu bir daha bulamayız, dedim. Fırsattan faydalanmak lazım. İnsanın başı serinledi mi daha iyi ders çalışır. Gerçi ben de suyu soğuk olduğundan, iyi temizlemediğinden başımı yıkamayacağım. Sadece vücuduma bir el sabun süreyim de Sorab suyunun feyzinden mahrum kalmayayım. Ben gidiyorum; gelmeyenler pişman olacak."

Homa terliklerinden ses çıkararak birkaç adım gittikten sonra durdu; tekrar yüksek sesle:

"Nene Bîbî, yalnız kalmayayım; iğini al, oraya gel. Kim bugün yıkanmasa, ömrünün yarısı gitti demektir. Çabuk kalk, gel hele."

Seyit Mîrân'ı uyandırmak için mahsus sesini yükseltiyordu. Birkaç dakikadır uyanık olan adam, bütün konuşmaları duyuyordu. Karısı Bihistan bağının güney sınırındaki yokuşu geçip gözden kaybolunca mendili yüzünden aldı. Çevresine bakındı; Homa çadorunu da orada bırakmıştı. Bükük beli, elinde bohçasıyla itaatlice o tarafa doğru giden yaşlı kadına sertçe emir verdi:

"Söyle ona, yıkanmasın!"

Oranın bahçıvanlarının gelip geçtiği yer olduğunu delil getirecekti ama o kadar öfkelenmişti ki kısa bir cümleyle yetindi.

Homa çay başına geldiğinde çocuklar donlarıyla suya dalmıştı. Bîjen küçük kardeşi Mehdi'ye amcaoğlu gibi yüzme bil-

diğini söylemişti. İddiasını ispatlamak için suyun derince yerinde acemi acemi çırpınıyordu. Mehdi onun hava attığını bilse de, suyun görünen derinliğine bakarak hayretle kardeşini izliyordu. Çünkü kimsede olmayan beden kuvvetine ve cesaretine sahipti. Seyit Mîrân verdiği emrin ardından dayanamadı; homurdana homurdana kalktı.

"Bu akşam eve varana kadar bu kadın yüreğimi kanatacak. Emrime uymayıp çıplak suya girmesi halinde Allah'ın kudretine yemin ederim, öyle bir döveceğim ki bedenine kan oturacak!"

Çayın yakını ve yüksek otlarla çevrilmiş yukarı kısmı ona çocukları görme ama kendini göstermeme fırsatını veriyordu. Homa çay kenarında münasip bir yerde çömelmiş, kollarını sıvamış, Bîjen'i komik bir şekilde kendinden uzakta, suyun içinde tutmuş, aceleci, acemi kızlar gibi başını sabunluyordu. Aynı anda giysisinin sabun ve akan sulardan ıslanmamasına çalışıyordu. Dolgun bacakları, giysisine yakışan eteğine sıkışmış yuvarlak kalçası elinin hareketiyle sarsılıyor, baharın ıtırlı ruhu gibi vuslat müjdesi getiriyordu.

Seyit Mîrân birkaç dakika saklandığı yerde oyalandı. Kadının yüzünde yıkanma ifadesi yoktu. Gönül rahatlığıyla yüzünde hafif bir tebessüm belirdi. Üstdudağını ısırdı; başını anlamlı anlamlı salladı. Bencillikle:

"Ne olursa olsun, sen de kadınsın, diğer hemcinslerin gibi erkeğinin iradesine tabisin. Kadın aslan da olsa, altta kalmak ister."

Zaferinden sarhoş olmuştu. İkindi çayı için semaveri yakmaya çağıracaktı, çocuğu yıkayana kadar oraya göre daha yukarıdan başlayan elmalıkta dolaşmak istedi. Yirmi yıl önce oraya fidanlar dikmiş, aşı yapmıştı. Hatta fırıncı olduktan sonra da iftihar ettiği şeylerden biri aşı yapmaktı. Şeftaliyi eriğe aşılayabileceğini, aşının tutacağını söylerdi hep. Olgunlaşması için toprağa gömdüğü armutlarla bu büyük elmalığın her köşesinde kendinden bir hatıra dikmişti. Şimdi elma kokularını alırken bunların hepsi gözünün önünde canlanıyordu.

İnsan hayatının geride kalan dönemlerinin anıları eski şarkılar, ezgiler gibi geleceğin umutlarından daha tatlıdır. Çünkü insan geçmişte kendi tasvirini görür; gelecekte ise ölümün,

yokluğun karaltısını. Bu ikisinin arasındaki berzahta, bu hikâyenin kahramanının arifane meşreple ya gül bahçesinde gülü cilvelenirken görür, bülbül gibi varlık şarkısına başlar, sarhoşluk eder veya efsanevi Simurg gibi hiçbir şeye muhtaç olmayarak, eş ve gençlik gamı, yaşlılık üzüntüsünü bile düşünmeyerek zamanın, mekânın üzerinde oturur, dünya ve insanların Tanrısı gibi seyre koyulur.

Seyit Mîrân-ı Sorabî kendi geçmişinde gördüğü gibi bülbül olmayı arzulayan ve amacına ulaşan Simurg değil miydi? Bir anda onu hayalinin kanatlarına oturtan, eski uzun hatıralara götüren Tepeçal bağının büyük elmalığı bu hatıralarla aynı zamanda gelecek için ona bir kapı açmıştı. Geçmişte, hayatının bulutlu göklerinde bir şimşek varsa, korkunç gök gürültüleri de arkasındaydı. Yaşlılık ve gelecekteki yokluk onun Homa'ya karşı coşkulu aşkını yaratıyorsa, aynı yaşlılık ve yokluk bu aşkı yok olmakla tehdit ediyordu.

Kısa gövdeli, bol dallı budaklı, sepet başlı aşılı ağaçlardan biri elmalığın ortasında her şeyden çok dikkatini çekti. Kendi bahçesiymiş gibi çevresinde dolandı, iri, kırmızı beyaz meyvelerine baktı. Yere düşen bir tanesini aldı, üstüne silip ısırdı. Sulu, kokulu meyvenin tatlılığı hayret vericiydi. Kendi kendine:

"Güzel, iyi tutmuş aşının neticesidir bu; teveccühün, bakımın neticesidir bu. Hayatta her şey bu kaideye, kanuna göre yürür. Toplumun da tabiat gibi iyi, kötü tarafları var. Ben Ahu'yla öyle bir aşı tutturmuştum ki sadece ikimizden birinin divaneliği, yani benim divaneliğim kökünü yakabilirdi. Keşke hiç evlenmeseydim!"

Bu dağınık düşünceler içindeyken elmalardan üç tane, hayır, daha fazla koparıp çalışmanın, zahmetin, bakımın örneği olarak Homa'ya göstermek için kendine izin verdi. Onun akidesine göre her insan hayatta ektiğini biçerdi. Tanrı asla kullarının kötülüğünü istemez. İnsan kendi hayatını kendi kurar. Bu konuda Firdevsi'nin kadercilik düşüncesinin ve İslam'ın halis öğretilerinin izinden gidiyordu. Bir farkla; kendi pratik düşüncelerini de ona eklemişti. İlmi gezi sırasında öğrencilerini aydınlatmak için en iyi örneği veya bilimsel, tarihsel kanıtı bulmuş doğabilimcisi gibi elindeki elmalarla bütün gün zihni-

ni meşgul eden konu etrafında genç ve bilgisiz kadına ahlak dersi vermeyi düşündü. Artık hayatlarının o zamana kadar sürdüğü şekilde devam etmesi mümkün değildi. Ne o falanca devletlinin oğluydu, ne Homa falanca saltanatın kızıydı. Toplum her bireyi için bir sınır tanımıştır. Bu sınırın dışına çıkmak isteyenler yere kapaklanır. İnsan bir yere kadar, aşkın nakit pehlivanını yaşatabilir; bu da gençlik gücüne ve sonsuz servete bağlıdır. Homa ile daimi hayat sürme niyetinde olmadığı için mi onu böyle dörtnala yok olmaya sürüklüyordu? O zamana kadar güzel yüzlü kadının yanında böyle şeylerden söz etmediyse, bundan sonra da konuşmayacağının delili değil miydi? Her şeyi Ahu'ya itiraf ettiği gibi Homa'ya da söylemeliydi. Bağ ile tarla gitmiş, gemi denizde demirsiz kalmış; ört ki ölem! Önce bu konuyu zihninde olgunlaştırmalıydı. Neresinden, ne şekilde sözü toparlayacaktı? Huri yaradılışlı karısıyla daha önce böyle münasebetleri yoktu. Uyumlu âşıkların bonkör, feda edici tabiatlarıyla uzlaşmayan hesapçılığın kıt görüşlülük dolu nahoş kokusunu hissettiremezdi. Diyelim ki olanca açıklığıyla işindeki krizi, halen bulunduğu durumu anlattı, sonra ne olacaktı?

Bîjen ile Mehdi soğuktan renkleri uçmuş, külotları ıslanmış, çayın eğimli yerinde meyve toplayıp yiyordu. Nene Bîbî'nin yün eğirme bohçası da ellerine verilmiş; onu çayıra atmışlardı. Anlaşıldığına göre Homa ile yaşlı kadın uzağa gitmemişti. Çocukların dediğine bakılırsa, civarda asma yaprağı topluyorlardı. Seyit Mîrân ağaçtan kopardığı elmalardan ikisini onlara vererek:

"Gidin, üstünüzü giyin, donunuzu kurutun. Yalnız olan kız kardeşinizin yanında durun. Bu kadar su oyunu yeter; üşüteceksiniz."

Kaybolan çocuğunu bulmuş bir babanın kuru şefkatiyle, ikisini tepeden tırnağa alıcı gözle inceledi. "Canlarım, artık sürem doldu. Bundan sonra size aitim. Durumunuzla ilgileneceğim" der gibiydi.

Kadınların nerede olduğunu görmek üzere çayın kıvrılarak devam ettiği yöne gitti. Bir sis veya birikmemiş buhar gibi altı yıl boyunca ruhunun göklerinde altüst olan, şu saate kadar bulut oluşturamamış düşünceler içinde yürüdü. Açık, derli toplu bir sonuca vardıktan sonra kadına teklifte bulunuyordu:

"Senin için de mümkünse şu akşam şarabını menüden çıkar."

Kuşkusuz kadının cevabı şöyle olurdu:

"Kabul ediyorum. Akşam şarabı bizi felakete, iflasa sürükledi. Ama bunu neden söylüyorsun? Ne zaman almazsan, ben de sana uyarım. Gündüzleri bir tek attığında, yine bir tane daha isteyince ben engel mi oluyorum?"

"Pekâlâ, diyelim ki bu masrafın bir kısmı; biraz da gereksiz masrafları konuşalım. Bak Homa, sen..."

"Efendim; ben ne? Elbise giymeyeyim mi diyorsun? Çıplak ayakla sokağa çıkayım mı diyorsun? Yaşlı karılar gibi kendimi eve hapis mi edeyim? Peki, senin evinde ben nelerle gönlümü şenlendireceğim?"

"Hayır, elbise giy ama kendi emsallerine bak. Meslektaşlarım olan fırıncıları taklit et. Kayzer çorabı yerine sade çorap giysen ne olur? İki günde bir ipliği kaçıyor; ördürmek için dışarı vermek zorunda kalıyorsun. Gidiş dönüş iki defa faytona biniyorsun. Şu geçtiğimiz hafta, canın sağ olsun, benden iki tümen fayton parası aldın. Az para mı? Kocanı kim sandın acaba? Fırıncıbaşı, fırıncıların başkanı. Kadınlara, halka göre ağız dolduran bir lakap. Benim için içi boş, öylesine bir isim. Şurada baş başayız; dandik bir sengek fırını. Ne yapsan etsen, günde sadece altı tümen kazandırır; bu kadar koşuşturma cabası. Bunca yükü, meşgalesi olan, hepsi de buğdaya dayanan birinin gelirini, giderini düşünmesi gerekir. Ben intihar etmek istemiyorum!"

"Bu sözlerle niyetinin ne olduğunu anlamıyorum. Kardeşlerimin, yakınlarımın ayağını bu evden kesmemi mi söylüyorsun? Pekâlâ, Hacı Benna'dan sonra sen de öyle oldun demek! Gözüm aydın! Hayır, Seyit Mîrân, sen benden bıktın; bu sözlerin hepsi boş, bahane."

Altı yıl boyunca Homa'nın sesi, meleklerin kanat sesi gibi ona rahmet müjdesi getiriyordu. Hâlâ aynı güçle kalbini titretiyordu. Şimdi onun sesi yakından geliyordu. Çağlayanın mırıltısı bir kesiliyor, bir netleşiyordu. Özgürce, kimseye görünmeden Kürtçe bir ezgi söylüyordu. Seyit Mîrân Sorab'ın bahar sellerinin yatağı olan bu vadiyi eskiden beri tanırdı. Şaşırtıcı güzelliğinden, lütfundan gözler önüne perde seren tabiat yüksek sesiyle her yandan renge, kokuya davet ediyordu. Hal

böyleyken Seyit Mîrân-ı Sorabî sadece kendi iç âleminde geziniyor, kendi düşünceleri, arzuları, muratsız çabalarıyla cenk ediyordu. Eski dünya edebiyatında adına Medusa* denilen o kan içici ifritin ardından son savaşımını verip onu yere çalabilse, yiğitçe bir metanetle göğsüne çöküp başını bedeninden ayırabilse, bütün bu tartışmalar, çetrefilli işler halledilecekti. Şimdi Tanrı ona bu gizemli gücü vermediğine göre ne yapabilirdi? Nasıl, ne şekilde konuya girip kıt fikirli kadına durumu anlatabilirdi? Beyaz devi öldürüp ciğerini yiyen-Rüstem hikâyesini biliyordu. Beyaz dev Kâvus ile askerlerini Mazenderan'da tuzağa düşürmüş, kör etmişti. Bu hikâyeler aslında onun vücudunun bir parçası sayılıyordu.

Seyit Mîrân bıktırıcı terciibent gibi sürekli zihninde tekrarladığı bu deruni konuşmadan utanarak sıyrıldı. Kendi irfani aşk felsefesinde maddi hayattan vazgeçmeye, mey içmeye, yudumunu toprağa dökmeye inandığı için onu bir ekmek parçasını terazi kefesine koyarken görüyordu şimdi. Gönül karışıklığı canına okuyordu. Homa'nın aşkı, hayatın kendisi gibi şimdi dert olmuştu ona ama her halükârda bu dert olmadan yaşayamazdı.

Çay güzergâhında şimdi ikisi de görülüyordu. Yaşlı kadının elinde havlu ile tas vardı. Çayın iki tarafındaki çalıların, ağaçların arasına bakınıyor, gördüğü asma dalına gidiyordu. Çay kenarındaki dik yokuş ve çalıların gürlüğü ona işinde yardımcı olmuyordu. Homa önden giderek şarkı söylüyordu. Bazen geri dönüyor, yaşlı kadına yardım olsun diye birkaç yaprak koparıp tasa koyuyordu. Güzel yüzünde bir melal vardı; Seyit Mîrân'ın dile getirilmemiş düşüncesinin yansıması olan bir melal. Uzun hicran veya yârin vefasızlıklarından yorulmuş, tükenmiş bir maşuk gibi bütün o güzelliklere üstünkörü bakıyordu. Hayatın bütün mutluluklarından, bağışlarından gönlünü koparmış, onlara veda etmiş gibiydi. Sesi incelmiş, kısalmıştı; sönmüş bir heyecandan, bir dereceye kadar duymaması daha iyi olacak nahoş bir şeyden haber veriyordu. Duyguları Seyit Mîrân'a, o münasip olmayan anda sözlerini diyecek olursa, nahoş sayıl-

* Medusa, iktisadi sıkıntının ve zamanca hoşgörünün sembolüdür. Jüpiter'in oğlu Pirse (Perseus) başını kesti. Böylelikle Andromed'in kızıyla evlenip kral olabildi. (ç.n.)

mazdı. Acaba güzel gönüller, tam zevk anında üstüne parmak basılacak hassas perdeler değil midir? Ne olmuştu da Homa'yı böyle gamlı, isteksiz görüyordu?

İki kadın oradan geri döndü. Homa yüksekçe bir yerden gelen güzel sese kulak vermek için sustu. Gramofon sesi sevinci, ahengi insan ruhunun derinliklerine kadar ulaştıran hoş bir tınıyla net olarak işitiliyordu. Sanki hava diğer seslerden arınmakiçin mutlak yokluğa teslim olmuştu. Seyit Mîrân iyice dikkat kesilmişti. Homa el işaretiyle vır vır konuşan yaşlı kadını susmaya zorluyordu. Yumuşak hareketlerle, havadan insan vücuduna sirayet eden bir konserin mülayim ahengiyle salınarak adım atıyordu. Bir dakika önce gamlı, isteksizdi; şimdi ise rahatlamış, içi açılmış. Bu hal, gam ile sevinç, talihsizlik ile talihliliklerini terazinin kefelerine koyanların ruhunu gösterir. Seyit Mîrân'ın alnı kırışmıştı. Onu eve ilk getirdiği günkü gibi düşünce, duygu, şüphe ve kesin kararsızlık bunalımı içinde kıvranıyordu. Gönlünün enginlerinden gelen büyük bir dalga bütün hoşnutsuzluk izlerini, alametlerini yüzünden sildi götürdü. Güzellik ve ahenk, meltem gibi bir kere daha ruhunu gölgelendiren bulutları kenara çekti. Ayağını onun koyduğu taşa yavaşça basıp suyun karşı yakasına geçti. Burada çay suyu inleten dik bir yokuştan yuvarlanıyordu adeta. İki tarafta yabani meyve ağaçları, iri çiçek ve yapraklı yıldız çiçekleriyle örtülü ahududu çalıları vardı. Hiçbir bahçıvanın ayak basmadığı ormanların derinliklerindeki bakir, keşfedilmemiş bölgeler gibi bir yerdi. Seyit Mîrân hafızasında ne kadar araştırsa da böyle gizemli bir mekânın varlığını hatırlamıyordu. Su üzerindeki cılız çalılara yuva kuran bülbüller dışında galiba başka kuşların da buraya yolu düşmüyordu. Küçük bir kanarya yaprakları kıpırdatmadan dalların üzerinde uçuyordu. Sanki içgüdüsel olarak oranın sessizliğini, huzurunu bozmamak gerektiğini biliyordu. Çok uzak olmayan bir mesafede çayın şırıltısı o aşk mabedinin sessizliğini daha da derinleştirmek için bir o kadar gizli ve imalıydı. Güneşin, meltemin bile yol bulamayacağı gizemli bir kutuydu. Bu sırada günün sıcaklığı doruktaydı; galiba ikindi vaktiydi. Salkımsöğüt utangaçtı. Çiçekler gülüyor, çay, her zamanki dinginliğini baştan aldığı yerde onun ruhu gibi aşkın halisane rü-

yasına, cezbeli saadetlerine teslim oluyordu. Su, ruhun bu acayip maddesi, varlığın kaynağı, doğanın damarlarında akan bu kan, güneşin kızlarına ninni söylüyordu. Ağaç diplerinde gölgelerden, yarı gölgelerden oluşan kuruntu verici çökeltiler gayıp halıları gibi yayılmıştı. Bunlar ağaçların gövdesine de tırmanmıştı. Acaba burası kuytu, tenha bir köşe olarak ruhunun bastırılmış, yenilmiş arzularına verilmiş bir cevap değil miydi? Değilse, burası kuşkusuz âşık ile maşukun kelebek ile çiçeğe dönüşerek ebediyete uzanacağı mukaddes mabetti.

Kendisi görünmeyen Homa'nın yaşlı kadına hitap ettiği ince, latif sesi işitildi:

"Yıkanmamamı kim söyledi sana? Burada olmasını, emrine itaat etmediğimi görmesini isterdim şimdi. İyi ki çocukların bizimle gelmesine izin vermedik. Oh, ne çok örümcek ağır var! Şu iri kırmızı beyaz kirazlara bak; ta nereye kadar boy atmış! Bunları toplayabilecek el var mı? Aaa, küçük bir kumru! Bak soysuza! Bizi gördüğü için kendisi görünmek istemiyor! Küçük kumru! Soyunup birkaç dakikalığına gümüş bedenimi çay yatağında kabarcıklarla kucaklaştırmak istiyorum. Erkeksen, gözlerini kapa, hemen buradan uzaklaş. Horozdan bencil bir kocam var. Leylekten daha kötü zanlı, bülbülden daha âşık. Ayak izini burada görürse doğan veya şahin kesilir, kanatlarını açar, dünyanın öbür ucuna kadar kovalar seni. Eee, gitmiyor musun? Benim cinsimden olduğun anlaşılıyor. Evet, dişi olduğun için ötemiyorsun."

Birden kesilen müzik tekrar yeni bir makamla başladı. Bu sefer de çocuklar gramofonla uğraşmaya başladı. Homa büyük bir festival veya düğün için hazırlanan sarhoş, mutlu bir kadın gibi giysisini, iç çamaşırını çıkardı. Havluyu, bakır tası yaşlı kadından aldı. Cazip, mevzun, aynı zamanda sarhoş edici bir ıtır gibi havaya şairane ruh, güzellik ve duygu yayan melodi eşliğinde yumuşak yumuşak raks etti. O sırada dert ve hastalık şulesiyle ateş içinde yanan iki hasretli göz, timsah tarafından yutulmanın intikamı olarak balığı mideye indirmek için hırslanan yunus gibi, sadece hareketleri, halleri onun vücudunu yutuyordu. Homa pınar başında güvercin kılığından sıyrılmış gibi çırılçıplak suyun içinde oturuyordu. Huzurlu, gösterişten

uzak halde ilkin ruhunu dinginliğe daldırmıştı. Çevresinde doğa dingin bir konser veriyordu. Kadınca şuhluğunu gösteren bir tebessüm her zamankinden sıcak, gül renkli yüzünü aydınlatıyordu. Âşıkla maşuk arasında nasıl gizli, gizemli bir cazibe vardı ki her halükârda onları birbirinden haberdar ediyordu. Kadınların, özellikle güzel yüzlülerin kurnazlık ve fırsatçılık dışında, hangi güç veya sır Homa'nın erkeğinin varlığını yakınında hissetmesine yardım ediyordu? Acaba kokusunu mu almıştı? Belki karine yoluyla böyle bir hükme varıyor veya kalbi onu yanında görmek istiyordu.

Çay suyu gittikçe artan, kaynayan kabarcıklarıyla gümüş rengini almıştı. Genç kadının hoş endamı o ünsiyet halvetgâhının cennetimsi gölgesinde, üstüne mehtap vurmuş gibi hayali görüntüye sahipti. Kadın uzun, kuğu gibi boynu, yuvarlak omuzları, iki kabarık billur topla birlikte beyaz göğsü, öyle heyecan verici bir görkem ve lütuftan nasibini almıştı ki su, ağaç, çiçek ve gizli veya aşikâr, sabit veya hareketli o perilerin uyuduğu yerde bulunan her şey dilsizlik diliyle meyvelerin, bahçelerin ilahesine hoş geldin demek için coşku ve sevinçle kıpırdıyordu. Bu kadın Tanrı'nın mesajcısı peygamber olmasa bile –kadınlar asla peygamber olamaz– kuşkusuz mesajın kendisiydi. Yaratan tarafından indirilmiş ilahi bir vahiy olmasa bile, onun kudretinin ayetiydi. Şüphesiz ilahi parıltılı bir güzellik veya ilahi ruhun bir ışığıydı; o heybetiyle gönülde yer ediyordu. Seyit Mîrân'ın gözünde daha çok cisme bürünebilen bir ruhtu. Kendisi için ikinci suret olan Homa'nın tasvirini antika esermiş gibi olanca dikkatiyle can dolabında saklıyordu. Yalnızlık âlemine daldığında genellikle şöyle düşünürdü:

"Tanrı yaratılış âleminin bu harikasını, yani kadını yaratmasa ne olurdu? Yıldızların görkemi, gökyüzünün azameti insana Tanrı'yı düşündürüyorsa, güzellik de onu görmekle Tanrı'nın zatını kavratan bir şeydir. Bu güzellik ve cemal ayeti kalbimde durduğundan beri acaba bütün kavrayış gücümle binlerce kez saf bir içtenlikle Yüce Tanrı'nın varlığına inanmadım mı? Ben cennete gitmeyeceğim; bunda şüphe yok. Çünkü şarap içtim, namazım kazaya uğradı, Tanrı'nın kerem genişliğini sınırlandırdığım şu an gibi 'lenterânî' (beni göremezsin) dedim. Ama

cehenneme de gitmeyeceğim. Çünkü şefaatçim Muhammed'dir. Bana vahyedildi; kendi Tanrımı sıradan insanlardan, avamdan çok daha iyi tanıdım. Rüyasını gördüm. 'Seyit Nasrullah oğlu Seyit Mîrân! Senin yerin Araf'tır!' dediler. Evet, güzellik ilahi bir ahenktir; cismani olsa, ruhu sarsamazdı."

Seyit Mîrân o perinin endamındaki şaşırtıcı hazineleri daha iyi görmek için eski romantizme müptela olarak suya girmek zorunda kalmıştı. İki ayağı da dolu tanesi gibi buz kesmişti; yine de bir şey hissetmiyordu. Adeta ezeli aşkın sırrının yol bulduğu sıcak, eriyen gönlü onu kendinden almıştı. Her zamanki gibi ilahi bir cazibe içinde seyrediyordu. Bu cazibede her şeye rağmen öyle sarhoş edici bir şey vardı ki çiçek, yeşillik, toprak gibi baharın, meltemin kokusunu, havanın, suyun taravetini karıştırmıştı içinde. Vücudunda gözlerinin her zamanki halini değiştiren bir hararet ve çarpıntı dalgalanıyordu. Bakışları yakıcı ve günah doluydu. Can yakan korku ve umut sesleriyle, binlerce zorluğa katlanarak suyolu deliğinden halifenin kasrına yol bulmuş gibiydi. Devranın melikesi Zübeyde'nin havuz saati gelince endamının benzersiz güzelliğine bakmak, o anda kendi kanıyla damağında cilt lezzetini tatmak için gece gündüz demeden aç kalmış, saklandığı yerde beklemişti halife.

O kadar birlik halinde olmasına rağmen ona yabancıydı; hep böyle olmuştu. Homa tamamen kendi tasarrufunda olsa da onu kendine, kendini ona yabancı hissediyordu. Her gün binlerce güzellik ve gençlik çiçeğinden bir çiçek açıyor, herkesin varlık sahasını güzel kokularla dolduruyordu. Ancak Seyit Mîrân'ın hepsinden çok suladığı ve kendine mahsus olan gül açmadan kalmıştı. Daha basit bir ifadeyle toprak bedenini gençlerin en hararetli coşkusuyla, şevkiyle zapt etmişti. Ne var ki inişli çıkışlı karmaşık ruhu Himalaya Dağları'nın en yüksek doruğu gibi ellenmeden kalmıştı. Ona dokunduğundan bile şüpheliydi. Bedensel zevklere gençlerin dar, boş ve serserice bakış açısından bakmayan onun gibi yaşlı ve düşkün âşık için bu meselenin çok ayrı, köklü bir önemi vardı. Görünüşte doyulmaz aşk rumuzunun aranacağı bir mesele. Varlıkları meydana getiren aşk makamı kendi halvet eşiğindeki kalemi müşahede etmekten de yüksektir. Bu yüzden bazılarının hayatındaki çok özel ilişkileri

ele alıp tahlil etmek, revaçta olan nezaketin dışına çıkmak demektir.

Seyit Mîrân hatırladığı kadarıyla, Homa bazen onun dizine oturup da sevmek veya muzırlık yapmak için ağarmış sakallarını tek tek yolduğunda asla ona "Sen yaşlısın" veya "Seni sevmiyorum" dememişti. Ama "İçki içtiğim zaman, sanki gözümün önünden bir perde kaldırılıyor; senin gerçek kıyafetini daha iyi görüyor, seni daha çok seviyorum" demişti. Bu cümle ne kadar basit olursa olsun, söyleyenin gönlündeki derinliği daha çok beyan eder. Demek ki normal şartlarda onun kıyafetini iyi görmüyor, onu sevmiyordu. Demek ki bu kadının vücudunda bir şey vardı. Sadece ona teslim olmamıştı, hatta ondan kaçıyordu.

Seyit Mîrân yaşlı olduğunu biliyordu; bu gizlenecek bir şey değildi. Ancak kendini kadının gönül aynasında genç görmek istiyordu. Cinsilatifin bütün güzelliklerinin özeti konumundaki kadının kalbi derin bir kuyu gibi onun resmini değiştiriyordu. Bu haldeyken yeryüzünde harici varlığı bulunmayan başka bir aşığı düşünüyor gibiydi. Öpücük isteyen, titrek iki dudağı arasından o yakıcı, ballı itirafı ondan aldığında, tavan kirişlerini sayan gözlerinin yarı sarhoş haline, hilal kaşlarının nazına dalıp gidiyordu maksat incisini ruhunun derinliklerinde yakalamak için. Ama heyhat! Bütün kavrayışına, sezgisine rağmen bu meselede kendini henüz ergenleşmeye başlamış bir çocuktan daha acemi görüyordu. Haylazlıkla başına, gözüne, benine, endamına öpücükler, yine öpücükler kondurarak kendini aldatıyordu. Evet, ilahi bir hazine olan bu kadını gönül müzesinde o her yeri fırsat buldukça aramış, incelemişti; kapısı kapalı mezar odası gibi bir yer bulmuştu. Ruhunu aşk suyuyla mumyalayan Seyit için burası ebedi bir makber değil miydi? Homa gönül sırlarını neden ona olduğu gibi açıklamıyordu? Artık hayatının öyle coşkulu bir mevsimindeydi ki yakın gelecekte vücudunun son güz yaprakları yere dökülecek, hayatının suskun, somurtkan kışı başlayacaktı. Yaşının haddinden fazla küçük olması dolayısıyla Homa ona karşı ve yersiz bir duygu yüzünden kendini hep olduğundan yaşlı sanıyordu. Hal böyleyken aşkının son veya ilk sözünün adını koyması gerektiği coşku ve heyecan varken, kendi vücudunun hararetiyle bir pota yakmak, yaşlılığın,

güçsüzlüğün kırıklarını bunun ateşiyle kaynatmak gücüne sahipti.

Bu sırada Homa yirmi altı yaşındaydı. Vücudunda güzellik, kemal, aşk kadar gençlik sağlığı ve hararet de kendini gösteriyordu. Tamamen açılmış bir çiçek gibi cemalinin kokusu gönle, cana rahat veriyordu. Kabarık göğsü her zamankinden fazla nefes alabilmek için açılmıştı sanki. Seyit Mîrân geceleri bir annenin hasta çocuğunu inanılmaz bir dikkat ve iştiyakla gözlem altında tutması gibi, uyuyup uyumadığını görmek için lambayı başucuna getiriyor, nefesini dinliyor, nazenin göğsünün kalkıp inişlerini seyrediyordu. Tek kelimeyle taptığı putun cismindeki en küçük değişikliği tespit ediyordu. Bu gerçek karşısında nasıl yanılgıya düşebilirdi? Tek sorun, teneffüs ettiği havada değildi. Homa o sırada tufan gücü ve harareti gibi yaşamayı, onun zevklerini istiyordu. Bu yüzden her zamankinden ziyade hayattan zevk alıyordu. Gözlerindeki şuhluk yerini oturaklı ama cesur ve görkemli bir soyluluğa bırakmıştı. Günlerin geçişi vücudunun gülüne nisan yağmurları gibi taravet veriyordu. Aşk güneşi o çiçeği açtırmıştı. Özetle, altı yıl önce Zanaatkârlar Sokağı'nda gördüğü, aşkın yakıcı kıvılcımlarını ömrünün hatırası olarak üzerine salan kadın şimdi bir baş daha yüksekti. Biraz daha kilo almış, hatta boyu da uzamıştı sanki. Yürürken her yerinden çok kilo alan bacakları birbirine sürtünüyordu. Onun yüzü henüz gençliğe, güce, talebe yönelikti. Oysa kocası, ölümü düşünecek yaşta olmasa da, yakın zamanda belki de genç karısı otuzuna basmadan, elinde kuru arzulardan başka şey kalmayacaktı. Homa'nın gençliği, hevesi, güzelliği, gücü, doymak bilmez talebi yıldırım gibi evin çatısındaki paratoneri eritiyordu. Topallayarak yürüyen bir aşk için bu konu kaygı duyulmayacak bir şey miydi? Ne yapılabilirdi? Zamanın sözlüğünde "durmak" kelimesi yoktu, geriye dönüş imkânsızdı. Ayrılığın sırrına gelince, Seyit Mîrân'ın aklından geçen ve iştiyak ateşini ayrılık suyuyla söndürme meselesini, iktisadi darboğazdan veya başka her şeyden önce, burada aramak gerekiyordu.

O gül otağında, beş metre ötede ağaçların dalları, yaprakları arasında, güzellikten, yumuşaklıktan yana güneş ışınlarından kendine giysi yapmış, o güzel sevgilinin gümüş omuzlarına,

endamına, göğsüne gözlerini dikmiş bakıyor, gönlünü coşturan bir gurur ve lezzet ruhunu da dolduruyordu. Hassaslığının neticesi gençlik hastalığı ve aşk derdi olan bu parıltılı âlemlere, kuruntu uyandıran dünyalara rağmen, her şeyi bir yana, *Kuran*'ın da buyurduğu gibi, bu fildişi vücutlu dert meleği kuşkusuz, tartışmasız onun karısıydı.

Hırslı gözlerini ondan ayıramıyordu. Onun vücudunu kristal bir kürenin ardından görüyordu sanki. Meseleyi kökünden halletmek için aziz çocuğunu yolda bırakıp giden bir anne gibi ona en güzel, en iyi düşünce elbisesini giydiriyordu. O zamana kadar bu güzel renkli, hoş kokulu latif gülü mutlu edebildiği için kendisiyle övünüyordu. Önünde çıkmaz sokak bulunduğunu, o periyle birlikte yaşamanın imkânsız olduğunu kesin olarak bilse de ondan sonra hayatının yalnız bir hiç ve cehennem azabı olarak kalmayacağını, aynı zamanda rüzgâra tutulmuş mumu andıracağını hissediyordu. Ve yine iyi biliyordu ki Homa boşandıktan sonra bu dünyayı terk etmeyecek, ayrılık derdini umursamayacak, hatta yirmi, otuz yaş daha genç olan uygun bir adamla yeni hayatını kuracak, başka bir mutlu hayata başlayacaktı. Onun heves uyandıran endamını, on sekizinci yüzyıl ressamlarına model olacak, lütfun, kemalin mücessem cevheri olan endamını ne idüğü belirsiz bir adamın kucaklayacağı, vücudunun balından nasipleneceği düşüncesi ona zehir gibi geliyordu.

Homa suda yıkandı. Çevrede çalıların, ağaç dallarının arasında usul usul asma yaprağı arayan, yaprak koparan yaşlı kadın olmasa, Seyit Mîrân'ın orada gizlenerek o çiçek melikesinin hazinelerine seyirci kalmasına ne gerek vardı? Bir güzelliğin kemali bütün duygularla dokunulunca hissedilir. Göz, gönül, akıl, kulak, burun, nihayetinde yaşlılık perestişi denilebilecek o duygu, hepsi bir arada sevgiliye karışır. Öte yandan Homa'nın yıkanmaması direktifini verdiği için yaşlı kadının yanında sözünün itibarsız kalmasını istemiyordu. Ne ileri çıkıp yüzünü ayağına sürebilirdi, ne vazgeçebilirdi. Durduğu yer çayın aşağı tarafı olsaydı, sevgilisinin vücudunun sıcak ve cennet kokusunu barındıran o süt gibi sudan müminlerin su içmesi gibi avuç avuç su içer, onun sevabından nasipsiz kalmazdı.

Şaka ve tahrik olsun diye içinden gelen bir vesveseyle çalılardan birkaç çiçek koparıp suya saldı. Çiçek koparmak için yürürken ayağı dinginliği bozan ses çıkararak kaydı, suyu bulandırdı. İşinin sonuna gelmiş olan kadın bakır tasla omzuna, kollarına sürekli su dökerken durdu, korku ve tedirginlikle yukarı tarafa baktı. Birkaç kesik ve kısa ıslık sesi işitti. Şaşkınlıkla kalktı, dalların üstüne koyduğu giysisine doğru koştu. Çayın kıvrım yerinde ortaya çıkan kocasını gördü. Büyük havluyu göğsünü, karnını, iki bacak arasını örtecek şekilde tutarken bir elini kalbine koydu. Başını, boynunu razılığını yumuşakça gösteren bir halde geriye çekti. Erguvan rengi bembeyaz kesildi. Böyle bir durumdayken salkımsöğüt dalı altındaki güzel vücudu cennet bahçesindeki tuba ağacı gibi sefalı görünüyordu. Sahi bu adam kendi helal eşi değil de, cesur bir yabancı olsa ne olurdu? Şimdi o kadar da uzak olmayan böyle muhtemel bir rezaleti tasavvur etmek onun için korkunçtu. O kadar korkmuştu ki tir tir titriyordu. Bununla birlikte kısa zamanda toparlandı. Tahmin ettiği gibi kocası peşinden gelmişti; yıkanması bitene kadar onu gizlice güzel güzel seyretmiş, nöbet tutmuştu. Razılığını, aldığı zevki gösteren ve çıplaklığının utancından uzak bir tebessümle, erkeğinin mukaddes bir tarzda uyması gereken işaretle bir an önce oradan uzaklaşmasını istedi. Yaşlı kadın çayın kıvrımından uzaklaşmışsa da her an ortaya çıkabilirdi. Seyit Mîrân bilmeyerek ve ansızın kadınlar hamamının veya haremin soyunma odasına dalmış gibi yaptığından utanıyordu. Elindeki elmayı maksadı o güzel ceylanmış gibi anlamlı öperek ona fırlattı. Görünüşte kocasının çılgınlıklarına cezbedilmiş gibi ama içten içe kendi güzelliklerinin tahrikiyle elmayı almak için çaba göstermedi. Elma yere düştü, yuvarlanarak suyun akıntısına kapıldı. Böyle olunca iyi ki elmayı almadığını düşündü. Kocasına küskünmüş gibi görünecekti.

Öğleden önce Ahu ile Seyit Mîrân arasında geçenler kuşkusuz duyguların bir tür alışverişi, eski anıların hatırlanması demekti; bu durum Homa'yı derin düşüncelere sevk etmişti. Özellikle çocukları yemeğe çağırmak bahanesiyle uzaklaştığında kasten ikisini baş başa bırakmış, ağaçların ardından o sahneyi izlemişti. Bu adam ona bir açıklamada bulunmadıkça

unutulabilecek bir şey yok demekti. Hımm! Her şeye rağmen bir an bile Seyit Mîrân'dan habersiz kalmamak için onu kendi arzularına bırakmamak gerekiyordu. Yoksa et gibi kediye kaptırırdı. Ahu öğle yemeğini getirmeye gittiği sırada birini sokmak isteyen arı gibi geri dönüp kocasına koşmuş, eliyle omuzlarından çekip öpmüştü. Yazık! Güzelce görünüyorlardı ama sesleri duyulmuyordu. Acaba neler konuşmuş, ne karara varmış, ne dolaplar çevirmişlerdi? Bu sahne her halükârda, bütün komikliğiyle birlikte onun keskin görüşü bakımından iyi bir sonuç sayılmazdı. O sabahki bütün olan bitenden, genellikle Seyit Mîrân'ın bağa gitme isteğinden Homa bir şey anlamadı. Görünüşe bakılırsa, kuması kocasına koştuğunda ondan bir ricada bulunmuştu. Belki de kendisine karşı gösterdiği sevgisizlikten vazgeçmesini istiyordu. Belki çocuklarının, babasını seven Mehdi'nin hatırına Homa'yı boşaması için yalvarıyordu. O armut boyunlu, yarı canlı Mehdi yok mu; o sabah Homa'yı uzaklaşmış görünce üç yaşındaki bir çocuk gibi babasının kucağında yerini almış, boynuna asılmıştı. Seyit Mîrân ona bazı sözler vermiş olabilir miydi? Ondan sonra Seyit'in davranışlarında Ahu'nun yararına, onun zararına bir değişiklik olabilir miydi? Adamın öğle vaktinde ve yemekteki düşünceli sessizliği, gözlerini ondan kaçırması, hatta kasıtlı soğukkanlılığı, esnemeleri, öğle yemeğinden sonraki uykusu, mendilini derhal yüzüne atıp yaygının bir köşesine uzanması, her biri ayrı ayrı veya bir arada bu sorunun cevabını açıkça verebilirdi; vermeyebilirdi de. Ahu ile yaşlı kadın bulaşık yıkamaya gittiğinde, kocasını uyutmamak için kadınca bir inatla iki üç defa ayağını tekmelemiş ama Seyit Mîrân oralı olmamıştı. Bu da onun inadını iyiden iyiye artırmıştı. Homa bütün içgüdüsüyle ve sezgisiyle kocasının onu sevdiğini anlamıştı. Dakik, hassas bir kardiyograf gibi onun kalbindeki en küçük titreyişi, damarlarında kan yerine ateş aktığını, başının ihtiyar, kalbinin genç olduğunu hissedip resimliyordu. Bu adamın âşıkane hareketleri, yanıp tutuşmaları acayip ve nadir görülen rolüne rağmen bal gibi tatlı ve cazipti. Seyit Mîrân'ın göğüs sedefinde kendi aşkından bir inci görüyordu; zaman geçtikçe büyüyüp olgunlaşan bir inci. Öyle bir cevher ki Hacı Benna ile geçirdiği dört yıllık evlilik hayatı bo-

yunca inci yerine bir boncuk bile yoktu. Nasıl hiç kimse güzel bir şeyi beğenmezlik etmezse, o da elbette böyle kıymetli bir inciye sahip olduğu için övünmezlik etmezdi. Şimdi anlıyordu insanlar arasında ne kadar fark olduğunu. Hacı Benna, o köpek soylu ahlaksız nasıl hiçbir şeye bağlı değilse, bu adam hayatla ilgili her şeyi karısı, çocukları için istiyordu. Aristoteles kölelerini, esirlerini ahlaken incitilmemesi gereken alet edevat veya mal gibi görüyordu. Hacı Benna ise kadına iradeden en küçük eser bulunmayan, incitilebilen biri olarak bakıyordu. Gelelim Seyit Mîrân'a; bu adamın büyüklüğünde, geniş görüşlülüğünde, aşk yolundaki şaibesiz fedakârlığında en küçük bir şüpheye yer olabilir miydi?

Homa iki dirhem bir çekirdek süslenip sokağa çıktığında, bütün güzelliğine ve havasına rağmen sanki İsrafil onun yüzünde, bu adamdan sonra aynı saadeti bulup bulamayacağı konusunda bir şey görebiliyor muydu? Bu belli değildi. Genç olmasa da Seyit Mîrân'ı seviyordu; elbette Seyit Mîrân'ın onu sevdiği gibi değil. Onun dostluğu aslında kocasının aşkından ilham alıyordu. Onun gönül denizinden kalkan bir buluttu; yağmur oluyordu. Onun varlığının yükseklerini, alçaklarını kendi varlık veren gücü sayesinde çiçeklerle, yeşilliklerle donatıyor, tekrar denize dönüyordu. Adam bu görkemli cilvede parlak güneşin rolünü oynuyordu. Gerçek şuydu: O Seyit Mîrân'a, aşkının tek adamına, kirpinin sırtındaki dikenlere yapışması gibi yapışmıştı. Başka birinin hakkını gasp ettiğini itiraf ediyordu. Geride kalan uzun altı yıllık dönemde davranışının çirkinliğini sık sık düşünmüştü. Kimi zaman, Ahu gam içinde inlerken öyle bir vicdan azabına, pişmanlığa kapılıyordu ki Ahu'yu teselli etmesini, gece onun yanına gitmesini, olup bitenlerden özür dilemesini, isterse tekrar sıra düzenine geçebileceğini söylemeyi kararlaştırmıştı. Bu yüzden ne yapacağını bilmediği bir durumda zıt düşüncelerin savaşı içinde kalmıştı. Bu savaşın işaretlerinden biri olarak, bir defasında olanca cüret ve fedakârlıkla düşüncelerini ona açmıştı. Bu olay, kaçak malların yakalanmasından sonra iki kumanın barıştığı, esenlik içinde yaşadığı bir gece yaşanmıştı. Ancak Seyit Mîrân vakit bulup da konu üzerinde düşünüp bir karar vermeden önce teklifinden

pişman olmuştu. Görülmemiş bir hırs ve hararetle adamı kucaklamış, öpmüş, şu cümleyi söylemişti:

"Ah! Hayır, hayır. Benim sevgimi gönlünden çıkarırsın. Bir saniye bile yanımdan ayrılmana izin vermiyorum."

Ertesi gece farklı tavırla, çok ciddi olarak:

"Dün geceki sözlerimi tamamen unut. Seni sınamak istemiştim."

Aşk işinde liyakatli, işbilir bir komutan gibi o kadar hasisti ki hükmü altında bulunan geniş toprakların bir karışını bile düşmana, asla dost olmayan düşmana terk etmek istemiyordu. Böyle bir bağış ve fedakârlık kendi yok oluşuna razı olmak demekti. Kocasının aşkı sıradan, ayağa düşmüş bir şey olsa, yalnız kolay bir iş değil, aynı zamanda önemsiz bir şeydi. Seyit Mîrân altın saçlı, güzel yüzlü karısının ona sahip olmakta bu kadar hırslı olduğunu görünce erkeklik gururuyla sarhoş oluyordu. Çünkü ezel nakkaşı bu varlığın resmini onun zihninde anlatılamayacak kadar rüyamsı şekilde çizmişti. Aralarında otuz yaş fark olan bu kadın bütün gençliğiyle onu kendine çekmekte yarışıyordu. Davranışları onu kuşkulanmaya zorluyordu. Yaşlılığına rağmen ya kocası onu sevmezse?

Homa artık eski kocasından olan çocuklarını da unutmuştu. Seyit Mîrân çocukların resmini alıp kendi belge kutusuna sakladığı gün kadıncağız direnmediği gibi, kocasının aşk ve kıskançlık alameti olan bu davranışından hoşlandı ve safça tebessüm etti.

Evle ilgili işlere genellikle kayıtsız kalmasına rağmen her zaman masa üstünde duran sardunya çiçeğini düzenli olarak suluyordu. Gündüzleri bir saat güneşe çıkarıyor, çiçeğe bir çocuğa bakar gibi bakıyordu. Sardunya çiçeğini sevdiğini söylüyordu. Acaba doğru mu söylüyordu? Acaba olaylar karşısında çaresizlik ve teslimiyet veya genel olarak hayatındaki hedefsizliği onu yaşlı bir adamla uzlaşmaya zorlamıyor muydu? Bunun dışında bir şeyse, bu kadının karşısında neden hassas rolünü oynaması gereksindi? Neden bağda adamın muhabbetinin en temiz alameti olan aşk hediyesinin soğukkanlılık ve lütufsuzlukla suya düşmesini istemişti? Bu şımarık ve tamamen aşikâr sevgisizlik onun gönlünde nasıl bir güzelliğin alametine sahip-

ti? Ebülbeşer Âdem Havva'nın elmasını fırlatıp yemedi mi? Veya Tanrı'nın emrine rağmen onu alıp gözüne sürmedi mi? Mehdi'yi kucağında gördüğü için mi kocasına kırıldı? Demek ki onun aziz çocuklarını kovması pahasına bu geçici dostluğu elde edebiliyordu.

Bu düşünceler içindeyken Seyit Mîrân yaptığı güzel bir şey karşısında azar işiten çocuk gibi incindi. Ünlü Fransız yazarı Balzac ne güzel demiş! "Aşkta her şeyin anlamı vardır. Her şey bedbahtlığın işareti veya mutluluğun habercisidir."

Seyit Mîrân görünüşte umursamayarak oradan geri dönmeye niyetlendiğinde Homa'nın kendisini yanına çağıran sesini işitti. Kadın kızıl elmayı sudan almıştı. Öpücük yerini ısırdıktan sonra elmayı ona attı. Altı yıl sonra ilk defa Seyit Mîrân ondan hoşlanmadı. Birkaç yıldız çiçeğini koparırken içinden:

"Altı yıldır divanelik ediyorum. Diyelim ki altı gün daha bunu sürdürdüm. Böyle şeylerle beni aldatıyorsun. Artık seni sevebilecek ve karşılığında aldatacak neyim kaldı? Bir ev. Onu da yitirip çocuklarımı sokaklarda derbeder edersem ne olacak? Senin, benim dostluğum, iki taraflı aldatma, hep böyle mi devam edecek? Bu çocuklar gibi benim yoksulluğuma alışacak mısın? İçimden gelen ses 'Hayır' diyor. Yine içimdeki ses, anlaşmamızın buraya kadar olduğunu söylüyor. Bu son yudumu mümkün oldukça damla damla içmek istiyorum ama bütün gücüm elimden gitti. Sevgilim; zaman bizim ayrılık şarkımızı söylüyor."

İkindi vaktinin hemen hemen bütün aileyi saran gamlı ortamının etkisiyle Seyit Mîrân, herkesten çok canı sıkılan karısının vesvesesiyle sanılan vakitten daha önce onları şehre götürdü. Hatta bir yerde dinlenip güzel kahvelerden birinde boğazlarını bile ıslatmaya fırsat tanımadı, durmadı. Eve geldiklerinde güneşin batmasına az kalmıştı. Homa, çocukların, kumasının bulunmadığı odada kocasıyla baş başa olduğunu görünce keyfi yerine geldi. Mutlulukla, güler yüzle ev giysilerini üstüne geçirdi, evde kalsın diye kocasını odada bir işle oyaladı. Seyit Mîrân omzunu pencere kasasına dayamış, dışarıyı seyrediyordu. Sanki gurup vaktinde aydınlığın nasıl gidip de yerini karanlığa bıraktığını düşünüyor gibiydi. Bu da tabiatın binlerce güzel gazelinden biri değil miydi? Hep aynı şekilde,

aynı kafiyede nazmediliyordu ama ezeli lütfunu hiç yitirmiyordu. Şimdi Homa'dan ayrılma kararını düşünürken ondan zerre kadar bıkmış, gücenmiş veya bizar olmuş muydu? Bu sorunun olumsuz cevabını o meçhul kuvvet verdi. O anda adamın bir iradesi olmadan onu odanın yukarı kısmına, sevgili eşinin yanına çekti. Bağın kokusu, çayın meltemi Homa'yı bahçıvanlık hevesine düşürmüştü sanki. Nene Bîbî'nin talimat üzerine bir çıkında Sorab'dan getirdiği yumuşak kumu masa üstündeki boş bir saksıya boşaltmıştı. Şimdi de bıçak ve makasla orada duran diğer saksıdaki sardunyaları budamakla meşguldü. Birinden diğerine aşı dikmek istiyordu. Seyit Mîrân yavaşça gelip onun yanında durdu, dirseğini masaya dayadı. Yeşil örtü serilmiş masanın üzerinde kristal bir kap vardı. İçinde bir çift küçük gül rengi balık oynuyordu. Erkek ve dişi balıklardan biri beyaz sedef lekeli lal kırmızı, diğeri çizgili amber sarısı renkliydi; taç biçimli damarları vardı. Seyit Mîrân onları seyrederken sarı yukarıda, kırmızı aşağıda yan yana hareketsiz duruyordu. Uyumuşlardı sanki. Balıkların cazip rengi o haliyle Homa'nın saçlarıyla yüzünü tavsif ediyordu. Hangi camdan yansıdığı belli olmayan çok küçük bir güneş ışını savunmasız bir kuş gibi odaya girmiş, billur kabın bir ucuna vurmuştu. Yakında o da sona erecekti. Seyit Mîrân göz ucuyla mesut suskunluğu içinde işiyle ilgilenen Homa'ya bakıyordu. Giydiği uzun, pijama gibi giysinin içinde hatıra olarak yaşlı çalgıcıdan aldıkları heykelin görkemine, vakarına sahipti. Seyit Mîrân içinden gelen bir dürtüyle balıkların billur zindanına vuran ışığa elini tuttu. Bununla yetinmedi; saksıdan biraz kum aldı; zerre zerre suya döktü. Her taraf kararmıştı. Küçük hayvanlar korkuyla bir köşeden bir köşeye kaçıyordu. Bunun rumuzlu işaretini anlamamış gibi görünen Homa aşı dikme işini bitirmenin kıvancıyla ve hoş bir sesle:

"Neden benim küçüklerime eziyet ediyorsun? Sudaki bulanıklık geçince yine onlar yan yana gelir. Gün boyunca yan yanalar."

Başını kaldırdı, kocasının yüzüne baktı; Seyit Mîrân'in gözleri yaşlıydı.

On Beşinci Fasıl

Bağ gününden bir gün sonra, ikindi vakti Seyit Mîrân dükkândan eve dönüyordu. Güneş hâlâ gölgeleri bile yakıp kavuruyordu. Çöpçüler suladığı için sokağın havası nemliydi. Hayat uykulu gözlerle, öğle uykusunun gevşekliğiyle ayağa kalkıyordu sanki. Ali Han Lor Sokağı'nın ortasında yer alan, birkaç yiyecek, ıvır zıvır satılan dükkânın sıralandığı yerden geçerken uzun boylu, ince belli, güzel, gönül çelen, kısa karanfil rengi giysili bir kadın elinde yazlık şemsiye ve çantayla karşıdan geliyordu. Çiçek demeti kadar süslü ve güzel, neşeyle, sarhoş tavus gibi salınıyordu. Kıyafeti, parlak makyajı o kadar alışılmadık ve çarpıcı görkeme sahipti ki Allah adamı Seyit Mîrân Avrupai tarzda yarı çıplak giyinmiş bu kadının kendi evindeki dilber, yani Homa olduğunu bir süre için de olsa anlayamadı. Onu bu kıyafet, bu makyaj, yaydığı yasemin kokusuyla tanıyınca öyle afalladı, öyle perişan oldu ki durup onunla konuşmak, günün o saatinde o tarif edilmez kılıkla

nereye gittiğini sormak veya alıp eve götürmek güç geldi. Beyaz boynunun eğimi, cildindeki şehvet uyandıran pembeliği gösteren kasıtlı bir utangaçlıkla Venüs'ün güzelliğini unutturuyordu. Ayağında yılan derisi yüksek topuklu ayakkabı vardı; baldırları çıplaktı. Çorap giymişti ama giymese daha iyi olurdu. O gün evden çıkan sevgilisi o gönül parlatan şekli şemaliyle kuşkusuz Hürmüz incilerini Hocend pazarına götürüyor gibiydi. Yol üstünde, tezgâhı başında oturan beli iki büklüm, sakallı buzcu o güzellik, zarafet, dilberlik hazinesini seyre dalmıştı. Seyit Mîrân Sorabî'nin oradan geçtiğini asla fark etmedi. Şaklabanlık olsun diye kadının peşinden iki üç adım gitti. Başını, omuzlarını perestiş meyhanesinin piri gibi salladı, diğer esnafın da duyacağı yüksekçe sesle:

"Şu boya bosa bak vay anam! Nereye gidersin, desene kurban!"

Sonra geri döndü, hayâsızca bir özlemin, muratsızlığın belli olduğu, her zamanki inler gibi sesiyle, gırtlaktan:

"Gel billur, Feten* yüküm var."

Besbelli bu cehennemlik ihtiyarın kinayesi kadının hayâsız gözler önünde çekinmeden sergilediği çıplak, beyaz kollarıydı. Şerefsizlik ve namus utancı, hırsızların arkadan yaklaşıp nöbetçinin boynuna ip geçirmesi gibi gırtlağını sıktı. Taassubundan, kıskançlığından mosmor kesilmişti. O anda yer yarılsa da içine girseydi keşke! Geçtiği sırada kasap çırağının şaklaban buzcuya onun geldiğini haber verip uyardığını hissetti. Öfkeden kanı kaynıyordu Seyit Mîrân'ın. Zavallının önceden haberi yoktu ama şimdi her şeyi hissedebiliyordu. Kadın buradan her geçişinde böyle utanmazca bir şaklabanlığın konusu oluyordu. Kendisi de bir dereceye kadar bu durumdan haberdar olmuştu. Bu yarı işsiz veya hasret çeken heykellerin gönlünün arzusu olan bu kadın bir kerecik olsun, küçük bir şey satın almak için dükkânlarına dönmemişti. Altı yıl boyunca vakitli vakitsiz, örtülü veya örtüsüz, oradan geçmişti. Güzelliğinin âşığı olan o seyircilerin, tezgâhlarının başında duranların insan mı, heykel mi olduklarını görmek için asla geri dönmemişti. Orada kimseyi görmüyor gibi görünüyor, bir başka yerde onları görecek

* Hindistan'ın Gucerat bölgesinde bir şehir. (ç.n.)

olsa tanımıyordu. Çimenlikte salınan altın rengi sülün gibi geçip gidiyordu. Ama hiçbir bakışı da kaçırmıyordu. Kadınlık şahsiyetini, güzellik vakarını toplumun istediği şekilde koruyabilmişti. Ama yazık! Böyle laubalilik, rezillik pahasına! Bu kadın çirkinliği öyle bir duruma getirmişti ki ne kendi onurunu ne kocasının adını, hayâsını düşünüyordu. Seyit Mîrân şimdi anlıyordu önceki gece Homa'nın karanfil rengi kıyafet konusunu neden hınzırca ortaya attığını. Bu münasebetle onun zevkini sınamak istemişti.

"Keşke bugün onu götürüp kimsenin olmadığı bağda giyseydim! Bu yaz da bitti. Her gece rüyasını gördüğüm kıyafet içinde kendimi bir kez görmeme arzusu içimde kaldı. Kumaşını satın alıp, kısa kollu yaptırmak istiyorum."

Seyit Mîrân siyaseten susmuş, özellikle neden sözünün hilafına onu giyip dışarı çıktığı konusu üzerinde durmamıştı. Bu hususta Homa gevezelik ettikçe o daha az cevap vermiş, sonunda konu değişmişti.

Çok geçmeden Homa da geri döndü. Kocasının delice öfkesini ve derin hoşnutsuzluğunu anlamış gibiydi. Bundan önceki kendi kafasına göre takılmalarına rağmen söz konusu gezintiye göz yummuştu. Belki de kocasıyla birlikte çıkmayı bekliyordu. Odaya girince gözü kocasına ilişti. Onun gözündeki değerine, itibarına rağmen öyle bir yüz ifadesiyle karşılaştı ki selam vermeyi unuttu. Seyit Mîrân'ın kaşları çatılmış, dişlerini sıkar vaziyette tahta sandığa oturmuştu. Bakî Kabristanı'nın harap duvarında oturan temiz atası Emîrülmüminin'i andırıyordu tıpkı. Homa'nın yüksek topuklarının sesini işitti. Basamakları çıkıp odanın önünde göründüğünde hiçbir mantığın, kanıtın engelleyemeyeceği kahır ve gazapla gürledi:

"Şu hayâsız elbiseyi üstüne geçirmeyeceksin demedim mi sana?"

Nefret dolu gözlerle onun bacağını, baldırını, bütün endamını süzdü. Şimdi de kadının üstündeki değerli kıyafeti soyup parçalayacak gibiydi. Üstünde bir parça tükürük bulunan altdudağı titriyordu. Homa görünüşte sakin kalarak ama kalbi titreyerek şemsiye ile çantasını kapının yanındaki ilk rafa koyarak cevap verdi.

"Otuz tümen saydığım kıyafeti atayım mı yani?"

"Batsın otuz tümenin! Geber emi!"

Kadın adamın ona duyduğu saygıdan, sevgiden umudunu yitirmiş, rengi kireç gibi halde başını bir yana çevirdi:

"Oh! Rica ederim, tükür de öfken dinsin!"

Seyit Mîrân dişlerini sıktı, her türlü sevgiden uzak, kıvılcımlı gözlerle ona doğru yürüdü. Başparmağını diğer parmaklarına yanaştırdı, sağ yanağına hafif bir tokat vurdu.

"Hayâsız eşşoğlu eşek! Şimdi de benim namusumu mu beş paralık edeceksin?"

Homa geri çekildi; yanağını tuttu; afalladığını belli eden ıstırap ve tedirginlikle ona baktı. Ne olup bittiğini, kocasının maksadının ne kadar ciddi olduğunu anlamıyordu sanki. Seyit Mîrân'ın yüzünü, bakışlarını öyle görmemişti hiç. Şimdiye kadar aşkıyla bu adamın gönlünde kurduğu güzel, azametli dünyada yeni, aynı zamanda acayip bir şey keşfediyordu. Bütün eski tasavvurlar, geleceğe dönük umutları yıkılıyor, toz oluyordu. Koca evindeki bunca yıllık aşkı, ülfeti bir anda, bir hiç yüzünden nefrete dönüşmüştü. Ani bir kararla, hiç korkmadan sandığına koşarken:

"Evet, senin hayatını mahvettim, şimdi de şerefini beş paralık edeceğim. Gençliğimin en iyi altı yılını, temiz yüreklilikle senin gibi bir adamın yanında geçirdim. Bu bahaneler, tavırlar artık benden bıktığın anlamına gelmiyor mu? Böyleyse, bana el kaldırmana ne gerek vardı? Seninle dostluk âleminde yaşamaya karar vermiştik; beni dövmen dışında. Dün karına beni göndererek eski düzenine kavuşturacağına dair söz verdin. Seni avcumdan iyi tanırım; eşekliğimden niyetinizi anlayamadım; çevirdiğiniz dolabı görüp uyanamadım. İçin rahat olsun; bu evde aşağılanacak biri değilim. Beni böyle uygunsuz, aşağılayıcı tavırlarla evden kovmadan önce, git karının gönlünü al. O zamana kadar gitmiş olurum."

"Gidersen git; cehenneme kadar. Hatta bir an önce gözümün önünden defolup gidersen iyi olur. Vücudunun her yerini çarşıda, pazarda herkesin gördüğü kadın onlara layıktır. Devekuşu gibi başımı kuma gömüp bu utancı görmezden gelemem. Oh, Homa, nasıl utanmadan böyle çıplak halde dışarı çıkabiliyorsun?

Hatta... Bundan sonra ben o yoldan nasıl geçeceğim, bilemiyorum. Elâlem senin gibi bir taşbebeğe sahip olduğum için parmakla gösterecek beni. Benimle birlikte yaşarken seni mutlu eden şey bu mu?"

"Yeter, kes artık! Beni paçavraya çevirme. Senin evinde yokken, o sokaktan başın dik geçersin. Ben en büyük cinayeti işledim, en büyük hainliği ettim. Ben lanetlenmeye, taşlanmaya layık biriyim. Sen ne dersen, başkaları ne derse, öyleyim. Ama artık burada yerim yok."

Homa ağlayarak iç çekti. Sandıktaki bohçasını açtı. Kırmızı kıyafetini içine koyarken gözyaşlarını sildi; dalgınlık ve perişanlıkla bir şeyler çıkardı.

Seyit Mîrân onun haline acıdı. Tükürüğünü zorla yuttu, daha yumuşak bir sesle:

"Boşuna arayıp durma. Bu sandık, içindekilerle beraber senindir. Kilitle sandığı; nereye gideceksen söyle; hamal tutayım, yanın sıra götürsün."

İfadesinde uzlaşamaya delalet eden bir alay vardı. Homa içinde bulunduğu müşkül ve taşkın durumdayken kalbi daha da kırılmış olarak sözünü ciddiye aldı. Gözlerinden sıcak gözyaşı damladı. Raftan makyaj kutusunu, aslında kendine ait olmayan ama ayağının önünde açılıvermiş derin bir kuyu varmış gibi aydınlık olmayan, öngörülemeyen hayatında lazım olacak şeyleri bir bir aldı, sandığa koydu. Gaz lambasının gazını boşalttı. Tuzluk, tabak, kaşık, bakır maşrapa, başka ıvır zıvır ne varsa, hemen hemen sandığı doldurdu. Seyit Mîrân hasır iskemlenin koluna oturmuş, göz ucuyla ona bakıyordu. Bir süre önceki öfkesini yenmek için sigara sarmakla meşgul oluyordu.

Homa makyaj yaparken hep faydalandığı, rahmetli Hale Bigim'in eskiden satın aldığı değerli yadigârlardan biri olan ayaklı, süslü aynayı aldı; ağlamaklı bir tebessümle Seyit Mîrân'a baktı. Ahu'nun memurları olan Hurşid'in kızı ile Ekrem hayatın bir köşesinden onları izliyordu. Homa konuşmadan önce adam ona doğru elini salladı.

"O da senin. Şu halılardan birini de sana veriyorum. Ağır, hafif, işine yarayacak her parçayı alabilirsin. Gençliğinin en iyi altı yılını benim gibi bir adamın yanında telef eden kadının

evden ayrılırken bu kadar hakkı var... (Cümlesini tamamlamadı.) Birkaç ev eşyasının olması veya olmaması benim hayatımı çok etkilemez. Oysa senin için önemlidir. Bu odada ne varsa, elinin değdiği her şey senin olsun."

"İyiliğinden memnunum. Bir tek halı, Ahu izin verirse, bana yeter. Tek sevindiğim şey, senin evinden başım dik olarak çıkmak. Artık benim için kâfi. İzin ver gideyim; küçük çocukları olan bir kadının mutluluk anahtarını ona iade edeyim. Altı yılı o gam içinde, ben korkuyla geçirdim. Korku içinde yaşamak, gam içinde yaşamaktan çok daha zor ve öldürücü. Benim insanlık şahsiyetimi yitirdiğimi, onu bulmak için çabalamadığımı da söylüyorsun; sana hak vermeyeyim mi? Hiç olmazsa kendimi sokakta görünce, kim, ne olduğumu, ne yapmam gerektiğini bilirim.

"Git, Allah'a emanet ol. Benim için de yetti artık. Bırak birkaç sabah da gönül huzuruyla yaşayayım. Aşk cenneti bütün ilahi azametine rağmen, hayat sorumluluğundan uzaksa, cehennemden de aşağıdadır. Biz daha ilk günden beri birbirimiz için yaratılmamıştık. Ama zorla birbirimize yapışıyor, oyun oynuyorduk. Git, Allah'a emanet ol. Aramızdaki sözleşme bu andan itibaren bitmiştir."

Homa sandığı kilitledi. Yıkanmış, yıkanmamış bir iki giysisinin, mücevher kutusunun bulunduğu bohçayı koltuğuna sıkıştırdı. Kocasının arkasındaki bir cüzlük küçük boy *Kuran*'ı yanına aldı, üstünde kısa kollu o elbisesi, başında örtüsüyle odadan çıktı. Basamaklardan inerken kalbi yerinde değildi sanki. Umutsuzca göz ucuyla hayatta Hurşid'i aradıysa da bulamadı. Kadın evde yoktu anlaşılan. Yoksa karşılıklı saygı, ünsiyet, vazife gereğince, tuz hakkı olarak koşar, önünü keserdi. Yazık! Bir süredir sabahları güneş doğar doğmaz ütücülük için evden çıkıyor, ancak karanlık çöktüğünde evde görülüyordu. Hayatta, havuz başına güler yüzle oturmuş, geceden kalma bulaşıkları yıkayan Ekrem, yerinden kalkmadan, bilmezden geliyormuş gibi yapmadan:

"Homa Hanım, hiç utanmıyor musun? Bak şu kabahate! Bunca yıllık iyi kötü yaşantıdan sonra, bir azar işittin diye adamı bırakıp gidiyor musun? Bu kadar çıtkırıldım mısın? Maşallah pek de tuz hakkı bilirmişsin!"

Homa geçerken:

"Bu lafları ona söyleyin Ekrem Hanım, bana değil. Cennet artık sitemine değmez. Bu adamla, kaba sözleriyle yaşamaktansa orospuların hayâsı veya rezilliği içinde yaşamak iyidir. O artık bıktı benden."

Evde uyuyan Hancan konuşma sesini duyunca kapıya çıktı, karısına sert işaretlerle kalkıp eve gelmesini emretti. Homa alevlerin ortasından geçiyormuş gibi adım atarak hayatı geçti, koridorun kıvrımında gözden kayboldu. Bu sırada Seyit Mîrân yakası açık gömleğiyle büyük odanın penceresinin önüne geldi. Orada diz çöktü, muhatabı Ekrem ile kocasıymış gibi:

"Bu kadın da kendini fasulye gibi nimetten saydı. Üstelemeyin, bırakın, nereye giderse gitsin."

Seyit Mîrân birkaç dakika sonra evden çıkıp işine gücüne bakmak üzere hayata geldi. Basamakların kenarında sabırla pantolonunun paça kıvrımına giren toprak ile buğdayı silkeledi. Şapkasının tozunu üfledi. Bunun anlamı, Homa'nın gitmesine, varlığının olup olmamasına karşı soğukkanlıyım demekti. Şimdi de evden onun için çıkmıyordu. Biraz oyalandı. Sigarasını sonuna kadar içti; ağızlığının deliğini avuç darbesiyle açtı, yürürken kendi kendine:

"Ben onu boşamak istersem, bu doğru yol olmaz. Yarın Hâlû Kereme haber salayım. Bir iş için gelsin; elini onun eline teslim edeyim."

Evden çıkarken maksadı Homa'nın önünü kesmek değildi. Çünkü genç kadının o gidişle güneş batmadan, akşamüstü evine döneceğinden emindi. Ama onu gölge gibi izlemek, o haliyle nereye gittiğini görmek istiyordu. Onun şehirde ailecek gidip geleceği iki dostundan başka kimsesi yoktu. Onlar da kocasına küstü diye onu geceleyin misafir edecek kişiler değildi. Homa odada rahat ev kıyafetini giyecek zaman da bulamamıştı. O yarı çıplak vaziyetiyle, korse gibi her yerini sıkan kıyafetle nereye giderse gitsin, rahatsızdı.

Gurup vakti elinde sengek ekmeği, çadorunun altında pişmiş patatesle işinden dönen Hurşid Hanım sokak başında ev sahibiyle yüz yüze geldi. Adamın tavırları acılı, hareketleri yorgundu. Kadim, işbilir komşusuyla birkaç adım omuz omuza yürüdü, sır verir gibi kısaca açıldı:

"Homa'yı dövdüm. Bana küstü. Nereye gittiğini bilmiyorum. Döner mi acaba diye burada durdum."

İşçi kadın, adamın kadınların, özellikle Homa'nın huyu hakkındaki bilgisizliğini alaya alarak:

"Aaaa! Küstüyse kendiliğinden döner mi? Belki Aga Bozorg'un evine gitmiştir. Ben şimdi döner, etrafı kolaçan ederim. Sen de burada durma; iyi değil. Nereye gittiyse, geri döner."

Hurşid sözünü bitirdikten sonra hızla eve girdi. Ekmeği, fakirane yiyeceğini kızına teslim edip hemen geri döndü. On beş, yirmi dakika geçmemişti. Odaya girip ışığı yakan Seyit Mîrân kadının yorgun, çatallanmış sesini işitti. Çocuklarıyla kavga ediyordu. Kadın görevinden dönmüştü. Görünüşe bakılırsa, döndüğünde birlikte sofraya oturacaklardı ama çocuklar kıtlıktan çıkmış gibi patatesleri yemişlerdi. Hurşid kendi huysuzluğunu bastırmaya çalışarak büyük odaya gitti. Hayır işareti olarak başını kaldırdı, yine ev sahibine güvence verdi:

"Rahatsız olma. Ben nereye gittiğini biliyorum. Bir lokma ekmek yiyip kendime geleyim. Sonra hangi cehenneme gittiyse bulurum onu. Cahil karı çocuk mu oldu ne? Gecenin bu vaktindeki edalar da ne demek oluyor? Gece karanlığının kör için kuyu neyse kadın için ne tehlike olduğunu bilmiyor mu? Nerede olursa olsun, tek başına dönebilecek biri değil artık. Meşhedî, kavga mı ettiniz de dövdün onu? Mesele neydi?"

Komşu kadın duvar dibindeki halının ucuna oturdu, ayağını uzattı; ağrıdan, yorgunluktan inledi. Ayakucuna basa basa gelen, bir kenarda duran Ahu:

"Ne dayağı? İki parmağıyla dokundu ona. İkindi vakti süslü püslü kıyafetiyle sokağa çıkmak istedi. Madem çekip gitmek veya küsmek istiyordu; peki neden üstünü değiştirmedi? Ha; düzgün görüneceğim diye belinden aşağı hiçbir şey giyinmemişti. Kocasının yanında üstünü değiştirmekten utanıyor ya da korkuyordu. Bu kadın neden şerefini düşünmez ki?"

Tekrar öfkesi kabaran Seyit Mîrân işaretparmağını havada salladı:

"Hurşid; sadece nereye gittiğini bileyim; vallahi billahi yarın güneş doğduğunda onu boşayacağım! Benim karım değilken

canının istediği gibi giyinsin, istediği gibi davransın, hangi cehenneme giderse gitsin."

Ayakta duran Ahu duvara dayandı. Tarafsızmış gibi davranarak gözlerini açtı, sözüne ekledi:

"Benim için anlaması güç şey. Homa o alamet kıyafetiyle, yarı çıplak kılığıyla geceyi kocasının evinden başka yerde geçirebilir mi? Eş dostun evi olsa da, erkeksiz ev nerede var? Ne ayıp şey! Hayâsızlık edenlerin hayatın böyle önemli meselelerinin ne olduğunu anlaması lazım. Hatta yarın bu adamın karısı olmayacağını bilse bile, boşanmadan önce davranışlarına dikkat etmesi gerek. Ama bu imamzadenin mucizesi bundan başka bir şey değil."

Hurşid ekledi:

"Eş dostun evine gitmiş olsa, şimdiye kadar habersiz bırakılmazdınız. Birini gönderir, hemen size söylerlerdi. Bir yere gitmişse, yakında geri dönmeyecektir. Dönmezse... Hayır, hayır, yabancı birinin evine gitmesi mümkün değil. Homa böyle bir kadın olsa, şimdiye kadar bu evde durmazdı. Allah biliyor ya, gezmeyi seven, başına buyruk bir kadın. Sarhoş çimenlik kuşu açık havayı, bakmayı, bakılmayı sever ama heves düşkünü ve hercai değil. Gençliğin, güzelliğin gereği bu Meşhedî. Kucağına bir çocuk koyup meşgale çıkartsaydın, bütün bu rahatsızlıklardan, sinirlenmelerden kurtulurdun. O seni seviyor, bunu net olarak söyleyebilirim. Çünkü defalarca itiraf etti bana. Bütün bunlara rağmen eninde sonunda size ayrılık göründüğünü söyleyeyim. Daha ilk günü söyledim; yine söylüyorum; onu bugün boşamazsan, yarın boşayacaksın. Aşkıyla kocasının boynuna ip geçirip çeken kadını o iple boğmak gerek."

Ahu'nun içi kaynıyordu. İçten gelen bir gülümsemeyle atıldı:

"Bizi kara çula oturttuktan sonra faydası ne? Herkes benimle aynı görüşte."

Gece karanlığı her yeri siyah kefen gibi örtmüştü. Karanlık, korkunç bir hayalet gibi hayatı, duvarları, kapıyı yutmuştu. Sanki fırtınadan sonra ölüyü yavaş yavaş sahile vurduran deniz gibiydi. Homa şöyle dursun, komşulardan bile hiçbir yalnız ve genç kadın gecenin o vaktine kadar eve gelmezlik etmemişti. Ahu ile Hurşid Hanım Seyit Mîrân'ın talimatıyla çadorlarını

başlarına geçirip inatçı kadını bulmak için evden çıktılar. Onu bulmak zor iş miydi? Kuşkusuz hayır. Her nereye gittiyse, onu kendi haline bırakmak mı gerekirdi? Kesinlikle bundan kötü bir hata olamazdı. Seyit Mîrân kadınlarla birlikte koridora kadar gitti:

"Sanırım önce Terzi Raziye'nin evine gideceksiniz. Tabii ki Homa'yı aradığınızı söylemeyeceksiniz." (Merziye adını yanlışlıkla Raziye olarak zikretti.)

Hurşid Hanım:

"Aaaa, tabii ki söylemeyeceğiz be adam! Senin tembihlemen gerekmez. Biz de her şeyin yolunu yordamını biliriz. Aga Bozorg'un evine gittiğimde de 'Bizim Muhammed Huseyn kayboldu. Buraya geldi mi acaba?' dedim. Başka yere gittiğimizde de aynı şeyi söyleyeceğiz. Homa ordaysa, ne için geldiğimizi anlarlar. Sen Kamer veziri bu işlerde hafife alma; hele hele Şems vezir de yanındaysa."*

Seyit Mîrân şöyle bir gülümseyerek geri döndü, karanlıkta hayatın bir köşesinde yürümeye başladı. Kamer vezir onun komşu kadına taktığı lakaptı. Bir dereceye kadar da özelliklerine uyuyordu. Homa'yı bulup eve getirecek olurlarsa, o gece ona bir şey söylenmesi doğru olmazdı. Bu tokadı altı yıl önce, henüz onu resmi nikâhına almadığı zaman vurmuş olsa, şimdi iş buralara kadar varmazdı. Vaktiyle Homa dar vakitte evden çıkmış, gece yarısı saat ikide gelmişti. Kabahat kendindeydi; kadına yuları kaptırmıştı bir kere. Şimdi onun önüne geçebilecek, onu istediği gibi idare edebilecek miydi? Onunla yaşamaya devam edecekse, belki ancak Hurşid Hanım'ın dediği gibi bugün onu boşaması, yarın boşamaktan iyiydi.

Dakikalar ağır ağır geçiyordu. Yelkovan bir tur dönene kadar Seyit Mîrân iki kere cebinden saati çıkarıp bakıyordu. Sonunda iki kadın kayıplara karışan, ağıldan kaçan o keçinin en küçük bir izine rastlamadan, gecenin dördünde eve döndü. O zamana kadar birkaç defa evin kapısı çalınmış, insani vazife olarak durum sorulmuştu:

"Hurşid Hanım'ın kaybolan küçük çocuğu bulundu mu?"

* Emir Arslan hikâyesinde Şems vezir ile Kamer vezir biri iyi, biri kötü, iki zıt karakterli vezirdir. (ç.n.)

Arayan iki kadın, bir meseleyi çözememişti. Homa'nın kapısına baktığı, gitmiş olabileceği her kapıyı çalmışlardı. Homa'nın eski arkadaşı Süsen ile babası evde yoktu; aşçıları kapıya çıkmıştı. Kocasız yaşayan Terzi Merziye'nin üstündeydi gözler. Nene Bîbî'nin evine gelince, kendisiyle damadı da arayanlara katılmıştı. İki buçuk saat boyunca iki kadın elinde fener, büyük şehrin mahallelerinin yarısını arşınlamıştı. Bazen hızlı yürümekten fenerleri sönmüştü. Bazen yorgunluktan, nefes nefese kalmaktan, hele hele yarım hasta olup dalağı şişen Hurşid bir köşeye ilişmişti. Kendi gölgelerinden, ayak seslerinden ürker olmuşlardı. Her yerde bir şey söylemiş, bir şey işitmişlerdi. Kısacası ceplerinde dağılmış tespih tanesi gibi birçok malumatla eve dönmüşlerdi. Söylemeye bile gerek olmayan bu olaylı dolaşmanın asıl meselesi şuydu: Umutsuzluk bir yana, Homa'nın izine bile rastlamamışlardı. Şimdi gönüllerinin dilediği şeyin aksine herkes anlamıştı ki Seyit Mîrân Sorabî'nin küçük karısı küçük bir kavgadan sonra kocasının evini terk etmiş, kayıplara karışmıştı.

Gece sona erdi; Seyit Mîrân'ın soyunmadan sabaha kadar iskemle üstünde oturup peş peşe sigara içtiği dertli gece. Kafese koyulmuş aslan gibi odada enine boyuna yürüyor, zaman zaman hayatın kapalı kapısına kadar gidip geri dönüyordu. Bazı komşular güzelliği, alımı ile parmakla gösterilen genç kadının kaçar gibi kayboluşunu pis pis sırıtarak, anlamlı anlamlı göz kırparak başka şekilde yorumluyor, tasdik ediyordu. Bu yorumlar insanların cibilliyetsizliğinden, kötü konuşma huyundan ziyade bir nevi kadının güzelliğine tapınmaktan kaynaklanıyordu. Nereye gitmiş olabilirdi? "Bu adamla yaşamaktansa, orospuların hayâsızlığı, rezilliği içinde yaşamak daha iyi!" Evden çıkarken Homa'nın ağzından çıkan, bir günde herkesin ağzında bakla olan bu cümle, dünyayı gösteren kadehin Bîjen'i Efrasyab'ın kuyusunda göstermesi gibi kadının şehirde bulunduğu yeri gösteremez miydi?

Seyit Mîrân öğleye doğru yorgun, bitkin, umutsuz bir halde caddede Ekrem'in kocasıyla karşılaştı. Birkaç gündür işsiz kalan veya bizzat işi bırakan bu adamın durumunda hep şüphe vardı. İnsanlar ondan korkuyordu. Gizli polis olduğu, aynı zamanda

hırsızlarla irtibatta bulunduğu söyleniyordu. Gerçek şuydu: Hancan teşkilat için önemli bir iş yapmadan veya istihbaratın resmi üyesi olmadan, devletin tayınına yapışmıştı. O istihbaratla, istihbarat onunla oyun oynayıp duruyordu. Suyılanı gibiydi; ısırıyordu ama zehri yoktu. Seyit Mîrân diğer komşusu Agacan gibi hoşlanmadığı, araştırmadan etmeden onu kiracı olarak kabul etmekten pişman olduğu halde, kalbinin bir köşesinde de ona karşı hakşinaslık hissediyordu. Arkasından söylenen bunca lafa rağmen, bir gün bu adam ona Homa'nın yakını Cafir'in istihbarat tarafından takip edildiğini, eve gelmesine izin vermemesini söylememiş miydi? Kumaşların yakalanmasından bir ay önce, bir akşam dükkân kapısının önünde ona evde kaçak mal varsa, en kısa zamanda yerini değiştirmesini tavsiye etmemiş miydi? Bu adam kötü de olsa, ona hizmette bulunmuştu. Bütün kötü ahlakına rağmen, evdeydi; dışarıda işi gücü yoksa, odasına girip yatar, asla ortalıkta görünmez, şarkı söylemezdi. Ekrem onu sevmese de, hangi cezbeden kaynaklanıyorsa, onunla yüksek sesle konuşamazdı.

Bir defasında Hancan Hacı Ahund Köprüsü üstündeki yolda, meşhur Zanaatkârlar Sokağı'nın alt tarafında, sırtını elektrik direğine dayamış, Goethe'nin hikâyesindeki Mephistopheles'in şeytanca sırıtmasıyla yolun diğer tarafında, karşıdaki iki katlı binaya bakıyordu. Seyit Mîrân bu sırıtmayı daha önceden biliyordu. Zaten bu yüzden ondan nefret ediyordu. Ne zaman Homa ile omuz omuza yoldan giderlerken görse, sanki aralarındaki sırları biliyormuş gibi bir halde selam verirdi.

Hancan onu görünce:

"Hah, tam zamanında geldin. Şuraya bak; çıplak kollu kadın!"

Hemen yandaki balkonlu, yarı kapalı pencereyi işaret etti. Tüllü perdenin arkasından boyu bosu süslü, gecelikli, beyaz kollu, uzun salkım küpeli bir kadın görünüyordu. Tombul yüzlü, şişmiş gözlü, pür makyaj başka bir kadın pencereyi açtı, caddenin kuzeyine, güneyine, elektrik direği yanındaki seyircilere sert sert baktı, dilencilere edilen küfür gibi bir şırfıntılıkla kapadı. Seyit Mîrân Hancan'ın bu işaretinden henüz konuyu anlamamıştı. Ancak işaret edilenlerin nasıl kadınlar olduğunu pekâlâ biliyordu. Burası, şehrin tanınmış ve nüfuzlu reis hanımı

İsmet Kurde'nin evi veya iş merkeziydi. Çırakları da aynı renktendi. Hancan kendisini büyük bir insanla aynı seviyede gören birinin rezil bakışıyla onun gözlerine baktı, ikirciklenerek:

"Sence o değil mi?"

Söz konusu kadın bu sırada dolanıp pencereye yaklaştı. Çıplak ve güzel kol ve göğsüyle hiç münasebeti olmayan nefretli yüzü mide bulandırıcıydı. Vücudundaki kanın yarısı yüzüne hücum eden Seyit Mîrân çiçek bozuğu adama orman yırtıcıları gibi öyle zehirli ve kıvılcımlı gözlerle baktı ki arkasında elektrik direği olmasa on adım geri gider, baş aşağı köprüden düşerdi. Dişlerini sıktı, söz söyleyecek gücü olmadığından düşmanca tavırlarla onun yanından ayrıldı. Gözünün önünü görebilmesi için zaman geçmeliydi. Öfkesi başını öyle ağrıtmıştı ki az daha kör olacaktı. Yüksek sesle ağzına geleni söyledi:

"Geveze eşşoğlu eşek! Halim olsa ağzını burnunu dağıtırdım. Namussuz, hırsız herif! Meteliğe kurşun atarsın. Senin hayâsız orospu karın bir kesimlik saten kumaşa eteğini kaldırıp külüstür malını bana göstermeye hazır. Ne zaman hayat kapısını çalsam, ayağı çıplak, başı örtüsüz kapıda biter. Bir gün yolunun bu eve düştüğünü görürüm inşallah! Şerefsiz külhanbeyi! Bugün yarın çulunu sırtına yükleyeceğim!"

Bu sırada o kadar öfkeliydi ki Homa'yı boşamak dışında bir şey düşünmüyordu. Öğle yemeği vaktiydi. Eve gidecek yerde dosdoğru notere koştu. Yolun yarısındayken faytonla geri döndü, dükkândan biraz bozuk para ile kâğıt para aldı. Notere geldiğinde beklentisinin aksine dostu Şeyhülislam yemeğe gitmişti. O da mı gitseydi; bir saat sonra veya yarın mı dönseydi? O utanç, hepsinden kötüsü içinde yalazlanan gazap içindeyken Homa'yı boşamadan eşin dostun yüzüne bakması mümkün değildi. Israrcılığı burada kendini gösteriyordu.

İkindi vakti saat dörtte eve geldi. Dudaklarının renginden henüz öğle yemeği yemediği anlaşılıyordu. Ahu onu beklemek için eyvan gölgesinde oturmuş, Ekrem'le çarık dokuyor, konuşuyordu. Hurşid'in oğlu Muhammed Huseyn bağlı başıyla, Mehdi'yi dondurma makinesi yapmış, arkadan elini omuzlarına koymuş, iteliyor, oynuyorlardı. Daha yarım saat önce iki çocuk şeftali çekirdeği yüzünden kavga etmiş, Muhammed Huseyn'in

başı kanamıştı. Ahu çocuklarına bu keloğlanın yediği şeyden kalan varsa yememelerini söyleyebiliyordu ama onunla oyun oynamamalarını söyleyemezdi. Yukarı sokaktaki komşu kadınlardan biri de göz ağrısı geçsin diye çocuğunun kulağını deldirmeye gelmişti. Hurşid'in kızı Ahu Hanım'ın emriyle ayağı çıplak, hayatta sıvalı duvarlarda çakmak taşı arıyordu.

Seyit Mîrân koridorun son basamağından başlayıp büyük odada sonlanan her zamanki yolundan saptı, eyvanın granit taşına oturdu. Kararmış yüzü derin çizgilerle yorgun ve solgun görünüyordu. Ahu'ya meraklı meraklı baktı; şapkasını geri çekti, mendiliyle yüksek alnında parlayan irili ufaklı ter tanelerini sildi, bir tür iftiharla nefes aldı:

"Şimdi hangi cehenneme gittiyse, ne dönmesini isterim, ne o zor yılları."

Elini bir yöne doğru hareket ettirdi; gözleri ışılayarak ekledi:

"Boşadım onu."

Ekrem duyduğuna inanamayarak, şaşkınlıkla sordu:

"Ne diyorsun? Sahiden Homa'yı boşadın mı?"

"Şaşılacak nesi var bunun? Benden kopan eli ister köpek yesin, ister kedi. Öğleden beri tek ayak üstünde noterde duruyordum. Bu kadar çabuk muvaffak olacağımı sanmıyordum. Çünkü noterler genellikle boşanma vaktinde adamın başını döndürür. Şeyhülislam beni görünce sordum: 'Çürüyen dişin çaresi ne?' 'Gerçekten çürümüşse, çekmektir' dedi. 'Çürümeyi kim teşhis edecek?' dedim. 'Şeriat mahkemesine göre dişin sahibi' dedi. 'Pekâlâ,' dedim, 'şu yüz tümen karımın mehir parası, şu on tümen de çırağın bahşişi. Bugün benim için çok koşuştu. Beni şu diş ağrısından hemen kurtar!' dedim. Böylece bir şey demeden, diyemeden siga nikâhını iptal etti. Boşanma belgesini yazdı; yarın imzalayacağım. Üç aylık nafakasını da istihkakının iki katı olarak verdim."

Ahu bir an için kocasının ne dediğini anlamadı. Hafifçe inledi; oturduğu yerde biraz daha küçüldü. Aşırı sevinçten zayıflık ve gevşeklik hissetti. Elinde olmadan kocasından Ekrem'e, yarım aşina olduğu komşuya baktı; dudakları hafifçe titredi. Ekrem delicesine ona koştu; çarık işini elinden aldı, yanaklarını öpücük yağmuruna tuttu.

"Bacım, başörtün benden. Dün hayatta onun kuşu öttü; gidici olduğunu haber verdim. Haydi, bu akşam şenlik var evde. Kimse hiçbir eğlenceden çekinmesin. Aaa, kalk, git, elini öp."

Kadınlar ciyak ciyak çevresini sarıp müjdesini istiyor, Ahu sürekli gülümsüyordu. Nihayet Berzedemağ bağındaki muşmula ağacı mucizesini göstermişti. Şükürler olsun Yüce Yaradan'a! Hurşid'in kızı için ebleh, akılsız, hayatın iyi kötü yanlarını bilmez denilse de yavaşça Ahu'ya yaklaştı, kulağına bir şey söyledi; Ahu güldü; bir şahi verdi ona, kırık bir testiyi kadının damından aşağı atsın diye. Seyit Mîrân kalkıp odaya girerken kesin bir ifadeyle:

"Bütün kadınlar gibi saygınlığıyla, şerefiyle bu evi terk etmiş olsaydı, bütün hoşgörümle evden istediği eşyayı ona vermeye hazırdım. Madem bu hatayı yaptı, ona zırnık koklatmam. Nafakasını yeteri kadar verdim. Böyle bir kadına daha fazla merhamet edilmez. Ahu, odaya gel, yirmi dört saattir boğazımdan bir şey geçmedi."

Ahu kocasına yemek ısıtmak için mutfağa giderken kuş gibi uçuyordu adeta. Yine de görünüşte metanetini elden bırakmamıştı. Onun yerinde başkaları olsa raks ederdi. Kalbinin kapısı bir kez daha hayatının, saadetinin elden gitmiş baharına açılmıştı. Altı yıl boyunca elmas kırıntısı gibi ciğerini paramparça eden uğursuz kederi güneşe koyulan kâfur gibi birdenbire yok olmuştu. Eskide kalan acı hatıraların gönül levhasından silinmesi için uzun süre geçmesi gerekiyordu. Gök gürültülerinin dağlarda yankılanması gibi onun da kulağından gitmesi için henüz erkendi. Ama her halükârda olayların elle hissedilir gerçekleri fırtınanın bittiğine tanıklık ediyordu. Bu karanlık ve acı altı yıl, gördüğü korkunç bir kâbus değil miydi? Şimdi o uykudan uyanıyordu. Kocası eskiden olduğu gibi, ışık tayfının kara bir lekeyle kesildiği mazideki gibi ortaksız, rakipsiz olarak ona aitti. Bir zamanlar eve girdiğinde tebessüm ederek eyvana karşılamaya koştuğu, evden çıkarken omuzlarını fırçalama bahanesiyle çevresinde dört döndüğü kocasıydı.

Odada kocası yemek yerken, Ekrem'in de dediği gibi, hakşinaslık göstergesi olarak kocasının damarları dal dal kabarmış, iş gören, erkek ellerini gözyaşına bulanmış öpücüklerle ıslatmak

istiyordu. Bu iş için daha iyi vakit ve fırsat da vardı. Bunca yıllık kinler, içe atmalar bir saatte tertemiz dostluğa, sevgiye dönüşmüştü.

Kocası orada bir saat uyudu, sonra kalkıp evden çıktı. Ahu akşama kadar anahtarının elinde olduğu büyük odaya uğradı. Her defasında uzun uzadıya eski misafir odasının döşemelerini, eşyasını, kapısını, duvarını malları yanmış, suya batmış bir tüccar gibi dikkatle inceledi. Homa'nın giderken almayı unuttuğu tül başörtüsü iskemlenin arkasına düşmüştü. Odada onun yasemin kokusu vardı henüz. Hevesle, yeni gelin gibi aldığı yüzlerce eşyasının bulunduğu giysi sandığı her zamanki yerinde duruyordu. Homa altınlarını götürmüştü. Acaba bu sandığı veya içindeki bazı şeyleri götürememesi mümkün müydü? Cehenneme kadar! Bu sandığı da götürüp kendine ait hiçbir yadigâr bırakmasa çok daha iyi olurdu. Ama ne iyi oldu da kocası ona halıyı vermekten vazgeçti. Bir gün bütün halıları dışarı çıkarıp bunca yılın tozunu, pisini silkelemesi gerekiyordu. Bazılarının güve yeniği olabileceği aklına geldi. Son kez odaya giderken lambayı yaktı, fitilini aşağı çekti. Kapıyı, pencereyi sıkıca kapadı; ölüsü dirilmiş birinin afallamış sevinciyle odasına döndü. Tedavisi güç beze ameliyatı geçirmiş bir hasta gibi kendini rahatlamış, hafiflemiş görüyordu. Tamamen haklıydı. Zeus'un tanrılık gücüyle ellerini bağladığı altın zincir, ayaklarına bağlanan örsle bulutlara asılmıştı. Şimdi o zincir gayıb kılıcıyla kesilmişti; yeryüzünde kendi tanrılık makamındaydı. Bundan iyi mutluluk olur muydu? Ayağı karpuz kabuğu üstünde duran sigalı kadın altı öldürücü yıl boyunca gulyabani gibi onun hayatının, ocağının üzerine çökmüştü. Onun elinden neler çekmemişti ki! Bununla birlikte gitmesi ne kadar da bir saç teline bağlıydı!

Homa'nın boşanması, başkalarının yanında bulunması dolayısıyla sevinçten içi içine sığmayan çocuklar, yaz mevsimi olmasına rağmen geceleyin her zamankinden uzun oturdu. Seyit Mîrân uzun deniz seferlerinden, tehlikelerden, belalardan sonra sağ salim aile ocağına dönen eski ipek tüccarı gibi ayrılık derdi çekmiş çocuklarına, karısına lütufla, güzellikle davranıyordu. Bunların arasında Ahu yaşça hepsinden büyüktü ama o anda duyduğu küçüklük duygusuyla kendini onlardan küçük

görüyordu. Gözlerine tatlı bir mahmurluk çökmüştü; çocuklarıyla gülüşerek, şakalaşarak, konuşarak bunu gizliyordu. Seyit Mîrân'ın hareketleri, bakış tarzı yorgun ve bir dereceye kadar yabancıydı. Yaptıklarını geçmişin telafisi için yeterli görmüyor gibiydi.

Ahu kocasının büyük odadan getirdiği yatağını ayrı serdi. Sevgili kocasından altı yıllık ayrılıktan sonra şimdi ona kavuşuyordu. Amansız bir kuraklık yılında son damarlarına kadar suyunu yitirmiş genç nar ağacı gibi susuzdu. Sevdalı başı yorgun, söz dolu yüreği kanlıydı. Aynı zamanda yeterince sakin ve acelesiz görüyordu. Kadınca perhizkârlığı mukaddes bir örtü gibi onu adamdan, adamı ondan ayırıyordu. Aşk mideyi doyuracak ekmek, peynir miydi? Yahut insanlığın yüce işi gibi makamları mı vardı? O sevgilinin yolunda ilerlemek mi gerekiyordu? Bu kocası eskiden ona sevgisizlik göstermemiş miydi? Sevginin, sefanın ve en temiz insanlık duygularının tecelli ettiği yer olan umut dolu kalp şişesini cefa taşıyla kırmamış mıydı? Vefalı karısına yaptığı haksızlıklardan pişman olduktan sonra onu en iyi şekilde teselli etmesi gerekmiyor muydu?

Seyit Mîrân tamamen uykuya, yorgunluğa teslim olmuşken Ahu'nun zarif ruhunun dallarına hatıraların, umutların hücumu onu heyecanlandırıyordu.

Her gece nasıl gamdan uyumadıysa, o gece sevincinden uyumadı. Geçmiş geçmişti; şimdiki zaman da önemli değildi. Geleceği anlamak gerekiyordu. Şimdi günler onun muradınca olmuştu; zamanı yeniden başlatmak için yeterince vakit vardı. Meşhur söz vardır; çimenliğin kadrini perişan bülbül bilir.

Çocuklar uykusuz kalmıştı; zevkten veya meraktan zamanlı zamansız yastıktan başlarını kaldırıp babalarının durumunu soruyorlardı. Ahu davranışları ne kadar mesafeli olsa da kocasının cismani arzuları olduğunu kabul ediyordu.

Sabahleyin çay içilirken Seyit Mîrân ona barışmayı ifade eden gözlerle baktı, kraliçelik hükmünü, tahtını, bahtını eline verdi. Altı yıl sonra ilk defa çocukların birbiriyle ilişkileri güzelleşti, davranışları ağırlaşıp renklendi. Sevinçten yana annelerinden geri kalmıyorlardı. Ahu kocasının zarif gülüşlerinin kendinde uyandırdığı duyguyla bir karar verdi. Çocukları bir

yere gönderip ev boşaldığında veya büyük odaya gittiğinde Seyit Mîrân'a işaret edecek, orada hatırı sayılır bir öpücük verip öpücük alacaktı. Yanıp tutuştuğu bir öpücük, muhabbetin mührü, gönül kapısının anahtarı olan bir öpücük. Böylece aldığı hükmün altını imzalatacaktı.

Bu telaş içindeyken kapı tokmağının sesi işitildi. Bir dakika sonra herkes şaşkınlık içinde Mirza Nebî'yi gördü. İki adım arkasından da Homa hayata girdi.

Mirza Nebî bu eve geldiğinde –Seyit Mîrân olsun olmasın– her zamanki âdeti dosdoğru çocukların odasına gitmekti. Orası Homa'nın odasından daha rahattı.

Ahu onu ve arkasından gelip basamakları ikirciklenerek çıkan Homa'yı görünce, kapı eşiğinde Azrail'i görmüş gibi oldu. Canında soğuk bir titreme başladı, yüzü açıkça kireç gibi oldu. İçinden bir şeylerin kopup yere düştüğünü hissetti. Kocasına baktı; onun da yüzü değişmişti.

Seyit Mîrân dostunun yanında ayağa kalkma alameti olarak soğukkanlılıkla kımıldanıp tekrar oturdu. Başını ondan çevirmiş olduğu soğukça, dost olmayan bir halde "Nasılsın?" sorusuna cevap verdi. Geri çekilip de duvara yaslandığında şakaklarından ateş fışkırıyordu. Ahu içindeki ıstırabın, ürküntünün nahoş bir işareti olan zayıflıkla önüne çay bardağını koyarak:

"Meşhedî, sen kahvaltı da etmemişsindir."

Mirza Nebî sırıttı, samimi, yorgun, bir dereceye kadar rahatsız vaziyette:

"Sabahın köründe başkasının evine baskın yapanın kahvaltı etmediği malum; Homa da öyle. Homa Hanım, niye eyvanda duruyorsun? Gel evlat odaya; yabancı değilsin; kocandan mı utanıyorsun?"

Homa günahkâr, pişman olmuş bir tavırla odaya girdi. Göz ucuyla kocasına baktı. Kasılmış bir yüzle kapıya doğru bir yere oturdu. Mirza Nebî çayını karıştırdı, babaca sordu:

"Bu kız ne olmuş da eve küsmüş?"

Seyit Mîrân her zamankinden iri açılmış gözlerle aşağı yanında oturan Mirza Nebî'ye baktı; yanakları ölüm darbesini yemiş av hayvanı gibi kasılıyordu. Ahu isteksiz ve sabırsızlıkla edebini bozmadan, sesi titreyerek araya girdi:

"Hersin'den bu kadar erken döndüğünüzü sanmıyorduk. Çocukları da mı getirdiniz?"

"Yok, çocuklar gelmedi; Hacer geldi. Yine sağlığı bozuldu; acele şehre dönmek zorunda kaldık. Evvelki gün ikindide şehre geldik (bu arada Homa'ya baktı). Rüstem niye bu kadar gecikti, bilmiyorum. Bu da benim için sorun oldu. Sabah hareket ettiğimiz arabayla gelemedi yer olmadığı için. Karısıyla başka bir arabayla veya olmazsa atla gelmek için bekledi. Nasıl hasta anlamadım. Yarı canlı bir şey. Vücudu rüzgârda kaldı mı gözler tavana dikiliyor. Bunca masraf, vakit harcamalar ne yani? Ölücü mü, kalıcı mı belli değil. İyileşmiyor ki iyileşti diyeyim; ölmüyor ki öldü diyeyim. Doktor getirmek, mümkün olursa, bir zahmet gelin, iki gece çocuklarla orada olun diye birini bulup size haber göndermek için dışarı çıktım; tesadüfen bunu gördüm sokakta; başında örtüsü gidiyordu. Yani ben onu değil, o beni gördü. Meşgul olduğum zamanlar şöyle dursun, normal şartlarda bile dalgın olurum. 'Nereye gidiyorsun?' diye sordum. 'Size' dedi. Sandım ki şehre gelmemizden, Hacer'in hastalığından haberdar olmuşsunuz; herkes veya hiç olmazsa Meşhedî birkaç dakikaya kadar gelecektir. Lafı uzatmayayım, kapıya kadar eşlik ettim; içimden Allah gönderdi diye şükrettim. Gelgelelim hanım küsmüş. Evin önüne gelince bir de baktım, başını duvara dayamış, hüngür hüngür ağlıyor. Telaşlandım. Çevreme bakındım, ne yapacağımı bilemedim. Oraya kadar gelmiş; geri dönmek istiyor; başka nereye gideceğini de bilmiyor. Anan yahşi, baban yahşi, derdin ne peki? Ne diyeceksin? Cebinden küçük boy *Kuran*'ı çıkardı, elime ayağıma düştü. Dedi ki: 'Beni evine al. Bir hafta kadar Meşhedî'ye bir şey söyleme. Daha da kötüsü, beni onun yanına götürme. Bana ilgisi fazladır. Bütün şehirde beni arar. Bugün bana yaptığı kabalığa karşı bir uyarıdır bu. Yoksa kimseden çekinmeden tamamen boşasın beni.' Bakar mısın şu yersiz, çocukça sözlere! Dedim ki: 'Senin baban yerindeyim. Kadın kocasına küsüp baba evine bile gitmemeli.' 'Beni dövdü!' dedi. 'Vücudun camdan mı yapılmış ki kocanın dövmesinden korkuyorsun?' dedim. Akşam alıp buraya getirmek istedim. Annesinin ölüm haberini almış çocuk gibi tekrar ağlayıp zırlamaya başladı. 'Bu evden biri o evin kapısın-

dan girecek olursa, o kapıdan kaçar' dedi. Allah göstermesin, hani daha ciddi mevzu var da o söylemek istemiyor diye düşündüm. Şanssızlığıma bakın ki Hacer de gittikçe kötüleşiyordu. Aygın baygın bir köşede yatıyordu. Daima başında duracak birini istiyordu."

Gerçek şuydu: Homa gelmediği ilk geceyi çalgıcıların evinde geçirmişti. Bu hikâyede müphem kalacak sebeplerden dolayı orada da kalmamış, ikinci gece, kocasının arkadaşının evine gitmişti. Şansına o gece Hersin'den dönmüştü kocasının arkadaşı. Ancak genç kadın, eni konu düşünmüştü; o geceyi nerede geçirdiğinin kimsenin bilmesini istemiyordu. Mirza Nebî'yle karşılaştığında kocasının evinden geldiğini söylemişti. Düşünceli adam onun teklifini, işi sadece karıştıracak olan teklifi duyunca işin aslını tahmin etmişti. Burada herkesin önünde pembe yalan söylemesinin aslı, Homa'nın yaptığını örterek, Seyit Mîrân'ın haysiyetini korumaktı. Ancak yaptığı bu iş yüzünden arkadaşının onun hakkında daha kötü şeyler düşünmesine sebep olduğunu bilmiyordu.

Mirza Nebî bir sigara yaktı, kısa bir süre duraladıktan sonra aynı ciddiyetle devam etti.

"Sabahleyin sizi çağırmak için birini göndereyim dedim; kimse yoktu. Çocuklar yoktu. Mekuli de geldiğimizden beri ortalarda görünmüyordu. Evi Allah'a emanet etmiş, bilmem hangi cehenneme gitmişti. Geldiğinde de bir elini kırmış; bana getire getire ah ile inilti getirmiş. Çocuğun hali vahimdi; kendimi de unuttum. Elimden bir iş gelmediği için olduğum yerde dönüp duruyordum. Ne yapalım, Allah böyle istemiş; elden ne gelir? Allah'tan Homa Hanım vardı; yoksa o da telef olup gidecekti."

Olduğu yerde kıvranıp duran Seyit Mîrân duvar kenarında bağdaş kurduktan sonra mırıldanır gibi sordu:

"Şimdi hali düzeldi mi bari?"

Boğazını, göğsünü, tüm vücudunu sıkıştıran öfkeye rağmen zar zor bu cümleyi söyleyebildi. Sözündeki yarayı, acıyı iki kadın da anladı. Bu sırada Ahu'yla daha yavaş konuşan Mirza Nebî, soruyu fark edemedi. Ahu Hacer'in sağlığı hakkında sorular yöneltmişti. Hasta kadının o gece dört aylık bebeğini

düşürdüğü anlaşılıyordu. Seyit Mîrân dostunun derdini, gamını dinler görünmeden sözüne devam etti:

"Artık iyi mi, kötü mü diyelim, her neyse iş işten geçmiştir. Ben bunun işini bitirdim. Onun istediğini yaptım. Artık ne o benim karım, ne ben onun kocasıyım. Bir kadın ki.."

Alt çenesindeki takma dişi ağzının önüne kadar geldi, tekrar eski yerine oturdu. Öfkesinden Homa'ya öyle bir baktı ki herkes onu dövecek sandı. Ancak, söylediği gibi, onunla arasında hiçbir münasebet kalmamıştı; nasıl, hangi hakla ona el kaldırabilirdi?

Bu cümleyi duyunca şaşıran Mirza Nebî inanmayarak Homa'ya, Seyit Mîrân'a, Ahu'ya baktı. Kimseyi muhatap almadan:

"Ne diyor? Bunun manası ne? Bîjen sen söyle, Agacan Homa'yı boşamış!"

Bîjen kendisine yakışmayan bir somurtkanlıkla başını salladı. Ahu konuyu değiştirmek için sordu:

"Neyse Meşhedî Nebî; hele söyle bakayım; Hacer Hanım nasıl oldu? Kadın yedi tane doğurur; birini düşürmez. Ben hep bu masum bebek için endişeleniyordum. Biçare hastadır, bebeği taşıyacak gücü yok. Üstüne üstlük ağır iş yapıyor. Şunu söyleyeyim Meşhedî Nebî, bu bebeğin kanı senin boynundadır. Karının huzurunu, sağlığını düşündüğün yok. Bari bir hizmetçi tut ona. Mekuli onun azabını artırmaktan başka omzundan hangi yükü alabilir ki? Kendin kaç defa söyledin Hacer'in hasta olduğunu."

"Peki, ben ne yapayım Bayram'ın anası? Birkaç ay istirahat etsin diye babasının evine götürmüştüm, böyle oldu. Şu yıkılası Hersin'de de doğru düzgün bir doktor bulunmuyor. Aldım getirdim şehre; yolda daha kötü oldu. Şimdi de yatakta kendini bilmez halde yatıyor. Ne yerse çıkarıyor. Ne yapacağımı bilmiyorum."

Konu Hacer'in hastalığına çekilmişti. Ahu kahvaltı sofrasını topladıktan sonra hemen onu görmeye gideceğini söyledi. Neden ilk günü haber vermedi, evde hiç kimse yokken, Rüstem ile karısı Hersin'de kalmışken neden şehre gelir gelmez karısını buraya getirmedi diye çıkıştı adama. Dostluk, birlik söz konusuysa böyle ikilik ne demekti?

Seyit Mîrân bu süre içinde sessizce oturmuş sigara içiyordu. Kanı donmuştu sanki. Boşanma lafını işiten Homa'nın altından yer çekilmişti; küçülmüş, küçülmüş, toprağın cüzi bir parçası olmuştu. Bu arada Mirza Nebî'nin uşağı, aynı zamanda çocuklarının lalası olan Mehkuli nefes nefese geldi. Çocuk görünümlü, aklı başında bir adamdı. Adeta padişahların haremindeki lalalığa layık biriydi. Kırık elini sarmış, hamail yapıp omzuna asmıştı. Mirza Nebî onun korkmuş yüzünü görünce irkilerek sordu:

"Ne oldu Mehkuli?"

"Efendim, çabuk ol. Hanım kötüleşti."

Yüzünde renk kalmayan adam o sessizlikte Seyit Mîrân'a baktı. Sigarasından son nefesi çekti; halıya dökülen külü kibrit kutusunun ucuyla topladı; ayağa kalktı. Ahu da semaveri, bardakları bir yana çekti; yüreği kabararak siyah çadorunu almaya gitti. Seyit Mîrân'ın da soğukkanlı kalmaması doğaldı. İki adam, bir kadın odadan çıkarken Mirza Nebî geri döndü, her zamanki halsizliğini gösteren kırışık gözkapakları, ebediyete dalmış gözleriyle Homa'ya döndü:

"Evlat, şimdilik sen burada kal. Bu çocukluğu, umursamazlığı bir kenara bırak. Ev hanımı olmak istiyorsan, yolu bu değil."

O gün öğleyin Seyit Mîrân ile Ahu eve dönmedi. Hacer'in durumu söylenebilecek şeyden de kötüydü. Kocası başına iki doktor getirmişti; bunun yanı sıra ebe Abacı Suğra yirmi yıllık tecrübesiyle elinden geleni yapmıştı. Dertli kadın beş küçük çocuğunun kendisinden sonra nasıl büyüyeceğini bilmeden dünyaya gözlerini kapadı. Kadının ölümünün erkek için çok acı olduğu söylenir. Mirza Nebî bu yüzden üzülemiyordu bile. Şimdi bakalım, Ahu'nun bir başına hem de yabancı olarak neler yaptığına.

Karı koca üç gün Mirza Nebî'nin evinde kaldı. Mirza Nebî'nin kardeşi, Hacer'in babası, haberi alıp alelacele gelen Hersinlilerle birlikte mükemmel bir yas töreni yaptılar. Ahu diğer kardeşlerinden küçük olan Bîjen'le Mehdi'yi yanına almıştı. Evde Homa geceleri Hurşid Hanım'ın evinde yatıyor, gündüzleri çocukların öğlen, akşam yemeklerini hazırlıyordu. Oysa Ahu bu meşguliyetin arasında büyük bir tedirginlik ve hoşnutsuzlukla bakıyordu ona.

Üçüncü gün karı koca öğleye doğru eve döndü. Hâlû Kerem de Çağasefid'den şehre gelmişti. Amcakızının yersiz küsüp gitmesinden habersiz kalmış, şimdi dönüp dönmediğini görmek için gelmişti. Seyit Mîrân surat asarak kabul etti onu. Oturup teri kurumadan Homa'nın ortaya çıktığını, şimdi Hurşid'in odasında olduğunu anlayınca öfkeyle, aile taassubuyla yumruk, tekme yağmuruna tutmak için üstüne yürüdü. Komşu kadınlar araya girip dövmesine izin vermedi. Seyit Mîrân'ın Homa'yı boşadığını anlayınca:

"Meşhedî'nin eli dert görmesin. Bu kadın onurlu yaşamaya layık değil. Buğday ekmeği çelik gibi mide ister. Ya Hacı Benna gibi birine evinin duvarını yükseltmek için harç taşımaya veya şehrin sokaklarında avare avare dolaşmaya yarar. Güneşe yemin ediyorum* madem böyle oldu; onunla asla, kat'a bir işim yoktur. Çeksin cahilliğinin cezasını. Sadece bilmek istediğim bir şey var. Şu iki gecede hangi cehennemdeymiş?"

Homa korkusundan Hurşid'in sandık odasına saklanmıştı. Adamın muhatabı olan kişi bu kadınla Ekrem'di. Ellerini kapıya dayamış, adamın girmesine engel olmuşlardı. Cuma günü olduğu için Hurşid işe gitmemişti. Kocası Agacan bir haftadır değirmen işçisi olmuştu. Geceleri eve gelmiyordu. Hurşid:

"İki geceyi kocasının arkadaşı Mirza Nebî'nin evinde geçirmiş."

Ekrem hilekârca sırıtarak Hurşid'in arkasından yavaşça fısıldadı:

"Onun bedbaht karısını kurdu karşılamaya göndermiş. Zavallı da kocasının bu kadını istediğini sanmıştır."

Hacer'in ölümünden sonra kadınların ağzında dolaşan bir söylentiydi bu. Meselenin kaynağı Mirza Nebî'nin uşağı Mehkuli'ydi. Ahu'ya içini dökmüştü.

"Benim efendi Homa'yı görünce doktora gitmeyi unuttu."

Bu adam yaşı kırkı geçmesine rağmen evlenmemişti. Kendine has çekingenlikten dolayı bazı kız tavırları vardı. Gözleri kapalı halde, utançtan yüzünün rengi değişirken başını bir tarafa çevirerek eklemişti:

* Güneşe yemin etmek İran'ın batısındaki köylerde olağan bir şeydir. (ç.n.)

"Meşhedî Bayram'ın anası; sözüme ister inan ister inanma; Hersin'den geldiğinde hanımın bir şeyi yoktu. Bu kadını görünce korktu."

Bu da kadınlara özgü bir keşif veya ilhamdı; belki de haberi kargalar getirmişti. Her ne ise anlaşılamadı. Belki de hiç anlaşılamayacak. Dediklerine göre Mirza Nebî mutfakta Homa'nın çıplak kolunu tutmuş, kulağına fısıldamış: "Boşanma belgeni al; seni minnetle isterim."

Bu söylentinin gerçekdışı olduğuna şu husus delil sayılabilirdi: Homa kocasının arkadaşının evine girdiğinde kısa kollu giysisini çıkarmış, yanındaki bohçadan ev kıyafetini çıkarıp giymişti.

Çalgıcıların evinden çıktığında ilkin Nene Bîbî'nin evine gitme niyetindeydi. Çünkü damadı saf, sağlıklı bir adamdı. Belki namaz kılmayı da bilmezdi ama kimse onun temiz tabiatından şüphe etmezdi. Ancak Hersin'den dönen Mirza Nebî ile karşılaşması aklına başka bir fikir getirmişti. Homa'ca bir fikir. Ne kadar yanlış bir hareket olursa olsun, kocasının kıskançlığını kendi lehine çevirebilirdi. Bu söylentinin doğruluğunun delili şu olabilirdi: Mirza Nebî sağlıklı bir adam değildi; konuşmaları da öylesine konuşmaydı. İstek, heves bakımından gönlünde öyle bir deniz vardı ki derinliğini Allah bilirdi. O da bunu kimseye söylemiyordu. Ahu'nun sözüyle hayhuy edenden korkma, yere bakandan kork. Görünüşüne bakılırsa, gönül gözü kadın cinsine doymuş, saf, zararsız biri gibi değildi. Herkesten önce Seyit Mîrân, daha sonra Hacer, ölmeden önce biliyordu ki çocuk yaşta olan fıstık gibi çıtı pıtı bir kadın, tuzağa düşmüş şîrmâhî* gibi kucağında kuyruk sallayacak bir kadın için can atıyordu. O elbette Molierre'in riyakâr, üçkâğıtçı Tartuf'undan fersah fersah uzaktı. Sıradan, yarı sofu, yarı Allah adamı biriydi. İnsanlar onu bu haliyle kabul ediyordu. Arada bir canı istediğinde dost meclisinde Kâânî'nin şakalarından, Zâkânî'nin veya İrec Mirza'nın ezbere bildiği hezliyatından bir parça şiir okuyor, gözlerini kısıp halsiz halsiz gülüyordu. Buna karşın, Allah'a yakarırken, aşure zamanı yas günlerinde bildiği mersi-

* Güney denizlerinde yaşayan, boyu bir metreye kadar çıkabilen bir uskumru cinsi. (ç.n.)

yeleri, duaları insanlara okumaktan çekinmez, gönülleri iman nuruyla aydınlatırdı. Defalarca Seyit Mîrân'ın yanında, hatta Hacer de varken içinde uyuyan bu isteği açığa çıkarmış, şaka yollu şöyle demişti:

"Benim hanımın işleri çoğaldı. Üstelik hasta; dinlenmeye ihtiyacı var. Yakında ona bir yardımcı bulmayı düşünüyorum."

"Yakınlarda". Hacer yaşadıkça o yakınlar da gelemezdi. Çünkü Mirza Nebî uygulayıcı biri değildi. Asıl şaşılacak şey, hasta karısının ona verdiği cevaptı:

"Kocam; ne olursa olsun sen de Meşhedî Mîrân'a benziyorsun. Ama Hacer o günü görecek kadar yaşamaz."

Hâlû Kerem Hurşid'in oda eyvanından Seyit Mîrân'ın yanına döndüğünde Homa'nın âcizce hık hık ağlama sesi duyuldu. Seyit Mîrân muzafferce somurtarak dudağına bir sigara yerleştirdi, misafir onun için kibrit çaktı; kendisi de çubuğunu yakarken:

"Gözü kör olsun! Bilmiyor sadece hac için kocasından izin almadan dışarı çıkabileceğini. Şimdi baksın başının çaresine. Açlıktan gebersin. Kim söylemişti bilmiyorum. Bir kadın kocasının izni olmadan dışarı çıkarsa, attığı her adımda cehennemin bir kapısı yüzüne açılır. Meşhedî, yoksa siz mi demiştiniz? Bu mesele doğru mu?"

Ahu bir iş için odadan çıkarken homurdandı:

"Hayır, o açlıktan ölmez. İçin rahat olsun. Gerekirse sana, aç kardeşlerine de ekmek yedirir. Hile için ağlıyor, yalan; zavallılıktan değil."

Öğle yemeği, arkasından çay vaktinde Homa'dan, boşanmasından hiç söz açılmadı. Hâlû Kerem ekinden, köylünün harman kaldırmasından söz etti. Koyunlar dağdan dönmüş, önceki yılların aksine onlardan otlak parası almışlardı. Civardaki kışlakçılar tarafından sergilenen emsali görülmemiş bu kıt görüşlülük yıl için iyi bir gelir getirmezdi. Yapılacağı söylenen Revanser Barajı yapılmış olsa, ziraatta o safhalar etkisiz kalmazdı. Muhtar bir miktar nohut ayırdığını, Homa'dan yana içi rahat olmadığı için aceleden bıraktığını, bir dahaki sefere getireceğini söylüyordu. Ama ona bir kese gehvare tütünü getirmişti. Kalktı, heybeden çıkarıp ona verdi.

Seyit Mîrân savaş konusunu açtı. Almanya'nın Polonya'ya saldırdığı söyleniyordu. Buğdayın, başka birçok malın fiyatı artmıştı. Şehirde toptancılar açısından bazı zorunlu ihtiyaç maddelerinde karaborsa oluşmuştu. Yaşlılar endişeli, gençlerin kulağı haberlerdeydi. Dünya barut kokuyordu. Seyit Mîrân Birinci Dünya Savaşı'ndaki tecrübesine dayanarak kıtlıkları, yağmaları, şehirde kendi gözleriyle gördüğü intiharları dikkate alarak:

"İnşallah bir dünya savaşı çıkmaz. Yoksa bu düzen böyle kalmaz, insanlar bunun altından kalkamaz. Başkaları bizi yemeden, biz birbirimizi yeriz. İnsanlar mutsuz olur, aşiretler kan ağlar, bir hercümerç, bir kargaşa olur ki nereye kadar gideceğini kimse göremez. Diğer devletlerde bizdeki aşiretler yok. Ancak aşiretlerle devletin arası iyi değil."

Sohbet bu konu üzerinde uzadı. Öğleden sonrasının gölgesi havuz kenarına kadar gelmişti. O gün kayıt yaptıran çocuklar okula gitti. Hayat öğleden sonranın uyku ve sessizliğine dalmıştı. Ahu akşam yemeği için mutfağa gittiği sırada Hâlû Kerem uzunca bir sessizlikten sonra kendine has, dostça edayla sordu:

"Meşhedî, boşanma meselesi sahiden doğru mu?"

Seyit Mîrân sigara kutusunu aldı, arkasındaki resme baktı; sanki ilk defa görüyordu onu. Kaşları yine çatılmıştı. Çekinerek cevap verdi.

"Muhtar, uygunsuz davranışı yüzünden beni buna zorladı."

"Meselenin aslıyla işim yok. Ama biliyorsun Meşhedî, bu karar insanların gözünde onun kabahatini büyütecektir. Şimdi kendi kendime düşünüyordum; üstüne başka yafta vurulacak. Bu sizin şerefiniz için de güzel olmaz. İnsanların ağzı gevşek. Diyecekler ki: 'Ha, öyle bir günah etmiş ki kocası affetmemiş.' Oysa ikimiz de biliyoruz ki Homa, ne olursa olsun, orospu değil. Bir gün ne güzel demiştin, 'O cahildir, nasihate ihtiyacı var' diye. Meşhedî, kabahati, itaatsizliği veya çocukluğu yüzünden bunun kanını dökseydin, onun babası yerindeyim, bir şey demezdim. Aksine, elinden bıçağı alır, kendi cebime saklardım. Ancak senin boşaman öyle bir şekilde olmuş ki onu alıp köye götüremem. Kötü şöhret, Meşhedî, kötülükten de beter. Homa bir günah etmişse, onu öldür ama boşama!"

Seyit Mîrân sustu. Aslında o da böyle bir şeyi düşünmüyor değildi; hem de çok düşünmüştü. Bütün bunlar, başka hususlar olmasa, o gün öfkeyle notere gidip onu boşayan adamın eve döndükten sonra herkese sadece boşadığını söylemesinin ne sebebi olabilirdi? Birkaç dakika sonra elini yıkamak için hayata çıktı; dönüşte, Hurşid'in oturduğu eve yaklaştı, yüksek sesle kadını muhatap aldı:

"Söyle ona, hıkın mıkın faydası yok artık. Amcasının oğlu bir geceliğine burada. Hazırlansın, onunla Çağasefid'e gitsin."

Havuz kenarında aptes aldı, tekrar komşu kadının eyvanına yaklaştı:

"Ben de kararımdan vazgeçtim. Ona hiçbir şey vermeyeceğim. Namazımı kıldıktan sonra büyük odaya gelsin, ne eşyası varsa alsın."

Homa'nın ağlamaklı sesi işitildi:

"Amcaoğlum öldü; Çağasefid'i de sel aldı götürdü. Hepsinin başına yıkıldı. Benim ne amcaoğlum var, ne Çağasefid'i bilirim."

Seyit Mîrân onun sözüne gülemedi. Eyvan basamaklarını çıktı. Bu durumda o sözleri söyleyeni görmeyi çok istiyordu. Ayaklarını meshedip ayakkabısını giymişti. Dirseğine kadar sıvadığı elinden su damlıyordu. Göstermelik bir huysuzlukla:

"Başından beri mi yoktu, şimdi mi yok?"

"Başından beri yoktu. Allah aşkına ver odamın anahtarını. Ha, n'olur!"

Seyit Mîrân oda kapısının önünde belirdi. Homa başını dizine, bileğine dayamış, tek gözle ona bakıyordu. Yüzü latif, anlamlı, yanakları ıslaktı. Ağlarken baş, boyun hareketiyle:

"Sonunda yapacağını yaptı. Kendisine neşe arıyor. Senden asla elimi çekmem. Hü... hü... hü!"

Odanın bir köşesinde çay koymuş içen Hurşid Hanım başladı gülmeye. Elbette saf saf ettiği laftan ziyade çocukça ağlamasına gülüyordu. Gerçekten de iki kumanın yıldızının barışmadığı doğruydu. Hurşid Homa'ya laf dokundurarak:

"Meşhedî; seni nasıl sayarım, bilirsin. Madem bir bok yemeye kalkışmış, sen affet onu. Şu ak saçlarımla teminat veririm; artık iznin, rızan olmadan başı açık, kısa kollu elbiseyle dışarı çıkmak şöyle dursun, su bile içmez."

Homa ağlarken güldü; küçük başını nazla, edayla eteğine sakladı. Bir dakika sonra Seyit Mîrân ile Hâlû Kerem Hurşid'in odasında oturuyordu. Komşu kadın onlar için semaveri yeniden yaktı. Seyit Mîrân asık suratlı, kinle dolu ama muzafferce, başı dik olarak, Homa ile geride kalan altı yıllık hayatında ilk kez, oturmuş, genç kadını şikâyet faslı açılmıştı. Öyle bir şikâyet ki ültimatom gibi. Bu değişimi gören Ahu hop oturup hop kalkıyordu. Tavada kızaran buğday gibiydi. Hayattan odaya, odadan hayata gidiyor, geliyordu. Kendini mazlumdan yana gösterip araya girdiği için Hurşid'in yaptıklarına sinir oluyordu. Ona karşı öyle kinlenmişti ki çağırıp da kocasının Hâlû Kerem'le odada ne konuştuğunu, niçin oraya gittiğini soramıyordu. Mehdi hayatta Muhammed Huseyn ile bilye oynuyordu. Ahu kaş göz işaretiyle çocuğu yanına çağırdı; boş bir öfkeyle çıkıştı:

"Sana demedim miydi bu oğlanla oynamayacaksın diye? Başın yara bere içinde kalır da ziftli şapka giyersen, günah benden gitti! İşim var seninle. Dinle, babanla Hâlû Kerem, Hurşid'in odasına gitti; işte Homa'nın yanına. Mesele benim için çok ciddi. Çay içme bahanesiyle git, otur oraya. İyice kulak ver, ne diyorlar. Sonra gel, bana söyle. Ne dediğimi anladın mı? Ben burada, eyvanda oturuyorum. Kulaklarını iyice aç. Özellikle babanın dediklerini dinle; gel, bana anlat."

Sonra oturduğu yerden komşu kadının eyvanına doğru seslendi:

"Hurşid Hanım, Mehdi öğle çayını içmedi. Hazır çayın varsa, bir bardak da ona ver."

Çocuğa:

"Git anneciğim; dikkatini topla."

Mehdi gitti, yarım saat veya üç çeyrek saat sonra döndü. Siyah, parlak gözleri çok şey anlatıyordu. Duyduklarını aklında tutmuştu. Annesini gördüğü anda sinema perdesinde karışan şekiller veya karanlıkta tutulan kuşlar gibi birkaç tanesini kaçırdı. Ahu dikkatle, korku ve umut dolu bir ilgiyle yanına oturttu, elini omzuna koydu, çocuğun ağzına baktı:

"İyi dinledin mi anneciğim? Söyle bakayım, ne diyorlardı?"

Çocuk mırın kırın etti.

"Babam dişinin ağrıdığını söyledi. Hâlû Kerem de dişi çektirmek gerektiğini söyledi. Sonra da parmağıyla kilimin üstünde böyle çizgi çekti; benim, kardeşimin canı için yemin etti."

"Nasıl yemin etti?"

"Yemin etti... yemin... onu unuttum."

"Kabiliyetsiz bacaksız seni! Gittin, bir saat oturdun, şimdi gelmişsin 'Babam dişim ağrıyor dedi. Hâlû Kerem onu çektir dedi' diyorsun. Babanın bütün dişleri takma. Ne çektirecek?"

Mehdi'nin gözleri doldu.

"Neyse, zararı yok. Baban tekrar Homa'yı getirecek mi? Bilmek istiyordum. Onların konuşmasından ne anladın? İyi düşün hele, bir şey hatırlıyor musun? Senin, kardeşinin canına yemin ederken ne dedi?"

"Kilime çizgi çekti, Hâlû Kerem'e dedi ki: Bu çizgiden öteye adım atmayacaksın, dedi. Eğer günün birinde... Taş taş olduğu için yerinde ağırdır."

"Peki anladım. Hâlû Kerem'e dememiş. Homa nerede oturmuştu?"

"Homa Hâlû Kerem'in arkasında oturmuştu. Babam konuşurken sürekli başını çeviriyor, çadorundan aynasına bakıyordu. Bir defasında dudaklarına ruj sürdü. Bir defasında da kaşına, gözüne makyaj yaptı. Ben bu taraftan ona bakıyordum. Renk gelsin diye yüzünü çimdikliyordu."

Ahu'nun içi boşalmıştı; daha da boşaldı. Gam, kuyuya düşen taş gibi yüreğinde ses getirdi. Evinin damına yuvalanan kötü tabiatlı baykuş şimdi uğursuz bir akbabaya dönüşmüş, kaburgalarına çöküyordu. Karanlığın aydınlığı yutup parça parça hazmetmesi gibi onun yüreğini, içini parça parça koparıp yutacaktı. Cam kırıldığı zaman, teselli olsun diye "Camcının rızkı varmış" dememiz gibi, burada da Ahu'nun biçareliğinden olacak, rızkı gammış; gam çekecek. Çünkü burada kadının yapacağı şey, kocasının bir emrivaki karşısında kalması üzerine, oturmak, uygunsuz bahtıyla mücadele etmek olacaktı. Onun tıyneti, kocası, yasalar, toplum ahlakı el ele vermişti, bir kadın acı çeksin, ömür boyunca bu ağır yükü taşımaya mahkûm olsun diye.

Ahu çocuğu bir kere daha Hurşid'in odasına haber toplamaya göndermek istiyordu ki iki adam bir saat önceki görünüm-

lerinden farklı olarak dışarı çıktı. Seyit Mîrân namaz kılmak için büyük odaya gitti. Hâlû Kerem hayatta bir süre öylesine dikildi, daha sonra nereye gittiğini söylemeden koridorun kıvrımında gözden kayboldu. O gidince Homa hiçbir şey olmamış gibi kasıtlı olarak umursamazca salına salına hayatı boydan boya geçti, büyük odaya gitti. Seyit Mîrân eski seccadesinde kıbleye dönmüş, namaza yeni durmuştu. Homa yarı yabancı ama vesveseli bir halde omzunu kapı kanadına dayadı:

"Ohooo! Adamım namaz kılar olmuş! Ne zamandan beri?"

Seyit Mîrân bir süredir tembellikten, gevşeklikten veya bazı sebeplerden olacak, namazını savsaklıyordu. Mirza Nebî'nin evine gittiği günden itibaren Hacer'in yas töreni boyunca üç gün orada cehennem ateşini, cennet odalarını hatırlamıştı. Bu namaz Homa'yı boşadıktan sonra aslında onun kendi kendini tebrik etmesiydi. Çünkü ruhu bozan ikirciklenme halinden kurtulduğunu görüyordu. Bundan böyle çocuklarıyla birlikte düzgün, gösterişsiz bir hayata yeniden başlayabilirdi. Teşehhüt sona erince, diz çökmüş vaziyetteyken parmak sayarak tespih çekti; başını kendini rahatsız edene çevirdi. Kadın ayakkabısıyla içeri girmiş, iskemleye yan oturmuştu. Adamın gözleri onun güzel, uzun bacaklarından yukarıya doğru kaydı. Karnının çukurunu, memelerinin çıkıntısını geçti; aşkın, afsunun ilahi gülleriyle süslenmiş yuvarlak, beyaz yüzünde kaldı. İyice baktıktan sonra:

"Ben namazı bırakmamıştım; sen bana bıraktırdın."

Gözkapakları ağırlaşıyor, sanki uykusu geliyordu. Gözlerini şehvet, heves perdesi bürümüştü. Hatta daha önce komşunun odasına girerken de onda böyle bir hal görülmüştü. Homa bacaklarının yuvarlaklığı daha iyi görünsün diye biraz daha yan oturdu. Tahrik etmek için ağzı kapalıyken ona ağız büktü.

"Yi yi yi yi!"

Âşık adam oturduğu yerden şahin gibi üstüne atıldı, iki bileğini sımsıkı tuttu:

"Eşşoğlu eşek! Ne yazık ki seni seviyorum!"

"Yi yi yi yi!"

Aşk hevesi ile henüz adamın içinde sönmeyen intikam ve kin duygusu yüzüne öyle bir hal vermişti ki onu hem öpmek hem dövmek istiyordu. Homa onun elinden kurtulmaya çalıştı.

"Ben artık senin karın değilim; ne diyorsun?"

Hırslı bir öpücükle ağzına suskunluk mührünü vurdu. Homa inleyerek dudaklarını sildi:

"Ah! Çek elini benden. Hâlâ seccaden serili. Ben seni namazı terke zorlamışım, öyle mi? Şimdi senin için haram olduğumu bilmiyor musun?"

"Ben seni boşadım, doğrudur ama şimdi geri adım atıyorum."

"Geri adım atman boşuna; ben istemiyorum. Ah! Of! Ne anlamsız!"

Âşık adamın birkaç gecelik ayrılık, bir ruhi bunalım devresinden sonra takati tamamen tükenmişti. Onu boşamıştı. Bunun için hızla notere de gitmişti. Şimdi nasıl çark edeceğini bilmiyordu. Kalbindeki ocağa baktığı zaman bundan daha gerçek bir şule görmüyordu. O Homa'yı ölümüne, bütün âlemin yok olması pahasına seviyordu. Onu sevmekle kalmıyor, onsuz bir hayatın mümkün olmayacağını görüyordu. Ne yapabilirdi? Alışmıştı ona. Önceki kararına göre, günün birinde bu kadının delirtici aşkının pençesinden yakasını kurtaracaktı; görüşünde bir değişiklik yoktu. Ama neden bir fırsat daha tanımasın ki? Neden, Hâlû Kerem'in sözüyle, alnına utanç lekesi vurup göndersin ki? Bu tatlı taşbebek için bundan iyi ödül olabilir miydi?

Âşık ile maşukun dudağında, gönlünde onca şikâyetten, yakınmadan sonra şimdi kabuk bağlamış aşktan başka bir şey yoktu. Vuslat badesiyle sarhoş olmuşlar, erkek, dişi adamotu gibi birbirlerine öyle sarılmışlardı ki dünyayı su götürse, onları uyku götürürdü. Gönül sahiplerinin padişahlık sabahından az olmadığını söylediği zifaf gecesi iki âşık sevgili için her zamankinden daha tatlı olarak tekrarlanmıştı. O boş köşede kendilerini yabancılardan uzakta sanıyorlar, bu sebeple hevesin, şehvetin, latif mırıltıların eşliğinde, aşk adabının tavsiye ettiği ölçüde çılgınca ilerliyorlardı. Ama bilmiyorlardı, Homa'nın odaya girmesinden itibaren başka biri de hayalet gibi basamakları çıkmış, kapı kanadının ardına saklanmıştı. Ahu keskin kulaklarıyla ikisinin arasında geçen bütün konuşmaları duymuştu. Kapıdaki küçücük bir aralıktan onların her hareketini görüyordu. O kadar da hoşuna gitmeyen bu küstahça gözetlemede bulunarak felek vurgunu kadın, Homa'yı boşadığını söy-

leyen kocasının ona nasıl davrandığını anlamak istiyordu. Artık öyle hassas bir an geldi ki tahammül edemez oldu. Acaba bu perdeden sonra göreceği üçüncü bir perde daha var mıydı? Doğal olmayan bir halde kapalı kapıdan çekildi, eyvanı terk ederken yüksekçe sesle homurdandı:

"Kösenin sakalı olsa, eskiden de olurdu. Şu küçük gözlerle ne büyük şeyler görmedik ki!"

On Altıncı Fasıl

Adeta oturup üzülmekle daimi dostluk anlaşması yapan Ahu melankolik tabiatına rağmen, bundan sonra Homa'yı umursamama, onları kesinlikle kendi haline bırakma kararı aldı. Kocasını ayağının dibine oturtup yumağın ucunu eline veren Omphale* gibi kadınların kudretinden nasibi yoktu. Olsa bile yıldızı münasip değildi. Neden getirisi sadece gam ve kalp kırıklığı olan boş umutlarla, umutsuzluklarla değerli ömrünü acılaştırsın? Gerçekten de gece gündüz devam eden bu gamlar, kalp kırılmaları her müspet ve hakikaten etkili olan işlerde çare yolunu tıkamıyor, düşkünlüklere esir etmiyor muydu? Sürekli Homa'yı düşünmek onda gitgide tehlikeli bir ruh hastalığına dönüşebilirdi. Bunun istenmeyen sonuçları kök salar, kalıcı olur, hatta onu öldürebilirdi. Gerçekten de hayatta kalmak, çocuklarının mürüvvetini görmek istemiyor muydu?

* Herkül'ü aşkıyla kahreden Lidya kraliçesi. (ç.n.)

Ertesi gün Klara okuldan dönerken yüzünün rengi biraz uçuk gibiydi. Anormal bir durumdu; asabı bozulmuş halde oda köşesinde annesinin kucağına sığındı, başını göğsüne dayadı.

"Oh anne!"

Ahu telaşlandı:

"Güzel kızım. Neyin var? Sınavın kötü mü geçti?"

Klara utangaçlıktan ileri gelen rahatsızlığını gizlemek için örgülü uzun saçlarıyla yüzünü kapadı. Ne ağlıyor, ne gülüyordu.

"Hayır, sınavım kötü geçmedi. Bugün sonuçlar açıklandı; geçmişim. Oh anne, nasıl desem; adamın biri peşime düşmüştü. Hani geçtiğimiz cuma günü Sorab'a giderken bizim faytonu durdurup arabacıya ileri geri konuşan var ya! Gördüğüm kadarıyla başka elbise giymişti. Şerefsiz alçak! Sınav sonucunu öğrenip okuldan çıktıktan sonra Mihri Şâdiyan'la birlikte geliyorduk. Caddede arkadaşım gül kâğıdı almak istedi. O, caddenin karşı tarafında kırtasiyecinin önünde duruyordu. Alışverişimiz bitip de dışarı çıktığımızda peşimize düştüğünü hissettim. Biz bir hareket mi yapmıştık da ona böyle utanmazca cesaret verdi veya arkadaşım Mihri ile önceden tanışıklığı mı vardı? Adım adım peşimizden ayrılmadı. Bu meseleyi çözmenin şaşkınlığı içindeydim. Mihri'den ayrıldığım zaman Hankah Sokağı'nın köşesinden bizim sokağa gelene kadar asla arkama bakmadım. Arkadaşımın peşine düşmediyse, işine gücüne gitmiştir sanıyordum. Bir de başımı çevirince peşimde olduğunu gördüm. Oradan eve, koridorun ortasına kadar koştum. Pislik! Cesaretim olsa da sokakta bir taş alıp layığını gösterseydim!"

Dikkatle kızını dinleyen Ahu içgüdüsel bir olgunlukla gülümsedi:

"Önemi yok kızım. Bir daha onu görürsen asla bakma. Bilmezden gel. Gidip gelirken kimseyle, hiçbir şeyle ilgilenmiyormuş gibi görün. Böyle gençlerin ipe sapa gelmez hevesleri yüzünden bazen büyük olaylar çıkar; sonuçta cahil kızlar bedbaht olur, hatta aileler dağılır."

Kızının siyah gözlerini öptü, eliyle başını okşadı. Bu durumdayken sanki büyük kâhin Orşelim elini Süleyman'ın başına koymuş, onun yeryüzü padişahlığını onamıştı. Vücudunda,

yüzünde, olgun hallerindeki değişiklikler gençleri seyir hevesine, arkadaşlık şevkine itecek ölçüdeydi. Ama yazık ki kimse kimsenin iç halini bilmiyordu. Herkes göründüğü gibi değildi. Kadınları, hatta genç kızları hiçbir örf, âadet, kanun veya sağlam toplumsal bir düzen himaye etmiyordu. Evlilik genellikle üçkâğıtçılıkla başlayan, ahit bozmakla sonuçlanan bir kumardı. Bu durum Ahu'nun da başına gelmişti.

Ertesi gün bahsedilen delikanlı okullu kızların yemeğe gittiği saatte tesadüfen veya planlı olarak Ahu'nun kızının yoluna çıktı. Klara Şahdoht Okulu'nun gri başörtülü kızlarıyla birlikte şen şakrak caddeden geçiyordu. Onların iki ay tatilden sonra yine birbirlerini gördüklerinde doğal olarak konuşup anlatacağı çok şey vardı. Yeni öğretmenler, onların muhtemel tutumu, giden veya gelen öğrenciler, o gün ilan edilen ders programı, almaları gereken yeni kitaplar. Kapıdan, camdan, oyun alanından, canlarının, cisimlerinin içinde eridiği okulun her şeyinden söz ediyorlardı. Giden grubun arasında güzel yüzlü kız az değildi. Klara'nın mahcup ve şefkatli yüzü hepsinden alımlıydı. Endamında zarafet ile letafet karışmıştı. Kısa, düzgün burnu, cazip, siyah kaşı, gözü, uzun saçları vardı. Annesinin öğüdüne uyarak, oğlanın kaldırımda, caddede gölgesini fark edince asla onu görmemiş gibi davrandı. Bununla birlikte elinde olmadan yanakları al al oldu; onun çabasını boşa çıkardı. Yalnız arkadaşları değil, oğlan da bu değişimi fark etti. Sarı yüzlü, uzun boylu, çevik oğlan aşka bir tür cevap sayılabilecek, bir dünya samimi lütuf ve güzelliği ihtiva eden bu hal değişikliğiyle sermest olup gülümsedi. Bir an geldi, kızlar birer ikişer ayrılıp bir yöne saptı. Yalnız kalan Klara namus korkusuyla hızını artırdı. Öbürü de hızlandı. Kaçan avıyla konuşma niyetindeydi; başarılı olamıyordu. Belki hayal dünyasında onunla konuşuyor, cevap alıyordu. Klara düne göre kontrolünü daha az kaybetti. Yürüyüş hızını eve girene kadar değiştirmedi. Cazipliğin düşmanı olan heyecanı üstünden atmaya çalışırken mümkün oldukça güzel yürümeye, vakarlı olmaya, umursamaz görünmeye özen gösterdi. Annesi kapının eşiğinde onu görünce yine birinin veya önceki delikanlının onu takip ettiğini hissetti. Bundan sonra o da ayrı bir endişe konusu olmayacak mıydı? Böylesi rahatsız

etmeler umursamazlıkla karşılanırsa, kuşkusuz delikanlıyı davranışlarında daha da cesaretlendirir, Kirmanşah gibi bir şehirde evliliğin eşiğinde olan bir kız için iyi sayılmazdı. Sadece umursamaz, ele avuca sığmaz kızlar gizli veya aşikâr böyle uygunsuz, hoppa davranışlarıyla böyle şeylere izin veriyor, gençler de onların şerefiyle oynuyor, nerede yeniyetme bir kız görseler, sınamak için birkaç adım peşlerine takılıyorlardı.

Ahu bir karar verdi. Seyit Mîrân'a haber vermeden, onu kızdırıp kızının okuldan alınmasına sebep olmadan, ilerideki günlerde durumu kollayacaktı. Başkalarının namusunu, şerefini düşünmeyen o şerefsiz, yüzsüz herif davranışından vazgeçmezse türlü yollarla ona layığını gösterecekti. Kocasının en sert haksızlık, cevir, cefaları karşısında bir demir gibi direnip sesini çıkarmayan ılımlı, halim selim tabiatına rağmen kızının tehdit altındaki haysiyetini korumak için acayip mücadeleci biri olabilirdi. Kendisi mutlu biri değildi; kızının da mı mutsuz olması gerekiyordu? Kimdi bu kendini beğenmiş alçak herif? Ne cesaretle gözü açılmamış kızının saadetini, umutlarını vicdansızca heveslerine oyuncak etmek istiyordu? Bu yolda henüz onu kaygılandıracak en küçük bir olay bile olmamıştı ama bir sokak serserisinin küçük hırsızlığından dolayı öyle sinirlenmişti ki evdeki kedinin başına et tokacını vurdu; hayvan yalpalayarak bodruma sığındıktan sonra yaptığı kötü hareketten dolayı yüreği sızladı. Şansı varmış ki kedi ölmedi. Ne kadar şanssızmış ki her gün endişeye kapılacak yeni bir şeyle yüz yüze geliyordu. Bir zamanlar kendini yeryüzünün en mutlu kadını olarak görüyor, saadetini devranın mutlu kraliçesinin saadetiyle değiştirmek istemiyordu. Oysa şimdi tamamen zıvanadan çıkmıştı. Altında akrebin yuvalandığı kuş tüyü yastık uykusuz kalmaya, korkmaya değmezdi. Orada bir hırsız vardı; hakkını gasp ediyordu. Burada bir namus avcısı vardı; saçma sapan hareketinin başka hedefi yoktu. Doğumla başlayıp ölümle nihayetlenen bu yol dünyanın her yerinde dikenlerle örtülmüştü sanki. İnsanlar güzel güzel, yüzleri gülerek birbirinin saadetini, sağlığını isteyecek yerde birbirinin köküne kazma vuruyor, böyle davranarak herkes sadece kendi alçak ve kirli heveslerini görüyordu. Bu kötümserlik tıpkı bir ağaç kurdu gibi Ahu'nun vücudunu delik

deşik ediyordu. Eski kafalı, mutaassıp bir kadın olduğundan, belki bir daha tekrarlanmayacak, tekrarlansa bile kolayca önlenebilecek bir hadiseye lüzumundan fazla önem veriyordu. Hal böyleyken kararından vazgeçip mutlu olabilir miydi? Nefreti, rahatsızlığı gerçek muhabbete veya saygıya dönüşebilir miydi? Derken, üçüncü gün öğleden sonra evin çürük kapısını iki yabancı kadın çaldı. Bunlar oğlanın çok yakını olan iki davetsiz misafirdi. Tabiri caizse, sokaktan geçerken bir saat oturup dinlenmek için gelmişlerdi.

Bu iki kadından iriyarı, şişman olanın yorulması gerçekten de olağandı. Oturup yelpaze istedi; Sahibcem yolundan gelmiş olmalılar ki başladı şikâyete. Oğlanın halası Mihribanu'ydu. Yanındaki daha genç kadının makyajlı, pudralı yüzü, döpiyesi, elinde çantası, genel görüntüsüyle taklitçi ve aşırı yapmacıklı bir havası vardı. Ev sahibiyle tanışmadan, görüşünü bildirmeden:

"Halacığım, yolu uzak olsa da, fayton sokak başına kadar geliyor. Doğruyu söylersem, gitmediğim bir yeri bulamıyorum. Sizi daha fazla rahatsız etmeyim. Nereden nereye? Müşkülpesent olan gübre beğenir olur. Birinin burnu kısa, birinin gözü küçük. Üçüncüsü yazma bilmez; dördüncüsünün arkasından konuşulur. Yani Allah'ın kulları işte; herkesin bir kusuru var. Kusursuz olan Allah. Gelen geldi, yapacağını yaptı, çekti gitti."

Mihribanu yavaşça ve sabırsızlıkla:

"Kendisi görüp beğenmiş; sora sora bizi Hindistan'a gönderdi sanki. Şu kızı görelim, durumunu öğrenelim. Sanki şu güzel, boylu boslu, billur bacaklı hanımı bir yerde görmüş gibiyim. Bana hiç yabancı gelmiyor. Dur bakayım hanım; siz altı yedi yıl önce örtülerin atıldığı şenlikte kocanızla belediye salonuna gelmemiş miydiniz?"

Misafirler Homa'nın rehberliğinde daha düzgün olan onun odasına geçmişti. Sandık başında yelpaze arayan Homa'nın kadının konuşmasıyla yüzü gülmüştü. Sesinin en sıcak ahengiyle:

"Buyrun. Ama sizi orada gördüğümü hatırlamıyorum. Şaşıyorum doğrusu."

"Ben arabacılar sınıfı ile toptancıların temsilcisi olan erkek kardeşimle oraya gelmiştim. Yerim sizin tam karşınızdaydı.

Hatta birlikte çok konuşup gülüştük. Unuttunuz mu, garson çay tepsisini Bakkal Kazım'ın önüne tutunca çay bardağını tabaksız olarak aldı. Karısı onu dürtükleyince çay bardağını bıraktı, tabağıyla birlikte aldı. Herkes gülmekten katıldı."

Homa güldü, oğlanın kız kardeşi olan genç kadın:

"Haklısınız, onu hatırlamayın. Hala o zamanlar bugünkü gibi Allah'ın keremi, etli butlu değildi."

Çevresine, odaya, kapıdaki, raftaki süslere bakınan hala yarım ağız:

"İşte bugün olduğu gibi küpe benzemiyordum. Keşke bu kadar işe yaramaz etin yerine Allah bana çokça para verseydi."

Homa:

"Ne diyorsunuz? Şişmansınız ama şişmanlığınız ölçülü. Kocam bu halıların yerine bir parça döşeme almayı düşünüyor. Ben engel oldum, yerimizi hazırlayalım diye. Çünkü bu eski binada kalmayı düşünmüyoruz. Nargile içer misiniz?"

Az sonra Ahu da misafirlere katıldı. Ev sahiplerinin kuma olduğunu anlayınca iki kadına biraz takıldılar. Misafirler konudan habersiz olan ve edeple nargileyi odaya getiren Klara'yı görünce alıcı gözle onu süzdü. Görünüşte birbiriyle ilgisi olmayan konuların konuşulduğu, çay, meyve, tatlı yenildiği bir saatlik görüşmeden sonra kalkıp gittiler. Bu dostane görüşmeler izleyen günlerde daha hararetli olarak tekrarlandı. Şimdi kesinlikle anlaşılmıştı; baht kapılarını çalıyordu. Arzulu Ahu için kız sahibi annelerin hayatındaki coşkulu, bir o kadar zevkli anlardan biri gelmişti. Her bakımdan damat denilmeye yakışan delikanlıyı görmüş, yakınlarını beğenmişti. Ancak resmen bu işler konuşulmamıştı. Bir geceden fazla sürmeyen devletten sonra kendini eğri büğrü gösteren aynada tekrar gören Ahu'nun umut penceresi kapanmamıştı. Gündüzleri odasına şöyle bir uğrayan kocası hangi sebeplerden dolayı bir süreliğine Homa'yla uğraşmamasını ona açıklamıştı. Komşular arasında yaygın söylentinin hilafına ona dönmemişti; böyle bir şey düşünmüyordu. Seyit Mîrân açıkça söylemişti:

"Bırak, birkaç gün geçsin; sesler kesilsin. Onu bırakmak zor iş değil. Mehrini, nafakasını tamamen ödedim. Geriye bir noter masrafı kaldı. Elbette bunu da bir yerden temin ederim. Ahu,

bu günlerde elim iyice darda. Hâlû Kerem'in dediğine bakılırsa, bu yıl mahsul diğer yıllara göre fena değil. Belki bu adamdan taleplerimi karşılayabilirim. İçin rahat olsun. Sözümden zerre kadar dönmüş değilim. Ekrem'in kocasına caddede bana böyle bir söz ettiği gün, onu boşamadıkça uyku, rahat yüzü görmeyeceğime yemin ettim. Bu kadın bana uğursuzluk getiriyor; uğursuz; onu göndermem gerek."

Ahu sordu:

"Boşadığını söylemedin mi? Her şey bitmişti hani?"

"Her şey bitti. Noter masraflarını vermeden, defteri imzalamadan kesin boşanma sayılmıyor. Başka bir deyişle, hiçbir şey yapmamış gibi olurum. Çocuklarımın ölüsü için değil, kendi ölümüm için yemin ederim. Ahu, şu heriften istediğimi alır almaz, onu bu evde bir dakika tutmayacağım. Düşünmüşsündür, altı yıldır onu boşamak istiyorum."

Seyit Mîrân'ın karısına söylediklerinde yalanı yoktu. Ne onu, ne kendini aldatmak istiyordu. Homa'yı evden çıkarma kararı aynen devam ediyordu. Nikâh, boşanma işlemleri hakkında doğru dürüst bilgisi olmayan büyük karısına, kadının evinde bulunması şer'an haram, pratikte utanç verici olduğu için, Homa'nın kesinlikle karısını olmadığını söylemek istemiyordu. Bu konuda söylediği her söz iki tarafa da çekilebilirdi; tartışmaya açıktı. Ahu da düşünceliydi. Gerçekten de kocası, önemli bir mesele olan alacaklarını Hâlû Kerem'den aldıktan, noter masrafını hazırladıktan sonra kadını boşaması halinde ne diyebilirdi? Burada hassas bir konu vardı. Kendi parasını etini koparır gibi alacak olsa, vermekte tereddüt etmezdi. Ahu'nun yıllardır çarıkçılık işinden, günlük küçük küçük tasarruflarından biriktirdiği biraz parası vardı. Olanca derdi, hayıflanması arasında kocasının malının, hayatının yağmalandığı acı sahneleri en yakından izleyen biri olarak Seyit Mîrân'ın ipe sapa gelmez harcamalarını, israflarını gördükçe daha çok düşünceye dalıyordu. Günlük harcamalarında yiyecekte, içecekte, hatta çocukların giyiminde daha iktisatlı davranıyordu. Çarık örme işine, eskimiş kıyafetlere yama yapılmasına ağırlık veriyordu. Tasarruf ettiği para iki yüz tümen kadardı. Bu paranın yarısı, arkadaşı Cevahir Hanım'ın kocasındaydı. Bu parayla alışverişini yaptı-

rıyor, adama da aylık bir ödemede bulunuyordu. Aynı şekilde diğer yarısı da orada burada faize yatırılmıştı. Görücülerin ev kapısında belirmeye başlamasından beri, bir an evvel paralarını toplayıp kızı için eşya düzme düşüncesine kapılıvermişti. Allah izin verirse, kumasının uğursuz gölgesi üstünden çekilirse, bir manevrayla şimdilik Homa'ya ait olan dikiş makinesiyle bazı önemli eşyayı daha çok ihtiyacı olan Klara için sahiplenebilirdi. Özellikle gözü Homa'nın dikiş makinesindeydi.

Bir gün bileyi taşını almak için kocası odaya geldiğinde, yine Homa'dan, notere gitmekten söz açılmıştı. Ahu:

"Yine şüphede, tereddütte kalmak mı gerekiyor? Kerem'den para veya buğday alabileceğini düşünüyorsan çok yanılıyorsun. Bunu da onlara bağışla, hem kendini hem bizi kurtar."

Pantolonunun ağı görünecek şekilde bağdaş kurup oturan, duvara dayanan Seyit Mîrân sabırsızca ve şaşkınlıkla:

"Karısıyla yakında şehre geleceği haberini yollamış. Tavus yine hasta galiba. Homa'ya konuyu açıkça ona anlatmasını söyledim. Çok utanma da öldürür. Utancı yoksa diyecek sözüm de yok. Ahı vahı olmayan, inleyerek ticaret yapan Hanbaba ve Berahas'tan farkı yok. Geberesi herif bir de köy muhtarı olacak! İki çift mülkü var. Kendi sözüne göre evinde günde dört men hamur yoğruluyor. Bunlar benim malımın yenmesine sebep değil. Bu konuyu Homa'yla da konuştum."

"Evet, dün gece anladım. Borçluya bir şey demezsen alacaklı kesilir; tıpkı bunlar gibi."

Ahu bu cümleyi söylerken sandığın başına gitti, giysilerin üstünden bir tomar katlanmış para alıp kocasının yanına geldi.

"Tavus Homa'ya küstüyse, buraya gelip ne yapacak? Benim için gelirse, odamın kapısını kilitlerim, onlara görünmem. Bu parayı senin için bir yerden temin ettim. İşini görür mü? Parayı ödemekte endişelenme. Çalışarak sonra ufak ufak ödeyeceğim."

Adam alnındaki kırışığa rağmen şöyle bir gülümsedi. Parayı aldı, desteyi oluk gibi kıvırdı.

"Ne kadar var?"

"Yüz tümen. İhtiyacın olursa, yine bir miktar daha temin edebilirim."

Seyit Mîrân başını öne eğmişti. Karısından utanıyordu sanki. Halıdan ipliği aldı, düşünceli düşünceli ona baktı; bir süre duraladıktan sonra, kuşkuyla:

"Homa'nın işi için bu kadar para lazım değil. Ama benim acil harcamalarım var. Önümüzdeki iki üç güne kadar kalan meblağ elime geçse, bugün ikindi vakti işleri yoluna koyardım. Hayatta insanın işleri sürüncemede bırakması boş bir şey. Yakınları onun durumunu öğrenince bir şey düşünecektir herhalde. Muhtarla Tavus'un uğursuz bedenleri burada görünmeden onun işini bitirmeliyim."

"Evet. Önceden her türlü dönüş, aracılık, keşmekeş yolunu kapamalısın. Sen herkesin ağzına bakan, yumuşak yüzlü bir adamsın. Senin işini bitirmek çok kolay. Onun bunun elinde oyuncak olmak istemiyorsan, önceki kocasının yaptığını yap, talakı selase ile boşa. Önümüzdeki hayırlı iş için hemen hazırlık yapmalıyız. Daha çok bu yüzden acele ediyorum. Araştırmaya, hazırlığa, doğru düşünmeye ihtiyaç duyulan mesele kızının işidir, Homa değil. Hemen hemen olmuş bitmiş gibi bir şey. Görücülerden haberin var herhalde."

Başı önde duran Seyit Mîrân cevap verdi:

"Evet, Homa her şeyi anlattı bana. Babası toptancı Gencî Han'ı tanırım (oğlanın adını söylemekten utandı). Onunla selamlaşırım. Fena adam değil. Vakti zamanında bu vilayetin en iyi kavgacılarından biriydi. Erkek kardeşlerinden biri Meşrutiyet ve İstibdat hara güresi sırasında Hacı Na'lbend tarafından öldürüldü. Olgun, muhterem bir adamdır. Aşure günlerinde üç gün boyunca her gün bin kişiye para verir. İşi gücü bu lafların ötesinde. Toptancılık, perakendecilik dışında asıl mesleği deri ve yağ işidir. Şehirde çalıştırdığı faytonları da var. Mesele açılmadı galiba."

"Henüz açılmadı. Ama yakında girişimde bulunacakları kesin. Öte yandan ahlakını, âdetlerini soruşturdum. Gençlikten, yalnızlıktan kaynaklanan bazı âdetlerini bir yana bırakırsak, fena biri sayılmaz. Askerliğini yapmış. Babasının tek çocuğu. Bugün, yarın babasının yerine geçecek olan birinin ne kadar laubali, işret düşkünü olsa da ister istemez halk arasında babasının şerefini koruması gerekir. Babasının mesleğiyle ilgili işlerde çok

ciddi ve hesap bilir olduğu söyleniyor. Cevap vermekte hazırlıklı olmak için senin görüşünü de almak istedim. Çok uzak değil, görücüler bugün öğleden sonra yine gelir."

Seyit Mîrân babaca bir soğukkanlılıkla:

"Benim görüşüm ne olabilir ki? İstediğin zaman oğlunu, istenildiği zaman kızını evlendir. Kız ile oğlan, kesilmemiş kavuna benzer. Kimse önceden iyi veya kötü çıkacağını söyleyemez. Kızı isterlerse, *Kuran*'dan meşverette bulun; her şey hallolacaktır."

Ahu kocasının görücülük meselesinde muhalif kalmayacağını önceden tahmin etmişti. *Kuran*'dan istihare yapmak ne güzel bir cevaptı! Seyit Mîrân dışarı çıkarken Ahu sobanın üzerinde duran bozuk saati tamir ettirmek üzere verdi, kısa zamanda almasını tembihledi. Birkaç dakika sonra odanın, rafların tozunu alırken kendi haline uygun olan şu tasnifi mırıldanıyordu:

Gittin de döndün benim ahdimden
O ahdi yaptın bir başkasıyla
Sarmaş dolaş oldunsa bir başkasıyla
Unutma bizi, düşürme bari dilinden

Tam bu sırada okuldan dönen Bîjen basamaklardayken Hâlû Kerem ile karısının eve gelmekte olduğunu haber verdi. Haber Homa'nın kulağına gitmeden koridordan kısrağın toynak sesleri işitildi. Derken, kara yanık, hasta karısını kolundan tutup indiren muhtar ile karısının yorgun, tozlu yüzleri göründü. Bunların ardından birkaç dakika sonra Tavus'un hastabakıcılığını yapan, aynı zamanda gözleri ağrıyan, çıplak ayaklı başka bir Kürt kadın eliyle gözlerini tutarak içeri girdi. Ahu eyvanda şaşkınlıkla seyrediyordu. Onları görünce kendi kendine:

"Bismillahirrahmanirrahim! Lanet olsun bahtıma!"

İster istemez uymak zorunda olduğu edeple, görünüşte insanlık adına yaklaştı, yeni gelenlerle konuştu. İnsanın bir işe girişmek için cüreti, kesin iradesi olmazsa, en küçük bir bahane bile onu kararında tir tir titretir. Seyit Mîrân'ın meselesi ve Homa'yı evden çıkarması da bundan başka bir şey değildi. Misafirler gelince

ister istemez kararını uygulamakta aceleci davranamadı. Her şey bir yana bu onun keremkâr, misafirsever tabiatından uzaktı. Öte yandan bazen düşünüyor, son birkaç günde tavırlarının değiştiği hissedilen genç kadının haline acıyordu.

O günlerden birinde Seyit Mîrân Gencî Han'la tesadüfen karşılaştı. Bir kahveye gittiler, birbirine kavuşmuş iki eski dostun sıcaklığıyla dereden tepeden konuştular. Şişman, iyi huylu, gamsız bir kadın olan kız kardeşi, havalar bozmadan, yeşillikler, çiçekler kurumamışken toplu halde gezintiye çıkmak için kadınları davet etti.

Ahu'nun sorun çözücü ihtiyar Aga Bozorg'un aracılığıyla bu hayırlı iş için istihare vasat çıkmıştı.

Bir sabah çok erkenden iki aile en iyi atların koşulduğu üç araba ile efsanevi güzellikteki Nilüfer Gölü'ne gitmek üzere kırların yolunu tuttu. Ahu, Klara, gerçekten şirin, nazenin bir kadın olan, her an kadınları güldüren Mihribanu daha iyi olan faytona binip yola koyuldular. Bu mukaddimeyle düğün gecesinin rüyası herkesin, özellikle saadetli kızın gözünde canlanmıştı. Bütün bu protokolün sadece kendi hatırı için uygulandığını düşündükçe bir şey gözkapaklarına yol buluyor, gevşekleştiriyordu. Olanca soğukkanlılığına rağmen gelecek yaşamının aydınlık rüyası gözlerinde bir alev gibi ışıldıyordu.

Tül yakalı, beyaz bir bluz, kıvrımlı bir etek giymiş, saçlarını yoğun bir harman gibi arkasına salıvermişti. Sade, saygılı ve alçakgönüllü hareketleri gerçek bir matmazel görüntüsü veriyordu. Homa'nın kaçamak işaretlerini, şakalarını bir yana bırakırsak, henüz kimse ona ciddi olarak bu geliş gidişlerin sebebini söylememişti. Sadece annesi hareketlerinde, sözlerinde biraz daha kontrollü olması için uyarmıştı. Acaba gerçekten de gelinlik heyecanını yakıcı bir aşk derecesinde gönlünde hissediyor muydu? Teslimkâr ve bir dereceye kadar umursamaz görünüşünden böyle bir hüküm çıkarılamazdı. Hal böyleyken Homa şaka yollu yemin ediyordu, "Klara geceleri damadın evine doğru dönüp yatıyor!" diye.

Homa, Şirin, damadın annesi orta arabada, Gencî Han, Seyit Mîrân, müstakbel damat Elmas arkadaki arabadaydı. İki ailenin toplam yedi çocuğu üç arabaya dağıtılmıştı.

Şimdi bu davetle mesele kesin aşamaya geçmiş bulunuyordu. Seyit Mîrân hayatı gerçekten ciddiye almak gerektiğini düşünüyordu. Hakikatte Homa'yı kendi işine gönderse, şüphelerini kuşkudan arındırması gerecekti. Gencî Han gibileri düşünce ve akıldan yana mümkün olduğunca nasibini almıştı. Toplumda kendilerini sağlam bir konum sahibi yapabilmişlerdi. Onun gibi değillerdi. Hemen kendini kaybedip, suyu nehirden çekiyormuş gibi varlarını yoklarını üç yıldan kısa bir zamanda sıfıra indirgememişlerdi. Herkesin birbirini tanıdığı, kimin yükselişte, kimin inişte olduğunu bildiği küçük bir şehirde, Karun'un servetini hiçe sayan türedi zenginler vardı. Hal böyleyken yine de Abbas Duvs'un hasretiyle elleri bir dinara uzanıyordu. Böyle insanların canına işleyen korku onun hayata karşı umursamazlığından daha gerçekçi değil miydi? Kalıcılığın toplumsal içgüdüsünü bunlar mı yoksa o mu daha iyi anlamıştı?

Babacan mevkii geçilince atların dinlenmesi için arabalar durdu. Daha bir saatten fazla yol vardı. Güneş iyice yükselmiş, hava ısınmıştı. Arabacılar patronun oğlunun emriyle güneşin içeri vurup kadınları rahatsız etmemesi için körükleri sonuna kadar çektiler.

Mazlum çiftiyle geçinemeyen öndeki faytonun kır atını arkadaki doru atla değiştirdiler. Yolcular yol kenarındaki gölette, ağaçların gölgesinde yüzlerine su çarptı. Çocuklar hünerlerini göstermek için su üstünde taş sektirdi veya karşı sahildeki kaplumbağaları nişan aldı. Nilüfer Gölü'ne giden bir bölük yabanördeği gölete inip dinlenmek istiyordu. Onları görünce bir yay çizip gürültüyle uçuşlarına devam etti. İki aile tekrar hareket edeceği sırada damat yolcuların rahat olup olmadığını görmek için faytonları bir bir kontrol etti. Rahatlamak için başörtüsünü kısmen açmış olan Homa, yüzünün yarısını örttü, şakayla ona:

"Eee, Elmas Han Bey, nasılsınız? Nasıl oldu da bugün şehir dışına yolcu aldınız? Arabanın yayı kırılmayacak mı?"

Bunları söylerken, inci gerdanlığını, altın kol saatini ona göstermek için çadorunu açtı, kapadı. Beyaz mermer göğsünü daha çok göstermek üzere göğsü açık kıyafetini giymediğine çok hayıflandı. Kırların yoldan çıkaran meltemi, suyu, yeşilliği genç vücudunun cildine, damarlarına nüfuz etmişti. Üçüncü

sınıf halk tabakasına ait şık giyimli genç kadınlar gibi ayaklarını önündeki koltuğa uzatmış, yuvarlak, iç gıcıklayan baldırlarını riyasızca sergilemişti. Çadorunu başına geçirip tekrar omzuna koyması için kasıtlı olarak salıverdi. Derinlere kadar nüfuz eden beyaz kulağı, gerdanı "Gelin, beni öpücüğe boğun!" demek istiyordu. Karşısında cevap veremez durumda şaşkın kalan delikanlıya sorgu dolu gözle bir daha baktı. Diğer hareketleriyle tezat oluşturmayan kaşını nazlı bir soylulukla kaldırıp tekrarladı:

"Eeee, bir muamma sormadım ki böyle sustun kaldın. Arabanın yayının kırılacağını düşünüyorsan istediğin yerde inmeye hazırız."

Kıpkırmızı kesilen delikanlının dizleri titredi, kekeleyerek:

"Aslında kırılabilir ama hayat hep hesapçı olmak değil ya Homa Hanım."

"Evet, bu meselede sizinle aynı fikirdeyim. Eğlenmek, rahatlamak da lazım."

Büyüleyici gözlerinin iri kadehi saadet yağdırırcasına onu yıkadı. "Delikanlı, maksadını anlıyorum; günler ilerde bizim muradımızca olacak" der gibiydi ona. Aynı şeytanca ve vesveseli tavrıyla sözüne devam etti:

"O günkü faytona binmeyi çok isterdim. Onun sürücüsü benim kocam olacak. Biz konuşacağımızı konuştuk. Sadece bir şartım kaldı. Beni atlarının yanında saman yatakta yatıracak. Ama bana kamçıdan söz etmeyecek. Duymaya dayanamam. Ben sadece gül dalıyla dövülecek kadınım."

Homa'nın böyle gevezelikten amacı yanındaki kadınlarla sohbet kapısını aralamaktı. İşaretlerinden hiçbir özel maksadının olmadığı anlaşılıyordu. Araba geçip gidince oğlanın sözünü onlara tercüme etti.

"Evet, hayat hep hesapçı olmak demek değil. Aşkın da ayrı payı var. Nilüfer Gölü'ne geldiğimizde Gencî Han'a bir an önce kollarını sıvamasını, işleri tamamlayıp bu delikanlıyı muradına erdirmesini söyleyeceğim."

Öte yandan Homa'nın sözlerini tam olarak anlamayan Elmas, korkusuz kalbinin istediği şekilde yorumladı onu. Yüzünün makyajına, parıltısına aklın hayran kaldığı kadının canlı, gam-

zeli bakışı, onun gibi kendini beğenmiş bir delikanlı şöyle dursun, deneyimli yaşlıları bile hataya düşürürdü.

Elmas uzun adımlarla kendi arabasına giderken içinden:

"Ben başlayacak yerde o başladı. Kadınlar her şeyi ne kadar çabuk kavrıyor! Rus votkası! Bir yudumu adamı bu dünyadan göndermeye yeter. Bu güzellik pehlivanı ulaşılmayacak bir yıldız değil. Onun gönlünde aşkın serkeş sevdasından zerre kadar varsa, ilk fırsatta önünde diz çökmek için asla ikirciklenmeyeceğim. Altı yıldır her gün görürüm onu; bir defa olsun dönüp bakmadı bana."

Ellerini birbirine sürüp yumruklarını sıktı. Uzun zamandır hayal dünyasını ele geçiren, şimdi gerçekleşme aşamasına yaklaşan heyecanlı düşünce onu baştan ayağa sarstı.

Gidilecek yere varılıp da arabalardan inildiğinde, çocukluğundan beri orayı tanıyan Homa derhal herkese buranın ağır suyunu içmemelerini, onun yerine susadıkça çay içmelerini tavsiye etti.

Göl suyu kendisine bakan tepeleri pembe kayalıklarıyla çok hoş yansıtıyordu. Görene eskilerin kıvançlarından, hüsrevlerinden, eğlence meclislerinden, yiğitlerin savaşlarından, dünyanın vefasızlığından söz ediyordu. Cem'in dünyayı gösteren kadehinin, Perviz'in elle eğilebilen altınının bu göle düştüğü malumdu. İki aile arabaları gölün güney kıyısındaki bir kahvenin yakınında sürücüleriyle birlikte bıraktı; büyük coşkun çayların beyaz köpükler çıkararak aktığı kuzey sahilinde görkemli ağaçların altında yer tuttu. Güzel bir gündü. Doğal olarak birbiriyle yeni tanışmış iki ailenin bireyleri için de gün güzel geçiyordu.

Behram baştan aklı, gönülden kararı alan, görkemli, cana can katan şarkılarını kırlara duyurmak için bir fırsat daha bulmuştu. Damat Klara'nın, başkalarının yanında edepli, yumuşak huylu, olabildiğince beğenilir biri görünmeye çalışıyordu. Kılığında her bakımdan güzel, liyakatli damat görüntüsü vardı. Sadece arada bir gömleğinin yakası darmış gibi başını, boynunu bir tarafa eğiyordu. Ahu ilkin bunu önemsemedi; birkaç defa göz ucuyla haline dikkat edince üzüldü. Bu zahiri küçük kusur müstakbel damadında kalıcı olursa, hakikaten can sıkıcı olurdu.

Klara tahsilli, güzel kızlar gibi ağırbaşlı ve dingindi. Onun içe kapanıklığı hiçbir şekilde yorumlanamazdı. Homa onu konuşup eğlenmeye teşvik etmese, güneş batana kadar bir yerde oturur, başkalarını izlemekle yetinirdi. Eh, o da Ahu'nun kızıydı; annesinin ahlakından bir şeyler onda da bulunmalıydı.

Öğleden sonra iki ailenin büyüğü Gencî Han ile Seyit Mîrân zahiren gölün aşağısındaki değirmenleri görmek, batınen sohbeti başlatmak üzere bir saatliğine topluluktan ayrıldı. Delikanlı ile kız birlikte kayığa binmek üzere Homa'nın teklifi, Mihribanu'nun teşviki, Ahu'nun izniyle kalkıp üstlerindeki tozu silkeledi. Kadınların örtü kalesi içinde bulunduğu zamanlar, evlenmek isteyen erkeğin kızın yüzüne bir kere bakmasının helal olduğunu söylüyorlardı. Erkeklerin değerlendirme ölçüsüne göre kadın, sadece dış rengiyle, sesinin tınısıyla ayarını belli eden bir gümüştü. Bu ölçüt genel olarak çıkardığı bütün temelli problemlere rağmen toplumun kabul ettiği yaygın yöntem sayılıyordu. Çünkü görevi erkeğin iç dünyasını korumaktan ibaret olan bir kız parayla satın alınmış yarı cariye gibiydi; koca evinin dört duvarı içindeki iyi veya kötü şeylere kendini alıştırabilirdi. Ama bu zamanda sosyal ilişkilerin iç içe genişlemesi, erkeklerin ağır görev ve sorumluluklarının bir kısmını kadınların omuzlamasını gerektirmiyor muydu? Her erkeğin bir iş için yaratılması gibi kadınların da farklı yetenekleri yok muydu? Böyleyse, isteyen âşıklara nispi ve kontrollü bir özgürlük vermek yalnız zararsız değil, aynı zamanda gerekliydi. Her iki aile kadınlarının beyninde dolaşan, gösterişten uzak yenilikçilik esasına dayalı bu düşünceler adı koyulmamış olsa da gözlerden okunuyordu. Bu eğlenceye Homa da katılmak istedi. Gün boyunca günde iki üç defa çocukların bindiği kayık kürek yerine ip veya el yardımıyla gölde bir yerden bir yere hareket ediyordu. Kayık gezintisinde asıl maksat, tıpta kullanılan, suyun yüzeyini geniş yeşil yaprakları, lacivert çiçeklerle örten nilüfer toplamaktı. Kayığı kiraya veren kişi karşıdaki kahvede oturuyordu. Gezinenlerden adam başına on şahi alarak yan gelir elde ediyordu. Bu da sadece şehirlilerin Nilüfer Gölü'nü hatırladığı böyle birkaç güne münhasır kalıyordu.

Gölde gezinti çok çabuk bitmişti. Uzaktan seyreden kadınlar genç âşıkların birbirine neden bu kadar yabancı kaldığına şaş-

tı. Kayık iki kişilik olduğu için ilkin Elmas ile Klara bindi. Aralarında konuşma, bakışma hatta rumuzlu işaret verilmemiş gibi gidip döndüler. Acaba kendilerini birbirinin kısmeti olarak gören kızlarla oğlanların cilveleşmeleri acaba onları bir tür zavallılığa mı sürüklüyor?

Klara'dan sonra sıra Homa'ya geldi. Utangaç, gösterişsiz, dingin kızın hilafına kayığa binerken binlerce işve yaptı, oyun oynadı; korkudan çığlık attı veya sevincinden güldü. Elini delikanlıya verip geri çekti. Nihayet kasıtlı olarak veya sehven kendi kadınlarının dikkatini bu tarafa, kahvede oturan yabancı erkeklerin dikkatini tamamen sahilin öbür yakasına çekerek kayığa ayak bastı. O ana kadar süs tavuğu gibi şen şakrak, sermest olan kadın özgürce konuşuyor, gülüyor, içinden gelen arsızlıkla, mutlulukla baharın doğaya verdiği ruh gibi başkalarına ruh veriyordu.

Kayıktan inip sahile ayak bastığında yüzünün rengi açıkça değişmişti. Elmas'ın onun için sudan aldığı birkaç çiçek yanında değildi. Kayığa binerken onun için fazla eşya hükmünde olan çiçek desenli ince çador şimdi tamamen başını, yüzünü örtmüştü. Yaşıtları arasında oyun, eğlence sırasında ansızın kıymetli bekâret incisini yitirmiş ergen bir kız gibi yüzünden ateş çıkıyordu, perişan vaziyetteydi. Dokunsan ağlayacaktı. Sesi çatallı, bakışları ağır ve küskündü. Yine de sahte gülücüklerle kendini mutlu, umursamaz göstermeye çalışıyordu. Mihribanu ile Şirin onun bu halini kadınlarda bulut gölgesi gibi sıradan, gelip geçici, ani cisim ve ruh arızalarından biri olarak görüp üstünde durmadı. Ahu onun beyinsizliklerinin karşılığını delikanlıdan aldığını hemen anlayıverdi. Ne yazık ki zahiri güzelliğine dayanan, en akıllı erkekleri bile bir bakışıyla hayali fenere çeviren böylesine işveli, hoppa bir kadın varken onun kızına ilgi gösterecek biri çıkabilir miydi? Gönlü yüzünden daha temiz kızlar, bir kaş işaretiyle Siyavuşları dize getiren Sûdâbelerin karşısında rakip olabilir miydi? Homa'nın böyle şeyler yapmaktan maksadı neydi? Birinin hayatını karartmıştı, yetmemiş de sıra masum kızına mı gelmişti?

O gün güzel başladığı gibi güzel bitti. Yolcular yıldızlar doğduğunda şehirdeydi. Araba Sorabî ailesini Alihan Lor Sokağı'nın

başına kadar getirdi. Ahu konu hakkında haber almak için büyük odaya, kocasının yanına gitti. Seyit Mîrân bir süre sessiz sessiz ona baktı; ıstıraplı gözlerinin ifadesiyle kızının gitmeye hazırlanması gerektiğini anladı. Korkulu bir şevkle Ahu'nun içi boşalır gibi oldu. Homa orada olduğu için daha fazla soru sormak istemedi. Bunun için daha uygun bir fırsat lazımdı.

O günkü münasebetlerinden anladıkları kadarıyla, dallı budaklı bu geniş ve bir arada yaşayan damat ailesi bu düğünden hayatlarındaki değişikliğin başlangıcı olarak yararlanmak istiyordu. Belki tahsilli, her bakımdan ev hanımlığına layık müstakbel gelinleri günün yaşam koşulları doğrultusunda istenen değişiklikleri kendi istediği gibi yapmakla görevliydi.

Homa yatana kadar Seyit Mîrân için şaşırtıcı olan sessizliğini bozmadı, nihayet yatacakları sırada ağır bir pişmanlığı ifade eden tarzda ağzındaki mührü çıkardı.

"Sana bir şey söylemek istiyorum. Kızının iyiliğini istiyorsan, bu evlilikten vazgeç!"

Adam hayretle ona baktı:

"Nasıl? Anlamadım. Sen bu konuda Ahu'dan da ileri gidiyordun; aniden düşüncen mi değişti? Şimdi onlar buraya kadar geldi. Bugün yaptıklarıyla yüz tümenden aşağı masraf ettiklerini sanmıyorum. Gencî Han benimle konuştu. Görünüşe bakılırsa, çok da acelesi var. Diyordu ki 'İnşallah nikâh tarihini belirlediğimiz gün, yapılacak bir iş kaldı. O da Alemşiken Hanı'nın satın alınması. Sadece noter işlemleri kaldı.' Onun bu sözlerinden, bir değil, iki değil, defalarca hayrette kaldım. Galiba yeni satın aldığı mülkü kızın üstüne yapacak."

"Tabii sen de ona yirmi bin tümenle karşılık vereceksin. Çeyiz kaçınılmaz zaten. Bu oğlan Ahu'nun kızına iyi bir koca olmayacak."

"Ama niye? Sebebi ne?"

"Sebebi söylenmez. İlle de her şeyi söyletecek misin bana? Bugün siz yanımızdan ayrıldığınızda ben ve Klara onunla kayığa bindik. Ben bu oğlanın o kadar çapkın, hayâsız olduğunu bilmiyordum. Daha ilk karşılaşmada... Aman Allahım! Hatırladıkça fena oluyorum. Hayır, Sorabî! Ağzımdan daha fazla söz çıkmaz. Tahammül etmek senin için çok güçtür. Sadece şunu

bil; bu özellikte bir delikanlı karısına hâkim olamaz. Anasız büyümüş bir seyis çocuğunun bundan iyi olabileceğine şaşırma. Kızını olanca tantanayla götürür, zillet içinde kovarlar. Benim Hacı'yı, iki çocuğumu terk edip kaçarken yaşadığım zillet. Anladığım kadarıyla bu hayırsızın aklı fikri kızında değil, karında. Bu mesele birlikte Tepeçal bağına giderken onu caddede gördüğümüz gün başladı. İlk defa kendimden nefret ediyorum. Evet, arabada gözü bana ilişince, arabacıyla konuşma bahanesiyle, caddede arabayı birkaç dakika bekletti. Bugün nereye gidersem, onun da geldiğini fark etmedin mi? Bu delikanlının senin masum kızına hiç ilgi duymadığını söylemek istemiyorum. Aslında benim için hayatımıza dahil olmak istiyor. Kesinlikle biliyorum; gerçek aşkla hayata bağlanmak, aile kurmak istemiyor; binlerce fersah uzakta. Bu ilgi onda ancak bir heves. Daha ilk gece sönecek. Sönmese bile, seninle zavallı annesinin sürekli araya girmesiyle, aracılıkla, teşebbüslerle alevlenecek, bir süre sonra kül olacak. Kendi hakkımda da söyleyeceğim var. O var oldukça hareketlerimi gözden geçireceğim. Ona en iyi dersi vererek yaptığının yanlışlığını gösterebilirim. Ama kızının sevgisini onun kalbine yerleştiremem. O heves düşkünü bir delikanlı; işte bu kadar. Kendi görüşümü söylüyorum; bu evliliğin sonunu iyi görmüyorum."

Seyit Mîrân düşünceye daldı; Homa bir süre sonra sözlerine ekledi:

"Yine söylüyorum. Kendimden korktuğumu sanma sakın! Annem beşiğimi öyle gevşek bağlamamıştı ki her ipini koparan gelsin, beni heveslerine alet etsin. Bugün bazı şeyleri düşünmesem, kayıkta onun göğsüne öyle bir yumruk atardım ki göle yuvarlanır, gideceği yere giderdi. Kendinden emin olan biri böyle sivrisineklerden korkar mı? Bütün endişem bu masum çocuğun geleceği için. Benim Ahu'ya kötülük ettiğim doğrudur ama onun, kızının kötülüğünü istemem. Onlara ret cevabı ver diye de ısrar etmiyorum. Her şeye rağmen, iş güç, sorumluluk derken, yarın bu oğlanın aklı başına gelebilir. Başını öne eğer, karısı için iyi bir koca olur. Bütün bu sözlerimden sonra görücülere ister müspet, ister menfi cevap ver. Senden tek ricam, bu sözlerin aramızda kalması. Ahu'nun beni bu işin müsebbibi

bellememesini, her oturuşunda beni küfürlere, lanetlere hedef etmemesini istiyorum."

Dudağını ısıran Seyit Mîrân nihayet söze başladı:

"Hayır. O bir şey anlamamalı. Daha ilk günden bu oğlandan hoşlanmadım. İçkici külhanbeyinin biri. Şehrin ayaktakımından olanlarla arkadaş. Mirza Nebî'nin kardeşi onu iyi tanıyor. Para, imkân onun ahlakını bozmuş. Elli yaşına gelse de düzgün yaşayamayacak tiplerden. Yarın 'Ne benim evlenecek kızım var; ne onun evlenmeye layık oğlu' diye haber gönderirim vesselam."

Üç gün sonra Ahu Seyit Mîrân'ın görücülere ret cevabı verdiğini anlayınca hayretten ağzı açık kaldı. Kocasının o vakte kadar evlilik hakkında söyleyecek sözü yoktu. Olsa Nilüfer Gölü'ne yolculuk davetini kabul etmezdi. Bu nezaket, usul dışı bir davranıştı; bir ad koyulamazdı. Özellikle o süre içinde umursamaz görünen Klara dersini bitirmek istiyordu. Kesin olan bir şey varsa, kızının alıcısı bulunmayan mal olmamasıydı. Belki de olup bitenler onun hayrınaydı. Çünkü Aga Bozorg'un istiharesi iyi veya çok iyi çıkacak yerde, orta çıkmıştı. Gönlüne sorulacak olsa, o da damadının tahsilli, modern biri olmasını isterdi. Donanımlı, aklı başında, mevki sahibi, güzel giyinen bir memur. Sabahları kapısına at gelir, boynunu da yüz felci olanlar gibi sürekli bir tarafa çekmezdi. Ama bir şartla, o şehirden olacak, aziz kızını diğer şehirlerde derbeder etmeyecekti.

On Yedinci Fasıl

Ne dostlarımın neşesi, ne bahçemin rahatlığı
Arkadaşlar! Çıkın yolculuğa; esirim ben zira
–Sadî

Seyit Mîrân Sorabî fırıncı esnafının temsilcisi veya başkanı seçildiği zamandan beri lavaşçı Mirza Nebî de gayriresmi olarak bir makam edinmişti. Çünkü Seyit Mîrân'ın dostuydu, üstelik okuması yazması vardı; işlerde çoğu zaman ona ihtiyaç duyuluyordu. Sınıf toplantılarında, görüşmelerde, iki sınıf arasındaki ihtilafların hallinde daimi sekreterdi. Toplu dilekçelerin metnini, sözleşmeleri, taahhütleri yazıyor veya okuyordu. Başka koşuşturmalarda Seyit Mîrân fırsat bulamadığında ondan yardım alıyordu. Düşük dereceli devlet memuru kılığında olan, sokakta herkesle selamlaşan kırk sekiz yaşındaki bu uzun boylu, hafif beli bükük adam Hububat İdaresi'nde, belediyede, İktisat İdaresi'nde tanınmıştı. Ama bazıları onun imzasını resmen tanımıyordu.

Son zamanlarda Seyit Mîrân kaçak mal meselesi ve başka sorunları dolayısıyla fırıncılar arasında daha az görünüyordu. Herkes onun dernek başkanlığından soğuduğunu veya bıktığını sanıyordu. Çünkü başkanlık köpek gibi koşuşturmaktan, ayakkabı eskitmekten başka işe yaramıyordu. Esnaf bu konuda ısrarcı olmak istemiyordu. Kavgalarda, kişisel veya toplu getir götür işlerinde Mirza Nebî'ye başvuruyor, onu öne sürüyorlardı. Aslında pek de isteksiz olmayan Mirza Nebî de elinden geleni esirgemiyordu. Adımları Seyit Mîrân'dan uzun olsa da, işleri geç bitiriyordu. Ondaki cüret ve iş bitiricilik yoktu. İşlerde yavaş kalıyordu. Arkadaşının eliyle çözdüğü düğümü bu dişiyle çözüyordu. Bir devlet dairesinde işleri tıkanacak olsa, şartlar zor olsa, şaşırıp geri çekiliyordu. Polis adı geçti mi vücudu titriyordu. "Ben sınıf temsilcisiyim" diyecek cüreti yoktu. Resmi makamların, devlet dairelerinin neden onun adını öğrenmediği belli değildi. Herkes bir önceki dernek başkanının halini hatırını soruyordu. Seyit Mîrân'ın yeri başkaydı; herkes bunu biliyordu.

Düşmanlığı veya rekabeti olanlar hariç, sınıf üyeleri onun yarı resmi olarak görevden ayrılmasından memnun değildi. Seyit Mîrân yüce himmetli, gözü gönlü tok, iyi kalpli bir adamdı. Başkalarının işine kendi işinden çok özen gösterirdi. Başına buyruk, bazı konularda inatçıydı. Ancak başkalarının işinde daha az garazkâr olurdu. Günde üç dört kez gittiği kahvehaneden çıkarken meslektaşlarından biri elini cebine sokacak olsa hoşlanmazdı. Çok sevdiği yakınlarından biri bunun dışındaydı. Meslektaşlarından başka mahalleli veya bir şekilde münasebetinin bulunduğu insanlar tarafından sevilirdi. Bu sevgi karşılıksız yardım ve iyilikseverliğinden kaynaklanıyordu. Evinin bulunduğu mahallede kalburüstü, nüfuzlu kişilerin sayısı az değildi. Sokakla, mahalle ile ilgili mesleklerinde, su ihtilaflarında sadece o ahalinin işine yarıyordu. Hatta şehirde susuzluk feryatlarının göğe yükseldiği kuraklık yıllarında bile o mahalle sakinlerinin susuzluk çekmesine nadiren rastlanıyordu. Belediyeye müracaat etmemiş olsa, yolların sulanması için Alihan Lor Sokağı'ndaki evlerden su alınmaması için çöpçülere talimat verilmezdi. Onun çabası olmasa, o tarafa taş atılması mesele-

sinden bu yana geceleri o tarafta bir bekçi sürekli devriye gezmezdi; sokağa elektrik direği dikilmezdi. Ev içindeki davranışını, kadınlara iki ayrı gözle bakmasını bir yana bırakırsak, keyfinin yerinde olmadığı vakitlerde bile biri gelip ondan yardım isteyecek olsa, yabancı olsun, tanış olsun, çekinmezdi. Onun bunun için noterlerde, kayıt, sicil dairelerinde kefillik ederdi. Askerlik çağına gelenlere kefillik ederdi. Orada burada en küçük bir karşılık veya hayır dua beklemeden kimsesizlere, işsizlere kefil olurdu. Kerbela ve Necef ziyaretçileri için yol tezkeresi alırdı. Bu tür yardımlarda çoğu kez cebinden ödemeler yapardı. Evinin tapusunu teminat gösterirdi. Hatta gerekirse muhtaç kişi için ipotek bile ederdi. Kendi işi aksar, insanların işinin hallolması için elinden gelen çabayı gösterirdi. İnsanları seven biriydi. Dostluktan, selamlaşmadan zevk alırdı. Bu hasletler çoğu kez başının ağrımasına sebep olurdu.

Bir gün öğleye doğru eve gelmişti. Üstünü çıkarmış, büyük odada öğle yemeğinin hazırlanmasını bekliyordu. Klara'nın nişan işinin bozulmasının üstünden birkaç gün geçmişti. Birisi kapı tokmağını vurdu. Eşekçi Emir Sedehî'nin oğluydu. On gün önce babası kışla damından toprak alırken göçük altında kalmış, cenazesinin kaldırılmasında Seyit Mîrân yardımcı olmuştu. İlk cuma gecesi için onun evinden kahve, nargile takımı, ıvır zıvır aldılar. Zavallılar hemen o gün iade ettiler. Oğlan babası gibi sıska, uzun boyluydu. Her zaman hatta yatarken bile paçasının biri yukarıda, biri aşağıdaydı. Elindeki uzun zincir, başındaki keçe külahla eve toprak çekmiş gibi görünüyordu. Aslında ev sahibi de ona böyle bir talimat vermişti. Çünkü o yıl zamanı geçmekte olsa da damların çamurla sıvatılmasını düşünüyordu. Hakikatte bu toprak işi yüzünden Emir Sedehî göçük altında kalmıştı. Seyit Mîrân koridorun başına gelen oğlana hayata bakan pencereden seslendi:

"İbram! Toprak getirdiysen ne bekliyorsun? Getir, şurada hayata dök."

Oğlan Sedehî Kirmanşahi lehçeleriyle karışık bir Farsçayla cevap verdi:

"Hayır, Meşhedî Mîrân. Bizim eşekler konsolosluğun önünde, sırtlarında yükle sahipsiz kaldı. Savcı hükümet tabibiyle

birlikte babamın mezarını açmaya gitti. 'Devletin izni olmadan ölüyü neden gömdünüz? Nasıl öldüğünü anlamamız lazım. Belki de biri öldürmüştür onu!' diye çıkıştılar."

"Doldurttuğum şahitli tutanağı göstermedin mi?"

"Gösterdim ama onu yasal bulmadılar."

"Anında kokup şişen cenazeyi güneşin altında on gün bekletecek miydin yani? Bunlar kanun tanısa, üç gün boyunca gece gündüz o kapıdan bu kapıya başvurduğumuzda işlerini yaparlardı. Olayın meydana geldiği yer, merkeze bir kilometre uzaklıktaydı. Belediye jandarmaya, jandarma belediyeye yıkıyordu işi. Yapmadılar, yapmak istemediler. Biz de, adını söylemeyeyim, şer'i bir makamın izniyle, şahitli tutanakla defnettik. Üstünden on gün geçti; daha ne diyecekler? Hadi, ben de geliyorum."

Seyit Mîrân sinirle alnını sildi, hemen giysilerine doğru gitti. Homa geldi, birkaç dakika beklemesi, öğle yemeğini yedikten sonra gitmesi için üstelediyse de kabul etmedi. Babası ölen oğlan on adım gerisinden gelirken hızla adamın mezarı başına gitti. Şeran yasaklanmış olan kabrin yanında resim çekmeden önce onlara engel olmak istiyordu.

Savcı güneş gözlüğü takmış, yaşını başını almış bir adamdı. Ellerini arkadan kavuşturmuş, gasılhanenin yanındaki büyük, yeşil dut ağacının altında yürüyor, bir çizgide gidiyor, geri dönüyordu. Talimat vermek üzere mezarcıyı bekliyor gibiydi. Seyit Mîrân'ın bütün tevazulu konuşmalarına rağmen sözlerine asla aldırış etmedi. Güneş gözlüğünün altından ona öyle gizemli bakıyordu ki sanki ölünün gerçek katili karşısında duruyordu. Cenaze İşleri memurlarının işlerinden de memnun değildi. Ne yapacağını hissettirmeyen adamlardan biri gibi görünüyordu. Seyit Mîrân kendine has keskin görüşüyle bu zor adamı ikna edemeyeceğini anladı. Başka bir şey demeden İbram'ı orada bıraktı; beklemeden şehre döndü. Milli Şura Meclisi'nin şehre ait dört milletvekilinden biri olan Salik Fahhar'a ulaşmaktı maksadı. Onunla aşinaydı, hatta dosttu. Sınıf başkanlığının her şeyi kötüydü ama bir şeyi kötü değildi. Onun milletvekili, kaymakam, vali hatta tugay komutanı gibi itibarlı kişilerle tanışmasını sağlamıştı. Savcı yardımcısı gibi hırbonun biri onu tanımıyorsa, ne önemi vardı? Salik Fahhar Tahran'dan geleli

birkaç gün olmuştu. İki gün önce caddede karşılaşmışlardı. Faytondan inmiş, şapkasını çıkarmış, güler yüzle tokalaşmıştı onunla. Seyit Mîrân seçimlerin yakın olduğu bir sonraki dönem için şehre geldiğini, ona ihtiyacı olduğunu biliyordu. Çünkü fırıncılar, işçiler, çevresindekiler, her zamanki afra tafralarına, umursamazlıklarına rağmen her defasında seçim sandığına üç yüz oy atıyordu. Devletin seçkin ve gözde olan adaylarının seçilmesi için diğer sınıflara verilen tarifeler valinin emriyle doğrudan doğruya veya belediye ve diğer makamların aracılığıyla ona da veriliyordu. Seçileceklerin bundan fazla oya ihtiyacı yoktu sanki. Ama gerçekten bir milletvekili söz konusu olsa, Seyit Mîrân şehirden, Sorab'dan beş bin oy toplayabilirdi. Salik Fahhar şehrin büyük mülk sahipleri arasında, onlara göre, anasını babasını tanımayan yeniyetme zenginlerdendi. Bu bakımdan seksen bin nüfuslu şehirde az itibar sahibi sayılmazdı. Elli yaşındaydı, siyasetin abecesinden başka bilgisi olmayan da onun için yeterliydi.

Seyit Mîrân onun tekrar seçilmek istediğini bilse de, doğal olan tevazuu, iyi huyundan memnundu. Görünüşte böyle olmasa, daha nerede olacaktı ki? Şehrin diğer üç milletvekili kendilerini böyle gösterme ihtiyacında değildi. Yıllar geçiyor, bir kere olsun, doğdukları şehirde görünmüyorlardı. Bu adamın samimi dostluk sergilemesinin bir dereceye kadar insanlık ve hakşinaslık özelliğinden kaynaklanmadığı ne malumdu? Her ne ise, bütün konuşması boyunca Fahhar'ın yüzünden tebessüm eksilmemişti. Bir ayağını faytonun basamağına dayamış, elini Seyit'in omzuna koymuş, hal hatır sormuştu. Ayrılırken tevazuyla birkaç gününü dostlarını görmeye, hemşerilerinin isteklerini dinlemeye ayırdığını, bunun için Kirmanşah'a geldiğini belirtmiş, mutlaka ona da uğrayacağını, ne arzusu varsa seve seve yerine getireceğini söylemişti. Meclis'te koltuk sahibi olup elinden her iş gelen bir adamla tanışmasının, bağlantısının hikâyesi buydu. Ancak ölenin veya kendisinin şanssızlığından olacak, öğle namazı vaktinde, aç karnına sokak, cadde koştururken Fahhar o sabah Tahran'a hareket etmişti; bir haftaya kadar da dönmezdi.

Seyit Mîrân ister istemez evindeki halıları satın aldığı eski dostu tüccar Hac Mahmut Aga'ya gitti. Ne onu, ne oğlunu gö-

rebildi. Sokakta bir an düşündü, o kadar umutlu olmasa da Hububat Alım Şubesi Reisi Hürmüzan'ın evine gitti. İyi bir tesadüf eseri, bu adam savcının arkadaşıydı. Bir gece önce birlikte bir toplantıya katılmışlardı.

O gün ikindiye doğru bu iyiliksever adam eve döndüğünde, erzak ambarının tozunu toprağını, koşuşturmaları, yakıcı güneşi bir tarafa bırakırsak, sabah yediği bir lokma ekmekle duruyordu. Konuşacak hali yoktu; yorgunluktan her tarafı titriyordu. Yemeğini yiyip dinlenince sağ bacağına sancı saplandığını hissetti. Eski hastalığı onu düşünceye sevk etti. O parasızlık âleminde hasta olsa, yine bir musibetti.

Bu hasletlerinden dolayı insanlar onu seviyordu. Az çok onun sırrından haberdar olduklarında, özellikle Homa'nın iki dirhem bir çekirdek süslenmiş, Avrupai kıyafetle sinemaya veya gezintiye çıkmak için onu yanına kattığı geceler âşık adamın afsuncu kadın karşısındaki zavallı bir uşağa benzer halini gördüklerinde, aşk çengelinin onun kalbine nasıl da saplandığını anladılar. Arkasından edilen dedikodulara, fısıldaşmalara, yüzüne karşı kınamalara rağmen ona acıyorlardı. Mahallenin su dağıtımcısı Fethullah Turke'nin oğlu divane, Seyit Mîrân âşık olmuştu. İkisine de söylenecek söz yoktu. Elbette onun hakkındaki tasavvurları bu kadar aydınlık değildi. Onlar günahsız Homa'yı kusurlu buluyor, ona ilaç içirdiğini söylüyor, kadın cinsine lanet okuyorlardı. Onun Ahu'ya karşı tavrı cefacı ve haşin olsa da samimiydi. Bu adamı insanlık adına yapılacak şeylerin bulunduğu bir muhitte başlarını kabuklarına çeken, başka şey görmeyen insanlarla karşılaştırmak, aklın onaylamayacağı, doğruluk duygusunun bağışlamayacağı bir hatadır. Genel olarak onun altı yıl önceki Seyit Mîrân olduğunu söyleyebiliriz ancak bir farkla. Artık ne esnaf sınıfının işlerini zapturapta sokacak dikkati, ne kendi durumu için koşturacak gücü vardı. Komşulardan birinin dediği gibi, kuluçkaya yatan tavuğa benziyordu. Zorunlu olarak evden çıkarsa, çok geçmeden hemen geri dönüyordu. Görünüşe bakılırsa ciğerleri sadece büyük odada, başkasının değil, Homa'nın yanında nefes alıp verebiliyordu.

Kış mevsimi gelince bacağının ağrısı da azdı. Bazen öyle şiddetleniyordu ki asla hareket edemiyordu. Ağrının şiddeti ateş

yapıyor, adeta sayıklatıyor, bu da Homa için bıktırıcı oluyordu. Dükkânın gelirini akşamdan akşama Habib getirip teslim ediyordu. Uğursuz hatırası ebediyen Ahu ile çocukların zihninde kalan bu tatsız durum mevsim boyunca devam etti. Bu süre içinde arada bir hal hatır sormaya gelen, bazen esnafın işlerini danışmak için uğrayan Mirza Nebî'den başka Rıza Han da mertliğini, hakşinaslığını gerektirdiği gibi gösterme fırsatı buldu. Seyit Mîrân asla kimsenin yüzüne vurmasa da bazı hayırsız meslektaşlarından yakınıyordu. Onların bu davranışları işinden soğumasında etkili oluyordu. Fırıncı Hace Muhammed Ali en namertçe hileye başvurarak askeri makamlarla sözleşme yapmış, işi onun elinden kapmamış mıydı? Fırıncıları yönetmek isteyen İktisat İdaresi ile belediye arasında kavga ve çekişmede bazı saf meslektaşları bu adamın kuruntuya düşürmesi yüzünden belediye kefilini valiye şikâyet etmediler mi, hem de onunla meşveret etmeden, sen de bizim sınıftan birisin demeden? Eee, sonunda fırıncıların ne kazancı oldu? Bütün nazı Tugay'daki bir kurmay binbaşıya geçen Hace Muhammed Ali, fırıncı Ekber Han'ın sözüyle fırıncı esnafı için hangi kurdu öldürdü? Yukarıda adı geçen bu sonuncu adam kıvılcım saçan, bu yüzden "Kuş" lakabını aldığı bakışlarının hilafına nazik, merhametli biriydi; tertemiz duyguları sadece hassas anlarda anlaşılabilen yapmacıksız dostlarından biriydi.

Mirza Nebî, Rıza Han, Ekber Kuş'tan başka, yürürken aksayan, hareketsiz, nefret saçan gözlü, elinde bastonuyla yürüyen kambur bir ihtiyar haftada bir kere cumartesi akşamları evinin kapısını çalıyordu. Komşulardan ve evin iki hanımından başka hiç kimse onu doğru dürüst görmemişti. Asla eve girmiyor, Seyit Mîrân "Kimmiş? Niçin gelmiş?" demeden kapıya çıkıyordu. Kadınlar ona "Yarasa" adını takmıştı. Çünkü daima dar vakitte ortaya çıkıyordu. Seyit Mîrân onu gönderip hayata döndüğünde nöbet tutmuşken yataktan kalkmış sıtma hastası gibi yüzünde bazen güleç, bazen asık, acı bir azabın derin izleri görülüyordu. Bu adam kimdi? O dar vakitte onunla ne işi vardı? Eski dostlardan mı, yeni düşmanlardan mıydı? Barış, hayat ve aşkın müjdecisi miydi yoksa savaş, ölüm, nifak mı tebliğ ediyordu? Bu uğursuz, tipsiz ihtiyar tıpkı Hitler'in Avrupa'ya yap-

tığı gibi, bir süredir eve, onun sakinleri üzerine gölge salmıştı; resmini Seyit'in yüzünde aksettiren felçli, gizemli şekliyle bağlantısız değil gibiydi. Homa iki üç defa bu adamın kimliği, işi gücü hakkında bilgi sahibi olması için kocasının bacaklarına sarılmış, Seyit Mîrân bu durumdan hoşlanmadığı gibi ona cevap da vermemişti.

Nevruz'un yaklaşması, havaların düzelmesiyle Seyit'in bacak ağrıları da hafifledi. Bıktırıcı bayram ziyaretlerine dayanacak hali, keyfi olmadığından Homa'yı aldı, Kom'a gitti. İşin aslı şuydu: İlkin sadece Homa'yı götürmek değil, aynı zamanda özellikle Ahu'yla önceden yaptıkları plan doğrultusunda ondan uzaklaşmak için bu yolculuğu yapmak istiyordu. Şöyle ki; Kom'da Hazreti Masume'yi* ziyaretten sonra belki hava değişiminin etkisiyle bedeninden dert, gönlünden sevda gider diye Kazvin kaplıcasına da uğrayacaktı. Son ana kadar onu habersiz bırakabilse onu götürmeyebilirdi. Ancak konunun inceliği buradaydı. Çağasefid'den geçip asla şehir dışına çıkmayan, otomobile binmeyi, şehirlerarasında seyahati en büyük arzusu bilen, kocasına her türlü nazını geçiren, ayakaltında dolaşacak çocuğu bulunmayan bir kadın kocasının onu bırakıp bir başına seyahate çıkmasına izin verir miydi?

Homa nasıl oldu da uyandı? Bunu Seyit Mîrân'a sormalı. Bu adamın yaptıkları, kadın karşısındaki iradesizliği, nefsani zaafları Ahu için elektrikli sandalyede titremekten bin beterdi. Saflığı, eli açıklığı yüzünden kocasıyla ondan ayrılmaz karısının gidiş dönüş parasını kendi cebinden verdiğine yanıyordu. Bayram günlerinde hem inadından hem bayram ziyaretçileri dolayısıyla odadaki halıların birkaçını büyük odanın halılarıyla değiştirdi. Bu halılar altı buçuk yılda eskimişti ama hayatındaki güzel hatıraları kalbinde sıcak, taze kan gibi hep canlı kalmıştı. İşe yarayan eşyayı, dekorları da alıp getirdi; çocukları tembihledi:

"Çocuklar! Artık hiçbir şeyi bilmeyecek kadar küçük değilsiniz; her şeyi görüp anlıyorsunuz. Göz göre göre kendini öldürecek. Madem bu dilberin eteğini bırakmak istemiyor,

* Şiilerin yedinci imamı Musa bin Cafer'in kızı Fatıma Masume. Medine'de doğmuş, 28 yıl yaşamıştır. Mezarı Kom şehrindedir. (ç.n.)

cehenneme kadar! Bizim onlarla bir işimiz kalmadı artık. Homa bu halılar, eşyalar için bir şey söylerse veya bu odaya gelirse, size diyorum; şuracıkta saçını yakalayın, elinize dolayın, ölene kadar dövün. Korkmayın! Babanız size hiçbir şey yapamaz. Şimdiye kadar pıstık kaldık. Bu kadın bana çok zulmetti."

Bir defasında da aklına esti, Behram'ın yardımıyla Homa'nın sandığını telle açtı. Ancak kadın altınlarını oraya koymayacak kadar hilekârdı. Ahu yeterince fırsat bulduğunda odanın altını üstüne getirmiş, her yeri aramıştı. Evin gümüş eşyalarının başına ne geldiğine hayret ediyordu. Onlar da mı uçmuştu? Yoksa kocasının ahşap kutusunda mıydı?

Her halükârda Ahu o yıl çocuklarının bayramını daha iyi geçirdi. Bayramlık elbiseleri her bakımdan kusursuzdu. Babalarının yanlış davranışlarını, annelerinin âcizliğini gören çocukların acı çekmesi olağandı. Anlıyorlar, yüreklerinde gam ve kaygı yükü taşıyorlardı. Bu yüzden Ahu onların dış görünüşüne, bayram protokolüne dikkat etti; iktisat yapmadığı gibi, hiçbir masraftan geri kalmadı. Annelerinin sürekli hayal kırıklıkları yaşadığını gören çocuklarının ruhsal yapılarını kuvvetlendirmek, ileriye dönük planları için yeni üs kurmak istiyordu. Bu plan doğrultusunda dostlara hayır dualarını ederek "heftsîn"* sofrasını kurdular. "Heft şîn"i** düşmanın kapısına attılar.

Seyit Mîrân yokken Mirza Nebî dükkânla ilgileniyordu. Ahu engellenmese, kocası kızmasa, buna da razı değildi. Ne yazık ki Behram dükkânı çekip çevirecek kadar büyümemişti. Aslında Behram büyümüş olsa, belki o şıllığı da evden kovardı. Bu adam hangi mezarlıktan, nasıl bir afet buldu da, başına getirdi?

İşlerinin çokluğundan başını kaşıyacak vakti olmayan Mirza Nebî genellikle fırıncılardan birini, kime rastlarsa, dostunun dükkânına gönderiyordu. Yazısını başka biri okuyamadığı için vekâlet işi de genellikle kulak ardı ediliyordu. Buğday ambarında Ekber Kuş onun yerine çıkış havalelerinin altını imzalıyordu. Bu da İktisat İdaresi'nin fırıncılar için başlattığı, çok vakit kaybettiren yeni bir uygulamaydı.

* Sarımsak, yeşillik, elma, buğday tatlısı, iğde, sirke, sumaktan oluşan sofra. (ç.n.)
** Zerdüştilikte mum, şarap, tatlı, bal, şimşir, şerbet, gelincik veya bitki dalı. (ç.n.)

Behram her gün ikindi vakti okuldan döndükten sonra dükkâna gidiyor, babasının giderken tayin ettiği beş tümeni Habib'den alıyordu. Ev içindeki hayat tertipsizlikten, çözülmüşlükten, hınç veya gamdan oluşan yoğun bir sis içinde olsa da, dükkânın durumu, hamdolsun, görüldüğü kadarıyla fena değildi. Fırın ateşinin parlak alevi, şişin, küreğin hış hış, tap tap sesi, dükkânın sıcak, hareketli havası sahibinde, bundan daha ziyade sahibin çocuklarında kaybolmuş vefalı köpeği tekrar bulma duygusunu uyandırıyordu.

Henüz on şahiye çıkan ekmek narhı fırıncıların gelirini artırmıştı. Değirmen ücreti, bazı yan harcamalar da o nispette artmıştı. Ancak işçi ücretleri gibi asıl harcamalardan bazısı yerinde sayıyordu. Tezgâhta ekmek kalmıyordu. Halkı daha karanlık gelecek için korkutan fırıncılar fırsatçıları kendine çekiyordu. Yine de cadde üstündeki sengek fırınının genel olarak durumu kötü değildi. Lamba sönüktü, değirmen dönüyordu. Bu ortamdayken Seyit Mîrân'ın şansına hemen hemen bütün işçileri vazifesine düşkün insanlardı. Adeta Allah'ın rızkı olarak Seyit Mîrân'a nasip olan şefkatli, tuz hakkı bilir Habib her zamanki kılığı, duruşuyla kendini işine vermişti. Asıl terazicilik işinin yanı sıra, patronunun güvenini kazandığı için dükkânın diğer işlerine de bakıyordu. Bütün işçiler ondan çekinirdi. Çünkü Seyit Mîrân ona, işçilerden biri kovulacak derecede bir kusur işlediğinde hesabını kesip işten çıkarma iznini vermişti. İşine patronundan daha çok sarılan bu dürüst adam varken Mirza Nebî'nin veya bir başkasının oraya gelmesi anlamsızdı; sadece âdet yerini buluyordu. Seyit Mîrân bu meseleyi iyi biliyordu. Aslında bu güven duygusu sayesinde, böylesi hassas bir zamanda dükkânı bırakmış, Kom'a Hazreti Masume ziyaretine gitmişti.

Eve hafta başında döneceğini söylemişti. Yolculuğu o kadar uzadı ki herkes Horasan'a gittiğini veya başına bir hal geldiğini sandı. İlkin hınç ve kıskançlıktan onları hiç düşünmeyen Ahu, durum böyle olunca düşünceye kapıldı. Her halükârda onun kocası, çocuklarının babası değil miydi? Allah göstermesin, bir ayağı çukurda olan o yaşlı haliyle başına bir musibet gelir de çocuklarını yetim bırakırsa ne olurdu hali? Şanssızlığa bakın ki

Mirza Nebî'nin birkaç gündür bu tarafa yolu düşmemişti. Gelse, ne yapacağını bilirdi.

Yirmi birinci günün akşamı Ahu yüreği küt küt ederken Hurşid'le kalktı, Mirza'nın evine gitti. Dünya Savaşı devam ediyordu. Savaşta yağma, yıkım, katliam vardı. Ancak adam güvence verdi ona: Memleket hamdolsun, savaş tehlikesinden uzaktadır; herkes güvenlik içinde yaşıyor. Kümese dalan tilki gibi Avrupa devletlerini bir bir parçalayan o Şîrzadhan Şîrderre'nin* Allaha şükür İran'la kopmaz dostluk bağı vardı. Bununla birlikte Mirza Nebî Ahu'nun endişelenmekte haklı olduğunu onaylamıştı. Nerede oldukları hakkında bilgi sahibi olsa, telefonla durumlarını sorabilirdi. İki üç güne kadar gelmezlerse, Kom yolcusu çıkmasa bile birini onların peşine göndereceğini söyledi. Buna güvenerek Ahu ile Hurşid geri döndü.

Gecenin üç buçuğunda hayata girdiklerinde büyük odanın ışığı yanıyordu. Çocuklar, Zerî, Cevad, Ekrem ile kocası göz aydını için oraya gitmişti. Bey ile hanım, daha iyi bir ifadeyle, gönül ile sevgili ayaklarının tozuyla yeni gelmişti.

Hava soğuk olmamasına rağmen Homa kürkünü giymişti. Dediğine göre Hemedan'da almış. Yani almamış, artık moda olmayan burmalı bileziklerini onunla takas etmiş. Gözleri, konuşma tarzı, özellikle konuşurken sürekli kocasına bakıyordu, bu meselenin tam tersi olduğuna tanıklık ediyordu. Yalan konuşmayan Seyit Mîrân susuyordu. Yirmi bir günün iki haftasını Kom'da, kalanını Melayir ve Hemedan'da geçirmişler, Kazvin kaplıcasına gitmemişlerdi. Sonradan ortaya çıktığı gibi Hemedan'ın Karakül koyun postundan yapılmış kürk alma mevzusu tamamen uydurmaydı. Bunu o şehirde, hem de geçen yaz başında satın almışlardı. Ancak kocasının tavsiyesi ve bazı sakıncalar dolayısıyla şık giyinen kadın onu sandıktan çıkarıp giyememişti.

Seyit Mîrân Hemedan'da kahvede daha ilk gün sırtında kürkü görünce, "Zavallı çocuk! Acıdım sana. Elinde bir şey vardı, kullanamıyordun. Bunun için seni yanımda getirdim" demişti.

* İskendername'deki namert savaşçı. İranlı savaşçıları bir bir feci şekilde öldürdü, sonunda Muhammed Şîrzâd tarafından vücudu ikiye ayrıldı. (ç.n.)

Yeni gelen karı koca, kendileri yokken büyük odada yapılan değişiklikleri görseler de asla bir şey demediler. Seyit Mîrân ertesi gün dükkâna gitti. Mehdi de yanındaydı. Dükkândaki işçiler arasında iki yeni çehre vardı. Henüz patronu görmemiş ama fırıncı esnafının reisi, özgür bir adam olduğunu işitmişlerdi. Orada herkesle, özellikle Habib ve fırıncı Şatır Zaman'la dostane sohbet etti. Onun yokluğunda dükkânın direği hükmünde olan bu iki eski işçisinin kavga ve ağız dalaşı ettiği anlaşıldı. Şatır Zaman değirmen işinden şikâyetçiydi. "Ununda arpa var. Hamur kürekte durmuyor, toparlanmıyor" diyordu. Seyit Mîrân sengek ekmeğinin ucundan bir parça kopardı, içine baktı. Sonra ambara gitti. Yığının altından biraz un aldı, avcunda yaydı, üstüne biraz su serpti. Parlak arpa kepeği tamamen görünüyordu. Unu dökerek Süleyman'a:

"Şatır Zaman doğru söylüyor. Bu unda yüzde on arpa var. Ekmeğin tadı, şekli içine arpa unu karıştırıldığına delalet ediyor! Hayret bir şey!"

Tekrar dükkâna döndü. Sinirlenmişti. Orada su kovası kancasıyla birlikte bir aydır kuyuda duruyordu. İşçiler de önemsemiyordu. Bu süre zarfında caddedeki üstü açık, pis arktan hamur suyu alındığını duyunca çileden çıktı. Sinirle soyundu, ipin ucunu beline bağladı, kovayı çıkarmak için kuyuya indi. Gençlik ve çalışma gücünün henüz tükenmediği bu korkusuzca kararı herkesten ziyade onu etkiledi. Bundan böyle bedenine hayal ve ruh dünyasından çadır kurmuş olan tembelliği, saçmalığı bir yana atabilse işler tamamen yoluna girecek, her şey farklı olacaktı.

Şimdi kendi ruh yapısını iyice tanımıştı. Birkaç gün üst üste evde kalacak olsa, akşamdan akşama dükkâna gidip paraları almak bile zor geliyordu. Sanki burada o fazladan biriydi; dükkânın gerçek sahipleri işçilerdi. Birkaç dakikalığına kuyuya indiğinde yine Habib ile Şatır Zaman dalaştı. İş küfürleşmeye, yaka paça olmaya kadar vardı. İşçiler onları ayırdı, beli, küreği birbirinin kafasında kırmalarına, yoldan yeni gelmiş patronun asabının daha fazla bozulmasına izin vermedi.

Aralarındaki asıl ihtilaf konusu olan şey has ekmek parasıydı. Bundan önce her yerde âdet şöyleydi: Has ekmek pişiriminin-

den günde bir şahi Şatır'ın eline geçiyordu. Önemsiz bir paraydı. Ancak bir süredir, iç ve dış etkenler dolayısıyla şehir ekmeği günden güne bozuluyor, sonuçta dükkâna getirilen has hamur kaplarının sayısı ilginç bir şekilde artıyordu. Neticede birçok fırın daha çok para kazanmak için sadece has ekmeğe yönelmişti. Ama burada, eski âdet üzerine Şatır Zaman uyanıklık yaptığını sanarak veya ebedi kanunmuş gibi paranın tümünü cebine indiriyor, oralı olmuyordu. Orada buna söz söyleyecek kişi dükkân sahibiydi. Gelgelelim haftada bir kez dükkâna uğruyordu. Uğrasa da işlerin ne durumda olduğunu sormuyordu. Habib, şaka yollu da olsa, Şatır'a meseleyi ilk açtığında, külhanbeyce bir eda ile ondan şu cevabı işitti:

"Arkadaş, on yıldır terazi başındasın. Bir kere bile 'Oooh, Allah çok versin!' dedim mi? İki gündür şurada elime üç şahi fazla para geçiyor; arkadaşına çok mu görüyorsun?"

Daha sonra ikisinin arasında çeşitli şekillerde tekrarlanan bu sözler Habib için dayanılır gibi değildi. Gitgide patrona karşı ekmek, tuz hakkını unutması, üstelik hiç kimseyi adam yerine koymaması başka kırgınlıklara da yol açıyordu. Buğday bozulduğundan beri bu adam iyice azıtmıştı. Ekmekleri bir şekilde ve kuralına göre neden kasten pişirmediği belli değildi. Has ekmekleri öne almak için acele ediyordu. Bazen işe el atıyor, bazen iş bırakıyor, ekmeği pişmeden çıkarıyor, hamur kabarmadan ötekine geçiyor, bazen ağırdan alıyordu. Dükkânda bunaltıcı kalabalık oluşuyor, işler gecenin geç vakitlerine kadar sürüyordu. Bazen bir müşterinin sert lafına karşı durup dururken veya kasten sinirleniyor, işi bırakıyordu. Bütün bu numaraları, tavırları yeni âdet edinmişti. Bu da dükkân sahibinin zararına sonuçlanıyordu. Elbette onun şerefi de söz konusu oluyordu. Şatır Zaman'ın tek hovardalığı, bazı günler kerem edip beş sîrlik etle işçileri misafir etmesiydi. Onlar da tencereyi fırına sürüyor, pişiriyor, öğleyin büyük bir tağara dökerek tirit yapıyor, yiyorlardı. Her zamanki buzlu su ile çay da bu yeni gelir kaynağından karşılanıyordu.

Seyit Mîrân kova ve çengelle kuyudan çıktığında Habib külahını başına geçirmiş, teraziyi bırakıp bir kenara oturmuştu. Ekşi suratına, kılığına bakılırsa artık orada kalmak istemiyordu.

Hiçbir dükkân işçisi onun tarafında değildi. Seyit Mîrân bir Şatır Zaman'a, bir ona baktı.

"Pekâlâ, bunca yıl bu dükkânda çalıştıktan sonra birbirinizin varlığına dayanamıyorsanız, yıldızlarınız barışmıyorsa, iyice düşünün. Habib! Gerçekten de onunla geçinemiyor musun?"

Terazicinin cevabının "hayır"dan başka bir şey olmayacağı malumdu. Seyit Mîrân da önemsemiyordu. Çünkü bundan böyle kendisi tezgâh başında durmaya kararlıydı. Hem işiyle hem hayatıyla daha iyi ilgilenir, hem de dostları onun sınıf başkanlığından resmen ayrılma niyetinde olduğunu anlardı.

Habib allahaısmarladık demeden gitti. Seyit Mîrân iki gün terazi başında durdu. Ancak tuhaf bir şey vardı. Sanki onu başkası için angarya çalışmaya zorlamışlardı. Vaktini orada öldürmek zoruna gidiyordu. İsteksizlik, halsizlik canına okuyordu. Daha önce görülmediği halde halkın öğlen ve akşam izdiham yaratması onu sersemletiyordu. Sabahın dokuzundan saat dörde kadar dükkânın içinde olan güneş gözlerini rahatsız ediyordu. Yanak adaleleri yukarı toplanıyor, yorgunlukla, esneyerek müşterileri gönderiyordu. Bir zamanlar arı gibi çevresinde dolanan, bir an boş bırakmayan fırıncılar, hatta değirmenciler ortalıkta görünmüyordu. Görünüşe bakılırsa ona haber vermeden herkes toplu olarak bir iş için bir yere gitmişti. Ona iki ay gibi gelen iki günde hayatın hedefinden o kadar bezmişti ki dağlara kaçmak istiyordu. Kom, Hemedan veya başka bir yerde yerleşmediğine pişmandı. Caddenin trafiği, sıra için birbirinin üstüne çıkan müşterilerin bağırıp çağırması, küreğin monoton sesi onun için öldürücü hastalık gibiydi. İşçilerden de hoşlanmıyor, terli, pis yüzlerine bakmak istemiyordu. Karşısındaki kısa boylu manifaturacıya şaşıyordu. Yıllardır yorgunluk hissetmeden, hep güler yüzle her zamanki köşesinde çömeliyor, kumaş ölçmeye devam ediyordu. Olanda da, olmayanda da aynı hırs vardı. Hayat bütün aldatıcı rengiyle, kokusuyla, balıyla, zehriyle Buda heykeli gibi aynı konumu gösteriyordu. İster çalışıp kendilerine canlarının istediği yaşantıyı sağlasın, ister otursun onun bozulmasına, yok oluşuna baksın, sonuç aynıydı. Bütün davranışlarına, işlerine çekidüzen verecekti. Buydu her şeye karşı düşüncesi, duygusu. Buna rağ-

men Homa'yı düşünmek onu bir an bile rahat bırakmıyordu. Monomani hastalığına yakalanmış bir hasta gibi hayal sahnesinde tek düşünce vardı. Nereye gitse, ne yapsa bu kadın bir yıldız gibi başının üzerinde duruyordu. Tecrübeyle sabitti. Kısa bir an için bile ondan uzak kalamıyordu. Gerisi hikâyeydi. Yirmi günlük Kom seyahatinde, hiçbir irade göstermeksizin, her şeyi Homa'ya itiraf etmişti. Talakı selaseden bahsetmeden, genç kadının fevkalade kızmasına, keyfinin kaçmasına yol açmadan şimdi görünüşte karı koca olmadıklarını, birbirlerine yalnız şeran değil, kanunen de haram olduklarını söylemişti. Onu ebediyen yanından uzaklaştırmak istediğini ama kısmet olmadığını vurgulamıştı. Onunla tarafsız biri olarak ne yapmak gerektiğini konuşmuştu. Kadın da ona hiçbir şey yapmamasını, ömrünün sonuna kadar sözünde durmasını, şehre döndükten sonra ilk fırsatta nikâh için notere gitmesini söylemişti.

Evet, onun ilk fırsatta notere gitmesi, yaptığı işi iptal ettirmesi gerekiyordu. Bütün bu hazırlıklara, melek huylu aziz karısını Şeyhülislam'a öcü göstermesine rağmen, şimdi sararmış yüzünün teriyle bu hatasının, iş bilmezliğinin, acelesinin kefaretini vermesi gerekiyordu. Hangi hesaba göre onu boşama kararı almıştı? Onu kendinden uzaklaştırmış olsa, bu saçma, anlamsız hayatta neyle gönlünü eğlendirecekti? Ona gözünü kapattığında kime, neye bakabilirdi? Ay nasıl güneşten ışık alıyorsa, o da Homa'dan hayat alıyordu. Onun bu kadından kaçışı yine onaydı.

Hal böyleyken ne yapabilirdi? Acaba kesin olarak ve yeni bir azimle Ahu'dan, çocuklarından vazgeçebilir miydi? Kendisi de bunun uygulanamaz olduğunu biliyordu. Ancak boşuna da olsa bunu düşünüyordu. Bacak ağrısından evden çıkamadığı zaman boyunca bu imkânsız düşünce rahatsız edici, hezeyanlı bir tasavvur gibi hayallerini dolduruyordu. Vücudu hafif, tatlı bir ateş içinde yanarken veya nazenin hastabakıcısının ayak sesini, elbisesinin hışırtısını işitirken düşünce kuşu kanatlanıyor, bilinmeyen diyarlara gidiyordu. Homa'ya defalarca anlattığı gibi Selim Cevahirî kıssasında olduğu gibi o efsanevi, gizemli inek kendi şebçerağını adada burnundan otlara atmış, hayvansal bir aşk ve çılgınlıkla çevresinden dönmüştü. Seyit de benzersiz inci

tanesini alıp uzak bir yere, hikâyecilerin bile düşüncelerinin ulaşamadığı kayıp bir adaya götürmek istiyordu. Ancak bu şekilde gönül rahatlığıyla bir oh çekip saadete, arzusuna ulaştığını söyleyebilirdi. Aşkta fani olmayı ebedi hayat gören bir arzu. Böyle olduğunda, her şey sona erse de önem vermezdi. Ne yazık ki tembellikten, ateşin verdiği halsizlikten kaynaklanan bu tasavvurlar gerçek gücünden binlerce fersah uzaktaydı. O günlerde en büyük arzusu sevgilisinin yanından bir saat uzaklaşmak zorunda kalmamak için hep böyle hasta, ateşli kalmak, asla iyileşmemekti. Hastalığı evde kalması için iyi bir bahaneydi. Melek huylu güzel kadın odayı enine boyuna geçerken, başucuna oturup kalkarken adeta havayı latifleştiriyordu. Ayak sesi Sirenler gibi büyüleyici bir ahenge sahipti; âşığın yorgun ruhunu okşuyordu. Odada, halıya oturuyor, kadife ponçikli terliklerini giyiyor, ayak tırnaklarını boyuyordu. Yürürken endamında mahpus perilerin naz, görkem ve gönül çeliciliğinden mülayim bir dalgalanma raksa başlıyor, göreni sermest ediyordu. Raf kenarındayken başını çevirdiğinde iri gözlerinin bir bakışı dünyanın bütün zevklerine bedeldi. Geride kalan mevsim boyunca hastabakıcılığı asla yenilenmeyecek tatlı çağların ebedi bir hatırası gibi gözünde yer etmişti. Yanakları, günden güne artan güzelliği hazan rüzgârıyla daha da renklenen kadife çiçeğiydi.

Terazi başında iskemlede otururken kazancının miktarını da düşünüyordu. Ağırlık taşlarını üst üste koyuyor, alnındaki kalın çizgiler kırışıyordu. Dükkânın günlük kazancını bir, iki tümen daha artırmak için nasıl bir yol izleyebilirdi? Düşünürse belki bir yol bulurdu. Ekmeği müşteriye ucuz veya pahalı satabilir miydi? Hayır. Terazide tartarken eli boldu; buna bir şey yapamazdı. Terazi başında durduğu günden beri diğer günlerden iki tümen daha az para kazanmıştı. Terazinin kefesi aşağıya kadar oturmadan ekmeği alıp veremezdi. Ona göre fırıncılık üzüm satmaya benzemezdi. Öyle olsa, terazinin dibi yere değince her sîrden iki miskalini eksik verebilirdi. Eskiden beri âdetiydi, temiz kalpliliği ve dini akidesi dolayısıyla ekmeği tartarken ekmek olan kefeye bakmak istemezdi. Bu işi yanlış ve dinsel açıdan mekruh bilirdi. "Esnafın gözü daima ağırlığı koy-

duğu kefede olmalı" derdi. O terazi başındayken bu yol kapalıydı. Getirdiği yeni terazici de böyleydi; başka türlü olamazdı. Çünkü bundan önce o ve dükkânı halk arasında, özellikle fırıncılar arasında ağırlık ölçüsüyle, ekmeğinin kalitesiyle, dürüstlük örneği olarak tanınmıştı; bundan sonra da öyle olması gerekiyordu. Peki, ne yapabilirdi? Değirmenciye daha az ücret vermek mümkün müydü? Bu konuda yalnız o değil, hatta sınıf üyeleri toplu veya bireysel olarak ellerinde olan imkânlara, akıllarına gelen fikirlere dayanarak her türlü çabayı göstermiş, adeta zorlamışlardı. Onun başkan olduğu sürede, daha öncesinde, hatta değirmencilerin İngiliz sömürgeleri gibi fırıncıların ve fırıncıbaşının sancağının altında bulunduğu zamanlar onların yularını çekiyor, fırıncılar sadece savunma halinde kalıyordu. İş bitirici ve kurnazdılar. Fiyatların yükselmemesi için bir şeyler yapmalıydılar; yoksa fiyat bir kere tırmandı mı, bir daha inmezdi. Hiçbir zaman bir fırıncının değirmencisinin ücretinin çok olduğunu, bunu aşağı çekmesi gerektiğini söylediği vaki değildi. Aksine değirmenciler ücretin azlığından, yük masrafından sızlanır, o kapıya bu kapıya başvurarak işini yürütürdü. "Masraflarımız arttığı için zarar ediyoruz; ücretimizi artırın" şeklinde yazdıkları toplu dilekçe henüz İktisat dairelerinde dolaşıp duruyordu. Geçen dönemin, özellikle son yılın bilançosu şu gerçeği gösteriyordu: Rakip tutturabildiği en yüksek seviyeden fiyat veriyor, sözünü geçiriyordu. Bunlar ateş olsa rakip su, taş olsalar o külünktü.

Fırıncıların işlemleri İktisat İdaresi'ne geçtiğinden beri değirmenciler girişimleri sonucunda hareket alanı bulmuştu. Üstelik silo için de buğday öğütüyorlardı. Devlet ve bazı tüccar neresi olduğu bilinmeyen bazı vilayetlere un gönderiyordu. Değirmencinin tekrar fırıncı için oyun oynadığı bir devirdi. Nitekim fırıncı da kendine göre halka karşı oyun oynuyordu. Bu durumda yük ücretini düşürmek ham bir düşünceden başka bir şey değildi. Sadece bir yol kalıyordu: işçiler. Burada kemer son deliğine kadar sıkılmıştı. Fırıncılar bütün ihtilafa rağmen daha birliğin kurulduğu yıl bu konuyu öyle sağlama bağlamıştı ki kolay kolay çözülecek gibi değildi. Henüz böyle şeyleri düşünmeyen, düşünmek istemeyen değirmenciler birbirlerinin

işçisini asla çalmazdı. Fırıncı sınıfı şehir esnafının en kabadayısı olmasına, olanca dağınıklığına, atıp tutmasına rağmen işçi ücretlerinde bir ölçü koymuştu. Ne bundan azını, ne fazlasını verebilirlerdi.

Kürekçi veya hamurkâr işi bırakıp gidecek olsa, fırıncı belediye veya daha güçlü makamlar aracılığıyla onu zorla işine döndürebildiği gibi ona karşı büyük tepki gösterilmesini de sağlayabilirdi. Çünkü bu mesele halkın ekmeğini ilgilendiriyordu. O kargaşa döneminde ekmek kan demekti. Sınıf üyelerinin her ay yarı gizli olarak zorunlu masraf adı altında toplayıp harcaması boşuna değildi. Değirmencilere rakip olmasalar, onlara kök söktürürlerdi. Sadece onun şahsını ele alacak olsak, o da bazı meslektaşları gibi yüzüne köpek derisi geçirse, bütün insanları, dostları, işçileri hatta yakınlarını başından uzaklaştırırdı. Bütün bunlar bir yana, bahar mevsimiydi; çalışma, hareket zamanıydı. İşçinin işsiz kalma gibi gamı mı vardı? Tesadüfi veya önceden planlanmış olan ve onu terazi başında durmaya zorlayan şey gücüne gitmişti. Gerçekten de durduk yerde Habib'i elinden neden çıkarsın ki? Onun bunca yıllık sadakatle çalışmasının mükâfatı bu mu olmalıydı? Hem de derdini, asıl diyecek sözünü sormadan. Diğer işçiler gibi daha fazla ücret peşinde olsa haklıydı. Çünkü ekmek ile et fiyatı, halkın en temel ihtiyaç maddesi üç aydan beri mevsim gereği düşecek yerde iki katına çıkmıştı. Bunlar bir yana, işçilerin ücretini kısmak, uygulanabilir olsa da hangi derde deva olacaktı? Uçurumun dolması için dağın parçalanıp yıkılması gerekiyordu. Hayır, bu pratik bir çözüm yolu değildi. Bu fikir de uygulanamaz olduğu kadar alçakçaydı.

Altyapısını hazırlayıp Hâlû Kerem'in yardımıyla köyde tarla veya bahçe kiralayabilse, bu saçma düşüncelere son verebilirdi. Eskiden bu hususta sık sık Hâlû Kerem'le konuşmuştu. Daima öğle yemeğinden sonra, midenin beyni mucizevi şekilde etkilediği saatlerde edilen sohbetlerin ciddiye alınacak tarafı yoktu. Kesin olan bir şey varsa, böyle bir fikir uygulamaya geçtiğinde, külahını havaya atar, canu gönülden ona her türlü yardıma hazır olurdu. Muhtarın belirttiği gibi Sefidçağa veya Muriçi'de büyük bir bahçe, Dehzekî veya Sorab-ı Nilüfer'de değirmenler

kiralayabilirdi. Bunları istemezse veya olmazsa, besicilik veya tarım yapardı. Bu sohbetlerin hepsi önceden edilmişti ve bu işlerin hiçbirinde bilgisiz, beceriksiz bir adam değildi ki insanların elinde esir olsun veya ne yapacağını bilemesin.

Kırların ferahlık veren meltemi şehrin, caddenin koyu renkli tozunu onun solgun yüzünden silebilse, neler yapmazdı ki! Kadınları, çocukları alır, şehir hayatından bağlarını koparır, kalıcı olarak köye yerleşirdi. Ama hayır, kesinlikle eski mesleğinden vazgeçemezdi. Dükkân işlemeye devam eder, üç beş günde bir şehre iner, işlerine bakardı. Acaba hayat, her defasında daha iyi pozlarla çekilen bir resim değil mi? Fırıncılık yapan, kendi mülkü olan değirmeni işleten, kaçakçılıkla uğraşan raiyet sahibi Mirza Nebî'den ne eksiği vardı? O zamana kadar gevşeklik, tembellik onun özelliği değil miydi? Fazladan çaba gerektiren hayat zorunlulukları bir yana, genel olarak şehirden, dedikodusundan bıkmış usanmıştı. Bağlayıcı, sınırlayıcı hayat ona çirkin, haşin bir gövde gibi görünüyordu. Bıkkın gönlü kafes kuşu gibi kırları, açık havayı istiyordu. Onun düşüncelerinin, inziva aradığı âlemlerin rengine sahip kırlar ruhuyla daha çok örtüşüyordu. Şehrin çok sesli ortamı aşkının sazında sefa bırakmıyordu. Oysa kırlar, bahçeler, özlem dolu arzu ve rüyalarının arasında elden gitmiş gençliğiyle yeniden bağ kuruyordu. Köyde ömür kadehinin kapasitesi daha fazlaydı. Şehrin havası gittikçe vahimleşen nahoş durumlarıyla artık solunacak gibi değildi. Buğday harmanını eve yaklaştırmak mümkün olmuyorsa, evi buğday harmanına yaklaştırmak daha iyi değil miydi? Ömür, meyvelerini toplamaya yetmese de bir ağaç dikmek, bir tarh sebze ekmek, bostanların kötü kokulu yığınlarını dağıtmak şehrin bütün kokuşmuş işlerine değmez miydi? Toprakta bir tırtılı, ağaçta bir kuşu seyretmek, arabacının homurdanmasına, masa başında oturanların takazalarına, onun bunun sözü yüzünden üzülmeye tercih edilmez miydi?

Köye yerleşme düşüncesi fena bir fikir değildi. Bu arada tek sorun, çocukların okuluydu. Gitmeseler de olurdu. Klara artık misafir sayılırdı; bugün, olmazsa yarın sahibi çıkardı. Allah izin verir de köye yerleşebilirse, Homa'nın çıkardığı, şehrin kirli medeniyetinin yüklediği bel büken masrafların bazısından kur-

tulurdu. Karıları da onun gibi Kürt kökenliydi; köyde büyümüşlerdi. Homa asla dönüş işine yalnız razı kalmaz, canu gönülden sevinirdi. Mehtaplı gecelerin hatırası, koyundan süt sağmak, alevlerin etrafında çûpî raksı onun kadın ruhunun köşelerinde çeng telleriyle oynayan zarif parmaklardı. Ancak bir şartı vardı. Kocası şehre indiğinde onu da götürecekti. Gerçekten kuş sesleriyle uyanmak, çoban ezgileri ile uyumak ne güzeldi! İşin üstadı olan Ahu ekmek pişirir, yeni hayatlarında herkes bir işin ucundan tutardı. Dört, beş ay çalışır, yılın geri kalanını Tanrıya şükrederek, güneş alan bir köşede oturup engin kırları seyretmekle geçirirlerdi. Acaba Tanrı'yı tanımak veya insanlığın derin felsefelerini kendi gölgesi altında esrarengiz bir dünyayı gizleyen bir ot sapının kıpırtısını seyretmekle mi yoksa bir faytonun tekerleğine bakmakla mı daha iyi anlamak mümkündü? Şehirde görüş dairesi küçüktü; küçük meseleler ele, ayağa dolaşırdı. Düşünce, duygu bol, bencillikler fazlaydı. Ruh hakirdi, hayatın hedefi yalnız hayatın kendisiydi. Kırda tabiat çıplaktı; dağlar, gökyüzü, ufuk görünürdü. Her şey dünyanın içindeki azameti anlatırdı. Bu azameti insanlara kabulleri ölçüsünde yansıtırdı.

Hâlû Kerem'in şehre gelişiyle birlikte Seyit rüyasını gerçekleştirmeyi düşündü. Tesadüfen ve şansın da yardımcı olmasıyla Muhtar'ın dediği gibi Muriçi bahçesini beş yıllığına ona kiralamak istiyorlardı. Doğruydu. Bahçeyi görmek için Çağasefid'den o kadar da uzak olmayan Muriçi'ye gitmeye karar verdi. Hâlû Kerem kısrağını ona bıraktı, gitti. Seyit Mîrân fırsatı kaçırmamak gerektiğini biliyordu. İyice düşündüğünde şehirde yaşamak gerçekten de değmezdi; her bakımdan baş ağrıtıyordu. İki gün sonra Homa'yı kısrağa bindirdi, kendisi yuları tutarak, koridordan dışarı çıktı. Dervişler evin duvar dibine her yıl olduğu gibi üç gündür tezgâhı yaymış, dileniyor, hak istiyorlardı. O parasız pulsuz haliyle beleşçilere para vermek zoruna giden Seyit Mîrân cüzdanından bir tümen çıkardı, örtüye bir tümen attı, sakalı dizine kadar inen hokkabaz dervişe:

"Alın, bu da sizin hakkınız. İkindi vakti dönene kadar buradan gitmiş olun! Bu ne ya!"

Atın yularını çekip güzergâhındaki insanların bakışlarındaki ateşlerden yeterince cesaretle geçerken, caddede Şeyhülislam'la

karşılaşıp rezil olmasa diye diken üstündeydi. Henüz evden çıkmamışken aziz karısı ata binme korkusunu bahane ederek hayatın ortasında pozdan poza girip kocasına şirin görünmeye çalıştığı sürece kuması, evdeki diğer kadınlar, kızlar bunları seyrediyordu. Görülmeye değer bu sahneden, ikisinin evden çıkmasından sonra, Atlas* gibi ebediyen çekmeye mahkûm olduğu gam yüküyle Ahu ilkin odasına gitti, oturdu. Daha sonra üzerlik otu gibi yerinden sıçradı, itfaiye arabası gibi hızlandı. Çadorunu başına geçirdi. Yol arkadaşı olsun diye Mehdi'nin elini tuttu; hızla sokakta yürümeye başladı. On, on beş dakika sonra Nene Bîbî'nin evinin terasına çıktı. Yüksek Çağasorh tepesinin zirvesinde bulunan bu evde, yaşlı kadının kızı Rana ile birlikte, şehrin batı kapısından başlayıp Halise köylerine kadar devam eden geniş, beyaz yola baktı. Ahu bütün acelesine, çocuğu nefes nefese bırakmasına rağmen, geç kaldığına, ikisinin geçip gitmiş olduğuna hayıflanıyordu. Ancak bu sırada iki kişinin binmiş olduğu at uzaktan görüş alanına girdi. Herkesten önce görüp haber veren Mehdi'ydi. Atın terkine binmiş olan Homa'nın beyaz çadoru iyice seçiliyordu. Şehre sırtları dönük olarak geniş düzlükte yavaş yavaş ilerliyorlardı. Seyredenlerin elinde bir dürbün olsa, bazen başlarını çevirdiklerinde dudak hareketlerinden konuşup konuşmadıklarını bile anlayabilirlerdi.

Seyit Mîrân Muriçi bahçesini görmek için Halise'ye hareket ederken, güvenilmez biri olan Keçû adlı birini en fazla iki günlüğüne terazinin başına koymuştu. Dükkânın geliri akşamdan akşama gelip teslim alan alacaklıya aitti. Ne var ki onun yolculuğu isteğinin, kararının hilafına dört gün sürdü. Ev sahibi onlar için bir koyun kesti, imkânları ölçüsünde ağırlamakta elinden geleni esirgemedi. Büyük Muriçi bahçesi araba yolu üstündeydi; her zaman bol suyu vardı. Ancak tek kusuru, bakımsızlık yüzünden biraz harap olmasıydı. Ne çiti, ne duvarı vardı. Şehirden uzaktaki bahçeler, vicdan sahibi biri varsa başında, asla zarar ettirmezdi. Hal böyleyken Seyit Mîrân "Yine de konu üzerinde iyice düşünmek gerek" dedi.

* Atlas, Jüpiter'in oğlu. Tanrılara saygısızlık suçundan bütün gökleri ebediyen omzunda taşımaya mahkûm oldu. (ç.n.)

Beşinci gün karı koca Muhtar'ın yumuşak başlı kısrağına binmiş olarak şehre dönerken, yaylaların ilk meltemini kanatlarında hisseden bir çift kuş gibi bir süre gözlerini kapadılar. Onların aşkı sanki ebediyet beşiğinde sallanıyordu. Göz alabildiğince her yeri kaplayan yeşil kırlar gibi zümrüt rengindeydi. Homa ev dışında, hele hele böyle yolculuklarda güzelliklerden nasibini alıyordu. Babacan kahvehanesine gelmeden Seyit Mîrân inip bir bardak çay içmek üzere karısını ikna etmeye çalışmıştı. Doğru bulmamakla birlikte Homa kabul etmişti. Tam bu sırada yolun tozu toprağı arasında, karşı yakadan iri adımlarla şehirden gelen Süleyman'ı gördüler hayretle. Çarıklarını ayağına geçirmiş, tozluğunu, bel kayışını sımsıkı bağlamıştı. Yaşlı olmasına, gözü iyi seçmemesine rağmen adeta uçarak geliyordu. Seyit Mîrân'ın bir an için aklı durdu. İhtiyar niçin ona geliyordu? Hayat tecrübesi, mümkün olabilecek binlerce acı olaydan bir sahneyi zihninde canlandırmıştı. Acaba dükkânın tavanı çökmüş de insanlar mı ölmüştü? İşçilerden biri kuyuya düşmüş de sorun mu çıkarmıştı? Yahut Allah göstermesin, evde bir şey mi olmuştu? Ahu esrar mı içmişti? Çocuklardan birinin başına kötü bir hal mi gelmişti? Küçük bir ihtimal daha vardı. Yeni terazicisi bir halt etmiş, sonra kayıplara mı karışmıştı? İnip de işçisiyle konuşunca son tahmininde yanılmadığı anlaşıldı. Yamuk, Allahsız herif dükkânın iki günlük kazancını cebe indirip ortalıktan toz olmuştu. Planını en iyi şekilde uygulamak için dükkândan alacaklı olan hububatçı Nevruz Han'ı atlatmış, rezilliğinden değirmencinin yevmiyesini de tam vermemişti.

Seyit Mîrân hayretler içinde Süleyman'ın ağzına bakarken bir ah çekti. Çelmeyi yemişti bir kere. Ne yapacaktı şimdi? Keçû bir başına yaşayan, aslı, nesebi belirsiz Sunkurlu biriydi. İşsiz kaldığı günlerde genellikle uğrak yeri belediye meydanının aşağısındaki Murad Kahvehanesi'ydi. Seyit Mîrân şehre gelip Homa'yı eve bıraktıktan sonra firari hırsızın yerini bulma ihtimaliyle öncelikle oraya gitti. Tabakhanede çalışan akrabası olduğunu öğrendi. Ne var ki böyle uğraşılar yorgunluktan başka sonuç vermezdi. Zavallı ihtiyar ne yaptıysa, şehirde nereye gittiyse, onun izine rastlayamadı. O gün Tahran'dan gelen aşina bir yolcu onu Hemedan'a yakın Esedabad geçidinde görmüştü.

Bu haber Seyit Mîrân'a çok geç, yani üç gün sonra gelmişti. Böyle hainlik eden şerefsiz, namert birinin, mal sahibinin ne var ne yok hepsini alacağı belliydi. Ev halkıyla Ekber Kuş, vakit varken, hırsızın izi kaybolmamışken, birinin peşine takılması görüşündeydi. Seyit Mîrân dudaklarını sıkarak "Faydası yok" dedi. "Emniyete şikâyet et. Bunu ihmal etme bari" dediler. Giden paranın ayağı vardı da dönecekti sanki! Keçû Sunkurî'nin yürüttüğü para o zamana göre az buz para sayılmazdı. Fırıncıbaşı Seyit Mîrân'ın işleri eskisi gibi olsa, belki önemsemezdi. Ama şimdi! Bu darbenin ilk sonucu olarak dükkânın işleri iki hafta boyunca aksadı. Olan İktisat'ın verdiği beş para etmez buğdaya olmuştu. Halk arasında özellikle değirmenciler tarafından kabul görmedi. Herkes o namussuz herife lanet, küfür yağdırırken, zarar gören dükkân sahibinin derdini paylaşıyordu. Tecrübenin, kişisel hislerin onlara söylediği şey, bu tür tesadüfler daha ziyade umursamazlığın, düzensizliğin, hamlığın acı meyveleriydi ve kendi sahibinin eteğine düşerdi.

Muriçi bahçesini kiralama planı kira şartları kabul edilebilir olsa da şimdilik ertelendi. Seyit Mîrân'ın emniyete şikâyette bulunmamasının sebebi, onun ihmaliydi. Bu hikâyenin gözü gönlü tok kahramanında belki bazılarına göre bir zaaf, belki bazılarına göre çok tuhaf ahlaki bir güç vardı. Bu güç onda kök salmıştı iyice. Buna bir ad verilemeyen zaaf eserlerinden biri de, iki buçuk yıl önce hırsızın evinden bir leğen çalması, leğen bulunduktan sonra almak için emniyete gitmemesiydi. Hırsız çocukla birlikte evine gelen memura bir "Hayır" deyip kendini yüzde doksan dokuz kurtaracak yerde, "Bizim evde söylediğiniz şekilde bir leğen yoktu!" cevabını vermişti.

Memur:

"Ama bu oğlan diyor ki sabah çok erken saatte bu evden çalmış!"

"Ben gerçeği söyledim ama sizin dediğiniz geçerli. Eğer dediğime aykırı bir durum varsa, ona söyleyin, eşyayı nereden götürdüyse, bir gün sabah gelsin, onu yerine koysun."

Seyit Mîrân bunu söylediğinde çok hızlı gittiğini anladı. Allahtan bekçi kıvrak zekâlı biri değildi; onun sözünü anlamamıştı. Çünkü hemen sormuştu:

"Bu eşyanın size ait olmadığına dair şahit bulabilir misiniz? Bu eşyayı kimse bu evde görmedi mi yani?"

Seyit Mîrân alaylı bir ifadeyle şarlamıştı ona:

"Be adam, delil iddiacıya ait. Bu leğenin bana ait olduğu hakkında delil bulsana!"

"Emniyete gelip her açıklamanı orada yapmalısın."

"Pekâlâ, ne zaman geleyim? Şimdi mi, bir saat sonra mı? Siz gidin kahvehaneye, çay için, ben de gelirim. Ben yarın giderim. Bu da sizin çay paranız. Tamam mı? Başka diyeceğiniz var mı?"

"Ben başkalarının malını yemektense, başkalarının benim malımı yemesini tercih ederim" diyen bir adamdı.

Keçû meselesi cereyan ettiği sırada Mirza Nebî şehrin banliyösündeki köylerden Çeşmesefid'e gitmişti. Orada da küçük bir arazi, su işi ayarlamıştı kendine. Dönüşte meseleyi duyunca sanıldığından fazla keyfi kaçtı. Arkadaşının başına gelenden dolayı çok sinirliydi. Ertesi gün gurup vakti evlerine gitti. Seyit Mîrân tesadüfen Ahu'nun odasındaydı. Kadın eyvanda oturmuş, hiçbir iş yapmıyordu. Adam odaya girip oturmadan, selam vermeden kapının eşiğinde:

"Meşhedî Mîrân, hayırlı olsun, duyduğuma göre ineğin buzağılamış. Hiç olmazsa bir sebepten dolayı memnunum. Yirmi beş men yük çekmeden dükkânını ne idüğü belirsiz üçkâğıtçı birine teslim eden, düşünmeden etmeden yayladan kışlağa giden biri bu zarara da katlanmasını bilmeli. Bilmiyorum doğrusu; sen bu herifi tanıyordun, sabıkasını da biliyordun. Şimdiye kadar hiçbir imamın koyununu sabaha kadar gütmüş biri değil. Nasıl ona güvendin de tezgâhın başına geçirdin? Aslında kim buldu bu adamı sana? Kırk yıl eşekçilik yapıp torba kaybettikten sonra, Meşhedî, vallahi kabahat bizde. Senin işine şaştım kaldım valla!"

Şaşkın bir halde odada Ahu'nun halini hatırını sorup oturdu. Kadın semavere su koyup yakmaya gitti. Adam oruçlu olduğunu, ramazan ayının kazasını yaptığını, çay içmekten mazur olduğunu söyledi. Ahu da kendine has saygı ve edebiyle bir kenara iliştikten sonra misafir her zamanki tarzıyla dostuna:

"Köye neden gittin? Orada ne işin vardı, demiyorum. Ama neden gideceğin zaman, her zamanki gibi işi bana teslim etmi-

yorsun? O gün Çeşmesefid'e gitmemiştim. Keşke sen dönene kadar günde iki üç kez uğrasaydım. Dükkânın kazancını toplandıkça ufak ufak alırdım; böylece onda kalmazdı. Ben olmasam da Rüstem'e veya başka birine teslim ederdim. Sorabî Bey, bu dostluk, kardeşlik ne zaman işe yarayacak?"

Seyit Mîrân sustu. İyice suratı düşmüştü. İçinde binlerce zehirli iğne barındıran mantıklı sözler dolayısıyla aşağılık duygusuna kapılıyordu. Aynı zamanda gerçekten de ne cevap vereceğini bilmiyordu. Kendisini suçlayan bir iğnelemeyle:

"Herhalde bizden çok hak etmiş o parayı!"

Mirza Nebî ona baktı:

"Meşhedî! Anlaşılan iksirin, kimyanın sırrını öğrenmişsin ki böyle konuşuyorsun. Yahut gece banka soyuyorsun. Böyleyse, bize de söyle. Ahir ömrümde rahat bir köşede oturup on iki ay dinlenmek hoşuma gider. Gerçekten böyle bir şey varsa söyle."

Ahu çadorunun altında keyifsizce bir harekette bulundu, bir şeyler mırıldandıysa da anlaşılmadı. Mirza Nebî devam etti:

"Sevgili dostum, ister beğen ister beğenme; hayatın yolu yordamı tuttuğun yol değil. İşsizlik, umursamazlık iliklerine işlemiş. Senin yaşındaki biri için, hem de çevrende böyle bir aile varken uğursuzluk getirir. Bize verilen iki günlük ömür bir şekilde geçecek. Ama ömür denilen şey, senin, benim anlayamayacağımız kadar ciddi. Hayat dediğin bir ateş; onunla oyun oynanmaz. Çocuklarına zulmetme. Bunlar senden ekmek, su ister. Bunlar yokluğun ne olduğunu anlamaz. Sen kendine acımazsan, kimse sana acımaz."

Duvar kenarında yüzünü yarım kapatan Ahu Hanım yavaşça:

"Çocukların ne önemi var? İşin özü Homa. Edaları, işveleri taht, rugan ayakkabı ile kürk de tacı. Ekmek de bu, su da bu."

Kadının yarası deşilmişti. Yabancı adamdan utanması, o anda canına ateş düşüren şiddetli rahatsızlık konuşmasına engel oldu. Mirza Nebî:

"Kom'a gidiyorsun, sen gelmeden haberini Çağasefid'den getiriyorlar. Merhum şehit Şah gibi leyleği havada gördün galiba!"

Homa'nın odasından çıkıp bu tarafa gelmesiyle sohbet konusu değişti. Genç kadın yüzünü örtme derdinde olmadan kuru, üstünkörü bir saygıyla kapıda misafire hal hatır sorduktan sonra odaya girdi. Başına mavi, ipek bir başörtüsü bağlamıştı; yüzü makyajsızdı. Seyit Mîrân bu durumdan ders çıkardığını belirten bir ifadeyle:

"Kötülük geldi mi kapıdan, bacadan giriyor. Dün maliye memuru geçen yılın vergi belgelerini getirdi. Bir de okutturdum ki üç yüz elli tümen yazıyormuş! Hangi hesaba göre bu verginin çıkartıldığını bilmiyorum. Önceki yıl yüz tümen yazılıydı. Orası burası, altı üstü derken yirmi beş tümen, bir tabak dutla işi bağladım. Müsait olduğunda birlikte gidelim; bakalım neye göre çıkmış bu hesap? Ama şimdi değil; birkaç gün sonra. Bakalım kırıp sarıp bir şeyler toplayabilecek miyim?"

Homa seslendi:

"Bizi böyle zarara sokan kişi inşallah hayrını görmesin! Her neredeyse para ateş olsun, ömrünün kökünü kurutsun!"

Mirza Nebî alaycı bir tebessümle başını salladı:

"Bana da o kadar yazmışlar. Erkenden gidip yanlışı düzeltmeli. Birkaç fırıncı daha ihbarnamelerini bana verdi. Gülünç! Kuhzad Hoşkepez'e sekiz yüz tümen yazmışlar. Eee, şimdi kimi koydun terazi başına?"

"Rahman Kâr-ı Pencşenbe'yi. Ama iki üç gün sonra ebediyen dükkâna bağlanacağım. Madem Maliye'ye gidiyorsun, benim belgemi de al. Diğerlerine ne yaparsan, buna da yap. Benim artık masa başında oturan bu adamlarla uğraşacak halim yok (cebinden belgeyi çıkardı, dostuna verdi). Her işte gidip değirmencilerin omzunu öpmemiz gerek. Son birkaç yılda bir şahi için de olsa bu zorbalıkları kabul etmediler. Vereceğimiz bu para neyin nesi ki? O yıl bazı beyler kurnazlık edip de gizlice memurlarla anlaşmaya gitmese, aklımdaki planla fırın adını devletin listesinden çıkarabilirdim. Değirmenciler bu işi yaptı, başarılı da oldu. Mirza Nebî, herkesten önce sen bu çürük yumurtayı maliyeci beylerin ağzında kırdın. Bizim vergimiz buğday değirmenden gelirken alınan vergidir."

Mirza Nebî:

"Olmuyordu Meşhedî Mîrân, olmuyordu. Her işin bir hesabı var. Biz işyerleri şehir dışında olan, devlet memurlarının dibinde olmayan değirmencilerden çok farklıyız. Onların çıkarıp boyunlarına astığı iflasnameyi biz çıkaramazdık. Duyduğuma göre bu yıl yine onların peşine düşmüşler. Ama cibilliyetsizliklerinden seslerini yükseltmek istemiyorlar. (Mirza Nebî dostunun ihbarnamesini iç cebine koydu). Pekâlâ Meşhedî, ben iznini isteyeyim. Aynullah Han hasta; ona uğramak istiyorum. Bu arada onun ununu dün inzibat değirmenden yükleyip kışlaya götürmüş. Kışla değirmeni çalışmayıp asker buğdayını Sorab değirmenlerine verince, bu da kamburumuza bir kambur daha getirdi. Bir taraftan geliyorlar, iyi niyetli görünerek sıtma yumurtasına karşı ilaç sıkıyorlar, öbür taraftan bahçelerin suyunu zorla kesiyorlar. Kimse gözün üstünde kaşın var diyemiyor. Berzedemâg bahçesi susuzluktan kurumak üzere. Herkesin kendinden zayıfa gücü yetiyor. Askerin fırıncının buğdayını alıp götürmesi ilk olarak yaşanmıyor ki. Allah göstermesin, savaşın ateşi bu tarafa da sıçrarsa ne olacak? İki sınıf temsilcilerinin bir araya gelmesi lazım. Gelemiyorlarsa konu üzerinde iyice düşünmeli, hiç olmazsa zarar iki tarafın üyelerine paylaştırılacak şekilde bir düzen kurulmalı."

Seyit Mîrân:

"Asker para vermeyince değirmencinin buğdayını öğütmesi zoruna gidiyor. Bu arada kabak zavallı fırıncının başında patlıyor. Toplu olarak şaha, başbakana dilekçe yazmalı. Bizi darağacına çekmezler ya. Diyelim ki çektiler, toplu olunca, önemi olmaz. Şimdi Aynullah Han'a gideceksen birkaç dakika bekle, ben de seninle geleyim. Hasta ziyaretine gitmek vaciptir. Ne zamandır görmedim onu."

Mirza Nebî Homa'ya baktı. Elini dizine koyup kalktı. Genç kadın başını, boynunu öne çekerek kocasına çıkıştı:

"Bu dar vakitte, çarşamba akşamı hasta ziyaretine mi gideceksin? İyi değil. Hayır, asla gitmen gerekmez. Kışın üç ay evde yattın. Bacak ağrısından, ateşten inledin; duvar bile haline ağladı. Bir kere gelip halini sordu mu? Şimdi ona mı gideceksin? Kalk, gidelim benim odaya; işim var seninle. Müslümandık da kâfir olduk sanki!"

Homa her zamanki kadınsı heyecanı, kıvraklığıyla kalktı, öbür odaya götürmek üzere kocasının yenini tuttu. Onun bu hareketine iki adam da güldü. Seyit Mîrân kendisi için saadet demek olan bir nevi çaresizlikle:

"Pekâlâ, Meşhedî Nebî, sen git, ben yarın giderim. Bakalım bu 'zaife' hatun ne diyecekmiş?"

Yüzünden gülmenin eseri kaybolmamış olan Mirza Nebî allahaısmarladık dedi, gitti. Büyük odada Homa yumuşak yumuşak kocasını azarladı:

"Yine elâlemin önünde bana zaife hatun dedin. Bu Hersinli muşmula ne diyor? Kırkayak gibi kulağına giriyor. Ahmak herif o küçük kellesiyle, dökülen üstü başı, hocalar gibi kırışık yüzüyle hiç düşünmüyor mu, yirmi yıl dul kalsam yine ona varmam. Bir kere daha bu eve ayağını basarsa, ayakkabının tekiyle, süpürgenin sapıyla defterini düreceğim. Dostluk, kardeşlikmiş! Sevsinler dostluğunu, kardeşliğini! Galiba son zamanlarda kelimelerin anlamları da değişmiş!"

Seyit Mîrân duyduklarına inanmayarak, şiddetli bir kötü zanla onun kınayış dolu iri gözlerine baktı ama ne diyeceğini bilemedi. Birlikte yaşadığı günden beri ilk defa kadın böyle meseleleri gündeme getiriyordu. Safiye Banu'nun oğlu meselesi, Sorab-ı Nilüfer hikâyesi, şimdi de bu. Tartışmasız bu üçünde de bir şeyler vardı. Bütün erkekler, evin kapısına postu seren derviş, haftalık rovzahan, yoldan geçen buzcu bu kadının güzelliğinin etkisinde kalıyordu. Laubali tavırları, özgürce davranışları, genel olarak içeride veya dışarıda gündelik hayattaki hareketleri onları uygunsuz düşüncelere sevk ediyordu. Şirin tebessümünü kim görse, yoldan geçen biri de olsa, gönlünün sarayında kendisi için yer açtığını sanıyordu. Seyit, Homa'ya sağlıklı bir adamın gözüyle bakıp güveniyordu. Sadece bir gezinti bahçesiydi ama kimseye meyve vermiyordu. Bu benzetme onun hakkında tamamen doğruydu; dikkate değerdi. Gerçekten de şeytan sıfatlı, anasının gözü kadın, kadınca kıt fikirliliğinden kaynaklanan kendine mahsus bilgelikle onda bir zaaf noktası yakalamamış mıydı? Belki böyle bir şeydi ama Seyit Mîrân kıskançlık duyguları tahrik edildiğinde kendini kontrol edemiyordu. Çünkü sevda mizaçlı insanlarda akıl kendi uyarılarından fayda

sağlayamamıştır. Çünkü genç kadının aşkı onun gönlünde kök salmıştı. Üstelik Homa'nın küstüğü gece dostunun o davranışı yanlış ve haince olduğu kadar rahatsız edici, kuşku uyandırıcı değil miydi? Bir defasında Ahu'nun Mehkuli'nin ağzından naklettiği gibi bütün belirsizliğine rağmen bunun bir gerçek tarafı da olabilirdi. Seyit Mîrân bu düşünceler içindeyken, Homa'nın gözlerine iyice baktıktan sonra soğukkanlılığını korumaya çalışarak gözkapakları titrerken, matlaşmış yüzüyle sordu:

"Ne demek istiyorsun? Anlat bana. Mirza Nebî de mi?"

Homa herkesi kendi gibi temiz kalpli bilen kocasının akılsızlığından, saflığından bıkmış, usanmıştı. Kendine güvenerek yüzünü ondan çevirdi, gizli bir öfkeyle:

"Bir gözlük icat edilseydi de insanların aklından geçenleri gösterseydi. O zaman herkesin konuşmasından, yaptıklarından nasıl niyet, oyun sahibi olduğu anlaşılırdı. Kadınlar bazı meselelerde erkeklerin aklından geçeni çok çabuk okur. İkiyüzlü herif seninle konuşurken timsah gözyaşı döküyor, uygulamaya gelince kuyunu kazıyor. Ruh alçaklığının, küçüklüğün işaretidir bu. İnsanın her taraftan yolunun açık olduğu şu dünyada işinin ilerlemesi için dostunun mevkiinde, malında, itibarında, saygınlığında gözü varsa, alçaklıktır. Seni evde oturtup kendisini zorla sınıf başkanı seçtirdikten sonra şimdi olanca bencilliğiyle, utanmazlığıyla, araya kılçık atıp bağlılığımızı bozmak istiyor. Hangi dost, hangi kardeş dostunun, kardeşinin karısına böyle utanç verici bir sözü söyler? 'Daha ne kadar bu kara herifle değerli ömrünü telef edeceksin? Al boşanma kâğıdını; minnet duyarım.' Evet, Mirza Nebî de! Aynı adam bugün senin için gitmiş, minberde vaaz veriyordu. Aklı sıra senin ahmak biri olduğunu, herkesin de senin gibi olduğunu, kimsenin asıl maksadının ne olduğunu anlamayacağını sanıyor. Saflığımdan, çocukluğumdan bir iki gece evine sığındığım bu adam yaşlı başlı haliyle gizli veya aşikâr bana ne şiirler okumadı ki! Tutkalla yapışmayayım diye adeta altın leğen yaptı beni. Tutkal dediğim, yani seninle hayatım. Bana üç tip kadın vardır, dedi. Kadın, süs, parazit. Benim karım üçüncüsü yani parazittir, dedi."

Seyit Mîrân sarsıldı. Bu sözleri Mirza Nebî söylerdi. Dudağını ısırarak sordu:

"Peki, başka ne dedi?"

" 'Kadın evde erkeğin aynasıdır. Güzel olursa, onun gençliğini, çirkin olursa, ihtiyarlığını gösterir.' Onun karısı belki benden güzeldi. İş yorgunluğu, ateşli hastalık onu bu hale getirmişti. Senin çocuklarına acıyan bu adama bak; kendi çocuklarının başına ne getirdi ve getiriyor! Durup kulak verdiğim yerden, odaya girip bulaşıkları yıkayıp bir kenara koyacaktım. Ahmak herif! Bir daha bu eve ayak basarsa, ben bilirim ne yapacağımı! Bundan sonra da onların evine gitmen gerekmez. Şimdi sınıf başkanlığı arzusuna da ulaştı, geceleri rahat uyuyor mu bari?"

"Sınıf başkanlığının beleş koşuşturmalardan başka bana ne faydası oldu ki? Kadir kıymet bilen mi var? Ağlıyor musun; ama neden? İnsanlar kötüyse kötüdür; elden ne gelir? Ben bu işten yoruldum."

Homa gözlerini sildi.

"Neden faydası olmasın? İşlerinin günden güne kötüye gittiğini görmüyor muyum? Çocuk muyum? Hissetmiyor muyum? Askerin zorbalığından uzaktın; her şeyini düşünüyorlardı. Şu vergi meselesine bakalım; Mirza Nebî'nin babası için bile bedava Fatiha okuyacağını mı sanıyorsun? Maliye'den o beş para ödemeden çıkar. Sen kendini kuyuya atıyorsun, sonra da elinden tutulması için yalvarıyorsun. Hatta yalvarmak bile istemiyorsun. Bundan böyle seni kendi başına bırakmamaya zorluyorsun beni. Aynullah'ı görmeye gidecek yerde, kalk git, Habib'i bul; işinin başına döndür. İnsanın kendi midesinden öncelikli bir şey olamaz. Önce can sonra canan. Sen demiyor muydun bana 'Nasip kısmet yalandır. Herkes ektiğini biçer!' diye? Şimdi nasıl oluyor da başka türlü davranıyorsun? Kalk git, Habib'i bul; işinin başına dönsün. Onun değerini bilmediğin için Allah elini dağladı."

"Bunu kötü demedin. Ama Habib Kulihan'ın sengek dükkânına gitti. Namert herif, galiba biz Kom'a gittiğimizde ayarlamış onu."

"Kulihan onu ayarladıysa sen de ayarla. İkinci bir Keçû olayını yaşamak istemiyorsan elini çabuk tut. Git konuş onunla; bakalım derdi neymiş? Düşüncesizlik, kayıtsızlık, yani insanın her şeye teslim olması. On yıllık hizmetten sonra aynı ücretle Kulihan'ın yanında çalışacak kadar nankör mü?"

"Kulihan'ın dükkân kapısına gitmem yakışık almaz. Yarına kalsın. Kendim gitmektense Ekber Kuş'u veya başka birini gönderirim, daha iyi olur."

"Nasıl doğru buluyorsan öyle yap. Ama özetini söyleyeyim sana. Yarın akşam bu sıralarda Habib'den başka biri terazi başında duruyor olursa, Rahman Kâr-i Pençşenbe veya hangi köpek, fark etmez; senin canına değil, bütün mukaddes insanların ruhuna yemin ederim; şu ipek başörtüsünü erkek gibi başımı bağlar, gider dükkânda dururum. Derler ki, bu kadındır, erkeği harap eder, sonra yeniden yaratır. Kabul ederim. Seni yanımda tuttuğum için böyle oldu. Tembelliği bırak bir yana, kalk aptes al, namazını kıl. Sen namaz kılarken, gerçekten içim aydınlanıyor. Namaz dinin sütunu; hayır berekettir. İnsanı zekileştirir, bedene yaşama ruhunu verir. Beynamazlık kötülük getirir. Bilmiyorum, sözlerimi ciddiye alıyor musun, almıyor musun? Ama şerefim üzerine yemin ederim; Habib hakkında söylediklerim şartımdır. Doğru, yanlış hiçbir bahaneyi kabul etmiyorum. Yarın bu saatlerde dükkâna gideceğim; Habib oradaysa ne âlâ; yoksa bundan böyle Sorabî Bey'in sengek dükkânının yeni terazicisi, onun hanımı yani Homa Zendî olacaktır; işte o kadar!"

Seyit Mîrân mülayim bir huysuzlukla somurttu. Ön dişlerini gösteren üstdudağının hareketi böyle sözleri dinlemekten hoşlanmadığını anlatıyordu.

Homa yeniden:

"Şaka ettiğimi mi sanıyorsun? Ültimatomun süresi yirmi dört saat. Ama emin ol; top boş değil. Böyle bir işi ar biliyorsan, neden Ahu'yu çocuk sahibi olmadan önce sana yardım etsin diye dükkâna götürdün? O zamanki kadınlar mı, şimdikiler mi bağ altındaydı? Mağazalarda kocalarının yanında veya bağımsız olarak çalışan kadınlar az mı? Gündüzleri evde ne işim var? Hangi işi erteliyorum? Sabahtan akşama kadar gözüm kapıda seni bekliyorum; işsizlikten tavan kirişlerini sayıyorum. Başka iş yaptığım mı var? Terziliği ilerletmeme izin vermedin. Sandın ki sokakta dev kapacak beni. Ne çocuğum var, ne meşguliyetim. Ekmeği tartıp müşteriye vermek nasıl bir beceri istiyor ki elimden gelmesin? Aslında işler zor değil; kendimiz zorlaştırıyoruz.

Ancak iş başlangıcı olduğu için kocam da bana yardım edecek. Hava aydınlık oldukça ben, güneş çekilir çekilmez o, sırayla terazi başında duracağız. Bana gülüyorsun; bu senin yeni âdetin değil. Sözlerim ne kadar ciddi olursa olsun, hafife alıyorsun. Bana zaife hatun, eksik akıllı diyorsun. Oysa bu isimlere, lakaplara sen daha çok layıksın."

Seyit Mîrân sırıttı:

"Bir batman ekmeği tartıp müşterinin eline veremezsin veya dükkânın hesabını tutamazsın diye sana zaife veya eksik akıllı demedim. Bu işlerin daha iyisi de elinden gelir. Eksik akıllı olduğunu gösteren en iyi delil şu sözlerin. Bu şehir halkının ne kadar saçma, görmemiş insanlarla dolu olduğunu unuttun mu?"

"Ama şunu da söyle; yeniliklere de çok çabuk alışıyorlar. Dürüst kalmaya, temiz yaşamaya da saygı gösteriyorlar. Dünyanın her yerinde insanlar aynı. Padişahların eski haremlerinde olduğu gibi bütün ömrünü enderunun dört duvarı arasında geçiren, dışarıdaki güneşin rengini, insanların arasındaki hayatı görmeyen bir kadın olsam; aklım, düşüncem dediğin gibi olurdu. Bütün bunlar bir yana, Hüseyin Han'ın bir gün söylediği söz hiç aklımdan çıkmaz: Kadın dediğin temiz olmalı; o kadar."

Seyit Mîrân bu hatırlatmadan hoşlanmadı.

"Bu korkusuz, geveze başınla sanırım şehit Kudretülayn'ın ruhu sana geçmiş olmalı. Biraz da okuryazarlığın olsa, onun yerini alırdın."

"Bana gevezelik yaftası vurma. Kurretülayn bir daha dirilecek değil. Yan çizmek istemiyorsan, bana cevap ver."

"Senin cevabın sadece susmak. Bir erkek gibi konuşuyorsun. Başımı ağrıttın. Dedim ya, yarın dükkâna gideceğim. Güneş doğmadan önce, sen uyurken kalkar, evden çıkarım, gecenin onunda yani yine sen uyurken eve dönerim. Sabah kahvaltısını, öğle, akşam yemeğini bundan böyle yalnız yersin (Homa sözüne ekledi: Ve yalnız yatarsın!). Bunun bir sakıncası yok; yalnız yatarsın. Ama hayır; öbür gün; yarın garaja gidip dükkân için motor siparişi vermek istiyorum. Bu, her şeyden önemli. Bugünlerde fırıncıların çoğu motor kullanıyor, odun yerine fueloil yakıyor; çünkü çok iktisatlı. Zahmeti daha az. Dükkânda

odun gibi çok yer tutmuyor. Buna karşılık deposunun sıcak olmaması için dikkat edilmesi gerekiyor; yoksa ansızın patlayabilir. Biz kervanın gerisinde kaldık. İnşallah ben de odun satın almak, kırmak, Feskuli'nin dükkânına yığma derdinden kurtulurum."

Seyit Mîrân üç gün sonra, iyi bir zamanlamayla ve teknisyenle Kaynakçı Ali Aga'dan satın aldığı motoru dükkâna kurdurup çalıştırdı. Bu durumda Şatır işsiz kalmıştı. Gitmeye hazırlandı. Gitmesine sebep olduğu, patronunun eski terazicisini dil dökerek ikna edip eski işine döndürecekti. Şanssız bir adam olan, nereye gitse bir haftadan fazla çalışamayan Rahman Kâr-i Pencşenbe yine dükkânda yatıp işine gitti.

Seyit Mîrân tuttuğu yapı ustası gelmişken dükkânın içinde de bazı değişiklikler yaptı; genel olarak daha iyi oldu. Bu değişiklikten en çok kürekçi memnun olmuş, şiş veya kürek çevirmekten kurtulmuştu. Dükkânın ateşçisi motora gelin kız gibi bakacağını söylüyordu. Odunların kaldırılıp yer açılmasından sonra dükkândaki müşteri izdihamı o kadar rahatsız edici olmamıştı.

Öte yandan Şatır Zaman gitmiş, Habib'e sarılmış, yanaklarını öpmüş, yaptığı hırçınlıklardan dolayı özür dilemişti. İyiliğiyle, büyüklüğüyle bütün fırıncıların arasında bir tane olan patronunun ağzından söz vermişti. Bundan böyle her şey onun istediği gibi olacaktı. Ancak Habib geri dönmeye yanaşmadı. Onun ücretin azlığından, çokluğundan bahsetme âdeti yoktu. Ama Kulihan'ın dükkânında beş riyal daha fazla ücret alıyordu; Seyit ona nasıl eski ücretini verirdi?

Ordibehişt ayı geçti. Mirza Nebî'nin, kadınların sert sözleriyle gaza gelen Seyit Mîrân işleriyle daha çok ilgileniyordu. Değirmenden gelen unları tartıyordu. Bir defasında nasıl olduysa, tuttu kaldırdı. O güne kadar insafsız hamalların onu nasıl kazıkladığı anlaşıldı. Hamalların iki deste dengi vardı; biri yeni, diğeri yamalı, kaba ve ağır. Buğdayı götürürken birincisiyle götürüyor, unu ikincileriyle teslim ediyorlardı. Keşke bu kadarıyla yetinselerdi! Boş dönecekleri sırada iyi silkelenmeyen denklerin dibinde kalan iki üç men unu geri götürüyorlardı. Süleyman Pesakeş'in bu hırsızlıklardan haberi yoktu. Böylece her yükte

dört ilâ altı men unluk kazık yiyordu. Bu işin ne zaman başlamış olduğu belli değildi. Değirmen hamallarının bu üçkâğıdı elbette yeni bir şey değildi; ancak onlara olan güveninin kötüye kullanılmasına canı sıkılıyordu. Kuşkusuz bu yolla külliyetli bir kaybı olmuştu. İşin kötü tarafı, bir iddiada da bulunamıyordu. Değirmenci, ilk defa böyle bir yanlışlığın olduğunu söylüyordu. Değirmenci bu hataları hep yapar, dükkân sahibi isterse denkleri tartabilir, haftadan haftaya hesap çıkarabilirdi.

Seyit Mîrân'ın canı fena halde sıkıldı. Acaba kıyameti koparabilir miydi? Bu işten hiçbir fayda elde edemezdi. Sadece buğday ambarında birkaç gün bekler, un seviyesinin yükselip yükselmediğine bakar, undaki azalmanın gerçek sebebini anlardı. Dükkâna gitmesi, dikkatli denetimi sayesinde işler düzene girdi. Daha önce müdahale edilmiş olan kara ekmekleri pembeleşti. Günlük ekmek pişirimi de arttı. Ama buğdayın kaç yıl devletin ambarlarında beklediği belli olmadığından, bozulma ve çürüme sebebiyle randıman yoktu. Hamur kürekte durmuyordu. Tuzlayarak ekmeği kürekte durur hale getirmek zorundaydılar. Bu genel sorundu. Seyit Mîrân'ın genel durum hakkındaki düşünceleri bir dereceye kadar rahatlamıştı. Ailesinin, özellikle Ahu'nun karşısında yüzünü ak hissediyordu. Bununla birlikte kalbi bomboştu. Sanki şu mendebur para onun elinde serçe oluyor, uçuyordu. Önceleri yüzlerce yük dolusu buğdayı ambarında, dükkânda veya tüccarda depolayan kişinin cepleri elli tümenlik banknotlarla dolu oluyor, bir kelimeyle elini toprağa sürse, mücevhere dönüşüyordu. Şimdi öyle bir darda kalmıştı ki satıcısı, motor parasını akşamdan akşama dükkâna gelerek alıyor, homurdanarak, ileri geri konuşarak dönüyordu.

Ulfet Muzafferî bir zamanlar fırın ruhsatı almak ve taftun* dükkânı açmak için sabahın köründen güneş batana kadar haftanın yedi günü onun kapısını aşındırıyordu. Behram'ı omzuna alıp gezmeye götüren, babasının dikkatini çekmek için ona oyuncak alan, bunlarla uğraşırken şimdi kendini fırıncıların safına koyan, anası babası hizmetçi olan Ulfet, şimdi bütün geçmişini unutmuştu. Hokkabazlıkla, üçkâğıtla yükünü tutmuştu; bir de

* Lavaşa benzer bir tür ekmek. (ç.n.)

ondan selam bekliyordu. Faytonla onun dükkânının önünden geçerken elini cebine sokuyor, öyle havalara giriyordu ki sanki caddenin sağındaki, solundaki bütün dükkânlar onun tapulu malı. Devir, sonradan görmelerin devriydi. Zamanın akışına karşı yüzüyorlardı. Yalnız o değil, herkes unutmuştu onu. Devir, götürenlerin devri olmuştu. Eskiden hayatın güzelliklerini kendi daimi hareketlerinde görüyordu. Şimdi iyi günleri, işlerindeki canlılık sis perdesi altında kalmıştı; kendini yok olmuş hissediyordu. Yaşlılığa, güçsüzlüğe aslan gibi dayanamıyordu. Çoğu zaman başına gelenleri düşünüyordu. Eli, gönlü doğru düzgün çalışmıyordu. Gözleri aklından geçen uygunsuz düşüncelerin, kendisinin de ne olduğunu bilmediği düşüncelerin yüzünden tozlanmış, bulanık görüyordu. Ev dışındaki hareketleri daha ziyade gönül perişanlığını, düşünce dağınıklığını gösteriyordu. Evde kendi haline bırakılmak istiyordu canı. Bazen Homa'ya son derece soğukkanlı kalıyor, bazen hiçbir ateşperest rahibinin mabudunun önünde yapmadığı kadar coşkuyla, yanıp yakılarak diz çöküyordu. Genç, mesut kadın onun temennili gözlerine bakacak olsa, gözkapaklarının köşesinde gözyaşının ıslaklığını müşahede ediyordu. Okşayarak, olanca şefkatiyle teselli ediyor, yavaşça soruyordu.

"Bugün benim için notere gittin mi? Hayır mı? Neden hayır? Bu durum daha ne kadar sürecek? Sorabî, benim için bir şeyler düşünüyor da açıklamak mı istemiyorsun? Bir gün eve gelir de evde yerin ıslak olduğunu, çocuğun olmadığını görürsen, rahatsız olma; beni eleştirme. Çünkü senin karın değilim; kendi nefsime malikim. İstediğim yere gidebilirim. Ama hayır; şaka yapıyorum. Bir kâğıt belge, aşkı tayin etmez. Daha ziyade aşkın ortadan kalktığı, ayrılığın geldiği zamanlarda işe yarar. Resmi nikâhlın olduğum günlerde bana şer'i karın değil, sevgilin olarak baktığını söylerdin hep. Belki böyle olunca daha iyi seviyorsun; sana daha tatlı geliyor. Aşkımın senedi senin varlığındır; ne yaparsan yap, sen bilirsin."

Hava yavaş yavaş ısınıyordu. Okullar tatil edildi; artık suyun buzsuz içilemeyeceği zaman geldi. İki kumanın ilişkisi yazdan beri her zamanki gibi olsa da görünüşte aralarında barış hüküm sürüyordu.

Ahu kocasının Homa'ya ilgisinin geçici olmadığını görünce, adamın hayata, mesleğine, günlük işlere karşı bu kadar ilgisiz, soğuk kalmaması için bir şeyler yapmasını istedi kumasından. Tecrübeyle sabitti; Homa dilerse, sıcak nefesiyle Seyit Mîrân'ı bir ateş parçasına çevirebilirdi.

Çağasefidliler bu sırada eve nadiren geliyordu. Çocukların Homa'yla arası fena değildi. Seyit Mîrân evde yokken onun odasına gidip geliyorlardı. Bir süredir büyük odada kulplu madeni kaplar, gümüş meyve takımları, güzel püsküllü, murassa nargile başlığı görülmüyordu. Homa'nın sözüne göre Seyit Mîrân bir gün onları toplamış, bir peşkire sarmış, özel tahta kutusuna yerleştirmişti. İki kadının oturduğu, işlerinin olmadığı bu günlerden birinde merak onları gerçekten gümüşlerin tahta kutuda durup durmadığını görmeye zorladı. Üstelik Homa'nın dediğine göre, Seyit Mîrân için mukaddes bir miras gibi aziz olan bu kutuda bol miktarda nakit para bulmaları da uzak değildi. Birkaç gün şaka olsun diye kocalarına takılırlardı. Kesin olan bir şey varsa bu eskici ihtiyarın* kutusunda öyle bir şey vardı ki ne zaman kutuya gitse, odanın kapısını yavaşça arkadan kapatıyor, kimsenin ne yaptığını anlamamasına çalışıyordu. Bu düşüncelerle çay odasında duran kirli siyah kutuya gittiler aceleyle. Biraz ağır olmasına rağmen, belki gümüş sesi işitilir diye ilkin sağa sola salladılarsa da bir şey duymadılar. Bir yolunu bulup kapağını açtılar. Gümüş eşya, nakit para adına bir şey yoktu. Arayanlar kutuyu ne için açtıklarını bile unuttular. Kâğıtlar, uzun, kısa boylu senetler ya cüzdana koyulmuş, ya parça parça duruyordu. Bu dağınık şeyleri karıştırmanın da bir zevki vardı. Bütün odayı enfiye ve safran kokusu kapladı. Birkaç eski, parçalanmış, resimli, resimsiz sicil belgesi, yaşayıp yaşamadığı belli olmayan işçilere veya başka şahıslara aitti. Çarlık dönemi ve Birinci Dünya Savaşı yıllarından kalma beş rublelik yarım banknot, birkaç takma diş, gümüş kapaklı bir saat, basma mühür, tespih, seccade mührü, büyüteç, Homa'nın çocuklarının eski resmi. Kadınları yarım saat meşgul eden şeyler bundan ibaretti.

Bir hazine levhasını elde etmiş sanılan Homa tekrar analık duygularıyla dolup taşmış, çocuklarının resmine dalmış gitmiş-

* İran masallarında bir kahraman. (ç.n.)

ti. Şimdi çocukları büyümüştü. Yetmiş yaşına girseler de yine çocuklarını sever, unutmazdı. Ama çocukların gözünde ölmüştü. Hayat kanunu uyarınca unutulması gerekiyordu ve hatırlamak istemiyorlardı. Mümkün oldukça onu görmekten kaçınıyorlardı.

Homa bu resimlerle düşüncelerine bir ayna tutmuş, tas başında hayatlarını gözlemleyen kişiler gibi otururken, Ahu kutunun bir köşesinde küçük bir paketin düğümüne takıldı. Dokundu, içinde küçük bir bakır levha olabilirdi. Görünüşe göre tılsım veya duadan başka bir şey olamazdı. Yedi yıl onca ciğer kanı yuttuktan sonra, binlerce deneme ve çırpınışların ardından şimdi tesadüfen kumasının kocasına aziz göründüğü işin sırrını bulmamış mıydı? Bu tılsım Homa'ya aitti. Seyit Mîrân o resmi ulaşılmayacak şekilde sandığa saklamıştı. Bu sırada Ahu'nun şansına, kuması resimleri bulunca öyle bir gaflete düşmüştü ki hiçbir şeyle ilgilenmiyordu. Vaktiyle Seyit Mîrân resimleri ondan aldığında, yırtmış atmış gibi görünmüştü. Zahiren, ikide bir çocuklarının resmine bakıp üzülmesini istemiyordu. Batınen, kıskandığı için, çocukları da olsa Homa'nın başka varlıkları düşünmesini istemiyordu.

Ahu bezin düğümünü çözüp içinde ne olduğuna bakmadan, göğsünü kaşır gibi yaptı, elbisesinin içine sakladı. Küçük odadan çıktığında dosdoğru hayatın kendi adıyla anılan tenha ve emniyetli köşesine gitti. Kendini hapsettiği o yerde, birkaç dakikada adeta el yakan, onun için levh-i mahfuzdan değerli olan acayip tılsımın üstünü dikkatle inceledi. Bir yüzünde cin şeklinde kılıksız, biçimsiz bir adam heykeli vardı. Belermiş gözlü, süpürge saçlı, elleri altı parmaklıydı, darağacı ipi gibi iplik boynuna bağlanmıştı. Kadına benziyordu. Resmin etrafında daire şeklindeki alanda kargacık burgacık rakamlar, karnında, kırk kilit camına yazılan la ilahe illallah cümlesi gibi bir şeyler yazılmıştı. Okuma yazması olmadığı için Ahu bunu okuyamıyordu. Bu sırrın düğümünü hangi el çözebilirdi? Bu önemli işte kim ona yardımcı olabilirdi? Kuşkusuz Şirincan Hanım ile kızı, içtikleri su boğazlarından ayrı gitmeyen, samimi, dert ortağı dostlar; bunlardan sonra elbette ceviz ağacı altındaki dua yazıcısı.

O gün gece saat birde Ahu eve döndüğünde evden, hatta yanındaki Mehdi dışında çocuklardan bile kimse onun nereye,

niçin gittiğini anlamadı. Kadının halinde her zamankinden fazla bir değişiklik yoktu. Pirinç levha, ceviz ağacı altındaki dua yazıcısının anlattığı gibi sevgi, şefkat tılsımıydı. Onun ekmeğini yiyen uzun boylu, ince belli, şuh gözlü, zalim, fitneci kadını yumuşatıp celbetmek için yazılmıştı. Tılsım dua yazıcısının yanında kalmıştı. Kim olduğu, nerede yaşadığı bilinmeyen üstadın yardımıyla arkasındaki ebced harflerini okuyup yazıya döktü. Diğer yüzünde okunaklı şikeste talikle şunlar yazılıydı:

Homa, Sorabî seni istiyor. Gel! Gel!

Bu tılsım, sevgilisinin beden kiri ve hamurla karıştırılıp kaplandıktan sonra, kırk gece boyunca bir ağacın gölgesine gömülü olduğunda tesirli oluyordu. İptal edilmesi halinde bir haftada kadını kayıplara karıştırırdı.

Ahu ile Cevahir Hanım bütün ısrarlarına rağmen tılsımı yazanın adını, adresini duacının ağzından alamamıştı. Onun cevabına göre böyle bir şey meslek sırrına aykırıydı. Ahu bu keşif yüzünden gerçekten rahatsız olmuştu. Aynı zamanda yüreği kabarıyordu. Gerek o, gerek sonradan bu hikâyeyi öğrenen başkaları, bu kadının aşkının adamın aklını nasıl esir aldığına hayret ediyordu. Seyit Mîrân gibi bir müşterinin dişlerini sayan, ceplerini adamakıllı boşaltan dua yazıcısı veya maharetli büyücü nasıl bir insandı? Belki de dalga geçmişti. Öte yandan Seyit Mîrân nereden, nasıl bulmuştu onu? Ahu'nun o günkü keşfi uğursuz, korkunç bir keşifti; ne olduğunu bilmiyordu. Şimdi daha çok inanıyordu. Bu adamın bahçede söylediklerinde eksik bir şey yoksa da, her şey boşuna değildi. Seyit Mîrân'ın odasına geldiği bir gün tılsımı ona gösterse, acaba ne derdi? Nasıl bir tepki verirdi? Homa'yı bırakmak istiyorsa, cebinden çıkan bu renk renk horoz kuyruklarına ne derdi? Üstelik şimdiye kadar bir erkeğin kadın için dua yazdırdığı, büyü yaptırdığı duyulmuş, görülmüş şey miydi? Hilekâr kadın gulyabani gibi boynuna yapışmıştı; asla elini ondan çekmeye hazır değildi. Birisi onun elinden almak mı istiyordu? Kuşkusuz burada çözülmesi gereken bir sır vardı. Belki de Şirincan Hanım'ın tahmin ettiği gibi bunlar halen karı koca değildi. Seyit Mîrân tekrar nikâhına almadan onu elinde tutmak istiyordu.

Ertesi gün Ahu, kararlaştırdığı gibi, tılsımın içeriğini daha iyi öğrenmek üzere ceviz ağacı altındaki duacıya müracaat ettiğinde ve Cevahir'in annesiyle birlikte üstadın huzuruna ulaştığında daha da fazla hayrete düştü. Yaşlı üstat kıvrımlı uzun koridorları olan, duvarı eski kabristanlar gibi binlerce gizemli gölge ve karaltıyla dolu harabe, halvet bir evde, perdeleri inmiş karanlık bir odada bir posta dayanmıştı. İki tarafında da kalem kutusu, kâğıt yoktu. Çıkık şakaklı, riyazet çekmiş çukur gözlü, kırmızı top sakallı biriydi. Çenesini deruni bir cezbeyle veya ruhlar, hayaletlerle konuşurken göğsüne yapıştırmıştı. Hiç hareket etmemesinden keşif ve tahkik maksadıyla ruhunun bedeninden uçtuğu görüntüsünü veriyordu.

Bunlar dua yazıcısının tarif ettiği şekilde kapının önüne kadar gidip döndü. Ahu içine çöken korku yüzünden oracıkta oturmak istiyordu. Müşteri olan iki başka kadının varlığı karanlık odada ona cesaret verdi. O gizemli baygınlık halindeyken Ahu'nun odaya girmekte kuşkulandığını fark eden ihtiyar yavaşça başını kaldırdı, Delfi mabedinin kâhini gibi seslendi.

"Ey ay yüzüne uğursuz bir karaltının gölge saldığı kişi! Buraya niçin geldiğini biliyorum. Git, işindeki düğümün çözülmesini Seyit'in nefsinin bereketinden iste!"

Bununla birlikte görünüşte seyit olan, devletin takibinden veya başka şeylerden korktuğu için başına yeşil şal bağlamak istemeyen dua yazıcısı adam düğümlenmiş bu işi çözebilirdi.

Ertesi gün dua niyazıyla onun yanına gelecekti. Bu iki üçkâğıtçının onda bıraktığı tesire rağmen meseleyi olayların akışına bırakmayı uygun buldu.

Şirincan Hanım ile sevgili kızının onun adına yaptığı araştırmaya göre Seyit Mîrân henüz Homa'yı nikâhlamak için noter Şeyhülislam'a başvuruda bulunmamıştı. Bütün umutsuzluklarının arasında umut verici bir durumdu bu.

Ahu bir gün fırsatını bulduğunda gitti, kocasının tahta kutusunu açtı, düğümlü tılsımı yerine koydu. Yine düşünecek bir şey kalmıştı. Sahi, evin gümüş eşyalarına ne olmuştu? Bir zamanlar eşyaların, dekorların fazlalığından simsar dükkânını andıran büyük oda şimdi günden güne döşemeden, eşyadan yana çıplaklaşıyordu. İki parça ipek halı ile iskemleler şaban

ortasındaki şenlikte çarşıdaki Ahmed'in kahvehanesine götürülmüştü; gidiş o gidişti. Sahi bu ne işti? Güneş ile ona bağlı olan büyük Vega yıldızına doğru giderken, bu adam parazitleriyle birlikte fakirliğe, perişanlığa doğru gidiyordu.

Avam der ki; iki asla üç olmaz. İşlerin inceliklerini düşünenler bu sözü yorumlar. Olaylar zinciri birbirinden kaynaklanır, birbirini tamamlar. Kaçakçılık olayı ile Keçû'nun para götürmesi bir yıldan az bir sürede Seyit Mîrân'ın başına gelmişti. Tatsız tesiri bu esnaf adamın ruhunu derinden etkileyen üçüncü bir tesadüf olması gerekiyordu. Tılsımın keşfedilmesinden bir hafta sonra, havanın parçalı bulutlu olduğu ılık bir öğleden sonrası Seyit Mîrân bir gömlek, beyaz bir donla yatakta sırtını duvara vermiş, gözkapaklarını kapamıştı. Ev ortamının sesleri, uğultuları kulağında silinip gidiyordu. Oda eyvanında birinin Homa'yla konuştuğunu hissetti. Gözlerini açtı, dükkânda işe yeni alınan kalfa Talib olduğunu anladı. Kalfa:

"Söyle ona, hemen dükkâna gelsin. Bu insanlar yüzsüz. Başımıza bir iş çıkarabilirler."

Seyit Mîrân bulunduğu yerden kalkmadan seslendi:

"Talib, ne diyorsun? Bir şey mi oldu? Yaklaş hele."

"Meşhedî Mîrân, Erjengi'yi diyorum. Yaşlı bir kadının ekmeğini dükkânın önünde elinden çekmiş almış. Bir çeyrek veya o kadar eksikmiş. Dükkânın kapısını tutmuş, tartaklıyordu."

"Eee, sonra? Habib ne cevap verdi? Neden eksik veriyor? Böyle şeylerin olmasına neden müsaade ediyor?"

"Habib diyor ki: 'Bu kadın ne kadar para verdi, ne kadar ekmek istedi; hatırlamıyorum. On yıldır terazicilik yaparım. Ama hata her zaman olur. Bu izdihama bakar mısın? Bilmiyorum, belki de eksik vermişimdir ekmeği.' Erjengi de 'Neden hep hata müşterinin aleyhine olsun?' dedi. Şatır da dedi ki: 'Müşterinin lehine olursa, bir şey söylemek için geri dönmez. Hiç kimsenin de bundan haberi olmaz.' "

Seyit Mîrân sabırsızlanarak sordu:

"Peki sonra?"

"Sonra Erjengi kadıncağızın parasını iade etti; ekmeği de kendisi eve götürdü."

Seyit Mîrân o gün eve girişinden beri görülmemiş bir perişanlık ve huysuzlukla sırıttı.

"Hım! Çoluk çocuğuna yedirmek için götürüyor. Gerçi çoluk çocuğu yok ya! Bu da memurlar için bir tür yolunu bulmak. Rabbena hep bana."

Homa sordu:

"Nasıl yani, o seni tanımıyor mu?"

"Tanımıyor mu? Evet, tanımıyor. Geçtiğimiz kışa kadar bir dinar para vermeksizin, sanki benden alacaklıymış, ilahi hakkını ister gibi, öğleüstü ekmeğin şehir kabadayılarının bile eline geçemediği kalabalıkta gelir, iki sengek alır giderdi. İyi pişmiş değilse götürmezdi. Dahası var, insanların pişirttiği has ekmeklerden verilmesini isterdi. Bu da cemiyet başkanlığının bize yüklediklerinden biri işte. Keşke sadece bununla yetinseydi. Benden esrar, zıkkım parası da isterdi hep. Bunlar üç kişi. Ne zaman beni caddede görecek olsalar, yolun karşısındaysalar bu yakaya atlarlar. Hiçbir iş yapmazlar. Bana veya fırıncılardan birine de hizmetleri geçmediği halde beklentileri herkesten fazladır. Habib'e bir daha ona ekmek vermemesini söylemiştim. Böyle haraçtan kurtulmak için sınıf başkanlığından çekildim. Bu ekmek sorunu fırıncılar için gittikçe karmaşıklaşıyor. Talib iyi ki geldin; bir daha dükkâna gitmeme gerek kalmadı. Rahman bugünkü yük parasını aldı mı? Emin misin? Peki, iyi olmuş. Habib'e Kasım'ın hamallarına yevmiye vermemesini söylemiştim. Bu adam bize borçlu; alacaklı değil ki! Ona söyle; Kasım bizzat dükkâna gelirse, her zamanki gibi yevmiyesini versin; bu konuda bir şey demesin. Bir şey daha var. Bugün ikindi vakti dükkâna gelemezsem veya geç kalırsam, yükçü gelirse Süleyman beni beklemesin; kendisi tartsın yükleri. Randımana ertesi gün bakarız. Şimdi gidebilirsin. Ha, Refi'ye de söyle, akşam Mürşid'in evine ekmek götürdüğünde hatırlatsın ona, ya buğdayın ya ekmeğin parasını versin. Yok, hayır, dinle; bir şey demesin; onu göreceğim zaten."

Seyit Mîrân tekrar uyumak istediyse de uyuyamadı. Küçük, görünüşte önemsiz olmasına rağmen Hububat ve Ekmek İdaresi'nin bir namussuz üyesinin bu utanmazlığı bütün fırıncılara yapılmış demekti ve istenen bir şey değildi. Kalfa Talib

gittikten kısa bir süre sonra afallamış, keyifsiz bir halde tekrar hayatta belirdi. Kısa boylu, kuvvetli, ahlaki yönden perhizkâr biri olan bu genç yılda bir kez delirir, on iki ay gece gündüz zahmetle elde ettiklerini son kuruşuna kadar harcardı. Bu kez patronunu görmek üzere doğrudan doğruya büyük odaya gidip haber verdi:

"Meşhedî, ne oturuyorsun? Dükkânı dağıttılar!"

Seyit Mîrân fişek gibi fırladı yerinden. Tam olarak anlamasa da haberi duyar duymaz başına ağrı girdi. İnanamayarak, ıstırap içinde sordu:

"Ne diyorsun Talib? Bizim dükkânı mı?"

"Evet, bizim dükkânı. Döndüğümde baktım ki Erjengi iki kravatlı memur ve bir bekçiyle orada dikiliyor. Minber üstünde duran, öğleden kalma üç men kadar ekmeği gelene geçene tanesi beş şahiden veriyorlardı."

Seyit Mîrân dükkâna gitmek üzere üstünü başını giydi ama tekrar oturdu. Bir sigara yaktı. Bir dünyayı başına vursalar, böyle tatsız bir haberi işitmekten daha iyi olurdu. Talib'in dediğine bakılırsa testi kırılmış, olan olmuştu. Garazkâr, utanmaz bir herifi adliyeye şikâyet etmekten başka elinden ne gelirdi? Şikâyetten de bir sonuç alınmazdı ya! Homa, Ahu ile Klara şaşkınlıklarından yerlerinde donup kalmıştı. Ahu önce, işçinin ifadesinden dükkânın yıkıldığını anladı. Daha önce hiçbir fırıncının başına gelmeyen tatsız bir olaydı. Seyit Mîrân da böyle bir şeyi aklının ucundan geçirmezdi. O anda beterin de beteri olacağını kestiremiyordu. Sigarasını sonuna kadar içti; o önde, Talib arkada dükkâna geldi. Gezici komisyon üyeleri Habib'in imzalamaktan çekindiği acil meclis kararı suretini iri harflerle yazmış, dükkân kapısına yapıştırıp gitmişlerdi. İlanda şunlar yazılıydı:

Bu dükkân pahalı satış yapılması dolayısıyla yirmi üç Hordad ayından itibaren bir ay süreyle kapalıdır. Tekrarlanması halinde ruhsat iptal edilecektir.

Seyit Mîrân'ın gözü ilana ilişip de karşıdaki kahveci çırağı yazıyı ona okuyunca ateş bastı. Ömründe böyle acı bir zulmü yaşamamıştı. İliklerine kadar her yerinin sızladığını hissetti. Âcizliğinden, utancından Şatır'ın yanında başını öne eğmiş

oturan Habib'e yardım istercesine baktı; bir şey demedi. Parmağıyla alnındaki teri sildi. Kahveci çırağı ile yoldan geçen bir iki yabancının yanında telaşlı görünmemek için:

"Bu ilanı karılarının göbeğine yapıştırsalar daha iyi olurdu! Ne yapacağımı görür onlar!"

Bunu söyledikten sonra ilanı kapıdan sökmek için hamle etti; boyu yetişmedi. Üstelik işçilerle komşu esnaftan biri engel oldu. "Bunun sorumluluğu var, başına iş açma" dediler. Öfkeyle bir ah çekerken:

"Namussuz herif! Sonunda çelmeni taktın bana! Senin hakkını avcuna nasıl vereceğimi bilirim!"

Başını öne eğdi, kapıda iki işçisinin yanına oturdu. Belki de Habib'in taş kafalılığının, ağzı bozukluğunun bu olayda rolü olacağını düşündü. Ama meselenin aslında Habib'in hiçbir kusuru olmadığını biliyordu. Biçare oturduğu yerde, kemikli, sararmış yüzüyle yer yarılsın da içine girsin istiyordu. Memurlar "eksik satma" yerine "pahalı satma" yazmıştı. Bu da hiç olmazsa kötü bir şey sayılmazdı. Çünkü bütün mahalleli biliyordu ki Seyit pahacı değildi. Ekmek fiyatının sabit olduğu bir ortamda bir fırıncı için "pahalı satma" kelimesinin manası yoktu. Kim bu inceliği fark edebilirdi? Akılları gözlerinde olan bu halk, işin aslını nasıl öğrenecekti? Memurların bu hareketinden anlaşıldığına göre kuranın adına isabet ettiği Erjengi'nin şeytanlığı dışında, mesele çok başka yerlerden, derinlerden kaynaklanıyordu. Buğday karaborsasının oluşması, altı aydır şehir halkını zora sokan yiyecek fiyatlarının artması birkaç gündür halkta alışılmadık bir sinirlilik ve tedirginlik yaratmıştı. Ekmek fiyatlarının yine yükseleceği söylentisini belediye resmen yalanlasa da halk yalanlamayı hakikatin delili olarak algılıyordu. Ekmeğin aşırı tuzluluğu dayanılacak gibi değildi. İnsanlar fırıncılardan memnun değildi. Üstelik tahrik edici faktörler vardı. Devlet sistemi, ekmeğin minber üstünde daha az bulunması ve halkın meşgul olmasından yanaydı. İnsanlar savaş haberlerini birbirinin ağzından kapıyordu. Her akşam boyacı küpü devriliyor, acayip acayip bilgiler, haberler yayılıyordu. Orada burada öyle kişiler ortaya çıkıyordu ki sanki bir gece önce Alman diktatörü ve propaganda bakanı ile aynı akşam

sofrasında beraberlerdi. Şehir bilerek, kasten büyük bir kargaşaya gebe bırakılıyordu.

Seyit Mîrân acı acı Meşrutiyet öncesi dönemleri düşündü. Öyle nazik anlarda halkı düzene sokup dizginleri ele almak için zamanın hâkimi zavallı fırın kürekçisini nasıl da fırın ateşine attırmıştı? Şimdi işler şeklen değişik olsa da aslında aynı eski minval üzereydi. Hâkim makamlar paslı, tozlu adalet zincirlerinden ses çıkarmak için kabağı onun başında patlatmıştı. Kim bilir, belki de özel olarak bu maksatla şehrin fırıncıbaşını seçmişlerdi. Seyit Mîrân'ı üzen şey, yirmi yıllık fırıncılığı süresince bu şehirde hep şerefiyle çalışmıştı. Halk arasında dürüstlüğü, güvenilirliği, mertliğiyle tanınırdı. Ona yapıştırdıkları yafta çok acıtıyordu canını. Aslında bundan sonra ölmesi farzdı. Bu yüzsüz divanenin kuyuya attığı taşı hiçbir akıllı çıkaramazdı.

Dükkân o gece ekmek pişirdi; ertesi sabah kapandı. Habib o gün, Talib üç gün sonra başka işe gitti. İşçi keseden yiyemez. Şatır Zaman kısa bir seyahat için vilayete gitti. Diğer işçiler de derbeder oldu. Dükkânın kapalı olduğu bir ay boyunca Seyit Mîrân kelimenin tam manasıyla evde oturdu. Dışarı çıkıp elâleme görünecek yüzü yoktu.

İşsiz kalan Süleyman patronuna vefalılığından vaktinin çoğunu dükkân karşısındaki kahvehanede geçiriyor, yeni bulduğu fare deliklerini tıkıyordu. Eve uğruyor, bir saat kadar koridorda veya hayat kapısı dibinde oturuyor, matemli, mutsuz kadınların emirlerini yerine getiriyordu. Seyit Mîrân o parasız haliyle bazen cebinden üç kıran çıkarıp veriyordu ona. Fırıncılar genellikle bu olaydan etkilenmişti.

Olaydan başkalarına göre birkaç gün önce haberdar olan Mirza Nebî kendi değirmencisi vasıtasıyla özür mesajı göndermiş; acilen Hersin'e hareket etmesi gerektiğinden yanına gelememişti. Şöyle demişti:

Hububat ve Ekmek İdaresi reisiyle, belediye reisiyle bu mesele hakkında görüştüm. Dedim ki: Biz bu şehirde şimdiye kadar onurumuzla yaşadık. Şehir ekmeğini sağlamak için didindik durduk. Şimdi bir münasebetsizin çıkıp zart zurt etmesi doğru değil. Fırıncıların iftihar kaynağı hakkında onun alnına yafta

yapıştıramaz. Bu şehrin yabancısı olan, şerefin ne manaya geldiğini anlamayan Erjengi veya onun gibilerinin böyle çekinmeden büyük insanların şerefiyle oynamaya hakkı yok.

Hububat ve Ekmek İdaresi reisi ile belediye başkanı bu olaydan dolayı üzüntü duyduklarını, meselenin kendi yetki alanları dışında kaldığını söyledi. Seyyar komisyon belediye başkanına haber vermeden böyle bir dangalaklık etmiş. Her halükârda Sorabî Bey daha fazla zarar etmemek için bir iki hafta sonra sessiz sedasız gitsin, ilanı indirsin, ekmek üretimine başlasın, dedi.

Seyit Mîrân dostunun haber kâğıdını nasıl aldıysa öylece rafa kaldırdı, dönüp de bakmadı bir kere. Süleyman'ın dediğine göre ilanın yapışkan hamuru dağılmış, ilan kendiliğinden düşmüştü. Ne var ki bir aylık süre dolmasına rağmen Seyit Mîrân'ın içinden dışarı çıkmak gelmiyordu. Gücü yoktu sanki. Meslektaşları Mirza Nebî'nin hareket ettiği gün onun evinde toplanmıştı. Sonra bu deve, fırıncılardan başka birinin, yani merhum Ağa Şuca'ın oğlu Hadiyan'ın ev kapısına çökmüştü. Diğerlerinin kapısına da çökebilirdi. Fırıncılar daha ziyade Mirza Nebî'yi kabahatli buluyordu. Çünkü saçma sapan vaatlere kanıyordu. Belediyenin, İktisat İdaresi'nin kararlarına kulak vermiyordu. Bir anlık kazancı gerektirmiyorsa işlerle de ilgilenmiyordu. Gerçekten iş yapmaktansa "Evet, hayhay, baş üstüne" deyip geçiştiriyordu. Fırıncıların işini bir top gibi belediye ile İktisat İdaresi arasına bırakmıştı. Üstündeki sersemlikten olacak, üyelerin bir sınıf olarak şahsiyetini göstermesine fırsat tanımıyordu. Belediye Erzak Dairesi reisi kendi iş bitiriciliğini halka, vilayet makamlarına göstermek için seyyar teftiş komisyonu ayarlayarak okunu fırıncılara doğru çevirmişti. O toplantıda bazı fırıncılar onun dostuna "Neyin nesi? Kim ona kendini sınıf başkanı gösterme izni vermiş?" diye hamle etmişti. Mirza Nebî, "Sınıfın başkanı Sorabî Bey'dir. Seyittir, herkesin lideridir. Ben sadece onun talimatlarını uygularım. Geçmişte zaman zaman öne çıkıp bazı girişimlerde bulundumsa, bunun kabahati beylere aittir" demişti. Bu tartışmalar fırıncılar arasında sonraki günlerde devam etmişti. Sınıf üyelerinin Mirza Nebî hakkında farklı düşünceleri vardı. Bazıları onu akıllı, imanlı bir adam

olarak görüyordu. Aklı haddinden fazla ihtiyatlı, imanı Şah Sultan Hüseyin gibi istihareye dayalıydı. Bir yaz günü havada bir parça bulut görse evden şemsiyeyle çıkmakta kuşkuya düşmüyordu. Asla kavun, karpuz satın almazdı çünkü tatlı çıkmayabilirdi. Bazıları onu yirmi serkeş erkeği elinin altında tutan mülayim tabiatlı biri olarak bilirdi. Sınıf toplantısında fırıncılardan biri yüzüne karşı, "Mirza Nebî iyi adamdır. Ancak reisliği bakımından bir kusuru var. Bir tarafı da değirmenci" demişti. Hace Muhammed Ali tarafında olan bu adam Seyit Mîrân hakkında da şöyle diyordu: "Kendisini zapt edemeyen biri bir sınıfı nasıl zapt eder? Biz kendimizle alay ettirmeyiz. O yedi yıldır karısının mutluluğu uğruna aklını rafa kaldırdı. Birinin sözlerimi ona iletmesini isterim. Onun eskiden dostuyduk, şimdi de. Aristoteles der ki: Cahilin biri batmak üzereyse, onu kurtarmaya çalışmalı ama yaklaşmamalı."

Bütün bu haberler, eskiden yapılan bir iyiliğin hatırına, böyle zor bir zamanda dostluğun kadrini unutmayan Ekber Han vesilesiyle, aynı şekilde yolculuktan dönen Mirza Nebî tarafından Seyit Mîrân'a iletiliyordu.

Mirza Nebî Hersin'den döndüğünde mordad ayının ortasıydı. Öğle yemeğini dükkânda yedi, çarşıda serin, sineksiz bodrum katı olan Ahmed'in kahvesinde biraz kestirdi. Kalktıktan sonra namazını kıldı, guruba doğru dostunun yanına gitti. Evin kapısı açık olduğu için kapıyı çalmadan dosdoğru hayata girdi. Klara havuz kenarında oturuyordu; onu görünce annesine haber verdi. Ahu odada çadoru başına geçirdi, düzeltti. Lambayı yakarken canının sıkıntılı olduğunu belirten bir sesle adama selam verdi, hal hatır sordu.

Herkesle, özellikle kadınlarla karşılaştığında çok çekingen olan Mirza Nebî halı kenarına oturdu. Sıcaktan, aşırı işten sıskalaşıp kararmıştı. Başına kenarları terden dönmüş hasır şapka giymişti. Ceketi, pantolonu hafif yazlık kumaştandı. Ayağında sıradan çarıklardan vardı. Sordu hemen:

"Meşhedî nerede? Neden açmadı dükkânı?"

Kadın acı ve çaresizlikle cevap verdi:

"Valla ben de anlamıyorum Sadeddin'in babası. Onunla tek kelime konuşacak cesaretimiz yok. Yani ne yapsak ne etsek,

birkaç dakikalığına onu karşımızda görecek fırsat bulamıyoruz. Dükkânı neden açmadı, bilmiyoruz. Yarım saat öncesine kadar evdeydi. Klara, baban dışarı çıkmadı mıydı? Evet, siz gelmeden önce dışarı çıktı."

Mirza Nebî yeniden sordu:

"Yahu evde ne yapıyor? Tavuk gibi kuluçkaya mı yattı? Belki de çile çıkarıyor. Neden işinin başına gitmiyor? Derdi ne? Dükkânın kapısı kilitli kalınca sizin harçlığınızı nasıl çıkaracak? Bu adam niye böyle oldu?"

Tam bu sırada Seyit Mîrân salatalık ve kavun dolu çıkınla eve girdi. Sokakta oynayan çocuklar Mirza Nebî'nin geldiğini haber vermişti ona. İnziva hayatının doğurduğu ikrah ile yolunu Ahu'nun odasına çevirdi. Odaya girer girmez Klara, Ahu'nun işaretiyle Homa'ya nasip olmasın diye meyve çıkınını elinden aldı, perde arkasına koydu. Mirza Nebî karşısında ayağa kalktı. İki arkadaş birbirini oturması için buyur etti. Seyit Mîrân her zamanki riyasızlığını, muhabbetini gösteren alçak sesle sordu:

"Bu sefer çok uzattın. İşlerin çoktu herhalde. Gelip hemen döndüğünün haberini yirmi beş gün önce almıştım."

"Evet, acil bir işim vardı. Yani Ayetullah Nûrûlulema'ya imzalatılacak istişhat senediydi. Buğdaylarım harman ortasında muhafazasız kalmıştı. Ekinin yarısı biçilmişti. Hemen dönmem gerekiyordu. Hâlâ nohut ile mercimeğe el sürülmedi. Rüstem'i orada bırakıp iki günlüğüne döndüm."

"İstişhat davalı olan ev için mi?"

"Evet, onun için. Eee, Meşhedî, Hersin'e gideceğim gün gönderdiğim haberi almadın mı? Neden dükkânı açmaya gitmedin? Evinde kaykılıp oturacağın böyle bir hadise olmasını mı bekliyordun? Hakîm Firdevsi-yi Tusî *Şahname*'yi nazmettiği otuz yıl boyunca, senin son birkaç yılda eve çakılıp kaldığın gibi oturmadı. Bugün Ahmed'in kahvesinde bir adam geldi yanıma; aklı sıra senin hakkında çok gizli şeyler konuşuyordu. 'Dükkânı açmak istemiyorsa, hava parası verip almaya hazırız' diyordu. Bu söz o kadar etkiledi ki beni hâlâ kendime gelemedim. Bana itimat etmesine, sözü sadece meşveret amaçlı olmasına rağmen lafı ağzına tıkadım. 'Git baba ya; utan! Bu adamın sende hakkı var!' Eh zamane böyle olmuş, elden ne gelir?"

Ahu hayretle adamın ağzına bakarken sordu:

"Kimmiş Sadeddin'in babası? Adını söyle."

"Adını söylemeden de Meşhedî tanır onu."

Ahu tekrar:

"Kuşkusuz bizim işçimiz Fağfur'un oğludur. Bu herif sırtlan gibi her yeri koklar. Kılığı kıyafeti de o çeneyle, omuzlarla tıpkı sırtlan. Nalını almak için ölmüş eşek arıyor."

O zamana kadar gamlı, düşünceli halde başını öne eğmiş, sigara kutusuyla oynayan Seyit Mîrân onun aslan yelesini andıran kabarık saçlarına bakarken:

"Kim olursa olsun. Münasebetsiz bir laf etmiş işte. Bana hava parası verecekse –yani hava parası iddiam yok– son birkaç yılda dükkâna yaptığım masrafları, mülk sahibinin kabule yanaşmadığı parayı versin; dükkânı ona devretmeye hazırım. Gelsin benimle konuşsun; neden onunla bununla konuşuyor? Kuyu açtırdım; tahta tağar yaptırdım; fırın tavanını yaptırdım. Malum, motor ve diğer alet, edevat, eşya da var. Hesap açık. Mülk sahibi kadın olmasa, bütün kiracılar gibi yaptığım her masrafı önüne dökerdim ama bir kadınla uğraşacak halim yok."

Ondan böyle sözleri beklemeyen Mirza Nebî duyduklarına inanamayarak:

"Peki, sen ne yapacaksın? Eşeğini kiraya verip yolda mı oturacaksın?"

"Ben mi? Ben başka iş yapacağım. Sonunda ya eşek ölecek ya eşek sahibi veya dünya sahipsiz kalacak. Bir şeyler olacak."

Bu kelimeleri söylerken, son kararının alameti olarak başını bir tarafa hareket ettirdi somurtkan bir ciddiyetle. Mirza Nebî umutsuzluğunu, kaygısını belirten bir tebessümle:

"Şaka yapıyorsun Meşhedî!"

"Atama yemin ederim sözümde hilafım varsa. Dükkânı yüzüstü bırakmak istemesem, açmaya gitmez miydim? Kom'dan döndüğümden beri düşünüyordum bunu."

"Peki, ondan sonra ne yapacaksın?"

"Ne olursa. Hububatçılık, bakkallık, manavlık, kiracılık. İşe kıtlık girmedi ya. Artık bu meslek benim işime yaramıyor. Daha iyi bir ifadeyle, ben bu işin adamı değilim artık. Bıktım, usandım. Bu çevreden, insanlarından uzaklaştım. Bundan sonra bu şehirde başımın dik olması için kösele gibi yüzüm olmalı. Bu

çamurlu yer elimde olmasa, başka işi, mesleği mecburen düşüneceğim."

"Hayır, hayır Meşhedî; bana kalırsa sen yersiz kuruntulara kapılmışsın. Birincisi herkes iyi bilir ki bu tertip düzen ne kadar uydurma ve gerçekdışıdır. Bizim düzenimiz hiçbir hesaba kitaba dayanmaz. Seni de herkes iyi tanır. Bütün bunlar bir yana, sen işin başında değildin. Terazici ile dükkân sahibinin farklı olduğunu da herkes bilir. Bu sözleri sana yakıştıramıyorum. Bakkallığın, hububatçılığın kendine göre zorlukları var. İşin aslı insanın kendi işine sarılması. Lokmayı da çiğnemek gerek. Yaşamanın aslı çalışmak. Saadet de bana göre burada özetlenebilir. Bu şehirden, halkından uzaklaştığını söylüyorsun; bu sözün açıklanması gerek; maksadın nedir?"

"Maksadım şu; burada kalmayacağım, başka yere gideceğim."

"Başka yer mesela neresi? Bu da yine öylesine bir laf. Peki, bunları ne yapacaksın? (Ahu ile Klara'yı işaret etti.) Bu şehir olmadı, başka şehir, bu yâr olmadı, başka yâr. Meşhedî, bir sen bir ben yokuz. Yalnız olan insan canının istediği yere gider, istediği işi yapar. Allaha şükür, elinden ekmek yiyen kaç kişi var. Sözlerini ciddiye almıyorum. Yoksa kalender mi olmak istiyorsun? Kalenderlikte de keşkül lazım."

Ahu kumasını kinaye ederek:

"Keşkülü hazır."

Seyit Mîrân Mirza Nebî'ye:

"Sen ne zaman başkalarının sözünü ciddiye aldın ki şimdi alacaksın? Şehirlerden, uzak diyarlardan iş için, yaşamak için kalkıp bu şehre gelenler çalı altından mı çıktı? Bunların her biri kendi şehrinde, diyarında birer şehriyardı; ben de onlardan biriyim. Güneşin sıcağı tepemi delecek, beni rahatsız edecek diye korkanlardan değilim. Başkalarından fazla bir şeyim de yok. Kalender de olmak istemiyorum. Çoluğumu çocuğumu alıp başka şehre yerleşirim. Kendi mülkünde yenik padişah olan insan gurbet diyarında adı bilinmez dilencidir. Bir yerde kalan su kokar. Yirmi yıl önceki ortağım Haşim evini, hayatını sessiz sedasız daha iyi bir şekle sokmadı mı? Çoluğunu çocuğunu alıp kayıplara karışmadı mı? Şimdi Şah Abdülazim Çarşısı'nda mumcu dükkânı var. İşi gücü bizden daha iyi; kimseyle de uğraşmıyor."

"Bu yüzden Horasan seyahatinde yanına gittiğimde yüzünü benden sakladı. İyi adamdı ama çok yalan söylerdi. Duyduğuma göre oğlu adliyede yargıçmış."

"Evet, hep sümüğü akan, evlerinin arkasındaki harabede tozun toprağın, pisliğin içinde yuvarlanan oğlan. Mirza Nebî, kabak niye kısa ömürlü, bilir misin? Yere tutunduğu için."

Dostundaki incinmişliği, ıstırabı anlayan Mirza Nebî şaka yollu:

"Yirmi yıl sonra gidip Haşim'le ortak mı olacaksın, yahut dükkânının karşısında dükkân mı açacaksın yoksa?"

Bu sözleri söyleyen, dostunun işlerinin gerilemesinden, bahçenin, tarlanın satılmasından haberdardı.

"Kuşkusuz bir şeye güveniyor ki böyle maksadı var. Kimsenin kimsenin işinden haberi yok. Belki parası, pulu vardır."

Seyit Mîrân'a yeniden baktı; sufice bir riyakârlıkla:

"Evet, Yaradan bütün mahlûkatını görür. Taş altında kıvranan küçük bir kurt bile nasipsiz kalmaz. Hayatta herkesin önüne fırsat çıkar; ancak insanın bundan iyi yararlanması gerekir; kapasiteli olmalıdır. Ancak önemli başka bir husus daha var. Artık koşuşturma, coşku vakti gelmiş geçmiş bizim gibi insanlar için meslek değiştirmek, fidanı bir yerden alıp başka yere dikmek kadar kolay değil. Para, pul, yüklü sermaye olursa, o başka. Elbette manevi sermaye dindir; bununla bir sorunumuz yok. Ama para her şey demek; hatta gençlik ve mutluluk demek. (Kinaye yollu iki güvercin gibi yan yana oturan Ahu Hanım'la kızına göz kırptı.) Eski zamanlarda olduğu gibi, baba mesleği neyse, insanın o mesleği yapması için ayet inmedi. Diyorsun ki insanlar iş için, yaşamak için bölük bölük yârini, diyarını terk edip bu şehre geliyor. Sözünü kabul etmiyorum. Fırın ve değirmen işçilerinin yüzde doksan beşi Melayirli, Tuyserkanlı, İsfahanlı veya başka vilayetlerden. Bunların arasında tek tük bizim Sorablılara, nadiren şehirlilere rastlıyoruz. Arabacılar, faytoncular Türk soylu. Eşekçiler, toprak çekenler, besiciler, genel olarak kuyucular İsfahan köylerinden. Tahranlılar daha çok garajlarda, otomobilde çalışır. İstisnaları bir yana bırakırsak, bu şehirde rızık sahibi olan az sayıdaki yabancıları da geçersek, görürüz ki bütün bu gruplar 'Kirmanşah garip gureba şehridir'

sözünün aksine o kadar da iyi durumda sayılmaz. Hemşerilerimiz işçi dostları hakkında 'Filan geldi, bu vilayetin parasını götürdü' diyor. Ama ikimiz de herkesten iyi biliriz; bunların en kurnazlarının biriktireceği para, yemese, çalsa çırpsa, kurtluk etse, harcı, kirası derken onları kendi şehirlerinin kapısına kadar götürür. Neden, gurbet diyarındaki tecrübelerden başka, şehirlerine üstü başı biraz daha düzgün olarak dönme mutlulukları var. İki gün kalırlar, üçüncü gün yine bir bahaneyle gurbet davulunu çalar, çoluk çocuklarını Allah'a emanet ederler."

Mirza Nebî Ahu Hanım'ın porselen tabakta önüne koyduğu salatalıklardan bir tane aldı; çakıyla kabuğunu soyarken sözüne devam etti:

"Bugün öğleden sonra Ahmed'in kahvesinde Şîr Ali ile değirmencisi Veliyullah Nadirî kavga ediyordu. Veliyullah'ın hamalı dükkânın yükünü değirmen yerine hububat pazarına veya başka bir yere götürüp satmış; eşeği caddede salıverdikten sonra arkadaşın Keçû gibi kayıplara karışmış. Konu, götürülen buğdayın tazminatıydı. Veliyullah 'Benimle ilgisi yok', Şîr Ali 'Senin işçindir. Ben unumu isterim' diyordu. Niyetim buraya öğleyin gelmekti ama bu vakte kadar ikisinin kavgasını bekledim. Değirmencilerden, fırıncılardan birkaç kişi daha vardı. Nihayet arabuluculuk ettik; üçer yük iki tarafın zararına yazılacak, hamal çalıştığı sürede azar azar ceremesini ödeyecekti."

Seyit Mîrân başını kaldırdı, hayretle Mirza Nebî'ye baktı:

"Hamalı yakalamışlar mı?"

"Yakalamamışlar, kendisi gelmiş. Senin Keçû'nun yaptığının aksine, un parasını alıp şehirden çıkacak yerde, ortada görünmediği gibi bir gün boyunca Ceburî Sokağı'ndaki evlerden birine gitmiş, cebi boşalana kadar ortalığa çıkmamış. Veliyullah da namertlik etmemiş, erzak ambarının önünde yaptıklarının hesabını çıkarmış. Ama ne fayda? Ona dedim ki: 'Şuursuz ahmak herif! Bu parayla bari bir kadınla evlenseydin de ebediyen yalnızlıktan, böyle pis işlerden kurtulsaydın.' 'Evlensem, o zaman nasıl çalışıp parayı ödeyebilirdim ki?' dedi. Bütün ahmaklığına, yamukluğuna rağmen baktım, sözü mesnetsiz değil. İşçiler bir yıl, on iki ay bütün didinmelerine rağmen evlenmek, düzen kurmak şöyle dursun, kıtı kıtına kendi karınlarını doyurabiliyor.

Tabii ki onların haline acımadım. Bana göre dünyada herkesin bir nasibi, kısmeti var. Şairin dediği gibi ne az verirler; almazsan zorla verirler. Ancak diyeceğim şu ki Meşhedî, bu şehrin garip-lerinden söz ediyorsan bu melunlara da dikkat et. Cesaretli olup nehre girmek güzel bir şey ama sorup soruşturarak girmek daha iyi. Başka meslek tutacağını söylüyorsun. Bu konuda söyleye-ceklerim olsa da buna engel yok. Şehrin suyu çıkmadı ya. Ata-larının şehrinde, doğup büyüdüğü yerde iş yapamayan biri eminim başka bir şehirde de yapamaz. Aslında senin gibi birinin neden böyle şeyler düşündüğünü aklım almıyor. Ne oldu da seni her şeyden bıktırıp usandırdı? Seni ilk haline döndürmek için nasıl bir mucize lazım? Bilmiyorum doğrusu, insan kendi diya-rını satıp başka diyarlara gider mi? Bu yılki Kom seyahatinde nasıl bir sihir vardı da seni böyle coşkulandırdı? Fırıncı Haşim'i bana örnek veriyorsun. Sevgili dostum; gözünü karartmış bir kere. Bana Sara Bey'den, akranı, emsalinden söz et. Ortadan kayboldular; yirmi yıldır hâlâ doğru düzgün bir şey yaptıkları yok. Gurbet ele gidip bir şey sahibi olanlarla biz bir değiliz Meşhedî. Böyle bir düşünceye çok önceleri kapılmalıydın. Şim-di açıkça söylüyorum; bütün kabahat sende. Her bakımdan umursamaz biri oldun; hayatı, varı yoğu ciddiye almıyorsun; ben gerçeği söyleyeyim. Seni bu hale getiren nasıl bir bedbahtlıktır? Şaştım kaldım. Bahçenin ortasında yayılmış duran şu toprağı geçen sonbahar damı sıvatmak için getirtmemiş miydin? Peki, niye yapmadın? Bütün kış, bahar, yağış mevsimi burayı balçık tarlasına çevirdi; öylece soğukkanlı oturdun. Kışın don vaktinde havuzun çatlaklarını doldurtmadın. Su dağıtımcısı, daha zayıf olanların evine de su ulaşması için çırpınmamalıydı. Neden?"

Ahu örtüsünün ardından adamın sözlerine ekledi:

"Neden eyvan önündeki kitabeyi söylemiyorsun? Düştüğün-de nerdeyse hamile bir kadını öldürecekti. Dam zamanında aktarılmış olsa bunlar olmazdı. Daha hâlâ buraları onarmak aklına gelmedi. Yeni ayı bir Ayşe'nin yırtık gözünde gören kişi-nin hayatı da kötü olur." (Ahu bu sözüyle kocasının evindeki Homa'nın harami olduğunu ifşa etmek istemiyordu. Ancak bunlar bir yana Seyit Mîrân yeni ayı Homa'nın yüzünde, göz-lerinde görmekten uzak kalmadığı gibi, iftihar ediyordu.)

Mirza Nebî sırıtmayı bıraktı, ciddi ciddi:

"Evet, ben de bunu söylüyorum aziz dostum. Umursamazlığın, soğukkanlılığın da bir sınırı var. Bedenine işleyen bu şerefli tembellik belki meyve üstündeki toprak örtüsü gibi ruhunu bozulmaktan koruyabilir ama seni günden güne hayattan, dostlarından uzaklaştırır. Sonuç ne? Sonuç; bütün hayattan, iyiden, kötüden kopmuş, bir şeye tutunmuşsun. Bu kadın. Baban, anan, dostun, kardeşin, çocuğun, varın yoğun olmuş. Çeşmesefid yolundan şehre dönerken sana ne dediğimi hatırlıyor musun? Selamünaleyküm aziz dostum. Onu görüp tanımadığımı mı sanıyorsun? Diğerleri istemiyor veya senin gibi sevaba girmeyi bilmiyorlar mı sanıyordun? Meşhedî gülü nerede ararız? Gül suyunda. Eski halin, düzenin bozulmasa güzel olurdu. Malın gitti, kendi sözünle izzetin, şerefin, namazın, orucun, varın yoğun gitti. Dostların senden uzaklaştı. Kendini pisliğe buladın. Şimdi de çoluk çocuğunu o şehirden bu şehre derbeder etme hayalindesin. 'Onu elinde tut veya boşa.' Bu söz bana yakışmaz. Herkes kendi hayatında seçme özgürlüğüne sahip. Belki kısmet böyledir; belki de ikiniz Siyam ikizleri gibi ömrünüzün sonuna kadar birbirinize yapışık kalmak istiyorsunuz. Ama dostluk ve kardeşlik, senin ve masum ailenin bu kadar bedbahtlığa düşmesine engel olmamı emrediyor. Bence ihmallerinin, kayıtsızlıklarının sonucundan başka bir şey olmayan bunca peş peşe hüsrandan sonra, başını taşa çarpıp kendine gelecek yerde daha da kötü oldun. Umutsuzluktan mı, afallamaktan mıdır, bilmiyorum; olmayacak işe girişmek istiyorsun. Soruyorum sana; hiçbir akıllı adam senin yaptığın gibi göz göre göre kendini ateşe atar mı? Yaptığın, yapmak istediğin şeyleri hiçbir deli yapar mı?"

Suskun, perişan bir halde başını öne eğmiş olan Seyit Mîrân yüzünü aydınlığa çevirdi.

"İnsan tükendiği zaman intihar bile edebilir. Ben yok oldum Mirza Nebî; iflas ettim. Benim durumum bunları da geçti."

Mirza Nebî onun kuru, gamlı gözlerine baktı. Küçülmüş gözleriyle sordu:

"Ben anlamıyor muyum? Borcun mu var?"

"Çok az. Bin beş yüz tümen! İki abbasilik tümenle."*

"Bahçeden, tarladan sonra mı? Kimden aldın, neyi ipotek ettin?"

Ahu kocasına hayret ve kinle bakıyordu. Seyit Mîrân cevap verdi:

"Sarraf Muhsin Han'dan; evi ipotek ettim."

İki adam da sustu. Mirza Nebî sigarasının dumanlarını üflerken düşünceye daldı. Ahu acıdan yüreği burkulurken üzüntüyle homurdandı:

"Bunun büyük başı yorgan altında daha demedim mi? Evi borca karşı ipotek ettin öyle mi?"

Lambanın alevi odaya giren ani bir rüzgârla söner gibi oldu, dalgalandı, tekrar eski halini aldı. Bu olay içgüdüsünün Ahu'ya haber verdiği gibi her musibetten büyük, belki de bütün musibetlerin anasıydı. Bir süre duraladıktan sonra aklına yeni bir şey gelmiş gibi:

"Peki, evvelki gün odadan toplayıp hamala yüklettiğin yolluklar niçindi? Onlar da başka ipotek için miydi?"

Seyit Mîrân huysuzlukla sırıttı:

"Yok! O da yetmiş tümen aldığım adam için. Bu gece otuz tümen daha getirip, yüz tümen senet alacak."

"Bin beş yüz tümen için ev senedi yetmedi, bir de halı yolluk mu istemiş?"

Seyit Mîrân cevap vermedi. Yarı şaka yarı ciddi birbiriyle boğuşan Bîjen ile Mehdi eyvan basamaklarını çıktı. Babalarıyla misafirin odada olduğunu anlayınca birbirlerini bıraktılar. Bîjen'in gözü salatalığa ilişince selam vermeyi unuttu. Şeytanca bir gülüş ve yaramazlıkla odaya süzüldü, annesinin yanına oturdu. Kirli siyah ayaklarını sakladı. Yavaşça annesinin kulağına:

"Şimşime Kûre babamı görmeye gelmişti. Mehdi ona 'Seyahate çıktı' diye yalan söyleyince geri döndü."

Ahu çıkıştı ona:

"Niye yalan söyleniyor? Siz böyle şeyler de mi yapmaya başladınız? Çok rezil çocuklar oldunuz!"

Sonra kocasına döndü:

* Bir abbasi dört şahi, iki sınara eşitti. (ç.n.)

"Dediğine göre kambur herif olmalı. Sen evde yoksun diye geri dönmüş herhalde. Sana para getirecek olan o muydu?"

Mirza Nebî kaşlarını çattı:

"Kambur da kim? Muhsin Han'ın uşağı mı? Bîjen, git söyle, eve gelsin. Muhsin Han'ı seninle kim tanıştırdı Meşhedî? Ondan daha insaflı birini bulamadın mı?"

Felçli adamın baston sesi hayat taşlarında duyuldu. Kendisi de nefret uyandıran eğri büğrü vücudundan, korkunç bakışlarından haberdar olmalı ki akşam olmadan dışarı çıkmıyordu. Yuvarlak, küçük başı, kuru, bükük ve hareketsiz boynu vardı. Yüzü tıraşlı, zayıf çeneleri kilitlenmiş gibiydi; sanki konuşacak durumda değildi. Yaşlı mıydı, genç miydi? Diğer insanlar gibi kalbinde duygu var mıydı? Kimse bilmiyordu. Eyvanda görünmeden önce Mirza Nebî sanki yüz yıldır onunla iş yapıyormuş gibi yüksek sesle:

"Niye geldin Kazım? Para mı getirdin? Git, patronuna söyle; ihtiyaç kalmadı. Yetmiş tümeni yarın ödeyecek."

Felçli adam onlara görünmeden geldiği yoldan geri döndü. Sokakta peşine takılan çocukların gürültüleri, alayları duyuldu. Sinirlenen Mirza Nebî sarrafa da, felçli uşağına da küfretti. Sonra:

"Bu yetmiş tümeni de aynı narhtan mı aldın?"

"Hayır, kararımız şimdiye kadar böyle. Verdiği paralar senet almadıkça bir tümeni on şahi, senet aldıktan sonra tümeni iki abbasi olacak."

"Kayıt masrafları iki tarafa mı ait?"

"Kayıt masrafları ve ödemesiz tazminat mektubu alıcıya ait."

"Pekâlâ; Allah evini dağıtmasın; biraz da akıl versin! Demek başından daha neler geçmiş de ben bilmiyormuşum. Son tele kadar dayanmışsın. Bu gidişle dörtnala koştursan, Nuh'un oğlu olup dağa kaçsan, batışın kesin. Ne yaparsam yapayım, ne diyeceğimi bilmiyorum. Ahu Hanım, kocanı tüketen bu bela nasıl bir şey? Ve sen, sen; akıllı kadınsın; bu adamın işlerinin bu hale gelmesine nasıl izin verdin? Niçin borç batağına düşmesine engel olmadın? Bilmiyor muydun borç demek musibet demek. Para harcamak, yani ateş, malı mülkü bitiren kurt demek. Neden daha önce bana haber etmedin?"

Zavallı kadın üzgün bir sesle inledi, çadorunu iyice yüzüne çekti:

"Ben, Meşhedî Nebî, ama ben ne yapabilirim? Sadeddin'in canı değil, Behram'ın, Bîjen'in canı için yemin ederim. Yetmiş tümen meselesini şimdi öğreniyorum. Diğer borçlarından haberim yoktu. Ne ne zaman, kimden aldığını, ne de niçin lazım olduğunu anladım. Bilsem, borçlandırmazdım. Satıp iki elimle ona verebilecek neyim var ki? On menatlık gerdanlığım gitti. Güzel bileziğim, küpelerim gitti. Göz nuruyla kötü günler için kenara koyduğum bunca yıllık tasarrufum da gitti. Senin de onayladığın bir sandık mücevheri olan kadının şimdi nesi var? Kilidine dokunduğun Meşhedî'ye, Şah Çerağ'a yemin ederim, hepi topu beş tümen ayırdım kendime. O da Kürt kıyafetimin üstündeki sikkelerdir. Mehdi için nezretmemiş olsam, o da şimdiye kadar yüz defa gitmişti. Ahu'nun yanındaki para bundan ibaret. Meşhedî, benim gibi zavallı bir kadının elinden ne gelir? Benimle konuşmaktan arlanıyorsa, yıldan yıla bir kere biz öldük mü, kaldık mı diye odamın kapısına bakmıyorsa, onun ne yaptığını nasıl anlayabilirim? Onunla nasıl irtibatım olur? Gördüğüm, bildiğim şey, gece gündüz 'bu dünyada eşi yok hanımın' dizinin dibinde veya karşısında oturduğu. Bir hareket edecek olursa, onu alıp yirmi günlük Kom seyahatine veya hava aldırmaya götürmek için kıpırdanıyor demek. Sanki insan cinsiyle değil, iyi saatte olsunlarla ilişki içinde. Bu cadının büyüsü hayata olan bağlılığını, düzenini, nezaketini, vicdanını, iradesini, haysiyetini, her şeyini aldı, yuttu. Şunları gördüğü zaman (çocukları gösterdi) başını çeviriyor. Sanki onun çocukları değil. Sabahtan sabaha çocuklar günlük harçlıklarını almak için o cadının odasına gittiğinde bu adam gözlerini kapatıyor, paralarını kapı önüne fırlatıyor. Şu Mehdi bir yaşındayken o kadar severdi ki kucağına alır, tanesi on şahilik Paris işi bardakları kırsın da zevklensin diye rafa kaldırırdı. Ama şimdi kime diyeyim Meşhedî Nebî, çocuklarım sonbahardan beri sadece bir kez onunla hamama gitti. Mehdi artık küçük değil; yanıma alıp kadınlar hamamına götüremem. On beş veya on iki yaşındaki çocuğu hangi cesaretle tek başına hamama gönderebilirim? Bunların babaları var ama yetimler. Onun nesini söyleyeyim

sana? Karısının bencilliklerini, laf oyunlarını mı ya da kendisinin boş vermişliğini, sevgisizliğini mi? Hele hele sağa sola parasını çarçur etmesini mi? Son parasını, malını mülkünü elinden çıkarmak için oturmuş bekliyor. Hangi işini anlatayım sana? Meşhedî Nebî, ben bu evde bir kurbağa oldum; başımı suya sokup saklanıyorum; dışarı çıkarıyorum, rezil rüsva oluyorum. Yandım ki ne yandım! Bir şey söyleyecek olsam, karı koca bir olup gagalıyor beni. Gizlice acı çekip ağlamaktan başka elimden bir şey gelmiyor. Duvarımıza yuva yapan uğursuz baykuş, Meşhedî Nebî, evimi yıktı, çocuklarımı derbeder, beni bedbaht etti. Allahım ne yapacağım ben şimdi?"

Ahu ağlamasını kesti. Etkilenen Mirza Nebî bir süre sessizlikten sonra:

"Şimdi bu sözlerin faydası yok. Belki bu kadar zararı gördükten sonra kocanın aklına dank etmiştir; işini gücünü, hayatını, hayrını şerrini düşünür. Bu çocuklar kefaletini ödeyecek bir günah işlemedi. Bunlar bolluk içinde büyüdü; zorluğa dayanamaz. Borçlara gelince, Allah kerimdir. Yarın yollukları rehinden kurtarmak için buraya geleyim. Dükkânı da çalıştırırım. Kendisi gider, terazi başında durur. Buraya kadar olanlar yeter artık. Erzak, oraya buraya koşuşturma bana ait. Bakalım bu kaçak yola gelecek mi? Şimdi gitmem lazım. İki üç acil işim var. Hepsi de önemli. Birkaç gündür dükkânı kapalı olan Hanali Pîre bugün duyduğuma göre mısır dükkânı açmış. Fırıncılar, 'Küstü galiba, onu geri döndürmeli' diyorlardı."

Mirza Nebî artık söyleyecek lafı kalmadığından veya ne diyeceğini bilmediğinden bir süre sustu, sonra kalktı. Ahu âcizce:

"Allah gölgeni başımızdan eksik etmesin. Allah çocuklarını sana bağışlasın."

Gözleri hakşinaslık ve üzüntü doluydu. Gözlerini kapayınca iri bir damla yaş çadoruna düştü. Acaba bu adam kocasının yolundaki Hızır olabilir miydi?

On Sekizinci Fasıl

Yaz mevsimi yavaş yavaş geçiyordu. Mordad (ağustos-eylül) ayının kızıl güneşi sıcaklığının doruğundaydı. Sıcaktan kıvılcım gibi eriten hava zerrecikleri gözleri rahatsız ediyor, soluk almayı zorlaştırıyor, yaşam alanını bütün canlılara dar ediyordu. Güneş gün ortasında zeminde, zamanda ne varsa işlenmemiş bir cürüm yüzünden büyüteçle tutuşturuyordu. Cadde âşıkların dağlı dudakları gibi şerha şerhaydı. Gökyüzünün rengi uçuk, hava ince, ışık bol, esinti az, sıcak şeytan ruhu gibi her yerde vardı. Caddelerdeki çatı altlarına sığınan güvercinler bir süredir sığınaklarını terk etmişlerdi. Serçeler kenarda köşede yalnızlıktan inliyor ama kimse duymuyordu. Şehir dünyanın genel durumundan habersiz, ateşli, ölümcül bir uyuşukluğa batmıştı.

Seyit Mîrân-ı Sorabî uçkurlu şalvar üstünde bir gömlek, başı şapkasız, dükkân terazisinin başında duruyordu. Geçici bir olay birkaç gündür ekmeğin çoğalmasına, kamuoyunun nispeten sakinleşmesine sebep olmuştu. Görünüşe bakılırsa halkın si-

nirlenmesi dolayısıyla vilayet makamları şehirden buğday ve yağ çıkarılmasına engel olmak için söz vermişti. Henüz hiçbir hadise meydana gelmeden belediye kıtlıktan ölen insanların cenazelerini kaldırmakta acze düşmüştü. Doktorları bilgisizlik, yastıkları işsizlik ve açlık olan insanlar bölük bölük hastalıktan, dertten ölüyor, kendilerine iki üç yıl önce söz verilen hastane vaadini de mezara götürüyorlardı. Doksan bin nüfuslu şehrin savaşın eşiğinde sadece küçük bir özel hastanesi vardı. O da Amerikalılara aitti; halkın derdine çare olmuyordu.

Bu sohbeti Seyit Mîrân dükkân kenarında ayakta duran hoca yüzlü, yaşlı, kısa boylu bir adamla ediyordu. Nihayet elini para kutusuna soktu, beş tümen alıp adama verdi:

"Raziye Hanım'a selamımı ilet. Şimdiye kadar sabretti; birkaç gün daha sabretmesini söyle. Korkmasın, gökyüzü yere inmeyecek, yeryüzü de göğe çıkmayacak. Az veya çok on beş yıldır onun dükkânını işletiyorum; bir kere olsun kirasını geciktirmedim. Şu bir iki ayda durum çok kötüydü; gökyüzünden başıma bela yağıyordu adeta. O da kervana katılıp eski kiracısını satmak istiyor. Sudan geçmek isteyen deve ile eşek hikâyesi vardır. Ondan böyle bir şey beklemezdim. Beklesin iki üç gün daha. Para elime geçince, kendim elden teslim edeceğim. Kiranın azlığı, çokluğu hakkında da konuşacağım. Eskiden olduğu gibi içi rahat olsun. Çocuklarımın ekmeğinden kısarım da onun kirasına dokunmam. Onun da sağlam testiyi taşla denemesi gerekmez. Korkulacak bir şey olmadı."

İhtiyar parayı alıp gidince Seyit Mîrân homurdandı:

"Tuhaf şey! İnsanlar niye böyle oldu? Birini düşmüş görünce, kurt gibi işini bitirmek için başına üşüşüyor. Bazıları da iyilik yapmakta o kadar ileri gitmiş ki yapılan işlerde melekler gibi izleri var, kendileri ortada yok. İnsan onların iyiliğini nasıl ödeyeceğini bilmiyor."

Dükkânın kapalı olduğu son günlerde kimliğini gizleyen civanmert değirmencilerden biri altı yük un getirtmiş, gizlice dükkânın ambarına boşalttırmıştı. Seyit Mîrân bu işi Mirza Nebî'nin yaptığını düşünüyordu.

Caddenin karşısında sokağın yanında birkaç gün önce açılan özel pişirim fırınına ters ters baktı; kaşlarını iyice çattı. Sadece

evlerden gelen hamurları pişiren bu dükkân sengek ekmeği gelirlerini hatırı sayılır derecede düşürmüştü. Her zamanki müşterileri, dükkânı yeniden açtıktan sonra onu terazi başında görseler de yeterince samimi olmuyorlardı. Yolları dükkânın önünden geçen dostların selamlaşması, konuşması azalmıştı. Bir kendini bilmez namussuzun bir parça kâğıt, mürekkeple şehrin fırıncıbaşısının bunca yıllık şerefiyle, itibarıyla oynaması, her gün daha da etkili oluyordu. Hal böyleyken doymak bilmez açgözlülüğünü doyurmak için kiraya zam yapmanın da manası yoktu. Bir zamanlar darphane gibi para basan dükkân, şimdi baş ağrıtmaya değmezdi. Kendi kendine:

"Artık astarı yüzünden pahalıya mal oluyor; boşaltacağım onu!"

Birkaç dakika önce caddeden gelen davul ve bando sesi gittikçe yaklaşıyordu. İnsanlar balkonlarda, kaldırımlarda yarı heyecanlı, yarı umursamaz bir sessizlikle seyir için bekliyordu. Hatta ailenin öğle ekmeği için eline hamur almış yaşlı bir kadın bir köşeden başını çıkarmış, sesin geldiği tarafa bakıyordu. Ömründe deniz yosunundan başka yeşil görmemiş olan "Bir kör vardı, adını Ayn Ali koydular" lafını çağrıştıran Sebzemeydan'ın girişinden gelen bir bando çoğu çocuklardan oluşan bir takipçi grubuyla birlikte dalga dalga yaklaşıyordu. Bu, merkezden gönderilmiş bir askeri birlikti. Yorgun ama metanet ve gururla yürüyor, yürürken ayaklarından toz kaldırıyordu. Şevkle bando takımını karşılamaya koşan esnaf ile halk nasıl bir duyguyla tepki vereceğini bilmiyordu. Başlarını çevirip umursamaz kalabilirler miydi? Sanki barış zamanında bir adla gerçekleştirilen akıllıca uygulamaların tümü birdenbire unutulmuştu. Bu mesele ilgililer için şaşkınlıktan çok, kaygı vericiydi. Millet ile ordu arasındaki bu gedik, köyde yaşayan en cahil yaşlı kadın tarafından bile görülüyordu ve vatanseverlerin yüreğinde daha da korkunç görünüm alıyordu.

Müzik gürültüsü geçip, piyade, topçu, süvari birliklerinden oluşan alay kolu gözden kaybolduğunda sengek dükkânının kapısına yaslanan esnaftan bir delikanlı dükkân sahibi ile orada dikilen başka birini muhatap edindi:

"Sahi, dedikleri gibi dünyada savaş mı var?"

Seyit Mîrân bu soruya cevap verecek halde değildi. Aklı başka yerdeydi. Kulağı bando sesine tıkalıydı; gözünde ise geçen birliklerin gösterişi vardı. Düşünceler girdabına düşmüş gibi çırpınıyordu adeta. Bir savaş varsa, onun gönlündeydi. Hani Mecnun'a "Ali mi, Muaviye mi haklı?" diye sorduklarında "Leyla haklı" demişti ya; o da kendi Leylasından başkasını düşünmüyordu. Uzun zamandır beklediği çıkmaz sokak şimdi bütün haşin heybetiyle karşısındaydı. Dükkânı bırakacak olsa –ki bundan başka çare görmüyordu– şehri geçici veya sürekli olarak terk etmek kesin görünüyordu. Aklından Tahran'a gitmek geçiyordu fakat bir timsah ağzındaydı, her şeyi yutup hazmediyordu. Küçük şehirler genelde gariplere uygun yer değildi. Bu seçimde hiçbir kuşkusu yoktu. Orada bir dostu vardı. Nüfuzlu, itibarlı olduğu kadar şefkatli, samimi, alçakgönüllü, esnaf huylu biriydi. Bu dost eski ortağı Haşim değil, Tahran'da mal mülk, düzen sahibi fırıncıbaşı Hac Latif'ti. Çoluk çocuğa karışmış, iyi yaşantıları olan birkaç yetişkin, liyakatli oğlu vardı. Bu adam Kerbela ziyaretine giderken, hacdan dönerken birkaç gece Kirmanşah'ta kalmış, onun misafiri olmuştu. Kirmanşah'tan buğday alıp Tahran'a gönderme kararı almışlar ama uygulamaya geçirilmemişti. Seyit Mîrân son Meşhed yolculuğundan dönerken bir akşam bütün yol arkadaşlarıyla birlikte onun Pâmenar'daki evine davet edilmiş, unutulmayacak bir ziyafetle ağırlanmışlardı. Bu davete giderken Pâmenar ile Serçeşme'ye iki adım uzaklıkta olan Mescid-i Sipehsâlâr'ın önünden dostlarıyla faytona binmişlerdi. Arabacı şehirde bir tur attıktan sonra onları gidecekleri adrese götürmüştü. Bu gezinti de o ziyafet kadar güzel geçmişti. Acaba elinde bu kadar geniş imkânlar bulunan, üç uşağını da hacca gönderen bu adam Tahran'da ona yardım edemez miydi? Kuşkusuz edebilir, hiçbir şeyi de esirgemezdi. Düşünülmesi gereken sorun asla bu değildi. Yüce görüşlü insanların özelliklerinden biri dünyayı daha geniş açıdan görmeleridir. Seyit Mîrân'ı düşünüp karar vermekte zorlayan asıl sorun nasıl gitmesiydi. Yalnız mı, çoluk çocuğuyla mı? Bir milyonluk şehirde sağlam bir iş kurup tutunmadan önce onları yanında götürmesi doğru muydu? Çoluk çocuktan kastı elbette Ahu ile çocuklarıydı. Çünkü sadece bir kişi olan Homa'yı

götürmek onun başını ağrıtmadığı gibi genel olarak da gerekliydi. Hangi açıdan bakacak olursa olsun, lazımdı.

Dükkân kenarında duran, aydın devlet memuru kıyafetli adam esnaftan olan delikanlıya cevap verdi:

"Hoppala! Dünyada savaş olduğunu bilmiyor musun yani? Almanlar Avrupa'nın yarısını ele geçirdi. Kamçısı var, ilerliyor. Bir taraftan İngiltere, diğer taraftan Rusya'yla komşu oldu. İnsanlık tarihinin başlangıcından bu yana hiç böyle yıldırım gibi ilerleyiş görülmedi. Hitler altı haftada Rusya'nın işini bitireceğini ilan etti bütün dünyaya. Şimdi kimin dostu, kimin düşmanıyız, belli değil. İran ihtiyat kuvvetlerini bayrak altına topluyor. İhtiyat birliklerine teyakkuz emri verildi. Şaka maka derken işler ciddiye biniyor. İngilizler uçakla Derrelü Tepeleri'ne attığı bildirilerde barışa davet ediyor. Bildiride şöyle yazmışlar: 'Bizim siyasetimiz, yani İngilizler su ile kristal sürahi gibi. Siz sürahiyi görüyorsunuz ama içinde su var mı, yok mu, görmüyorsunuz.' Bu cümle bizim 'Çıkında ne olduğunu köpek ile kunduracı bilir' atasözüne benzer. Gerçeği söylersem, hiçbir şey anlamıyorum."

Durum hakkındaki siyasi kötümserliği ikisinden de derin olan Seyit Mîrân bütün vücuduna zehir gibi yayılan olanca ilgisizliğine, düşünce tembelliğine rağmen, her türlü tartışmaya, konuşmaya alakasız bir tavırla ekledi:

"Bizim devlet ve İngilizlerle savaş! İlkokul çocukları inanır mı buna?"

Öğle vaktinin yaklaşması dolayısıyla kalabalıklaşmaya yüz tutan dükkâna, tezgâh penceresinden başını uzattı; Şatır'a un zahiresi dolayısıyla ekmek pişirmeyi ağırdan almasını işaret etti ancak kan ter içinde işiyle meşgul olan adam onu fark etmedi. Seyit Mîrân düşüncesinden vazgeçti. İçinden:

"Ne fayda? Ay sonuna kadar böylelikle işi yavaşlatıp karaborsada satsam, hangi yaraya merhem olacak ki? Temelli çare bulmak gerek."

Evde üç gündür sessizlik hâkimdi. Ahu harman kaldırmak için Hersin'e giden Mirza Nebî'nin ricası üzerine çocukları alıp Sorab'a gitmişti. Birkaç gün kocasının siga yapmış dostunun yeni satın aldığı evde kalacak, şehir ortamının yorgunluğunu atacak,

bu arada onun öksüz kalan çocuklarına bakacaktı. Bu sessizlik sanılanın aksine Homa'nın üzülüp sıkılmasına sebep olmuştu. Çünkü evde yalnız ve arkadaşsız kalmıştı. Bunca yıldır hareketli, gürültülü, kalabalık sosyal hayata alışan kadın şimdi "Evin düşman dolu olması boş olmasından yeğdir" kadın atasözünün manasını daha iyi anlıyordu. Geçen yıl kıştan önce Ekrem'in gitmesinden beri aradaki yirmi gün hariç, odası bomboştu. Hurşid ütücülüğe sabah erkenden gidiyor, dar vakit eve dönüyordu. Kocası olsun, olmasın, eve geldi mi, yarım saat içinde, kervansaray köşesindeki yolcular gibi, odanın eyvanında yemeklerini yiyor, lamba bile yakmadan orada kıvrılıp yatıyorlardı. Yeğeni Celal geceleri asla eve gelmiyordu. Zerî kocaya vardığından beri aileye bir hüzün çökmüştü. Genel olarak, bir zamanlar her köşesinden ağlama, gülme, yüksek sesle konuşmaların işitildiği ıssız eve ölü toprağı saçılmıştı. Gündüzden Seyit Mîrân'ın geldiği gecenin ikisine kadar Homa birkaç defa hayata çıkıyordu. Vakit geçmek bilmiyordu. Her gece kocasına can sıkıntısından, yalnızlıktan şikâyette bulunuyordu. İki kuma arasında saç saça baş başa bir kavganın ve küskünlüğün ardından Ahu Sorab'a gitmiş, Homa yine de kocasına Ahu'nun yanına, Sorab'a gitmek istediğini söylemiş, Seyit Mîrân cevap vermişti:

"Onsuz yaşamak istemiyorsun galiba. Onlardan uzak kalmak isterdin hep; nasıl oldu da şimdi yanına gitmek istiyorsun? Biliyorum, yalnızlıktan sıkılıyorsun. Birkaç gün daha dayan; seni bu durumdan kurtaracağım."

Homa gülümseyen gözlerle ona bakmış, bir şey demedi. Koca yokken iki kadın arasında çıkan, ikisinin arasındaki son perdeyi de indiren, Seyit Mîrân'ı meseleyi öğrendikten sonra çok rahatsız eden kavganın sebebi tılsımdan kaynaklanıyordu. Ahu bir buçuk ay sessizlikten sonra nihayet bu sırrı daha fazla saklayamamıştı. Üstelik Homa'nın şimdi koca evindeki durumunun haramdan da öte olduğunu ne hakla, nasıl araştırıp öğrenmişti. Seyit Mîrân'ın kadına karşı benzeri görülmemiş ama suskun öfkesi burada gizliydi. Öfkesine uyup karısını kovmak, bir daha adını ağzına almamak istiyordu. Genç kadının evinde bulunmasının helal olmadığını bal gibi biliyordu. En kısa zamanda notere gitmek, yerin, göğün lanetinin yazıldığı

bu uğursuz perdeyi aralarından kaldırmak için bir yol arıyordu. Ancak bu işlem o şehirde değil, belki başka bir şehir, kasaba veya köyde yapılmalıydı. Şerefini ilgilendiren bu konuyu gece gündüz düşünüyordu. Evde veya dışarıda bir an olsun ağzından sigara düşmüyordu. Karanlık düşüncelerin içini kemirdiği gün gibi aşikârdı. Eski veya yeni meslektaşları, aşinaları onu gördüğünde kendilerinden kaçmaya çalıştığını fark ediyor, omuzlarını silkerek hızla yanından geçerken söyleniyorlardı:

"Ne hali varsa görsün! İki karı ile ihtiyarlık aşkının olacağı buydu! Bir işveli orospuya gönlünü kaptıran, yedi yıl sonra bile onu melek veya peri kızı gören, bir onu tabağa koyup şehirde helva niyetine dolaştırmayan kişinin aklı yoktur. Yine dinlemeye değer hikâye. Bazıları şüpheye düşmüş, Homa periden güzel mi diye. Salağın biri söyledi, eblehin biri inandı."

Sonra geri dönüyorlar, bir peri kızının kocasının nasıl yürüdüğünü görmek için arkasından görüş bildirmeye başlıyorlardı. Şehirliler olağandışı bir şeyden daha olağandışı bir şey çıkaramazsa, dallandırıp budaklandırarak alayın dozunu artırır. Herkesin aile ocağında veya dışında mecazi olsun, olmasın bir aşk bağlantısı vardır; bu konuda söylenecek söz olmaz. Ancak mesele dile düşmeyegörsün, pire deve yapılır. Seyit Mîrân ile Homa'nın hikâyesi de halkın önünde mümtaz bir tabloydu. Herkes fikrine, zevkine, içyapısına göre yargılamada bulunuyor, Seyit ise her şeyi hissediyordu.

Seyit Mîrân yokken bir mimar ölçüm yapmak, incelemede bulunmak için eve gitmişti. Geceleyin Homa meseleyi sorunca bilgisi olmadığını belirterek belli belirsiz bir tebessümle cevap verdi:

"Belki belediyeden gelmiştir; açılacak yeni caddenin planı ile ilgili olmalı."

Homa şaşkınlıkla diklenerek:

"Bu cadde ne bela bir caddedir ki Simurg ile kimya gibi adı var, kendisi yok! Dediğin gibi bu cadde evimizi içine almayacaksa, önünden geçecekse, binanın altını üstünü ölçmenin sebebi ne?"

"Biraz daha cebe para indirmek için belki planı değiştirmişlerdir."

"Belki ama o adamın hikâyesine benzemesin sakın! Hani gece yarısı evin dış kapısı dibinde kemençe çalmış, 'Sesi yarın çıkacak' demiş!"

Homa nazla kaşını kaldırdı. Seyit Mîrân kesin iradeden kaynaklanan bir ketumluk ve eminlikle cevap verdi:

"Belki ama kemençe sesi ne kadar duyulursa duyulsun, sana zarar vermeyecek gülüm!"

Âşık ile maşuk bir süre göğüs göğüse birbirinin gözlerine baktı. Bu bakışlarla birbirlerinin maksadını anladıklarını söylemek istiyorlardı. Homa tatlı tatlı ağız bükerek konuyu değiştirdi. Bununla birlikte ne ikna olmuştu ne de kocasının evi satma niyetinde olduğu hakkında fikir edinebilmişti.

Kesin olan bir şey vardı. Belediye dört yıldır Berzedemâg Geçidi'ni şehrin anacaddesine bağlamak için Sîne-yi Gul-i Zerd Mahallesi'nin alt, üst sokaklarını yıkmak, yeniden yapmak istiyordu. Birkaç defa konuyu gazetelerde ilan etmiş, evlere fiyat biçmişti. Birkaç ayda bir, iki üç kişi ellerinde metre, takeometre, ıvır zıvırla o civarda boy gösteriyor, sokaklara, evlere işaret koyuyor, yeni planla ortalıktan çekiliyordu. Evlerinin, dükkânlarının yıkılacağına ihtimal veren, bu münasebetle konuyla ilgili çare arayışına giren mahallelinin kaygılarını bir yana bırakacak olursak, bütün bunların sonucu şuydu: İşsiz güçsüz büyük çocuklarla birlikte sabahtan akşama kadar sokaklarda turlayan diğer sokak çocukları kırık bir ibriği takeometre gibi bir değneğe geçirerek yere çakıyor, belediye memurları gibi "geri git, yaklaş" diyor, bu uyduruk oyundan bir tiyatro oyunundan, eğlenceden aldıkları zevki alıyorlardı.

Bir gece Seyit Mîrân erik dolu çıkınla eve gelmişti. Gözlerinde bir haber ya da az çok anlatılmaya değer bir hadisenin ifadesi vardı. Homa eyvanda, yeni moda gaz ocağında sebzeli omlet pişiriyordu. Sanki adamın dilinin altında bir şey vardı da söylemeye cesaret edemiyordu. Hareketleri imalarla ve sarhoşlukla eve dönüş işaretleriyle doluydu. Homa ağzını kokladı; sarhoş değildi. Adam ceketini çıkarıp hayata çıktığında ceplerini aradı. Eskiden de böyle bir âdeti vardı. Bu sırada onu sevk eden şey kadınca saçma bir meraktan öteydi. Aklına gelen küçük bir şey için zemini koklamak istiyordu. Büyük, kabarık

cüzdanında yeni on tümenlik bir deste vardı; kuşkusuz dükkânın günlük kazancı değildi. Pencere kenarına geldi, dışarıda göz ucuyla parayı saydı. Toplam elli bir taneydi. Şaşırdı. Kocasının işlerindeki kesattan, parasızlıktan, dükkânın zararından şikâyet ettiği, üstelik şikâyetini eskiden olduğunun aksine ondan saklamadığı bu vakitte bu banknotlar da neydi? Zatındaki şeytanlıktan ve şaka olsun diye yenilerinden bir tanesini aldı. Çocuksuz kadınlara has bir zevkle akşam sofrasını kurdu. Seyit Mîrân odaya girince sahte bir kızgınlıkla ona çıkıştı.

"Beyefendinin cebinde bu kadar para var. Bana bir tahta yatak al desem, cevap vermiyor. Bu küçük ricada bulunmaktan dilimde tüy bitti. O kadar ilgisiz kaldı ki şu eski püskü kırık, çürük yatağı bile tamir ettirmiyor."

İçki kadehlerini yarım şişe, yoğurt ve salatalıkla birlikte sofraya koyduktan sonra:

"Bu yıl ikinci, korkma, üçüncü yazdır, geceleri odada yatıyoruz. Ben mahkûm muyum ki açık havadan, yıldızlı gökyüzünden yararlanmayayım? Bak, dün gece mendebur tespihböceği ne yaptı bana!"

Seyit Mîrân parayı aldı, saymadan cebine koydu, babaca bir tavırla, kadının yenlerini sıvamış beyaz, yumuşak kolunu tuttu:

"Bakayım; vah vah! Valla doğru diyor. Şimdi bağırsakların buradan çıkacak! Neyse, üzülme. Yanındayım. Gel otur, şairin sözüyle doldur kadehi. Bu gece işim var seninle."

Homa karanlık hayata bakan açık pencereden dışarı baktı. Hurşid ile çocukları yataklarında henüz uyanıktı. İşçi kadının küçük çocuğunun ağlaması, Muhammed Huseyn'in homurtusu işitiliyordu. Homa bir an onların durumunu düşündü, duraladı, sonra geri döndü, sofrada kocasının karşısına oturdu.

"Bu sıcakta odanın kapısını kapamamıza ne gerek var? Evde bizi rahatsız edecek kimse yok. Halk için gizli şeytanlık, aşikâr ama riyakârca ibadetten iyidir. Bu senin sözün. Fakat şaşıyorum doğrusu; bu şehirde bizim durumumuzu bilmeyen biri var mı? Hurşid bugün ütü yaparken bir gömleği yakmış, kendi sözüne göre sarartmış; galiba işten çıkarmışlar. Ona dedim ki yarın sabah Meşhedî evden çıkmadan önce buraya gel; belki ricayla seni işine döndürebilir."

Sonra çocukların hoş edasıyla yerinde kıpırdandı:

"Eee, unutmadan söyle. Bu gece benimle başka gecelerden farklı işin varmış. (Adamın şişeye uzanan elini kenara çekti.) Yüz kere söyledim boş mideye içki zararlıdır diye. Bu bira veya şarap değil ki kendisi meze olsun. Votka bu. Adamı yıkar yere. Sabırlı ol; ben dolduracağım. Söyle bakalım, ne diyeceksin? Nerden çıktı bu paralar?"

Seyit Mîrân aldığı lokmayı onun ağzına koydu, gözleri küçüldü:

"Görmek istiyordum, kolundan başka yerleri de tespihböceği daladı mı diye! Kitapta var, öpücük haşere ısırığının ilacı. Öpmek ve emmek."

Homa:

"Yanlışın var, dediğim gibi, bunun ilacı, cenabıâlinin hamiyet kesesinin ağzını açması, benim için uykunun zevkini yüz kat artıracak yaylı, güzel bir karyola alması. Bu gece için beni rahat bırakmanı söyleyecektim. Bu sahne senin için gerçekten de monoton olmadı mı?"

"Sen bıkmadıkça hayır. Seni kaybetme üzüntüsü olmasa. Daha şimdiden beni tasası aldı; cennette bıktırıcı hurilerle tekdüze hayatı nasıl geçireceğim? Ama cennete gitmeyeceğimden emin olduğum için memnunum. Hâlâ karyola sahibi olmadığın için canın mı sıkılıyor?"

"Hayır, aksine, çok mutluyum. Ama sen sarhoşluk âleminde ne özlü sözler ediyorsun! Benim taş kafam hiçbirini anlamıyor. Karyola almasan da hiç zararı yok. Sen neye razıysan öyle olsun. Saman yatak üstündeki muhabbet de muhabbettir."

Homa bunu söyledi, her zamanki kıvraklığıyla kalkıp adamın yanına oturdu. Gençliğin bütün zarif güllerinin açtığı makyajlı, latif yanağını riyasızca onun dudağına yapıştırdı. Seyit Mîrân zamanın cevrinin soldurduğu şad gözlerle bakarak onu öptü, çocuk gibi kucağına aldı.

"Doğrusunu söyleyeyim, hoşuna gidecek o karyolanın siparişini mobilyacıya verdim. Kaporasını da ödedim. Sana sürpriz yapmak istiyordum. Karyolanın yapıldığını, hazır olduğunu da biliyorum. Bir iki kez yolum düştü, orada gördüm. İki işçi cila çekiyor. Karyolanın bir başı aynalı, ayak tarafı ağaç oymalı. Ama

bu durum göç eden göçebenin ahır yapmasına benzer. Bu şehirde kalıcı olmazsak karyola ne işimize yarayacak?"

Homa şaşkınlıkla ona baktı. Karyola meselesini hepten unuttu.

"Bu şehirde kalıcı olmazsak, ne demek sevgilim? Bu konuya bir kere daha işaret ettin, arkasını getirmedin. Şaka mı yapıyorsun, ciddi misin? Aklında bazı düşünceler, haberler varsa neden benden saklıyorsun? Neden her şeyi açık seçik söylemiyorsun? Beni kendinden bilmiyor musun? Aramızda ayrılık gayrılık veya başka şey mi var? Doğrusunu istersen, şu birkaç gündür hakkında kötü şeyler düşünüyorum. Evi mi sattın yoksa?"

Aldığı on tümenlik banknotu göğsünden çıkarıp ona verdi. Seyit Mîrân kısık sesle:

"Şimdi yemeğimizi yiyelim. Hakkımda kötü düşünmekte haklısın. Bugün evin işi bitti. İki bin beş yüz tümen değeri var. Bugün elimde kalan para bu. Gelecekteki işimizin sermayesi olacak. Ama satmadan önce kapısını, duvarını boyatmadığıma, elden geçirmediğime pişmanım. Daha iyi para ederdi. Zamane insanı her devirdekinden ziyade dış görünüşe bakıyor. Hiç olmazsa şu toprağı hayatın ortasından kaldırtsaydım. Ahu'nun oda eyvanındaki kitabe onarılsaydı. Neyse, olan oldu bir kere. Acele iş bundan iyi olmaz. Biliyorsun, yarın da dükkânı teslim edeceğim."

"Hayır, ben nereden bileyim? Bana bir şey demedin ki bileyim. Bu sözler ne demek oluyor? Gelecek iş hangisi? Böyle güzel, zarif bir evi elden çıkarmanı kabul etmiyorum. Bu sözlerle nasıl yemek yiyebilirim? Sorabî şaka yapıyorsun."

"Şaka mı? Ölçüm yapmak için eve gelen mimar Ali Asgar'ı görmedin mi? Daha niye şüphe ediyorsun ki? Bundan başka çarem yoktu. Gırtlağıma kadar borca batmıştım. Alacaklılar her taraftan sıkıştırıyordu. Dükkânın durumu o kadar kötüydü ki eşek gibi karnını yere dayamış, hiçbir nodulla yerinden oynamıyordu. Aslında bu şehrin havası benim için ağırlaştı. Seni alıp Tahran'a gitmek, ortalıktan kaybolmak istiyorum. Orada Allah'ın yardımıyla pide dükkânı açmak istiyorum. İşimi yeniden kurmama engel mi var? Allah'tan ve kendi himmetimden başka kime dayanacağım? Şimdi rüzgâr serin esiyor. Seyahat için en

iyi mevsim. Bu arada yolumuzun üstündeki Hemedan ve Kazvin'de de birkaç gün kalırız, etrafı kolaçan ederiz. Kom seyahatinde bana demedin mi, kocan otomobile binecek, sen de ömür boyu onun yanında seyahat edeceksin? Şimdi söyle, benimle gelecek misin?"

Homa henüz onun söylediklerinin ciddi olduğuna inanamıyordu. Sanki bu son soruyu beklemiyordu. Başını kendine has vakarla salladı, gamlı bir tebessümle:

"Ah Sorabî! Daha önce de söyledim sana; bizi ancak ölüm ayırır diye. Kuş olsan göğe uçsan, balık olsan denizde yüzsen, derviş olsan insanları terk edip dağlara, çöllere vursan, her yerde seninleyim, seninle gelirim. Sensiz değilim, sensiz olmak istemem. Ama gerçeği söyleyeyim; henüz sözlerinin manasını anlamadım. Bunları yapmaktan maksadın ne? Hepsinden önemlisi, şunu söyler misin; şimdi bu ev bizim değil mi? Ne kötü bir iş yaptın sen! Ahu bir anlarsa, hayat ortasındaki toprakları eliyle başına saçar. Öyle şeyler yapar ki evlere şenlik. Senin aşkından umudunu kesince, bütün umudu, arzusu bu eve bağlıydı. Senin ölümünle ve mirasınla çocukları için altın kasırlar yapmıştı hayalinde. Orada ikimizin arkasından oynayacak, örtüsünü havaya atacaktı. Kötü kalpli, kötü niyetli bir kadın olmasa Allah onu böyle cezalandırmayacaktı. Sen uzaksın diye o kadar rahatsız değil; olmayacak da. Elde ettiği özgürlükten içi içine sığmıyor. Gideceğimiz zaman bir kâğıda şu kelimeyi yazıp bırakmayı, acı çıkarmanın ne olduğunu anlamasını isterdim.

'Sonunda ne yaptın ettin, bizi bu şehirden çıkarttın. Şimdi can ciğer dostlarınla mutlu ol; Çemçemal köpekleriyle birlikte. Arkamızdan adam sal, içinden geleni söyle. Çocukların da küçük değil ki üzülsün!' Şaka yapıyorum Sorabî, bu laflar bir kulağından girsin, öbür kulağından çıksın. Ahu her halükârda senin etini yerse kemiklerini atmaz. Gerçekten de başka yere seyahat veya göç niyetindeysen, onları ne yapacaksın?" (Bir bardak içki doldurdu, içmesi için adama verdi, ağzını elinin tersiyle sildi.)

"Onlar burada kalacak; sorun mu var? Planım şimdilik böyle; bakalım sonra ne olur? Elbette buradan maksadım, bu şehir. Çünkü evin içine girdiğimiz bu ayın sonuna kadar boşaltılıp

teslim edilmesi lazım. Onlar da binlerce başka şerefli aile gibi bir yerde oda kiralayıp oturabilir. İnsan ev sahibi olacak diye gökten ayet mi indi? Şimdiye kadar ev sahibiydi, bir süre de kirada otursun. Ne kanı başkalarından daha renkli, ne nazı daha fazla. Biliyorum, bu haberi duymak Ahu için çok nahoş olacak. Hatta korkuya kapılabilir. Ama hamile değil ki çocuğunu düşürsün. Eminim bir şey olmaz. Ne kadar dövünürse dövünsün. Dediğin gibi bizi şehirden çıkartan o değil mi? Herhalde duymuşsundur; Şirincan Hanım'la, yani kahve ortasındaki kavgadan sonra bugün can düşmanım olanın anasıyla noter Şeyhülislam'a gitmiş; seni tekrar nikâhıma aldım mı, almadım mı diye sorup soruşturmaya."

"Aaaa, o günkü kavga hakkında neden bana bir şey demedi? Bir süredir çok sinsi ve ketum oldu. Elinin altındakilere bak. Bir yıldır nikâhsız evinde yaşadığımı da söylemiştir muhakkak."

"Noteri bırak, bütün şehir durumumuzu biliyor. Yarın erkenden git, o adamdaki paramızı al. Mehir ile nafakanı diyorum. Ne gülüyorsun? Seni uyanık seni! Gidip aldın mı yoksa? Pekâlâ, iyi ya. Seyahat masrafları için lazım olacak; yanında bulunsun. Her neyse, şunu iyi bil. Ben kötü niyet veya kin dolayısıyla Ahu'ya bu işi yapmadım. Onların şansı yaver gider, Allah'ın sayesinde işim rayına girerse, para gönderirim. Şimdilik başka çarem yok; aklıma da bir şey gelmiyor. Bu şehirde kalmak, bir zamanlar işçimken şimdi yüzsüzce karşımda dükkân tutan Fağfur'un oğlu Vise'nin sıfatını görmek, işlerin günden güne kötüye gittiği, iyileşmeyeceği bu durumda benim için dayanılmaz olmuştu. Dilenci olacaksam, kimsenin beni tanımadığı yerde dilenci olayım. Türklerin sözüyle, bu dünyada gam var diyen ahmaktır. Yiyelim, içelim, şimdilik mutlu olalım. Hayatta şunu anladım; zamanı ganimet bilmek gerek. Bir çift kuş gibi yarın bizi kucağına alacak kırların, dağların şerefine! Altın saçlarını savuran meltemin aşkına! Seyahatte elimdeki valizim, evde bedenimin giysisi olan, beni asla yalnız bırakmayan kişinin kaşındaki taka! Bütün dostların şerefine!"

"Yarasın!"

Bu kelime o kadar hoş ve arkadaşça söylenmişti ki Seyit Mîrân ikinci yudumu onun elinden içmek için kadehi uzattı.

"Pekâlâ, notere gittin. Şeyhülislam bir şey demedi mi sana?"

"Demez mi? 'Madem şimdi birlikte yaşıyorsunuz, kocanın içi rahat olsun. Nikâhı tazeledim' dedi. Bana belli etmiyordun; onun talakı selaseyle mi boşadığını sanıyordun yani? Neyse şimdi kadehi dolduralım; Tahran'ın güzelliklerine iç."

Seyit Mîrân dolu kadehi dudağına götürürken karısının pürüzsüz alnına baktı. Homa'nın laf olsun diye veya kadınca şuhluğundan bu yalanı söylediğini biliyordu. Bununla birlikte susmak hepsinden iyiydi.

Böyle kendinden geçmişlik ve unutma halindeki adam bedensel, ruhsal bütün bağlarını koparmaya, eski yârini, diyarını geride bırakmaya hazırdı. Her şeyi kocasıyla başlayıp kocasıyla biten Homa göç etmeye daha da hazırdı. Bu karar uygulamaya koyulacaksa, Seyit Mîrân'ın aşkını tek taraflı yapmak için atması gereken bir adım daha yok muydu?

Homa ömrünü denizlerde geçirmiş, deneyimli, korkusuz bir denizci gibi, emrindeki halel gelmez aşk gemisinde çapa zincirini, yelken iskelelerini sağlam görüyordu. Diliyle ikrar ederken, cesaretle her türlü tehlikeyi göğüslemeye hazırdı.

O gece akıl, düşünce binitinden düşmedikleri sürece hayallerinin ağaçlandırılmış en sefalı caddelerinde mutlulukla gezindiler. Karşılarında rakip, iddiacı, baş ağrıtan biri olmaksızın, yedi yıl sonra âşık ile maşukun balayından tatlı bir döneme girme arzusu gerçekleşiyordu.

Ertesi sabah meltemin okşayıcı eli sırtlarına değip de gözlerini açtıklarında öyle heyecanlı ve aceleciydiler ki hareket için lazım gelen şeyleri hazırlamak için bir saatte her işi bitirdiler. Kahvaltıdan sonra Seyit Mîrân dışarı çıktı, cadde başındaki kısa boylu, dazlak kafalı simsarla geri döndü. Ahu'nun odasının kilidini açmak onun için zor olmasa da, bu konu asla söz konusu olamazdı. Hatta büyük odanın eşyasını, dekorunu değerinin az veya çok oluşuna bakmaksızın birer birer, ikişer ikişer simsarın önüne yığarken, Ahu'nun ve çocukların bundan sonraki hayatlarında lazım olacak şeyleri ayırmaya dikkat ediyordu.

Simsar ağzının kenarında sigarasıyla aldığı eşyanın hesabını yapıyordu bir kâğıt parçasında. Odaya şöyle bir bakındı. Orada bulunan diğer şeyleri ayırmasının sebebini sordu ev sahibine.

Yakut parçalarıyla murassa, gümüş şelaleleri olan üç kollu kristal şamdan dikkatini çekmişti. Onun için lüzumundan fazla ısrar edince Seyit Mîrân'ın inadı tuttu. Aynı rafta duran gülüptanı Hale Bigim'den aldığı kıymete, on altı tümene sattı. Eşya arasında değerine satılan bir halı dışında hemen hemen her şey bedavaya gitti. Bir süre sonra iki hamal halıları, gümüş semaveri, billur sürahileri, Homa'nın dikiş makinesini, diğer eşyayı evden taşıdı. Şamdanı, gülüptanı, karpuz lambayı simsar almıştı eline.

Hurşid Hanım'la çocuğu koridorun önünde hayretler içinde bu sahneyi seyrediyordu. Bir zamanlar insanların her şeyiyle ilgilenen münasebetsiz meraklı kadın ütücülüğe gittiği zamandan beri ömrünün uzun bir devresini geride bırakmıştı sanki. O kadar sessiz, umursamaz biri olmuştu ki işini, hayatını, çocuğunu düşünecek hali yoktu. O sabah Seyit Mîrân eyvanının önünden geçerken ona demişti ki:

"Bugün ütücü Ali'nin dükkânına yolum düşerse, seni tavsiye edeceğim. Emin ol, bozulan gömleğin parasını gerekirse cebimden veririm, seni işten çıkarttırmam."

Ev eşyalarının satışından sonra Seyit Mîrân'ın ufak tefek savurganlık yapacak kadar parası birikmişti. Bu konuda bir endişesi yoktu. Hemedan ve Kazvin'de istediği kadar konaklar, kalitesiz misafirhaneler yerine birinci sınıf otellerde kalırsa, Tahran'a ulaşana kadar beş yüz tümenden fazla para harcardı. Gündelik harcamalar için çok fazla olan bu meblağ, bir dükkân kurup işletmeye yeter de artardı bile. Öte yandan Homa'nın dikiş makinesi parası, biriktirdikleri, yanındaki altınları gerektiğinde yararlanabileceği önemli başka bir zahire sayılırdı. Homa o gün öğleden önce seyyar eskicilere yolda ağırlık edecek birkaç giysi, ayakkabı, çanta, öteberi daha sattı. Birbirine haber veren komisyoncular et kokusu almış arılar gibi üşüştü; üç saatte kapının tokmağı elliden fazla çalındı. Homa giyinmesi veya çocukları için yeniden dikmek üzere zavallı Hurşid Hanım'a da bir şeyler verdi. Ev eşyalarının elden geçirilip satılmasının sebebini, nereye gideceklerini soran kadına, şimdilik birkaç günlüğüne Sefidçağa'ya gideceklerini, bütün hazırlıklar yapıldıktan sonra ailenin oraya taşınacağını, ancak evin birdenbire boş kalmaması için Ahu gelene kadar bekleyeceklerini söyledi.

Yolculuk ve az sayıdaki eşyanın paketlenmesi hazırlıkları sırasında, müstebit Sâlârüddevle'nin son yenilgide şehri terk edeceği zamanki gibi aceleciydiler. Çünkü her an Ahu'nun, çocuklardan veya Homa'nın akrabalarından birinin gelme tehlikesi vardı. Bu durumda bütün planlar bozulabilirdi. Öğleyin saat birde Seyit Mîrân dükkânı teslim etmek için evden çıkarken Homa otomobil ayarlama ve eşyayı garaja götürme işini kabul etti.

Homa şu meseleyi kocasına açmamıştı; açmasına da gerek yoktu. Onun eski âşığı olan Elburz, doğru veya yalan, sırf ona ilgisinden şehirde yerleşmişti; Tus garajında her işi yapıyordu. Bayramdan önce Kom'a yaptıkları seyahatte otobüs dolu olsa da, bu şahıs elinden gelen edebi, saygıyı göstermiş, onlar için ikinci sıradaki koltuğu boşaltmıştı. Bu adam hâlâ garajdaysa ve Homa istese, bilet parasını bile kendi cebinden ödeyebilirdi. Kocasıyla birlikte ebediyen veya uzun bir süreliğine şehri terk edeceklerine göre bunların ne önemi vardı? On beş tümen on beş tümendi. Ama Seyit Mîrân açısından Homa'ya verilen otomobil tutma ve eşyayı garaja götürme görevi böyle dar ve tehlikeli bir vakitte kaçınılmaz bir şeydi. Bunların yanı sıra Seyit iyice düşündüğünde, onun bu işi yapmasında engel neydi ki? Homa'nın da dediği gibi kadın bal değildi ki parmak bansınlar. Şimdi Allah'a tevekkül edip gurbete gidecekti. Gönlünün derinliklerinde binlerce korku ile umut birbirine karışıyor, yuvarlanıyordu. Bu durumdayken kuru, yersiz namus taassuplarının bir kısmını onların hareket yeri olan Karasu Köprüsü'nden dökmeliydi. Hatta Tahran'da işler istediği gibi muradınca yürürse, evde bir işi olmayan kadının varlığından yardım almayı düşünüyordu. Uygulanamaz bir şey miydi? Daha önce yardım almamış mıydı? Tahran da Kirmanşah gibi insanların parmakla göz çıkarttığı yer miydi? Bu planda bir engel olmadığı gibi genel olarak yolculuk hedefinin bir parçasıydı.

Dükkânda işini bitirip eve döndüğünde Homa sade seyahat elbisesini giymiş, hayat sahanlığında onu bekliyordu. Bir buçuk saatte iki kere fayton ve eşyayla garaja gidip dönmüştü. Yorgun ama razıydı, yüzü gülüyordu. Yeni görülecek yerlerin sevdasıyla yüreği pır pır ediyordu. Bu kadın erkekçe maceralara ne kadar

yatkındı! Eyvanın önüne kadar kocasını karşılamaya çıktı. Şişkin göğsünü kocasının göğsüne dayadı, şirin bir ifadeyle:

"Bir işin yoksa her şey hazır. Tuttuğum otomobil bir Ford. Aferin de bana. Zamanında ulaşmak için çok şansa ihtiyacımız var. Şoför aslen Hemedanlı. Hareket etmek için sadece iki yolcu lazımdı; onlar da biziz. Ben bunu iyiye yoruyorum. Hemen hareket etmeli; bizi bekliyorlar. Odamızın kapısını kilitledim. Bazı acil eşyaları koymak için bu valizi çarşıdan aldım. Keyifsizliğini bastırması için eyvanda bir tek atar mısın? Dükkânı teslim ettin mi?"

"Evet. Süleyman ağlamaya başlamıştı. Ta şuraya kadar peşimden geldi; geri döndürdüm. Paraları almak için notere gittin mi? Takındığın şu altınlar da ne demek oluyor? Yolculukta insan ne kadar sade giyinirse, o kadar iyidir, bilmiyor musun? Hatta el çantanda bile hiçbir şey olmamalı. Valizin kilidi varsa daha emniyetli yerdir. Evet, evet, hepsini bir mendile sar, oraya koy. Tehlikeli, tehlikeli! Gel, şu paraları da ayrı mendile, yahut hayır, şu valizin cebine koy. Elim hep cebimin üstünde kalacak kadar dikkatli değilim. Noterden paraları aldın mı?"

"Kaç defa tekrar edeceksin? Evet. Ama bu kez sana söylüyorum. Saat başı notere koşmaman için mehriyem bin tümen olmalı."

Seyit Mîrân donuk donuk gülümsedi, Hurşid'in odasına doğru baktı. O tarafta Muhammed Huseyn'den başkası yoktu. Oğlan, âşıkane ve ayakta birbirine kadeh uzatanları görünce başını öne eğdi, utanarak eyvan duvarının arkasına saklandı. Homa tekrar adamın göğsüne dayanmışken:

"Annesi dışarı çıktı. Bu da bizim için bir mutluluk. Ancak planımızı anlamış olmasından korkuyorum. Hemen sıvışmalı. Son görüşmemde onunla vedalaşmaya isteksiz değildim. Eee, ne yapalım. İnsan bazen durum gereği duygulanıyor. Şimdi fırsat da yok."

Omuzlarını silkti, kayıtsızca güldü; yüzünü adamdan çevirmişken utangaçlıkla:

"Bir daha bu şehri hatırlamamak için çocuklarımın resmini bile parçalayıp attım. Onlar Ahu'nun çocuklarından küçük olsa da boş yere bana üzülmeyecek kadar büyüdüler. İnsanın kendi hayatı her şeyden daha önemli."

Başını, boynunu altın sarısı saçlarıyla birlikte hareket ettirdi, ortaya çıkan tabak gibi yüzüyle adama baktı.

Seyit Mîrân bu sözüyle kadının gizli maksadını anladı; kalbi her zamankinden çok çarptı onun için; öpmek istercesine dudaklarını onun yanağına sürdü. Homa elini ondan çekti; çantasından çıkardığı küçük bir mendille gözlerinin ucundaki yaşı sildi; işaret edip Hurşid'in oğlunu yanına çağırdı. Görünüşe bakılırsa eskiden ayda bir zift külahı giydirirken ona yaptığı işkencelerden, çektirdiği acılardan dolayı gönlünü almak ister gibiydi. Böyle şeyleri düşünme âdeti olmayan Seyit Mîrân Ahu'nun oda eyvanına gitti. Anahtar destesinin halka teliyle kilidi açtı. Elleri titreyerek, aceleci hareketlerle, dostluk kokan eşyalara, kapıya, duvara bakmadan ve pişman olmadan cebinden bir miktar para çıkardı, saydı, yazılı bir kâğıdın arasına koydu, ayna kenarındaki rafta lamba ayağının altına bıraktı. Bu kâğıt Ahu için dışarıda yabancı bir yazıcıya yazdırılmış nottu. Odaya, dilsiz eşyalara şöyle bir baktı. Paralı kâğıdı koyacak en uygun yer, Ahu'nun daha ilk girişte dikkatini çekecek olan lamba ayağı altıydı.

Âşık ile maşukun garaja gitmek üzere evi, alışılmış hayatı geride bıraktığı sırada Hurşid Hanım alelacele Sorab'a gitmişti. Normal şartlarda hep dalak ağrısından dolayı inler, rengi sararır, karnı hamileler gibi şişerdi. Bir yere gideceği zaman, kadınlardan birinin sözüyle, günde bir asalık yol yürürdü. Üç kilometrelik yolu yayan ve hızlı yürüyünce ne hallere girerdi!

Ahu, kocası, çocuklarıyla Mirza Nebî'nin yeni komşusu olan eski bir dostuyla hayat ortasında oturmuş, yün eğiriyordu. Sabahtan beri evden yana yüreği pır pır ediyordu. Ertesi gün bir bahaneyle şehre inip bakmak istiyordu. Çocuklarıyla Sorab'a geleli yedi gün olmuştu ama adamın umurunda değildi. Sevgilisiyle işleri tıkırındaydı galiba. Bu hayaller keşmekeşindeyken ansızın, önünde tavuğun yem yediği hayatın yarı açık kapısından Hurşid göründü. Genellikle köy evlerinde bulunan köpeklerden korkuyor gibi bir hali vardı. Köşelere baktı, koridorda bilye oynayan Mehdi ile Mirza Nebî'nin büyük oğlunun yardımıyla hayata girdi.

Aman Allah! Nasıl bir haber getirmişti ki böyle perişan olup çökmüştü! Ahu'yu görür görmez afallayarak nefes nefese yanına koştu:

"Ne oturuyorsun? Homa başına çorap ördü! Dün evini, bugün hayatını dağıttılar. Şu saat veya bir saat sonra birlikte başka şehre kaçacaklar. Davransana bedbaht! Kocan elinden gitti!"

Son cümleyi öyle yürek parçalar şekilde söyledi ki Ahu'nun dostu yerinden sıçradı. Kadın bu haberi duyunca sanki başından aşağı bir leğen dolusu çalı çırpı ateşi dökülmüş gibi oldu. Bir haber getirene, bir yanında oturana baktı, tek kelime etmeden elindekileri yere bıraktı, çadoruna koştu. Kalbi patlayacakmış gibi küt küt atıyordu. Kesinlikle düşünce yetisini kaybetmişti. Aslında o kesik saçlı, soysuz kuma ile böyle divane, düşüncesiz bir kocanın, dramın bu son perdesini oynamaları ihtimalden uzak değildi.

Çadorunu üstüne aldığı gibi hareket etti. Çıkarken o kadına çocuklar hakkında anlaşılmaz bir şeyler söyledi. O önden, Hurşid arkasından cin çarpmış gibi evden çıktı. Güneş Sorab ağaçlarının arkasında kaybolmuştu. Hafif bir rüzgâr korulukların, serin suların kokusunu getiriyordu. Köy önündeki dik yokuşu tırmanırken yolun düz yerlerini geçerek, kanatlanmış gibi koşuyordu. Kimseye, hiçbir şeye, hatta düşe kalka peşinden gelen kadına bile dikkat etmiyordu. Bağ sokağının başında bir fayton toprak yoldan yukarı dönüyordu. Ahu elini kaldırdı, arabaya bindi. Sanki arabayı Allah göndermişti. Cebinden bir tümenlik kâğıt para çıkardı, arabacıya verdi. Hurşid Hanım'ın yetişip arabaya binmesinden sonra gideceği yeri söyledi. Çadorunu, üstünü başını düzeltirken arabayı mümkün olan hızla sürmesini rica etti. Tedirginlik ve bekleyiş derdi yüzüne taşçıların açtığı çizgi gibi yansımış, ona hali kötüleşmiş çocuğunu doktora götüren bir annenin zavallı görüntüsünü vermişti.

Şehirde güneş hâlâ hükmünü sürdürüyordu. Çöpçüler sulama işini tamamlamış, mağazacılar dükkân önündeki güneşlikleri kaldırıyordu. Evde Muhammed Huseyn hayat kapısında duruyordu. Annesinin yanına geniş adımlarla koştu, Homa'nın ona iki tümenlik yeni bir banknot verdiğini zevkle annesine söyledi. Görünüşe bakılırsa kadın ile Seyit evden gideli çok olmamıştı. Oğlanın dediğine göre Seyit Mîrân büyükhanımın odasına da girmişti.

Ahu ilkin perdeleri yerinde duran büyük odaya gitti. Anahtarı kendisinde vardı. Telaşla kilidi açtı. Hurşid yalan söylemiyordu. Yalan söylemesi için bir sebep de yoktu. Bununla birlikte komşusunun evin satıldığı yönündeki sözünü kabul edemiyordu. Hurşid bunu tahminen söylemişti. Tahmin gerçekle her zaman örtüşmez. Önceki bayram Kom'a gittikleri gibi şimdi de akıllarına başka bir seyahat esmiş olabilirdi. Hay lanet şeytan! Gerçekten de bu adam delirmiş veya çocuklarıyla yaşamaktan uzaklaşmış mıydı? Umutsuzca, yüreği burkularak büyük odadan kendi odasına koşarken Muhammed Huseyn ona, Meşhedî Mîrân'ın gitmeden önce cebinden bir deste kâğıt para çıkardığını, paraları saydığını, rafta lambanın altına koyduğunu haber verdi. Çocuk yalan söylemiyordu. Firuze lambanın ayağı altında bir miktar kâğıt para görülüyordu. Ahu onu almak istemedi. Bu sırada paranın ne önemi vardı? Halı, eşya, hayatın azı çoğu da ne demekti? Ancak kâğıdın varlığı bir şey ilham etti. Aldı onu. Banknotların tümü yeniydi; iki yüz tümen kadardı. Paranın sarıldığı kâğıda parlak siyah mürekkeple güzel, temiz bir yazı yazılmıştı. Yazılar sayfanın altına kadar devam ediyordu; altında ise kocasının mührü vardı. Ahu yazıyı okutturmakta şüpheye düşmedi. Mutlaka orada hayatını paramparça eden bu hırsızların niyeti, hedefi hakkında bir şeyler yazılmıştı. Acelesinden, korkusundan banknotların arasındaki daha küçük pusulayı fark etmedi. Boynu kısa, biçimsiz gösteren hafif, rahat terlikler yerine yüksek topuklu ayakkabılarını sandıktan çıkarıp giymeyi unutmadı. Çorabının konçlarını düzeltti. Saçını kızı için aldığı ince, ipek mendile sardı. Dertli kadın bu aceleyle kendisine eşlik edemeyecek olan komşusuna hitaben:

"Ben garaja gidiyorum; gelebilirse, biriniz peşimden gelsin."

Hurşid Hanım hayat ortasındaki taşlarda oturmuş, memesinde süt olmadığı halde çocuğunu emziriyordu. Kız kardeşi Bîbî de yanında duruyordu.

Oyalanmanın zamanı değildi. Ahu anayola çıktığında yolunu kaybetmiş veya bir engele rastlamış karınca gibi bir an olduğu yerde döndü. Oralarda eskiden yerinde kunduracı olan sigara bayiinin önünde durdu. Dükkân sahibi kimseyle konuşmayan, somurtkan, iğrenç adamın biriydi. Denildiğine göre

geceleri yattığı bu dükkândan başka yeri yurdu, karısı, hayatı, alakası olmayan biriydi. Gözleri çapaklı, bakışı karanlık, siyah sakalı, bıyığı kirli, karmakarışıktı. Allah'ın yarattıklarından hoşlanmayan, kendisi de kimseyle ilgilenmeyen tiplerdendi. Ahu onun okuma yazmasının olduğunu nereden biliyordu? Belli değildi. Çünkü oraya geldiğinden beri kimse onun bir şey okuduğunu veya yazdığını görmemişti. Hatta adam da mahalleden bir kadının telaşlı yüz, perişan ve aceleci bakışlarla mektubu kendisine uzattığında bir zamanlar devlet dairesinde müstahdem olduğu, okuma yazma bildiği hakkında kuşkuya düşmüştü. Her neyse, adam mektubu teşhis etmek için evirip çevirdikten sonra iki üç defa gözlerini kırpıştırdı; tezgâhın önündeki aydınlıkta şöyle okumaya başladı:

Belki bu baht veya ikbal beni bu şehirden çıkarıyor, belki de kabir toprağı. Şimdilik bir süreliğine sizi yalnız bırakmak kaderde varmış. Bu ayrılık çocukları çok mu rahatsız edecek? Bu, soğukkanlılıkla olup bitenlere karşı göstereceğin tepkiye ve telakki tarzına bağlı. Seni bir süreliğine bırakıp giderken sana kötülükten başka bir şey yapmadığımı kabul ediyorum. Yine de yemin ederim, sana karşı kötü bir kastım olmadı. Bu şehirde kalıp hayatımı bir şekilde geçirebilirdim. Ancak senin yüzüne bakmaktan utanmak, iyi huyun, temiz ve samimi muhabbetin karşısında verecek ödülümün olmaması benim için öyle bir işkence halini almıştı ki bundan kurtuluş sadece intiharla mümkündü. Çünkü memleketini terk etmek beli kırık ömrünün elli küsur yılını bir yerde, parasız, dayanaksız geçiren bir adam için intihardan başka şey değildir. Hal böyleyken yaşama arzusu beni gurbette ölümü karşılamaya çekiyor. İnsanların kınaması havayla bir; ama ne yapayım; buna dayanacak gücüm yok. Bu şehirde var olan, olmayan, senin için bir. Bekleyişin uzun sürmemesini umarım. İnşallah en kısa zamanda ellerim dolu, kalbim hayattaki başarılarla ısınmış olarak senin, çocuklarımın yanına gelirim. O kadar merak etmeyin. Allah bizi kuşatan müşkülattan daha büyüktür. Bıraktığım paranın doksan beş tümenini benden istediği sermaye masrafı olarak Mirza Nebî'ye ver. Kalanı çocukların üç aylık masrafı olarak sakla; bakalım olaylar ne gösterir? Bir de makbuz göreceksin. Fağfur'un oğlu

Vise-yi Muradi'ye ait. Namertçe beni köşeye sıkıştırıp dükkânı Raziye'den alan namert yani. Kendisi gelip yirmi beş tümen verecek, makbuzu alacak. Bugün dükkânın teslim edilmesi haberinden başka bir de fetih müjdem var. Evin satışı. Ama bunu borçlarım dolayısıyla, uzun süre önce öngörmüştün. Bununla birlikte sanırım senin için o kadar rahatsız edici veya beklentinin hilafına olmayacak. Evi satın alan adam bu ayın sonundan önce gelmeyecek. Ancak, ne zaman canın isterse şimdi oturduğun oda ile bodrumlardan birini cüzi bir kira bedeli karşılığında kullanabilirsin. Bir ricam var; Şirincan Hanım'ı görürsen, benim ağzımdan ona söyle. "Büyüttüğün oğlun yok mu; ben onun hakkında hep yanılmışım. O civanmert insan iki ay önce dükkân kapalıyken unu işçilerine vermiş, gizlice bizim dükkânın ambarına boşalttırmış. Yani Mirza Nebî değil, Rıza Han'mış. Düşmanım bildiğim adam böyle ihsanda bulunarak beni mahcup etti. Onun bu büyüklüğüne cevap verecek kadar yaşayacak mıyım? Öbür dünyada da mahcup olacağım. Yüzüne nasıl bakarım? Benden kötülük gören kişi bana iyilikle cevap verdi. Her neyse, değirmenciye, işçiye, başka kişilere hiçbir borcum, taahhüdüm, makbuzum, senedim yok. Kalan eşyalardan sadece kâğıt ve belgelerimin bulunduğu kutuyu sana emanet ediyorum. Gerisini sen bilirsin. Gideceğim yeri yazmamamın sebebi, şimdi hareket sırasında kesin olarak nereye gideceğimi, nerede kalacağımı bilmememdir. Bir yere kalıcı olarak yerleşir yerleşmez, kuşkun olmasın, senin için Mirza Nebî'nin adresine mektup göndereceğim. Ve yine gözlerim yaşlı olarak üzüntüden sesim titrerken tekrarlıyorum; hiç kuruntuya kapılma. Çocukları korkutma. Kocanın maksadı bütün çürümüş, kararmış kalbine rağmen, çoluk çocuğu Allah rızası için bırakıp gitmek değil. Harçlığınız bitmeden önce, emin olun, emin olun, emin olun ki sizi götürmeye geleceğim. Şimdilik planım, niyetim bu. Bakalım Allah ne diler, zaman ne gösterir?

Günahkâr, yüzü kara kocan
Seyit Mîrân-ı Sorabî
Mühür

Ahu sanki kaynar kazana daldırılıp çıkarılmış gibi kararsızlık ve ruh çalkantısıyla, mektup sona erene kadar dikkat kesilmişti. Bu kelimeleri işiten onun kulakları mıydı? Okunan her cümle vücudundan bir parçayı kesen makas gibiydi. Buraya gelince ağlamamak için düşkünlük ve çaresizlikle acı acı güldü, kâğıdı sigara satan adamın elinden aldı. Bir an için gitmek veya eve dönüp oturmak arasında bocaladı; sonra caddeye doğru koşmaya başladı. Taassupsuz kocası mektupta ona verdiği uğursuz umuda rağmen, eski komşusu Haciye'nin kocasından beterini yapmış, geri dönmemek üzere gitmişti. Adamın davranışlarından anlaşılan buydu; genel durumun karanlık, fırtınalı ufku ise bundan da beterdi.

Koşarken topukları taşa, şuraya buraya takılıyor, ayağı burkularak gidiyordu. Bu haldeyken düşündü:

"Artık buna tahammül edemem. Nereye giderse ben de varım. Çocuklarım baba ister. Kendi ellerimle onları diri diri mezara gömemem."

Çadorunun üstünden elini bluzunun cebindeki para destesinin üstüne bastırdı, içi rahatladı. Bir şey olursa bu para Eberkuh'a kadar yol parası ve harçlık olarak yeterdi. Garaja ulaştığında yolun yarısını faytonla katetmiş olmasına rağmen, güneş tamamen batmıştı. Ahu'nun gideceği yer Tus garajıydı. Kirmanşah-Tahran hattında birçok arabanın çalıştığı bu garaj şehirde tanınırdı. Bela çeken kadını heyecana boğan acele arasında faytoncu da yanlış yola girdi. Yarım kilometrelik bir turdan sonra ister istemez geri döndü. Ahu işte bu sırada Hurşid Hanım'ın da faytonda olduğunu fark etti.

Kadıncağız ebe için gelen, aynı zamanda kendi doğum sancısı gününü düşünen hamile bir nedime gibi çaresizlikle faytona atlamış, ev sahibesinin haline, kocasının yaptığı işe çare bulmak için düşünce denizine dalmıştı. Acaba bu adamın iflas etmesi, rezil olması gerçekten de göç edecek derecede miydi veya kontrolünü mü yitirmişti? Bazı kalp ve nikriz hastalıklarının tembellik ve hareketsizlikten ortaya çıkması gibi çalışmamanın rahatlığı mı baskın gelmişti? Son ezgilerini daha iyi söyleyebilmek için aşkının efsanevi servisinde daldan dala mı atlıyordu? Onlar adeta oyuncaklarıyla oynayan çocuklar gibi,

hayatla dalga geçen hareketleriyle aşklarının derinliğini ölçüyorlardı. Ya da erkek, dişi iki kuğuydular; işret ve çiftleşme mevsiminin sona ermesinden sonra şimdi raks ederek ölümü aramaya gidiyorlardı. Beyinden yayılan ve sürekli şehvet gevşekliğinden kaynaklanan bir ateş her halükârda onu daha heves düşkünü ve çocukların maytabından daha iradesiz yapmıştı. Boynundan intihar ipi çıkarılmış kişi gibiydi. Yalnız bırakmaya gelmezdi.

Bunlar Ahu'nun komşusunun aklından geçen düşüncelerdi. Münasebetsizce Sorab'a gidip Ahu'ya haber vermişti; şimdi de onunla hemfikir ve yoldaş olmuştu. Yaptığı işin iyi veya kötü yanı buydu. Seyit Mîrân'ı görecek olsa yüzüne nasıl bakardı? Homa'ya ne cevap verirdi? O sabah şaşırtıcı bir bonkörlükle bir yığın giysi, eşya, ıvır zıvır vermişti. Zerî için ayırdığı inci gerdanlık, sararıp solmasına rağmen, pazardan alınmak istense on tümenden fazla ödemek gerekirdi. Zerî'nin nikâh gecesi adam ona on beş tümen borç vermiş; borcun arkasını aramamıştı. Bu iyiliklere karşı onun yaptığı nankörlük, haysiyetsizlik değil miydi?

Şimdi gitmekte olduğu, yakında gurubun koyu tozlarıyla örtülecek olan şehrin kuzeyinin hareketli muhiti Ahu'nun gönlüne ilk umutsuzluk izlerini bıraktı. O gece kaçak Âdem ile Havva'yı arayamayabilir hatta araba tutup peşlerine düşemeyebilirdi. Yine de vakit varken ve aradan bir gece geçmeden yolculara, başkalarına onları sormak gerekirdi.

Fayton Ahu'nun ruhunu hiç de yansıtmayan bir yumuşaklıkla garajlar sokağına gitmek için döndü. Günahsız gönlünün eline koyduğu kesik başla ne yapayım, ne yapayım derken caddenin çevresini, büyük üst katları araştırıyordu. Derken bir ses işitti ansızın:

"Hemedan yolcusu! Acil, Hemedan yolcusu! Kalkıyoruz!"

Ahu'nun "Nereye bakayım, nereye gideyim?" düşüncesi uzun sürmedi. Çünkü fayton basamağına ayağını basar basmaz caddenin öbür yakasında kafesten kaçmış o iki kuşu fark etti. İkisi de korkudan, telaştan eser olmayan bir bekleyiş halinde üst bagajı bağlı siyah bir binek otomobilin yanında dikiliyordu.

Homa bahar gömleği ile kemeri kayışla sıkılmış, kıvrımlı, kısa bir etek giymiş, başına beyaz bir şal almıştı. Kocasına nazı

geçen hamile kadın gibiydi. Kafayı çekmiş halleri onların durumunu bilen biri için uzaktan rahatlıkla anlaşılıyordu. Tam bu sırada geniş omuzlu, iriyarı bir adam garaj yazıhanesinden çıktı. Kısa elleri, gök gözlerinin parıltısı hevesli bir gönlün, coşkulu bir başın izlerini taşıyordu. Hareketlerinden otomobilin şoförü olduğu belliydi.

Homa arabanın açık kapısından içeri işsiz güçsüz seyircinin bakışlarını üzerine çekmek amacıyla kendine özgü cilvesiyle bir adım attı, kocasının elindeki valizi tuttu; onun da girmesini istiyordu. Ahu o kadar perişan haldeydi ki faytoncunun parasını vermeyi unuttu. Bir anı kaçırır da otomobil hareket eder diye korkuyordu. Geniş adımlarla ve kırılmış kalbinin, horlanmış ruhunun bütün yangılarını resmeden hak arar bir yüzle yıldırım gibi koştu, Seyit'in iki adım yakınında durdu. Çadorunun ucunu tutmuş, elini beline dayamış, kesin ve kaynayan bir azimle kasılıyordu. Kısa bir sessizlikten, en ağır küfür hançerinden etkili sessizlikten sonra adamın gözlerine baktı; caddeden geçen en umursamaz birini bile durduracak kadar yüksek sesle şarladı:

"Utanmaz, arsız herif! Bana, çocuklarına yaptığın bunca zulümden, sevgisizlikten sonra şimdi de kitaplarda bile adı koyulmamış çirkinlikle kurtuluşun son mermilerini biz beş kişinin beynine sıkmaya utanmıyor musun? Son üfürükte hayatımı, ocağımı söndürdün; şimdi hırsız gibi alelacele çocukları bırakıp nereye kaçıyorsun? Bir yerde define var da, rüyasını mı gördünüz? Define almaya mı gidiyorsunuz? Altın çerçeveli arzuların, ideallerin burada bitti mi? Bunca cevir cefadan, beni aşağıladıktan sonra, evde bulunmadığım gün evini, düzenini dağıtıyorsun, sevdiklerinle bütün bağlarını koparıyorsun, bir yıl önce boşadığın kıçı kırık bir şıllıkla sıvışmaya kalkıyorsun, öyle mi? Şu gayrete, şu vefaya bak! Babalık vazifeni ne de güzel yaptın ama maşallah! Yirmi yıllık fedakârlıklarımın karşılığını ne de güzel verdin elime! Şunu iyi belle, burada elâlemin önünde yakana yapıştım işte. O karı iblisin torunu olsa, büyüyle, ilaç karaçla denizi dalgasız bıraksa, güneşi, ayı durdursa, seni, senin muhabbetini benden, çocuklarımdan alamaz. Araba parasını verdiniz herhalde; başka bir şehre gideceksiniz ama beni çiğ-

nedikten sonra. Çocuklarımın düşkünlüğünden, derbederliğinden başka her şeye razıydım."

Ahu bunu söyledi; en güçlü iradeyi gösteren bir kararlılıkla kocasına doğru atıldı. Gafil yakalanmanın şaşkınlığından, daha ziyade rezil olma korkusuyla kanı donan Seyit Mîrân adeta onun tarafına cezbedildi. Kadın yakasını tutup da kabahat işlemiş bir çocuk gibi faytona doğru çektiğinde öyle bir ikirciklenme ile derbederlik arasında çırpınıyordu ki en küçük direniş ya da düşünce gücü kalmamıştı. Üstelik kadının dediklerinin doğruluğu, oranın uygunsuz durumu ona böyle bir izni vermiyordu. Büyük karısında gördüğü bu öfke ve isyan kabarması karşısında yolculuk planının şimdilik iptal edilmesi gerekiyordu. Şimdi onun karşısında yapabileceği şey, elinden gelirse konuyu kapatmak, onu yatıştırmak, orada kıyamet sahnesinin yaşanmamasını sağlamaktı. Sanki helva dağıtılıyormuş gibi işsiz güçsüz her kumaştan insan çevrelerinden karşı kaldırıma, caddeye kadar halkalanmıştı; her an sayıları artıyordu. Ayağını faytonun basamağına koyarken bir şey konuşmak için başını çevirmek istedi. Ahu eski zamanların laf dinlemez, mantıksız teşrifatçıları gibi onu faytona iteledi, kendisi de yanına oturdu. Ahu'nun böyle erkek tavırları çok ilginçti! Seyit Mîrân'ın hiçbirine bakacak gücünün bulunmadığı kalabalığın arasından alçaktan, yüksekten sesler işitiliyordu:

"Sarhoştur! Şimdi kendine geldi! Mendil verin, yüzünün terini silsin!"

Bu durumda faytonun bir an önce oradan uzaklaşmasını, neresi olursa olsun, başka yere gitmesini tercih etti. Göz ucuyla siyah otomobile baktı. Homa'dan başka, gök gözlü şoför, bütün yolcular seyir için arabadan inmişti. Bu ateşin çıkmasına sebep olan kadın, genç kadını teselli etmek için orada Ford arabanın yanında ayakta duruyordu. Bütün münasebetsizliğine, haber taşımasına, hele hele hamam kazanının delinmesi gibi onu kendi eliyle yaktığı alevlerin ortasına attığı son davranışına rağmen, bir huyu kötü değildi. Hurşid gözleri dolu doluyken ona güven verici bir işaret yaptı; Homa'nın tek başına eve dönmeyeceği hususunda içini rahatlattı.

Faytonun Alihan Lor Sokağı'nın başında duracağı ana kadar Ahu rahat değildi. Gözlerinden akan gözyaşları içindeki yalazları söndürmüyordu. Cefacı kocasının bu sahne karşısında susmaktan başka verecek cevabı yoktu. Cadde boyunca dükkânlar birer ara ile açık veya kapalıydı. Sanki ramazan borusu çalınacak gibiydi. O düşünce veya düşüncesizlik âlemindeyken hayretten kendini alamadı. İnsanların yüzünde, hareketlerinde öyle bir hal vardı ki ne festivali, ne matemi anlatıyordu. Yan yana dikiliyorlar, birbirine usulca iki kelime söylüyor, etrafa çevirdikleri anlaşılmaz bakışlarla gidiyorlardı. Sanki bir deprem olacaktı da herkes sığınacak bir yer arıyordu. Bir sis gibi bütün caddeyi, hareketliliğini içine alan sessizlik ve karanlığa rağmen, kendi ekmek fırınının önünde öyle bir izdiham vardı ki iğne atsan yere düşmezdi. Gözleri yanlış mı görüyordu? Gerçekten de bu onun nursuz fersiz dükkânı mıydı? Başkasının eline geçtikten sonra mı canlanmıştı?

Seyit Mîrân hiçbir şey düşünmek istemiyordu.

Ahu hayatın kapısını kapadı, sürgüsünü çekti. O da kanı çekilmiş yüzü, yabancı bakışlarıyla dudağını ısırdı, küçük odanın yolunu tuttu. Belki de maksadı Hurşid'in küçük çocuğundan başka kimsenin bulunmadığı boş odada kadına intikam alıcı cevabını düşünmekti. Odaya girmeden önce geri döndü, güneşten ısınmış, henüz soğumamış olan eyvanın granit taşına oturdu; aynı zamanda itiraz havası da taşıyan donuk ve alaycı bir tebessümle:

"Sen bu kadar yırtık, eli maşalı değildin!"

Ahu aynı öfke ve duygu taşkınlığıyla cevap verdi:

"Yırtık değildim; bundan sonra olacağım. Eli maşalı da değildim. Vücudum o şıllığın vücuduyla çarpıştı. Şimdi veya bir dakika sonra uğursuz ayağı şu koridorun eşiğine basarsa, yedi yıldır başıma getirdiği musibetlerin, çektirdiği işkencelerin acısını nasıl çıkaracağımı ben bilirim! Çocuklarım için nasıl bir rüya görmüşsün Seyit Mîrân! Aferin sana!"

"Şu dilin de olmasa, kargalar götürmüştü seni!"

Ahu sadece ters ters baktı ona. Bahtın yardımıyla veya tesadüfen ikisinin kaçmasına engel olmuş, zaferi kazanmıştı. Artık

kocasıyla didişmeye gerek yoktu. Yine de en kötü alçaltılmaya maruz kalan kabarık yüreğini sakinleştiremiyordu.

Kapının çalınmasıyla üzerlik otu gibi sıçradı yerinden; koridora koştu. Dediği gibi bedbahtlıkların en kötü rüyasını görmesine sebep olan, şimdi yine her zamanki gibi başı dik halde, Hurşid'le birlikte gelen koca hırsızı kadının hakkını avcuna verecekti. Başını dik tutması en çirkin utanmazlıkların göstergesiydi ve pisliğe bulanmış, namert ruhundan kaynaklanıyordu. Ne yazık ki böyle hassas bir anda çocuklarından hiçbiri evde değildi. Herkese ibret olsun diye öldürdükten sonra şu alçak kadının kokmuş leşini hayat kapısına asacaklardı.

Ahu bu katı ve intikamcı düşünceler içindeyken kapıyı açmış, sürgüyü kumasının başına vurmak için elinde tutuyordu. Ancak sandığının aksine kendi çocuklarıyla yüz yüze geldi. Nahoş haberi duyar duymaz Sorab'dan çıkmış, şehre kadar yürüyerek gelmişlerdi. Mirza Nebî'nin komşusu ne yapsa ne etse onlara engel olamamıştı. Hayatın kapısı tekrar kapanmadan önce, seki altındaki mobilyacının çırağı olan kepli bir adam, yaşlı bir hamalla sokağa girdi. Cilalı, vernikli, çok kaliteli bir karyolaydı hamalın taşıdığı. Bal rengi tahtaları kehribar renginden daha güzeldi. Başlıklarının aynası, desenleri görende en şahane düğünlerin hevesini uyandırıyordu. Sokağa girdiklerinde fırıncıbaşının evini, evdeyse ısmarladığı karyolayı görmek isteyip istemediğini sordular.

Çocuklar, onlardan daha ziyade Ahu bu sözler karşısında hayrete düştü. Hatta iki kişinin yardımlaşarak rüya gibi karyolayı dikkatle bahçenin ortasına koyduğu, Seyit Mîrân'ın hamalın ve çırakların parasını verdiği ana kadar gözlerine inanamadılar. Ortada bir yanlışlık olmasındı sakın! Kepli mobilyacı çırağı, yarın paranın geri kalan kısmını dükkâna gelip vereceğini söyleyen Seyit Mîrân'a cevaben:

"Yarın dükkân açık değil. Hiçbir yer açık değil. Bu yüzden gecenin bu vaktinde karyolayı getirmekte acele ettik. Perde tahtalarını getirmeyi unuttuk. Şehirde yangın, cinayet veya yağma olabilir. Üstelik yerimiz yok. Usta paranın tümünü veya hiç olmazsa on tümenini vermenizi söylememi tembihledi. Bizim de satın alacağımız şeyler var. Bu arada fırınların önü

böyle korkunç derecede kalabalıkken kolay kolay ekmek alamayız. Sizden rica etti; bir mesaj veya talimatla, fırıncı bizim ekmeği verirse... Ansızın şehirde yayılan bu haber öğleden beri halk arasında velvele kopardı. Herkes, hiç olmazsa çoluk çocuğunun üç günlük ekmeğini temin etmeye çalışıyor. Ne olacağı belli değil. Şehrimiz bu gece bin türlü fitneye gebe."

"Ne diyorsun oğlum? Hangi haber? Ne fitnesi? Cinayet, yangın nerden çıktı? Yağma da ne demek? Ne oldu ki?"

Seyit Mîrân yavaşça yerinden kalktı. Bu durumdayken mahşerden önce uyandırılmış ölü gibiydi. Mobilyacı çırağı şaşırdı:

"Nasıl yani Meşhedî? Gerçekten ne olup bittiğinden haberiniz yok mu? Motorize İngiliz birlikleri dün gece Husrevî ile Kasrışirin sınırından geçmiş. Bugün öğleyin Patak'tan inmişler. Yabancı radyolar iki saat önce 'Bu gece Kirmanşah kuşatılacak, yarın işgal edilecek' demiş. Şehir garnizonu tamamen dağılmış. Boşalmış kışlalar ayaktakımı veya aç, işsiz güçsüz insanlar tarafından yağmalanmış."

Böylelikle birkaç dakika önceki muammanın cevabı verilmiş oluyordu. "Şehir neden aniden mateme bürünmüştü? Neden esnaf kepenk indirmiş veya indiriyor, evlerine gidiyordu?" Kendi aşkı, irfanı dışında dünyaya karşı bütün umursamazlığına, soğukkanlılığına rağmen bu haber onda öylesine ölümcül etki bıraktı ki adeta bir anda tüm vücudundan varlığını gösteren güçler çekildi. Düşünceleri, hayalleri içinde gam ve umutsuzluktan öyle derin, korkunç bir uçurum gözlemledi ki hayatın duvarları başında dönmeye başladı. Beraat kararı beklerken mahkeme mübaşirinden ölüm hükmünü işiten hazırlıksız, acemi bir tutuklu gibi soğuk, nefret uyandıran bir his çöktü canına. Dizleri gevşedi, titredi, ayakta duramadı; tekrar eyvanın granit taşına dayandı. Musibet anını yaşayan biri gibi elini alnına götürdü, yüzünü kapadı, kaşlarını çattı. İçine düştüğü gam bilindik gamlardan değildi. Dingin gökyüzü yıldız içindeydi. Hayat ortasındaki söğüdün dalları kımıldamıyordu. Bütün gökyüzünün, yeryüzünün ağır sessizliğinin merkezi oraya taşınmıştı sanki. Seyit Mîrân için aslında ölüm ve yas sessizliği demek olan bu durum mobilyacı çırağı, Ahu ve çocuklar için öyle kutsal sayılacak, saygı duyulacak bir durum değildi. Hurşid

Hanım eve girip de Ahu ile yüksek perdeden konuşmaya başladığı ana kadar derin hayret ve düşüncelere dalmıştı. Devlet işlerindeki saçmalık ve temelsizliğe inancı bir taraftan, düşmanın siyaset ve gücüne inancı diğer taraftan böyle ani ve direnişsiz bir yenilgiyi tasavvur etmek delirticiydi.

Hurşid Hanım çadorunun ucuyla yüzünün terini sildi; nefes nefese, inleyerek, sözü Seyit Mîrân'a olsa da Ahu'ya:

"Gelmedi hanımcığım, gelmedi. Kusur ettim, onu getirmedim diye kocası sızlanmasın benden. Allah müstahakkını versin. Bu saçı kesik başka bir adamla işi pişirip gurbet ele gitmenin fırsatını kolluyormuş sanki. Ben ne bileyim; Allah bilir. Belki de önceden ayarlamıştır herifi. Bana dedi ki: 'Kocama söyle. Cennet artık sitemine değmez. Ben bir kişiyim, bilinmez bir kadere doğru gidiyorum. Bu halim, Ahu'nun, eline bakan dört cahil çocuğuyla birlikte yaşamasından iyidir. Ben saçma sapan biriydim; Ahu yedi yılda beter etti beni. Bununla birlikte aşkın bir gerçek olduğunu, pek az kişinin bunu sonuna kadar götürdüğünü kabul ediyorum. Hurşid Hanım, bildiğim kadarıyla Ahu'nun bana hakkını helal etmesi zor görünüyor. Ama Homa böyle şeylere önem verecek yaşta birinden daha genç. Dünyada olacak ne varsa, güzel olsun; ahirette ne olursa olsun!' Evet, hanımım, bunları söyledikten sonra dudağını sildi; yolculardan, işsiz güçsüz insanlardan utanmadan, senli benli bir halde ansızın arka koltuktan, gök gözlü şoförün yanına geçti. Eliyle bana veda öpücüğü gönderdi. Cadde lambaları yanmadan önce herif gaza bastı, araba hareket etti."

Seyit Mîrân bu sözleri işitmiyordu sanki. Dosdoğru hücreye girecek mahkûm gibiydi. Son birkaç yıllık yaşantısı harmana düşen bir yıldırım veya hortum gibiydi. Bütün çabalarına, hatta ahlaki, insani şahsiyeti üstüne çekilen bir iptal çizgisiydi.

Evet, insanlık hırkası omuzda ağırlık ettiğinde insan kendi şehvetlerinin, bencilliklerinin kurbanı olur, hatta çocuklarını feda etmeyi bile göze alır.

Nihayet düşüncelerden başını kaldırdı, cevap bekleyen mobilyacı çırağına yan gözle bakarak:

"Ben onun içindim, o kimin içindi peki? Allah'a emanet olsun."

Elini Ahu'ya doğru salladı; emredercesine:

"Senin için ayırdığım paradan on tümen ver şuna da gitsin. Bu şıllık valizin üst gözüne koyduğum paramı, her şeyimi de götürdü. Cehenneme kadar! Bu şehirden defolsun gitsin; bir daha yüzünü görmeyeyim. Ne hali varsa görsün. O para da yol masrafı olsun. Bu karyolayı onun için ısmarlamıştım, ama kızımın daha çok ihtiyacı var. Onun gidişi beni ikirciklenme ve iradesizlik girdabından kurtardı."

Ahu parayı sayıp mobilyacı çırağına verdiği sırada küçük odaya doğru giden Seyit Mîrân kapıdan seslendi:

"Çocuklardan birine söyle; onunla birlikte gitsin; perde tahtalarını getirsin. Gel, şu lambayı da yak."

Ahu Hanım gülsün mü, ağlasın mı, bilmiyordu. Kuşku yok, kulağı yanlış duymuyordu. Kocasının sesinde muhabbet olmasa da o eski ünsiyet vardı.

SON

Değerlendirme

Muessese-yi İntişârât-i Nigâh tarafından Tahran'da 1374/1995 yılında on birinci baskısı yapılan bu kitap ilk önce 1340/1961 yılında yazarın kendi sermayesiyle ilk baskısını yapar. Bundan sonra İran'ın büyük yayınevlerinden Emîr-i Kebîr tarafından 2. ve 9. baskıları ilk baskının imlasıyla büyük boyda gerçekleştirilir.

Aşağıda çeviriye esas aldığım baskının (Ali Muhammed-i Efgânî, *Şovher-i Âhû Hanum*, Muessese-yi İntişârât-i Nigâh, Tahran 1995, büyük boy, 778 sayfa) ilk sayfalarında yer alan değerlendirmelerden seçerek yaptığım çeviriyi sunuyorum.

Şovher-i Âhû Hanum (Ahu Hanım'ın Kocası) bir sosyal romandır. Yayımlandığı zaman o kadar meşhur olur ki bir yılda ikinci baskı ihtiyacı doğar. Eleştirmenler eseri övmek için adeta birbiriyle yarışır. Bunlardan biri olan Dr. Sîrûs Behram dönemin meşhur eleştiri dergilerinden *Râhnemâ-yi Kitâb*'da şöyle yazar:

"Hiç kuşkusuz Fars dilinde yazılmış en büyük romandır. *Şovher-i Âhû Hanum* toplumumuzu tüm yönleriyle gösteren bir ayna, aslında, hızla geçen devirlere ait büyük bir ansiklopedidir. Yazarın asıl ustalığı hikâyenin yazılış tarzında, hatta bakir, sayısız tabirde, canlı tavsiflerinde değil, onlarca gerçek insan karakteri yaratmasında, yüzlerce gerçek olayı canlandırmasındadır. Çok özel toplumsal bir devrin perdesini aralar, bunların gerçek seyrini bütün iniş çıkışları, alacakaranlık noktalarıyla sergiler.

Bu kitap bir veya birkaç kişinin macerası ile olaylar, bir veya birkaç şehrin gündelik vakaları değildir. Bütün devrimizin, zamanımızın olayları geniş bir nehir gibi bu romanda akar. Eserin önemi de zaten buradadır. Dört boyutlu büyük bir ayna gibi devrimizin belirgin özelliklerini yansıtır.

Yazar bu hikâyede toplumumuzun sıradan halkının yaşantısından derin bir trajedi çıkarmış, Balzac'ın, Tolstoy'un sahnelerini hatırlatan manzaralar çizmiştir. İlk defa Farsça bir kitap bana böyle kıyaslama cesaretini vermektedir.

Ali Muhammed-i Efgânî *Şovher-i Âhû Hanum*'da kadının, erkeğin, çocuğun hatta kedinin, köpeğin hareketlerini gören keskin görüşlü bir yazar olduğunu gösterir. Değirmencilerle fırıncılar arasındaki ihtilaflardan, iki kuma veya karı-koca arasındaki kavgaya kadar her şeyi öyle tavsif eder ki okur sahneyi gözünün önünde canlandırır; kadınların sırlarından, çocuklar âleminden haberdar olur. Hikâyede karşımıza çıkan, kişiliklerini sergileyen insanlar gerçektir."

Dr. Muhammed Ali İslâmî-yi Nidûşen *Şovher-i Âhû Hanum*'u değerlendirirken konuyu şöyle ele alır:

"*Şovher-i Âhû Hanum*'u okuduktan sonra ilginç, tatlı bir rüya görmüş, onu kimseye anlatmak istemeyen biri gibi oldum. Bu eser hiç kimsenin beklemediği bir zamanda ortaya çıktı. Fars dilinin en büyük romancısının adını verecek olursak, hiç kuşkusuz bu isim Ali Muhammed-i Efgânî'den başkası olmayacaktır. Daha kitabın başında sözdeki taravet bizi alır götürür. Düşünceler, rengârenk sahneler, artık kesilecek korkusu yaşanmadan birbirini izler.

Sadık Hidayet'i bir yana bırakırsak, Farsça atasözlerini, kinayeleri bu kadar ustalıkla kullanan, dinsel, tarihsel, mitolojik unsurlara, latifelere değinen başka birini bulamayız.

Özetle *Şovher-i Âhû Hanum* Fars dilinin bir şaheseridir. Bunun yayımlanması yalnız edebi açıdan müjde vermekle kalmaz, tarihi ve sosyolojik bakımdan da belgesel gibidir. İranlıdan umut kesmemek gerektiğine, bütün acılara, çöküntülere rağmen, havaya dağılan zehre rağmen, henüz İran'ın beklenmedik bir anda çok ilginç şeyler çıkarabileceğine delildir.

Gazetelerde, dergilerde kitapla ilgili eleştiri yazıları çıkarken, kitabın piyasaya sürülmesinin üstünden üç ay geçmişti ki Encumen-i Kitâb kurumu 1340/1961 yılı kitapları arasında *Şovher-i Âhû Hanum*'u yılın en iyi kitabı seçti.

Kitabın yayımlanmasından iki ay sonra kitap eleştirmenleri Fars edebiyatında bir şaheser doğduğunu fark etti. *Şovher-i Âhû Hanum* yaklaşık dokuz yüz sayfalık hacmiyle ve ilk sayfalarını okuyan okura yeni pencereler açan ilk İran romanıdır. Roman kahramanları çarşıda pazarda gördüğümüz tanıdık simalardır. Bu simalar bizi kendi dertlerine, sevinçlerine ortak eder."

Bu romanın ilk eleştirileriyle son zamanlarda yapılan eleştiriler arasında bazı farklılıklar vardır. Bunlara birkaç örnek verelim.

Muhammed Ali Sapanlu şöyle yazar:

"Gerçi romanda bıkkınlık verecek derecede söz uzatılır, özellikle on dokuzuncu yüzyıl romancılarının etkisinde kalınarak konuşmalar Doğu ve Batı mitolojisiyle, sözleriyle karıştırılır, bunların çoğu o sözleri edenlerin harcı olmayan sözlerdir ancak yazar birkaç ana hatta başarılı olmuştur. Ülkenin bir vilayetinde 1313-1320/1934-1941 yılları arasında geçen hayat ve tarih resmedilmiştir. Kahramanların başından geçen hadiselerin yanı sıra kıyafette, şapkada değişiklik, örtünün kaldırılması, sınıf mücadeleleri, idari sistem, şehir-köy ilişkisi, halkın baskıcı yönetimle ilişkiler zinciri ortaya koyulur.

Ahu Hanım aslında İran kadınının 'gamname'si, anlatılan yıllarda kadın yazgısının mahkûmiyet belgesidir."

Hasan Âbidînî de şöyle analizde bulunur:

"*Şovher-i Âhû Hanum*'un iki acayip sorunu vardır: Bu sorun sanat eseriyle çarşı pazar, harcıâlem eser arasındaki sınırdadır. İlk sosyal roman yazarlarında olduğu gibi Efgânî içgüdüsel olarak yazar; zihni sanatçı teşekkülüne, terbiyesine sahip değildir. Bu yüzden eserde karışıklık görülür. Yazar yer yer hikâyenin akışını keser, öğüt verir; Aristoteles'ten, Pascal'dan, başkalarından nakilde bulunur; bilgiçlik taslar, Yunan mitolojisinden, dinsel sözlerden yardım alır. Diyaloglar yazılı konuşma metnidir. Bunlardan karakter yaratılırken, olayların akışında yararlanılır. Bazen bunlar uzun konferansa dönüşür; sanatçı duygusundan uzak metinler halini alır. Bazen kahramanların ağzından öyle cümlelere rastlanır ki onların durumuyla, haleti ruhiyeleriyle bağdaşmaz. Mesela Homa ve Seyit Mîrân sözlerini Yunan veya Anadolu mitolojisinden aldıkları cümlelerle süsler."

Bu eleştirmene göre, halk deyimleri, sınıfsal ilişkiler hakkında betimlemeler, halkın Rıza Şah hükümeti memurlarıyla çatışması, İkinci Dünya Savaşı dolayısıyla görülen ölüm olayları, buna bağlı yan meseleler romanın beslenme kaynağını oluşturur. Son olarak şu hususu vurgular: Sadık Hidayet'in *Bûf-i Kûr*'u (Kör Baykuş) Rıza Şah döneminin aydınlarını tasvir ediyorsa, Bozorg-i Alevî'nin eseri *Çeşmhâyeş* (Gözleri) bu yılların mücadelecilerini ele alıyorsa, Efgânî'nin *Şovher-i Âhû Hanum*'u aile hayatını canlandırma yoluyla bu tarihi dönemden bir perde aralar. Bu üç roman 1300-1320/1921-1941 yıllarının çeşitli yüzlerini tasvir eder.

Yazar ve eleştirmen Cemal Mîr Sâdıkî tenkidinde eksiklikleri değişik açılardan göstermeye çalışır:

"*Şovher-i Âhû Hanum* romanı Batı romanlarının tanıtıldığı kalıba oturmaz. Şekil, içerik, karakter yaratıcılığı bakımından hem Batı romanlarının bazı özelliklerine sahiptir hem uzun Farsça kıssaların özelliklerine. Daha açık bir ifadeyle karakter yaratıcılığı, şekil ve kalıp bakımından on dokuzuncu yüzyıl

Avrupa romanlarını hatırlatır. Bu bakımdan karakterlerin her biri bilimsel dille bilgiçlik taslayarak büyük büyük laf eder. Gerçek kimlikleri konuşmalarından anlaşılmaz. Bir bakıma uzun Fars hikâyeleriyle benzerlik gösterir. Eserin bir başka özelliği muhtevasının tamamen İran'a ait olmasıdır. İranlıların ruhi, manevi ve kavmi özelliklerini yansıtır.

Yazar her yerde kendini hikâye karakterlerinin yerine koyar, yani on dokuzuncu yüzyıl yazarlarının tarzında, roman karakterlerini dışarıdan, içerden gözetim altında bulundurur; doğrudan doğruya onların yaptıklarına, düşüncelerine nezaret eder. Bir başka deyişle, her şeyi bilen bir akl-ı külldür. O dönem Avrupa romanlarının hilafına yazar aydın diliyle, kendi malumatıyla roman karakterleri yerine konuşur. Bu yüzden kitapta okuma yazması olmayanı, avamı, aydını, her şeyden haberdar olanı, herkes birbiri gibi konuşur. Bu yüzden eser İranlı ve yabancı filozofların sözleriyle, dini ve içtimai şahsiyetlerin akideleriyle, düşünceleriyle doludur. Bu roman okura *Semek-i Ayyar*, *Emir Aslan* gibi uzun İran kıssalarını veya İranlı şairlerin uzun manzum hikâyelerini anlatır. Şair veya yazar düşüncelerini, akidelerini kendi hikâyesindeki karakterlerin ağzına koyar. Gerçekte yazar karakterlerini konuşmaya zorlayacak yerde, karakterler yazarın diliyle konuşur, yazarın düşüncelerini, malumat genişliğini açıklar."

Farklı yıllardaki iki eleştirmen grubunun birbiriyle çelişen analizleri yazarın daha sonraki eserlerindeki yaratıcılık ruhunu sarsmış, hiçbiri bu roman seviyesine çıkamamıştır. Analizler bilimsel yöntemlerle yapılmış olsa, sosyolojik bağlamdan ele alınsa hem *Şovher-i Âhû Hanum* kitabı İran edebiyatında gerçek yerini bulur hem yazar sanatsal eksiklerinin, hatalarının, zayıflığının farkına varırdı.

Prof. Dr. Mehmet Kanar


AYANTI

"Saadet bizim için yaşanılan andadır; gerisi bir hiçten ibaret. Kocam yaşadıkça, ben onunla birlikte oldukça ve nefesimiz sıcak bir yerden geldikçe, kendisinin icat ettiği, benim de taraftarı olduğum bu felsefe veya arifane meslek, gücü kadar baki kalacaktır. Bundan ilerisini de öngöremeyiz. Bizim bir başka sırrımız da kesinlikle birbirimize olan aşkımızı istememiz. Aşkımızı karartmamak için hayatın sıradan ayrıntılarından, hatta onunla ilgili dedikodulardan yüz çevirdik. Bu arada uymakta zorunlu olduğumuz bazı kurallar koyduk, kararlar aldık. Örnek veriyorum; ikimizden biri veya ikimiz birden hayatın gelip geçici tatsızlıkları karşısında kaldığımızda kendimizi diğer anlardan daha gamsız, daha mutlu göstereceğiz. Tarihimizin on asırlık geçmişinde arifelerin meyhane köşelerinde arayıp da bulamadığı unutma ilacını biz karşılıklı aşkımızda bulduk. Gerçekten de adına yaşam denilen, doğumla ölüm arasındaki bu fasılada insan kuğu olmak varken, neden butimar olsun ki? Kocamla yaşantım karşısındaki görev sorumluluğum bundan başka bir şey değil."



AYRINTI • EDEBİYAT
ISBN: 978-605-314-219-5
9 786053 142195